

СЛОВАРЬ
УКРАИНСКАГО ЯЗЫК
ТОМЪ IV.

СЛОВАРЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ЗІБРАЛА

РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛА „КІЕВСКАЯ СТАРИНА“

Упорядкував, з додатком власного матеріалу.

Борис Грінченко.

Т О М І V.

Р — Я.

~~~~~

У КИЇВІ, 1909.

СЛОВАРЬ УКРАИНСКАГО ЯЗЫКА

СОБРАННЫЙ

РЕДАКЦІЕЙ ЖУРНАЛА „КІЕВСКАЯ СТАРИНА“

Редактировалъ, съ добавленіемъ собственныхъ матеріаловъ,

Б. Д. Гринченко.

Россійской Императорской Академіей Наукъ удостоенъ второй премии Н. И. Костомарова

Т О М Ъ ІV.

Р — Я.

КІЕВЪ 1909.

Надруковано з видання 1907—1909 рр фотомеханічним

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК
УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1959

Раб, ба́, м. 1) Рабъ. Ном. № 8412. *Кого благаєте, благії раби незрячії, сліпії?* Шевч. 608. 2) Крѣпостной, слуга. *Добрі пани за рабами, а раби за панами.* Ном. № 1145.

Рабá, бá, ж. Раба, рабыня. *Не смійся раба рабі,—буде й тобі.* Ном. № 12688.

Рабáтъ, тѣ, ж. Висячая петля на груди верхней мужской одежды **чамари**. Гол. Од 16.

Рáбин, на, м. Раввинъ. АД. II. 28. *Рабин умер, а книжечка зосталася.* Ном. № 918.

Рабíнин, на, не. Рабынѣ принадлежащій. *І рабининого сина заступи од нечестивих.* К. Псал. 200.

Рáбинів, нова, ве. Припадающій раввину.

Рабíня, ні, ж. Рабыня. *Молода рабыня у старого сивобородого турчина служить і тремтить.* К. ЧР. 218. *Коли раба мого або рабыню я пригитав, придавлював на суді.* К. Іов. 67. Ум. Рабíньна. Ном. № 9106.

Рабівнік, вá, м. Грабитель.

Рабівніцтво, ва, с. Грабежъ, грабительство.

Рабівніцький, а, е. Грабительскій.

Рабівський, а, е=Рабський. К. ХП. 42.

Рабóваний, а, е. Награбленный.

Рáбство, ва, с. Рабство. О. 1862. IX. 28. *Неначе присудили їй зумисно на темноту й рабство.* Левинц. Пов. 254.

Рабський, а, е. Рабскій. Опат. 64.

Рабувáння, ня, с. Грабежъ. *Рабуванням чужих осель живилися.* К. Хм.

Рабувáти, бую, еш, гл. Грабить. К. ЧР. 353. *Встань, пачкару, годі спати, ідуть турки рабувати; ідуть турки на рабунки, зрабують тя молодого, возьмуть коня вороного.* Чуб. V. 1087. Один роз-

бійник страшний розбивав, лютував, рабував. Гн. II 143

Рабúнок, нку, м. 1) Грабежъ. *Ідуть турки на рабунки.* Чуб. V. 1087. 2) Награбленное имущество, добыча. *Як то вони в татар рабунки пооднімають і як мають їми дуванитись.* К. Хм. 65.

Рав, ва, м.=Рабин. *Ей жидівочко ж моя Рося! Будь мені тепер наставником равом.* Дума.

Равáш, ша, м = Рсваш. КС. 1889. VШ 404.

Равер, ра, м. Большая лягушка, живущая въ колодцахъ. Чуб. I. 66.

Равл, ла, м. Улитка. Вх. Пч. I. 16. Ум. Рáвлик. *Равлику, Павлику! вистав ноги на чотири стоги.* Пн.

Рáвлик, ва, м. 1) Ум. отъ равл. 2) Родъ кожаныхъ лантей, подобныхъ постолом. О. 1861. XI. Св. 26.

Рáвряк, ва, м.=Равл. Лохв. у.

Рáглик, ва, м. Насѣк. *Lucanus cervus,* жукъ-олень. Вх. Пч. II. 27.

Рагля́к, ка́, м.=Олень. Вх. Пч. II. 6.

Рагáш, ша́, м. Дорога, по которой гуцульскіе древорубы стягиваютъ срубленные деревья въ кучи. Шух. I. 178, 179.

Рагéля, лі, ж. Снарядъ для ловли раковъ, родъ небольшого бредня. Екатер. Губ. Вѣдом. 1892, № 50.

Рад, да, де=Радий. *Хто рад обіцяти, той не має охоти дати.* Ном. № 4520.

Рáда, ди, ж. 1) Совѣтъ, помощь. *Одна рада хороша, а дві ліпше.* Ном. № 6112. *Інша рада гірш як зрада.* Ном. № 6131. **Рáда в ráду.** *Посоветовавшись. Рада в раду, та й купили. Дáти ráду комú, чомú.* Помочь кому, чему, справиться съ чѣмъ, успѣть въ чѣмъ, устроить что. *Не дав ради дітям, не дав їм доброго вчення.* Левинц. I. *Ой гвалт, сама в хаті, не дам ради кошеняті.* Ном. № 8766. *Що вже*

вони ради дадуть. Пом. № 7887. Кидасться і сірєю собакою, і білою собакою, та ради не дасть. Пом. Не дам собі раді. Не знаю, що дѣлать, теряю голову. Пом. № 7887. Немає ради. Ничего не подѣлаєш. Немає ради з тим. Пом. № 7887. 2) Совѣтъ, совѣщаніє, собраніє, сходка. Ой там стояло мужів громада, мужів громада, велика рада. Чуб. III. 440. На раду ти-ху, на розмову коли ми зійдемося знову. Шевч. 383. Товариство кошового на раді прохало: „благослови, отамане, байдаки спускати“. Рáду рáдити, радувати. Держать совѣтъ, совѣщаніє. К. XII. 45. Подобас йому в короля служити, в короля служити, раду радити, раду радити, суди судити. Чуб. III. Чи там раду радять, як на турка стати, не чусмо на чужині. Шевч. 56. Чорна рада. Общєе собраніє всѣхъ козаковъ. Судня рада. Собраніє козаковъ для суда надъ кѣмъ-либо. К. Бай. 97. Гороб'яча рада. Собраніє воробьевъ 1-го сентября. Драг. 9. 3) Порядокъ, ладъ. Нова рада, нова рада світу ся з'явила: да чиста Панна сина породила да в Офлейовім місті дуже рано. Чуб. III. 328. Військо стояло, ради не знало, ради не знало, Івана прохало. Чуб. III. 282. Ум. Рáдна, рáдонька, рáдочка, рáдиця. Чуб. V. 978. Чуб. III. 407. Не маєм отця, ні матки, немає кому і нам дати радки. Чуб. V. 74. Як оженимся, то вдвох дадуть радку землі. Н.-Волын. у. Радийі мі дайте. Гол. IV. 498.

Рáди, пред. Радн, для. Хоч не для Ісуса, так ради хліба куса. Пом. № 9765.

Рáдий, а, е. Радъ, веселый, довольный. Ввечері було прийде їй москаль з роботи, радий та веселий. Левиц. I. 34. Чим хата багата, тим і рада. Чуб. III. 29. Всі вороги раді з того, що нема чумака мого. Чуб. V. 1198. Рада Ганна за пана, та пан не бере. Пом. № 5386. Ум. Рáдєнький, радєсєнький. Шевч. 254. Радєнький, що дурнєнький. Пом. № 12674.

Рáдити, джу, диш, гл. 1) Совѣтовать, помогать. Добре той радить, хто людей не звадить. Пом. Радять мене люде. Мет. 26. Було ражу її: зробімо так. МВ. I. 9. 2) Радить, судить, совѣтоваться. Як не радъ, не буде так, як ти хочеш, а так буде, як Бог дасть. Пом. Рáду рáдити. См. Рада 2. Малим діткам—ручечки бити, а старим дідам—раду радити, а старим бабам—посвдіннячко, а господарам—поле орати. Чуб. III. 3) Рас-

поряжаться. Не моя то воля родинонька мною радить, нещаслива доля. Чуб. V. 141.

Рáдитися, джуся, дишся, гл. Совѣтоваться, совѣщаться. Сами стали радитись, що з нею робити. Кв. I. 94.

Рáдиця, ці, ж. Ум. отъ рада.

Рáдіння, ня, с. Совѣтованіє, совѣтъ. Уже ж я ждала од Бога помочи і од людей радіння.

Рáдіння, ня, с. Радованіє, радість.

Рáдієнький, а, е. Очень радый. Рáдієнькі, що піймали. Шевч. 360.

Рáдієний, а, е. Радостный, веселый. Не радісною вісткою тебе стрічатиму. Стор. М. Пр. 56.

Рáдісно, нар. Радосно. І весело й лубо і радісно. Левиц. I. 25

Рáдість, достя, ж. Радость, удовольствіє. Грин. III. 23. Старість не радість. Пом. № 8682. Лиша та радість, по котрій смуток наступає. Пом. № 2292. Ум. Рáдбсточка. Тепер мі братчик з війни приїхав, та привіз мені три даруночки, три даруночки—три радосточки. одну мі радість.... Kolb. I. 102.

Рáдіти, дію, еш, гл. Радоваться. Кажуть люде, що козаченьку буде дівчина рада. Хоть радий, не радий, то не буду брати, було б тобі з другим не жартувати. Чуб. V. 284.

Рáдка, ки, ж. Ум. отъ рада.

I. Рáдний, а, е=Радий. Поїхала б, синку, з радної душі. Федьк. Я б сам радніший, щоб не спати. Борз. у.

II. Рáдний, а, е, рáдній, я. е. Совѣтующій, подающій совѣтъ. Став тоді старий князь своїм радним слугам казати. ЗОЮР. I. 177.

Радніше, нар. Охотнѣе.

Рáдо, нар. Съ радостью, охотно. Та гарно, мая дитино,—одказує Мотря радо. Мир. ХРВ. 344.

Рáдонька, рáдочка, ки, ж. Ум. отъ рада.

Рáдбсточка, ки, ж. Ум. отъ радість.

Рáдош, ці, чаще во мн. ч. рáдоші, шів. Радость. Чуб. V. 205. Грин. II. 248. Ой привіз же він три radoші в двір: першу radoш—зелений жупан, другу radoш—золотий пояс, третью radoш—боброву шапку. Чуб. III. 294. Аж три пари на radoшax кумів назбирали. Шевч. 103.

Рáдування, ня, с. Совѣщаніє. Він поганські радусання в нівєць обертає, хит-

рі задуми невірних мов той лев змітає. К. Псал. 75.

Рáдувати, дую, еш, гл. Радовать. Молодиця смуткує, журиться, ніщо їй не радує і не веселить. Стор. II. 183.

Радувáти, дýю, еш, гл. Совѣщаться, держать совѣтъ. Почали радувати про військові речі. К. ЧР. 28. На людей твоїх радують нечестиву раду. К. Псал. 192.

Рáдуватися, дуюся, ешся, гл. Радоваться. Не радуйся чужому лихові. Ном. № 2338. Дай Боже дітками радуватися. Ном. № 4568.

Радýт, та, м = Редута. Од річки Орелі, аж по р. Кінку були побудовані радуги. Стор. II. 162

Рáддя, ці. м. Совѣтникъ. Еге ж, на нове радці,—добре було б. О. 1861. XI. 104.

Рáдше, нар. Охотнѣе, скорѣе.

Рáжень, жню, м. У сапожниковъ пошвенный товаръ. Сумск. у.

Раз, зү, м. 1) Разъ. Раз мати родила, раз і помірати. Ном. № 4268. Лінивий два рази робить, скупий два рази платить. Ном. № 4673. 2) Одинъ. Раз, два, три, чотирі,—до драбини причепили. Нп. 3) Однажды, одинъ разъ. Пішов я раз на вулицю, та й тепера каюся Нп. 4) Случай. Трахив на злий раз. Ном. № 1807. Порятуй мене в пригоді, а в добрім разі не потребуєм рятуноків. Ном. Ном. № 2328. 5) Раз-разом. Однимъ одинъ разъ. Тільки раз-разом пан мене за вухо поскубли. Г. Барв. 475. Я тільки раз-разом був у Катеринославі. Кобел. у. 6) Раз коло разу. То н дѣло, безъ промежутковъ. Я скребла моркву раз коло разу. Н.-Волян. у. 7) Раз-пб-раз, раз-поз(проз)-раз, раз-у-раз. Постоянно, то н дѣло, поминутно. Стука раз-по-раз, мов його домовик душить. Ном. № 3142. Чого таки тобі раз-у-раз до церкви ходить? ЗОЮР. I. 50. Сичі в гаю перекликались та' ясенъ раз-у-раз скрипів. Шевч. 26. 8) Одногó разу. Однажды. Одного разу над містечком стояла тиха місячна літня нч. Левиц. I. 9) Від-разу, до-разу=Від-разу, доразу. Се він,—визнала до-разу Катря. МВ. II. 112. 10) В-раз=Ураз. Плини, плини, дитятко, плини враз з водою. Чуб. Вітаймо, дитятко, ураз його матку. Чуб. 11) За-що-раз. Каждый разъ. За-що-раз дощ починаєся з тії закути-ни. Каменец. у. 12) Ні-раз. Вовсе. Нема ладу ні-раз. Васил. у. 13) Як-раз. Какъ разъ, въ пору. Як-раз батька в лоб, щоб

не знав, куди „соб“. Ном. № 1779. Як-раз Савці свитка, та тільки рукавів нема. Ном. № 7562. Ум. Разби, разбчок.

Разі, зів, м. мн. ? Він на другу весну плуг і рази забравши і між пшеницею і житом пооравши, в середині горох увесь засіяв свій. Г. Арт (О. 1861. III. 96).

Разі́на, ни, ж. Разокъ. Ум. Разінна. Тільки разинку й поцілував та й побіг. Г. Барв. 190.

Разі́ти, жý, зіш, гл. Разить, поражают. Чуб. III. 348.

Разко́м нар. 1) За одинъ разъ. Я вимету разком та вивезу возком. Чуб. V. 1112. 2) Вмѣстѣ. Встаете, та разом холодком і побіжимо до господи. Левиц. Пов. 219.

Разку́вати, кýю, еш, гл.=Разувати. Желех.

Разний и пр.=Різний и пр.

Разнощ, щі, ж. Всячина. Різна різнощ. Всякая всячина. Зміев. у.

Разб́вій, а, е. О мукѣ: просѣянная только сквозь рѣшето. Каменец. у.—хліб. Хлѣбъ изъ муки, просѣянной только разъ сквозь рѣшето.

Разо́к, зка́, м. 1) Ум. отъ раз. А вже ж мечі, моя мати, не перший разок, через плечі дротякенький батіжок. Чуб. 2) Нитка мониста. На шиях намиста у кожної разків по десять. Кв. I. 20. 3) Борозда, слѣдъ, черта. Пускаючи з себе довгими разками краплі прозорой води. Левиц. I. 95. Ум. Разбчок. Нема в мене намистечка, тільки один разочок. Мил 70.

Разо́м, нар. 1) Вдругъ. Як Бог творив землю, то її перше варив, послі разом остудив. Чуб. Коли разом я помічати стала, що Парася щось собі думає та думає. МВ. II. 70. 2) Вмѣстѣ. Одна біда—не біда, от коли дві або три разом біди. Ном. № 2190. А він зачав до трьох разом ходити, я зачала штирох разом любити. Чуб. 3) Иногда. Разом густо, а разом пусто. Ном. № 7768. 4) Сразу. Не все ж разом, хорошого потрошку. Ном. № 4846. І дуже дорого, і гроші не можна разом. МВ. I.

Разб́чок, чка, м. Ум. отъ разок.

Разу́вати, зýю, еш, гл. Їсть одинъ разъ въ день. Таращ. Київ. уу. В суботу сі не вмиваю, в неглію разую. Kolb. II. 125.

Разура́зній, я, е. Безпрерывный, безпрестанный. Рк. Левиц.

Ра́йна, ни, ж. Пирамидальный тополь.

Черном. *На зріст височенька, гнучка, станочок як та райна*. О. 1862. VШ. 16.

Райти, раю, вш, гл.=Раяти.

Рай, раю, м. 1) Рай, жилище прародителів. *Як Бог вигнав Адама і Єву з раю, то вони посідали в лісі*. Чуб. I. 146.

2) Рай, жилище праведних. *У пеклі все тепло, а піди в рай, то й дровами дбай*. Ном. № 200. 3) Родъ игры; также рай з пеклом. Ив. 34, 36, 37. 4) На второй день крестинъ обычай омовенія рукъ роженниці и пр., послѣ чего участники (кромѣ роженниці) идуть въ шинокъ угощаться на деньги бабки; все это называется ходити в рай. ХС. VII, 433. Ум. Райбк, райбчк. Шевч. 630. Чуб. III. 322.

Райдерево, ва, с. Раст.: а) сирень, *Syringa*. О. 1862. IV. 70. *Несла в руках рокишну гілку райдерева*. Левнц. I. 287; б) *Rhus cotinus* L. ЗЮЗО. I. 134; в) *Muricaria germanica*. Вх. Уг. 264; г) *Ricinus communis* L. Анн. 299.

Райдуга, гв, ж. Радуга. Грин. III. 300. *Райдуга воду бере на дощ*. ХС. II. 88.

Райський, а, в. Райскій. *А в райські двері сам Господь ходить*. Чуб. III. 293.

Райцѣ, ця, с. Яйцѣ-райцѣ. Сказочное яйцо, заключающее въ себѣ богатство въ видѣ скота. *Розбив те яйце-райце. Як узав же скот вернуть із того яйця.... верне та й верне*. Рудч. Ск. I. 144.

Райця, ці, м. 1) Совѣтникъ. *Він каштелян і райця королівський*. К. МБ. II. 120. 2) Ратманъ, членъ магистрата. *В сватах пішли не аби які люди: бурмистрове та райці магистратські*. К. ЧР. 297.

Рак, ва, м. 1) Ракъ. *Не буде риба раком*. Ном. № 5644. *Вчепився як рак*. Ном. № 3997. *Напекті раків*. Покрасніть отъ стыда. *Напек же пан Терешко раків, як і сам розглядив, що справді салдат намальований і що увесь базаръ з нього глузус*. Кв. I. 23. *Наловити раків*. а) Утонуть. б) = **Раків напекті**. *Раків через того наловили та таких уже великих, що де їх і ловити—ізъ-за него сильно пришлося красніть*. Змієв. у. Він знає, де раки зімують. Онъ не промахъ. Як рак свісне. Никогда. Ном. № 5492. **Рана стати** = **Раком стати**. См. Стати. Хата рана стала—разваливалась, раскарячилась. Г. Барв. 371. 2) **Насѣк.=Раглик**. Вх. Пч. I. 6. 3) Родъ желѣзной подковы съ 4-мя зубцами, подвязываемой подъ подошву, что бы не скользить по льду и пр. Шух. I. 176. 4) Бревно съ ножками, родъ козелъ, ставящихся

на дно рѣки при ея загаживаніи и служащихъ основаніемъ для плотины. Шух. I. 113. 5) *мн.* Родъ вышивки на сорочкахъ. Чуб. VII. 427. Ум. Рачбк.

Ракавка, вв, ж.=Раканя. Вх. Уг. 264. См. Рахнавка.

Раканя, ні, ж. Древесная лягушка, *Hyala arborea*. Вх. Лем. 459.

Ракати, рачу, чш, гл.=Рахкати. *Ї вечеру рачат жаби*. Вх. Уг. 264.

Раква, вв, ж Масляница, масленка. Шух. I. 307.

Раклѣ, ла, м. Босякъ. Харьк. *У нас у Харьковѣ так завелось, що коли де кучка народу збереться, то вже між гуцу і ракло втреться*. Харьк.

Ракляцький, а, о Босяцкій. Харьк. у.

Раківий, а, в. 1) Раковий. Маркев. 49. *Бориц твій похожий на ракову юшку*. КС. 1882. X. 20. 2) **Раківі шійки**. Раст. *Polygonum bistorta* L. ЗЮЗО. I. 132.

Раковиння, вв, с. Раковая скорлупа. Чуб. I. 71.

Раком, нар. На четверенькахъ, на корачкахъ. *Став на дверях раком*. Грин. II. 3. *Не всім туди раком лізти, де зузуля кує*. Ном. № 5169.

Ракотця, ці, ж. Копыто у свиньи. *Мій підсвинок.... ракотцями дереться об хворост*. Левнц. Пов. 341.

Ракша, ші, ж. Пт. сивоворонка, *Coccyzus*. *Ракша-клюшниця од вирію*. Ном. № 14029.

Ралѣць, льця, м. Подарокъ, приношеніе при поздравленіи, визитѣ и пр. Рудч. Чп. 253. *Цехові братчики понесли цехмистрові на ралѣць пляшку горілки та ковбасу*. Нѣжин. у. *Не тільки все те збережу, но взявши із своєї скрині, товариша свого дитині ралѣць та й добрий положу*. Мкр. Г. 35. *Ходити на ралѣць*. Идти съ поздравленіемъ и подаркомъ. *Взяли очіпок грезетовий і кунтуш з усами люстровий, пішла к Зезесу на ралѣць*. Котл. Ен. I. 12.

Ралити, лю, лиш, гл. Пахатъ ралом поперегъ пахоты плугомъ. Чуб. VII. 400. *Зробив рало і пішов ралити*. Грин. I. 188. *Василь стає в людей багачів орати, ралити, сіяти*. Левнц. I. 24.

Ралиця, ці, ж. Поле, вспаханное ралом. *Ізгору я ралицю, посію я пшеницю*. Чуб. V. 168.

Ралля, ля, с. Паханье ралом. *Ой іде*

міщанин йа з поля з ралля, його жінка із корчми з гуляння. Чуб. V. 1075.

Рало, ла, с. 1) Родъ земледѣльческаго орудія для разбивки вспаханной земли. Части его: жѣртка (грідна). (Любл. и Сѣдл. г.)—шесть, на одномъ концѣ котораго ярмо, а на другомъ прикрѣплены зубья—копистъ, зуб; копистъ прикрѣпляется къ концу жертки особыми дощечками—стѣбками, проходящими сквозь отверстія кописті и жертки; между копистю и жерткою распорка изъ крѣпкаго дерева—жабка; на самомъ концѣ жертки—ручка для управленія ралом; иногда на копистъ надѣваються желѣзные наральники, наконечники. Чуб. VII. 400, 401. *І до плуга, і до рала, і до хлопців дала драла.* Ном. № 8806.

Ральний, а, е. Относящійся къ ралу. Залізо ральне. Желѣзо, употребляющееся для зубьевъ рала. Вас. 198.

Ральянка, ки, ж. 1) Паханіе ралом. Чер. у. 2) Время паханія ралом. 3) Поле, взрыхленное только ралом. Вас. 196.

Ралѣч, ча, м. Идущій за ралом во время работы. *Умер хлопецъ, а вже ралѣч був.*

Рама, ми, ж. 1) Рама. 2) Переплетъ у окна, рама. 3) Зарубка. Вх. Лем. 459.

Рамак, ка, м.—Рубель 2. Вх. Лем. 459.

Рамат, ту, м. Тряпка, стиралка. Шух. I. 96.

Рамаття, тя, с.—Рам'я. Вх. Зн. 58.

Раматка, ки, ж.—Рамат. Шух. I. 96.

Рамено, на, с. 1) Перекрестіе креста. Лохв. у. 2) Въ вѣтряной мельницѣ: каждое изъ двухъ бревенъ, проходящихъ сквозь валъ и перекрещивающихся, къ которымъ придѣланы крылья. Лохв. у. 3) Въ мельницѣ: радіусъ, соединяющій кругъ колеса съ осью. Черниг. у. Мик. 480. 4) Часть ступи походючої. Шух. I. 104.

Рамин, ка, м. Зарубка. Вх. Лем. 459. См. Рама 3.

Раміна, ни, ж.—Рама.

Раміник, ка, м. Кожаный поясъ. Вх. Зн. 58. См. Реміник.

Рамінь, меню, м.—Ремінь.

Рамка, ки, ж. Рамка. *На стінахъ висіло багато образів, невеликих картинок у чорних узеньких рамках.* Левиц. I. 134. Ум. Рамочка.

Рамкастий, а, е. Съ зарубками. Вх. Лем. 459.

Рамтя, тя, с.—Рам'я. Лохв. у.

Рамуватий, а, е—Рамкастий. Вх. Лем. 459.

Рамці, рамця, ців, ж. мн. 1)—Рамка. Левиц. I. 8. 2)—Рама 2. Шух. I. 90.

Рам'я, м'я, с. Рубище. *Дороге убрання поскидала, своє рам'я наділа.* Рудч. Ск. II. 47.

Рана, ни, ж. Рана. *Од милого пана не болить і рана.* Ном. № 9157. *Рана загойться, але зле слово ніколи.* Ном. № 12866 Ум. Рання, ранонька, райочка. Чуб. V. 821. *Ой хто ж тобі раноньки промиє?* Чуб. V. 876.

Ранговий, а, б. Относящійся къ рангу.—маѣток,—ва земля. Имѣніе, земля, которыи пользовалась на помѣстномъ правѣ козацкая старшина.

Ранг, гу, ч.—Ранг.

Ранговий, а, е—Ранговий.

Рандарство, ва, с.—Орандарство. К. Досв. 167.

Рандарський, а, е—Орандарський. К. Досв. 13.

Рандарь, ря, м.—Орандарь. *Из жидом-рандаром торг торговала.* Мет.

Ранений, а, е. Раненый. *Реве, як ранений кабан.* Котл. Ен.

Ранецъ, нця, м. Ранецъ. *Ой заплачеш, моя мила, заплачеш, як мене молодого в ранці забачиш.* Чуб. V. 993.

Ранити, ню, ниш, гл. Ранить. *Словами ранять як стрілами.* К. Псал. 142.

Ранісінько, нар. Очень рано. *До схід сонця ранісінько.* Шевч. 17. *Рано-ранісінько схоплюся.* МВ. (О. 1862. III. 73).

Раніший, а, е. Болѣе ранній. *Нема дерева ранішого над дубочка.* Чуб. V. 439.

Ранішній, я, е. Утренній. Черк. у. *По під тим легеньким ранішнім туманом.* О. 1861. XI. 14.

Ранковий, а, е. Утренній. *Осіння ранкова прохолода.* Мир. ХРВ. 188. *Нате вам крикливиці: вечірні, полувечірні, полудночній, світові і ранкові.* Чуб. I. 141.

Ранком, нар. Утромъ. *Я тоє терно ранком посічу, я до матюнки орлом полечу.* Чуб. V. 754.

Ранкувати, кую, еш, гл. Проводить утро. О. 1861. III. 18. *На калині зозуля, а на калині сивая там кує, ночує, ранкує, ніхто зозулі не чує.* Чуб. V. 691. *Де ти, Марусю, де ти, молода, сей ранок ранкувала? Ранкувала я, мой подружечки, у старшої дружечки.* Нп.

Ранний, а, е. Раненый.

Ранник, жу, м. Раст.: а) *Lysimachia vulgaris* L. ЗЮЗО. I. 127; б) *Paris quadrifolia* L. ЗЮЗО. I. 130; в) *Plantago major* L. ЗЮЗО. I. 131; г) *Scrophularia aquatica* L. ЗЮЗО. I. 135; д) *Vincetoxicum officinale* L. ЗЮЗО. I. 141; е) иногда—*Convallaria majalis* L. (ЗЮЗО. I. 119), но болѣе правильно названіе этого растенія — конвалія.

Ранній, я, в. Ранній. *Рання сійба хоч не вродить, то із хліба не зводить*. Ном. № 10153. *Рання пташка пшеничку клює, пізня очки дере*. Ном. № 11309. Ум. Раненький, ранёсенький. Чуб. V. 656.

Рання, ня, с. = Ранок. *Ще від самого рання сестри виглядали Антося*. Св. Л. 46. **Що-рання** = **Що-ранку**. *Що-рання по сто палок давати*. Чуб. V. 984.

Рано, нар. 1) Рано. *Прийшов пізно, аж завізно; прийшов рано, так не дано*. Ном. № 1802. *Ой дівчино, збуди мене рано, так рано, щоб ще не світало*. Чуб. V. 63. 2) Утромъ. *Приложи ти, моя мила, до голови рути; клади рано і ввечері, щоб здоровій бути*. Нп. *Викопайте криниченьку в вишневім саду, чи не прийде дівчинонька рано по воду*. Нп. *Рано-пораненьку, рано-раненько, рано-вранці*. *Рано утромъ. Ой в неділю рано-пораненьку брала дівчина льон*. Чуб. V. 290. *Встала вона рано-раненько, умилася біло-біленько*. Чуб. V. 704. *Ой у неділеньку звесь день пила, в понеділок спала, а в вівторок снопів сорок пшениченьки нажала... а в неділю рано-вранці однесла шинкарці*. Чуб. V. 1098. *З рана*. Съ утра. *Будь весела з рана до вечора*. Чуб. V. 1080. Ум. Раненько, ранёсенько. Мет. 8. Шевч. 542.

Ранок, ну, м. 1) Утро. *Ой, журавко, журавко, чого кричиш по ранках?* Чуб. V. 461. *Я завжди Бога прошу з вечора до ранку*. Мет. 59. **Що-ранку**. Каждое утро. *Що-вечора, що-ранку, то й надінеш новодранку*. Ном. № 11241. Ум. Раночок. Чуб. V. 586. Мил. 148.

Ранонька, раночка, ки, ж. Ум. отъ рана.

Рант, ту, м. Рантъ. *Чоботи під рант*. Вас. 162. *Чоботи пошиті до ранту*. Прил. у.

Рантовий, а, ё. На ранту. *Черевики рантові*. Вас. 162. *Рантові чобітки пошили тато*. Миргор. у.

Рантұх, ха, м. 1) Головной уборъ замужней женщины въ Галиціи—бѣлый тон-

кій платокъ, покрывало. О. 1862. IV. 37, 30. *Уся в рантухах та в намистах золотих*. Федьк. Пов. 85. 2) Родъ тонкой бумажной ткани. 3) Родъ юбки суконной. Kolb. I. 37. 4) = **Лантұх**. Ум. **Рантұшбк**. Гол. IV. 353.

Рантухбвий, а, е. Изъ тонкой бумажной ткани. *Сорочка рантухова*. Федьк. Пов. 5.

Рантушіна, ни, ж. = **Рантух**.

Рантұшбк, шкѣ, м. Ум. отъ рантұх.

Ранш, нар. = **Раніш**. *Сьогодні раніш ніж учора зібрались судящі*. Кв. II. 250. Ум. Раншенько. Г. Барв. 150.

Раяшний, я, е = **Ранішний**. *Раняшня вода*. О. 1862. VI. 91. *Раняшне сонце*. К. ХП. 23

Рѣпавий, а, е Шероховатый, жесткій. Вх. Зн. 58.

Рѣпавка, ки, ж. = **Ропуха**. Шух. I. 22, 210. Вх. Зн. 24.

Рѣпак, ка, м. Птица дергачъ. Вх. Лем. 459.

Рѣпач, ча, м. = **Рѣпак**. Вх. Уг. 264.

Рѣпѣти, пчу, пиш, гл. Шумѣть, стучать. Вх. Лем. 460.

Рѣпкати, каю, еш и пчу, чиш, гл. О дергачѣ: кричать. Также объ уткѣ и о лягушкѣ. Вх. Лем. 460. *Качур рапчит*. Вх. Уг. 264.

Рапотѣти, почу, чиш, гл. Трясти; перемѣшиваться. Вх. Лем. 460.

Раптбвий, а, е. Неожиданный, внезапный. Черк. у. *Лучаються й раптові дощі*. О. 1861. IX. 30. *Раптова енергія*. Левиц. I.

Раптово, нар. Внезапно, неожиданно. *А чому се ви не їсте?—раптово спитала їх, аж крикнула, пані Висока*. Левиц. Пов. 210. *Гладкий як гукнув на своїх та раптово як кинулися на штурму, дак не дали й брами зачинити*. КС. 1885. VI. 349.

Раптом, нар. Внезапно, вдругъ, неожиданно. Опат. 17. *Так раптом взяв і поїхав*. Уман. у. *Як рипнули двері, москаль раптом прокинувся*. Левиц. Пов. 178.

Раптѣнка, ки, ж. Быстрый и шумный ручей. Желех. Вх. Зн. 58.

Рапұття, тя, с. Хламъ, старый ломъ. Вх. Зн. 58.

Рапчѣк, кѣ, м. = **Рѣпак**. Вх. Уг. 264.

Рапчѣти, чу, чиш, гл. = **Рѣпкати**. Вх. Лем. 460.

Раріг, рога, м. Балабанъ (порода ястребовъ), *Falco taniarius*. Вх. Пч. II. 10.

Пани хорти заводять да рароги. К. Дз. 74. *Путя туди не знає хижє птаство, не зазирне і раріг туди оком.* К. Іов. 59. Дивиться як на рарога. Смотрить какъ на диковину.

Раро́жий, а, е. Приналежащій балабану.

Раст, ту, м. Раст.: а) *Primula veris*. Шух. I. 22; б) *Anemon nemorosa*. Вх. Пч. I. 8.

Рáта, ти, ж. Сро́къ платежа, также часть платы (арендной и пр.), приходящаяся на данный срокъ. Чуб. VI. 226. *Першу рату заплатив.* Рáтами випла́чувати. Уплачивать по частямъ, частями. Подольск. г. Роскла́сти пла́ту на ра́ти. Распредѣлить уплату на извѣстные сроки. Подольск. г. Сухá рáта. Арендная плата въ неурожайный годъ. Подольск. г. На ра́ти. На выплату. Галиц.

Ратáй, та́й, м. Пахарь. АД I. 53.

Ратáйський, а, е. Пахарскій.

Рáтиця, ці, ж. 1) = **Ракотиця.** 2) = **Рак** 3? Ум. Рáтична. *Поприроблюють до підшов (рибалки) залізні ратички та й ходять по льоду безпечно.* Черк. у.

Рáтище, ща, с. Древко копья; копьѣ. ЗОЮР. I. 293. *Насажували на списи ратища.* Стор. *Да взяв на ратище ворота так, як от сніп святого хліба візьмеш.* ЗОЮР. I. 4. *А мій милий коня веде, на ратище підпірається.* Грин. III. 593. Ув. Ратю́га.

Рáтман, на, м. Ратманъ. КС. 1882. V. 353. *Тут всякі́й були цехмистри і ратмани, і бургомистри.* Котл. Ен.

Ратови́ще, ща, с. = **Ратище.**

Ратува́ти, тую, еш, гл. н пр. = **Рятувати** н пр. *Хто в Бога вірус — ратуйте!* Ном.

Рáтуш, ша, м. = **Ратуша** 1. Св. М. 75.

Рáтуша, ші, ж. 1) Городская дума, магистратъ, ратуша. Кв. I. 256. 2) Сельское правленіє. Грин. I. 32.

Рáтушний, а, е. 1) Относящійся къ ратушѣ. 2) Членъ городского или сельскаго управленія. Харьк.

Ратю́га, гя, ж. Ув. отъ рáтище. О. 1862. VI. 76.

Ра́фка, ки, ж. Круглая, выточенная изъ дерева посуда для масла, сыру. Вх. Зя. 58.

Ра́хатися, хáюся, ешся, гл. Трогаться. *Постій, не рахайсь з місця.* Уман. у.

Ра́хавка, ки, ж. = **Ракая.** Вх. Уг. 264.

Ра́хкати, каю, еш, гл. Квакать. Вх. Уг. 264.

Рахма́н, на, м. 1) По народному повѣрью: житель мнѣической мѣстности, праведный христіанинъ. Чуб. I. 220. III. 29. Kolb. I. 198—200. 2) Нищій. *Поти рахман плохий, поки собаки не обступлять.* Ном № 4224.

Рахма́нний, а, е Смирный, тихій. *Рахманний кінь.* Черпиг. у.

Рахма́нський, а, е. Относящійся къ рахманам. Чуб. I. 220. *На Юра-Івана, на рахманський великдень.* Ном. № 5634.

Рахмі́стер, тра, м. Счетчикъ.

Рахмисті́ня, ні, ж. Счетчица. Ном. № 2484.

Ра́хта, ти, ж. Второй день храмоваго праздника. *На другий день (після храму) у нас рахти, щоб то мед вже допивати.* О. 1861. XI. 108.

Рахтува́ти, тую, еш, гл. Разсуждать. разсчитывать.

Раху́ба, би, ж. 1) Счетъ, отчетъ, расчетъ. *Як ударив в губу, то й розбив всю рахубу.* Ном. № 5813. *Скільки всіх зорь, цьому ще ніхто рахуби не склав.* Ком. I. 49. Раху́би не дам. а) не могу счесть, б) ничего не могу подѣлать. Ном. № 6666 2) Расчетъ, соображеніє. *Не прийде́ться рахуба до чуба.* Ном. 3) Возня, хлопоты. *Буде ще з ним рахуба. Оце рахуба!*

Раху́бно, нар. Разсчетливо, обдуманно. *Я бачу, що він не рахубно робить — продає святиці жиду.* Борз. у.

Рахува́ння, ня, с. Вычисленіє, исчисленіє. *Рахування не в поминання! Коли ж небудь треба да по нас поминки робити.* Макс.

Рахува́ти, хую, гл. 1) Считать, разсчитывать, вычислять. *Гроші рахувати.* Грин. III. 396. *Рахувати сир, масло, то й вареників не їсти.* Ном. *Тернові очка зізди рахують.* Чуб. 2) Разсчитывать, взвѣшивать, обдумывать. Чуб. II. 22. *Тут довго тяжко рахували.* Котл. Ен. II. 34. *А козаки гляділи, у вічі вбачали, проміж себе рахували.* Макс.

Рахува́тися, хуюся, ешся, гл. 1) Считаться. *Маханя за биття не рахується.* Ном. № 3884. *Любімося як брати, рахуймося як жиди.* Ном. № 9712. 2) Собираться, наѣзяться. *Ми рахувалися вже їхати, як вони прийшли до нас.*

Рахунко́вий, а, е. Счетный. *Рахункові книжки.*

Раху́нок, *вху*, *м.* Сче́гъ, разсче́тъ. *В рахунку помилися.* Котл. Ен. VI. 19. Під раху́нком бу́ти. Бу́ть счита́ннимъ. *Мав... саджавку, де були сами великі риби під рахунком.* Гн. I. 193. **Здава́ти** раху́нок. Дава́ти о́тче́тъ. *Пішла... здавати рахунок. що робила почерез цілий рік.* Гп. II. 58.

Ра́цавий, *а, е* = **Рапавий**. Вх. Зп. 58.

Ра́цавка, *ки, ж.* = **Рапавка**. Вх. Зп. 58.

Ра́ція, *ці, ж.* 1) Осно́ваніє, причи́на, пово́дъ. *Чи не мав по цей чоловік рації?* О. 1862. VI. 96. *І чи не мала ж вона рації написати до його після щирої розмови з ним?* Левиц. I. 303. 2) Приві́т-ственна́я рѣчъ, поздра́вленіє. *Посли к латину приступились, три рази низько поклонились, а старший рацію сказав.* Котл. Ен. IV. 27.

Ра́цький, *а, е* = **Рачачий**. Черк. у.

Ра́цюга, *ги, м.* Большо́й ра́къ. Волч. у.

Рача́чий, *а, е.* Рачі́й, прина́длежа́щій раку, отно́сящійся къ раку, изъ рако́въ сдѣ́ланный. *Рачача нога.* Ном. № 425. стр. 302. *Очі . рачачі.* Драг. 13.

Раче́ня, *ня́ти, с.* Раче́нокъ, ма́ленькій ра́къ. Мил. 157.

Раче́шийки, *йок, ж. мн.* Раст. = **Рако-ві шийки**. ЗЮЗО. I. 132.

Рачи́ти, *чу, чиш, гл.* Благово́литъ, изво́литъ. *Бог... з неба зійти рачив.* КС. 1882. IV. 170. *Як бачить, так і рачить.* Ном. № 13572. *Рач нам, Христе добро-тливий, тоє здарити, і з тобою цар-ствієм твоїм на віки жити.* Чуб. III. 383.

Рачі́ця, *ці, ж.* Самка ра́ка. Вх. Лем. 428.

Рачі́й, *нар.* Скорѣ́, вѣ́рѣ́, лу́чше. *Рачі́й було б.*

Ра́чки, *нар.* = **Раком**. *Робити, хоч києм бити, а їсти, хоч рачки лізти.* Ном. № 12184 *Евандр у хату рачки ліз.* Котл. Ен. V. 16.

Рачкува́ти, *кю́ю, еш, гл.* Полза́ть на че́твере́нькахъ, *Дівчинонька кропиву шаткує, а за нею дитина рачкує.* Чуб. V. 866.

Рачкува́тися, *кю́юся, ешся, гл.* = **Рачкувати**. *Як почав він рачкуватися та насилу дорачкувався: звісно, ходить не може, то лізе на всіх чотирьох.* Ново-моск.

Рачо́к, *чка́, м.* 1) Ум. отъ ра́к. 2) На-сѣ́к. *Нера сінегеа.* Вх. Пч. II. 27. 2) На-званіє ма́ленького во́ла съ не́больши́ми ро-гами, ви́ступаю́щими впе́редъ. КС. 1898. VII. 47. 4) *мн.* Раст. = **Ракові шийки**. ЗЮЗО.

I. 132. 5) Родъ ви́шивки. Чуб. VII. 427. 6) *мн.* Глиня́ныя подста́вки въ ви́дѣ тре-но́жниковъ или обру́чиковъ для разъеди-не́ня посу́ды, вкла́дывае́мой одна въ дру-гую для обжи́ганія. Вас. 179.

Ра́шкуль, *ля, м.* Терпу́гъ.

Ра́шпіль, *ля, м.* = **Рашкуль**.

Раюва́ння, *ня, с.* Жи́знъ въ ра́ю, рай-ское блаже́нство.

Раюва́ти, *ю́ю, еш, гл.* Блаже́нствовати. Грин. III. 394. К. ЦН. 230. *Нехай так щасливо вікує, наче раює.* Г. Барв. 310.

Ра́яти, *ра́ю, еш, гл.* Совѣ́говати. *Меня раляли, щоб я поїхав на три роки у Сч. Стор.*

Ра́ятися, *ра́юся, ешся, гл.* Совѣ́то-ваться. *Ви б раялись, та й до школи хлопця.*

Рвані́ця, *ці, ж.* Пло́ды, сорва́нныє съ дере́в'явъ, а не стря́хнутыє.

Рва́ти, *рву, рвеш, гл.* 1) Рва́ть, раз-рывать. *Хто се, хто се по тім боці рве на собі коси?* Шевч. 19. *Тиха вода греблі рве, а бистра тамує.* Ном. № 3030. *Не рви нитки.* 2) Рва́ть, срывать. *По са-дочку йшла, квіточки рвала.* Чуб. V. 6. *Козаки ідуть, гурки рвуть.* Ном. № 14027. 3) О соба́кѣ: куса́ть. *Собака собаки не рве.* Ном. № 7954. 4) Терза́ть. *Заступи мене, благаю, щоб не рвали мою душу.* К. Псал. 11. 5) Рва́ти бо́ки. Надрыва́ться отъ смѣ́ха. *Аж боки рвав од сміху.* Ле-виц. Пов. 62.

Рва́тися, *рву́ся, рвешся, гл.* 1) Рва́ть-ся, разрыва́ться. *Де коротко, там і рветься.* Ном. № 2131. *Пани б'ються, а в на-шого брата чуби рвуться.* Ном. № 1303. 2) Надрыва́ться, изнемога́ть. Г. Барв. 388. *Плугач оре і в праці рветься, а панське черево оттак аж дметься.* Ном. № 1144. 3) Порыва́ться, рва́ться. *Рветься, як дур-ний до образу.* Ном. № 3149. *Не рвися, як собака на ретязі.* Ном. № 3162. *Сер-це рвалося, сміялось.* Шевч. 4.

Рвач, *ча́, м.* Тотъ, кто рветъ, прона-чески: данти́стъ. *Добрий рвач, нічого ка-зати.* Черк. у.

Рвачкі́й, *а́, б.* 1) Легко рву́щійся. *Рвачкі нитки.* Константиногр. у. 2) О вѣ́трѣ: порыви́стый.

Рвону́ти, *ну́, нѣш, гл.* Рвану́ть. *Як ірвону в віжки,—мов перегоріли.* Харьк.

Рвону́тися, *ну́ся, нѣшся, гл.* Рвану́ться, порыви́сто броса́ться. *Чорт як рвонеться,—ті́льки нил схватився.* Рудч. Ск. II. 23.

Рджок, ка, м. Зоол. Землеройка, *Sorex*. Вх. Лем. 460.

Рдїтися, джўся, дїшся, гл. О животных: горячиться. *Жеребець серед кобил рдїтися.* Лохв. у.

Ребѣречко, ка, с. Ум. отъ ребро.

Ребѣрце, ця, с. 1) Ум. отъ ребро. О. 1861. Ш. 88. 2) *мн.* Роль вышивки на сорочкѣ. Чуб. VII. 427.

Ребрó, ра, с. 1) Ребро. *Худий, аж ребра світяться.* Ном. № 8551. 2) Бокъ горы, обрыва, скалы. Шух. I. 14. *Яри гайові меж невисокими, та крутими горами та шпильми, меж дубовими та грабовими гаями, що роскїсно поросли на крутих ребрах, на вершках гір та шпильмів.* Левиц. I. 203. 3) Каждая изъ двухъ боковыхъ дощечекъ терлиці. Шух. I. 147. 4) — бѣже. Раст. *Convallaria multiflora*. Лв. 97. См. *Нукурічна*. Ум. *Ребѣрце, ребѣречко.* Чуб. V. 662. *Повернися бочком..., ще й ребѣречком.* Мил. 103.

Ребровачка, ки, ж. = **Рубель** (для катанья бѣлья). Вх. Зн. 68.

Рев, ву, м. Ревъ. Скот пустился з ревом. Мнж. 35. *Ввійшла к Юноні з ревом, стуком.* Котл. Ен.

Рѣва, ви, об. Плакса. Черк. у. О. 1862. IX. 119. *Он рева яблука розсипала.* Ном. № 13978. Ув. *Рѣвище.* *Оце ще ревище!*

Реваш, ша, м. У гуц. древорубовъ: счетъ срубленнаго дерева, проработанныхъ дней и пр., а у гуцульскихъ пастуховъ счетъ удоя, отмѣчаемыхъ зарубками на деревянномъ брусѣ, называемомъ колбда и распадающемся вдоль на двѣ половины, причемъ зарубки дѣлаются поперегъ бруска и проходятъ сразу черезъ обѣ половины его; одна изъ нихъ, также называемая реваш, отдается работнику или хозяину скота, а другая остается у ведущаго счетъ. Шух. I. 173, 205, 206, 209.

Ревѣнь, ню, м. Раст. *Rheum*.

Ревидон, на, м. Ревизоръ. *Та найхали та ревидони бурлак у службу брати.* О. 1862. V. 99. См. *Ревизон*.

Ревидувати, дую, еш, гл. Ревизовать, осматривать. Чуб. Ш. 349. О. 1861. XI. 9. *Став жовнірь госпосю ревидувати: чом в тебе, госпосю, уста солодкі?... Чом в тебе, госпосю, очка чорненькі?* Гол. I. 147. *Нехай опека мене ревидує.* Прил. у.

Ревїзія, зії, ж. 1) Ревизія. 2) Народная перепись. Ном. № 1755. Кв. I. 157.

Хлопця у ревізію записали. О. 1861. VIII. 16.

Ревязон, на, м. = **Ревизор**. *Та найхали та ревидони бурлак у службу брати.* О. 1862. V. 99.

Ревизор, ра, м, Ревизоръ. Стор. II. 104.

Ревязський, а, е. Ревизскій, значащійся по ревизской записи. Кв. I. 157.

Рѣвище, ща, с. 1) Сильный ревъ. *Як ускочив вовк у череду, а вона як счинить ревище.* Лебед. у. 2) Мѣсто, гдѣ ревуть коровы, волю, чуя кровь скотины. *Бувають мов на ревищі бики.* К. Пс. 89. *Заревів Марко, як вів на ревищі.* Стор. М. Пр. 19.

Рѣвіль, ля, м. = **Ревінь**. Черк. у.

Ревіння, ня, с. Ревъ, мычаніє. *Ревіння альпійських коров.* Левиц. Пов. 134.

Ревіти, вў, вѣш, гл. = **Ревти**.

Ревлівий, а, е. 1) Плаксивый. *Ревлива дитина.* 2) Крикливый, ревущій. *Ревлива корова.* Зміев. у.

Рѣвне, нар. 1) Горестно, горько, жалостно. Грин. Ш. 257. *Ой ви, діти дрібненькі, заплачте ж ви ревне, ще й орендарь подобріє, то вам маму верне.* Чуб. V. 189. *Я так ревне плачу, що аж серце з мене вискакує.* Федьк. 2) Искренно, сердечно, вѣжно. *Хто любить ревне, жаліє певне.* Ном. № 8781. Ум. *Ревненько.* Чуб. V. 763. *Ревненько заплачу.* Волын. у.

Ревнівий, а, е. Ревнивый; придирчивый. Чуб. V. 604. Мил. 145. *Тільки дав мені Бог да ревнивого мужа.* Чуб. V. 565. *В мене свекруха ревнива, ще й до ділечка лінива.* Чуб. V. 691.

Рѣвний, а, е. 1) Горькій, горестный. МВ. (О. 1852. Ш. 66). *Ревні сльози.* ЗОЮР. II. 296. *Плачем ревним я заплавав.* К. Псал. 36. 2) Искренний, душевный, трогательный. *Вислухай, Боже, ревну молитву.* К. Псал. 138. *Набравшись ізмалку всього, чим живе й дише селянин, він (Шевченко) підняв прості хатні розмови до високої пісні і разом зробив із них ревну, сердечну лірику і величний епос.* К. (Хата).

Ревніці, ниць, ж. мн. Ревность. *Ревніці неначе гарячим залізом палили мое нутро.* Стор. М. Пр. 34.

Рѣвно, нар. = **Ревне**. Гол. II. 575. *Ой чого я так журюся, чого ревно плачу?* К. МВ. X. 12.

Ревнувати, нўю, еш, гл. Ревновать. *Гриця кохала та й ревнувала.* Чуб. V.

431. *Я вже не плачу тепер, я вже не ревную, та й не кохаю.* МВ. II. 151.

Ревну́ти. См. **Ревти.**

Ревнява, ви, ж. 1) Ревъ. 2) Шумъ, крикъ. *Бач, яку підняли собаки ревняву.* Кролев. у.

Ревті, вў, веш, одн. в. ревну́ти, ну́, неш, гл. 1) Ревѣть, заревѣть, мычать, замычать. *Ведмідь на ретязі товсто реве.* Пом. № 1337. *Чого бик навик, того й реве.* Пом. № 9565. *На синьому морі лютий змій реве.* Чуб. I. 140. 2) Орать, зорать, крикнути. *Ви передержанці!—ревнув писарь,—ви передержуєте біглих!* Кв. II. 373. *Ревнув, мов у маточину,—як бугай.* Пом. № 12445, 12443. 3) Пѣть очень громко и плохо, запѣвать сразу громко. *На віват з муцирів стріляли, тут грімко трубачі играли, а много літ дяки ревуть.* Котл. Ен. IV. 32. 4) Ревѣть, плакати съ крикомъ, заревѣть. *Оце ще рева реве!* Харьк. *Дідона тяжко зажурилась. .. кричала, плакала, ревла.* Котл. Ен. I. 34. 5) Громко играть, заграть на духовомъ инструментѣ. *А Михайл в трубу реве на всю губу.* Чуб. III. 382. 6) О водѣ, вѣтрѣ: ревѣть, заревѣть, шумѣть, гудѣть, завивати. *Прокляті вітри роздулися, а море з лиха аж реве.* Котл. Ен. *Як та воля, що минулась, Дніпр широкий—море, степ і степ, ревуть пороги, і могили-гори.* Шевч. 4. *Рези, завірюхо, засип його снігом!* Левиц. I. 156. 7) О колоколѣ: сильно звонить. *Всі дзвони ревуть,—уже ж того козаченька ховати несуть.* Чуб. V. 371. 8) О пушках: грохотати, грохнути. *Реве гарматами Скутара, ревуть, лютують вороги.* Шевч. 59. *Як став місяць серед неба—ревнула гармата.* Шевч. 40. 9) О землѣ: гудѣть. *Летить ізнов змій, аж земля реве.* Рудч. Ск. I. 147.

Ревтух, ха, м.=Рептух.

Реву́н, на́, м.=Рева. Ум. Реву́нець. *Ревунці ревуть.* Пом., стр. 298.

Реву́чий, а, в. Ревучій. *По колізеї ревучим громом пронеслась і стихла буря.* Шевч. 614. *Щоб лани широкополі і Дніпро, і кручі були видні, було чути, як реве ревучий.* Шевч. 666.

Рѣга, ги, м. Названіе вола съ головою и рогами, похожими на голову и роги бугая. КС. 1898. VII. 45.

Рѣгіт, готу, м. Хохотъ. *О, сміху було! хлопці аж кишки порвали од реготу.* Кв. I. 124. *Аж лящить жіночий регіт.*

Шевч. 334. *Там такого реготу, аж стіни гудуть.* Пирят. у.

Рѣгітно, нар. Смѣшно, хочеться смѣятися. *Мені регітно, а він плаче.* Сосн. у.

Регітня́, ні́, ж. Хохотъ, хохотаніе. Черк. у.

Рѣгнути, ну, неш, гл. Сильно желать, стремиться. *Аж регне заміж, та ніхто не свата.* Пом. № 8873. *Він аж регне купити у мене вола.* Міусск. окр.

Реготання, ня, с.=Регіт. *По вечері ж все замерло, тихо, глухо стало, реготання, спів і крику мов і не бувало.* Мкр. II. 36.

Реготати(ся), чў(ся), чеш(ся), гл. 1) Хохотати. *Піч наша регоче, корова хоче.* Мет. 164. *Що Микита сміється, до Марусі береться, а Маруся регочеться, до Микити не хочеться.* Чуб. V. 177. 2) Ржати. Вх. Лем. 460.

Рѣготи, тів, м. мн. Хохотъ, хохотаніе. *Сміх не реготи—пійшла баба в переверти.* Пом.

Реготіння, ня, с.=Реготи. Черк. у.

Реготіти, чў, тіш, гл. 1)=Реготати. 2) О сычѣ: кричать. *Пугач реготів.* Мил. 10.

Реготітиса, тітиса, гл. безл. Смѣяться, хохотати. *Їй реготітиса.* *Ей хочеться хохотати, она охотно хохочеть.* *Щоб ходило і хотілось (на досвітки), до всіх хлопців реготілось.* Мил. 60.

Реготливий, а, в. Смѣшливий, хохогливий. *Послухавши дівочого реготливого шепотання.* Мир. Пов. I. 137.

Рѣготно, нар.=Регітно. *А мені так реготно з його, що туди вліз, а назад не вилізе.* Пирят. у.

Реготня́, ні́, ж.=Регітня. Котл. Ен. VI. 21. *Скрізь гармидер та реготня.* Шевч. 108

Реготу́н, на́, м. Хохотунъ. Мир. ХРВ. 131. *О. Хведор був веселий, реготун.* Левиц. I. 132.

Реготу́ха, хи, ж. Хохотунья. Мир. ХРВ. 258. *Сватай мене реготуху.* Чуб. V. 1127. *Перша реготуха на селі.* Мир. Пов. I. 137.

Рѣгула, ли, ж. Уставъ. *По військовій регулі за се повинен він смертної кари.* Стор. М. Пр. 28.

Рѣдечка, ки, ж. Ум. отъ редька.

Реду́та, ти, ж. Редутъ. *Збіглося десят—*

кві п'ять гетьманських козаків на Кручену редуту. ЗОЮР. I. 267. Розвалилися редуту і рови густою від низів і до вершини вкрилися травою. Щог. Сл. 9.

Редька, ки, ж. Раст.: а) *Raphanus sativus*. ЗЮЗО. I. 133; б) — дика. *Raphanus Raphanistrum* L. ЗЮЗО. I. 133. Любить, як собака редьку. Пом. № 5078. Скребіти ному редьку Читать нотацію, Скребіти редьки. Павоаять. Пом. № 3448. 2) Механизмъ, на когоромъ вращається крыша мельницы. Сосн у. 3) Волъ, у котораго осталось одно ядро, вслѣдствіе неудачной кастраціи. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. Ум. Редечка. Мет. 120.

Реестр, ру, м. = **Реестер**. Шість тисяч тільки їх оставлено в реестрі. К. ЧР. 11.

Реестровий, а, в. Реестровый, записаний въ реестрѣ. *Реестровий козак*.

Регент, та, м. Регентъ. Желех.

Реестер, стру, м. Реестръ, списокъ. *Записки, Миколо, у реестер (козака)*. Шевч. 170.

Реж, жа, м. Крыло рыболовной сѣти. В сітці дві пілки: *режі, а в середині третя—пров'язь*.

Резеда, ді, ж. Раст. *Reseda odorata* L, резеда. ЗЮЗО. I. 133.

Рейвах, ху, м. Суматоха, плачъ.

Рейдиги, джу, диш, гл. Болтать, пустомелить. *Хоча б оті пани не рейдили*. Черк. у.

Рейка, ки, ж. Рельсъ. Екатеринос. у.

Реймент, ту, м. 1) Полкъ, отрядъ. 2) Начальствованіе.

Рейментарський, а, в. Относящійся къ рейментарю. *Рейментарський пірнач*. К. ЧР. 16.

Рейментарь, ря, м. Военачальникъ, командирующій войскомъ. *Ой дозволив пан рейментарь червінці забрати, не дозволив Котовича з шибениці зняти*. Нп.

Рейментарювати, рію, вш, гл. Предводительствовать.

Рейтар, ра, м. Конный солдатъ. *Блинула гримница із чорної хмари, повалились, покотились пшаки й рейтари*. К. Досв. 9.

Рекрут, та, м. рекрутка, ки, ж, рекрутство, ва, с., рекрутський, а, в = некрут, некрутка, некрутство, некрутський.

Ректі, речу, чеш, гл. Говорить, сказывать. ЗОЮР. II. 50. *Добре речеш, тільки в громаду не беруть*. Пом. № 6865.

Ректор, ра, м. Ректоръ. Левиц. Пов. 317.

Ректорство, ва, с. Ректорство, должность ректора. *На ректорстві одпасує жити*. К. ПС. 83.

Ректорський, а, в. Ректорский.

Реля, лі, ж. 1) Чаще во мн. релі. Качель. *Пили на релі поколихаться*. Лебед. у. 2) = Лира. О. 1861. V. 52.

Ремгати, мжу, жеш, гл. Шенгати. Чуб. VII. 551.

Ремез, за, м. Птица: ремезъ, *Parus repudulinus*. Вх. Пч. II. 13. *Ой ремезе, ремезочку, не клади гнізда у вершині Дністра*. Чуб. V. 876. Ум. Ремезонько, ремезочок. Грин. III. 617.

Ремезин, на, нв. Принадлежащій, относящійся къ ремезу. *Ремезине гніздо*. Стор. М. Пр. 158.

Ремезонько, ка, ремезочок, чка, м. Ум. отъ ремез.

Ремезувати, зую, вш, гл. Крѣпко сдѣлать что-нибудь. Черном.

Ремонарь, ря, м. Шорникъ. Угор.

Ремоние, ка, Ремешекъ. Вх. Лем. 460.

Ремоннак, ка, м. Ременный кузъ. Угор.

Ремоняний, а, в. Ремесный.

Ремесло, ла, с. 1) Ремесло. *Нема то ремесло, як леміш та чересло*. Пом. № 10125. 2) Собрание инструментовъ, употребляемыхъ въ какомъ-нибудь ремеслѣ. *Забрав усе своє ремесло та поніс додому*.

Ремесний, а, в. Ремесленный. *Ремесні козаки*. О. 1862. II. 61. *Як ремесний чоловік, то й добре живе тепера—пошив чоботи та штани, от і є на хліб*. Лебед. у. *Оддати дитину до ремесної науки*. К. (О. 1862. III. 22).

Ремесник, ка, м. Ремесленникъ. *В ремесника золотая рука та калний рот*. Пом. № 10410. Ум. Ремесничок, ремесниченько. *Ой жалъ мені на мого батенька, шмця не дав за ремесниченька*. АД. I. 61.

Ремесницький, а, в. Относящійся къ ремесленнику, принадлежащій ремесленнику. *Цех ремесницький*. *Сердеш ремесницькі робітники*. О. 1861. XI. 102.

Ремесниця, ці, ж. Ремесленница. Константиногр. у.

Ремесниченько, ка, Ум. отъ ремесник.

Ремесничий, а, в = **Ремесницький**. *Ремесничий цех*. К. Кр. 17.

Ремесничок, чка, м. Ум. отъ ремесник.

Ремество, ва, с. Ремесло. *Отцева-матчина молитва в купецтві, в реместві на поміч помагає*. Мет. 347.

Реместьовати, в'юю, еш, м. Заниматься ремесломъ. К. Хм. 13.

Ремигати, гаю, еш, м. Жевать жвачку (о воллахъ). *Вони риплять, ярма брязчать, воли ремигають.* Мет. 453. 2) О людяхъ грубо: *ѣсть, жрать. А ну, іоді вже вам ремигати!* Волч. у. См. **Розремигати**.

Ремінець, нця, м. 1) Ум. отъ ремінь. Ремешекъ. 2) Тонкая нить кожи, употребляемая въѣго дратвы Шух. I. 292.

Ремінний а, е. Ременный, сдѣланный изъ ремня, кожаный. *Ремінний пояс.* Пом. № 2578. *Ремінний батіг.* Чуб. V 472.

Ремінник, ка, м. 1) Родъ широкаго кожанаго мужскаго пояса изъ куска толстой кожи, сшитой вдвое, такъ что въ средину прячутъ деньги,—тоже, что и черес, только шире. Чуб. VII. 418. 2) Ремінник. См. Вуголов. Шух. I. 166.

Реміння, ня, с. соб. Ремин. АД I. 104. *За невміння деруть реміння.* Пом. № 6035. Ум. **Реміннячко**.

Ремінчик, ка, м. Ум. отъ ремінь.

Ремінь, ню, м. 1) Ремень. *З вас деруть ремінь, а з їх, бувало, й лій топили.* Пом. № 4036. 2) Кожа выдѣланная, сапожный товаръ. Шух. I. 292. *Оце купив реміню чоботи пошю.* Харьк. у. 3) Широкий кожаный поясъ съ сумочкою при немъ и пр. *Брат посяг у ремінь та й виймив мені сороківця.* Федьк. Пов. 16. Ум. **Ремінець, ремінчик.** *Лучче своє личко, як чужий ремінець.* Пом. № 9682.

Реміняка, ки, ж. Ув. отъ ремінь. *На що мені женитися, на що мені панство: коло купрів реміняка—то все господарство.* Пом. № 830.

Ремісник, ка, м. У ткачей: снарядъ, посредствомъ котораго наматываются нитки на шпульку, вкладываемую затѣмъ въ ткацкій челнокъ. Части его: двѣ вертикально стоящія доски—**лаби**, обращенныя другъ къ другу широкой поверхностью и соединенныя по срединѣ продолговатымъ деревяннымъ ящикомъ—**скринкою**; нижніе концы лаб стоятъ на землѣ, въ верхнихъ вращается желѣзный прутъ—**веретено**, на которомъ толстое деревянное маховое колесо; тонкій конецъ веретена называется **спінь** и на немъ вращается шпулька—**цівка**; веретено приводится во вращательное движеніе при помощи **лучка**—деревянной палочки, къ обоимъ концамъ которой

привязанъ **ремінець** (ремешекъ), охватывающій **веретено**; къ ящику (**скринка**) придѣлана скамейка для сидѣнья—**сідєць**. Шух. I. 257.

Ремно, нар = Ревно.

Ремсати, саю, еш, м. = Рюмсати. *А той струмочок, що тихо дзюркотить коло ній наших по камінчиках, ніби мале дитя ремсав.* Левиц. I. 290.

Ремст, ту, м. Неудовольствіе, претензія. *Він на мене ремст має. На нас і на тіх людей мав він великий ремст.* Васильк. у.

Ремство, ва, с. Недовольство; нареканія, ропотъ. *Господи! ремства прости мені гріх!* Щог. Сл. 35.

Ремствувати, вую, еш, м. Роптать, быть недовольнымъ, претендовать. *Уся громада стала на його ремствувати. Тяжко і скрутно їм жилось, але ніколи на се не ремствували.* Грин. II. 152.

Ремстити, шу, стиш, м. = Ремствувати. *От Хведь не буде ремстити на чоловіка: Бог з ним, каже!* Канев. у.

Ремсть, тй, ж. = Ремст. *Він на мене ремсть має та через те й коня не дав до міста.* Канев. у.

Рем'я, м'я, с. = Рам'я. Канев. у.

Ренджігло, ла, с. Задница. *Одвернув, аж циган ренджигло.* Пом. № 11333.

Ренське, кого, с. Рейнское вино, рейнвейнъ. Мкр. Н. 31. *Вробилось ренське з курдимомом.* Котл. Ев. *Барила з горілкою, ренським.* Морд. Пл. 72.

Реньгорт, та, м. Подпруга. *Накинъ ост деру на шідого та й підтями реньгортм.* Брацл. у.

Репалка, ки, ж. То-же, что и коззалька, на которой парни и дѣвушки скользятъ попарно, взявшись за руки. КС. 1887. VI. 482.

Репанець, нця, м. Треснувшій плодъ, хлѣбъ. *Оірки-репаниці вносять люде в хату та й кладуть під лаву, чи що, щоб полежали ще: більше встаріється насіння.* (Залюбовск.).

Репаний, а, е. 1) Корявый, потрескавшійся. *Дуже спіла диня—репана.* Лебед. у. 2) Простой, грубый. неотесанный. *Репани мужики.* Черк. у.

Репаник, ка, м. = Репанець.

Репанка, ки, ж. = Репанець.

Репати(ся), паю(ся), еш(ся), м. Трескаться, лопаться. *Таке то гречане: ти його в ниц, а воно й репасться.* Пом. № 3368. *Щоб дітки не репались (у корови).* Грин. II. 46.

Репет, ту, м. Крикъ, вопль. *Як зачули про се панські людє, пішов репет по всьому селу.* О. 1862. V. 119. *Як баби поскубуться—отто вже репету.* Полт. г.

Репетування, ня, с. Крикъ, вопль. *Сей галас і репетування троляи всіх в смуток привело.* Котл. Ен. 62.

Репетува́ти, тую, еш, м. Кричать, вопить, орать. *Кричить баба, репетує, ніхто баби не ратує.* Нп. *Репетує на всю хату.* ЗОЮР. II. 34.

Репик, ка, м. Раст. *Agrimonia Eupatoria.*

Репиця, ці, ж. Основаніе хвоста позвоночныхъ животныхъ. *„На тобі, хортище-собачище, хвоста, да не кусай по жовтому, а кусай по білому“. А хорт як укусив, так при самій репиці одкусив.* Рудч. Ск. 16.

Репігати, гаю еш, м. Сильно лить. Угор.

Репіжити, жу, жиш, м. 1) Сильно колотить, бить. *Сів він на неї (на лошицю) та й давай репіжить тією палицею.* Грин. I. 258. 2) = Репігати. *Доц репіжить.* Угор. 3) Плакать, рваться. *Дитина рипіжала з тієї-одиноч.* Вх. Зн. 59.

Репнути, ну, неш, м. 1) Треснуть, растрескаться, лопнуть. *(Паска) не репнула.* Кв. II. 177. *Як положиш килицю у ніч спектись, то шкурка на їй репне.* Дещо. *Іде він льодом, коли лід репнув.* Грин. I. 205. 2) Съ силой упасть на землю. Угор.

Рептух, ха, м. 1) Рептухъ, родъ широкого, но неглубокого мѣшка, привязываемаго къ оглоблямъ,—въ него всыпають овесь для корма лошадямъ. Сим. 93. 2) Родъ плетеного изъ веревки мѣшка для сѣна. 3) Названіе толстого неповоротливого челоука. Чуб. VII. 576.

Репчин, ну, м. Раст. *Raphanistrum arvense* L. Вх. Уг. 265.

Реп'ях, х́а, м. 1) Раст. *Aretium lappa*, репейникъ. *Причепився, як реп'ях.* Ном. № 2744. 2)—польовий. Раст. *Carduus nutans*. ЗЮЗО. I. 174. Ум. Реп'яшбн.

Реп'яхівка, ки, ж. Разновидность плахти. КС. 1893. XII. 448.

Реп'яшкóвий, а, е. 1) Репейниковый. 2) Реп'яшкóва приву́лка. Родъ вышивки. Лебед. у. (Залюбовск.).

Реп'яшóк, шќа, м. 1) Ум. отъ реп'ях. 2) Раст. *Xanthium strumarium* L. ЗЮЗО. I. 142. 3) Родъ вышивки. Чуб. VII. 427.

Рескаль, ля, м. = Рискаль. *Як сотво-*

рив Бог Адама, то дав йому рескаль: конай, каже, землю та й користуйся. Звенигор. у.

Ретёльнє, нар. Аккуратно, точно. *Знаю ретельнє, що...* Федьк.

Ретёльний, а, е. Аккуратный, точный. Подольск. г.

Реті́тися, речу́ся, ті́шся, м. Биться, бороться. Галиц. Вх. Зн. 59.

Реті́зь, зя, м. = Ретяз I. Кіев. у. Шух. I. 273, 280, 281. Ум. Реті́збн.

Рётор, ра, м. Ученикъ класса реторики. См. Реторика 3. Сим. 175.

Реторва́, вй, ж. соб. Ученики класса реторики 3. Св. Л. 299.

Ретóрика, ки, ж. 1) Ригорика. 2) Ученикъ риторики. *Плюнь на свої реторики й альвари.* К. ПС. 67. 3) Цягый изъ соми классовъ духовныхъ училищъ и семинарій. Сим. 175.

Ретяз, за, ретязь, зя, м. 1) Цѣпь, цѣпочка. Гол. Од. 67. *А де ретяз—комъ прип'ясти?* Кобел. у. *Ведмідь на ретязі товсто реве.* Ном. № 1337. *Не рвися, як собака на ретязі.* Ном. № 3162. *Держить хорта на ретязі.* АД. I. 7. 2) Родъ прямолинейнаго шиття на рубахахъ. Ум. Ретязбн. *На тім поясі жовті ретязки, на тих ретязках золоті ключі.* АД. I. 43. *Перед образами на срібному ретязку висіла срібна лампадка.* Мир. ХРВ. 315.

Рёус, са, м. = Рёва. Лебед. у.

Рецетóвка, ки, ж. Сорть плахти. Черниг. у.

Рецок, цка, м. = Рджок. Вх. Лем. 460.

Реч, чі, ж. = Річ.

Речі́, чý, чéш, м. = Рєкти. Вх. Зн. 59.

Реченéць, нц́я, м. Срокъ. Св. Л. 215. *Прийде реченець у осени гроші оддамо.* Могил. г.

Речі́нь, ня, м. = Реченець.

Речні́й, ќа, м. 1) Ораторъ, витія. К. ЧР. 200. *І хочуть знати, що від речника почують.* К. МБ. II. 120. *Була вже рада, чули вже доволі речей прихильних, речників розумних.* К. ЦН. 197. *Сеймові речники.* К. ПС. 83. 2) Представитель, заступникъ, ходатай, адвокатъ. *Славних претентів намістники і речники достойні.* К. Бай. 23.

Речні́стий, а, е. Говорливый, рѣчистый. Черк. у.

Речні́цький, а, е. Относящийся къ оратору, адвокату. *Бувай короток у речницькім слові.* К. Бай. 100.

Решеті́лка, ки, ж. Шапка изъ реше-

тиловскаго каракуля *Шанка решетилка*. Котл.

Решетина, *ни*, *ж.* = **Решето**. *Малый коровай сплел в ситині, в решетині, що не стане всій родині*. Рк. Макс.

Решетіти, *чу*, *тиш*, *и*. Прежде покрыванія крыши соломой прокладывать на лагах камышемъ или тонкимъ хворостомъ, что бы солома было на чемъ держаться. Волч. у.

Решетіще, *ща*, *с*. Ободъ въ рѣшетѣ.

Решетняк, *ка*, *м*. Грибъ изъ породы *Bobtus*. Радом. у.

Рѣшето, *та*, *с*. 1) Рѣшето. *Вода в рѣшеті не встоїться*. Ном. № 2715. *Перейшов уже крізь сито й рѣшето* — всего испыталъ. Ном. № 5778. *Попá в рѣшеті возіти*. Лгать на исповѣди. Ном. № 138. 2) Тамбурина (музыкальный инструментъ) Чуб. VII. 450. Ум. **Решітцѣ**.

Решетувати, *тѹю*, *ещ*, *и*. = **Решетити**.

Решітка, *ки*, *ж.* 1) Рѣшетка. Желех. 2) Родъ орнамента въ украшеніяхъ деревянныхъ гуцульскихъ издѣлій (гладкой проволокой, вгискиваемой въ дерево): ломанья линіи, различно перестѣкающіяся и образующія ромбональныя клітки. Шух. I. 281. 3) Подобный предыдущему орнаментъ при раскраскѣ гончарной посуды. Вас. 184. 4) Родъ вышивки. Шух. I. 157, 158, Kolb. I. 48, 49. 5) Сварядъ для собиранія черники: родъ совка съ плоскимъ дномъ, наружный край котораго оканчивается зубьями гребня; части: дно — **грѣбинъ**, бока — **обруч**, ручка — **фіст**. Шух. I. 167. 6) Собств. **Решітка**. Родъ полки подъ шерстобитнымъ луком, на которой лежитъ разбиваемая шерсть. Седневъ, Черниг. у. Ум. **Решіточка**. Чуб. VII. 415.

Решітнік, *ка*, *м*. 1) Продающій рѣшета. 2) — **гадивецъ**. Раст. *Veronica Chamaedryus*. Шух. I. 20.

Решіточка, *ки*, *ж.* Ум. отъ решітка.

Решітцѣ, *ца*, *с*. 1) Ум. отъ решето. 2) Часть токарнаго станка. Шух. I. 305, 306. См. Токаря.

Решт, *ту*, *м*. = **Решта**.

Рѣшта, *ти*, *ж.* Остатокъ, остальное. *Рубає мечем голови з плечей, а решту топить водою*. Мет. 399. *Та й рѣшта*. Да и все тутъ. *От скажу вам: ви ледачі та й рѣшта*. До-рѣшти. Въ конецъ, совершенно. *От лиха воля минула й до-рѣшти*. Федьк.

Рештак, **рештування** и пр. См. **Раштак**, **риштування** и пр.

Рештант, *та*, *м*. Арестантъ. *Їх на роботу з рештантами не виганяли*. ЗОЮР I. 78.

Рѣзка, *ки*, *ж.* Родъ гуцульской орнаментики при украшеніи одежды, въ рѣзбѣ. Шух. I. 128, 303.

Ржа, **ржі**, *ж.* Ржавчина (на желѣзѣ, водѣ). *Єсть як ржа залізо*. Ном. № 2726. *Ржа вхпопілась*. Пристала ржавчина, начало ржавѣть. Черк. у.

Ржавецъ, *вця*, *м*. Ржавое болото, ржавая рѣка.

Ржавий, *а*, *е*. Ржавый (о желѣзѣ, водѣ, травѣ). *Хвїртка на ржавих завісах*. Кв

Ржавіти, *вію*, *ещ*, *и*. Ржавѣть.

Ржәнець, *нцю*, *с*. Раст. *Phleum patense* L. ЗЮЗО. I. 131.

Ржанія, *ня*, *с*. Ржаніе. *Навчив його, нов сарану, скакати і голосним лякати серце ржанням*. К. Юв. 69.

Ржати, *ржу*, *ржеш*, *и*. Ржать. *Коники ржали його весуци*. Чуб. V. 882.

Ржія, *ржія*, *м*. Раст. *Camelina sativa* Вх. Пч. II. 37.

Ріба, *би*, *ж.* Рыба. *Козак з бідною, як риба з водою*. Ном. № 775. *Держись берега, а риба буде*. Ном. № 2058. Ум. **Рібна**, **рібонька**.

Рібак, *ка*, *м* = **Рибалка** 1. *Вудка мокне, а рибак сохне*. Ном. № 10451. 2) = **Рибалка** 2. Вх Пч. II. 14. Ум. **Рібаченько**. Грин. III. 369.

Рібалити, *лю*, *лиш*, *и*. = **Рибалчити**. КС. 1883. I. 39. *Рибаль собі, а на добич не ходи*. КС. 1883. IV. 737.

Рібалка, *ки*, *м*. 1) Рыбакъ. *Сам Бог з рибалок апостоли вчинив*. Ном. № 10450. 2) Птица: рыболовъ. *Пливуть собі та співвають; рибалка літає*. Шевч. 49. Ум. **Рібалочка**, **рібалонька**. Шевч. 22. Мег. 19.

Рібалчик, *ка*, *м*. = **Рибалка** 1. *Прислухаюсь, як ти молоді рибалчики собі присивують*. Федьк. Пов. 47.

Рібалчин, *на*, *не*. Принадлежащій, свойственный рыбаку. *Рибалчина хата*. Левиц. Пов. 273.

Рібалчити, *чу*, *чиш*, *и*. Заниматься рыбной ловлей. Мнж. 40. О. 1862. II. 62. *Пішов дід раз до моря, став рибалчити*. Мнж. 54.

Рібальня, *ні*, *ж*. Мѣсто, гдѣ производится рыбная ловля, рыбный заводъ. *Що в лямі на рибальнях загорують, то*

все проп'юшь та прогайнують. Стор. II. 191.

Рибальство, ва, с. Рыболовство. Черк. у. Стор. II. 98.

Рибальський, а, е. Рыболовный. КС. 1833. II. 291. *Рибальське знаряддя*.

Рибарити, рю, риш, гл.=Рибалчити. Вх. Зн. 59.

Рибарство, ва, с.=Рибальство. Шух. I. 222.

Рибарчик, ка, м.=Рибалчик. *Три братчики рибарчики рибоньку ловили*. Гол. I. 54.

Рибарь, ря, м.=Рибалка. Вх. Зн. 59. *Сам Бог призвав рибарів на апостолів*. Гол. Од. 11.

Рибас, са, м. Продавец рыбы. Черном. **Рибаска**, ки, ж. Торговка рыбой. Полт. **Рибáха**, хи, ж. Рыба, большая рыба. *Вживають вони шуку-рибаху*. АД. II. 40.

Рибáцтво, ва, с.=Рибальство.

Рибáченько, ка, м. Ум. отъ рибак.

Рибáчити, чу, чиш, гл.=Рибалчити. Вх. Зн. 59.

Рибáчиха, хи, ж. Жена рыбака.

Рибéць, бця, м. Рыба: рыбець, Abramis vimba. Браун. 26. *Славна рибка рибець*. Чуб. V. 1121.

Рибин, на, не. Рыбий. *Збiрав музики—рибини язики*. Чуб. III. 116.

Рибíна, ни, ж. Одна рыба. Грин. III. 275. *Не пiймали ані однісінької рибини*. Левиц. Пов. 110. Ум. Рибíнка. Мвж. 25.

Рiбка, ки, ж. 1) Ум. отъ рибá. 2) Ласкат. имя къ женщинамъ. *Серце мое, рибко моя!* Шевч. 276. *Ганнуся, рибко, душко, любко!* Котл. 2) Нас. Lipisma saccharinum. Вх. Пч. I. 6. 4) *Варéна рiбка*. Родъ игры. Грин. III. 110. Ум. Рiбонька, рiбочка.

Рiбний, а, е. Рыбный. *У рибного ловця недовгiй рукавця*. Ном. № 12177.

Рибний, á, ё. Обильный рыбой. *Невелика рiчка, але рибна! отам раків i риб на ярмарцi продають!* Канев. у.

Рiбник, ка, м. 1) Рыбный садокъ. 2) Родъ сарая, гдѣ солятъ рыбу. Азовск. море. (Стрижевск.).

Рiбно, нар. Обильно рыбой, рыбно. *Хоч не рiбно, аби юшно*. Ном. № 12177.

Рибоiд, да, м. Черный анестъ, Ciconia nigra.

Риболбв, ва, м. 1)=Рибалка 1. *Наiхали риболови та риби ловити*. Чуб. V. 891. 2)=Рибалка 2. Вх. Пч. II. 14.

Риболбвець, вця, м. 1)=Рибалка 1.

Ой ви, хлопцi, ой ви, риболовцi, закидайте сiти через бистрi рiки. Нп. 2)=Рибалка 2. Вх. Пч. II. 14. Ум. Риболбвчин.

Риболбвич, ча, м.=Рибалка 2. Вх. Пч. II. 14.

Риболбвка, ки, ж.=Рибалка 2. Вх. Пч. II. 14.

Риболбвний, а, е. 1) Рыболовный. *Риболовнi сiти*. 2) Обильный рыбою. *Озеро риболовне*. Лебед. у.

Риболбвник, ка, м.=Рибалка 1. Ум. Риболбвничок. *Рибаки ж моi, риболовнички*. Мет. 311.

Рiбонька, рiбочка, ки, ж. 1) Ум. отъ рибá. 2) Ласкательное имя къ женщинамъ *Серденько, рибонько, дорогий кришталю*. Чуб. V. 891. *Стала коло матусi i стоiть, не дише, моя рибочка*. МВ. I. 70.

Рибчiна, ни, ж. 1) Рыбка. 2) Ласкат. имя къ женщинамъ. *Вийди, дiвчино, вийди, рибчино, поговоримо з тобою*. Чуб. V. 256. Ум. Рибчiнонька. Лукаш. 73.

Риб'я, яти, с. Рыбка, молодая рыба. *Мав би чоловік пiти та риб'я пiймати*. АД. II. 26. Ум. Риб'ятко. Вх. Лем. 460.

Риб'яний, á, ё. Рыбий. *Риб'яний жир*. Черк. у.

Риб'ятко, ка, с. Ум. отъ риб'я.

Риб'ячий, а, е Рыбий. *Риб'яча сирiсть*. Левиц. I.

Ригати, гаю, еш, одн. в. ригнути, ну, нéш, гл. 1) Дѣлать отрывку, оторвать. *Не iв редьки, не буде ригати*. Ном. № 6744. 2) Блевать, рвать, вырвать. 3) Изрыгать, изрыгнуть. *Язики на мене гострять i отруту з уст ригають*. К. Псал. 313.

Ригачка, ки, ж. Рвота.

Рiги, гiв, м. мн. 1) Рыданіе. 2) Рвота. Лохв. у.

Ригнути. См. Ригати.

Ригóвина, ни, ж. Блеботина. Лохв. у.

Ригувати, гую, еш, гл. О рогатомъ скотѣ: метаться, бѣсповаться съ ревомъ. *Скотина ригус, як побачить свiжу кров*. Ромен. у.

Ригiвниця, ці, ж. У ткачей: дощечка съ отверстиями для вставки въ нихъ концевъ начиння или блята, когда сквозь послѣдніе пропускаютъ нити основы; ригiвниці бывають при этомъ подвiшенi. Ковстантиногр. у.

Ригувати, гую, еш, гл. Дурно писать. *Ото ригус,—такі карлючки, що й не розбереш*. Канев. у.

Ридання, ня, с. Риданіє. *У нас у хаті ридання голосне та гірке та розпачливе.* МВ. II. 145.

Ридати, даю, еш, гл. Рыдать. *Ой я плачу і ридаю по своїму нещастю.* Мет. 65.

Ридван, на, м. Дорожная карета, колымага. К. ЧР. 54. Кв. I. 233. *Поїхала в своїм ридвані мов сотника якого пані.* Котл. Ен

Ридваний, а, е. Относящийся кь ридвану.

Риж, жу, м. *Oryza sativa* L, рись. Ном. № 7588. Котл. Ен. IV. 67. ЗЮЗО. I. 130.

Риженький, а, е. Ум. отъ рижий.

Рижийще, ща, с. Поле, гдѣ былъ рижій. Лохв. у.

Рижий, а, е. Рыжій. *Чорноброва, як риже теля.* Ном. № 8525. Ум. Риженький.

Рижієвий, а, е. Сдѣланный изъ рижія. *Рижієва олія.* Мир. Пов. I. 142.

Рижій, жію, м. Раст. *Camelina sativa*. ЗЮЗО. I. 115.

Рижіти, жію, еш, гл. = Рудіти.

Рижок, жка, м. Грибъ, рыжикъ. Кв. I. 90. *Такий червоний, як рижок.* Ном. № 8585. *На високій полонині уродили рижки.* Гол. I. 164.

Рижуха, хи, ж. Раст. *Draba nemorosa*. ЗЮЗО. I. 121.

Різа, зи, ж. 1) Риза, одежда священнослужителей. Чуб. I. 5, 85. *Коли не піп, то не микайся в ризи.* Ном. № 9571. 2) Попові ризи. Родъ писавки. КС. 1891. VI 371. 3) = Різа.

Різзя, зя, с. Лохмотья. К. ПС. 51. *Ветхе риззя обтріпалось і на латах лати.* К. МВ. II. 135. *Старець... труситься в диравому риззі.* Г. Барв. 271.

Різи, зей, ж. мн. Родъ сбитого изъ бревенъ деревяннаго желоба. по которому гуцульскіе древорубы спускають съ горы внизъ срубленныя дерева. Шух. I. 178.

Ризінка, ки, ж. Одно изъ бревенъ, употребляемымъ для устройства ризей. См. Ризи. Шух. I. 178, 179.

Різка, ки, ж. Половина загона, отдѣленная во владѣніе другому лицу. Черниг. г.

Різник, ка, м. 1) Ризничій, хранитель ризницы. 2) Шьющій церковныя облаченія.

Різниця, ці, ж. Ризница. Стор. II. 136.

Рійка, ки, ж. Навозный жукъ. *Scarabaeus stercorarius*. Вх. Пч. II. 27.

Рик, ку, м. 1) Рычаніє. 2) Ревъ (во-

ла, коровы). Г. Барв. 245. **На волбвий рик.** Пространство, на которомъ слышенъ ревъ вола. Ном. № 7747. *Могила од могили на воловий рик.*

Рікало, ла, м. 1) Обладающій громкимъ голосомъ. *Наш дяк—добрий рикало: як що виголосить у церкві, так хто його зна де чути.* 2) Картавлящій человекъ.

Рикання, ня, с. 1) Рычаніє. К. XII. 52. *Рикання їх в чагарниках чувати.* К. Іов. 2) Ревъ (вола, коровы).

Рика́ти, каю, еш, одн. в. рикну́ти, ну́, неш, гл. 1) Рычать, рикнуть. *Вовк як рикнув,—збіглось вовків щось із тисячу.* Рудч. Ск. I. 32. 2) Ревѣть, заревѣть. *Рикає віл. Н.-Вслын. у. Теля рикає, а корова десь пішла.* Каменец. у. *Рикнув віл на сім сіл.* Ном. стр. 290. 3) Грозно кричать. *Рикає, наче лев.* К. МВ. II. 124.

Рикну́ти. См. Рикати.

Рику-рику! меж, выражающее подражаніє рычанію или реву животнаго. *Корівонька рику-рику!* Рудч. Ск. I. 50.

Рикул, лі, ж. Ласкательное названіє коровы. *У рикулі штурі кулі.* Ном., стр. 293, № 114.

Ріло, ла, с. 1) Рыло, морда. *А ти, міхонюша, дми козі під рило.* Чуб. III. 263. *Кабан коли не розбіжиться з перестрашу, коли удариться об дуб рилом.* Рудч. Ск. I. 23. 2) Бранное: лицо у человека. *Видно й з ри́ла, що Пархім.* Ном. № 6315.

Рільний, ного, м. Испорч. лѣрник. Сим. 149.

Риля, лі, ж. Испорченное, то-же, чо ліра 2. Сим. 149.

Риляч, ча, м. Животное съ рыломъ, кабанъ. Рудч. Ск. I. 22.

Римаренко, ка, м. Сынъ шорника. См. Лимаренко.

Римарівна, ни, ж. Дочь шорника. См. Лимарівна.

Рімарка, ки, ж. Жена шорника. См. Лимарка.

Рімарство, ва, с. Шорное ремесло, шорничество. О. 1861. I. 311. См. Лимарство.

Рімарський, а, е. Шорный. См. Лимарський.

Римарчу́к, ка, м. 1) Сынъ шорника. 2) Подмастерій у шорника.

Римарча́, ча́ти, с. Дитя шорника.

Рѣмарщина, ни, ж. Шорное мастерство.

Рѣмарь, ря, м. Шорникъ. См. Лимарь.

Рѣмарювати, рѣю, еш, гл. Заниматься шорничествомъ. См. Лимарювати.

Рѣмщина, ни, ж. Раст. *Aquilegia*. Вх. Пч. II. 29.

Рѣнва, ви, ж. 1) Водосточная труба. *Ой стану я під ринвою, з ринви вода лється.* Чуб. V. 395. 3 дошчѣ та під ринву. Изъ огня да въ полымя. Ном. № 1791. 2) Въ водяной мельницѣ: сбитый изъ досокъ желобъ, по которому вода изъ лотковъ течетъ на колесо. Харьк. у. Мик. 480. Ялѣва, пустѣ рѣнва. Желобъ, по которому спускають излишнюю воду. Мик. 480. Ум. Рѣновна.

Рингач, чѣ, м. Быкъ, плохо выхолощенный (Черном.), похожий на племенного быка. Мнж. 192. См. Риндач.

Рѣнда, ди, рѣндя, ді, ж. Свинья. *Скунда скаче, ринда рие.* (Заг.: сорока і свиня). Ном., стр. 294. *Назад, ринде, завтра п'ятниця.* Посл. *Іди, ринде, де инде, де тебе не знатимуть і риндою не зватимуть.* Ном.

Риндач, чѣ, м. Волъ съ кудрявой шерстью на лбу. Александров. у. См. Рингач.

Рѣндза, зи, ж. Родъ творога, приготовленного въ желудкѣ молодого ягненка или теленка. Шух. I. 213.

Риндзак, кѣ, м. Желудокъ. Желех.

Рѣндзка, ки, ж. Сычугъ. Вх. Уг. 238.

Рѣндзя, зі, ж. Телячий желудокъ. Вх. Зн. 59.

I. Рѣндя, ді, ж 1) = Ринда. 2) Желудокъ, нутро. Желех.

II. Рѣндя, ді, м. Въ свадебныхъ празднествахъ въ Черниг. губ.: разъѣзжающие во вторникъ послѣ свадьбы верхомъ на лошадахъ трубачи съ трубами. МУЕ. III. 169.

Рѣнка, ки, ж. Родъ глиняной кастрюли. Шух. I. 264. Вас. 181. *Чигиринці спекли чорта в ринці, а таращанці ззіли чранці.* Ном. № 721. Ум. Рѣночка.

Рѣнов, нви, ж. = Рѣнва. Вх. Уг. 265.

Рѣновка, ки, ж. 1) Ум. отъ ринва. 2) Вазонъ, цвѣточный горшокъ. Черк. у.

Рѣнов, неу, м. Рынокъ. *Я пишениці не жала, ячменю не в'язала: була на ринку, пила мед-горівку.* Чуб. V. 124. Ум. Рѣночон. Мет. 281.

Рѣночка, ки, ж. Ум. отъ ринка.

Рѣнути, ну, неш, гл. Сильно течъ. *Ой*

не спиняйте у ставу води, нехай вода рине. Мет. 67. Переносно о людяхъ: валить толпой. *До сіней як хмара ринуть, товпляться, гукають.* Мкр. Н. 26.

Рѣнь, ні, ж. Гравій, рѣчные камешки. Галиц.

Рѣньовка, ки, ж. Горный ключъ Житом.

Рѣнявець, вѣя, м. Человѣкъ въ струпьяхъ, шелудяхъ. Вх. Лем. 460.

Рѣнявий, а, е. Струпистый, шелудивый. Вх. Лем. 460.

I. Рип, пу, м. Скрипъ. *Рип за рипом у хату старости.* Рѣпи справляти. Часто отворять дверь. *Чѣботи, черевіки на рѣпах.* Сапоги, башмаки со скрипомъ. *Чѣботи на рѣпах ваксовані.* Св. Л. 174.

II. Рип! меж. Скрипъ! *Коли ж тут у сінях двері—рип!* Г. Барв. 198. *Чую—рип!* МВ. I. 111. *Рип у хату.* Левиц. I. 104.

Рѣпа, пи, ж. 1) Промоина, рытвина. Ананьев. у. 2) Высокій обрывистый берегъ, обрывъ. Шух. I. 80. Вх. Зн. 59. Ум. Рѣпка.

Рѣпати, паю, еш, гл. Скрипѣть. *На річку йшли чѣботи—рипали, а з річки йшли чѣботи—хлипали.* Нп.—дверіма. Скрипѣть дверью.

Рѣпатися, паюся, ешся, гл. Часто отворять дверь. *Сиди в хаті, не рипайся.* Ном. № 13305.

Рѣпигатися, гаюся, ешся, гл. Презрительно: ползать. Вх. Лем. 460.

Рѣпіти, плю, піш, гл. одн. в. рѣпнути, ну, неш, гл. Скрипѣть, скрипнуть. *На нозі сап'ян рипить, а в борці тряся кипить.* Ном. № 11191. *Ой скриплять, риплять мої ворітечка.* Чуб. V. 197. *Вози риплять, ярма бряжчать.* Нп. *Рипнули двері, увійшла наша Одарка* МВ. I. 71.

Рѣпати, каю, еш, гл. = Рѣпатися. Угор.

Рѣпливий, а, е. Скрипучій. *Рѣпливий віз.* МВ. II. 14.

Рѣпнути. См. Рѣпіти.

Рѣпотня, ні, ж. Скрипъ постоянный.

Рѣпу-рипу! меж., выраж. скрипъ. *Черевіки—рипу-рипу!* Чуб. V. 1123.

Рѣп'як, кѣ, м. Раст. *Arctium majus*. Лв. 96.

Рѣса, си, ж. Черта. Левиц. I. 461, 475. *До лица був той вінок її тонким рисам.* Г. Барв. 372. Ум. Рѣсна, рѣсочка.

Риска, ки, ж. 1) Ум. отъ риса. 2) Рис-
кий біти. На свекловичныхъ плантаціяхъ:
пропалывать бураки бороздами, полосами
между двумя рядами свекловицы. Рк. Левиц.

Рискаліна, ни, ж. Рукоятка заступа.
Хотин. у

Рискаль, ля, м. Заступъ. *Хиба тобі
вже розв'яже рискаль та лопата.* Гол. І.
290. *То Костюшко, то москаль сварили-*
ся за рискаль. Гол.

Рист! меж. Крикъ на овецъ, когда гу-
цульскій пастухъ, перегоняетъ ихъ изъ
одного помѣщенія въ другое для доенія.
Шух. І. 193.

Ристь, ті, ж. Рысь К. ЧР. 150. *Рис-*
тю, коники, ристю! Грин. Ш. 491. *За*
користю бжи ристю. Ном. № 14002.
В. собачу ристь побігти. Быстро побѣжать.
А далі аж не оглядівся, з двора в собачу
ристь побіг. Котл. Ен. І. 34

Рістю, нар. Рысью. См. Ристь.

Рістячком, нар. Рысью. *Скорійш, ско-*
рійш ристячком

Рисування, ня, с. Рисованіе, черченіе.

Рисувати, сую, еш, гл. 1) Рисовать,
чергить. *Мальовали, рисували чорні бро-*
ви мої. Нп. 2) Обходить? *Другого дня,*
як ішла на поле, то вже рисувала че-
рез дві різи. Левиц. Пов. 338.

Рись, сі, ж. Рысь. Felix lunt.

Ріти, рію, еш, гл. 1) Рыть, копать.
Дніпро берег рис, рис, яворозі корінє мис.
Шевч. 648. *Понура свиня, а глибоко рис.*
Ном. № 7323. 2) Ріти на ко́го. Подкапывать-
ся подъ кого, строить козни. *Рис та й*
рис на мене. Ном. № 9555.

Рітися, ріюся, ешея, гл. Рыться, ко-
паться. *Кабан ристься у хамло.* Рудч.
Ск. І. 21.

Ритен, ток, ж. мн. У ткачей: спарядъ.
при помощи котораго готовятъ осно-
ву для наматыванія на навой: родъ узкой
рамки длинной въ ширину навои съ рѣдкими
поперечными зубьями или перегородками,
сквозь отверстія между которыми прохо-
дятъ нити основы. Вас. 166. Части: зубья—
зубки, (въ Константиногр. у. кілбчки), отвер-
стіе между ними—комбра, длинныя планки
рамки—листовки, концы риток—засувки или
зámочки. МУЕ. Ш. 20.

Рітьни, рітю, нар. Назадъ. Вх. Зн. 59.

Ріхва, ви, ж. Желѣзное кольцо, же-
лѣзный обручъ, обхватывающій что-либо
для скрѣпленія. Черк. у. Ум. Ріховка.

Рихтельне, нар.=Ретельно *Він тобі*
скаже рихтельне. Ольгон. у.

Рихта, ті, ж. Прибыль, доходъ. Во-
лын. г. Слов. Д. Эварн.

Ріхтик, нар. Совершенно, точь въ точь.
Оттакий рихтик, як ти. Уман. у. *Вчо-*
ра бачив коня, рихтик як той гнідий
Борз. у.

Ріхтино, нар. Именно, навѣрное. *Та*
се рихтино він зробив. Брацл. у.

Рихтувати, тую, еш, гл. 1) Прочить,
готовить. *Мене рихтували все в москалі*
а я й утік. Канев. у. *Багатому рих-*
тувала, за бідного дала. Гол. *Для тебе*
тещенька обідець готує і доленьку рих-
тує. Грин. Ш. 526. 2) Наводить, направ-
лять, цѣлить. Волын. г. *А своє військо на*
Львів рихтує. АД. І. 15. См. Риштувати.

Рихтуватися, туюся, ешея, гл. Сна-
ряжаться, готовиться. *Почали в дорогу*
рихтуватися. Св. Л. 174 *До того пани*
написали два цисарі. „Ти сі рихтуй, бо
ми маємо бути в тебе на обіді“. Гн. І. 155.

Ріцарство, ва, с.=Лицарство.

Ріцарський, а, е=Лицарський.

Ріцарь, ря, м.=Лицарь.

Рицарювати, рію, еш, гл.=Лицарю-
вати. К. ЧР. 191

Ричати, чю, чіш, гл.=Рикати. Угор.

Річка, ки, ж. Коровница, скотница.
Чуб. VII. 576. *З дівницей ричка висту-*
пала. Котл. Ен. IV. 46.

Ричківня, ричківня, ні, ж. 1) Помѣ-
щеніе для дойнаго скота. Валк. у. 2) По-
мѣщеніе для молочныхъ продуктовъ. *Ста-*
ри пани вчинили мене за шапаря й за
отамана, то було що-дня божого на стелі
іздни, або у льодовню, у ричковню підеш.
бо й туди треба догляду щоденного,—у
ричківні молоко, масло, сметана, глеч-
ланка. Золотон. у.

Ришляк, ка, м. У гребенниковъ: не-
большіе рога молодого скота. Вас. 163.

Риштак, ка, м. 1) Канава для стока
воды. Лебед. у. Желобъ у колодязя. 2) Вѣ-
мельниця: коникъ, палочка, трясущая ко-
рытце, изъ котораго надають въ отверстіе
жернова зерно Черк. у. Черниг. у. Мил.
481.

Риштування, ня, с. 1) Лѣса. *Почали*
риштування робить, щоб то до найми-
та добратися. Ном. № 3603. 2) Постройка
лѣсовъ.

Риштувати, тую, еш, гл. 1) Устраи-
вать лѣса. 2) Снаряжать. *Гармати да*
ковані вози в поход риштує К. ЦН. 242
А ну лишень риштуй воза, бо завтра
треба вже по снопи їхати. Канев. у.

Заходиться ристувати вози в далекую дорогу. Шевч. 663. См Рихтувати.

Ристуватися, туюся, ешся, гл. = **Рихтуватися.** Треба мерщій ристуватися та в похід рушати. Грин. Ш. 584.

Ристунок, ну, м. Вооруженіє, доспѣхи. Народ... при всім воєннім ристунку. Стор. II. 164.

Рів, рову, м. 1) Ровъ. ХС. III. 56. Єгруша в лісі і рів коло неї. Драг. 80. Така правда, як у рові вовк іздох. Пом. № 6887. 2) Каналь. Прийшла жидова рови копати, море спускати, Христа шукати. Чуб. III. 349. Ум Рівець, рівчак, рівчик. Рівець невеличкий прокопаний. Мир ХРВ. 24.

Рівен, вна, не = **Рівний.** Обізвався Яготин: „Ніжен мені побратим“. А Ніжен каже: „Є у степу Ромен, то й той мені не рівен“. Пом. № 729.

Рівонь, вня, м. Уровень Галиц.

Рівець, вця, м. Ум. отъ рів.

Рівнісінський, а, е. Совершенно гладкій, с. прямої, с. равный.

Рівнісінько, нар. Совершенно гладко, с. прямо, с. равно.

Рівний, а, е. 1) Ровный, гладкій. Ой я зроду чумакую, йду на гору—не бичую, а із гори не гальную, по рівному поганяю, Чуб. V 1034 2) Ровный, прямой. Пішов гордою ходою Яким рівний, дужий з широкими плечима. Левиц. I. 262. Голос був у неї чудовий, тонкий та рівний, як шовкова нитка. Левиц. I. 112. 3) Равный, одинаковий. Кінь конези не рівний. Пом. № 1019. Одного батька дити, та не рівні. Пом. № 9229. Ум Рівненький, рівненький.

Рівнина, ні, ж. Равнина, равное мѣсто.

Рівність, ности, ж. Равенство. Левиц. Пов. 266. Таких людей підіймати до моральної і соціальної рівності з собою. К. XII 9. Не стало рівності, не стало братства. Мир. ХРВ. 85.

Рівно, нар. 1) Ровно, гладко. Чи так у вас, як у нас всюди полем рівно? Нп. Рівно—хоть покотись. Полт. 2) Ровно, прямо. Ой у полі на чистім роздолі там стояло рівно два дубочки. Чуб. V. 298. 3) Равно, одинаково. Що вбогий, що багатий—у Бога все рівно. Пом. 4) Въ уровень. Рости, хмелю, над водою рівно

з тичиною. Чуб. V. 110. Ум. Рівненько, рівненько.

Рівновіага, ги, ж. Равновѣсіє. Стояла б шляхта з козаками на боєвому полі в рівновазі. К. ЦН. 287. Він держить витри у рівновазі. К. Іов. 60.

Рівновіагий, а, е 1) Уравновѣщенный Чого ж хоробре рівноваге серце злякалося жмурних очей двочих? К. Блж. 9 2) Равный для всіхъ. Під козацьке рівноваге право до вільного народу приставайте. К. ЦН. 212

Рівноваговий, а, е. Равновѣсный, равнозначущій. Дні рівновагові половини славенної асоціації „капітала“ з працею і роботи розумової з роботою мускульною. К. Кр. 20.

Рівноважитися, жуся, жишся, гл 1) Уравновѣшиваться. 2) Мѣряться силами. Чи то ж вам легше буде рівноважитись із Русею тоді? К. Кр. 39.

Рівноважний, а, е = **Рівноваговий.** Ми не виробили собі під византийщиною культури, рівноважної з римською. К. XII. 65

Рівнодінник, ка, м Экваторъ. Гіруг цей зветься екватором або рівнодінником, бо в тих місцях день зівше рівний з ніччю. Дешо.

Рівнозначний, а, е. Однозначачій, равносильный смысломъ. Желех

Рівноправний, а, е Равноправный. О. 1861. VIII. 90.

Рівноправництво, ва, с. Равноправіє. Козацьке рівноправництво. К. ЦН. 271.

Рівноправно, нар. Равноправно.

Рівночасний, а, е. Одновременный. Желех.

Рівночасність, ности, ж Одновременность. Желех

Рівночасно, нар Одновременно

Рівня, ні, ж. Паря, равный по положенію, по сьосвянію, по характеру. Кін волю не рівня. Пом. № 1022. Ти багат, я убога—не рівня з тобою. Чуб. V. 330.

Рівнява, ви, ж. Равнина. Лубен. Черк. уу З'являлись посеред степової рівняви. К. XII. 65

Рівняти, няю, еш. гл. 1) Дѣлать ровнымъ, гладкимъ, равнять, выравнивать. Він мені дарує силу і рівня мою дорогу. К. Псал. 40. Богу правий путь рівняйте. К. Псал. 149. 2) Сравнивать, приравнивать. Рівня ягня проти коня. Пом. № 7931. З панським сего язика не р'с-

няй, бо як довгий, то притнуть, а як короткий, то витягнуть. Ном. № 1203.

Рівня́тися, няюся, ешся, гл. Равняються, уподобляються, сравнюваться; сравнюваться ростомъ съ чѣмъ. *Куди рівняється свині до коня, коли шерсть не така.* Ном. № 7931. *Хто в псах кохається, сам йому рівняється.* Ном. № 12581. *А запашиий та василечок із тинами рівняється.* Грин. Ш. 537.

Рівча́к, ка, м. 1) Ум. отъ рів. *Полетіла с ріс, бо саме коло нашої різи був глибокий рівчак з маленькою криничкою.* Лесвиц. Пов. 338. 2) Ручей. *З джерел вода збірається в струмені, з них робляються рівчаки, з рівчаків річка.* Депо. 3) Желобокъ, углубленіє. Вас. 159. Ум. **Рівчачо́к.** Вас. 167.

Рівча́отий, а, в. Имѣнный въ себѣ желобокъ, сдѣланный желобкомъ, желобчатый. Шух. I. 256.

Рівчачо́к, че́а, м. Ум. отъ рівчак.

Рівчи́к, ка, м. 1) Ум. отъ рів. 2) = Рівчак. Шух. I. 284.

Ріг, ро́га, м. 1) Рогъ. *Коли б свині роги, то б усіх поколола.* Ном. № 3827. *Там ходить баран з великими рогами.* Чуб. I. 129. *Вліти, збити, притерти ро́ги.* *Сбитъ спѣсь. Гордим Бог позбива роги.* Ном. № 2457. *Були і в кози роги, та притерті.* Ном. № 1853. *Рогом вилізти.* *Череносно: бокомъ вийти. Тривай, це йому рогом вилізе.* Ном. № 4103. *Очі рогом лізуть. Дурне, аж очі йому рогом лізуть.* Ном. № 6239. *Наплакалась, аж очі рогом лізуть.* Харьк. *Де ко́зам ро́ги втинають. Де ко́зам ро́ги правлять.* *Куда Макаръ телять не гонялъ.* Ном. № 3630. *Туди тебе зашлють, де ко́зам роги правлять.* Ном. № 3631. 2) Роговая пороховница. 3) Рожокъ для нюхательнаго табаку; также для помѣщенія мѣднаго купороса у овечьихъ пастуховъ. *Ріг носять чабани з синім каменем, як нюхарі табаку.* О. 1862. V. Кух. 38. 4) Муз. Рогъ, рожокъ. 5) Кончикъ подумѣсяца. *Молодик-молодик! в тебе роги золоті.* Ном. № 268. 6) Каждый изъ двухъ концевъ развилицъ (напр. въ вилахъ, въ мотовилі и пр.) 7) Угълъ наружный, выступъ всякаго предмета съ углами: стола, платка, улицы, рѣки и пр. Сим. Ш. *На перший святій вечір кладеша до вечері на стіл під обрус на всіх чотирьох рогах по головці часнику.* МУЕ. Ш. 39. 8) Мысль. 9) Ла-

па у якоря. Ум. **Ріжби́,** ріже́чом. *Взяла хусту, зав'язала в три ро́жки то камінчику.* Чуб. II. 200.

Рід, ро́ду, м. 1) Родъ, родственники, фамилія. *Чи обідала, чи не обідала, аби рід відідала.* Ном. № 7274. *В мене батька немає і рід не приймає.* Чуб. *Нема в його ні роду-родини, та нема в його ні вірної дружини.* Чуб. V. 268. 2) Родъ, племя, происхождение. *Козацькому роду нема переводу.* Ном. № 771. *Баба з пекла родом.* Ном. *Великого роду, а пського ходу.* Ном. № 2909. 2) Порода. *Родом кури чубаті.* Ном. № 7982. *Таким уже в їх рід, що вони всі низенькі та напонтувані.* Кобел. у. 4) 3-роду = зроду. *Не було добра з-роду, не буде й до гробу.* Ном. № 2030. 5) На роду написано. *Суждено. Що написано на роду, того не обійдеши на льоду.* Ном. № 8951. 6) Родо́м = Зроду. *Кого не любила і родом не знала, то судив мені дідько.* Чуб. Ум. **Родик,** родбчок, родонько. Чуб. V. 760, 463.

Ріди́на, ни, ж. Жидкость, жажига. Константиногр. у. См. **Рідота.**

Ріди́пати, шаю, еш, гл. = Рідпати.

Рідкі́й, а, є. 1) Рѣдкій, не густой. *Не жаль мені, що мак рідкий.* Чуб. V. 785. 2) Жидкий. *Давайте круту варити, бо рідкої ні з чого.* Ном. № 9801. 3) О зе́млі: рідка́ земля — легкая, малосвязная земля. Херс. 4) Рѣдкій, не частый. Ум. **Ріде́нький,** ріде́сенький.

Рідко, нар. 1) Рѣдко, не густо. *Засій рідко, уродиться дідько.* Ном. *Посіяв я пше-ниченьку рідко.* Мет. 2) Жидко. *Водай тобі, дівко, що вчинила рідко.* Чуб. V. 1120. 3) Рѣдко, не часто. *З панамі рідко а з дурнями ніколи не ставай.* Ном. № 6167. Ум. **Ріде́нько,** ріде́сенько.

Рідкодуби́на, ни, ж. Рѣдкій дубовый лѣсокъ. Черк. у.

Рідкозуби́й, а, в. Съ рѣдкими зубами. Вх. Зн. 59.

Рідколі́сся, ся, с. Рѣдкій лѣсъ. *Наші сіроми перебігли рідколіссям і вже кралися пущами.* Стор. М. Пр. 109.

Рі́дний, а, в. 1) Родной; родимый. *Нема в світі правди — тільки рідна мати.* Ном. № 9362. *Товаришу, рідний брате, виклич дівчиноньку з хати.* Мет. 76. 2) — край. Родина. *Треба ратувать рідний край.* Стор. МПр. 57. Ум. **Рідне́мкий,** рідне́сенький. *Як мати рідненька, то й сорочка біленька.* Ном. № 9364.

Рідно, нар. 1) Родственно, по родному. *Пригортисться до мене рідно*. 2) Искрепно, сально (любить). Ум. *Рідненько, ріднєсенько. Ой рад же б я ходити, тебе рідненько любити*. Чуб. V. 190. *Я люблю тебе рідненько*. МВ. (О. 1862. I. 83).

Рідня́, ні́, ж. Родня, родственники. Грин. III. 258. *Хочу бути вам ріднею: будь ти тещею моєю*. Чуб. V. 233. *Рідні—грай Боже мати, та ні в кого обночувати*. Ном. № 9338.

Рідня́к, ка́, м. Родственникъ. Обращеніе къ умершимъ родственникамъ при помяновеніи ихъ. *Наші рідняки, не поминайте їх! чим хата багата, тим і рада*. Чуб. III. 29.

Рідокоханок, нка, м. Любящій родину? Любимецъ рода? Слово встрѣчено только въ стихотвореніи Метлинскаго въ приложеніи къ бандуристу: *Кому й співати сю співанку, як не тобі, рідокоханку?* Южно-р. 36., Отд. I, 21.

Рідбта, ти, ж. Жижица. Константинов. у.

Рідчати, рідшати, шаю, еш, гл. Рѣдѣть. *Опівдні ярмарок почав рідшати, почали люде розходитись, поярмаркувати*. Левиц. I. 108.

Ріжа, жі, ж. 1) Поляна, врѣзывающаяся клиномъ въ лѣсъ. Шух. I. 220, 211. 2) Гусеница насѣкомаго *Arctia Hebe*. Вх. II. I. 5.

Ріжджа, жі, ж. Хворость. Угор.

Ріження, ня, с. Сѣмя мужское. *На сорочці у неї я бачила ріження—такі п'ятна, що бувають після гріха з чоловіком* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Ріжечок, чка, м. 1) Ум. отъ ріг. 2) Родъ вышивки. Лебед. у. (Залюбовск.).

Ріжкати́й, а, о. Углый. Шух. I. 161.

Ріжнати́й, а, о Ріжнати́ сани Дровни. Константинов. у.

Ріжний, а, о=Різний. З перцем, з шафраном, з ріжними приправами. Гол. IV. 304.

Ріжниця, ці, ж. Разница. Г. Барв. 226.

Ріжок, жка́, м. 1) Ум. отъ ріг. *От баранець і позбивав собі ріжки*. Грин. I. 148. *Варила дружечка пиріжки, заціпувала їх в три ріжки*. О. 1862. IV. 35. *У місяця молодика гострі ріжки*. Грин. I. 254. *Не варт і ріжка табаки*. Ном. 2) У горшечниковъ воловій рогъ со встав-

леннымъ въ тонкій конецъ гусинымъ перомъ, наполненный краской,—употребляется для раскрашиванья посуды. Шух. I. 263. 3) Каждый изъ концевъ выѣ. Шух. I. 169. 4) Каждый изъ концевъ развѣтвленія мотовила. Вас. 201. 5) *мн.* Названіе вола съ мало расходящимися въ стороны тонкими и прямыми рогами. КС. 1898. VII. 45) 6) *мн.* Родъ прически. О. 1861. XI. 27. *Шляхтячки в дрібниці не заплітаються, а в ріжки*. Св. Л. 27) *мн.* Сладкіе рожки (стручок. растеніе). Мкр. II. 31. *Купував я дівці ріжки та горішки*. Грин. III. 200. 8) Спорынья. *Як єсть в хлібі ріжки, будуть і пиріжки, а як уродить метлиця, то буде і хліб снитись*. Ном. № 10135. 9) Отростки при корнѣ камыша, употребляемые въ пищу. *Ласощі достаємо з води... спичаки, рогіз, ріжки*. О. 1862. I. 55. Ум. **Ріжечок**.

Різа, зи, ж. Огмежеванные участки поля въ 3, 6, 10 морговъ, смотря по мѣстностямъ. *Вихожу я жати свою різу*. Левиц. Пов. 338. *Під ним (городом) ціли різа землі буде*. КС. 1882. VII. 89.

Різавка, ки, ж.=Різачка I. Вх. Лем. 461.

Різак, ка́, м. 1) Рѣзепъ, рѣзакъ, большой ножъ. 2) Рѣзакъ, ножъ въ разныхъ машинахъ. 3) Родъ короткой серпообразной косы для кошенія камыша на днѣпровскомъ лиманѣ. Херс. 4) =Різачка. Рк. Левиц. 5) Раст.: а) *Stratiotes Aloides* L. ЗЮЗО. I. 138. (Од різачки) *варять і п'ють різак* (росте в болоті). Грин. II. 318; б) —степо́вий. *Falcaria Rivini* Host. ЗЮЗО. I. 123. 6) Кирпичъ изъ вагона для топлива. *Він йому дав сажень різака*. Верхнеднѣпр. у. 7) ? *Ой грайте же мѣмзичейки гудаком різаком*. Гол. I. 324.

Різанець, нця, м. Евнухъ. К. МВ. XII. 269.

Різані́на, ни, ж. Рѣзня. Св. Л. 104. Греб. 350. К. Кр. 27. *Оп'ять війна і різанина*. Котл. Ен. VI. 61.

Різанка, ки, ж. 1) Срѣзокъ, половина бочки. 2) Лапша. Вх. Зн. 59. См. **Лѣкша, лѣкшина**.

Різати, жу, жеш, гл. 1) Рѣзати. *Не пилай мене тупим, та ріж гострим*. Ном. № 2753. *Поли ріже, а плечі латає*. Ном. № 1545. 2) Срѣзывать. *Мак ріжу*. Г. Барв. 354. 3) О водѣ: промывать, размывать. *Коло млина, млина вода фосу*

ріже. Чуб. V. 1130. 1) Играть (о музыкѣ). Мкр. II. 31. *Ріжте, музики, ріжте, а ви, бояре, їжте*. Грин. III. 539. *Іде дід і радіє і в скрипочку ріже*. Грин. III. 340.

Різатися, жуся, жешся, гл. 1) Рѣзаться. *Став різать, сюди-туди—не ріжеться*. Стор. II. 44. 2)—з-ним. Рѣзаться съ кѣмъ. *За що ж боролись ми з ляхами? за що ж ми різались з панами?* Шевч. (1883), 161. 3) Пробиваться въ свѣгу. *Він од неї тікає, по пояє снігом ріжеться*. Мир. Пов. I. 138. *Піднялась хула... Вже я, каже, (саньми) різавсь, різавсь*. Миж 130

Різа́чка, ки, ж 1) Рѣзь въ животѣ. Рк. Левиц. *Щоб тебе різачка попорізала*. Ном. № 3725. 2) Кровавый поносъ.

Різа́рь, ря́, м Рѣзчикъ, ваятель, скульпторъ. Угор.

Різви́й, а, о Бойкій, проворный, скорый, приткій, рѣзвый. *Промовляє до мене все різвими словами*. Грин. III. 169. *Просилася дівчина в свого різвого свекра* Мил. 161. Ум. Різвѣнький, різвѣсенький. *Ніжки мої різвєнькіі, чом не ходите?* Чуб. V. 767.

Різво́, нар. Бойко, проворно, рѣзво *Брат чоловік плохий, не знайдеться, що відказать, а той—чоловік не такий, уміє різво говорити—то його і верх буде* Павлогр. у. Ум Різвѣнько, різвѣсенько. *Іграйте, музики, різвєнько*. Мил. 134.

Різдво́, ва́, с. Рождество (праздн. 25 дек.). *Різдво Ісуса сталося так*. Єв. Мт. I. 18. *Добридень на Великдень, добри вечір на Різдво*. Ном. № 6394.

Різдвя́ний, а, о. Рождественскій. Ном. № 11926. Різдвя́ни свѣга Рождество, рождественскіє праздники.

Різдвя́нський, а, о = Різдвя́ний О. 1861. IX. 191.

Різе́ць, зця́, м. 1) Игообразный стальной рѣзецъ, которымъ вырѣзываютъ матрицу для набойки холста. Вас. 192. 2) Стамеска—у колесниковъ, оконниковъ, токарей и пр. Вас. 117, 149. Шух. I. 306. 3) У ложечниковъ ножъ съ кривымъ лезвіємъ, посредствомъ котораго вырѣзываютъ углубленіе ложки; лезвіе называется — *ліжна*, рукоять—*колѣдка*. Шух. I. 247. 2) Рѣзецъ, инструментъ для подрѣзки сотовъ. Черк. у.

Різа́я, за́, с. Отрубленные при подчисткѣ деревьевъ вѣточки. Каменец. у.

Рі́зка, ки, ж. 1) Вѣтка тонкая. пруть. *Чухрає різки з берізки, кидає конику під ніжки*. МУЕ. III. 115. *Ой різко, різко гільчаста*. О. 1862. IV. 26. 2) Розга. *Витому і різку покажи, то він боїться*. Ном. № 5801. 3) Сѣчка, рубленая солома для скота. 4) Мѣра земли: 2½ морга. Балт. у. 5) Раст. *Najas major* Ал. ЗЮЗО. I. 129. 6) Складка, сгибъ, сборка, морщина. Шух. I. 13. 7) *мн.* Родъ игры. Цв. 36. Ум. Різочка.

Рі́зкий, а́, о́. 1) Острый, хорошо рѣжущій. *Як різка коса, то десятину за день викосе*. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Рѣзкій, пронзительный. *Ну та й вітер же різкий, мов ножем ріже*. Канев. у. 3) Жесткій. *Найди віхтич різкий, щоб можна було добре витерти*. Черк. у. *Цим піском не помантаниш коси, бо не різкий*. Канев. у.

Рі́зко, нар. 1) Рѣзко, пронзительно. *Грайте, музики, різко, кланяйся, Ганнусе, матусі чизько*. Пп. Каменец. у. 2) Жестко. 3) Быстро. Мнт 134

Різна́ція, ці́, ж. Разъединеніе, разногласіе.

Рі́зний, а, о. 1) Разный, различный, всякій *У вишневім саду ночувала, різниг пташок вислухала*. Чуб. 2) Разный, различный, неодинаковый *Мій п'янюго найнявся до одного пана... я до другого хазяїна найнялась—у різні села*. Г. Барв 265

Рі́знийє, ба́, м. 1) Мясникъ *Не витріщайся ні на кого, як поза на різника*. Ном. № 6598. 2) Торговецъ мясомъ.

Рі́зникі́вна, ни, ж. Дочь мясника или торговца мясомъ. Зміев. у.

Рі́зникува́ти, кую́, еш, гл. Быть мясникомъ, заниматься продажей мяса. *Вік звікували та нічого того не було, як ти пер повелось, що коли різникуеш, то і плати за право-торговлю*. Харьк

Рі́знити, ню́. ній, гл. 1) Не быть въ согласіи съ кѣмъ, чѣмъ, отдѣлять отъ, идти врозь. *Не можна теж запевнять, що і в таких людей, як Марко Вовчок не різнить децю з народньою мовою*. О. 1861. IV. 33. 2) Въ хоровомъ пѣніи, въ оркестрѣ: фальшивить. *І знов почались пісні з музиками, тільки вже деякі голоси дуже різнили*. Левиц. I. 352. 3) О ружьѣ: разсыпать, разбрасывать дробъ въ стороны. *Рушниця різнить* Черк. у.

Різня́тися, ню́ся, ні́шся, гл 1) Отличаться, различаться. 2) Отдѣляться, расходиться, разставаться. *Оттак на берези Каяли брати різнились, бо не стало крови-вина.* Шевч. 646.

Різни́ці, ць, ж. 1) Бойни, скотобойни. *Лемішка випасував на степах товар до різниць.* Левиц. I. 239. 2) Мясная лавка, мясной рядъ. *Пристав, мов собака до різниць.* Ном. № 9567.

Різни́цький, а, в. Мясничій. Мнж. 170 *Цехи різницький, коновальський.* Когл. Ев. Худенькии, як різницький стовничик Ном. № 8582.

Різниче́нко, ка, м. Сынъ мясника или торговца мясомъ

Різни́чий, а, в—**Різни́цький.** Різничий обух. Г. Барв. 27.

Різни́чити, чу, чиш, гл—**Різни́кувати.** Я різничу, торгую мясом—тим мене і прозивають різником Екагериноса у

Різні́чка, ки, ж Жена мясника.

Різно́, нар 1) Различно, не одинаково. *На довгому віку, як на довгій ниві, різно буває.* Ном. № 9894. 2) Оділжно. *Всі курочки до купочки, півень ходить різно.* Нн. 3) Врозь, вь разные стороны *Ой ви, тучі громдвії, розйдітесь різно* Пп *Еи да оце ж тобі, да молодий жозаче, аж три доріженьки різно ей, що одна на Дін, а друга у Крим по сіль, а третя да на те Запорожжа* Чуб. V. 112

Різнома́сткий, а, с. Разноцвѣтний.

Різноці́я, ції, ж Разногласіє, розбродъ К. ЦН. 239, 255.

Різню́ти, ну́, неш, гл. 1) См. Різати. 2) Ударить, хватить *Узяв дручок та як різне його по голові, що трохи очі не повилазили.* Рудч. Ск. I. 68.

Різня́, ні, ж. 1) Бойня. Н.-Волян у 2) Убой. Гриня. Ш. 283. *Волив женуть на різню.* Остер у.

Різові́ни, вин, ж мн. Опилки. Вх. Лем. 461.

Різовате́ць, тця, м Раст. *Carices* Лв 97. См. Лепішник

Різові́ння, ня, с—**Різовини.** Вх. Лем 461

Різоню́ти, ну́, неш, гл Съ силою рѣзнуть *Тут разом різонутьо ножем та й аминь.* Кв. II 315.

Різо́чка, ки, ж 1) Ум. отъ різка. *Взяв різочку і б'є того ужа* Чуб. II. 60 2) Че-

ревокъ, прививокъ Упогр. какъ ласкательное: *Донько, моя різочко!* Чуб. Ш. 44.

Різу́н, ва́, м. Головорѣзь, разбойникъ.

Різь, зі, ж 1) Рѣзь. 2) Рѣзьба. *Ми наняли маляра, щоб образи у церкву помалював та й різь позлотив, бо гарний сильно ханастас таки у нас.* Канев. у.

Різьба, бй, ж. Рѣзьба, рѣзная работа. Шух. I 192. *Дорогу різьбу рубають.* К. Псал. 169.

Різьбо́ваний, а, в. Рѣзной. *Стовпи різьбовані церковні.* К. Псал. 320

Різьба́р, ра, и—**Різба́рь.** Шух I. 245, 318

Різьба́рство, ва, с. Искусство рѣзчика. Шух I 292.

Рі́й, ро́й, м. Рой. *Не гуди, рою, понад головою.* Мет. 169. *Сідайте, щоб рої роїлись і старости садились.* Ном. № 11862. *За думою дума роси вилтає.* Шевч. 230 Ум. **Ройо́к, ро́чок** *Та осядь, осядь, тихий роєчку, у вишневому садочку* МУЕ. Ш. 97.

Рі́йба́, бй, ж. Роење, время роенія пчель. Черк. у. *Вже сонечко дошкчуляє—отто рйба підє* Подольск. 1

Рі́йно, нар. Много роевь. *Дай же ти, Боже, й а в полі буйно, й и в полі буйно, в оборі плідно, в оборі плідно, в насці рійно* Kolb I. 99.

Рі́к, ро́ку, м. Годъ Мет. 70. 56. *Рік не вик* Ном. *Минулися тії роки, що роспирали пироги боки.* Ном **Сьогó ро́ку.** Въ этомъ году. **Року 1903** Въ 1903 году. *Року 1160 Изяслав Давидович привів половця* К (О. 1861. IX. 103). **Ро́ку** Божого Въ лѣто отъ народження Христова. **Що-ро́ку** Ежегодно, каждый годъ. Левиц. I. 112. **До ро́ку, на́ рік.** Черезъ годъ. *Чекати мене, дівчино, до року.* Чуб. V. 1108. *Не журися, серце моє, на рік сподівайся.* Подольск. г. **То-рі́к, поза-то-рі́к**—**То́рі́к,** позаторі́к Ум. **Річо́к, ро́чок** Чуб V. 749.

Рі́лля, лі, ж. Вспаханное поле, изня. *З доброї ріллі—ори плугом, а хліб буде.* Ном. № 8900. *Така любя рілля, що дитина виросла б, коли б посадив.* Ном. № 10150

Рі́льний, ка́, м. Земледѣць, хлѣбопашець.

Рі́льнийцтво, ва, с. Земледѣліє, хлѣбопашество.

Рі́мнати́, на́ю, еш, гл.—**Рі́вняти.** Розстання з милим смерті ся рімнає. Ном. № 8782.

Рі́мнина́, ні́, ж.—**Рі́внина.** Рі́мнина

яка! нема де клуню постановити. Канев. у. *Оттам коло Маньківки рімнина, так навкруги миль на кілька видно.* Брацл. у.

Рімно́та, ти́, ж. = **Ріминна.** Під Печенигами поділь—рімнота. Волч. у.

Ріне́ць, нця́, м. Нырець (птица). Харьк. г.

Ріня́стий, а, е = **Рінявий.** Желех.

Ріньяк, ка, м. Пт. олянка, водяной вобей, *Cinclus aquitaticus*. Вх. Пч. II. 9.

Рінува́тий, а, е. О землі: перемішаний съ крупнымъ пескомъ, гравіємъ.

Рінь, ріні, ж. Крупный песокъ, гравій. Каменец. у. Гол. Од. 62. *Рінь в'їдається йи в носі.* Гол. III. 197.

Ріна́вий, ріня́ний, а, е. Усыпанный крупнымъ пескомъ, гравіємъ. *Річечка рінява.* Гол. II. 554.

Ріня́к, ка́, м. = **Рінь.** Желех.

Ріпа, пи, ж. 1) Рѣпа. Ном. № 12393. *Зуби—як ріпа.* Хорошіе бѣлые зубы. Ном. № 8576. 2) Картофель. Стрыйск. у. въ Галиціи. Вх. Пч. I. 13. Шух. I. 111. Ум. Ріпка.

Ріпа́к, ка́, м. Рапсъ.

Ріпачі́ння, ня, с. Стебли отъ рапса. Вх. Зи. 59.

Ріпачні́сько, ка, с. Поле подъ рапсомъ. Галиц. Вх. Зи. 60.

Ріпи́ця, ці, ж. = **Репи́ця.**

Ріпка, ка, ж. 1) Ум. отъ ріпа. 2) Родъ игры. КС. 1887. VI. 479. Ив. 48. Маркев. 73. Грин. III. 115.

Ріпля́х, ха, м. Раст. *Lappa tomentosa*. Вх. Пч. I. 8.

Ріпні́к, ка́, м. Работникъ, добывающий нефть. Желех.

Ріпні́цький, а, е Относящийся къ ріпнику.

Ріпни́ця, ці, ж. Работница при нефтяныхъ шахтахъ.

Ріп'я́к, ка́, м. Раст. *Carduus putans* L. ЗЮЗО. I. 115.

Ріп'я́ний, ка́, м. Коржъ изъ кукурузы и картофеля. Вх. Зи. 60.

Ріса, си, ж. Сборка въ юбка́. Гол. Од. 71.

Рісі́ти, рішу, сиш, гл. = **Рісувати.** Вх. Зи. 60.

Ріска, ки, ж. 1) Капля, росинка. 2) Крошка. *Ні ріски хліба.* Рудч. Ск. II. 27. І ріски в рбі не бу́ло—ничего не б́ло

и не пилъ. Ном. № 12138. 3) Раст. *Лешпа.* Вх. Пч. I. 11. 4) *мн.* Родъ вышивки. Kolb. I. 47, 49. Ум. Рісонька, рісочка.

Ріст, рб́сту, м. 1) Ростъ. *Вбився в ріст, як заєць в хвіст.* Ном. № 8604. 2) Процентныя деньги, лихва. *Позичали людям гроші і росту не брали.* Ум. Росточок.

Рісува́ти, с́ую, еш, гл. Складывать складами. Шух. I. 132.

Ріт, рб́та, м. 1) Ротъ. *Су́ха... ложка ріт дере.* К. ПС. 12. 2) Въ сосудѣ: отверстие, въ которое вливается и выливается жидкость. Шух. I. 179. Ум. Ротб́чок.

Річ, ре́чі, ж. 1) Рѣчь, слово, разговоръ. *На речах—наче на кобзі.* Ном. № 2289. *Нехай ваша річ на переді.* Ном. № 4970. *Про вовка річ, а вовк навстріч.* Ном. № 5769. *Відняло річ* О больномъ: отняло языкъ. Кобел. у. *Зняти річ.* Начать говорить, заговорить. Ном. *Річ на двічі.* Двусмысленность. Ном. № 12843. *Не до тебе річ.* Не съ тобой говорятъ. Ном. № 9578. *Бути з ким на речах.* Имѣть съ кѣмъ разговоръ. Ном. № 12857. *Стати на річах з ким.* Вступить въ разговоръ. Ном. № 3475. *В ре́чі ввійхдити, захб́дити.* Пускаться, вдаваться въ разговоры. *Ввійшов із нею в речі.* Алв. 25. *Не дуже в речі захожу* *роспитаюсь дороги в Дем'янівку, подякую за хліб-сіль та й далі.* МВ. I. 14. 2) Дѣло. *Остання річ вовком орати.* Ном. № 5264. *Я буду просить тебе об одній річ.* ЗОЮР. I. 128. *Жіноча річ—коло припічка.* Ном. № 9039. *Був шляхтич в військових речах бравий, звався Пилип.* Не в тім річ. Не въ томъ дѣло. *Не в тій річ, що в хаті ніч: то біда, як нема.* Ном. *До ре́чі.* Кстати, дѣльно. *Не ввійшов дочка, та до речі говорить.* Ном. № 13059. *Не до ре́чі.* Некстати, не къ дѣлу. Не од тієї ре́чі. Не прочь. Ном. № 5051. *З якої ре́чі.* Съ какой стати. Ном. № 6456. *Моя, твоя и т. д. річ.* Мое, твое и пр. *дѣло* *Твоя річ—мене вірне кохати.* Чуб. V. 89. *Не подоба-річ.* Неприлично. *Не подоба-річ мені старому по весіллях гуляти.* МВ. *Звичайна річ.* Обычная вещь. *То в танцях звичайна річ.* Левиц. Пов. 56. 3) Вещь предметъ. *Вікно три речі псує: атрамент, сіль і молоду жінку.* Ном. № 5914. *Недивним річам не дивуйсь.* Ном. № 7815. 4) Пѣна и слюна у мертвеца. Мил. 167.

Річенька, річечка, ки, ж. Ум. отъ річка.

Річйще, щя, с. Русло, прежнєе русло рѣки. Черк. у. КС. 1885 XI. 538.

Річка, кя, ж. Рѣка, рѣчка. *Ворскла річка невеличка, берега ламає* Ном. № 731. Ум. Річенька, річечка.

Річковий, а, ё. Относящійся кь рѣчкѣ, рѣчною. *Слобода наша над самою лукою річковою на п'яти горах стоїть крейдяних* МВ. II 74. *Річкова вода*.

Річний, а, е. Годовой. *Річна плата*. Левиц. I. 214.

Річнийстий, а, е. Рѣчистий. Борз. у.

Річно, нар. Въ годъ. *Плачу два карбованці річно*.

Річяйк, кя, м. О скотѣ: годовалый, однопітокъ. Вх. Пч. II 7.

Рішати, шяю, еш, сов. в. **рішити**, шү, шійш, гл. 1) Лишати, лишити. *А жінка й діти? Адже ти їх усього рішив*. Кв. П. 33. 2) Теряти, потеряти, лишаться, лишиться. *Ой не прибуду скоро, жизнь свою рішу* Чуб. V. 641. *Поки дійшов додому, то чисто всі гроші рішив*. Кобел. у. 3) Рѣшати, рѣщити. *Вас розсудила паньланка, рішили отамани і військовий суддя*. Стор.

Рішатися, шяюся, ешся, сов. в. **рішитися**, шүся, шійшся, гл. 1) Лишатися, лишиться. *Шляхтич за гонор вуха рішивсь*. Ном. № 4211. *За більшим поженись, то й того рішись* Ном. № 4829. *Оксан! жалко мені тебе рішатися*. Кв. I. 226. *Умá рішитися*. Сойти съ ума. МВ. (О 1862. I. 103). *Душá рішитися*. Потеряти жизнь. 2) Уславливаться, условиться, уговориться. *З попом же ти уже рішився? Багацько він з тебе злунив?* (за винчання). Алв. 16.

Рішаний, а, е. Сложенный складками. *Рішена перемітка* Шух. I. 133. *Рішний фартух*. Вх. Зп. 60.

Рішиніць, иця, м. 1) Рѣшеніе, опредѣленіе, приговоръ. *Побачимо, який рішиніць вийде, а діло щось яложне*. Кобел. у. *Почула рішиніць*. Алв. 11. 2) Коніць. *Тут тобі й рішиніць*. Черк. у.

Рішити, ся, См. **Рішати**, ся.

Рішняк, кя, м. = **Річняк**. *Був у мене баранець рішняк, та вовк задавив клятий*. Канев. у. Ум. **Рішнячок**.

Ріща, щі, ж. Влаженикъ. Каменец у. Ум. **Ріщечко**. *Які там дрова—ріщечко саме*. Каменец. у.

Ріяти, рію, еш, гл. О пчелахъ роніть-

ся? *Ой не рій, не рій, яра пчілонько, у бору*. Рк. Маке.

Роб, ба, м. 1) Рабогникъ. *Поглянь бо, серце, що тамечки роби мої роблять*. Староб. у. 2) Невольникъ, арестантъ. Угор. 3) Каждый изъ пары играющихъ въ игръ роби. Пв. 55. 4) Образъ, способъ, манеръ. *Констатуючи факти робом широкої історичної критики*. К. Кр. 37. **Робіти**, ходити яким, чийм робом. *Дѣлать какимь-либо образомъ, способомъ, манеромъ, дѣлать по чьому-либо способу, образу* К. Бай. 47. *Не всі ми його робом ходимо*. К. (О. 1862. III. 23). *Пора... про Україну робом иншим обати*. К. Бай. 68. *А така думка, що нехай люде його робом роблять, то усе добре буде*. МВ. II. 131. *Ти мене слухай, а своїм робом не ходи* ЗОЮР. I. 147. *Ходіти правим, лихим рббм*. *Дѣйствовагь справедливо, дурво*. *А хто правим ходить робом, того милуй* К. Псал. 13. *І я їх покинув на волю їх серцю; нехай собі ходять лихим своїм робом*. К. Псал. 190.

Рбба, би, ж. Трудолюбивая, работяцая. *Найміть цю жінку, вона і видое, і їсти зварить, і вимие—така роба, що неми вже що й казати*. Могил. у.

Робак, кя, м. Червь, червякъ. *Робак вліз у хрін та й думав, що вже немає солодкого коріння*. Ном. № 9461. Ум. **Робачок**.

Робацтво, ва, с. соб. Черви. *Забуде їх те лоня, що пестило, робацтво їх обійме під землею*. К. Іов. 54.

Робачок, чка, м. Ум. отъ робак.

Робіна, ни, ж. Рябина. *Сховай мене, брате, вірний товаришу, в вишневім саду, в вишневім садочку, на жовтім пісочку, під робиною*. Пп. Ум. **Робінонька**, **робіночка**.

Робіти, блю, биш, гл. 1) Дѣлать. *Роби тес, що ти каже, а не роби того, що він робить*. Ном. № 5157. 2) Работать. *Роби, небоже, то й Бог поможе* Ном. № 69. *До спасівки мұхи на пана роблять, а в спасівку на себе*. Ном. № 482. *Літо на зіму робить* Ном. № 556. *Будемо жити, будемо робити, буде нам щастя річкою плити*. Чуб. 3) Поступать. *По правді роби, по правді й очі повилизять* Ном. № 3027. 4) Своім ббгом робіти. *Дѣлагь по своєму*. *Не слуха, все своїм богом робить*. 5) **Робіти** вблю. *Исполнять желаніє*. 6) **Робіти** звістку. *Подавать вѣсть*. *Янгол сидиъ на камені та й та м*

звістку робить. Чуб. 7) Хліб робіти. Обробувати землю. *Наталяці треба не письменного, а хазяїна доброго, щоб умів хліб робити.* Котл. НП. 350. 8)—плату. Платить. *Одчиняйте хату та робіте плату.* Грин. Ш. 128.

Робітисся, блісся, бишся, гл. 1) Дѣлаться. *Галка не родиться, а робиться.* Ном. *Зірки робляться із праведних душок.* Чуб. I. 15. 2) Дѣлаться, происходить, бываєть. *Не так воно робиться, як нам хочеться.* Ном. № 5371. *Не так швидко робиться, як мовиться.* Ном. № 5603.

Робіння, ня, с. Работа, трудъ. Ум. **Робіннячко.** *Ой весна красна, що вона ви-несла? Ой винесла тепло і добрес літєчко.... хорошим людям на робіннячко.* Чуб. I. 109.

Робітливий, а, в=Робітний 1. Чи хороша, чи вродлива, чи до діла робітлива? Мил. 96.

Робітка, ки, ж. Ум. отъ работа.

Робітний, а, в. 1) Трудолюбивый, работящий. *Там є дівка дуже красна, та лем не робітна.* Гол. IV. 504. 2) Рабочий, для работы. *Це сорочка робітна.*

Робітник, ка, м Работникъ. *Гроші добрий робітник, але поганий господарь.* Ном. № 13484.

Робітниця, ці, ж. Работница. *Батенько іде, хвалить мене: оддали дочку робітницю: по сім кіп жне.* Чуб. V. 723. Ум. **Робітничка, робітненька.** *Зиронько вечірняя, то жесь освітила, а з дому домівненькою, а з поля робітненькою.* Рк. Макс.

Робітня, ні, ж. Мастерская. Желєх.

Робітненька, ки, ж. Ум. отъ работа.

Роблєний, а, в. 1) Прич. прош. стр. отъ робити. 2) Искусственный. *Роблені квітки.* Харьк. *Роблена сметана.* Харьк. *Кресало буде роблений магнит, а не природний.* Ком. П. *Роблена відьма.* По нар. повѣрью відьма не прирожденная, а наученая. ХС. VII. 449. 3) Бывший въ работѣ, истощенный работой. *Коні роблені, того й такі худі.* Каменец у.

Роблєниця, ці, ж. Насынная гора, курганъ. Левч. 27.

Робливо, ва, с. Издѣліє. *Це ложки мого роблива.* Харьк. у

Роблювати, люю, еш, гл. Дѣлывать. *Господи, що за речі він роблював.* Федьк.

Робота, ти, ж. 1) Работа, трудъ, дѣло, занятіє. *Яка плата, така й робота.* Ном. *Субота не робота—помий, помаж та й спати ляж.* Ном. 542. *Цілісінський день у роботі.* МВ. I. 26. 2) Издѣліє, произведение, работа. *По роботі пізнати майстра.* Ном. № 7338. 3) соб. Работники. *Одчиняй, пане, ворота, іде твоя робота.* Ном № 10000. Ум. **Робітка, робітненька, робіточка.** Грин. Ш. 400, 393.

Роботізна, ви, ж. Барщина. *Два дні роботизни.* Гн. II. 228. *Ой дуки, позабірали ви наші степи й луки!... А тепер на них чужими руками роботизну справляють.* Мир. ХРВ. 86.

Роботуха, хи, ж. Работница трудолюбивая. *А й до діла роботуха, і до хлопців щебетула.* Мил. 110.

Роботяга, ги, м. Труженикъ, работникъ. *Всього надбав роботяга, та не придбав долі.* Шевч. 527. Ум. **Роботяжна, роботяжечка.** *Як у мене чоловік роботяжечка був.* Грин. Ш. 638.

Роботяй, тая, м.=Роботяга. Черк. у

Роботящий, а, в. Работящий, трудолюбивый. *Ручки ж мої роботящі. чом не робите?* Чуб. V. 777.

Робочий, а, в. 1) Рабочий. *Забіжиш до Марусі у робочу часину.* МВ. II. 83. 2) Трудолюбивый. *Робоча як бджола.* Ном. № 4562. *Наша Меланка не робоча, на ній сорочка парубоча.* Чуб. Ш. 469.

Робучий, а, в=Робочий 2.

Рбвєнь, вня, м. 1) Пара, равный. *Нашим дівкам ровень.* Гол. IV. 435 2)=Ровінь. Вх. Лем. 461.

Рівінь, ню, м. Равнина. Вх. Зн. 60.

Ровта, ти, ж. Отрядъ войска. *А ймуть ровти избірати, за нами гонити, а ми будем з файнов любков мед горівку пити.* Лукац. 136

Ровчак, ка, м =Рівчак.

Рогаль, ля, м. 1) Волъ съ большими рогами, не расходящимися въ стороны. Рудч. Чи. 255. *Віл рогаль.* 2) Родъ жука =Рогач 4. 3) Толстое ребро листа, жилка. *З капусти лем рогалі остали,—так об'їла гусениця.* Вх. Лем. 461.

Рогань, ня, м.=Рогаль 1. Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Рогатізна, ни, ж. соб. Рогатий скотъ. Канев. у.

Рогатий, а, в. 1) Рогатый. *Мужик багатий, як віл рогатий.* Ном. *Чорт рогатий.* ЗОЮР. II. 92. 2) Угловатый, съ углами. *Хата рогата.* Дѣла много въ хатѣ

(въ каждомъ углѣ дѣло). Ном. № 10277.
Рогата плáхта=Плахта рогáтна. *Наша пані багата, на їй плахта рогата.* Грин. III. 136.

Рогáтина, ни, ж. 1) Рогатина. *Преться як вил на рогатину.* Ном. № 13691. 2) Родъ ливжала Гол. Од. 66. Ум. Рогáтинка.

Рогáч, ча, м. 1) Ухватъ. Чуб. II. 140. *Нагодують калачем, та і в спину рогачем.* Ном. 2)=Рогаль 1. *Як не дасте калача,—займем вола рогача.* Чуб. III. 458. 3)=Олень. Вх. Пч. II. 6. 4) Жукъ-олень. *Lucanus cervus.* Вх. Пч. I 6. Ум. Рогáчик.

Рогáчик, ка, м. 1) Ум. отъ рогач. 2) мн. Родъ вышивки. Г. Барв. 216.

Рогачілно, на, с. Ірєвко къ ухвату. Канев у.

Рогáчка, ки, ж. 1) Рогатая овца. Вх. Лем. 461. 2)=Рогатівка. Грин. III. 270. *Шо за мода, шо за мода—все шапки рогачки.* Чуб. V. 1191. 3) Раст. *Sisymbrium irio*. 4) Насѣк. ухвертка. Харьк. г. 5) Двузубая кирка, двузубыя вилы для выбрасыванія навоза

Роговнй, нй, ж. Въ волынкѣ: рожекъ козы, прикрѣпленный къ концу трубки. О. 1862. V. Кух. 38.

Рогіжник, ка, м. Выдѣлывающій рогожи. Вас. 176.

Рогіз, гóзу, м. Болотное растеніе. *Typha angustifolia.* ЗЮЗО. I. 140. Котл. Ен. III. 64. О. 1862. I. 55. *Покинь сани, візьми віз, та й поїдем по рогіз.* Ном. № 546.

Рогітра, ри, ж. У гребенниковъ: перерѣзанная по длинѣ обыкновенная столярная пила. Вас. 164.

Роговѣ, вóго, с. Плата за выпасъ рогатаго скота. *Заплатив рогового сім карбованців.*

Роговйй, á, ё. 1) Роговой, сдѣланный изъ рога. Гн. I. 19. *Рогове тіло Бог переминив на таке, як у нас тепер, а рогового тіла оставив тільки на кінці пальців.* Чуб. I. 146. *Їздив Василько в військо служити, заслужив собі три свистілоньки: єдную—золотую, а другу—мідяную, а третью—роговую.* Чуб. III. 280. 2) Угловой, находящійся на углу. *Рогова хата.* 3) Роговá худбба. Рогатый скотъ. О. 1861. XI. Св. 62. *Здоровля в сей дом на челядоньку, щастячка на двір на худобоньку, на худобоньку на роговую.* Чуб. III. 285.

Рогóвка, ки, ж. Сортъ плаhti. Черниг. у. **Рогóжа, жі, ж.** Рогожа. Чуб. II. 118. *Милою ложа—міх да рогожа, то мені постіль южа.* Чуб. V. 21. Ум. Рогóжка.

Рогожіна, ни, ж. Рогожка, плохая рогожка. *Мав я собі хорошую постіль, ой пуховую перину, а тепер я маю одним одну рогожину.* О. 1862. V. 88.

Рогóжка, ки, ж. Ум. отъ рогожа.

Рогожовий, а, е. Сдѣланный изъ рогожи.

Рогозá, зй, ж.=Рогіз. *Хиба росте папірус уз болото, і рогоза живе в безвидній сучі?* К. Юв. 18.

Рогозóвий, а, е. Сдѣланный изъ рогози. *На козаку бідному петязі три сиром'язі, опанщина рогозова, поясина гмелювая.* Дума

Рогóльва, ки, ж. 1) Ум. отъ рогуля. 2) мн. Раст. *Typha latifolia* L. ЗЮЗО. I. 139.

Регóля, лі, ж. 1) Искривленное бревно, искривленная палка. 2) Въ загадкѣ: самца рогатыхъ животныхъ. Ном., стр. 293. 3) Палка съ раздвоеніемъ на концѣ, употребляемая при ловлѣ раковъ для вентулированія ихъ. О. 1861. XI. 116. Ум. Рогóлька, рогóлечна. Ном. № 13056.

Роѓлик, ка, м.=Рогач 4. Вх. Пч. II. 27.

Родáк, ка, м. Родственникъ. Черк. у.

Родáтися, даюся, ешся, м. 1) Родниться, вступать въ родство. Александров. у. 2) Поддерживать родственныя отношенія, признаваться въ родствѣ. *Старі повмирали, а молоді не дуже вже родаються.* Черк. у. *Хто з нами родається, той і родич нам.* Лебед. у.

Родáчка, ки, ж. Родственница.

Родéля, лі, ж. Родъ рыболовнаго снаряда. Черк. у.

Роджáти, джáю, еш, м. Рождать. *І роджає беззаконія на громадське безюлов'я.* К. Псал. 13.

Роджéний, а, е. 1) Прич. отъ родити. *Ангел Михайл не роджений, тільки сотворений.* Гн. I. 5. 2) Родной. *Вийди, мати, з хати познавати дитяти: єдного родженого, другого судженого.* Мет. 172.

Родзінки, нок, ж. мн. Изюмъ. Мкр. Н. 31. Св. Л. 184. *Каплюху хоч родзинками годуй, а все буде каплюха.* Ном. № 2832. Ум. Родзіночки.

Родзинкóвий, а, е. Изюмный.

Родзінóчки, чок, ж. мн. Ум. отъ родзінки.

Рóдиво, ва, с. 1) Роды. *Померла з родива.* Мвж. 191. *Не дай Боже, яке в мене за першою дитиною сучужне родива*

було. У мене було важке родиво. Скви́р. у. 2) Хлі́бъ и полкварти водки, которые отецъ новорожденного, вмѣстѣ съ извѣстіемъ о рожденіи, несутъ тестю. Мил. 21. 3) Родословная. *От се ж воно й родиво починається Господанашого Ісуса Христа.* Лубен. у.

Роді́мець, мця, м. Болѣзнь: параличъ. Чуб. I. 111. Шевч. 307. Алв. 20. *Щоб тебе родимецъ побив.* Ном. № 3729. *Коли б йому язик родимецъ одібрав.* Г. Арг (О. 1861. III. 87).

Роді́ний, а, в. 1) Врожденный, природный. *Гриша видьма вчена, нѣж родима.* Ном. № 235. *Що б, пане, ваші оці оці (окуляри) Бог на світі подержав, а родимі щоб повилазили.* Ном. № 890, стр. 283. 2) Свой, родившийся гдѣ, уроженецъ. *Я тут чоловік родимий.* Харьк. г. *Він наш чоловік родимий.* Каменец. у. 3) Родимый, родной. *Їхав милий край Дунаю та до родимого краю.* Чуб. V. 378.

Роді́на, ни, ж. 1) Родня, родные. Чуб. V. 123, 423, 849, 886; I. 217. *За гроші не купиш ні батька, ні матері, ні родини.* Ном. № 1440. *Що воно за родина, як мене не родили.* Ном. № 9379. *Твій син Алкид, твоя дитина, єдина твоя родина.* Шевч. 606. 2) Семейство. Галиц. Ум. **Роді́нка, роді́нонька, роді́ночка, родо́нька.** Чуб. V. 324, Мет. 106. *Підожди ж ти, (смерте), час-годину, поки зберу всю родину!... Поки родо́нька, зійшлася, душа з тілом розійшлася.* Грин. III. 143.

Роді́ни, дін, ж мн. 1) Рожаніє, роды. 2) Празднество по случаю родин. Мил. 21. *Ирод на свої родини бенкет справив.* Єв. Мр. VI. 21. Ум. **Роді́нки.** Ном. № 9499.

Роді́нин, на, не. Приналежаний роднѣ. *Там родинин голосок, там моя родина є.* Чуб. V. 464.

Роді́ня, ні, ж. = **Родина.** *Обсіла ж мене чужиня, все Іванкова родина.* Рк. Макс.

Роді́тель, ля, м. Родитель, отецъ. Чуб. III. 29. *Шануй учителя паче родителя.* Ном. № 6101. **Роді́телі, а)** Родители, отецъ и мать. *Ти я ж буду віконечка одсувати і своїх родителів в гості виглядати.* Мил. 181. **б)** Родственники (покойные?). *Дочь влечеть надъ мертвымъ отцомъ. Стрічайте, мої родителі, мого татуся рідненького, пробірайте містечко коло себе близесенько і доглядайте так, як я доглядала.* Мил. 189. *На проводи в нас на гробки ходять, родителів починають.* Черниг. г.

Роді́телька, ки, ж. Родительница, мать. *Не було родительки навчати.* Лебед. у.

Роді́тельський, а, в. Родительскій. *Родительська любов.* Левиц. I. 242.

Роді́ти, дж́у, диш, м. 1) Родить, производить. *Раз мати родила, раз і вмірати.* Ном. № 4268. *Нам Бога не вчить, як хліб родить.* Ном. № 35. 2) Родить, давать урожай. *На одвороті гречки родить.* Ном. № 4194.

Роді́тися, дж́уся, дишся, м. Родиться. *Ще той не родився, щоб усім догодив людям.* Ном. № 4600. *Сійся, родися, житопшениця, всіляка пшениця.* Ном. № 347.

Роді́ч, ча, м. 1) Родственникъ. МВ. I. 14. Чуб. V. 1156. Мет. 252. *Багато родичів, та ніде пообідать.* Ном. № 9338. *Вони йому родичі: дідового сусіда молотники — совсѣмъ не родственники.* Ном. № 9350. 2) Родитель. *Мали родичі сина.* Гн. II. 67.

Роді́чатися, чаюся, ешся, м. = **Родатися** 1) *Багатирі з бідними не дуже родичаються.* Харьк. 2) *Посажав укупи свекруху з невісткою та каже: родичайтесь.* Змієв. у. *Родичатися він не дуже любить.* Константиногр. у.

Роді́чів, чева, ве. Приналежаний родственнику. *Як завітє увесь цвіт, як заплаче увесь рід, що родичева голова в чч жім краю полягла.* Чуб. V. 1035

Роді́чка, ки, ж. Родственница. *Поблюю словила молодих якась родичка замість матері.* Левиц. I. 333.

Роді́лля, лі, ж. Роженица. Уман. у. *Роділлі до сорока день не можна ні на базарь, ні на грядки ходити.* Мнж. 155

Роді́ння, ня, с. Рожаніє, роды. *Маті з родиння померли.* Мелитоп. у. Слов. Д. Эваря.

Родні́й, а́, ё. ? Це родний камінь — кинь його. Радом. у

Родові́тий, а, в. 1) Родовитый, знатный. *Чи ти роду багатого, чи ти роду родовитого?* Чуб. V. 911. 2) Наслѣдственный, прирощенный. Мил. 34. *Він родовитий злодій.* 3) Плодородный *Родовита земля.*

Родові́тість, тости, ж. 1) Знатное происхождение, родовитость. 2) Наслѣдственность. 3) Плодородіє.

Родові́д, в́ду, м. Родословіє. *Книжє родоводу Ісуса Христа.* Єв. Мт. I. 1.

Родон́ути, ну́, нѣш, м. Сильно уро-

днів. Така думка: *от де родоне жито. Земля як галка чорна, а рано виорано... аж ні: посуха, і жито заміркувате.* Волч. у.

Родонька, ки, ж. Ум. оть родина.

Родоньків, кова, ве, прил. оть ум. родонько: принадлежащий родственникамъ, роду. *Первий же двір—свекорків, а другий же двір—батеньків, а третій же двір—родоньків.* Маркев. 139.

Родонько, ка, родочок, чка, м. Ум. оть рід.

Родючий, а, е. Плодоносный, плодородный, плодовый. *Мак... родючий був.* ХС. I. 75. *Родюча земля. Родюче дерево.* Мил. 172.

Родючина, ни, ж. Дикія плодовые деревья. Харьк. г.

Родючість, чости, ж. Плодородіє, плодovitость. Желех.

Родющий, а, е=Родючий. I з неволі на родющу любу землю виселяє. К. Псал. 150.

Роєнний, а, е. Къ рою относящийся, оть роя, роєнія полученный. У мене половина бджіл роєнних, а половина не роєнних. Волч. у.

Роєчок, чка, м. Ум. оть рій.

Рóżа, жі, ж. 1) Роза, *Rosa centifolia*. Також півна рóżа, пánська рóżа. *Моя врода, як повная рóżа.* Макс. *Сидить Олена між дружок як півная рóżа.* МВ. II. 66. *Ой ти, дівчино, повная рожє!* Нп. *Цвів кущ панської рожі.* Левиц. I. 23. 2) Гаєва рóżа. Шиповникъ. МВ. I. 156. 3) Мальва. Собáча рóżа. а) *Althaea officinalis* L. ЗЮЗО. I. 111. 6) *Lavatera thuringiaca* L. ЗЮЗО. I. 175, 126. 4) Чóрна рóżа. Раст. *Althaea rosea*. Вх. Пч. I. 8. То-же горóдня рóżа. ЗЮЗО. I. 174. 5) Рóжа півная. Родъ вышивки. Чуб. VII. 427. 6)—польова́. Раст. *Lavatera thuringiaca*. Лв. 99. 7)—переві́та, подлúжна, польова́. Роды писанокъ. КС. 1891. VI. 375. 8) Родъ дѣтской игры. Ив. 63. Ум. Рóженьна, рожéночна. *Ішов милий іронькою, мила під горою; зацвів милий роженькою, мила калиною.* Чуб. V. 266. *Та чи мак, чи рожє на дворі процвітає? А ні мак, ні рожєночка, дочко моя, а то ж твоя челядь чуля.* КС. 1883. II. 376.

Рожайістий, а, е. Многоплодный. Мнж. 191. *Із щепи та така яблуна рожайіста, що куди вам.* Канев. у.

Рожай, жаю, м.=Врожай. Під рожай проса наші наїсися.

Рожаний, а, е. 1) Розовый. 2) Мальвовый.

Рожати, жаю, еш, м. Раждать. *Одна мати рожєє, та не один обичай дає.* Ном. № 7917.

Рожатися, жаюся, ешся, м. Раждаться. Ном. № 5575

Рождати(ся), даю(ся), еш(ся), м.=Рожати, ся.

Рождéнець, нця, м. Уроженецъ. *Та він ще з дідів, з прадідів—рожденець харківської губерні.* Харьк.

Рождéний, а, е. Прирожденный. *Рождена відьма.* ХС. VII. 449. *Відьми є рождєні і вчені.* Драг. 68.

Рождéник, ка, м. Родитель. Рк. Левиц.

Рождéниця, ці, ж. 1) Родительница. *Подайте милостини за свою рождєницю, за своїх покровних.* Рк. Левиц. Васильк. у 2) Рожениця. *Приспори рождєниці, хрещениці, раби Божої Явдохи покорму... Приспори рождєниці, молитвяниці, хрещениці, раби божої Явдосі дитя годувати.* Мил. 25.

Рождéнка, ки, ж. Уроженка. *Яка ж я прибула не цього світа? Я тутешня рождєнка.* Васильк. у.

Рождéння, ня, с. 1) Рождение. *Ой був же я на рождєнні в Діви Марії, породила Діва сина в яслах на сіні.* Чуб. III. 368. 2) Потомство. *Жаль свого рождєння.* Кв. *Наслїдує тобі твій син, твоє рождєння.* К. Псал. 300.

Рожéвий, а, е. 1) Розовый. Шевч. 62. Грин. III. 3. *Збудуємо світлоньку з рожєвого квітоньку.* Мет. 120. 2) Названіє узорá вь вышивкѣ. Чуб. VII. 415. 3) Названіє сорга плахти. КС. 1893. XII. 448.

Рожéво, нар. Розовымъ цвѣтомъ, розово. *Тільки з краєчку рожєво зорялося од схід сонця.* МВ. II. 188. *І синьо, й рожєво коло тїї хатки.* МВ. I. 18.

Рожén, жнá, м. 1) Вертелъ. *Єдин тримає печеню, а другий рожєн.* Ном. № 13199. 2) Рожєвъ, заостренный колъ (вь простыхъ саняхъ и нр.). Г. Барв. 323. *Ой хто ж мене та не любить, рожєн йому в серце.* Чуб. V. 10.

Рóжєночка, рóжєнька, ки, ж. Ум. оть рóżа.

Рóжин, на, нє. Прилежащий рóзѣ, мальвѣ. Чуб. III. 100.

Рожі́на, ни, ж. Цвѣтокъ розы. *Зацвів козак рожіною, дівка калиною.* Чуб. V. 283.

Рожі́вка, ки, ж. 1)=Рóżа? *Щипліте*

рожівку. Чуб. IV. 280 2) Родъ писанки съ орнаментомъ въ видѣ розы; различаються рожівка сторчова і бокова. КС. 1891. VI. 374.

Рожівва, ни, ж. Дочь розы. *Рожва дочку чесала, як чесала та й навчала. „дочко моя, рожівно!..“* Мет. 300.

Рбжувати, жую, еш, гл. Родить. *Давно колись рожувало лучче і садки були не такі, як тепер.* Харьк. у.

Рóза, зи, ж. Роза См. Рожа, троянда Ум. Рбзонька, рбзочка *У саду, в саду рбзонька цвіла. Пішла Катренка розочки щипати, вирвала квіточку, приложила в личеньку.* Грин. III. 25.

Розів, на, м Розга. Дали йому добрих розанів. *Повели, пане сотнику, возмутити її розанами.* Кв. I. 100.

Розанець, нця, м = Вергун. МУЕ III. 3.

Розбагатіти, тію, еш, гл Розбагатіти. *Так розбагатіла! поли дереу та спину латаю.* Пом. № 1545

Розбагатішати, шаю, еш, гл = Розбагатіти

Розбагнітися, ніюся, нішся, гл Сдѣляється грязнимъ *Дорога так розбагнілась, ще не можна їхати*

Розбадьбритися, рюся, рішся, гл Расхрабриться. *Іноді скочить (дівина) розбадьбритися та пугою тебе й наб'є* Г. Барв. 311

Розбазаря, р'я, с. Окончаше базаря. *В той день був зранку базарь, так уже в ти порі одходив.—так було вже на розбазарі.* Павлюгр. v

Розбазікаться, каюся, ешся, гл Разболтаться, разговориться. *Перше сидів смутний, а дали як розбазікався, то аж нудчо стало.*

Розбайорітися, рюся, рішся, гл Расходиться, разошиться *Ом як розбайорився* Пом. № 3415

Розб'якати, каю, еш, гл Отговорить, отговаривать *Так батько та мати її туди і не пустили там ще, кажуть, тебе розб'якають, то ти і не їдеш заміж* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Розбалікаться, каюся, ешся, гл. Разговориться. *Випили по чарці, розбалакались.* Левиц. I. 446

Розбалікувати, кую, еш, гл. 1) Разговаривать. 2)—кого Уговаривать, ув'ярять, наговорити кому. *Почали (пани) царя розбалікувати та й завірили, що це правда.* Мнж: 83.

Розбатівувати, вую, еш, сов. в. розбатувати, тую, еш, гл. Разрѣзывать, разрѣзать на куски. *Розбатовують телицю, стегна запікають.* Рудан. I. 75.

Розбелькотатися, чуюся, чешся, гл Разболтаться.

Розбенкетуватися, туюся, ешся, гл. Разгулятися, давать пиры.

Резбесідуватися, дуюся, ешся, гл. Разговориться. Вх. Уг 265

Розбѣхкати, каю, еш, гл. Разлить, разбить. Черном.

Розбѣштати, таю, еш и розбѣштувати, тую, еш, гл. Разбаловать, развращить. О. 1862. I. 72. *Оці його могоричи та трактирі і розбештали.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн

Розбѣштатися, таюся, ешся, гл. Разбаловаться, развратиться. О. 1862. I. 74. Лубен. у.

Розбѣщений, а, в. Распущенный, разбалованный

Розбивати, ваю, еш, сов. в. разб'яти, зіб'ю, еш, гл. 1) Разбивать, разбить. *Тому дали яйце-райце і сказали. тільки не розбивай ніде на дорозі.* Рудч. Ск. I. 141. *На теплого Олексі щука риба лав хвостом розбиває.* Пом. № 416. *Чорне море втер-бура колихає, там турецький корабель розбиває.* Чуб. V. 935. *Глек розб'ити з ним. Поссорився з сльбмь.* Пом. № 9539. *Глек брегні набирали та в розбили — поссорились із за сплетень.* Пом. № 9538. 2) Убивать, убить *Прикчав (Прод) Христа шукати, диток малих розбивати.* Чуб. III. 356. 3) Грабить, разбойничать. *У чумаків колеса тозетт, то в колесах було попородовує дірки, от туди гроші положити, да й позабиває гвиздани.* то його (чумака) хоть як хонхай розбиває, а гроші с. ЗОЮР. I. 76. *Розбійничок—лихий чоловічок як вечоріє—коня напуває, а як смеркає—коня сидлає, опівночі людей розбиває.* Розб'їже він та того купця Чуб. V. 711 4) Раздв'яти, разрѣзывать, разрѣзать (волны при плаванні). *Не плаває, літа Сімен Дніпром, тільки човен синю хвилу розбиває.* МВ. I. 140. 5) Разъединять, разъединить, разлучать, разлучить. *Замутив сокіл із за крутих гір, розбив, розлучив пару голубів.* Чуб. V. 206 *Се чорний ворон розбив пташенят і найкращу настигас.* МВ. II. 70 6) Разсѣивати, разсѣять, уничтожать, уничтожить *Бий,*

дзвоне, бий, хмару розбий! Ном. № 335. *Вороний коню, заграй підо мною, розбий, розбий тугу по зеленому луку козакові молодому.* Чуб. V: 877. *Я зараз приведу Зінку шептуху, то вона скропить тебе водицею і розіб'є ті чари.* Стор. II. 215 7) Сокрушать, сокрушить (о мыслях). *Стали умисли козацьку голову ключника розбивати.* АД. I 212.

Розбива́тися, ба́юся, е́ся, сов. в. **розбі́тися, зіб'ю́ся, е́ся,** гл. 1) Розбива́тися, розбі́тися. *На Петра Вериги розбиваються криги* Ном № 520. *Піду ж бо я утоплюся, або в камінь розіб'юся.* Чуб. V. 22. 2) Сокруша́ться, убіва́ться. *Чумакова жінка за чумаком розбивається.* Чуб. V 1032. 3) Розд'я́ляться, розд'я́литися.

Розбира́ти, ся=Розбірати, ся

Розбі́ти, ся. См. **Розбивати, ся**

Розби́ш, ша, м. **Разбойникъ.** *Та тут по цих лісах розбиши жили.* Лебед. у.

Розби́шака, ки, м. **Разбойникъ,** буянь. *Називають мене бурлакою, а мого товариша розбишакою.* Чуб. *Яка ж ватага розбишак!* Котл. Ен. I. 16.

Розбишакува́ти, к'ю, еш, гл. **Разбойничать.** *День-у-день пісте, гуляєте та розбишакуєте.* Мир ХРВ. 243.

Розбиша́цтво, ва, с. **Разбойничество.**

Розбиша́цький, а, е. **Разбойничій** Кр. 11.

Розбіга́тися, га́юся, е́ся, сов. в. **розбі́гтися, жу́ся, жи́ся.** гл. 1) Розбі́гаться, розбі́жаться вь разныя стороны. *Синки мої дорогі, берить кони вороні, розбігайтесь бітим шляшком.* Чуб V 909. 2) Розбі́гаться, розбі́жаться (для толчка, прыжка)

Розбіга́тися, га́юся, е́ся, гл. **Разбі́гаться.** *Чого це ти так розбігався сьогодні?*

Розбі́гтися. См. **Розбігати.**

Розбі́дзатися, ба́юся, е́ся, гл. **Прикинутися** слишком б'днимъ, на́мать б'дкаться.

Розбі́й, бо́ю, м. 1) **Разбой.** 2) **Разбойникъ.** *Іди, сину, в темні ліси, нехай тебе розбій заб'є.* Гол. I. 173.

Розбі́йний, а, е. **Взятый разбескъ.** *Розбійні речі.*

Розбі́йник, ба, м. **Разбойникъ.** *Хотів у розбійника та ще й кий однять.* Ном. № 4794. Ум. **Розбійничок,** **розбі́йниченько.** Чуб. V. 738.

Розбі́йників, ко́ва, ве. **Приналежащій разбойнику.** *Ой не есть ти милий мій, ти розбійників син.* Чуб.

Розбі́йницький, а, е. **Разбойнический.** *Розбійницький син.* Чуб. *В розбійницьких наметах тихо й мирно.* К. Іов. 25.

Розбі́йниця, ці, ж. **Разбойница.**

Розбі́йничен'ько, ка, розбі́йничок, чка, м. Ум. **отъ разбійникъ.**

Розбі́йство, ва, с. **Разбой** КС. 1883 IV 773 *То розбійство, то гайдамацтво* Левинц. I. 535

Розбі́йський, а, е. **Разбойнический.** *Ой пани, мила, кам'яні груди,—нехай я нагірю розбійські груди.* Чуб. V. 737

Розбі́ль, бо́лю, м. **Забол'вання.** *До розтриску, до розболу будеш жати.* Вх. Зв. 61.

Розбі́р, бо́ру, м. **Разборъ,** **различіє.** *Нікому нема розбору, не вважають нікого.* Кв. I 148.

Розбіра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **розібра́ти, бер'у́, ре́ш,** гл. 1) **Разбирать,** **разобрать** на части, **разлагать** на составныя части *Твою хату (будуть) розбірати* Чуб. III 450 *Шинкарьчко молода, давай меду і вина, пиши гроші на стіну. Ой як стіну розбереш, тоді гроші побереши.* Чуб V. 917. *Люде ніч розберуть.* Ном № 10569 2) **Разбирать,** **разобрать,** **разнести** по качеству или назначенію вещи, **разсортировать.** *Одомкнуз скриню і все таки мозики став розбірати. Що їм від'їдає, що особо одбірає.* Кв I. 15 3) **Разбирать,** **разобрать,** **рассхватывать.** *Зосталось сім сиріточок малюсінських, і як їх стали люде розбірати, то й вона хлопчика.. взяла у прийми.* Кв I. 199. *А ну те, пани молодці, назав він, розкидаючи броню на долівці,—розбірайте у кого нема.* Стор. М. Пр. 115. 4) **Разбирать,** **разобрать,** **различать,** **разсматривая.** *Довго я не хотів їсти сирого м'яса; да вже як привик, тоді вже й не розбірав.* Грин. I 46. *Не розбіра, їсть усіх, їсть і дівчаток, і хлопчиків.* Шевч 309 *Часом вони любили не розбірати своєї і чужої одежі.* Левинц. Пов 6. 5) **Розд'я́лювати,** **розд'я́лять** тушу. *Пиймав ту свиню, заколов та й ну розбірати.* Мнж. 149. 6) **Разбирать,** **разобрать,** **понимать.** **понять,** **взять** вь толкъ. *Буду слухати, що мені казатимеш, буду й сама розбірати.* Кв. I. 167. *Що воно означає? Не-хай письменні розберуть.* Стор. М. Пр.

167. 7) Роздѣвати, роздѣть. *Увечері кличуть: „Йди до панючки — розбірати“.* МВ. (О. 1862. III. 38). 8) Разбирать, разобрать, понимать, пронять, начать дѣйствовать. *Пропасницю лічать так: як тільки вона почне розбірати чоловіка..* Чуб. I. 119. *Ой уже мою та головоньку та хміль розбіра.* Чуб. V. 949. *Радюка почала розбірати злість.* Левип. *Його душу туга розбіра.* Г. Барв. 138.

Розбіратися, раюся, еся, сов. в. розібратися, беруся, рѣся, гл. 1) Разбираться, разобраться на части. 2) Раздѣваться, раздѣться. *Не видав Гриць нагавиць: то ся вбірає, то розбірає.* Ном. № 2595. *Пані Висока не лягала й не розбіралась.* Левип. Пов. 290. *Почав розбіратися Геть розібрався, голый zostався* Грин. II. 127. 3) Усиливаться, усилиться. *Як вітер розбереться, то погано буде хату крити.* Зміев. у. 4) Зазнаваться, зазнаться и начать что угодно дѣлать. *Як створив Бог жидів, то вони перше й шанувались, а дальше розкоренились та й розібрались.* КС. 1883. III. 670.

Розбіснуватися, нуюся, еся, гл. Разшалиться, разбуяниться. *Було як розбіснується (кіт), то і хата йому тісна: і по столу, і по лавах, і по миснику.* Сим. 229.

Розбісцький, а, е=Вісовський Ой як отаман та соцький. то вони сини розбісоцьки. Чуб. V. 1012.

Розбіяка, ки, м. Разбойникъ, забіяка, драчунъ. КС. 1882. X. 167. Грин III. 591. *І чоловічок не показний, а там розбіяка такий, що й Господи* Харьк.

Розбліскатися, каюся, еся, гл. Засверкать отовсюду.

Розблюватися, лююся, еся, гл. Начать сильно рвать.

Розблягувати, каю, еш, гл. Разболтать. *Це вже баби розблягували по всьому селу.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Розбівкати, каю, еш, гл. Раззвонить, разболтать.

Розбівкатися, каюся, еся, гл. Раззвониться.

Розбівтати, ся. См. Розбовтувати, ся.

Розбовток, теа, м. Невысиженное яйцо, яйцо-болтунъ.

Розбовтувати, тую, еш, сов. в. розбівтати, таю, еш, гл. Разбалтывать, разболтать, размышлять, размышать. *Як бо-литъ живіт і приступає до серця, роз-*

бовтують мезиним пальцем з прави- сіль у воді і п'ють. Ном. № 13628.

Розбівтуватися, туюся, еся, сов. в. розбівтатися, таюся, еся, гл. Разбалтываться, разболтаться.

Розбогарадити, джу, диш, гл. Выпро- сить, раздобыть. *Де б його розбогарадити грошей.* Канев. у.

Розбѣла, ли, ж. Причина, начало боли. *Ой розбѣла серцю мому, як вечір наста- не.* Гол. II. 383.

Розболітися, ліюся, еся, гл. Разбо- лѣться, разнемочься. *Не їв—зомлія, на- ївся—розболівся.* Ном. № 12156. *Гриць розгорівся, Гриць розболівся, прийшов чет- вер—вже Гриць помер.* Чуб. V. 431.

Розбондарюватися, рююся, еся, гл. Заняться бочарствомъ въ широкихъ раз- мѣрахъ.

Розборливий, а, е. Понимающий, раз- судительный. *Я жінка не розборлива, та й то розумію* Зміев. у.

Розбороніти. См. Розбороняти.

Розбороняти, няю, еш, сов. в. розбо- роніти, ню, ниш, гл. Разводить, раз- вести дерущихся. Ном. № 9450. *Як поз- бивали перекупки одна одній очіпки то в коси повчеплювались, то ледві вже во- дою розборонено їх* Прил. у. *Почнуть одна одну за коси тягати... поки хто не надійде да не розборонить.* Чуб. II. 71. *Бійка... насилу розборонили люде.* Мир. ХРВ. 260.

Розборсати, саю, еш, гл. Распутать. *Розборсати верв'ку, мотузок, коли їм що зав'язано.* Черк. у.

Розбрат, ту, м. 1) Разрывъ дружествен- ныхъ отношеній, вражда. К. Кр. 38. *Жи- ли добре, а пішло у їх на розбрат.*

Розбрестися. См. Розбродитися.

Розбрехати. См. Розбріхувати.

Розбрехатися, шуюся, шешся, гл. Под- нять сильный лай. *Ти винен, бра Рябо, що нічку розбрехався.* Г. Арт. (О. 1861. III. 83). 2) Разболтаться. *Троянці п'яні розбрехались і чванилися без пуття.* Котл. Ев. V. 15.

Розбрізкати, ся. См. Розбризкува- ти, ся.

Розбрізкувати, кую, еш, сов. в. роз- брізкати, каю, еш, гл. Разбрызгивать, разбрызгать.

Розбрізкуватися, куюся, еся, сов. в. розбрізкатися, каюся, еся, гл. 1) Раз- брызгиваться. разбрызгаться. 2) Разби-

ваться, разбиться (о волнахъ). (Хвилі) розбризкуються об скелі. О. 1862 IX. 27.

Розбрика́тися, каюся, ешся, гл. Приняться лягать. *Коні ся розбрикали, шальвою подоптали.* Чуб. V. 64.

Розбри́шкаться, каюся, ешся, гл. Раскапризничаться, разважничаться, расхвастаться.

Розбри́хувати, хую, еш, сов. в. розбрехати, ш́у, шеш, гл. Разбалтывать, разболтать, разносить, разнести (сплетни). *Жінки дуже нетерплячі,—зараз розберуть, як тільки що почують.* Рудч. Ск. I. 188.

Розбрóдитися, джуюся, ешся, сов. в. розбресті́ся, д́уся, д́ешся, гл. Разбредаться, разбрестись. Г. Барв. 205. *Щоб не дуже розбродились.* О. 1862. II. 55. *Розбрелись прочане улицями.* МВ. I. 17. *Було зібрились людиці, та тепера розбрелись.* Полт. у.

Розбрáзкаться, каюся, ешся, гл. Сильно бряцать, звонить ч́мъ.

Розбу́нївати, вію, еш, гл. Разбухнуть.

Розбува́ти, ваю, еш, сов. в. розбу́ти, б́ю, еш, гл. Разувать, разуть. *Ходи, милий, роздіну, розбую.* Чуб. V. 615.

Розбува́тися, ваюся, ешся, сов. в. розбу́тися, б́юся, ешся, гл. Разуваться, разуться. *Ох і ночував я в своєї дівчини да й не розбувався.* Мет. 240.

Розбуді́ти, ся. См. Розбужати, ся.

Розбужа́ти, жаю, еш, сов. в. розбудити, джу́, диш, гл. Разбудить, пробудить. Чуб. V. 55. *Ви ж було ранесенько встаєте та нас розбужаєте.* Мил. 200. *Нерано дочку розбудила.* Чуб. V. 787.

Розбужа́тися, жаюся, ешся, сов. в. розбуді́тися, джу́ся, дишся, гл. Пробуждаться, пробудиться. *Встаньте, браття, та розбудітеся.* Чуб. V. 911.

Розбу́ркати, ся. См. Розбуркувати, ся.

Розбурко́тїтися, чу́ся, ти́шся, гл. Разворчаться.

Розбу́ркувати, кую, еш, сов. в. розбу́ркати, каю, еш, гл. Пробуждать, разбудить, разгонять, разогнать сонъ. *Гук і галас розбуркали його.* Стор. М. Пр. 18.

Розбу́ркуватися, куюся, ешся, сов. в. розбу́ркаться, каюся, ешся, гл. Пробуждаться, пробудиться, прийти въ себя отъ сна.

Розбу́рхатися, хаюся, ешся, гл. Разбушеваться.

Розбурхотáтися, чу́ся, чешся, гл.= Розбурхатися.

Розбу́ти, ся. См. Розбувати, ся.

Розбу́тий, а, в. Разутый. *Не роздягнена, не розбута.* Мир. ХРВ. 18.

Розбу́хїкаться, каюся, ешся, гл. Раскашляться.

Розбу́їтися, яюся, ешся, гл. Разбуяниться, разбушеваться. *Розбуялась ворожнета, голову воздвигла.* К. Псал. 192.

Розва́га, ги, ж. Ут́шеніе, успокоєніе, развлечєніе. Левиц. Пов. 142.

Розважа́ння, ня, с = Розвага.

Розважа́ти, жаю, еш, сов. в. розва́жити, жу, жиш, гл. Ут́шать, ут́шить, развлекать, развлечь. *Іди, моя рибко, до сестриці: вона у великій печалі,—розважатимеш її.* МВ. I. 143. *У бандурку вигравє і сам себе розважає.* Мет. 73. *Розважайте дівчиноньку, щоб не журилася.* Нп. 2) Обдумывать, обдумать, взв́шивать, взв́сить обстоятельства д́ла. *Ой куме ж мій, куме, ти розважний розуме. розваж тїї слова, що я твоя кума.* Чуб. I. 41.

Розважа́тися, жаюся, ешся, сов. в. розва́житися, жуся, жишся, гл. 1) Ут́шаться, ут́шиться, развлекаться, развлечься. *Наум, дивлячись на неї, що вона стала розважатись, собі повеселїшав.* Кв. I. 89. 2) = **Розважати, розважити** 2. *Не розважившись з головою до чогось инного не важся.* Ном. № 5837.

Розва́жити, ся, См. розважати, ся и розважувати, ся.

Розва́жний, а, в. Разсудительный, благоразумный. *Ой куме ж мій куме, ти розважний розуме.* Чуб. I. 41.

Розва́жно, нар. Разсудительно, благоразумно.

Розва́жувати, жую, еш, гл. 1) Разв́шивать, разв́снить. Мир. ХРВ. 32. 2) = **Розважати, розважити** 2.

Розва́жуватися, жуюся, ешся, сов. в. розва́житися, жуся, жишся, гл. 1) Разв́шиваться, разв́сниться. 2) = **Розважатися, розважитися** 2.

Розвалі́ти, ся. См. Розвалювати, ся.

Розва́лювати, люю, еш, сов. в. розвалі́ти, лю, лиш, гл. Разваливать, развалить, разрушать, разрушить. *Гайдамаки стїни розвалили.* Шевч. 200.

Розва́люватися, лююся, ешся, сов. в. розвалі́тися, люся, лишся, гл. Разваливаться, развалиться, разрушаться, разру-

шитися. *А горшок у нечі розвалився, кин'ячи* Чуб. V. 635.

Розваляти, ляю, еш, м.=Розвалити. *А де ж його дом?—А оттам стояв колись, та оце його недавно розваляли.* Левиц. Пов. 333.

Розва́нятися, няюся, ешся, м.=Розбештатися. *Це вже розва́нялось так, що.... наскудне таке стало.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Розваріти, ся. См. Розварювати, ся.

Розварня, ні, ж. Лїнивая жєнщина. Вх. Лем. 461.

Розварювати, рюю, еш, сов. в. розваріти, рю рш, м. Разваривать, разварить.

Розварюватися, рююся, ешся, сов. в. розварітися, рюся, ршся, м. 1) Развариваться, развариться. 2) Варить много кушаньєвъ? *Тепер піст,—нічого по багато розварюваться.* Полт. г.

Розвѣза, зи, ж. Разизня? *Ця діска добра розвеза: ніколи дверей за собою не зачиняє.* Рк. Левиц. *Ночувала другу (ніч) під березою з тобою, козаче, розвезою.* Мил. 91.

Розвезти. См. Розвозити.

Розверѣджувати, джую, еш, сов. в. розверѣдіти, джѹ, діш, м. Растравлять, растравить, разбередить. *Я ще іри розверѣдив твою болячку.* Стор. II. 234.

Розверѣдуватися, дуюся, ешся, м. Раскапризничаться. Мир. ХРВ. 33. *Розверѣдувались (люде).* Кв. II. 187.

Розверещатися, щуся, щішся, м. Раскричатся.

Розверну́ти, ся. См. Розвертати, ся

Розвертати, таю, еш, сов. в. розверну́ти, нѹ, неш, м. 1) Разворачивать, развернуть, разворотить. *Розвернув якусь бумагу і читає замість лепорта* Кв. II. 268. 2) Развалить, разломить. *Що ти таке посадив на лаві, що мало хати не розверне?* Рудч. Ск. I. 65.

Розвертатися, таюся, ешся, сов. в. розверну́тися, нѹся, нешся, м. 1) Разворачиваться, развернуться, раскрываться, раскрыться. *Як розвернеться на весну лист, то підемо веі в свист.* Ном. № 11035. *Розвернулась мотила, виліз відтіля пан* Грин. I. 12. *Круті гори розвернітєсь, літа мої завернітєсь.* Чуб. V. 480. 3) Преимущ. сов. в. Разойтись, разыграться. *Розвернулося весілля.* Шевч. 109. 2) Распространяться, распространиться. *Розвернулось би на весь світ.* Левиц. I. 221.

Розверті́, риу, неш, м.=Розвернути. Гв. I. 179.

Розверті́ся, рнуса, нешся, м.=Розвернутися. Шух. I. 74.

Розверті́ти. См. Розвірчувати.

Розвертувати, тую, еш, м.=Розвертати. *Йди на річку пери, не розіортуючи, не розвертуючи.* Чуб. V. 739.

Розвеселіти, ся. См. Розвеселяти, ся.

Розвесеління, ня, с. Развеселєніє, развлєчєніє. *Зробив му жєну .. для розвесеління Адама.* Гв. I. 10.

Розвеселіти, ляю, еш, сов. в. розвеселіти, лѹ, ліш, м. Развеселять, развеселять. *Мет. 80. Мил. 221. Ох заболіла в мене головнька, що нікому розвеселити.* Чуб. V. 223. *Ані я сплю, ані лежу, туди на серденьку не розвеселю.* Чуб. V. 346.

Розвеселітися, лѹся, лішся, м. Развеселяться, развеселиться. *Грин. III. 55. Чуб. III. 147. Як о тобі спогадаю, то й розвеселюся.* Чуб. V. 277.

Розвесті́, ся. См. Розводити, ся.

Розвѣштатися, таюся, ешся, м. Постоянно шляться, бродить.

Розвивати, ваю, еш, сов. в. розвѣити, зів'їю, еш, м. 1) Развивать, развить. 2) Дѣлать, сдѣлать такъ, чтобы распустились растєнія. *Мале еолов'я еади розвиває.* Нп. *Садами летіла, сади розвивала та своїми голосами.* Чуб. V. 748. 3) Разворачивать, разворотить. *Ой на, мила. біле плаття, не розвивай, не гляди, піди в Дунай попери.* Чуб. V. 748. 4) Распускать, распустить, развернуть (знамя) *Пішли, розвивши короовки.* Котл. Ен.

Розвиватися, ваюся, ешся, сов. в. розвѣитися, зів'їюся, ешся, м. 1) Развиваться, развиться. *Ми попередили свою мову, розвиваючись на инчих полях.* О. 1861. IV. 33. 2) Распускається, распустиється. *Мет. 108. Як ми з тобою спізналися, сухі дуби розвивалися.* Мет. 69.

Розвї́днитися. См. Розвиднятися.

Розвї́дніти. См. Розвидняти.

Розвї́днюватися, нюється, м. безл.=Розвиднятися.

Розвидня́ти, нїє, сов. в. розвї́дніти, нїє, м. безл. Свѣтагь, разсвѣгь. *А як стало розвидняти, пішов єм глядати.* Гол. I. 196. *Тільки розвидніло,—узяв своїх хортів і пішов.* Рудч. Ск. I. 136.

Розвидня́тися, нїється, сов. в. розвї́днитися, нїться, м.=Розвидняте,

ніти. *Саме розвиднятись стало.* НВолынс. у. *Вже на дворі стало розвиднятись.* Левинц. Пов. 37.

Розвілина, ни, ж. Місто розвѣтвленія вѣтвей. Міусск. окр

Розвілистий, а, е. Вѣтвистий. *Розвилесте дерево.* Міусск. окр.

Розвилки, лок, ж. Расходящієся дороги.

Розвиніти, нѹ, нѣш. *гл. = Розвити.* *Не дасть йому розвинути художницького смаку.* К. XII. 18. *Розвинути прапориці.*

Розвинітися, нѹся, нѣся, гл. = Розвитися. *Головка хитнулась, коса розвинулась.* Рудав. I. 32. *Ой гаю мій, гаю, як ся мені не розвинеш, то тя порубаю.* Гол. III. 323.

Розвіти, ся. См. Розвивати, ся.

Розвиток, теу, м. Развитие. Желех.

Розвихати, хая, еш, гл. Раскачать.

Розвихатися, хаяся, еся, гл. 1) Раскачаться. 2) О вѣтрѣ: усилиться. *Завірюси аби рушити, а то розвихається.* Харьк. у.

Розвівати, ваю, еш, сов. в. розвіяти, вію, еш, гл. Развѣвать, развѣять. Шевч. 8. *Буйний вітер повіває, широкий лист розвіває.* Чуб. V. 40. *Шкода, шкода білого цвіту, що розвіяв вітер по всьому світу.* Чуб.

Розвід, воду, м. 1) Разводъ, расплодъ. *Курей і цусей нѣ розвід дала.* Св. Л. 278. *Ой одчияй, наш паночку, новий двір, бо несем тобі віночка на розвід.* Чуб. III. 246. 2) Разрывъ, ссора. *Я ж тобі сказала при твоєму роду, щоб не було послі між нами розводу.* Мет. 46. 3) Порядокъ, толкъ. *І сьому дала розвід, і тому дала розвід, а все розумно, все обачно.* Федьк. Пов. 31.

Розвідати, ся. См. Розвідувати, ся.

Розвідка, ки, ж. 1) Развѣдываніє, слѣдствие. *Недовгий час розвидує Псевиний, щоб нас судом правдивим осудити: без розвідок мотуцого вбиває.* К. Іов. 76. 2) Изслѣдованіє (научное). 3) Жена, разведенная съ мужемъ.

Розвідна, ної, ж. Разводная, бракоразводный актъ. *Тестъ уже давав і розвідну, казав, сам добуде, бо дочка нездужа,—так я не схотів.* Павлогр. у.

Розвідувати, дую, еш, сов. в. розвідати, даю, еш, гл. 1) Навѣщать, навѣстить. *Коли б же я зотуленька, я б до його полетіла, то б я свого сина-одинчика в чужім краю розвідала.* Чуб. V. 1045.

2) Разузнавать, разузнать. *Ой хто бди не знає, нехай мене спитає, бо я в біді обідав, і бідоньку розвідав.* Чуб. V. 1163.

Розвідуватися, дуюся, еся, сов. в. розвідатися, даюся, еся, гл. Узнавать, узнать. *Дізнався я про землю; заманулося ще розвідатися про небо.* Ком. I. 18. *За колотнечю то що Антосьо не гаразд розвідувався, чого то приїздили люде з Солодків.* Св. Л. 300.

Розвій, вою, м. Развитие. Галиц.

Розвінчати. См. Розвінчувати.

Розвінчувати, чую еш, сов. в. розвінчати, чаю, еш, гл. Развѣнчивать, развѣнчать. *Сами його розвінчали, скинули з престола.* ГІ. 101.

Розвірити, рю, риш, гл. Раздать въ долгъ. *Розвірив шинкарь у позичку рублів сто.* Костангиногр. у.

Розвірняка, ки, об. Разиня, ротозѣй. *Я стою проворняка, а він іде розвірняка, та мені динильом у рот.* Пом. № 6594.

Розвірчувати, чую, еш, сов. в. розвертіти, рчѹ, тиш, гл. Разворачивать, разворотить, разматывать, размогать. Левинц. Пов. 204. Мет. 210. *Я молода не втерпіла, взяла платте розвертіла.* Чуб. V. 740. *Як би ми схотіли, ми б її (покриту молоду) розвертіли* Грин III. 490.

Розвірчуватися, чуюся, еся, сов. в. розвертітися, чѹся, ти́ся, гл. Разворачивать, разворотить, разматывать, размотать что-либо на себѣ намотанное. *Висока... все розвірчувалась (з вуалю) то чепурилась.* Левинц. Пов. 205.

Розвісити, шу, сиш, гл. 1) = Розвішати. 2) — вѹха. Довѣрчиво слушать. *Той бреше, а він уже й вуха розвисив.* Змієв. у. 3) Снять повѣшенное. *Як він си завісив, то ніхто не знав, де він си дів та й ніхто ю (Юду) не відвисив, не розвисив* Гп. II. 238.

Розвітритися, риться, гл. безл. Сдѣлаться вѣтряно (о погодѣ).

Розвішати. См. Розвішувати.

Розвішувати, шую, еш, сов. в. розвішати, шаю, еш, гл. Развѣшивать, развѣсить. МВ. II 134. *Накупив бубликів, розвішав їх умочі перед вікнами.* Рудч. Ск. I. 188. *Ой я тую одеженьку по тину розвішу.* Чуб. V. 719

Розвіяти. См. Розвівати.

Розвлать подерниця.—ти—ці, ж. Раст. *Aira caespitosa*. Шух. I. 20.

Розводити, джу, диш, сов. в. розвес-тї, дў, дэш, м. 1) Разводитъ, развести, разлучать, разлучить. *Хто нас розведе, то з ума зведе*. Чуб. V. 260. 2) Разводитъ, развести (мужа съ женой). *Як Бог дасть, що моя дочка одужає, я буду судити вас судом, буду просити розвести вас*. Левиц. I. 521. 3) Разнимать, разнять, разъединить, раздвигать, раздвинуть. *Схопив її за руку,--рук не розведе*. Кв. I. 201. *Очей, що заплели йому горілкою, не розведе*. Кв. I. 239. *Густі вишні... били його тонкими гіллячками по лиці. Він мусив розводити руками гілля й затуляти лице й очі*. Левиц. Пов. 191. 4) Въ пилѣ зубья. разводитъ, развести, чтобы одинъ былъ въ одну сторону, а другой въ другую. *В пилі зуби розведені*. МУЕ. III. 27. 5) Разводитъ, развести, разжижать, распускать, распустить, разбавлять, разбавить. Кв. I. 109. *Скількись пляшок заневне водою розведеної горілки*. Г. Барв. 31. 6) Разгонягъ, разогнать, разсѣять. *Бажає батенька, щоб розвів її тушу*. Кв. I. 17. 7) Разводитъ, развести, расплаживать, расплодить. *В чужій кошарі овець не розведеш*. Пом. № 9659. *Любив він і садки розводити*. Стор. II. 117. 8) Разводитъ, развести, разложить (огонь). *Огонь чималий розвели*. Шевч. 339. *І розвели пожар чималий*. Котл. Ен. 9) Пространно излагать, изложить, распространяться. См. **Розводитися** 4. *Хто слушає се просте слово з розумом, тому не треба широко розводити, яка б то велика користь була народові од сього нового засіву*. К. (О. 1862. III. 23).

Розводитися, джуся, дишся, сов. в. розвестися, дўся, дэшся, м. 1) Разводиться, развестись, разойтись. *Нам (чоловікові й жінці) і сходитись не треба було, а розвестись і Бог велів*. Левиц. I. 521. *Розведеться з жінкою*. Св. Мр. X. 11. 2) Разниматься, разняться. 3) Разводиться, развестись, расплаживаться, расплодиться, размножиться. Пом. № 14217. *Малих (дві риби) укинули у воду, щоб розводились*. Чуб. I. 141. 4) Распространяться, распространиться (о словесномъ или письменномъ изложеніи). *Письмо було коротеньке. Батько татъ не мав часу розводитись*. Левиц. Пов. 237.

Розвѣда, ки, ж. Желѣзный ключъ къ пилѣ, которымъ разводятъ ея зубья.

Розвѣдний лист. Разводная. Св. Мр. X. 4.

Розвѣзити, вѣжу, виш, сов. в. розвез-тї, везў, зѣш, м. Развозить, развезти. *Запаси розвозили по лісах*. Стор. М. Пр. 60.

Розволікати, каяю, еш, сов. в. розво-локтї, чў, чѣш, м. Растаскивать, растащить, растаскать.

Розволожіти, жў, жиш, м. Расшевелить. *Я мав не йти на те весілля; коли приходе зять: ходімо, тату, та й лодімо, та се, та оте,—розволосив таки, мусів старістю тьопаться, та ще й далеко*. Канев. у. *Розволосити душу*. Подольск. г.

Розволоктї. См. **Розволікати**.

Розволочїти, чў, чиш, м. 1) = **Розво-локти**. 2) —когб. Приучить кого ходить куда-либо, шляться, избаловать. *Шо вни мене молодого та й розволочїла. Не я тебе волочїла, та й не моя пенька, а чорній мої очі, чівочка гладенька; не я тебе та й волочу, сам же сї волочиш, замисль іти в полонинку, цуляєш поночі*. Шух. I. 198.

Розволочїтися, чўся, чишся, м. 1) Привыкнуть шляться, таскаться. 2) Избаловаться, развратиться. *Жени, мати, свого сина, бо розволочиться*. Чуб. V. 166.

Розвѣра, ри, ж. 1) Шестъ для удлиненія воза. См. **Розворити**. 2) Разиня, рогозѣйка, зѣвака. *Їхала, мамо, розвѣра та оглоблю мені в рот*. Пом. № 6594. У лемковъ: лѣнивая жєнщина, только зѣваюцая по сторонамъ. Вх. Лем. 462.

Розвѣрина, ни, ж. = **Розвѣра**. Екатєриносл. у.

Розвѣрити. См. **Розворювати**.

Розворѣувати, вую, еш, сов. в. розворювати, рўю, еш, м. = **Розворювати, розворити**.

Розворѣуватися, вуюся, ешся, сов. в. розворюватися, рўюся, ешся, м. О возѣ быть удлиненнымъ при помощи шеста. Чуб. VII. 403.

Розворѣття, тя, с. Отверстіє для воротъ. *В стїні (оградѣ) розвороття для брами, та самої нема, лиш діра та назвище зостались*. Св. Л. Л. 214.

Розворсати, саяю, еш, м. Расковырять. *Як розворсали йому юлку, даж як роспухне рука як колода*.

Розворухнїти, нў, нѣш, м. = **Розворюшити**.

Розворюшїти, ся. См. **Розворюшувати, ся**.

Розворюшувати, шую, еш, сов. в. роз-

воруші́тця, ш́у, шиш, *м.* Расшевеливать, расшевелить. Левиц. Пов. 189, 146, 13.

Розвору́шуватися, шуюся, ешся, *сов. в.* розворуші́тися, ш́уся, шишся, *м.* Расшевеливаться, расшевелиться. *Чого се ви розворушилися, як бжолі?* МВ. I. 84.

Розво́рювати, рюю, еш, *сов. в.* розво́рити, рю, риш, *м.*—вб́за. Отд́ливъ въ возу передокъ отъ задка, снова ихъ соединить длиннымъ шестомъ и такимъ образомъ удлинить возъ—для перевозки, напр., срубленнихъ деревьевъ, досокъ и пр.

Розв'язок, зку, *м.* Р'ш́еніе. Вх. Зн. 60.

Розв'язувати, зую, еш, *сов. в.* розв'язати, ж́у, жеш, *м.* 1) Развязывать, развязать. *Який бог зв'язав той нехай і розв'яже.* Ном.—ру́ни. Развести съ мужемъ. *Ой піду я до попа, поговору стиха: розв'яжи мі, попе, руки без біди, без миха.* Чуб.—світ. Освободить, дать волю. *Зав'язала світ головонці, не розв'яжу й до віку.* Чуб. 2) Разр'шати, разр'шити, истолковать. *Спився мені сон дивненький.... Розв'яж мені, що то за сон, най я довше не думаю.* Гол.

Розв'язуватися, зуюся, ешся, *сов. в.* розв'язати́ся, ж́уся, жешся, *м.* 1) Развязываться, развязаться. *Не жаль мені, що нелюба узяли, та жаль мені, що не крикко зв'язали: бо мій нелюб розв'яжеться й утече.* Нп. Світ розв'язався. *Марині стало і в хаті веселіше, і на серці легше, неначе світ за для неї вдруге розв'язався.* Левиц. Тут тобі й пуп розв'яжеться! Тутъ тебѣ и смерть!

Розв'язь, зі, *ж.* Развязанные снопы въ стогѣ. Рк. Левиц.

Розгавкати́ся, каюся, ешся, *м.* О собакахъ: разлаяться.

Розгада́ти, ся. См. Розгадувати, ся.

Розга́дка, еи, *ж.* Разгадка, р'ш́еніе загадки. *Така ваша загадка, що нема й розадки.* Ном. № 13055. Ум. Розга́дочка.

Розга́дувати, дую, еш, *сов. в.* розгада́ти, даю, еш, *м.* 1) Отгадывать, отгадать, разгадать, истолковать. *Бабусенько-голубонько, розадай мені сон.* Чуб. V. 769. *Дівчачу натуру трудно розадати.* Кв. I. 22. *Розадати загадку.* 2) Раздумывать, раздумать, вспомнить. *Задумався, розадав все, що коли учинив, взяв го такий жаль.* Гн. II. 143. 3) Раздобывать, раздобыть, найти. Котл. Еп. IV. 51.

Розга́дуватися, дуюся, ешся, *сов. в.* розгада́тися, даюся, ешся, *м.* Размы-

слять, размыслить, подумать. *Роздумався я оттакечки, розадався.* МВ. (КС. 1902 X. 153).

Розгаді́ючитися. См. Розгадіючуватися. Розгаді́ючуватися, чуюся, ешся, *сов. в.* розгаді́ючитися, ч́уся, чишся, *м.* Дѣлаться, сдѣлаться подобнымъ змѣямъ. *Ціла б то їх колонія завелась там та й розгадіючилися сучі.* О. 1862. V. 45.

Розга́йкатися, каюся, ешся, *м.* Раскричатся, зови кого-либо.

Розга́йнува́ти, ну́ю, еш, *м.* Привести въ безпорядокъ. *У нас у хаті розайновано було, а тут батюшка з хрестом у хату.* Волч. у.

Розгала́сува́тися, с́уюся, ешся, *м.* Раскричатся, драть горло. *І чого ти розгаласувався?*

Розга́мұза, зи, *об.* Пентюхъ, разиня, растеряха, глуповатый человекъ. Пирят. у. Слов. Д. Эварн.

Розга́няти, няю, еш, *сов. в.* розі́гна́ти, розже́ну́, н́еш, *м.* Разгонять, разогнать, разсѣвать, разсѣять. *Вітер повіває, хмару розаняє.* Чуб. V. 814. *Удівоньку з душі люблю, дітей розаняю.* Чуб. V. 823. *Він їм туру розаняє, хотъ сам світом нудить.* Шевч. 7.

Розга́нятися, няюся, ешся, *сов. в.* розі́гна́тися, розже́ну́ся, н́ешся, *м.* 1) Разбѣгаться, разбѣжаться. Чуб. V. 163. *Під ним кінъ вороний розінався.* Чуб. 2) Разбѣгаться, разбѣжались въ разные стороны. *Да розігналися малі діти, як чорная хмара.* Чуб.

Розга́рдія, дії, *ж.*—Розга́рдіяш. Вх Лем. 461.

Розга́рдіяш, ш́у, *м.* Безпорядокъ, неурядица, сумбуръ, сумятица. *Тут чистий був розардіяш: лежи, спи, їж, ний, веселися, човчи, кричи, співай, крутисся.* Котл. Ен. *Ти ж отаман наш, не добаси про нас, та вже ж наше товариство як розгардіяш.* Нп.

Розга́рдіяштити, шу, шиш, *м.* Производитъ безпорядокъ, неурядицу, буянить. *Максимові хотілось самому битись, рубатись, розардіяшити.* Мир. ХРВ. 128.

Розга́ри, га́р, *ж.* *мн.* Семикъ, праздникъ Троицы. Ном. № 459.

Розга́рікатися, каюся, ешся, *м.* Разворчатся. *Та й розарикалась сьогодні стара баба.*

Розга́рний, а, е. Очень хороший. *Гарний-розарний.* О. 1861. V. 24.

Розга́рцюва́тися, ц́уюся, ешся, *м.*

1) Слишкомъ много їздить верхомъ. 2) Расшались.

Розгарчати́ся, чу́ся, чи́шся, м. Разворчатся.

Розгарю́катися, каюся, ешся, м. = **Розгарика́тися.**

Розгарячи́ти, чу́, чи́ш, м. Разгорячать.

Розгаса́ти, са́є, сов. в. розга́сти, сє, *м. безл.* Размерзать, размерзнуть, таять, растаять. *Саме спочатку весни розгасло так, що крий Боже! таке багновище, що ні йти, ні їхать* Канев. у. *То була грізъ катужавіла, як мороз був, а тепер то знов розгасла.* Волч. у.

Розгаса́тися, са́юся, ешся, м. Разбѣгаться

Розга́сти. См. **Розгасати**

Розгвалтува́тися, ту́юся, ешся, м. Раскричатся, поднять крикъ. *Перекуки чогось розгвалтувались на базарі.*

Розгвинті́ти. См. **Розгвинчувати**

Розгвинчува́ти, чу́ю, еш, сов. в. розгвинті́ти, чу́, ти́ш, м. Развинчивать, развинтить.

Розгѣ́йкатися, каюся, ешся, м. = **Розга́йкатися.**

Розгѣ́дити, джу, диш, м. Сдѣлать гадкямъ, испортитъ. *Так розгѣдили старшину і старосту, що й слова не кажи, а то битиме.* Канев. у.

Розгѣ́дитися, джу́ся, ди́шся, м. Сдѣлаться гадкимъ, испортиться.

Розгига́тися, ка́юся, ешся, м. Много икать.

Розгина́ти, на́ю, еш, сов. в. розігну́ти, ну́, неш, м. Разгибать, разогнуть. *Піюковн розинаю* Стор. М. Пр. 7.

Розгина́тися, на́юся, ешся, сов. в. розігну́тися, ну́ся, не́шся, м. Разгибаться, разогнуться.

Розгі́ркатися, каюся, ешся, м. Разворчатся

Розгівля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. розгові́тися, ві́юся, ешся, м. Разгавтиваться, разговѣться. *Он дождалсь і Цетра, розовілись.* Кв. I. 51.

Розгі́льчастий, а е = Гіллястий. *Дуб розгільчастий.* Стор. М. Пр. 102.

Розгін, гону, м. 1) Разогнаніє, разгонъ. *Вони повтікали в Чорноморю, як розгін був.* Канев. у. *Ідѣть, діти, додому, не буде вам розгону.* Чуб. 2) Разбѣгъ, размахъ. *Зо всього розгону застав колісникові кулака в бѣ.* Мир. Пов. II. 60. *Зо всього розгону рѣв перескочив.* Дождавсь і зо всього

розгону вплив такого макогону, що на Талес шкереберть став. Котл. Ен. *На веретені осаджене грубе дерев'яне колесо, що служить до розгону.* Шух. I. 258.

3) Распоръ, распорка для удерживанія двухъ предметовъ врозъ. Шух. I. 150

4) Ора́ти у розгін. Пахать отъ середины къ краямъ. Канев. у. 5) Дзвони́ти у розго́на. Звонить, раскачивая весь колоколь.

Розгладжува́ти, джу́ю, еш, сов. в. розгладі́ти, джу, диш, м. Разглаживать, разгладить. *Зрадоців аж усе собі розгладив.* Кв. I. 255.

Розгладжува́тися, джую́ся, ешся, сов. в. розгладі́тися, джу́ся, ди́шся, м. Разглаживаться, разгладиться, стать гладкимъ.

Розгледжува́ти, джую, еш, сов. в. розгледі́ти, джу, диш, м. = **Розглядати, розгладі́ти.**

Розгляд, ду, м. 1) Разсмотрѣніє. 2) Разсмотръ, развѣдки. *Та й пустивсь слідком за нею на розгляд і довід.* Мкр. II. 11.

Розглядан́ня, ня, с. Разсматриваніє. *Ад I. 52. Да поїдем, братці, на прогукання, на розглядання.* Чуб. III 283

Розглядати́, да́ю, еш, сов. в. розгладі́ти, джу, диш, м. Разсматривать, разсмотрѣть. *Еней з людо розглядали всі дива там, які були.* Котл. Ен.

Розглядати́ся, да́юся, ешся, сов. в. розгладі́тися, джу́ся, ди́шся, м. Осматриваться, осмортѣться. *Хотіла м людо шанувати, своє серце йому дати, а він собі розбрав, розгладівся да й не взяв* Чуб. V. 196.

Розгладач, ча, м. Соглядатай Опаг. 75

Розгладини, дин, ж. мн. = **Розгляд** 3 Чуб. IV. 95 *На розгладини їдуть батько й мати молодого, брат.* Грин III 531

Розгладі́ти, ся. См. **Розглядати, ся**
Розгладува́ти, ду́ю, еш, м. = **Розглядати.**

Розгнива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. розгні́тися, ній́ся, і́шся, м. Загниватьсо, загнѣться. *Розрубав поцу наче й не дуже, а тепер глянѣте, як розгнілася* Харьк.

Розгніва́ти, ваю, еш, м. Разсердитъ, разгнѣвать. Грин. I 297

Розгніва́тися, ваю́ся, ешся, м. Разсердиться, разгнѣваться. *Чого, милий, розсердився, чого розгнівався?* Чуб. V. 830.

Розгніві́ти, влю́, ві́ш, м. = **Розгнівати.** *Чим я тебе, моя матінко, розгнівила?*

Мил 194 *Розгнвить старшину! як то можна?... та він тобі й зуби повибива.* Канев. у.

Розгні́вѣтися, влю́ся, ві́шся, м. = **Розгні́ватися.** На кого ти розсероилась, на кого ти розгнівилась? Мил. 190. Як наш латин тут розгнівився і на гілля свого одився, що зуби з серця покусав. Котл. Ен

Розгні́здѣтися, джѹ́ся, ді́шся, м. О птицахъ: размѣститься въ гніздахъ. Там любо розгніздилось дике птаство, на кинарисі бусель там осівся. К. Псал. 236

Розгно́їтися. См. Розгноюватися.

Розгно́юватися, ю́юся, е́шся, сов. в. розгно́їтися, но́юся, ї́шся, м. Дѣлаться, одѣлаться гнойнымъ

Рѣ́говіни, він, ж. мн. Разговѣньє. Маруся чи їла, чи не їла, їй лучче всяких розови те, що Василь вернувся і жив і здоров. Кв. І. 72.

Розгові́тися. См. Розгівлятися.

Розговорі́ти. См. Розговорювати.

Розговорі́тися, рю́ся, ри́шся, м. Разговориться. Розговорнесь, як свиня з пускою. Ном. № 12946.

Розговѣ́рен, роѣ. ж. мн. Разговѣры. Вх. Лем. 461.

Розговѣ́рювати, рюю, еш, сов. в. розговорі́ти, рю́, риш, м. 1) Разговаривать, поговорить. Бороню на себе дивитись, розговорювати і баяси точити. Котл. МЧ. Ні з ким об вір християнській розговорити АД. І. 213 2) Развлекать, развлечь разговоромъ. Христия і ради тому мовчанню: ніщо їй не заборонює думати про себе, ніщо їй не розповорює Мир. Пов. ІІ. 84. Так то я вже радю, як розповорю його, розважу. МВ. (О 1862. ІІІ. 69). Поговоріть, титочко, розговоріть мене. МВ. ІІ. 41.

Розгов'ядний, а, е = Марнотратний. Вх. Лем. 462.

Розгоди́нитися. См. Розгодинюватися.

Розгоди́нюватися, нюється, сов. в. розгоди́нитися, ниться, гл. безл. О погоді: прояснятися, проясниться. Дощу не буде, вже розгодинюється. Терск. обл. Коли відтіля розгодиниться, то ніколи не буде дощу. Змієв. у.

Розгой́дати, ся. См. Розгойдувати, ся.

Розгой́дувати, дую, еш, сов. в. розгой́дати, даю, еш, гл. Раскачивать, раскачать, расколыхать. Розгойдай трошки гойдалку, а потім ми сами будемо гойдатися. (Вітри) так розгойдали на морі

хвилі, що ще більш як хати ідуть одна за другою. Чуб. ІІ. 13.

Розгой́дуватися, дуюся, ешся, сов. в. розгой́датися, даюся, ешся, гл. Раскачиваться, раскачаться, расколыхаться. Як розгойдаються було, то аж страшно дивитися. Канев. у.

Розго́лоблювати, люю, еш, гл. ? Коли підверетинюк не щільно пристає до варжіля, то кажуть, що розголоблювати треба. Черк. у.

Розго́лос, су, и. Молва, слухъ.

Розго́лосіти. См. Розго́лошати.

Розго́лосітися, шѹ́ся, сѣ́шся, гл. Расплакаться громко, разревѣться. Ото баба розго́лосилась, хоч вуха затикай.

Розго́лошати, ша́ю, еш, сов. в. розго́лосіти, шѹ́, сѣш, гл. Разглашать, разгласять. Ном. № 13345.

Розго́лошувати, шую, еш, гл. = Розго́лошати. Не видів потреби розго́лошувати, що і як то Гн. ІІ. 26.

Розго́моні́тися, ню́ся, ни́шся, гл. Разговориться.

Розго́нити, ню, ниш, гл. = Розганяти. Гуца дітей не розгонить. Ном. № 1369.

Розго́ни́ха, хи, ж. Та, которая разгоняєть, — знітегъ каши, такъ какъ при простомъ крестьянскомъ обѣдѣ послѣ нея встають изъ-за стола. *Наша—розгониха наша.* Ном. № 12317.

Розго́пцюва́тися, цю́юся, е́шся, гл. Растанцоваться.

Розго́рді́тися, джуся, ди́шся, гл. = Розго́рдіти.

Розго́рдіти, дію, еш, гл. Возгордиться, загордиться. Так розго́рділи деякі Коринє. І. гл. ІV. 18.

Розго́рдува́тися, дѹ́юся, е́шся, гл. = Розго́рдіти.

Розго́рити, рю, риш, гл. Добыть съ трудомъ, съ горемъ пополамъ. МВ. ІІ. 50. Г. Барв. 186. *Десь би собі розгорив шматочок дерева.* Черк. у.

Розго́ру́ти, ся. См. Розго́ртати, ся.

Розго́родіти. См. Розго́рожувати.

Розго́рожувати, жую, еш, сов. в. розго́родіти, джѹ́, диш, гл. Разгораживать, разгородить, сніать огорожу. Коли обгородивсь, так нам його не розгорожувать уже. Грип. І. 87.

Розго́рта́ти, та́ю, еш, сов. в. розго́рну́ти, нѹ́, не́ш, гл. 1) Разворачивать, разворотить. Взяла плаття й розго́рнула. Чуб. V. 739. 2) Раскрывать, раскрыть

(книгу). *Ольга розгорнула книжку і почала читати.* Левиц. Пов. 266. *Розгорнемо другу книжечку.* К. (О. 1862. III. 49). 3) *Открывать, открыть (душу)* Яким розгорнув перед нею всю свою душу. Левиц. I. 304. 4) *Разгребать, разгрести.* *Розгорни сміття і пошукай, може там гроші.* 5)—*ус.* *Расправлять, расправить* усы такъ, чтобы обнажились губы. Сим. 4, 5.

Розгортатися, таюся, ешся, сов. в. розгорнутися, нуся, нешся, гл. 1) *Разворачиваться, разворотиться.* 2) *Раскрываться, раскрыться.* *Квіточка бузкова ... розгорталася в темному вечери.* МВ. (О 1862. I. 75).

Розгортувати(ся), тую(ся), еш(ся), гл.=Розгортати, ся.

Розгорювати, рюю, еш, гл.=Розгорити. *Він собі й хату розгорював.* Г. Барв. 5.

Розгорюватися, рююся, ешся, гл.—на щб=Розгорити. *Як небудь розгорюємось на скотинку.* Мир. ХРВ. 58. *Розгорювався десь на десять рублів.* Мир. ХРВ. 59.

Розгоріати, рію, еш, гл.=Розоряти? *Тільки дав мені Бог неймовірну дружину, що він ні да гуляє да все мене розгоряє.* Чуб. V. 571.

Розгоріатися, ріюся, ешся, сов. в. розгорітися, ріюся, рішся, гл. 1) *Разгораться, разгорѣться.* *У печі вже розгоряється.* Харьк. *Ранок свіжий і росяний саме розгорявся.* Левиц. Пов. 371. 2) *Быть в жару.* Г. Барв. 345. *Гриць розгорівся, Гриць розболівся, прийшов четвер, вже Гриць помер.* Чуб. V. 428.

Розгостітися, щуся, стішся, гл. *Быть гостемъ, гостить.* *Наші соколята тебе привітають, скажуть: рідна хата чим має—приймає.* *Розгостися, батьку!* О. 1862. I. 109. *Розгостився у тестя таки й геть то.*

Розгостюватися, тиюся, ешся, гл.=Розгоститися.

Розгрібати, баю, еш, гл.=Розгребти *Курка не ззість, доки не розгрібає* Ном. № 12271.

Розгребті. См. **Розгрібати**

Розгріжати, жу, жеш, гл.=Розгоряти Миж. 191.

Розгрізати, заю, еш, сов. в. розгрізти, зү, зеш, гл. *Разгрызать, разгрызть, раскусить.* *Нехай вже раз твої горіх розгризу.* Ном. № 4937.

Розгрізтися, зүся, зешся, гл. *Разсориться.* *Вона ж як та собака розгрізлась з усіма родичами.* Кобел. у.

Розгрібати, баю, еш, сов. в. розгребті, бү, беш, гл. *Разгребать, разгрести.* КС. 1883. VII. 587. *Курка збіжжя розгрібає, а в смітті зерно шукає* Ном. № 5849.

Розгріматися, маюся, ешся, гл. 1) *Разгремѣться.* 2) *Раскричаться, сердясь* *Оце як розгрімався.* Ном. *Розгрімались як на дурного.* МВ. I. 42.

Розгрімотатися, чүся, чешся, гл. *Разгремѣться.*

Розгрішення, ня, с. *Разрѣшеніе грѣховъ.* *Яка исповідь, таке и розгрішення.* Ном. № 7115.

Розгрішати, шію, еш, сов. в. розгрішити, шү, шіш, гл. *Разрѣшати, разрѣшати, отпустить грѣхи.* Гн. II. 141

Розгроміджувати, джую, еш, сов. в. розгромідити, джу, диш, гл. *Разгребати, разгрести.*

Розгроміти. См. **Розгромляти.**

Розгромляти, лію, еш, сов. в. розгроміти, млю, миш, гл. *Громить, разгромить.* (Запорожці) *громи розгромляли орду, татар, вражих турків.* Млак. 121. *Ой як догонив (турків), та й їх розгромив.* Чуб. III. 431.

Розгрузити, жү, зіш, гл. *Размѣсить, растоптать грязь.* *Розгрузили так, що й до криниці не можна доступити.* Канев. у. См. **Розгрозити.**

Розгрізнити, чу, чиш, гл. *Нарушить цілюсть, начать.* Миж. 191.

Розгрозити, жү, зіш, гл. *Размѣсить грязь.* *Знову розгрозять свині коло порога грязь.* Черк. у. См. **Розгрузити.**

Розгубіти, ся. См. **Розгублювати, ся.**

Розгублювати, люю, еш, сов. в. розгубіти, блю, биш, гл. *Растеривать, растерять.* *Ліжника не зробила і вовницю розгубила.* Чуб. V. 1143.

Розгублюватися, лююся, ешся, сов. в. розгубітися, блюся, бишся, гл. *Растеривать, растерять вещи, растеряться.* *Розгубивсь, як швець з копиллям.* Ном. № 6621. *А я на їх задививсь та з волами розгубивсь.* Мил. 100.

Розгудець, дя, м. *Человѣкъ, отговаривающій отъ чего своимъ порицаніемъ.* *Дасть Бог купця, а чорт розгудця.* Ном. № 10580.

Розгуджувати, джую, еш, сов. в. розгудити, джу, диш, гл. *Разлучать, разлучить, отвращать, отвратить отъ чего наговорами.* Драг. 74. *Кого Бог судить, чоло-*

вік не розгудить. Ном. № 8950. *Сужене—не розгужене.* Ном. № 8950.

Розгукатися, каюся, ешся, гл. Раскричатся, зовя кого-нибудь

Розгулятися, ляюся, ешся, гл. 1) Разгуляться, гулять. *Ізойду, зойду на гору круту, на горі крутій розгуляюся.* Грин. III. 389. 2) Разгуляться, расшалиться, разыгратися, раскутиться. *Розгулявся, як Сірко на прив'язі.* Ном. № 12491. *Ой Ганнусю-душечко, чого підлога подоптана? Діти ся розгуляли, підлогу подоптали.* Чуб. V. 64.

Розгуркатися, каюся, ешся, гл. Разгребѣться.

Розгуркотатися, чүся, чешся, розгуркотітися, чүся, тішся, гл. = Розгуркатися

Розгүторити, рю, риш, гл. -- мбву. Разговориться. *Із вітром сонечко розгүторило мову про силу, бачите, хто з них потнїший був.* Греб. 375

Розгүторитися, рюся, ришся, гл. Разговориться, разболтаться. *Між людьми рідко-рідко коли розгүторитися, та й то ще не з усяким.* Сим. 228

Розгѣдзгатися, гаюся, ешся, гл. 1) Разбѣгаться, мечась подѣ вплиніємъ боли отъ укусовъ насѣкомыхъ (о четверон. животныхъ). 2) Расшалиться, раскапризничаться. 3) Разсердиться. *Грицько дуже розгѣдзався.* Волч. у.

Роздабарювати, рюю, еш, гл. Разглагольствовать. *Що ви тут так довго роздабарюєте?* Котл. III 411.

Роздавальник, ка, м. 1) Раздающий. 2) Щедро раздающий, любящій дарить. Рк. Левиц

Роздавання, ня, с. Раздача

Роздавати, даю, еш, сов. в. роздати, дам, дасі, гл. Раздавать, раздать. *Бог старий господарь, має більше, ніж роздасть.* Ном. № 58

Роздаватися, даюся, ешся, сов. в. роздатися, дамся, дасіся, гл. 1) Раздаваться, раздаться, быть розданнымъ. 2) Разступаться, разступиться. *Хвиля роздалася і обох покрила.* Шевч. 3) Расширяться, расширяться. *Не кравець винен: сам розлазишся, то й одежа мусить роздатися.* Левиц I. 140. *Тільки що небудь нагріється, то зразу робиться більшим, роздається.* Дешо. 4) Разгуляться. *Ой поїдемо в чисте поле, в чистім полі роздаймося.* Чуб. V. 42.

Роздавити, ся. См. Роздавлювати, ся.

Роздавлювати, люю, еш, сов. в. роздавити, влю, виш, гл. Раздавливать, раздавить. *Я роздавлю тебе як жабу.* Котл. Ен.

Роздавлюватися, лююся, ешся, сов. в. роздавитися, влюся, вишся, гл. Раздавливаться, раздавиться.

Роздайко, ка, м. Щедрый, много раздающий.

Роздарити. См. Роздарувати.

Роздаркбуватися, вуся, ешся, гл. Любить щедро раздавать, раздаривать. Рк. Левиц.

Роздаробувати, вүю, еш, сов. в. роздарувати, рүю, виш, гл. Раздаривать, раздарить. *Дичини повна комора: і роздаровує знакомим, своякам і всім, і продавав.* Гн. I. 212.

Роздати, ся. См. Роздавати, ся.

Роздача, ці, ж. Раздача. *В мене нема на роздачу, я й сам собі не настачу.* Ном. № 14331.

Рбздвй, вою, м. Раздвоєніе. Желех.

Роздвоїти, ся. См. Роздвоювати, ся. **Роздвора, ри, ж** = **Розвора 2.** Вх. Лем. 462.

Роздвбювати, двбюю, еш, сов. в. роздвоїти, двбю, іш, гл. Раздваивать, раздвоить

Роздвбюватися, двбююся, ешся, сов. в. роздвоїтися, двбюся, ішся, гл. 1) Раздваиваться, раздвоиться. Левиц. Пов. 261. 2) Раскрываться, раскрыться на двѣ стороны. *Ворітечка двйненькі, роздвойтеся!* Чуб. V. 776.

Роздебѣндювати, дую, еш, гл. Растабаривать, болтать. *Спокійнесенько роздебѣндювали молодички.* Св. Л. 286

Розденати, нәю, еш, сов. в. розідняти, ню, ніш, гл. Вынимать, вынуть дно. Вх. Зн. 60. *Узяли вони той вулік украли та й повезли його в поле, та тамдесь і розідняли,—дно викопали.* Новомоск. у.

Роздѣнчити, чу, чиш, гл. = **Розідняти.** Желех.

Роздѣрти, ся. См. Роздирати, ся.

Роздзбхатися, хаюся, ешся, гл. Разсвирѣпѣть. Зеньк. у.

Роздзвойітися, нюся, нишся, гл. Раззвониться.

Роздзббати, роздзббати, бую, еш, гл. Расклевать. *Дала бих тя іскупати, кавкам, врагам роздзббати.* АД. I. 65. *Ворон тіло роздзббав, кости розкидав.* Чуб. V. 375.

Роздзя́вити, ся. См. **Роздзявля́ти, ся.**

Роздзявля́ти. ляю, еш, сов. в. роздзя́вити, влю, виш, гл. Разд́вять, разинуть, раскрыть (ротъ). *Мовчи, невістко; не роздзявляй губи.* Чуб. *Роздзяв уста смажні, я тобі їх сповню.* К. Псал. 190. *Ганна побачила через тин барбосову мёрду з роздзявленим ротом, з вишикирними зубами.* Левиц. I. 31.

Роздзявля́тися, ляюся, ешся, сов. в. роздзя́витися, влюся, вишся, гл. 1) Разд́ваться, разинуться. 2) Разверзаться, разверзнуться. *Стенув ти землю—розступилась, роздзявились безодні ями.* К. Псал. 136.

Роздзя́пити, ся. См. **Роздзяплюва́ти, ся.**

Роздзя́плювати, люю, еш, сов. в. роздзя́пити, плю, пиш, гл. Раскрывать, раскрыть, растворять, растворить настезь, разинуть. *Оце роздзяпив двері, як теща рот.* Ном.

Роздзя́плюватися, лююся, ешся, сов. в. роздзя́питися, плюся, пишся, гл. Раскрываться, раскрыться, разинуться.

Роздиві́тися. См. **Роздивля́тися.**

Роздивля́тися, ляюся, ешся, сов. в. роздиві́тися, влюся, вишся, гл. Разсматривать, рассмотреть. *Роздивлявся на їх коней.* Левиц. Пов. 166. *Вийшли (злодії) у сіни, та й там роздивляються.* Рудч. Ск. I. 192.

Роздима́ти, маю, еш, сов. в. розду́ти, розідму́, меш, гл. Раздувать, раздуть. *Було те Запорожжя як у горні искра: який хоч, такий і розідми з неї огонь.* К. ЧР. 88. *Роздимають його (вогонь) великими шкурятяними міхами.* Дещо. *Пику аж роздуло.* Кв II. 334.

Роздима́тися, маюся, ешся, сов. в. розду́тися, зідму́ся, мешся, гл. Раздуваться, раздуться. *Пузирь зараз почне роздиматися.* Дещо. *Нехай дметься, аж розідметься.* Ном. № 2507. *Роздувся як ковальський міх.* Ном. № 3377.

Роздира́ти, раю, еш, сов. в. розде́рти, деру́, реш, гл. 1) Разрывать, разорвать, раздирать, раздирать. *Розідрав сорочку.* 2) Растерзывать, растерзать. *Чорти роздерли батька.* Рудч. Ск. I. 70. *Хорти.... роздеруть.* Ном. № 12574

Роздира́тися, раюся, ешся, сов. в. розде́ртися, деру́ся, решся, гл. 1) Разрываться, разорваться, раздираться. *Єдному не роздертися надвое.* Ном. № 10342. *У церкві надвое роздерлась завіса.* Чуб.

III. 16. 2) Преимущ. несов. в. Очень кричать; орать. Угор. Харьк. г

Роздича́вити, вію, еш, гл. Одичать. *І не здоровкається дитина—роздичавіло.* Черк. у.

Роздича́ти, чаю, еш, гл.—**Роздичавіти**

Роздіва́ння, ня, с. Разд́вваніє. *Ой що ж то, мати, за гуляння,—що на сінешмо му порозі заєртання, а на хатньому порозі роздівання.* Чуб. V. 490.

Роздіва́ти, ваю, еш, сов. в. розді́ти, діну, неш, гл. Разд́вять, разд́ть. *Велить мені розувать, роздівать.* Чуб. V. 592.

Роздіва́тися, ваюся, ешся, сов. в. розді́тися, дінуся, нешся, гл. Разд́ваться, разд́ться. *Ой там вони роздівались.* Чуб. V. 1185.

Розді́мати, маю, еш, сов. в. розді́мти и розді́няти, йму́, меш, гл.—**Розні́мати, розняти.** Вх. Зв. 60. Желех.

Розді́л, лу, м. 1) Разд́ль, д́лель. 2) Глава (въ книгѣ). *Противні мені статут і розділи.* Котл. НП. 3) Мѣсто между куполами на церковной крышѣ. *Аж на розділ на церкву постягував у Батурині пушки да бив.* ЗОЮР. I. 124.

Розді́лення, ня, с. Разд́леніє. *Чи думаєте, що прийшов дати впокій на землі? Ні, глаголю вам, а розділення.* Єв. Л. XII. 51.

Розді́лити, ся. См. **Розділя́ти, ся**

Розділя́ти, ляю, еш, сов. в. розді́ли, лю́, лиш, гл. Разд́лять, разд́лить. *Ризи його меж собою розділили.* Чуб. III. 19. *Зібравшись, подружечки, да й поговорімо, на чужую стороночку журбю розділимо.* Чуб. III. 124

Розділя́тися, ляюся, ешся, сов. в. розді́литися, лю́ся, лишся, гл. Разд́лять, разд́лить между собой. *Давай гроші—розділімося.* Чуб. I. 159. *Бодай ти з душею розділився!*—пожеланіє смерті. Мнж. 171.

Розді́р, до́ру, м. Часть повозки при задних колесахъ. Вх. Лем. 462.

Розді́ти, ся. См. **Роздівати, ся.**

Роздлу́бати, баю, еш, гл. 1)—**Роздовбати.** 2) Понять. *Ніяк не роздлубаю, що воно є.*

Роздмуха́ти, хаю, еш, сов. в. роздму́хати, хаю, еш, одн. в. роздму́хну́ти, неш, гл. Раздувать, раздуть.

Роздму́хувати, хую, еш, гл.—**Роздму́хати.** *Почала носити покришку по шовті, роздмухуючи жар.* Левиц. I. 72

Помсту роздмухусте в огняних серцях
К. ПС. 96.

Роздобі́ча, ці, ж. Добыча, раздобыва-
ніє. *Поїхали вони на роздобичу.* Чуб. II
251. *(Змій) полетів кудись на роздобичу.*
Гриня. I. 162.

Роздобрі́ти, рю, рш, гл.—кого. Уми-
лостивить кого, сдѣлать кого добрымъ. Вх.
Уг. 265.

Роздобрі́тися, рюся, ршся, гл. Раз-
добритися, сдѣлаться добрымъ. *Роздобривсь*
бач як, що вже й грошей дає. Констан-
тиногр. у.

Роздоброхотати́ся, чүся, чешся, гл. Раз-
зохотитися. *Еней наш роздоброхотався,*
ігрища вздумав завести. Котл. Ев. II. 14.

Роздобру́хатися, хаюся, ешся, гл. Раз-
добритися. *Рад був о. Гервасій, що пан*
так роздобрухавсь. Св. Л. 21.

**Роздобувати́, ваю, еш, сов. в. роздо-
бу́ти, бўду, деш, гл.** Раздобывать, раздо-
бывать. *Хліба роздобув.* Ном. № 9144.

**Роздобувати́ся, ваюся, ешся, сов. в. роз-
добу́тися, бўдуся, дешся, гл.** Раздо-
бывать, раздобыть, достать, приобрьсть.
Усі... знай багатіють, а ти ось ніяк не
роздобудеишся ні на що, щоб почати гос-
подарювати. Кв.

Роздобу́ток, тку, м. 1) Раздобываніє,
добываніє, добыча, промыселъ. К. ПС. 141.
А ну лишень на роздобутки. О. 1862.
II. 54. *Опріч хліборобства, инших роз-*
добутків не трапляється. О. 1861. XI.
112.

Роздовба́ти. См. Роздовбувати.

**Роздо́вбувати, бую, еш, сов. в. роз-
довба́ти, баю, еш, гл.** 1) Раздалбливать,
раздолбить. 2) Расковыривать, расковы-
рять. *Роздовбати ніс.* 3) Понять, уразу-
мѣть, добиться толку. *Мати ж примху*
роздовбала, так не докопалась, відки доні
тее лихо, з ким вона спізналась. Мкр. Н. 6.

Роздо́їтися. См. Роздоюватися.

Роздоймі́ти, млю, меш, гл.—Розді́й-
мати=Розняти. *Злапав його за шию ру-*
ками і так mocno руки затис, пальці
поза пальці, що той.... роздоймити їх
не міг. Гв. II. 111.

Роздо́л, лу, м. Низменное мѣсто на
равнинѣ. *Скоро виїдете за село, то так*
роздолом і їдте. Канев.

Роздо́лля, ля, с. 1) Широкая низмен-
ность, долина, Гриня. III. 196. *Ой в полю,*
полю, в полю на роздоллі, там дівчина

насла сірі воли й коні. Чуб. V. 55. 2) Раз-
долъе, ширь, воля.

Роздорі́жжя, жя, с. Перекрестокъ, рас-
путъе. Ушиц. у. Чуб. I. 95, 97. *Знайшли*
осля знадвору на роздоріжжю. Ев. Мр.
XI. 4. *Іде на роздорожжя, де три доро-*
ги сходяться. Драг. 56.

Роздоро́ж, жу, м.—Роздорі́жжя. *Опів-*
ночі пішов на роздорож. Драг. 56.

**Роздо́юватися, ююся, ешся, сов. в. роз-
до́їтися, доюся, ішся, гл.** О коровѣ:
начать хорошо доиться, когда вымя отъ
досенія сдѣлається болѣе мягкимъ. *Поки*
роздоїться корова, то туга на доїння.
Волч. у.

Роздражні́ти. См. Роздражнювати.

**Роздра́жнювати, вую, еш, сов. в. роз-
дражні́ти, ню, ниш, гл.** Дразнить, раз-
дразнить.

**Роздра́товувати, вую, еш, сов. в. роз-
дра́тувати, тую, еш, гл.** Раздражать,
раздражить. *Мати думали мене наляка-*
ти, та тільки гірше мене роздратували.
Стор. М. Пр. 36.

**Роздра́товуватися, вуюся, ешся, сов. в. роз-
дра́туватися, туюся, ешся, гл.** Раз-
дражаться, раздражиться.

Роздрі́б, рбу, м. 1) Раздробленіє. 2) На
роздріб. Въ розницу. *Як на роздріб про-*
давать миски, то по цістѣ копійок, а на
гурт, то по п'ять. Канев. у.

Роздрі́матися, маюся, ешся, гл. Пре-
даться дремотѣ.

Роздроби́ти. См. Роздробляти.

**Роздробля́ти, ляю, еш, сов. в. роздро-
бі́ти, блю, биш, гл.** Раздроблять, раздро-
бить, размельчать, размельчить. Чуб. I. 71

Роздроді́тися, джу́ся, дишся, гл. Раз-
свирѣпѣть. *К дияволу кармазинів!.. за-*
гукала громада, роздродившись як бугаї
К. ЧР. 68.

Роздрочи́ти, чу́, чиш, гл. Раздразнить,
раздражить. *Нащо ж людей ви роздрочи-*
ли? Котл. Ев. VI. 7.

Роздрочи́тися, чу́ся, чишся, гл. Раз-
свирѣпѣть, разъяриться. *Роздрочились, мов*
бугаї. Ном. № 4168.

Роздру́х, ха, м.—Розрух.

Роздря́пати. См. Роздряпувати.

**Роздря́пувати, пую, еш, сов. в. роз-
дря́пати, паю, еш, гл.** Расцарапывать,
расцарапывать.

Розду́ма, ми, ж. Размышленіє *Мав*
час на роздуму,—нівроку зналися. МВ.
(О. 1862. I. 80).

Розд́умати, ся. См **Роздумувати, ся.**

Розд́умувати, му́ю, еш, сов. в. розд́умати, маю, еш, гл. Думать, подумать, размышлять, поразмыслить. *Щоб я була тес знала, що я тепер роздумала; краще було не пізнати, як, пізнавши, покохати* Чуб. V. 196. *Не роздумавши і не розглядавши постановились і застановили до-рогу* Кв. I. 40.

Розд́умуватися, му́юся, ешся, сов. в. розд́матися, маюся, ешся, гл. Одумываться, одуматься, размыслить. *А навпослі матусенька роздумалася: вернись, вернись, мій синочку!* Чуб. V. 878. *Катреню, роздумайся добре!* МВ. II. 125.

Розд́ути, ся. См. **Роздимати, ся.**

Розду́хати, ха́ю, еш, сов. в. розду́хати, ха́ю, еш, гл. Раздуть. *Піди лишень та роздухай самуварь.* Херс. у Слов. Д. Эварн.

Розду́шити, шу́, шиш, гл. Раздавить

Розд́явити. См. **Розд́являти.**

Розд́являти, ля́ю, еш, сов. в. розд́явити, влю, виш, гл. и пр.=Розд́зявляти, розд́явити и пр. *Чого ти стоїш, розд́явивши рот?* Левиц. Пов. 45.

Розд́ягати, га́ю, еш, сов. в. розд́ягти, гну́, неш, гл. Разд́вгать, разд́ть. *Од всіх в світлиці зачинившись, себе там стали розд́ягати.* Котл. Ен. V. 20

Розд́ягатися, га́юся, ешся, сов. в. розд́ягтися, гв́юся, нешся, гл. *Еней один не розд́ягався, Еней один за всіх не спав.* Котл. Ен. VI. 20.

Розд́якуватися, ќюся, ешся, гл. Разсыпаться въ благодарностяхъ.

Роз'една́ти, ся. См. **Роз'еднувати, ся.**

Роз'еднувати, ну́ю, еш, сов. в. роз'една́ти, на́ю, еш, гл. Разъединять, разъединить.

Роз'еднуватися, ну́юся, ешся, сов. в. роз'една́тися, на́юся, ешся, гл. Разъединяться, разъединиться, разойтись *Того ж батька, такі ж діти,—жити б та брататься! ні, не вміли, не хотіли, треба роз'една́тись.* Шевч. 175.

Розжа́гати, га́ю, еш, гл. Поправить огонь въ печи, чтобы онъ разгорѣлся. *Я й дров не підкладав у грубу, а тільки розжагав.* Черк. у.

Розжакува́ти, ќю, еш, гл. Расхватать, разграбить.

Розжалі́ти, ся. См. **Розжаляти, ся**

Розжалеува́тися, ќюся, ешся, гл. Разжалобиться. *Розжалкувався, як вовк над поросям.*

Розжа́лобити, блю, биш, гл. Разжалобить. Г. Барв. 10, 226 *Треба його розжалобити, щоб тільки він заплакав, то йому й легше буде.* Кв. I. 106

Розжа́лобитися, блюся, бишся, гл. *Розжалобився як вовк над поросям: від'їв ніжки та й плаче.* Пом. № 4692.

Розжа́луватися, лу́юся, ешся, гл.=Розжалобитися. Пом. № 4692 *Розжалувивсь, як Бог над раком.* Пом. № 4684.

Розжа́ляти, ля́ю, еш, сов. в. розжа́лити, лю, лиш, гл. Разжалобивать, разжалобить. *Най я довіше не буюма, най серця не розжаляю* Гн. I. 182. *Десь у тебе, Марусе, кам'янее сердечко: вечір стоїш, не заплачеш, матінки не розжалиш.* Мет. 203. *Батенька розжаліла.* Чуб. III. 190.

Розжа́лятися, ля́юся, ешся, сов. в. розжа́литися, люся, лишся, гл. Огорчаться, быть огорченнымъ ќмъ. *Ой приїдь, приїдь, мій миленький, приїдь же ти до мене, розжалилося серденько моє, розжалилося на тебе.* Чуб. V. 290.

Розжа́рити, рю, риш, гл. Разогрѣть, накали́ть *Розжарити грубу.*

Розжа́ритися, рюся, ришся, гл. Разогрѣться, разгорѣться, накали́ться.

Розжартува́тися, т́юся, ешся, гл. Расшутиться, много шутить, разыгратися. *Як розжартуються (на вечорницях), то як кому, то й мички попадають.* Г. Барв. 57.

Розжа́тися. См. **Розжинатися.**

Розжва́кати, розжва́кати, ва́ю, еш, гл. 1) Разжевать. *Таке жиливе тісто, що й не розжвакаєш.* 2) Обдумать. Чуб. I. 250. *Перше розжвакай, що маєш робити, або казати.* Пом. № 3484.

Розж́евріти(ся), рію(ся), еш(ся), гл. Разгорѣться. *Головешка розж́евріла.* Черк. у. *Розж́еврілось і розгорілось, пішов димок до самих хмар.* Котл. Ен. II. 29.

Розжи́ва, ви, ж. Разжива. *Грошей не дасть нам на розживу ні копійки.* Кв. II. 203.

Розжива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. розжи́тися, жив́юся, в́ошся, гл. 1) Жить хорошо, хорошей жизнью. *Живи, живи, дівко, з парубком, живи, розживайся.* Чуб. V. 284. *Узяв милий свою милу у світлочку: „отут тобі, мила, розживатися“.* Чуб. V. 762. 2) Разживаться, разжиться, д́латься, сд́латься зажиточнымъ. *Як стали жити, розжива́тися, стала родина признаватися.* Мет. 246.

Розжина́тися, на́юся, ешся, сов. в.

розжа́тися, зіжну́ся, нешся, гл. Начи-
нать, начать усердно жать. *Ой жніте,
женці, розжинайтеся, а назад себе не
оглядайтеся.* Чуб. III. 227.

Розжі́ріти, рію, еш, гл. Разжирѣть.

Розжи́руватися, руюся, ешся, гл.
Раздурачитися, расшалитися.

Розжитво́, ва́, с. Хорошее житье. *Хоч
би яке там розжитво, так не хочу в
прийми.* Черниг. у.

Розжі́ток, тку, м. 1) Развлечение? *Слу-
жу рік, служу другий,—ні смутний, ні
веселий. Нічо мене не займає, нічо не
тішить.... Тільки того й розжитку, ко-
ли стану бувало на стойці та собі ти-
хесенько поплачу.* Федьк. Пов. 64. 2) Раз-
жива. *Задалась, виходячи з церкви, по-
нести колись попові рунце на розжиток.*
Г. Барв. 156.

**Розжо́вувати, вую, еш, сов. в. розжу-
ва́ти, жу́ю, єш, гл.** 1) Разжевывать, раз-
жевать. *Розжуй та ще й у рот положи.*
Ном. № 6407. 2) Обдумывать, обдумать,
сообразить. *Що маєш казати, то попе-
реду розжуй.* Ном. № 12873.

Роззі́катися, каюся, ешся, гл. Рас-
кричатися. *Роззикався на їх.* Чуб. II 202

**Роззі́чати, ча́ю, еш, сов. в. роззі́чи-
ти, чу, чиш, гл.** Раздавать, раздать въ
долгъ. *Злишні гроші роззічали, сли хто
потребував позички.* МУЕ. III. 58.

Роззі́патися, па́юся, ешся, гл. Раскри-
чатися. *Дитина роззіпалась.*

Роззі́хатися, ха́юся, ешся, гл. Раззі́-
ваться, много зѣвать.

Роззл́оститися, щуся, стишся, гл. Ра-
зозлится, разсердиться. Гн II. 32. *Вони
сі посварили і як сі дочка роззлостила
те й ударила матір.* Гн. II. 255.

**Роззна́вати, на́ю, єш, сов. в. розі́зна-
ти, на́ю, еш, гл.** Разузнавать, разузнать,
развѣдывать, развѣдать. Мнж. 73. *Роззна-
вай мене, роспитуй про мене, може та-
ки про мене що небудь і добре почувш.*
Кв. I. 35. *Куди до пекла мандрувати
щоб розізнати, роспитати, бо в пекло
стежки він не знав.* Котл. Ен.

Роззна́ватися, на́юся, єшся, сов. в.
розі́зна́тися, на́юся, ешся, гл. 1) Узна-
вать, разузнавать, разузнать другъ о дру-
гѣ, другъ друга. *А ті... як розізнали,
та давай, кажуть, тікати.* Мнж. 94.

Роззна́к, ка, м. роззна́ка, ки, ж. Знаю-
щій чоловікъ. *Встрѣчено въ употребленіи
только съ отрицаніємъ не: Бреше, бреше,*

*а я слухаю та мовчу, наче б то я й не
роззнак. Я жінка не роззнака, не знаю,
куду обернутись.* См. Нероззнака.

Роззолоті́ти. См. Роззолочувати

**Роззолочувати, чую, еш, сов. в. роз-
золоті́ти, ч́у, тиш, гл.** Позлащать, по-
золотить, разукрасить золотомъ. Котл. Ен.

**Роззува́ти, ва́ю, еш, сов. в. роззу́ти,
з́ую, еш, гл.** Разувать, разуть, снимать,
снять обувъ. *Ой у мене в огороді зозуля
кувала,—бодай милий не діждав, щоб я
тебе роззувала. Найми собі хлопця та
маленького, щоб він тебе роззував моло-
денького Нп. Як же роззули чоботи й
онучі, то й знайшли зашитих аж п'ять
золотих.* Кв. II. 315. 2) —**б́чі.** Взглянуть
внимательно? Ном. № 6603.

Роззува́тися, ва́юся, ешся, сов. в.
роззу́тися, з́уюся, ешся, гл. Разуваться,
разуться, снимать, снять обувъ. Ном.
№ 13712. *Розуйся бо з чобіт!* Лебед. у.

Роззумбелати́, ла́ю, еш, гл. Разнуздать.
*Ти додому їдеш та й спали лягаєш, ме-
не, ворон коня, не роззумбеласи.* Гол.
III. 194.

Роззу́ти, ся. См. Роззувати, ся.

Роззя́ва, ви, об. Разиня, ротозѣй. Ном.
№ 6594.

Роззя́вити, ся. См. Роззявляти, ся.

Роззя́вина, ни, ж. Расщелина, отвер-
стіе, пасть. Черном.

Роззя́вкуватий, а, е. Разиня, невнима-
тельный. *Мужик роззявкуватий.* Черк. у.

Роззявля́ка, ки, об.=Роззя́ва. Ном.
№ 6584, 6594. Грин. III. 67. *Один пи-
сарь у хуторі, да й той роззявляка.* Чуб.

**Роззявля́ти, ля́ю, еш, сов. в. роззя́-
вити, влю, виш, гл.** Разѣвать, разинуть.
Роззявив губу. Ном. № 3446. Чуб. I. 88,
52. *І губи не роззявив.* Не сказав ні
слова. *Лаяла-лаяла, а він і губи не роз-
зявив.* Св. Л. 184. *Чобіг рота роззявив.* Въ
сапогѣ носокъ разорвался, верхъ отдѣлил-
ся отъ подошвы.

Роззявля́тися, ля́юся, ешся, сов. в.
роззя́витися, влюся, вишся, гл. Разѣ-
вагься, разинуться.

Роззя́пина, ни, ж.=Роззя́вина.

Роззя́пити. См. Роззяплювати.

**Роззя́плювати, плюю, еш, сов. в. роз-
зя́пити, плю, пиш, гл.=Роззя́плювати,
роззя́пити.**

Розі́гри, рі́в, м. мн. 1) Розыгрышъ.

2) Первый день петрова поста, женскій
народный праздникъ въ этотъ день. О. 1861.
Х. Св. 44. *Зараз у петрівку як заговіли,*

на самі розигри, тільки що повиймали хліб з печі, Тихон і позабірав його увесь до себе. Кв. II. 17, 18. 3) Бойкове м'єсто. Він на таких розиграх живе, що хто йде, не мине.

Розі́нки, ків, м. мн. 1) = **Родзинки** 2) — **продавати**. З'єв'ять по сторонамь По місту ходячи, розинків не продавай. Ном. № 10486.

Розі́гати, гаю, еш, гл. 1) Развернуть, раскрыть. 2) Разнести, разв'ять, разшвырять. Моє веселіє украв, в степу на тирсі розібгав. Шевч. 644.

Розі́брати, ся. См. **Розбрати**, ся.

Розі́гнати, ся. См. **Розганяти**, ся.

Розі́гнути, ся. См. **Розгинати**, ся.

Розі́грати. См. **Розігрувати**.

Розі́гратися, раюся, ешся, гл. Разыгратся. Розігрався мій кінь підо мною. Чуб. V. 259. Розігрались сліпії проти п'ятниці святой. Ном. № 4649. В неділюньку рано розігралось море. Чуб. V. 450.

Розі́грівати, ваю, еш, сов. в. **розі́гріти**, рію, еш, гл. Разогр'євать, разогр'єть, отогр'єть. Гадини ніколи не грій за пазухою, бо як розігрієш, то вжусить. Ном. № 2877.

Розі́гріватися, ваюся, ешся, сов. в. **розі́грітися**, ріюся, ешся, гл. Разогр'єваться, разогр'ється, нагр'ється, отогр'ється. Мнж. 1. Як розігрілось, зашипіло, запарилось, заклекотіло. Котл. Ен.

Розі́грувати, руу, еш, сов. в. **розі́грати**, раю, еш, гл. 1) Разыгрывать, разыграть. 2) = **Розігратися**. А синєе море розіграло, турецький корабель розірвало. АД. I. 99.

Розі́дбати, баю, еш, гл. Добыть, раздобыть. А я хліба маю, соли розідбаю. Грин. III. 348. Повези та продай, а нам горілочки розідбай. Мил. 164.

Розі́днати. См. **Розденати**.

Розі́драти, деру, рєш, гл. = **Роздєрты**.

Розі́дратися, деруся, рєшея, гл. = **Роздєртися**. Одному не розідратися. Ном. № 10342.

Розі́зліти, злію, ліш, гл. Разозлить.

Розі́злитися, ліюся, лишся, гл. Разозлиться. К. Псал. 51. Я розізлився та й ударив. НВолын. у.

Розі́знати, ся. См. **Роззнавати**, ся.

Розі́йтися. См. **Розіходитися**.

Розі́класти, ся. См. **Роскладати**, ся.

Розі́крати, ся. См. **Роскредати**, ся.

Розі́лляти, ляю, еш, гл. = **Розлити**.

Розі́ллятися, ляюся, ешся, гл. = **Розлитися**. Розіллявся сильно-дуже Дунай бистра річка. Чуб. V. 323.

Розі́мкнути, ся. См. **Розмикати**, ся.

Розі́мнати(ся), мну́(ся), неш(ся), гл. = **Розі́м'яти**, ся.

Розі́млівати, ваю, еш, сов. в. **розі́мліти**, лію, еш, гл. 1) Разопр'євать, разопр'єть, развариться (о варящейся пищї). 2) Разопр'євать, разопр'єть, вспот'єть сильно (о человекѣ).

Розі́мчати, чу́, чїш, гл. Разнести быстро. Як усі господарюватимуть, то й господарство моє рознесуть чисто. Та й золоту гору розімчать. МВ. I. 10.

Розі́мчатися, чу́ся, чїшея, гл. Разнестись. Такая розімчалась чутка в народі, в городі, в полках. Котл. Ен.

Розі́м'яти, ся. См. **Розминати**, ся.

Розі́пнути, ну́, неш, гл. = **Розі́п'яти**.

Розі́псіти, сію, еш, гл. Испортиться нравственно. Всі одвернулися од правди, всі зледащили, розопсіли. К. Псал. 124. Сказано: батько й мати далеко, а гріх на порозі, — зовсім розопсіє. Г. Барв. 438.

Розі́пхати. См. **Роспихати**.

Розі́п'єсті, ся. См. **Роспинати**, ся.

Розі́рвати, ся. См. **Розривати**, ся.

І Розі́слати, шлю, лєш, гл. См. **Розсылати**.

ІІ Розі́слати, ся. См. **Розстилати**, ся. **Розі́спаний**, а, є Разоспавшийся. НВолын. у.

Розі́спатися, плюся, пішся, гл. Разоспаться. Вечеряйте ж, дітки, я розіспався. Ном. № 14113.

Розі́тлітися, ліюся, ешся, гл. Разогр'ється. Вугілля дубове добре, та поки розітліється, то попожди. Лебед. у.

Розі́тнути, ну́, неш, гл. = **Ростяти**.

Розі́ходитися, джуся, дишся, сов. в. **розі́йтися**, йду́ся, дешся, гл. 1) Расходиться, разойтись, разбрестись, разс'єяться. Вийшли люде з церкви і розійшлися по хатах. Левиц. I. 26. Ой ви, тучі громовії, розійдіться різно. Мет. 51. 2) Расходиться, разойтись, разставаться, разстаться. Розійдемось, серце, з тобою, як на небі місяць з зорою. Мет. 55. Душа з тілом розійшлася. Грин. III. 143. 3) Раздаваться, раздаться, расходиться, разойтись. А ти, сира земле, розступися, а тесові дошки розійдуться. Чуб. 4) Расходиться, разойтись (въ цѣнѣ). Хотіла була свиню купити, та ціною розійшлася. Харьк. г.

Роз'їдати, даю, еш, сов. в. роз'їсти, їм, їси, гл. Роз'їдагь, роз'їсть.

Роз'їдатися, даюся, ешся, сов. в. роз'їстися, їмся, їсися, гл. 1) Толст'їть, рас-толст'їть отъ обильной пищи. *Ном. № 4839.* 2) Їсть много. *Не роз'їдайся хлїба: дорогий.* Константиногр. у. *Як роз'їмось, то й недобре поїмо*—какъ примемся їсть, по-їдимъ и невкусное. *Змїев. у.*

Роз'їзд, ду, м. Раз'їздъ

Роз'їздити, джу, диш, гл. Испортить їздой. *Роз'їздили греблю.*

Роз'їздитися, джуся, дишся, гл. Раз'їздитися, много їздити.

Роз'їздїтися, джўся, дїшся, сов. в. роз'їхатися, їдуся, дешся, гл. 1) Раз'їзжаться, раз'їхаться. *Вже пізно роз'їхались і роз'їхались гості.* *Левиц. Пов. 324.* 2) Раз'їзжаться, раз'їхаться, разминуться. *Верни цоб, і я візьму цабе, то й роз'їдемось.* *Кв. I. 40.* 3) Только сов. в. Долго їхать и привыкнуть къ їздѣ. *Приїхали.—Вставайте, бабо, вже дома!—Ой та й роз'їхалася я, що і не встану.* *Мнж. 121.* 4) Толст'їть, растолст'їть. *Роз'їхалась, як верша в болоті.* *Ном. № 8631.*

Роз'їздка, ки, ж. 1) Раз'їздъ. *Грин. III. 493.* 2) Об'їздъ, рекогносцировка. *Запорожці посиляли в степи на роз'їздку козаків.* *Стор. II. 162.* Ум. **Роз'їздочка.** *А в середу роз'їздочка.* *Грин. III. 493.*

Роз'їзжати, жаю, еш, гл.=Роз'їздити.

Роз'їзжатися, жаюся, ешся, гл.=Роз'їздитися.

Роз'їсти, ся. См. Роз'їдати, ся.

Розлад, ду, м. Разладъ. *Привести в розлад.* *Котл.*

Розладдя, дя, с. Разладъ, ссора. *І піде між людьми розладдя, вороженчі.* *Мир. Пов. I. 152* *Між рідними розладдя пішло.* *Мир. ХРВ. 296.*

Розлázитися, жуся, зшся, сов. в. розлízтися, зуся, зешся, гл. 1) Разл'їзаться, разл'їзться, разойтись. *Розлízлись як руді миші.* *Ном. № 1880.* 2) Расползаться, расползтись, порваться. *Треба йти на ярмарок, а чоботи зовсім розлízлись.* *Левиц. I. 74.*

Розламáти, ся. См. Розламувати, ся.

Розламувати, мую, еш, сов. в. розла-мáти, маю, еш, гл. Разламывать, разло-мать.

Розламуватися, муюся, ешся, сов. в.

розламáтися, маюся, ешся, гл. Разла-мываться, разломаться.

Розлázитися, шуся, сишся, гл.=Роз-ласуватися

Розлázуватися, суюся, ешся, гл. Раз-лакомиться.

Розлаштувáтися, тўюся, ешся, гл.=Росташуватися. *Ото розлаштувалася і своїм добром, що піде і прійти.* *Кон-стантиногр. у.*

Розлázятися, лаюся, ешся, гл. Разру-гаться. *З туюю поганою розлаялася.* *Чуб V. 616.*

Розледа́читися, чуся, чишся, гл.=Розледачіти.

Розледачіти, чїю, еш, гл. Разл'ївнигся, испортиться (о человекѣ).

Розледа́щитися, шуся, щшся, гл.=Розледачитися. *Вона нічого не робить, а через неї і бабина дочка розледащить-ся.* *Чуб. II. 65.*

Розледащ́ити, щїю, еш, гл.=Розле-дачитися. *Швидко чоловік розледащів.* *Кв. II. 298.*

Розлэ́жатися, жуся, жишся, гл. Раз-лежаться, долго лежать. *Так розлежав-ся, що ніяк не виманиш його із хати.* *О. 1862. II. 28.*

Розлемент́ити, нчў, нтіш, гл. Разбол-тать, разгласить. *Ольга розлементить за-раз по селу все.* *Волч. у. (Лобод.).*

Розлементувáтися, тўюся, ешся, гл. Раскричаться.

Розлепетáтися, розлепет́итися, чў-ся, чешся, гл. Разболтаться, разговари-ваться. *Розлепетілась так, що за тобою ні-хто й словом не похопиться.* *Полт. г.*

Розлет́итися См. Розл́итатися.

Розл́ів, ву, м. Разливъ, разлитіє. *Ку-бань річка невеличка, розливом широка.* *Пн. Розлилась вона (українська мова) да-леко поза крій України. . і таній роз-лив... пророкував їй новий процвіт.* *К. XII. 116.*

Розл́іва, ви, ж.=Розлив. *Де велика розлива, до там тихша вода, а де саме вузька вода—там прудко бжить.* *Ва-сильк. у.*

Розливáння, ня, с. Разливаніє, раз-литіє.

Розливáти, ваю, еш, сов. в. розл́їти, зіллю, ллеш, гл. Разливать, разлить. про-ливать, пролить *Ой Дунай море розли-вас, і день, і ніч прибуває.* *Г. Барв. 221.* *Людська кривця не водиця, розливати не*

годиться. *Ном. № 1283. Де н'ють, там і розливають.* *Ном. № 11640. Тим я сльози розливаю,—невірного друга маю.* Чуб. V. 278.

Розлива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. розлі́тися, зілля́ся, ллешся, гл. Розливатися, разлиться, проливаться, пролиться. *Ви, дрібній сльози, ви розливайтесь.* Чуб. V. 202. *Иноді не втерпить і розіллється гіркими словами.* Г. Барв. 394.

Розли́вки, вок, ж. мн.=Зли́вки 2. Маркев. 90. КС. 1889. X. 34.

Розлі́вчастий, а, е. Розливаючийся, разливной. *Розливчаста ріка.* Васильк. у.

Розліга́ти, га́ю, еш, гл. Сняти налігач съ воловъ.

Розліга́тися, га́юся, ешся, гл. О воллахъ: освободиться отъ налігача.

Розлизати, жу́, жеш, гл. Разлизать, слизать. *Не будь солодкий, бо розлизуть, не будь гіркий, бо росплюють.* *Ном. № 4602.*

Розлі́нутися, ну́ся, нешся, гл. Разлетѣться. *Не журися, наша мати, нами, як ми підростем, розлинемося сами.* Чуб. V. 855.

Розлі́ти, ся. См. **Розливати, ся.**

Розліга́тися, га́юся, ешся, гл.=Розлягати́ся. *Як взяла ковати, жалібно співати, аж ся взяли к землі луги капинові, від голосу розлігати.* Гол. I. 193.

Розлі́тися См. **Розлазитися.**

Розлі́нува́тися, ну́юся, ешся, гл. Разлѣниться. *Керез твою дочку да й моя розлінується.* Чуб. II. 64.

Розлі́т, ту, м. Разлетаніе въ разные стороны. *Кинулись в розліт, як курчота від шуляка.* Св. Л. 223.

Розлі́тати́ся, та́юся, ешся, сов. в. розле́тї́тися, чу́ся, ти́шся, гл. Разлетаться, разлетѣться. *Розлетілись, як липозе клин-ня.* *Ном. № 1881. Не турбуйся ж ти, наша матінко, нами: як підростуть крильця, то розлетимось й сами.* Чуб. Переносно: разбѣгаться, разбѣжаться. *Але ішли легиники да все гомотили, як учули да ровточку, вони ся розлетіли.* Лук. каш. 157.

Розлі́чити, ся. См. **Розлічувати, ся**

Розлі́чувати, чу́ю, еш, сов. в. розлі́чи́ти, чу́, чиш, гл. Разсчитывать, расчитывать, расчесть. Котл. Ев. VI 19. *Поки розлічила гроші, то ви вже й побігли.* Кролев. у.

Розлі́чувати́ся, чу́юся, ешся, сов. в. розлі́чи́тися, чу́ся, чишся, гл.=Розлі́-

чувати, розлі́чити. *Багатий тут на смерть гнівився, що він з грішми не розлічився, кому і скільки треба дати.* Котл. Ев. III. 53.

Розлобу́рюва́тися, рі́юся, ешся, гл. Разлѣбниться, привыкнуть къ праздной жизни.

Розло́би, гів, м. мн. Особаго рода ворота у гудуловъ: состоятъ изъ двухъ столбовъ, въ которыхъ сдѣланы дыры—гари, а сквозь нихъ продѣваются жерди—заворітніці; когда нужно проѣхать, жерди высовываются; для пѣшеходовъ достаточно разсунуть лишь верхнія жерди, такъ какъ около воротъ лежатъ камни, помогающіе переступать нижнія. Шух. I. 86.

Розло́бий, а, е. 1) Просторный, широкий. *Од Дударів до Чернишів дорога розлога.* Чуб. V. 199. 2) О рвѣ, рѣкѣ: съ отлогими берегами. 3) Раскидистый (о деревьяхъ). 4) О рогахъ: расходящійся въ разные стороны. Рудч. Чп. 255.

Розло́бистий, а, е=Розложистий. *Рівчак там розлогий був.* Новомоск.

Розло́жистий, а, е=Розлогий. *Дорожка твоя ой розложистая.* Чуб. V. 1010. *Розложисті роги.* КС. 1898. VII. 44.

Розложі́ти, жу́, жиш, гл.=Роскласти *Розложили середу двора огонь.* Кв. I. 108

Розложі́тися, жу́ся, жишся, гл.=Роскластися. Крімъ указанныхъ значеній, еще—4) Раздаться, раздѣлиться на обѣ стороны. *Ти, вишневий саду, розложися, біленький камінь одчинися.* Чуб. V. 781

Розло́міти, ся. См. **Розломлювати, ся**

Розло́млювати, люю, еш, сов. в. розло́міти, млю́, миш, гл. 1) Разламывать, разломить. *Кругом хату обступили, дівці двері розломали.* Чуб. V. 988. 2) Только сов. в. *Розломило мене́.* *Ломить мене́.* *Болить мене́ всюди, руки й ноги як по-одрубувані, розломило мене́.* Драг. 64.

Розло́млювати́ся, лю́юся, ешся, сов. в. розло́мі́тися, млю́ся, мишся, гл. Разламываться, разломиться

Розлу́к, ку, м. Раздѣленіе. На розлу́к повіда́ти—говорить раздѣльно. Вх. Уг. 265

Розлу́ка, ки, ж. 1) Разлука. *Як ізв'яже тін руки, не буде, серденько, розлуки.* Чуб. V. 132. 2) Разводъ. *Мировий розлуку дає.* Г. Барв. 508. 3) Знахарское средство противъ колдовства, града и пр. Шух. I. 43. Ум. **Розлу́чка.** *А од нелюба од поганого повік нема розлуки.* Грин. III. 330

Розлу́пати́ся, па́юся, ешся, гл. Протереть глаза (послѣ сна). *Поки встане ти*

*начується та розлупається та розди-
вється, а робота стоїть.* Херс. у.

Розлупіти, ся. См. **Розлуплювати, ся.**

**Розлуплювати, люю, еш, сов. в. роз-
лупіти, плію, пиш, гл.** Разламывать, раз-
ломить на части что-либо хрупкое: посу-
ду, яйце и пр. О. 1862. I. 32. *Розлупила
горщик, миску.* Черк. у.

**Розлуплюватися, лююся, ешся, сов. в.
розлупітися, пліюся, пишся, гл.** Разла-
мываться, разломиться на части (о посудѣ
и пр.). *Макітра розлупилась; яйце роз-
лупилось.* Зміев. у.

Розлучання, ня, с. Разлука, расстава-
ніє. *Тяжко розлучання, моя мамцю, з-
тобов.* Гол. I. 327. Ум. **Розлучаннячко.**

**Розлучати, чаю, еш, сов. в. розлучі-
ти, чіу, чиш, гл.** 1) Разлучагь, разлучить.
Не розлучай мене з милим. Мет. 73.
Розлучено нас обоє як на орлі крила.
Грин. III. 246. 2) Отдѣлять, отдѣлить свой
скотъ изъ общаго стада осенью, послѣ
окончання пастьбы на полонинах. Шух. I.
218.

**Розлучатися, чаюся, ешся, сов. в.
розлучітися, чіуся, чишся, гл.** Разлу-
чаться, разлучиться. *Лучше було не лю-
битися, ніж тепера розлучитися.* Нп.

Розлучення, розлучіння, ня, с. Огдѣ-
леніє свого скота изъ общаго стада осенью,
послѣ окончання пастьбы на полонинах.
Шух. I. 218, 213. *Полонинка веселая лиш
до розлученя, а як пішла худібонька, она
засмучена.* Шух. I. 204.

Розлучіти, ся. См. **Розлучати, ся.**

Розлучвий, а, е. Разлучающій, разъ-
единяющій.

Розлучник, ка, м. Разлучигель. *Допо-
можи мені, моцний Боже, розлучника
вбити, най не ходить, де я ходжу дівчи-
ну любити.* Чуб. V. 385.

Розлучниця, ці, ж. Разлучительница.
*Мати твоя розлучниця, розлучила нас
з тобою.* Чуб. V. 380.

Розлюбіти, блію, биш, гл. Разлюбить.
*Хай він тебе покидає—инший не розлю-
бить.* Чуб. V. 410.

Розлюбітися, бліюся, бишся, гл. Разлю-
бить, перестать любить. *Щоб серця мож-
на розлюбитись, утихомириться на час.*
Котл. Ен.

Розлютувати, тую, еш, гл. Разозлить.
*Сестрина одповідь ще більш і ще гірше
мене розлютувала.* Стор. М. Пр. 36.

І. Розлютуватися, туюся, ешся, гл.

Разозлится. *Як розлютується пані, як
накинється на неї.* МВ. I. 52.

II. Розлютуватися, туюся, ешся, гл.
Раснаяться.

Розлючений, а, е. Разсвирѣпѣвшій.
*Навіженная розлючена темнота поки-
нула душити Магомета.* К. МХ. 20.

**Розлягатися, гаюся, ешся, сов. в.
розлягтіся, жуся, жешся, гл.** 1) Раз-
легаться, разлечься. *Розляглася Марусень-
ка на усе скамницю.* Чуб. V. 768. 2) Рас-
кидываться, раскинуться, расположиться;
простираться, простереться. *По синьому
косогорі розляглося містечко.* Левин. I. 89.
3) Раздаваться, раздаться на обѣ стороны.
*Мчалася густим житом—воно тільки
розлягалося за сь, як розлягаються хви-
лі під натиском дужої руки, що керує
човном.* Мир. ХРВ. 65. *Та я ж лугами
йтиму,—луги розлягатимуться, а сади-
ми йтиму,—сади розвиватимуться.* Мил.
184. 4) Раздаваться, раздаться, разносить-
ся, разнесись. *Голос по дубині аж ся
розлягас.* Чуб. V. 69. *Пісні виспівує бу-
ло ясними зорями. Голос його по всьому
селу розлягається.* МВ. II. 12. *І по став-
ках тої плач луною розлягався.* К. Дз.
137. Иногда глаголѣ относится къ слову,
обозначающему мѣсто, гдѣ раздается: спѣ-
ви — аж будинок розлягається. (Мир. ХРВ.
117)—домъ потонъ звуковъ пѣсень. *Кінь
у конюшні б ється, аж двір розлягається.*
Мнж. 23. *Да наняла собі да троїсті
музики, аж корчолка розлягається.* Чуб.
V. 1032. *Регіт—аж вигін розлягається.*
Мир. ХРВ. 27.

Розляпати. См. **Розляпувати.**

Розляпкати, каю, еш, гл. Расплющи-
вать, расплющить. *Розляпкати тісто.*
Вх. Лем. 462.

**Розляпувати, пую, еш, сов. в. розля-
пати, паю, еш, гл.** 1) Разбрызгивать, раз-
брызгать, расплескать. 2) Разбалтывать,
разболтать, разгласить.

Розляпатися, паюся, ешся, гл. Раз-
болтаться, говорить слишкомъ много. *Пе-
ред послом язик чернецький розляпавсь
у твоїй чесній палаті.* К. МВ. II. 128.

Розляскатися, каюся, ешся, гл. При-
нятися пелкать (квучомъ).

Розлящатися, щіюся, щішся, гл. Рас-
кричаться, кричать рѣзкимъ голосомъ.

Розмагати, гаю, еш, гл. Разслаблять,
томить. *Сон голову розмагає.* Чуб. V. 43.

Розмагоритися, рюся, ришся, гл. Раз-
сердиться. *От як розмагорився.* Пом. №3415.

Розма́зати. ся. См **Розмазувати**, ся **Розма́зувати**, зую, еш, сов. **розма́зати**, жу, жеш, гл. **Размазывать**, **размазати**.

Розма́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **розма́затися**, жуся, жешся, гл. **Размазываться**, **размазаться**.

Розмазчи́ти, чу́, чи́ш, гл. **Избить** в кровь. *Пику розмазчу.*

Розма́йти, маю́, їш, гл. **Разнообразить**. *А ви вже бо жирно хочете,—щоб чотири сорочки та й розмайти, щоб неоднакові були.—Як це, діду розмайти?—Так, щоб одна на одну не схожа була шитвом.* Лебед. у

Розма́йний, **розма́йтний**, а, е. **Разнообразный**. *Ном. № 11783. Чуб. I. 176. Вуйн пише листи розмайтї. Грин III. 243. Було в барилах ренське розмаїте. Мкр Н. 31 У справника все розмайтний народ у того шапка черкеська, а в того сива, той у жупанї, а той у свитї.* Лебед. у.

Розма́йтний. См **Розма́йний**.

Розма́йто, нар. **Разнообразно**. *Думали. . . люде розмаїто.* Гн. II. 26.

Розма́й, маю́, м. Основное значеніе: что-либо развѣвующееся, погтому розмай—эпитетъ лѣса: *Ой гаю мій, гаю, великий розмаю, як я впищу голубочку, вже ж і не спіймаю.* Также тотъ, который развѣваетъ, разбрасываетъ въ стороны; погтому въ свадебной пѣснѣ братъ невесты, расплетающій ей косу, называется: **розмай-коса**. *Ой глянь, дівчино, крізь колач, карими очима та й заплач, бо їде твої розмай-коса, загуби-краса.* Нп. **Розма́й**, **розма́й-зілля**—растєніє, о которомъ поется въ пѣсняхъ, повидимому то-же, что и тирлич. (когда его варять, то это заставляеть милого прилѣтѣть), а быть можетъ это и не имѣя опредѣленнаго растєнія, а названіє волшебнаго зелья, имѣющаго извѣстную чудодѣйственную силу *Біжи, дівко, до гаю, шунай корінь розмаю Ще до гаю не дійшла, розмай зіллячко знайшла. . . „Кипи, кипи, корінець, поки прийде молодець!“ Ще корінець не вкипів, вже молодець прилетів* Чуб. V. 414.

Розма́йоритися, рюся, ришся, гл. = **Розмагоритися**. *Ном № 3415.*

Розма́йрін, ну, м. **Раст.** **Размаринъ** *Rosmarinus officinalis*. Вх. Пч. I. 12. *Просив хлопчик розмайрину юрчик.* Грин. III. 228.

Розма́льбувати вую, еш, сов. в. **роз-**

малювати, люю, еш, гл. **Расписывать**, **расписать** (красками). *Збудую тобі хату світлу, світлу та високу, розмалюю її усякими красками.* Шевч. 313.

Розма́ндрува́тися, руюся, ешся, гл. **Предаться** страствованію, бродяжничеству.

Розма́ніжитися, жуся, жишся, гл. **Развѣжиться**.

Розма́нта́чити, чу, чиш, гл. **Растрити**, **промотати**.

Розма́рін, ну, м. = **Розма́йрін**. Чуб. V. 195.

Розма́рія, рії, ж. = **Розма́йрін** *Розма́рія* сходить. Гол. I. 337.

Розма́рінний, а, е **Размаринный**. *По нюхаєм зіллячка розмаринного.* Чуб. V. 312.

Розма́х, ху, м. **Размахъ**.

Розмаха́ти, ся. См. **Розмахувати**, ея **Розмахну́ти**, ну́, не́ш, гл. **Одн. в. отъ розмахувати**. **Размахнуть**.

Розмахну́тися, нуся, не́шся, гл. **Одн. в. отъ розмахуватися**. **Размахнуться**.

Розма́хувати, хую, еш, сов. в. **розмаха́ти**, хаю́, еш, гл. 1) **Размахивать**, **размахать**, **махая** **раскачать**. *Еней чим дуж епис розмахав.* Котл. Еп. *Розмахував руками.* Левинц. *Стануть палить степи вийде чоловік у поле, викрєше огню, по ложить його у слома́нний віхоть, розмаха гарнєнько да й кине.* Греб. 400 2) **Развѣвать**, **развѣять**, **распустить** по вѣтру. *Над моїми воротами чорнєнькая хмара. . . А я тую чорну хмару пером розмахав.* Мет. 87 *Попіл вітром розмахало.* Шевч. 545. *Вітер по полю слово розмахав.* Шевч. 9.

Розма́хуватися, хуюся, ешся, сов. в. **розмаха́тися**, хаю́ся, ешся, гл. **Размахиваться**, **размахаться**. *Не довго я пожила з ним на волі: і крилам не дали розмахатись.* Г. Барв. 118. *Мати лав, батько лас, дуже й розмахався, ой дав Бог, якось хутко нагай увірвався.* Чуб.

Розма́патися, паюся, ешся, гл. **Усердно щунати**.

Розма́ювати, юю, еш, сов. в. **розма́яти**, маю́, еш, гл. **Развѣвать**, **развѣять** *Повій, вітре, вгору, повій по розгону, розмай русу косу по черво́нім поясу, розмай по волосині, як житю по колосині.* Нп. *А я тую хмару рукавом розмаю.* Мет. 85

Розма́яний, а, е **Развѣвающийся**. *З розма́яними косами, в вінку з конвалій бігла вона.* Г. Барв. 399

Розм'яяти. См. Розмаювати.

Розмежовувати, вую, еш, сов. в. **розмежувати, жу́ю, еш, гл.** Розмежувати, размежевать. *По тім боці Самари панні розмежовують землі.* Стор. II. 14.

Розмежування, ня, с. Розмежеваніє
Розмежувати. См. Розмежовувати.

Розмекékатися, ка́юся, ешея, гл. Раскричатся (о теляткѣ, баранѣ и пр.).

Розмекетáтися, ч́юся, чешся, гл.=
Розмекетатися.

Розмёлкуватий, а, е. О колесѣ: съ большимъ отверстіемъ, чѣмъ нужно, чѣмъ толщина осі. *Розмелкувате колесо.* Черк. у.

Розмерзáтися, за́юся, ешея, сов. в. розмёрзтися, зи́юся, нешея, гл. 1) Оттаивать, оттаять. *До першого грому земля не розмерзається.* Пом. № 417. 2) Лопаться, лопнуть огнь мороза, замерзнуть съ жидкістю. *Пляшка з водою стояла в сінях та й розмерзлася.* Богод. у.

Розметáти, та́ю, еш, гл. 1) Разметать, разбросать. *Розметаю всіх, як вітер листе пил з дорож.* К. Псал. II. Крукам, вранам розметала. АД. I. 67. 2) Разорвать, разметать. *Охота як наскочила,—розметала його.* Мик. 31. *Щоби того пістолета куля розметала, що я молоденька на нїм присягала.* Чуб. I. 165.

Розметикувáти, ќюю, еш, гл. Поразмыслить.

Розм'ескати, каю, еш, гл. Раздавить, разможжить. Вх. Зн. 60.

Розмивáти, ва́ю, еш, сов. в. розмїти, м́ію, еш, гл. Размывать, размывать, подмывать, подмыть. *Прудка ріка береги розмивас.* Пом. № 5574. *Нехай мої руки пойдуть гадюці, а білес тіло вода розмис.* Грин. III. 266.

Розмика́ти, ка́ю, еш, сов. в. розімкн́ути, н́у, неш, гл. Растворять, растворить, откривать, открыть. *Я розімкнув портмоне, то й видно було, що грошей чимало у мене.* Волч. у.

Розмика́тися, ка́юся, ешея, сов. в. розімкн́утися, н́юся, нешея, гл. Размыкаться, разомкнуться, раскрыться. *Уста твої не розмикаються.* МВ. I. 87.

Розминáти, на́ю, еш, сов. в. розімня́ти и розім'яти, мн́у, неш, гл. Разминать, разминать.

Розминáтися, на́юся, ешея, сов. в. розмін́утися, н́юся, нешея, гл. Расходиться, разойтись, разминаться, разминуться,

ся, разойтись или разьхаться, минуя другъ друга. *Понаставляли тут верстів, що й розминуться трудно.* Пом. № 6595.

Рóзмир, ру, м. Разрывъ дружескихъ, мирныхъ отношеній, война. О. 1862. II. 65; V. Кух. 29. *Адже ми розмир утвердили! Ми з турком поб'ємось одні.* Котл. Ен. *Турчин піднявся, стався розмир; почали викликати козацтво.* О. 1862. II. 61. *Вона того Кабицю ще в Самарі перед розмиром полюбила.* О. 1861. XI. Кух. 13.

Розмирі́тися, р́юся, ри́шся, гл. Разсориться.

Рóзмисл, лу, м. Размысленіє. *Луччий розмисл, як замисл.* Пом. № 5835. *Правда розмислу не потрібує.* Пом. № 6701.

Розм́ислити, ся. См. Розмишляти, ся.

Розм́їти. См. Розмивати.

Розм́їтий, а, е. 1) Размытый. 2) Вони між собою не розмїта вода — Они межъ собой очень дружны. Пом. № 9525.

Розмишл́яти, л́аю, еш, сов. в. розм́ислити, слю, лиш, гл. 1) Размышлять, размыслить. Чуб. V. 302. *Зачав Адам розмишлять: як би нам хліба достати.* Чуб. I. 147. 2) Пошмывать, понимать, смыслить. *Так навіжежний цар на весь окіл гукав. Хазяїн річ таку почувши, а по цациному він дещо розмишляв....* Греб. 361.

Розмишл́ятися, л́аюся, ешея, сов. в. розм́ислитися, л́юся, лишся, гл. Предаваться, предаться размысленію, размыслить. *Не сиди, Марусю, розмишляйся.* Мет. 159.

Розм́івка, ки, ж.=Розмова. *Розмівка не така, удача не така.* Г. Барв. 408.

Розм́ізч́їти, ч́у, ч́їш, гл. Разможжить.

Рóзмін, ну, м. 1) Размѣнь. 2) Обратная мѣна.

Розм́інїти, н́ю, ни́ш, гл. Купить, взять купленное, заплатить деньги. *Пожич мені таляра розм́інити черевички.* Гол. IV. 520.

Розм́іня́ти, ня́ю, еш, гл. Размѣнять. *Розм́іняє карбованця,—йде до корини пити.* Чуб. V. 961.

Розм́іня́тися, ня́юся, ешея, гл. Возвратить другъ другу обратно вещи, которыми раньше помѣнялись. *Поміняймось!... Я візьму твоє, а ти мого; а у год і розм́іняємось на сім самім місті.* О. 1862. V.

Розм́ір, ру, м. 1) Размѣриваніє. 2) Часть зернового хлѣба, остающаяся въ пользу мельника за помоли. *А я в ставу купалася, а у саду кохалася, а у млинї роз-*

мір брала, мірошника сподобала. Нп.
3) = Розмірач. Сумск. у.

Розмірач, ча, м. Циркуль дерев'яний бочаровъ. Черк. у.

Розмірити. См. Розміряти.

Розмірковувати, вую, еш, сов. в. **розміркувати**, кую, еш, гл. Разсуждать, разсудить, пораздумать, соображать, сообразить. Мені треба розміркувати, скільки стратити. Левиц. Пов. 59.

Розміряти, ряю, еш, сов. в. **розмірити**, рю, рєш, гл. 1) Размѣрять, размѣрять. Хто розміряв по всій землі границі? К. Іов 74. 2) — плечі Побити, поколотити. Мамка ся ростили, всі гроші пропили; тато ся розгнівали, мамці плечі розміряли. Чуб. V. 1150.

Розмірятися, ряюся, ешся, гл. — з ким. Отмѣрять что слѣдуетъ кому.

Розмісити. См. I. Розмішувати.

Розмітати, таю, еш, сов. в. **розместіти**, мету, тєш, гл. Разметать, разместить. Лапами розгрібає, хвостом розмітає. Чуб. I. 136. Лапами розкидає, а метлами розмітає. КС. 1883. VII 587.

Розмішати. См. II. Розмішувати

I. Розмішувати, шую, еш, сов. в. **розмісити**, шу, єш, гл. Размѣшивать, размѣсигъ. Кров з піском розмісили. Чуб. I. 163.

II. Розмішувати, шую, еш, сов. в. **розмішати**, шаю, еш, гл. Размѣшивать, размѣшать.

Розмножити, ся. См. Розмножувати, ся.

Розмножувати, жую, еш, сов. в. **розмножити**, жу, жиш, гл. 1) Размножать, размножить. Не єсть то птишок, то Божая сила, що по всьому світі людей розмножила. Чуб. III. 447.

Розмножуватися, жуюся, єшся, сов. в. **розмножитися**, жуєся, жишся, гл. Размножаться, размножиться. Ви, небеса, ростворітосся, а ви, мир Божий, розмножитесь. Чуб. III 354.

Розмова, ви, ж. Разговоръ, бесѣда. То ді дорога спішна, коли розмова втішна. Ном. № 11384. Таке личко, такі й брови, тільки не така до розмови. Мет. 11. Въ пѣсняхъ часто въ приложеніи къ любовному чоловіку въ смыслѣ: собесѣдникъ, собесѣдница. Вже я виїзжаю, любая розмово. Грин. III. 174. Від моря до моря вбитая дорога, куди моя поїхала любая

розмова. Чуб. V. 267. Ум. Розмовонька, розмовочка. Мет. 217. Грин. III. 271.

Розмовини, вин, ж. мн. Разговори. Затирала свій смуток шуткуваннямъ з молодих розмовин під церквою. Г. Барв 152.

Розмовитися, влюся, вишся, гл. Поговорить, переговорить. Грин. III. 347. Не розмовившись з головою, до чогось иншого не важся. Ном. № 5837. Ой зачекай, дівчинонько, розмовся зо мною. Чуб. V. 375.

Розмовляти, ляю, еш, гл. Разговаривать, бесѣдовать. В кого батько, в кого мати, — є з ким розмовляти Чуб V. 266. Сестра з братом іздалека розмовляла Макс.

Розмовний, а. е. Разговорный Желех. **Розмовонька**, **розмовочка**, ки, ж. Ум оги розмова.

Розмокати, каю, еш, сов. в. **розмокати**, кну, нєш, гл. Размокать, размокнуть.

Розмолотити, дію, еш, гл. О тѣстѣ сдѣлать мягкимъ. Чого це наше тісто розмолотило? Наче круто місила, а те пер яке молоде. Пирят. у.

Розмолотити, мелю, лєш, гл. Размолоть. Чуб. I. 117.

Розмолотити, лочу, тиш, гл. Размолотить. Ми тебе, бишиху, ціпани розмолотимо. КС. 1883. VII. 587.

Розморгатися, гаюся, єшся, гл. Принятися подмаргивать. Ми гаразд розморгалися до дівчат. Федьк. Пов. 6

Розмордувати, дую, еш, гл. Раздражить, сдѣлать безпокойнымъ (бранно) Грець його розмордував.

Розмордуватися, дуюся, єшся, гл. Расшалиться, разбуяниться.

Розморозити, жу, зиш, гл. Заставить растаять Місячок ся бере заморозити гори, долину і верховини.... Сонейко ся бере розморозити гори, долини і верховини, глибокі поточейки і бистрі річейки. Гол. II. 4.

Розморщити. См. Розморщувати

Розморщувати, щую, еш, сов. в. **розморщити**, щу, щєш, гл. Разморщивать, разморщить, разглаживать, разгладить морщини. А Бескид розморщив чоло, підніс брови. О. 1862. I. 109.

Розмотати, ся. См. Розмотувати, ся.

Розмотувати, тую, еш, сов. в. **розмотати**, таю, еш, гл. Разматывать, разматать

Розмотуватися, туюся, єшся, сов. в.

розмотатися, таюся, ешся, гл. Разматываться, разматываться.

Розмотузувати, зую, еш, гл. Развязать что-либо связанное. *Розмотузувавши обстрижену візю.* Ном. № 10240.

Розмочіти. См. **Розмочувати.**

Розмобчувати, чую, еш, сов. в. розмочіти, чў, чиш, гл. Размачивать, размочить. *Скорину розмочити, душу промочити.* Чуб. V. 1123.

Розмрўжити, жу, жиш, гл. Раскрыть (глаза) *А лях тужить вдень і вночі, не розмрўжить своїх очей.* Чуб. V. 236.

Розмугікатися, каюся, ешся, гл. Напівать подь нось пїсню.

Розмуркотатися, чўся, чешся, гл. Размурлыкаться.

Розмуробувати, вую, еш, сов. в. розмурувати, рую, еш, гл. Разбирать, разбирать каменную стїну. Мнж, 42.

Розм'як(ну)ти, кну, неш, гл. Размякнуть. *Уже Вулькан розм'як як каша.* Котл. Ен.

Розм'яечіти, чў, чиш, гл. Размягчить. *Розм'яечив серця народам чужоземним.* К. Псал. 247.

Розм'якушити, шу, шиш, гл. Расплющить, раздавить. *Сів та й розм'якушив квітку.* Подольск. г.

Рознедўжатися, жаюся, ешся, гл. Разбоїтсья. *Рознедужався Павло мій.* МВ. I. 8.

Рознемогтіся, можўся, жешся, гл. Разнемочься, разбоїтсья. *Вона.... справді рознемоглась.* К. ЧР. 133.

Рознести, ся. См. **Розносити, ся.**

Рознизати, жў, жеш, гл. Разорвать, разодрать. *Як ухопить зо зла руками шовкову спідницю, так і рознизала од подолу до самого стану.* Мир. ХРВ. 321.

Робний, а, е и пр. = **Різний** и пр.

Рознімати, маю, еш, сов. в. розняти, німў, меш, гл. 1) Разнимать, разнять, раскрывать, раскрыть. *Заліпилися мої карі очі, не можу я розняти.* Чуб. V. 950. *Зуби ножем рознімали, щоб води влити, так сїпила (зомлівши).* Харьк. 2) Разнимать, разнять, развести. *Як же сцепились вони — така буча збилася, що ледві розняли їх* МВ. II. 184.

Рознімати, млў, мїш, гл. Возвратить нїмому способность говорить. *Соломон був німий.... А Пречиста Дїва почала просити Господа Бога, шоби.... його рознімив.* Гн. II. 230.

Рознопєрий, а, е Пестрый, съ разноцвєтными перьями. *Кури рознопері.* МВ.

Розносити, шу, сиш, сов в рознести, сў, сєш, гл. 1) Разносить, разнести *Людям роботу розніс і роздав.* Щог. В. 51. 2) Разносить, разнести, развїягь. *Їх вітер як полову, і буря, мов солому, рве, розносить.* К. Іов. 46. *Гей! може трохи рознесу я свою тяжку журбу.* Грин III. 676. *І рознесе тую славу по всій Україні.* Шевч. 450. 3) Разносить, разнести, растаскивать, растащить. *Сини принесуть, а дочки й угли рознесуть.* Ном. № 10821. 4) Разбалтывать, разболтать, разгласить. *Людє зараз рознесли по всьому світу й те, чого нема.* Грин. II. 118. *Коли мене вірно любиш, не кажи нікому, бо то люде рознесуть, як вітер солому.* Чуб V. 200. 5) Разносить, разнести, разрушить, разбить. Чуб. III. 431. *Дайте ковбасу, бо вам хату рознесу.* Чуб III. 455. *Нехай його тїй просять, що греблі розносять.* Чуб. V. 210.

Розносіти, шў, сищ, гл. 1) = **Рознести** 3 *Затим ходим у портухи, що розносили вовну мухи.* Ном. № 13850. 2) безл. **Розносило** когб. Началь часто появляться кто, не кстаги явился кто. *Як був квас, то не було вас: а як настало квасило, то й вас розносило.* Ном. № 4579. *Тільки що хотїла випитувати, аж тут Олену розносило з своїм боярином. давай ізнов жаловаться.* Кв. I. 18.

Розноситися, шуся, сишся, сов. в. рознести́ся, сўся, сєшся, гл. Разноситься, развестись, разлетїться. *Піра по лугах: рознеслося.* Чуб. V. 17.

Розносітися, шўся, сишся, гл. Слишком часто возигься съ чїмъ, говорить о чемъ. *Розносивсь (з чим) як в писаною торбою.* Ном. № 2691.

Розношати, шаю, еш, гл. = **Розносити.** АД. I. 118. *І вовки-сіроманці набігали, кості по байраках, по мелюсах розношали.* АД. I. 11. *Гніздечко розношають.* МВ. II. 118.

Розношувати, шую, еш, гл. = **Розносити.** *Спитай чорного ворона, що його кість розношує.* МВ. I. 154.

Рознюхати См. **Рознюхувати.**

Рознюхувати, хую, еш, сов в. рознюкати, хаю, еш, гл. 1) Разнюхивать, разнюхать. 2) Разгадывать, разгадать, узнавать, узналь. *Як я його рознюхав, так він, бачу, ка-зна який чоловік.* Полт. г.

Розняти. См. **Рознімати.**

Розо ... См. Розі ...

Розогніти, нію. еш, гл. Разгорячиться, войти въ азартъ. Ровен. у

Розодітися, нуся, нешея, гл. Раздѣтс-ся. Вх. Зн. 20.

Розонаджити, джу, диш, гл. = Розона-чити. Вх. Зн. 43.

Розоначити, чу, чиш, гл. Растрепать въ разныя стороны, расплести. *Розоначи-ти волося* Вх. Лем. 462.

Розонька, кя, ж Ум. отъ роза

I Розор, ру, м. Разореніе. Алв. 76 *Дома усе в розор пішло, а він — сиди* Мир. Пов. I. 129. *Те поїли, те попили, те розібрали, того не догледіли — розор та й годі!* Кв. II. 222.

II. Розор, ру, м. Углубленіе, образуе мое плугомъ послѣ извѣстнаго приѣма вспаш-ки, а именно: **орати в розор** — пахать поле, начиная съ краевъ участка и оканчивая на серединной линіи, гдѣ образуется углу-бленіе, которое и есть розор. Нѣкин у

Розора, ри, ж. 1) = I Розор. 2) = II. **Ро-зор** Сквир. у. Вообще передѣлѣ, черга между двумя вспаханнми полями, прове-денная плугомъ, или между грядями, сдѣ-ланная заступомъ. *Запріг його у соху та й проорав розору.* Грин. II. 236

Розорати. См. Розорювати.

Розоратися, рюся, рѣшся, гл. Увлечся паханьемъ.

Розорва, ви, ж. = **Прірва?** В розорву їсть. Жадно їсть. Пом. № 12209

Розоріти, ся. См. Розоряти, ся.

Розорювати, рую, еш, сов. в. розорі-ти, рю, рѣш, гл. Распахивать, распахать. *Ой висока полонина з вітром говорила, жибя ж її розорити, жито би родила* Шух. I. 200.

Розоряти, рію, еш, сов. в. розоріти, рю, риш, гл. Разорять, разорить. *Вона і Трою розорила, вона Дідону погубила* Котл. Ен.

Розорятися, ріюся, ешся, сов. в. ро-зорітися, рюся, ришся, гл. Разоряться, разориться. Пом. № 13748.

Розохотити, ся. См. Розохочувати, ся.

Розохочувати, чую, еш; сов. в. розо-хотити, чу, тиш, гл. Возбуждать, возбу-дить охоту, желаніе. *Розохотив до гульні:* Левиц. Пов. 25.

Розохочуватися, чуюся, ешся, сов. в.

розохотитися, чуся, тишся гл. Полу-чать, получить желаніе, охоту

Розочка, ки, ж Ум. отъ роза

Розрабування, ня, с Разграбленіе, гра-бежъ

Розрабувати, бую, еш, гл. Разграбить

Розрада, ди, ж. Несогласіе, раздоръ, разладъ. *Писарь волосний і новий стар-шина в розрадї з ним.* Новомоск. у.

Розраджати, джю, еш, сов. в. розра-дити, джу, диш, гл. Отсовѣтывать, раз-совѣтывать, разсовѣтовагы. *Люде мені роз-раджають, же погугу мало, а вже ж ме-ні тое дівча до серця пристало.* Гол. I 365. *Твої сестри розрадили, щоби ми ся не любили.* Лукаш. 130.

Розрадниє, ка, м Тотъ, который от-говариваетъ, отсовѣтываетъ. *Трохи одвик од шинку, од своїх порадикиз та розрад-ників.* Г. Барв. 282

Розражати, жю, еш, сов. в. розразі-ти, жу, зиш, гл. Раздражать, раздражить, расправлять, растравить. *Зібралася моя родинонька, та й не розважає, тільки мою та смерть престашиную хуже роз-ражає.* Чуб. V. 442. *Ще гірше розразила її серце.* Мир. Пов. I. 123.

Розрăлити, лю, лиш, гл. Распахать раломъ.

Розрахування, ня, с Расчисленіе, раз-счегъ.

Розрахувати, хую, еш, гл. Разсчитать, расчесть.

Розрахуватися, хуюся, ешся, гл. 1) Раз-считаться. 2) Разсудить, обдумать

Розраювати, раюю, еш, сов. в. розраі-ти, раю, еш, гл. 1) Отсовѣтывать, отговари-вать, отговорить. *Полюбив дівчину — роз-раіли люде, — мені молодому пароньки не буде.* Пп. *Подавали рушники змовились, — чи годиться ж розраювати?* МВ. I. 40. *Розраіли, розсудили, щоби ми в парі не ходили.* Чуб. V. 242 2) Посовѣтовать. *Да розраіли мене вражі люде: іди заміж —луччеї тобі буде.* Чуб. V. 594.

Розревтіся, вуся, вѣшся, гл. Разре-вѣться, расплакаться.

Розреготатися, чуся, чешся, гл. Рас-хохотаться. *Поли б мертвий чув, як вона баляси точить, то й той би розреготав-ся* Кв. I. 158.

Розремигатися, гаюся, ешся, гл. О-волахъ: принятися долго женать жвачку. Переносно о людяхъ: долго їсть. *А ну, годі вже вам ремигати! Ет розремига-*

лися у снідання як за обідом! Волч. у. (Лобод.).

Розне́мса́тися, саю́ся, е́ся, гл. = **Розрю́матися.**

Розре́петува́тися, ту́юся, е́ся, гл. Раскричатися, расшумѣться. *Ном. № 9102. Надає їй бєбєхїв, дак вона ще гірше розрепєстєється. Стор. МПр. 153.*

Розрї́в, ву, м. Раст. *Impatiens noli tangere* L. ЗЮЗО. I. 125. **Розрї́в-трава́**— в народних вїрова́нїях: трава, обладаюча свойствомъ разривать. Чуб. I. 66. *Що нам кайдани? Я признає такої розрив-трави, що тільки притулимо, дак їк нечистому ї пороспадаються. К. ЧР 400.*

I. Розрива́ти, ва́ю, еш, сов. в. розі́р-ва́ти, ву́, вєш, гл. Разрывать, разорвать. *Черепаша знає, де єсть розрив трава. як обгородити ї гніздо, то вона сїм зїллям зараз розриває Чуб. I. 66. А вовчик сї-ресєнький воли розі́рвав. Чуб. V. 308. Розрєвали мос серце на двї половинї. Чуб V. 308. Шлюбє не розі́рє. казав бо при вїнчаннї, що не покину ї аж до ємерти. Кв.*

II Розрива́ти, ва́ю, еш, сов. в. роз-рї́ти, рїю, еш, гл. Разрывать, разрыть, раскапывать, раскопать

Розрива́тєся, ва́юся, е́ся, сов. в. розі́р-ва́тєся, ву́ся, вє́ся, гл. Разрывать-ся, разорваться. *Сам чобїт зашїй, коли розі́рвався Ном. № 11265. Серце мое розривається, дивлячись на вас. Кв. I. 88. Ой нехай плаче, розі́рветься, а цже мене не дожде́тьєся Чуб. V. 789.*

Рѳзривка, ки, ж. Развлєченїє ПВолы. у. *Роздумував про її легку, вєселу натуру. лїтєу до розривѳ. Левиц. I. 341.*

Розрїда́тися, да́юся, е́ся, гл. Разры-
ляться *Марта розрїдалась. Левиц Пов. 43.*

Розрї́патися, па́юся, е́ся, гл. Часто входить и выходит, отворяя и затворяя лверь.

Розрї́вняти, ня́ю, еш, гл. Выровнять, сравнять.

Розрї́днїтися, нї́юся, нї́шєя, гл. Разойтись сь родными *Розрїднїлася з рїд-нею. Греб. 332.*

Розрї́зати См. **Розрїзувати.**

Рѳзрї́зка, ки, ж 1) Разрѳз. Херс. у. 2) Размежеванїє. *Дожидаємо розрїзки (землі), та ще ї досї нема. Павлоград. у.*

Розрї́знїти, ся. См. **Розрїзняти, ся**

Розрї́зняти, ня́ю, еш, сов. в. розрї́-зати, нї́ю, нї́ш, гл. 1) Раздѳлять, раздѳ-

лить, разлучать, разлучить. *Треба розрїз-нити парубка та дїву. Грин. I. 280.* 2) Различать, различить, разбирать, разо-бравъ. *Не може розрїзнити, що говорять: стїлько було смїху. Г. Барв 311.*

Розрї́зня́тися, ня́юся, е́ся, сов. в. розрї́знї́тися, нї́юся, нї́шєя, гл. Раздѳ-ляться, раздѳлиться, разлучаться, разлу-читься, поїти разными путями. *Як же почувли Олену, так зараз ї розрїзнились, неначе ї не вони. Кв. I. 40. Ой у полі, в полі три дороги— треба розрїзнитись. Мет. 364.*

Розрї́зувати, ву́ю, еш, сов. в. розрї́за-ти, жу́, жєш, гл. Разрѳзывать, разрѳзать. *Онєсько розрїзав кавуна надвос. Левиц. Пов. 228.*

Рѳзрї́ст, росту, м. Ростъ, развитїє.

Розрѳ́бїти. См. **Розрѳблювати.**

Розрѳ́блювати, лю́ю, еш. розрѳ́бляти, ля́ю, еш, сов. в. розрѳ́бїти, блю́, бїш, гл. Разрабатывать, разработать.

Розрѳ́дїтися, дж́у́ся, дїшєя, гл. Разрѳшїтись огь бремени. *На ту гору усе лїзуть тї жїнки, шо на цїм свїтї не розрѳдїлись. Мнж. 141.*

Розрѳ́їтися, ро́юся, ї́шєя, гл. Развє-сїтись роями (о пчєлахъ). *З одного рїйка розрѳїлось їх бїльш як сто колодок. Стор. II. 100.*

Розрѳ́нїти, нї́ю, нї́ш, гл. Разогнать. *Де орду вгоню, там ю розрѳню. АД. I. 35.*

Розрѳ́статися, та́юся, е́ся, сов. в. розрѳ́стїся, ту́ся, тє́ся, гл. Разра-статься, разрастись. *Папорѳть розрѳслась хупю. МВ.*

Розрѳ́стуватися, ту́юся, е́ся, гл. = **Розрѳстатися** *Як бї дощї, то б огудина розрѳстувалася. Лебед. у.*

Розрѳ́бати. См. **Розрѳбувати.**

Розрѳ́бїти, блю́, бїш, гл. Разложить, распредѳлить (пѳдать и г. п.). Угор.

Розрѳ́бувати, бу́ю, еш, сов. в. розрѳ́-бати, ба́ю, еш, гл. Разрубать, разрубить. *Перетягли шнурками перину ї одну по-душку ї сокирою розрѳбували як раз по по-ловинї. Левиц Пов. 87.*

Розру́йно́увати, ву́ю, еш, сов. в. роз-ру́йнува́ти, ву́ю, еш, гл. Разрушать, раз-рушить, разваливать, развалить. Шевч 219, 208. *Палїй зараз послас таких, що розрї́йнували гєть чисто той стѳвѳ. ЗЮЮР I. 116.*

Розру́м'я́нїтися, ня́юся, нї́шєя, гл. Раскрасѳьгься. *Палажка, розру́м'янів-*

шиє дуже, шаталась уранці в неділю по коморі. Г. Барв. 155.

Розру́нтати, таю, еш, гл. Разбросать, разрыть.

Рбзрух, ху, м. 1) Возмущеніє, мятежъ, бунтъ. 2) Смута, тревога, смятеніє. *А тут вже розрух зробився: шукають тії молодиці: порозбігалися скрізь, якою вона дорогою йшла, та й найшли у житі.* Рудч. Ск. I. 210.

Розру́хати, хаю, еш, гл. Расшевсליгъ.

Розру́хатися, хаюся, ешся, гл. Расшевселигъся.

Розруша́ти, шаю, еш, сов. в. розру́шити, шу, шиш, гл. Расшевселивать, расшевселигъ, приводить, привести въ движеніє. *Ідуть дощі все дрібніі, землю розрушають і травою устилають.* Нп.

Розру́мсатися, саюся, ешся, гл. Расплакаться.

Розса́да, ди, ж. 1) Разсада. *Ти, капусти, ти, розсадо моя.* Чуб. V. 1166 2) — за́ча. Раст. *Sedum Telephium* L. ЗЮЗО. I. 136.

Розса́джувати, джую, еш, сов. в. розса́дити, джу́, диш, гл. 1) Разсаживать, разсадить. *Молодиць розсадила, де якій як припало.* Кв. I. 134. *Ой гаю мій, гаю, розсажений зрідка!* Чуб. V. 647. 2) Разсаживать, разсадить, разбїть, раздавить. *Як ми тебе (барило) не вип'ємо, — бодай тебе розсадило.* МУЕ. III. 159. *Розсадили казан.* Харьк. у.

Розса́дина, ни, ж. Стебель разсады. Ном. № 261.

Розса́дити. См. Розсаджувати.

Розсвербі́тися, блюся, бїшся, гл. Раззудитися. *Розсвербілась спина.* Константиногр. у.

Розсві́нѹти, нѣ, гл. безл. Разсвѣсть, наступить разсвѣту. *Так рано встала, що аж на порозі розсвінуло.* Ном. № 13900.

Розсві́т, ту, м. Разсвѣтъ. Чуб. V. 715. *На розсвіті добре спання, хто не знав закохання.* Чуб. V. 31.

Розсві́тати, тѣе, гл. безл. Разсвѣтать. *Чи то зоря розсвітає, чи полудне грїє?* Чуб. V. 2.

Розсві́татися, тѣється, гл. безл. = Розсві́тати. *Світ вже біленький розсвітався, як ми з того весілля повертали додому.* МВ. II. 93.

Розсві́тити, чѹ, тиш, гл. Разжечь, заставити ярко горѣть. *Запали з печі! .. От вона розсвітита* Рудч. Ск. II. 62. *Роз-*

світив йому свѣчку, аж з очей іскри летять. Ном. № 3978.

Розсві́титися, чѹся, тишся, гл. Разгорѣтись. *Тільки що розсвітилися (зірочки), та й то не зовсім ясно, а наче крізь серпанок.* Кв. I. 28.

Розсѣ́рдити, джу, диш, гл. Разсердить. *На шальвію воду грїю, на руту не буду; розсердила миленького, просити не буду.* Чуб. V. 210.

Розсѣ́рдитися, джуся, дишся, гл. Разсердиться. *Розсердсья, та не вдарь.* Ном. № 3810.

Розси́лати, лаю, еш, сов. в. розси́лати, плю́, леш, гл. Разсылать, разослать. *Отдєсь мої воли пропали! Шукаю сам і хлопців розіслав і найти не можна.* Ном. № 14052. *Дрібні листи писала, по губернях розсилала.* Чуб. V. 978.

I. Рб́зсип, пу, м. 1) Разсыпъ, разсыпка. *Дивимось — свѣжий розсип: видно бравхтось зерно вночі.* Новомоск. у. 2) = Розсипка. *Од його всі в розсип, як голуби від шуліки.* МВ. I. 72.

II. Рб́зсип, пи, ж. На Днѣстрѣ: лиманная береговая мель, слегка покрытая водою и во время сѣверныхъ вѣтровъ обнажающаяся на далекое разстояніє. Браун. 52.

Розсипа́ти, паю, еш, сов. в. розсипа́ти, плю, плеш, гл. Разсыпѣть, разсыпать. *Породила мене мати на бїду, розсипала м орішеньки на льоду.* Чуб. V. 11. *Розсипала я на його чимало карбованчиків.* Левиц. Пов. 348.

Розсипа́тися, паюся, ешся, сов. в. розсипа́тися, плюся, плешся, гл. 1) Разсыпѣться, разсыпаться. *Горох розсипався. Волосся розсипалось по плечах. Веселий: промїнь сонця йшов через вікно, розсипався поміж зеленим листом.* Левиц. Пов. 162. *Голос його розсипався між скелями, як весняний перший грїм.* Левиц. Пов. 355 2) Распадагъся, распасться. *Тая земля, що він одлупив, взяла та й розсипалася у його в руці.* Чуб. I. 144. *Цебер розсохся і розсипався.* Рудч. Ск. I. 129. *Ой упала зоря з неба та й розсипалася, мила зорю позбірала та й затикалася.* Чуб. V. 1194. *Розсипались жовті костик як жар по печі.* Чуб. V. 739. 3) Разрѣшѣтись, разрѣшиться отъ бремени. *У мене жїнка розсипалась* Лохв. v 4) Усиленно хлопотать, изъ кожи лѣзть. *Зубиха ж тут так і розсипається. І сюди шатнеться, і туди шатнеться. і намагає*

Олені нав'язує на ший, і голову квітчає. Кв. II. 140.

Розсіпка, кн, ж. В розсіпку. В розсіпую. В розсіпку кінних розпустивши, сам як опарений кричав. Котл. Ен.

Розсіпний, а, ё. Разбросанный. Розсіпни наша волость. Харьк. г.

Розсіпчастий, а, в. Разсыпчастый. Аж кружало витонтав, танцюючи на розсіпчастій долівці. Св. Л. 207. Розсіпчаста картопля.

Розсітити, чў, тіш, м. О медѣ, сахарѣ. развести водой. Розсітити (мед) так, як би в продажу. Чуб. I. 72.

Розсіхатися, хяюся, ешся, сов. в. розсохтисся, хнуся, нешся, м. Разсыхаться, разсохнуться. Цебер розсохся і розсінався. Рудч. Ск. I. 129

Розсівати, ваю, еш, сов. в. розсіяти, сію, еш, м. Разсѣвать, разсѣять. Розсієє я пшениченьку рідко. Чуб. V. 865.

Розсіватися, ваюся, ешся, сов. в. розсіятися, сіюся, ешся, м. Разсѣваться, разсѣяться. Ходім, сестро, чорю, розсіємось травю. Чуб. V. 201.

Розсідатися, даюся, ешся, сов. в. розсістися, сядуся, дешся, м. 1) Разсаживаться, разсѣгся. Гости розсідалися по лавках. Харьк. 2) Разсѣдаться, рязсѣгся. Це вже ти розсілася, а робити й годі. Кобел. у. 3) Распадаться, распасться, лопнуть. Мвж. 137. Не їв—зомлів, найвсь—розсієсь. Ном. № 12156. А ше Кася не всілася, вже коляса розсілася. Чуб. V. 908. Нехай сердитися, хоч розсядеться. Грин. III. 241. Де ударить, то розсядеться й шкурка. Чуб. V. 595.

Розсідлати, ся. См. Розсідлувати, ся.

Розсідлувати, лую, еш, сов. в. розсідлати, лаю, еш, м. Разсѣдлывать, разсѣдлать. Удівонько молода, розсідлай мені коня. Чуб. V. 817.

Розсідлуватися, луюся, ешся, сов. в. розсідлатися, лаюся, ешся, м. Разсѣдлываться, разсѣдлаться.

Розсікати, каю, еш, сов. в. розсікати, січў, чеш, м. Разсѣкать, разсѣчь. Грин. III. 587. Мечем гострим розсікає і о камінь розбиває. Чуб. III. 364.

Розсільниця, ці, ж. Родъ щей изъ кислой капусты и кукурузной муки. Вх. Зв. 60

Розсішка, кн, ж. Ум. отъ розсоха.

Розсіяти, ся. См. Розсівати, ся.

Розсика́тися, каюся, ешся, м. Распрыгаться, растанцоваться. Вх. Уг. 266.

Розскеп́атися, паюся, ешся, м. Разщепиться, расколется.

Розскі́глитися, люся, лишся, м. Начать жалобно кричать.

Розскі́читися, чуся, чишся, м. 1) Распасться на куски, разскочиться. Так той меч на каніурки і розскочивсь. Мвж. 10. 2) Лопнуть, треснуть. Аж ся земля розскочила. Гол. IV. 479. Розскочиться мое сердце на дві половини. Грин. III. 256.

Розскуба́ти, баю, еш, сов. в. розску́бити, бў, беш, м. Раздергивать, раздергать, расщипать. Розскубати ковту́ня (у вовні). Вас. 202.

Розсла́вити. См. Розславляти.

Розславля́ти, ляю, еш, сов. в. розсла́вити, влю, виш, м. Разглашать, разглашать. Хтось цікавий підхопив та розславив по селу—от і поговір став недобрый. МВ. II. 181.

Розслебезува́ти, зўю, еш, м. Прочитать съ трудомъ. Переносно: разобрать, понять.

Розслуха́ти, хаю, еш, м. Разслышать. Чи через.... жаб, чи . через кого... я щось не розслухав. Кв. I. 78.

Розслуха́тися, хаюся, ешся, м. Вслушаться, понять, выслушавъ. Перш було розсердився, а далі, як розслухавсь, що йому Настя, стогнучи, розказала, то й замовк. Кв. I. 90.

Розсмерді́тися, джўся, дішся, м. Начать сильно вонять.

Розсмі́кати, ся. См. Розсмікувати, ся.

Розсмі́кувати, кую, еш, сов. в. розсмі́кати, каю, еш, м. Раздергивать, раздергать.

Розсмі́куватися, куюся, ешся, сов. в. розсмі́катися, каюся, ешся, м. Раздергаться. Драг. 79.

Розсмі́шити, шў, шіш, м. Разсмішнить. А вже розсмішити, так їй подавай. Кв. I. 158

Розсмі́ятися, міюся, єшся, м. Разсміяться. Чуб. I. 155. Розсміявся так красно, як би некла не хотів. Ном. № 12635.

Розсмокта́ти, кчў, чеш, м. Разсосать.

Розснасті́тися, щўся, стішся, м. Развалиться, разломаться (о чемъ—либо, сдѣланномъ, сбитою изъ различныхъ частей). Журавель коло криниці розснаститься, як недобре збитий. Рк. Левиц.

Розсоба́читися, чуся, чишся, м. = Розсі́пати.

Розсоко́татися, чу́ся, че́ся, гл. О курахъ и женщинахъ: раскричаться, распу́мѣться.

Розсо́лити. См. **Розсолювати.**

Розсо́лода, ди, об. Неповоротливый, неуклюжий челове́къ. *Ич який розсолода!* Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн.

Розсо́лбджувати, джую, еш, сов. в. розсо́лодіти, джу́, діш, гл. Разводитъ, развести сладкимъ.

Розсо́лювати, люю, еш, сов. в. розсо́літи, лю́, лиш, гл. Солить, посолить. *Пити йому схотілось. От він (дурень) набрав води, покуштував—не солона. Узняв тоді, усю сіль у воду висипав, розсолив.* Грин. I. 205.

Розсо́птіся, пу́ся, пе́ся, гл. Разсо́пѣться.

Розсо́ха, хи, ж 1) Чаше во мн. ч. розсо́хи. Развилка, развилина, мѣсто, гдѣ что-либо раздво́яється, напр. бревно съ вилообразнымъ концемъ, мѣсто, гдѣ расходятся ноги, распутье и пр. Драг. 35. О. 1861. XI. Св. 32. Мнж. 148. Шух. I. 149. 2) *мн.* Деревянные вилы для навоза. Вх. Зн. 61. Ум. Розсо́шка.

Розсо́хана, ні, ж. Коршунъ красный, шулятникъ, *Falco milvus*. Желех. *Розсохана має хвіст розсохатий.* Вх. Зн. 60

Розсо́хатий, а, е. 1) = **Розсохуватий** *Розсохатий явір.* Млак. 49. 2) О волахъ: съ развѣсистыми рогами.

Розсо́хач, ча, м. Олень. Вх. Пч. II. 6.

Розсо́хтися. См. **Розсихатися.**

Розсо́хуватий, а, е. Раздвоенный вилообразно. Мил. 20. *Розсохуватий дуб. Розсохувата група.*

Розспі́ватися, ва́юся, е́ся, гл. Распѣ́ться.

Розста́вання, ня, с. Разставаніе, разлука. См. **Розстання.** *Цілуючись по братерський на розставанні.* Левиц. I. 463. *Невимовна мука—із милим розлука, розставання—серця розривання.* К. Досв. 128.

Розста́ватися, та́юся, е́ся, сов. в. розста́тися, ста́нуся, не́ся, гл. Разставаться, разстаться. *Ох ї тяжко-важко, як хто кою любить, а ще тяжче, як хто розстається.* Нп.

Розста́вити. См. **Розставляти.**

Розста́вляти, ля́ю, еш, сов. в. розста́вити, влю́, виш, гл. Разставлять, разставить. *Наймички бігали, розставляючи тарілки.* Левиц. Пов. 394. *Стій но, жінко, я побачу, чи не впало що в кіш, що рано розставив.* Рудч. Ск. I. 186.

Розста́вня, ня, с. Разлука. См. **Розставання.** *Розстання з милим смерті ся рімнає.* Ном. № 8782. *Хто був причиною розстання мого, щоб мій весь смуток упав на нього.* Чуб. V. 358.

Розстано́вити. См. **Розстановляти.**

Розстано́вляти, ля́ю, еш, сов. в. розстано́вити, влю́, виш, гл. = **Розставляти, розставити.** *Розстановила усе на столі, як треба.* Кв. I. 70.

Розста́нь, ні, ж. Распутье, мѣсто раздѣленія дорогъ. Чуб. I. 85. *Щоб тебе поховали на розстанях.* Ном. № 3799.

Розста́ньки, ків, м. мн. = **Розстань.** Ном. № 3799.

Розста́ратися, ра́юся, е́ся, гл. Раздобыть. *Як потягнувся на юшку, то розстарайся і на петрушку.* Ном. № 4884. *Як розстарасться грошей, заплатите мені.* Грин. II. 291.

Розста́рува́тися, ру́юся, е́ся, гл. Приня́тися корчить ізъ себя взросло́го челове́ка, резонировать.

Розста́рцюва́тися, цю́юся, е́ся, гл. Привыкну́ть къ нищенству.

Розста́ти, ста́ну, неш, гл. Уничтожи́ться, перестать существовать. *Що ся стало, розстати не мусить.* Ном. № 5237.

Розста́тися. См. **Розставатися.**

Розсте́бну́ти, ся. См. **Розсте́бати, ся.**

Розсте́літи, ся. См. **Розсте́ляти, ся.**

Розсте́ляти, ля́ю, еш, сов. в. розсте́літи, лю́, леш, гл. = **Розстилати, розіслати.**

Розсте́ля́тися, ля́юся, е́ся, сов. в. розсте́лі́тися, лю́ся, лешся, гл. = **Розстилатися, розіслатися.** Левиц. I. 272. *Під вікнами розстелялася зелена трава.* Левиц. I. 331.

Розсте́рвнися, влю́ся, ви́ся, гл. Остервенѣ́ть.

Розсти́ляти, ля́ю, еш, сов. в. розісла́ти, сте́лю, леш, гл. Разсти́лять, разо́слать. *Та й розіслав королевич шовковий ковер.* Чуб. V. 772. *На шпильях стоять дуби зубчастю стіною, розіславши міцне гілля з широким листом по синьому небу.* Левиц. I. 201. *За сонцем хмаронька пливе, червоні поли розстилає.* Шевч. 445.

Розсти́ля́тися, ля́юся, е́ся, сов. в. розісла́́тися, сте́люся, лешся, гл. *Степ почав розстилатись далеко, далеко і зеленів, скільки засягало око.* Левиц. Пов. 369. *Ой хрещатий барвіночку, розстилайся нижче, ой ти, милий чорнобривий, присунься ще ближче.* Чуб. V. 181

Розстіба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **розстебну́ти**, ну́, неш, гл. Разстегивать, разстегнуть. *Він розстебнув одержу.* Левиц. Пов. 190.

Розстіба́тися, ба́юся, ешся, сов. в. **розстебну́тися**, ну́ся, нешся, гл. Разстегиваться, разстегнуться. *Синій жупан розстебнувся.* Левиц. I. 240.

Розстогна́тися, ну́ся, нешся, гл. Прилягаться стонать. *Ото вона і розстогналась: така хвора, така хвора.* Мвж. 96.

Розстрі́лити. См. **Розстрі́лювати**.

Розстріга́ти, га́ю, еш, сов. в. **розстрі́гти**, жу́, жеш, гл. Разстригать, разстричь.

Розстрі́лювати, люю, еш, сов. в. **розстрі́лити**, лю, лиш, гл. Разстрѣливать, разстрѣлять. Чуб. V. 249.

Розстрява́ти, ряю́, еш, гл. = **Розстрява́тися**.

Розстрява́тися, ряю́ся, ешся, сов. в. **розстря́тися**, ну́ся, нешся, гл. Разставаться, разстаться. Грин. III. 69. *Душа з тілом розстрявалася.* Харьк. г. *Ліпи би не знатися, неже зараз і розстрятися.* Н м. № 8783

Розсту́катися, каю́ся, ешся, гл. Стучать не переставая.

Розступа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **розступі́тися**, плію́ся, нишся, гл. Разступаться, разступиться, раздвинуться. *Розступіться, подольне, нехай гиря погуляє.* Ном. № 12507. *Розступися, сине море, в своїй широкості.* Чуб. V. 378. *Розступися, сира земле, ой я піду жива в тебе.* Чуб. V. 559.

Розсте́бба, би, ж. Неряха въ одеждѣ

Розсува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **розсу́нути**, ну, неш, гл. Разсовывать, разсунуть, раздвигать, раздвинуть.

Розсува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **розсу́нутися**, ну́ся, нешся, гл. Разсовываться, разсунуться, раздвигаться, раздвинуться.

Рбзсуд, ду, м. = **Розсудок** 2.

Розсу́дець, дця, м. Разлучающий, ссорящий сплетнями? См. **Розсудити** 3. *Бог дасть судця, а чорт розсудця.* Ном. № 7381.

Розсу́джувати, джую, еш, сов. в. **розсуді́ти**, джу́, диш, гл. 1) Разсуживать, разсудить, рѣшить. *Розсуджує пригнічення по правді.* К. Іов. 79. *Зараз не вішають, а поперед розсудять.* Ном. № 7445. 2) Разрѣшать, разрѣшить, разгадать. *Ой розсуди, бабусенько, сей начудний сон.* Чуб. V. 775. 3) Разговорами сплетнями разлучать, разлучить. *Женихався, з неї*

не сміявся,—думав— моя буде,—розрвали та розсудили проклятії люде. Чуб. V. 263.

Розсужа́ти, жа́ю, еш, гл. = **Розсуджува́ти** *За отцеюкою дитиною отець-матір стане, за бідною сиротою сам Бог розсужає.* Чуб. V. 448.

Розсу́каний, а, е. Нескладный, непроторный. *Ходить як розсукана.* Кобел. у. *І чим вона хороша? довга та розсукана.* Кобел. у.

Розсука́ти. См. **Розсукува́ти**.

Розсу́кувати, ку́ю, еш, сов. в. **розсука́ти**, ка́ю, еш, гл. Разсучивать, рассучить, раскручивать, раскрутить.

Розсумува́тися, му́юся, ешся, гл. Затосковать.

Розсу́нути, ся См. **Розсувати**, ся.

Розсупо́нити, ню, ниш, гл. Развязать супоню.

Розсупо́нитися, ню́ся, нишся, гл. Развязать пояс, разстегнуть юбку.

Розсу́чий, а, е. Больше чѣмъ сучий. *От розсучого сина!* (брань). Рудч. Ск. II. 76.

Розсяка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **розся́кнути**, ну, неш, гл. Размягчаться, размягчиться отъ жидкости. *Розсяк глей добре, як масло.*

Розува́ння, ня, с. **розувати(ся)**, ва́ю(ся), еш(ся), гл. = **Роззування**, **роззува́ти**, ся.

Рбзум, му, м. 1) Разумъ, умъ *Не штука наука, а штука розум.* Ном. № 603. *Людей слухай, а свій розум май.* Ном. **Дурний рбзум**. Глуность. *Дурний розум у тобі.* Мет. 3 **дурного рбзumu**. По глуности. **Брати на рбзум**. Замѣчать, принимать къ свѣдѣнію. *Бери, Петре, на розум.* Ном. № 6076. **На рбзум навести**. Навести на умъ, научить, посовѣтовать, растолковать. *Скоріш дурень одурить розумного, як розумний дурня на розум наведе.* Ном. № 6155. **З рбзumu звести**. Обмануть, одурачить, сбить съ толку. *Як питається, так на розум наведи, а як не питається, так і з того розуму зведи.* Ном. № 3311. **Навчати рбзumu**, навчати на рбзум. Наставлять. *Я її розуму навчала і добра її гляділа.* МВ. II. 19. *Почну на добрий розум навчати—як умію, так і навчаю.* МВ. II. 9 **До рбзumu приймати**. Внимательно слушать. *До рбзumu дійти.* Поумнѣть, съ возрастомъ поумнѣть. *Яка ще з нею мова? вона ще дурна, нехай перше розуму дійде.* МВ. II. 36. **До рбзumu довести**. Воспитать, вскормить. *Не той тато, що сплотив, а той, що до розуму довів.* Ном.

№ 7236. Держати розум в голові. Быть благоразумнымъ. *Не потурай, дівчинонько, та мій розмовонці, держи розум та ум добрий в своїй головонці.* Чуб. V. 62. *Добрати рбзуму.* Взять въ толкъ, сообразить, придумать. *Мати сина зродила, не добрала розуму та в салдати оддала.* Чуб. V. 1008. *В рбзум прийти.* Образумиться. *Не сповна рбзуму.* Не въ полномъ умѣ *Моя жінка не сповна розуму, то вона і чого на світі нема—наговорить.* Рудч. Ск. I 187. *Перевестися на чий рбзум.* Держать чью руку, дѣлать все по чьему указанію. *Поки не брав дочки в Солов'їху, був чоловік, як чоловік, а тепер зовсілі перевівся на Палажчин розум.* Левиц. Пов. 343. *Спасти на рбзум.* Прийти на умъ. *Нікому така думка не спала на розум.* Кв. II. 286. *Піти, ходити до голови по рбзум.* Думать, подумать, обращаться къ доводамъ ума. *Чи він у барвінку купаний, що так дівчат чарує? Коли вже на правду йде, то й мені він чи одну нічку снівся.* *Вже я ходила-ходила до голови по розум, поки схаменулася.* МВ. II. 157. 2) Смысль. *Силкувався Якимко постерегти розум тієї чудної для українця мови.* Левиц. I. 244. *Ум. Розумець, розумок, розумбчок, розумонько.* Чуб. V. 347. *Був мужиком, тепер паную і трохи розумцю набравсь.* Алв. 7.

Розумаха, хи, об. Умный человекъ, мудрецъ.

I. Розумець, мця, м. Умникъ. *Бач, який найшовся розумець.* Черниг.

II. Ровумець, мцю, м. Ум. отъ розум.

Розуміння, ня, с. Пониманіе. К. Кр. 28. *Твого святого розуміння не змію розумом збагнути.* К. Псал. 310.

Розуміти, мію, еш, гл. Понимать. *Так мені сталося, наче я дитина мала: не розумію нічого, не знаю, не пам'ятаю.* МВ. II. 13.

Розумітися, міюся, ешся, гл.—на чбму. Понимать, смыслить въ чемъ, знать толкъ въ чемъ. *Він на тому не розуміється.* *Розуміється, як Мошко на перці.* Ном. № 6512.

Розумний, а, е. 1) Разумный, одаренный разумомъ. *І скотина розумна, даром, що не говорить.* Ном. № 404. 2) Умный. *Було собі три брати—два розумних, а третій дурний.* Рудч. Ск. I. 69. *Ум. Розумненький, розумнєсенький.*

Розумник, ка, м. Умникъ. Желех.

Розумниця, ці, ж. Умница. Шевч. 306.

Розумішати, шаю, еш, гл. Дѣлаться умнѣ, умнѣть. Ном. № 4164.

Розумно, нар. 1) Умно, разумно. *Наш отаман розумно порядкує.* Стор. II. 247. *Він розумно відказав.* Єв. Мр. XII. 34. 2) Понятно. О. 1861. V. 32. *Нічого було й не говорять, дивляться тільки одно на одного, а що на душі робиться, усе їм розумно.* К. ЧР. 182. *Нехай усім вам зробиться розумно, що се єдиний праведний Господь наш.* К. Псал. 227. *Ум. Розумненько, розумнєсенько.*

Розумовий, а, е. Умственный. К. Кр. 20. *Розумова неволя.* Левиц. I. 241. *Висока стадія розумової культури.* К. ХП. 124. *Дає нам закон громадянського життя і розумового прямування.* К. ХП. 135.

Розумок, мка, розумонько, ка, розумбчок, чка, м. Ум. отъ розум.

Розумування, ня, с. Разсужденіе. О. 1862. I. 68. *Не багато тут буде нашого розумування.* О. 1862. I. 65.

Розумувати, мію, еш, гл. Разсуждать.

Розфійниця, ці, ж. Расточительница. Желех. *Ведемо ті господиню: до комори ключилицю, до муки розфійницю.* О. 1862. IV. 36.

Розцвірінькатися, каюся, ешся, гл. Разщебетаться, расверчатся. *Горобець розцвірінькався.*

Розцвіркатися, каюся, ешся, гл. Оворобѣть: раскричатся. *Як пішов горобчик танцювати,—роспурхався, розцвіркався.* Грин. III. 663.

Розцвісті, ся. См. Розцвітати, ся.

Розцвіт, ту, м. Расцвѣтъ, процвѣтаніе. *Стали сі люде... міркувати, яким би робом зупинити розцвіт української мови.* К. ХП. 125.

Розцвітати, таю, еш, сов. в. розцвісті, тую, теш, гл. Расцвѣтать, расцвѣсти. *То не вишня-черешня розцвітає.* Чуб.

Розцвітатися, таюся, ешся, сов. в. розцвістися, туюся, тешся, гл.—Розцвітати, розцвісти. *У лузі калинонька розцвілася.* Чуб. III. 118. *Гречка розцвілася саме, а мороз узяв да й зморозив.* Рудч. Ск. I. 90.

Розцвяхувати, хую, еш, гл. Разукрашивать гвѣздками.

Розцілувати, лую, еш, гл. Расцѣловать.

Розцілуватися, луюся, ешся, гл. Рас-

цїловаться. *Розцілювався, як жид на ша-
баші.* Ном. № 11586.

**Розцініти, ню, ниш, гл.=Розцінува-
ти.** *Розцінили всякий ступінь землі.* К.
(О. 1861. I. 310)

Розцінувати, ную, еш, гл. Расцѣнить.

Розціпити. См. **Розціпляти.**

**Розціпляти, ляю, еш, сов. в. розціпи-
ти, плю, пиш, гл.** Разжимать, разжаты,
разнимають, разнять. *Розціпити зуби. Роз-
ціпила руки і трохи пальцями повела
себе по виду.* Г. Барв. 116.

**Роздокотатися, чўся, чешся, гл.=
Розсококатися.**

Розцуратися, раюся, ешся, гл. Разой-
тись, прекратить знакомство. *Він розцу-
рався з своєю жінкою та й не живуть
укупі.* Павлогр. у.

Розчавіти, влю, виш, гл. Раздавить,
расплющить. *Розчавив таркана.* НВолын. у.

**Розчавічити, чу, чиш, гл.=Розчави-
ти.** *А довгомудові так і смерть прийшла:
довбня його розчавичила.* Чуб. II. 97.

**Розчавушити, шу, шиш, гл.=Розча-
вити.** *Розчавушили хліб.* Кобел. у.

Розчавчіти, чў, чиш, гл.=Розчавити.
Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Розчастувати, тую, еш, гл. Израсхо-
довать, потчуя. *Ось розчастую оцю горі-
лку та й підю з шиньку.* Екатериносл. у.

Розчати, ся. См. Розчинати, ся.

Розчах, ху, м. Расколъ въ деревѣ
вдоль ствола. Міус. окр.

Розчахнути, нў, нєш, гл. 1) Раско-
лотъ вдоль съ мѣста развѣтвленія дерева.
2) Разорвать въ паху отъ расхожденія
ногъ (на льду напр.). *Колоть же така—ні
з двору. Дехто з гарячих поїхав та й
закався: той вола розчахнув, а той ра-
зом пару.* Мир. Пов. I. 111. 3) Распах-
нуть, растворить. *Настя розчахнула двє-
рі з гуком, стала на порозі і сміється.*
МВ. II. 46

Розчахнутися, нўся, нєшея, гл. 1) О
деревѣ: разодраться, расколотъся вдоль въ
мѣстѣ развѣтвленія. 2) О человекѣ, скотѣ:
разорваться въ паху отъ расхожденія ногъ.
Шух. I. 215. *На льоду розчахнувся.* Ном.
№ 8135.

Розчвѣкати, ваю, еш, гл. Расквасить.
Він йому так пику й розчвакав. Ново-
моск. у. Слов. Д. Эварн.

**Розчепаритися, рюся, ришся, гл.=
Розчепіритися.** Угор.

Розчепіти, ся. См. Розчіплювати, ся.

Розчепірити, рю, риш, гл. Растопы-
рять. *Жаби розчепірили ноги як крила*
Левинц. I. 121.

Розчепіритися, рюся, ришся, гл. Рас-
топыряться.

Розчепнутися, нўся, нєшея, гл. Раз-
стегнутъся. *Корсет розчепнувся.* Кв. II.
127.

Розчервонітися, ніюся, ешся, гл. Рас-
краснѣться. *Розчервонілось лице* Левинц.
I. 67. *Чого се так розчервонілась, наче
хто вибив?* МВ. (О. 1862. III. 61).

Розчесати, ся. См. Розчісувати, ся.

Розчетвертувати, тую, еш, гл. Чет-
вертовать. *Всіх невольничків та пови-
пускали.... взяли Негруєнка, розчетвер-
тували.* Чуб. V. 1022.

Розчина, ни, ж. Закваска, ферментъ
для хлѣба. *Нетерплячий Омелько з діжі
розчину бере, на сковороді перепечку пе-
че.* Чуб. I. 273. *Не видав хтось кислого
та в розчину впав.* Ном. *Прийшла діжка
додому, а попадає саме діжу учинила.—
Чого ти, пита, посуду побила?—А по-
роскидайте цю розчину по хаті, так
скажу.* Мнж. 6. Ум. **Розчинка.**

**Розчинати, наю, еш, сов. в. розчати,
зічнў, нєш, гл.=Розпочинати, розпоча-
ти,** *Трохи згодом, оддыхавши, Мирін зно-
ву розчинає.* Мир. ХРВ 87. *Розчали ро-
бити хату.* Константиногр. у. *Розчав ві-
яти зерно.* Гн. II. 12.

**Розчинатися, наюся, ешся, сов. в.
розчатися, зічнўся, нєшея, гл.=Розпо-
чинатися, розпочатися.** Чуб. I. 2.

Розчиніти, ся. См. Розчиняти, ся.
Розчинка, ки, ж. Ум. отъ розчина.

**Розчиняти, няю, еш, сов. в. розчині-
ти, ню, ниш, гл.** 1) Отворягъ, отворить,
растворять, растворить. *Двері розчиняє.*
МВ. II. 177. 2) Растворять, растворить,
дѣлать, сдѣлать закваску для хлѣба. МУЕ.
III. 34. Св. Л. 97. *Гречаники розчиняла.*
Чуб. V. 1173. 3) Вскрывать, вынимать,
вынуть внутренности. *Стали розчинять
рибу.* Грин. I. 66.

**Розчинятися, няюся, ешся, сов. в.
розчинітися, нўся, нишея, гл.** 1) Ог-
ворягъся, отвориться. *Коли се розчини-
лись двері.* Левинц. I. 324. 2) О ящери-
цахъ; разрѣшиться отъ бремени. *Ящурка
розчинилась.* Чуб. I. 65.

Розчіслити. См. **Розчисляти.**

**Розчисляти, ляю, еш, сов. в. розчі-
слити, лю, лиш, гл.** Разсчитывать, раз-

считать. *Я ж тій гроші розумом розчислю.* Чуб. III. 271.

Розчістити. См. **Розчищати.**

Розчитатися, таюся, ешся, гл. 1) Начать читаться. *Само ся світло позажигало, сами ся книги та й розчитали.* Гол. IV 545. 2) Увлечься чтением. *Саме тільки розчитався, а тут треба йти.* Харьк.

Розчищати, шаю, еш, сов. в. розчістити, шу, етиш, гл. Расчищать, расчислить. Стор. М. Пр. 67.

Розчіплювати, люю, еш, сов. в. розчепіти, плюю, пиш, гл. 1) Расчеплять, расчепить. *Зачепила гаплик за гаплик, а тепер ніяк не розчеплю.* Харьк. 2) Разнимать, разнять. *Як дав же він мені мотобди, так і зуби розчіплювали.* Г. Барв 289.

Розчіплюватися, лююся, ешся, сов. в. розчепітися, плююся, пишся, гл. Расчепляться, отчепляться, отчепниться. *Як зачепиш його, то і до завтраго, як то кажуть, не розчепишся.* О. 1862. I. 77.

Розчісувати, сую, еш, сов. в. розчесати, шу, шеш, гл. Расчесывать, расчесать. *Розчешу я русу косу.* Чуб. V 7. **Розчесати** дівчині косу. Лишить дівчушку невинности. Пом. № 8827.

Розчісуватися, суюся, ешся, сов. в. розчесатися, шуся, шешся, гл. Расчесываться, расчесаться. *Я змиюся і розчешуся.* Мет. 76.

Розчівпати, паю, еш, гл. Понять, уразуметь. *Не розчовпав гаразд де і що.* Пом. № 7915. *Пріська тоді тільки розчовпала, що говорили про станцію.* Мир. Пов. I. 155.

Розчовпнути, ну, неш, гл. = **Розчовпати.** *Та що це ви балакаєте, що я й не розчовпну?* Чуб. II. 19. *Не розчовпну, що ти пророчиш.* Котл. Ев. III. 16.

Розчбліна, ни, ж. Гора, на которой сверху вниз идет одной полосой лѣсъ, а другой поле или пашбище. Шух. I. 73.

Розчолопати, паю, еш, гл. = **Розшолопати.** *Бач коли розчолопав, що воно й як діється.* Волч. у.

Розчумакуватися, куюся, ешся, гл. Отдаться чумачеству.

Розчумати, маю, еш, гл. Понять, уразуметь. О. 1861. XI. Кух. 12. *Він не розглядив і не розчумав нічого.* Кв. II. 175.

Розчурювати, каю, еш, гл. = **Розчума-**

ти. *Поки ж то ми розчурювали та зупинились.* О. 1861. XI. Кух. 33.

Розчухати. См. **Розчухувати.**

Розчухрати, раю, еш, гл. 1) Разрубить надвое. 2) Разбросать, раскидать. *Всі човники їх (море) розчухрало.* Котл. Ев. I 10. *Весь город розчухрав.* КС. 1883. V. 354.

Розчухувати, хую, еш, сов. в. розчухати, хаю, еш, гл. 1) Расчесывать, расчесать (тѣло). *Турн собі розчухав литку.* Котл. Ев. V. 59. 2) Понимать, понять, сообразить. *Спасибі!—сказав голосно Уласович, не розчухавши, що йому наговорив пан Пістряк.* Кв. I. 91.

Розшабашівуватися, вуюся, ешся, сов. в. розшабашуватися, шуся, ешся, гл. ? *Най вони там здоровенькі розшабашовуються, а я вам тим часом розкажу про Ілаша.* Федьк. Пов. 6.

Розшайнутися, нуся, нешся, гл. Разлиться; рассыпаться, разлетѣться. *Зелене вино розшайнулося, розшайнулося по тисовім столі.* Гол. II 21

Розшарітися, ріюся, ешся, гл. = **Розчервонітися.** *Дивлюсь, вона так розшарілась* Екаториносл у

Розшарпати. См. **Розшарпувати.**

Розшарпувати, пую, еш, сов. в. розшарпати, паю, еш, гл. Растерзывать, растерзать. *Піду в ліса, піду в гори і на острі скали, а щоб мое грішне тіло згри розшарпали.* Чуб. V. 222.

Розшахвати, хваю, еш, гл. Развернуть. АД. I. 59.

Розшахувати, вую, еш, гл. Расточить, промотать.

Розшвѣндатися, даюся, ешся и розшвѣндатися, дяюся, ешся, гл. Расходиться, много ходить.

Розшелестітися, шуся, етишся, гл. Приняться шелестѣть.

Розшерѣпа, пи, об. Человѣкъ, ходящій разставя ноги.

Розшибатися, баюся, ешся, гл. Метаться, рваться. *Инколи нападав її якийсь гнів немошній, що розшибалася вона та плакалася необрадливо собі.* МВ. (О. 1862. I. 100). *Е, бачу,—каже пан,—тобі тут місця мало. Постой же: розшибатимешся у москалях скільки хоча.* МВ. (О. 1862. III. 71).

Розшивати, ваю, еш, сов. в. розшіти, шію, еш, гл. Распарывать, распороть.

Грин. III. 692. *А подивімося ж, що там у торбі? Я розшила.* Г. Барв. 255, 256.

Розшиїну́тися, ну́ся, не́шся, гл. = **Розшайну́тися.** *Розшиїну́лися осі, пототилися слюзи.* Kolb. I. 329.

Розшикува́ти, кую́, еш, гл. *Распредѣлить, разставить.*

Розши́рити, ся. См. **Розширяти, ся.**

Розши́рати, ряю́, еш, сов. в. розши́рити, рю́, риш, гл. *Расширять, расширять, распространять, распространить.*

Розши́ряться, ряю́ся, ешся, сов. в. розши́ритися, рю́ся, ришся, гл. *Расширяться, расширяться, распространяться, распространяться.*

Розши́яти. См. **Розшивати.**

Розши́тися, шійо́ся, ешся, гл. *О курицѣ: сѣсть на гнѣздо, чтобы снести яйцо.* Шух. 238.

Розшке́пити, плю́, пиш, гл. *Расколоть, расщепить.* Вх. Лем. 463.

Розшма́тува́ти, тую́, еш, гл. *Разорвать на куски.* (Хорти) *її, бісову, розшматують.* О. 1862. VI. Кост. 58.

Розшморгну́ти, ну́, не́ш, гл. *Раздернуть.* *Розшморгнув калитку.* Рудч. Ск. I. 66. *Розшморгнув торбинку.* Мнж. 60.

Розшна́уровувати, вую́, еш, сов. в. розшну́рува́ти, рую́, еш, гл. *Разшнуровувати, развязывать, развязать увязанное веревками.* *Розшнуровуй віз, вражий сину.* ЗОЮР. I. 157.

Розшоло́пати, паю́, еш, гл. *Сообразить, понять, смекнуть.* Ком. I. 48. *Левинц. I. 313. Не розшолопав, що то той казав.* Грин. II. 60. *Як я розшолопав, даж воно вийшло ось що.*

Розшпінкува́тися, кую́ся, ешся, гл. *Разстегнуться.* Вх. Зн. 61.

Розшрубувати, бую́, еш, гл. *Развинтити.* *Всі сугави розшрубую.* Котл. Ен. V. 19.

Розшрубувати́ся, бую́ся, ешся, гл. *Развинтяться.*

Розштовха́ти. См. **Розштовхувати.**

Розштовхувати, хую́, еш, сов. в. розштовха́ти, хаю́, еш, гл. *Расталкивать, растолкать.*

Розшуга́кати, каю́, еш, гл. *Широко распахнуть.* *На що це ти так розшугакала двері, — не влізеш, чи що? І так кечки холодно.* Харьк. у. Слов. Д. Эваря.

Розшукати́, ся. См. **Розшукувати, ся.**

Розшукання́, ня, с. *Разыскивание.*

Розшукувати, кую́, еш, сов. в. розшукати́, каю́, еш, гл. *Разыскивать, разы-*

скать. *Коли б чию долю піймав, може б тоді розшукав десь і свою.* Грин. I. 112.

Розшукува́тися, кую́ся, ешся, сов. в. розшукати́ся, каю́ся, ешся, гл. *Разыскиваться, разыскаться.*

Розшулі́чити, чу́, чиш, гл. *Разобрать, понять.* Черк. у. *Насилу я розшулічив, де їй край.* Верхноднѣпр. у. *Вештався Петро, поки не розшулічив головою, що нема чого й вештатись.*

Розшумува́тися, му́юся, ешся, гл. *Начать сильно пѣнить.*

Розшущу́кати, каю́, еш, гл. = **Розшулі́чити.** *Розшущукав тоді, що воно й справді вигадки.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Розщебетати́, чю́, чеш, гл. *Разболтать, разнести.* *Любив я її півтора року, поки не знали вороги з боку; бо як узнали, розщебетали.* Чуб. V. 150.

Розщебетати́ся, чую́ся, чишся, гл. *Разщебетаться.*

Розще́дритися, рю́ся, ришся, гл. *Разщедриться.* *Розщедривсь, як бува у нас, хотів посліднім поділитись.* Котл. Ен.

Розщиба́ти, баю́, еш, гл. *Разбивать.* *Сама стадо завертаеш, ніжки свої розщибаеш.* Гол. I. 88.

Розщиба́тися, баю́ся, ешся, гл. *Разбиваться.* *Ой за поповичем дзвонися розщибають.* Гол. I. 61.

Розщипати́. См. **Розщипувати.**

Розщипува́ти, пую́, еш, сов. в. розщипати́, паю́, еш, гл. *Разщипывать, разщипать.* *Став розщипувати вареник.* Кв. I. 260. *Розщипали на дрібні кавалки.* Гн II. 204.

Розщіба́ти, баю́, еш, сов. в. розщі́бу́ти, ну́, не́ш, гл. = **Розщипати, розщі́пути.** *Розщібані двері.* *Двери, крючекъ которыхъ откинуть.* МВ. (О. 1862. I. 98).

Розщіпати́, паю́, еш, сов. в. розщі́бу́ти, ну́, не́ш, гл. *Разстегивать, разстегнуть.* *Розщепи гудзики.*

Розщіпати́ся, паю́ся, ешся, сов. в. розщі́бу́тися, ну́ся, не́шся, гл. *Разстегиваться, разстегнуться.* *Свита розщепнулася.*

Розщот, ту, м. *Разчетъ.* *Як пили, то гомоніли, а до розщоту, то й понімили.* Ном. № 11642.

Роз'юші́тися, шую́ся, шійшся, гл. *Сильно разсердиться, раздражиться.*

Роз'язи́, зі, ж. *Дѣтск. розга.* О. 1862. IX. 119.

Роз'язати́, ся. См. **Роз'язувати, ся.**

Роз'язувати, зую, еш, сов. в. **роз'язати**, ж́у, жеш, гл. = **Розв'язувати**, **розв'язати**.

Роз'язуватися, зуюся, ешся, сов. в. **роз'язатися**, ж́уся, жешся, гл. = **Розв'язуватися**, **розв'язатися**.

Роз'ярїти, ся. См. **Роз'ярїти**, ся.

Роз'ярїти, ряю, еш, сов. в. **роз'ярїти**, р́ю, рїш, гл. 1) Разъярять, разъярить. *І роз'ярив дружину злую побить Енеєвих прочан.* Котл. Ен. 2) Разжигать, разжечь. *В його душі Божу іскру Господь роз'яряє.* Гол. III. 259.

Роз'ярїтися, ряюся, ешся, сов. в. **роз'ярїтися**, р́юся, рїшся, гл. Разъяряться, разъярятся. *Росердився і роз'ярився, аж піну з рота попустив.* Котл. Ен.

Роз'ясїти, ш́у, сїш, гл. Открыть, обнаружить. *Він узяв і роз'ясив, що Клим зумисне що зробив* Канев. у.

Роз'ятрїти, ся. См. **Роз'ятрювати**, ся.

Роз'ятрювати, р́юю, еш, сов. в. **роз'ятрити**, р́ю, рїш, гл. Растравлять, растравить. *Роз'ятрити рану. Розмова з Василем роз'ятрила старе серце, старі рани.* Левиц. I. 8.

Роз'ятрюватися, р́ююся, ешся, сов. в. **роз'ятритися**, р́юся, рїшся, гл. 1) Растравляться, растравиться. *Рана роз'ятрилась.* 2) Воспламеняться, воспламениться, возбудиться. *Почувши хміль, хлопці роз'ятрилися—тільки б гуляти.* Св. Л. 188.

Роївня, нї, ж. Роїникъ, корзина, куда собирають рої.

Роїстий, а, е. Богатый роями. *Пасіка роїста.* К. ЦН. 237.

Роїти, ро́ю, їш, гл. Выпускать рої. *Ой де ж ми будем присаду мати, рої роїти і меди носити.* Чуб. III. 392.

Роїтися, ро́юся, їшся, гл. 1) Роятся. *Сідайте, щоб рої роїлись.* Ном. № 11862. 2)—в голові. Вспомниться. *Усього то не згадавши... а так перекину, що роїться в голові з крамаревого оповідання.* О. 1862. IX. 70. *Йому в голові і буде все роїтись, що... вона йому не рівня.* Котл. НП. 373.

Ройовій, а́, ё. Принадлежачій рою, т. е. восковой (о свѣчѣ)? *Над миленьков, над молоденьков ройова свічка горить.* ЗЮЗО. II. 416.

Ройовік, ка́, м. Раст. маточникъ, *Melissa officinalis* L. Анн. 213.

Ройвіця, ці, ж. = **Рійба**.

Ройок, йка́, ройо́чок, чка, м. Ум. отъ рій.

Рокїта, ти, ж. Ракита. *Ой лежав козак убитий та у полі під рокитою.* Чуб. V. 881. Ум. **Рокїточка**. Мет. 56.

Рокїтиня, ни, ж. = **Рокита**. Желех.

Рокїтник, ка, м. Раст.: а) *Salix incubacea* L, *Salix rosmarinifolia*. ЗЮЗО. I. 134; б) *Cytisus biflorus* L. ЗЮЗО. I. 120

Рокїтовий, а, е. Ракитный. Чуб. V. 358.

Рокїточка, ки, ж. Ум. отъ рокита.

Рокїтяний, а, е = **Рокитовий**. Желех.

Роківщина, ни, ж. = **Рокове**. К. МБ. X. 3. *Се засуджена понівська від них роківщина.* К. МБ. X. 7.

Роковё, вóго, с. Годичный сборъ, собираемый съ прихожанъ священникомъ. *Шерть-верть, бери чверть—вийшло рокове.* Ном. № 217.

Роковій, а́, ё. 1) Годовой, бывающий разъ въ году. *Роковий ярмарок.* Св. Л. 20. *Зов'єм віночки на всі святочкі, на годовій, на роковій.* Чуб. III. 334. *До вас прийдуть рокові гості.* Чуб. III. 192. *Завтра святий празник, роковий день Великдень.* АД. I. 231. 2) Годовой. *Ой щоб ту ніч пожерла тьма страшенна, щоб не лічив її ніхто в роковім крузі.* К. Іов. 7.

Роковїни, вїн, ж. мн. Годовщина *Роковини по Шевченкові.* О. 1862. III. 22.

Рокотати, ч́у, чеш, **рокотіти**, ч́у, тиш, гл. Греть, рокотать. *Грім та і рокотить.* Кв. II. 310.

Рокотня, нї, ж. Грохотаніе грома. Кв. **Рольнік**, ка́, м. = **Рільник**. *Вже був з його добрий погонич або й рільник.* Чуб. I. 154.

Роля, лї́, ж. = **Рілля** *Не хотять по ролі спотикати, за плугом спини ламати.* Лукаш. 37.

Роман, ну, м. 1) Раст.: а) *Matricaria Chamomilla*, ромашка. Анн. 209. б) *Chrysanthemum inodorum*. Лв. 97. 2) Романъ (лит. произведение). *Писав романи.* К. Гр. Кв. 18. Ум. **Романець**.

Романець, нця́, м. 1) Ум. отъ роман. 2) Раст. *Chrysanthemum corymbosum*. Вх. Пч. II. 30.

Роланік, ка, м. Шт. = **Ремез**. Вх. Пч. II. 13.

Романів, нова, ве. Принадлежачій Роману. *Романова хата.* Острогъ. *Хиба хочеш у романову хату, де вікна великі?* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ромѣн, ну, м. = Роман 1. Ромен-зілля,
ромен-зілля по дорозі розстилається. Чуб.
V. 278.

Ромёновъ, а, в. Ромашковъ.

Ромнянок, нку, м. Душистая ромашка.
Уман. У:

Ромпас, са. м. Двойная подошва. Гол.
Од. 29

Ромнясовъ, а, в. О сапогъ: съ двой-
ной подошвой. Гол. Од 14.

Ронд. ду, м. Сбруя. Шитий золотом
ронди. К. ЧР. 38. Ум. Рондик.

Роніти, ню, виш, *ид.* 1) Ронять, терять. Дрібні сльози роню. Мет. 53. Там пава ходила, тір'я ронила. Мет. 332. 2) Сбросить ребенка. 3) Дух за ким роніти. Быть безъ души огъ кого, души не слышать въ комъ. Ном. № 8753.

Роня́ти, няю, еш, гл.=Ронити. Що так роняєш дрібні сліззоньки. Чуб. V. 119.

Ропá, пй, ж. 1) Сукровица. 2) Разсолъ. *Солоний як ропá.* Ном. № 12381. 3) Нефть. Шух. I. 15.

Рбпавка, кн. ж. Жаба. Вх. 3н. 24.

Рѣчище, ща, с. Мѣсто, гдѣ имѣется въ
землѣ нефть. Шух. I. 15.

Ропляный, а, ё. Смоченный · разсоломъ.

Ропнути, ну, неш, гл. Перднѣть. Стари́сть—не раді́сть: що камилянеш, то й ропнеш. Нон. № 8682, стр. 288.

Ропотіти, чу́, ти́ш, гл. 1) Болтає безъ умолку, говорить всѣмъ сразу; бормотать. 2) Шумѣть при движеніи. *Як лстів, то й ропотів, як угав, то й пропав.* Ном. № 13539. См. Роптати.

Роптати, пчу́, чеш, гл. 1) Говорить всьмь сразу, говорить сразу такъ, что разговоръ сливается въ одинъ гулъ, ропотъ; бормотать. Чи чуєш, доню, що люде ропчуть, як твою славоньку під ноги топчуть? Нп. 2) О водѣ: сильно журчать. Вода.... тихо леліє, не ропче МВ. II. 75.

Ропутіти, ч¹у, т¹йш, гл. = Ропотіти. Люде ропутять на зборищика, що гроші вкрав. Міус. окр.

Ропуха, хи, ж.=Ропавка. Вх. Пч.
II. 16.

Ропуха́ня, ні, ж.=Ропуха.

Ропухатый, а, е. Толстый, раздутый
подобно жабѣ. Вх. Лем. 463.

Роса́, сн̄, ж. 1) Роса. *Поки сонце вийде, роса очі виїсть.* Ном. № 5679. *Сама ще молоденька, тільки як роса біла.* МВ. І. 102. *Перегнати на рбсу коб. Задать кону.* Ном. № 3470. 2) Бóжа роса́. Молоч-

ные продукты. Ном. № 12371. *За божу росу (молоко) не берут грошей.* Ном. № 12372. Ум. Росинка, росиночка, росиця, росичка, рбсонька. Чуб. V. 283. Чуб. III. 476. *Сонечко зійшло, росиця спала.* Мет. 322.

Рбснй, а. в - Руснй. О. 1862. IV. 8.
Розчеши росу носу. О. 1861. XI. Св. 46.

Росіти, ш́у, сйш, гл. Орошать. Дощик траву росить. Пп. *По що росиш личко своє гіркою сльозою?* Млак. 20. *Росять дрібно сльози її обличчя молоде.* МВ. (О. 1862. I. 73).

Росѣться, шѹся, сѣшся, з.г. Покрываться росой.

Росіця, ці, ж. Ум. отъ роса. 2) = Рос-
сянка. ЗЮЗО. I. 121.

Росіяни, на, м. Россіянивъ, русскій.
Гн. I, 196.

Росівниця, ці, ж. Родъ кушавья. Шух.
I. 141, 142.

Росіл, солу, м. Родъ кушанья. НВолын. у. Спасибі за росіл, а хлїб свій та й сіль. Ном. № 12076.

Рѣсказ, зу, м. Повелѣніє, приказаніє
Чуб. III 378, 379. Разом за Божим рос-
казом. Ном. Горє дворові, де корова рос-
каз волові. Ном.

Росказати. См. Росказувати.

Роска́зувати, з́ую, вш, сов. в. роска́зати, ж́у, жеш, гл. 1) Рассказывать, рассказать. *Росказує, мов із книжки бере.* Нов. № 12903. 2) Велѣть, приказывать, приказать. *Я би-м тя рада пожати,—
трудо́ серцю росказати.* Грин. III. 241
Я так росказую, так має бути. Гн I. 92.

Роскаль, лі, ж. Распутца.

Роскѣпоститися, щуся, стишся, гл.
Распакоститьсѣ.

Роскапұститися, щуся, стишся, г.г.
Разсѣсться, занягъ мяго мѣста. *Ото рос-
капустилась, нікуди й пройти.*

Роскаряка, кн. об. 1) Дерево съ раздвоеннымъ стволомъ. *Верба-роскаряка*. Грин. III. 68- 2) Человѣкъ или животное, которое ходить, разставляя ноги.

Роскарякуватий, а, в. 1) О деревѣ: со
стволомъ, расходящимся въ верхней части
2) О человѣкѣ, который ходитъ разставля
ноги.

Роскаря́чити, ся См. **Роскарячува-**
ти, ся.

Роскаря́чувати, чую, еш, сов. в. рос-
каря́чити, чу, чиш, гл. Разставлять, раз-
ставить; раздвинуть вѣтви, ноги.

Роскаря́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. роскаря́читися, чуса, чисся, гл. Раскарячиваться, раскарячиться.

Роскача́ти. См. **Роскачувати.**

Роска́чувати, чую, еш, сов. в. роскача́ти, чаю, еш, гл. 1) Раскатывать, раскатать. 2) Расталкивать, растолкать. *Ногамі в силу роскачали.* Котл. Ен.

Роска́плятися, ляюся, ешся, гл. Раскашляться.

Роска́ятися. См. **Роскаюватися.**

Роска́юватися, ююся, ешся, сов. в. роска́ятися, каюся, ешся, гл. Раскаиваться, раскаяться. *Сздав Бог та й роскався.* Ном. № 8512.

Роскв́а́тисся, каюся, ешся, гл. Расквасаться. Переносно: разревѣться. *А дитина на припічку росквасалася.* Чуб. V. 635.

Росквас, су, м. Закваска кѣ тѣсту.

Росквасити. См. **Росквашувати.**

Роскв́ашувати, шую, еш, сов. в. роскв́асити, шу, сш, гл. 1) Растворять, растворить тѣсто. 2) безл. Роскв́асило. Стало грязно, распустило. *Після дощу дорогу росквасило.* 3) — **губи.** Распускать, распустить нюни. *Росквасив губи як капиці.* Ном. № 2378. 4) Разбивать, разбить. *Загадай дурному Богу молитись, то він собі і лоб росквасить.* Ном. № 6576.

Росквась, сі, ж. Распутица.

Росквилі́тися, люся, лишся, гл. Распищаться, раскричаться (о чайкѣ, соколѣ).

Росквітáння, ня, с. Разсчетъ. *Як прийшлося до росквітання, то козаки zostались козаками, а нає у поспільство повернено.* К. ЧР. 71.

Росквітáтися, таюся, ешся, гл. Разсчитаться, расплатиться, расквитаться. *Як признався—росквитався.* Ном.

Росквіт, ту, м. 1) Расцвѣтъ. 2) Первый цвѣтокъ. *Перший росквіт на житі.* Чуб. I. 74.

Росквіт́лий, а, в. Расцвѣтшій. МВ. I. 18. *Росквітлі садки й городи.* МВ. I. 13.

Росквітча́ти, чаю, еш, гл. Святъ цвѣты или вѣнокъ со головы.

Росквітча́тися, чаюся, ешся, гл. Святъ цвѣты или вѣнокъ съ своей головы.

Роско́пчува́тися, жу́юся, ешся, гл. Приняться за насмѣшки.

Роски́ватися, ваюся, ешся, гл. При-

нятися кивать. *Що з того буде, що ва головами роскивалися?* МВ. II. 108.

Роски́д, ду, м. Разбросъ. *Сіяти в роскид. Сіять разбросомъ, въ разбросъ.*

Роски́дати, даю, еш, сов. в. роски́дати, даю, еш, одн. в. роски́нути, ну, неш, гл. 1) Разбрасывать, разбросать, раскидывать, раскидать, раскинуть. *Бідні роскидають, а багаті збирають.* Ном. № 1361. *Не штука роскинути, а штука зібрати.* Ном. № 10620. 2) Разрушать, разрушить, разобрать (постройку). *А ну, синку, роскидаймо хлівець та нарубасмо дрівець.* Ном. № 10289. 3) Раскидывать, раскинуть, врозь. *Лежить собі на пісочку, білі рученята роскидала.* Шевч. 24. 4) Простилать, простлатъ, разослатъ. *Роскиньте ж, небожата, червоний цвіт славетний по чорній сумній домовині Тарасовій.* К. (О. 1861. VI. 31).

Роски́датися, даюся, ешся, сов. в. роски́датися, даюся, ешся, одн. в. роски́нутися, нуся, нешся, гл. 1) Разбрасываться, разбросаться. *Ні, тепер люде не дуже роскидаються з грішми.* Лебед. у. 2) Раскидываться, раскинуться, сидѣть, лежать, раскинувъ ноги, руки. (Молодиця) *лежала, роскидавшись, стогнала і плакала.* Левиц. Пов. 221. *Панночка на стільчику роскинулася, плаче.* МВ. (О. 1862 III. 41).

Роски́дувати, дую, еш, гл. = Роски́дати.

Роски́нути, ся. См. **Роскидати, ся.**

Роски́сати, саю, еш, сов. в. роски́снути и роски́сти, сну, неш, гл. Раскисать, раскиснуть

Роскі́л, ко́лу, м. Узкій проходъ для овецъ въ загородку, называемую агѣл (см.). О. 1862. V. Кух. 38.

Роскі́п, пу, м. 1) Расколъ, расщепъ. Шух. I. 171. 2) Развѣтвление, напр. въ рукаяткѣ граблей, въ дышлѣ воловьго воза. Шух. I. 166.

Роскі́ш, коші, ж. 1) Роскошь, изобиліе, наслаждение, удовольствие, прелесть. *Роскіш творить біль: як приходить—смакує, як виходить—катує.* Ном. № 1718. *Степи-поля! роскіш моя!* Ном. № 10112. *Захоче багатства і много грошей, а мене позбавить любой роскоші.* Чуб. 2) мн. Роскі́ші. Обиліе, достатокъ. *Я з п'яницею жити не буду, тільки роскоші забуду.* Мет. *Сивий соколонько по полю літає,*

по своїх роскошах пароньки шукає. Мет. у м. Роскішенька, роскішоньки. Мет. 139.

Роскішний, а, о. Роскошный, изобильный, богатый. *Роскішна сторона лежати пожарищем.* К. Псал. 242.

Роскішник, ка, м. Живущий въ роскоши, сибаритъ. Маркев. 43. Вх. Лем. 462.

Роскішняця, ці, ж. Живущая въ роскоши, сибаритка. Ном. № 741. Вх. Лем. 462.

Роскішно, нар. Роскошно, изобильно, богато. (Гаї) *роскішно поросли на крутих ребрах, на вершках гір.* Левиц. I. 203

Роскіштя, шя, с. = Роскіш. О. 1862. Ш. 47.

Роскладати, даю, еш, сов. в. росклáсти и **розіклáсти, кладу́, дéш, гл.** 1) Раскладывать, разложить. *І виняв тельбухи з кишками, росклав гарненько їх рядами.* Котл. Ен. **Росклáсти ворóта.** Вынуть жерди, которыми заложено отверстие для воротъ, вынуть жерди въ розлогах (см.). Вх. Зн. 60. 2) Разлагать, разложить на составныя части. *Учені люде зуміли роскласти воду на дві первітні частини.* Дещо. 3) Раскладывать, разложить, развести (огонь). *Чорт росклав огонь да й стереже його.* Чуб. I. 45.

Роскладáтися, даюся, ешся, сов. в. росклáстися и **розіклáстися, кладу́ся, дéшся, гл.** 1) Раскладываться, разложиться, распаковаться. 2) Разлагаться, разложиться на составныя части. 3) Разваливаться, развалиться, разлечься. *Росклався на покуті, мов святий турецький.* Ном. № 13547.

Роскладний, á, ё. Составной, раздѣляющийся на части. *Роскладний ніж.*

Роскладувати, дую, еш, гл. = Роскладати.

Росклáсти, ся. См. Роскладати, ся.

Росклеветáти, вечу́, чеш, гл. Разглашать, разболтать. *Як ми любились та німтора року, покіль не знали вороги збоку. Ой як узнали, то розпарували, нашу любов росклеветали.* Грин. III. 187.

Росклéти, ся. См. Росклеювати, ся.

Росклекетáтися, чýся, чешся, росклекоті́тися, чýся, ті́шся, гл. 1) Сильно раскипѣться, клокотать. 2) Объ орлахъ: раскричаться.

Росклéювати, юю, еш, сов. в. росклé-

їти, клéю, їш, гл. Расклеивать, расклеить, отклеить.

Росклéюватися, ююся, ешся, сов. в. росклéїтися, клéюся, їшся, гл. Расклеиваться, расклеиться, отклеиться.

Росклéня, ня, с. Родъ орнаментовъ въ рѣзбѣ. Шух. I. 303.

Роскли́нен, ків, м. мн. Украшенные рѣзбой верхніе концы столбовъ по обѣимъ сторонамъ дверецъ, ведущихъ на крыльцо. Шух. I. 105.

Росклопотáтися, чýся, чешся, гл. Засуетиться, много хлопотать.

Роскльóбувати, вую, еш, сов. в. роскльóвати, кльóю, еш, гл. Расклеивать, расклевать.

Роскни́житися, жуся, жишся, гл. Разложить книги. *Тут треба хату чепурить, а ви роскнижились, що за вами ніде повернутися.* Лубен. у.

Роскоб́іжкати, каю, еш, гл. Раздобыть. Вас. 213.

Роскоб́іжкатися, каюся, ешся, гл. Разжиться. Вас. 213.

Росковерзу́ватися, з́уюся, ешся, гл. Раскапризничаться. *Дитина росковерзувалася.*

Роскóвувати, вую, еш, сов. в. роскóвати, кую́, ёш, гл. Расковывать, расковать. Шевч. 160. *Івга не дала нікому росковувати Левка, сама зняла залізо.* Кв. II. 263. *З кайданів мушу розум роскувати.* К. МБ. III. 261.

Роскóвуватися, вуюся, ешся, сов. в. роскóватися, кую́ся, ёшся, гл. 1) Расковываться, расковаться. *Роскуються незабаром заковані люде.* Шевч. 211. 2) Только сов. в. О кукушкѣ: раскуковаться.

Росколи́вати, ваю, еш, гл. Расколебать, расшатать.

Роскóлина, ни, ж. Разщелина, трещина. Левиц. Пов. 362. *Вода в росколині лилася.* Котл. Ен. III. 37.

Росколисáти, саю, еш, гл. = Росколюхати 1.

Росколихáти, ся. См. Росколихувати, ся.

Росколі́хувати, хую, еш, сов. в. росколихáти, хáю, еш и колиш́у, шеш, гл. 1) Раскачивать, раскачать. *Серця (в дзвоні) не росколихали.* Сим. 178. 2) — дýха. Воодушевлять, воодушевляться. *Росколихавши духа, перейшов од розмови до нарóдних пісень.* К. ХП. 21.

Росколі́хуватися, хуюся, ешся, сов. в.

росколихатися, хаяюся, ешся и колишусь, шешся, гл. 1) Раскачиваться, раскачаться. 2) Разойтись, развеселиться. *Росколихались наші дівчата.* Кв. I. 12.

Росколонизуватися, зуюся, ешся, гл. Разселиваться колоніями. К. Кр. 18.

Росколоти, ся. См. **Росколювати, ся.**
Росколотіти, ся. См. **Росколочувати, ся.**

Росколочувати, чую, еш, сов. в. росколотіти, чў, тиш, гл. Разбалтывать, разболтать. *вболтати (жидкость). І вкочив голій п. у росколочену сажу* Грин II. 161. *Росколотили сметану.*

Росколупати. См. **Росколуплювати.**

Росколуплювати, люю, еш и росколупувати, пую, еш, сов. в. росколупати, паю, еш, гл. Расковыривать, расковырять.

Росколювати, люю, еш, сов. в. росколоти, лў, леш, гл. Раскалывать, расколоть.

Росколювати, ни, ж = Росколина. Борз. у.

Росколюватися, лююся, ешся, сов. в. росколотися, лўся, лешся, гл. Раскалываться, расколоться. *Камінь . росколювся надвоє.* Левиц. Пов. 263

Роскомашувати, шую, еш, гл. Разбрасывать, сорить деньгами. Новомоск. у.

Роскомпонувати, нўю, еш, гл. Сообразить. *Ти їй тільки стань на догад закидати, а вона вже й роскомпонувала, що куди їде і до чого.* Кв. II. 196.

Роскопати, ся. См. **Роскопувати, ся.**

Роскопотітися, чўся, тишся, гл. Раскошелиться. *Оце я, бабуся моя, зайшла була до своїх та й роскопотилась на кілька вісьмушок.* Харьк.

Роскопувати, пую, еш, сов. в. роскопати, паю, еш, гл. Раскапывать, раскопать, разрывать, разрыть. *Стали вони роскорувати тую гору.* Рудч. Ск. I. 31.

Роскопуватися, пуюся, ешся, сов. в. роскопатися, паюся, ешся, гл. Раскапываться, раскопаться, разрываться, разрыться. *Та гора роскопується, Дніпр туди їде.* Рудч. Ск. I. 146.

Роскореніти, нў, нїш, гл. Разрыть, изрыть. *Свині роскоренили город.* Вх. Зн. 60.

Роскоренітися, нўся, нїшся, гл. Разростись, распространиться, размножиться. КС. 1883. III. 670. *Перед вікнами роскоренився широкий куц бузку.* Левиц. I. 72. *Рід . роскоренився великий та дужий.* Мир. ХРВ. 120. *Я бачив, як дурний роскоренився, то я прокляв його оселю марну.* К. Юв. II.

Роскорпати, паю, еш, гл. Расковырять
Роскорчовуватися, вуюся, ешся, сов. в. роскорчуватися, чўюся, ешся, гл. Кустииться, раскуститься.

Роскосітися, шўся, сишся, гл. Увлечься косьбой. *Тільки що роскосилися добре, а тут дощ.* Харьк.

Роскоти́стий, а, в. 1) Легкий на ходу *Цей віз розкотистий* 2) Покатый *Роскотисте місце.*

Роскотіти, ся. См. **Роскочувати, ся.**

Роскохати, хаяю, еш, гл. 1) Возбудить любовь. *Хочеш мене роскохати, а після ся поспіяти.* Чуб. V. 106. 2) О скотѣ раскормить.

Роскохатися, хаяюся, ешся, гл. Воспылать любовью. *Бідахи роскохалися, аж зовсім подуріли, з лиця спали, схнуть* МВ. (О 1862. III. 40).

Роскочувати, чую, еш, сов. в. роскотіти, чў, тиш, гл. Раскатывать, раскатить.

Роскочуватися, чуюся, ешся, сов. в. роскотітися, чўся, тишся, гл. 1) Раскатываться, раскатиться. *Було в мене три орішки, та всі роскотилися* Чуб. V. 200. *Гріш круглий—роскотиться* Ном. № 9924 2) Разбредаться, разбрестись, разойтись вь разные стороны. *Та ви ж, мої діточки, роскотилися, як горох при дорозі* Мил. 216. *Вівці.. роскотилися по толоці, щипаючи... травцю.* Мир. ХРВ. 50. 3) О звукѣ: раздаваться, раздаться, разнестись *Роскотиться по небу глас потужний* К. Юв. 81. *Дзвінкий регіт такий чути, що так і роскочується* МВ. II. 182.

Роскошелю́б, ба, м. Сибаритѣ. *Обудилися турки роскошелюби.* МВ. III. 62.

Роскоші́тися, шўся, шїшся, гл. 1) Расположиться. 2) Жить вь довольствїѣ. Г. Барв. 518. *Чоловіче мій, роскоші мої, роскоші превеликії! роскошилася я за тобою, як верба над водою.* Нп. Г. Барв. 285.

Роскошіч, ча, м. Расточитель. *Покошичі-роскошичі: хто прийде в жупани, то піде без свитки.* Ном. № 13450.

Роскоші́ти, шїю, еш, гл. Дѣлаться роскошвѣ *Коси у їх роскошіють.* Г. Барв. 293

Роскошкати, каю, еш, гл. Взъерошить

Роскошлати, лаю, еш, гл. = Роскошкати. *Роскошлати волосся.* Чуб.

Роскошонька, ки, ж. Ум. отъ роскіш.

Роскоштува́ти, тўю, еш, гл. = Роскуштувати.

Роскошувати, шую, еш, гл. Роскошничать; наслаждаться. *Мали всякого добра, що й не злічити, та не довго роскошували.* МВ 1. 150. *Тут тобі не бувати, тут тобі не роскошувати.* Чуб. 1. 115. *Всіх більше роскошувала нею (оперою)... „молода княгиня“.* К. XII. 26.

Роскрадати, даю, еш, сов. в. **роскрасти** и **розікрасти**, раду, деш, гл. Раскрадывать, разокрасть. *Роскрадати мою працю.* Рудав. 1. 71. *Роскрадають як овець.* Шевч.

Роскрадатися, даюся, ешся, сов. в. **роскрастися** и **розікрастися**, дуся, дешся, гл. 1) Раскрадываться, разокрастися. 2) Только сов. в. Сдѣлаться воромъ.

Роскрамарюватися, рююся, ешся, гл. Расторговаться.

Роскрасити, шу, сійш, гл. Украсить. *Тільки його розкрасила, що сивая шапка.* Чуб. V 206.

Роскрасти, ся. См. **Роскрадати**, ся. **Роскраяти**, раю, еш, гл. Разрѣзати. *Хліб.... розкраяв* МУЕ. III 41 *Роскраємо серце на дві половини.* Чуб. V. 856.

Роскрехтатися, хчуся, чешся, гл. Расквакаться (о лягушкахъ). *Жаби иноді як розкрехчуться, все: кре, кре.* Радомysl. у.

Роскривати, ваю, еш, сов. в. **роскріти**, рію, еш, гл. Раскрывать, раскрыть.

Роскриватися, ваюся, ешся, сов. в. **роскрітися**, ріюся, ешся, гл. Раскрываться, раскрыться. *Білі рученята розкидала, розкрилася.* Шевч. 24.

Роскричатися, чуся, чішся, гл. Раскричаться. *Роскричався, мов на батька.* Ном. № 3465.

Роскріавити. См. **Роскріавляти**.

Роскріавляти, ляю, еш, сов. в. **роскріавити**, влю, виш, гл. Окровавливать; окровавить, разбить до крови. *Б'є, аж розкріавить.* Св. Л. 283.

Роскріслити, лю, лиш, гл. Разставить, растопырить (руки). *Той б'ється, той ховається, той розкріслить руки і крутиться.* Св. Л. 291.

Роскрііти, крою, іш, гл. = **Роскраяти**. *Як ударив кийком, так і розкріів бороду і зуб вибив.* Пирят. у.

Роскріітися, роюся, ішся, гл. Трепсуть. *Губа спідня розкріілася.* Борз. у.

Роскруватися, каюся, ешся, гл. Раскричаться (о ворахъ).

Роскрут, та, м. Кольцо изъ деревян-

наго прута,—напр въ ярмѣ, гдѣ оно играетъ ту-же роль, что и живецъ (см. живецъ 11).

Шух. I. 165. Ум. **Роскрутець**. Шух. I. 214.

Роскрутити, ся. См. **Роскручувати**, ся.

Роскруття, тя, с. Стволы молодого дерева, которыми связываются сплавляемые деревья въ плотъ, тальбу. Шух. I. 181.

Роскручувати, чую, еш, сов. в. **роскрутити**, чѹ, тиш, гл. Раскручивать, раскрутить, развертывать, развернуть. *Чоловік крутить, а Бог розкручує.* Ном. № 84. *Всякі квітки розкручували свої пуп'яночки.* Левиц. I. 125.

Роскручуватися, чуюся, ешся, сов. в. **роскрутитися**, чѹся, тишся, гл. Раскручиваться, раскрутиться, развертываться, развернуться.

Роскрікатися, каюся, ешся, гл. Раскаркаться.

Роскублитися, блюся, лишся, гл. 1) Устроить большое гнѣздо, занять гнѣздомъ много мѣста. 2) Родить много дѣтей. *Моя Мотронка як розкублиться замужем, дак і в дворі дівтора не потовпиться.* Г. Барв. 179.

Роскузіватися, каюся, ешся, гл. Расплакаться (о дѣтяхъ).

Роскувати, ся. См. **Росковувати**, ся. **Роскудкудіватися**, каюся, ешся, гл. Раскудахтаться. *Роскудкудакалась як квочка.* Котл. Ев. I. 7

Роскудлати, ся. См. **Роскудлувати**, ся. **Роскудлувати**, лую, еш, сов. в. **роскудлати**, лаю, еш, гл. Взьерошивать, взьерошить, растрепать (волосы). *На голові волосся було розкудлане.* Левиц. Пов. 177

Роскудлуватися, луюся, ешся, сов. в. **роскудлатися**, лаюся, ешся, гл. О волосахъ: взьерошиваться, взьерошиться, растрепаться.

Роскудівчити, ся. См. **Роскудовчувати**, ся.

Роскудівчувати, чую, еш, сов. в. **роскудівчити**, чу, чиш, гл. = **Роскудлувати**, **роскудлати**. *Волосся йому розкудовчене.* Кв. I. 113.

Роскудівчуватися, чуюся, ешся, сов. в. **роскудівчитися**, чуся, чишся, гл. = **Роскудлуватися**, **роскудлатися**.

Роскузьомитися, млюся, мишся, гл. Расплакаться по дѣтски, расхныкаться. *Зійшлися до купи та й розплакалися, розплакалися й роскузьомилися.* ЗКЗО. I. Мат. 42.

Роску́йдати и **роску́йдити**. См. **Роску́йдувати**.

Роску́йдувати, **дую**, **еш**, **сов. в. роску́йдати**, **даю**, **еш** и **роску́йдити**, **джу**, **диш**, **гл.** = **Роску́длувати**, **роску́длати**. Мене змиють дрібні дощі, а розчешуть густі терни, а висунуть ясне сонце, а *роску́йдити* буйний вітер. Рудч. Чн 227. Хведір пізно вернувся додому, *роску́йданий*, без шапки. Мир. Пов. I. 163.

Роску́йбвдити, **джу**, **диш**, **гл.** = **Роску́длати**.

Роску́йбвдитися, **джуся**, **дишся**, **гл.** = **Роску́длатися**.

Роску́карікатися, **каюся**, **ешся**, **гл.** О. п'їтухъ: раскричатися

Роску́льбачити, **чу**, **чиш**, **гл.** **Розс'їд**лати.

Роску́м'їтися, **маюся**, **ешся**, **гл.** Прервати кумовськія отношенія. Я з тією кумою *роску́маюся*, з куминим дівчам *пови́чаюся*. Чуб. V. 155.

Роску́п'їти. См. **Роску́повувати**

Роску́повувати, **вую**, **еш**, **сов. в. роску́п'їти**, **плю**, **пиш**, **гл.** **Раску́нати**, **раску́нати**.

Роску́рв'їтися, **влюся**, **вишся**, **гл.** **Развратитися**.

Роску́р'їти, **ся**. См. **Роску́рювати**, **ся**.

Роску́рювати, **рюю**, **еш**, **сов. в. роску́р'їти**, **рю**, **риш**, **гл.** **Раску́ривати**, **раску́ривати**. Я йому *роску́рила* (лютьку) і *поди́ла*. Нов. № 9302.

Роску́рюватися, **рююся**, **ешся**, **сов. в. роску́р'їтися**, **рюся**, **ришся**, **гл.** 1) **Раску́риватися**, **раску́риватися**. 2) **Сильно димити**.

Роску́с'їти, **ся**. См. **Роску́шувати**, **ся**

Роску́ти, **кую**, **еш**, **гл.** = **Роску́вати**. Кінь утомлений, *копита* *роску́ті*, *розбиті*. Шевч. 641.

Роску́чматися, **маюся**, **ешся**, **гл.** = **Роску́длатися**. (О волосахъ). Уман. у.

Роску́штувати, **тую**, **еш**, **гл.** **Распробувати**.

Роску́штуватися, **туюся**, **ешся**, **гл.** **Хорб'їшене́к**о **распробувати**. *Роску́штува́лися*, — а воно добре, — давай *туди* їсти. Константиногр. у.

Роску́шувати, **шую**, **еш**, **сов. в. роску́с'їти**, **шү**, **сиш**, **гл.** **Раску́сывати**, **раску́сивати**. *Роску́шу* оршок. Чуб.

Роску́шуватися, **шуюся**, **ешся**, **сов. в. роску́с'їтися**, **шүся**, **сишся**, **гл.** **Раску́сыватися**, **раску́сиватися**.

Роску́щ'їтися, **щүся**, **щішся**, **гл.** **Раз-**

растись кустомъ. *Роску́щилась* *бузина* **Росла́вий**, **а**, **е** = **Росли́й**. *Рославі* *яво-ри*. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Росли́й, **а**, **е**. **Высо́кій**, **росли́й** *Росле* *дерево* НВолын. у.

Росли́на, **ни**, **ж.** = **Росли́на**. Борз. у. *Густа* *роса* *посла* *на* *всякій* *рослині* *Левиц* I 125 *В* *ясну* *та* *холодну* *ніч* *трава* *і* *всяка* *рослина* *швидче* *охоложується* *Ком* II 25 *Ум.* *Росли́нка*

Росом'аха, **хи**, **ж** *Зв'їрь* *россомаха* КС. 1882. VIII. 377.

Росонька, **ки**, **ж.** *Ум.* *отъ* *роса*.

Роспад, **ду**, **м.** **Распадо́ніе**.

Роспа́д'їтися, **даюся**, **ешся**, **сов. в. роспа́стися**, **дүся**, **дешся**, **гл.** 1) **Распа́д'їтися**, **распа́стися**, **разсы́п'їтися**, **разсы́п'їтися**. *Під* *припечком* *воду* *брала*, *гречаники* *розчиняла* *Чому* *мені* *не* *вдалися*, *аж* *ни* *трое* *роспалися* Чуб. V. 1173. *Панич* *порывав* *навуна* *на* *скибни*. .. *скибки* *роспалися* *і* *з* *середини* *ви́пав* *червоний* *вовк*. *Левиц*. Пов. 229 *Ад* *в* *порог* *роспався* Чуб. III. 25. *Так* *то* *вже* *побивалась* *нещаслива*, *що* *їй* *кам'їне* *б* *серце* *роспалося* МВ. I. 74. 2) **Только** **несов. в.** **Усердствова́ти**, **стара́тися** **изо** **вс'їхъ** **си́ль** **что** — **ли́бо** **д'їла́ти**, **доказыва́ти** **и** **пр.** *Брехня* *сьому*, *ей* *же* *то* *Богу* *брехня* — *так* *роспадалась* *І́вга*, *вже* *осмілюючись* *зовсім*. Кв. II 249. *Хазяїн* *аж* *роспадається*, *так* *статкує* *коло* *хазяйства* Гк. *Левиц*.

Роспа́дина, **ни**, **ж.** **Разс'ї́лина**.

Роспа́к'їувати, **вую**, **еш**, **сов. в. роспа́кува́ти**, **күю**, **еш**, **гл.** **Распа́ковывати**, **распа́ковувати**.

Роспал, **лу**, **м.** **Растопка**. *На* *роспал* *нема* *тріски*. Черниг. г.

Роспа́ла́тися, **лаюся**, **ешся**, **гл.** 1) **На́чати** **сильно** **пыла́ти**. *Пожар* *удвоє* *розгорівся*, *роспалався* *до* *самої* *хмар*. Шевч. 180 2) **О** **челов'їк'ї**: **зард'ї́тися**, **сильно** **покра́сн'їти**, **разгор'ї́тися**. Г. *Барв*. 340.

Роспа́лина, **ни**, **ж.** **Тре́щина**, **разс'ї́лина**. *Темно* *було* *у* *печерях*. . . *Де* *зверху*, *у* *гору* *роспалину*, *со́яшний* *промінь* *ронив* *се́яючу* *стягу* МВ. II. 159.

Роспа́лити, **ся**. См. **Роспа́лювати**, **ся**.

Роспа́лка, **ки**, **ж** *Мелкія* *дрова*, *щепки* *для* *растопки*.

Роспа́лювати, **люю**, **еш**, **сов. в. роспа́лі́ти**, **лю**, **лиш**, **гл.** 1) **Разжига́ти**, **разже́чи** *Роспа́лити* *лю́льку*. Кв. *Своє* *серце* *роспаливши* . . . Чуб. III. 21 *Мене* *розбой* *роспалив*: *хоть* *би* *батька*, *то* *б* *убив* Чуб. V. 741. 2) **Растопи́ти** (*печь*), **развести**

(огонь). *Вона в печі розпалила.* МВ. II. 25. *Наймит розпалив багаття.* Левец. Пов. 109.

Роспалюватися, лююся, ешся, сов. в. розпалітися, ліюся, лишся, гл. 1) Разгораться, разгорѣться. 2) Раскаливаться, раскалиться. 3) Разгорѣться, покраснѣть сильно. *Розпалились у мене щокки.* Г. Барв. 381. *Чого се ти так розпалилась? Собака, чи вовк налякав?* Г. Барв. 397. 4) Пылать, воспылатъ. *Еней, таку уздрівши зраду, великим гнівом розпаливсь.* Котл. Ев. *Дуже палка натура нашого люду, швидко він розпалюється високим полом'ям, та що ж, коли й малесенький дощик може погасити те полом'я.* О. 1862. IX. 29. 5) Войти въ азартъ; вспылать. *Розпалився як оса.* Пом. Ж. 3410. *Розпаливсь, як жаба до каченяти.* Пом. Ж. 3411.

Роспалѣти, лію, еш, гл. = Роспалювати. *Огонь великий розпалюють.* Котл. Ев.

Роспанахати, хаю, еш, гл. Сильно разорвать или разрѣзать на двое. Левец. Пов. 360. *Роспанахають погане гниле серце, трудне.* Шев. 669.

Роспанашитися, шуся, шишся, гл. = Запаніти. Гн. I. 187.

I. Рѣспари, рѣв, м. мн. Оттепель. Александров. у.

II. Рѣспари, рѣв, мн. О волахъ: не парные. Мнж. 191. См. Рѣспарки.

Рѣспарити, ся. См. Роспарювати, ся.

Рѣспарки, мн. О сапогахъ, рукавицахъ и пр. = не парные. Мнж. 191. См. II. Роспари.

Роспарѣувати, вую, еш, сов. в. роспарувати, рую, еш, гл. Раздѣлять, раздѣлить пару, развести, разъединить. *Як ми любилися та півтора року, покіль не знали вороги збоку. Ой як узнали, то роспарували.* Грин. III. 187. *На що маю роспаровувати коней: купуйте обох.* Камеєц. у.

Роспарювати, рую, еш, сов. в. роспарити, рю, риш, гл. Распаривать, распарить. Вас. 163.

Роспарюватися, руюся, ешся, сов. в. роспаритися, рюся, ришся, гл. Распариваться, распариться. *Жолудик у печі роспаривсь.* Мвж. I.

Роспасати, саю, еш, гл. Распоясать.

Роспасатися, сяюся, ешся, гл. Распоясаться. Борз. у.

Роспаскудити, джу, диш, гл. Испортить нравственно.

Роспаскудитися, джуся, дишся, гл. Распакоститься, испортиться нравственно.

Роспасти, сѣ, сѣш, гл. Распустить. *Лежитъ на лаві як спас, і бороду роспас.* Мнж. 114

Роспастися. См. Роспадатися.

Роспѣтлати, ся. См. Роспатлювати, ся.

Роспѣтлювати, лую, еш, сов. в. роспѣтлати, лаю, еш, гл. Растрепывать, растрепать (волосы). *Попереду несли Зінку роспѣтлану і росхристану, неначе мертву.* Стор. М. Пр. 55.

Роспѣтлюватися, луюся, ешся, сов. в. роспѣтлатися, лаюся, ешся, гл. Растрепываться, растрепаться.

Роспѣткатися, каюся, ешся, гл. Разболтаться. *Патя та патя, та й роспѣткались, неначе цілий вік їм укупі на сьому місті жити.* Кв. II. 41.

Рѣспач, чі, ж. Отчаяніе. Гол. II. 518. *Гляну на дівчину — бліда, грізна, сама роспач гіркая.* МВ. II. 43.

Роспѣчливий, а, в. Отчаянный. *Уже в хаті ридання голосне та гірке роспѣливе.* МВ. II. 142.

Роспѣчливо, нар. Отчаянно, съ отчаяніемъ.

Рѣспаш, шу, м. Въ выраж.: у рѣспаш. Въ разсыпную. *Шматки по обкоті ходять в роспаш, як можна тихше, щоб по траві не розгубить ягнят.* О. 1862. V. 33.

Роспѣшистий, а, в. Вѣтвистый. Черном.

Роспѣшикуватися, куюся, ешся, гл. Раскричаться, разговориться (рѣзкимъ голосомъ).

Роспаювати, юю, еш, гл. Раздѣлить на части, распредѣлить. *Брат так роспаює хлопців красно, що другий і з письма так не удав би.* Федьк. Пов. 2.

Роспаюшитися, шуся, шишся, гл. Сильно раздражиться, впасть въ сильное возбужденіе, раздраженіе. Вх. Лем. 462. См. Роз'юшитися.

Роспекті, ся. См. Роспикати, ся.

Рѣсперезати, ся. См. Росперізувати, ся.

Росперізувати, зую, еш, сов. в. росперезати, жу, жеш, гл. Распоясывать, распоясать. *Їж хлѣб, хоч росперези паса.* Ном. Ж. 679.

Росперізуватися, зуюся, ешся, сов. в. роеперезатися, жуся, жешся, гл. Распоясываться, распоясаться. *Прийшов додому, роздягсь, росперезивсь та й ліг.* Кв. I. 120.

Роспéрти См. **Роспíрати**.

Роспéстити, щу, стиш, гл. Избаловать, извѣжить.

Роспéститися, щуся, стишся, гл. Избаловаться. *Хоре коли не вмере, то роспéститися.* *Ном. № 8151*

Роспечáтати См **Роспечатувати**.

Роспечáтувати, тую, еш, сов. в. роспечáтати, таю, еш, гл. Распечатывать, распечатать

Роспíватися, вáюся, ешся, сов. в. роспíтися, зіп'юся, ёшся, гл. Распиваться, распиться, распьянствоваться. *Вдовин син роспився, розгулявся Чуб. V. 734. Матна ся роспили, всі грошки пропили. Чуб. V. 1156.*

Роспíлювати, люю, еш, сов. в. роспíляти, лáю, еш, гл. Распивать, распилить.

Роспíнання, ня, с. Распиваніе, распятіе *Од самого роспíнання Христа ходе по світу.* *Стор. М. Пр. 169.*

Роспíнатéль, ля, м. Распинающій. *перевсно: мучитель Роспíнателі поділили одежу його. Ев. Мр. XV. 24. Роспíнател-лям народним, грядущим тиранам.* *Шевч. II. 167.*

Роспíнати, нáю, еш, сов. в. розпíну-ти и розпíясті, пн́у, неш, гл. 1) Распьяливать, распьялить, растягивать, растянуть. *Сорочку... один за один рукав, а другий за другий розпíяли.* *Сим. 213.* 2) Разбивать, разбить, раскидывать, раскинуть (палатку). *Шанро край шляху роспíяли.* *Шевч. 3) Распускать, распус-тять (паруса). На байдаках роспíнають паруси.* *Дещо. 4) Распинать, распять (на крестѣ). Пилат руки умиває, на хрест Христа роспíнає Чуб. III. 20. Гіриє ляха свої діти її роспíнають.* *Шевч. 215. 5) Разставлять, разставить ноги, ру-ки. І Масюк розпíяв руки, піднявши вго-ру.* *Левинц. Пов. 194.*

Роспíнатися, нáюся, ешся, сов. в. розпíну́тися и розпíястіся, пн́уся, нешся, гл. 1) Распьяливаться, распьялиться, рас-тягиваться, растянуться. 2) Распина́ться, распя́ться. *Постав хрест і розпíнився на йому.* *Драг. 73 — за ко́го Отстаивать ко-го, стоять горой за кого. Роспíнайся, умри за них.* *Кв. I. 2. 3) Разставлять, разставить ноги, руки. На порозі не мож-на роспíна́ться.* *Чуб. I. 102*

Роспíнджевний, а, е. Разважничавщій-ся, зазнавшійся. *Роспíнджска ляхва.* *К. ПС. 137.*

Роспíндитися, джуся, дишся, гл. Раз-важничаться, заважничать, надменность по-казать.

Роспíнка, ки, ж. Распорка (для удер-жанія двухъ предметовъ въ раздѣльномъ положеніи). *Лебед. у. Константиногр. у.*

Роспíрскатися. См. **Роспирскуватися**

Роспíрскуватися, куюся, ешся, сов. в. роспíрскатися, каюся, ешся, гл. Разска-живаться, разскачиваться въ разные сторо-ны, разбрасываться, разбросаться. *Зерно не роспíрскувалося, а падало в дучай.* *МУЕ. III. 54.*

Роспíсáти, ся. См. **Росписувати, ся.**

Роспíска, ки, ж. Расписка. *Ходім у хату росписку писати.* *Чуб. I. 185. Я не повірю на слові: хай дасть мені рос-писку, своєю кров'ю написану Чуб. II 18 Ум. Рóписочка. Грин. I. 8.*

Роспíсуватися, суюся, ешся, сов. в. роспíсáтися, ш́уся, пешся, гл. Распи-сываться, расписаться, дать расписку. *Рос-писався, що оддасть непремінно.* *Рудч. Ск. I. 116.*

Роспíтáти, ся. См. **Роспитувати, ся**

Роспíтися. См. **Роспиватися.**

Роспíток, теу, м. Разспросъ. *Нацм пристав до його з роспитками.* *Кв. I. 94. Без роспíтку. Безъ разспросовъ.* *Черк. v*

Роспíтування, ня, с. Разспрашиваніе, разспросы. *Вибігла його мила на роспи-тування, обняла миленького та й поцілу-вала.* *Чуб. V. 673.*

Роспíтувати, тую, еш, сов. в. роспíтáти, тáю, еш, гл. Разспрашивать, раз-спросить. *В крамарочки роспíтує: ско-жи мені правдоньку, якого ти родоньки Чуб V. 911. Хочу її за рученьку взяти, усю правду в неї роспíтати.* *Чуб. V. 135*

Роспíтуватися, туюся, ешся, сов. в. роспíтáтися, тáюся, ешся, гл. 1) = Рос-пíтувати, роспíтати *Роспíтуйся жи-даних гостей.* *Чуб. III. 410. 2) Разспро-шивать, разспросить другъ друга, выясни-ти что-либо совместно. Ой ти п'єш, мені б'єш — роспíтаймось: за що? Чуб. V. 118. Тут між собою роспíтались.* *Котл. Ен.*

Роспíхáти, хáю, еш, сов. в. розпíхá-ти, хáю, еш, одн. в. розпíхну́ти, н́у, неш, гл. Расталкивать, растолкать, растол-кнуть. *Так тісно, хоч людей роспíхай, як у церкві.* *Левинц. Пов. 32. Боярин на-силу розпíхав гурт.* *Левинц. I. 187.*

Роспíшнитися, вюся, нишся, гл. Пыш-но расцвѣсти. *Ганя роспíшпилася, як та чпрянда повна.* *Левинц. I. 227.*

Роспищатися, щуся, щінся, гл. Распещаться.

Роспізнавати, наю, єш, сов. в. роспізнати, наю, єш, гл. Узнавать, узнать, различать, различить. *Багатого з хвастливим не розпізнаєш.* *Ном. № 2572.*

Роспізнаватися, наюся, єшся, сов. в. роспізнатися, наюся, єшся, гл. Знакомиться, ознакомиться.

Роспікати, каю, єш, сов. в. роспекти, печу, чеш, гл. 1) Распекать, распечь, раскачивать, раскалить. *Левец. Пов. 157. Чуб. 2) Раздражать, раздражить. У нас... дуже роспікають людей... Там, чуєш, прикащик побив чоловіка.* *О. 1862. II. 74.*

Роспікати, каюся, єшся, сов. в. роспектися, чуся, чешся, гл. Распекаться, распецаться, раскаляться, раскалиться. *Наказав жінці топити, а як роспеклась черинь...* *Миж. 117.*

Роспірати, раю, єш, сов. в. росперти, зіпру, рещ, гл. Распирать, распереть, раздвувать, раздуть, разносить, разносить. *Ном. № 13215. Минулися тії роки, що роспірали пироги боки.* *Ном. № 681. Воздух у пазурі від тепла поширшає, роздасться і розіпре пазурь.* *Дещо. Як же почувли скотина кров, як заревуть, як двинуть лавою,—бачечки!—росперли й загони к чортовій матері!* *Стор. II. 45.*

Рбспірка, ки, ж. Распорка, распорочное місце, прорѣха. *Показала маленьку роспірку на плечі.* *Левец. Нов. 143. Ум. Рбспірочка.*

Роспістертися, струся, рѣшся, гл. Растянуться, распростереться, лечь. *Поки дяк коні то роспіг, то попугав, пан-отець відійшов трохи набік і роспістерся на траві.* *Також расположиться, занятъ місце: Понакладали отут на столі, що мені ніяк роспістертися ні з чим.* *Волч. у.*

Росплакати, чуся, чешся, гл. Расплакаться. *Ой устань, жінко Уляночко, бо росплакалось дитяточко!—Ой нехай плаче, росплачється, а мені вже з ним не бачиться.* *Чуб. V. 789.*

Роспланувати, вую, єш, гл. Распланировать. *Я вже роспланував, де треба й хати ставити.* *Міус. окр.*

Росплата, ти, ж. Расплата. *Оце ж тобі, Лебеденку, за усе росплата.* *Чуб. V. 962.*

Росплатати, таю, єш, гл. 1) Расплатать. *Доставши рибу щуку, або яку другу, принеси додому, росплатай.* *Чуб. I.*

75. 2) Растянуть, разложить. *Росплатала дочку та й тне її лозиною.* *Харьк. г.*

Росплататися, таюся, єшся, гл. 1) Расплататься, растянуться, упавъ. *Мнж. 191. Ти вже і впав добре—так і росплатався на долівці.* *Харьк. г. Він росплатавсь коло порога.* *Мнж. 131. 2) О птицѣ: распространить крылья. В блакитнім небі... росплатавшись на крилах, плив орел.* *О. 1862. VII. 47.*

Росплатитися. См. **Росплачуватися.** **Росплатка, ки, ж.** Платежъ. *Иноді візьмеш і всі гроші, як треба на росплатки.* *Верхнедніпр. у.*

Росплáчуватися, чуюся, єшся, сов. в. росплатитися, чуся, тишся, гл. Расплачиваться, расплатиться. *Тепер вже я тобі грошей не дам, бо ми росплатилися: ти мене вибавив од смерті, а я тебе.* *Рудч. Ск. I. 73. Ось на тобі карбованець та йди росплатись.* *Чуб. V. 677.*

Росплéнтати, таю, єш, гл. Распутать. *Заплутався в гарбузіння та й наробиш шкоди...* *Росплентайте з гарбузіння,—вам шкоди не буде.* *Мил. 107.*

Росплескати, ся. См. **Роспліскувати, ся.**

Росплесті, ся. См. **Росплітати, ся.**

Роспливатися, ваюся, єшся, сов. в. роспливтися, вуся, вѣшся, гл. 1) Распливаться, расплыться, поплыть въ разные стороны. 2) Исчезать, исчезнуть, слыть. *Усе роспливалось (добро).* *Ном. № 1856.*

Росплигати, гаюся, єшся, гл. Распрыгаться.

Росплівнутися, нуся, нешся, гл. = **Роспливтися** *Чуб. I. 313.*

Росплистися, вуся, вѣшся, гл. = **Роспливтися.**

Росплід, лоду, м. Расплодъ, разведение. *На Семена чорт мірає горобців міркою... з верхом насипле мірку. То що в мірці, те йому йде, а що зчеркне, та зостається на росплід.* *Драг. 9.*

Роспліскувати, кую, єш, сов. в. росплескати, плещу, щеш, гл. 1) Расплескивать, расплескать. 2) Разбалтывать, разболтать, разгласить.

Роспліскуватися, куюся, єшся, сов. в. росплескатися, щуся, щешся, гл. Расплескиваться, расплескаться.

Росплітання, ня, с. Расплетаніе. *О. 1862. IV. 12.*

Росплітати, таю, єш, сов. в. росплесті, тую, тѣш, гл. Расплетать, расплестъ.

Росла коса до пояса—ні росплетти, ні росчесати. Чуб. V. 549.

Росплітáтися, тáюся, ешся, сов. в. **росплесті́ся, тўся, тешся,** гл. 1) Расплетаться, расплестись. Грин. III. 103. 2) Расплетать, расплести собі волоси.

Росплітка, ви, ж. Косоплетка. См. Заплітка, нісник. *Брат сестрицю росплітав, де тій росплітки подівав?* Грин. III. 488.

Росплішувáтися, шўюся, ешся, гл. О деревяннихъ снарядахъ, мебели: распасться вслѣдствіе випаденія клиньевъ. *Росплішувалося мое ліжко,— треба заплішувати.* Черниг. у.

Росплóджувати, джую, еш, сов. в. **росплоді́ти, джў, диш,** гл. Расплаживать, расплодити, развести. *Нігде сісти, гнізда звити, малих дітей расплодити.* Чуб. V. 937. *В чужій кошарі овець не расплодиш.* Ном. № 9659.

Росплóджуватися, джуюся, ешся, сов. в. **росплоді́тися, джўся, дишся,** гл. Расплаживаться, расплодигься, развестись. *Як би їх (чортів) грім не був та вовки не виїдали, то їх би такого расплодилося, що й світу не було б видно.* Чуб. I. 52.

Росплўтати, ся. См. **Росплутувати, ся.**

Росплўтувати, тую, еш, сов. в. **росплўтати, таю, еш,** гл. Распутывать, распутать.

Росплўтуватися, туюся, ешся, сов. в. **росплўтатися, таюся, ешся,** гл. Распутываться, распутаться.

Росплёвувати, вую, еш, сов. в. **росплювáти, плюю́, ёш,** гл. Расплевывать, расплевать. *Як таку рибу їсти, то тільки хліб росплёвувати.* Чуб. I. 238. *Не будь солодкий, бо розлизнуть, не будь гіркий, бо росплюють.* Ном. № 4602.

Росплювáтися, плюю́ся, ёшся, гл. Разсориться, разойтись. *Як дружили, та й росплювались.* Кобел. у.

Росплю́скати, каю, еш, гл. 1) Расплюскать. 2) = **Росплющити** 2.

Росплю́скнути, ну, иеш, гл. Расплющигься. *Як ударив я диню об землю,— вона так і росплюскала.* Волч. у.

Росплющáти, щію, еш, сов. в. **росплющити, шу, щаш,** гл. 1) О глазахъ: раскрывать, раскрыть. *Василь росплющив трохи сонні очі.* Левинц. I. 29. 2) Раздавливать, раздавить, расплющивать, расплющить. *Не стромляй пальців у двері, бо росплющать.* Ном. № 5892.

Росплющáтися, щіюся, ешся, сов. в. **росплющитися, шуся, шисся,** гл. 1) Рас-

крывать, раскрыть глаза. *Кіт як росплющитися, як гляне своїми очима.* Кв. 2) Раскрываться, раскрыться (о глазахъ) 3) Расплющиваться, расплющиться.

Росплю́мкати, каюся, ешся, гл. Принягься чмокать губами.

Росповзáтися, заюся, ешся, сов. в. **росповзті́ся, зўся, зешся,** гл. Расползаться, расползтись.

Росповивáти, ваю, еш, сов. в. **роспові́ти, вў, ёш,** гл. Распеленывать, распеленать.

Росповивáтися, ваюся, ешся, сов. в. **роспові́тися, вўся, ёшся,** гл. Распеленываться, распеленаться. *Та нехай (дитина) плаче, роспов'ється, а уже мене не дождеться.* Чуб. V. 787

Росповідáти, даю, еш, сов. в. **роспові́сті, вім, віси́,** гл. Рассказывать, рассказать. *Усе, що бачила, я їм росповіла.* Гн. II. 65. *Росповідаю йому, де я служу.* МВ. I. 19.

Роспові́стіти. См. **Росповіщати.**

Роспові́стувати, тўю, еш, гл. = **Росповісти.** *Вони росповістували єму.* Гн. II. 230.

Росповіщáти, щáю, еш, сов. в. **роспові́стити, щў, стіш,** гл. Разглашать, разгласить, вездѣ дать знать. *Ще батейко і не росповістили гаразд, а я вже був у Сидора.* Федьк. Пов. 56.

Росповсё́джувати, джую, еш, сов. в. **росповсё́дити, джу, диш,** гл. Распространять, распространить.

Росповсё́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **росповсё́дитися, джуся, дишся,** гл. Распространяться, распространиться.

Роспогóда, ди, ж. Наступленіе яснои погоды. Лубен. у.

Роспогóджуватися, джується, сов. в. **роспогóдитися, диться,** гл. Наступать, наступить яснои погодѣ. Черк. у.

Росподі́ляти. См. **Росподіляти**

Росподі́ляти, ляю, еш, сов. в. **росподі́ляти, лў, лиш,** гл. Распредѣлять, распределѣть, раздѣлять, раздѣлить. *Я казав нехай мати росподілять між нами усе, як прийдуть; так ні, він не послушав.* Верхнедніпр. у. (Залюб)

Роспозичáти, чаю, еш, гл. = **Роспозичити.** *Роспозичав гроші то тому, то иншому.* МВ. I. 150

Роспозич́ити, чу, чаш, гл. Раздать взаимы. *Гроші тато людім роспозичили, та й нема, а оце б треба.* Канев у

Распоїти, поїю, їш, гл. Распоить. *Шлях-та розпоїла венгжиною моїх посланців.* Стор. М. Пр. 43.

Располіскувати, кую, еш, сов. в. **располоскати**, каяю, еш, гл. 1) Полоскать, пополоскать? *Я ї рада таким прачкан абн располіскувати сорочину.* Кобел. у. 2) Размывать, размыть. *Вода располіскує береги.*

Располонітися. См. **Располонюватися**.

Располонюватися, нююся, ешся, сов. в. **располонітися**, нюся, нишся, гл. 1) Расширяться, расшириться, распространяться, распространиться, разростатся, разростись. *Тепер малий садок, а як располонитися, то буде дуже гарний. Он ба, як малина располонилась.* Змієв. у. 2) Разлиться (о річкѣ) *Дніпро располонився, що ї не можна проїхати.*

Располохати. См. **Располохувати**.

Располохувати, хую, еш, сов. в. **располохати**, хаю, еш, гл. Распугать, разогнать. *Сипни пірнатиими і располохай хижих.* К. Псал 319.

Располошити, шў, шиш, гл. = **Располохати**. Вх. Лем. 462,

Распонадітися, джуся, дишся, гл. *Разлакомигься, повадигься. Діти распонадилися на солодке* Змієв. у. *Распонадися вовк, ще їде.* Мнж 3.

Распороти, ся. См. **Распорювати**, ся.

Распорошити, ся. См. **Распорошувати**, ся.

Распорішка, ки, ж. Въ выраж: у **распорішку** — вразсыняую. *Так вони, хлопці, так у распорішку од нього та ї повтікали.* Козел. у. Слов. Д. Эварн. У **распорішку** піти. *Разсѣяться, разбѣжаться. Більше війська немає?—Немає, пане гетьмане: усі в распорішку пішли.* Костомаровъ, В. Хмельн. (1884, 4-е изд.). II. 393.

Распорішувати, шую, еш, сов. в. **распорішити**, шў, шиш, гл. 1) Разсыпать, разсыпать (о порошокѣ, мукѣ). 2) Разсѣвать, разсѣять. *Распорішив турка ї татарву на Черкень-долині.* К. ЦН. 227.

Распорішуватися, шуюся, ешся, сов. в. **распорішитися**, шўся, шишся, гл. 1) Разсыпаться, разсыпаться. 2) Разсѣваться, разсѣяться.

Распоріщатися, щўся, щїшся, гл. Раскричаться.

Распорювати, рюю, еш, сов. в. **распороти**, рю, реш, гл. Распарывать, распороть 2) Разрѣывать, разрѣзать, распороть

(тѣло). Чуб. I 183. *Распорили їй живота.* Рудч. Ск. I. 209.

Распорюватися, рююся, ешся, сов. в. **распоротися**, рюся, решся, гл. Распарываться, распороться.

Распоряджати, джаю, еш, сов. в. **распорядити**, джў, дїш, гл. 1) Давагы, дать порядокъ, устроить: распределѣть, распределить. *Старшина приїде, распорядить, та ї знов на хутір.* Канев. у. *Дай мені, Боже, так по правді вік їзжитъ і дітей распорядить, як я по правді кажу.* Ном. № 6750. *Распорядивши Турн як треба....* Когл. Ен. *Може що м провинила? Ой то провинила, що м челядочку до роботи не распорядила.* Чуб. V. 1096.

Распоряджатися, джаюся, ешся, сов. в. **распорядитися**, джўся, дїшся, гл. = **Распорядити**. *Распорядись, жінко, щоби ти збрала хлїб.* Рудч. Ск. I. 80.

Распорядкувати, кую, еш, гл. = **Распорядити**. Сим. 237. *Вже тільки вмій распорядкувати, то буде копійчина перепадати.* Кв. II. 196.

Распорядливий, а, е. Распорядительный. Черк. у.

Распорядок, дку, м. = **Распорядкування**. Грин. I. 195.

Распоряжати, ся, гл. = **Распоряджати**, ся.

Распотворити, рю, риш, гл. Избаловать, распустить. *Лихо не вmore, а распотворе.* Ном. № 2004.

Распотрушити, шу, шиш, гл. = **Рострусити** 1. *Стала ся томити, де ма'т гніздо вити: вила бим го вила.... та на ліщинойці; ліщинойку рушит, гніздо распотрушит, гніздо распотрушит, діти мї оглушит.* Гол. II. 78.

Распочати, ся. См. **Распочинати**, ся.

Распочинати, наю, еш, сов. в. **распочати**, чнў, вѣш, гл. Начинать, начать. *Позабувала все, що там распочала робити.* МВ. II. 23. *Ще ти недавно распочав жити.* Г. Барв. 177. *Ворог і распочав війну уп'янь.* Грин. I. 187. *Распочали молотити.* Грин. II. 206.

Распочинатися, наюся, ешся, сов. в. **распочатися**, чнўся, нѣшся, гл. Начинаться, начаться. К. Кр. 15. *Распочалось весілля.* Левиц. I. 21.

Расправа, ви, ж. 1) Расправа. К. ЧР. 245. *Тягнїть Варвару на расправу.* Ном. № 3929. *Я найду суд і расправу.* МВ. I. 134. 2) Стаття (литературная). *Почав Квітка їще з 1816 року писати для харь-*

ківського журналу розправи про інститут. К. Гр. Кв. XVIII. 3)—сільська. Поміщення сільського правління.

Росправити, ся. См. **Росправляти, ся.**

Росправляти, ляю, еш, сов. в. розправити, влю, виш, гл. Расправлять, расправитъ. *Насилу руку розправила.* Кв. I. 99. *Росправляй... крильця.* Чуб. V. 1126.

Росправлятися, ляюся, ешся, сов. в. розправитися, влюся, вишся, гл. Расправляются, расправитъся. *Шаблю ми з ним розправимось.* К. ЧР. 336.

Роспрасувати, сую, еш, гл. Разгладить утюгомъ.

Росприндитися, джуся, дишся, гл. 1) Раскапризничаться. 2) Разважничаться. *Задравши ніс, розприндившись ходили.* Греб. 366. *Росприндився і розхрабрився.* і на троянців полетів. Котл. Бу. VI. 71.

Роспріскати, ся. См. **Росприскувати, ся.**

Роспріскувати, кую, еш, сов. в. розпріскати, каю, еш, гл. Разбрызгивать, разбрызгать.

Роспріскуватися, куюся, ешся, сов. в. розпріскатися, каюся, ешся, гл. 1) Разбрызгиваться, разбрызгаться. *Вода розпріскалася.* 2) Сердитися, разсердиться, расходиться. *Як розпріскається мій Антосьо! е, як та вода на лотоках.* Св. Л. 173. *Якого ти біса так розпріскався?*

Роспродавати, даю, еш, сов. в. розпродати, дам, дасі, гл. Продавать, распродавать, распродать. *Усім дівочкам да розпродає, своїй Настечці да даром дає.* Чуб. III. 126.

Роспродувати, дую, еш, гл. = **Роспродавати.**

Роспростати, ся. См. **Роспростувати, ся.**

Роспростёрти, ся. См. **Роспростирати, ся.**

Роспростирати, раю, еш, сов. в. розпростёрти, стру, рэш, гл. 1) Распростирать, распростереть. *Так щедрі руки розпростер благий Господь над нами.* К. Псал. 233. 2) Распространять, распространить. *Освіту народню скрізь розпростер.* К. (О. 1861. II. 228).

Роспростиратися, раюся, ешся, сов. в. розпростертися, струся, рэшся, гл. 1) Распростираться, распростереться. 2) Распространяться, распространиться. *Як же мислиш розпростертись на всю Україну.* К. XII. 63.

Роспросторити, ся. См. **Роспросторювати, ся.**

Роспросторювати, рюю, еш, сов. в. розпросторити, рю, риш, гл. 1) Распространять, распространить, простирать, простереть. *Ти своє величчє з неба на всю землю розпросторив.* К. Псал. 14. *Тинь темної ночі піднімала своє чорне крило і розпросторювала усюди темноту.* Мир Пов. II. 115. 2) Разставлять, разставить (руки). *Роспросторила руки, наче крила Грив.* II. 280

Роспросторюватися, рююся, ешся, сов. в. розпросторитися, рюся, ришся, гл. Распространяться, распространиться, распростираться, распростереться. *Окрилось поле холодками і розпросторилися вити.* К. Псал. 184. *Роспросторимось, брате, від моря до моря.* К. Дз. 122.

Роспростувати, тую, еш, сов. в. розпростати, таю, еш, гл. Расправлять, расправитъ, виправитъ. *Цю дужку треба розпростати, а то загнула ся скраю.* Черниг. у.

Роспростуватися, туюся, ешся, сов. в. розпростатися, таюся, ешся, гл. Расправляются, расправитъся, выпрямиться.

Роспрощання, ня, с Прощаніє. *Що ж тобі говорила начальниця на розпрощанні?* Левиц. Пов. 140 *На розпрощання поставили могорич.* Св. Л. 188.

Роспрощатися, щаяся, ешся, гл. Распрощаются, прощаются. *Роспрощалась душа з тілом.* Чуб. V. 741.

Роспрягати, гаю, еш, сов. в. розпрягати, жу, жэш, гл. Распрягать, распречь. *Узяв розпріг (кобилу) та дугою і вбів.* Рудч. Ск. I. 181

Роспрягатися, гаюся, ешся, сов. в. розпрягтися, жуся, жэшся, гл. Распрягаться, распречься. *Коні розпряглися.*

Роспряді(о)вітися, влюся, вишся, гл. О ниткѣ, веревкѣ: раскрутиться. *Роспрядовилася нитка.* Мирг. у.

Роспрямити, ся. См. **Роспрямлювати, ся.**

Роспрямлювати, люю, еш, сов. в. розпрямити, млю, миш, гл. Выпрямять, выпрямить.

Роспрямлюватися, лююся, ешся, сов. в. розпрямитися, млюся, мишся, гл. Выпрямяться, выпрямиться.

Роспрястися, дуюся, дешся, гл. Принятися усердно прясть, увлечься прядіннямъ. *Тац розпрялася, що й спати лягати не хочеться.*

Роспосітисся, чуся, тишся, гл.=Роспосіти. *Ей, то то ти дуже вже роспосітисся.* Ном. № 2925.

Роспуджувати, джую, еш, сов. в. роспудити, джу, диш, гл. Разгонять, разогнать. Мир. ХРВ. 117. *Роспуджував, мов птаство, татарву.* К. ПС. 65. *Чи ба! вівці роспудив.* Кобел. у.

Роспужати, жаю, еш, гл.=Роспудити. *Да й він мені не звертав, вірні коні роспужав.* Чуб. V. 741.

Роспұка, ки, ж. Отчаяніе. К. Кр. 31. *О, розлука, мій миленький, розлука, розлука,—комуś буде потітенька, а мені роспука.* Гол. II. 778. *Удорила з роспуки об поли руками.* Г. Барв. 531.

Роспукати, каю, еш, сов. в. роспукнути, ну, неш, гл. 1) Разрыватьсся, разорваться, лопнуть, треснуть. *Роспукає серце, каменіють груди.* Рудан. I. 13. 2) Расцвѣтати, расцвѣсть, распускатьсся, распуститьсся. *Подивлюся на калину,— вона роспукає.* Рудан. I. 14.

Роспукатися, каюся, ешся, сов. в. роспукатися, каюся, ешся, гл. 1)= **Роспукати, роспукнути** 1. Переносно: прийти въ отчаяніе. *Вийди дівчино, бо ся з жалю роспукну.*—*Хоч пукай, хоч ся зараз роспукай, раз тобі кажу: иншої собі шукай.* Чуб. V. 157. 2)=**Роспукати, роспукнути** 2. *Піднялись стебелинки, роспукались цвіточки.* Кв. I. 29. *Морозенко, позаченько як мак роспукався.* Грин. III. 590.

Роспуківка, ки, ж. Распустившийся цвітокъ. *Роспуковка, перва квітка.* Г. Барв. 125.

Роспукнути. См. **Роспукати.**

Роспукнутися, вуся, нешся, гл. 1)= **Роспукатися** 1 *Прийде мі ся роспукнути, хлопче за тобою* Гол. III. 395. 2)=**Роспукати** 2.

Роспукуватися, вуюся, ешся, гл.=Роспукатися. 30ЮР. II. 77. Г. Барв. 222. *А дівчина, справді, як та квіточка роспукується.* МВ I. 98.

Роспурхатися, хаюся, ешся, гл. Распорхаться. *Як пішов горобчик танцювати—роспурхався, розцвіркався.* Грин. III. 663.

Роспуск, ку, м. 1) Роспускъ, распушеніе, отпущеніе. 2) Потворство распушенности, неповиновенію. *Через твій роспуск двоє робітників утерляли.* МВ. (О 1862. III. 74).

Роспускати, каю, еш, сов. в. роспу-

стіти, щу, стиш, гл. 1) Распускать, распустить. дозволить разойтись. *Распустил коні по всій оболоні.* Ном., стр. 291, № 32. *Распустил вівчарь вівці та по крутій горі.* Мет. 108. *Распустил військо козацьке в славнім місті Жаботині.* Ни. *Кажуть таки, що не швидко їх роспустять.—Не журиш, може ти його і сього вечора побачиш.* Кв. II. 120. 2) Распускать, распустить, распростереть, отпускать, отпустить, дать развернуться, распуститься. *Ой ти, дубе кучерявий, нащо гілля роспускаєш.* Грин. III. 247. *Як широка сокорина віти роспустила.* Шевч. 324. *Косоньку роспуцу.* Чуб. III. 85. *Наша пані хулава роспустила рукава.* Чуб. III. 235. *Чи ти се дав таку коневі силу і роспустил йому хвилясту гриву?* К. Іов. 89. *Хвіст роспустил.* Ном. № 5035. *Канчук роспукає.* Ни. О. 1862. II. 97. *Распустіте ж ви шовковий невод* Чуб. III. 300. *Червоній хрещатій давній корогви... роспустил, до води похилив.* АД. I. 218.—*губи, морду, язика.* Говорить лишнее, много говорит, кричатъ. *Та цить, невістко, та не роспукай губи, як бачиш коцюбу, то позбіраєш зуби.* Чуб. V. 698. *Распустил морду, як халаву.* Ном. № 3445. *Не дай рукам волі, то й сам не підеш у неволю, та язика ще не роспукай.* Ном. № 3821.—*сльбзи.* Расплакаться. *Дивлюсь, а наша Уляна і сльозоньки роспустила.* Стор. II. 32.—*пательки.* Разревѣтьсся. *Чого роспустил пательки? Адже не била, дак і мовчи!* 3) Развязывать, развязать. *Распустил того міха, гад і поліз, і поліз з нього.* Драг. 8. 4) Распарывать, распоротъ. *Пір'я взорі, мов подушку що роспустило.* Сим. 211. *Распустю собі черево, повиймаю тельбушки.* Мнж. 69.—*шкіру.* Разрѣзывать, разрѣзать. *Кожу на куски.* Вх. Зя. 60. 5) Распространять, распространить. *Распустил королівські листи.* К. ЦН, 227. 6) Распускать, распустить, избаловать. *Бог нас покарає, що ми так дитину роспустили.* МВ. I. 26. 7) Распускать, распустить, растворять, растворить (въ жидкости). *Вода вбірає або роспукає в собі по дорозі багато частин.* Депо. О льдѣ: расплавить. *Лід роспусти.* Чуб. I. 73. 8) Гасить, погасить (известь). Славяносерб у.

Роспускатися, каюся, ешся, сов. в. роспуститися, щуся, стишся, гл. 1) Распускатьсся, распуститьсся, развернуться. *Роспустився як циганська пуга.* Ном.

№ 2848. *Довга коса розпустилася по воді.* МВ. I. 158. 2) Распускаться, распуститься, развратиться. *Розволоचितься да і само розпуститься: слова говорять гидкі, старого не поважають.* Г. Барв. 438. *Наша молодіж так розпустилася, що і ходити на уліцях страшно.* Левиц. Пов. 132. 3) Растворяться, раствориться, распуститься. *Не в кожній воді мило распуститься.* Ном. № 5322.

Роспуста, ти, ж. 1) Распущенность, своеволие. *Дати распусту.* Распустить, избаловать. *Мала вдова їдну дочку, дала їй распусточку.* Грин. III. 386. 2) Развратъ, распутство. Ум. **Роспустонька, распусточка.**

Роспустяти, ся. См. **ропускати, ся.**

Роспустка, ки, ж. Родъ дѣвичей игры на празникъ Пасхи. Kolb. I. 153.

Роспустний, а, о. 1) Распущенный. Федьк. Пов. 6. *Добре, що у тебе діти не распутні.* КС. 1882. X. 57. 2) Развратный.

Роспустник, ка, м. Развратникъ. *Святий чоловік, пізнай себе для Бога, що распутником презлая дорога.* Чуб. III. 17.

Роспустниця, ці, ж. Развратница. *Ой улиця распустниця.* Мил. 69.

Роспустонька, распусточка, ки, ж. Ум. отъ распуста.

Роспустуватися, туюся, ешся, гл. Расшалиться.

Роспутляти, ляю, еш, гл. Распутать. *Наш писарь волосний так запутляв діло, що й два писарі на превелику силу распутляли.* Волч. у. (Лобод.).

Роспутний, а, о = Роспустний. *Роспутне життя в молодості приносить хоробу на старії кості.* Ном. № 8786.

Роспуття, тя, с. Распутье, перекрестокъ. Хата. 15. Ном. № 3694. *На распутті кобзарь сидить та на кобзі грає.* Шевч. 51. *Ой вербо, вербо-вербице, ти на распуттю стояла, що ти чула, бачила?* Чуб. III. 118. Ум. **Роспуттячко.** Мет. 303.

Роспухати, хаю, еш, сов. в. роспухнути, ну, неш, гл. Распухать, распухнуть.

Роспухатися, каюся, ешся, гл. Тихо расплакаться.

Росп'ясті ся. См. **роспинати, ся.**

Росп'яття, т'я; с. 1) Распятіе (дѣйствіе). *Повели його на росп'яття.* Єв. Мт. XXVII. 31. 2) Распятіе (образъ распятаго Христа на картинѣ или крестѣ). *У церкві стояло росп'яття угорі.* Черниг. г.

Роставати, таю, їш, сов. в. ростанути, и ростати, тану, неш, гл. Таять, растаять. *Під тобою лід росте, а підо мною мерзне.* Ном. № 2135. *Тричі крига замерзала, тричі роставала.* Шевч. 111. *Упасніжок на обмежок та вже й не ростане.* Мет. 50.

Росталь, лі, ж. Оттепель.

Ростанути. См. **Роставати.**

Ростанцювати, цюю, еш, гл. Развлекать танцями. *Не жадну й тугу танцюра ростанцюс.* МВ. II. 109.

Ростаскати. См. **Ростаскувати.**

Ростаскувати, кую, еш, сов. в. ростаскати, каю, еш, гл. Расгаскивать, растащить, разнести. *Худобу ростаскають.* Кв. I. 63. *Будете ви всі через три дні повішані, і лави вас ростаскають.* Мнж. 69.

Ростати. См. **Роставати.**

Росташуватися, шуюся, ешся, гл. Разложить что-либо. *Росташувався, мов жид у ярмарку.* Ном. № 14259. *Кожна з своїм крамом росташувалась.* Кв. I. 134.

Ростворіти, ся. См. **Ростворяти, ся.**

Ростворяти, ряю, еш, сов. в. ростворіти, рю, риш, гл. Открывать, открытъ. *Небеса ростворили.* Чуб. III. 329.

Ростворятися, ряюся, ешся, сов. в. ростворітися, рюся, ришся, гл. Открываться, открыться. *Ви, небеса, ростворітеся, ви, святії, Ісусу Христу поклонітеся.* Чуб. III. 344. *До першого грому земля не роствориться.* Ном. № 417.

Ростектіся. См. **Ростікатися.**

Ростелесувати, сую, еш, гл. Разорвати на части (животное).

Ростепірчити. См. **Ростепірчувати.**

Ростепірчувати, чую, еш, сов. в. ростепірчити, чу, чиш, гл. 1) Растопыривать, растопырить. *Ростепірчила пальці та й показує.* Новомоск. 2) Растормошить. *Трошки ростепірчила я вузлик і бачила, що там гроші.* Новомоск. (Залюб.).

Ростерти, ся. См. **Ростирати, ся.**

Рості, т'у, т'еш, гл. 1) Расти. *На битій дорозі трава не росте.* Ном. 3878. *Рости, рости, дівчинонько, на другу весну.* Чуб. V. 292. 2) Рості вгору. О чоловік: а) возвышаться; б) испытывать подъемъ духа. *Росту я вгору.* Г. Бар. 293. То же значеніе имѣть душа росте вгору. Г. Барв. 442.

Ростикати, каю, еш, сов. в. ростікати, каю, еш, гл. Растыкать, растыкать,

наткнувши, разставити. *Ноги й руки ростикали по шляхах.* Стор. М. Пр. 99.

Рості́на, ня, ж. Растенію. *Без неї (води) нема життя нічому живому—ні ростині, ні чоловікові.* Дешо. (1874). 60. Далі пішла вся ростина—росте, як з води йде. О. 1862. V. Кух. 31. Бог сотворив світ та покликав усіх до себе і почав землю ділити.... і чоловікові, і звірю, і птиці, і комахці усякій і землю, і воду, й ростину, і їжу указав. Драг. 14.

Ростина́ти, наю, еш, сов. в. ростя́ти и **розітну́ти, ну, неш, гл.** Разрубать, разрубить, разрѣзывать, разрѣзать. *Острим мечем ростинає, кров як воду розливає.* Чуб. III. 363. *Видиться: мене гетьман Кішка на три часті ростяв.* АД I. 210.

Ростина́тися, наюся, ешся, гл. Раздаваться, разноситься (о звукѣ).

Ростира́ти, раю, еш, сов. в. росте́рти, зітру́, реш, гл. Растирать, растереть. *Ном. № 12605. Масюк взяв колосок, ростер його, дмухнув на долоню і показав Радюкові великі зерна, блискучі як золото.* Левниц. Пов. 194 *Розотри ту ікру з перцем.* Чуб. I. 72.

Ростира́тися, раюся, ешся, сов. в. рсте́ртися, зітру́ся, решся, гл. Був шаг, та в кишені ростерся. *Ном. № 1563.* стр. 284.

Рості́рхати, хаю, еш, гл. Раздергать, разбросать. *Ростирхав соломі.* Вх. Зн. 69.

Рості́ти, щу́, стіш, гл. Растить. *Як язідку, як пташечку кохала, ростила.* Шевч. *Ростив теличку цілу зиму й літо, а потім продав.* Рк. Левниц.

Рості́ч, ці, ж. = **Рості́ч.** Як зваять одного, другого запорожці, так хто оставсь — у ростич. К. ЧР. 358.

Рості́к, то́ку, м. 1) Мѣсто роздѣлення улици или дороги на двѣ, рѣки на два рукава. Вх. Зн. 61. *Ой в городі на ростюці п'ють, гуляють запорожці.* Лис. IV. № 7. *На ростюці, на потоці два голуби воду пили.* Гол. II. 529. 2) Разговѣ? К. Псал. 215. *Угамуй рогатих турів, гордих дук у срібній зброї, росточи лихим ростокіом, най не п'ють крови людської.* К. Псал. 153. 3) мн. Уголь скам'я на пнугі. *Отут сідайте на ростокіах.* Київ. у.

Рості́кати́ся, каюся, ешся, сов. в. росте́ктися, чу́ся, чѣшся, гл. 1) Расплаваться, расплыться. Переносно: исчезать,

исчезнуть. *Хазяйствечко було, і те ростеклося.* ЗОЮР. I. 12. *Ростеклось добро усе, як слина по воді.* Ном. № 1855. 2) Расходиться, разойтись. *Відійшли і ростеклись по хатах* Г. Барв. 352. *Ростеклося товариство, хто куди.* Мир. ХРВ. 86. *Біжать згонити овець, що ростеклись по всій царині.* Мир. ХРВ. 39. *Ростеклися, як руді миші.* Ном. № 1880.

Рості́паха, хн, ж. Женщина легкого поведенія, потаскуха.

Рості́ч, ці, ж. Разбродъ. У ростіч. Вь разсыпную, вь разныя стороны. *Троянці также всі здрігнули і в ростіч, хто куди, махнули.* Котл. Ен.

Рості́чка, кн, ж. Небольшая поперечная долина. Вх. Зн. 61.

Ростобі́рючоватий, а, в. Расгребанный, торчащий вь разныя стороны. Мнж. 191. См. **Ростопи́рювачуватий.**

Ростові́тий, а, в. Скоро растущій. *Верба—ростовите дерево.* Міус. окр. (Лобод.).

Ростовкма́чити, чу, чіш, гл. 1) Разбить, растолочь. Харьк. 2) Разъяснить, растолковать Харьк.

Ростовкѣ́ти, чу́, чѣш, гл. 1) = **Ростовкма́чити** 1. *Так паняті носа і ростовк.* Мир. ХРВ. *Ростовкла таку добру макітру.* 2) = **Ростовкма́чити** 2. *Чи ви мене справді морочите, чи на глум піднімаєте? Я нічого туди не ростовчу собі.* Котл. МЧ. 480.

Ростовкма́чити, чу, чіш, гл. = **Ростовкма́чити.**

Ростовѣ́пити, плю. пиш, гл. Раздвинуть толпу. *Пропустімо яєних панів—сказав Тарас Сурмач, да й ростовнив своїх гостей. Розступились і дали проїхати.* К. ЧР. 75.

Ростовѣ́питися, плюся, пишся, гл. Раздаваться, раздвинуться. *Ростовптися на люде, пропустіть старого уперед.*

Росто́ка, кн, ж. = **Рості́к** 1.

Ростолкува́ти, кую, еш, гл. Растолковать. *Король загадує, що схоче; як слуга не зна, що робити на загадку королеву, то король йому ростолкує і той повинен зробити.* Чуб. III. 46.

Ростолкува́тися, куюся, ешся, гл. Переговорить, объясниться. *Так тогді й ростолкуємось, а тепер ніколи.* Кв. I. 69.

Ростомі́лений, а, в. Любезнѣйшій, милый. *Літала она без гори до своєї любой ростоміленої матері.* Гол. II. 721.

Ростоньки, гл. Ум. отъ рости. *Ростоньки в костоньки*. Мил. 36.

Ростопашть, ти, ж. Раст.: а) = **Ростопаш** = **Земизеленя**. Шух. I. 21; б) *Purethum partenium*. Шух. I. 22

Ростопаш, шу, м. **ростопашка**, жи, ж. Раст. *чистотѣль*, *Chelidonium majus* L. ЗЮЗО I. 116. Брацл. у.

Ростопирати, ся. См. **Ростопирювати**, ся.

Ростопирювати, рюю, еш, сов. в. **ростопирити**, рю, риш, гл. *Растопыривать, растопырить*. Ном. № 9265.

Ростопирюватися, рююся, ешся, сов. в. **ростопиритися**, рюся, ришся, гл. *Разставлять, разставить, растопырить руки и ноги*.

Ростопирювачуватий, а, в. *Растопыриваний*. *Напхав мішок соломою, щоб растопирювачуватий був*. Мнж. 2.

Ростопіти, ся. См. **Ростоплювати**, ся.

Ростоплювати, люю, еш, гл. = **Ростопляти**. *Царенко поналивав у казані води і растоплює*. Рудч. Ск. I. 124.

Ростоплюватися, лююся, ешся, гл. = **Ростоплятися**.

Ростопляти, ляю, еш, сов. в. **ростопіти**, плю, пиш, гл. 1) *Растапливать, растопить, расплавлять, расплавить*. *Богатим та скупим вливали растопленеє срібло в рот*. Котл. Ен. 2) *Растапливать, растопить (въ печи)*.

Ростоплятися, ляюся, ешся, сов. в. **ростопітися**, плюся, пишся, гл. 1) *Растапливаться, растопиться, расплавливаться, расплавиться*. *Комарь боїться сонця, він каже: на сонці я растоплюсь*. Ном. № 14026. 2) *Растапливаться, растопиться (въ печи)*.

Ростоптати, ся. См. **Ростоптувати**, ся

Ростоптувати, тую, еш, сов. в. **ростоптати**, нчү, чеш, гл. *Растаптывать, растоптать*. *А вже бабка курчаточка в хату заганяє. Заганяла, заганяла—трое растоптала*. Чуб. V. 1130.

Ростоптуватися, туюся, ешся, сов. в. **ростоптатися**, нчүся, чешся, гл. *Объ обуви: растаптываться, растоптаться*. *Старі (чоботи) он уже растопталися* Мир Пов. I. 134.

Ростопшати, ші, ж. і) *Неловкая, неповоротливая жевщина*. Харьк. 2) Раст. *Silybum marianum* Gaertn. ЗЮЗО. I. 136.

Росторгати, См. **Росторгувати**.

Росторгнути, нү, неш, гл. *Разсѣять, развлечь*. *Не росторгнет моєї туги найблизша родина*. Гол. III. 429.

Росторгувати, гую, еш, сов. в. **росторгати**, гаю, еш, гл. *Разрывать, разорвать*. *Дораз били тя росторгала, крукам, вранам розметала*. Гол. I. 175. *Злу, прокляту бабу казав... кіними росторгати*. Гол. I. 90.

Росторгуватися, гуюся, ешся, гл. *Рас торговаться*.

Росторжати, жати, с. *Окончаніе ярмарки, базара*. *Пішов Кульбакиний на росторжати купити дігтю на дорогу*. О. 1862. X. 25.

Росторобати, ни, об. *Понятливый. Такой ростороба!* Рудч. Ск. II. 69.

Росторобати, наю, еш, гл. *Понять*.

Росторобшати, ші, ж. Раст.: а) *Silybum marianum*. Аян. 330; б) *Echinops sphaerocephalus* L. См. **Ростропшати**. *Третя лихо зве уразом і провадить зілля: росторобшати, то хвилівник, то друге безділля*. Мкр. Н. 4.

Росточити, ся. См. **Росточувати**, ся

Росточно, нар. *Безпутно? Літа мої молодії пішли росточно*. Нп.

Росточувати, чую, еш, сов. в. **росточити**, чү, чиш, гл. 1) *Разбрасывать, разбросать, раскидать, разсѣять*. *Росточено, поволочено по сінях*. Лукаш. 152. *Тоді вигуби їх, Боже, росточи, розвій, як сміття*. К. Псал. 135. 2) *Разливать, разлить* изъ бочки по бутылкамъ. 3) *Увеличивать, увеличить (зданіе, одежду)*. *Ми оце будемо церкву росточувати*. Харьк. *Рукава вузькі, треба росточити*. Харьк. 4) *Истачивать, источить, изгрызати, изгрызть*. *На ню впали вуши, блохи і всілякий гід, то такой і на місці росточили*. Гн. I. 29.

Росточуватися, чуюся, ешся, сов. в. **росточитися**, чүся, чишся, гл. *Разбрасываться, разбросаться, разсыпаться, разсѣяться*.

Ростратати, ти, ж. *Растрата*. *Добро покидати чужим людям, чужим дітям на сміх, на рострату*. Шевч. 99.

Ростратити, ся. См. **Рострачувати**, ся

Рострачувати, чую, еш, сов. в. **ростратити**, чу, тиш, гл. *Растрачивать, растратить*. *Батьківщини ми з нею не ростратили*. Кв. I. 61.

Рострачуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ростратитися**, чүся, тишся, гл. *Растрачиваться, растратиться*.

Рострибувати, хати, ж. *Развратная жевщина*. Мир. Пов. II. 70

Ростринькати, См. **Ростринькувати**

Ростринькувати, кую, еш, сов. в. **ростринькати**, каю, еш, гл. *Растрачивать*,

растратить попусту, промотать. Він узяв щось карбованців із п'ятнадцять, всі ж і ростринькав. Брацл. у.

Ростріпати, ся. См. **Ростріпувати, ся.**

Ростріпувати, пуо, еш, сов. в. ростріпати, паю, еш, гл. 1) Растрепывать, растрепать. Чуб. V. 1033. *Косо моя жовтенькая! не мати тя розчісує, візник бичем ростріпує.* АД. I. 86. 2) Разбивать, разбить. *Рострепани яйце. Дівка рострепала горнец.* Вх. Уг. 266.

Ростріпуватися, пуося, ешся, сов. в. ростріпатися, паюся, ешся, гл. Растрепываться, растрепаться.

Ростріск, ку, м. Расколь, расгреск. До **ростріску** робити. До полного истощения силъ. До **ростріску**, до розбою будем жати. Вх. Зн. 61.

Ростріскати, каю, еш, гл.=Рострощити. Грім забив одного чоловіка, геть його **ростріскав**. Гн. I. 18.

Ростріскатися, каюся, ешся, гл. Расстрескаться, расколоться. Той гніздюк так і **роплився** по черіні і **ростріскавсь**. Г. Барв. 323.

Ростріснутися, нуся, нешся, гл. Расстреснуться, расколоться.

Рострѣпша, ші, ж.=Росторонша. Анн. 130.

Рострощити, щу, щий, гл. Растрощить, раздавить, разбить въ дребезги. *Поб'єш ти їх жезлою твоєм залізним, рострощии їх, мов глечик череп'яний.* К. Псал. 3. *Права ніжка рострощена, з під правого крила кров.* Сим. 216.

Ростроюдитися, джуся, дишся, гл. Воспылать (любовью). *Ростроюдився коханням до дівки гарної насправжки.* Полт. г.

Рострубити, блю, биш, гл. Раструбить, разгласить. *Уже рострубили по селу—нехай знають.*

Рострудити, джу, диш, гл. Раздавить, наѣхавъ. *Мою сестру коні рострудили.* Лебед. у.

Рострутити. См. **Ростручати.**

Рострусити, ся. См. **Рострушувати, ся.**

Роструха, хи, ж. Публичная женщина. Полт. г. Харьк. у.

Ростручати, чаю, еш и ростручувати, чую, еш, сов. в. рострутити, чу, тиш, гл. Расталкивать, растолкать, раздавливать, раздавить. *Не пий горілочки рано в не-біленьку та не грай конем улицею, не*

ростручай малих дітей, та не зневажай старих людей. Чуб. V. 1021.

Рострушувати, шуо, еш, сов. в. рострусити, шу, сий, гл. Растрुшивать, раструсить, разсыпать.

Рострушуватися, шуося, ешся, сов. в. роструситися, шуся, сийся, гл. Растрुшиваться, раструситься, разсыпаться. *Жовтенький пісочок, рострусися.* Чуб. V. 779.

Рострявання, ня, с. Разлука. *Рострявання душі з тілом.* ЗЮЗО. I. Матер. 32.

Рострявати(ся), ряю(ся), еш(ся), гл.=Розстрявати, ся. ЗЮЗО. I. Матер. 10. *Буде душа козацька молодецька з білим тілом рострявати.* АД. I. 131.

Рострясті, су, сеш, гл.=Рострусити.

Ростужитися, жуся, жишся, гл. Предаться тоскѣ.

Ростуліти, ся. См. **Ростуляти, ся.**

Ростулювати, люо, еш, гл.=Ростуляти.

Ростулюватися, люося, ешся, гл.=Ростулятися.

Ростуліти, лю, лиш, гл. Разжимать, разжать, раскрывать, раскрыть. *Ростулиш руку—і нема голодних.* К. Псал. 238. *Котик зубки ростулив та Василька й укусив.* Грин. III. 552.

Ростулітися, люося, ешся, сов. в. ростулітися, люся, лишся, гл. Разжиматься, разжаться, раскрываться, раскрыться.

Ростун, на, м. Порода льна, сѣмена которого сами выскакиваютъ. Полт. г.

Ростурбувати, бую, еш, гл. Растревожить.

Ростурбуватися, буюся, ешся, гл. Встревожиться.

Рость, ти, ж. Растительность. *Там в окопі і рость є.*

Ростючий, а, є=Ростовитий. Міус. окр. (Лобод.).

Ростягання, ня, с. 1) Растягиваніє. 2) Растаскиваніє.

Ростягати, гаю, еш, сов. в. ростягті, гну, неш, гл. 1) Растягивать, растянуть. *Пом. № 2346. Коники ростягли свої сухі ребра, мов хорти й винесли балагулу з багна.* Левиц. Пов. 99. 2) Растаскивать, растащить. *Парубки кинулись розбороняти і ледві їх ростягли.* Левиц. Пов. 111. 3) Растягивать, растянуть (слова при разговорѣ).

Ростягатися, гаюся, ешся, сов. в. ростягтіся, гнуся, нешся, гл. 1) Растяги-

ваться, растянуться. 2) Растаскиваться, растащить.

Ростяпа́ка, ки, об. Разиня. *Ото ще чортова ростяпака: несла свиту і не бачила, як люлька з кишені випала.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Росха́вити, влю, виш, гл. Разставить. *Руки росхавила, рота роззявила.* Чуб. IV. 355.

Росхапа́ти. См. Росхапувати.

Росха́пувати, пую, еш, сов. в. росхапа́ти, паю, еш, гл. Расхватывать, расхватать. *Товариство миттю випило воду і росхапало сухарі.* Стор. М. Пр. 113.

Росхва́літися. См. Росхвалюватися.

Росхва́люватися, лююся, ешся, сов. в. росхва́літися, люся, лишся, гл. Хвастать, расхвастаться. *А додому йди,—не росхвалюйся.* Грин. III. 695.

Росхви́люва́тися, лююся, ешся, гл. Взволноваться, разволноваться.

Росхві́яти, вію, еш, гл. Растратить, промотать. *Як почали гуляти, то геть чистю росхвіяли батьківську працю.* Брацл. у.

Росхворі́тися, ріюся, ешся, гл. Расхвораться. *Вона стогне, наче росхворілась.* Мнж. 38.

Росхе́бати, баю, еш, гл. Разбить, расколотить. *Росхекала вже знову миску? От ручки!* Харьк.

Росхи́літи, ся. См. Росхиляти, ся.

Росхи́льчастий, а, о. Расходящийся в разные стороны: о рогахъ, рядомъ стоящихъ кольяхъ и пр. *Поставив ручкиці дуже росхильчасті.* Рк. Левинц.

Росхи́ляти, ляю, еш, сов. в. росхи́літи, люю, лиш, гл. Разгибать, разогнуть в разные стороны. *Вітер жито росхиляє.* Мет. 366. *Ой із-за гори буйний вітер повіває та вишневий садочок росхиляє.* Чуб. V. 798. *А я смерті не боюся.... гостоньками обсажуся.—Чоловіче, що ти знаєш, що смерть гостей росхиляє, та й на тебе постягає.* Чуб. V. 1093.

Росхи́лятися, ляюся, ешся, сов. в. росхи́літися, люся, лишся, гл. Разгибаться, разогнуться. *Жала Ганна й не росхилялась.* Чуб. V. 721. *Росхилиться, калинові віти!* Мет. 266.

Росхи́та, ти, об. Имѣющий вестройную походку, ходящий раскачиваясь. *Така вже з неї росхита,—як іде, то все росхитується.* Кобел. у.

Росхита́ти, ся. См. Росхитувати, ся.

Росхи́тувати, тую, еш, сов. в. росхи-

та́ти, та́ю, еш, гл. 1) Расшатывать, расшатать. *Росхитав стовпа так, що скоро упаде.* Харьк. 2) Раскачивать, раскачать. *Не росхитуй човна, бо вивернешся.* Полт. г.

Росхи́туватися, туюся, ешся, сов. в. росхита́тися, та́юся, ешся, гл. 1) Расшатываться, расшататься. *Росхитавшись, бризнув в воду.* Котл. Ен. II. 42. 2) Раскачиваться, раскачаться.

Росхі́д, хб́ду, м. Расходъ. *Більший росхід, ніж прихід.* Ном. № 10572.

Росхі́дний, а, ё. Расходящийся. *То став же брат старий та середульниче на полівку ізбигати, на степи широкі, на великі дороги росхідній.* АД. I. 116.

Росхі́дніє, ку, м. а) *Arctostaphylos, Uva ursi Spreng.* ЗЮЗО. I. 112. б) *Sedum acre L.* Вх. Пч. I. 12. ЗЮЗО. I. 136. в) *Glechoma hederacea L.* ЗЮЗО. I. 121.

Росхі́дниця, ці, ж. Угошение, устраиваемое молодежью въ день окончанія (за недѣлю до Рождества) хожденія на вечерниці. Kolb. I. 76.

Росхлі́патися, паюся, ешся, гл. Расплакаться.

Росхлю́пати, ся. См. Росхлюпувати, ся.

Росхлю́пувати, пую, еш, сов. в. росхлю́пати, паю, еш, гл. Расплескивать, расплескать, расплеснуть. *Не росхлюпуй води по дурному—ти її не носила.* Харьк.

Росхлю́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. росхлю́патися, паюся, ешся, гл. Расплескиваться, расплескаться (о жидкости). *Пішки донесла воду, то по пів відра росхлюпалось, так бігла.* Харьк.

Росхо́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. росходи́тися, джу́ся, ди́шся, гл.

1) Только сов. в. Заходигъ, приняться ходить. *Ти, козо, росходися, розвеселися.* Грин. III. 55. *Росходилась, як квітка перед бурею.* Ном. 2) Усиливаться, усиливаться (о вѣтрѣ): сердиться, разсердиться, выйти изъ себя, войти въ азартъ, капризничать, раскапризничаться. *Еней і так росходився, як на аркані жеребен.* Котл. Ен. *Мала дитина не давала сати вночі спокую і часом росходжувалась сати при гостях.* Левинц. I. 355. *Росходився, як московський постіл.* Ном, № 3414.

Росхо́дини, дин, ж. мн. Конецъ скачки, собранія.

Росхо́дитися, джуся, ди́шся, гл. = Розіходитися. *Хтось співає.... Голос тв...*

кий, гнучкий, дзвінкий так і розходився на всі боки. Мир. ХРВ. 5.

Росходітися. См. **Росходжуватися.**

Росхокати, каю, еш, гл.—**Росхекати.**

А це ти глечичок *росхокала* та й мовчиш? Харьк. у. Слов. Д. Эварн

Росхрабрітися, рюся, рішся, гл. **Расхрабриться.** *Росприндися і росхрабрився і на троянців полетів.* Котл. Ен.

Росхрабруватися, руюся, ешся, гл.—**Росхрабриться.**

Росхристаний, а, е. Съ раскрытой грудью, незастегнутый. *Старий Грімач без шапки ходить, росхристаний.* МВ. I. 144 *Росхристана сорочка.* Кв. I. 51.

Росхрістати, таю, еш, гл. **Разстегнуть, открыть на груди.** *Сидить росхриставши сорочку.* Котл. Ен. VI. 18.

Росхрістатися, таюся, ешся, гл. **Разстегнуться на груди.** *Росхристалась та й ходить усюде. Сорочка росхристалась.* Кв. II. 127.

Росхрістя, ті, об. **Ходящий съ открытой грудью.**

Росхряпаний, а, е. **Разбитый, расколотый.** *Росхряпаний віз.* Черк. у. *Росхряпаний чоловік.* Черк. у. *Купила макітру, аж вона росхряпана.*

Росхряпень, пня, м. **Разбитый, расколотый предмет.** Черк. у.

Росяний, а, е. **Росистый, росный.** *Росяна нива.* КС. 1882. V. 358. *По степену росяному шлях мрівся.* МВ (О. 1862. I. 77). *Ранок свіжий і росяний саме розгорявся.* Левиц. Пов. 37.

Росянка, ки, ж. **Раст.** *Drosera rotundifolia* L. ЗЮЗО. I. 121.

Росяно, нар. **Росно, мокро** **отъ росы.**

Рот, та, м. 1) = **Ріт.** *Рот не город, не загородиш.* Пом. № 6990. 2) **Отверстие верші или ятіра, въ которое входитъ рыба.** Шух. I. 226, 227. Ум. **Ротбк, роточок.** Ув. **Ротяка.** Радомыс. у.

Рота, ти, ж. **Рота.** *Всі роти, полки у поход пішли.* Чуб. V. 971. *Вийшла козачка за ворота,—сидить жінок ціла рота.* Чуб. V. 1171.

Ротатий, а, е. 1) **Имѣющий большой ротъ.** 2) **Крикливый.** *Ото ротата—на все село.* Пом. № 12983.

Ротеня, няті, с. **Ротикъ.** Г. Арт. (О. 1861. III. 110).

Ротмистр, ра, м. **Ротмистръ.** К. ЧР. 9, 116.

Ротний (вій), а (я), е (е). **Ротный.** Чуб. V. 972. *Стояли на селі москалі...*

а їхній ротний стояв у батюшки. Грин. II. 201.

Ротбк, твѣ, роточок, чка, м. Ум. **отъ рот.**

Ротяка, ки, м. Ув. **отъ рот.**

Рох! меж., **выраж.** **хрюканье свиньи.** *Тільки й чути: рох, рох!*

Роха, хи, ж. **Свинья.** Вх. Пч. II. 7.

Рохкання, ня, с. **Хрюканіе.** *Свиняче рохкання чути.* Екатеринос. г.

Рохкати, каю, еш, гл. **Хрюкать.** Марк. 97. *Бери хоч свинку, аби на мене не рохкала.* Мнж. 164.

Рочистий, а, е. **Годовой, бывающий разъ въ году.** *Ішлося вже до Різдва. Рочисте свято клопотало кожну сем'ю.* Мир. ХРВ 255.

Рочітися, чуюся, чійся, гл. **Давать обѣтъ.** *Не рочися, бо гріх буде.* Шпшадкій.

Рочок, чкѣ, м. Ум. **отъ рік.**

Рош, щі, ж.—**Ростъ.** *Буде дощ, буде й рош.*

Рош...=Ровч...

I. Руб, ба, м. 1) **Рубецъ.** *Ходив... у таких (сорочках), що руб руба позиває.* Мир. ХРВ. 344. *I руба сухого на йому не осталось.* Пом. № 579. *На руби надѣти.* *Надѣть на изнанку.* Галац. 2) **Ребро, грань, край.** Шух. I. 260. **Рубом поставити.** а) **Поставить на ребро.** б) **Выставить на показъ.** *Так якось уміла все вона,—як то кажуть, всяку копійку рубом.* Сич. 231. Ум. **Рубчик.**

II. Руб, блѣ, м.—**II Рубель.** *У людей шаг скаче, а в скупого руб плаче.* Пом. № 4668. *Не май сто рублів, а май сто друзів.* Пом. № 9512. Ум. **Рублик.**

Рубай, баї, м. **Дровосѣкъ.** *Віддайте гроші рубасві.* Харьк.

Рубак, ка, м. 1) = **Рубай.** Міус. окр. 2) **У колесниковъ: стамеска для первоначального спусканія крупної стружки при обтачиванні ступицы.** Вас. 147.

Рубака, ки, м. **Рубака.** *Латин старий був не рубака і воюватись не хотів.* Котл. Ен.

Рубанецъ, нця, м. 1) **Полѣно, отрубокъ.** О. 1862. VI. 34. *Свічка горить, свічка палає, шмаровоз по підпічку рубанця шукає.* Чуб. V. 675. 2) = **Праник.** Богод. у.

Рубаний, а, е. **Рубленный.** *Рубаних дров уже трошки зосталося,—треба вже рубати.* **Рубана рана.** *Рана отъ сабні или другого подобнаго рубящаго оружя.* *Маю я на собі дев'ять ран—рубані широкі, а*

чотири—стреляні глибокі. АД. I. 258. **Рубаний** колодязь=Рублений колодязь. *Ой в рубанім колодязі.... там дівчина воду брала.* Чуб. V. 1184.

Рубанисько, ка, с. Мѣсто въ лѣсу, гдѣ вырублены деревья. Вх. Лем. 463.

Рубанка, ки, ж. 1) Рубка (дровъ). 2) Сортъ мелколистой махорки.

Рубання, ня, с. Рубаніе, рубка.

Рубанок, нку, м. Рубанокъ, стругъ. Уман. у.

Рубате, тя, с. соб. Бѣлье, ломотья. Вх. Зв. 61. Желех.

Рубати, баю, еш, гл. 1) Рубить *Було б не рубати зеленої вишні.* Чуб. V. 160. *В лисі дрова рубають, а до села тріски падають.* Ном. № 7002. *Поперед війська да січуть, рубають.* Чуб. III. 270. **Рубати в пень.** Істреблять (врага) до послѣдняго чловѣка. ЗОЮР. I. 120.

Рубатися, баюся, ешся, гл. Рубиться. *Рубайся, дерево, кривес і правес.* Ном. № 12802 *Свій з своїм січися, рубайся, а чужий не мішайся.* Ном. № 9452.

Рубатка, ки, ж. Грубая рубашка. Вх. Зв. 61.

Рубач, ча, м. Рубщикъ, древорубъ. Гн I. 165. *Нам покладали у виз ті дрючки рубачи, що лис рубали.* Новомоск. у.

Рубеж и рубіж, жа, м. 1) Нарѣзъ, вырѣзка, зарубка. *Рубеж в рублі* 2) Тупая сторона ножа и пр. 3) Край, грань *Об піл, об рубіж головою вдарилось.* Пирят. у. Ум **Рубежин.** У рубежики такого багато пилу понабивалося. Черниг. у.

I. Рубель, бля, м. 1) Длинная жердь, накладываемая сверху воза съ сѣномъ, снопами и притягиваемая за концы веревкою такъ, что она удерживаетъ лежащее на возу. 2) Валекъ для катанія бѣлья—толстая плашка съ зарубками и рукоятью *Як гарний рубель, широкий та важенький, так і сорочки гарно покачаєш.* Харьк. *Ой був рублем і качалкою.* Нп. 3)=**Рубеж** 1. Шух. I. 206, 209.

II. Рубѣль, бля, м. Рубль, денежная единица. Ум. Рубликъ. *Несу рублика золотого викупляти коня вороного* Чуб. V. 586. Ув. Рубляка.

Рубецъ, бця, м. 1) Рубецъ въ шитьѣ. одеждѣ. *Доносилаь до того, що зв'язує рубець до рубця.* Рудч. Ск. I. 176 **Шити рубцѣм.** Сшивать, захватывая за самые края матеріи. Канев у. 2)=**Шрам.** 3) мн. **Рубці.** Рубецъ, одинъ изъ четырехъ желуд-

ковъ жвачнаго животнаго, а также и кушанье изъ него. Чуб. VII. 443. Ум. Рубчикъ.

Рубіти, блю, биш, гл. Обрублять. *Шовком шила, шовком шила, золотом рубила.* Мет. 20.

Рубіж, жа, м. См. Рубеж.

Рубковий, а, е. Изъ тонкаго полотна. *Крайте рушнички рубковій.* Рк. Макс.

Рубловий, а, е. Рублевый. *Купи мені, моя мати, за три шаги голку, за чотири золотій червоного шовку, за п'ятого рублевого мальовані п'яльця.* Мет. 20

Рублений, а, е. Сдѣланный въ срубъ. *Рублена хата.* Чуб. VII. 377. *Двір гарний з рубленою хатою.* Котл. Нп. 356. *Ой у полі рублена криниця.* Чуб. V. 154. *Рублений колодязь.*

Рублик, ка, м. Ум. отъ II. Рубель и Руб.

Рублітник, ка, м. Одинъ изъ древорубовъ, которому поручено на особыхъ щепкахъ отмѣчать нарѣзками счетъ проработанныхъ каждымъ дней или срубленныхъ деревьевъ. Шух. I. 173

Рубльовик, ка, м. Рублевая монета *Купи мені, моя мати, за три копн голку... а за того рубльовика мальовані п'яльця.* Чуб. V. 17.

Рубляка, ки, м. Ув. отъ II. Рубель, руб **Рубнути, ну, неш, гл.** Одн. отъ рубати 1) Рубнуть. *Піди, зрубай тую билинку — Первий раз рубнув — струснулася, другий раз рубнув — вона загула.* Чуб. V. 707. 2) Заиграть съ жаромъ. *Як граю „Доли“ або „Зради“, собаки виють під вікном А як „Одарочки лихої“, або рубну іще якої....* О. 1862. X. 32.

Рубок, бка, м. 1) Тонкое полотно. *Стара скрини з комори викочує та оксамити, рубки тонкі вибірає та кроїть та приміряє на панночку.* МВ. (О. 1862. III. 39). *Шила кошульку з тонкого рубку.* Мет. 176. 2) Тонкій перкалевый или батистовый платокъ. Гол. Од. 27. Гол. III. 303. *Шовковий пояс крижі покрив, тонкий рубок на всю голозу.* Чуб. III. 403. *Увила голову в рубок тонесенький.* Гол. I. 64. Ум. Руббчок, рубонько. Гол. IV. 441. *Один рубонько—голову завивати, другий рубонько—дитятко повивати.* Гол. II. 596.

Рубонути, ну, неш, гл. Сильно рубнуть. *То розмахувались з усієї сили, що аж шабля свище; то знов один одного тільки манили, а сами чигали, як би рубонуть да й закінчати зразу* К. ЧР. 167.

Рубча́стий, а, е. Гранёный. Частува-
ла кума з рубчастою чарки. Полт.

Рубчи́к, ка, м. Ум. отъ руб.

Руб'я, б'я, с. Рубище Рудч. Ск. I. 177.
Мкр. II. 4. *Руб'ям прикривати спину.*
Мкр. Г. 52. *Треба прями, щоб руб'ям*
не трясти. Ном. № 7199

Руга, ги, ж. Церковная земля, земля,
отведенная обществомъ на содержаніе ду-
ховенства. *Убогий той піп, що не то*
що—й шматка свого поля немає.... ні
руги немає, нічого. Рудч. Ск. II. 207.

Ругач, ча, м. Пт.=Смішок. Вх. Пч.
II. 12.

Ругеля, лі, ж.=Рачник. Мнж. 192.

Руда, ді, ж. 1) Руда. 2) Ржавое боло-
то. 3) Кровь. Шевч. 419, 667. *Руда—не*
вода. Ном. № 1283. *Кинувсь цілорник і*
яко мога поспішає; та й кинув їй руду
з руки. Кв. I. 97. 4) Дождь сквозь солн-
це. Угор. 5) Дышло въ корчугах, саняхъ
для перевозки бревенъ. Шух. I. 180

Рудиголова, ві, об. Рыжеволосый че-
ловѣкъ. *Дивлюся батого, гульк!... а його*
вже й нема.... Більш ніхто, як рудиго-
лова шельмовська вкрала. Екатеринос. у.

Рудий, а, б. Рыжий. *Ой ти рудий та*
поганий, поганого роду. Чуб. III. 172. *Ру-*
дий, як собака. Ном. № 8524. *Голий, як*
руда миш. Ном. № 1519. *Чому в ставу*
вода руда? Мабуть хвиля збила. Мет.
113. *Руда глина.* Ном. № 3773. Ум. Ру-
дѣнький, рудѣсенький.

Рудіти, дію, еш, гл. Рыжѣть.

Рудка, ки, ж. Ржавое болото, болото.
Мир. ХРВ. 5. *Тоді по оцій самій дорозі,*
де ми їдемо, були непереходимі рудки....
хто не знавши, як ускочить було у руд-
ку, та ще з важким возом, то такечки
зав'язне в багнюці. О. 1861. XI. 2. *Ко-*
ли б нам через рудку перешватиться.

Рудник, ка, м. Рудоконъ.

Рудня, ні, ж. 1) Мѣсто добыванія же-
лѣзной руды. 2) Желѣзо-плавильный заводъ.

Рудобривий, а, е. Рыжебровый. *Чужа*
пані рудобрива. Чуб. III. 247.

Рудомізий, а, е. О волѣ: съ рыжими
пятнами на мордѣ. *Рудомизий віл.* Алек-
сандров. у.

Рудуватий, а, е. Рыжеватый; корич-
неватый. НВолын. у.

Рудь, дя, м.=Рудько *А ти, котку-*
рудю, та вимети грубу. Мил. 43.

Рудько, ка, м. Кличка рыжихъ домаш-
нихъ животныхъ, преимущ. собакъ, кошекъ.

А ти, коте-рудьку, підтопи нам грубку.
Мил. 43.

Рудавий, а, е. Рыжеватый. Черк. у

Рудавина, ни, ж. Ржавое болото.

Рудяк, ка, м. 1) Что-либо порыжѣвшее.
Тютюн-рудяк. Лохв. у. 2) Гречиха съ пло-
хо налившимся щуплымъ зерномъ. *Сторо-*
на рудяку, сторона і гречці. Ном. № 1004.

Рудяній, а, б. 1) Кривавый. 2) О во-
дѣ: покрытый ржавчиной.

Ружа, жі, ж.=Рожа. *Чия роля не*
йорана, на ній ружа не зривана. Гол.
I. 207.

Ружан, на, м. ?. „Долини мой зеленей-
кі! орав би-м вас ружанами, сіяв би-м
вас червонами“.... -- *Ей, Романе, Романе!*
та де твої ружане? — „Ей, ружане в
половинці, а червені у липойці. Гол. I.
171.

Ружина, ни, ж. Ружье. См. Оружина.
Ад. I. 274. Мир. ХРВ. 142. *Ухожу до*
його в хату, а в кутку ружин з чоти-
рі стоять. Черниг. г. *Викресали вогню*
із ружини, да й пустили пожар по до-
лині. Чуб. V. 850. Ум. Ружиньона.

Ружний, а, е. Относящийся къ ругѣ,
идуцій на содержаніе духовенства. *Руж-*
на земля.

Руїна, ни, ж. 1) Развалина. *Все оста-*
лось, все сумує, як руїни Трої. Шевч. 36.
Заплакали б тяжко, бо ви б не пізнали
козацької слави убогих руїн. Шевч. 149.
2) Разрушеніе, истребленіе. *Чига його го-*
лодная погибель, що-день його руїна на-
зирає. К. Іов. 39. 3) Разореніе. *Бачили*
лихі свою руїну. К. Іов. 47.

Руїнный, а, е. Разрушительный. *Впи-*
нили від лютої руїнної роботи. К. ЦН.
292. *Кохається в руїнних ідеалах.* К.
Дз. 189.

Руїтник, ка, м. Разрушитель. К. ПС. 7
Наслідники руїтника монгола. К. Дз. 80.

Руйновище, ща, с. Развалины, мѣсто
покрытое развалинами. *Бо пустками во-*
ни (добра), руйновищем стояли. К. Дз.
99. *Оттим же то живе він у руїнах,*
в руйновищі, що люде поdbігали. К. Іов. 34.

Руйнування, ня, с. Разрушеніе. *Не*
забудь буяння злющих, руйнування огня-
ного. К. Псал. 171.

Руйнувати, ную, еш, гл. Разрушать,
разорять, истреблять, уничтожать. *Згода*
дім будує, а незгода руйнує. Ном. № 3280.
Тоді треба старе руйнувати, як є з чо-

го нове будувати. Ном. № 13746. *Руйнують твій народ поганці.* К. Іов. 217. *Тяжко важко заспіває, як Січ руйнували.* Шевч. 8.

Руйнува́тися, ну́юся, ешся, гл. Разрушаться. уничтожаться, разоряться.

Руйнуви́на, ни, ж. Разореніє, запустіліє. *Там смертня тінь, непоряд, руйнувина.* К. Іов. 23.

Рука́, кі, мн. ч. ру́ки и ру́ці, ж. *Кожна рука до себе горне.* Ном. *Не в'яжіте Касі руці.* Чуб. V. 910. *До рук. Вь руки. Забрав нас до рук.* Стор. II. 208. *Чи ти давав мені його до рук?* Левиц. Пов. 59. *Ру́ку дава́ти.* Подавать руку. *Грипчик не зняв, і руки не дав, не прощався зо мною.* Мет. 67. *Ру́ку дава́ти, придава́ти.* Особий обряд на свадьбі: подаваніє невѣстої жениху черезъ столъ платка вь знакъ согласія на виходъ замужъ. МУЕ. III. 97. *Придавали рученьки за столом* МУЕ. III. 97. *Ру́ку пода́ти.*

а) Подать руку. б) Помочь. *Взиваєть тебе ціла Україна, діво царице, надеждо єдина, абись подала єй руку в пригоді,* Чуб. I. 163. *Ру́ка, не рука́ кому́.* Удобно, не удобно кому. *Коли тобі рука се брати, то й бери, а мені не рука.* Полт. Ні, не рука Рудч. Ск. II. 112. *Ру́ка власна, рукі́ю власною.* Замѣчаніє при подписі: собственноручно. *На́ руку, на́ руку ковалька.* Вь руки, выгодно, удобно. Ном. № 5039. *Марусі на руку ковалька.* Кв. I. 49. *Праві́ю рукі́ю бу́ти у ко́го.* Быть первымъ помощникомъ вь дѣлахъ, быть правой рукой. *Ти у його правая рука.* Ном. № 9523. б) *Ру́ки зв'язати.* Повѣнчаться. *Ходімо до церкви—зв'яжемо руки.* Чуб. V. 77. *Ру́ки зложити.* Умереть. Ном. № 3594. — *перебивати.* Разнимать руки, быть свидѣтелемъ при сдѣлкѣ, пари. Ном. № 14062. — *поганити.* а) Братся за дѣло, не стоящее того; б) братся за дѣло неумѣло. *Коли не коваль, то й рук не погань.* Ном. № 9574. — *погрі́ти чим.* Нажитись на чемъ, обообразь кого. *Буде чим руки погріти* Ном. № 9851. — *прикладати.* Усердно работать. *Бога вживай, а руки прикладай.* Ном. № 65. *Ні за віщо рук зачепити.* Не надъ чѣмъ работать, хозяйничать; нечего украсть. Ном. № 9870. *Пі́ти рукі́ю.* Повезти, имѣть удачу. *Недавно ся оженили, не пішло рукою: пішла жінка за пшоном, а я за мукою.* Нп. Ном. № 8855. *Пі́ти в ру́ку.* Пойти вь прокъ. *Як хто продає жалкуючи, не піде куп-*

лене в руку. Ном. № 13416. *Ма́ти до ру́ки ко́го.* Имѣть вь виду? *„Батько за тебе дати мене не хоче“.—Має другого зятя до руки?* МВ. II. 114. *Ру́ку тягті за ним.* Держать чью сторону. *Ру́ку потягті за ним.* Прінять чью сторону. Кв. I. 218. *Бу́ти за ру́ками.* Быть подъ присмотромъ, быть взаперти. *Думала, що корова пропала, а вона була за руками.* Злодія піймали, не буде більше красти, бо сидить за руками. 3 *дівгою рукі́ю під манасти́рь, під цѣркви, під цвинта́рь.* Отказъ попроси́йкѣ—отправляйся просить около монастыря, церкви, гдѣ стоятъ. нищіє. Ном. № 4733. *Дівгі ру́ки ма́ти.* Брать чужое, воровать. *Пійшла я ходити з хати в хату, бо дуже довгі руки мала.* Г. Барв. 365. 3 *чиє́ї ру́ки бу́ти.* Съ чьей стороны быть. *Свашки з його і її рук співають, його на дворі, а її в хаті.* Грин. III. 483. *За ру́ки да́ти.* При заключеніи пари отдавать условленный выигрышъ третьему лицу, отъ котораго выигравшій и получаетъ какъ свою собственность обратно, такъ и выигрышъ. Грин. II. 90. *Рук доложити до чо́го.* Поработать надъ чѣмъ. 2) *Власть. Сильного руку Бог один судить.* Ном. № 945. 3) *Смѣна поля, участокъ, клинъ поля.* *У трьох руках поле.* Харьк. *Поля в неї в кожному руку по 15 десятин.* Г. Барв. 303. 4) *Сторона.* *Треба повертати у ліву руку.* Стор. II. 14. 5) — *бо́жа.* Раст. Heracleum Sponctium. Шух. I. 21. *Ум Ру́чка, ру́ченька, ру́чечка.* *Як же мені, козаченьку, раненько ходити? Як візьмеш ти за рученьку,—не мусиш пустити.* Мет. 83.

Рука́в, ва́, м. 1) Рукавъ. *Сидить без обнови сиріточка, рученьята сховавши в рукава.* Шевч. 461. *Як раз Савці свитка, та тільки рукавів нема.* Ном. № 7562. *Сніг мов з рукава—сильный снѣгъ.* Ном. № 625. *Він би робив, та в його рукави болять—насмѣшка надъ лѣнливимъ.* Ном. № 1095. 2) *Тонкій кінець ступиці, обращенный наружу.* Сумск. у. 3) *Часть начиння.* Константиногр. у. Ум. *Рукаве́ць, рука́вич, рука́вочок, рука́вонько.* Чуб. V. 606, 208.

Рукави́ця, ці, ж. 1) Рукавица. *Од Спаса та й рукавиці до паса.* Ном. № 485. 2) *Перчатка.* Вь этомъ значеніи употребляется преимущественно вь формѣ уменьшительной. Ум. *Рукавичка.* Чуб. III. 451. *Лакей у білих рукавичках.* Левиц. Пов. 433.

Рукави́чний, а, е. Перчаточный.

Рукавичник, ка, м. Перчаточникъ.

Рукавочок, чка, рукавонько, ка, рукавчик, чка, м. Ум. отъ рукав.

Рукавча́, ча́ти, с. Рукавчикъ. Чуб. V. 606. *І маленькі рукавчата шовком вишивала Шевч. 329. Вишивані рукавчата мають.* Г. Барв. 110.

Рука́тися, ва́юся, вшся, м. Здоровать-ся рукопожатіємъ. *Я рукалася з їдним.* Уман. у.

Рукі́в'я, в'я, с. Рукоятка, — напр. у креста, хоругви. Мнж. 192.

Руко́в'ин, в'ин, ж. мн.=Заручини Чуб. IV. 65.

Рукода́вник, ка, м. Конецъ косовища, за который держатся лѣвой рукой. Шух. I. 169.

Рукода́йни, їн, ж. мн.=Заручини Чуб. IV. 65.

Рукода́йний, а, в. Добровольный *Рукода́йний слуга.* К. Дз. 74.

Рукода́йник, ка, м. Рукодѣльникъ. Харьк.

Рукода́йниця, ці, ж. Рукодѣльниця. Харьк.

Рукода́йня, ні, ж. Рукодѣліе. *Свитка, шуба під лисичим хутром—ото усе її рукода́йня.* Харьк. г.

Рукода́льний, ка, м.=Рукода́йник.

Рукода́льниця, ці, ж.=Рукода́йниця. Кош. НН. 349.

Рукода́льство, ва, с. Ремесло, кустарный промыселъ. *Він живе хліборобством тільки, ніякого рукода́льства не знає.* Новомоск. у.

Рукода́я, дії, ж. Рукодѣліе, издѣліе. *Сорочка своєї рукода́й.* КС. 1883. XI. 500.

Рукода́ння, ня, с.=Рукода́я. *Нема в світі, як свого рукода́ння чи полотна, чи свита: поситиметься не знає докіль.* Васильк. у.

Рукоме́сло, ла́, с.=Рукоме́ство. *Вже моє рукоме́сло бур'яном заросло.* Ном. № 10413.

Рукоме́сний, а, в. Ремесленний. *Тепер тіко ї життя за рукоме́сним чоловіком.* Харьк. г.

Рукоме́сник, ка, м. 1) Ремесленникъ. 2) Мастеръ.

Рукоме́сниця, ці, ж. 1) Ремесленниця. 2) Мастерница. *Та така дівка: сказано—бо всякого шитва рукоме́сниця.* Харьк. г.

Рукоме́ство, ва, с. Ремесло. *Зараз зна-*

ти, що той парубок у людях був, бо рукоме́ства навчивсь. Харьк. г.

Руко́мія, мії, ж. Рукомошникъ.

Руко́наш, нар. Съ помощью только рукъ. *Беріть (вагу) руконаш, орюків не треба.* Черк. у.

Руко́пашний, а, в. Ручной. *У нас сцикавки ті—труби пожарні,—малі, сказано рукопашні, недалеко сцика.* Черниг. у.

Руко́пис, су, м. Рукопись. Ном. Од видавця. III.

Руко́писний, а, в. Рукописный. *Рукописний збірник.* Стор. II. 153.

Ру́лка, ки, ж. Трубка Мнж. 134. Грин. II. 186. Ум. Ру́лочка.

Ру́ля, лі, ж. Дуло ружья *До того до-тріскались, що за рулю не можна було взятись, так розгорілась.* ЗОЮР. I. 69

І. Рум, му, м. Сухопутье. *Одна чата румом, а дру́га судном під турчина втікала.* Нп.

ІІ Рум, меж.=Рип, меж. *Всуботу інспектор рум до хати.* Св. Л. 222.

Рума́к, ка́, м. Аргамакъ, ратный, боевой конь. *Прийшла свиня до коня та й каже: ось бо ї я рума́к.* Ном. № 7931.

Рума́нде, дя, с.=Рам'я. Вх. Зв. 58.

Рума́нець, нця, м. Раст. *Matricaria chamomyllata.* Вх. Пч. I. 11.

Рума́ти, маю, вш, м.=Рюмати. Лс-виц. I. 246.

Руме́гати, гаю, вш, м.=Ремігати.

Румові́й, а́, в. Сухопутный, растущій на сухомъ мѣстѣ. *Сіно румове.* Ном. № 10181.

Рума́са, си, об.=Рюмса.

Рума́сати, саю, вш, м.=Рюмсати. *Що ж Хівря? Румсає.* Г. Арт. (О. 1861. III. 96).

Рума́ян, ну, м.=Роман. *Рум'ян поле покриває, де козак ся проїзжає.* Лукаш. 134.

Рума́нець, нця, м. Румянецъ. *А в рум'яницю така сила, що всі квіти погасила.* Чуб. V. 38.

Рума́ний, а, в. Румяный. Чуб. V. 136, 1117. *Біда, в кого жінка бліда, а в кого рум'яна, кажуть, завжди п'яна, або: всім кохана.* Ном. № 9124. Ум. Рума́ненький, рума́нєсенький.

Рума́ні́тися, ніюся, нішся, м. Краснѣть, рдѣть. *Личко рума́нітьсся.* Гол. I. 96.

Рума́ні́сть, ности, ж. Румяность. *Що мені по твоїй рум'яності, нема мені од тебе приятости.* Чуб. V. 312.

Рум'яніти, нію, еш, м. Діляться рум'янимъ. Коли б же діялось по моїй волі, коли б моя сила, то я б рум'яніла. МВ. II. 156. Рум'яніє, як червона маківка. МВ. (О. 1862. III. 46).

Рум'янка, ки, ж. Раст. *Anchusa officinalis* L. ЗЮЗО. I. 111. Ум. Рум'яночка. Та гляну я в долиноньку, аж там ходять паняночки та зривають рум'яночки на педілю на віночки. Чуб. V. 353.

Рум'янок, нку, м. Раст.: а) *Matricaria chamomilla*. Вх. Пч. II. 33; б) — лєсячий. *Anthemis cotula*. Вх. Пч. II. 29; в) — собачий. *Maruta Cotula*. Дес. ЗЮЗО. I. 128.

Руна́, ві, ж. = Луна 2. Лохв. у. Лубен. у. І зник, пропав той тяжкий голос, тільки руна в яру чула. Шевч. II. 223.

Руна́ти, на́ю, еш, м. = Лунати. Лубен. у.

Рундѹк, ка́, м. 1) Крыльцо. Його мати старая на рундуку стояла, все плакала, ридала. Чуб. V. 980. Княгиня зійшла з рундука на зустріч гостям К. ЧР 211 2) Ларь на базарной площади. Ум. Рундучок. МВ. II. 32.

Рундуківий, а, в. Крылечный Розчинявся у гетьмана рундукові двері. К. МВ. III. 246.

Рундучний, а, в. Относящийся къ крыльцу, къ ларямъ. Рундучний торг.

Рундучок, чка́, м. Ум. отъ рундѹк.

Руненце, ця, с. Ум. отъ рѹно.

Руністий, а, в. Кустистый. Мокрець — зілля рунисте, стелється густо і коренисто.

Рунітися, нѹся, нішся, м. Куститься.

Рѹнка, ки, ж. Въ деревянной курительной трубкѣ: металлическій полий циліндрикъ, въ который вкладається табакъ. Вас. 148.

Рѹно, на, с. 1) Руно. Вас. 198. Од вовка втечи, а руно принеси. Ном. № 10240. Шерсть на тій собаці як руно. Черк. у. 2) мн. Вскоды. Подивитись на руна польові: жити такі, що й вузь не промізе. МВ. (О. 1862. I. 74). Ум. Рѹнце Ном. № 10240. Рѹненце. Тепер вовниця дорога: як руненце, так копа. Мил. 44.

Рѹнтати, таю, еш, м. Тревожить, безпокоить, трогать съ мѣста, разрушати. Ми як найшли того мертвяка, так він і лежав до слівствія, його не рунтали, не роздівали, не займали. Верхнедѣпр. у.

Рѹнтатися, таюся, ешся, м. Тревожиться, безпокоиться. Так і хурман: аби коням добре, то й сидів би і не рунтався. Св. Л. 123.

Рунтува́ти, тѹю, еш, м. = Рунтати. Чию сем'ю за некрута стануть рунтувати. Кіев. у. Прийдеться рунтувати лежанку й ніч. Рк. Левиц.

Рунце́, ця́, с. Ум. отъ рѹно.

Рѹпа, пи, ж. Яма, въ которой держать зимой картофель. Угор.

Рѹпати, плю, пиш, м. Быть желательнымъ, интересовати. Що кому рупить, той про те і лупить. Ном. № 9752. Уж мені після корчію оцей тютюн зовсім не рупить. Оце задінеш де небудь люльку, та цілий день і не задаєш про неї, бо не заманеться. Черном. Щоб материзна вернулась — от мене що рупило. Г. Барв. 475. Його господарство ще не рупить. Лубен. у. Тепер додому не поспішаюся не рупить мені домівка. Г. Барв. 337.

Русавка, ки, ж. 1) = Русалка Русавки долину бояться. Ном. № 276 2) — пахнівка. Раст. *Antoxantum odoratum* Шух. I. 20.

Русак, ка́, м. Крупная порода сельдей Херс. г.

Русали, лів, м. мн = Розигри 3. О. 1861. X. Св 44 На русали ѹнаються, щоб не було посухи. О. 1861. X. Св 47

Русалка, ки, ж. Русалка. Чуб. I. 207. Сиділа русалка на білій березі, просила русалка в жіночок намітки. Чуб. III. 187. Ум. Русалонька, русалочка Крутом дуба русалоньки мовчки дожидали взяли її сердешную та й залоскотали. Шевч. 30

Русалкува́ти, кѹю, еш, м. Быть русалкой. Може вона й досі русалкує. Г. Барв. 375.

Русальний, а, в. Относящийся къ русалкамъ. Чуб. III. 185. Русальний тиждень, великдень. Грин. I. 45. Русальні розигри — по Лукашевичу четвергъ троицкой недѣли, т. е. то-же, что и русальний великдень. Грин. III. 116.

Русальчин, на, не. Приналежащій русалкѣ. Русальчин великдень — четвергъ Троицкой недѣли. Ном. № 461.

Русали́, лів, мн. Троицкіє святки. Вх. Лем. 463.

Рѹсий, а, в. Русый. Руса коса. Чуб. V. 110. Ум. Рѹсєнький. Обстелю тобі плечині русєнькими кісоньками. Грин. III. 496

Рѹсин, на, м. Русинъ, малоросє. О. 1861. I. 264. Посунься, ляше, най русин сяде. Ном. № 878.

Русінка, ки, ж. Русинка, малоросєянка.

Русна́к, руси́як, ка́, м. = Русин. О. 1861. I. 264 МУЕ. III. 37.

Русокосий, а, е. Съ русой косою. Любе дівча русокосе. Млак. 18.

Русь, си, ж. Русь. Налетіли руси з руси, сколотили воду Марусі. Чуб. V. 898.

Руський, а, е. 1) Въ Галиції и Буковинѣ: малорусскій, украинскій. 2) Велико-русскій. Пісня народня, як українська, так і руська. Левиц. Пов. 8. 3) Велико-россь. Левч. 187

Русьвий, а, е. Свѣтлорусый, блондинъ. Стоїть дівок, як ярок, то чорняві, то русьаві. Чуб. V. 143.

Русявіти, вію, еш, м. Становиться свѣтлорусымъ.

Рута, ти, ж 1) Раст.: а) *Ruta graveolens* L. Вх. Пч. I. 12. Мил. 35. ЗОЮЗ. I. 131. Зелене, як рута. Ном. 13156; б)—пташина. *Fumaria officinalis*. ЗЮЗО. I. 123; в)—польова. *Onobrychis sativa*. Лв. 100. 2) Родъ писанки съ рисункомъ, въ которомъ заключається близкій къ трезубцу звакъ трискель или триквегръ. КС. 1891. VI. 366. Ум. Рутка, рутонька, руточка. Чуб. V. 401, 857; III. 150.

Рутв'яний, а, е=Рутяний. Г. Барв. 248. Ой в'яну я, в'яну, як рутв'яна квітка. Чуб. V. 405.

Рутити, ручу, тиш, м. Крѣпко спать (васмѣшливое слово). Чуб. VII. 576.

Рутка, ки, ж. 1) Ум. отъ рута. 2)—польова. Раст.=Рута пташина. ЗЮЗО. I. 123.

Рутній, я, е. ? Ой купало, рутній Іване, весілля рясного пане. Нп. Ой мій рутній Боже, хто ж мені споможє? Нп.

Рутонька, руточка, ки, ж. Ум. отъ рута.

Рутяний, а, е. Изъ рути. Г. Барв. 124. Ой то ти втрапиш виночка рутяного. Чуб. V. 35. Ум. Рутянецький. Изняв з мене вінець рутянецький. Чуб. V. 413.

Рух, ху, м. Движеніє. Гн. I. 96. Рух його, хода, все було поважне. Левиц. Пов. 9.

Рухавь, ки, ж Движеніє, волненіє смута.

Рухати, хаю, еш, сов. в. рұхнути, ну, веш, м. 1)=Рухати, рушити I. Гн. II. 182. 2)=Рухати, рушити 2. Грин. III. 584. На Варуха, як земля руха. Драг. 11. Заходились рухати до господи. Грин. II. 275. Мов би наввипередки з кимсь рухнув додому. Грин. II. 334. 3) Только сов. в. Приняться, начать. Дядна як рухнула млати. Пирят у.

Рухатися, хаюся, ешся, сов. в. рұхнутися, нуся, нешся, м. Двигаться, дви-

нуться, шевелиться, пошевелиться, тронутися. Як добре наїстися, то й з миста не рухнешся. Павлогр. у.

Рухлівий, а, е. Подвижной, проворный. За молодих літ баба тямовита була і рухлива. Г. Барв. 486.

Рұхлий, а, е. Рыхлый. Земля рухла, скоро копається. Пятигор. окр.

Рухнути, ся. См. Рухати, ся.

Рухомий, а, е. Движимый. Рухоме добро. Движимое имущество.

Рухомість, мости, ж. Движимость, движимое имущество. Чуб. VI. 343. Мкр. Г. 62. Яка там рухомість у його є: свитинок латаних пара, та штани без холош. Канев. у. Худоба і вся рухомість при йому. Сия. 196.

Рұця, ці, ж. Дѣтск. Рука, ручка. О. 1862. IX. 119.

Руч, въ выраженіяхъ: 1) У ліву руч. Влѣво. 2) У праву руч. Вправо. 3) Руч-об-руч. Рука объ руку. Як спаруетесь руч-об-руч докупти, то тоді убіє вѣн тебе у руки. Харьк. г. Під п'яну руч. Подъ пьяную руку. Ном. № 11734. Не в чім його у хаті немає, аж він, голубе сизий, забравсь під п'яну руч до дівчат та й жирує з ними. Староб. у. 5) Під добру руч. Въ хорошую минуту. Як підкотились під добру руч, то й у карт пулямо з ним. Харьк. г. 6) Під гарячу руч. Въ минуту гнѣва, подъ сердигую руку. Гляди, як підскочили під гарячу руч, то щоб бува не попобив тебе добре. Харьк. г. 7) Тягті за ким руч. Привинять чью сторону. Ном. № 4925. І син за нею руч тягне. Г. Барв. 225. Зять його вощає добре, затим, що зін йому поступив пару коней і за ним руч тягне. Гудч. Ск. I. 183. 8) Твої руч. Тебѣ на руку. В кінці города млин, до чоловік пристав: берись, каже, мірошникувати, бо твоя руч. Ото він і став мірошником. Кіев. у. 9) На мою, на твою, на його, на свою руч. Въ мою, твою, его, свою пользу. Та вони усе на свою руч, а ми, сказано, дурні—кваки. Лубен. у. Громада почала схилятися на руч Грицькову. Мир. Пов. I. 156. З козачої руки аж четверо було, а з нашої тільки двое, тим воно на їх руч і діло пішло. Лубен. у. 10) На свою руч горнути. Говорить въ свою пользу. Черк. у. 11) На їх руч стояти. Быть на ихъ сторонѣ. Він бо раз-у-раз на їх руч стоїть. Лубен. у. 12) На скору, швидку руч. Наскоро А там

поставлять закусити на скору руч чого небудь. Алв. 49.

Ручай, чаю, м. Ручей *Приблудився до гаю, дрібненького ручаю і став коня напувати.* Чуб. V. 946 Ум. Ручаєць. Чуб. III. 305.

Ручайка, ки, ж. Мфра пеньки, льна: столько, сколько можно взять рукой = $\frac{1}{10}$ повісма = жменя. Черниг у. Черк. у. Вас. 200.

Ручатися, чаюся, ешся, м. = Ручитися.

Ручений, а, о. Ручной, къ рукѣ относящійся. Мнж. 42.

Рученька, ручечка, ки, ж. Ум. отъ рука.

Рученя, няти, с. Рученка, маленькая ручка. *Білі рученята мліють-обнімають* Шевч. 133. Ум Рученятко, рученятчко

Ручий, а, о. Ловкій. *Веселий, ручий молодик.* Мкр. Г. 7. *Дівка руча, щира, жвава, иевсипуща.* Мкр Н. 4. *Вишукують собі таких малюків ручих, щоб украси втік, а прейма викрутивсь.* Св. Л. 136. *Коли б мені тепер хоч зо жменю людей ручого плеча, кинувся б я левом. .. на старого Острозького.* К. ІІН. 223.

Ручина, ни, ж Рука. *Ой ти, стара нене, та сядь коло мене, заклади ручину та й за пазушину.* Чуб. V. 420.

Ручити, чу, чийш, м. = Ручитися. *Я за його ручу.* НВолын. у.

Ручитися, чуся, чийшея, м. Ручаться. *Хто ручиться, той і мучиться.* Ном. № 10661. *Не ручись не то що за рідного батька, а за свою пазуху.* Ном. № 6827.

Ручія, ці, ж. 1) Ум. отъ рука. *Взяла сусіда удовицю за білуру ручицю.* КС. 1884. I. 32. *Зеленою китайкою ручиці покрив.* Чуб. V. 776. 2) Въ повозкѣ: укрѣпленный въ подушкѣ и стоящій наружу наклонно колышекъ; четыре такихъ колышка (два въ передней подушкѣ и два въ задней) поддерживаютъ съ обѣихъ сторонъ драбіни. Чуб. VII. 402, 403. Рудч. Чн. 250. *Ручиця задовбується в насад і на неї накладається налющник.*

Ручка, ки, ж. 1) Ум. отъ рука. *Літом ніжкою, а зимою ручкою* Ном. № 559. *А ну те з білих ручок!* — говорятъ молодой хозяйкѣ, когда потчуетъ напиткомъ. Ном. № 11518. *У ручки з ким бра́тись.* Вступать съ кѣмъ въ рукопашную, бороться или биться. Лохв. у. 2) Рукоятка многихъ инструментовъ и орудій, напр. въ топорѣ — топорнище (Сим. 24), въ вилокѣ — черенокъ

(Шух. I. 291), рукоятка въ пилѣ (Шух. I. 175), въ ножницахъ — часть, куда входятъ пальцы (Шух. I. 153), въ косовищѣ — рукоятка, за которую держится косарь правой рукой (Шух. I. 169), у келефа — верхняя часть, за которую держится рука (Шух. I. 274), ручка у огнива (Шух. I. 284), у лучка, которымъ приводится въ движеніе валикъ ремісника (Шух. I. 257), у триба (МУЕ. III. 17) и пр. 3) Каждая изъ пары желѣзныхъ дужекъ сундука, за которыя берутся руками при передвиганіи сундука. Вас. 150. 4) Грифъ струннаго инструмента (бандури, кобзи, торбана). КС. 1882 VIII, 281, 1892. III. 383. 5) Въ мельницѣ часть корытца (висящаго подъ ковшемъ), за которую трясеть корытце коникъ (см. Коритко, ристак). Мик. 481 6) Одна полоса покоса. Вх. Зн. 5 *Прошли одну ручку.* 7) — Божої Матері. Раст. Anastatica hierochuntica L, іерихонская роза. ЗЮЗО I. 31. 8) — Пресвятої Діви. Раст. Gymnadenia conopsea. Лв. 99.

Ручковій, а, о. 1) Изъ рукъ данный *Почастуй же нас, кралечко моя, ручковою, щоб запіканка посолодчала.* Стор II 221. 2) О табакѣ: папушный. *Куплять табаку ручкового.* ХС. VII 416

Ручвій, а, о. 1) Ручной *І їх славних оковами ручними окружать.* Шенч. 611 2) О писаньѣ: рукописный. *Друковане и ручне письмо читать навчилися* К. Дз 153.

Ручник, ка, м. 1) = Рушник. 2) Въ пожарной толчсѣ: перекладина, за которую работающій держится руками Шух. I 161, 162.

Рутія, ці, ж. 1) = Рушница. 2) Каждый изъ двухъ концовъ пилы съ отверстиемъ, въ которое вставлена деревянная рукоятъ. Шух. I. 175.

Ручно, рүшно, нар. = Зручно. *Вам би рад'ти, що так виходить ручно.* МВ. (О 1862. I. 103). *Вони тут часто бувають, то їм і рушно сказати батющині, а мені далеко ходити.* Волч. у. (Лобод).

Ручухна, ни, ж. Рука, ручка. *Твоя ручухна подала.* Чуб. V. 1158.

Рушання, ня, с. Движеніе съ мѣста **Рушати, шаю, еш, сов. в.** рүшити. шу, шиш, м. 1) Двигать, двинуть, трогать, тронуть, шевелить, пошевелить, шевельнуть. *Чорненьке маленьке щонабильши колоду рушитъ.* Ном., стр. 295, № 149. *Сват, не сват, а мого не руш нічою* Ном. № 9414. *Не руш чужого.* Ном.

9672. Як *плани* не любити, як же за ним не журити: ой як *рушит* очима,—вийме *душу* плечима; ой як *рушит* плечима, пройме *душу* очима Чуб. V. 1081 2) Двигаться, двинуться, трогаться, тронуться. Сам Хмельницький *наперед всіх рушав*. Макс. Ой як *будете, вірне товариство, з Перекопи рушати, то не забувайте, вірне товариство, і моїх волів заняти* Пи. Та й *рушило* тихесенько в далеку дорогу. Шевч. 664. Вітрець *рушив*. Мир Пов. I. 112. Рушай! Трогай! Марш!

Рушатися, шаюся, єшся, сов. в. *рушитися, шуся, шисся*, *гл.* Двигаться, двинуться, трогаться, тронуться, шевелиться, шевельнуться. Оля не *рушалася* з *мисця*. Левиц. Нов. 120. Батько *рушився* в *дорогу*. Зміев. у. А ну, *рушайтесь* на *роботу*. Волч. у. Вітер *рушається*. Піднімається *ввітерь*. Зміев. у.

Рушення, *ня*, с. Ополченіє. Владика *блаюсловляє* нас на *рушення*. М. Пр. 51. Мов *посполитее рушення* латина в *царстві* завелось. Когл. Ея.

Рушити, *ся* См. Рушати, *ся*.

Рушлята, *лят*, с. *мн.* Родъ дѣтскої *игри*. Мил. 56.

Рушний, *а, ө*. Подвижной, проворный. Вх. Лем. 463.

Рушний, *ка*, *м.* Полотенце. Различныя названія, смотря по употребленію: *рушник-уїрач* -- для лица и рукъ, — *стірок* -- для выгравія посуды, *кілковий* — богаго *вышитый* -- для украшенія образовъ, картинъ, *божнік* — для иконъ, *плечевий* — богато *вышитый* для сватовъ, *подарковий* — *дешевый* для свадебныхъ подарковъ и пр. Вас. 167, 168. Вода в *відеречку*, — *братіку*, *вмийся*; *рушник* на *кілочку*, — *братіку*, *втрися*. Чуб. V. 927. На образахъ *рушники*, *шиті орлами та хмелем*. Левиц. I. 27. Рушники *подавати*. Перевязать *особо* для *этого* *приготовленными* *полотенцами*, во время *обряда* *сватовства*, *сватовъ* въ *знакъ* *согласія* на *выходъ* *замужъ*: *дать* *согласіє* на *выходъ* *замужъ*. На *рушнику* *стояти*. Вѣнчаться. Та *ми* з *тобою* на *рушничку* *стояли*, *та* *ми* з *тобою* й *присягу* *мали*. Чуб. 2) Бѣлый *нось*, *вытканый* изъ *нитокъ*, съ *красными* и *синими* *полосками* на *концахъ*. Чуб. VII. 417. Ум. Рушничок.

Рушниця, *ці, ж.* Ружье. Ой *унала* *Бондарівна* *близько* *перелазу* — *забив*, *забив* *пан* *Каневський* з *рушницю* *одразу*. Чуб. V. 427. Ум. Рушничка Грин II. 222.

З *рушнички* *голотою* *стріляє* *пташки*. Гв. I. 169.

Рушничок, *чка, м* Ум. отъ *рушнин*. Ручно. См. Ручно.

Руштунок, *нка, м.* = Риштунок Федьк Пов. 65.

Рюб, *ба, м* Игра = Хрещик Мил 55 Рюм, *мү, м.* Плачь.

Рюма, *ми, об* Плакса См. Рюмса.

Рюмати, *маю, еш, гл.* Плакать Та *ю* *ої* *тобі* *рюмати*.

Рюмок, *чка, м.* Въ *выраж.* *удрати* *рюм* *ка* — *заплакать, заревѣть* Чи *че* *вдере* *Микола* *рюмка?* Зміев у.

Рюмса, *си, об* Плакса.

Рюмсання, *ня, с.* Плачь.

Рюмсати, *саю, еш, гл.* Плакать, *рю* *мать*. Ном. № 13527.

Ряб, *бу, м.* = Рюб. Мил 55

Рябець, *бця, м.* Родъ *коршуна*. Так *рябцем* *і* *вхопить*. Ном. № 13678.

Рябий, *а, ё.* Пестрый. Рябії *курчата* Чуб. III. 138. 2) Рябий, *покрытый* *оснинами*, *рыжими* *пятнами*. А *я* *ряба* *родилася*, *чорнявому* *судилася*. Чуб. V. 604 Ум. Рябенький, *рябесенький* Ти, *голубе* *сивесенький*, *ти* на *крильця* *рябесенький* Грин. III. 184.

Рябіна, *ни, ж* Рябина, Sorbus aucuparia. Чуб. V. 742.

Рябіти, *блю, бїш, гл.* Дѣлать *пестрымъ*

Рябісінський, *а, ө.* Совершенно *пестрый*, совершенно *рябий*.

Рябісінсько, *нар.* Совершенно *пестро*, *рябо*.

Рябіти, *бію, еш, гл.* Пестрѣть Св. I. 308.

Рябітися, *біюся, єшся, гл.* Видѣться въ *видѣ* *отдѣльныхъ* *пятаятъ*, *точекъ*. На *горі*, *далеко* *за* *долиною*... *щось* *рябілося*, *і* *не* *пізнати*, *чи* *люде* *ходили*, *чи* *товаряка* *пасмась*. Св. Л. 211.

Рябканїстий, *а, ө.* Пестрый См. Рябий I. Вх. Зн. 61.

Рябок, *ка, м.* 1) Родъ *варенаго* *кушання* изъ *пшена* и *гречневої* *муки*. Кіев. у. Вѣрали... *хрін* з *квасом*, *редьку*, *бураки*, *рябка*, *тетерю*, *соломаху*. Когл. Ея. IV 19. Чого *то* з *сього* *святого* *хліба* *не* *зробили?* *усячини* *діда*, *братки*, *рябка*, *сучку*, *каленика*... Кух. (О. 1861. XI. 27. 2) Кличка *собаки*. Як *Рябка* *ходують*, так *Рябо* *й* *гавка* Ном. № 7129. 3) Названіє *пестраго* *кота* Ой *ти*, *коте-рябку!* Мил. 42.

Рябо, *нар.* 1) Пестро *Аби*, *бабо*, *рябо*.

Ном. № 5223. 2) Рябо, съ оспинами, съ пятнами на лицѣ. *Хоч рябо на виду, так маслаки доладу* Ном. № 7317.

Рябѡкъ, бѣа, м. 1) Рябчикъ. 2) Веснушка. Чуб. I. 59.

Рябокрѣлий, а, е. Пестрокрылый. *Соловейко рябокрылий*. Грин. III. 179. Ум. **Рябокрѣленький.** *Есть голубецъ рябокрѣленький*. Чуб. V. 310.

Рябомѣзий, а, е. 1) О животномъ: съ черными пятнами на мордѣ. *Рябомиза вѣня*. Мнж. 192. 2) Пестрый. *На собѣ мав шаровари в клѣтку і жилетку якусь рябомизу*. Св. Л. 303.

Рябѡтѣння, ня, с. 1) Слѣды отъ оспы на лицѣ. Ном. № 8519. 2) Рыжіе пятна на кожѣ рыжихъ людей; пятна на лицѣ беременной женщины. Черк. у. (Добод.).

Рябѡуха, хи, ж. Пестрый предметъ. *Махорка рябуха. Курка рябуха*. Ум. **Рябѡушна, рябѡушечка.** *В мене сучка-рябушечка* Мил. 81. *Мали собѣ курочку-рябѡушечку*. Чуб. II. 90.

Рябчикъ, ва, м. 1)=Рябо 2. Рудч. Ск. I. 201. 2) Сортъ арбузовъ, у которыхъ корка съ темными полосами. Лохв. у.

Ряд, ду, м. 1) Рядъ; линія. *Зеленая дѣбрѡвѡнка в три ряди посажена*. Чуб. V. 1009 *Сѣдайте в ряд, щоб Бог був рад*. Ном. № 11864. *Ще ж мене ніхто з ряду не схидав*. Г. Барв. 318. *Ішли бояре ряд по ряду*. Мил. 132. **Ряду донѣстѣ.** *Обойти все собраніе съ угощеніемъ. Ряд у ряд ставати. Становиться ровными рядами. В рядѣ-годѣ, в рядѣ-часѣ*. Изрѣдка. *То вже в ряди-годи упаде така нічка, щоб він спочив тихим духом*. МВ. II. 9. *Ми Чайченка бачимо в ряди-часи*. МВ. П. 96. 2) Очередь. *Чекай ряду, дістанеш коляду*. Ном. № 5568. *Швидко й до тебе ряд дійде*. 3) Конская сбруя. Желех. Шух. I. 101. 4) мн. рядѣ. У ткачей: дощечка съ двумя отверстіями, въ которыя пропускаются нити основы. Вас. 202. 5) Договоръ. *Боз ряду узав роботу*. Ум. **Рядѡкъ, рядѡчок.**

Рядѣлце, ця, с. Ум. отъ рядло.

Рядѣнце, ця, с. Ум. отъ рядно.

Рядѣти, джѣ, диш, гл. 1) Распоряжаться, давать порядокъ. *Чоловѣк мислить, а Бог рядить*. Ном. № 82. *Хиба він староста, що рядить у селѣ*. НВолын. у. 2) Приводить въ надлежащій видъ, убирать. *Дѣвчинѣ русу косу чешуть, казакові домовину тешуть, а дѣвчинѣ косу русу рядять, а козака до гробу провадять*. Чуб. V. 377. 3) Договаривать, подряжать. *Чи*

не ви рядите під сахаръ? Черк. у. 4) Готовить для чего, кого, опредѣлять для чего, кого. *Оце тобі, Миколо, моя дитина: спершу я не рядив її за тебе, та заслужив ти у мене*. О. 1862. II. 78.

Рядѣтися, джѣся, дишся, гл. Собираться, готовиться. *Пріч рядися, а хлѣб сій*. Ном. № 10128.

Рядлѡ, лѣ, с. Зернышко въ косточкѣ плода. Ковель.

Рядна, ної, ж. Условіе, договоръ. *На корогвах уговір-рядну писали*. Дума.

Рядний, а, е. Аккуратный, хозяйственный. *Сама єм ся дивувала, якам била рядна: єдном мала телятище, і то єм не загнала*. Гол. II. 449.

Рядни́на, ни, ж. То-же, что и рядно, но плоховатое. *Лежить Ганна на старій драгтинѣ, прикрита старою драгою рядниною*. Левиц. I. 75. *Гей було їй сорочки не дати, було обвертѣти в подрану ряднину*. Мет. 268. 2) Одежда изъ плохой грубой ткани. *Ти в мамѣ ходиш в грубѣй ряднинѣ, а в нас будеш ходити в синѣм кармазинѣ*. Чуб. V. 393. Ум. **Рядни́нка.**

Ряднѡ, нѣ, с. 1) Толстая пеньковая ткань, родъ плотной и толстой дерюги, родъ простыни или одѣяла изъ такой ткани. Вас. 168. *Тягни рядно на двох одно*. Ном. № 12793. *Виткала п'ятеро ряден*. Черниг. у. *Накрѣти мѡбкрим ряднѡм*. *Набросаться*—и слова не дать сказать. Ном. № 3420. Ум. **Рядѣнце.**

Рядно, нар. Нарядно. *В дорогѣм одѣяній він рядно ходив*. Гол. III. 267.

Рядня́ний, а, е. Сдѣланный изъ дерюги. *На Ковалівцѣ усе дѣвки да убогѣй, кроїли дари рядняній*. Чуб. III. 115.

Рядовѣй, ѣ, е. 1) Обычный, обыкновенный. 2) Рядовой. *Рядовий козак його дсганяє*. КС. 1884. I. 37. *Ой ви, сотники і полковники і козаки рядовѣй*. КС. 1882. XII. 513. 3) Очередной, слѣдующій по порядку. *Рядову чарку піднести. На-ла-мала паляницѣ, рядову підносить*. Мкр. Н. 16 6)=Рядняний. *Ой посажу я дѣтей у рядову торбину*. Чуб. V. 860.

Рядовѣ́ж, вѣ, м. 1) Рядовой (о козацѣ, солдатѣ). Г. Барв. 443. *Черниговської сотні козак рядовѣж*. Костом. 7. 70. 2) Раст. *Sanguisorba officinalis* L. ЗЮЗО. I. 135.

Рядовина́, нѣ, ж. 1) Дерюга, грубый холстъ, употребляющійся на **рядна**, скатерти, мѣшки и пр. Чуб. VII. 408. Различные сорта рядовини: базарнѡва—шири-

ною въ аршинѣ, біла—изъ выбѣленнаго вѣлу, идетъ для ряден и мѣшковъ, дорѣжми—полосатая на, некрашенной основѣ и крашенномъ уткѣ, мішкова—для мѣшковъ, шириной 12 вершковъ, писана—въ попережныхъ цвѣтныхъ полосахъ для половинокъ, прѣник—полубѣлая, изъ сѣрой основы и недобѣленнаго утка, сирова—небѣленая, в сѣсонки—плотная, особо вытканная, и пр. Вас. 168. 2) Худшій сортъ сукна. Чуб. VII. 421.

Рядокъ, двѣ, м. 1) Ум. отъ ряд. *Сидать дівчата рядком на присні.* Чуб. III. 100. 2) Строга въ книгѣ. Ум. **Рядчок** *Пливуть качки в два рядочки.* Мет. 56

Рядувати, дую, еш, гл. Обходить рядъ сидящихъ,—напр. угощая водкой. *Вона рядує людей, то й мене не минас чаркою.* Пономоск. у (Залюб.).

Рядюга, ги, ж. 1) Дерюга. 2)=**Рядно?** Ум. **Рядюжна.** *Коли не пропав в пелюшках, а вже в рядюжках не пропаду.* Ном. № 5294.

Рѣжа, жі, ж. 1) соб. Утварь, орудія, для чего-либо необходимыя. Желех. 2) Шайка баннал. Ум. **Рѣжна, рѣжечка.**

Рѣжанка, ки, ж. Варенецъ, родъ простокваши. Канев. у. Чуб VII. 438. См. Гуслянка, пряжанна.

Рѣжечка, ки, ж. Ум. отъ ряжа. Черниг. у.

Рѣжка, ки, ж. Ум. отъ ряжа. Канев. у. Волт. у Черниг. у.

Рѣма, ми, ж.=**Рама** Левиц. I. 23.

Рѣмѣво, на, с. Оконная рама, переплетъ оконной рамы. *Застукали в рѣмѣно того вікна* Екатериносл. у. (Залюб.).

Рѣми, рям, ж. Складки, сборки. Угор. **Рямити, млю, миш, гл.** Складывать въ складки Угор.

Рѣмка, ки, ж.=**Рамка** Левиц. Пов. 227.

Рѣмпати, паю, еш, гл. Чирикагъ, трещать. Вх Уг. 226.

Рѣмтя, тя, с.=**Рям'я**=**Рамтя.** Лохв. у.

Рѣмпця, ців, ми. Рамка. Мир. ХРВ. 120.

Рѣм'я, м'я, с. Рубище *Світиться у вас крізь рям'є тіло.* К. ЦН. 238. *Не одежа на ній, а старече рям'я.* Кв. I. 215.

Рѣнда, ди, ж. Лоскутъ, тряпка. Вх. Лем. 463 Ум. **Рѣндка, рѣндочка.** Вх Уг. 266.

Рѣндавий, а, в. Оборванный, рваный, въ лохмотьяхъ *Рѣндава кошуля.* Вх. Лем. 463.

Рѣндка, рѣндочка, ки, ж. Ум. отъ рѣнда.

Рѣндя, дя, с. Лохмотье, тряпье. Угор.

Рѣндяръ, рѣ, м. Ветошникъ. Угор.

Рѣпѣха, хи, ж.=**Рапѣвка.** Вх. Пч. II. 16.

Рѣса, си, ж. 1) Рѣса. *Нарядився, як піп у рясѣ.* Ном. № 11215. 2) Колось проса, овса, метелка у растений, вѣничекъ. *Рѣса у проса.* Вх. Лем. 463.

Рѣсити, шѣ, сѣш, гл. Дѣлать обильными плодами, листьями. *Не ваи то батько садочок садив, садочок садив, все злотом рясив.* Чуб. III. 401.

Рѣсиця, ці, ж. Складка, сборка. *Старший боярин красен, а в його жупан рясен, а за тими рясницями сидять воши копицями.* Мил. 156

Рѣска, ки, ж. 1) Водяное растение Lemna minor L. L. triculea L. ЗЮЗО. I 126. *Ой одбиває од берега щука-риба ряску.* Мет. 8. 2) Сережка въ деревѣ, напр на орѣшникѣ. Угор. 3)=**Рѣса** 2. МУЕ III. 48.

Рясній, ѓ. ѓ. Преимущественно о растеніяхъ: густой, обильный листьями. вѣтвями, обильными плодами. *Сади рясні похилились.* Шевч. 219. *Ти, дівчино красна, де ти воли пасла?—Під дубками з порубками, де травиця ряска* Грин. III. 157. *Обсїй, матінко, овесцем, щоб наш овесець рясен був.* Нп. *Ой ти, дубе нучерявий, листя твоє рясне.* Чуб. V. 13. *Рясна яблуня.* Харьк. *Рясна картопля—имѣющая много картофелинь.* ИВолын. у. О волосахъ густой Г. Барв. 359. Объ одеждѣ: со многими складками, широкій. *Рясна сорочка* О. 1861. XI. 21. *Рясні рукава в сорочці.* О людяхъ: хорошо одѣтый. *Як прийде весна красна, буде наша голота рясна.* Посл. Ум. **Ряснѣнький, ряснѣсенький.**

Рясністий, а, в=**Рясний** *Копи на копі, а сніп на снопі, копи пашисті, снопі рясністі* Гол II. 3.

Рясніця, ці, ж.=**Рясиця** КС. 1883 II 393.

Рясніти, нію, еш, гл. Быть густо покрытымъ, изобиловать. *Це дерево рясніє яблукми.* Турецькі ринки рясніють нашимъ людомъ українськимъ. К. Бай 71

Рѣсно, нар. Обильно, густо. *Ой вишенько-чрешенько, чом не рясно родиш?* Чуб. *Щоб у вас увесь вік так було рясно, як оце тепер на столі* Г. Барв. 84 *Сади цвіли рясно.* Левиц. I. 524 **Рясно-**

рясно плакала. Мир. ХРВ. 406 Ум. Ряс-
ненько, ряснєсенько.

Ряснота, ти, ж. Обиліє, изобиліє (пло-
довъ, листьєвъ). Екатериносл. у

Рясоті, ті, ж. == **Ряснота.** Черк. у
Там груші — рясота, аж гілля гнуть Св.
Л. 205. *Там рясота така, що гілля під-
перай.* Каменец. у. Объ одеждѣ: обиліє
складокъ. *Оце вже я спереду мало ряс-
оти пустила, бо під хвартухом, а щоб
ізаду рясніша була спідниця.* Пирят. у.
Въ нижеслѣд примѣрѣ: полнога. *Молодик,
молodik, тобі вповні, мені на здоров'ї,
тобі рясота, мені красота.* Грин. II. 316.

Ряст, ту, м. Раст.: а) *Primula veris.*
Маркев. 6; б) *Corydalis solida* Smith. ЗЮЗО.
I. 120; в) *Scilla bifolia* L. ЗЮЗО. I. 135;
г) — блій. *Corydalis cava* Schweig et Koerth.
ЗЮЗО. I. 174. *Встала й весна, чор-
ну землю сонну розбудила, уквітчала її
рястом, барвінком покрила.* Шевч. 195.
*Топтати ряст — жигъ, не топтати рясту — уме-
реть.* Сим. 219. *Мабуть уже йому рясту
не топтати.* Ном. № 8228. *Не довго з
того часу стара ряст топтала — через
тиждень, чи що, й умерла.* Грин. II. 144.

Рятування, ня, с. Спасаніє.

Рятувати, тую, еш, гл. Спасать. *Ря-
туй мене, батеньку, бо я молод козак
потопая.* Лукаш. 131. *Обізвавсь Тарас
Трясило віру рятувати* Шевч. 52. *Ря-
туйте! Спасите! Карауль! Рятуйте, хто
в Бога вірус, рятуйте!* Ном. № 4506.

Рятуватися, туюся, ешся, гл. Спа-
саться. *Здалека зоглядали (татарина) з
гір, ховалися й рятувались.* МВ. II. 74.

Рятуйточки, гл. Уч. отъ рятувати. *Ох,
лишенько! ох, рятуйточки!* Лохв. у.

Ряту́н, на́, м. Спаситель, спасающий
Лохв. у.

Ряту́нка, ки, ж. Спасительница, спа-
сающая. Лохв. у.

Ряту́нок, нку, м. Спасеніє. К. Бай.
41. *На тім світі паки ряту́нку не ма-
ють.* П. Волян. у. *Ах там молод козак
потопас: просить він ряту́нку.* Лукаш
131.

Ряхатися, хаюся, ешся, гл. Собира-
ться, трогаться. *Свати вже ряхались додо-
му.* Канев. у. *Я вже й ряхатися не бу-
ду.* Лубен. у.

Ряхта, ти, ж. ? Оце лохвицька ря-
та. Ном. № 13917.

Ряхтіти, хчу́, тіш, гл. Блестѣть, свер-
каѣ. *Як золото ряхтить.* Гол. IV. 438.
*На морі огрядні кораблі без ліну міри
стоять собі пишними рядами та рях-
тять мов пав'яне пір'я на сонці.* Федьк.
Пов. 46

Ряхтяний, а́, ё́. Вістятій, сверклаю-
щій. *Ряхтяна зиздиця* Гол. II. 540.

Ряцьки, нар. == **Рачки.** Угор.

Ряцькувати, кую, еш, гл. == **Рачкува-
ти.** Угор.

С, пред.=3.

Са! а са! *меж.* Крикъ на свиней, когда ихъ гонятъ. Kolb I. 65.

Сабанѣти, *нѣю, нѣш, гл.* Сильно бранить. Желех.

Сабаш, *шу, м.* Шабашъ, суббота у евреевъ.

Сабашѣвка, *ки, ж.* 1) Родъ еврейской шабашковой шапки. Желех. 2) У евреевъ: шабашковая водка. Желех. 3) У евреевъ: шабашковая свѣча. Желех.

Сабашувати, *шѣю, вш, гл.* О евреяхъ праздновагъ субботу.

Сабѣ, *меж.*=Цабе.

Саблѣк, *ка, м.* саблѣка, *ки, ж.* Сорть яблокъ. Подольскъ губ.

Савка, *ки, ж.* Разновидность ягѣра. Вл. Нч. II. 22

Савити, *влю, вш, гл.* Праздновать день св. Саввы. *Було не савити, не варварити, нѣ амбросити, але кудслю було кудосити* Ном. № 4007

Савтѣра, *ри, савтирь, рѣ, ж.* Испорч. исалтирь. Еврат у Слов. Д. Эваря.

Савѣл, *ла, савѣла, ли, м.*=Осавул, осавула.

Сага, *гѣ, ж.* Золнѣ рѣчной. Хведора безрѣдного ... надъ сагою Днѣпровою в чис-тѣмъ полѣ поховати. Мет. 441.

Сагайдакъ, *ка, м.* Колчанъ, чехоль на лукъ и стрѣлы. *Познаешъ нѣшого з сагайдакомъ.* Ном. № 13281. У Куліша—лукъ сагайдакъ *із стрѣлкою на печатѣ вирізано* К. ЧР. 392, 426 Ум. Сагайдакъ.

Саганѣстѣй, *а, е.* О лошади: на высо-кихъ ногахъ. Желех.

Сагмал и сагмал, *лу, м.* Небольшое стадо молодыхъ ягнятъ съ матками. Херс. г. О. 1862. V. Кух. 38

Саган, *на, м.* Котелъ, большой горшокъ, вообще посуда (даже деревянная) Желех. Ум. Саганикъ, саганчикъ, саганѣць

Сад, *ду, м.* 1) Садъ. *Сади рясні похи-лились.* Шевч.—виноградъ. Виноградникъ 2) Мельничный поставъ. Ум. Садѣкъ, садѣ-чокъ, садѣнько. *Садокъ вишневий коло та-ти.* Шевч.

Саджавка, *ки, ж.* Рыбный садокъ, бас-сейнъ для разведенія рыбы, прудъ. Хотин. у.

Саджати, *джѣю, вш, гл.* Сажать. *Ба-гатого за стѣл сажать, а убогий коло печі не сяде* Ном. № 1598.

Садженѣй, *а, е.* Осыпанный (драгоцен-ными камнями) *Келен, садженѣй изумру-дами.* К. Бай. 21.

Садѣба, *би, ж.* Усадьба О. 1862. VI 95 *Не було нѣ садиби, нѣ кроку землі.* МВ. II. 33.

Садѣкати, *каю, вш, гл.* Тузить, бить. Лубен. у.

Садѣти, *джѣ, дѣш, гл.* Садить. *Наша Маруся садила капусту* Мет. 216. 2) На-саживать, помѣщать. *Латку на латцѣ сажу, шаг на горѣлку держу.* Ном. № 11719. 3) — гайдукѣ. Танцовать гайдука, трепака. *Еней, матню в кулакъ прибравши і „не до соли“ промовлявши, садив крутенъко гайдука.* Котл. Ев.

Садѣтѣся, *джѣся, дѣшся, гл.* Сажать-ся, быть сажаемому. *Картопля садѣтѣся, а мак сіѣтѣся.*

Садѣбня, *нѣ, ж.* Питомникъ для расте-ній. Лубен. у.

Садѣвнѣкъ, *ка, м.* Садовникъ Каменец. у. Ев. I. XX 15.

Садѣвнѣчѣй, *а, е.* 1) Садовничій. Черк. у. 2) Садовникъ *Мій дѣдъ був садѣвнѣчимъ у паньскѣмъ садку* Канев. у.

Садѣвнѣчити, *чу, чѣш, гл.* Завиматься садоводствомъ. Волч. у. (Лолод.)

Садѣвня, *ня, с.* Сажавіе, посадка (рас-тѣній) Херс. г. *Сю весну посадивъ нѣвот-*

ні яблунь; та як би після того садіння та часто дощі, а то воно й сохне. Харьк. у.

Садковій, а, ё. Садовой. Садкове сіно.

Садно́, на́, с. Садина, рава, натертая сѣдломъ или сѣделкой у лошади. Вх. Зн. 61. *Та й мухи посипались на садно: треба чимось рятувати.* Харьк. г.

Садну́ти, дну́, нѣш, гл. Ударить, дагъ тумака. Лубен. у.

Садовій, а, ё. Садовый. *Проклята їх на світі займаничина, не знатимуть дороги садової.* К. Іов. 54.

Садовина́, нї, ж. Садовые плоды, деревья. *Берби та садовина поперехилились через тини.* О. 1862. IX. 60.

Садовіти, влю́, ви́п, гл. Садить, усаживать. *Садовив його (синка) собі на шию, бігав з їм по хатах.* Левиц. Пов. 148. *Садовлять (молоду) на ослін.* Ном. № 298.

Садовітися, влю́ся, ви́шся, гл. Садиться, усаживаться. *Дівчина родиться, а козак на коня садовітися.* Ном. № 8734. *Прсять садовітися* Сим. 209. *Милости просимо! садовітися.* МВ. (О 1862. I. 94).

Садовіще, ща, мѣсто, гдѣ былъ садъ. Гайс. у.

Садовник, ка, м. = Садівник. Грин. II. 260.

Садівничка, ки, ж. Жіна садовника. Грин. II. 261.

Саді́в, де́а, м. Ум. отъ сад. Садикъ.

Садонько, ка, м. Ум. огъ сад.

Саді́чок, че́а, м. Ум. огъ сад.

Са́ет, ту, м. са́ета, ти, ж. 1) Родъ тонкаго англійскаго сукна. К ЧР. 426. *Штани із дорогої саєти.* К. ЧР. 85. 2) Шелковая матерія? *Жінки у золоті, у саєті, у намістах дуже дорогих.* Рудч. Ск. II. 102.

Са́етовий, а, е. Изъ саєти.

Саж, жа́, м. 1) Хлѣвъ, мѣсто, куда затворяють животное для откармливанія. Чуб. VI. 393, 395. *К Різду Максим у саж закинув кабана* Бор. 72. *А де отті? нежже в сажях годує хам собі на сало?* Шевч. 2) Плетеная изъ лозы овальная корзинка, по формѣ напоминающая яйцо; она погружается въ воду и въ ней хранится пойманная рыба.

Са́жа, жі́, ж. Сажа. *А я свої (брови) в сажу вмажу—твої переважу.* Чуб. III. 133. Ум. Са́жка.

Са́жавка, са́жалка, ки, ж. = Сажавка. *Сажалка була, — калина кругом понависала так ясно, як дівочі сльози.* Г. Барв. 53. *Викопали сажалку.* Чуб. II. 185.

Са́жанка, ки, ж. Посаженное растение. *Се тютюн сіянка, а то сажанка.* Лохв. у. *Цибуля сажанка і сіянка.* Мусск. окр.

Сажати́, жа́ю, еш, гл. 1) = Садити. *Та йди, жінко, та йди, любко, квасолі садити.* Грин. III. 350. 2) = Садовити. *Гагатового за стіл сажать, а убогого и так випроважають.* Ном. 3) Поселять, поселять. *Ой став городи, панські слободи на річках сажати* КС. 1882. II. 436. 4) Всовувать, вкладывать. *Сажай мені кужель у праве ухо!*—*Вона всадить.* ЗОЮР. II. 23.

Са́жень, жна́, м. 1) Сажень. 2) -- косовий. Разстояніе между концемъ ноги и вытянутой вверхъ рукой. *Щоб під ним і над ним земля горіла на косовий сажень.* Ном. № 3795. 3) маховий. Разстояніе между распростертыми горизонтально руками. 4) Плавати сажнями. Плавать, вытягивая руки.

Сажер, ра, м. = Сажотрус. Шух. I. 92.

Са́жка, ки, ж. 1) Ум. отъ сажа. 2) = Зана = Зона. *Вона буває у пшениці і в просі,—так, як качанчик і з його так як сажка сиплеться.* Через його борошно буває чорне. *Діти як углядають та кричать: ось де сажок багато! та вибірають їх.* Пирят. у. 3) = Верша. Вх. II. 24.

Сажній, а, ё. Покритый сажею. *Чорні руки, бо вигрібав сажні тріски.* Черк. у.

Сажні́ця, ці́, ж. Сорочка, въ которой чистять трубы отъ сажи. Конст. у.

Сажньо́вий, а, е. Саженный, длиною въ сажень.

Сажовій, а, ё. Выкормленный въ сажі. *Ні, добродію, гуси не сажові, надвірні.*

Сажотру́с, са, м. Трубочистъ. Конст. у.

Сазан, на́, м. Рыба: карпъ. *Онисько кашовар щербу притириє ваганами, варену густо з сазанами.* Мкр. Г. 4.

Сайга́к, ка́, м. 1) Дикая коза, сайга. *З власних рук годував диких кіз, сайгаків.* Стор. II. 56. 2) Колъ вышиною съ человека; два такихъ кола, забитые рядомъ, служать снарядомъ для привязыванія овецъ: шею овцы вкладывають между ними, а сверху ихъ связываютъ. О. 1862. V. Кух. 32, 38. *А ну, хлопці, піймайте оту візцю та в сайгаки її, а то вона ще одкинеться од ягняти.* Ейск. у.

Сайда́к, ка́, м. 1) = Сагайдак. *Ой поїхав Венцеслав на коню гуляти, а повисив через плечі та сайдак багатий.* Макс *Дзвениць над ним сайдак і лук мідяний.* К. Іов. 89. 2) Родъ рыболовнаго сака. Вх. II. 23.

Сак, ка, м. Рыболовный снарядъ: сакъ. Части его: конусообразный мѣшокъ изъ сѣти—саківнѣ, острый конецъ его—гогѣвнин, выше послѣдняго—бшином, самая широкая часть—чѣрево, само отверстіе—гѣрло; при отверстіи мѣшокъ вадѣтъ на деревянную дугу—дугу, концы дуги удерживаетъ на извѣстномъ расстояніи веревка—пѣпруга, на которую надѣта остальная часть края сѣти; отъ средины пѣпруги и до гогѣвнина черезъ дугу идетъ другая дуга—облѣи, который держитъ сѣть растянutoй; деревянная палка, къ которой привязанъ сак, наз. держан. Шух. I. 224. Сак до гоніння—сакъ, въ который вгоняють рыбу, вспугивая ее. Шух. I. 227. 228.

Сака, кѣ, ж. Бочка водовозная. КС. 1882. XI. 580.

Сакалѣш, ша, м. Игра съ огнемъ въ ночь Воскресенія Христова Угор.

Саква, ви, ж.—Сак. Вх. Пч. II. 22.

Сакви, кѣв, ж. мн. 1) Сума переметная. Прив'язав сакви до троку, взяв коня за повід. Мкр. Н 11 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 374, 379. 3) Названіе двухъ взятокъ при игрѣ въ хвальку. КС. 1887. VI. 466. Уч. Саківні.

Саківнѣ, нѣ, с. Часть сана. Шух. I. 224. 228. См Сак. Часть підкладу. Шух I. 228

Саклѣх, ку, м. Раст. Evonimus europaeus L. ЗЮЗО. I. 123.

Сакрамент, ту, м. Причастіе. Не признається—не станеш його сповідати і сакраменту давати Чуб II. 106.

Сакраментувати, тую, еш, гл. Приобщать Св. Тайнѣ. А тим часом непростенний грѣшний умирає. Уже його лукавого сакраментували. Шевч. II. 206.

Саксаган, ну, м. Конецъ, смерть. Борз. у. Там йому саксаган. Ном. № 14081

Сакѹля, лі, ж. Родъ рыболовного сака на подобіе мѣшка изъ рѣдкаго полотна. Вх. Пч. II. 22

Сал, лу, м. При ловлѣ рыбы. все пространство воды или льда, захваченное сѣтями. Поп. 100.

Сала, ли, ж. Небольшой плотъ изъ спонговъ, употреблявшійся козаками при переправѣ черезъ рѣку на него складывали оружіе и одежду и привязывали его къ хвосту лошади.

Салабай, бая, м. ? Цюцю, дурний салабай. Ном № 6487

Саламаха, хз, ж 1) Кушанье: истощенный чеснокъ съ солью и хлѣбомъ, при-

бавляють еще фасоли. Kolb. I. 54. 2) = Соломаха. Не журился ти, двичино, есть там в полі саламаха, козацькая завертаха. Лукаш. 121.

Салата, ти, ж. Раст.: а) Lactuca, салатъ; в) —зѣяча. Ranunculus Ficaria L. ЗЮЗО. I. 133. Ой на горі салата,—роди, Боже, дівчата. Грин. III. 306.

Салатник, ка, м. = Салата заяча. ЗЮЗО. I. 133.

Салаш, ша, м. Шаланѣ. Не пришли-сьме туръ стояти, треба нам салаш дати. Гол. IV. 409. 2) = Кошара? На здвигу розбірають вівці з салашу. МУЕ. III. 48.

Салашіна, ни, ж. = Салаш. Желех.

Салашітиса, шѹся, шішся, гл. Поселяться гдѣ. Желех.

Салашувати, шѹю, еш, гл. Жить въ шалашѣ. Желех.

Салган, нѣ, м. Бойня для скота вмѣстѣ съ салотопней Екат., Херс. и Таврич. г.г.

Салдат, та, м. Солдатъ. З салдатом не з своїм братом, не стягайся. Ном. № 805. Ум. Салдати.

Салдатѣ, вѣ, ж. соб. = Салдатия. Ляются, як салдатѣ Св. Л. 218.

Салдатнѣ, нѣ, ж. соб. Солдаты. Ото скільки салдатні. Змiev. у.

Салдатченко, ка, м. Сынъ солдата.

Салдацький, а, е. Солдатскій. Левид. I. 59.

Салѣтра и салітра, ри, ж. Селитра.

Салѣник, ка, м. Личинка майскаго жука. Вх. Зя. 62.

Салимон, на, м. Испор. Соломон. Названіе гадательной книжки лубочнаго изданія, на заглавномъ листкѣ которой обыкновенно помѣщается большой кругъ, поддерживаемый мужчиной; на кругъ бросаютъ шарикъ, который падаетъ на какое-нибудь изъ помѣщенных тамъ чиселъ, — подъ этимъ числомъ находится въ книжкѣ отвѣтъ на задуманное. На салимон ворожили. Г. Барв 338.

Салій, ліа, м. = Саленик. Вх. Зя. 62.

Салмаш, ша, м. Помощникъ овечьяго пастуха, чабана. Херс. г.

Сало, ла, с. 1) Сало. Різати кабанів на сало. Стор. М. Пр. 60. Перчун придбав салів, не каятиметься—уторгує. Кобел. у. Угорск.: внутренній жиръ у свиньи, челоуѣка и нѣкот. др. животныхъ. 2) Дурное сало. Тупица, дуракъ. 3) Сало дѣрті. Родъ игры у мальчиковъ: повиснутъ, зацѣ-

пившиєсь за перекладину ногами, внизъ головою. 4) Заліти сала за шкуру. Досадить, допечь кому. Не одному гарячого сала за шкуру заліємо. Стор М. Пр 45. 5) Дідове сало. Раст. *Salvia verticillata*. Шух. I. 22. Ум. Сальцб. Плямка собі сальце. Ном. № 1137. По чарці вип'ємо, сальця ззімо шматок. Гліб.

Салогуб, ба, м. Бранное: торговець, мѣщанинъ. К. ЧР. 69, 426. Міщанин узивас селянина—очкур, чубрій; а селянин міщанина—салогуб. О. 1862. VШ. 32. Пика широка та одутловата, як у того салогуба. Стор I. 60. К. Повѣсти. I. 200.

Салом'як, ка, м. Нашатырь.

Салотівка, ки, ж. 1) Деревянный сосудъ съ пестикомъ для толченія сала. Товкачем товчуть сало в салотовці задля борщу, або-що. Черном. 2) Глупая башка.

Салтан, на, м. Султанъ, турецкій императоръ. На такій подушці не погребував би виспатись і сам салтан турецкій. Стор. I. 208.

Сальник, ка, м. Родъ кушанья. Изрубленная свиная печенка, перемѣшанная съ гречневою кашею и изжаренная въ сальникѣ. Маркев. 162.

Сальцб, ця, с. Ум. отъ сало.

Саленка, ки, ж. Пт. Синица, *Parus*. Мнж. 192.

Саленик, ка, м. Майскій жукъ, *Melolontha vulgaris*. Вх. Пч. II. 27.

Сам, самá, самé, мѣст. 1) Самъ, сама, само. Бг дає, як сам знає. Ном. № 32. За багачем сам чорт з калачем. Ном. № 1423. Адже дзеркало показує пику, якої саме не баче. Ном. № 13828. 2) Самъ одинъ, одинъ только, одинъ лишъ. Батько кликав їх вечеряти і не діждався; мусів сам вечеряти. Левиц. Пов. 25. Нещастя ніколи само не приходить. Ном. Зосталися самі вишкварки. Ном. № 1929.—одін. Совершенно одинъ. Сам-один, як палець. Ном. № 10679.—душю. Одинъ одинехонекъ. Сам-душю сижу дома.

Сáма, ж. Вь им. пад. ед. ч. не употр., а лишъ вь слѣд. вираженіи: брати у сáму—размышлять, обдумывать. Вх. Зп. 62. Желех.

Самѣрати, раю, еш, гл. Походить, быть похожимъ. Кіс самарає на дрозда. Вх. Зп. 62.

Самáрно, нар. Вѣроятно, правдоподобно. Желех.

Самбір, бору, м. Родъ дерева Сікуть,

рубаять самбір-дерево, сікуть, рубаять на Дунай пускають. Лукаш. 157. Жовнар каже: ходім, серце, у мій новий край, в мене ганки мальовані, садами самбір Федьк. III. 109.

Самбірка, ки, ж Раст *Salix purpurea* L. Анн. 310.

Самбіровий, а, о. Изъ дерева самбір. Самбіровий гай Федьк. (Желех.).

Сáме, нар. Именно, какъ разъ. Приходить, а дочка саме хліб із печі виймала Грин. II. 170. Саме гречка розцвілалась Рудч. Ск. I. 90. Саме так було, як я оце кажу. Саме тоді.

Самéць, шцá, м. 1) Самецъ. Чуб. V. 317. 2) Раст. *Aster amellus* Вх. Пч. II. 29.

Сáмий, а, о. мѣст. Самый. Ой топи мене, моя мати, да на самоее денце. Чуб. V. 569. В собаках сама сила Рудч. Ск. I. 121. Докатав до самого краю. Ном. Ой дай коню овса по самий перса. Чуб.

Самій, самá и самáя, самé и самоее, мѣст. Одинъ, только одинъ, лишъ. Самий борщ та борщ без нічого що-дня я їсти, то хіба наїсися? Уже то не даром тобі так солодко самій сидіти дома! Рудч. Ск. I. 132. У самій сорочці вискакує з хати на мороз. І постіль убога—самая солома. Чуб. III. 382. Оставили саме бадилля. Рудч. Ск. I. 52. Самі за себе. Одни только. А багато було людей в церкві?—Людей, мамо, не було ні когісінько, тільки самі за себе москалі. Ном. № 828. Ум. Саменький, самесенький.

Саміця, ці, ж. Самка. Ум. Самічна.

Самісінький, а, о. 1) Какъ разъ самый. Над самісіньким краєм гори стояли рядами гуляці люде. Левиц. Пов. 131. Схаменувся на самісінький свят-вечір Шевч. 279. Годував його і доглядав аж до самісінької смерті. Грин. II. 169. 2) Совершенно одинъ. Самісінькі сухарі гризе,—нічого нема. Зосталась я самісінька. МВ. I. 47.

Самісінько, нар. Именно, какъ разъ. Все так самісінько. О. 1862. IV. 27.

Саміський, а, о = Самісінький. Мабуть тільки правди у твоєму світі, що в во-рога купили за готову кров, з саміського серця на хресті пролиту. Федьк. III. 141

Самітний, а, о = Самотний. Зося не придатна до самітного тихого життя. Левиц. I. 340. Не кидай же хоть ти ме-

не, Катрусю, самітної-бездітної зозулі.
К. Бай. 18.

Самітник, ка, м Одинокій чоловік, чоловік, живущий уединенно, отшельникомъ. Він у Києві, яко артист, буде самітником. К. ХП. 18. Самітником, та ще й сумним собі живе. Г. Барв. 477.

Самітність, ности, ж = **Самотність**. К. ХП. 18.

Самка, ки, ж. Родь дѣтскої болѣзни. Що тебе взяла сама з пристрітом. Пом. № 3723.

Самб, нар. Хотя, однако, все-таки, но Угор.

Само, нар. = **Саме**.

Самобієць, бієця, м. О мечѣ: самъ рубящій (въ сказкахъ) Меч-самобієць. Грин. I. 185.

Самобійка, ки, ж. О саблѣ: сама рубящая (въ сказкахъ). Шабелька-самобійка така, що скільки війська не буде,—все сама поб'є. Грин. I. 100.

Самовар, ру и **самоварь, рю, м.** Самоваръ. Ухватив, як панського самовару. Пом. № 6571.

Самовідець, дця, м. Очевидецъ. Міусск. окр. Були самовидцями. Єв. I. 1. 2.

Самовільний, самовольний, а, в. Своевольный.

Самовільно, самовольно, нар Своевольно. А в папері тому не велів нікому самовольно в Дніпрі утопати. Думитрашко. (Петров. Оч. укр. л. 75).

Самовладний, а, в. Самовластный, самодержавный. К. ПС. 135. Князювати над самовладними князми й панами. К. ЦН. 200.

Самовладник, ка, м. Самовластный, самодержавный государь. Желех.

Самовладність, ности, ж. Самовластіз. самодержавіє. Желех.

Самовладно, нар. Самовластно, самодержавно. Желех.

Самовоз, за, м. Промышленникъ, на-нимающій сукновальную мельницу, для которой сукна самъ собираєть у хозяевъ ихъ и затѣмъ самъ ихъ доставляетъ обратно. Вас. 174.

Самоволець, льця, м. Своевольникъ. Та що лихе життя із тими самовольцями. МВ. II. 80. Бач, які самовольці: самі роблять як знають. Черк. у.

Самоволя, лі, ж. Своеволие. Желех.

Самовправа, ви, ж. Самоуправіє. Мир. ХРВ. 386.

Самограй, граю и **самогрій, рію, м** Шуточно: самоваръ.

Самогрѣбка, ки, ж. Машина для сгребанія скошеннаго. Прилуц. у.

Самогуди, дів, м. Эпитетъ гуслей (въ сказкахъ): сами собою издающія звукъ. Найди мені густі-самогуди. Чуб. II. 39.

Самогужки, нар. = **Самотужки**. Вези мене швидче додому, тільки самогужки вези мене. Рудч. Ск. I. 166. Не просто-ли ого опечатка вмѣсто: самотужки?

Самодвадсятий, а, в. И и еще девятинадцать. Вх. Зн. 62.

Самодержавець, вця, м. Самодержецъ. Шевч. II. 245.

Самодержавний, а, в. Самодержавный. К. Кр. 14. Прикривас своє самодержавне чоло чернечим клобуком. Морд. II. 32.

Самодержавність, ности, ж. Самодержавіє, неограниченный образъ правленія. Желех.

Самодержавство, ва, с. = **Самодержавність**. К. Бай. 141.

Самодержець, жця, м. = **Самодержавець**. К. Кр. 19. К. Бай. 27. Московський самодержецъ. К. ПС. 128.

Самодѣри, рів, м. мн. Рыболовный снарядъ для ловли сома: три связанныхъ между собою большихъ крючка съ грузомъ для тяжести. Браун. 36.

Самодесятий, а, в. И и еще десять. Вх. Зн. 62.

Самодрѹг, гого, м. Вывоемъ пребывающій, самодругъ. Вх. Зн. 62.

Самодрѹга, гої, ж. Беременная. Желех. Фраїрочко моя, так една, як друга, тепер ми повіджете, котра самодруга. Гол. II. 222.

Саможѣтка, ки, ж. Жатвенная машина, жнея. Прилуцк. у.

Самбжер, ра, м. Себя идущій. К. ХП. 53.

Самозанѣдбання, ня, с. Самоогреченіє. К. (Желех.).

Самбзелень, ні, ж. Раст. Euphorbia amygdaloides. Шух. I. 21.

Самозрад, ду, м. ? Самозрад, самозрад, сама м ся зрадила, коли м до гайку на травку ходила. Гол. II. 218.

Самоістність, ности, ж. = **Самоистаїність**. Стор. I. 181.

Саможеша, ші, ж Раст. Coronilla. Шух I. 21.

Самокісе, ся, с. и **самокись, сі, ж.** Простокваша. Вх. Зн. 62.

Самокіш, самокіша, ші, ж. = **Самокісе**. Вх. Зн. 62. Желех.

Самоко́ска, ки, ж Косилка, жвоя Славносербо. у.

Самокрі́тка, ки, ж. = Покритка. Конт. у.

Самоврече́ння, вя с. Самоотречение Дівочої самопокорі жертва, самопокорі і самовречення. К. ЦН 297.

Самопа́л, лу, м. 1) Самопаль, ружье. Вибірався Козубай на війну з ляхами, взяв з собою самопал і лук зо стрілами. Лукаш. 112. 2) Ловушка на медведя и др. крупныхъ звѣрей. Вх. Пч. II. 7.

Самопа́льний, а, е. Самовоспламеняющийся. Засвітив самопальний сірничок Рудч. Ск. II. 180

І. Самопа́с, нар. Безъ пастуха, безъ присмотра, на свободѣ.

ІІ. Самопа́с, са, м. Пасущій самъ свой скотъ, а не въ общественномъ стадѣ. Конст. у. Ми самопаси, бо кожен у нас сам свої коні пасе. Конст. у.

Самопа́ски, самопа́сно, самопа́сом, нар. = Самопас Чуб. VI. 141.

Самопе́рше, нар. Прежде всего. Вх. Уг. 266.

Самопи́ски, нар. Безъ посторонней помощи (писать). Самописки навчивсь писати. Славянос. у.

Самопи́хом, на-самопи́х нар. Безъ приглашения, нахально, насильно, самоуправно. Г. Барв. 505. Мнж. 192. Лізуть у хату самопихом. Зміев у. Як я до їх піду на-самопих. Черн. у.

Самопи́ч, пічі, ж. Эпитетъ квашни въ сказкахъ: сама пекущая. Чуб. II. 38. Узав діжу-самопіч. Чуб II 38.

Самопи́чний, а, е. Самъ пекущій. Самопічна діжа = Діжа самопіч. Чуб. II. 38.

Самопова́га, ги, ж. Самоуважение, чувство собственного достоинства. К. (Желех.).

Самопоко́бра, ри, ж Смирение, самоуничижение. Дівочої самопокорі жертва. К. ЦН. 297. В великій тузі і в самопокорі. К. ЦН. 268.

Самопосва́та, ти, ж Самопожертвовање. Возможеш подвигом самопосвяти спасення сотворишь своему народу К. ЦН. 266.

Самопо́тити, почу́, тіш, гл. Коптитъ, испускать коноть. Вона (лямпя) самопотить. Шух. I. 104.

Самопра́вець, вця, м Своенравный человекъ? Молодий бацтанник був собі чоловік веселий та гордий, та щасливий,

та немилостивий — себелюбець і самоправець. МВ. III. 103.

Самопри́суд, ду, м. Право собственнаго суда, самоуправление. Під самоприсудом козацьким жити. К. Бай. 63.

Самопри́д, ду, м. = Самоприрядка.

Самопри́дка, ки, ж. = Прирядка. Уман. у. Черн. у.

Самора́доші, шей, ж. мн. Радость въ одиночку? Встрѣчено только у Свидницкого. Він дивав, похитуючись, і в саморадошах насвистував. Св. Л. 255.

Саморі́дний, а, е. 1) Самородный, естественный, натуральный. Саморідна віспа. Полт. г. 2) — дна дитина. Незаконнорожденный ребенокъ. 3) — дне зілля. Раст. = Пісочник. Вх. Пч. I. 13.

Самороб́ка, ки, ж. Самодѣльная вещь. Рк. Левиц.

Самороб́ний, а, е Самодѣльный, домашняго приготовления. Це сукно саморобне. Рк. Левиц.

Саморозв́й, вою, м Саморазвитіе К. Кр. 35.

Самороб́лий, а, е. О землѣ: грунтъ, нетронутая почва. Тут нема вже чого далі й копати: пішла саморосла земля. Брацл. у.

Самору́йнува́ння, ня, с Самоуничтожение. К. ПС. 147.

Самору́ч, нар. Собственноручно.

Самору́чний, а, е. Самодѣльный. Рушники саморучні. Екат у. (Залюб.).

Самосв́ідомі́сть, мости, ж. Самосознание. Желех.

Самосі́л, ла, м. 1) Самовластитель. Цей губернатор в губерні самосил. Козел. у. 2) Раст. Teucrium chamaedrys L. ЗЮЗО I. 138.

Самосі́й, сію, м. Самосѣвка. Овес-самосій. Чуб. III. 266. Горох самосій. Грин. III. 54.

Самосі́йка, ки, ж. Сѣялка.

Самосі́йний, а, е. 1) Самосѣйный. 2) — на дитина. Незаконнорожденное дитя. Г. Барв. 310.

Самосі́ч, ча, м = Самобівець. Міч-самосіч. Рудч. Ск. I. 98. Чуб. II. 38.

Самоста́й, таю, м Раст. Senecio egecaefolius L. ЗЮЗО. I. 136.

Самоста́йний, самості́йний, а, е. Самостоятельный. О. 1862. I. 79; X. 1.

Самоста́йно, самості́ано, нар. Самостоятельно. Морд. Пл. 42.

Самостайність, самостійність, ности, ж. Самостоятельность.

Самостій. тою, м. Ряс. *Ranunculus aquatilis*. Вх Пч. II. 35.

Самостріл, лу, м. 1) Ловушка для медвдей и др. крупных звірей. Вх. Пч. II. 7. 2) Болѣзнь: стрѣльба въ поясницѣ: Желех. *Самостріл ми любку напав, лунає очима, усе каже, що їй болить щогь межи плечима*. Гол. III. 223.

Самосуд, ду, м. Самосудъ. К. ЦН. 184. *Народнього самосуду герої*. К. ЦН. 196. *Кривавий самосуд*. К. Дз. 55.

Самота, ті, ж. Уединеніє, одиночество. К. ЧР. 426. Рудч. Чп. 253. *На самоті*. *Надиві. Кобза на самоті, схилювшись на стіл, облився гіркими сльозами*. Стор. М. Пр. 59. **Самотою.** Въ одиночку, одиноко. К. ДС. 14. *Злапали Швачку та її самотою, та до Львова віддали*. Гол. I. 17.

Самотека, ки, ж. Безымянная рѣчка. *Зробила той кут якась річка самотека, навши у річку Остер, у лузі*. К. ЧР. 257. См. еще русскій переводъ „Черн. Радн“. Повѣсти К. I. 229.

Самотіна, ні, ж. = **Самота**. *Без дружини і надії в самотині посивів*. Шевч.

Самотіти, тію, ел, гл. Жить уединенно. *А я самотію у Новогрудку*.

Самотканій, а, е. Собственной, домашняго тканья. *Мої хусточки самотканій*. Грин. III. 119.

Самѳтний, а, е, самѳтній я, е. Уединенный, одинокій. *Підкрадешся, наробиш лиха, запалиш рай мій самѳтний*. Шевч.

Самѳтність, ности, ж. Уединеніє. Левц. I. 289.

Самотока, ки, ж. = **Самотека**. *Іди ж, наже, очіми пісками глибокими да річками самотоками*. Рудч. Ск. I. 136. 2) То же, что и витушка (см.), но нѣсколько сложнее устроенная, а именно: положенныхъ накрестъ палокъ—перехрестнів (бильця у витушки), здѣсь двѣ пары—внизу и вверху, и каждый верхній конецъ соединенъ съ соотвѣствующимъ нижнимъ дощечкой съ зубринами (ззубами)—качкою (=кошик, качечка у витушки); каждая такая пара соединенныхъ перехрестнів наз. ерма; ерма отдѣлены другъ отъ друга распоркой—розгоном; стержень, на кот. надѣты ерма, наз. свѳрень. Шух. I. 150.

Самотріть. Самъ третей, я и еще двое. Вх. Зн. 62. *Втвори мені ворота! Бо я*

їду самотріть на дочерю, на обід. Гол. IV. 512.

Самотужжя, нар. Собственными силами, усилями. Сня. 20 Трин. I. 4. *Так він ото самотужки і порося укладе? А тож!* Кобел. у. *Ми з сестрою возимо зимою до річки сорочки прать не конем, а так, самотужки санки тягемо*. Пирят. у.

Самотяж, нар. = **Самотужжя**.

Самоуѳ, ка, м. Самоучка. Желех.

Самоукий, а, е. Самъ учившійся. Желех.

Самохиттю, нар. Добровольно, по своей волѣ. *Сам погинув... чи самохиттю, чи так уже Господь його покарав*. МВ. I. 158.

Самохитъ, нар. = **Самохиттю**. К. ЧР. К. Бай 12. *Як така самохитъ свою душу морити*. Борз. у. *Самохитъ підставить під ярмо шую*. Мир ХРВ. 95.

Самоходник, ка, м. Въ сказкѣ эпитеъ сказочнаго быстрого бычка. Чуб. II. 241.

Самоцвіт, ту, м. Самоцвѣтъ, драгоценный камень. *Була убрана на весіллі в жемчугі, в дукачах і самоцвітах*. Стор. I. 31. Переносно: вообще что-либо прекрасное по своимъ природнымъ качествамъ. (Українська мова) *зоставила багато свого самоцвіту в польській словесності*. К. ХП. 116.

Самоцвітний, а, е. Самоцвѣтный, драгоценный: переносно: прекрасный по своимъ природнымъ качествамъ. *Буйко проросла та самоцвітна мова*. К. ХП. 116.

Самочуття, тія, с. Самочувствіє, самосознаніє. *Нам тільки вік знає, чого стоїть свій орган* (нар. слово) *національного самочуття*. К. ХП. 121.

Самочетвѳртній, а, е. И еще трое. Вх. Зн. 62.

Самѳшість Самъ-шесть.

Самура, ри, ж. Свинья. Вх. Лем. 464.

Санджакъ, ка, м. Губернаторъ турецкій. АД. I. 226.

Санджаківна, ни, ж. Дочь губернатора (турецкаго). *Дівка-санджаківна на встрічу ангожас, Алкана-пашу в город Кюлюв зо всім вйевком затягас*. АД. I. 211.

Сандова, ви, ж. Желѣзный трезубецъ для битья рыбы. Поп. 96 См. Сандоля.

Сандоля, лі, ж. Снарядъ для ловли крупной рыбы: длинный шестъ, на которомъ прикрѣплена желѣзная вилка въ два острія. Браун. 31.

Санжарівка и **санжарка**, **ки**, **ж**. Названіе одной пѣсни, а также и танца. *Санжарівки на скрипці грали*. Котл. Ен. I. 19. *Вони як вжарили санжарки*. Алв. 55.

Сани, **нѣй**, **ж**. **мн.** Сани. *Не в свої сани вліз*. **Ном.** № 9604. *Привикне, кажуть, собака за возом бігти, то біжить і за саними*. **Посл.** **Ум.** **Санки**. саночні. **См.** **Санка**.

Саниці, **ць**, **ж**. **мн.** Полозья. **Вх.** **Лем.** 464.

Санка, **ки**, **ж**. 1) Полозь. **Брацлав.** **у.** 2) **мн.** Санки. *Запряжу я коня в санки та поїду до коханки*. **Чуб.** V. 43.

Санвий, **а**, **о**. Санний. *Санна їзда—ангельська їзда, але дідчий виворіт*. **Ном.** № 11433.

Санувати, **н́у**, **еш**, **гл.** = **Шанувати**. **Гол.** IV. 490.

Санчата, **ч́ат**, **ж**. **мн.** Маленькія сани. *Що на горі санчата,—спускаються дівчата*. **Чуб.** V. 98.

Санчйща, **ч́йщ**, **ж**. **мн.** Большія сани. *Бактромій везе гній на старих санчищах*. **Фр.** **Пр.** 22.

Сап, **пу**, **м.** Сопѣніе. *З кімнати доноситься сап важкий*. **Мир.** **Пов.** II. 73.

Са́па, **п́й**, **ж**. Кирка для выпалыванія сорныхъ травъ. для окучиванія растений. *Роспочинається полоття; народ висипає, як та хмара, як та орда, з сапами*. **Левиц.** I. 24. *Сапа має дерев'яне держівно—фіст, вправлене в зелізне в́ухо, що вистає з плоскої зелізної жмѣні*. **Шух.** I. 164. **Ум.** **Са́пка**, са́почка.

Сап́ай, **п́ай**, **м**. Въ загадкѣ—носъ. *Ой на горі гай, під гаєм мигай, під мигаєм сапай*. **Ном.**, стр. 297, № 222.

Сапальник, **ка**, **м.** Полольщикъ.

Сапальниця, **ці**, **ж**. Полольщица.

Сапання, **ня**, **с**. Полотье.

Сапати, **паю**, **еш**, **гл.** Дышать съ сопѣніємъ. 2) Пышать. *З рота поло́м'я сапле*. **О.** 1861. VIII. 31. *Так і сапає полу́м'я*.

Сап́ати, **п́аю**, **еш**, **гл.** Полоть и окучивать. *Та іди вже на город, картоплю треба сапати*.

Сап́ачка, **ки**, **ж**. **Ум.** отъ сапа.

Сапѣт, **та**, **м**. 1) Большая плетеная корзина въ видѣ надставки на повозку—для возки огородныхъ овощей, угля и пр. **Вас.** 204. 2) Плетеная изъ лозы ручная корзина. **Херс.** **у.** **Слов.** **Д.** **Эварн.**

Сапѣта, **ти**, **ж**. = **Сапет**. **Ум.** **Сапѣтна**.

Сапетон, **ну**, **м**. Родъ киселя изъ бу-

вины. *Найкраща їжа дітям—то сапетон*. **Переясл.** **у.**

Сап́ильно, **на**, **с**. Ручка у сапи. **Черк.** **у.**

Сап́іна, **ни**, **ж**. Инструментъ дроворубовъ: на топоріще насаженъ (такимъ образомъ какъ и топоръ) родъ желѣзнаго клюва, загнутаго внутрь; части: топоріще входить въ плечѣ з п'яткою, клювъ—штіль, загнутый конецъ его—паль. **Шух.** I. 176.

Са́пка, **ки**, **ж**. **Ум.** отъ сапа.

Сапќий, **а**, **е**. 1) Утомительный, трудный. *Сапка дорога—бач, як коні засапались*. **Павлогр.** **у.** 2) Рыхлый, сыпучій. *Сніги були глибокі та сапкі*. **Павлогр.** **у.**

Сапну́ти, **н́у**, **нѣш**, **гл.** Подуть, погнать. *Сапнуло з печері холодом*. **Харьк.** **г.** *З провалля сапнуло чадом*.

Сапува́льник, **ка**, **м**. = **Сапальник**. **Лохв.** **у.**

Сапува́льниця, **ці**, **ж**. = **Сапальниця**. **Лохв.** **у.**

Сапува́ння, **ня**, **с**. = **Сапання**. **Лохв.** **у.** **Сапува́ти**, **п́ую**, **еш**, **гл.** = **Сапати**. *Сапувають я тобі не буду і полоти не буду*. **Конст.** **у.**

Сап́уга, **ги**, **ж**. = **Пужално**. **Вх.** **Зн.** 62. **Сап́ун**, **на**, **м**. Въ загадкѣ: носъ. **Чуб.** I. 307.

Сап́уха, **хи**, **ж**. Сажа. **Лохв.** **у.**

Сап́'ян, **н́у**, **м**. Сафьянъ. **Чуб.** V. 300. *На нозі сап'ян кипить, а в борщі трясця кипить*. **Ном.** № 11191.

Сап́'яний, сап́'яновий, **а**, **о**. Сафьянный. **Чуб.** V. 339. *Сап'янні черевички на нозі*. **Чуб.** III. 152. *Шик-ник, не в сіг, не в тих, в сап'янових*. **Ном.** № 13586

Сап́'янці, **ців**, **м**. **мн.** Сафьянные сапоги. **Вас.** 162. **КС** 1893. V. 283. *На козачку бідному летязі сап'янці, —видні п'яти і пальці*. **Мет.** 377.

Сара́ка, **ки**, **об**. Бѣдняга, несчастный. *Та жувала зазулиця на зеленій руті, та займили на Сімбірки сараки рекрути*. **Гол.**

Сарана́, **ні**, **ж**. Саранча. *Накочувала сарана*. **Ном.** № 9246.

Саран́ячий, **а**, **о**. Саранчевый. **О.** 1861. X. 131.

Сара́пати, **паю**, **еш**, **гл.** Вспылить. **Вх.** **Зн.** 62.

Сарда́к, **ка**, **м** = **Сердак**. *На нему сардак чорний*. **Федьк.**

Сарда́чина, **ни**, **ж**. То-же, что и сардак. но плоховатый. *Хоть латана сардачина, —люде поважають*. **Федьк.** III. 110.

Саркати, каю. еш, сарчати, ч'у, ч'иш, одн. в. саркнути, кну, неш, гл. 1) Фыркать, фыркнуть Вх. Зн 62. Желех. 2) Фыркать, фыркнуть, огвітити р'язко.

Сарна, ни, ж = **Серна.** Незрячі прозрять, а кривії, мов сарна в гаю поминають. Шевч. Сарна під байрак втікає. Греб. 319.

Сарсама, ми, ж. Інструменти ремесленника. Шух. I. 84, 87, 174.

Сас, са, м. Нас'бк. прусаць. Вх. Пч. I. 5.

Сатана, ні, м. Сатана. Геть від мене, сатано! Св. I. IV. 8.

Сатанайл, ла, м. Сагана, князь б'єсовскій. Бог бачить, що уже Сатанайл дожене ангела.... Чуб. I. 35.

Сатанійний, а, в. Сатанинскій. Сатанине чадю. Левиц. Пов. 343.

Сатавіти, вію, еш, гл. Б'єситься, злитися.

Сатанюка, ки, м. Ум. оть сатана.

Сахар, ру, м. = **Сахарь.**

Сахарець, рц'ю, м. Ум. оть сахарь.

Сахарний, а, в. Сахарный. Утри мої смажний уста, а сахарний і сам утру Ном. № 12313

Сахарниця, ці, ж. Сахарница. Левиц. I. 368.

Сахарня, ні, ж. Сахарный заводъ. Висилина з Ганною ставали на роботу в сахарні. Левиц. I. 23.

Сахарь, рю, сахарь. Чужа біда за сахарь. Ном. № 231. Сахарю кус, а соломи віз. Ном. № 12395. Ум. Сахар'єць.

Сахатися, х'аюся, ешся, гл. Огдэлятьс'я, чуждаться, изб'югать. Дитина сахається йї. Екат. у. Сахайся брехні. Сахається вона тебе як чорта. Конст. у.

Сачовіця, ці, ж. Чечевица. Ум. Сачовічка

Свавільний, а, в. Своевольный. Самовольный. Лебед. у. Чуб. I. 164. Чи я ж тобі не казала, не бери ж ти мене, бо я роду свавільного, не навчиш ти мене. Ни.

Свавільник, ка, м. = **Сваволець.** Мир. ХРВ 91.

Свавільство, ва, с. Своевольничество. Лубен. у.

Свавільно, нар. Своевольно.

Сваволець, волюця, м. Своевольный чоловік.

Сваволяти, лю, лиш, гл. Своевольничать.

Сваволя, лі, ж. Своеволие. Добра та ладу не було, а були тільки бучі, ко-

лотнеча та сваволя. Мир. ХРВ. 87. Синочку, Ясеньку, мене Кася не слухала, я сваволю вдавалася. Чуб. V. 727. 2) Своевольная женщина. Яка ж у тебе дочка-сваволя.

Свайба, свальба, би, ж. Свадьба = **Весілля.** Вісова свайба: бачиш які чорні тучі?—Видно біс жениться. Чуб. I. 24.

Сваненька, сванечка, ки, ж. Ум. оть сваха.

Сваненько, сванечко, ка, м. Ум. оть сват.

Сванька, ки, ж. Ум. оть сваха. Желех.

Сванютка, ки, ж. Ум. оть сваха. Желех.

Свар, ру, м. Брань, сердитые укоры. Злого ласкою більше улагодити, як свара. Котл. III.

Свара, ри, ж. Несогласіє, ссора.

Сварити, р'ю, р'иш, гл. 1) Бранить, грозить. Батько сварить, а мати лучше: не ходи, сину, на зальоти більше. Чуб. V. 36. Не сvari на мене. Грин. III. 324. 2) Ссорить.

Сварітися, р'іюся, р'ишся, гл. Сердитися на кого. Лубен. у. Ном. № 564. Я на час сварилася. П'Волын. у. Господь золотою різною свариться. Ном. № 563

2) Ссориться. Котл. Ен. VI. 6. З великою худобою битись да сваритись. Мет. 83.

Сваритоньки, гл. Ум. оть сварити. Як ти будеш сваритоньки, то ся буду журитоньки. Грин. III. 324.

Сваріння, ня, с. = **Свар.** Ум. Сваріннячко. А я батенька не боюся, ні сваріннячка його. МУЕ. III. 139.

Сварка, ки, ж. Ссора. Іди, сину, причод мене, через тебе сварка в мене. Лубен. у. Добра жицба, коли сварки нема. Ном. № 3277

Сваркий, а, в. Сердитый, бранчивый. Ну та й сваркий же твій командир. Стор. II. 84.

Сварливе, нар. Ссорясь, сердито. Налетять городці та й, сварливе цвірчучи, угору шукнуть з п'єстого городу. МВ. (О. 1862. I. 96).

Сварливець, вця, м. Раст. Helictis зит агепатіст. Анн 161. ЗЮЗО. I. 124.

Сварливий, а, в. Сердитый, бранчивый, сварливый. Прошу ж тебе, мій миленьки, до свекрухи й не веди, бо свекруха й лепетуха, сварливая голова. Чуб. V. 535.

Сварливість, вости, ж. Бранчивость, сварливость.

Сварли́во, нар. Бранчиво, сердито.

Сва́рник, ка, м. Раст. *Lycopodium clavatum*. Вх. Пл. II. 33.

Сва́т, та, м., мн. свати́ и свато́ве.

1) Отець зятя или невѣстки; свата́ми называются прежде всего родители мужа по отношению къ родителямъ жены и наоборотъ, а затѣмъ, въ такомъ же отношеніи, и ближайшіе родственники супруговъ. Марк. 109. *Онисько мені сват, бо моя сестра за його братом*. Харьк. 2) Сва́тами взаимно называются совершившіе между собою какую-либо коммерческую сдѣлку. 2) Также и свато́к. Желѣзный стержень внутри ткацкаго челнока. на которомъ вращается шпулька съ нитками. Вас. 166. Ум. и ласк. Сва́тоб, свато́к, свато́чок, сва́тонько, сва́ту́ньо. Грин. III. 485. К. ПС. 33. *Ви, сватуню, будете ще довго, довго жити*. Левиц. I. 377. За исключеніемъ свато́к и свато́чок, употребляются лишь въ двухъ первыхъ значеніяхъ.

Сва́тальний, а, в. Употребляемый при сватаніи. *Рушники сватальні давала*.

Сва́тальник, ка, м. Сватъ. *Бодай сватальнику добра не було*. Ном. № 8962.

Сва́тання, ня, с. Сватанье. КС. 1883. II. 368. *Сватання не братання*. Ном. № 9506.

Сва́тати, таю, еш, гл. Сватать. *Сватай мене, козаченьку, не вводь у неславу*. Мет. 83. *Козак дівку вірно любить,—заяти не сміє.—Тим я її не займаю, що сватати маю*. Мет. 105.

Сва́татися, таюся, ешся, гл. 1) Свататься. *Тільки що задумаєш свататись; то й станеш зараз брехати: без брехні ні жоден чоловік не сватався*. Ном. № 8961. Въ нижеслѣдующемъ значеніи съ измѣненнымъ удар.: свата́тися: 2) Дѣлаться по отношенію другъ къ другу свата́ми въ значеніи сват 1 и 2. См. еще Свахатися.

Сва́тач, ча, м. Женихъ. Св. Л. 278. О. 1861. XI. Св. 49. *Такий мі ся сватачунаю, што не моя руня; не моєї руні, не моєї версти, женитися било Янче, сіма роки перше*. Гол. VI. 507. *Сватали і три сватачі. А їго кортіло за всіх дати, бо всі добрі газди*. Гн. II. 53. Ум. Сва́таченько. *Ой надійшли сватаченьки по під береженьки, я гадала, що до мене, та вмила ноженьки*. Фр. Пр. 17.

Сва́тба, би, ж. соб. Всѣ участвующие въ свадебномъ обрядѣ, за исключеніемъ новобрачныхъ и ихъ родителей. Вх. Лем. 465.

Сва́тів, това, ве. м. Принадлежащій свату въ 1-мъ или 2-мъ значеніи.

Сва́тоб, ка, м. Ум. и ласк. отъ сват

Сва́тній, я, в=Сва́тів. *Ми свого хліба пожалуєм, а будемо животу оставляти на сватній*. Грин. III. 451.

Сва́тонько, ка, м. Ум. отъ сват.

Сва́ття, тя, с. соб. отъ сват. *Не сміхом сваття, не сміхом*. Ном. № 12651.

Сва́ту́ньо, ня, м. Ласк. отъ сват.

Сва́ха, хи, ж. 1) Мать зятя или невѣстки, а также родственница одного изъ супруговъ, по отношенію къ родственницѣ другого. Марк. 109. *Пишна сваха, пишна, проти зятя не вийшла*. Мет. 191.

2) Сва́хами взаимно называются женщины, вступившія между собою въ какую-либо коммерческую сдѣлку. Ум. Сва́шка, сва́шечка, сва́нька, сва́ненька, сва́нечка, сва́ню́тка и пр., но всѣ эти слова употребляются преимуществ. въ особомъ значеніи,—см. Свашка.

Свахатися, хаюся, ешся, гл. О матеряхъ жениха и невѣсты: вступать въ родство.

Сва́шенька, сва́шечка, ки, ж. Ум. отъ свашка.

Сва́шка, ки, ж. Въ свадебномъ обрядѣ: замужняя сестра жениха, а если ея нѣтъ, то другая самая близкая замужняя родственница, исполняющая на свадьбѣ извѣстныя обязанности и, между прочимъ, огводящая, вмѣстѣ съ дружкой, новобрачныхъ въ комору, раздѣляющая новобрачную и пр. Обыкновенно приглашаются и еще свашки—все замужнія родственницы жениха. КС. 1883. II. 380. ХС. VII. 425. МУЕ. III. 93, 94, 141. *Кожній сващці по ковбасці*. Ном. № 3528. Ум. Сва́шенька, сва́шечка, сва́нька, сва́ненька, сва́нечка, сва́ню́тка. *Ви, буяре, сідайте на коні, а сванечки на саночки*. Мил. 152.

Свашкува́ти, кую, еш, гл. Быть свашкой.

Свашча́к, ка, м. Въ свадебномъ обрядѣ: то-же, что и дружка? Гол. IV, 372, 377.

Свашчи́ти, чу, чиш, гл.=Свашкувати. Вх. Лем. 464.

Све́кла, ли, ж. Свекольная ботва, листься свеклы. Чуб. V. 724.

Све́кляний, а, в. Изъ листьевъ свеклы. *Борщ ссекляний*. Шух. I. 141.

Све́кор, кра, м. Свекоръ. *Збірається, як свекор пелюшок прать*. Ном. № 10967. Ум. Све́корко, све́кронько. Мет. 124. Чуб. V. 607.

Свѣкоркѣв, кова, во. Ум. отъ свѣкрів. Маркев. 139. *Да звеселимо увесь рід свій! Що первий рід—свекоркѣв, а другий—батенькѣв.* Мет. 233.

Свѣкрів, рова, во. Приналежащій свекру. Мил. 132. *Ой запрягай свекрові коні.* Мет.

Свекрівонька, ки, ж. Ум. отъ свекруха.

Свекрівщина, ни, ж. Имущество, оставшееся послѣ свекра. Зміев. у.

Свѣкронько, ка, м. Ум. отъ свекор.

Свекрівця, ці, ж. Ум. отъ свекруха.

Свекрѹха, хи, ж. Свекровь. *Чужа хата така, як свекруха лихая.* Мет. 120. Ум. Свекрівонька, свекрѹвця, свекрѹшенька. Чуб. V. 725.

Свекрѹшна, ни, ж. = Свекруха. Грин. III. 306.

Свекрѹшенька, ки, ж. Ум. отъ свекруха.

Свекрѹшин, а, в. Приналежащій свекрови. Г. Барв. 437.

Свекрѹшина, ни, ж. = Свекруха. *Прибѣрайся, свекрушино, прибѣрайся, молодой невісточці сподѣвайся.* Мил. 138.

Свекрѹшище, щі, ж. Ув. отъ свекруха. Чуб. V. 718.

Сверб, бу, м. Зудъ.

Свербѣга, ги, ж. Раст. Bunias orientalis E. См. Порчак, катран. ЗЮЗО. I. 115.

Свербѣгуз, за, м. 1) Часто чешущій задницю. 2) Раст. Torilis Antryseus Gaert. ЗЮЗО. I. 139.

Свербѣла, ли, ж. Раст. = Голодовина. Вх. Пч. I. 12.

Свербѣти, блѹ, бѣш, гл. Зудѣть, чешаться. *Свербѣть долоня проти чогось.* Ном. № 306. *Ви мені і за вухом не свербѣте—мѣ до вась дѣла нѣтъ, я совершенно къ вамъ равнодушнѣ.* Мир. Пов. I. 159.

Сверблячка, ки, ж. Зудъ.

Сверблячий, а, в. Чешущійся, зудящій.

Свербѣта, ти, ж. Свербежъ. Волч. у.

Сверб'ячка, ки, ж. 1) = Сверблячка. Угор. 2) Чесотка; короста. Угорск.

Сверготѣти, чѹ, тѣш, гл. Чирикать. *Нопід стріху горобчики сверготѣть.* Чуб. V. 639.

Свердѣн, на, м. = Цвѣркун. Вх. Пч. II. 27.

Свѣрдел, дла, м. Буравъ. *Бере жінку, рескаль, лопату і сокиру і свердел—ідутъ заробляти.* Рудч. Ск. I. 162. 2) = Сохар. Шух. I. 181.

Свердѣльце, ця, с. Ум. отъ свердло. Ум. Свердѣлин, свѣрдлин, свердѣльчик, свердѣльчикок. Вас. 149.

Свердѣльчик, ка, м. 1) Ум. отъ свердел. 2) Мѣтка на мѣшкахъ дегтемъ въ формѣ, напминающей буравъ. Новомоск. у. (Залюб.).

Свѣрдлик, ка, м. 1) Ум. отъ свердел. 2) Часть поволоды (см.). Шух. I. 237.

Свердлѣти, длѹ, лиш, гл. Сверлить, буравить. Грин. II. 3. *Колісник—поганий чоловік: свердле та довба та знов забива.* (Погов.) Волч. у. (Лобод.).

Свѣрдло, ла, с. = Свердел. Чуб. VI. 405. Ум. Свердѣльце. Мнж. 137.

Сверщѹк, щка, сверщѹк, ка, м. = Цвѣркун. Вх. Пч. I. 6. — польовій. Кузнечикъ, Gryllus campestris. Вх. Пч. II. 27.

Свѣщенька, ки, ж. Ум. отъ свѣсть.

Свид, ду, м. 1) Раст. = Свидина. Шух. I. 18. Сим. 23. Св. Л. 306. 2) Большая, иногда до сажня длины, и хорошо завяленная палка. Сим. 23. Ном. № 13663. *Тоді ще, як ти з свидом довгим, під сіраком сукняним добрим по Харькову собак лякав.* О. 1862. X. Писар. 31. 3) У свід на свід, у свидѹ. Недозрѣлымъ. *Скосити у свід.* Мнж. 192. *У свід жати жито.* Борз. у. *У свід брати льон.* Борз. у. *Люде тее саське жито у свиду беруть, бо аби лишень трохи побреніло, то землю устеле.* Могил. у. 2) На свіді. Моложавый. *Він чоловік на свіді.*

Свидѣна, ни, ж. Раст. Cognus sanguinea L. ЗЮЗО. I. 119.

Свѣдний, а, в. = Свидовий. Вх. Пч. I. 15.

Свидовій, а, в. 1) Изъ дерева свид. *Вирубай тридѣять дубцов тернових, глодових, шипшикових і свидових.* Грин. II. 34. 2) Не переспѣлый, чуть-чуть незрѣлый. *Чи не сиплеться пшениця?—Ні, вона саме свидова.* Лубен. у. (Леонт.). *Свидове жито.* Мнж. 192. *У нас молодять жито свидове, з його хлѣб смачниший бува.*

Свидовѣтий, а, в. = Свидуватий. *Овес свидовитий.* Васильк. у.

Свидуватий, а, в. Незрѣлый, зеленоватый. *У мене тяжко добрий овес, а в його якийсь кукілюватий, свидуватий.* Васильк. у. 2) Молодой, молодежавый. *Свидувате дерево, свидуватий чоловік.* Борз. у.

Сви́жка, ки, ж. Стрѣла изъ тростника и смолы. Лебед. у.

Свина́рик, **ка**, **м.** Ум. отъ свинарь.

Свина́рія, **ріі**, **ж.** Бранное названіе семинаріи,—слово семинарско-бурсацкое, составленное по образцу слова семинарія. Чому я не родивсь чим другим, а поповичем? чому мене не віддали куди инше, а в сю прокляту свинарію? Св. Л. 261.

Свина́рка, **ки**, **ж.** Свинопаска.

Свина́рник, **ка**, **м.** Свинюшникъ.

Свина́рія, **ві**, **ж.** = **Свинарник**. Мж. 89.

Свинарча́, **ча́ти**, **с.** Мальчикъ свинопасъ.

Свинарчу́к, **ка́**, **м.** Мальчикъ свинопасъ.

Свина́рь, **ра́**, **м.** Свинопасъ. Кіевск. Подол. г.г. Шух. I. 190. Ум. **Свина́рик**.

Свинарюва́ти, **рюю**. **вш**, **гл.** Быть свинопасомъ. *Тобі, дружко, не дружкувати, тобі, дружко, свинарювати, з довгою ломкою, з чорною собакою.* Свяд. п.

Свинце́ць, **вцю́**, **м.** Свинець. Вас. 183. *Важка, мов свинцем налита.* Грин. II. 184.

Свини́на, **ни**, **ж.** 1) Свинина. *Нема над рибу линину, а над м'ясо свинину.* *Ном. № 7523.* 2) Свинья. *Не можеш (гадино) їдь пустити а ні в челядині, а ні в худобині, а ні в свинині.* (Заклинаніе отъ укуса змѣи). МУЕ. III. 53. Ум. **Свини́нка**. Чуб. III. 429.

Свини́нець, **нця**, **м.** Хлѣвъ для свиней, свинюшникъ. *В свининці родившись, між святими не обідать.* *Ном. № 1034.* Ум. **Свини́нчик**.

Сви́нка, **ки**, **ж.** 1) Ум. отъ свині. 2) Родъ игры, а также дерев. шаръ, который гоняють палкой при игрѣ въ свинки. *Ив. 13.* 3) Жукъ: долгоносикъ. 4) Рыба *Chondros tomanasus*. Шух. I. 24. 5) **мн.** Раст. *Xanthium strumarium*. Вх. Пч. I. 14.

Свини́й, **а́**, **б.** Свиной. *Ном. № 887.* **В свини́й го́лос при́йти**, **зробіти**. Слишкомъ поздно, пропустивъ срокъ (прійти, сдѣлать). *Ном. № 7797.*

Свиногрі́я, **за**, **м.** Шуточно: собака. Новомоск. у.

Свиноі́д, **да**, **м.** Ъздившій верхомъ на свинѣ. К. ЧР. 339.

Свинои́с, **са**, **м.** = **Свинарь**. *Ном. № 12722.*

Свино́рія, **ріі**, **м.** Мѣсто, изрытое свиньями. Грин. III. 84. Г. Барв. 338.

Свинота́, **ти**, **ж.** Собир. свиньи. *Напрудилася гадова свинота—бодай тобі репнуло.* *Ном. № 12407.*

Сви́ночка, **ки**, **ж.** Ум. отъ свиня.

Свинувати́й, **а**, **е.** Поступающій по

свински. *Як би не був свинуватий, то би не був багатий.* *Фр. Пр. 93.* **Свинувати́й чоловік**. Каменец. у.

Свиню́шник, **ка**, **м.** Раст. *Salvia verticillata* L. ЗЮЗО. I. 135.

Свиню́х, **ха**, **м.** Раст. *Salvia verticillata*. Вх. Пч. I. 12.

Свиню́ха, **хи**, **ж.** Раст. *Nardus stricta*. Вх. Пч. II. 33.

Свиню́шник, **ка**, **м.** = **Свининець**. Чуб. VII. 395.

Свиня́, **ні**, **ж.** 1) Свинья. Вас. 196. **Свиня́ ліко волочить** Угроза, означающая: будетъ битъ, бита. *Оришко! свиня ліко волочить.* Харьк. 2)—морська. Дельфинъ. 3) Родъ игры въ карты. КС. 1887. VI. 464. Ум. **Свинна**, **свиночка**. Ув. **Свиня́на**. *Завтра раненько свиняці хлѣв загородили.* Левиц. Нов. 183.

Свиня́к, **ка́**, **м.** 1) Порода грибовъ. Радом. у. 2) Свиной экскрементъ. ЕЗ. V. 61.

Свиня́ка, **ки**, **ж.** = **Свиня**. Маркев. 63. *У господарстві була в того чоловіка, вибачайте, свиняка.* Драг. 81. Ум. **Свиня́чна**. *Є вже й свинячка, і курчатко, а дали й корівчина.* Грин. II. 152.

Свиня́тник, **ка**, **м.** = **Свининець**. Екап. I. (Залюб.).

Свиня́чий, **а**, **е.** 1) Свиной, свинскій. *Свиняче лігво. Тут їли.... свинячу голову до хрїну.* Котл. Ев. I. 18. **Свиняча їда**. Чуб. V. 843. 2)—дощ. Дождь сквозь солнце.

Свиня́чка, **ки**, **ж.** Ум. отъ свиняка. 2) Раст. = **Свинюха**. Вх. Пч. II. 33.

Сви́рілка, **ки**, **ж.** Ум. отъ **сви́ріль**. *Прадїв Адам і дядько Хам зайграли в сви́рїлки.* КС. 1882. IV. 170. Ум. **Сви́рілочка**. *В правій руці сви́рілочка, а в лівій топорець* (у вівчаря). Шух. I. 202.

Сви́ріпа, **пи**, **ж.** Раст.: а) *Bunias orientalis* L. O. 1862. X. 46; б) *Brassica napus* L. ЗЮЗО. I. 114; в) *Sinapis arvensis* L. ЗЮЗО. I. 136.

Сви́ріпиця, **ці**, **ж.** Раст. = **Сви́ріпа**. ЗЮЗО. I. 136.

Сви́ріп'яний, **а**, **е.** Приготовленный изъ сви́рпи.

Сви́рка, **ки**, **ж.** Раст. *Pinus pilla* L. ЗЮЗО. I. 131.

Сви́рковий, **а**, **е.** Изъ сви́рки. Сви́ркове дѣрево = Сви́рка. ЗЮЗО. I. 131.

Сви́слі, **лів**, **мн.** Нижній конецъ плавной сітки. Вас. 188.

Сви́снути, **сну**, **веш**, **гл.** 1) Свиснуть. А

ну я свисну, тільки ти очі зав'яжи. Рудч. Ск. I. 61. 2) Брызнуть струей. Дала руку, він здавив,—тільки пучки знають; вона здавила,—кров з під нігтів свиснула. Г. Барв. 427.

Свиснява, ви, ж. Свистаніє, свисть. Там така крикнява, свиснява. Левч. 62.

Свисо́внути, ну, неш, гл. Сь силою свиснуть. А він як свисоне! Новомоск. у. (Залюб.).

Свист, ту, м. 1) Свисть. (Змій) своїм свистом за 40 верстов людей побивав. Грин. II. 270. Коли вже ви перестанете того свисту? МВ. (О. 1862. III. 64). 2) Піти у свист. Сб'яжать, пойти вь б'га. Як розвернеться на весну лист, то підемо всі в свист. Ном. № 11035. 3) = Цвист. Вас. 166.

Свиста́ння, ня, с. = Свисті́ння.

Свиста́ти, щу́, щеш, гл. = Свисті́ти.

Сві́стик, ка, м. Свистокъ. Купив за пятака свистик та й свистить. Екат. у. (Залюб.).

Свисті́лка, ки, ж. Свирі́ль. Свистять в свистілки. Котл. Ен. V. 63. Ум. Свисті́льонька, свисті́лочка. Грин. III. 59. В свисті́льоньку грає. Чуб. III. 127. Заграй мені в свисті́лочку стиха-помаленьку. Чуб. III. 125.

Свисті́ння, ня, с. Свистаніє, свисть. Крик, свисті́ння й тупоті́ння лилося... з того краю. Левиц. Пов. 139.

Свисті́ти, щу́, стійш и щеш, гл. Свистать, свисті́ть. Лях як їсти хоче, то свище. Ном. № 877. В очах мигтить, а в голові свистить. Ном. № 6329. Що в першому садочку соловейки свищать. Мет. 242. Вітер вие звірюкою, свистить поїд стріхами. Левиц. I. 42.

Свисті́вач, ча, м. = Свистун 3. Вх. Зп. 62.

Свисту́н, на́, м. 1) Свистящий чоловік. 2) Дітська іграшка: глиняная свистулька вь виді́ птици или зв'єря. 3) Пустой ор'хъ сь отверстіємъ. Був колись ор'х, а тепер свистун. Ном. № 1866. Ум. Свисту́нець, свисту́нчик.

Свисту́ха, хи, ж. 1) Повось. Мнж. 192. 2) Застарі́лий ковыль. Мнж. 192.

Свисту́ля, лі, ж. Р'ст. Conium maculatum L. ЗЮЗО. I. 119.

Сві́та, ти, ж. 1) Крестьянская верхняя одежда изъ домашняго толстаго сукна, почукафтанье, родъ сермяги. Чуб. VII. 419.

Гол. Од. 44. Кожухи, свити погубили. Котл. Ен. 2) — колова́. Мужской полушубокъ нагольный бараний, безъ лацкановъ, гладкій, сь стоячимъ смушковымъ воротникомъ. Вас. 154. Ум. Сві́тка, сві́точка. КС. 1893. V. 279, 283. Було в його два жупани, тепер нема й свитки. Грин. III. 201. У його свиточка — латка на латці. Рудч. Ск. II. 82.

Сві́тіна, ни, ж. = Свита. Гол. Од. 44. Шапка чорна, шапка чорна, а свитина біла. Мет. 38. Ум. Сві́тінка, сві́тіночка. У латаний свитиноцці, на плечах торбина, в руці ціпок.... Шевч. 79.

Сві́тка, ки, ж. Ум. отъ свита.

Сві́тник, ка, м. 1) Шьющий свити. Шорник свитнику не товариш. Ном. № 1028. 2) Торгующий свитами.

Сві́ті́нка, ки, ж. Короткая свитка. Ввійшла дівчина... в свитяні́ з черво́ним з холоду носом. Г. Барв. 42.

Сві́щ, ща́, м. 1) Ячейка для пчелиныхъ матокъ. Рк. Левиц. 2) = Свистун 3. Свищі в борці. Ном. № 1930.

Сві́щик, ка, м. Свистокъ.

Сві́дор, ра, м. = Свердел. Подольск. г.

Сві́дка, ки, ж. Свидѣтельница. Закр.

Сві́дкува́ння, ня, с. Свидѣтельство, свидѣтельствова́ніє. Ев. Мр. I. 44.

Сві́дкува́ти, кую́, еш, гл. = Сві́дчити. Велике слово свідкус про величчє того народу, що зачав його в глибині свого духа. К. ХП. 131.

Сві́док, деа, м. Свидѣтель. Св. Л. 127. Вам оце на свідки треба йти, як що бачили, як там він їй був. Лебед. 5.

Сві́до́мий, а, е. 1) Извѣстный, знакомый. Се корова свідоми — хиба ж ми не знаємо її. (Залюб.). Грек проходи скритні знав, шляхи ж свідомі обминав. Мкр. Г. 39. 2) — чо́гб. Знакомый сь ч'ємъ, свѣдущій вь чемъ. К. Кр. 35. Як і ви свідомі. Какъ и вамъ извѣстно. Гн. I. 68. 3) Сознательный.

Сві́до́мість, мо́сти, ж. 1) Знакомство. По свідомости це я вас наділив. Полт. Для мене усе зроблять по свідомости. Ном. № 183. 2) Сознаніє.

Сві́домо, нар. 1) Извѣстно, знакомо. 2) Сознательно.

Сві́дче́ння, ня, с. Свидѣтельство. Архи-реї шукали свідчення. Ев. Мр. XIV. 55.

Сві́дчий, чого́, м. = Сві́док. Пирят. у.

Сві́дчити, чу́, чиш; гл. Свидѣтельство-

вать, показувать, давать показаніє. *Московка свідчила, що він був там тоді, як батька били.* Канев. у. *Недоїдки свідчили, що тут були люде.* Св. Л. 223. *Йшла фальшивим свідком свідчити.* Гол. IV. 543. *Святе писаніє свідчить-висвідчає.* АД. I. 185.

Свідчитися, чує, чишеся, гл. Призывать во свідѣтели. *Богом свідчитися, а чорту душу запродав.* Ном. № 6790.

Свідчиця, ці, ж. = Свідка. Закр.

Свіжий, а, о. Свѣжій. *Оптика ловись, хоч дрібна, але свіжа.* Ном. № 7857. Ум. **Свіжённий, свіжёнський.**

Свіжиня, ні, ж. 1) Свѣжіє припасы, свѣжее. **2)** Свѣжее свиное мясо. Угор.

Свіжити, жу́, жи́ш, гл. Освѣжать. *Роса.....свіжить світ Божий.* Стор. I. 243.

Свіжість, жости, ж. Свѣжесть. Левиц. I. 471.

Свіжіти, жи́ю. вш, гл. Свѣжѣть.

Свіжо, нар. Недавно, только что. (Поля) *свіжо заскорожені.* Мир. Пов. II. 85.

Свій, своя, своє. мѣст. Свой. *Своєї недолі і конем не обїдеш.* Ном. № 1732. *Хто кривдить людей, той кривдить своїх дітей.* Ном. № 2296. *Я свою свиту сховав. Чорте, чорте! верни мого, візьми своє.* Ном. № 273. *Як не свій ходить. Самъ не свой.* Ном. № 2282. *Я прибіг не своїми.* Я бѣжалъ безъ памяти. Г. Барв. 207.

Свійський, а, о. Домашній. *Кожний свійський птах сусидивсь до людей в солом'яній хатині.* К. Дз. 137. *Коли нема диких (качок), то з досади і свійських луциють.* Стор. I. 233.

Свіну́ти, ну́, не́ш, гл. Разсвѣсть. *Світ свінув, а ти ще й не вставав.* Як світ йому́ свіну́в—сразу йому все ясно стало. Ном. № 4929. *Як гав, так гав, поки свінуло на дворі.* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 82).

Свіну́тися, не́ться, гл. безл. Разсвѣсть. *Спитися, сниться, свінеється—все мінеться.* Ном. № 1135.

Свіргу́н, на́, м. = Цвіреун. Вх. Пч. I. 6.

Свірка, ки, ж. 1) Шворка или ремешекъ, которымъ кнутъ прикрѣпленъ къ кнутовищу. Желех. 2) Въ загадкѣ: мышь. *Питалася швидка свірка, чи в ханко дома? (миша та кіт).* Ном., стр. 294, № 129. 3) Сверчокъ. Желех.

Свірло, ля, с. = Свердел.

Свірні, нів, м. мн. Кандалы. *А замкнули та Пилипка у желізнi свiрні.* Гол. I. 161.

Свістонька, ки, ж. Ум. отъ свість.

Свість, сти, ж. Свояченица. Мил. 157. *Я ж тобі, зятеньку, рідная свість.* Грин. III. 185 Ум. **Свістоньма, свѣщеньма.** *Ой глянь, зятеньку, на мене, меншая свістонька од тебе.* Мет. 198. *Скаче свѣщенька, скаче, чогось вони хоче: стрібно-го золотого од зятя молодого.* Грин. III. 545.

Світ, ту, м. 1) Свѣтъ, разсвѣтъ. *Коли ж так перед світом--аж Важко гарчить.* Рудч. Ск. I. 151. *Ой без милого соловейка і світ не світає.* Мет. 5. *Поки світ-сонця дівкою не буду.* Мет. 259. **Світ-зоря.** Разсвѣтъ. *Ой уставай, мій миленький, вже на дворі світ-зоря.* Чуб. V. 535. *На світ займатися.* Свѣтатъ. *На світ благословлятися.* Разсвѣтатъ. *Ось нічка утекла, мов стало розсвітатъ, мов почало на світ благословлятися.* Греб. 386. **2)** Свѣтъ, міръ, вселенная. *Хто ж в світі знає, що Бог гадає.* Ном. *Ще я хочу на світі пожити.* Мет. 95. *Над нашого козаченька і в світі немає.* Мет. 20. *Се не близький світ. Туда далеко. Не близький світ од Хоменкового хутора сюди теліпатися.* Мир. ХРВ. 8. *Світ за́ очі, за очіма. Кудя глаза глядять.* *Пішов--змандрував, бідолаха, світ за очі,—тільки й бачили.* Полт. у. *Іду світ за очі.* Рудч. Ск. II. 16.—*зав'язати.* Лишитъ свободы, стѣснить. **Світу запобігти.** *Получить помощь.* Ном. № 4485. **Світом ся блукати.** *Бродить по міру. А не пуцу ты більше світом ся блукати.* Федьк. I. 34. **Світ мені піднявся.** *Мнѣ стало веселѣ, отраднѣ.* **Від світа дурень.** *Всесвѣтний дуракъ.* **Піти у світі,--світами.** *Пойти бродить по свѣту.* Ном. № 11042. *Я йду в світи.* Рудч. Ск. I. 9. *Взяла його на плечі і понесла світами.* Гн. II. 66. **У світах.** *Не дома, въ мірѣ.* *Я ж би тую Україну кругом облітала, я ж би свого миленького в світах пізнавала.* Чуб. V. 5. **Яким світом?** *Какимъ образомъ?* *Мала-м трої дітей, всі трої сі потопили нараз. Ксьондз зачав тоди питати: яким світом, що, як?* Гн. II. 127. Ум. **Світок, світочок, світонько.** *Ой уставай-же, мій миленький,—ой вже на дворі світок біленький.* Чуб. V. 46. *Пійду я по гірочиці, гляну я по світочку.* Чуб. V. 543. *Ні в світочку.* *Никогда.* *Щоб там посвариться з ким, як другі, то не в*

світочку. МВ. I. 150. *За дрібними слізоньками світонька не бачу.* Мет. 65. *Ой горенько мені на світоньку* Г. Арт. (О. 1861. III. 110).

Світання, ня, с. Разсвітть. Сон веселий снувся.... на світанні. Мкр. Г. 37. *У вікно вже світання синіє.* МВ. II. 105.

Світати, тає, гл. безл. Світать, разсвітать. Світає, край неба палає. Шевч. *Ой без милого соловейка і світ не світає.* Мет. 5.

Світач, ча, м. 1) Маленькій желѣзний подсвѣчникъ для восковой свѣчи у иконы: желѣзний стержень, вбиваемый въ стѣну или божниці, съ трубочкой для свѣчи. Волк. у. См. Свѣтич. 2) Въ курной полѣсской хатѣ: четырехугольная деревянная труба, спускающаяся изъ крыши въ избу, внизу подъ нею подвѣшена желѣзная рѣшетка, на которой вечеромъ зажигаютъ лучину. Чуб. VII. 390.

Світальень, лья, м. Рыболовный снарядъ, устроєнный почти такъ же, какъ и сачуля. Вх. II. 23.

Світалька, ки, ж. Дѣвушка, исполняющая обрядъ держанія меча и свѣчи на свадьбѣ,—это сестра жениха, а если ея нѣтъ, ближайшая послѣ нея родственница; если ихъ нѣсколько, то есть старша. КС. 1883. II. 380. ХС. VII. 425. МУЕ. III. 106. Ум. Свѣтилочна. Грин. III. 481. *Світличко, повная роже, дивитися на тебе гоже.* Мет. 202.

Світало, ла, с. 1) Свѣтило. К. Бай. 456. К. Іов. 68. 2) Свѣчи церковныя. *Велике диво світило.* Ном. № 5537. *Несуть тіло до гроба без кадила, без світила* Грин. III. 143.

Світальник, ка, м. 1) Украшенная свѣча, которую світалька держить на свадьбѣ. 2) Подсвѣчникъ Харьк. у.

Світати, чѹ, тиш, гл. 1) Свѣтитъ. *Сонце світить.* Ном. № 236. *Ой місяцю, місяченьку і ти, зоре ясна! Ой світить там по подвір'ю, де дівчина красна.* ЗОЮР. II. 241. **Світати** в очі. Льститъ. Св. Л. 228. *Пан тільки в очі світив, що лучче було б, як би він гудив.* Св. Л. 92. 2) Зажигать. *Та світи вже свѣчку, нічого не видко.* 3) Въ карточной игрѣ: а) быть козыремъ *Король жировий світить.* Голяк-масти, черва світить—игра словъ, на-смѣшка надъ бѣднякомъ. Ном. № 1526. б) Открывать козыря. *Світи козыря.* КС. 1887. VI. 471. 4)—волосям. О замужней женщинѣ: ходитъ съ непокрытой головой.

Левец. I. 279. 5)—головою *Быть дѣвуш-кой. Що жінкою, то не дівкою, не світити головою.* Грин. III. 297. 6)—тілом. Показывать обнаженное тѣло.

Світѣтисѣ, чѹся, тишѣя, гл. 1) Свѣтиться, издавать свѣтъ. *Він світиться, як сонце.* 2) Просвѣчивається. *Сорочка так виносилася, що аж світиться.* Рѣбра світається. Очень худъ. КС. 1882. X. 36. 3) безл. Быть свѣту, быть освѣщеннымъ, свѣтиться, горѣть. *Приходить він до теї горальні, аж там світиться.* Рудч. Ск. I. 87. *І досі ще в їх світиться,—все не лягають.*

Свѣтич, ча, м. 1) Свѣтильникъ, фонарь. Вх. Лем. 464. *В трупарні свѣтич світить, але вже конає.* Федьк. I. 66. 2) Подсвѣчникъ. Угор. 3) = Свѣтлѣч. 4) Мѣсто на печномъ шесткѣ, гдѣ кладутъ лучину. Вх. Зн. 62. 5) Паникадило, церковная люстра. Шух. I. 117.

Свѣтка, ки, ж. Козырь (въ карточной игрѣ). Левч. 58.

Свѣтлѣч, ча, м. Свѣтецъ для вкладыванія лучины. Подольск. г.

Свѣтлѣнько, свѣтлѣсенько, нар. Ум. отъ II. свѣтло.

Свѣтлий, а, о. 1) Свѣтлый, ясный. *Дя нема цвіту свѣтленького над маківку.* Чуб. V. 439. 2) Свѣтле бко. См. Око. 3) —тиждень. Недѣля Христова Воскресенія. МУЕ. III. 45. Ум. Свѣтлѣнький, свѣтлѣсенький.

Свѣтлицѣ, ці, ж. Въ малорусскихъ хатахъ чистая комната безъ кухонной печи. вообще комната. Чуб. VII. 382. Kolb. I. 61. Вас. 195. *Поставлю я свѣтлицю на високій горі.* Грин. III. 10. *Дожидайся мене, серденьтко моє, гей та до себе в гості, як виросте в тебе у свѣтлиці трава на помості.* Мет. 23. Ум. Свѣтлиночка. свѣтличка, свѣтличенька, свѣтлонька, свѣтлочна Чуб. V. 939. Ш. 315, 391, Грин. III. 264. *Та й сів сокіл на віконечку, та поглядає у свѣтлиночку.* Грин. III. 47. *Свѣтлички невеличкі, та гарні, чистенькі.* МВ. (О. 1862. III. 53).

Свѣтлість, лости, ж. Свѣтъ. *Чим Бог свѣтлостъ доточив? Огнем.* Ном. № 403. *Очам свѣтлостъ показав.* Грин. II. 40.

Свѣтліти, лію, еш, гл. Свѣтлѣть, проясняться. *Небо світліє, світ недалечко* Левец. I. 154.

І. Світло, да, с. 1) Свѣтъ, освѣщеніє. *Без світла лічать бариші.* Шевч. *Над вечір, як вже світло засвітили.* Стор. М. Пр. 35. 2) Матеріаль для освѣщенія *Світла не стало, треба купити.*

ІІ. Світло, нар. Свѣтло, ясно. Ум. Світлѣнько, світлѣсенько. *Світить місяць світлѣсенько.* Федьк І. 28.

Світлонька, світлочка, ки, ж. Ум. отъ свѣтлиця.

Світлұха, хи, ж. 1) Світлұх́а. Древесно-уксусная кислота, получаема при гонкѣ смолы и дегтя. Ум. Світлұшна. Вх. Пч. І. 9. 2) *мн. світлұхи.* Раст. *Carthamus tinctorius* L. ЗЮЗО. І. 116. Анн. 87.

Світовий, а, ё. 1) Утренній. *Да зійшла зоря да вечірняя, зійде світова.* Грин Ш. 165. *Світова зоря, зірниця.* Чуб. І. 14. *Поки світові півні заспівають.* Мнж. 134. 2) Живущій въ свѣтъ. *Тут, світові, зважає, любе, що то в онім неклі буде.* Гол. Ш. 279. 3) Всесвѣтний, міровой. *Світовий закон.* 4) Извѣстный всему свѣту. *Світовий брехун.* Св. І. 179. 5) Житейскій. *Світові роскоші.* Грин. Ш. 144. *Погозори́мо про се да про те світове:* Г. Барв. 226. 6) Житейскій, обыкновенный, естественный, общепринятый. *Се світозе.* Ном. № 3203. *Світове діло.* Мнж. 170.

Світо́гляд, ду, м. Міровоззрѣніє. К. ХЦ. 123. Левиц. Пов. 89, 261. *Я хочу виробити власний філософський світогляд.* Левиц. Нов. 90.

Світо́к, те́а, м. Ум. отъ свѣт.

Світо́м, нар. На разсвѣтъ. Левиц. І. 31. *Ой заболіла голівонька світом.* Грин. Ш. 628.

Світо́нько, ка, м. Ум. отъ свѣт.

Світопра́вний, я, в. Управляющій міромъ. *Світоправня езуйцька сила.* К. ПС. 8.

Світо́та, ти, ж. Далекая сторона. *Пішла за Дніпро,—така світо́та.* Рк. Левиц.

Світо́чок, чка, м. 1) Умен. отъ свѣт. 2) *мн. Світо́чки польові.* Раст. *Gymnadenia odoratissima.* Шух. І. 21.

Світе́ський, а, ё=Світовий 2 и 3. См. Несвіте́ський.

Світува́ти, т́ую, еш. гл. Ходить по свѣту. Чуб. Ш. 262.

Світу́н, на́, м. Насѣк. *Lampyris postilusa*, свѣтлякъ, ивановъ червячекъ. Вх. Пч. І. 6.

Сві́тцян, ну, м. Раст. *Myosotis.* Вх. Пч. І. 11.

Сві́ча, ці, ж. Свѣча. *Свіча горить.* Рудч. Ск. І. 197. Ум. *Сві́чка, свѣ́чка.* *Сві́чечка горить, батенько не спить,—не вийду.* Чуб. Ш. 136.

Сві́чадо, да, с. Зеркало. ЗОЮР. Ш. 16. **Сві́чарниця, ці, ж.** Жени́ца, дѣлающая свѣчи. Черн. у.

Сві́чарня, ні, ж. 1) Подсвѣчникъ? *З голови буде лихтарня, з очей буде свічарня.* Чуб. V. 1120. 2) Свѣчной заводъ. НВолын. у.

Сві́чарь, ря, м. Свѣчникъ, свѣчной мастеръ.

Сві́чка, ки, ж. 1) Ум. отъ свѣча. Свѣ́чка. *Ой зучу я лру свічку.* Чуб. V. 309. 2) По нар. повѣрью звѣзды—небесныя свѣ́чки, для каждого человѣка по одной; когда человѣкъ умираєть, его звѣзда гасне́ть, когда живе́ть грѣшно́ю жизнью—тускнѣ́єть, отсюда выраженіє: *його сві́чка ясно горі́ть*,—онъ живе́ть хорошо́ю, праведно́ю жизнью. Чуб. І. 14. 2) Длинная шерстяная кисть, сзади пелеринны верхней одежды лемковъ, называе́мой чуга. Гол. Од. 76. 3)—*ббжа.* Раст. *Gymnadenia odoratissima.* Шух. І. 21. Ум. *Свѣ́чечка, свѣ́ченька.*

Сві́чкола́п, па, м. Человѣкъ, снимающій въ церкви со свѣчей нагаръ, также гасящій ихъ: насмѣшливо; церковный староста. Рк. Левиц.

Сві́чний, й, ё Свѣ́чной.

Сві́чник, ка, м 1) Подсвѣчникъ. *За-світивши свічку, не ставлять під посудину, а на свічнику.* Св. Мт. V. 15. 2) Насѣк.=Світу́н. Вх. Пч. І. 6.

Свобі́дний, а, ё. Свободный.

Свобі́дно, нар. Свободно. Вх. Зн. 62.

Свобо́да, ди, ж Свобода. *Чи треба там непогоди, де єсть щастя і свобода* Чуб. V. 236.

Свободи́ти, дж́у, діш, гл. Освободить. *Всѣму світу сина породила, мир з нево́лі свободила.* Чуб. Ш. 375.

Свободи́ний, а, ё=Свобі́дний. *А люде дякують за те, що вона стала свобідна.* Рудч. Ск. І. 127.

Своє́уме́ць, мця, м. Все по своему дѣлающій.

Своє́умка, ки, ж. Все по своему дѣлающая. *Така вона своєумка, непокірлива.* МВ. II. 79.

Своє́щина, ни, ж. Своє собственное

хозяйство или имущество. *Діти роблять на своєщину.* Волч. у.

Своїти, своєю, їш, гл. Присваивать. *Платочок був наш, обох, а вона тепер його своїть.* Сумск. у.

Своїтися, своєюся, їшся, гл. Выражать родственныя чувства, то-же, что и родичатися. *Уже сі своят до бідного: коли гроші маї, то вже щос варт.* Гн. II. 18.

Сво́лок, ка, м. Балка, поддерживающая потолок, матица. Вас. 148, 188. *Ой бачу я два стовпи, на тих стовпах сволок лежить, на сволоці шнурок висить.* III. 2) мн. Кровля. (Угор). Ум Сво́лочок.

Сво́локівщина, ни, ж. Угощение работников при втаскивании на хату матицы. ХС. III. 41.

Сво́ринь, ня, м. 1) Шворень. Kolb I. 67. 2) Болтикъ, которымъ прикрѣплены подножки въ ткацкомъ станкѣ. МУЕ. III. 16. 3) Часть самотоки. Шух. I. 150. 4) Шипъ, на которомъ вращается рулевое весло у плота. См. Керма. Шух. I. 181. 5) Часть пѣла. См. Пѣла. Шух. I. 254.

Сво́яє, ка, м. Сво́яєтъ Свій свояка вгадає здалека. Ном. № 7962.

Сво́яєння, ні, ж. Сво́яєчаница. Міус. обр.

Свят, а, е). 1) = **Святий.** *Як дух свят.* Ном. № 6779. 2) — день. Праздничный день. *Покупляв їй да Яновю про свят-день сережки.* Чуб. III. 131. 3) — вечер. Канунъ Рождества.

Свѣ́тениця, ці, ж. Святоша. *То свѣтениця ота черниця: було раз-у-раз Богу молитися та все було каже: „хазяйство—про життя наше, а письмо свѣте — то про Бога, про душу“.* Дубен. у.

*) Для этого слова и его производныхъ принято въ литературѣ правописание безъ апострофа, — такъ и выговариваетъ эти слова украинская интеллигенція; но народное произношеніе отличается отъ этого выговора. Народъ выговариваетъ и **свѣтый**, и **свѣатий**, и **свѣтий**, и **сѣтий**. Вопросъ этотъ не изслѣдованъ въ достаточной мѣрѣ, собраны лишь нѣкоторые матеріалы къ нему (см., напр. Житецкій, Очеркъ звук. ист. мѣр. нар. 250; — Науменко, Обзоръ фонет. особ. мѣр. рѣчи, 43; — Михальчукъ въ „Трудахъ“ Чуб. VII, 482; — Верхратський, Про говор галиц. земків, 62, 63; — Гринченко, Отзывъ о соч. А. Н. Малинки, 61—62). Мы удерживаемъ здѣсь правописание безъ апострофа, не считая въ то-же время этотъ вопросъ окончательно рѣшеннымъ

Свѣ́тець, тѣя, м. 1) Святой. КС. 1882. XII. 625. 2) Придорожный памятникъ съ статуею святого.

Свѣ́тешний, а, е. Праздничный. Шевч. II. 216.

Свѣ́тій, а, е Святой. *Хлѣб свѣтій.* МВ. (О. 1862. III. 52). *Нехай менѣ свѣтій хрест побѣ!* — божба. Левиц. I. 413. *Свѣта присяга перед тобою, що-сь присягався передо мною.* Чуб. V. 374. — **вѣчѣр.** = **Свѣт-вѣчѣр,** — недѣля. Свѣтлое воскресенье. *У свѣту недѣлю не сизі орли заклекотали.* Макс. — **письмо.** Священное писаніе. 2) Святой, угодникъ божій. *Як Бог не допоможе, то й свѣті не оборонять.* Ном. № 16.

Свѣ́тиця, ні, ж. 1) Свѣтиця. *Знущались над Божою свѣтицею.* Стор. М. Пр. 65. *Свѣте слово—рідна мати: єсть іще свѣтиця вища, Богові милїша—рідна Вкраїна.* К. Досв. 50. 2) Храмъ. *Не постройш ти тут свѣтині, бо ми тебе і задушим.* Рудч. Ск. I. 60.

Свѣ́титель, ля, м. Свѣтитель. *І свѣтитель не допоможе, як скажуть „Свѣтій Боже!“* Ном. № 8248.

Свѣ́тити, чѣ, тиш, гл. Свѣтитъ. *Коли не прийду до церкви, то все паски свѣтятъ.* Ном. № 168. 2) Рукополагать.

Свѣ́титися, чѣся, ти́шся, гл. 1) Дѣлаться, быть свѣтымъ. *Отче наш, що на небі! Нехай свѣтитися ім'я твоє.* Св. Мт. VI. 9. *Свѣтився б гурток, коли б не чортова ззіжа.* Ном. № 10733. 2) Освящаться. 3) Рукополагаться. *Як свѣтився ще на діакона та був у печерах.* КС. 1883. III. 675. 4) Свято почитаться. *Честь тоді свѣтилась дуже.* Мкр. II. 35.

Свѣ́тиця, ці, ж. Свѣтая, угодница божія. *Свѣта свѣтиця, небесна цариця.* Драг. 38.

Свѣ́тоха, хи, ж. Названіе русалки. Новгородсѣв у. Грин. III. 117.

Свѣ́чене, ного, с. Освященное во время Пасхи. Чуб. III. 22.

Свѣ́чений, а, е. Освященный. *Свѣчена вода.*

Свѣ́ченина, ни, ж. = **Свѣчене.** Вх. Лем. 465.

Свѣ́чення, ня, с. Освященіе.

Свѣ́щенник, ка, м. = **Піп.** Св. Мр. I. 44.

Свѣ́щенників, кова, ве = **Попів.** *Ра-яли мені люде, щоб я брав свѣщенниковоу дочку.* Левиц. I. 201.

Сг... = **Зг.**

Сд... = **Зд.**

Се, мѣст. с. р. отъ сей.

Себб, мѣст. Себя. *Мені й себе й тебе жалко. Ганна була невеличка з себе.* Левиц. I. 11. *Нум, брате, ми з себе зелені жупани скидати.* АД. I. 116.

Себбель, ля, м. Рыба: *Alburnus lucidus*, себель. *Себелів та пліточок (ловить).* Морд. Оп. 31. Ум. Себѣлин.

Себѣлюб, бу, м. Себялюбіе, эгоизмъ. *Панує в їх серці себѣлюб гріх.* К. Дз. 135.

Себѣлюбѣць, бця, м. Себялюбѣць, эгоистъ. МВ. III. 103.

Себѣлюбий, а, е. Себялюбивый, эгоистическій. Шевч. II. 159.

Сѣ-б-то, нар. То-есть. См. Сей.

Сегѣльба, бм, ж. Мѣсто, приготовленное для поля, гдѣ выкорчеванъ и выжженъ лѣсъ. Вх. Зн. 62. Желех. *Коли сльота річе, а ти в сегельбі, друже, в жменю дуєш, то я сідаю та віршую.* Федьк. II. 65.

Седляк, ва, м. Селянинъ. Гол. Ум. Седлячок. *Помогай Біг, вбогий седлячку.* Гол. II. 9.

Седмій, числ. Семью.

Седмійця, ці, ж. Содмица. Чуб. I. 88.

Седно, на, с. 1) Задница. *Трахив го в седно.* Ном. № 1782. 2) = Садно.

Сей, ся и сѣя, се и сѣв. мѣст. 1) Этогъ, эта, это. *Прости, Боже, сей раз.* Ном. № 155. *Сей ласки я і в жида достану.* Ном. № 4768. *Се ж наша батьківщина.* ЗОЮР. I. *За сее ж дівку чорнобриву, товстеньку, гарну, уродливу тобі я далібі що дам.* Котл. Ен. *Чом се хата не метена?* Ном. № 1182. *То се така твоя добрість?* Левиц. Пов. 81. *Сее не тее. Се да то. Сидимо у її рідні; тепер вони сее не тее.... балакали, а далі....* Канев. у. *Се б то.* То-есть. *А його жінка, се б то Олена, що була хорунжівна.* Кв. *Коли се. Какъ вдругъ, какъ воть. Ідуть собі, коли се—мишаче військо.* ЗОЮР. II. 61.

Сейм, му, м. Сеймъ. Ум. Сѣймик.

Сѣймик, ва, м. 1) Ум. отъ сейм. 2) Провинціальний съѣздъ шляхты въ польскомъ государствѣ. *Сейми, сеймики ревіли.* Шевч. 130.

Сѣймибівий, а, е. Относящійся къ сѣймику.

Сѣймівий, а, е. Относящійся къ сейму.

Сѣймувати, мую, вш, гл. Участвовать въ сѣймѣ.

Секѣрний, а, е. Стройный, ловкій. (Угор.).

Секрѣт, ту и та, м. 1) Секретъ. *Десь мій милий, чорнобривий з иншою секретни*

має. Мет. 33. 2) Рыба *Lucioperca vulgaris*. Браун. 22.

Секретарь, рѣ, м. Секретарь. *Пани моє секретарі учинили волю.* Грин. III. 352.

Секстерень, ня, м. Тетрадь. Павл. 58.

Сект, ту, м. Распределение. *Пластуни.... розіходяться на охоту по секту в різні сторони, щоб один на другого не наткнувся.... Інший не здержить секту та й поверне в ту сторону, де вже ходить один товариш.* О. 1862. II. Кух. 63.

Сѣкта, ти, ж. Секта. *Зсезуїчені прелати.... взивають усе духовенство грецької віри Наливайковою сектою.* К. Кр. 19.

Секунда, дя, ж. При игрѣ на торбанѣ: второй изъ четырехъ верхнихъ тоновъ, тонъ la. КС. 1892. III. 383.

Секундувати, дую, вш, гл. Помогать. *Най му пан Біг секундує.* Фр. Пр. 82.

Селѣдець, дця, м. = Оселедець. Рудч. Ск. II. 172.

Сѣлезень, зня, м. 1) Селезень. *Пливти, селезню, против води тихо.* Мет. 49. Ум. Сѣлезник, сѣлезничок. Грин. I. 104. *Не наступай, селезнику, уточіи на крильця.* Чуб. V. 307. 2) Знакъ отъ удара по льду, когда ледъ въ ударенномъ мѣстѣ трескается, но не выбивается. *Дід вибрав чистеньке на льоду містечко, як учеш ковизькою,— так селезень і вкинів.* Мнж. 119. 3) Узоры. намерзшіе на оконномъ стеклѣ. Бирюч. у.

Сѣлезник, ва, сѣлезничок, тка. м. Ум. отъ селезень.

Сѣлезнистий, а, е. Имѣющій цвѣтисой отливъ, хроматическій. *Селезнисте вугеля земляне.* Міусск. окр.

Сѣлех, ва, м. = Сѣлезень. Рудч. Ск. I. 39. Ум. Селешок. Чуб. II. 369.

Сѣлечко, ва, с. Ум. отъ село.

Селешок, шеа, м. Ум. отъ сѣлех.

Селѣтва, ви, ж. Основаніе, фундаментъ. (Угор.).

Селѣти, лю, лиш, гл. Селить, поселять.

Селѣтися, люся, лишся, гл. Селиться. *Не дай, Боже, два рази женитись, а три рази селитись.* Ном. № 8865.

Селѣтьба, би, ж. Усадьба. *У неї була і хата славна, і селитьба.* МВ. II. 19.

Сѣлище, ща, с. 1) Селеніе. *Вссели сѣлища в гаях.* Шевч. 2) Мѣсто, гдѣ было село. *На селищі найшов шага.* Канев. у. *Викликали чамбули гординські і робили селищами села українські.* К. Дз. 68.

Сѣліток, тка, м. Родившійся въ этомъ году.

Селб, лѣ, с. Село, доревня. *То гуляе козак Голота, погуляе, ні города, ні села не зймає.* ЗОЮР. Ум. **Селечко, селѣце.** Через наше селѣце везено деревце. Чуб. III. 139. *Ой дано ж єму та три селечка.* АД. I. 149.

Селѣбище, ща, с. Поселеніє, мѣсто поселенія. *Поосідали хуторами і селѣбищами ті запорожці.* Стор. *Наш Хорол—як городок—ледаченький, а як селѣбище,—то прехороше.* О. 1861. VII. 187.

Сельськѣй, ѣ, б. Сельскій, деревенскій. *Разу їдного хлопці сельські зговорились меж собою.* Рудч. Ск. I. 78.

Сельцѣ, цѣ, с. Ум. отъ село.

Селюк, кѣ, м. Житель села, деревенщина. *Простий люд—селюки.* К. ЧР. 352.

Селючка, ки, ж. Жительница села, деревенщина. МВ. I. 25.

Селява, ви, ж. Шамая. Пон. 102.

Селянин, на, м. Поселянинъ, крестьянинъ. *Ой задумав селянин міщаночку брати, вона йому одказала: „не змію я жати“.* Чуб. V. 685.

Селяниця, ці, ж.—Селянка. *А із місця та міщаночки, а із села селяниці, хорошиї молодиці.* МУЕ. III. 83.

Селянка, ки, ж. Поселянка, крестьянка. Ум. Селяночка. *Да із села да селяночка, а із міста міщаночка.* Мет. 162.

Селянськѣй, а, в. Сельскій.

Сембрѣля, сембрѣля, лі, ж. Плата слугамъ, нанятимъ рабочимъ. Вх. Зн. 62. Вознагражденіє натурой (молочными продуктами), даваемое гуцуломъ, хозиномъ стада своимъ пастухамъ. Шух. I. 190. *Фалиться неситий, що й сембрѣлю не виплатить.* Федьк. III. 113.

Семѣчка, ки, семѣйка, ки, ж. Ум. отъ сем'я.

Семена́стий, а, в. 1) Обильный сѣменами. 2) О цвѣтѣ: въ мелкихъ крапинкахъ, пестрый. *Семинастий півник—як по сірому мов жовтуваті перинки.* (Залюб.).

Семѣник, ка, м. Пт.—Попичка. Вх. Пч. II. 13.

Семенó, на, м. Сѣмя. Черн. у.

Семерѣк, кѣ, м. 1) Семь паръ воловъ. Рудч. Чп. 253. 2) Сито средней густоты, имѣющее въ основѣ 3, въ утѣ 4 волоса. Вас. 152.

Семерѣця, ці, ж. Семь воловъ въ плугѣ. *При доріжечці сам плужок оре, сам плужок оре семерицею.* Чуб. III. 465.

Се́меро, числ. Се́меро. *Як напало на*

мене се́меро перекупох, то ледві одгризлась. ЗОЮР. I. 147.

Семерѣ́га, ги, ж. Се́мряга. Ум. Се́мря́жка. *Своя се́мряжка не важка.* Пом. № 9644.

Семигрі́вонний, ного, м.—Се́мигри-вонник. *Гурки—семигрі́вонний за сотню.* О. 1861. X. 146.

Се́мигри́вонник, ка, м. Монета въ двадцать копеекъ. *Дружко кладе на тарілку семигрі́вонник грошей.* Чуб. II. 593. *Є семигрі́вонник у кишені.... ходімо прогуляємо.* Мир. Пов. I. 157.

Се́миді́льний, ка, м. Дѣлаюцій за разъ нѣскольکو дѣль.

Се́миді́льниця, ці, ж. Дѣлающая за разъ нѣскольکو дѣль. Грин. III. 109.

Се́милат́ний, а, в. Съ семью запла-тами,—т. е. вообще покрытый запла-тами. Путочное слово въ выраженіи: „се́мряга се́милатная, составленномъ какъ народія къ выраженію: пицаль се́мип'ядная. *Гей ти, татарюго, сидий бородатий, на що ти вповаєш? Чи на свою шапку-бирку, що шовком шита, вітром підбита, а зверху дірка? Чи на свої постолі боброві, що волок шовкові,—в односталь з валу? Чи на свою се́мрягу се́милатную?* Макс. (1819), 16.

Се́милі́тка, ки, ж. Имѣющая семь лѣтъ. Грин. III. 83. *Стрів дівку се́милітку.* Чуб. V. 1190.

Се́милі́ток, тка, об. Имѣюцій или имѣ-ющая семь лѣтъ. Грин. II. 269, 344. *Най-менший брат се́миліток.* Чуб. II. 167. *Мати вмерла, я се́милітком зосталась.* Г. Барв. 462. *Оженився я у петрівку та взяв дівку се́милітку.* Грин. III. 313.

Се́мнарський, а, в. Семинарскій. *У вашій се́мнарській бібліотеці певне єсть.* Шевч. (О. 1862. IV. 22).

Се́минарі́ст, та, м.—Се́минари́сть. О. 1862. I. 54.

Се́минарі́я, рії, ж. Семинарія.

Се́мипѣ́рсний, а, в. ? Се́миперску мо-гилу висипали, з се́мип'ядельної пицалі подзвонили. Мет. 441.

Се́мипі́льний, а, в. Въ семь полотнищъ. *Се́мипуольна сподниченка.* Грин. III. 77.

Се́мип'я́дельний, се́мип'я́дѣнний, а, в.—Се́мип'я́дний. *З се́мип'я́дельної пицалі подзвонили.* Мет. 441. *І шаблюка, мов гадюка, й ратище-дрючина, й самспал*

семип'яденний повис за плечма. Шевч. 250.

Семип'ядний, а, е. Имѣющій мѣры семь пядей. *Семип'ядную пицаль підняти.* АД. I. 111. *В семип'ядні пицалі гримали.* Макс. (1849). 27.

Семиразка, ки, ж. Сѣть, въ $\frac{1}{4}$ кв. арш. которой во всѣ стороны помѣщается семь ячей. Вас. 187.

Семиробгий, а, е. Семирога плахта. Сортъ плаhti. Кв. (Желех.).

Семиряга, ги, ж. = Семеряга. На козакові шати дорогій: три семирязі лихій. АД. I. 168.

Семисотний, а, е. Семисотный. *Випроталась, як семисотна верства.* Ном. № 8625.

Семішник, ка, м. Монета въ 2 коп. (Закр.).

Семірка, ки, ж. Полотно, тканое въ семь пасмъ.

Семряга, ги, ж. = Семеряга. *Хоч в семрязі, аби в добрі зв'язі.* Ном. № 11250. Ум. Семряжка.

Сем'я, ні, ж. Семья. Ум. Семейка, сем'яця, семейчка. *Росла я в світлиці при веселій сем'яці.* Чуб. V. 119. *У нашого Омелька невелика семейка: Сидірко та Нестірко та діток шестірко, та батько та мати, та нас три брати.* Нп. Волч. у.

Сем'яний, на, об. Семейнинъ, членъ семьи (о мужчинахъ и женщинахъ). *Нема одного сем'янина дома.* Волч. у. *Дак що ж, що ти не сем'янин, а все таки ти не чужа: ти моя землячка.* Г. Барв. 40. *Розріжеш яблучко і даси по скибці всім сем'янам: жінці й дітям.* Г. Барв. 313.

Сем'яністий, а, о. Многосемейный. *То народ сем'янистий.* О. 1861. II. 246.

Сенат, ту, м. Сенатъ. *Патрицій-аристократи і мудрий кесарів сенат.* Шевч. 607. *Повезуть у сенат до царя.* ЕЗ. V. 7.

Сенатор, ра, м. Сенаторъ. *Пани мої, сенатори, вволить мою волю!* Грин. III. 351. *Самого короля сенатори, пани да бискупти у руках держали.* К. ЧР. 10.

Сеньга, гі, ж. Родъ рыбы. *Оселедців по три сотні і сеньги донської (купила).* Мкр. Н. 20.

Серака, ки, об. = Сарака. *Ой серака Поляниця кукурузи сів.* Гол. II. 357.

Сербив, ва, м. 1) Сербъ. 2) Родъ танца. ЗЮЗО. II. 503. Ум. Сербиненько.

Сербинчук, ка, м. Молодой сербъ Федьк. (Желех.).

Сербський, а, е. Сербскій. Федьк. I. 130.

Сербувати, бую, еш, гл. Основное значеніе: быть сербомъ; но встрѣчено лишь въ значеніи: служить наемникомъ въ войскѣ. *Ой сербине, сербичоку, годі сербувати, бери серп та йди в степ пшениченьки жати.* Нп.

Сербщина, ни, ж. Сербія.

Сербѣта, ти, ж. Салфетка. Борз. у. Левиц. I. 394. Котл. Ен. IV. 45. Ум. Сербѣтка. Левиц. I. 435.

Сербѣтаний, а, е. Салфеточный.

Сѣрга, ги, ж. Сѣрга. *Я тобі стьожо, сѣрго, наміста доброго нанесу.* Рудч. Ск. II. 15. 2) Кольцо, прикрѣпляющее кошу къ рукояткѣ. Ум. Сѣрѣжна, сѣрѣжечна.

Сѣргій, гія, м. Плетъ. Маркев. 48. *Цыганъ грозить ей плетью. Ох, жінко, жінко! Як почну я тебе отсим сѣгіем латати, то вся шкура на тобі буде тріщати.* КС. 1882. X. 19.

Сердак, ка, м. Верхнее теплое суконное платье галицкихъ крестьянъ, расшитое шнурками. Гол. Од. 68. Кош. I. 35. Шух. I. 126. 128.

Сердачина, ни, ж. = Сердак. *Озьму я сі вбого дівча в одній сердачині.* Гол. II. 396.

Сердѣга, ги, сердѣка, ки, об. Бѣдняга. *Сердега в світі не кажизь.* Котл. Ен. VI. 30.

Сердѣнько, ка, с. 1) Ум. отъ сердце 2) Настѣк. То же, что и сбнечко, Coccinello Вх. Пч. II. 26.

Серденя, няти, с. Сердечко. Употребляется преимущественно какъ ласкательное слово. Чуб. III. 166. *Вже не чути, не видати мого серденяти, дець у мого серденяти нерідная мати.* Нп. Ум. Серденятко, серденяточно. *Покидаю тебе, серденятко моє, гей єдиному Богу.* Мет. 23

Сердѣчина, ни, об. = Сердега.

Сердечко, ка, с. Ум. отъ сердце.

Сердѣчно, сердѣчно, сердѣшно, сердѣшно, нар. Искренно. *Ой любилося двоє дітей сердѣшне.* Чуб. V. 372.

Сердѣчний, сердѣшний, а, е. 1) Сердечный, искренный. *Одцуралась нас близькая й далекая, вся названа, сердѣшня родина.* ЗЮЮР. I. 28. 2) Бѣдняга, достойный сожалѣнія, злосчастный, злополучный. *Несповита заплакана сердѣшна дитина.* Шевч. *Ти, козаче сердѣшний, який же ти*

безпечний. Чуб. V. 129. Поодрубуював руки й ноги,—все за той сердешний хліб. Грин. I. 177. 3) Сердешно дерево=Сердешник. 4)—шна трава Раст. *Orobis uscipus* L. ЗЮЗО. I. 130 Ум. Сердешненький. Шевч. 502. Котл. Ем. II. 41.

Сердечник, есрдешник, ка, м. Шух. I. 176. 1) Сердцевина дерева. 2) Часть друшника. Шух. I. 277.

Сердзівий, а, о=Черзоний. Бх. Зя. 62.

Сєрдити, джу, диш, гл. Сердить. *Щоб не сердити отамана, покинув Оксану.* Шевч.

Сердїтїй, а, о. Сердитый, зяч. ЗОЮР. I. 12. *Сердитий вітер зазива.* Шевч.

Сєрдитися, джуся, дьшся, гл. Сердиться. *Сердилась баба на діда, а дід на неї не відав.* Псм. № 3473.

Сердїто, нар. Сердато. *А тобі навіщо? одказав дід трохи сердито.* Левиц. I. 99. *Стало їм і соромно, і сердито на гаспидську діжку за таку відповідь.* Грин. II. 275.

Сєрдїння, ня, с. Гябъ. *Я на твое сердїння байдуже.* Нп.

Сердєпїшнїй, а, о. Кичливый. *Вийшов багатий сам за ворота, за ним вибігла челядь сердопишна, горда.* Гол. III. 267.

Сєрдувати, дую, аш, гл. Сердиться. Мнж. 192. *На кого ж ти, мій милий, сердуєш, що мою білу постіль руйнуєш.* Грин. III. 301

Сердўшник, ка, м. Раст. *Erythraea Centaurium Pers.* ЗЮЗО. I. 122.

Сердїк, ка, м. Тѣлохранитель при гепатитѣ. К. ЧР. 426. *Списи блищать, шапки рябють; бють тулумбаси; сердюки по полю скачуть.* Греб. 343. 2) Сердитый, раздражительный. Лубен. у.

Сердїчка, ки, ж. Сердитая, раздражительная. Лубен. у.

Сердїччина, ни, ж. с.с. с.с. сердки 1.

Сєребро, ра, с.=Сріблє.

Сєред, нар. Среди, посреди. *Сєред Чорного моря утопило.* ЗОЮР. I. 29. *Сєред хати стоїть... чоловік.* Левиц. Пов. 104.

Сєредя, ді, ж. Среда. *Ще не біда, що без риби сєреда.* Ном. № 7229.

Сєредзємний, а, е. Средиземный. *Сєредзємне мєре.* Средиземное море. *На гарячому березі Сєредземного моря.* Левиц. Пов. 15.

Сєрдїнка, ни, ж. 1) Середина, середина. 2) Внутренность. Ум. *Сєрдїнка.*

Сєредїнка, ки, ж. 1) Ум. отъ сєрдї-

на. 2) Родъ игры зъ мячъ. О. 1861. XI. Св. 36.

Сєредїїй, а, в. 1) Средній, срединный. Чуб. V. 938. *Пєперед вїйска не вижвчайся, а позад вїйска не зоставайся, держися вїйска все сєреднього.* АД. I. 16.

2) Среднихъ лѣтъ. *Ой маленькихъ потоптала (орда), старихъ порубала, а сєреднихъ чоловіків у полон погнала.* Нп.

Сєредньовїзовїй, а, б. Среднезѣковый. К. Кр. 17.

Сєредняк, ка, м. Сердцевина рога. См. *Сєредок* 1. Вас. 163.

Сєредбвїй, а, б. 1) Внутренній. *Як його побито, приходив хвєршал дивитись; так він не признавсь побоїв сєредових, значить у животі, або в грудях; тільки й бачив хвєршал синяк під плечем та на голові.* Екат. у. (Залюб.). *Салє сєредове.* *Пибонь до сїєї комори треба сєредовий ключ, бо вони заїрається з сєредни.* (Залюб.). 2) Средній. 3) Среднихъ лѣтъ.

Сєредопїстя, тя, с. Крестопоклонная недѣля.

Сєредохрєсний, а, о. Крестопоклонный. Ном. № 423. ХС. I. 75. *Сєредохрєсний почєділок, тиждень.*

Сєредохрєстя, тя, с. 1) Крестопоклонная недѣля. Грин. II. 93. *Аж ось заранне стало сонєчко припїкати, неначе о правїй сєредї, а ще тільки сєредохрєстя.* Кв. 2) Мѣсто, гдѣ расходятся дороги. О. 1362. IX. 69.

Сєреду, предл. Посреди. *Розложили сєреду двора огонь.* Кв.

Сєредушїй, а, о=Сєредульшїй. *Наймолодшїй сїдєльце несе, сєредушїй собїрається.* Чуб. V. 985.

Сєредульшїй, а, о. Средній. АД. I. 108. *Озоветься меншїй до сєредульшого, сєредульшїй до старшого.* Чуб. V. 847.

Сєрєжєчка, ки, ж. Ум. отъ сєрга.

Сєрєжка, ки, ж. 1) Ум. отъ сєрга. *Ой надїну я сєрєжки і добре намисто.* Шевч. 2) Цвѣты нѣкоторыхъ деревьєвъ (ивы, осини, берези, орѣшника). Ум. *Сєрєжєчка.* *У нашої Оленї сєрєжєчки зелєчі.* Ном. № 5351.

Сєрєн, на, м. Замерзлий твердый снѣгъ. Угор.

Сєрєнїти, нїю, нїш, гл. Напирать. Угор.

Сєрєїна, ни, ж.=Жєрєїна. Мл. 168.

Сєрїж, нар. Сего года. Борз. у.

Серпішній, я. в==Сьогорішній.

Серм'яга, ги, ж.==Семор'яга. Ум. Серм'яжна.

Серм'яжина, ни, ж. 1)==Серм'яга. Серм'яжина по коліна—дівчатя сміються. Нп. 2) Домашнього издѣлія сукно, изъ котораго шьются сермяги. Гол. Од. 55.

Серм'яжникъ, ка, м. Носящій сермягу, бѣднякъ. Усі козаки, багачі-молодці в улани пішли, а мужики-серм'яжники та й не схотіли. Чуб. V. 955.

Серм'яніна, ни, ж.==Серм'яжина. Ой лежить козак на глибокій долині, постелив собі в голову серм'янину. Гол. I. 105.

Серна, ни, ж. Серпа, козуля, косуля, Cervus capreolus. Вх. Пч. II. 6. Левиц. I. 494.

Серніця, ці, ж.==Серна. Вх. Пч. II. 6. Скакала би 'м у три боки, як серниця при потоки; копкала би 'м подковками, як серниця копитками. Гол. III. 435.

Сернюк, ка, м. Самець серны, косули. Cervus capreolus. Вх. Пч. II. 6.

Серп, па, м. Серпъ. Багатого і серп голить, а убогого і бритва не хоче. Ном. № 1600. Ум. Сърпик, серпѡк.

Серпанковий, а, в Кисейный.

Серпанок, нку, м. 1) Кисея. Кв. Сонце вже піднялось геть-то, так дим—унизу поміж деревом синій, а вгорі наче золотий серпанок. К. ЧР. 235. Піднялась роса і як серпанком вкрила степ. М. Пр. 16. Серпанків вісім на намітки. Котл. Ев. VI. 43. 2) Покрывало на голову у замужней женщины. Ум. Серпаночок. Серпаночок од дрібних слізочок та ніколи не висихав. Чуб. V. 220.

Сърпен, ну, м. Родъ танца или хороваго шествія на празникъ Христова Воскресенія. Kolb. I. 149.

Сърпень, пня, м. Августъ.

Сърпик, ка, м. Ум. отъ серп.

Сърпівникъ, ка, м. Раст. Cichorium Intybus. Шух. I. 21.

Сърпій, піа, сърпникъ, ка, м. Раст. Chrysanthemum lecanthemum. Вх. Пч. I. 9. Сърпѡк, пѣа, м. Ум. отъ серп.

Сърпоріс, зу, м. Раст.: а) Falcaria Rivini. Анн. 143. ЗЮЗО. I. 123; б) Achillea Millefolium L. ЗЮЗО. I. 109.

Сърпұха, хи, ж. Раст. Serratula tinctoria L. ЗЮЗО. I. 136.

Сертівникъ, ка, м==Підклад 2 Вх. Зн. 49

Сертувати, тую, вш, гл. Таскати сюди и туда. Розбійники вдвох напали мене та й таскають; довго сертували мене сюди, та туди по двору. Екат. у. (Залюб.).

Сертұк, ка, м. Сюртукъ. Раз іде у витупцях і сертуку. ЗОЮР. I. 69.

Сертучіна, ни, ж. Сюртукъ, плохой сюртукъ. Прийшов... у якийся сертучин, О. 1862. II. 75.

Сърце, ця, с. 1) Сердце. Вийшов козак із сіней, за сърце береться. Мет. 90. Від сърця до Бога навпростець дорога. Ном. Від сърця до неба шляху не треба. Ном. Щірим сърцем робить. Усердно дѣлаєть, работаетъ. МВ. II. 11. Употр. какъ ласкательное слово: Скажи мені, сърце, що маєш на мислі? Мет. 63. Сърцем нудити. Тосковать. Ой я хлопець нещасливий, а як тяжко сърцем нуджу: кого люблю та й не виджу. Чуб. На тще сърце. Натощакъ. 2) Гръдь. Сим. 229. Не то сильний, що камінь верне, тільки сильний, що сърце в собі вдержить. Ном. № 3556. Трохи з сърця не сказивсь. Стор. М. Пр. 44. З сърця. Гръдно, сердито. Крикнув чоловік із сърця. Рудч. Ск. II. 127. См. З-сърця. Сърця додати. Еще болѣе раз сердить. 3) Штифтъ въ замкѣ. 4) Языкъ въ колоколѣ Сим. 178. 5) Сердцевина дерева. Шух. I. 176. 6) Поліпъ, медуза. 7)—земнѣ Родъ трюфелей. Фр. Пр. 177. Винюхав би земнѣ сърце. Выслѣдилъ бы даже въ землѣ спрятанное. Фр. Пр. 177. Ум. Сърденько, сърдечко, сърденя; сърденятко, сърденятчко. Злая година мене зсушила, коло мого сърдечка гніздечко звилла. Чуб. V. 108. Ходи, сърденько, сюди! Не зви мене козаком, зови мене сърдечком. Мил. 103. Горобець маленький, а сърдечко має,—сердится, можетъ сердиться. Ном. № 3322.

Сърцевій, а, в. Сердечный, къ сердцу относящійся.—нбжик. Почти овальной формы деревянная дощечка съ отверстіємъ для держащаго ее пальца посрединѣ; нею горшечникъ выравниваетъ снаружи стѣнки вытѣпленной посуды. Шух. I. 261, 262.

Сесе, мѣст. Это Ні за сесе, ні за того Фр. Пр. 6.

Сестра, рі, ж. Сестра. То не сива зозуленька закувала, то не дрібна пташка щебетала, як сестра до брата на чужу чужину добрим здоров'ям покланялася ЗОЮР. I. 24. Ум. Сестриця, сестричка, сестрьонька, сестриченька. Чуб. III. 468; V. 78. Та нема ні братіка, ні сестриці.

жалібниці. Часто употребляется какъ ласкат. между женщинами. *Де твій брат, сестрице?*

Сестрики, **ків**, **мн.** Раст. *Melampyrum nemorosum* L. ЗЮЗО. I. 128.

Сестрин, **на**, **нє**. Сестринъ, принадлежащій сестрѣ. *Іван поняв віри сестриній нові.* Рудч. Ск. I. 132.

Сестрина, **ни**, **ж.** = **Сестра** = **Сеструня**. *Була у мене старша сестрина, квіточка рожева на порі.* О. 1862. VІІІ. 14.

Сестритися, **рюся**, **ришся**, **гл.** Дѣлать-ся названою сестрой, сестриться. *Колись божились та клялись, братались, сестрились зо мною.* Шевч. 546

Сестриця, **на**, **нє**. Принадлежащій сестрицѣ. *От тобі, сестрице, сестриця убор.* Мет. 205.

Сестриця, **ці**, **ж.** Ум. отъ сестра.

Сестрич, **ча**, **м.** = **Сестрінець**.

Сестричка, **ки**, **ж.** 1) Ум. отъ сестра. 2) Членъ женскаго братскаго цеха. КС. 1890. VІІ. 91. 3) Раст. *Viola tricolor*. Вх. Пч. II. 37.

Сестрична, **ноі**, **ж.** = **Сестриниця**. Желех.

Сестричний, **ного**, **м.** = **Сестрінець**. Желех.

Сестрівниця, **ці**, **ж.** = **Сестриниця**. Грин. Ш. 109.

Сестрінець, **нця**, **м.** Племянникъ, сынъ сестры. Желех.

Сестриниця, **ці**, **ж.** Племянница, дочь сестры. Желех.

Сестринич, **ча**, **м.** = **Сестрінець**. Желех.

Сестринка, **ки**, **ж.** = **Сестриниця**. Желех.

Сестрінок, **нка**, **м.** = **Сестрінець**. Желех.

Сестринча, **чати**, **с.** Маленькая сестра. Ум. *Сестринчатко.* Желех.

Сестронька, **ки**, **ж.** Ум. отъ сестра.

Сеструня, **ні**, **сеструся**, **оі**, **ж.** Ласк. отъ сестра. О. 1862. VІІІ. 14. Св. Л. 248. *Ой не є ж то зазуля, но твоя свеструня.* Гол. I. 196. *Ні батька, ні матусі, ні рідненької сеструсі.* Чуб. V. 983.

Обч, **чі**, **ж.** Моча, урина. Борз. у. *Дуже добре діло виносити од хворого сеч, щоб не застоювалась.* Волч. у. *Кінська сеч.* Мнж. 140.

Се! меж. Крикъ на корову, когда ее гоняють. Вх. Лем. 472.

Сив, **ва**, **ве** = **Сивий**. *На тій сосні сив сокіл сидить.* Чуб. Ш. 299.

Сивак, **ка**, **м.** 1) О человѣкѣ: сѣдой. К. ЦН. 283. 2) Волъ темно-сѣрый. КС. 1898. VІІ. 41, 42. *Гейкнув на сиваки і рушив в дорогу.* Гн. II. 168. 3) Порода голубей. Ум. *Сивачки.* КС. 1898. VІІ. 42.

Сивастий, **а**, **є**. Сѣдоватый, сѣроватый. Вх. Зн. 62.

Сиваш, **ша**, **м.** Сивка, сивый. *Ой коні наші сиваші, чи були ви на паші?* Мет. 218.

Сивець, **вця**, **м.** = **Сиваш**. *Не першина сивцю війна.* Ном. № 5782. *Да як жаль же мені сивця-воронця, сивця-воронця, білого копитця.* Чуб. Ш. 295.

Сивизна, **ни**, **ж.** Сѣдина. *Сивизна на висках.* Ном. № 8709.

Сивий, **а**, **є**. 1) Сѣдой. *Сивий дід.* 2) Сѣрый. *Раз приїде сивим конем, у другий—вороним.* ЗОЮР. I. 97. *Не в тім сила, що кобила сива, а в тім як везе.* Посл. *Сива шапка.* Чуб. VІІ. 414. Гол. Од. 18. *Брови чорні, очі сиві.* Грин. Ш. 241. 3) Сизый. *Ходить голуб сивий-волохатий.* Мет. 10. *Вилинула б з-під калини, як сиви зозуля.* Чуб. V. 51. *Туманець сивий.* Грин. Ш. 398. Ум. **Сивенький**, **сивбенький**. *Дідусь сивесенький рида.* Шевч. *Ой ти, мій милесенький, голубе сивесенький.* Чуб. V. 257.

Сивина, **иі**, **ж.** = **Сивизна**. Грин. Ш. 651. *Не сивина на світі правду творить.* К. Юв. 70.

Сивиця, **ці**, **ж.** Раст. *Nardus stricta*. Вх. Лем. 461.

Сивісінський, **а**, **є**. Совершенно сѣдой. *Мій батечку старенький, сивісінський.* Мил. 188.

Сивіти, **вію**, **єш**, **гл.** Сѣдѣть. *У школі мучилось, росло, у школі й сивіть почало.* Шевч.

Сивебвий, **а**, **є**. Сѣрый, изъ сѣрой шерсти. *Бо я вівчар нетяга, сивковая сермяга.* Чуб. V. 124.

Сивобородий, **а**, **є**. Сѣдобородый. *Гетери гостя привели сивобородого.* Шевч. 604.

Сивоборбдько, **ка**, **м.** Человѣкъ съ сѣдой бородой.

Сивовіскний, **а**, **є**. Съ сѣдыми волосами на вискахъ. *А у тій же Оленовці дівки сивовіскі.* Чуб. Ш. 182.

Сивоволосий, **а**, **є**. Сѣдоволосый. *Ісх-*

зоволосий підняв руки калічені до святого Бога. Шевч.

Сивоголовіи, а, е. Съ сѣдой головою. Левиц. I. 367.

Сивогрѣк, ка, м. Пт. Сивоворонка, *Socias garrula*.

Сивогрѣнт, ту, м. Сѣрый смушекъ съ темнымъ подшерсткомъ. Вас. 198.

Сивозалісний, а, е. О цвѣтѣ: стальною. 1) части: темвосѣрый. Снм. 59. Вх. Зн. 62.

Сивокрѣлий, а, е==**Сизокрѣлий.** Летить орел сивокрѣлий. Чуб. V. 807.

Сиворѣкша, ші, ж.==**Сивограк.** Перелітають з гори на гору то ряба горлиця, то сивий припутень, то синя сиворакша. Левиц. I. 204.

Сивострѣкѣтій, а, е. О масти: сѣрый съ пятнами иного цвѣта? Кінь сивострѣкатий.

Сивоусий, а, е. Сѣдоусый. Заворожи мені. волхве, друже сивоусий. Шевч. Співаж сивоусий. Млак. 34.

Сивуватий, а, е. Сѣдоватий. Сивуваті вуси. Левиц. Пов. 198.

Сивуля, лі, ж. 1) Порода грибовъ. Подольск. г. 2) Названіе коровы. Kolb. I. 65.

Сивуляк, ка, м. Сѣрый, безъ глазури горшокъ. Вх. Зн. 62, 88.

Сивуха, хи, ж. Сивуха. Маркев. 140. Пили на radoцax сивуху. Котл.

Сігла, ли, ж. 1)==**Смерека** (европейская пихта), имѣющая вѣтви лишь вверху. Шух. I. 176. 2) Горный лѣсъ изъ такихъ сігл. Шух. I. 177.

Сідень, дня, м. Сидящій на одномъ мѣстѣ, малоподвижный человѣкъ, домосѣдъ. Оце ще сидень,—і між люде ніколи не вийде!

Сідження, сидіння, ня, с. Сидѣніе. Через сидження, не міг запопасти в лежання. Ном. № 10846. Через сидіння не спало в лежіння. Ном. № 10846.

Сідіти, джѹ, діш, гл 1) Сидѣть. Сидить, як квіточка. ЗОЮР. I. 145. Сидить голуб на дубочку, голубка на вишні. Мет. 62. Сидів у темниці. Ном. № 7068. У парі сидіти. Прямой смыслъ: сидѣть рядомъ на свадьбѣ, т. е. быть повобрачнымъ, сочетаться бракомъ. Дай, Боже, пошили, Боже, у парі сидіти. Грин. III. 650. 2) Жить, занимать мѣсто для жительства. ЗОЮР. I. 150. Лівий бік Дніпра низький, то тутеньки люде не сидять. Кіев. г.

Сидітиса, дйтсѣ, гл. безл. Сидѣтсѣ. Не сиділось і Ониськові з молодою жінкою. Стор. М. Пр. I. 171.

Сидня, ні, ж. Сидѣніе. Рудч. Ск. II. 208. Це йому так від сидні сталося. 2) Праздное житье. У тесця не буде йому сидні: тесць дурно не годуватиме, скаже: роби.

Сидѹн, на, м.==**Сидень.** Рк. Левиц.

Сидѹшка, ки, ж. Маленькій стулъ съ засовомъ спереди, въ который сажаютъ дѣтей, начинающихъ сидѣть. Рк. Левиц.

Сідьма, нар. Сидя. Він був сидьма тоді, як нас покликали,—сидів, а не лежав. Екат. у.

Сидячий, а, е. Сидящій, сидячий. Побачили молодця сидячого. Ев. Мр. XVI. 5.

Сіж, жа, м. Родъ игры въ карты, подобный великорусскимъ „поскамъ“. КС. 1887. VI. 467.

Сіження, ня, с.==**Сидження.** За сиження нема іження. Ном. № 8115.

Сіз, сізий, а, е Сизый. На тім яворі сиз сокіл сидить. Чуб. III. 441. Голуб сізий, голуб сізий, голубка сізийша. Чуб. V. 251. Сизі орли заклекотали. ЗОЮР. I. 42. Ум Сизенький, сизесенький. Постій, постій, козаченьку, мій сизенький орле Чуб. V. 86. Голубочко моя сизесенька, дівчинонько моя вірнесенька. Чуб. V. 248.

Сизий. См. Сиз.

Сизенький, сизесенький, а, е. Ум. отъ сизий.

Сізіе, ка, м. Особый родъ шмелей съ зеленовато-сизымъ пушкомъ на верхнемъ щиткѣ. Лубен. у. (Леонт.).

Сизіти, зію, еш, гл. Быть сизаго цвѣта. Оксамити сизіли. Мир. ХРВ. 68.

Сизокрѣл, сизокрѣлий, а, е. Сизокрѣлый. Ой де взявся сизокрѣлий орел. Чуб. V. 246. Да не кидай же мене, сизокрѣлий орле. Мет. 78. Ум. Сизокрѣленький. Ви, голубці сизокрѣленькіі. Грин. III. 389

Сизообкий, а, е. Съ сѣрыми глазами. Рають йому дві дівчи: ідна косоока, друга сизоока. Чуб. V. 35.

Сизообренький, а, е Сизый какъ орелъ? Ви, голубці сизокрѣленькіі, сизокрѣлі, сизоорленькіі. Грин. III. 389.

Сизопѣрець, рця, м. Съ сизыми перьями. Орли сизопѣрці налітали. Нп.

Сизопѣрий, сизопірий, а, е. Сизопѣрый АД I. 113 Ой брате мій, брате. сизопірий орле, доглядай же ти, брате. моїх малих діток Чуб. V. 853.

Сизопёрка, ки, ж. Съ сизыми перьями. у. **Сизопёрочка**. *Ой галочки сизоперочки, підіймайтесь вгору* Чуб V. 959.

Сизота, тя, ж. Сизость.

Сікавец, ка, ж. 1) = **Сікавка**. 2) Раст. *Сопити maculatus* L. ЗЮЗО. I. 119. 3) = **Сіковиця**. Вх. Пч. II. 19.

Сікати, каю, еш, гл. = **Сцяти** Угор.

Сікатися, каюся, ешся и чуся, чישся, гл. 1) = **Сікатися**. *Сичеться в віці моя оса*. Ном. № 2758. *Так і сичуться до нас, як чмара та*. Г. Барв. 49.

Сікель Названіє косточки сливы въ загадкѣ. *Сикель викинъ, тіло з'їж*. Чуб. I. 315.

Сікір. кору, м. Пт. *Ragus major*, си-вица-кузнечикъ Вх. Пч. II. 18

Сікля = **Сікавиця**. Вх. Пч. 19.

Сікліни, лип, ж. мн. = **Сцикліни**. Шух. I. 153

Сікман, на, м. Артель дроворубовъ на все время работы. Шух. I. 173.

Сікорка. ки, ж. = **Сікір**. Вх. Пч. II. 13.

Сіла, ли, ж. 1) Сила, мочь, могущество, преобладаніє, власть, значеніє. *Ніякою силою не одоліє*. ЗОЮР. *Божя воля, Божя й сила*. Ном. № 21 *Голубчики, каже, не наша сила*. ЗОЮР. I. 71. *Як ще були козаки у старосцини Солтикової, то вже було без його не пійдуть грядитися, бо не їх буде сила*. ЗОЮР. I. 109. **Сілою**. Насильно. *Людей гонили силою на присягу, то й батько присягав на унію* ЗОЮР. I. 137. **Сілу** взяти. Приобрѣсть власть. *У сілу вбиватися*. Входить въ силу, укрѣпляться. **В-сілу**. Едва, съ трудомъ, еле. *Кінъ у-силу йде*. Грин. II. 55. *В-силу відолахи втекли од його*. МВ. I. 151. **Сілу-в-сілу**. Едва, съ большимъ трудомъ. *Як я молодою бувала, по 40 вареників їдала, а тепер хамелю, хамелю—силу-у-силу 50 їзїси*. Ном. № 8146. **На-сілу**, на превелику сілу. Съ трудомъ, съ величайшимъ трудомъ. **Над сілу**. Сверхъ силъ **Через сілу**. Противъ желанія, принуждая себя; сверхъ силъ. *Через силу п'є горілку*. *Роблю через силу*. МВ. II. 14. Од сїти. Самое большее. *Цим чоботям од сили три карбованці цїна*. Кролев. у. **В чім сіла?** **Въ чємъ суть?** **въ чємъ дѣло?** *Не в тім сила, що кобила сива, а в тім, що не везе* Ном. № 7221. **Знати** в чому сілу. Знать въ чємъ толькѣ. *Розумний чоловік і в конях силу зна*. Греб. 382. 2) **Небѣсна сіла**. Ангели. **Нечїста сіла**. Дьяволъ, чортъ. 3) Многo, множество. *Там*

була людей велика сила *Худоби в того сила*. Грин. III. 226. *Ще більша сила відом налетіла у хату* Грин. I. 67. 4) **Під сілу**, **попід сілу** **Підъ мышки**. *Ой узяти Парасуню попід обі сили, повели ю за Станислав та й там позисили*. Гол. I. 58. Ум. **Сїлка**, **сілонька**, **сїлечка**, **сїлочка**. Чуб. V. 875. МВ. (О 1862. III 44). *Бери, синочку, скільки сїлочка зможе*. КС. 1883. II. 381.

Сілак, ка, м. Силачъ. Мнж. 192.

Сілѣнний, а, в. Очень сильный, могущественный. Мнж. 131. *Силенний дощ*. Харьк. у. *А морю широченному, глибокому, силенному, води не надаси*. Гліб.

Сілѣча, ці, ж. Ув. отъ сіла въ 3-мъ знач., множество. *Раків силеча*.

Сїлечка. ки, ж. Ум. отъ сіла.

Сіліти, лю, ліш, гл. Завязывать узелъ. Угор.

Сїлка, ки, ж. 1) Ум. отъ сила. *Сїлка маленька* Ном № 8232 2) Горшокъ. Угор.

Сілковій, а, в. Сильный *Хіба ж тобі не видно, що він такий сілковий, що його все боїться* Рудч. Ск. I. 133.

Сілкування, ня, с. Усиліє, стараніє. *Силкувалась перемогти себе, та в великого силкування тільки слюзи ковтає*. Г. Барв. 166

Сілкуватися, куюся, ешся, гл. Силиться, усиливаться. К. Іов 55 *Маруся силкувалась, та не здужала за ним і слова сказати* Кв. I. 99 (Віл) *в плузі силкувавсь, копиці волочив*. Греб 378

Сілок, лка, м. = **Сїлка** 2. Угор.

Сілом, нар. Насильно. *Не треба дівки оддавати заміж сілом*. Змієв. у.

Сіломіття, тя, с. Насиліє. *Було б кому заступити дочку від сіломіття*. Г. Барв. 509.

Сіломіть, нар. = **Сіломіць** = **Сілом**. *Сіломіть люде втопили*. Г. Барв. 517.

Сіломіцний, а, в. Насильственный. К. XII. 131.

Сіломіць, **сіломіццю**, нар. = **Сілом**. *Велів їй сіломіць узяти до покоїв*. *У хату так сіломіццю і пхається, хоч би то як гарно на дворі*. Харьк. г.

Сїлонька, ки, ж. Ум. отъ сила.

Сілопїхом, нар. = **Сілом**. *Сілопїхом у хату втиривсь*. Староб. у. *Сілопїхом заміж витурили*. Староб. у.

Сїлочка, ки, ж. Ум. отъ сила.

Силування, ня, с. Принужденіє. До милування нема силування. Ном. № 4979.

Силуваний, а, в. Принужденный. Силуванням волом не наробишия. Ном. № 1087. Вона мене не жалувала, силувану замість оддала. Нп.

Силувати, лую, еш, гл. 1) Привуждать. Не силуйте мене за нелюб. Мет. 243. У нас по циганській: не хоче робити — не силуй, їсти не хоче — биї. Ном. № 11024. 2) Припращивати, угощати.

Сильне, нар. Сильно, весьма, очень. Туди йшла стара мати — сильне плаче і ридас. Макс. Той чоловік був сильне багатий. Рудч. Ск. Під ним кониченько, під ним вороненький, сильне дужий. Чуб. Церква давня сильне. МВ. I. Ум. Сильненько, сильнесьенько. Тяжко зітхнула, сильненько заплакала. Чуб. Ш. 119. Став сильнесьенько кричати. Чуб. V. 436.

Сильний, а, в. 1) Сильный, крѣпкій, могутій. ЗОЮР. I. 141. Хоч не сильна, аби двір закрасило. Ном. № 8899. Тут є сильний лицарь. ЗОЮР. I. 3. 2) Даючий силу, мощь. Чуб. II. 209—210. У змія єсть дві бочки: у одній вода силна, а в другій безсилна. Як він з ким небудь б'ється, то сам н'є силну воду, а другому дає безсилну. Чуб. II. 208. 3) Большой, сильный. Були на селі сильні багаті. Грин. II. 187. Вона ще зроду не бачила такої сильної води. Чуб. II. 30. Прийшли у такий сильний ліс, що йому і кінця-краю нема. Мвж. 37. На Різдво сніги сильні залягають. Мил. 202. Що там за сильний ярмарок стає. Левиц. I. 104. Ум. Сильненький, сильнесьенький.

Сильник, ка, м. Могущественный чоловік. Хлібороб був собі тихий, роботящий чоловік, дбайливий, обережний — знав уже він, як у світі жити має простий чоловік межи князі та сильники. МВ. III. 104.

Сильно, нар. 1) = **Сильне**. Той чоловік був силно багатий. Рудч. Ск. I. 153. 2) Насильно. Не сильно — вільно. Ном. № 4953.

Сильце, ця, ж. Петля, ловушка въ видѣ петли, силок. Шух. I. 236, 237. См. Сіло.

Силющій, а, в. Огромный. Силюща могила. Херс. г. Слов. Д. Эваря.

Сілянка, ки, ж. 1) Веревочка, снурок. Угор. 2) Мелкая бисерянка. КС. 1884. IX. 66. 3) Низка бусь, грибовъ. Сілянка ягід. Ягоди, нанизанья на сте-

белекъ травы. Вх. Зв. 63. 4) Ленточка изъ бисера, нѣсколько соединенныхъ низокъ бусь. Гол. Ол. 60, 72, 73. Шух. I. 124, 125. Ум. Сіляночка.

Силѣти, лѣю, еш, гл. Низать. КС. 1884. IX. 66.

Сін, на, м. мн. сині, иногда сино́ве Сынъ. Син свій матері до нѣг уклонився. Нп. Какъ ласковое обращеніе син въ зват. падежѣ прилагается къ дочери. Вона й каже йому: „Дідусю, продайте мені цю коняку! — Як я маю тобі, сину, каже той дід, продавати, то лучше я тобі так дам. Чуб. II. 68. Божий Син Сынъ Божій І. Христосъ. За кого ж ти распинався, Христе, Сине Божий? Шевч. Бісів, вражий, вразький, чортів син. Чортовъ сынъ (брань). Брешиш, вражий сини! ЗОЮР. I. 76. Гей ви, ляхове, вразькі синове! ік порогу посувайтесь, мені, козаку-нетязі, на покуті місце попускайте! ЗОЮР. I. 205. Песьний, сучий син. Сукний сынъ. Я сучий син, коли отце не він. Греб. 390. Такий-сякий син. Бранное выраженіе, которымъ, для приличія, замѣняются болѣе ругательные эпитеты. А ти вже закозакувався, сякий-такий сину. ЗОЮР. I. 154. Який син! Кой чортъ. Се ж Ничипір кажучи, брехав: який син у його і крапля була в господі. Кв. Злий з сина... Злий з сина був старий дундук. Когл. Ев. III. 33. Ум. Сино́к, сінко, синонько, синочок, сінчичок. Грин. III. 692. П'ятий синко ще й Пилипко. Рудч. Ск. I. 28. Один синчикок, як одинчикок Чуб. III. 273.

Сина́ш, ша, м. Сынокъ. Добре, синашу! Рудч. Ск. II. 127. Здоров, синашу, ма дитино! — Анхиз Єнеєві сказав. Когл. Ев. III. 69. Ум. Сина́шко. Люляй, люляй козацький синашу! Чуб. V. 347.

Синевод, да, м. Пт. Зимородокъ.

Синеголов, ва, м. Раст. Eryngium plant L. ЗЮЗО. I. 122.

Синеня, няти, с. Маленькій сынокъ. Мвж. 45.

Синѣта, ти, ж. Темный лѣсъ. Желех. Ой на горі синета. Гол. III. 244.

Синетарь, ря, м. ? Ей вівчарю, синетарю, покинь вівці пасти. Гол. III. 240.

Синѣць, нця, м. 1) = **Синяк 1** Подивись на твоє личко, маєш синців сорок. 2) Рыба. Abramis ballerus. Браун. 26. 3) Раст.: а) синяк 3. ЗЮЗО. I. 121; б) Cer-taurea cyapus. Вх. Лем. 464.

Сінів, нова, вє. Сынотвій, припадле-

жащий сыну, относящийся къ нему. Харь-
ков. Г.

СѢНИК, ка, м = **Синиця**. Вх. Лем 464.

Синѣло, ла, с. Синило, синяя краска. Усякі в його пляшечки: де глина наколо-
чена, де цегла, де синило. Г. Барв. 325. **Ремѣство синѣло**. Синильное ремесло. *Роб-
лю ж я таки те ремесство синило, так
воно мені добре в знакн далось: як я його
нішала, так воно мені за очі взялось.*
ЗОЮР. I. 219.

Синіти, нію, ниш, гл. Окрашивать въ
синюю краску, синить.

Синіха, хи, ж. = **Синова** Син, як син,
та синиха лиха. Ном. № 9298.

Синіця, ці, ж. 1) Синица. *В саду ще-
бечуть синиці.* Чуб. V. 454. 2) Название
вола масти нѣсколько темнѣе димана (см.).
КС. 1898. VII. 43. Ум. Синічка.

Синічка, ки, ж. 1) Ум. отъ синиця.
Чуб. V. 465. 2) Раст. *Delphinium elatum*
L. ЗЮЗО. I. 121.

Синів, нова, ве. Сыновній, принадлежа-
щий сыну, относящийся къ нему. *Як за-
плаче мій отець, що синова голова в чу-
жім краю полягла.* Чуб. V. 1034.

Синівство, ва, с. Сыновство, сыновнее
состояніе.

Синівський, а, в. Сыновній.

Синій, я, в. 1) Синій. *Синій жупан
Синя квітка. А моя могила край синього
моря.* Мет. 93. *У п'яниці коли не очі
сині, то спина в глині.* Ном. 2) — **камінь**.
Мѣдный купоросъ. Ум. Синѣнькій, синѣ-
сенький.

Синіти, нію, еш, гл. Синѣть. *Кругом
ного степ, як море широче, синіє.* Шевч.

Синітка, ки, ж. = **Синятка**. См. **Синьо-
та**.

Синко, ка, м. Ум. отъ син.

Синовá, вої, ж. Жена сына.

Синовѣць, вцá, м. 1) Сынъ. *І батько
й матінка його... тили, гуляли, весели-
лись за щастя синовця свого.* Мкр. Г. 61.
Маруся синовця родила. Мкр. Г. 68. 2) Пле-
мянникъ, сынъ брата. Желех

Синовіця, ці, ж. Племянница, дочь
брата.

Синóк, нка, сінонько, ка, синóчок,
чка, сінчичок, чка, м. Ум. отъ син.

Синь ві, ж. Синева. *За пташкою у
сині вітати.* Ном. № 13205.

Синька, ки, ж. Синька. *Синьки крти-
ла.* Чуб. V. 1171.

Синьо, кар Синю. *Цвіте воно синьо.*
Ум. Синѣнько, синѣсенько *Ой на горі,
ненько, да зацвіло синенько.* Чуб. V. 111.

Синьовóда, ди, ж. Раст. = **Остріжка**.
Вх. Пч. I. 10.

Синьоворóнка, ки, ж. = **Сивограк**. Вх
Пч. II. 9

Синьогрúдка, ж. Пт. *Lusciola suecica*.
Вх. Пч. 12.

Синьогúб, ба, м. Рыба *Abramis vimba*.
Вх. Пч. II. 18.

Синьокаптанник, ка, м. Носящий си-
ній кафтанъ. *Та постривайте, пани-кар-
мазини! гукнув один з синьокаптанників.*
К. ЧР. 71.

Синьотá, ті, ж. Синій цвѣтъ. *На плах-
ти синьоти багато, то й звуть: плах-
та-синітка.* Волч. у.

Синьоцвít, ту, м. Раст.: а) *Delphinium
Ajacis* L. ЗЮЗО. I. 121; б) *Nepeta nuda* L.
ЗЮЗО. I. 129

Синюк, ка, м. 1) Грибъ изъ породы
Boletus. Радом. у. 2) = **Синиця** 1. Вх. Пч.
II. 13.

Синюха, хи, ж. Раст. *Agaricus viola-
ceus* L. ЗЮЗО. I. 110.

Синява, ви, ж. Синева. Г. Барв. 217.
Україна зникла в синяві. К. Дз. 155.

Синáвка, ки, ж. 1) Стоячая вода, бо-
лото, лужа. Вх. Зн. 88, 63. 2) мн. Раст.
Knautia arvensis coult. ЗЮЗО. I. 126.

Синявчá, чати, с. = **Синяк** 6. Вх. Зн. 30

Синяк, ка, м. 1) Синякъ. *Еге, наро-
ком, коли синяк під оком.* Ном. № 14234
2) Пт. лѣсной голубь, дикій сизый голубь.
Columba oenas. Вх. Пч. 9. 3) Раст.: а) *Echi-
um vulgare* L. ЗЮЗО. I. 121; б) *Anchusa
officinalis* L. ЗЮЗО. I. 175. 4) Грибъ *Ag-
aridis necator*. *Ой казали синяки, що ми
зроду солодкі.* Чуб. V. 1183. 5) Мѣдный
купоросъ. Гол. 6) = **Сивуля** 3.

Синятина, ни, ж. Синякъ. *Бѣ жінку—
вона синятини тижнями носить.* Кре-
менч. у.

Синя́тка, ки, ж. Сорть плахти, запáски.
Чуб. VII. 428. Вас. 170. Г. Барв. 52. *Що
в лянній сорочці, а в плахті синятці.*
Чуб. V. 417. Ум. **Синяточка**. Маркев. 11.
Запасочка синяточка. Чуб. III. 486.

Синя́тко, ка, с. Синючекъ. *Пригорну-
ла Олесь синятко до серця.* МВ. I.

Синя́чник, ка, м. Раст. *Isatis tincto-
ria* L. ЗЮЗО. I. 125.

Сипавець, нця, м. Амбаръ (для ссыпки
зерна) Вх. Зн. 63. Желех.

Сіпаній, а, е. Литой (изъ металла). Шух. I. 277.

Сіпанка, ки, ж. Деревянная посуда для сыпки зерна. Левиц. I. 217. Чуб. VI. 250. Вх. Зя. 63.

Сіпанія, ня, с. 1) Сыпаніе. 2) Наливаніе. 3) Отливка изъ металла. Шух. I. 283.

Сіпати, плю, плеш, іл. 1) Сыпать. *Сип сюди борошно. Чи засміється, чи застидиться,—так іскри і сипле з очей.* Г. Барв. 293. *Так аж снігом сипле за шкуру.* Ном. № 4397. 2) Литъ, наливать. *Ой не козак да горілочку, а шинкарьчка сипле.* Грин. III. 316. *Ой сип сирівець та криши опеньки.* Шевч. *Сип воду!* Колб. I. 34. 3) Литъ, отливать изъ металла. Шух. I. 273, 275, 281—284. 4) О сѣти: выбрасывать въ воду. *Сипати не сід.* (Стрижев.). 5) Шоссировать, мостить камнемъ (дорогу). *Дорога широка, сипана камнемъ.* Гн. I. 11

Сіпатися, плюся, плешся, гл. 1) Сыпаться. *Сіль сиплється.* 2) Наливаться

Сипіць, пці, м. Сыпучее тѣло. Канев. у. *Земля—сипець, суха.* (Залюб.). *Там кучугури, самий пісок сипець.* Новомоск. у. **Сипцю дати.** При постройкѣ плотины насыпать хворостъ чѣмъ-нибудь сыпучимъ. *Каторжний жид сипцю не дав греблі, а загатив тільки хворостомъ.*

Сипкій, а; б. 1) Сыпучій. *Сипкий пісок.* 2) Разсыпчастый. *Картопля сипка* Гайс. у.

Сипляти, ляю, еш, гл. = Спати. *А в ім воно сипляє? В пухових подушках.* Чуб. III. 41.

Сипну́ти, ну́, неш, гл. 1) Однокр. отъ сипати. Посыпать сразу. *Сипне їм маку,—от вони поки вибірають, вона і втече од їх.* Грин. II. 25. 2) Высыпать, выйти во множествѣ. *От і братія сипнула.* Шевч. *Дітвори так і сипнула в сад.* МВ. (О. 1862. III. 69).

Сипону́ти, ну́, неш, гл. Сильно насыпать сразу. *Комарів як сипоне, то аж світа не видно.* Зміев. у.

Сипучка, ки, ж. Погода зимняя, когда вѣтеръ мететъ снѣгъ. Судж. у.

Сир, ру, м. 1) Сыръ. 2) Творогъ. *Малляниця баламутка: обіщала масла и сиру, та не хутко.* Ном. № 256. Ум. **Сиріць.**

Сирвасер, ру, м. Крѣпкая водка, азотная кислота. Св. Л. 223.

Сирватка, ки, ж. 1) = Сироватка. *Дала сирватки напитися? (бо вона тоді*

видушувала сир). Гн. I. 92 2) Пт. = Плис-на біла. Вх. Пч. II. 13.

Сирено, нар. = Сиряно. *Сирено, масляно—корова ожеребилась.* Ном. № 6481.

Сиріць, рцю, м. 1) Ум. отъ сир. Шух. I. 203. *Сирцем присипають, в масличку вмочають.* Мет. 163. 2) Невыжженный кирпичъ. Екатеринбург.

Сирій, а, б 1) Сырой, не сваренный *Сире м'ясо, сира картопля.* 2) Сырой, влажный. *Щоб тебе сира земля пожерла.* Ном. № 3792. 3) Ум. *Сира душа їсти хоче.* Ном. № 1584. Ум. **Сирінький, сирісенький.**

Сиріця, ці, ж. Сыромятная кожа, сыром. ремень. *Став навколішки, стелюся,—сиріця так і тріснула.* ЗОЮР. I. 6. *В'язали руки да сиріцею.* АД. I. 79. *Пов'яжу я той льон сирією сиріцею* Чуб. V. 227. Ум. **Сирічка, сиріченька**

Сирічина, ни, ж. = Сиріця. Волч. у. (Лобод).

Сирічуватий, а, е. Недостаточно выдѣланный, изъ недостаточно выдѣланной кожи. *Підошва сирічувата. Сирічувати постолі.* КС. 1883. I. 33.

Сирівіць, вцю и вці, м. 1) Хлѣбный квасъ. Чуб. VII. 446. *І кубками пили слив'янку, мед, пиво, бражку, сирівіць.* Котл. 2) = Сиріця. 3) мн. **Сирівці.** То-же, что и постолі, но изъ сыромятной кожи съ шерстью. Шух. I. 120.

Сирівочка, ки, ж. Свирѣль. Гол. II. 620

Сирісінський, а, е. Совершенно сырой.

Сирість, рости, ж. 1) Сырость, влажность. 2) Особый запахъ рыбный. Ном. № 1270. *Запахло на березі баговінням, мулом та риб'ячою сирістю.* Левиц. I. 125.

Сирітка, ки, ж. 1) Ум. отъ сирота. 2) Раст. *Bellis perennis.* Вх. Пч. II. 29

Сирітство, ва, с. Сиротство *Умерти, умісти я бажаю, аніж жити сама маку сирітстві такимъ.* Чуб. III. 16.

Сирітський, а, е. Сиротскій. Ном. № 5037. МВ. II. 26.

Сиріти, рію, еш, гл. Сырѣть.

Сирник, ка, м. Сырникъ, творожникъ

Сирно, на, с. Маленькій, низенькій столікъ, вокругъ котораго сидятъ на землѣ. О. 1861. XI. Кух. 26. *Прийшли брати до судді, вклонились, полсжили по звичаю на сирно буханці.* Стор. I. 33.

Сирняк, ка, м. Сырые дрова. Вх. Зя. 36.

Сирияччя, чя, с. = **Сирияк.** Вх. Зя. 36.
Сироватень, тия, м. Пт. Лунь. Мнж.

192.

Сироватка, кн. ж. Сыворотка молочная. *І вже такі дари: сметанку ізбери. а сироватку дай.* Ном. № 4772.

Сироватчаный, а, в. Изъ молочной сыворотки сдѣланный. *Сироватчаний куліш.* Чуб. VII. 439.

Сировецъ, вцѣ и вцѣ, м. = **Сирівецъ.**

Сировій, а, в. 1) Сырой, влажный. *Хоч сирової землі хватайсь.* Ном. № 2081. *Сирова гідлячка.* Черк. у. 2) Не сваренный (о пищѣ). *Сирова хѣрч.* Сухомятка, сухая, не вареная пища. Зяев. у. 3) О кожѣ: не выдѣланный. *Ой я казала, що напечка з наперу, а напечка з сирового ремню.* Чуб. V. 599. 4) О полотнѣ: невыбѣланный, необѣланный, суровый. *К Великодню сорочка хоч лихенька, аби біленька, а к Різду хоч сирова, аби нова.* Ном. № 428. 5) *Сирова жінка.* Женишина послѣ родовъ.

Сировіця, ці, ж. 1) = **Сириця.** *Ой бив ти ж мене сировицею.* Грин. III. 335. 2) Красильное сырое вещество въ холстѣ. *Сум у. Вода витягає сировицю з полотна.* 3) Соленая вода (въ землѣ), изъ которой вываривають соль. Шух. I. 16.

Сировоїдка, кн. ж. Раст. *Agaricus ruber.* Вх. Пч. II. 28.

Сиродій, дою, м. Сырое молоко.

Сироїд, да, м. Людоїдъ. Чуб. I. 212.

Сироїдка, кн. ж. 1) Людоїдка. 2) = **Сировоїдна.** Вх. Пч. II. 28.

Сироїжечка, кн. ж. Ум. отъ сироїжна.

Сироїжка, кн. ж. Грибъ. *сыроїжка, Agaricus Russula.* ЗЮЗО. I. 110. *Свіжий, хороший, як сироїжка.* Ном. № 13145. Ум. *Сироїжечка.* Чуб. V. 1183

Сиротá, ті, об. 1) Сирота. *Сирота Ярема, сирота убогий: ні сестри, ні брата, нікого нема.* Шевч. 2) мн. *Сіроти.* Прищипки, выступающіе на тѣлѣ отъ холода. Ум. *Сирітка, сирітонька, сиріточка.*

Сіротѣнь, тия, м. Раст. *Crocus reticulatus* L. ЗЮЗО. I. 120.

Сиротіна, ни, об. Сирота. *Нема вину зовиному сину, що звів з ума діжку сиротину.* Мет. 14. Ум. *Сиротіянка.*

Сиретінський, а, в. Сирогскій. *Побють тебе, козаченьку, сиротинські слюш.* Чуб. V. 401

Сиротіти, чѣ, тіш, гл. Сиротить. *Не*

бийте мене, не сиротіть моїх дітей. Мнж. 30.

Сиротіти, тію, вш, ж. Дѣлаться или быть сиротою. *Тут я родилась, тут я хрестилась, тут сиротіла.... тут і вмиру.* МВ. (О. 1862. III. 76).

Сиротовіна, ни, об. = **Сиротина.** *Одно другого на хліб, на сіль закликає; а я стою, пребідная сиротовина,—ніхто мене не привітас.* Чуб. V. 469.

Сиротувати, тѣю, вш, гл. Быть сиротой. *Задала, що я сиротую, що вбога я, та не при батькові-матері зросла, живу у чужій семі з ласки.* МВ. II. 105.

Сиротюк, кá, м. Сирота. Желех.

Сиротá, тяті, с. Ребенокъ сирота. *Діти мої не сиротята.* Чуб. V. 834. Ум. *Сиротітно.* *Сиротятко, що не має роду.* Федьк. I. 58.

Сирохман, на, м. Сирота (мужчина). Угор.; бѣдняга. Вх. Зя. 63.

Сирохманя, ні, ж. Сирота (дѣвочка). Угор.

Сируватий, а, в. Сыроватый.

Сирык, кá, м. = **Сирияк.** Вх. Зя. 36.

Сірян, сірянний, а, в. Сырный, изъ творога, съ творогомъ. Мнж. 29. *Та й привезли діжку сиру на коровай: та хвалимо Бога—сирян буде наш коровай.* Грин. III. 532.

Сіряник, ка, м. Сырникъ, творожникъ. Вх. Уг. 267.

Сіряно, нар. Обильно творогомъ. *Сіряно-масляно, дай, Боже, на користь.* Ном. № 6185.

Сирыччя, чя, с. = **Сирияччя.** Вх. Зя. 36.

Сисавка, кн. ж. Раст. *Trifolium rubens.* Вх. Лем. 465

Сисáк, кá, м. 1) Мундштукъ. Угор. 2) = **Сисун.** Угор. 3) Зоол. *Salamandra maculosa.* Вх. Пч. II. 17.

Сисáти, саю, вш, гл. = **Ссати.** *Паця сисат.* Вх. Лем. 465.

Сисун, на, м. Сосунъ. Ум. *Сисунецъ.*

Сисунча, чáти, с. = **Сисун.** (Залюб.).

Сисюрка, кн. ж. = **Мисюрка.** К. ЧР. 427. *Сталеві сорочки, шапки сисюрки, що вкриє тебе залізною сіткою.* К. ЧР. 38.

Ситá, ті, ж. Растворъ меду, сита. *Будеш його годувати цукром головою, будеш його напувати від меду ситою.* Чуб. V. 68.

Ситарь, рá, м. Ситочникъ, дѣлающій сита. Ум. *Ситарчик.* Гол. III. 462.

Сітечко, сѣтко, ка, с. Ум. отъ сито.

Сітий, а, в. Сытый. *Увесь вік ходив ситий і вкритий.* ЗЮЮР. I. 9. 2) **Жир-**

ний. *Ситий борщ*. 3) О землѣ: жирный, тучный. *Шух*. I. 20. *Це з ситої землі хліб*. Мир. ХРВ. 210. 4) О хвойныхъ деревьяхъ: смолистый. *Сита соснина*. Черк. у. 5) О людяхъ, животныхъ: жирный, толстый, тучный, убитый, откормленный. *Ситий баран пасеться*. Рудч. Ск. I. 2. Ум. *Ситѣнький, ситѣсенький*. *Та й закусить ситеньким*. Рудч. Ск. I. 1.

Ситити, чѹ, тиш, гл. 1) — мед. Дѣлать ивъ меду сыту. *Чи ситив медок на святый вечір*. Чуб. III. 347. 2) Насыщать. *Отець да і мати старшого сина кляне, проклинає, із очей зганяє, середульшого сина ситить, жалув, поважає, за гостя приймає*. АД. I. 113. *Трупн б тліли та ситили й без того сити землю*. Мир. ХРВ. 357.

Ситія, ці, ж. = **Сита**. Чим дитину годувать?... Чи кутницею із ситницею? Мил. 37.

Ситінка, ки, ж. ? Дивись яка ситінка в очах. Ном. № 13926.

Сітній, а, е. 1) = **Ситий** I. *Ті діти були такі голодні і на тую хвилю, як І. Христос прирік, стали дуже ситними*. Гн. I. 92. 2) Питательный, сытный. *Ситна наша. Ой пиште, дяги, води калюжі, води-калюжі болотяннї, а що пивали на тій Вкраїні меди та вина ситнї*. АД. II. 40. 3) = **Ситий** 3. *Земля ситна*. 4) = **Ситий** 5. *Пиша ситний худого: а куди ти ідеши*. Рудч. Ск. II. 16. 5) Богатый, хлѣбородный. *Туда (в Сербїю) ситні краї, не так як у нас*. Федьк.

Сітник, ка, м. Дѣлающій сита, ситовщикъ. Вас. 152. *Не сват ситник коробейникові*. Чуб. I. 292. Ум. *Сітничок*.

Сітність, ности, ж. Сытность, питательность. *З сього сіна ситности не багато*. Волч. у.

Ситняг, гү, м. Родъ водного-растенія. Стор. II. 151. *Дике утя..., забилося собі між ситняг*. Греб. 402.

I. Сіто, та, с. Сито. Вас. 152. *Коробом сокце—ситом дощ*. Ном. № 571. *Оце була на базарі та й купила собі аж двоє ситів*. Харьк. г. Ум. *Сітно, сітечно, сітце*. *Одному ситце, другому решітце*. Ном. № 1690.

II. Сіто, нар. Жирно. *Вари лишень гречані галушки та сито їх із салом затовчи*. Рудч. Ск. I. 11.

Сітощі, щей и щів, ж. Жиръ, жирное. **Сітце, ця, с.** Ум. отъ сию.

Сітчати, чаю, еш, гл. Поли́ть, толстѣть, жирѣть.

Сить, ти, ж. Жиръ. *А як виросте кабан, то вже аж тоді кладе на собі сить*. Рк. Лениц.

Ситячий, а, е. Ув. отъ ситий. *Очень жирный, тучный, толстый*. *Ситяча візця*. Конст. у.

Сич, ча, м. Птица: сычъ. *Сичи куравакають на хаті*. Грин. I. 255. *Тю, з дупла того дуба сич вилетів*. Ном. № 13067. *Дивиться, як сич на свзу*. Посл. Ум. *Січик*.

Сичавіця, ці, ж. = **Сочевіця**. Грин. III. 486.

Сичавіти, вію, еш, гл. О тканяхъ: сбѣгаться.

Сичання, ня, с. Шипѣніе змѣи, гусей. *Гадюче сичання*. О. 1861. III. 31.

Сичати, чѹ, чїш, гл. О змѣяхъ, гусяхъ: шипѣть. *Вилазить гадюка, та й сичить*. Рудч. Ск. I. 146. *Гуси сичали*. Глїб. О людяхъ: издавать долго тянущійся звукъ с

Січик, ка, м. 1) Ум. отъ сич. 2) Кочмочекъ размельченнаго и поджареннаго для выжиманія масла львовлянаго сѣмени,—лакомство сельскихъ дѣтей. Змїев. у.

Сичівняк, ка, м. Мочевой пузырь. Вх. За. 63.

Сіяти, сїаю, еш, гл. = **Сяти**.

Сі, мѣст. 1) = **Собі**. 2) Им. пад. мн ч отъ сей.

Сібір, ру, м 1) Сибирь. *Повернувся я з Сібіру, нема ж мені долі: хоч, здається, не в кайданах, все таки в неволі*. Грин. III. 618. 2) Каторга. 3) Тяжкая жизнь.

Сібірка, ки, ж. 1) Коротенькая шубка, обшитая мѣхомъ. *Почкпй, доню, до вівтірка, буде шуба і сібірка*. Чуб. III. 51. 2) Кутузка. 3) Сибирская язва. *Славяно-серб. у.*

Сібірний, а, е. 1) Каторжный, тяжелый. *Ой послали ж його у сібірну роботу, ще й канали копати*. Грин. III. 596. 2) Брачное: злодѣйскій. *От сібірні*. Ном. № 3568.

Сібірник, ка, м. 1) Сосланный въ Сибирь. 2) Злодѣй, разбойникъ.

Сів, ву, м. Сѣвъ, посѣвъ. *Сіє, сіє, сіє не доходить, дівчинонька з обідом приходить*. Мет. 28.

Сіва, ві, ж. 1) Часть нивы, засѣяная однимъ взмахомъ руки. *Буде помалу йти, сіву мекчу займать*. *Ширше розкине сі-*

вою. 2) М'яшокъ, употребляемый при с'я-
чїи.

Сіва́к, ка́, м. = Сіва́ч.

Сіва́лка, ки, ж. С'ялка. Хотин. у.

Сіва́ти, ва́ю, вш, гл. Зас'яв'ять. *Будем лани сіва́ти.* Чуб. V. 981.

Сіва́ч, ча́, м. С'ятель. Чуб. VI. 334. Васильков и Канев. у. у. *Останнім сівачем, як і останнім орачем, був Опанас Г. Барв.* 345.

Сіва́чка, ки, ж. С'ялка.

Сіва́, би́, ж. С'яніе. Гн. I. 78.

Сіва́ни́, ни́, ж. Пос'янное зерно, по-
с'яв. Шух. I. 165, *При роботі в городі, або в полі не можна нічого їсти, бо пта-
ха з'їла би сіва́ну.* Шух. I. 166.

Сіва́йця, ці, ж. Зерно для пос'ява. *Бу-
дем сіяти жито, пшеницю, жито, пше-
ницю, всяку сіва́йцю.* Гол. IV. 16

Сіве́р, ру, м. Холодь.

Сіве́рко, сіве́рно, нар. Холодно. *Сіве́р-
ко на дворі.*

Сіве́рний, а, в. Холодный.

Сіва́й, а́, б́. 1) Смыучій. 2) Много
пространства зас'явающий (о зерні). *Оце
зерно — як мак, сіва́йше, ніж пирій.* Волч. у.

Сіва́к, ва́, м. Количество взятого для
пос'ява в' руку зерна.

Сіда́вка, ки, ж. Сид'ньє для ткача в' ткацком' ставк'ї. Шух. I. 255. См. Сідець.

Сіда́к, ка́, м. = Сіда́вка. МУЕ. III. 17.

Сіда́лка, ки, ж. = Сіда́вка. *Я сидів на
сіда́лці у каюку.* Екат. у.

Сіда́ло, ла, с. 1) Нас'єсть. *Усі кури
на сіда́лі, півень на порозі.* Мет. 16.
2) С'їдалишня часть человеческого т'їла,
задвица. ЕЗ. V. 57.

Сіда́ння, ня, с. Д'їйствіє отъ глагола
сідати.

Сіда́ти, да́ю, вш, сов. в. сі́сти, са́ду,
деш, гл. 1) Садиться, с'єс'є. *Сідайте, щоб
старости сідали.* Ном. № 11860. *Стали
вони на коні сідати.* ЗОЮР. I. 41. *Сіла
к'урочка, сіла! Говорять куриц'ї, когда ее
лов'ять.* Лохв. у. *Ні сіло, ні впало.* Безъ
всякихъ основаній, безъ всякой причины.
Ні сіло, ні впало, — давай йому грошей!
2) О солнц'ї: заходить, зайти, садиться.
За горою сонечко сідає. Шевч. *Червоне
сонечко вже спочивать сідає.* К. Дз. 160.
3) Ос'їд'ать, ос'їс'єть.

Сіда́тися, да́юся, вшся, гл. Д'їл'ать уси-

лія, надрив'аться. *Він було аж сідається
та регоче.*

Сіда́ч, ча́, м. Раст. *Ipula hirta* L. ЗЮЗО.
I. 125.

Сіде́лочко, ка, с. Ум. отъ сідло.

Сіде́лка, ки, ж. С'їделка. Вас. 160.

Сіде́лко, ка, с. Ум. отъ сідло. АД. I.
10. 2) = Сіде́лка. Лохв. у.

Сіде́льце, ця, с. Ум. отъ сідло.

Сіде́ць, дця́, м. Сид'ньє для работника
при разл. работахъ: у пряхъ то-же, что
дницє 2. у ткачей — сид'ньє в' ткацком'
ставк'ї или в' ремісничіу, у токаря — си-
д'ньє при ток. ставк'ї, у гуц. пастуховъ —
толстий и низкій столбикъ, на кот. сидить
доящій корову или овцу, и пр. Шух. I.
148, 257, 255, 305, 306, 192, 194.

Сіди́й, а́, б́ = Ся́вий. *Зажурилась Хмель-
ницького сідая голова.* Макс.

Сіди́-коса, ж. Возрастъ, когда с'їд'ють
волосы. *Сидітимеш до сіді-коси.* Ном.
№ 8855.

Сідла́ти, ла́ю, вш, гл. С'їд'лять. *Сідлай,
хлопче, коня вороного.* Мет. 75.

Сідла́тий, а, в. О кон'ї: с'їдлистый. Бо-
год. у.

Сідло, ла, с. М'єсто, гд'ї сад'ятся рыба-
ки удитъ рыбу. Васильк. у.

Сідло́, ла́, с. С'їдло. *Кінь знає, як му
сідло долигав.* Ном. № 2358. Ум. Сіде́лко,
сідельце, сіделечко. АД. I. 10. Грин. III.
175.

Сідла́р, ра́, м. С'їд'льщикъ. Гол. IV. 185.

Сіду́ха, хи, ж. Торговка, сидящая на
базар'ї. *Слп'єтьони шкварились, сідухи
цокотіли.* Греб. (Хата. 43). *Побіг циган
меж сідухи, купив собі хрому.* Рудан. I. 66.

Сідь, ди, ж. С'їдина. *Уже, бат, сідь
проростас.* Морд.

Сіба́, би́, ж. = Сіва́ба. *Жито на сійбу
ХС. I. 77. Він дуже мудро зробив, роз-
давши людям зерно на сійбу.* Кв. II. 43.
На Семена — середня сійба. Канев. у. *Да-
лі оранка на з'їмину. ще далі — сійба.*
Мпр. ХРВ 125.

Сі́йка, ки, ж. Птица: соя. Желех.

Сі́йник, ка, м. = Сіва́ч. *Треба йти до
сі́йників на степ, — як вони там сіють.*
Екат. у. (Залюб.)

Сі́к, со́ку, м. Сокъ. *Сі́к березовий.* Чуб.
VII. 446. *Не пизо диво — дивнійший сі́к,
що раз у рік.* Ном. № 7246.

Сі́кавица, ці, ж. Рыба: *Cobitis taenیا*
Вх. Пч. II. 19.

Сі́кавка, ки, ж. 1) Д'їтская игрушка

родь брызгалки, шприца изъ бузины или грубчатого ствола какого-нибудь растенія, напр. георгини. КС. 1887. VI. 479. 2) Пожарный насосъ. 3) Рыба.=Сікавица. Вх. Пч. II. 19.

Сіканка, ки, ж. 1) Порка, наказаніе розгами. Лохв. у. 2) Сѣченая капуста.

Сікаръ, ря, м. Производящій порку, сѣкучій. *Підпроси сікаря..., щоб не дуже бив.* О. 1862. V. III. 18.

Сікарня, ні, ж. Доска, на которой рубятъ котлеты. Черниг

Сікатися, каюся, ешся, одн. в. сікну-тися, кнуся, нешся, гл. Бросаться, рваться на кого, соваться куда, привязываться, приставать. *Не сікайся ніхто в війну, ніхто ніяк не помагайте.* Котл. Ен. VI. 14. *Сікався, сікався, щоб просунутись.* Кв. I. 247. *Вона як буде сікатися до тебе, то ти возьми грішні розси.* Рудч. Ск. II. 29.

Сікач, ча, м. Сѣчка (для рубки капусты) Харьк. г., Угор.

Сікачка, ки, ж. Сѣчка (для рубки капусты). Полт.

Сікнути. См. Сікти

Сікнутися. См. Сікатися.

Сіконути, ну, неш, гл. Сильно сѣкнутъ, рубнуть. *Щоб тебе кат сіконув перед великими вікнами.* Ном. № 3689.

Сікти, січу, чеш, одн. в. сікнути, ну, неш, гл. Сѣчь, рубить, рубнуть. *Сердешного козака Голоту січе да рубає.* Макс. *Бідному Савці нема долі ні на печі, ні на лавці: на печі печуть, а на лавці січуть.* Ном. *Січе й рубá.* Разсердившись, скоро и крикливо говорить. Ном. № 3347.

Сіктися, січуся, чешся, гл. Сѣчься. *Свій з своїм січися, рубайся, а чужий не мішайся.* Ном. № 9452

Сікунка, ки, ж. =Сікавица. Вх. Пч. II. 19.

Сілкій, сількій, á, é. О соли: обладающій достаточной силой. *Сіль-кримка — сілька, а сіль маничка не сілька.* Міус. окр.

Сіло, ла, с. Петля, силокъ. *Попав в сіло.* Ном. № 3924. *Лучше ж пенному сіло на шию зложити, ніж бідних людей правдивих зводити.* Ном. № 2793. Ум. Сільцє.

Сіль, сбли, ж. 1) Соль. *Оце чертку соли кувив.* ЗОЮР. I. 9. *Хліба-соли вживати.* 2) Не до собі. а) Не до того. *Те-*

пер мені не до соли, коли грають на ба соли. Ном. в) Названіе пѣсни *Еней, матню в кулак прибравши, і „не да солч“ примовлявши, садив крутенъко гайдучка* Котл. Ен. I. 20.

Сількісь, сількось, нар. Ладно, врівно, согласенъ. Котл. Ен. VI. 86. *Та вже сількось, нехай б'ють.* Г. Арт. (С. 1861. III. 100). *Та сількось, каже, мені однаково тягать той год* Рудч. Ск. I. 183

Сільній, а, е. Соляной. Шух. I. 16
Сільніця, ці, ж. Солонка. Желех Вх. Лем. 465. Ум. Сільнічка

Сільський, а, е. Сельскій. *Сільська собака най ся між двірськїй не мішає* Ном. № 1313

Сільцє, ця, с. Силокъ. *Як би хто инши на тій ниві сільцє поставив.* Шевч. См. Сіло.

Сім, семі и сімох, сьомох, числ. Семь. *Що-дня ззідав по семи хліба.* Грин. II. 269. *Баба сім миль зза пекла,—очени злая баба.* Ном. № 212. *Коли б сім собак, то б од усіх сімох од'їлась.* Ном. № 3315.

Сімаб, ка, м. =Сьомак. *Сімак лошак* Рудч. Ск. II. 26.

Сімдесят, ти, числ. Семьдесятъ. *Чорч сімдесят нар постолів стоптав, поки їх докупи зібрав.* Ном. № 9023.

Сімдесяток, теу, м. Семьдесятъ. *Він таки вже й старенький був, було йому годів сімдесяток.* СХО VIII. 314.

Сіменатий, а, е =Сіменастий. Вх. Зн. 63.

Сіменѣць, нця, м. Конопляное сѣмя Вх. Лем. 465.

Сіменітися, ніюся, нішся, гл. О жєнщинѣ: рожать дѣтей. *Тільки діти часто докучають. Сама й не вправляюсь. З першого году так і почала сіменитись.* Г. Барв. 259.

Сіменнік, ка, м. Дерево, оставленное при вырубываніи лѣса несрубленнымъ Рк. Левиц.

Сіменó, на, с. Множ. ч. не имѣетъ. Сѣмя на посѣвъ (зернового хлѣба). Рк. Левиц.

Сіменѹха, хи, ж. Кушанье: сѣ коноплянымъ молокомъ каша. Вх. Зн. 63.

Сіменястий, а, е =Семенастиѣ. *Та зозулієта, чи не сіменяста.* Ном. № 1302

Сімба, ен, ж. Семерка (въ картахъ) КС. 1887. VI. 463. *Щось дивиться ко- зирною сімкою.*

Сімнадцятеро, числ. сѣб. Семнадцать.

(штукъ). Сімнадцятеро дверей у тім ятері. Рудч. Ск. I. 46.

Сімнадцятий, а, в. Семнадцатый. *Ми нує мій рік шіснадцятий, сімнадцятий починаю* МВ. I. 84.

Сімнадцять, ті, числ. Семнадцать. Ном. № 10169.

Сі́ння, ня, с. = Сім'я. *Поле не оране, сі́ння не міряне; хто сіє, той розуміє.* Ном. № 472.

Сі́мряга, ги, ж. = Семеряга. *Вийду я за ворота, надіну сі́мрягу.* Чуб. V. 450 Ум. Сі́мрянка.

Сі́мсот, числ. Семьсотъ. *У вдовича́ дочки сі́мсот сорочок; як повіне вітер, так і тіло знать.* Ном., стр. 292, № 75.

Сі́мсотий, а, в. Семисотый.

Сім'я, ї, ж. = Сем'я. *В болоті не без чорта, — в сі́м'ї не без п'яниці* Ном. № 2448.

Сім'я, я, с. Сѣм'я. *Чоловік сі́м'я сіє, а чорт плевелі.* Ном. № 3119. Болше употребительво въ знач.: конопляное сѣм'я.

Сім'яний, а, в. Сдѣланный изъ конопляного сѣмени. *Сім'яна олія. Сім'яний макух.* Шух I. 164.

Сім'яний, на, м. = Сем'яний. *Привітала мене заїзджго́, як сі́м'янина* МВ I. 20.

I. Сім'яністий, а, в. = Сем'янистый. *Як сі́м'янистому чоловікові, то й нічого, як наняти десятих з десяток, бо є ко́му робити, а вже одному душею — шкоді* Лебед. у.

II. Сім'яністий, а, в. Обильный сѣменами

Сі́нечки, чок, мн. Ум. отъ сі́ни.

Сі́нешний, а, в. Относящийся къ сѣнямъ. Мет. 150. *Сі́нешні двері, поріг. Сі́нешна стіна.* Вас. 193.

Сі́ни, ней, ж. Сѣни. *Коло сі́ней, коло хати ходить голуб сі́вий-волохатий.* Мет. 10. Ум. Сі́нці, сі́нечки.

Сі́нній, а, в. 1) Кормящийся сѣномъ. *Сі́нним ко́ном, а солом'яним во́лом не далеко заїдеши.* Ном. № 10216. 2) = Сі́нешний. МУЕ III. 143. *Не замикай сі́нних дверей.* Грин. III. 385.

Сі́нній, я, в. = Сі́нешний. *Іди, мила, іди, не барися, а з сі́нного пороженька назад ... вернися.* Чуб. V. 130.

Сі́но, на, с. Сѣно. *Коли сі́но в стозі, то забув о́ Бозі.* Ном. № 85. Ум. Сі́нцѣ.

Сі́новѣз, за, м. Возящий сѣно. Сі́новози,

сі́новози, лавіть мене по́ дорозі. Елисавет. у.

Сі́ножа́тка, ки, ж. = Сі́ножать. Марк. 45. *Куплю тобі хатку, іще й сі́ножа́тку.* Котл. II. 351.

Сі́ножа́ття, тя, с. = Сі́ножать. *Мав же я поле, мав же я сі́ножа́ття* Грин. III. 287.

Сі́ножа́ть, ті, ж. п. тя, м. Сѣнокосъ. *Ой чия ж то сі́ножа́ть да некошена?* Марк. 15. *Ой буду я ночувати на зе́ленім сі́ножа́ті.* Нн.

Сі́нокі́с, кѣсу, м. = Сі́ножать. Левца. I. 127.

Сі́нцѣ, ця, с. Ум. отъ сі́но.

Сі́нці, ців, ж. Ум. отъ сі́ни.

Сі́нянки, нок, ж. мн. Рѣшетки, употребляемыя при пересѣзкѣ сѣна. Вх. За. 67. Желех.

Сі́н! ме́ж Дерги! Хватъ! *За руку сі́н мене.* Алв. 47. *Мене за чупринку сі́н!* Голов. I. 143.

Сі́пака, ки, м. Злой и придиричивый начальникъ. полицейскій, взяточникъ; вообще бранное прозвище всякаго администратора. *Сі́паки по́під ві́конню загадують на панщину. Дамон до лихого царя бувліз з остерним пробоем з о́ стали; на тім го сі́паки спіймали.* Федьк. I. 89.

Сі́пані́на, ни, ж. 1) Дерганіє. 2) Придиригъ, административный и судебный; тягание по судамъ. *Як по́ловили злоді́в, що ліс крали, то така сі́пані́на була, що крий Бо́же, за тят 10 грабкі́в.* Канев. у

Сі́пати, па́к, еш, одн. в. сі́пну́ти, пну́, нѣш, гл. Дергать, дернуть. Рудч. Ск. I. 13.

Сі́патися, па́юся, ешся, одн. в. сі́пну́тися, пну́ся, нѣшся, гл. 1) Дергаться, дернутися. *Зачепив ві́рвовку ногою, вона сі́пнулася та й од'язалась.* 2) Подергиваться, подернутися. *Сі́пається в його ми́шля на виду.* Полт. 3) Рваться, рванутися. *Аж гру́шу вивертає з коріння (чорт), так сі́пається.* Рудч. II. 24.

Сі́пачий, а, в. Относящийся къ сі́пакъ.

Сі́пну́ти, ся. См. Сі́пати. ся.

Сі́пом, нар. Дерганъ. *Коні везу́ть сі́по.* Рем. у. (Леонт.).

Сі́пону́ти, ну́, нѣш, гл. Съ силой дернуть.

Сі́пу́га, ги, м. = Сі́пака. Грин. II. 165. *Тут сі́пу́га, вийт п'яного вже не до́кугає.* КС. 1882. IX. 568.

Сі́ра, ри, ж. Сѣра. *Він мене сі́рою не*

поджурить. Рудч. Ск. I. 63. Болѣе употребительно ум. *сірна*.

Сіра́й, рай, м. Одинъ изъ играющихъ въ игру тикало, обязанность его искать спрятанную подъ кѣмъ то изъ сидящихъ игроковъ палочку. КС. 1887. VI. 475.

Сіра́ти, ра́ю, еш, гл. При игрѣ въ тикало: искать спрятанную подъ кѣмъ то изъ сидящихъ игроковъ палочку. КС. 1887. VI. 475.

Сіра́к, ка́, м. п пр. = **Сіряк** и пр.

Сі́рий, а, е. 1) Сѣрый. *Дівчинонько, сіра утко!* Мет. 7. *Сіра свита.* Ном. № 2808. 2) *Сіре злля.* Раст. *Trifolium repens* L. ЗЮЗО. I. 139. Ум. **Сіре́нький, сіре́сенький**

Сі́рикв, ків, м. мн. Раст. *Capsella Bursa pastoris* Münch. ЗЮЗО. I. 115.

Сі́риця, ці, ж. Раст. *Nardus stricta*. Вх. Пч. II. 33.

Сі́ріти, рію, еш, гл. 1) Сѣрѣть. 2) Сѣрѣть, свѣтать. *Вже в вікнах сіріє, і небо світліє, світ недалечко.* Левци. I. 154.

Сі́рка, ки, ж. 1) Ум. отъ *сіра*. Ном. № 14298. 2) Сѣрка въ ушахъ.

Сі́ркач, ча́, м. = **Сі́рник**. Вх. Зн. 63.

Сі́рко, ка́, м. Собака сѣрой масти. *Пожилися, як сірко паски.* Ном. № 1798. У *сірка* очей позичати. Прямой смыслъ: брать у собаки взаймы глаза, т. е.: своимъ будетъ стыдно смотрѣть (что-либо сдѣлать, чего должно стыдиться). Говорится преимущественно о безстыдныхъ людяхъ.

Сі́ркува́ти, кую, еш, гл. Мазать стѣны полубѣлой глиной передъ окончательнымъ бѣленіемъ. *Давайте глини, будемо сіркувати, а посли побілуємо.* (Залюб.).

Сі́рман, на́, м. Сѣрый волкъ.

Сі́рийк, ка́, м. Спичка зажигательная. Ум. **Сі́рничок**. *Засвітив самопальний сірничок.* Рудч. Ск. II. 180.

Сі́рничка, ки, ж. 1) Спичка. Гн. I. 100. 2) Обгорѣлая уже спичка. Лубен. у.

Сі́рнішинця, ці, ж. Спичечница. Лохв. у.

Сі́рогрі́вий, а, е. Съ сѣрой гривой. Ум. **Сі́рогрі́венький**. Грин. III. 339.

Сі́розѣм, му, м. Сѣрая земля.

Сі́рома, ми, м. 1) Бѣднякъ, горемыка. *Чи ж на горе, на біду сірома вродився.* Чуб. V. 951. 2) Соб. Бѣдняки, горемыки.

Сі́роман, на, м. = **Сі́романець**. *Вовки-сіромани находжали.* АД. I. 123.

Сі́романець, нця, м. Эпитетъ волка:

сѣрый. Вовки-сіромани набігали, тило козацьке рвали. Макс.

Сі́романок, яка, м. Сѣрый волкъ. *Ой волики-сіроманки, чом ви не орег?* Шух. I. 199.

Сі́романський, а, е. Относящійся къ сі́роману, горемычному. *Де бережки шп. рокії, ой там переправи сіроманські.* Грин. III. 591.

Сі́романа, хи, м. = **Сі́рома** 1. Лукаш. 66. Грин. III. 183. *Попід тинню сіромана і діює й ноче.* Шевч. 7.

Сі́ромашний, а, е. Горемычный. *Он сіромашний дід придибав до нас на поміч.* Стор. М. Пр. 165.

Сі́ромашня, ні, ж. соб. отъ сі́романа. *Усі пани, усі дуки у наметі сіли, наше браття-сіромашня так і не посми.* Иш.

Сі́ромашня, ша, с. = **Сі́ромашня**. Рудч. Чп. 109.

Сі́роо́кий, а, е. Сѣроглазый. *Скифки сіроокі.* Шевч. 616.

Сі́рохма́нець, нця, м. = **Сі́романець**. *Вовки-сірохманці находжали.* ЗОЮР. I. 38.

Сі́рочува́тий, а, е. Сдѣланный изъ свиной кожи. *Сірочусаті постолі.* Добруджа.

Сі́рува́тий, а, е = **Сі́рявий**.

Сі́рча́ний, а, е. Сѣрный. К. ПС. 100.

Сі́рча́стий, а, е. Сѣрнистый. *Жадної там не матимеш помочи, де сірчастий вогонь заливає вочі.* Чуб. III. 17.

Сі́ряк, ка́, м. 1) Верхняя теплая одежда изъ толстаго сѣраго сукна. Чуб. VII. 421. *Ні солодно, ні душно: як на святках у сіряках.* Ном. № 620. *Прощайте тепер, пани, покидайте жупани, повдягайте сіряки, бо не ваші мужики.* Грин. III. 640. 2) Мужикъ. *Сам крепак, неодукований сіряк.* Шевч. 513. Ум. **Сі́рячок**

Сі́рячи́ва, ни, ж. = **Сі́ряк**. *Сусідоньки в кармазині, а ти, мати, в сірячині.* Макс. (1849). 100. *Я постелю сірячину, а в головах кулачину.* Чуб. V. 938. Ум. **Сі́рячи́нна**. *Ходив ж я в чумарочці, тепер в сірячинці.* Грин. III. 200.

Сі́сти. См. **Сі́дати**.

Сі́тка, ки, ж. Сѣтка вообще. Сѣть поменьше невода для ловли рыбы; также сѣть для ловли перепеловъ. Сим. 28. *Заплутався, мов рибка в сітці.* Котл. Ен. V. 5. — *плавна*. Особый родъ сѣти для ловли рыбы по фарватеру рѣки. Вас. 185. Ум. **Сі́точка**.

Сітніти, **тяю**, **ниш**, **гл.** О дождь: на-
крапывать, моросить. Вх. Уг. 267.

Сітняг, **гү**, **м.** = **Осітняг**.

Сіточка, **ки**, **ж.** Ум. отъ сѣть.

Сіть, **ті**, **ж.** Сѣть. *Щастя му з рук
вилетіло, як птиця із сіті.* Ном. № 1820.
Ум. Сітка, сіточка.

Сітінка, **ки**, **ж.** Плохая, рѣдкая ткань.
*Пресвята Покровойко, покрій мою голо-
войку яков таков сітянков, ний зістану
христянков.* Старомиск. у. вѣ Галиц. МУЕ.
Ш. 50.

Січ, **чі**, **ж.** Сѣчь (запорожская). *Січ—
мати, а Великий луг—батько.*

Січень, **чня**, **м.** Январь.

Січка, **ки**, **ж.** 1) Рѣзка изъ соломы на
кормъ скоту. *Коли коні їдять і набік
глядять?*—*Як січку їдять.* Ном. № 5090.

2) Монисто изъ коралловыхъ обрѣзковъ.
Січка́рня, **ні**, **ж.** Соломорѣзка. НВо-
лын. у.

Січнийй, **а**, **б.** Сочный. *Січний кавун.*
Рк. Левиц.

Січовійй, **а**, **б.** Принадлежащій Сѣчи,
изъ Сѣчи. *Первую часть на Покрову Сі-
човую да на Спаса Межигорського одда-
ли.* ЗОЮР. I. 63. *Січові гості.* Кул.

Січовійк, **ка**, **м.** Житель Сѣчи, запоро-
жець.

Сішка, **ки**, **ж.** Ум. отъ соха.

Сішнѣнко (= **січнѣнко**), **ка**, **м.** Февраль.
Это названіе обозначаетъ, что февраль—
сынъ января (січня). *Сішненко казав: як
би мені батькови літа, то я б бикові
третькові ріг ссадив, а дівці семилітці
коромисел до плечей приморозив.* Мнж.
156.

Сіяльник, **ка**, **м.** = **Сівач**. Лохв. у.

Сіянець, **нця**, **м.** Посѣянное растеніе.
*Сіянець повитикався з грядки густо, як
щитъ.* Левиц. I. 28.

Сіянка, **ки**, **ж.** 1) Время посѣва. 2) =
Сіянець. Вас. 203. *Се тютюн сіянка, а
то сажанка.* Лохв. у.

Сіяти, **сію**, **еш**, **гл.** Сѣять. *Козаченько
пшениченьку сіє.* Мет. 27. *Тяжко сіяти,
коли ніщо орати.* Ном. № 1576.—**вбду**.
Кропить водою. ІШух. I. 179.

Сіяти, **яю**, **еш**, **гл.** = **Сяти**. *На горі цер-
ковця сіяла, там дівчина з козаком шлюб
брала.* Чуб. V. 78.

Сіятися, **сіюся**, **ешся**, **гл.** Сѣяться *Ку-*

журуза сіється, кукуруза родиться. Чуб.
V. 481.

Сіяч, **ча**, **м.** Сѣятель. *Ось вийшов сіяч
сіяти.* Ев. Мр. IV. 3.

Скаба́, **бш**, **ж.** Полоса желѣза. Слavia-
носерб. у.

Скабка, **ки**, **ж.** Заноза. *Скабку загнав
у пучку.* Черниг. у.

Скавлó, **ла**, **Визгунъ**. *Годі тобі скаву-
чати! Ич, який скавло! Не ходи босий,
то й не будуть тобі наступати на но-
ги.* Алексавдр. у. Слов. Д. Эварн.

Скаву́! **меж.**, выражающее визжаніе
нѣкотор. животныхъ, напр. собаки, зайца.
Лапки попік (зайчик). Скаву! Скаву!
Мил. 57.

Скаву́літи, **лю́**, **ліш**, **гл.** = **Скавучати**.
Желех

Скавуча́ння, **ня**, **с.** Визжаніе, визгъ
(собаки).

Скавуча́ти, **чу́**, **чіш**, **гл.** Визжать (о
собакѣ).

Скавча́ти, **чу́**, **чіш**, **гл.** = **Скавучати**.

Скаже́нийй, **а**, **в.** 1) Бѣшеный. Ска-
жена собака. 2) О человѣкѣ: бѣшенago,
вспыльчиваго характера. *Мати скажена,
а син ще скаженіший.* Лебед. у. Ум. Ска-
жене́нькийй. *Та той дід таки трохи ска-
жене́нькийй, я це знаю.*

Скаже́ніна, **ни**, **ж.** Бѣшенство. О. 1862.
X. 112.

Скаже́нівка, **ки**, **ж.** Бѣшенство, водо-
боязнь. *Треба дати чогось од скаженівки
отому собаці рудому.* Лубен. у. *Чоловік
у горільці, як собака у скаженівці.* Лу-
бен. у.

Скаже́ність, **ности**, **ж.** Бѣшенство. Же-
лех.

Скаже́ніти, **вію**, **еш**, **гл.** Бѣсноваться.
Гамалію, серце мліє, Скутарь скаженіє.
Шевч. *Чого ти зараз скаженієш, як п'я-
ний?*

Скаженкува́тийй, **а**, **в.** Подверженный
припадкамъ бѣшенства, злости. *Він ска-
женкуватий трохи.* Зміев. у.

Скаженю́ка, **ки**, **ж.** Бѣшеное живот-
ное. *Мов та скаженюка.*

Ска́з, **зу**, **м.** 1) Бѣшенство. Грин. II.
20. *Чоловік мій, мов який сказ на його
напав, що день тобі у Бога бурла б'є та
каламуте.* Екатер. г. 2) = **Огріх**. Анань-
евск. у. 3) Мѣсто въ полотні, гдѣ остался
слѣдъ спутанныхъ при тканіи нитокъ.
МУЕ. III. 20.

Ска́зати, **жу́**, **жеш**, **гл.** 1) Сказать. Ска-
заного і сокирою не вирубаєш. Ном.

№ 12870. 2) Велѣть. *Він все це породив, як йому сказано було.* Рудч. Ск. I. 105. *Сказав нагріти два казани.* Грин. II. 99. 3) *Сказано.* Извѣстно. *Сказано—дитина!* Г. Барв. 363.

Сказати, жу́, виш, гл. 1) Сдѣлать бѣшенымъ. *Не pomoже бабі кадило, як бабу сказило.* Чуб. I. 292. *А нехай його сказити—хто це на мене каже.* Лебед. у. 2) Испортить. *Сказив горнець шибу.* Вх. Зн. 23. *Їй чарівниця сказала маржину.* ЕЗ. V. 61.

Сказітися, жу́ся, вишся, гл. 1) Взбѣситься. *Собака сказалася.* Трохи з серця не сказився. Стор. М. Пр. 44. 2) Испортиться. Желех. Гн. I. 53.

Сказівка, ки, ж. Часть ткацкаго станка. См. Блят. МУЕ. III. 18.

Скакавица, ці, ска́вка, ки, гл. Лягушка. Вх. Зн. 63.

Скаканія, ня, с. 1) Скаканіе, прыганіе. 2) Танцы. 3)—в гречку. Любoвная связь (внѣ брака). К. ЧР. 274.

Скакати, чу́, чеш, одн. в. скакну́ти, ну́, нѣш, гл. 1) Скакать, прыгать, прыгнуть. *Скачи, враже, як пан каже, на те він багатий.* Шевч. *Искра з печі скакнула.* Ном. № 11797. 2) Только несов. в. Танцовать. Черниг. г. *Ой загадали хорошенько іграти, а парубку з дівчиною скакати.* „Лучче я буду крутій гори копати, як я маю з поганим скакати“. Мет. 161. 3) Скакати в гречку. Имѣть любовныя связи (внѣ брака). *І до пізної там гуляли і в гречку деколи скакали.* Котл. Ен. III. 42. 4)—дѣла. Скакать на одной ногѣ. Ном. № 12296.

Скакелю́ха, хи, ж. Насѣк. Naltica, земляная блоха. Вх. Пч. I. 6. *Скаче, нече скакелюха.* Ном. № 9244.

Скакіць! меж, выражающее прыжокъ. *Вовк скакіць зі скрині.* Гн. I. 166.

Ска́кля, лі, ж. Въ загадкѣ: сорока. *Скакля скаче, риндя рие.* Чуб. I. 315.

Скакну́ти. См. Скакати.

Скакону́ти, ну́, нѣш, гл. Сильно прыгнуть, скакнуть. *А кінь як скаконе.* Грин. I. 186.

Скакулець, льця, м. = Скакелю́ха. Вх. Пч. I. 6.

Скаку́н, на, м. 1) Прыгунъ. 2) Танпоръ. *Маеш же дружбоньку скакуна?* Гол. II. 665. 3) Насѣк. Tetrix. Вх. Пч. I. 5. 4) Левъ-текучка, головки котораго лопаются на корню, ровая сѣмя. Полт. г.

5) Колесо въ молешині плуга, противоположное тому, которое идетъ въ бороздѣ; оно бываетъ часто безъ обода, съ одніми спицами. Ум. Скакунѣць, скакунчик.

Скакунбчо́к, чча, м. Насѣк. = Кобилка 9. Вх. Пч. I. 5.

Скакунчик, ка, м. Ум. отъ скакун

Скакунця, ці, ж. = Скакавица. Вх. Зн. 63.

Скакучий, а, е. Имѣющій свойство прыгать. *Сей горох скакучий, як молотили.*

Скала́, лі, ж. = Скаля. *Сидить ворон над скалою, похитує головою.* Чуб. V. 941. 2) Въ летящемъ рою: передовой рядъ пчель. *Скала веде рій у ліс.* Волч. у. (Лобод.). См. Сналь. 3) = Скалка 1, 2. *Виняти скалу з ноги.* Вх. Лем. 465.

Скаламутити, чу, тиш, гл. Помутить.

Скаламутитися, чуся, тишся, гл. Помутиться, возмутиться.

Скалізуб, ба, м. Зубоскаль.

Скалі́ти, лю́, ліш, гл. 1) Занозить. *Ноги собі скалити, а чоботи на кию носити.* Ном. № 10230. 2) Скалить, оскаливать, обнажать. *Скалить зуби, як собака.* Ном. № 12639. 3) Сильно бить, разбивать въ щепки. Угор. 4) Браниться, ручаться. Угор. **Скалі́тися, люся, лишся, гл.** Скалиться. *Скаліться, як собака на висівки.* Ном. № 12638.

Скалі́чити, чу, чиш, гл. Искалѣчить, изувѣчить. *І нянчину всю рать розбили, скалічили, распотрошили.* Котл. Ен. IV. 46.

Ска́лка, ки, ж. 1) Лучина, щепка. *Скалками на Поділля свіять.* Я скалками засвітила. Грин. III. 333. 2) Заноза. 3) Кусокъ, осколокъ кремня, стекла и пр. 4) Искра, отраженный лучъ солнца. *З груби скалки скачуть.* Мороз, аж скалки скачуть. Ном. № 632. 5) Ледяной кристаллъ въ формѣ стрѣлы, иглы (при замерзаніи воды). 6) Узоръ на окнахъ отъ мороза. *Скалки мороз малює на вікнах.* 7) Жирная капля на водѣ. Ном. № 13423. 8) Бѣльмс на глазу. 9) Раковина створчатая. Вх. Пч. I. 15. Ум. Сналочна. *Розіб'ю в скалочки отой каламарчик.* Г. Барв. 539.

Скалкува́тий, а, е. Имѣющій острые края. *Скалкуваті камінці.*

І. Ска́л(л)я, ля, с. соб. 1) Клепки бочки, кадки. Желех. 2) Лучина, щепка. Вх. Зн. 63.

II. Ска́л(л)я, ля, с. соб. Скалы, обломки скаль, камни. Вх. За. 63. Вх. Лем. 464.

Скалні́к, ка́, м. Полѣно, предназначенное для лучины, но еще не расколотое. Подол. г.

Скалообі́й, а, е Имѣющій бѣльмо на глазу.

Ска́лочка, ки, ж. Ум. отъ скална.

Скалу́біна, ни, ж. Скважина, трещина Чуб. V. 683 *Як пан Біг дає, то й скалу́бинами пхас, а як відбирає, то й двері не замикає.* Фр. Пр. 91. *Дивиться господарь скалу́биною, що робит жовнірь з господиною.* Гол. I. 147.

Скалу́бінник, ка. м. Послѣдній мѣсяць зими. Угор.

Скаль, ля, м. Часть роя пчель, вылетающая предварительно, чтобы отыскать мѣсто для роя. Желех. *Як має виходити рій, то дня за два виходить скаль да й літа, поки знайдє спосібне місце—тоді рій летить.* Радом. у. См. Скала 2.

Скальній, а́, ё. 1) Скалистый, утесистый. 2) — олій. Горное масло, нефть.

Скаля́ти, ляю, еш, гл. 1) Испачкать, замарать. 2) Запятнать. *Хто не хоче скаляти золотої слави своєї, той гайда з нами за пороги.* К. ЧР. 378.

Скамені́ти, нію, ніш, гл. = Скам'яніти I очима-гадюками доню скаменила. К. МБ. III. 252.

Скамені́лий, а, е = Скам'янілий.

Скамені́ти, нію, еш, гл. = Скам'яніти.

Скамна́, ні, ж. Скамья? Столь? *Говорила сестра із сестрою, сидючи за скамною.* Мет. 221. См. Скам'я.

Скамні́ця, ці, ж. = Скамна. КС. 1884. I. 32. *Обозветься та Марієчка у світлиці, прихиливши головоньку ік скамниці.* Мет. 178. *Лежить мила на усю скамницю.* Чуб. V. 365.

Скамні́, ні, ж. = Скамна. *Він у царя в Бога сидить за скамнею.* Грин. III. 3. Ум. Скамнічка. Чуб. V. 773.

Скам'я́, м'ї, ж. = Скамна. *А в сього пака скам'я заслана, а на тій скам'ї три кубки стоять.* Чуб. III. 116

Скам'яні́ти, нію, ніш, гл. Превратити въ камень. *Там така баба-яга, що хто не прибуде, зараз одуре та й скам'яніть.* Мнж. 33. *Переносно: привести въ оцѣпенѣніє.* См. Скаменити.

Скам'яні́лий, а, е. Окаменѣлый.

Скам'яні́ти, нію, еш, гл. Окаменѣть. Мнж. 29. *Чого це тут усе скам'яніло?* Мнж. 32.

Скандзю́бити, блю, биш, гл. Скорчить, свести. *Хто охочий був битись, тому зараз кулаки повідпадають і руки скандзю́бить у три погібелі.* Кв.

Скандзю́битися, блюся, бишся, гл. 1) Скорчиться. 2) Переносно: околѣть. *А щоб той собака тобі скандзю́бився!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Скантува́тися, туюся, ешся, гл. Покоробиться, искривиться. *Церква скантувалася.*

Скапа́рати, раю, еш, гл. Испорчить, изгадить. — житій. Бѣдственно, жалкимъ образомъ провести свою жизнь. Желех.

Скапа́ратися, раюся, ешся, гл. Пропадать, исчезать. *Уродися-вдайся, а ні, то скапа́раєся.* Пом. № 1657.

Скапа́рити, рю, риш, гл. = Скапарати. Желех.

Ска́пати. См. Скапувати.

Скаплу́нити, нію, ниш, гл. 1) О птицѣ: выхолостить. 2) Также: лишить невинности? *Молодий молоду скаплунив.* Рк. Маке.

Ска́пнути, пну, неш, гл. Медленно зачухнуть, умереть. Вх. Лем. 465.

Ска́постити, шу, стиш, гл. Изгадить, испачкати.

Скапа́вити, вію, еш, гл. Загнонться (о глазахъ). Желех.

Ска́пувати, пую, еш, сов. в. ска́пати, паю, еш, гл. Скапываться, скатиться по каплѣ, вытекать, вытечь по каплѣ. *Усе додолу (сльози) скапують та й скапують.* Рудч. Ск. I. 138. *Бодай ти очі скапали.* Колб. I. 21. *Як я що винен, най перед вашими очима як віск скапаю.* Фр. Пр. 176.

Скапу́титися, чуся, тишся, гл. Умереть, издохнуть, околѣть.

Скапца́ніти, нію, еш, гл. Обѣднѣть (о еврейхъ) *Тепер він, бач, трохи скапцанів.* Левинц. I. 103

Скаралу́ша, щі. ж. Скорлуна.

Скара́ння, ня, с. Наказаніє. Левч. 55.

Скара́скатися, каюся, ешся, гл. Избавиться, оцѣлѣться отъ... *Набіжить який чорт, то біди не скараскаєшся.* Св. I. 235.

Скарати, раю, еш, гл. Покарагы, наказать. *Скарай мене, міцний Боже, коли тя забуду.* Чуб. V. 57. *Чия кривда,*

нехай того Бог скарає. *Ном. № 2293. Ой мати моя стара, нащо ти мене скарала? Мет. 263.*

Скарб, бу, м. 1) Сокровище, -кладъ. Колись наші діди над сією річкою козакували, да в сій річці скарби поховали; як будете скарби находити, будем з вами пополам ділити. *ЗОЮР. I. 55.* 2) Богатства, финансы, средства. На церкви накладали..., которі давнім козацьким скарбом будували. *Макс. (1849). 47. Буду я з тебе великій скарби мати. Мет. 393.* 3) Казна. *Левч. 55. Казенное учреждение. А то робили ми в Раківці, мур становили у скарбу. Грин. II. 94.*

Скарбѣць, бѣц, м. Зарытая въ землю посуда (горшокъ, кувшинъ, котелокъ съ деньгами). *Вміраючи казав у пущі викопати під дубом два скарбці з грошима. МВ. I. 65.*

Скарбівниця, ці, ж. Казнохранилище, сокровищниця. *К. МВ. III. 256.*

Скарбівничий, чого, м. Казначей, касиръ.

Скарбівня, ні, ж. 1) Казначейство. *Повітова скарбівня. О. 1861. X. 146.* 2) Сокровищниця. *К. Дз. 213. Святе насліддя—слово! Воно бо скарбівня нашого духа. К. ХП. 134.*

Скарбній, а, 6=Скарбоввй.

Скарбнік, кя, м. 1)=Скарбівничий. *Мир. ХРВ. 123.* 2) Чортъ, живущій у богача, продавшего свою душу аду, сторожащій и увеличивающій его богатство. *Чуб. I. 193.*

Скарбниця, ці, ж. Денежный сундукъ, касса, казнохранилище. *К. ЦН. 237. К. ЧР. 427. До мене пишуть про царську корону, що ніби в князя Василя в скарбниці лежить-блищить на золотій полиці і сявом підземний склеп сповняє. К. ЦН. 249.*

Скарбничий, чого, м.=Скарбівничий.

Скарбовій, а, 6. Казенный. *Ном. № 1285. Скарбові гроші. Левиц. Нов. 3. Скарбові люде. К. ЦН. 227. А де ж твої, Нечаєнку, скарбовей вози? Лукаш.*

Скарбона, ни, ж.=Скарбівня 2. Кидали дари свої в скарбону заможні. *Єв. Л. ХХІ. 1.*

Скарбувати, бую, еш, гл. Собирать сокровища. *Скарбус для себе, а не в Бога багатів. Єв. Л. ХІІ. 21.*

Скарбулитися, люся, лишся, гл. Свернутися въ кольцо, въ трубку. *Вх. Уг. 267.*

Скарга, ги, ж. Жалоба. *Тільки й чули, що скарги на тебе. Св. Л. 115. Підеш до пана Бога на скаргу. Фр. Пр. 85.*

Скаргуватися, гуюся, ешся, гл.=Скаржитися. *Перед Богом вовк скаргу-вався. Гн. II. 225.*

Скаржити, жу, жиш, гл.—кого. Подавать жалобу на кого. *Вишукавсь якийсь родич шинкарю небіжчику, що скаржити прийшов. МВ. II. 192. Вже його перед паном Богом скаржит. Гн. II. 227.*

Скаржитися, жуся, жишся, гл. Жаловаться, сѣтовать. *МВ. (О. 1862. I. 78). Невістка скаржиться, а на лиці не змарніла. Ном. № 6899.*

Скарлючитися, чуся, чишся, гл. Согнутися, скорчиться. *Зігнута постать удвоє перегнулась, скарлючилась. Мир. Пов. II. 111.*

Скасування, ня, с. Отмѣна, уничтоженіє.

Скасувати, сую, еш, гл. Отмѣнити, уничтожить. *Окомонів, ватаманів уже скасували. Гол. II. 207.*

Скасуватися, суюся, ешся, гл. Быть отмѣненнымъ, уничтожиться. *Відтоді зараз і панщина скасувалась. Гол. II. 145.*

Скат, ту, м Скатерть. *На столах скати все лякній. Гол. IV. 552.*

Скателічити, чу, чиш, гл. Окатоличить. *К. ПС. 139.*

Ска́терка, ки, ж. Скатертка. *НВолын. у. Накрила сина скатеркою. Чуб. V. 715. Ум. Скатертонька. Чуб. V. 1067.*

Скатертіна, ни, ж. Скатерть. *Ном. № 12126. Стіл дубовий покривала біла скатертину. Мкр. Н. 16. Ум. Скатертінка.*

Скатертонька, ки, ж. Ум. отъ скатерка.

Ска́терть, тя, м. Скатерть. *Мил. 139. З старого скатертя зробив скатертину. Черк. у. Вили Марусі віночок та й покотили по столі, по квітчастому скатертю. Мет. 143.*

Скатертьбвий, а, 6. Относящійся къ скатерти. *Волч. у.*

Скатерчіна, ни, ж.=Скатертину. *НВолын. у.*

Скатувати, тую, еш, гл. 1) Измучить истязаніями, пыткой. *Увидів Христа такого скатованого. Гн. I. 115.* 2) Казнить. *Чуб. V. 841. Бабину дочку прив'язав коню до хвоста й пустив у поле. Так її скатували. Рудч. Ск. II. 53.*

Скау́чати, ч́у, ч́иш, гл.=Скавучати. **Скахва́, ві, ж.** У овчинниковъ: инструментъ для очистки кожъ: широкій ножъ,

вставлений вдоль въ край деревянной дощечки. Вас. 153, 157. См. Шкафа.

Скацірувати, рую, еш, гл. Избить. Зміев. у.

Скаяться, скаюся, ешся, гл. Раскаяться. Чорна гречка, білі крупи, не впадайся, дівча, в руки, бо як мені попадешся, то й на послі не скаєшся. Чуб. V. 123.

Сквапливий, а, е. Торопливый, поспішливый. Суд сквапливий рідко буває справедливий. Ном. № 7379.

Сквапливо, нар. Торопливо, поспішливо.

Сквапний, а, е. 1) = **Сквапливий**. 2) Падкій. Котл. Ен. IV. 11. О, він сквапний на те, щоб крадене купувати. Волч. у.

Сквар, ру, м. Жаръ, зной. См. Шквара.

Скварчати, рчу, чіш, гл. = **Шкварчати**.

Скверість, меж., выражающее крикъ птицы? См. Скверещати. Коли есть, то шелестъ, а як нема, то скверестъ. Ном. № 10830.

Скверещати, щу, щіш, гл. Рѣзко чиркать (о сойкѣ и др.).

Скверний, а, е. Скверный. Скверний гаде. Шевч.

Сквернити, ню, ніш, гл. Осквернять. Умийтеся; образ Божий багном не скверните. Шевч.

Скверність, ности, ж. Скверность, гадость.

Сквира, ри, ж. = **Шквира**. У середині граблі, вила і сокира, якими було роблю, хоть якая сквира. КС. 1882. I. 224.

Сквирик, ку, м. Плачъ, хныканье.

Сквиритися, рюся, ришся, гл. Хвять, плакать. Тільки й мозчить, як лазить, а як на руки,—і почне сквиритись.

Скелістий, а, е. Скалистый. (Будинки) стояли на високому скелистому шпилі. Левиц. I. 217.

Скельний, а, е. Скалъ принадлежащій, къ скалъ относящійся, скальный. Так орел, осягнувши скельної вершини, дивиться зневажно на малі тварини. Щог. Сл. 41.

Скеля, лі, ж. Скала. Мнж. 32. Море, грай, рези, скелі ламай. Шевч. 57.

Скеміти, млю, міш, гл. 1) Колоть, выть, болѣть. Скимит в зубі, в ушах. Вх. Зн. 63. 2) Жужжать. Муха скемит. Вх. Зн. 63.

Скепання, ня, с. = **Скіпання**.

Скепка, ки, ж. = **Скіпка**.

Скепати, пая, еш, гл. = **Скіпати**.

Скепувати, кую, еш, гл. Сдѣлать пакость въ насмѣшку? Москаль прокляти

так зробив їм да такую капость скепував. Рудч. Ск. II, 173.

Скєрєавити, влю, виш, гл. = **Сєрєєавити**. Збили, скєрєавили, обдерли до нагва. Гв. I. 11.

Скєргєля, лі, об. Болѣзненный человекъ.

Скерувати, рую, еш, гл. Направитъ. Одчини браму та скеруй половими добре, щоб часом не зачепитись. Рк. Левиц.

Скїба, би, ж. 1) Ломоть. Одрізана скиба од хліба, вже їй не притулиш. Ном. № 8990. 2) Пласть земли при паханіи. Чуб. VII. 398. Грин. II. 152. Ум скїбна, скїбонька, скїбочка. Чуб. V. 492. Порізає кавуна на скїбки. Левиц. Пов. 229. Ой ори, ори, синку, дрібненьку скїбку. Чуб. III. 389. Розріжеш яблучко і даси по скїбочці всім. Г. Барв. 343.

Скибчастий, а, е. Съ продольными углубленіями снаружи (о плодахъ). Скибчаста диня.

Скивнути, ну, неш, гл. Кивнуть. Та й головою скивнула. Г. Барв. 116.

Скиг, гу, м. = **Скигління**. МВ. III. 95.

Скигління, ня, с. Визгъ, жалобный визгъ. Скигління собаче. К. МВ. X. 11.

Скиглити, глю, лиш, гл. Визжать, стонать, плакать, издавать жалобные звуки. Скиглитъ, мов кривий цуцик. Ном., стр. 47. Чайка скиглитъ, літаючи, мов за дітьми плаче. Шевч. Соби та пугачі скиглили, пугикали. Стор. М. Пр. 16. Не скигли, бо ти всіх побудили. Шевч.

Скїдати, даю, еш, гл. Сбросить, сложить съ чего-либо или куда-нибудь (многіе предметы). Скидай лати отам під хлівом. Не скидали ми того, а сонце вже заходить. Чуб. II. 10.

Скидати, даю, еш, сов. в. **скїнути, ну, неш, гл.** 1) Сбрасывать, сбросить внизъ, сваливать, свалить. Що то впало?—То я з столу ложку скинула. Черняг. у. Добич із коней скидайте. ЗОЮР. I. 32. 2) Вскидывать, вскинуть на верхъ. Убю та й на вишку скину. Ном. № 3649. Скинув рушницю на плече. Мир. ХРВ. 81. 3) Снимать, снять. Нум, брате, ми з себе зелені жупани скидати. ЗОЮР. I. 36. Почая скидати шапку. Рудч. Ск. I. 129. 4) Только с. в. Выпить (водки). Скинув чарку-другу. Мир. Пов. II. 63. І по третій скинули на шлунок. Мкр. Н. 37. 5) Смѣнять, смѣнить, отставлять, отставить отъ должности. Скиньмо голову, люде добрі. Левиц. Пов. 185. 6) —горща. Ставить, поставитъ родъ сухой банки на животъ.

7) Скидати на ко́го. Быть похожимъ. *Обличчям він дуже скида на вас.* О. 1862. IX. 61. 8)—руко́ю на ко́го, що. Показывать, показати. *ЗОЮР. I. 310.* 9)—о́ком, очі́ма. Бросать, бросить взглядъ, взглянуть. *Г. Барв. 215. Скину на неї оком, то вона як жар почервоніє.* Стор. М. Пр. 33.

Скида́тися, даю́ся, вшся, сов. в. ски́нутися. нуся, нешся, гл. 1) Складываться, сложиться (деньгами), сдѣлать складчину. *І скинулись по копійці, купили ще й горілки.* Чуб. V. 1048. 2)—чѣм. Обращаться, обратиться во что. *Скидайсь ти, Домно, гадюкою, а я білим каменем стану.* Нар. ск. *Підем, сестро, в дуброву, скинемося травою.* Чуб. V. 918. *А дочка не втерпіла, в рік прилетіла, скинулася сивою зизулькою, у вишневім саду.* сіла Мет. 256. 3)—очі́ма. Взглядывать другъ на друга. *Він нахилився підіймати, а я й собі.... скинулись близько очима.* Г. Барв. 66. 4)—на ко́го. Быть похожимъ, походить на. *Він так скидається на когось, та ніяк не згадаю на кого це.* Київ., Под. г.г. *Вона на тебе трохи скинулася.*

Ски́дається, даю́ся, ешся, гл. Спохватиться, броситься. *Скидались шукати, коли ж нема.* Черном. *Скидався хортів годувати тоді, як на влови їхать.* Черном.

Ски́день, дня, м. Родъ красной рыбы въ Азовскомъ морѣ.

Скидча́, ча́ти, с. Ягненокъ недоносокъ. Новомоск. у. (Залюб.).

Скид́я, нар. Бросая, броскомъ. *Ударив мене скидя довбешкою, не зруч.* Кобел. у. (Залюб.).

Скиксува́ти, с́ю, еш, гл. Ошибиться, осячься. *Скиксуеш раз, тоді прощай* Котл. Ен. V. 40.

Скі́мник, ка, м. Схимникъ. К. Бай. 43.

Ски́нбѣ́ї, їв, мн. Внутренности, кишки. *Вовк.... (кобилу) розірвав, випустив скинбѣї і їдають її.* Грин. II. 241.

Ски́ндя́к, ка́, м. Лента. Ум. Скиндячок.

Ски́ндя́чка, ки, ж. = Скиндяк. *Пов'яжу на голову червону скиндячку.* Кв.

Ски́нути, ся. См. Скидати, ся.

Скипа́ти, па́ю, еш, гл. = Скипати. ЕЗ. V. 57.

I. Скипа́тися, паю́ся, вшся, сов. в. ски́пінтися, плю́ся, пі́шся, гл. Свертываться, свернуться (о молокѣ).

II. Скипа́тися, паю́ся, вшся, гл. = Скипатися. *Тут Катря моя гине, а тут чоловік скипається проти мене.* МВ. II. 132.

Ски́пень, пня, м. Сильный холодъ зимою при тихой погодѣ. Уман. у.

Ски́петро, ра, с. Скипетръ. *Тепер ми всі царі, що землю осягнули під вічне скипетро науки да культури.* К. Дз. 13.

Скипе́ць, пця́, м. Привитое дерево, Угор.

Ски́піти, плю́, пі́ш, гл. 1) Скипеть, свариться. *Опаривсь і скипів у молоці.* Рудч. Ск I. 95. 2) Вспыхнуть, вскипеть (о человекѣ). *Невістка так і скипіла і зачервонілась.* Г. Барв. 369.

Ски́пінтися. См. Скипатися.

Ски́піти, плю́, пі́ш, гл. Прививать, Угор.

Скиргі́вати, чу́, чеш, гл. Плохо пѣть. *Хлопці, дівки.... скиргичуть колядки.* КС. 1882. XII. 624.

Скирготі́ти, гочу́, ті́ш, гл. = Скреготати. *Зубами скирготить.* Чуб. II. 417.

Скі́рта, ти, ж. Скирта. Котл. Ен I. 6. *А там снопи, а там скирти.* Шевч. *Скирта сіна.* Грин. II. 201. Ум. Скірточка.

Скиса́ти, са́ю, еш, сов. в. ски́снути, ну, неш, гл. Скисать, скиснуть. *Нехай він скисне на пугрю.* Пом. № 5119.

Скислі́ти, лі́ю, еш, гл. = Скиснути. *Капустиця під лавкою іще не скислила* Грин. III. 327.

Скі́снути. См. Окисати.

Ски́т, ту, м. Скитъ. К. Бай. 112.

Ски́тальник, ка, м. Скиталець. Ум. Скитальничок. *Мій таточку, мій скитальничку! Ви наскитались, ви нагорювались.* Мил. 186.

Ски́тальниця, ці, ж. Скиталица. *Моя й скитальниця, моя й горювальниця!* Мил. 195. Ум. Скитальничка.

Ски́тання, ня, с. Скитаніе. Мил. 201.

Ски́татися, та́юся, вшся, гл. Скитаться. *Іване, синочку мій, де ти скитався?* Грин. I. 46. *Нещасні ж сирітки та підуть скитатись.* Грин. III. 411.

Скі́тки, ків, мн. Скитанія. *Піти у—Отправиться скитаться.* *Він у скитки пішов.* Г. Барв. 295.

Скі́тник, ка, м. Скитникъ. *Колись, кажуть, скитники були такі, що спасались.* Пирят. у.

Ски́тува́ти, ту́ю, еш, гл. Жить скитникомъ. *Хто ж у цім скиту скитуватиме?* К. Бай. 112.

Скі́глити, глю́, лиш, гл. = Скиглити.

Скіавка, ки, ж. = Скаваниця. Вх. Зн. 63.

Скієи, мѣст. = **Скільєи.** Наносив скієи йому треба було. Грин. II. 72.

I. Скіє! межд. Скокы! Аж лукавий скіє до його на плечі. Рудч. Ск. I. 65.

II. Скіє, скієку, м. 1) Скачокъ, прыжокъ. Да високі скоки в сороки. Р. Макс. То скоком, то боком. Ном. № 11849. На новий рік прибавилось дня на заячий скіє. Ном., стр. 12, № 513. 2) Танецъ. Ой гвалт, не до скоку! Грин. III. 159. Чаше во мн. ч. Всюди скоки та музики. ЗОЮР. I. 121. 3) мн. Ноги у зайца. Вх. Пч. II. 6. 4) мн. Торчащіє изъ воды камни. Шух. I. 181. Пороги въ рѣкѣ. Шух. I. 81. Досвідчений керманич... зна... всі скоки у воді, о які розбитися може дараба. Шух. I. 183.

Скієнути, кну, нєш, гл. Скакнуть Комаръ з дуба впаде, то скієне. Ном. № 5770.

Скієо, мѣст. = **Скієи.** Грин. I. 94.

Скільєа, скільєи, скільєо, мѣст.
1) Сколько. Рудч. Ск. I. 65. Не питав і не знав де вони і скільки. ЗОЮР. I. 9.
2) Нѣсколько. Зібралось ще скільки сусідочок. МВ. II. 54. 3) = **Стільєо.** Не скілько смаку, тільки більше гриху. Ном.

Скільєість, кости, ж. Количество. Желех.

Скільєісь, скільєось, мѣст. Нѣсколько, сколько-то. Дав йому скільєісь шагів грошей. Стор. М. Пр. 150.

Скільєоро, мѣст. Нѣсколько. Та вийшло скільєоро чоловіка копати буряки. Брац. у.

Скієлити, лю, лиш, гл. Стонать, пищать, хныкать, визжать. А чого там він скієлить, чи не б'є котрий! „Зачинили собаку в клуні, тепер як скієлить“ Уман. у.

Скієн, скієну, м. 1) Кончина, смерть.
2) Конецъ, предѣлъ.

Скієчання, ня, с. Окончаніє. Скажу на скієчання О 1862. II. 58.

Скієчєння, ня, с. = **Скієчання.** Єв. Л. XIV. 28.

Скієчїти, чї, чїш, гл. Окончить. Чи вже скієчїв твої жорстокі речі? К. Іов. 35.

Скієчїтися, чїся, чїшся, гл. 1) Окончиться. 2) Скончатися. Постій, милий, не женися. ще ж я не скієчїлась. Нп.

Скієа, ни, ж. Щепка. Угор. Висох як

скієа. Ум. Скієна, скієочна. Кому їдеться, то й на скієку прядеться. Ном. № 1668. Скієочку засвітила. Гол. I. 58.

Скієання, ня, с Раскалываніє, разщепленіє (лучины).

Скієати, пїю, єш, гл. 1) Колоть, раскалывать, шинать (лучину). 2) Раздроблять въ щепки. (Гарматами) скієає в скієки наш Байда гаспидські галери. К. Бай. 90.

Скієатися, пїюся, єшся, гл. Придираться, привязываться, приставать. Скієається до лісовика: нащо ти мою корову загнав? вона не була в лісі. Новомоск. у.

Скієбєць, пїє, м. Ямка такой глубины, сколько захватитъ лопата. Мнж. 192. Ямка для обозначенія гравитици земли. Херс. у

Скієпка, ки, ж. Ум. отъ скієа

Скієщик, єа, м. Нлатящій за нанятое поле частью урожая Харьк. г. Лохв. у.

Скієплина, ни, ж. = **Скієщина** О. 1862 I. 60.

Скієщина, ни, ж. Извѣстная часть урожая, достающаяся соучастнику въ обработкѣ земли. Беруть землю за скієщину у панів. О. 1861. IX. 175

Скієра, ри, ж. Кожа. Шух. I. 122. (Швець) буде чоботи шити, мені скаже скієри, волочити. Гол. IV. 185. Ум. Скієрка.

Скієрен, рна, нє. Скорь. Бог хоч не скієрен, та влучен. Ном. № 47.

Скієрочка, ки, ж. = **Скієринка.** Хліба ні скієрочки. Ном. № 12294.

Скієрня, нї, ж. Сапогъ. Єдна скієрня. Вх. Лем. 466. Гол. Од. 77. Прєим. во мн. ч.: скієрні. Тепер же мї грайте, чорні скієрні поторгала. червоні мї дайте Гол. III. 422. Ум. во мн. ч. Скієренки, скієрнята. Вх. Лем. 466.

Скієранїй, а, є. Кожаный. Уберайтесь борзенько у постолї скієранїй. Гол. I. 152.

Скієснїй, а, є. Наклонный. Шух. I. 154.

Скієсно, нар. Наискось, вкось.

Скієсок, ска, м. 1) Сточенная коса, кусокъ косы, употребляющійся вм. ножа, бритвы и пр. Борода стирчала чорна, остюкувата, давно, мабуть, не бачила скієска. Мир ХРВ. 11. 2) Мѣтка у овцы на ухѣ: а) конецъ уха наискось отрѣзанъ. Черк. у.; б) конецъ уха наискось прорѣзанъ. Мнж. 182

Скієтити, чу, тиш, гл. Расточить, потратить. Угор.

Скіцнути, цну, неш, гл. = **Скікнути.**

Скіць! меж. = **Скік.** *Троянці наші чу-
приндири на землю скіць! як там були.*
Котл. Ен. IV. 14.

Склад, ду, м. 1) Составъ, соединеніе. 2) Складъ, складочное мѣсто. *Склади ме-
довій.* 3) Складъ, слогъ. Левиц. I. 243. *По
складах читає.* 4) Стиль, слогъ, изложе-
ніе. *Росказав нам про дощ таким скла-
дом, як ніби ми були невчені селяне.* К.
(О. 1862. III. 30). 5) Связь, стройное сое-
диненіе. *Ані ладу, ані складу.* Ном.
№ 13066. 6) **Ора́ти у склад.** Пахать, начи-
ная съ середины участка такимъ образомъ,
что пласты земли ложатся внутрь участка.
Нѣжин. у.

Складаний, а, в. Складной. *Складаний
нѣж.* Чуб. VII. 406. Левиц. Пов. 228.

Складання, ня, с 1) Складываніе. 2) На-
боръ, набирание (въ типографіи). 3) Со-
ставленіе изъ частей. 4) Составленіе, со-
чиненіе. 5) Сложеніе. Кон. Ар. 97.

**Складати, даю, еш, сов. в. скла́сти,
складу́, дѣш, гл.** 1) Складывать, сложить.
*Зорем лан посесорові та, вижавши, скла-
дем і звозим.* ЗОЮР. I. 143. *Так я свій
крам у коробочку склав.* АД. II. 35 *Ган-
на сиділа, склавши руки.* Левиц. I. 29.
2) Набирать, набрать (типографск. тер-
минъ). 3) Составлять, составить изъ от-
дѣльныхъ частей, собирать. *Складати ма-
шину.* Херс. 4) Слагать, сложить, соста-
влять, составить, сочинять, сочинить. *Хто
вміє красти, той вміє і брехеньку склас-
ти.* Ном. № 6814. *Оці вірші віршую я
для себе, братія моя! мені легшає в не-
волі, як я їх складаю.* Шевч. 442. 5) Арием.
Слагать. Кон. Ар. 3. — **раху́бу.** Считать, по-
считать. *Скільки всіх зорь, цьому ще ні-
що рахуби не склав.* Ком. РІ. 49. 6) — хрест.
Креститься, перекреститься. *Перед домом
Божим хреста не склав, тим його й
Бог скарав.* Харьк. г.

**Складатися, даюся, ешся, сов. в. скла́стися,
складу́ся, дѣшся, гл.** 1) Скла-
дываться, сложиться, слагаться. *Тут як
почало (дерево) рубаться, котиться, скла-
даться.* Рудч. Ск. I. 91. *Дай, Боже, час
добрий, щоб моя капусточка приймалася
і в головки складалася.* Ном. № 261.
2) Складываться, дѣлать, сдѣлать складчи-
ну. Мил. 88. Вас. 155. *Туди парубки збі-
рались, по золотому складались.* Чуб.
III. 150. 3) Укладываться, уложиться. *Усе
складався та приготюлював вози.* Рудч.
Ск. II. 144. *Склався і поїхав.* Рудч. Ск.

II. 198. 4) Состоять, составляться, соста-
виться изъ чего. *Все її лице складалось
з одного носа.* Левиц. I. 235. *З яких ча-
стин вода складається.* Дещо. 5) Пола-
гаться. *На Бога складайся, розуму ж
тримайся.* Ном. № 64. 6) Происходить,
произойти. *Відкіля і лихо склалось.* Рудч.
Ск. II. 128. *Складеться недогода та не-
обачність яка, то він гукає та махає
їм де що робиться і де що не так.* Стор.
М. Пр. 166. *Бійка з иншими хлопцями
складеться.* Г. Барв. 447. *Регім такий
складається.* Г. Барв. 440.

Складач, ча, м. 1) Складывающий чіо-
либо. 2) Наборщикъ. 3) Широкий обручъ,
въ которомъ бочаръ собираетъ первоначаль-
но-клепки посуды. Шух. 249.

Складка, ки, ж. Складчина. *На й моє
п'ять грошей до складки, щоб було де-
сять.* Ном. № 6436.

Складний, а, б. 1) Сложный. 2) Скла-
ный; статный, стройный. *Постать огрядна,
повна і розом складна.* Левиц. I. 431.
*Скомпонуйте тимпанній лики і гарні
складні музики.* Чуб. III. 26.

Складничоб, чка, м. Портмоне. Мнж.
192.

Складність, ности, ж. 1) Сложность.
2) Соразмѣрность, стройность.

Складно, нар. 1) Сложно. 2) Складно.
стройно. Левиц. Пов. 49.

Складня, ні, ж. = **Кладня.** Гол. II
518.

Складовий, а, б. 1) Складочный, амбар-
ный. *На коморах складових складати.*
2) Составной.

Скла́сти, ся = **Складати, ся.**

Скле́їти, ся. См. **Склеювати, ся.**

Скле́йніти, ню, ніш, гл. Помѣтять
клеймомъ. *Мішок ще новий, а він його
уже склейнив.* Новомоск. у.

Скле́ний, а, в. Покрытый глазурью (о
посудѣ). *Склений кухлик.* Канев. у.

Скле́ння, ня, с. Обливаніе обожженной
посуды поливою. Вас. 181.

Скле́н, пу, м. 1) Сводъ. 2) Склепъ. *Ой
казав пан Каньовський ще й склеп скле-
пувати, молодую Бондарівну гарно похо-
вати.* Чуб. V. 428. 3) Подвалъ, подземелье.
погребъ. НВолын. у. *Від смерті і в скле-
пу не замуруєшся.* Чуб. I. 294. *Тільки у
Скутарі, в склепу, не дрімають козаки
сердеги.* Чого вони ждуть? Шевч. 58.
4) Магази́нь, лавка. Гал. Ум. **Скле́пик.**

**Склепа́тися, паюся, ешся, сов. в. скле-
па́тися, пліюся, пишся, гл.** Смыкаться,

сомкнутися. закритися. Уже треті півні співають, а в мене й очі не склепались Г. Барв. 385. Склепилися карі очі й устоники мої. Мет. 129.

Склепіти, плію, пиш, гл. Дблять сводъ, склепъ. 2) — **о́чі, уста́**. Смежить, сомкнуть, *Склепив очі та й умер.* — рїи. Сложитъ руки. *Лежить вона на постелі, склепила руки, мов нежива.* Екат. г. — **зуби**. Стиснуть зубы.

Склеп'ятися. См. Склепатися.

Склепіння, ня, с. Сводъ. Св. Л. 214

Склеп'ятися, пл'яюся, ешся, гл. = **Склепатися**. *Уста і очі склепляються (в мертвого).* Мил. 165.

Склепувати, п'ю, еш, гл. = **Склепити**. *Он же казав пан Каньовський ще й склеп склепувати.* Чуб. V. 428.

Склеювати, склеюю, еш, сов. в. **склеїти**, склею, їш, гл. Склеивать, склеить. *Склеїв чорта з рогами.* Ном. № 10443.

Склеюватися, склеююся, ешся, сов. в. **склеїтися**, склеюся, їшся, гл. Склеиваться, склеиться.

Скелізнати, зну, неш, гл. Исчезнуть, ускользнуть. См. Слизнути.

Скелік, ку, м. Созывъ.

Склика́нець, нця, м. Призывной колоколь, небольшой колоколь на колокольѣ. Ум. **Скликáнчик**. *Ось уже до божого дому скликанчик кличе.* Г. Барв. 253. *Перше бовкне у скликанчик, а далі в другий, потім у підстарший та в старший та й во всі разом.* ЗОЮР. II. 285.

Склика́ння, ня, с. Созываніе.

Скликáнчик, ка, м. Ум. отъ скликанець. *На дзвіниці дзвонять у скликанчик.* Кв. I. 241.

Скликáти, каю, еш, сов. в. **склі́кати**, чу, чеш, гл. Сзывать, созвать. *Усе військо своє докупн у громаду скликає.* Макс. *Дзвін до церкви скликає, а сам в ній не буває.* Ном. № 162.

Скликáтися, каюся, ешся, гл. 1) Перекликаться, звать другъ друга. *І почали вони скликатися.* Рудч. Ск. I. 31. 2) Сзываются.

Склимако́ваний, а, е. Сбитый, всклокоченный (о волосахъ). Шух. I. 31.

Склина́ти, наю, еш, гл. Проклинать. МУЕ. III. 57.

Склинцюва́ти, цюю, еш, гл. Сбить клин'ями.

Склі́ти, склю, ліш, гл. Вставляютъ стекло. *Він склитъ мені вікна в новій*

хаті. 2) Глазурить. *Склити лиски.* Канев у.

Склі́вочка, ки, ж. Стаканчикъ, стеклянка. *Там склівочка з квіточками.* Федьк.

Склінча́тися, чаюся, ешся, гл. Совокупляться (о собакахъ). (Залюб.).

Склі́ти, лію, еш, гл. = **Сквітнати**. *Хто сіє, той віс, хто не сіє, той скліє.* Ном. № 7165.

Склі́щитися. См. Скліщуватися.

Склі́щуватися, щуюся, ешся, сов. в. **склі́щитися**, щуся, щисся = **Склінчатися** Вх. Зн. 63.

Скло, ла, с. Стекло.

Склоні́ти, ся. См. Склоняти, ся.

Склоня́ти, няю, еш, сов. в. **склоні́ти**, ню, ниш, гл. Склонять, склонить. *Схилив, склонив головушку аж додолу.* Чуб. V. 329.

Склоня́тися, няюся, ешся, сов. в. **склоні́тися**, нюся, нишся, гл. Склоняться, склониться, наклоняться, наклониться, кланяться, повклоняться. *Ввічливо склонившися до гостей, він одійшов од хазяйки.* Левид. I. 161. *Зоя склонила до всіх.* Левид. I. 191.

Склопо́тати, ч'ю, чеш, гл. Озаботить. *Ой най же спить, най не устає, щоби моєї головушки не склопотала.* Чуб. III. 35.

Скло́читися, чуся, чишся, гл. Вскло-читься. Вх. Зн. 63.

Склюба́читися, чуся, чишся, гл. Спернутися въ кольцо, въ трубку. *Склюбачитися бабин пес.* Вх. Уг. 267.

Склюва́ти, люю, еш, гл. Поклевать. *Я покрию свого миленького слідочок, щоб вітер не звів, пташки не склювали.* Чуб. V. 46.

Склю́читися, чуся, чишся, гл. = **Склюбачитися**. Вх. Лем. 466.

Скляни́й, а, ё. Стекляный. *Нептун дочувсь в скляних будинках, що пробу закричав Еней.* Котл. Ев. **Скляний Бог**. См. Бог.

Скляни́ця, ці, ж. Стаканъ. *Тоді крів'ю наповнилися блюда і скляниці.* Чуб. I. 173. *Пішла до пивниці, взяла дві скляниці, в одну наточила солодкого меду.* Гол. I. 81.

Скляни́чина, ни, ж. Кусокъ стекла, стеклянка. Вх. Лем. 466.

Скля́нка, ки, ж. 1) Оконное стекло. Харьк. г. Шух. I. 95 2) Стаканъ. Св. Л. 177. Грин. III. 514. *Треба риби, треба*

м'яса і горілки в склянці. Чуб. V. 676.
Склянку води візьме. МВ. (О. 1862. III. 39) 3) Бутылка. Вх. Лем. 466. 4) Кусокъ разбитого стекла. Ум. Скляночка.

Скляничина, ни, ж. 1) Стаканъ, стаканчикъ. *По склінчині води.* Гн. I. 135. 2) Стекланья бусы и вообще стекланыя украшения. Вх. Лем. 466.

Склян, пу, м. Обрубокъ дерева, заостренный съ одного конца и плоскій съ другого,—употребляется для игры того же имени. Чуб. III. 98.

Скляр, ра, м. Стекольщикъ.

Скляріха, хи, ж. Жена стекольщика.

Склярка, ки, ж. Жена стекольщика.

Склярський, а, е. Стекольщикій.

Склярувати, рую, еш, гл. Быть стекольщикомъ.

Склярчук, ка, м. Подмастерье у стекольщика.

Склячий, а, е. Блестящій какъ стекло, глянцевоитый. Вх. Лем. 466.

Скнаря, ри, об. Скупецъ, скарעדъ, скряга. К. ЦН. 176. Г. Барв. 455.

Скнарий, а, е. Скупой, скаредный. К. Розм. II. 50.

Скнарість, рости, ж. и **скиарство**, ва, с. Скупость, скаредность, скряжничество. К. ЧР. 283, 43.

Скнаро, нар. Скупо, скаредно.

Скнарувати, рую, еш, гл. Скупиться. *Подумали б, що я скнарую.* Г. Барв. 420.

Скніра, ри, м.=Скнара и пр. *Багач брат скнира і захланник.* Гн. II. 27.

Скніти, нію, еш, гл.=Нидіти. Желех.

Скбба, би, ж. Крючекъ къ дверямъ. Вх. Зн. 63.

Скобёлка, ки, ж. Родъ дугообразнаго струга для строганія бревенъ и пр. Вас. 148.

Скоббель, бля, м. Пробой.

Скоббалка, ки, ж.=Ковзалка.

Скобзатися, заюся, ешся, гл.=Ковзатися.

Скобзун, на, м. Конекъ (для катанья на льду).

Скобблик, ка, м. Рыба *Gobio fluviatilis*, пискаръ. Вх. Пч. II. 19.

Скоблити, лю, лиш, гл. Скоблить, скрести. *Скоблити бульбу.* Самбор. у. въ Галиц. Вх. Зн. 63.

Скобзалка, **скобзанка**, ки, ж.=Скобзалка. *Без його сковзанка не витиралась.* Св. Л. 39.

Скобзатися, заюся, ешся, гл.=Скобзатися. О. 1862. I. 41.

Сковзький, а, б. Скользкій. *У Марисі сковзький двір, не втримається ворон кінь.* О. 1862. IV. 25.

Сковзько, нар. Скользко. О. 1862. I. 40.

Сковізнути, вну, неш, гл. Околѣть. *Бодай ти сковиз, як я маю отак поби-ватись та бідкатись!* Харьк. г.

Сковорідка, ки, ж. Ум. отъ словорода.

Сковорода, ді, ж. Сковорода. Ум. Сковорідка. Ув. Сковородяна. Змiev. у.

Сковувати, вую, еш, сов. в. **скувати**, **скую**, єш, гл. Сковывать, сковать. Рудч. Ск. II. 41. *Доброго леміша мені скував. Тоді його скували з злодіями та і повели.* Рудч. Ск. II. 161 *Не скує душі живої і слова живого.* Шевч. II. 56.

Сковуватися, вуюся, ешся, сов. в. **скуватися**, **скуюся**, єшся, гл. Сковывать, сковать. *З щастя та з горя скувалась доля.* Ном. № 1725. *Кому скується, а кому змелеться.* Ном. № 3601.

Скоголити, лю, лиш, гл.=Скиглити. *Ти, суко, не скоголи.* Чуб. II. 252.

Скожушитися, шуся, шишся, гл. Вздуться, отстать и приподняться (о комъ на тѣлѣ, глипѣ на стѣнѣ и пр.). *Як по-мазала цією глиною, то воно так і скожушилось, наче оддулось.* Новомоск. у.

Скозачити, чу, чиш, гл. Оказачить. *Скозачені панки.* К. Дз. 36.

Скозачитися, чуся, чишся, гл. Оказачиться. (Закр.).

Скозуватися, зуюся, ешся, гл. Сперить, препираться. Грин. II. 210; III. 486. *Почав скозуватися, а далі й битися з парубками.* Грин. II. 171.

Скобіти, кою, їш, гл. Сдѣлать, совершить (дурное).

Скобітися, їться, гл. безл. Пронзойти, случиться (преимущ. о дурномъ). *Загойт-ся поки вісілля скоїться.* Посл.

Скобйка, ки, ж. Ракушка; устрица. (Камен. у.). Драг. 386.

Скоба, ки, ж.=Скакавица. Вх. Зн. 63.

Скобнути, вну, веш, гл.=Скинути.

Скоком, нар.=Скочки. Сим. 114. *Пішов кінь скоком.* Волч. у.

Сколихати, шү, шеш, гл. Заколыхать, убаюкать. *А ти, корабель новий, сколиши моїх синів.* Чуб. V. 889.

Сколихнути, хнү, неш, гл. Восколыхнуть, качнуть.

Сколіннячитися, чуся, чишся, гл. Ослабѣть на ноги. Угор. Вх. Зн. 64.

Сколінкуватіти, тію, еш, гл. = **Сколіннячитися.** Вх. Зн. 64.

Сколоти. См. Сколювати.

Сколотина, ни, ж. Чаще во мн. ч. Пахтанье, жидкость, остающаяся послѣ сбивки масла. Полт. Херс. г.г. Шух. I. 109. VII. 438.

Сколотися, люся, лешся, гл. Заколотися. *Нехай твій батько сколотися.* Ном. № 3759.

Сколотіти, чү, тиш, гл. 1) Возмутить. *Налетіли гуси з броду, склотили мені воду.* Чуб. V. 90. 2) Взболтать. Котл. Ен. VI. 73. 3) Сбить (масло и пр.). 4) Встревожить, смутить. *Побіг Сава попереду, а сколотив всю череду.* Чуб. III. 376.

Сколотітися, чүся, тишся, гл. 1) Возмутиться, помутиться. 2) Взболтаться. 3) Сбиться (о маслѣ и пр.). 4) Встревожиться, смутиться. 5) Произойти, случиться неожиданно. *І що се лихо таке сколотилось несподівано.* МВ. II. 99.

Сколотчиний, а, е Изъ пахтанья (сколотин) приготовленный. *Сколотчиний куліш.* Чуб. VII. 439.

Сколотяник, ка, м. Лепешка (корж) на пахтаньѣ (сколотинах). Лохв. у.

Сколоткати, каю, еш, гл. Вспугнуть.

Сколупати, паю, еш, гл. Исковырять. КС. 1883. II. 389.

Сколювати, люю, еш, сов. в. сколоти, лю, леш, гл. Уколоть, заколоть, проколоть. *Сколює кожну житину шилом.* Мнж. 145. *Ой ходила молода дівчина по лісочку да сколола білую ніжку на трісочку.* Чуб. V. 303. *Тупу-тупу ногами, сколю тебе рогами.* Рудч. Ск. I. 45. *Котрий котрого да на стрілочку сколе.* Чуб. V. 1079. *Вони самі скололи того гайдамаку.* ЗОЮР. I. 241.

Скомандувати, дую, еш, гл. Скомандовать. *Я скомандую, щоб річка перейшла через вас.* Рудч. Ск. II. 186.

Скомезітися, жуся, вішся, гл. Закапризничать, заупрямиться. О. 1861. XI. Бух. 12. *Чи він справді скомезився.* Полт. г.

Скомпонувати, ную, еш, гл. Составить, сочинить. *Мене за сю не лайте мову,—не я її скомпонував.* Котл. Ен. IV. 6. (Товариство) скомпонувало собі статут. К. XII. 27.

Скомтати, таю, еш, гл. Зудѣть. Угор.

Скомшати, шү, шіш, гл. Скомкать, измять.

Скомшати, шүся, шішся, гл. Сбиться въ комокъ. *Як поветка борода скомшилась.* Котл. Ен. III. 31.

Скомнина, ни, ж. Оскомнина. Угор.

Сконання, ня, с. Кончина.

Сконати, наю, еш, гл. Скончаться, умереть. *Бодай тій не сконали, що нас розлучили.* Чуб. V. 250. *Гриць сконав, нім когут запіє.* Гол. I. 202.

Скончати, чү, чіш, гл. = **Скінчити.** *Розступися, синє море, в своїй широкості,—нехай же я життя скончу в твоїй глибокості.* Чуб. V. 295.

Скончати, чүся, чішся, гл. = **Скінчитися.** *Постой, милий, не женися, ще я не скончилась.* Чуб. V. 459.

Скоп, па, м. Кладеный баранъ. Вх. Пч. II. 6.

Скоп, пі, ж. Родъ морской птицы. (На морі) *ізверху риба грає; шумить скопа; шумовсь.... хватає—і вгору мчить якесь звено.* Мкр. I. 42.

Скопати. См. Скопувати.

Скопердін, на, м. Родъ игры.

Скопонец, пця, м. 1) = **Скоп.** II Волын. у. 2) Дойникъ, родъ лоханки, кадочки. Шух. I. 251. 3) = **Копець** 1. Коногон. у.

Скопяти, лю, лиш, гл. = **Закончили.** *Скопили ти, ніс, губу. Ніс скопил мов гринджали.* Г. Арт. (О. 1861. III. 107).

Скопяти, люся, лишся, гл. О дѣвущкѣ: родить дитя. *Скопили дівка.* Вх. Зн. 61.

Скопич, ча, м. ? Скопичу луста, погоничу луста, а малому дитяті скорика. Нп.

Скопище, ща, с. Мѣсто, гдѣ стояли копны или стоги. (Залюб.).

Скопковий, а, ё. ? *Як дружок ж нести попові здумав перепієць, то Тарас сунув на його скопковий червінець.* Мкр. Н. 37.

Скопотати, чү, тиш, гл. Взбить, поднять (пыль). *Вірли крильма землю збили, порохами скопотили.* Гол. I. 38.

Скопувати, пую, еш, сов. в. скопати, паю, еш, гл. 1) Всканывать, вскопать. *Цілий тиждень скопували той город.* (Залюб.). *Дорожку скопала, руту посіяла.* Чуб. V. 422. 2) Изрывать, изрыть. *Цілу хату скопали,—шукали грошей, та нічого не знайшли.* Рудч. Ск. I. 188.

Скор, скорий, а, е. Скорый. *Бог хоч не скор, та влучен.* Ном. № 47. *Скорий сам набіжить, а на плохого Бог нашла.*

Ном. № 1962. Ум. Скорёнький, скорёсенький.

Скорбіти, блю́, б́ш, гл. Причиняють скорбь. Старого лиш скорбили, серденьку му точили. Млак. 72.

Скорбіти, блю́, б́ш, гл. Скорбѣть. І щоб росло—не боліло, й на серденьку не скорбіло. Мил. 43.

Скѣрбний, а, в. Скорбный. І думу скорбную мою твоїй душі передаю. Шевч.

Скорбота, ти, ж. Скорбь, печаль. Лукаш. 66. КС. 1882. X. 184. Зруйнували Запорожжя та й забрали клейноти; наробили сіромахам превеликої скорботи. Нп. О. 1862. VIII. Іскарай вас, милий Боже, великою да скорботою. Чуб. V. 549.

Скорботний, а, в. Скорбный.

Скорботно, нар. Скорбно, печально. Ум. Скорботнёнько. МВ. III. 91.

Скорбувати, б́ю, еш, гл. Скорбѣть. Хай батько не скорбус. Мет. 57.

Скордія, дії, ж. Раст. Teucrium scor-dium L. ЗЮЗО. I. 138.

Скѣрен=**Скорий**. Ном. № 47.

Скореніти. См. Скореняти.

Скореніти, ня́ю, еш, сов. в. **скореніти**, ня́ю, ви́ш, гл. Искоренять, искоренить. Нашого насіння ніхто не скоренить. КС. 1883. IV. 773.

Скѣрий, а, в. См. Скор.

Скоріна, ни, ж. Корка (хлѣба). Дівчата-небожата, дайте скорину хлѣба. Чуб. V. 1123. Ум. Скрінна, скоріночка. Чуб. V. 583.

Скоріноньки, вьок, мн. Ум. отъ скірни.

Скоріночка, ки, ж. Ум. отъ скорина.

Скориніти, ня́ю, еш, гл.=**Скорнати**. Порубаю калиночку, бо вмію, скориняю Парасочку, бо смію. Гол. II. 129.

Скорістуватися, туюся, ешся, гл.—з чого, з ко́го. Воспользоваться. Всяке хоче з тебе скористуватись. Г. Барв. 242.

Скоріти, рію́, рі́ш, гл. Покорить.

Скорітися, рію́ся, рі́шся, гл. Покориться.

Скѣрість, рости, ж. Скорость. Жехех.

Скѣрні, мн.=**Скірні**. (См. Скірня). Гол. Од. 77.

Скорнати, ня́ю, еш, гл. Разбудить. Скорней его. Вх. Зн. 64. Ліпше грати тихо, тихо, аби братів не скорнати. Федьк. I. 41. 2) Согнать. Вх. Зн. 64.

Скоро, нар. 1) Скоро. Журба ж мене, моя мати, скоро з ніг ізвалить. Нп. 2) Какъ только, коль скоро, лишъ только.

Скоро жених і гості з двора, панночка в плач. МВ. (О. 1862: III. 49). Скоро забачив Мазепенкозу ватагу, зараз уззя та й об'їхав її кругом. ЗОЮР. I. 120. Ум. Скорёнько, скорёсенько.

Скоробагатько, ка, м. Желаящий скоро разбогатѣть, скоро разбогатѣвший.

Скоробрѣха, хи, об. Враль, лгунъ.

Скорѣдити, джу́, диш, гл. Бороновать передъ посѣвомъ. Вас. 196. Чуб. VII. 401. Він оре, скороде, конопельки сів. Мет. 309. Се ще вилами писано, а граблями скорѣджено. Ном. № 6821.

Скорѣдільник, ка, м. Бороновальщикъ.

Скорѣдра, ри, ж. Скороснѣлка. Мнж. 192.

Скорѣдрий, а, в = **Скороздрілий**. Черк. у. Се ягода скорѣдра, то тим роно й поспіла. Новомоск. у.

Скороздрілий, а, в. Скороснѣлый. Чорний до овес скороздрілий, так ми його й насіємо. Черн. г.

Скорозріст, росту, м. Раст. Galanthus nivalis Вх. Пч. 31.

Скорѣліски, жив, м. мн. Синіє подси́жники. НВолын. у.

Скѣром, му, м. Скоромное. Скільки скорому, стільки й гріха. Левиц. У середу нічого скоромом запишатися. Харьк. 1.

Скорѣмина, ни, ж. Скоромное, скоромная пища. Мнж. 112. Прощай, скоромино, йди, піснино. Грин. I. 242. Забжалось йому скоромини. Рудч. Ск. II. 201.

Скорѣмити, млю́, ми́ш, гл. Скоромити.

Скорѣмитися, млю́ся, ми́шся, гл. Скоромиться. Як і сього соромиться, то ніколи і скоромиться. Ном. № 3202.

Скорѣмний, а, в. Скоромный. Як то його душа навернеться в п'ятницю скоромне їсти. Ном. № 737.

Скѣромно, нар.—**їсти**. Їсть скоромное Німець каже, що постить все половину вдень їсть скоромно, а вночі постить. Ном. № 940.

Скоропадний, а, в. Быстрый, скоро бѣгающий. Ніжки ж мої скоропадні, чому не підете? Гол. I. 182.

Скоропуха, хи, ж. Черепоконное животное. Вх. Пч. I. 16.

Скороспінний, а, в. Торопливый.

Скоротіти. См. Скорочувати.

Скорохват, та, м. Человѣкъ, быстро за все берущійся.

Скорохвацький, а, в. Спѣшний, быстрый.

Проміж таким скорохвацьким ділом ще єспів і трейчи кахикнути. Кв.

Скороход, да, **скорохбець**, **дця**, м. Скороходь. Рудч. Ск. II. 82. *Літа мої біжать, як скороходець.* К. Іов. 21. *Чоботи скороходи.* Грин. II. 78.

Скорочення, ня, с. Сокращеніє.

Скорбчувати, **чую**, еш, сов. в. **скоротати**, **чү**, **тиш**, гл. 1) Укорачивать, укоротить. 2) Сокращать, сократить. *Колись він сам прилетить, тугу серцю скоротить.* Чуб. V. 277.

Скорс, са, м. 1) Загнутый конецъ полоза у саней. Канев. у. 2) Отрубокъ пня, служачий болванкою для трубокъ. Вас. 148.

Скорсина, ни, ж. Часть дерева, употребляемая на полозья.

Скортіти, **тить**, гл. безл. Сильно захотѣлся. *Його ви́нять скортіло зазирнуть.* Грин. II. 123.

Скорувіти, **рүю**, еш, гл. — дѣрево. Снимають съ дерева кору. Вх. Лем. 466.

Скорух, ха, м. Дерево рябина. Вх. Лем. 466.

Скорушина, ни, ж. = **Скорух**. Вх. Лем. 466.

Скорчати, **чу**, **чиш**, гл. Скорчить, скривить. *Так йому руку скорчило.*

Скорчитися, **чуся**, **чишся**, гл. Скорчиться, согнуться. *Скорчився, як циганський батько.* Пом. № 8195. *Скорчився, зморщився та й зажурився.* Чуб. V. 1147.

Ско́са, нар. Искося. *Скоса поглядає.* Чуб. V. 1124.

Скосі́рний, а, в. ? *Нащокотали тії верхоушки скосирні, а ти віри поняла.* МВ. (О. 1862. III. 45).

Ско́свстий, а, в. Наискось стоящий, наклонный. *Скосиста гора.* Вх. Лем. 466.

Скосіти, ся. См. **Скошувати**, ся.

Скособі́читися, **чуся**, **чишся**, гл. Перекоситься на одну сторону. *Стіг скособочився.* Волч. у.

Скосогі́р, **гору**, м. Покатость (о поверхности земли). *На скосогорі стоить загорода, тим вона й похилилася з гори на долину.* Волч. у.

Ско́сом, нар. Наискось. Шух I. 259.

Скот, та, м. Скоть, рогатый скоть. *Млини держав, скот продавав, то-що.* ЗОЮР. I. 96. Ум. **Скоті́к**, **скоті́чок**.

Ско́та, ти, ж. Догово, нора звѣрняя, берлога, яма. Мнж. 4, 192. *Лисича скота.* Грин. II. 342. *Я (вовк) скоту вирию в*

кущах. Аля. 67. *Гадюки під Чесного Хреста змісто збіраються у свої скоті.* Грин. I. 4.

Скотáрик, ка, м. Ум. огы скотарь.

Скотáрити, **рю**, **риш**, гл. 1) Быть скотникомъ, пастухомъ рогатаго скога. Вх. Зн. 7. 2) Заниматься скотоводствомъ.

Скотáрство, ва, с. Скотоводство.

Скотáрський, а, в. Пастушескій, скотоводный.

Скотарча́, **ча́ти**, с. Мальчикъ скотникъ, пастухъ рогатаго скога.

Скотарчу́к, ка, м. Мальчикъ скотникъ, пастухъ рогатаго скога.

Скотáрь, **ря́**, м. 1) Скотникъ, пастухъ рогатаго скога. 2) Скотоводъ. *Скотарі, табунщики, чабани і отарщики плентались по степах.* Стор. II. 137. Ум. **Скотáрик**.

Скотарюва́ти, **рію**, еш, гл. = **Скотарити**.

Скоті́на, ни, ж. = **Скот**. *Ой вечером ти долиною ішов пастух з скотиною.* Пп. Ум. **Скоті́нка**, **скоті́ночка**.

Скоті́нний, **скоті́нячий**, а, в. Относящийся къ скоту, скотскій. *Це був у нас скотинячий ярмарок.* Міус. окр.

Скотині́юка, ки, ж. Одна скотина. *Купим волів, або корову, або так яку небудь скотиніюку.* ХС. III. 60.

Скотиня́ка, ки, ж. = **Скотиніюка**. Харьк.

Ско́тисто, нар. Погато.

Скоті́ти, ся. См. **Скошувати**, ся.

Ско́тище, ща, с. = **Скота** *Вовче скотище.* Морд. Пл. 67.

Скотка, ки, ж. Sorex, землеройка. Вх. Уг. 267.

Скоті́к, **тка́**, **скоті́чок**, **чка**, м. Ум. огы скот.

Скотя́чий, а, в. Скотскій. *Скотячий гній.* Херс.

Скоха́тися, **ха́юся**, **ешся**, гл. Полюбить другъ друга, слюбиться. *Не на довго зійшлися ми, серденько, з тобою, не на довго скохалися, як риба з водою.* Цол. В. 11.

Ско́цень, **цня**, м. = **Вискоцень**. Гол. Од. 37.

Скоці́рбитися, **блюся**, **бишся**, гл. Скорчиться. Желех.

Ско́чистий, а, в. Покатый. *Скочиста дорога.*

Ско́чити, **чу**, **чиш**, гл. 1) Вскочить. *Як хоче, то й на гору скоче.* Пом. № 2697. 2) Соскочить. *Тільки що прибіг до терну, а вона і скочила з його.* Рудч.

Ск. I. 54. 3) Прыгнути куды. *Скочив у білу кипучу хвилю.* Левиц. Пов. 352. *Скоч куди хоч.* Мил. 57.

Скочка, ки, ж. 1) Лѣсная мышь, *Mus silvaticus.* Вх. Уг. 267. 2) мн. раст.: а) *Sempervivum hirtum* L. ЗЮЗО. I. 136; б) *Sempervivum tectorum* L. ЗЮЗО. I. 136.

Скочувати, чую, еш, сов. в. скотіти, ч́у, тиш, гл. Скагивать, скатить, взваливать, взвалить. *Скоти сей камінь наниз.* *Хотіли удвох скотити на віз того кабана..., а я його й сам скоцу.* Рудч. Ск. I. 157.

Скочуватися, чуюся, ешся, сов. в. скотітися, ч́уса, тишся, гл. 1) Скагиваться, скатиться. *А по руці тихо скотилась горошиною на стіл сльоза.* Левиц. I. 76. 2) Сворачиваться, свернуться. *Як буде страшний суд, то... небо скотиться у клубочок і впаде додолю на землю.* Чуб. I. 221.

Скочуватися, ч́уюся, ешся, гл. Перелѣзати, переселиться. Вх. Зн. 64.

Скочен, нар. Векачь, галономъ. *Коні бігли скочки.* Екат. у.

Скошлатіти, тію, еш, гл. Стать всклокоченнымъ.

Скоштувати, т́ую, еш, гл. = Скуштувати. *Чи знаєш ти, дівчино, я хороше прошу яблущка червоного з саду скоштувати.* Чуб. V. 327.

Скоштунок, нку, м. Проба.

Скошувати, шую, еш, сов. в. скосити, ш́у, сш, гл. Скашивагь, скосягь. Г. Барв. 224. *Косарь непевний, мовчки скосить.* Шевч. *Молоде, то як косою скосило.* МВ. II. 16

Скошуватися, шуюся, ешся, сов. в. скоситися, ш́уса, сшся, гл. 1) Скашиваться, быть скошеннымъ косою. 2) Перекашиваться, перекосягься, скашиваться, дѣлаться, сдѣлаться косымъ. Ковсг. у. 3) Точько сов. в. ? Свихнугься, сойгш съ ума. Г. Барв. 79. *Ти зовсім скосилася!—з серцем промовила дядина.* Г. Барв. 86.

Скра, ри, ж. Искра.

Скраголь, гля м. = Скраколь.

Скрадатися, даюся, ешся, сов. в. скрасітися, дуса, дешся, гл. Красться, подкрадываться, подкрасться. *Ото я скрадаюсь та й скочив до лави.* Драг. 63. *Я сиділа, вінок плела, а він скрався та й злякав.* Мир. ХРВ. 304.

Скракнік, кá, м. 1) Часть ткацкого станка. См. Верстат Шух. I. 255. 2) Часть маслобойни. См. Олійниця. Шух. I. 163.

Скра́кобль, кля, м. Родъ кегля. Скракль. Игра въ кегли, при которой кегли сбиваются бросаемой палкой. Чуб. III. 98 КС. 1881. VI. 477. Ив. 23. 2) Деревянная связь у плуга, куда вставляють дышло. Борз у. Новомоск у. 3) Въ ткацкомъ станкѣ то-же, что жабки, карпульці. 4) См. Начиння. Шух. I. 255, 256. 4 Часть маслобойни. См. Олійниця. Шух. I. 163. 5) Лежкадь. Лубен. у. 6) Родъ вышивки. Чуб. VII. 427.

Скрамніця, ці, ж. = Скамниця. *Лежить його миленькая на усю скрамницю* Чуб. V. 777.

Скрасіти. См. Скрашати.

Скрашати, шаю, еш, сов. в. скрасіти, ш́у, сш, гл. Украшагь, украсягь. К. ЧР. 39. К. Не 109. *Красним цвітом іскрашають.* Грин. III. 638.

Скраю, нар. Скраю. *Моя хата скраю, я нічого не знаю.* Посл.

Скребáчка, ки, ж. У горшечниковъ: деревянная лопаточка для соскребанія глины съ круга и съ рукъ. Вас. 179.

Скреблó, лá, с. Скребница.

Скребну́ти, бн́у, в́еш, гл. Одн. в. отъ скребти. *Скребнуз редьку, що аж із хати тікай.* Пом. № 3448.

Скребтáти, бч́у, чеш, гл. = Скребти. *Сирота сироту скребче, щоб було животу легче.* Пом. № 10715.

Скребтáтися, бч́уса, чешся, гл. Чесаться (пальцами). *Сіла бабка на печі, в голозку ся скребче.* Чуб. V. 1130.

Скребтá, б́у, б́еш, гл. Скресть, скоблигь. *Досада скребче, як кішка лапою* Пом. № 3365. 2) —мбркву = Моркву скромáдити (См. Морива).

Скребѓся, б́уса, б́ешся, гл. Чесаться (пальцами). *Сіла бабка на печі, в голозку ся скребче.* Чуб. V. 1130.

Скребѓіт, готу, м. 1) Скрежегь. 2) Стрекотаніе.

Скреготáння, ня, с. 1) Скрежетаніе. 2) Стреготаніе. **Скреготáти, ч́у, чеш, гл.** 1) Скрежегь. *Зубами скрегоче* Шевч. 2) Стреготать. *Ой в лісі, лісі соза скрегоче.* Чуб. V. 683. *Оце мабуть дощ буде, що так скрегочуть жаби.* 3) Болтагь, скоро и много говоритъ. *Скрегоче, мов сорока на вербі.*

Скреготн́я, н́і, ж. = Скреготання *Там буде плччї скреготня зубів.* Ев. Л. XIII. 28.

Скрéкіт, коту, м. Стреготаніе.

Скрекотáння, ня, с. Стреготаніе.

Скрекотáти, кч́у, чеш и скрекотіти.

чу́, ти́ш, гл. Стрекотать, каркать, квакать. Чуб. II. 90. Сорока скрекоче—гості будуть. Ном. № 11793. Іскрекотять жаби, мов тисяча дівок регоче на селі під великодні свята. К. Дз. 141.

Скрекоту́ха, **хи**, **ж**. Стрекотунья, квапушка. Ум. Скрекоту́шка. А це скаче жаба та й каже: „Хто, хто у цій рукавичці?“ — Мишка-скреботушка. А ти хто? — „Жабка-скрекотушка.“ Рудч. Ск. II 1.

Скрепе́ник, **ка**, **м**. Согъ, прилѣпленный въ пустомъ ульѣ для новаго роя.

Скрепені́ти, **ню́**, **ніш**, гл. Прилѣпнѣть скрепѣник.

Скрепѣ́тися, **плю́ся**, **пи́шся**, гл. = **Склепнѣтися**. Скрепилися уста мої, не могу промовити. Чуб. V. 365.

Скрепѣ́ця, **ці**, **ж**. = **Скрипця** 1. Взяли Донця, піймали, назад руки зв'язали, та й повели в темниці, закували в скрипці. Чуб. V. 952.

Скрѣ́снути, **снү**, **веш**, гл. О льдѣ, снѣгѣ, тронуться (весной). Скресла крига, пройшла. МВ. I. 140. Як сніг скресне, зараз сій. Скрѣсне на вѣснү. На веснү поворотити. Сон-трава цвіте, скоро скресне на веснү.

Скриба́чка, **ки**, **ж**. Скребница. Скребми залізними скрибачками. Чуб. I. 77.

Скрѣ́ва, нар. Искоса. Ой на татарина скрѣва, як вовк, поглядає. ЗОЮР. I 16.

Скрѣ́вало, **ла**, **с**. Покрѣвало (намітка), которымъ покрывають новобрачную. Грин. III. 449.

Скрѣ́вати, **ва́ю**, **веш**, сов. в. **скрѣ́ти**, **рѣю**, **веш**, гл. 1) Скрывать, скрыть. Ой піду я до річки, до Десни, та нехай вона мене скрѣє. Чуб. V. 359. 2) Покрывать, покрыть. Голубій фіялочки гору скрѣли. Мил. 134.—молодү. Надѣвать на голову новобрачной женскій головной уборъ: очіпон, намітку. Марк. 129. Така вона молодца, як сьогодні скрѣта.—і старощі не пристають. Черн. у.

Скрѣ́ватися, **ва́юся**, **вешся**, сов. в. **скрѣ́тися**, **рѣюся**, **вешся**, гл. Скрываться, скрыться, покрываться, покрыться. Надія з кут скрѣлася. Ном. № 5608.

Скрѣ́вдити, **джу**, **диш**, гл. Обидѣть. причинити несправедливість. Ном., стр. 180. Скрѣвдили ляхи український люд. Стор. М. Пр. 130.

Скрѣ́вити, **влю́**, **виш**, гл. Покривить, искривить, согнуть. Не pomoже бабі кало, коли бабү скрѣвило. Ном. № 5667.

Скрѣ́ватися, **влю́ся**, **ви́шся**, гл. 1) Покривиться. искривиться. 2) Сморщиться,

поморщиться (скривився, як середа на п'ятницю. Ном. № 8195. Як бідний плаче, то ніхто не баче, а як багатий скривиться, то всяке дивиться. Ном.

Скрѣ́вити, **вію**, **веш**, гл. Сдѣлаться хромымъ.

Скрѣ́воліти, **лію**, **веш**, гл. = **Скрѣ́вити**. Отак, так танець іде, по кривому скрѣволіє. Чуб. III. 35.

Скригіндзати, **дзаю**, **веш**, гл. = **Скреготати** 1. Скригиндзати зубами. Вх. Зв. 64.

Скригү́лець, **льця**, **м**. = **Крагулець**. Вх. Пч. II. 8.

Скрижівка, **ки**, **ж**. — **капүсти**. Отрѣзанный кружокъ капустнаго кочня. Вх. Зв. 64.

Скрѣ́кнути. См. **Скрикувати**.

Скрѣ́кувати, **кую**, **веш**, сов. в. **скрѣ́кнути**, **ну**, **неш**, гл. 1) Созывать, созвать. Скрикнѣть ви сон з усіхъ сторони на рожденного і хрещеного раба Божого Н. Ном. № 8412. 2) Вскрикнуть. Ой мені лихо' скрикнули молодича. Стор. I. 41.

Скримцю́вати, **цю́ю**, **веш**, гл. Крѣпко связать. Як піймали його бідолаху, то назад руки скримцювали так, що ані сюди, ані туди не можна ними повернути. Уман. у.

Скрѣ́льник, **ка**, **м**. = **Скринник**. Сум. у

Скрѣ́нечка, **ки**, **ж**. Ум. отъ скриня

Скрѣ́нник, **ка**, **м**. Сундучникъ, дѣлающій сундуки. Вас. 150.

Скринчѣ́на, **ни**, **ж**. Плоховатый сундукъ. Твоя хижчина, моя скринчина з біленькими сорочками. Мил. 159.

Скрѣ́нька, **ки**, **ж**. 1) Ум. отъ скриня. 2) Ларчикъ, шкатулка. Виніє скриньку з грошима, а мабуть було у їй сот три рублів. Кв. I. 96. 3) Часть ремісника (см.). Шух. I. 257. Ум. **Скрѣ́нечка**.

Скрѣ́ня, **ні**, **ж**. 1) Сундукъ. Добро господня, коли повна скрѣня. Ном. 2) Вѣмельницѣ: ящикъ, въ который падаетъ мукка. Мик. 481. 3) Вѣводявой мельницѣ: шлюзъ, пространство, заполненное водой передъ заставкою. Черн. у. Новомоск. у. Ум. **Скрѣ́ньна**, **скрѣ́нечка**.

І. Скрип! **меж**. Скрипъ! Пішли колеса.... тільки скрип, скрип, скрип. Грин. I. 39.

ІІ. Скрип, **ну**, **м**. Скрипъ, скрипѣвіє. Чоботи на скрипах. Скрипящіє сапоги.

Скрѣ́пак, **ка**, **м**. = **Скрипаль**. Шух. I. 29

Скрѣ́паль, **лѣ**, **м**. Скрипачъ. Пішов

тоді скрипаль по селах, грає та й грає. Грин. I. 41.

Скрипаль, р'я, м. = **Скрипаль.** К. ЦН. 228.

Скрипати, паю, еш, одн. в. скрипнути, пиу, неш, гл. Скрипѣть, скрипнуть. *Нанявся — продався: скажуть дверима скрипати, то скрипай.* Ном. № 10386.

Скрипці, ці, ж. 1) Колодка, деревянные кандалы. *Візьміть Палія Семена та забийте в кайдани, а на руки скрипці.* О. 1862. VШ. *Скували ніжки да скрипицею.* АД. I. 79. 2) Въ блокѣ, на кот. подвѣшивается въ ткацк. станкѣ начиння, скрипцями наз. та часть блока (жѣбки), въ когоровѣ обращается каточекъ. Шух. I. 256.

Скрипѣти, плію, піш, гл. 1) Скрипѣть. *На носі сап'ян скрипѣти, а в горшку трясця кипѣти.* Ном. № 11191. 2) Скрежетать. *Василь як спить, скрипѣти зубами.* Терск. обл. 3) Играть на скрипкѣ. *Пан узів скрипку, зачів скрипѣти, а богач з жінков і родійов пішли в данец.* Гн. II. 177.

Скрипѣчник, ка, м. = **Скрипаль.** ЕЗ. V. 68. Гн. II. 177. *Цимбалоньки ріжуть, скрипѣчники грають.* Федьк. I. 44.

Скрипѣа, ки, ж. Скрипка. *Санжарівки на скрипці грали.* Котл. Ум. Скрипочка.

Скриплівий, а, е. Скрипучій. *Скриплівий ворітечка, трудно їх заперти.* Чуб. V. 216.

Скрипник, ка, м. 1) = **Скрипаль.** О. 1862. IX 70. Гн. II. 8. 2) Насѣк. *Lamia.* Вх. Пч. I. 6.

Скрипнути. См. Скрипѣти.

Скрипотѣти, почу, тіш, гл. = **Скрипѣти.** *Ворітця скрипочуть.* Грин. I. 147.

Скрипула, ли, ж. Старая дѣва. *Ти, скрипуло стара.* Вх. Зн. 64.

Скрипунь, ня, м. = **Скрипник** 2. Вх. Пч. I. 6.

Скрипучий, а, е = **Скрипливий.** *Скрипуче колесо довше ходить.* Ном. № 8156.

Скрѣти, ся. См. Скривати, ся.

Скрѣтикувати, кую, еш, гл. Огнестись критически, подвергнуть критикѣ. *То була така необачність, що скрѣтикує її й мала дитина.* К. ХП. 126.

Скрѣтисся, рюся, рішся, гл. = **Искрѣти.** *На личмані в мене (од сонця)... як зоря скрѣтисся.* Г. Барв. 83.

Скрѣтка, ки, ж. = **Накрѣтка** = **Покрѣтка.** КС. 1882. II. 427.

Скрѣто, нар. Скрытно, тайкомъ. *Давно люде християне скрѣто ся молили.* Гв. II. 251.

Скрѣчати, чу, чіш, гл. Закричать. *Хочу скричати — дух мені захопило.* МВ. (О. 1862. Ш. 41)

Скрѣчатися, чуся, чішся, гл. Истомиться, измучиться отъ крика. *(Дитя) за ніч іскричалось і ніч не спало.* Г. Барв. 530.

Скришіти, шу, шеш, гл. Искрошнить. *На капусту скришу.*

Скривавѣти, влю, віш, гл. Окровенить. *Скривавив йому всю пику, — побив.*

Скрівь, нар. Вездѣ. *Скрівь добре, де нас нема.* Ном. *Скрівь гармидер та реготня в хаті і на дворі.* Шевч. 2) Всегда, постоянно. *Він скруозь так робить, — так і вчора й позавчора було.* Черн. г.

Скрѣплѣти, лѣю, еш, гл. Скрѣплять, укрѣплять. *Добрий борець оскомистий приставляє, живіт козаків скрѣпляє.* Чуб. V. 934.

Скровавѣти, влю, віш, гл. = **Скривавѣти.** *Ой ти ж мужа, ой ти ж мужа істребила, всі сінечки скровавила.* Чуб. V. 840.

Скрѣйка, ки, ж. Выкройка, шабловь (для шитья). Вас. 156.

Скромѣдіння, ня, с. Скобленіе.

Скромѣдити, джу, диш, гл. Скоблить, скрестъ. *Моркву, буряки скромѣдити.*

Скромѣдитися, джуся, дишся, гл. Царапаться. *Чую, в сінях щось скромѣдитися.* Борз. у.

Скропѣти. См. Скропляти.

Скроплювати, люю, еш, скроплѣти, лѣю, еш, сов. в. скропѣти, плію, пиш, гл. Окроплять, окропить. К. Дз. 217. *Скропляй нас, матінонько, свяченою водою.* Грин. III. 523. *І скроплював безплідную пустиню.* К. Іов. 86. *Не скропили того свяченою водою.* Ном. № 5670.

Скруг, га, м. На скрузі. На ущербѣ луны. *Ному на скрузі голова болить.* Канев. у.

Скругліти. См. Скругляти.

Скругліти, лѣю, еш, сов. в. скругліти, глѣю, лиш, гл. 1) Округлять, округить. *Ти мене, мов глину, злінив, скруглив.* К. Іов. 22. 2) Очищає, очиститъ хлѣбныя зерна вращеніємъ въ решетѣ. Вх. Зн. 64.

Скружки, жок, ж. мн. То, что отбрасывается отъ зерна, когда его скругляють.

(См. **Скругляти** 2): части колосьєвъ, соломъ и пр. Вх. Зн. 67.

Скружляти, ляю, еш, гл. = **Скругляти**.

Скрупілий, а. ө. Заскорузлый. *Кожух* *скрупілий*. ЗОЮР. I. 319.

Скрут, ту, м. 1) = **Скрута**. Слм. 204. *До скруту як прийшлося, а він тоді: батечку, голубчику, не буду вже!* Канев. у. *Ой скрут же мій та й дуже важкий: що ж я маю робити*. Канев. у. *До пристані прибудеш, дорожний скрут, нудьгу забудеш*. Мкр. Г. 43. *До скрүту треба*. Крайне необходимо. *Туди він не часто забігав; хіба вже до скруту чого треба, то зайде*. Мир. Пов. II. 42. 2) Въ водяной мельницѣ: снарядъ, при помощи котораго кіш можно передвинуть въ сторону отъ жернова. Мик. 481. 3) Продолговатый клубокъ, смотанный изъ выплетенной для приготовления шляпъ соломенной ленты. Гол. Од. 56.

Скрүта, ти, ж. Стѣсненное, затруднительное, тяжелое положеніе. состояніе, со множествомъ хлопотъ, дѣла.

Скрүтель, ля, м. Свернутая горстка пеньки, очищенной отъ кострики. Гол. Од. 35.

Скрүтень, **скрүтивъ**, **тня**, м. Пучекъ, скрученный пучекъ. Мнж. 192. *Посеред ліса лежить скрутень заліза—хто найде, обмине* (змѣя). Ном. № 102, стр. 293. *Скрутинъ бакуну* Вх. Зн. 64.

Скрутіти, ся. См. **Скручувати**, ся.

Скрутій, тія, м. = **Скрутель**. Гол. Од. 35.

Скрүтілъ, ля, м. 1) = **Скрутій**. Гол. Од. 35. 2) Свернутый пучекъ соломъ. Гол. Од. 49.

Скрүтний, а. ө. Затруднительный, тяжелый, стѣснительный.

Скрүтно, нар. Затруднительно, тяжело, стѣснительно. *За землю стало скрутніше*. Левиц. I. 161.

Скрутіути, нү, нѣш, гл. Поворотить, крутнуть. *Скрутінула головою і мовчки вийшла з хати*. Мир. Пов. II. 46. *Поклав на одного коня руку,—той тільки головою скрутінув*. Мнж. 30.

Скрүтоє, тку, м. Свернутый пучекъ табачныхъ листьєвъ. Шух. I. 36.

Скрүха, хи, ж. Сокрушеніе. *Дай їй серцу скрухи, би ся спам'ятали*. Гол. III. 385. *І такий він, сіромаха, смутненький.... У такій скрусі, що мені жалко стало*. МВ. (КС. 1902. X. 148).

Скручування, ня, с. 1) Скручиваніе.

2) Сворачиваніе, поворачиваніе. О. 1862. V. Кух. 30.

Скру́чувати, чую, еш, сов. в. **скру́тити**, **чү**, **тиш**, гл. 1) Скручивать, скрутить, связать. *Скрутити вас треба залізними обручами*. Левиц. Пов. 322. 2) Сворачивать, свернуть. *Скрутив цигарку*. Харьк. 3) Поворачивать, поворотить. *Скручують (гонять кружком) отару в коші*. О. 1862. V. Кух. 30. 4) — **гблову**, **в'язи комү**. а) Свернуть голову, шею. *Оттак я йому голову скрутив*. Ном. № 939. *Іди к чорту, а то я тобі й в'язи скручу*. Г. Барв. 331. — **чомү**. б) Разбить, сломать что.

Скру́чуватися, **чуюся**, **ешся**, сов. в. **скру́тїтися**, **чүся**, **тишся**, гл. 1) Сворачиваться, свернуться. *Дерево гадюкою скрутилось*. Стор. М. Пр. 66. 2) Потерпѣть неудачи въ дѣлахъ, свихнуться. *Хоч би я за пана пішла: як моя доля така, то й пан скрутиться, а як моя добра доля, то піду за п'яницю, то й п'яниця поправиться*. Ном. № 1663. 3) Только сов. в. Околѣть, умереть. Марк. 56. 4) Только сов. в. Сойти съ ума, обезумѣть. *Гріх осиковою палкою бити і скотину, і людей, бо зараз скрутиться*. Чуб. I. 76. 5) Безл. Прійтись плохо, тяжело. *Ей, чоловіче, скрутиться тобі! от яконом буде бити*. Рудч. Ск. I. 167.

Скрушіти, ся. См. **Скрушувати**, ся.

Скру́шки, **шок**, ж. мн. = **Скружки**. Вх. Зн. 67.

Скру́шувати, шую, еш, сов. в. **скру́шити**, **шү**, **шиш**, гл. Сокрушать, сокрушить. *І вернувсь до неї розум, скрушений бідом*. К. МБ. XI. 146.

Скру́шуватися, **шуюся**, **ешся**, сов. в. **скру́шитися**, **шүся**, **шишся**, гл. Сокрушаться, сокрушиться. *Глянь на Бога, чи у тебе руки зведуться на мене, на таку стару жінчину? Може й у тебе матка є стара?* Йому серце скрушилось, він і пустив. Чуб. II. 183.

Скрябату́шка, ки, ж. = **Шкряботушка**. Мишка-скряботушка. Рудч. Ск. II. 1.

Скуб, меж. Дергъ! (о выдергиваніи волосъ, пера и пр.). *Скуб, та й висмикнула з нього перо*. Чуб. II. 135.

Ску́банка, ки, ж. 1) Дерганье, щипаніе (шерсти, волосъ, перьевъ). 2) Корпія. Желех.

Скуба́ти, баю, еш, гл. = **Скубти**.

Ску́бень, **бия**, м. = **Скубка** 1? *Навідже-на синиця щигля покидає, бо боїться його скубня, що добре кусає*. Чуб. V. 1124.

Ску́бка, ки, ж. 1) = **Скубанка** 1. *Од чого більш жалю візьме: чи од батькових скубок, або хоть і пужки, чи од мате-риноного голублення.* Кв. 2) *мн. Родъ игры въ карты, при которой проигравшихъ дергають за волосы.* КС. 1887. VI. 471.

Скуби́ти, бну́, нѣш, гл. Однокр. отъ скубти. Дернуть, рвануть. *Як горох при дорозі: хто йде, той скубне.* Ном. № 2095. *Скубне за чуба.* Стор. М. Пр. 31.

Скубону́ти, ну́, нѣш, гл. Сильно дернуть. О. 1862. IV. Слов.

Скубрі́й, рі́я, м. Взяточникъ, любящій содрать. Черн. г.

Ску́бсти, бу́, бѣш, гл. = **Скубти.** Угор.

Ску́бти, бу, (блѹ), бѣш, гл. Дергать (шерсть), щипать, ошипывать, драть (за волосы). *Кудельки не скубла.* Мет. 213. *Скублю (скубу) не пера, їм не м'ясо.* Ном., стр. 293, № 92. *Чужий лоб скубти, треба й свого наставити.* Ном. № 11931. *На припоні коні отаву скубуть.* Шевч.

Ску́бтися, буся, бѣшся, гл. Драть другъ друга за волоса. *Пани скубуться, а в мужиків чуби болять.* Посл.

Скува́ти, ся. См. Сковувати, ся.

Скугні́ти, ню́, нїш, скуготати́, чу́, чеш, гл. О свиньяхъ: визжать. *Скугнить як порося.* Вх. Зв. 64. *Поїли свині полу, поївши полу, скугочуть.* Нп.

Скугу́! межд., выражающее визгъ. *Заяць.... через колоду та скіць у воду—скугу! скугу!*

Скуда́тися, даюся, ешся, гл. Оскудѣть. *У нас хто сіє 5 десятин хлѣба, той зімою не скудається.* Павлогр. у.

Скудла́чити, чу, чиш, гл. Взъерошить.

Скудлити́, длю, лиш, гл. Взъерошить.

Скудині́й, а, в. Скудный. Левиц. I. 394.

Скудо́та, ти, ж. Скудность.

Скудра́вити, влю, виш, гл. Сдѣлать кудрявымъ.

Скудра́вити, вію, еш, гл. Сдѣлаться кудрявымъ. *Сосенко моя кудрявая, чом ти рано скудрявила?* Чуб. V. 589.

Ску́за, зи, ж. Извиненіе, оправданіе, отговорка. Гайс. у.

Скузува́тися, зуюся, ешся, гл. Извиняться, оправдываться, отговариваться. Гайс. у.

Скуйб́вати, даю, еш, гл. 1) Взъе-

Скуйб́дити, джу, диш, гл. } рошить, привести въ безпорядокъ (волоса). 2) Скомкагъ, смягъ. *Скуйовдила спідницю.* 3) Воз-

будить, взволновать. *І всіх скуйовдила со-бой.* Котл. Ен. VI. 69.

Ску́ка, ки, ж. Скука. *Тобі од скуки тільки ловити мух.* Ном. № 10871.

Ску́ле, ли, ж. Нарывъ, вередъ, болячка. Желех. Ум. Ску́лна. ЗЮЗО. I. 128.

Скулі́ниг, нар. Поджавъ ноги. *Вроби ли в печі діру і він там... скуліниг лежав.* ЕЗ. V. 35.

Ску́лити, лю, лиш, гл. Съежить, скорчить. *Головойку склонив, ручейку зложив, ніженьку скулив.* МУЕ. III. 36.

Ску́литися, люся, лишся, гл. Съежиться. *Як пес скулився.* Чуб. V. 1147.

Ску́лка, ки, ж. Ум. отъ скула.

Скуло́бкий, а, в. Косоглазый. Kolb. II. 101.

Скуло́чник, ка, м. Раст. *Malva crispa* L. ЗЮЗО. I. 128.

Скума́сно, нар. Страшно. Черн. у.

Ску́мбрія, рі́й, ж. Рыба. Скумбрія.

Скуп, пу, м. Плата, вознагражденіе; взятка. *Хвершал за лікарство бере скуп.* Лохв. у. *Одно скуп беруть з людей дяки за науку, а наука та... Лебед. у.* *Бере скуп з людей посередник.* Канев. у.

Скупаві́ти, (вію, еш? или: скупаві́ти, влю, виш?), гл. Встрѣчено въ слѣд. нѣснѣ *На нашій на вулиці все купали молодці.* *Ой нема, нема найкупавшого над Івана над нашого, бо його дівка скуповила, дівка Храсина полюбила.* Чуб. III. 201. **Купалий**—качественное прилагательное (найкупавший); въ такомъ случаѣ не произошла здѣсь фонетическая замѣна х на к? тогда было-бы: **купалий**=**хупавий**—красивый; **скупавити**—сдѣлать красивымъ, украсить.

Скупарь, ря, м. Скупецъ, скряга. Вх. Зв. 64.

I. Скупати́, паю, еш, гл. Выкупать.

II. Скупати́, паю, еш, сов. в. скупити́, плю́, пиш, гл.—кого. Въ свадебномъ обрядѣ: дать кому вознагражденіе за го, что онъ уступитъ свое мѣсто, сойдетъ съ него. *Скупають шурина з пошуття, щоб молодому сісти коло молодої Мст.* 194. *Гадали-думали чорні галочки: як би нам скупити сокола з явора? Треба дати со-колоньку ярої пшениці.* *Гадали-думали тишній бояре: як би нам скупити Івася з кониченька? Треба дати Івасеньку молодую Марусеньку.* Рк. Макс.

Скупати́ся, паюся, ешся, гл. Выкупаться. *Ой, бабусю, бабусю, яка ж ти*

погана! Пішла б ти на лотоки та би ся скупала. Чуб. V. 1131.

Скупердя́, ді, | м Скупець, скряга.
Скупердя́га, ги, | До чого нас довів ти,
Скупердя́й, дя, | бісів скупердяго? О.
1861. III. 98.

Скупердя́ка, ки, ж. = Скупердяга. Г. Барв. 253. *Ой ми чуємо червоні в Василя старого; не лишимо скупердяці, а ні золотого.* К. ЦН. 177.

Скупі́й, а́, ё. Скупой. Да скупа собі баба, так щоб не наймать наймита, посилає зятя пасти коні. ЗОЮР I. 46 Ум. Скупёнький, скупёсенький.

Скупі́ндя́, ді, м. = Скупердя. Котл. Ен. IV. 14.

Ску́пити, плю, пиш, гл. Соединить, собрать. Дружко усіх весільних до гурту скупив.

Скупі́ти, плю́, пиш, гл. 1) См. Скупати. 2) См. Скупувати. 3) = Скупувати. Тоді скупі, коли на дні, а не з вершечку. Ном. № 4671.

Ску́питися, плюся, пишся, гл. Соединиться, собраться. Старшина.... скупилась тісно, плечем поуз плече. К. ЧР. 341.

Скупі́тися, плю́ся, пишся, гл. Избавиться, откупиться. Скупитись гріха. Ном. № 121.

Скупі́й, пія́, м. = Скупарь. Вх. Зн. 46.

Ску́пість, постя, ж. Скупость. Поживіться, люде добрі, не скупость, тільки така сила. Ном. № 12025.

Скупі́ти, пію, еш, гл. Дѣлаться скупѣ. Ми все скупієм. Харьк. г.

Скулі́я, пі́й, ж. Раст. *Convallaria multiflora* L. ЗЮЗО. I 119.

Скупля́ти, ляю, еш, гл. = Скупувати. Риболовні скупляти. О. 1862. VIII.

Ску́пник, ка, м. Скупщикъ.

Ску́по, нар. Скупо.

Скупо́увати, вую, еш, сов. в. скупі́ти, плю́, пиш, гл. Скупать, скупить.

Скупо́уватися, вуюся, ешся, гл. Скупаться. Ви ще й досі скуповустесь? А ми вже все покупили.

Ску́пощі, щей н щів, ж. мн. Скупость. У скупощах не похайся. Ном. № 4675.

Скупува́ти, пую, еш, гл. Скупиться. К. МБ. XII. 277. *Ой ти, мамо, не скупуй, поганого не купуй.* Нп. *Хто скупус, той двічі купус.* Посл.

Скупува́тий, а, е. (куповатий). Ой ка-

зали, що свати багаті, аж вони скупі, скупуваті. Мил. 157.

Скупі́чий, а, е. Скарედный, очень скупой. Змієв. у.

Ску́пчити, чу, чиш, гл. = Скупити.

Ску́пчитися, чуся, чишся, гл. = Скупитися. Коло шинку людей скупчилось багато. МВ. II. 188. *Дівчата коло мене скупчились.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Скуп'я́га, ги, м. = Скупердяга. Котл. Ен. Вх. Зн. 64.

Скурва́й, вая́, м. = Скурвий син.

Ску́рвий, а, е. Распутный. Скурва баба. Мнж. 124.—син. Синь распутної жінчини. (Бравь) *Не одного ляха козак, як би скурвого сина, за чуба потряс.* Макс.

Ску́рвитися, влюся, вишся, гл. Развратиться.

Ску́рити, рю́, рип, гл. Выкурить. Вх. Зн. 64. *Скурих увесь тютюн.*

Ску́са, си, ж. Коклюшь. Вх. Зн. 64.

Скусі́ти. См. Скушати, скушувати.

Ску́ска, ки, ж. Искусительница? предметъ искушенія? „То, синоньку, скуска“—сказавъ пустынникъ выросшему въ пустынѣ мальчику, впервые увидѣвшему жінчину. Гн. II. 94.

Ску́сник, ка, м. Скусывающий, откусывающий. Ум. Ску́сничок. *Налетів же крячок та й ікусничок, ікусив же він усі яблучка.* Грин. III. 142.

Скусі́вник, ка́, м. Раст. *Arnica montana* L. Вх. Зн. 64.

Ску́тий, а, е. Скованный.

Скуча́ти, чаю, еш, сов. в. ску́чити, чу, чиш, гл. Скучать, соскучиться. Скучає, як собака за києм. Ном. № 5021. *Ти б поїхав та й не барився, щоб я не скучила.* Мет. 56.

Ску́чень, чия, м. Раст. *Complanula glomerata* L. ЗЮЗО I. 115.

Ску́чий, а́, ё. Скучный. Левиц.

Ску́чний, ка́, м. = Скучень. ЗЮЗО. I. 115.

Ску́чно, нар. Скучно. Чи головка болить, чи на серденьку нудно, чи за отцем, матусею скучно? Грин. III. 263. Ум. Ску́ченько, ску́ченьсько. Стало мені ску́ченько. Чуб. V. 750.

Скуша́ти, шаю, еш, сов. в. скусі́ти, шу́, сиш, гл. Искусать, искусить. Почали (чорти) скушать його. Грин. II. 11.

Скуштува́ти, тую, еш, гл. Попробовать. *Не поцурайтесь хліба-соли, борщускуштуйте, галушок.* Котл. Ен. V. 14.

Ску́шувати, шую, еш, сов. в. скусі́ти

шү, сш, гл. Скусывать, скусить. *Щоб зуби не боліли, треба кожної п'ятниці зрізувати, а ще краще—скушувати ньогті.* Грин. II. 41.

Слабий, а, ё. Больной. *На ліжку лежала слаба.* Левц. Пов. 288. *Дитина у його дуже слаба, мабуть умре.* Канев. у. *Батько слабый лежить.* Канев. у. Ум. Слабенький, слабесенький.

Слабити, блі, бш, гл. Ослаблять. *Не тягайте свиток з пучка, його не треба слабити.* Харьк. у.

Слабість, бости, ж. Болѣзнь. Чуб. I. 90

Слабити, бію, еш, гл.—Слабувати. *На очі слабіє.* КС 1884. VШ. 720.

Слабішати, шаю, еш, гл. Ослабѣвать, дѣлаться слабѣе. *Мати усе смутніла і слабішала.* МВ. II. 180.

Слабкий, а, ё. 1) Слабый, свободный, не тѣсный. 2) Слабый, не уміючий сдержаться. *От брат його чванько слабкий уже на се: що начеркав, то так в дрюкарню і несе.* Г-Арт. (О. 1861. III. 101). 3)—на утбри. Не сдерживающий вѣтровъ. Ном. № 12408. Ум. Слабкенький.

Слабко, нар. Слабо, свободно, не тѣсно. *Слабко дуже підперезала його,—дитина зараз і розхристается.* Ум. Слабкенько.

Слабнути, ну, неш, 1) Слабѣть. *Його ноги слабли, очі темніли.* Левц. I. 385. 2) Разбаливаться, разнемогаться. *Чим раз гірше почала тота жінка (хвора) слабнути.... Пішов тогди той ангел і виймив душу з тої сироти жінки.* Гн. II. 159

Слабо, нар. Плохо, мало. *Слабо зродило бурштики.* Вх. Зн. 64.

Слабовітний, а, ё. Болѣзненный. Маркев 59. *Слабовита удова була.* Федьк.

Слабовінь, вені, ж. Слабость. Переносно: слабый человекъ. Вх. Зн. 64.

Слабосілля, ля, с. Слабосиліе. К. Іов. 84.

Слабосільний, а, ё. Слабосильный. К. Іов. 55.

Слабувати, бію, еш, гл. Болѣть. *Був собі чоловік, і все його жінка слабувала.* Рудч. Ск. I. 168.

Слабуватий, а, ё—Слабовитий. Вх. Лем. 466.

Слава, ви, ж. 1) Молва, слухъ; толки, пересуди. *Синиця славу розпустила, що хоче море запалити.* Гліб. Тим до неї не горнуся, що слави боюся. Чуб. V, 83. Не

бійсь слави, не бійсь слави, не бійсь поговору: я за славу сама стану, ще й виговорюся. Мет. 105. *Стала слава, стала слава, стали й поговори ой на тую дівчиноньку, що чорнії брови.* Мет. 106. *Добра слава,* Хорошая репутация, честное имя. *Не сироти малі діти, що неньку сховали: їм зосталась добра слава.* Шевч. *Недобра слава* Дурная репутация. *Вона честного роду і не накинє на себе недоброї слави.* Стор. М. Пр. 52. *Слава-поговор.* Дурная молва. *Ой була слава-поговор, ти не моя, серденько, я не твій.* Чуб. V. 226. *Набіратися слави.* Подвергаться осмѣлнiю, позорить себя. *Ой ізвівши, на коника сівши,—зоставайся, слави набіраєся.* Мет. 15. *Як ми любилися, та й не побралися, слави-поговору понабіралися!* Мет. 84. *Славу чиніти, сіяти.* Разглашать, дѣлать шумъ. *Та бо мовчить уже, тітко! Хоч тепер мовчить--не чинить слави, голубочко.* Федьк. *А на мене славу сіють.* Грин. III. 185. *У славу вводити.* Позорить, компрометировать. *Сватай мене, козаченьку, та не вводи у славу.* Чуб. *У славі ходити.* Позорить себя. *Ой сама ж ти, дівчинонько, та у славонці ходиш.* Чуб. 2) Слава. Шевч. 46. *Полягла Кішки Самійла голова.... Слава не вмере, не поляже! Буде слава славна поміж козаками, поміж друззями, поміж рицарями!* АД. I. 219. *Славу учинити.* Високу могилу висипали і прапірок у головах устромили і премудрому лицареві славу учинили. АД. Ум. *Славонька, славочка.*

Славен, вна, не—Славний.

Славѣтний, а, ё. 1) Знаменитый, славный. Левч. 148. 2) Достойный, достойный уваженія. *Всякому стало розумно, який справді славетний та величний у своїй простоті той сільський мир, з якого Квітка вибрав свою Марусю з її сем'єю поетичною.* К. Опов. 119. *Какъ эпитетъ мѣщанина въ прежнее время: уважаемый.* К. ЦН. 215. КС. 1882. VII. 153.

Славѣтние, ка, м. 1) Славный, прославленный человекъ. *Чому славетникам, тим шейхам, тим емирам так, як йому. Бог жицні не являвся?* К. МХ. 17. 2) Въ прежнее время: мѣщанинъ. *Нема її в славетників-міщан.* К. ПС. 61. *Наші крамарі-славетники.* К. ЦН. 220.

Славити, влю, виш, гл. Говорить, рассказывать. МВ. II. 87. Г. Барв. 8. *Славили, що колись то вона і багачка була.* Федьк. *Чи справді він такий, як сла-*

лять? МВ. (О. 1862. III. 45). 2) Прославлять.

Сла́витися, влюся, вишся, гл. Славиться.

Сла́вний, а, о. 1) Славный. *І наша слава вічно славна буде.* К. ЦН. 241. *Завели їх в славне місто, славне місто, ще славніщі замки.* Чуб. *Славних прадідів великих правнуки погані.* Шевч. 2) Хороший. *Славний чоловік, та березинський.* Ном. № 4705. Ум. **Славне́нький, славне́сенький.** *Славне́нька теличка.* Рудч. Ск. II. 51. *Ой ти, Байдо молодесенький, єсть у тебе лицарь да славнесенький.* Грин. III. 582.

Сла́вно. нар. 1) Славно. 2) Хорошо. *Як славно, бабусечко, як славно.* МВ. (О. 1862. III. 41). Ум. **Славне́нько, славне́сенько**

Сла́вонька, ки, ж. Ум. отъ слава.

Славу́т. та, м.=Славу́та. *Бажав сси, Тарасе, щоб тебе поховали над Дніпром-Славу́тою.* К. (О. 1861. III. 6).

Славу́та, ти, м. Эпитетъ Дніпра. *На лиман-ріку іспадали, к Дніпру-Славу́ті низесенько уклоняли.* АД. I. 217. *Суджено за море славу́тою-Дніпром та за Дунай плисти.* К. Дз. 157.

Славу́тиця, ці, ж.=Славу́та. *Дніпру-Славу́тиці низесенько вклоняють.* К. Дз. 158.

Славу́тний, а, о.=Славетний 1.

Славі́янин, на, м. Славянинъ. *Щоб усі славіяне стали добрими братами.* Шевч. 238.

Славі́янка, ки, ж. 1) Славянка. 2) Азбука-кириллица. О. 1862. I. 80.

Славіянолюбе́ць, бдя, м. Славянофилъ. Желех.

Славіянолю́бство, ва, с. Славянофильство. Желех.

Славі́янський, а, о. Славянскій. *Всі мови славіянського люду, всі знаєте, а своєї дасть Бог.* Шевч. 213. *Виростали у кайданах славіянській діти.* Шевч. 237.

Славі́янщина, ни, ж. Славянская земля. К. (О. 1861. III. 6). *Всі земляки наші і вся Славіянщина.* Шевч. (О. 1862. III. 6).

Сла́ння, ня, с. Приготовленіє постели, постилка.

Сла́сний, а, о. Лакомый. *На сла́сний кусок найдеться куток.* Ном. № 12011.

Сла́ся, нар. Лакомо. К. ХП. 63. *Не тим погоріли, що сла́сно їли, а тим, що не гляділи.* Ном. 7239. *Сла́сно їла.* Славносерб. у.

Сластьо́бниця, ці, ж. Торгующая сластьонами.

Сластьо́бн, ва, м. Родъ оладій. Маркев. 161.

І. Сла́ти, шлю, шлеш, гл. Слатъ, посылать. *Листи писати, до милої слати.* Грин. III. 252. *До царівни б рада слать старости.* Шевч.

ІІ. Сла́ти, стелю́, леш, гл. Слатъ, устилать. *Буду я тобі постіль слати.* Макс. *Стелють перед столом рушник.* Грин. III. 531.

І. Сла́тися, шлю́ся, лешся, гл. 1) Посылать сказать. *Шлеться зіронька до місяця: ти, місяцю-товаришу, не зиходь же ти поперед мене...* *Шлеться Іван та до Марусі: ти, Марусю, вірна дружино, не сідай же ти поперед мене.* Макс. 2) Посылать сватать.

ІІ. Сла́тися, стелю́ся, лешся, гл. 1) Слаться, расстилаться. *Мокрець стелеться густо, зілля рушник.* *Сла́лась плачущи трава.* 2) Слатъ себѣ постель. *От вони і почали на дворі слаться.* Ном. № 6540. 3)—до ніг. Припадать къ ногамъ.

Слебізува́ти, зую, еш, гл. 1) Читать по складамъ. 2) Вяло читать или говорить. *Дивись, як слєбізує, аж нудно слухати.* Полг. г. *Прийшла до своєї ніби невістки та й почала слєбізувати.* Г. Барв. 197.

Слезави́й, а, о.=Сльозави́й. *З очей слєзавих.* ЕЗ. V. 53.

Слезі́ти, зю́, зійш, гл. 1) Плакать. Гол. II. 564. 1) Сочиться. *Яром вода слєзить.* Св. Л. 24.

Сли, союз. Если. *Чи ти, моя доле, в морі утонула? Сли-сь в морі втонула, приплинь к береженьку.* Гол. I. 193. *Ой шли ляхи, дороги питали. Сли сюда козаки йшли, чи-ви не видали?* Гол. I. 25.

Слі́ва, ви, ж. Слива. *Сидить, як у слівках.* *Онъ не въ своей тарелкѣ.* Ум. **Слі́вна, слівоньна, слівочна.**

Сливѐ, нар. Почти. *Пуд старість сливе і в рот не брав.* Рудч. Ск. I. 74. *Павла вона сливе й не бачила.* МВ. (О. 1862. I. 81)

Сливі́на, ки, ж. 1) Сливовое дерево. 2) Слива. *Нема над рибу линицу, м'ясо свинину, ягоду сливину.* Ном. № 7523.

Слі́вити, влю, виш, гл.—сливкі́. Разрисовувать писанки. МУЕ. III. 42.

Слі́витися, влюся, вишся, гл. О писанкахъ: разрисовываться. МУЕ. III. 43.

Сли́вка, ки, ж. 1) Ум. отъ слива. 2) = Писанка. МУЕ. III. 42, 43. 3) Родъ орнамента въ вышивкѣ. рѣзьбѣ. КС. 1893. V. 278. Г. Барв. 216. Шух. I. 303.

Сливко́вий, а, е. Объ узорѣ въ вышивкѣ; вышитый сливками. Колб. I. 48, 49.

Сливни́к, ка́, м. Садъ изъ сливовыхъ деревьевъ. Зміев у.

Сливня́к, ка́, м. = Сливникъ. *Садох той цвесь був заріс вишенням, сливняком і рясними грушами і яблуням.* О. 1862. VIII. 15

Слі́вовий, а, о. Сливовый.

Сливови́ця, ці, ж. Водка изъ сливъ Угор.

Сліво́нька, слівочка, ки, ж. Ум. отъ слива.

Слі́вчити, вчу, чиш, гл. = Сливити. *Починають сливчити сливки (сливчити) = писати писанки, чи малювати.* МУЕ. III. 42

Слив'я́нка, ки, ж. 1) Сливовая наливка. *І кубками пили слив'янку.* Котл. Ен. 2) Отваръ изъ сливъ. Угор. 3) Сорть плахты. Чуб. VII. 428. КС. 1893. XII. 448

Слиж, жа, м. 1) = Сляж. *Сімсот соколят на одній постелі сплять.—Слижи на сорищі.* Мнж. 175. 2) Рыба *Cobitis barbatula*, голецъ. Шух. I. 24.

Слижа́в, на́, слижу́н, на́, м. = Слиж 2. Угор.

Слиз, зу, м. 1) Слизъ. Железъ 2) Раст. *Malva silvestris* Вх. Пч. I. 11

Слі́зень, зез, м. Селезенка. Вх. Уг. 268.

Слизе́нький, а, е. Ум. отъ слизький.

Слизе́нько, нар. Ум. отъ слизько.

Слі́зьяк, ка, м. = Слиж 2. Вх. Пч. II. 19.

Слизі́ти, зю́, зійш, гл. 1) Дѣлаться скользкимъ. *Шлях слизить після мряки.* Канев. у. 2) Течь, сочиться. См. Слезити. *Ота свічка, то хоч би вона тобі слизла, так ані трохи.* Канев. у.

Слі́знути, ну, неш, гл. Исчезнуть, пропасть. Ном. № 3781. *І він, як муха в зіму, слиз.* Котл. Ен. II. 10. *Слиз, наче кріз землю пішов.*

Слизоті́, ти, ж. 1) Скользкость, гололедица. *Кінь не кований та й боїться слизоти.* Волч. у. *Ото слизота—ні проїхать, ні пройти.* 2) Сукровица. *Слизота слизотить (з мертвяка).* Мир. ХРВ. 48.

Слизоті́ти, чу́, тіш, гл. = Слизити 2. Мир. ХРВ. 48. *По весні текла всяка не-*

чисть, слизотіла й пішла. Мир. ХРВ. 162.

Слизува́тий, а, е. Слизистый, покрытый слизью. *Слизувате сало.* Павлогр. у.

Слизький, а́, ё. Скользкий. *Погода не тая, дорога слизькая.* Чуб. V. 766. *Зогна́в на слизьке.* Поставилъ въ затруднительное положеніе. Ном. № 4183. Ум. **Слизьке́нький, слизе́нький.** *Тепер ніченьки теменька, дорога слизенька.* О. 1862. IV. 25.

Слі́зько, нар. Скользко. *До церкви слизько, до дівчат близько.* Ном. № 8792. Ум. **Слизе́нько, слизьке́нько.**

Слима́к, ка́, м. 1) Улитка. Вх. Пч. II. 28. Каменец. у. 2) Монастырскій служка, послушникъ. *Гладкий як слимак.* Ном. № 13139. *Крадуть слимаки гусей, качок, курей индиків у Гевалів і Амаликів.* Котл. Ен. V. 51. 3) Писанка съ изображеніемъ улитки. КС. 1891. VI. 379. Ум. **Слимачо́к.**

Слимако́вий, слимачко́вий, а, е = Слимачий. *Слимакови шкорупки.*

Слима́чий, а, е. Принадлежащій улиткѣ. *Слимача хижка—раковина улитки.* Вх. Лем. 467

Слимачо́к, чка́, м. Ум. отъ слимак.

Слиму́ж, жа, слиму́жка, ки, слиму́ш, ша, м. = Слимак 1. Вх. Зн. 64. Вх. Пч. II. 28. Шух. I. 22.

Слі́ва, ни, ж. Слюна. *Твої гроші розкотяться так, як слина.* Чуб. V. 1135. Ум. **Слі́янка, сліночка.** *Нашому маляти лиш слинку ковтати.* Ном. № 1038.

Слі́няти, ню, ниш, гл. 1) Слюнить. *Пряжу слиню.* Грин. I. 86. 2) Переносно плакать. *Іди утрись і білыми не слинь.* Котл. Ен. III. 13. *Чи ж не сором тобі пане сотнику, хлитати, мов стара баба,—тільки що храбрився, а теперечки й слиниш.* Стор. I. 213.

Слі́нівка, ки, ж. Болѣзнь рог. скотины шуръ.

Слі́нка, сліно́чка, ки, ж. Ум. отъ слина.

Слі́нути, ну, неш, гл. Разноситься, разглашаться. *По нещасній Україні слинула новина: не одного смерть спіткали козацького сина.* Гол. I. 16. *Нехай твоя слава слине, турецькая нехай гине.* Pauli

Слинько́, ка́, м. Слюнявий.

Слі́ня, ні, ж. = Слина. *Як до мене заговориш, тече з губи слиня.* Чуб. V. 141.

Слі́нявий, а, е. Слюнявый. *Який дідок слинявий, а всі його цілють.* Ном.

Слих, ху, м. Слухъ. Чуб. Ш. 486. *Прийшли слихи до милої, що милого вбито.* Харьк. у.

Слихати, шу, шти, гл. Слышать. Ані слихом слухати, ані видом видати. Ном. № 1939.

Слячок, тка, м. = Шличок. Лукаш. 62.

Слішка, ки, ж. 1) Слухъ, вѣсть. У нас така пройшла слишка, що вона вмерла. Верхнедн. у. 2) мн. Родъ дѣтской игры. Ив. 39.

Сліще, ща, с. Мѣсто надъ водою, гдѣ разстилають лень или холстъ для выѣлки солнечными лучами.

Слівце, ця, с. Слово. Хазяїн вряди-годи промовляв слівце. Левиц. I. 232.

Сліги, гів, мн. Толстыя перекладины, балки, черезъ яму для мостика. *Покладуть сліги черезъ прірву, а поверх дошки, та й їздять.* Лебед. у.

I. Слід, ду, м. 1) Слѣдъ. В чоботях ходить, а босий сліди робить. Ном. № 1182. У сліді кому уступати. Ходить по слѣдамъ кого, поступати по чьому примѣру, подражать. 2) Знакъ, признакъ. *І сліду не осталось.* Шевч. Ум. **Слідок, слідочок, слідонько.**

II. Слід, нар. Должно, слѣдуєть. *Не слід тобі лаятись. Ото воно так жило, як слід.* Рудч.

Слідєць, дця, м. Сыщикъ. *І порішили вони чи так, чи инак, не жалуючи нічого, зловити отамана, і вирядили шукачів та слідців.* МВ. II. 29.

Слідити, джу, диш, гл. Идти слѣдомъ; оставлять слѣдъ; слѣдитъ. *Що ви тут слідите? Трава усяка с в садку.* Канев. у. *За нею ходив гречний молодець, слідив-прослідив аж до світлоньки.* Чуб. III. 315.

Слідком, нар. Слѣдомъ, вслѣдъ. За ним слідком іде. Рудч. Ск. II. 84

Слідкувати, кую, еш, гл. Идти вслѣдъ, слѣдовать. *Ми слідком за нею слідкували.* МВ. II. 45.

Слідок, дка, м. Ум. отъ слід.

Слідом, нар. 1) = Слідком. Слідом за дідом. Ном. № 11837. 2) Какъ должно. *Треба слідом все робити.* Левч. 56

Слідонько, ка, слідочок, чека, м. Ум. отъ слід.

Слідство, ва, с. Слѣдствіє. *Заперли бідолах в острог та й почали писати слідство.* Стор. I. 48.

Слідствувати, вую, еш, гл. Произво-

дить слѣдствіє. *Почнуть слідствувать, то видно буде, хто зробив.* Екат. у.

Слідувати, дую, еш, гл. = Слідкувати. *Так і біга, так і слідус за ним.* Змієв. у.

Сліза, зі, ж. = Сльоза. *По тобі, милий, гарячая покотилась сліза.* Чуб. V. 318. **Слізкі** пустити. Заплакати. *Слізми пустила із очей.* Котл. Ен. II. 23. Ум **Слізна, слізенька.** Ном. № 1193.

Слізливий, а, е. Слезливый, любящий плакати.

Слізний, а, е. Слезный, изъ слезъ. *Де плаче сестричка — слізняя криничка.* Нп.

Слізно, нар. Слезно, со слезами. *Стоїть місяць над горою, а сонця немає, мати сина в дороженьку слізно провожає.* Чуб. V. 532.

Слізонька, слізочка, ки, ж. Ум. отъ сліза, сльоза.

Сліп, па, пє = Сліпий. *Чого б і плакав сліп, як би бачив світ.* Ном. № 5375.

Сліпак, ка, м. 1) Слѣпецъ. 2) Жив = Веретільник 1. Вх. Пч. I. 16. 3) Раст.: а) *Lychnis vespertina* Sibthorp. ЗЮЗО. I. 127; б) *Paraver orientale* L. ЗЮЗО. I. 130. 4) мн. Заячий глаза. Вх. Пч. II. 6. Ув. **Сліпачище.** *Чого б сліпачище хтів, як би пліт бачив.* Ном. № 5375.

Сліпати, пая, еш, гл. Плохо видѣть, съ трудомъ разбирати; дѣлать что съ трудомъ видя, силясь разглядѣть (вслѣдствіє темноты, плохого зрѣнія). *Завтра по видчому и поїхали б, а тепер чого сліпати?* Св. Л. 123. *Сліпає старий у книжку.* Рк. Левин. *Сліпає було Якимко по часловці.* Левин. I. 213. — **очіма.** Щурить глазами отъ близорукости. *Виглянув Пшешінський з дверей, сліпаючи очіма.* Левин. I. 287

Сліпачка, ки, ж. 1) Слѣпая. 2) = Сліпак 2. Вх. Пч. II. 16.

Сліпень, пня, м. Пренм. во мн. ч. сліпні. Глаза (пренебрежительно). *Ото витріщив сліпні, а нічого не бачить, бо-дай тобі повилазили* Ном

Сліпєць, пця, м. Слѣпецъ. *Присягались сліпці, що своїми очіма бачили.* Ном. № 6849. **Сліпці** свѣтають. Дремота одолѣваєть. Звениг. у. 2) = Сліпак 2. Вх. Пч. II. 16. 3) Родъ дѣтской игры. КС. 1891. V. 207.

Сліпи, пів, м. мн. Глаза (пренебрежительно). *Уже залив сліпи — напился п'яня.* Черк. у.

Сліпій, а, ё. 1) Слѣпой. *Перебендя старий, сліпий*. Шевч. 2) Сліп дзигарі. Крытє часы. Подол. г. 3) — замѳн = Лавчастий замѳн. Шух. I. 93, 94. Ум. Сліпѣнький, сліпѣсенький.

Сліпїти, плю, пиш, гл. 1) Ослѣплять. *Ще не всіх чортів висліпили, — підемо сліпїть*. Ном. № 10346, ст. 289. *Чужу хату топить, — свої очі сліпїть*. Ном. № 10815. 2) Засиживаться, медлить. *Якого чорта він там сліпїть*. Ном. № 10932.

Сліпїцею, нар. = Сліпма. *Лізе сліпїцею*. Ном. № 2759.

Сліпма, нар. Ослѣпью. *Я йому кажу — геть! а він сліпма лізе*. Канев. у.

Сліпвуги, ну, вѣш, гл. Слѣпвуть.

Сліпобкий, а, е. Близорукій.

Сліпотя, тї, ж. 1) Слѣпота. Г. Барв. 370. 2) — кїряча. а) Болѣзнь: куриная слѣпота. *Ах ти куряча сліпотя!* Ном. № 8540. б) Раст.: а) *Helianthemum vulgare*. Вх. Пч. I. 10; б) *Ranunculus polyanthemos* L. ЗЮЗО. I. 133.

Сліпувати, пїю, еш, гл. Быть слѣпимъ. Грин. I. 178. *Я розумом сліпую*. К. Іов. 19.

Сліпїндра, ря, сліпїха, хи, ж. = Сліпак 2. Вх. Пч. II. 16.

Сліпцѣм, нар. = Сліпма. *Лізе сліпцѣм та й все товче*. Васильк. у.

Сліт, ту, м. = Слота. Вх. Лем. 467.

Слічка, ки, ж. = Стѣжка. Вх. Зн. 64.

Слобїдка, слобїдочка, ки, ж. Ум. отъ слободя.

Слобїдський, а, ё. Слободскій, сельскій.

Слобїдчина, ни, ж. Ум. отъ слободя.

Слобїда, ди, ж. Свобода. Ном. № 703.

Слободя, дї, ж. Слобода. *Слобода наша над самою лукою річковою*. МВ. II. 74. Ум. Слобїдна, слобїдочна, слобїдчина. *По-за селом, по-за селом, по-за слобїдкою*. Мил. 72.

Слободїти, джї, дїш, гл. Освободить. К. Кр. 5.

Слобїдний, а, е. Свободный. Чуб. I. 165. Ум. Слобїднѣнький, слобїднѣсенький.

Слобїдно, нар. Свободно. Ум. Слобїднѣнько, слобїднѣсенько.

Слобїжанин, на, м. Житель слободы. *Слобїжане почали селитись по степах*. Стор. II. 9.

Слобїжанський, а, е = Слобїдський. *Здалека долїтали веснянки слобїжанських дївчат*. Стор. II. 101.

Слобїнїти, ся. См. Слобїяти, ся.

Слобїнїти, нїю, еш, сов. в. слобїнї-

ти, нїю, нїш, гл. Освобождають, освободить. Мнж. 1. *Нас слобїнив своєю чесною кровю*. Чуб. III. 25. *Душу од пекельної муки слобїнити*. Г. Барв. 455. *Я, кае, тату, вас слобїню*. Драг. 51.

Слобїнїтися, нїюся, ешся, сов. в. слобїнїтись, нїюся, нїшоя, гл. Освобождаються, освободиться, избавляться, избавится. *Слобїнилась од... напасти*. К. ЧР. 91.

Словѣсний, а, е. Словесный. *Хто з ним на прю словесну стане*. К. Іов. 19.

Словѣсність, ности, ж. 1) Словесное извѣстіє, словесное сообщеніє. *Та од вас ніписьмане перечуєш, нісловесности не перекажеш*. Нп. 2) Словесность. *Українська пісня і неписана словесність народу українського*. К. ХП. 7.

Словѣсно, нар. Словесно, словомъ. *Марусенька по світлонці ходить, словесно говорить*. Мил. 112. *Що пером пише, словесно й каже*. Чуб. V. 802.

Словѣчко, словѣчечко, ка, с. Ум. отъ слово.

Слѳвини, вин, мн. = Сватання? О. 1862 IV. Рус. вес. надъ Збручемъ, 2.

Словнїк, кя, м. Словарь.

Слѳво, ва, с. Слово. *Прошу тебе, милий, вірними словами*. Мет. 47. *Сказав слово та й мовчи*. Ном. № 1202. **Слѳвом** займатї. Заговаривать съ кѣмъ. *Мені, брате, словом не займають*. Нп. **Слѳвами** блудїти. Бредить. **Слѳво** пїти. ? *Твій брат буде з моїм братом слово пити*. Федьк. **Додѣржати**, **дотримати** слѳва. Сдержать слово. Ум. Слївцѣ, слѳвцѣ, слѳвѣчко, слѳвѣчечко, слѳвонько. *Мачушине словце — ш, зімнес сонце*. Грин. II. 305. *Нї до любови, нї до розмови, нї до словечка, нї до ділечка*. Грин. III. 337. *Скажи мені словечко, серце*. МВ. (О. 1862. I. 75). *Словонька тихого да й не промовиш*. Г. Барв. 57.

Слововївод, да, м. Словопроизводство. Ном. Передмова VI.

Слѳвонько, ка, с. Ум. отъ слово.

Слѳвїтиця, ці, м. = Славута. О, *ми Слѳвїтицю преславний*. Шевч. 644.

Слѳнїти, нїю, нїш, гл. Сшивать двѣ половини штановъ въ ходу. *Ще можна поправити штани, бо він ще їх не слѳнив*. Лебед. у.

Слѳнїтися, нїюся, ешся, гл. Слѳняться, идти нетвердой поступью, покачиваться. *Дїд Карпо так напивсь, що як вийшов з шинку, так аж слѳняється*. Ко-

зел. у. Ой ходить сон по улонці в біленький кошулонці, слоняється, тиняється. Макс.

Слонь, ня, м., слобінька, ки, ж. Пт. Scolopax rusticola, вальдшнепъ. Вх. Пч. II. 14.

Слопéць, пцá, м. Родъ ловушки для птиць. Угор.

Слб́та, т́й, ж. = **Сльота.** Чи в погоду, чи в слоту веселий іду на роботу. Чуб. V. 39. Ув. Слотіще. Чуб. V. 1146.

Слугá, ѓй, об. Слуга. Яка пуга, така й слуга. Ном. № 8012. Ум. Служна, служенька, служечна. АД. I. 10. Ой маю я два служеньки, два братчики молоденькі. Чуб. V. 929.

Слугі́ня, ні, об. Слуга. Вельможная пані слуги загаждала, кожному слугині по золотому дала. Чуб. V. 1017.

Слугувáти, ѓю, еш, гл. Служить, быть слугой. Чи одному ви пану слугували? АД. I. 112. Він слугував у свого пана. Лебед. у.

Служáнecь, нцá, м. Служитель. Великі пани не боронили своїм служанцям дивитися на їх бенкети і грища. Стор. М. Пр. 75.

Служáнка, ки, ж. = **Служебка.** Рудч. Ск. II. 195. Ум. Служáночка. Нащо мені служаночки всі твої, ти сам, молод, не до мислоньки мосї. Чуб. V. 894.

Служáщий, а, е. Полученный за службу, за работу по найму. Не дай мені, Боже, служащого хліба: служащий хліб добрий, да тільки вимовний Чуб. V. 1020.

Служба, би, ж. 1) Служба, служеніє по найму. Ой хто в службі не буває, той горя не знає. Полт. г. 2) — б́жа. Служеніє, об́дня, богослуженіє. 3) Собир. Прислуга. Збірає (Потоцький) усю свою службу. Рудч. Ск. II. 207. Ум. Службонька, службочка.

Служб́вий, а, е. Служебный. Такий службовий звичай наш козацький. К. ЦН. 263.

Службонька, ки, ж. Ум. отъ служба.

Служéбка, ки, ж. Служанка. НВолын. у. К. Юв. 41. Коло неї лакеї й служебки ходять. Чуб. II. 100. Вона либонь була служебкою біля його матері, а послі він забрав її за себе. Павлогр. у. Настя кабашна сама до погребу не одходила, служебку повірну посилала. Мет. 384. Ум. Служéбочка. Чуб. V. 893.

Служéбниця, ці, ж. = **Служебка.** Усіх жінок, усіх своїх гаремниць порозсила

Осман, куди хотіли; zostавив тільки двадцятьох служебниць. К. МБ. XI. 156.

Служéбочка, ки, ж. Ум. отъ служебка.

Служені́ця, ці, ж. = **Служебка.** Ой брате мій. Андрієчку, найми собі служеницю. Нп.

Служéння, ня, с. Служеніє. Єв. Л. I. 23.

Служéнька, ки, ж. 1) Ум. отъ слуга. 2) = **Службонька.** Ой чусмо там доброго пана, що платить добре за служеньку. АД. I. 1.

Служéчка, ки, ж. Ум. отъ слуга.

Служі́вий, а, е. Служилый. Ой ви, козаченьки, ви служиві, чи не бачили брата мого? Чуб. V. 907.

Служі́тель, те́ля, м. Слуга. Служителю мій вірний! АД. II. 11.

Служі́телька, ки, ж. Служанка. Желех.

Служі́ти, ж́у, жиш, гл. Служить. Служу, наймаюся. МВ. (О. 1862. III. 77). Ой я б, мамо, не тужила, а Бога молила, щоб моему козаченьку хвортуну служила. Мет. 20.

Служка, ки, ж. Ум. отъ слуга. Драг. 52. Служка на службу, а пану тряся. Ном. № 1311. Ой служки кажуть: наші то пан їде. АД. I. 6.

Служні́ця, ці, ж. = **Служебка.** Ум. Служні́ченька. Виводить він служни́ченьку, найвірнішу ключни́ченьку. Нп. Сварилися дві дівки, служниці на поівстві. МУЕ. III. 50.

Слү́ква, ви, ж. Вальдшнепъ.

Слуп, па, м. 1) Столбъ. Харьк., Київ Подол. 2) Полоса воловьей выдѣланной шкуры вдоль спины, идущая на подошвы. Волч. у. Ум. Слупéць, слү́пик, слү́пчик.

Слү́пик, ка, м. Переплетъ для стекла (въ окнѣ). Вас. 149.

Слү́пож, пка, м. Столбикъ — часть различ. снарядовъ: ткацкого станка, шпуляра и пр. МУЕ. III. 14, 16.

Слупувáти, п́ю, еш, гл. Привязывать къ столбу. (Христа) били, слупували, кров з боку точили, не єдную терновину на главу вложили. Гол. III. 271.

Слупча́стий, а, е. Въ видѣ столбика.

Слү́пчик, ка, м. 1) Столбикъ. Желех. 2) Родъ вышивки. Kolb. I. 48.

Слү́тій, слутáвий, а, е. 1) Увѣченный, частью разслабленный, отчасти парализный. Желех. 2) Дураковатый. Вх. Зн. 64.

Слуті́ти, ч́у, тиш, гл. Дѣлать слү́тим. Угор.

Слух, ху, м. 1) Слухъ. Слухом ніколи не слыхано, да й видом ніколи не вида-

но, щоб така буря злая на козаків так
моцно виступала й уставала. Макс.
2) Вѣсть, слухъ. Прийшли слухи до ми-
лої, що милого вбито. Чуб. V. 829. 3) мн.
Уши. Зараз одчинились йому слухи. Ев.
Мр. VII. 35. Заячьи уши. Вх. Пч. II 6
Знає свиня.—шанували сонце святе,
образи святії і слухи ваші,—що персець.
Ном. № 6513.

Слѹхало, ла, м Вѣ сказкѣ: слушаю-
щій. Рудч. Ск. II. 82.

Слѹхання, ня, с. 1) Слушаніє. 2) По-
виновеніє.

Слѹхати, хая, еш, гл. 1) Слушать. В
неділеньку рано задзвонили дзвони: слу-
хай, матусенько, чи по козакові. Мет. 95.
Ти кажеш, та нічого слухать,—пустяки
говоришь. Ном. № 13001. Оцюді лиш слѹ-
хай! Не по твоєму, а вотъ какъ будетъ.
Ном. № 1080. Чмелів слѹхати. Быть ого-
рошеннымъ ударомъ. Котл. Ев. I. 13.
2) Слушать, повиноваться. А та палиця
пан називається, треба її слухати.
Ном. № 1140.

Слѹхатися, хаяюся, ешся, гл. Слушать-
ся, быть послушнымъ. Не будеш слухать-
ся, то нічого не pomoжеться. Рудч. Ск.
II. 118.

Слухач, чя, м. Слушатель. Ком. Р. II.
68. Г. Барв. 304. Щог. Сл. 94. Воздви-
женський не вважав на увагу, чи чевва-
гу своїх слухачів. Левиц. Пов. 52.

Слухаший, а, е. Слушающий. Усім го-
ловам слухающим—на многі літа. АД. I.
133.

Слухм'яний, а, е=Слухняний. Мико-
ла.... роботящий, слухм'яний. О. 1861.
VIII. 17.

Слухняний, слух'яний, а, е. Послуш-
ный. Шевч. 465. Був добрий, слухняний
хлопець. Левиц. I. 248. Ум. Слухняненький,
слух'яненький.

Слухняно, слух'яно, нар. Послушно.
Не може піти слідком за своїм серцем
так слухняно, як мала дитина. Левиц.
Пов. 283. Ум. Слухняненько, слух'яненько.
Вони слухняненько коло мене посідали.
МВ. II. 116.

Слухнянство, слух'янство, с. Послу-
шаніє.

Случай, чяю, м.=Випадок. Немає ні-
же єдиного случаю, щоб доладу було зга-
дати. Шевч. 584.

Слѹчка, ви, ж.=Случай. Я й не
знала, що їй така случка случилась,

та й приходю до неї, а вони й на ж, що їй побито. Екат. г. (Залюб.).

Слѹшний, а, е 1) Надлежащий, поряд-
очный, приличный. До плуга треба
слухного погонича, щоб проворний був
Борз. у. 2) Своевременный. Слѹшний час.
Надлежащее, удобное время. Подожду до
слухного часу. 3) Справедливый, основа-
тельный (о доказательствѣ, замѣчаніи, по-
ступкѣ). 4) Надлежаще взрослый для ра-
ботъ. Слушні вже діти. НВолын. у.

Слѹшність, ности, ж. 1) Своевремен-
ность. 1) Справедливость. Желех.

Слѹшно, нир. 1) Надлежаще. 2) Спра-
ведливо.

Сльоз, зу, м.—турецький=Слиз. Вх.
Пч. I. 11.

Сльоза, зя, ж. Слеза. Да не лай ме-
не, моя мати, гіркими словами,—обілля-
ся із вечора дрібними сльозами. Мет. 85.
За сльозми світа не бачив. Левиц. I. 38.
Вода.... холодна та чиста, як сльоза
Рудч. Ск. II. 45. Ум. Слѹзна, слѹзонька, слѹ-
зочка.

Сльозавий, а, е. Слезный, облитый сле-
зами. Сльозаве око в небо зносить. Федьк.
I. 38.

Сльозіна, ня, ж. Слезинка, одна слеза
І хсть єдиную сльозину в очах безсмерт-
них покажи. Шевч. Ув. Слѹзінка, сльѹ-
зінонька, сльѹзіночка.

Сльозіти, зіть, гл. безл. Слезиться,
сочиться. Ном. № 267, ст. 298. См Сле-
зіти.

Сльѹси, мн. Куполообразные своды гон-
чарной печи. Вас. 180.

Сльота, тй, ж. Осеннее ненастье, мок-
рый снѣгъ. Лізеш сльотою. Ном № 2757

Сльотавий, а, е. Ненастный.

Слюга, гі, ж.=Сльота. Не лізь в очі
як слюга. Ном. № 2757.

Слюз, за, м. 1) Слизь. (Міус. окр).
2)=Слиз. Вх. Пч. I. 11.

Слюзавий, а, е. Слизистый, покрытый
слизью. Сало слюзаве. Міус. окр

Слюзіти, слюжѹ, зиш, гл. Покрывать-
ся слизью, течь слизи. Слюзитъ з сала.
Конст. у.

Слюзувати, зѹю, еш, гл. Плакать часто.
Воно усе було слюзує та й слюзує, і
день, і ніч. Новомоск. у. (Залюб.).

Слюсак, кя, м. Деревянный крючекъ,
въ который западаетъ деревянная щекол-
да. Лебед. у.

Слюсарство, ва, с. 1) Слесарство. 2)=
Мосяжництво. Шух. I. 245.

Слюсарський, а, в. Слесарский.

Слюсарь, ря, м. 1) Слесарь. 2) = Мосьжик. Шух. I. 245, 281.

Слюсарювати, рюю, вш, гл. Заниматься слесарством.

Слютяк, ка, м. Пт. удодъ. Вх. Лем. 467.

Сляж, жа, м. Въ хворостяномъ или камышовомъ потолкѣ: поперечная балка; по срединѣ, вдоль потолка, проходитъ матица, одна или двѣ, а поперекъ—параллельно лежащіе, съ обѣихъ сторонъ матицы, сляжі, —на нихъ кладется камышъ или плетень. Конст. у. Вас. 194.

Смага, гя, ж. Сухость губъ, воспалительный налетъ на губахъ отъ жажды и труда. *У горлі пересохло, смага губи попалила.* Мир. Пов. II. 113. *Дай води прогнати смагу.* Козел., Лубен. у. *Кровава смага на губах.* Борз. у. Ум. **Смажка.** *Яблучок, сливок—смажку прогнати по дорозі.* Г. Барв. 488.

Смаглий, лія, м. = Мургій. КС. 1898. VII. 42.

Смаляуватий, смаглівий, а, в. 1) Смуглый. Канев., Камен. у. *Волосся чорне, чорне, а на виду смаглювата.* 2) О беременной женщины: съ пятнами на лицѣ. *Жінка буде смаглювата.* Мил. 16.

Смагнути, гюу, неш, гл. 1) Жариться на солнцѣ, нагрѣваться. Шух. I. 147. 2) Загорать. *Од соненька личенько смагне.* АД. I. 31. 3) Сохнуть, запекаться. *Смагнуть губи.* Черк. у.

Смажений, а, в. Жареный. *Смажена капуста.* Маркев. 47. *Смажене сало.* Маркев. 168. *Оріхи смажені—каленые орѣхи.* Маркев. 168.

Смажениця, ці, ж. = Яешня. Вх. Зн. 64.

Смажити, жу, жиш, гл. 1) Жарить. *Смажити яешню.* Левид. Пов. 105. *Молоко на сковороді смажити.* ХС. III. 51. *Смажено, печено в смолі, не кажи, що ся діє в школі.* Ном. № 6094.

Смажитися, жуся, жишся, гл. Жариться. *Волів би я не родиться, ніж в пеклі смажитися.* Чуб. I. 221.

Смажка, ки, ж. Ум. отъ смага.

Смажний, а, в. Запекшийся. Мир. Пов. I. 170. *Шовковою хусточкою обітре смажний вуста.* Кв. I. 5.

Смажно, нар. Тяжелымъ трудомъ. *Загоруй смажно та й їж смачно.* Ном. № 9967.

Смажнийця, ці, ж. = Смажениця. Камен. у.

Смак, ку, м. 1) Вкусъ въ пищѣ. *Кілько смаку, тільки й гриху.* Ном. № 110. *У смак.* Со вкусомъ, съ удовольствіемъ; вдоволь. *Тепер усяк найвся в смак свяченої паски.* КС. 1882. IV. 162. *Поцілувались гарно в смак.* Котл. Ен. I. 18. *Насумувались в смак.* Котл. Ен. I. 36. *До смаку, не до смаку.* По вкусу, не по вкусу. *Живеш, живеш і смаку не чуеш—нітъ тебѣ отъ жизни никакого удовольствія.* Мнж. 164. 2) Вкусъ въ художествѣ, понятіе о прекрасномъ. *Не дасть йому розвинути художницького смаку свого.* К. XII. 18. *Надивилась на волохів, на турків і позичила в їх трохи східнього смаку до дуже ясних кольорів в убранні.* Левид. Пов. 204.

Смаковитий, а, в. Вкусный. Ном. № 4139. *Горілко моя смаковита, хто ж тебе наливатиме?* Чуб. V. 1101.

Смакота, ті, ж. Пріятный вкусъ. *Пий горілочку, випивай смакоту.* Чуб. V. 1100.

Смакувати, бую, вш, гл. 1) —в чому. Находить вкусъ, пріятность. *В тім пани бракують, в чім убогій смакують.* Ном. № 1227. 2) —кому. Безл. Нравиться, быть по вкусу. *Поважна розмова їй смакує.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Смалений, а, в. Опаленный. *Ти ще не бачив смаленого вовка!* Ном. № 3629.

Смалець, льцю, м. Стопленный птичій жиръ, стопленное свиное сало. Маркев. 161.

Смаліти, лю, леш, гл. 1) Опалять, обжигать, жечь. *Не до поросяти, коли свиню смалять.* Ном. № 2054. 2) —люльну. Усиленно курить трубку. Сим. 14. 3) —литий, халѣви до дѣвчини. Ухаживать за дѣвушкой. 4) Питъ, тянуть. *А він усе смале та смале наливку.* Змiev. у.

Смалій, лія, м. Человѣкъ жгущій, опаляющій что-либо; въ частности: рѣжущій и опаляющій свиней.

Смалькій, а, в. Жгучій, рѣзкій (о вѣтрѣ, морозѣ). *Коли воно перекоїться в лихої години! Одколи ранок діється, а воно такий смалький, палький вітряга,—силу в велику дійшов додому.* Васил. у.

Смальнути, ну, неш, гл. Одн. в. отъ смалити. 1) Прижечь, жигнуть. 2) Сдѣлать что-либо съ силой въ одинъ разъ, напр. ударить, стукнуть и пр. *Грім як смальне.*

Смальцований, а, в. Насаленный.

Смальцювати, цюю, еш, гл. Насаливать, намазывать саломъ, жиромъ.

Смалятина, ни, ж. Запахъ горѣлаго. *Торік була пожежа, а й досі ще смалятину чутъ.* Ном. № 4125.

Смарэгд, ду, м. Изумрудъ.

Смаркѣтий, а, е. Сопливый.

Смаркѣч, чѣ, м. 1) Сопливецъ. 2) Молокосось. Вол. г.

Смареля, ли, ж. Сопля. Чуб. I. 211

Смаровіз, вѣза, м. = Шмаровіз. *Полюбила смаровоза—нещаслива доля: смаровіз намастив віз, поїхав в дорогу.* Чуб. V. 672.

Смарѣвий, а, е. Смазанный, подмазанный. *Товариш мовний в дорозі стоїть за віз смарѣвий.* Ном. № 11383.

Смарувати, рую, еш, гл. 1) = Шмарувати. *Смаруй хлопа лосм, а він смердить гноем.* Ном. № 1271. 2) Мазать глиной, накладывать слой глины. *Тік смарувати.* Колб. I. 59.

Смачен, чна, не, с. = Сmachний. *Безштуки і борщ не смачен.* Ном. № 12308.

Смачіти, чү, чйш, гл. Придавать вкусъ, дѣлать вкуснымъ.

Смачній, смашній, а, е. Вкусный. *Їж яме так, як смачне.* Ном. № 2411. *Е, пироги смашні! Та як би ще чарка горілки: то-то б поснідав.* Полт. Ум. **Смачненький, смашненький.** Ном. № 157, стр. 295.

Смачніти, смашніти, нію, еш, гл. Дѣлаться вкуснѣе.

Смачно, смашно, нар. Вкусно. *Загоруй смажно та й їж смачно.* Ном. № 9967. *Переносно: пріятно, удбно. Живе хто в світі необачно, тому ніде не буде смачно.* Котл. Ев. VI. 90. Ум. **Смачненько, смашненько.**

Смердак, ка, м. = Скорух. Вх. Лем. 467.

Смердіти, джү, діш, гл. Вонять. *Хата пустою смерділа.* Шевч.

Смердюк, кѣ, м. Вонючий, вонючка. Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Смердюк, ха, м. Насѣк. Geocoris. Вх. Пч. I. 6.

Смердюха, хй, ж. Вонючий предметъ. НВолын. у.

Смердючий, смердячий, а, е. Вонючий. *Гриземося, мов собаки за маслак смердячий.* Шевч.

Смердючка, ки, ж. Раст. Valeriana officinalis L. ЗЮЗО. I. 140.

Смерек, ка, м. смерека, **ки, ж.** Дерево: европейская пихта, Pinus abies, Abies excelsa. Шух. I. 176. Вх. Пч. II. 34. **Смерек червѣний.** Раст. Larix decidua. Ум. **Смеречок, смеречка.**

Смерековий, а, е. Пихтовый. *Ой чого ти поскрипуєш, смерекова хато?* Гол. II. 812.

Смерече, чя, с. = Смерека. Шух. I. 185.

Смеречина, ни, ж. 1) Одно дерево европ. пихты. Гол. II. 154. 2) Пихтовый лѣсъ. Угор.

Смеречнюк, ка, м. Пт. Fringilla (Piniola) enucleator. Вх. Пч. II. 11.

Смеречок, чка, м. — жабій. Раст. Equisetum. Вх. Уг. 237.

Смерічка, ки, ж. Раст. Equisetum silvaticum Вх. Пч. II. 31.

Смерк, ку, ж. Сумерки. Употр. только съ предл. до: *До самого смерку їхав. Покопала до смерку.* Чуб. V. 415.

Смереання, ня, с. Сумерки. *Як пійде горе зрання, то аж до смеркання.* Ном. № 2230. *Як візьмеш ти за рученьку, не мусиш пустити, ой як візьмеш на смерканні, пустиш на світанні.* Нп.

Смеркати, кав, сов. в. смёркнути, кне, гл. безл. Смеркаться, наступать, наступить сумеркамъ. *І світає, і смеркає, день божий минає.* Шевч. *Стій, Векло, бо ще не смеркло.* Ном. № 10888.

Смеркѣтися, кѣється, сов. в. смёркнутися, кнється, гл. безл. = Смеркати, смеркнути. *Як вже смеркалось, повернувся Марко.* Стор. М. Пр. 117.

Смерком, смеркома, нар. Въ сумерки. *Увечері, смерком уже, вертаються з панщини люде.* МВ. (О. 1862. III. 43). *Прийшов так уже смеркома, як сонце зайшло.* Екат. у.

Смертѣльний, а, е. 1) Смертельный, смертоносный. *Смертельный меч того минає.* АД. I. 187. *Помислу, братці! Не вразьте моїх смертельных ран.* Мет. 2) Смертний. *Од гріхів смертельных душу одкупляє.* АД. I. 188. *Лежить на смертєльній постелі.* НВолын. у.

Смертєнний, а, е. Смертельно, безнадежно больной. *Де вже йї устати? Зовсім смертенна лежить.* МВ. (О. 1862. I. 92).

Смертка, ки, ж. Ночнянка, phalaena. Вх. Уг. 268.

Смертний, а, е = Смертельный. *Шаб-*

лями, пістолями смертній рани дарували. Макс.

Смертній, я, е. Относящій къ смерти. Там смертня тінь, непоряд, руйнування. К. Іов. 23.

Смертно, нар. Смертельно. Біла смертно. МВ. (О. 1862. I. 92).

Смертобійці, ців, м. мн. Насмѣшливое названіе башмаковъ изъ цѣльной кожи (названы такъ, вѣроятно, потому, что въ нихъ легко падать). Сумск. у.

Смертонька, ки, ж. Ум. отъ смерть.

Смертушки, шок, ж. мн. Смерть. Котлові жартушки, а мишиці смертушки. Ном. № 2351.

Смерть, ти, ж. Смерть. Не смійсь, не смійсь, вражий сину, горе тобі буде: хоритимеш. болітимеш, смерти бажатимеш. Мет. 107. Смерть мене постигас саму. МВ. I. 57. Ум. **Смертонька.** А за мною молодю ходе смертонька з косою. Грин. III. 142.

Смертяний, а, ё. Смертоносный. Той Тартар смертяний, що пліндруванням дише. К. XII. 103. Смертяний бій. К. МХ. 27.

Сметана, ни, ж. Сметана. Упав в гразд, як муха в сметану. Ном. № 1693. Ум. **Сметанка, сметанонька.** Ном. № 4772. Грин. III. 299.

Сметанка, ки, ж. Ум. отъ сметана.

Сметанник, ка, м. Раст. Agrimonia eupatoria. Вх. Пч. I. 8.

Сметануватий, а, е. О смушкѣ: сѣрый съ отливомъ матово-серебристаго цвѣта. Вас. 198.

Сміґа, ги, ж.==Шмиґа З. Вх. Пч. II. 16.

I. Смик, ку, м. 1) Смычокъ. Грай, музико, бо ти звук, дери лика, роби смик. Грин. III. 648. 2) ? Гладкий, як смик. Мвж. 170. 3) ? Летіли индики, а в три смихи. Грин. III. 51. 4) мн. Двѣ вертикальныя пластинки, которыя неподвижно соединяють верхнюю и нижнюю части ярма. Шух. I. 165. 5) Бѣбин смік. Названіе парня, который рати состоянія женится на старой женщинѣ. Фр. Пр. 18.

II. Смиє! межд. Дергъ. А він його смик за полу. Хто йде та й смик за новий косник. Мил. 104

Смікати, каю, еш и смічу, чеш, одн в. **смикнути, ну, нѣш, гл.** 1) Дергать, дернуть. За гілочку смикнув, аж дерево те затріщало. Котл. Ен. III. 21. Ми сидимо, а він смиче мене за одежу

та й пита: чи нема у вас копишника? Екат. у. 2) Выпить. Через край смикнув окаянної варенухи. Котл. НП. 385. Добре цівкою смикнув. Ном. № 11752. 3) **Смикнути люльки.** Покурить. А чи не смикнули б, пане Павле, люльки? Стор. I. 64. 4) Тащить, стащить. Стала смикати хазяйське то се, то те. Г. Барв. 364.

Смікватися, каюся, ешся, одн в. смиєнүтися, кнүся, нѣшся, гл. 1) Дергаться, дернутъся, рваться, рванутъся. Чорт—аж лава тріщить—смикається. Рудч. Ск. II. 23. Коли смикнеться, аж не можна встати. Рудч. Смикнулося нести, да, ба! вага не в силу. Греб. 381. 2) Только несов. в. ? Взадъ и впередъ ходить. Вх. Лем. 467.

Смикові, воґо, с. Пронически: подать. Камен. у.

Смиконүти, ну, нѣш, гл. Сильно дернуть, рвануть. Як смиконе! Мвж. 35.

Смирѣний, а, е. Смиранный. Смиреного возносять на високість. К. Іов. 12.

Смирѣнник, ка, м. Скромникъ.

Смирѣнниця, ці, ж. Скромница.

Смирїти, ся, см. Смирятн, ся.

Смірна, ни, ж. 1) Смирна. Дали йому вина з смірною. Єв. Мр. XV. 23. 2) Раст.: а) Nasturtium sylvestre. ЗЮЗО. I. 175; б) Galium Mollugo L. ЗЮЗО. I. 175.

Смірний, а, е. Смирный, кроткій. На смірного Бог нанесе, а ледаче й само наскоче. Ном. № 1962. Ум. **Смирнѣнький, смірнѣсенький.** МВ. II. 102.

Смірність, ности, ж. Смирение, кротость. Г. Барв. 152. У смірності ти вгору вознесешся. К. Іов. 50.

Смирїти, нію, еш, гл. Дѣлаться смиреннымъ.

Смирїшати, шаю, еш, гл. Дѣлаться смириѣе.

Смірно, нар. Смирно, кротко. А в морі спірно, а у хаті смірно. Чуб. III. 366. Ум. Смирнѣньо, смірнѣсенько.

Смирнотá, тія, ж.==Смирність. Не діюмаю віри Антоновій смірності. Г. Барв. 328.

Смирятн, рію, еш, сов. в. смирїти, рію, риш, гл. Смирять, смиритъ, укрощать, укротить. І поглядом смири людську гординю. К. Іов. 91.

Смирятися, ріюся, ешся, сов. в. смирїтися, рієся, ришся, гл. Смирятися, присмирѣть. Смирився паче вовка. Ном. № 2460.

Смичай, чай, м.—чорноголовий. Родъ растенія.

Смичка, ки, ж. 1) Деревянный крюкъ, которымъ дергають сѣно изъ стога. Новомоск. у. 2) Раст. *Сagex*, осока. Вх. Лем. 467.

Смичо́е, чка́, м.=Лучок. А скрипочка *оріхова*, а смичок із руги. Чуб. V. 969.

Смівка, ки, ж. Насѣк. *Syrphus*. Вх. Пч. II. 27.

Смі́ни, їн, ж. мн. Свадебный пиръ на четвертый день свадьбы. (Буковина). ЗЮЗО. II. 511.

Смі́ливий, а, е=Смілий. Ном. № 4334.

Смі́лівість, вости, ж.=Смілість. Мир. ХРВ. 4. Левиц. Пов. 38. *Випив для сміливости*. Грин. II. 165.

Смі́лівісінько, нар. Совершенно смѣло. Лебед. у.

Смі́ливо, нар.=Сміло. ЗОЮР. I. 97. *Неначе птахи чорні в гаї, козачтво сміливо літає*. Шевч. 60.

Смі́лий, а, е. Смѣлый. МВ. (О. 1862. III. 55). Ум. *Смілєнький*, *смілєсенкий*.

Смі́лість, лости, ж. Смѣлость. *Сей мені хміль не буде заважати, а буде моему серцю смілости додавати*. Макс.

Смі́лішати, шаю, вш, гл. Дѣлаться смѣлѣе.

Смі́лка, ки, ж. 1) Также: смілка червона. Раст.: а) *Lychnis Viscaria* L (*Viscaria vulgaris* Moench) ЗЮЗО. I. 127, Авя. 201; б) *Hypericum perforatum*. Вх. Пч. II. 32. *Степова скатерть.... була заткана квітками: червоними купами смілки....* Левиц. Пов. 97. 2) Бусы изъ красной смолы на подобіе коралла.

Смі́лко, нар.=Сміло. Так не смілко береться. Черк. у.

Смі́ло, нар. Смѣло.

Смі́льний, а, е. 1) Смолистый. *Смільна сосна*. НВолын. у. 2) Опаленный, обожженный, задымленный. *Горнець котлові доганяє, а обоє смільні*. Ном. № 8060.

Смі́ти, смію, вш, гл. Смѣть, осмѣливаться. *Козак дівку вірно любить, заняти не сміє*. Мет. 105.

Смі́тіна, ни, ж. Соринка. (Вони) смітинки послідньої не стоять. Мир. ХРВ. 266. Ум. *Смі́інка*.

Смі́тити, ч́у, тиш, гл. Сорить.

Смі́тний, а́, ё. Сорный, мусорный.

Смі́тніє, ка, м. Место, куда сбрасываютъ соръ, мусоръ. Ум. *Смі́тничёк*. *Найшла на смі́тничку ложку та в тин устромила*.

Смі́тніця, ці, ж. 1)=Смі́тніє. *По улиці, по смі́тниці, чом на тобі пусто*. Чуб. III. 137. 2) Лошадь, вывозящая соръ. *Добув десь ту (коняку), шо смі́ття везать.... Ото ви́їхав, ту смі́тницю сорокам-воронам кинув*. Мнж. 14.

Смі́ттяга́, гі, ж. Ув. отъ смі́ття. Множество сору (Залюб.).

Смі́ття́, тя, с. 1) Соръ, мусоръ. *Чи я в мужа не жо́на, чи не госпо́дня? Сім день хати не мела, смі́ття не носила*. Нп. 2) Бранное: дрянъ. Камен. у. *Що я за госпо́дня? Я смі́ття проти моєї па́ні матки*. Г. Барв. 426. Ум. *Смі́ттячко*. Чуб. V. 1112.

Смі́ть, ти, ж. Мятель. Угор.

Смі́тюх, ха́, м. Пт=Посмі́ттюха. Вх. Пч. II. 8.

Смі́х, ху, м. 1) Смѣхъ, хохоть. *Кому горе, людям смі́х*. Ном. 2) Посмѣшище. *Ой не смійся, дівчинонько, сама смі́хом будеш*. Мет. 86. 3) На смі́х підійма́ти. Подымать на смѣхъ, насмѣхаться. *Безпечне по долині розїзжджає, бусурманів на смі́х підіймає*. Макс. *На смі́х сказа́ти*. Сказать въ шутку. *Я на смі́х сказала, а він і повірив*. *Смі́хи збі́ти з чо́го*. Насмѣяться надъ чѣмъ. *Буду тя карати, а чо́го ти смі́хи зби́ла із моєї хати?* Гол. I. 79. 4) Родъ дѣтской игры. Ів. 62. Ум. *Смі́шбк*. Федьк. I. 119.

Смі́ховале́ць, льця, м.=Смі́ховане́ць. Вх. Зн. 64.

Смі́ховане́ць, нця, м. Шутникъ, забавникъ, скоморохъ. Вх. Зн. 64.

Смі́ховина́, ні, ж. Что-либо смѣшное. *Той, хто сказав смі́совину, ніколи не сміявся*. Г. Барв. 309.

Смі́хові́нний, а, е. Смѣшной, юмористическій. *По сті́нах.... малюнки божественні, чи смі́ховинні*. Г. Барв. 122.

Смі́хови́ще, ща, с. Посмѣшище. Св. Л. 40. *Охрі́ме, не зроби́сь смі́хови́щем села*. Греб. 371.

Смі́хота́, ти, ж.=Смі́ховина́? Рк. Левиц.

Смі́хотня́, ні, ж. Хохоть, смѣхъ (многихъ).

Сміхун, на́, м. Часто смѣющійся. См. Смішко, сміюн.

Сміші́ти, шу́, шіш, гл. Смѣшнть. Не ходи удень, не сміши людей. Чуб. V. 18.

Сміші́тися, шу́ся, шішся, гл. Дѣлять себя посмѣшникомъ. Збглись вівці, кози, всі попові, та об'їли шаровари лепухови... Не смішися, мій миленький, не смішися, купи собі шаровари та й прикрийся. Грин. III. 326.

Смішки, шок, ж. мн. Шутка, смѣхъ. Та вже ж мені не ходити в ліски по орішки: да вже ж мені минулися дівочкїй смішки. Чуб. V. 211. Вам смішки з чужої лемішки: наколоти свої та й смійся з неї. ПВелын. у.

Смішко́, ка́, м. Насмѣшникъ, шутникъ, зубоскаль. Смійся, смішку, дам тобі кишку. Ном № 12670.

Смішко́м, нар. Шутя, смѣясь. Підходить до його усе смішком, смішком, а далі як ухватить.

Смішли́вий, а, в. Любящій посмѣяться. МВ. (О. 1862 III. 57). Давно вже він не бачив свого смішливого приятеля. К. ЧР. 21.

Смішний, а, в. Смѣшной.

Смішно, нар. Смѣшно. Хоч смішно, аби затишно. Ном. № 12695.

Смішо́к, шка́, м. 1) Ум. отъ сміх. 2) Пт. *Lanius minor*. Вх. Пч. II. 12.

Сміюн, на́, м. = **Смішко** = **Сміхун**. Смійся, сміюне, дам тобі кишку. Ном. № 12670. Ум. Сміюнець.

Сміюне́ць, нця́, м. Ум. отъ сміюн. 2) Зубь-рѣзецъ.

Смію́ха, хи, ж. Смѣшливая, любящая смѣяться. Конст.

Смію́ньки, ся, гл. Ум. отъ сміятися. Не з мене ся сміюньки, не з мене ся кптити. Грин. III. 185.

Смі́ятися, смію́ся, єшся, гл. 1) Смѣяться. Смійся, дурню, доля буде. Ном. № 12672. Сміється наймит, а нічого не тямить. Ном. № 12673. 2) — з ко́го. Смѣяться, насмѣхаться надъ кѣмъ. Стоїть дівка на порозі, з козаченька сміється. Мет. 89.

Смо́вдирь, ря, м. Бездѣльникъ, лѣнтяй.

Смовдь, ди, ж. Раст.: а) *Peucedanum Oreoselinum*. ЗЮЗО. I. 131; б) *Peucedanum arenarium* Valdst et Kit. ЗЮЗО. I. 131. Кріпкий як смовдь. Лубен. у.

Смосъ, ку, м. 1) Насосъ. О. 1861. VII. 4.

Ком. Р. II. 73. 2) — духовий. Воздушный насосъ. Ком. Р. II. 69.

Смоківни́ця, ці, ж. Смоковница. Загледівши смоківницю оддалеки, що мала листе, прийшов, чи не знайде чого ній. Св. Мр. XI. 13.

Смокта́ння, ня, с. Сосаніє.

Смокта́ти, кчу́, чеш, гл. 1) Сосать. Смоктав люльку. Стор. М. Пр. 121. Смоктали їх п'явки. 2) Пити жадно. Галушки глitala, сирівець смоктала. Щог. В. 78.

Смокто́нути, ну́, нѣш, гл. Потянуть. Випив і калганівки, не забув смоктонутти і перчикової. Кв.

Смола́, лі́, ж. 1) Смола. Чорний як смола. Ном. 2) — шевська. Варь. 3) — земна. Асфальтъ. Шух. I. 12.

Смо́лавець, вця́, м. Сопливець. Угор.

Смобла́вий, а, в. Сопливый. Угор.

Смо́лавка, ки, ж. — біла, Раст. *Silene nutans*. Шух. I. 22.

Смрлі́ти, лю́, лиш, гл. Смолить.

Смб́лі, лів, м. мн. Сопли. Угор

Смо́лівка, ки, ж. Сосновая лучина. Вх. Лем. 467.

Смо́лкій, а́, ё́. Смолистый. Смолке по-ліно соснове. Рк. Левиц.

Смо́ловий, а, в. Сосновый. У тебе хата дубовая, у мене смоловая. Чуб. III. 148.

Смо́лоза, зи, ж. Раст. *Salix Caprea*. Вх. Лем. 467.

Смо́лоскі́п, па, м. Факель. В гордім замку на подвір'ї смолоскипи запалили. Федьк. I. 123.

Смо́лька, ки, ж. Трубка курительная. Ходять по церкві у мегерках, смольки курять, регочуться. Рудч. Ск. II. 197.

Смо́льний, а, в = **Смо́лкій**. Соснова тріска дуже смольна. Рк. Левиц.

Смо́ляний, а́, ё́. 1) Смоляной, смолистый. А в дівчини Гапки смоляний лавки: як сів, — прикипів, і вечерять не сходитів. ХС. II. 196. 2) Чорный какъ смола. Ой бодай же ти, дівчинонько, того не взривала, щоб рученька смоляная травиченьку жала. Чуб. V. 1036.

Смо́ляні́к, ка́, м. = **Смо́лоскі́п**. Лохв. у.

Смо́ля́нка, ки, ж. 1) = **Мазанка** 4. Вх. Зн. 64. 2) Раст. *Viscaria vulgaris* (*Lychnis Viscaria* L.). ЗЮЗО. 127. Ум. Смоляночка.

Смо́ляр, ра́, м. Смоляръ, смолильщикъ, смоловаръ.

Сморж, жа́, сморжі́й, жі́я, м. Грибъ:

сморчокъ, *Morchella esculenta* Pers. Анн. 218. Вх. Пч. II. 33.

Сморід, роду, м. Смордь. вонь. Борз. у. *Більш смороду, ніж потіхи.* Ном. № 9853.

Сморідина, ни, ж. 1) Черная смородина, *Ribes nigrum*. *Калину ламаю, смородину ріжу.* Чуб. V. 85. 2) Смородина. Хороводная весенняя дѣвичья пѣсня.

Смородлівість, вости, ж. Смордність.

Смородлівий, а, е. Смордний.

Смородок, джѹ, м.=Смородина. Ум. **Смородчок**. *Ой піду я в сад, садочок у зелений смородочок, та ляжу засну.* Чуб. V. 702.

Смородь, ді, ж.=Сморід. Употр. также какъ брань. *Смородь така,—ще й не-сеться.* Борз. у.

Смородяний, а, е. Смородинный (черной смородины). *Смородяний цвіт.* Мил. 131.

Сморч, ча, м.=Сморж. Вол. г.

Сморчок, чка, м.=Сморж. ЗЮЗО. I. 128.

Сморщик, ка, м. Название одного изъ играющихъ въ шкопирту. Ив. 20.

Сморщина, ни, ж. У сапожниковъ: деревян. дощечка, вставляемая въ перелюкъ сапога, когда сапогъ на колодкѣ. Сумск. у.

Сморщок, щка, м.=Сморчок? *Щоб тобі довіку було там сморщком сидіти.* Г. Барв. 120.

Смотріти, рю. рнш, гл.=Гледіти. *Смотри кінця кожній справі.* Ном. № 2613.

Смрід, роду, м.=Сморід. *Хто має па-сіку, той має мід,—хто має діти, той має смрід.* Ном. № 9173.

Смуга, ги, ж. 1) Черта, штрихъ. Козел., Лубен. у.у. 2) Полоса. Св. Л. 138. *На руках було видно сині й червоні смуги од вірвовки.* Левиц. Пов. 104. *На спині знать кровавій смуги.* КС. 1882. IV. 171. Ум. **Смужка**, смужечка. *Смужечка світу.* Мир. Пов. II. 117.

Смуганастий, а, е=Смугнастий. Св. Л. 202.

Смугарястий, а, е=Смугнастий. *Чорні п'явки—то кінські, а котрі смугарясті, як в'юни, то саме добре: жиди купують.* НВолын. у.

Смугастий, а, е=Смугнастий.

Смуглявий, а, е=Смаглявий. Г. Барв. 447. *На смуглявих щоках грав ру.м'янець.* Левиц. I. 12. Ум. **Смуглявєнький**. Г. Барв. 217.

Смуглястий, а, е=Смуглявий. Вх. Лем. 468.

Смугнастий, а, е. Полосатый. *На гробовищі хрест помальований смугнастий.* Київ. г.

Смудя, дї, ж.=Смодь. *Не жаліслива сестриця повела брата додому, сама стала з смудою. Ой смудо, смудо тонкая! Була в мене невіжна така.* Харьк. г.

Смудитися, джуся, дишся, гл. Жариться, печься. *Там (у пеклі, в печі) душі ся смудили і чорти їх мішали желізними кочергами.* Гн. II. 252.

Смужечка, ки, ж. Ум. отъ смуга.

Смужка, ки, ж. Ум. отъ смуга.

Смужканий, а, е=Смугнастий.

Смурнѹти, рнѹ, нѣш, гл. Дернуть. *Як смурне того kota за хвіст.* О. 1862. VI. 35.

Смѹта, ти, ж. Печаль, грусть.

Смѹтен, тнѹ, нѣ=Смутний.

Смѹтіти, чѹ, тиш, гл. Печалить, наводитъ грусть.

Смѹтітися, чѹся, тишся, гл. Печалиться. *Загубиш, то не смутись, знайдеш, то не веселись.* Ном. № 5851. *Чого тобі смутитись не знать чим?* МВ. (О. 1862. III. 63).

Смѹтість, тости, ж. Унылость, грустное расположение. *Більше смутости, як радости.* Ном. № 9854.

Смуткувати, кѹю, еш, гл. Грустить. МВ. II. 10. *Смуткувала Марина осінь, смуткувала й зіму.* Левиц. I. 32.

Смутливий, а, е. Печальный. *Матка Його жалослива стоїть під хрестом смутлива.* ЗЮЗО. I. Матер. 28.

Смутний, а, е. Грустный, печальный, унылый. *Хазяїн смутний, все здихає.* ЗЮЮР. I. 73. *В погоду й смутний веселим бував.* Ном. № 602. Ум. **Смутнєнький**, **смутнєсенький**. Чуб. V. 27. МВ. II. 83.

Смѹтність, ности, ж.=Смук. *Видів вашу смутність і хотів порадити вам.* Гн. II. 54.

Смутніти, нїю, еш, гл. Становиться печальнымъ. *Мати усе смутніла.* МВ. II. 180.

Смѹтно, нар. Грустно, печально. *В труби та в жоломіїки смутно-жалібно вигравають.* ЗЮЮР. I. 120. **Смѹтно** себе **мѹти**. Быть грустнымъ, печальнымъ, грустить, печалиться. *Там сидить ясний соколонько, смутно має, жалібенько квилить-проквиліє.* ЗЮЮР. I. 28. *Козаки тебе зачували, смутно себе мали, тяжко здихали.* Макс. Ум. **Смутнєнько**, **смутнє-**

сенько. Було смутнесенько небозі. Греб. 320.

Смѹток, **тѹ**, м. Грусть, унывіє, печаль. Іноді смуток великий напада, що й на світ не точеться дивиться. Смуток ваш на радощі обернеться. Єв. І. XVI. 20. Смѹток її зна Чертъ се знаєть. Ном. № 7866. У його до смѹтну грѹшей. У него множество денегъ. ЗОЮР. І. 233.

Смутувати, **тѹю**, **єш**, гл.=Смуткувати. Мкр. Г. 13. Г. Барв. 204 Я молода смутую. Чуб. V. 583.

Смѹх, **хѹ**, м. Смѹшка, смѹшекъ. У Гребенки употреблено въ значеніи: мѣхъ звѣря. (Вовк) сидить і сам собі радіє, що смѹх його огонь, мов літом сонце, гріє. Греб. 385. Ум. Смѹшок. Вас. 198.

Смѹшѹвий, **а**, **є** Смѹшковий, смѹшечний. Смѹшева шапка.

Смѹшок, **шеа**, м. Ум. отъ смѹх.

Снага, **гн**, ж. Сила; физическая возможность. Г. Барв. 366. Бувало, в кого с снага, обійде чи двадцять хат, чи тридцять. ЗОЮР. І. 43. Роби́мо, ма́мо, до кровавого поту і вже снаги не стає. Кв.

Снадь, **дн**, ж. Загаръ, смуглость. Волос красний, кучерявий, а личенько такі лудит, хотъ го трошки снадь при-сила. Федьк. І. 127.

Снажній, **а**, **є**. Сильный, не истощенный. Та се колись був снажний кінъ. Лубен. у.

Снажно, нар. Тяжелымъ трудомъ. Загорюй снажно та й їж смашно. Ном. № 9967.

Снастіти, **щѹ**, **стіш**, гл. Усващать.

Снасть, **сти**, ж 1) Остовъ, основныя части; напр. въ повозкѣ это оси въ соединяющими ихъ частями и подушки на осяхъ. Рудч. Чп. 249. Части снасти воза: вісь, підтѹка, підгѣрсть, наблѹна, рукав, середина, ухналь, підсок, завіски, стѹсик, кілчок, загвіздок, шворінь, насад, тібель, притічка, ручія. Рудч. Чп. 249—250. На цьому возі снасть добра, хоч у яку дорогу, то видержить. Брацл. у. Згорів чисто вітрак: сама снасть стирчить. Брацл. у. 2) Скелетъ, основныя части тѣла. Г. Барв. 188. Я така (худя). що тільки снасть моя була та й годі. Г. Барв. 4.

Снізька, **кн**, ж. Часть ляди. (См.) Шух. І. 255, 256. См. Снізка.

Сніти, **сню**, **снш**, гл. Видѣть во снѣ. І був би він в царськѣм дворі багато ще снів, гукнув бо звін на Стефані, а він ся збудив. Федьк. І. 37.

Снітися, **снѹся**, **снѹшся**. гл. Снятся. Ном. № 11350. Як снитися ніж, заступ, або лопата,—ледачий язык Кобел. у.

Снітка, **кн**, ж. Раст. Aegorodim Godagraria L. ЗОЮР. І. 110.

Сніцарство, **ва**, с. 1) Ваяніє. 2) Ремесло каретника.

Сніцарський, **а**, **є**. Относящій къ 1) рѣзчику, ваятелю, 2) каретнику.

Сніцарь, **ря**, м. 1) Ваятель, рѣзчикъ. 2) Колесникъ, каретникъ.

Сніця, **ці**, ж. Свица, часть экипажа, куда вкладывается дышло. Чуб. VII. 404. Kolb. І. 67.

Сніще, **ща**, с.=Сон 2. Снилось сніще. Грин. І. 242. Еней заснув і бачить сніще. Котл. Ев. V. 7.

Снівниця, **ці**, ж.=Оснівниця. Чуб. VII. 411. Пряжу оснують на снівницю. Грин. II. 19.

Сніг, **гу**, м. Снѣгъ Злякався, побілів, як сніг. Котл. Ев. II. 30. Ум. Сніжок, сніжечек. Чуб. V. 83.

Снігар, **ра**, м.=Снігур. Вх. Уг. 268.

Снігниця, **ці**, ж.=Сніговиця. Вх. Лем. 468.

Сніговій, **а**, **є**. Снѣжный. Вода снігова. К. Іов. 14.

Сніговія, **ці**, ж. Мятель.

Сніговобілий, **а**, **є**. Снѣжнобѣлый. Левиц Пов. 139.

Сніголюб, **ба**, м. Пт. Подорожникъ зимній, Emberiza nivalis. Вх. Пч. II. 10.

Снігоцвіт, **ту**, м. Бѣлоснѣжный цвѣтокъ. І почали звати лілеєю снігоцвітом. Шевч.

Снігур, **ра**, м. 1) Пт. снігирь, Pyrrhula vulgaris. 2)=Снігурна Вх. Пч. II. 29.

Снігурка, **кн**, ж. Раст. Anemone nemorosa. Вх. Пч. II. 29.

Снідальниця, **ці**, ж. Завтракающая. Снідальницями называються въ свад. обрядѣ дѣвушки и женщины, приходящія въ понедѣльникъ изъ бывшего дома новобрачной въ ея новое жилище завтракать. Грин. III. 447.

Сніданенько, **ка**, с. Ум. отъ снідання.

Снідання, **ня**, с. Завтракъ. Співання в п'ятницю, а снідання в неділю ніколи не минеться. Ном. № 539. Ум. Сніданенько, сніданнячко. Чуб. III. 77. За чужої матінки сніданенька не буде. О. 1862. IV. 7.

Сніданок, **нѹ**, м. Завтракъ.

Снідати, даю, еш, гл. Завтракати. *Ой чи прийде, чи не прийде на вечерю тую, а я мойму миленькому снідати зготую.* Нп.

Сніжéчок, чку, м. Ум. отъ сніг

Сніжі́на, ни, ж. Сніжинка. *А думи гордії розвіє, як ту сніжинку по степу.* Шевч. Ум. Сніжинка, сніжиночка.

Сніжі́ти, жіть, гл. безл. Сніжить, пдти снігу. Вх. Уг. 268.

Сніжні́й, á, é=Сніговий. *Буде дуже сніжна зима.* Грин. I. 254

Сніжні́ця, ці, ж.=Снігови́ця. *Морози лютували і сніжницею мело.* Млак. 52

Сніжо́к, жу́, м. Ум. отъ сніг.

Сніз, снóзу, м 1)=Сноза. 2)=Сніз-ка 2. Kolb. I. 67. 3) Въ полудрабку каждая изъ двухъ крайнихъ планокъ, соединяющихъ верхнюю сторону съ нижнею Лохв. у. См. Снізка. 4) Верхняя дощечка въ корці колеса водяной мельницы См. Корчівка. Мик. 480. Ум Снóзик.

Сні́зка, ки, ж. 1) Ум. отъ сноза. 2) Въ ярьѣ каждая изъ двухъ палок, соединяющихъ верхнюю часть ярма (чашовину) съ нижнею (підгорлям). Чуб. VII. 405. Рудч. Чп. 250. См. Снизька, сніз.

Сніп, снопа́, м. 1) Снопъ *Да взяв на ратище ворота, так як от сніп святого жита візьмеш.* ЗОЮР. I. 4. *Жать за сніп Жать, получаючи плату частію урожаю.* Сим. 196. 2) Пучекъ связанной лучины. Шух. I. 223. Ум. Сніпáк, снопо́к, снóпик, снопо́чок, снóпчик, снóпонько. *А в мене хата сніпками вишита.* Мет. 6. *Мак поспіль украв городи коло кожнісінької хатки, снопчиками та жмутками ріс при дорозі.* МВ. III. 127.

Снісарь, ря, м.=Олюсарь. *Він у нас снісарем,—замки справля, відра і так що инше* Екатор у

Сні́т, ту, сні́та. ти, ж Чурбанъ, отрубокъ. Вх. Зн 65. Желех

Сні́тий, а, е —орі́х=Сні́тяк Вх. Лем. 468.

Сні́ті́стий, а, е Съ головою (о хлѣбѣ) Желех.

Сні́ті́тися, сні́чуся, ти́шся, гл. 1) Покриваться головою (о хлѣбныхъ колосьяхъ). Желех. 2) Плѣсневѣть. Желех.

Сні́тиця, ці, ж.=Сні́ті́й. Вх. Пч. II. 37

Сні́ті́й, ті́я, м Раст. *Uredo segetum*. Вх. Пч. I. 13. См. Засніт.

Сні́ть, ти, ж.=Сні́ті́й Вх. Лем. 468.

Сні́тяк, .ка, м. Орѣхъ безъ зерна и заплѣсневѣлый. Вх. Лем. 468.

Сні́царь, ря, м.=Сницарь.

Снові́га, ги, снові́га, гн, об. 1) Сло-няющийся. *Лізе в очі як сновига.* Ном № 2756 2) Насѣк. *Anthomyia* (meteorisa). Вх. Пч I. 5.

Снові́гайло, ла, м=Снові́га.

Снові́гати, гаю, еш, снові́гати, га́ю, еш, гл. Сновать, слоняться. *А сестра уж і поздоровіла, уже й по хаті сновигат.* Рудч. Ск. I. 137.

Снові́да, ди, об. Лунатикъ. Лохв. у.

Снові́дати, даю, еш, гл.=Снові́гати. *Ніде мені в світі прихилитись, сновідаю заволокою.* Г. Барв. 192.

Снові́дний, а, е. Большой лунатизмомъ Лохв. у.

Сноді́йний, а, е Снотворный *Сноді́йні маки.* Щог. Сл. 67.

Снóза, зи, ж., преимущ. во мн. ч. снóзи. 1) Въ ульѣ: тоненькія палочки для поддержания сотовъ. Подольск. г. 2) Часть плуга. *Тепер моя головонька в тузі, що поламались всі снозоньки в плузі.* Нп 3) Поперечныя связи 4-хъ жердей, составляющихъ остовъ плетеной дымовой трубы. 4) Небольшой дубовый колышекъ, которымъ соединяются концы лопаток въ одноборномъ колесѣ водяной мельницы Черн. у. Ум. Сні́зка.

Снóзик, ка, м. 1) Ум. отъ сніз. 2) Въ остовѣ плетеной изъ лозы корзинки—поперечные прутья, около которыхъ загибаются тонкіе прутья, составляющие сплошную стѣнку корзины Вас. 148.

Снозі́ти, жу́, зі́ш, гл. Придѣлывать снóзи

Снóпик, ка, Ум. отъ сніп.

Снопо́к, пе́а, снопо́чок, че́а, снóпонь-ко, ка, м. Ум. отъ сніп.

Снóпчик, ка, м. Ум. отъ сніп.

Сно́та; ти, ж. Дѣвичье цѣломудріє Чуб. IV. 447. *Доброго роду дитина, що вони по ночах ходила, да при собі сноту носила.* Нп.

Сно́ток, тка, м=Сно́та. Чуб. IV. 451

Снува́вка, ки, ж.=Оснѣвни́ця. Части: побѣдрини (горизонтальныя стороны), колудрабки (вертикальныя стороны), чопи (колышки). Шух. I. 151.

Снува́вник, ка, м. Дощечка или деревянная ложка съ двумя дырами, сквозь которыя проходятъ нитки основы—употребл. при снованіи основы. Шух. I. 150.

Снува́лка, вк, ж. Сновальница, поного устро́йства, нежели снува́вна; по устро́йству она похожа на самото́ку (см.). Части: веретено (стержень), два перехрестя, чоти́ре стовпці (=начі́ам самото́ки), листви́ чі́новатні (двѣ). МУЕ. III. 15.

Снува́льниця, ці, ж. = Снувалка. Угор. МУЕ. III. 24.

Снува́ти, ную́, єш, гл. 1) Сновать, дѣлать основу для тканія. 2) Основувать, создавать. *Три голубоньки радоньку радять, радоньку радять, як світ снувати.* Гол. II. 5.

Снува́тися, ную́ся, єшся, гл. 1) Сноваться, дѣлаться основѣ. 2) Ходить сюда и туда. *Снуюся по хаті, тиняюся.* Г. Барв. 83. 3) Болтаться. *Пояс так і снується коло неї.* 4) Мерещиться, вертѣться. *Снується мі перед очі, як вдень, так і вночі.* Ном. № 378. *Біле личко, чорні брови на душі снується.* Чуб. V. 2.

Сну́ровиці, цѣ, ж. = Шну́ровиці. Гол. Од. 23.

Сня́дити, дію, єш, гл. Плѣсневѣть, покриваться слизью. *Сир снядіє.* Павлогр. у. *Ця капуста вже посняділа, де там ї їсти.*

Соб! меж. Восклицаніє, которымъ погоняють волонъ налѣво; употребляется также въ смыслѣ нарѣчія и значить: налѣво. Св. Л. 217. Kolb. I. 65. *Ідьте, сердечко, наспрямець, а там живе Андрій Швець; а там—круто соб—живе Кулина Вахуленкова.* ЗОЮР. I. 148.

Соба́ка, вк, м. и ж. 1) Собака. *Бреше, мов собака.* Ном. *Гей, братці, втікайте, бо ще старий собака жив.* ЗОЮР. I. 116. 2) Названіє нѣкоторыхъ изъ играющихъ въ игру пиж. Ив. 38. 3) Тяжесть, привязываемая къ концу коледезнаго очепя. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 4) Родъ узора еѣ вышивкѣ. Чуб. VII. 427. Ум. Соба́чка.

Собака́рь, ря, м. Псарь. *Що тих собакарів, хто його зна, скільки було.* Полт. г.

Собакува́тий, а, е. Придирчивый, злой. Грин. III. 303. *Собакуватий у нас урядник—страх.* Волч. у.

Соба́рний, а, е = Соба́чий. О. 1862. V. Кух. 38.

Соба́цький, а, е = Соба́чий. *Життя собацьке.* Ном. № 790.

Соба́ча, ча́ти, с. Щенокъ. *Убийте пса, а собачат своєю заріжу.* Шевч. Ум. Соба́ча́тно, соба́ча́тонько, соба́ча́точко.

Соба́чий, а, е. 1) Соба́чий. Соба́ча віра,

юха. Бранныя слова. *Соба́ча віра... і їсти не давала.* Рудч. Ск. I. 183. *Як поп'ється, то йому не кажи ні злого, ні доброго—така собака юха.* ЗОЮР. I. 152. 2) Растенія: а) — ко́рінь. *Cynoglossum officinale.* Анн. 119; б) — чі коно́плі. *Galeopsis versicolor* Curt. ЗЮЗО. I. 123; в) — че мило. *Saponaria officinalis* L. Анн. 316; г) *Herniaria glabra* L. ЗЮЗО. I. 124; д) — чі реп'я́хи. *Bidens tripartita* L. Анн. 65; е) — чі язички. *Plantago lanceolata.* Анн. 259. 4) Соба́че вим'я. Нарывъ подъ мышкою.

Соба́чий, а, е = Соба́чий. Ном. № 10973.

Соба́чиця, ці, ж. Сука. *На тобі, хортице-соба́чице, хвоста, да не кусай по жовтому, да кусай по білому.* Рудч. Ск. I. 16.

Соба́чка, вк, м. и ж. 1) Ум. отъ соба́ка. 2) Названіє одной изъ звѣздъ возлѣ созвѣздія Большо́й Медвѣди́цы. Грин. I. 1. 3) Раст. *Cynoglossum officinale* L. ЗЮЗО. I. 120.

Соба́чник, ка, м. Любящій соба́къ.

Соба́чній, соба́шній, ні, ж. соб. Соба́ки. Чуб. II. 144. Греб. 408. *Заскавчу́чала соба́чня.* Стор. М. Пр. 111.

Собі́, мѣст. дат. пад. отъ себе́. *Хто за віру умірас, той собі́ царство заробляє.* Ном. № 1.

Собі́р, бо́ру, м. Соборъ, собраніє. *Діва Марія сина родила, сина родила, собі́р збирала.* Чуб. III. 334.

Собі́чити, чу, чиш, гл. Присваивать. *Все собі́чить: і то моє, і се не ваше.* Св. Л. 244.

Соб́кати, каю, єш, гл. 1) Кричать „собі!“, погонять налѣво (волонъ). 2) Помыкать. *Він нами собкав, як волами, та й служили!* Харьк. г.

Соболѣ́вий, а, е. Собо́линый. К. ЧР. 338. О. 1862. VIII. 34.

Соболі́ця, ці, ж. Самка-соболь. *Ой поважай сестру свою, сироту вдовицю; кохай, кохай молодицю, гарну собо́лицю.* Чуб. V. 935.

Се́боль, ля, м. Соболь—животное, а также соботій мѣхъ. КС. 1882. IX. 416. *Візьми шубу з оксамиту, собо́лями підшиту.* Лукаш. 144. Употр. какъ ласкат. слово. *Козаченьку, мій собо́лю, візьми мене із собою.* Чуб. V. 84.

Соболѣ́бвий, а, е = Собо́левий. *А не йому шуба собо́льова.* Чуб. III. 455.

Собо́ля, ля́ти, с. Молодой соболь. МУЕ. III. 149.

Собор, ру, м. 1) = Собір. 2) Соборъ, церковь соборная. *Золотоверхі собори в Київі*. Левиц. I. 214 Ум. **Соборець**, соборчик.

Соборець, рця, м. 1) Ум. отъ собор 2) Собрание священниковъ и всего причта по благочиніямъ для исповѣди и причащенія во всѣ 4 поста. О. 1862. IX. 50.

Соборище, ща, с. = Собір. Чуб. I. 180.

Соббрувати, руу, еш, гл. Соборовать. *Шось йому дуже погано, сьогодні вже запричащали й соборували*.

Соборуватися, руся, ешся, гл. Собороваться. *Я хочу маслом соборуватись* Левиц. I. 386.

Сова, вй, ж. 1) Сова *Ні сич, ні сова*. Посл. 2) — кїтча. Филивъ Вх Лем. 425 Ум. **Совонька**, сбвочна.

Совало, ла, с 1) Совающій, двигающій. 2) Спускание срубленныхъ деревьевъ по особымъ желобамъ съ горъ внизъ Шух I. 180.

Совати, ваю, еш, гл. Совать, двигать

Соватися, ваюся, ешся, гл. Соваться, двигаться, лѣзть. *Совайся, Нечипоре!* Ном № 10971. *Кричав, совався з кулаками* Левиц. I. 320.

Совгалка, ки, ж. = Совганка Вх Зн. 65.

Совганитися, нюся, нишся, гл. Соваться. *Так і совганиться, не бачить, що перед носом*.

Совганка, ки, ж. = Сковзалека Вх Зн. 65.

Совгатися, гаюся, ешся, гл. = Ковзатися. Вх. Зн. 65

Совгач, ча, м. Пестъ въ сукновальнѣ Мик. 481.

Совгнути, гну, неш, гл. Двинуть сильно. *Совгнули кїньми — як грім на небі* Kolb. I. 110.

Совдати, даю, еш, гл. Лѣнливо идти, тяжело ступать ногами.

Совершити, шў, шїш, гл. Выводить верхъ, заканчивать (напр. стогъ). *Розчали класти стїжок, та ще не совершили*. Волч. у.

Сбвзати, заю, еш, гл. Скакать, прыгать, шалить. Угор.

Совзѣниця, ці, ж. Гололедница. Вх. Зн. 65.

Совиний, а, е. Совинный. *Совина лапа*. Чуб. I. 95. *Совині очі*. Грин. III. 391.

Совинчя, чати, с. = Совиня. *У тебе соколинча, а в мене совинча*. Грин. II. 314.

Совиня, нати, с. Птенець совы. Ум. **Совиняtko**.

Совище, ща, с. Большая сова. Грин. III. 461.

Совісний, а, е Добровѣстный, совѣстливый.

Совість, сти, ж. = Сумління *У драгунська совість*. Ном. № 3170.

Совітати, таю, еш, гл. — **кого**. Совѣтывать кому. *Мене люде совітають пити со старшини та пожаліться*. Волч. у.

Совітатися, таюся, ешся, гл. Совѣтываться. *Став з жінкою своєю совітатися* ХС. IV. 16

Совмѣнитися, нюся, нишся, гл. Двигаться, ходитъ туда и сюда. *Батько й мати Василеві засмучені совмѣняться по хаті*. Г. Барв 393

Совманути, ну, неш, гл. Толкнуть, пихнуть. *Пани тільки ногою мене совманула* МВ. (О. 1862. III. 42)

Сбвонька, ки, ж. Ум. отъ сова

Совп, па, м = Подошов. Вх. Пч. II 24 **Совуля**, лі, ж. = Пугутькало. Вх Пч II 14.

Совуля, ні, ж. Ласк. отъ сова

Соглядати, даю, еш, гл. Созерцать, видѣть.

Согравати, граю, еш, гл. Въ думахъ волноваться. *Стане Чорне море согравати*. АД. I. 94.

Согрішати, шаю, еш, сов в. согрішати, шў, шїш, гл. Согрѣшать, согрѣшывать Гн. I. 203.

Содѣржувати, жую, еш, гл. Содержать. *Свято більше від усього содержуємо* Г. Барв. 346.

Содома, ми, ж. Шумъ, суматоха, крикъ, ссора. *Ой содома, пане куме*. Грин. III. 635. *В хаті заїдня, колотмеча, содома піднялась, що й не сказати: Маса з матір'ю зуб на зуб стинається*. Св. Л. 278

Содухи. Два первыя слова похороннаго пѣснопѣнія: „Со духи праведными скончавшися....“; употребляются въ значеніи смерть, конецъ. *Да ти ж мене й не брязнеш так об землю, щоб тут мені й содухи*. К. ЧР. 168. **Сбдухи** спустити. *Издохнуть. Заяць уже спустиив содухи* Вх. Зн. 65.

Соѣдник, ка, м. = Зѣдник. Новомоск. у. (Залюб.).

Созвѣдати, даю, еш, гл. Навѣстить. *Рад би я, сестро, до тебе прибути, тебе созвѣдати* КС. 1882. XII. 496. См. **Одвѣдати**.

Сой, мѣст.=Собі. Юж.-ем сой подумала, же не буду жаловала. Гол. IV.

Сойка, ки, ж. 1) =Соя. Вх. Пч. II. 10.—лісова. Пг.=Лускогоріх. Вх. Пч. II. 9.

Сойм, ма и му, м. Сеймъ. Ум. **Соймик**.

Сокіра, ри, ж. 1) Топоръ, сѣкира. Часть ея. жало—лезвіе, борідка—задняя часть лезвія, носок—его передняя часть, щокі—бока, голова—часть возлѣ обуха, уxo—дыра, въ которой укрѣплено топорнище, ручка, дѣржално—топорнище. Сим. 24. У гуцуловъ: вѣстре=жало, части его также носок и борідка, выше—плечѣ, возлѣ обуха—шія, пазуха=ухо, топорнище—топорнище Шух. I. 175. 2) Родъ писанки. КС. 1891 VI. 379. Ум. Сокірка, сокірочка.

Сокірка, ки, ж. 1) Ум. отъ сокира. 2) мн. Раст.: а) *Delphinium consolida* L. ЗЮЗО. I. 175; б) *Vicia sepium* L. ЗЮЗО I. 141; в) *Delphinium ajacis* L. Мил. 35. ЗЮЗО. I. 121; г)—горідни. *Matthiola annua* Вх. Пч. I. 11. 3) мн. Родъ узора въ вышивкѣ.

Сокіркуватий, а, е. Извительный, рѣзкій. Ні, таки ѝ вона сокиркувата. Кобел. у.

Сокірниий, а, е. Топорный.

Сокірниє, ка, м. Плотникъ. НВолын. у.

Сокірницький, а, е. Плотничій. Сокірницька робота. Рк. Левиц.

Сокирні, ні, ж. Деревянный полукругъ и плуга, служащій для измѣненія ширины паханія, а также и для помѣщенія инструментовъ (топора, бурава и пр.).

Сокірочка, ки, ж. Ум. отъ сокира.

Сокирянка, ки, ж. Кирка. Угор.

Сокіл, кола, м. Соколъ. *Зашумів сокіл із-за крутих гір*. Чуб. V. 206. Употребляется какъ ласкательное слово. Ум. **Сокілик**, **сокілѣн**, **сокілонько**, **сокілонько**, **сокільчик**, **соколѣць**, **сокілѣнко**, **соколѣчок**. Мил. 157. Чуб. V. 1195, 23, 70. Ном. № 801. Грин. III. 498

Сокір, кора, м =Осокір. *Трищать дуби, сокори, вільха і всяке дерево*. Рудч. Ск. I. 134

Сокірвиця, ці, ж. Сукровица. Желех. Угор.

Соковѣ, вѣго, с. Кислый куриный соусъ. Полт. г.

Соковітий, а, е. Сочный. Левиц. I. 354.

Соколені, нати, с. Соколенокъ Чуб. V. 694.

Соколіний, а, е. Соколиный. Ном. № 997.

Соколинча, чати, с.=Соколя. *У тебе соколинча, а в мене совинча*. Грин. II. 311.

Соколіха, хи, ж. Соколиха, соколя самка. *Соколихо-мати, коня не продади*. Чуб. V. 886.

Соколіця, ці, ж.=Соколиха. К. Д. 210. *А для нашої молодиці скажуть правду соколиці*. Гол. IV. 438.

Соколбвий, а, е. Соколиный. *Ото тоби, молода, та дідова борода, соколові очі, добрий дід до ночі*. Чуб. V. 1147.

Сокілонько, ка, **соколѣчок**, чка, м. Ум. огъ сокіл.

Соколя, ляти, с. Соколенокъ. Мил. 219. *Ой високо соколяті угору літати*. Мет. 8.

Сокоріна, ни, ж =Осокорена. *Якширока сокорики віти розпустила*. Шевч.

Сокоріти, рю, ріш, гл. =Секотіти. Мнж. 192. *Сокоче курочка на кришні, сокориць*. К. Цз. 155.

Сокоруха, хи, ж. Эпитетъ курицы. Лохв. у.

Сокотати, чү, чеш, гл. 1) О курахъ: кричать, кудахтать. *Кури крав, у міх клав, кури сокочуть, у міх не хочуть*. Ном. 2) Болтать, трещать. *Не сокочи, жінко*. НВолын. у. *Дітворя сокоче, дітворя клекоче*. Хата. 19.

Сокотач, ча, м. Сторожъ. Вх. Зн. 65.

Сокотіти, чү, тіш, гл. Беречь, стеречь. Шух. I. 184. *Зелене вино славно зацвіло: сокотила вино гречная панна*. Гол. IV. 535.

Сокотітися, чүся, тішся, гл. Беречься, остерегаться. Вх. Зн. 65.

Сокотіти, кочү, тіш, гл.=Сокотати.

Сокотуха, хи, ж. 1) Эпитетъ курицы. 2) Трещетка, болтуня.

Сокрушіна, ни, ж. Раст. Крушина? *Стань ти в чистім полі билиною, хорошою сокрушиною*. Чуб. V. 708.

Сокіти, кчү, тіш, гл. Сочиться. Вх. Зн. 65.

Сокүплювати, плюю, еш, сов. в. **сокүпити**, плю, пиш, гл. Соединять, соединить. *Нехай се святе яблуко наші душі освятить і сокупить*. Г. Барв. 346.

Сокүпний, а, е. Совмѣстный. *Ой лучче нам, подружечко, сокупного жениха мати*. Мил. 117.

Соліти, лю, лиш, гл. Солять *Тричи борщ солити не годиться*. Посл.

Облище, ща, с. У гуцул. пастуховъ: мѣсто, гдѣ даютъ скоту соль. Шух. I. 212.

Солішка, ки, ж. Ум. отъ солома.

Соловѣчко, ка, м. Ум. отъ соловей.

Соловѣй, в'я, м. 1) Соловей. *Защебетав соловей, там у гаю седючи.* Млр. л. сб. 2) Названіе вода, масть котораго подходить къ цвѣту оперенія соловья. КС. 1898. VII. 41. Ум. Соловѣйко, соловѣчко. *Мій таточку, мій соловѣчку.* Мил. 182.

Соловѣйків, кова, ве. Соловьиный. *Ой коби я мала орлові крила, соловейкові очі.* Чуб. V. 338.

Соловѣйко, ка, м.=Соловей. *Соловейко в темнім гаї сонце зострічас.* Шевч.

Соловѣчко, ка, м. Ум. отъ соловій.

Соловій, вія, м.=Соловей. Гол. I. 259. Ум. Соловѣчко.

Соловѣти, вію, еш, гл. О глазахъ: соловѣть, тускнѣть.

Соловѣтний, а, е=Соловѣтовий. *Руки білі, стан тоненький, голос соловѣтний.* Чуб. V. 25.

Соловѣха, хи, ж. Соловьиная самка. *Прилетіла матінка соловѣха.* Чуб. V. 935.

Соловѣвий, а, е. Соловьиный. *Солодких яблук та й найлися, соловѣвових пісень та й наслухалися.* Чуб. V.

Солов'я, яти, с Птенець-соловей. *На калині солов'я.* Грин. III. 86. Ум. Солов'ятко. *А в городі м'ятка, в саду солов'ятка.* Нп.

Солов'ячий, а, е=Соловѣтний. *Як би ж у мене крилечка, солов'ячі очі,—полетіла б у дорогу теменької ночі.* Чуб. V. 741.

Соловѣтний, а, е=Соловѣтний.

Облод, ду, м. Солодъ. *Варив чорт з москалем пиво, та й солоду відрікся.* Ном. № 821.

Солодіти, джу́. діш, гл. 1) Подслащать. 2) Услаждать. *Став солодити свою думу гульнею.* Мир. ХРВ. 400. 3) Въ игрѣ въ солодѣчку—бить палкой по направленію къ партнеру свѣнку (шаръ деревянный или иной). Ив. 13. 4) Заниматься онанизмомъ. Киев. и Полт. г.

Солодіця, ці, ж.—лісова. Раст. *Polypodium vulgare.* Вх. Лем. 468.

Солодіч, ча́, м. Солодковый корень. Угор.

Солодій, діа́, м. Онанистъ.

Солодісінський, а, е. Очень сладкій, очень пріятный. Мил. 162. *Які солодісінські години переживаю я.* Левиц. I. 273.

Солодіти, дію, еш, гл. Солодѣть, бродить.

Солодѣний, а, е. 1) Сладкій. *Не бачив гіркокого, не бачить і солодкого.* Ном. № 2116. 2) Пріятный. 3) Милый, любезный. *О солодкий мій побратимку!* Гол. III. 384. 4) Солодкое злля. Раст. *Inula Helenium.* Екатер. г. Ум. Солодѣнний, солодѣсенський.

Солодкість, кости, ж. Сладость. Желех.

Солодко, нар. 1) Сладко. 2) Пріятно. *Хто солодко живе, той гірко емирає.* Посл. Ум. Солодѣнко, селодѣсенно.

Солодкомо́в(н)ий, а, е. Сладкорѣчивый краснорѣчивый. О. 1862. IX. 124.

Солодкомо́вство, ва, Сладкорѣчивость, краснорѣчивость. О. 1862. IX. 124.

Солодкомо́лбний, а, е Сладострастный *Дарма що крихкотіла, про те солодкомолока.* Луб. у,

Солодкува́тий, а, е. Сладковатый. *Чого це горілка, кумо, солодкувата? чи не з медом вона часом?* Капев. у.

Солодѣвник, ка́, м. Дѣлающий солодъ.

Солбдок, дка, е=Солодѣний. *Не будь ні гірок, ні солодок.* Ном. № 4602.

Солодѣщі, щей и щів, ж. мн. 1) Сладость, сласти. 2) Наслажденіе. *Усі веселощі, всі солодощі в світі очам її душі, мов сон.* Яяляе. К. МХ. 34.

Солодун, на́, м.=Солодій. Лохв. у.

Солодѣха, хи, ж. Родъ кушанья изъ ржаного солода(=кваша?).

Солбдшати, шаю, еш, гл. Становиться слаже.

Солодісінський, а, е=Солодісінський Желех.

Солодію́чка, ки, ж. Родъ дѣтской игры Ив. 13.

Солодіятко, ка, с. Милый, любезный *Сюда мѣ ся, товаришу, мило подивити, відки буде солодіятко волики гонити.* Гол.

Соложі́ник, ка, м. Сладкій пирогъ сладкій хлѣбъ.

Солѣ́ма, ни, ж. Солома. Ум. Солі́мка, солі́мочка, солѣ́мма, солѣ́мочка. *Аби оснівка,—потканнячко—солі́мка.* Ном. № 7547

Солома́ха, хи, ж. Родъ кушанья: жидкое тѣсто (преимущ. гречишное), съ масломъ вскипяченное. Маркев. 161. Чуб. VII. 441. *Житньої соломахи бузиновим молоком запивати.* Макс. (1849) 71.

Солом'їна, ни, ж. Стебель соломы, соломинка. *І за соломинку хопитися, хто топиться.* Ном. № 9783. Ум. **Солом'їнка.**

Солон'їй, нею, м. Раст. *Statice tomentella* Boiss. ЗЮЗО. I. 137.

Солон'їць, нц'я, м. 1) Солончакъ. *Яром, яром за товаром, а горами за волами, солонцями за вівцями.* Чуб. V. 472. *Біжить як на солон'їць.* Очень сп'їшитъ. фр. Пр. 37. 2) Трава, растущая на солончакахъ. Черном.

Солон'їй, а, е. Соленый. *Сахару хоч повен віз, а віз усе солон'їй.* Ном. № 328.

Солон'їна, ни, ж. 1) Солонина. *Не буде з пса солонини.* Ном. № 1269. 2) Свиное сало. *Намащуся я солониною, скочу до хлонців скалубиною.* Гол. V. 683. Ум. **Солон'їнка, солон'їночка.**

Солон'їще, ща, с. = **Солон'їць** 1. *Збігаються як на солон'їще.* Ном. № 13902.

Солон'їно, нар. Солоно. *Без соли солоно, без круп густо.* Ном. № 10074.

Солонувати, н'юю, еш, гл. = **Солонцювати.** *От де бити дрохв—на солонцях, як вони солонують.*

Солонцювати, цюю, еш, гл. Ч'сть соленое, закусывать соленымъ. *Порох ще довго солонцював талавиркою.* Мир. ХРВ. 193.

Солонцюватий, а, е. Солончаковый. Херс.

Солон'їти, плю, пиш, гл. Выставлять, показывать, высовывать (языкъ).

Солоп'їй, п'їя, м. Ротоз'їй.

Солоп'їти, п'їю, еш, гл. Смотр'їть безсмысленно.

Солотвина, ни, ж. Соленое болото, солончакъ. Вх. Лем. 468.

Солотру'є, ка, м. Камень для толченія соли или перцу. Вх. Лем. 468.

Солу'ква, ви, ж. Шт. Вальдшнепъ. Шух. I. 23.

Сол'янка, ки, ж. 1) Солонка. 2) Соленая вода, изъ которой вываривается соль. Kolb. I. 72. 3) Раст. *Salicornia herbacea* L. ЗЮЗО. I. 134.

Сол'ярка, ки, ж. Торгующая солью.

Сол'яр, ра, м. 1) Солеваръ. 2) Торговецъ солью.

Сом, ма, м. Рыба: сомъ. Браун. 30. *Ловили, ловили та й п'їмали сома.* Ном. № 1827.

Сом'їць, нц'я, м., мн. сімці. Каждое изъ т'їхъ бревенъ въ ст'їн'ї хаты, которыхъ только однимъ концемъ связываются въ

замокъ, а другой упирается въ дверные или оконные косяки. Шух. I. 90.

Сом'їна, ни, ж. Мясо сома. Мкр. II. 13. *Що сомина, що свинина.* Ном. № 8116.

Сомир'яти, р'яю, еш, сов. в. сомир'їти, р'ю, риш, гл. Смирять, смирить. *Бо сам Господь—св'ята правда, сомир'яе неправду.* ЗЮЗО. I. Матер. 23.

Сон, сна и сну, м. 1) Сонъ. *Питається сон дрімоти, де ти будеш почувати?* Мет. 2. *То лях, мостивий пан, од сна уставає.* ЗОЮР. I. 52. **Сон** не береться. Не спится. *Хата біла, постіль мила, і сон не береться.* Чуб. V. 2. 2) Сновид'їе. *Одної ночі приснився мені сон* МВ. I. *Сон мара, Бог віра.* Ном. **Ряб'ї** коб'їли сон розс'їзує. Чепуху городить. Чуб. I. 262. 3) род. сону, также: сон-зілля, сон-трава, род. сон-зілля, сон-трави. Раст.: а) *Anemone pulsatilla* L. ЗЮЗО. I. 133. Анн. 35; б) *Anemone pratensis* L. ЗЮЗО. I. 133. Анн. 35; в)—б'їлий. *Anemone sylvestris*. ЗЮЗО. I. 175. *Щоб на той рік діждати сону топтати.* Ном. № 332. *Молода сестра сон-траву ірвала.* Нп. 4) С'їм'ячки подсолнечника. 5) Рыба сомъ. Вх. Пч. II. 21. Ум. **Сб'їни, сон'їк, сб'їненко.** Мил. 36. **Сон'їк.** *Ходи, сонку, в колисочку, присни нашу дитиночку!* Макс. (1849). 102. *Вже ж бо я свого соненька та не відгадаю.* Грин. III. 205.

Соненько, ка, с. 1) Ум. отъ сонце. 2) Ум. отъ сон.

Сонечко, ка, с. 1) Ум. отъ сонце. 2) Нас'їк. Божья коровка.

Сон'їк, ка, м. Ум. отъ сон.

Сонл'ївий, а, е. Сонливый. *Сонливого добудинися!* Ном. № 10398

Сонл'ївиці, ць, ж. мн. Сонливость. *На мого сина дрімливиці, сонливиці і сплячки.* Чуб. I. 112.

Сонн'ївий, а, е = **Сонливый.** *Я хоч сонливий, та все таки раніше встав.* Зм'їев. у. *Нев'їстка сонливая, дрімливая.* Нп. Черн. у.

Сонн'ївиця, ці, ж. = **Сонливиці.** Мил. 34.

Сонний, а, е. Сонный. *Його сонного будили—не збудили.* Макс.

Сонн'їці, ць, ж. мн. = **Сонливиці.** *На те вам ночниці, оддайте нам сонниці.* Грин. I. 29.

Сонн'їта, ти, ж. Сонливость. *Но бабу все нападає сонн'їта.* Рк. Левиц.

Сон'їк, нк'я, м. Ум. отъ сон.

Сонце, ця, с. 1) Солнце. *Ой звечора вітер віє, зраня сонце гріє.* Мет. 59. Сх'їд-

сбнця. Востокъ. Захід-сбнця. Западъ. Пбіки сбнце свѣтитъ. Вовѣки, всегда: никогда. Тоже: Пбіки свѣт-сбнця. Поки свѣт-сонця во-роги б Київѣ не достали. ЗОЮР. I 4. Ум. Сбненько, сбнечко. Од соненька личенько смагне. АД. I. 34.

Сбнців, цѣва, вѣ. Приналежачій соляну. Проситъся знов на ніч у сонцевої матери. Рудч. Ск. I. 83.

Сончовій, а, 6. ? Пару чобіт сончових. Чуб. V. 65.

Сбнѣки, ків, мн. Сонъ. Соньки, дрімки в колисоньки. Мет. 1.

Сонько, кá, м. 1) Ум. отъ сон. Ходить сонько по долині... Ой ну, соньку, в колисоньку, заколиши дитиньку. Мил. 35. 2) Соня, сонливець. Оставляю ж сих хронті соньків Котл. Ев. V 40.

Сонюга, ги, об. Соня, любящій, любящая спать. Конст. у. Ум. Сонюжка.

Сбнях, ха, м. = **Соняшник.** Сбняхи. Сбнячки - подсолнечника.

Сбняшний, а, 6. Солнечный. Дні були чудові, тихі, соняшні. Левиц. I. 426. Соняшний свѣт.

Сбняшник, ка, м. Раст. подсолнечникъ. Широколистий соняшник. Левиц. I. 28. Ум. Сбняшничок.

Сбняшниковий, а, 6. Изъ подсолнечника, подсолнечный. Соняшникова олія. Лебед. у.

Сбняшниця, ці, ж. чаще мн.: сбняшниці. Спазматическія боли въ животѣ. Маркев. 88 КС. 1893 VII 80. Грин. II. 318. ХС. VII. 416.

Соняшничіна, ня, ж. Стебель подсолнечника. Г. Барв. 224. Ум. Соняшничінка.

Соняшничіння, ня, с. соб. Стебли подсолнечника. Г. Барв. 396.

Сбняшию, нар. Солнце свѣтитъ. На дворі соняшию.

Сопáч, чá, м. Рыба Percarina Demidoffii. Браун. 23.

Сопівка, сопілка, ки, ж. Свирѣль. Всяк чоловік в свою сопілку грає. Посл. Чабан вранці з сопілкою сяде на могилі. Шевч. Ум. Сопівочка, сопілонька, сопілочка. Сопілочка з калиночки, ясеневе денце. Чуб. V. 10.

Сопіль, пля, м. 1) Сопля. 2) Ледяная сосулька.

Сопільник, ка, м. Свирѣльщикъ. Ісус побачив сопільників. Єв. Мт. IX. 23.

Сонлівий, а, 6. Сопливый. Хоч сопливий, так щасливий. Ном. № 1625.

Соплякуватий, а, 6 = **Сопливий 1.**

Сопляк, кá, м. = **Сопіль.** Мнж. 7.

Сопокій, кою, м. = **Супокій.** За дурною головою нема ногам сопокою. Ном. № 6682.

Сопочіти, чнѹ, вѣш, гл. = **Спочити** МВ. III. 62.

Сопротівний, а, 6 = **Супротивний.** Сопротивна хвиля затопляє. АД. I. 190.

Сопті, пѹ, пѣш, гл. Сопѣть. Сопе, як ковальський міх. Ном.

Сопѹн, на, м. Тотъ, кто сошитъ. Въ загадкѣ: носъ. Ном. № 220, стр. 297.

Сопѹх, хá, м. Зловоніе, испареніе. Угор. Шух. I. 112. Сопухи від сіна душать мене. Ананьев. у. Треба зробити діру, щоб сопухи виходили. Ананьев. у.

Сбпѹха, хи, ж. 1) Сажа. Грин. II. 178. 2) Испачканная въ сажу рубаха, черная, какъ сажа. Росхристана сорочка-сопѹха. Г. Барв. 23.

Сброк, кá, числ. Сорокъ. Найпереди́ треба грішми зарядуватъся, то сорокма карбованцями визволишся. Лебен. у.

Сорока, ки, ж. 1) Пт. сорока. Сорока білобока. Рудч. Ск. I. 135. 2) Родъ дѣтской игры. Пв. 38. 3) Въ свадебномъ обрядѣ а) **Сорбну скакати.** Танцевать по лавкамъ. Когда вносятъ изъ комбрі сорочку новобрачной, то, завѣся иконы, всѣ присутствующіе, предводимые старшимъ дружи́мъ, держащимъ въ рукахъ сорочку, танцуютъ, съ соотвѣтствующими пѣснями, по лавкамъ и скамьямъ вокругъ стола и всей хаты, обходя ее трижды въ сторону, противоположную движенію солнца. Черниг. г. МУЕ. III 152. б) **Водіти сорбки** = **Ходити** перезвою. МУЕ. III. 154.

Сорокáтий, а, 6 = **Строкáтий.**

Сорокáтільник, ка, сорокáч, чá, м. = **Сорокопуд.** Вх. Пч. II. 12.

Сороківець, сороковець, вця, м. Моне-та различной цѣнности: а) двадцать коп.; б) сорокъ крейцеровъ. Гол. А пани ся чудували—кілько має грошій! Не пасе він чтири роки ні кози, ні вівці, лише прятав у кобівку білі сороківці. Лукаш. 137. Дали йому сороківця, він думав, що червінця. Грин. III. 516. Ум. **Сороківчик.**

Сороківка, ки, ж. 1) = **Сороківець.** Снм 51. Мкр. Н. 29. 2) **Копá-сороківка** Счетная единица у оконщиковъ при про-дажѣ оконъ: 40 оконъ. Вас. 150.

Сороківчик, ка, м. Ум. отъ сороківець

Сороко́вий, а, в. Сороковой. *Підходили вже сорокові пта йому.* К. Гр. К. 15.

Сорокові́ни, він, ж. Сороковый день по смерти. Мил. 171. *На сороковинах так було, як і на похоронах, тільки пахнуло ще й на гробу правили.* ЗОЮР. II. 287

Сорококо́лявці, ців, м. мн. Орваментъ на писанкахъ, въ котромъ заключається 40 треугольниківъ. КС. 1891. VI 364.

Сорокола́тий, а, в. Имѣющій 40 запла́тъ, оборванный (шутечно). *Ех, брате, брате сороколатий, а на мені сьмсот і чотирь.* Погов. Черк. у.

Сорокола́тний, я, в. Сорокалѣтній () 1861. I. Кон. 321.

Сорокопу́д, да, сорокопу́ст, ста, и Пт. сорокопутъ. Вх. Пч. II. 12. *Сорокопу-да гріх бить, бо він за курями тягне—кобця б'є.* Чуб. I. 60.

Сорокоу́ст, та, м. Сорокоустъ Кв.

Сорбкувати́й, а, в. Пестрый: черный съ бѣлымъ. Богод. у.

Сороку́ля, лі, ж. Гадюка. *Сорокуля го ун'єлила.* Вх. Зн. 73.

Сорокуш, ша, м. = **Сорокопуд.** Вх. Пч. II. 12.

Сором, му и ма́, м. Срамъ, стыдъ. *Скрізь землю б пішла від стиди й сорому.* Кв. I. 46. **Сброму набра́тиса** Осрамитися. *Оце ялось такого сорому набрався, що думав з жінкою розплюватися* Харьк. г. **Без соромá ка́зка.** Сказка съ непристойностями. Выраженіе это употребляется, когда говорятъ о комъ-либо, сдѣлавшемъ или сказавшемъ что-либо непристойное. Ум. **Соромби́.**

Соромати́ся, маюся, вшся, гл. = **Соромитися.** Чуб. V. 575. *Той бідний батько голодний, а попросити соромается.* Грин II. 170.

Сорбмати́, млю, миш, гл. Срамитъ, стыдитъ.

Сорбмитися, млюся, мишся, гл. Стыдиться, конфузиться. *Бо я вже й Бога не боюсь і не соромлюся людей.* Шевч.

Соромі́жливий, а, в. = **Сором'язливий.**

Соромі́тний, а, в. = **Сороміцький.** Шевч. II. 162.

Соромі́тник, ка, м. Безстыдникъ. *То паскудник, соромітник, він і батька і матір ні за що не має.* Васильк. у.

Соромі́тниця, ці, ж. Безстыдница. *За те ми не ймемо віри, щоб оце така, мовляв, соромітниця, всьогосвітня леда-*

щиця та переставила свою натуру. Васильк. у.

Соромі́цький, а, в. Безстыжій, безстыдний, срамной, неприличный, похабный. *Сороміцькі пісні*

Соромлі́вий, а, в. Стыдливый. *Доброго здоров'я! ледві обізвався дівчина, і її лице так і спануло соромливим полум'ям.* Левиц Пов. 102.

Соромлі́во, нар. Стыдливо.

Соромлі́жий, а, в. = **Сором'язливий.** Г. Барв 383. *Така вже в нас соромляжа. мов засватана.* МВ. I. 17

Соромля́тиса, ляюся, вшся, гл. = **Соромитися.** *Чого хочеш—попроси, не соромляйся.* Грин. III. 650. *Я усе соромляюсь, усе мовчу* Г. Барв. 64.

Соромно, нар. Стыдно *Та рознесе таку погану славу, що соромно й сказати* Гліб. *Соромно такому багатиреві сина єдинця у найми пускати.* Мир. Пов. II. 21

Соромо́к, мка́, м. 1) Ум. отъ сором 2) Реніс (у малолѣтняго). Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Соромо́та, ти, ж. Срамота, стыдъ. *Соромота вийти за ворота.* Ном. № 3173. *Ледащиця з мене кпиться,—мені соромоти.* Чуб. V. 296.

Сором'язлі́вість, сором'язлі́вість, востя, ж. = **Соромливість**

Сором'язлі́вий, сором'язні́й, сором'язлі́вий, а, в. = **Соромливий.** *Сором'язлива вже така.* Греб 393.

Сором'язлі́во, сором'язно, сором'язлі́во, нар. = **Соромливо.**

Сороченька, ки, ж. Ум. отъ сорочка

Сороченя́, ня́ти, с. Рубашечка, рубашенка, сорочечка. *Шне маленьке сороченя.* Шевч. II. 223. *Жиденята, як кошашня, обідрані, в чорних сороченятах* Левиц. I 95

Сорочечка, ки, ж. Ум. отъ сорочка.

Сорочі́й, а, в. 1) Сорочій. Ном. № 12743. 2) Раст.: а)—чі ягоди. *Blitum virgatum*; б)—ча лалка. *Trifolium montanum* L ЗЮЗО. I 139; в)—чі лапки. *Primula veris*. Анн 272. 3) Сороче, также: сороча лалка. Мѣтка на ухѣ животного: разрѣзъ въ видѣ трехъ пальцевъ птичьей лапки. (Залюб.). Мнж. 182.

Сорочин, а, в. Принадлежащій сорокѣ. Желех.

Сорочі́на, ни, ж. Рубашка. Грин. III. 525. *Зося посадила коло себе хлопчика в білій сорочині.* Левиц. I. 288.

Сорочі́ни, чін, ж. = **Сороковини.**

Сорóчка, ки, ж. Рубаха, рубашка, сорочка. *Як неділя, то й сорочка біла.* Ном. № 530. Ум. Сорóченька, сорóчечка. Чуб. V. 332. Сорт, ту, м. Сортъ.

Сортува́ти, тую, еш, гл. Сортировать.

Сосна́, ні, ж. Сосна. *А в бору сосна колихалася.* Чуб. III. 191. Ум. Сбсонка, сбсонька, сбсоночка, сбснонька, сбсночна. Чуб. III. 240. Мет. 20.

Сосні́к, ка́, м. Сосновая роща. Ум. Сосничок.

Сосні́на, ни, ж. 1) Сосновое дерево. *Рубай, сину, ти соснину, а я буду гілля.* Нп. 2) Сосновый лѣсъ. *За мѣстом соснина темна далека заступила шлях піскуватий.* МВ. II. 14. Ум. Сосні́нна.

Соснічо́к, че́ка, м. Ум. отъ сосник.

Сосні́вка, ки, ж. Родъ узора въ вышивкѣ. Шух. I. 157, 158.

Сосно́вий, а, е. Сосновый. *Сосновес вдеречко,—дубовее денечко.* Мет. 27.

Сбсоно́нка, сбсно́чка, ки, ж. Ум. отъ сосна.

Сосні́к, ка́, м. Молодой сосновый лѣсъ.

Сбсонка́, ки, ж. 1) Ум. отъ сосна. 2) Раст.: а) Хвопъ, Equisetum. Вх. Пч. I. 10; б) Euphorbia Cyparissias L. ЗЮЗО. I. 122; в)—болотіана. Hippuris vulgaris L. ЗЮЗО. I. 125; г)—польова́. Equisetum argense L. ЗЮЗО. I. 121. 3) Узоръ въ вышиваньѣ. 4) Рядовина́ в сбсонки. См. Рядовина I. Вас. 168.

Сбсоно́чка, сбсонька́, ки, ж. Ум. отъ сосна.

Сосунѣ́ць, нді́я, сосунѣ́к, нка́, м. Дѣгеньшъ, сосущій матку.

Сотáк, ка́, м. Житель Шаришской столицы въ Венгріи. О. 1861. I. 265.

Сотáти, тáю, еш, гл. Мотать. *Такий клуб усе сотаєш, всі нитки висотаси.*

Сотáтися, тáюся, ешся, гл. 1) Мотаться. *Запхай кінці в середину, щоб не соталось. Його слова лилися з уст одно за другим, неначе соталися низкою.* Левниц. Пов. 244 2) О людяхъ: сновать. *Довгенько треба сотатися поміж хатки, ним доберемся до мѣста.* Св. Л. 23.

Сотворі́тель, ля, м. Создатель. *Божє мій милий, сотворителю небесний.* ЗОЮР I. 35.

Сотворі́ти. См. Сотворяти.

Сстворі́ння, ня, с. Твореніє, существо. *На землі, у землі, у морі.... і скрізь бачив усе, кожну людину, кожне найменше створінє.* Гн. I. 83.

Сотворі́ти, ря́ю, еш, сов. в. сотворі́ти, рі́ю, риш, гл. Сотворять, сотворить, создавать, создать. *Сотворив Бог дівчиною.* Чуб. V. 482.

Сотѣ́нний, а, е. Сотенный. *Приходив один сотенний осаула.* Сим. 226.

Сотѣ́нство, ва, с. Званіє сотника. *Од отця до сина так сотенство і перешло.* Кв. II. 52.

Сбтє́нька, ки, ж. Ум. отъ сотня.

Соті́шати, ша́ю, еш, сов. в. соті́шити, шу, шиш, гл. = Уті́шати, уті́шити. *Викнув Іванко половиночку (копи), сотішив дівчину-челядиночку.* Мил. 88.

Сот́ка, ки, ж. 1) Сотня, сотенка. *Тисусє вівицє все на три сотци.* Чуб. 2) Нитка, низка. *Сотка грибів.* Радом. у.

Сб́тник, ка́, Сб́тникъ. *Лучше живий хорунжий, як мертвий сб́тник.* Ном. Ум. Сб́ничок.

Сб́тникі́вна, ни, ж. Дочь сотника. Стор. I. 33.

Сб́тникі́вський, а, е. Сб́тничій. *К чортам пужни сб́тникі́вське харпантво.* Стор. I. 242.

Сб́тникувáти, кую́, еш, гл. Завимать должность сотника.

Сб́тницький, а, е. Сб́тничій.

Сб́тничѣ́нко, ка, м. Сынъ сотника.

Сб́тничка́, ки, ж. Жена сотника. Шевч. 311. *А за ним його сб́тничка Харчиха.* О. 1861. XI. Кух. 18.

Сб́тничок, че́ка, м. Ум. отъ сотник.

Сб́тня, ні, ж. 1) Сотня, сто штукъ. 2) Часть козацкаго полка. 3) Въ старой Украинѣ XVII и XVIII в. нѣвѣстная часть территоріи, состоявшая изъ нѣсколькихъ курінів и сама составлявшая часть полка. Ум. Сб́тєнька.

Сб́тянин, ва, м. Обыватель сб́тніи.

Софі́я, фі́ї, ж. Змѣя Pelias cherssea Шух. I. 22.

Софóрок, рку, м. Соусъ къ вареной курицѣ, приготовленной на томъ бульонѣ, въ которомъ курица варилась. *Готова страва вся стояла... телячий лизень тут лежав, ягни і до софóрку кури.* Котл. Ен. V. 14. См. Супорка.

Сохá, хі́, ж. 1) Столбъ, подпорка, предметъ, вилообразная на концѣ, наир на соху опирается матица хаты, верхняя часть крыши въ клунѣ, на ней вращается рычагъ колодезьнаго журавля; со́хами называются также столбики или подпорки.

на которыхъ уставляється печь и пр. Вас. 196. Шух. I. 109, 237. Также каждый изъ четырехъ столбовъ по угламъ хаты. Kolb. I. 55, 59, *Оце хата! дві сохи та соломи трохи.* Ном. № 1500. *Ой ніч стоїть на сохах.* МУЕ. III. 85. 2) Ножка терлиці въ видѣ развилины. Шух. I. 147. 3) Соха. Чуб. II. 83. *І соха в землі, і воли в ярмі.* Чуб. V. 1118 4) Мѣра пахотной земли въ двѣ пятыхъ части десятины (потому что для вспашки одной десятины необходимо 2½ дня работы одной сохой). Черниг. г. Ум. Сішна, сѣшечна.

Сохар, ра, м. Бревно съ развилиной, стоящее на плоту сплавного лѣса (тальби). — на немъ плотовщикъ кладетъ свои вещи. Шух. I. 181.

Сохвалѣти, лѣю, еш, гл. Восхвалять. *А козак сидить у корчмі та мед-вино кружає, корму сохвалєє.* ЗОЮР I. 219.

Сохнути, хну, нєш, гл. 1) Сохнутъ. *В ніч положу, — мокне, на воду положу. — сохне.* (Заг.: віск). Ном. № 141, стр. 295. 2) Сохнутъ, увядать. *Вяне, сохне сиротою.* Шевч. *Ой чого ж ти, козаченьку, ще й молод, да сохнеш?* Грин. III. 234.

Сохрѣний, а, е. Осторожный. Шух. I. 79.

Сохрѣнно, нар. Осторожно. Шух. I. 80.

Сохтѣвий, а, е. Годный, пригодный. Шух. I. 170.

Сохтувати, тую, еш, гл. Спѣшить. Вх. Зв. 65.

Сѣхур, ра, м. Вилка для зимней ловли рыбы.

Соцький, кого, м. Сотскій. Чуб. V. 973. *Настановляють того мужика соцьким.* Грин. II. 245.

Соцькувати, кую, еш, гл. Быть сотскимъ. *Мій син соцькував.* Новомоск. у.

Сочевіця, ці, ж. Чечевица. *Роди, Боже, жито, пшеницю, горох, сочевіцю.* Чуб. III. 456. Ум. Сочевічна, сочівонька. Чуб. III. 163. *Сочівонька густа.* Чуб. III. 136.

Сочіти, чую, чіш, гл. Подстерегать, выслѣживать. *Я буду сочити: тільки ви заснете, я зараз усі обірзу горіхи. Наш кіт мишу сочить.* Черниг. г.

Сочівонька, ки, ж. Ум. отъ сочевиця.

Сѣшечка, ки, ж. Ум. отъ соха.

Сошник, кѣ, м. Сошникъ, рѣзакъ въ сохѣ Ном., ст. 300, № 370.

Сощепітися, плѣся, пишся, гл. Сдѣлаться, соединиться, сойтись. *Ой росли, росли да й ісхилилися* (явір з березою),

вище церкви да й сощепилися. Чуб. V. 713.

Сѣя, сѣї, ж. Ит. Соя, *Corvus glandarius.* Ном. № 14029. Вх. Пч. II. 10.

Сѣяшний, а, е = Сояшний.

Сѣяшник, ка, м. = Сояшник.

Сѣяшниковий, а, е = Сояшниковий.

Сѣяшниця, ці, ж. = Сояшниця. Чуб. I. 114.

Сояшничїна, ни, ж. = Сояшничина. Ум. Сояшничїнча. *Зачав робити загоми де була сояшничїнка, бур'янина, — все пошло на загоми.* Чуб. II. 36.

Сояшничїння, ня, с. = Сояшничїння. Новомоск. у.

Сѣяшно, нар. = Сояшно.

Спад, ду, м. Наклонъ, покатость. Мик. 480. *Як би ж млин стояв нижче, аніж вода у ставу, то спад був би великий, от і добре б молѣв.* Канев. у. *Треба так зробити, щоб спад був од стїни, то вода стїкатиме.* Канев. у.

Спадѣти, даю, еш, сов. в. спасти, дую, деш, гл. 1) Упадать, упасть, свалиться, свалиться, спастъ. *Нех на тебе всі нещастя з свїта спаде і з неба* Чуб. V. 406. *Без божїї волі і волос з голови не спаде.* Ном. № 26. *Ляха кров, сльози, муки спадуть на вас і на ваші внуки.* Чуб. V. 236. 2) Падать, спидывѣть, спастъ, опастъ. ЗОЮР. I. 12. *Ряса його.... спадала навкруг його такими ж довгими фалдами.* Левиц. I. 134 *Шпка з голови спала.* 3) Сыпаться, осыпаться (о перерѣломъ хлѣбѣ). *Нема часу свого жати, бо панське спадає.* Нн 4) Входить, войти судномъ въ рѣку. *На Лиман-рѣку іспадали.* АД. I. 217. 5) Стекать, стечь. *Вода в Днїстр спаде.* Грин. III. 251. 6) Доставаться, достаться въ наслѣдство. *Все на його спало, що було в батька.* НВодын. у. *Слав на мене великий маєток.* 7) — з чѣго: — з рѣзуму. Глушѣть, поглушѣть. *Нї, наші козаки ще з рѣзуму не спали, щоб вояка од бїди сховали.* Глїб. — з гѣлосу. Спадать съ гѣлосу, терять гѣлосъ. *Дяк нѣ горілки багато і вже спада з гѣлосу* Когл. Нп. 350. — з лиця. — з тіла Худѣть, похудѣть. *А жаль мені дізичоньки, що з личенька спал.* Нп. *Усе, було, тружусь, роблю, аж з тіла спала.* Глїб. 8) — очима на нѣго. Бросать, бросить взглядъ на кого, встрѣтить взглядомъ, упасть взгляду. *Куди я ні гляну, усе на його погляд очима спаду.* МВ. (О 1862. III. 59). *Кудї бчі спали.* *Куда глаза глядятъ.* *Бгити хи-*

нулася, *худи* очі спали. МВ. (О. 1862. I. 104). 9)—на що:—на думку. Приходить, прийти в голову, на мысль. *Ти ізнов чогось сумуєш, Наталко! ізнов тобі щось на думку спало.* Котл. Нп.—на коня. Вскликать, вскочить на коня. *Ой не всів Не-чаєнко та на коника спасти.* Мет. 406.—на стѣжку. Идти, пойти по слѣдамъ ко-го. *От і я на дїдову стежку спала.* Ле-бед. у.

Спадістий, а, в. Покатый, отлогий. *Ге-ріг.... спадистий.* Млак. 86. 2) О животн-ного їдящий и не жирѣющий. *Спадистин-кинъ.* Вх. Зн. 65.

Спадковий, а, в. Наслѣдственный. *Впо-добала я в простій козаццї спадкову пи-ху своїм поважним родом.* Г. Барв. 425.

Спадок, джу, м. Наслѣдство. Г. Барв. 364. К. ХП. 86. *Не мавши спадку, не матимеш і упадку.* Ном. *Од якоїсь тіт-ки у спадку йому достався.* МВ. (О. 1862. I. 48). Иногда только во мн. ч. Мнж. 192.

Спадщина, ни, ж. Наслѣдство.

Спадъ, ди, ж. Часть вѣршки. (См.). Шух. I. 227.

Спакувати, кую, еш, гл. Унаковать, уложить. *Спакували все на віз.* НВолын у. *Спакували свої тлумочки і всі разом пішли до Єгипту.* Гн. I. 108.

Спалати, ляю, еш, гл. Сгорѣть. *Чоти-ри свічі спалали, поки твою дочку вінча-ли.* Грин. III. 464

Спалахкотіти, кочу, тіш, гл = Спа-лахнути Желех. *Земля запалиться і згорить ціла, спалахкотить небо з сон-цем, місяцем і звіздами.* Гн. II. 79.

Спалахнути, хну, нѣш, гл. Вспыхнуть.

Спалій, а, в. Унаслѣдованный. *По-батькові спалій.* (Лобод).

Спаліти, лю, лиш, гл. 1) Сжечь. *Спа-лив та й попел по степу розвіяв.* ЗОЮР. I. 120 *Та ні вітер його не звис, ні сон-це його не спале.* Мет. 208. 2) Опалить (солнцемъ кожу) 3) Безл. *Менѣ спаліло.* Я вспылить, меня взорвало. Павлогр. у.

Спалітися, люся, лишся, гл. 1) Сжечь-ся. *Щоб спалилась з деркачами отта гаспедська буцегарня.* Стор. I. 157. 2) Вспых-нуть, вспылить. *Спаливсь він та до ме-не з кулаками.* Павлогр. у.

Спаль, лі, ж. Мѣсто, гдѣ вижжен-лѣсь. Вх. Зн. 65.

Спам'ятати, таю, еш, гл. Вспомнить. *Не спам'ятаю коли саме це діялось.* Ка-вев. у.

Спам'ятатися, таюся, ешся, гл. Опом-ниться, прийти в себя. *Як упав,—зуби-стя, ледве спам'ятався.* Чуб. V. 1081.

Спанілий, а, в. Превратившийся в бари́на. *Не спаніли, не схлопіли діти України.* К. Досв. 251

Спаніти, нію, еш, гл. Превратиться в бари́на, стать бариномъ.

Спанній, ня, с. Сонъ, спанье. *З спання не купиш коня, а з лежї не справиш одежї.* Ном. № 11299. **Спанній нема́.** Не спится, нѣтъ сна. *Карим очам спання нема, а ніжкам спочину.* Мет. 85.

Спаню́шитися, шуся, шишся, гл. = Спа-ніти. Вх. Зн. 46.

Спантелічити, чу, чиш, гл. Сбить съ толку. *Чоловіка спантеличить мирська суєта.* К. ЧР. 138.

Спантелічитися, чуся, чишся, гл. Сбїться съ толку. *Спантеличивсь, небоже.* Ном. № 5173.

Спар, ру, м. 1) = Спѣка. Вх. Лем. 468. 2) = Садно. Вх. Зн. 65.

Спара, ри, ж. = Шпара. Угор.

Спарити, рю, риш, гл. 1) Обжечь, обва-рить, обдать кипяткомъ. *Як би го окропом спарив.* Ном. № 3386. 2)—шію. Натереть рабочей скотинѣ шею, напр. ярмомъ. Херс. у. 3) Отколотить. *А ти моїх орендарів на-гайкою спарив.* Рудан. I. 37.

Спаритися, рюся, ришся, гл. Обжечь-ся, обвариться. *Спарився, як на окропі.* Ном. № 3386

Спарний, а, в. Душный. Желех.

Спарно, нар. Душно. Вх. Зн. 65.

Спаровляти, ляю, еш, гл. = Справля-ти. *Мені, Івасю Вдовиченку, коня на сла-ву спаровляла.* Мет. 416.

Спарувати, рую, еш, гл. Женить, вы-дасть замужъ, сочетать бракомъ. *Спарувати парубка з дівчиною.* Кв. I. 191.

Спаруватися, руся, ешся, гл. Же-ниться, выйти замужъ, вступить в бракъ. *На всеїдній у неділю вона спарувалась з сліпим своїм.* Шевч.

Спас, са, м. 1) Праздникъ 6 августа. Преображеніе. *Прийшов Спас—держи ру-кавиці про запас.* Ном. № 468. 2) Спа-ситель. 3) Церковь во имя Спасителя. *У Межигорського Спаса тричі причаща-лась.* Шевч.

І. Спасати, саю, еш, сов. в. спасти́-сѣ, сѣш, гл. Спасать, спасти (о душевномъ спасеніи). *Хто хоче душу свою спасти.*

Єв. Мр. VІІІ. 35. Чорна ри́за не спасе, а бі́ла в грі́х не ве́де. Ном. № 204.

II. Спасáти, са́ю, еш, сов. в. спа́сти, сý, сéш, гл. Выпасывать, выпастить, да-
вать скоту сь́даты пось́вы, траву. Там
чумаки ходять, в руках воли водять,
траву спасають. Чуб. V. 964. Треба
спастися житю, бо велике вже. НВолын. у.
Также: сь́даты, сь́сть (растєнія—о тра-
воюдно́мъ животно́мъ). Зі́ле спасає сиви
оленець. АД. I. 33.

**Спасáтися, са́юся, ешся, сов. в. спаса́-
т́ся, сýся, сéшся, гл.** 1) Спастись, спа-
стись (о душевно́мъ спасєніи). Недале-
ко відсі́ля спасається пустельник Стор.
I 106. Я ся під́у питати, як ся грі́хів
спасати. Нп. На грі́х не спаса́шся. Отъ
грѣ́ха не убѣ́жишь. Ном. № 97. 2) Только
несов. в. Говѣ́ть.

Спасє́ний, а, є. 1) Спасє́нійся. Живє
він там (у печері) багато років...—став
спасє́ний. Грин. II. 150—151. 2) Благо́й.
Ді́ло спасє́не і богоугодне. К. Кр. 9.

Спасє́ник, ка, м. 1) Спасаю́чий свою
душу, праведникъ, уго́дникъ. К. Бай. 118.
К. ЦН. 290. 2) Говѣ́льщикъ, спасаю́чийся.
Спасє́ники і́дуть до церкви.

Спасє́ницький, а, є. Относя́щийся къ
спасаю́щєму свою душу или говѣ́ющєму.
К. ПС. 118.

Спасє́ниця, ці, ж. 1) Спасаю́щая свою
душу. К. ПС. 118. 2) Говѣ́льщица.

Спасі́бі, спасі́біг, спасі́бу, меж. 1) Спа-
сибо, благодарю. Левиц. Пов. 369. Спаси-
бі вам за ягідки. ЗОЮР. I. 66. Таки, спа-
сибу йому, добрий на старости був Рудч.
Ск. I. 77. 2) Малá, малій спасі́бі. Мало
пользы, толку, небольшая польза. Жити—
хвалить ласку божу; ярина змилила,
зречки теж припало, смальнуло су-
шею та вітром, з їх мала спасі́бі. Ва-
сильк. у. Мала спасі́бі з того, що він
на самій горі́лці сидить, самою горі́лкою
шинкує, а хлі́ба не приробляє,—малу
спасі́бі заробить. Васильк. у. Зі́мою день
малій; вже по обіді з того дня малій
спасі́бі. Рк. Левиц.

Спасі́тель, ля, м. Спаситель, Спаси-
тель мі́ра, І. Христосъ Бого́ві молились,
Спасі́телю хрестились. Пп

Спа́сів, сова, во. Спасовъ. Спа́сова бо-
рода́. Пучекъ несжатыхъ стеблей хлі́ба,
обыкновенно связываемый на концѣ сжа-
той нивы жнецами. Чуб. III. 226.

Спа́сівка, кя, ж. 1) Успенскій постъ.

Спа́сівка-ласі́вка, а Петрівка-голоді́вка.
Ном. № 482. 2) Сорть грушъ или яблокъ.

Спа́сівський, а, є. Бываю́щий въ успєн-
скій постъ. Швидко висохла вона (хата)
на гарячому спа́сівському сонці. Левниц.
I. 331.

Спа́сіння, ня, ж. Спасє́ніє (духовное).
З дурного гові́ння не буде спа́сіння. Ном.
№ 133. Ой хто мене поці́лує,—заробить
спа́сіння. Грин. III. 654. Ум Спа́сіннячко.
Ном. № 2428.

Спаскúдити, джу, диш, гл. Изгадитъ,
испакостить. Старий стару хвале, що
добрий борщ варє, а молодий свою гудить:
що не зварє, то спаскудить. Чуб. V. 1128.

Спаскúдитися, джуся, дишся, гл. Из-
гадигься, испакостигься

Спасовє́ць, вцá, м. Тотъ, кто произво-
дитъ пограву, пуская свой скотъ на чу-
жое поле. Рк. Левиц.

Спа́сти. См. Спадати.

Спа́стї, ся. См. Спасати, ся.

Спа́ти, сплю́, спиш, гл. Спать. Карі
очі не сплять ночі. Мет. 85. Спа́ти,—аж
пахне! Славян. у. или: спа́ти,—аж гі́лля гнє.
Лебед. у. Сильно хочєся спать.

Спа́тися, спі́ться, гл. безл. Спаться.
Йому ніченька не спі́ться. Мет. 75.
І світ настав, а Ярині не спі́ться,—
ридає. Шевч.

**Спа́тки, спа́тоньки, спа́точки, спатú-
ні, спатúнечки, спатúсі, спатúсічєи, гл.**
Ум. отъ спати. А спатки таке, що мати
її родила до сна. Ном. № 11313. Ще дів-
чина спатоньки не клалась. Мет. 28.
Стєлю пості́ль білу і спаточки ляжу.
Чуб. V. 620. Спатусі на білі́й подусі!—
говорять ребєнку, укладывая его снагъ.

Спахнúти. См. Спахувати.

**Спа́хувати, хую, еш, сов. в. спахнú-
ти, хнú, нэш, гл.** 1) Вспыхивать, вспы-
хнуть. Искра до поку́тя спахнула (гості
будуть). Ном. № 11797. 2) Вспыхивать,
вспыхнуть (о румянцѣ), густо покраснѣть.
Рум'янець густий спахував на личку.
МВ. II. 94.

Спа́цєра, ри, ж. Прогулка. Да що ж
вона, пане брате, під явором робить? Ой
з тим розлучником на спа́цєру ходить.
Чуб. V. 385.

Спа́цір, ру, м. = Спа́цєра. Вийшла во-
на раз на спа́цір. Чуб. II. 133.

Спа́чїти, чý, чиш, гл. Искривить, по-
косить, погнуть.

Спа́чїтися, чýся, чишся, гл. Искри-

вється, покоситься. *Спачились двері Камен. у.*

Спачка, ки, ж. = **Сплячка.** Лохв. у.

Спаш, шу, м. Потрава, порча скотиной траву или хлѣба на поляхъ. Мкр. Г. 21. *Займи скотину і візьми за спаш.* Сим. 217. *Горобці шкоду роблять, а синиця в спаш упаде.* Ном. № 4071. *Між листом повивертались боками довгі і круті білі гарбузи, неначе воли на спашу.* Левиц. Пов. 227.

Спашнѣ, нѣго, с. Плата за потраву. *Спашного дав півкарбованця.* Камен. у.

Спевня́ти, вню́, нйш, гл. Исполнить. Полт. г. *Коли б Господь спевнив мое жадання* К Іов. 13.

Спе́ка, ки, ж. Зной, жаръ. Левиц. Пов. 226. *На дворі стала спека, аж дихати важко.* Левиц.

Спе́катися, каюся, ешся, гл. 1) — **чо́го.** Избавиться, отвязаться, отдѣлаться. 2) — **з ним.** Связаться съ кѣмъ. *Ото вона спекалася з ним, а то й роспекалася.* Харьк. г.

Спекота́, тй, ж. = **Спе́ка.** НВолын. у.

Спекти́, чу́, че́ш, гл. 1) Испечь. *Пече наша, пече, спечи нам коровай грече!* Нп. *Не зітхай,—не остатнє ще спекли.* Ном. 2) Изжарить. *Спик чорне порося.* МВ (О. 1862. III. 64) *Курочку спекла.* О. 1862. II. 30. *Ту рибку скажеть, щоб спекли.* Мнж. 25. 3) Сжечь (человѣка). *Гетьмана, що на огні ляхи спекли.* Шевч. 234. 4) — **ра́на** Покраснѣть, сконфузьясь. *Офicerик трошки спик рака, що одвик по своєму розмовляти.* К. ДС. 19.

Спекти́ся, чу́ся, че́шся, гл. 1) Испечься. *Спикся хлѣб.* 2) Изжариться. *Ще гуска не спеклася.* 3) Быть опаленнымъ солнцемъ.

Спѣ́рва, спѣ́рву, нар. Сначала. *Сперва твоє будеи їсти, а тоді мое.* Рудч. Ск. II. 156.

Сперѣ́д, пред. Изъ-подъ, передъ, съ, отъ. *Сперед моїх очей втік.* Чуб. *Скікнув милий сперед очей, тільки вчула свист.* Чуб. *Іван приймас сперед того коня сіно, а м'ясо ложить перед ним.* Рудч.

Спѣ́реда, нар = **Спереду.** *Ще-ще спѣреда, а ззаду на чортя походить.* Ном. № 2910.

Спереді́ти. См. **Сперезжати.**

Спѣ́реду, нар Спереди, впереди.

Сперезжа́ти, жа́ю, еш, сов. в. спѣ́редіти, дж́у, дйш, гл. Оперезжать, опередить. *Не спережай, Іване, йди поруч.* Канев. у. *Плизуть качки в два рядочки, одна й одну спережає.* Мет. 57. *Думка думку*

спережає. МВ. I. *Він спередив мене ко нем.* Екат. у.

Спереча́ти, ча́ю, еш, сов. в. спѣ́рчитися, чу́, чйш, гл. — **ко́го.** 1) Уговаривать не дѣлать чего, удерживать. *Я його сперечав: бійся Бога, не їдь, теперки ніч!* Камен. у. 2) Препятствовать, воспрепятствовать. *Рубають собі ліс у пана, ніхто не сперече, бо то ни.* Камен. у.

Спереча́тися, ча́юся, ешся, гл. Спорить. *Та се було тоді, як ми з ним сперечалися за землю.* Уман. у. *Стара Тихониха трохи сперечалась, а батько згодився.* Левиц. I. 20.

Сперѣ́читися, чу́ся, чйшся, гл. Перечить, противиться. *Дід не сперечився.* Левиц. Пов. 234.

Спѣ́рти, ся. См. **Спірати, ся.**

Спѣ́рш, спѣ́ршу, нар. Сначала, прежде. *Чи воно так і спершу було, як Христос не народився?* ЗОЮР. I. 12.

Спечали́ти, лю́, лиш, гл. Опечалить. *Що ти, сестро, зробила, нашу матір спечалила?* Pauli.

Спѣ́чний, а, е. Жаркій, душный (о днѣ). Вх. Пч. 65.

Спѣ́чно, нар. Жарко, душно (на дворѣ). Вх. Зн. 44.

Спива́ти, ва́ю, еш, сов. в. спі́яти, зі́п'ю, зі́п'еш, гл. Пить, испивать, выпить, испить. *Тут тобі не бувати, червоної крови не спивати.* Чуб. I. 131. *Дала дівчина козакові кохан-зілля спити.* Чуб. V. 429. (Нехай) з кумою Хмельницькою мед-вино спиває. Pauli. *Спили зелене вино.* Чуб. III. 400.

Спива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. спі́тися, зі́п'юся, зі́п'ешся, гл. Спиваться, спиться. *Чи ти, мужу, спився, чи ти скрутився.* Чул. V. 1081.

Спиж, жу, м. 1) Бронза, мѣдь, кольоний металлъ. 2) Зарубка, углубленіє, вырубленное въ кускѣ дерева. Шух. I. 87, 93. 3) Раст. *Cornus sanguinea* L. ЗЮЗО. I. 119.

Спижа́рня, ні, ж. Чуланъ для провизіи, кладовая.

Спижовий, а, е. Бронзовый, мѣдный. ЗОЮР. I.

Спі́лити, лю, лиш, гл. Поднять пылъ. *Іду я,—це як подме вітер, так і спилив киптюгу поперед мене.* Новомоск. у.

Спі́льна, нар. Пристально. *Спильна на синєє море собі поглядає.* АД. I. 188. Ум. **Спильнѣнька.**

Спильнувати, н'ю, еш, гл. Во время лжється. Вх. Лем. 468.

Спін, ну, м. Остановка, удержж. См. Упин. *А пташки без перестану, без спину виспівували.* Левиц. I. 125. Ум. **Спін-нок.** *Нема спинку вдовиному синку.* Чуб. V. 275.

Спінна, нп, ж. Спина. *Кров дзюркотить, булькотить з спина.* ЗОЮР. I. 146. Ум. **Спінка, спіночка.**

Спинати, н'ю, еш, сов. в. сп'ясті, зіпн'у, зіпнеш, гл. = **Спиняти, спинити.** *За ним жінка у погоню—хватає, спинає, серцем називає.* Чуб. V. 736. 2) Застегивать, застегнуть, прищипливать, скалывать, сколоть.

Спинатися, н'юся, ешся, сов. в. сп'ястися, зіпн'уся, зіпнешся, гл. 1) Застегиваться, застегнуться, прищипливаться, прикалываться, приколоться. 2) Подниматься, становиться. *На ноги сп'ястися.* Левиц. Становиться на цыпочки, приподниматься на пальцах; вообще тянуться кь чему-либо выше стоящему. *Ввійшла я до неї вчора, вона спинається на вікно.* МВ. I. 3) О лошади: становиться, стать на дыбы. 4) Спорить, возставать, возстать против кого. *Як то проти старшини спинатися.* Канев. у. *Мені не можна спинатися з старшиною, бо сина у москалі оддасть.* Канев. у.

Спиніти, ся См. **Спиняти, ся.**

Спінка, ки, ж Ум. отъ спина.

Спинковий, а, в. Спинной, со спины. *Спинкова щетина.* Полт. г. 2) Переносно: самый отборный, лучший. *Саме спинкове панство.* Мир. ХРВ. 418.

Спинкувати, к'ю, еш, гл. Двигаться на спинѣ лежа. *Та за нею спинкує.* Мнж. 132.

Спіннок, нку, м. Ум. отъ спин.

Спінночка, ки, ж. Ум. отъ спина

Спинточити, чу, чиш, гл. Всунуть, втиснуть. *Хоть же смерть к тобі прискоче,—слави в землю не спинточе.* Котл. Од. 494.

Спинчатися, ч'юся, ешся, гл. = **Спинатися** 3. *Хиба це можно спинчатися з губернатором?* Волков. у.

Спиняка, ки, ж. Ув. отъ спина. *Спинка в нїс, болячка в спиняку, поздоровляю, як скажену собаку.* Пом. № 372.

Спиняти, н'ю, еш, сов. в. спиніти, н'ю, ниш, гл. Останавливать, остановить, удерживать, удержать. *Ой гуляла, волю мала, мати не спиняла.* Грин. III. 268.

Ой не спиняйте у ставу води, нехай вода рине. О. 1861. IV. 83.

Спинятися, н'юся, ешся, сов. в. спінатися, н'юся, нишся, гл. Останавливаться, остановиться, удерживаться, удержаться. *Пішла б на край світа, не спинилась би.* Левиц. I. 54. *Час не спиняється.* МВ. I. 150.

Спінс, са, м. Конье. *Як ударить... списом у груди.* Мет. 454. *Скоро настиг, зараз його і проколов списом.* ЗОЮР. I. 120.

Списати, ся. См. **Списувати, ся.**

Спінскати, каю, еш, гл. Сожрать, уничтожить? *Ледачого нигде не спискає.* Ном. № 3229.

Спінсок, ску, м. 1) Снисокъ, записъ. *Ти вже виписаний з наших списків.* Грин. II. 149. *У сільські списки так його записали.* Кв. I. 228. 2) Копія.

Спінсувати, сую, еш, сов. в. списати, ш'у, шеш, гл. 1) Списывать, списать, переписывать, переписать. *Списуючи сі епитихвїї, я дивувався.* Стор. II. 145. 2) Описывать, описать, излагать, изложить письменно. *От і списали на бумагу да в Борзну.* ЗОЮР. I. 71. *Як зо мною була прахтика, то варто навіть списати цеє.* Драг. 63. 3) Исписывать, исписать. *Уже списав увесь папер,—давайте ще, бо нема де писати.—шк'уру* Испешрять, испестрить т'їло знаками ударовъ. *То то ж то так звелів всю шкуру скрізь списати, що то тобі нема і курці де клювати.* Г. Арт. (О. 1861. III. 87). 4) Рисовать, нарисовать. *Писав три дні і три ночі, закіль списав чорні очі.* Мет. 10. *Спишу твоє біле личенько на бумазі, прибію твоє біле личенько в кімнаті.* Чуб. V. 312.

Спінсуватися, суюся, ешся, сов. в. списатися, ш'уся, шешся, гл. Списываться, списаться.

Списьм'енна, списьм'енська, нар. Свысока, по ученому. Котл. Ев. VI. 81. *Оце ж так заговорив вам списьменська.* Стор. I. 68.

Снят, ту, м. 1) = **Спиток.** *Зірвали в чужому саду кілька ягід на спит.* Черн. у. 2) Разспросы. *Взяти кого на спит.*

Спитати, таю, еш, гл. Спросить. *Не спитавши голови, не лізь до нїг.* Ном. № 3838. *Все розберіть та й спитайте тоді себе: що ми?* Шевч.

Спитатися, таюся, ешся, гл. Спросить, разспросить, спроситься. *Спитасяся пня*

і колоди, як прийдеться до чого. Ном. № 9782.

Спі́ти, ся. См **Співати, ся.**

Спитлюва́ти, тлю́ю, еш, гл. Смолоть крупнчатою мукки. Ярая пшениченька у стіжку. Ми її зготуємо, на корован спитлюємо. О. 1862. IV. 13. Ой мельнику, мельниченьку, спитлюй мені пшениченьку. Гринв. III. 660.

Спиток, тку, м. Проба, испытание. Ном. № 4279. Хиба на спиток узяти білі, яка то вона буде.

Спі́тувати, тую, еш, гл. Пробовати, испытывать. Нехай дурнями броди спитують. Черк. у.

Спі́туватися, туюся, ешся, гл. = **Спитувати.** Спитувався він жінку вмовляти, та не така то вона. МВ. (О. 1862. III. 60).

Спиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. зі́пхну́ти, яхну́, зі́пхнеш, гл. Спихивати, спихнуть, сталкивати, столкнуть. Мужик з печі спав—ніхто його не спихав. Ном. № 7050.

Спихо́йка, нар. = **Спишна.** По них ходить красне дівча спихойка. Гол. I. 335.

Спи́ця, ці, ж. 1) Спица (въ колесѣ) Рудч. Чп. 250. Котилися вози з гори, поламалися спиці. Чуб. V. 323. 2) Часть гончарнаго круга. См. Круг 11. 3) Часть млина ручного. (См.). Шух. I. 104. 4) В срубленном деревѣ сукъ, тонкая часть котораго отрублена. Шух. I. 187.

Спича́к, ка́, м. 1) Молодой росток камыша. О. 1862. I. 55. 2) Рыба-самецъ въ то время, когда онъ трется. Мвж. 192.

Спича́стий, а, е. Остроконечный.

Спича́сто, нар. Остроконечно.

Спичка, ки, ж. Остроконечная палочка. Як очей на спичку не повидовбує. Ном. № 3440.

Спи́шна, нар. = **Пишно.** Ой прийшов щиглик спашна, сів собі в саду на вишні. Чуб. V. 1127.

Спища́ти, щу́, щеш, гл. Залищать. Птах спичав. Вх. Лем. 469.

Спів, ву, м. Півніє. Серед пахоців квіток і співу пташиного побачимось. Левиц. I. 303. Музики і співи замовкли. Стор. М. Пр. 54.

Співа, ви, ж. Півніє, півня. А де ж Гонта?... чому не співає? нема його; тепер йому мабуть не до неї, не до співи. Шевч. 201.

Співа́к, ка́, м. 1) Півець. Співак, танцюра на всі руки. Котл. Ев. IV. 11. Так ось коли побачив співака! яка мальована

та штучна птиця. Греб. 391. 2) Півчій. 3) Названіє собаки. Kolb. I. 65. 4) Пів. Sylvia, травникъ. Вх. Пч. II. 14. Ум. Співа́ченько, співа́чон. Федьк. I. 28. Півничок-співачок. Мвж. 3.

Співа́ка, ки, м. = **Співак 1, 2.** Греб. 389. Співають співаки,—щоб вас побрали собаки. Ном. № 12446.

Співа́нка, ки, ж. Півнь. Не співанк, я співала. Гол. I. 172. Ум. Співа́ночка. Лукаш. 146.

Співа́ння, ня, с. Півніє. Співання в п'ятницю, а снідання в неділю ніколи не минеться. Ном. № 539. Ум. Співа́ннячко. Чуб. III. 109.

Співа́ночка, ки, ж. Ум. отъ співанка.

Співа́ти, ва́ю, еш, гл. Півть. В полі пташки літають, веселенько співають. Мет. 65. На гусях грає, красно співає. Pauli. На два криласи не можна співати. Ном. № 6964.

Співа́тися, ва́юся, ешся, гл. Півтсья. Г. Барв. 222. Пісня сама співалася. Левиц. Пов. 25.

Співа́цький, а, е. Относящійся къ півцу, півчому.

Співа́ченько, ка, м. Ум. отъ співак.

Співа́чка, ки, ж. 1) Півца. 2) Півчунья. Дають дівчатам-співачкам. О. 1862. IV. 24.

Співачо́к, чо́ка, м. Ум. отъ співак.

Співе́ць, вця́, м. 1) Півець. Співець славутий Митуса Кост (О. 1861. III. 30). Замок співець. О. 1862. VШ. 11. 2) Поетъ.

Співли́вий, а, е = **Співучий.** Які співливі баби. Черниг. г. Соловей умиши удасться дуже співливий. Волч. у.

Співни́й, а, е. Півучий. Маєш же свашеньки співній. Гол. II. 665. 2) Мелодический, музыкальный.

Співону́ти, ну́, неш, гл. Сразу громко запівть. Раптом як співоне! дзвінко-тоненько. МВ. (О. 1862. III. 64).

Співочи́й, а, е. Півчий. Весела, мов та пташка співоца. МВ. I. Співочу птицю чути. Св. Л. 295.

Співочка, ки, ж. Ум. отъ співа, по вступлено только въ значен.: півчунья. Всякі співочки співають, сидячи, або літаючи, кожна своїм голосочком: там, під віток сидить соловейко.... О. 1862. IV. 72.

Співробі́тник, ка, м. Сотрудникъ. Ну,

добротої собі співробітника придбала Польща! Морд. Пл. 104.

Співробітниця, ці, ж. Сотрудница. Желех.

Співувати, вую, еш, гл. Пѣвать. Вх. Лем. 469,

Співу́н, на́, м. Пѣвунъ. Змісв. у. Мир. ХРВ. 131.

Співу́ха, хи, ж. Пѣвунья. *Співуха невсипуца*. Мир. ХРВ. 113.

Співу́чий, а, е. 1) Любачій пѣть, много поющій. Черк. у. 2) Пѣвучій. *Голосок тихий, співучий*. О. 1862. IX. 69.

Спід, спѣду, м. 1) Исподъ, низъ, нижня часть. *Моливсь за них, як сонце світ на землю рано розсипало, моливсь, як промені спускало воно під спід землі і гніт*. Мкр. Г. 68. *Підверне всіх собі під спід*. Котл. Ен. III. 74. *Підпалили сосну від споду до верха*. Чуб. V. 394. **Споди́** у невода—пижній край. Вас. 186. 2) Дно. *Сьорбайте, хлопці, юшку, а риба на споді*. Пом. № 11997. 3) Глубина, глубь. 4) Изнанка, подбой. *Жупан голубий на версі, красний на споді*. ЗОЮР. I. 97.

Спід, предл. Изъ-подъ. *Спід ринви та на дощ*. Пом. № 1792.

Спідка, ки, ж. 1) Изнанка. *Спідка добра, а верх подраний*. 2) Основаніє. Вх. Лем. 401. 3) Корка нижня у хлѣба. *Взяла-паялицю, постукала, поклала щиколотками під спідку*. Левиц. Пов. 197. *Скоріше вибрав на тарілку, взяв коровай на мир роздав; а музикантам тільки спідку*. Алв. 36. 4) Дно большой лодки (дуба). Мпж. 180. 5) мн. Варешки въ кожаныхъ рукавицахъ. Мпж. 192.

Спідлений, а, е. Слѣвавшійся подлымъ. *Може чие ще не спідлене серце важко заб'ється, до серця озвється*. К. ХП. 43.

Спідліти, лію, еш, гл. Сдѣлаться подлымъ. К. Дз. 213.

Спідневідити, джу, диш, гл. Обмануть, обнадежить и не исполнить. *Поступилися прийти на роботу, а далі й нема й спідневідили мене*. Волч. у.

Спідник, ка́, м.=Спідняк 1. Шух. I. 103, 146.

Спідні́ця, ці, ж. 1) Юбка. Чуб. VII. 428, 429. Гол. Од. 49. КС. 1893. V. 284. 2) Часть полушубка отъ талии внизъ. Вас. 155. Ум. Спіднічка, спідніченька.

Спідни́чина, ни, ж. Юбочка. *Спідничина не зіходить*. Грин. III. 268.

Спідні́чка, ки, ж. Ум. отъ спідниці.

Спідній, я, е, Нижній, исподній. Рудч. Ск. I. 4. *Фе! сказала Катерина, заковилши спідню губу*. Левиц. Пов. 143. *Спідня щелепа. Спідня одежа*.

Спідня́к, ка́, м. 1) Нижній жерновъ на мельницѣ. 2) Нижній пильцякъ. 3) Дно кобзы. КС. 1882. VIII. 281. 4) Часть гончарнаго круга. См. Круг 11. Вас. 179. Шух. I. 260-262. 5) Снятое молоко. *Вершки з глечиків позбірають, а спідняк позливають у сулей та ото й продають дешево*. Каневск. у.

Спідня́рка, ки, ж. Доска на дефъ желѣзнаго кузова. Вх. Лем. 469.

Спідру́чний, а, е. О волѣ, запряженномъ въ плугъ: тотъ, который идетъ со стороны погбнича.

Спідепб́ду, нар. Снизу, со дна. Рк. Левиц.

Спідсі́сти, са́ду, деш, гл.—кого́. *Занять чье мѣсто, замѣнить кого*. Чуб. VI. 20.

Спідті́ха, спідті́шка, нар. Исподтишка. *Спідтиха-тиха підкрадеиця*. Шевч. *Спідтишка мішки рве*. Пом. № 3038.

Спіду́шка, ки, ж.=Спідка 3. Рк. Левиц.

Спіж, жу, м. спіжовий, а, е=Спиж, спижовий. Гн. II. 72. *Спижові гармати*. К. Досв. 103.

Спізнава́ти, наю́, еш, сов. в. спізна́ти, на́ю, еш, гл. Узнавать, узнать. *Бога в Тройці спізнала*. Чуб. I. 181. *Брати сестри не спізнав*. Чуб. V. 918.

Спізнава́тися, наю́ся, ешся, сов. в. спізна́тися, на́юся, ешся, гл. Знакомиться, познакомиться, сходиться, сойтись. *Як з тобою спізнавались,—сухі дуби розвивались*. Чуб. V. 62. *Ой хвортуюно, хвортуюночко, що ти нам зробила, дала ти нам спізнатися, тепер розлучила*. Чуб. V. 278.

Спізні́тися, ню́ся, ни́ся, гл. Опоздать. *Спізнюся, то мати проведуть*. МВ. I. 157.

Спійма́ти, ма́ю, еш, гл. Поймать. *А дивіться, який славний півнік, тра його спіймать*. Рудч. Ск. II. 74.

Спійня́ти, йм́у, меш, гл.=Спіймати. *От-от зайця спійняти*. Св. Л. 96.

Спі́лий, а, е. Спѣлый. *Їх зрізують, як*

спілий колос в полі. Іов. 54. Ум. Спі-
лєнький, спілєсенький.

Спіліти, лію, еш, гл. Созрѣвать, дѣ-
латься спѣлымъ. *Як почина ожина спі-
лїть, то червона, а як приспїє,—чорна.*
Черк. у.

Спілка, ки, ж. Компанія, товарищество.
Чоловік та жінка, то одна спілка. Ном.
Тримати спілку. Вести компанію. *Не три-
май з панами спілки.*

Спілкування, ня, с. Сношеніє, обще-
ніє.

Спілкувати, кую, еш, гл.—з кїм.
Быть въ компаніи, дѣлать что-либо сообща,
имѣть сношенія, связи съ кѣмъ.

Спілчливий, а, о. Склонный, способ-
ный къ дѣйствіямъ въ компаніи, хороший
товарищъ въ общемъ дѣлѣ. *Іван чоловік
спілчливий; як спілчливі люде, то добре,
а як той соб, а той цабе, то эле.* Черк. у.
(Лобод.).

Спільжити, жу, жиш, гл. Ослабить.
*Мусить долишній обруч підбити угору,
аби трохи спільжити—звільнити доги
та тоді забити дно у затір* Шух. I.
250.

Спільний, а, о. Общій, совмѣстный.
К. ЧР. 427. *Це спільний хлїб.* Черк. у.
Розмова стала спільною. Левиц Пов. 262.

Спільники, ка, м. 1) Членъ товарище-
ства, общества, артели, компаньонъ. Левч.
59. 2) Соучастникъ, сообщникъ, сотовар-
ищъ. *Страх напав на синів Заведєєвих,
що були спільниками Симонові* Ев. Л.
V. 10. 3) Берущій землю съ половины.
Спільники садили капусту з половины.
Екат. у.

Спільність, ности, ж. Общность, еди-
неніє. *До гурту, до громади, до спіль-
ности закликають.* К. (О. 1861. I. 311).

Спільно, нар. Совмѣстно, общими си-
лами.

Спімнути, ну, неш, гл.=Спом'янути.
Бога не спімнув. Шух. I. 215.

Спімстїтися, щуся, стишся, гл. Отом-
стити. *Спімстився на мені.* Борз. у.

Спінка, ки, ж. Запонка. Гол Од. 66.

Спїнь, ня, м. Острый конєць веретена
какъ обыкновеннаго, такъ и входящаго въ
составъ сложныхъ снарядовъ, напр. гонч.
круга. Шух. I. 148, 257, 262.

Спїр, спору, м. 1) Споръ. *Нї спору, нї*

ласки. Ном. № 7622. 2) Спорость, успѣш-
ность въ работѣ. *У їх великий спїр у
молочї.* Кїев. у. *Постарїли ми ще за сі
годи,—нема й того спору в руках, що й
тоді був.* Г. Барв. 503. 3) ? *То були відь-
ми і збирали спїр із жита, щоб не було
уроджаю.* Грин. I. 284. 4) Астма. Шух.
I. 36. 5) Нагроможденныя кучи вскрыв-
шагося и снова смерзшагося льда. Вх. Уг.
268.

**Спїрати, раю, еш, сов. в. спєрти, зіп-
рї, зіпреш, гл.** 1) Опирають, опереть, упи-
рають, упереть. 2) Удерживать, удержать,
останавливать, остановить. *Спєрло дїх.* За-
хватило двухъ, нельзя дышать. *У вовка аж
дух спєрло.* Рудч. (К. I. 3. 3) Препятст-
вовать, воспрепятствовать, запретить. *Іди
дочко за Тодїра, я тоді не спєраю.* Федьк.
То їх батько, жартувати, не спєрає.
Федьк. I. 118.

**Спїратися, раюся, ешея, сов. в. спєр-
тися, зіпрїся, зіпрешся, гл.** 1) Опирають-
ся, опереться, упираться, упереться. *Радюх
стояв до півночі, спєрився на тин.* Ле-
виц. Пов. 189. *На пужално... спїрати-
ся.* Рудч. Чи. 203. 2) Упирать, упереться,
заупрямиться. *Хтїв пан, щоб теперка
йшли до нього, так люде спєрлися, що
треба кукурузи збирати.* Камен. у. 3) Спо-
рить, заспорить. *Спєрся зо мною так, що
ну.* Черк. у.

Спїрити, рю, рїш, гл. Отколотить. Вх.
Лем. 469.

Спїрка, ки, ж. Споръ.

Спїрний, а, о. 1) Скорый, быстрый.
Спїрний кїнь. Канев. у. *Сухе жито спїр-
не молотити.* Лебед. у. *Чоловік спїрний
до роботи.* Кїев. у. 2) Спорный, прибыль-
ный, выгодный. *Набиток злий не спїр-
ний.* Ном. № 10374. *Яке не вилягло та
не поплуталось жито, те спїрне косити,
а те—ні.* Волч. у.

Спїрїця, ці, ж. Соргъ луку. Вас. 205.

Спїрно, нар. Споро, спорно, успѣшно. *У
гуртї їсться спїрно і каша.* Ном. № 10731.
У дворї плїдно, а в коморї спїрно. Чуб.
Ш. 366. *Спїрно копає—ворт чаркї да-
ти.* НВолын. у.

Спїса, си, ж. Рыболовный снарядъ, то-
же, что и бстї, но иногда съ однимъ толь-
ко зубцомъ. Вх. Пч. II. 25.

Спїти, спїю, еш, гл. Зрѣть, спѣть. *Ой
з-за гори вітер віє—калина не спїє.* Чуб.
У. 83.

Спіткávání, ня, с. Встрѣча. Левиц. I. 284.

Спіткáти, ся. См. II. **Спотикати, ся.**
Спіткнѹ́тися. См. I. **Спотикатися.**

Спітні́ти, нію, еш, гл. 1) Вспотѣть. покритъся потомъ. *Як укотився козухом на лежанці, то так спітнів.* 2) Запотѣть. *Накрили борщ тарілкою, а вона й спітніла.* Новомоск. у.

Спітнѣ́вити, вію, еш, гл. = **Спітніти.** Гал.

Спіх, ху, м. Поспѣшность, скорость, спѣхъ, проворство. *За дівкою було дуже багато спонів (нажатих), а св. Петро й каже: Господи милостивий, де цій дівці лара, що вона має спіх такий?* Грин. II. 145. *У роботі багато сміху, — то мало спіху.* Павлогр. у. *Знай виводить та виводить, а спіху нема.* Кв. Ум. **Спішбн.** Ном. № 10274.

Спішвити, влю, виш, гл. Окончить пішву. Канев. у.

Спіші́ти, ш́у, ш́ш, гл. Спѣшитъ. *Хто спішить, людей смішить.* Ном. № 5581.

Спіші́тися, ш́ся, ш́шся, гл. Торопиться. *Іде до неї, не спішиться.* МВ II. 170.

Спішний, а, е. Торопливий, спѣшний. *Робота спішна, як кажуть, людей смішить.*

Спішно, нар. Поспѣшно, скоро, спѣшно. *Сіли козаки і поїхали спішно.* К. ЧР. 327. *Дарма, що сліпий на одно око, а спішно робе чоботи.* Волч. у.

Спішбн, шкá, м. Ум. отъ спіх.

Сплав, ву, м. 1) Проливной дождь. *Іде він, аж люнув страшенний сплав, ріка ніби море шуміє.* Федьк. I. 91. 2) Плотъ изъ сплавного лѣса. Камен. у. Черк. у. *Черемошом пливають сплави в далеку чужину.* Млак. 91. 3) Родъ женской болѣзни. ЕЗ. V. 64. См. **Сплавня.**

Сплáвати, ваю, еш, гл. Исплавать. *Я звесь Дунай ісплавав, да такого не видав.* Чуб. V. 922.

Сплавáчка, ки, ж. Сплавленіє, перевезеніє по водѣ сплавомъ. Шух. I. 181.

Сплавля́ння, ня, с. Перевозка водою, сплавомъ.

Сплавля́ти, ля́ю, еш, гл. Сплавлять, стонягъ внизъ по теченію.

Сплáвний, а, е. Судоходный, сплавный.

Сплáвняк, ка, м. Целовщикъ.

Сплавня́, ні, ж. 1) —біла. Бѣли. 2) —чер-

вона. а) Кровотеченіє при родахъ. НВолын. у. б) Менструація. Новомоск. у.

Сплавовій, á, б. О женщинѣ: больная сплáвом. *Іду шукати сплавової жінки.* ЕЗ. V. 64.

Сплáвати, чу, чеш, гл. 1) Заплакать. *Сплакав над ними (процаючись), поблагословив їх.* Гн. I. 145. *Вона стала, сплала, та й дома ся зостала.* Гол. I. 216. 2) Выплакать. *Сплакала очі темної ночі, що світонька не бачу.* Чуб. V. 184.

Сплавнѹ́ти, кнѹ, нѣш, гл. Всплакнута.

Сплáскати, щу, щеш, гл. Соткать? *Ворона напряде, сорока насмиче, а горобчик, жвавий хлопчик, полотенце сплеще.* Чуб. V. 1144.

Сплáчувати, чую, еш, сов. в. **сплаті́ти, ч́у, тиш, гл.** Выплачивать, выплачивать. Грин. I. 293. *Давайте мені всю худобу, а я за ваші частини буду вам сплачувати.* Змієв. у.

Сплескáти, каю, еш, гл. Сплющить.

Сплеснѹ́ти, снѹ, нѣш, гл. Всплеснуть. 30ЮР. II. 10. *Оглянулась назад себе, в долоні сплеснула.* Нп.

Сплесті́, ся. См. **Сплітати, ся.**

Сплéчитися, чуся, чшся, гл. О лошади: вывихнуть плечо. *А тутечки, мєні на лихо, сплечився мій кнь.* Стор. II. 11.

Спливáти, ва́ю, еш, сов. в. **спливті́ и сплисті́, в́у, в́еш, гл.** 1) Сплывать, сплыть, уплывать по водѣ внизъ. *Третій раз ступив — вода пойняла, вода пойняла й шапочка сплила.* Грин. III. 279. *Як мій вік молодий сплив!* Г. Барв. 114. 2) Всплывать, всплыть. 3) Покриваться, покритъся (жидкостью). 4) Сплисті́ з рб́зуму Сойти съ ума. Вх. Зн. 65. 5) Спливті́ на д́умку = **Спáсти на д́умку.** *Спливе їй на думку та проклята ніч.* Мир. ХРВ. 231. *Пухова постіль крізцею спливає.* Чуб. V. 621.

Сплі́гувати, гу́ю, еш, сов. в. **сплигнѹ́ти, гнѹ, нѣш, гл.** Спрыгивать, прыгнута, вспрыгивать, вспрыгнуть. *Сплигнула так мов цвіркун або блоха.* Котл. Ен. VI. 21.

Сплі́нути, ну, нѣш, гл. = **Спливти.** *Ой втонула дівчинька, втонула, іно хусточка китавка наверх сплинула.* Чуб. V. 368.

Сплисті́. См. **Спливати.**

Сплівд́увáти, р́ю, еш, гл. = **Сплюндрувати.**

Сплі́тати, та́ю, ег, сов. в. **сплесті́, т́у, т́еш, гл.** 1) Сплетать, сплестъ, связывать, связать, свивать, свить. *Дивується собі і дума: який би ретязъ ще сплести?*

Шевч. *Тобі рукавички хто сплете.* Г. Барв. 174. *Сплести панчішку. Сплести вінок.* 2) *Выдумать, сочинить. Дивись, ні за се, ні за те й сплетуть не знають.* О. 1862. VI. 87.

Сплітатися, таюся, ешся, сов. в. сплестіся, туюся, тешся, гл. Сплетатися, сплестись, переплетатися, переплестись.

Сплітатися, кн, ж. Раст. *Cuscuta epithimum.* Вх. Лем. 469.

Сплішати, шү, шіш, гл. Уничтожить. *Були віви, усі геть сплішав.* Кременч. у.

Сплодити, джү, диш, гл. Произвести на світ, родить. *Та бодай тая річка риби не сплodiла.* Чуб. V. 331. *Не той тато, що сплodiв, а той, що вигодував, що до розуму довів.* Ном № 7237.

Сплодитися, джүся, дишся, гл. Истощаться и перестать приносить плоды. *А знаєш... чого в тебе земля не родить? Не того, що сплodiлася, ні! Мир* ХРВ. 399.

Сплѣха, нар. 1) Слабо, вяло. 2) Не сплѣха. Не скоро. *Сонце не сплѣха зійде—казав дід Панас.* Левиц. I. 121.

Сплѣвувати, вую, еш, сов. в. сплюнути, ну, веш, гл. Сплєвывать, сплєнуть. *Тричи треба сі слова проказати, за кожним разом по тричи сплєвувати.* Грин. II. 40. *Ой хоч поцілує, дак додолу сплєне.* Чуб. V. 842.

Сплєндрувати, рую, еш, гл. Разграбить, разорить.

Сплєнути. См. **Сплєвувати.**

Сплєх, ха, м. Названіє зайця. Вх. Пч. II. 6

Сплѣха, хн, ж. Шт. Козодой. Змієв. у, Ананьевск. у. Левч. 58.

Сплѣща, щі, ж. Ливень, проливной дождь. Вх. Зн. 65.

Сплѣщати, щію, еш и сплѣщувати, щую, еш, сов. в. сплѣщити, щу, щіш, гл. Закрывать, закрыть, сомкнуть (глаза). *Ручки зложу, очки сплѣщу та ще слово скажу: через тебе, моя мила, в чорний грїб заляжу.* Чуб. V. 232.

Сплѣщатися, щіюся, ешся и сплѣщуватися, щуюся, ешся, сов. в. сплѣщитися, щуся, щішся, гл. Закрывать, закрыться, сомкнуться (о глазах).

Сплѣщий, а, е. Сонливый. *Сплѣщий несе не угонить зайця.* Ном. № 7205.

Сплѣщити, ся. См. **Сплѣщувати, ся.**

Сплємувати, мую, еш, гл. Запятнать. *Колій і Палій у дорогах, сплємуваних кров'ю жупанах.* К. ЦН. 278. *Такоже пе-*

реносно: запятнать Г. Барв. 239. *Оце ж її збезчещено, сплємувано* К. Бай. 114.

Сплємуватися, муюся, ешся, гл. Запятнать себя (въ прямомъ и переносномъ значеніи). *Дивлюсь, дивуючись, на кров з грязю, що ви обидва нею сплємувались.* К. ЦН. 190.

Сплєнтувати, тую, еш, гл.—ліс. Разчистить. *Сплєнтували ліс, плєнту зробили, що й корня не видно.* Чуб. II. 183.

Сплєчий, сплєщий, а, е Сонный, спящий. *Добре, що не спав, а як би на сплєчого напали вовки, то б були розірвали.* Камєн. у.

Сплєгати, гаю, еш, сов. в. сплєгти, жү, жіш, гл. Настигать, настичь. *Лисця де сплєгла курку, то її.* Канєв у *Несподіванє лихо сплєгло.* МВ I. 38

Споважати, жаю, еш, гл. Уважать. *Дай мені, Боже, сей поход сходити, знав би я, як свою матір у домі споважати.* Мет. 418.

Сповєнати, ню, ніш, гл. Наполнить, напитать (жидкостью). *Ти свєєв сиров кров'єв землю сповєнила.* Гол. III. 34.

Сповєнитися, нюся, нишся, гл. Разлитися (о річкѣ). *Там ся річка сповєнила, туди не перейдеш.* Гол. II. 433.

Сповивальниця, ці, ж. Такъ,—преимуществ. въ формѣ ум. *сповивальничка.*—наз. въ свадебныхъ пѣсняхъ новобрачная во время завязыванія ея головы въ женскій уборъ (намѣтку). *Сповивальничка плаче, сповиватися хоче у тканки в коханки, в тонкій серпанки.* Грин. III. 548.

Сповивати, ваю, еш, сов. в. сповіти, вю, єш, гл. 1) Завязывать, завязать, обвивать, обвить (тканью). 2) Пеленать. *Там Пречиста свого сина жупала, а скупавши, в шовкове сповило.* Чуб. III. 323.

Сповівач, ча, м. Свивальникъ О. 1861. II 7. Ум. **Сповівачик.**

Сповіти. См. **Сповивати.**

Сповитѣ, теу, м. Пеленки. *Дитина в сповитку.* Левиц. I 109. Ум. **Сповитѣчок.** *Я ще в сповиточку зосталася сиротою.* МВ. II. 75.

Сповиття, тї, с. Пеленаніє, пеленки. *Ой спи, дитя, без сповиття!* Маск.

Сповитуха, хи, ж. Повивальная бабка. *А бабі сповитусі кладуть у домовину палицю.* ЗОЮР. II 44.

Сповідання, ня, с. Исповѣдываніє, исповѣдь.

Сповідати, даю, еш, гл. Исповѣдывать

а)—*кого*. *Пін сповідає вже останнього*;
б)—*що*. *Той молиться, сповідає гріхи перед братом*. Шевч.

Спові́датися, *даюся, ешся, гл.* Исповѣдываться. *Сповідайтесь, панове, милосердному Богу*. Макс. У угорск. украинцевъ есть сов. в: **спові́стися**, *віщуся, стишся*—признаться кому. Вх. Уг. 269.

Спові́ддя, *дя, с.* Исповѣдь, исповѣдование. *Дорогий шаг до спові́ддя, а після спові́ддя не вельми*. Ном. № 7775.

Спові́дникъ, *кѣ, м.* Исповѣдующій. *Вони й спові́дники оті у Києві грошей ду же багато мають, бо скільки людей виспові́да*. Канев. у.

Спові́дникъ, *ці, ж.* Въ сказкѣ: палка, дубина, которою священникъ билъ чабанѣ, предполагавшаго, что такъ производится исповѣдь, почему и давшаго палкѣ такое названіе. Мнж. 105.

Спові́дь, *ді, ж.* Исповѣдь. *До спові́ди готуюся да все Богу молюся*. Мет. 371.

Спові́ряти, *рѣю, еш, сов. в. спові́рнати, рю, рнш, гл.* 1) — *на ко́го*. Довѣрять, доверить кому. *На ді́да Бутурлаку усі свої маєтки спові́ряс*. КС. 1904. I. 279. 2) — *ко́мү*. Повѣрять, повѣрять, сообщать что кому. *Своїх намірів він не спові́ряв дома нікому*. Мир. Пов. I. 161. *То Христя ж, коли так, усе розкаже, що спові́рила їй подруга*. Мир. Нов. II. 93.

Спові́сти, *ві́м, ві́сі, гл.* Сказать, рассказать. *Я ж би своєму миленькому всю правду спові́ла*. Чуб. V. 5.

Спові́щати, *щаю, еш, сов. в. спові́стити, щу́, сті́ш, гл.* Извѣщать, извѣстити, увѣдомлять, увѣдомить. *Я один уті́к і прибі́г тебе спові́стити*. К. Іов. 4.

Співна, *нар.* 1) Вполнѣ. 2) Не співна розуму. Не въ полномъ умѣ. *Його жінки не співна розуму*. Рудч. Ск. I. 187.

Співняти, *ся. См. Сповняти, ся.*

Сповня́ти, *няю, еш, сов. в. співняти, ню, ниш, гл.* Наполнять, наполнить. *Застилайте столи, сповняйте кубочки*. Мет. 131. *Будем їх двори сповняти, а свої збідняти*. I. Барв. 86.

Сповня́тися, *няюся, ешся, сов. в. співнятися, нюся, нишся, гл.* 1) Наполняться, наполниться, становиться полнымъ. *Уже відро сповнилось водою. Тоді буду я (місяць) світити, як буду сповнятися*. Грин. III. 296. 2) Наливаться, налиться (о ко-

лосьяхъ). *Уже життя сповнилось*. НВолын. у.

Споводува́ти, *дую, еш, гл.* Вызвать, послужить причиной.

Спбвчати, *вчу, чиш, гл.* Сдѣлать, смастерить (съ трудомъ). *Хату повчу та й не сповчу й досі*. Вас. 208. *Плахту наймичці яку спсзчить*. Вас. 208.

Спбгад, *ду, м.* Воспоминаніе. *Про гроні чоловікові ні згаду, ні спбгаду*. Грин. II. 141.

Спогада́ти, *даю, еш, гл.* 1) Вспомнить, припомнить. *Ой хочь мене родиночка з милым розлучила, спогадай же собі, милий, як я тя любила*. Чуб. V. 236. *Спогадай, чим був ти спершу* К. XII. 64. 2) Вообразить, представить себѣ. *Як я тебе кохаю,—не спогадаю*. Пп.

Спога́нити, *ся. См. Споганювати, ся.*

Спога́нювати, *нюю, еш, сов. в. спога́нити, ню, ниш, гл.* Изгаживать, изгадить, портить, испортить.

Спога́нюватися, *нююся, ешся, сов. в. спога́нитися, нюся, нишся, гл.* Изгаживать, изгадываться, испортиться.

Спогляда́ти, *даю, еш, сов. в. спогля́нути, ну, неш, гл.* Взглядывать, взглянуть. Г. Барв. 208. *Ой вийду я на гірку та спогляну на зірку*. Нп. *Та на свого цюру споглядає*. АД. I. 146. *А спогляньте, скільки заду козацьких прапорів*. К. ЦН. 309.

Спогоні́ти, *ню́, ниш, гл.* Догнать, настигнуть. *Нещаслива година Прокопюнка спогонила*. Kolb. II. 54.

Спогра́ти, *рѣю, еш, гл.* 1) Обыграть, взять верхъ въ игрѣ. 2) Побѣдить въ бою. *Блиснули шаблями як блискавиця.... хто кого спограс, той того споймає*. Чуб. III. 279.

Спогрі́ти, *грію, еш, гл.* О желѣзѣ: сварить, спаять. *Спогріти треба ковалю єдну штабу до другої*. Могил. у.

Спогудити, *джу, дш, гл.* = **Огудити**. Kolb. I. 108.

Сподарь, *рѣ, м.* Сокращ. **господарь**. Государь, господинъ, хозяинъ. Котл. Ен. I. 24. *Се беззаконіє творилось либонь за Деція-царя, чи за Нерона-сподаря*. Шевч. *Ви, сподарі, не питайте та ковабасу мені дайте* Грин. III. 36.

Сподаря́ка, *кѣ, м.* Ув. отъ сподарь. *Думи думаз сподаряка*. Мкр. II. 23 *Сю*

ди, туди повернеться—на все сподаряка. Нп.

Сподень, дня, м. Часть гончарнаго круга. См. Круг 11. Вас. 179.

Сподіяти, баю, еш, гл. Встрѣтити. *Смерть його сподибала.* Гн. II. 232.

Сподіваний, а, е. Ожидаемый. *Не вернуться сподівані.* Шевч.

Сподіванка, ки, ж. Ожиданіе; надежда. *Сподівалась я невісточку, як ластівочки, собі на втіху.... Пішла моя сподіванка слідком за некрутами.* МВ. II. 12. *Билось наше серце солодкими сподіванками.* К. ХП. 11.

Сподівання, ня, с = Сподіванка.

Сподівати, ваю, еш, гл. Ожидать. *Лиш, братіку, тебе довіку не сподівати.* ЗОЮР. I. 27. *А на святу неділеньку я й столи позастилаю і в гості вас, моя матінко, сподіваю.* Мил. 202. *До себе великого лицаря Семена Палія у гості сподіває.* Макс. (1849), 89.

Сподіватися, ваюся, ешся, гл. Ожидать, надѣяться. *Слави-пам'яти сподівалась.* ЗОЮР. I. 19. *Не сподівайтесь, мати, сина з походу вже довіку* Макс. (1849), 110.

I. Сподітися, діюся, ешся, гл. = Сподіватися. *Пе п'яниця неділю, а я ся сподію.* Чуб. V. 585. *От і сподійся з його добра.* Камен. у.

II. Сподітися, дінуся, нешся, гл. Дѣваться. *Десь то я, мої милі браття, та й сподінуся. Сподінувся пан Свірговський у сирій могилі.* АД. I. 160.

Сподіяти, дію, еш, гл. Совершить, сдѣлать. *Що ти починив, мій голубе? що ти сподівав?* МВ. (О. 1862. III. 71). *Нехай і так, нехай я гріх сподівав.* К. Іов. 40.

Сподіятися, діюся, ешся, гл. 1) Совершиться, сдѣлаться. *Оттаке то сподіялось.* Шевч. *Боюся сам себе спитати, чи се коли сподіється.* Шевч. 380. 2) = Сподіватися. *Де сподієшся ніч почувати, то там дві будеш.* Чуб. I. 269.

Сподоба, би, ж. = Уподобав. *Дружини шукають, дружини такої, до сподоби мої.* Чуб. V. 35.

Сподобання, ня, с. = Сподоба. *Ані гречки, ні полови, ні колосування, побив дяку кием.... аж до сподобання.* Чуб. V. 674.

Сподобати, баю, еш, гл. = Уподобати. *Не сподобав козак дівки, пішов до вдовиці.* Грин. III. 250. *Ой піду я до млина,*

та до дзюравого, сподобаю мельниченька кучерявого. Чуб. V. 17.

Сподобатися, баюся, ешся, гл. = Уподобатися. *Ой дівчино-паняночко, сподобалось мені твоє личко.* Мет. 10.

Сподобіти. См. Сподобляти.

Сподобляти, ляю, еш, сов. в. сподобіти, блю, биш, гл. Украшати, украсить. *Робітна молода била, ручників наробила, боярів сподобила.* Гол. II. 127. *Голода надѣвъ богатую татарскую одежу, говорить: Ой поле Килиймське! бодай же ти літо й зіму зеленіло, як ти мене при нещасливій годині сподобило.* АД. I. 171.

Сподобний, а, е. Нравящійся; красивый. Употр. въ выраж.: *бути сподобним, сподобною* — нравиться. *Нам староста сподобний.* Рк. Левинц. *Ой дівчино, дівчинонько, яка ти сподобна.* Грин. III. 645. *Кому то вже така краля не сподобна буде!* МВ. (О. 1862. III. 53). *А в шинкарки мед-горілка добра, ще й до того дівчина сподобна.* Чуб. V. 259.

Сподобитися, блюся, бішся, гл. = Сподобатися. *В чистім полі, край дороги ляхам сподобився.* Чуб. V. 954.

Сподоб, дві, м, мн. ч. спідки. 1) Та часть курительной трубки, въ которую вставляется чубукъ. Шух. I. 276. 2) Маленькая тарелочка. Вх. Лем. 469. 3) Спідний закладати в хижі При закладкѣ хаты класть въ углы различныя вещи: зелье, стекло, соль, деньги. Вх. Лем. 469.

Сподоб, нар. Внизу. *Сподом обіравали вишні, а вгорі ще.* Камен. у.

Споживати, ваю, еш, сов. в. спожіти, живу, веш, гл. Употреблять, употребить (въ пищу), потреблять, потребить. *Споживайте, коли вам Бог судив.* Ном. № 10522. *Суди, Боже, возити, в велику скирту зложити і з панами добрими спожити.* Чуб. III. 246. *Споживайте здорові! Кушайте на здоров'є.* Шух. I. 34.

Споживляти, ляю, еш, сов. в. споживіти, влю, виш, гл. Довольствоваться, удовольствоваться.

Споживок, веу, м. Потребление. *Рибу і спродував людям.... а то й собі на споживок ішла.* МВ. II. 75.

Спожіти. См. Споживати.

Спожиткувати, в'ю, еш, гл. 1) Воспользоваться, употребить съ пользой. 2) Съѣсть. *Як вони там трохи спожиткували, тогди забралися і пішли у свою дорогу.* Гн. I. 88.

Спожіток, теу, м = Споживок. *Воро-*

на улітку хоч і що добре запопаде на спожиток, то все кричить „гайно, гайно“. *Ном. № 14028.*

Спожиття́, тя́, с. Потребленіє, употребленіє. *Коли що й робиться, то видно, що не для свого спожиття, не для себе, а так, по звичаю,—аби робити. МВ. (О. 1862. I. 98).*

Спозадівна, нар. Очень давно.

Спозако́лішний, я, е. Очень давно бывший, съ очень давняго времени.

Спозива́ти, ва́ю, еш, гл. Привлечь къ суду. *Г. Барв. 429. Я питаю у людей поради, щоб таки його спозивати. Г. Барв. 335.*

Спозира́ти, ра́ю, еш, сов. в. спозирну́ти, ну́, не́ш, гл. = **Споглядати, споглянути.** *На все цікавим оком спозирає. МВ. (О. 1862. III. 35). Спозирають на свіжі, ще теплі полониці. Гн I. 69*

Спо́їти, ся. См. **Споювати, ся.**

Спока́ятися, ка́юся, ешея, гл. Закаяться. *Я вже спокаявся пити горілку. Змієв. у.*

Спокво́лу, спокволя́, нар. Исподоволь, повемногу. *Так то пани ляхи нашими панів русинів до себе спокволя своїми модами та вигодами попритягали. К. Хм. 21.*

Спо́кій, ко́ю, м. Покой, спокойствие, миръ, тишина. *Заніс мене сивий кінь до дівчини на спокій. Нп. Святий спокою, добре з тобою. Ном*

Спокі́йнісінький, а, е. Совершенно спокойный.

Спокі́йнісінько, нар. Совершенно спокойно.

Спокі́йний, а, е. Спокойный. *Стояв він гарний та спокійний. МВ. II. 27. Ум. Спокі́йне́нький, спокі́йне́сенький*

Спокі́йно, нар. Спокойно. *Ум Спокі́йне́нько, спокі́йне́сенько. Він спокі́йне́нько собі й каже. МВ. (О. 1862. III. 50).*

Споко́їти, ко́ю, їш, гл. Успокоить. *Постіль моя спокоїть трохи муку. К. Іов. 16.*

Споко́їтися, ко́юся, їшея, гл. Упокоится, умереть. *Я звинулась до попа хрестити, аж уже спокоїлась дитина. НВолын. у.*

Споко́й, ко́ю, м. = **Спокій.**

Споковві́ку, нар. Искони. *На високих горах лежить споконвіку сніг. О. 1862. III. 33. Од споконвіку і донині ховалась од людей пустиня. Шевч. 378.*

Споку́са, си, ж. Искушение. *Пильнуй-*

те та молитися, щоб не ввійшли в спокусу. Єв. Мр. XIV. 38. І не введи нас у спокусу. Єв.

Спокусі́ти, ся См. **Спокушати, ся.** **Споку́сливий, а, е.** Искушительный, соблазнительный. *К. Бай. 73.*

Споку́сник, ка, м. Искушитель. *Єв Мт. IV. 3.*

Споку́сниця, ці, ж. Искушительница. *К. Бай. 40 Раді б вони ту думку задавить, як гадину спокусницю. К. ЧР. 326.*

Споку́та, ти, ж. Покаяніє.

Споку́тувати, тую, еш, гл. — **гріх.** Испытать грѣхъ. *Гріхи спокутувати. Ном. А ти гріх мій спокутуєш в людях си-ротою. Шевч.*

Спокуша́ти, ша́ю, еш, сов. в. спокусі́ти, шу́, сиш, гл. Испытать, искусить. *Хиба не чорт, щоб не спокусив? Ном. № 196.*

Спокуша́тися, ша́юся, ешея, сов. в. спокусі́тися, шу́ся, сишея, гл. Впадать, впасть въ искушение.

Сполі́тися, лю́ся, лі́шся, гл = **Споля́тися.** *Ми з ними не сполимось. НВолын у. (Лобод.).*

Сполі́скувати, кую, еш, сов. в. сполоска́ти, щу́, щеш, гл. Смыть, смыть, сполоскать, поливать, полить, смачивать, смочить. *Вода все сполосе, лиш злого слова ніколи. Ном. № 12867. Із тої хмари дрібний дощик хвоце, ой він же мені голівку сполосе. Чуб. V 1002. Сорочку сполосцу. Г. Барв. 359.*

Сполі́скуватися, куюся, ешея, сов. в. сполоска́тися, щу́ся, щешся, гл. Ополаскиваться, ополоснуться, обмываться, обмыться, смачиваться, смочиться. *Піди, голяк, піди, лахмай, піди сполосися. Чуб. V 1042.*

Сположи́ти, жу́, жиш, гл — **на ру́ки кому́.** Возложить на кого, поручить кому. *Там були такі коні, що ними тільки гній вивозять,—так йому сположили на руки їх чистити. Чуб. II. 291.*

Споло́кувати, кую, еш, сов. в. сполока́ти, чу, чеш, гл. = **Сполі́скувати, сполоскати.** Желех.

Споло́м, нар.—**в.** Вмѣстѣ съ. *Його жінка мене викожала сполом з своєю дочкою. МВ. II. 75.*

Споло́ніти, ню, виш, гл. У Желех.: сдѣлать краснымъ. Желех. ссылається на нижеслѣдующее мѣсто буковинской пѣсни: *Ой маю я в царя нивку,—в чистім по-*

лі могилку: карабінцями висрана, а кульками засіяна, білим тілом зволочена, кровцев сполонена. ЗОЮР. II. 579. Едва-ли здѣсь не ошибка: вѣроятно, слѣдовало-бы: сполочена (отъ сполонати), какъ того и рифма потребуєть. Второе значеніе у Желех. вѣрнѣе: напхати, напхати влагой, полить, сильно смочить: *Кровцев землю сполонила*. См. Сполонитися и сповенити.

Сполонѣтися, нхся, нишся, гл. Напхаться, разлитися. Въ пѣснѣ мужъ до крови избылъ жену такъ, что—*кѣльки сѣни, кѣлька хата—кров се сполонила*. Кош. II. 13. См. Сповенитися.

Сполоскати, ся См. Споліскувати, ся.

Сполѣти, лѣ, леш, гл. Сполотъ.

Сполѣх, ху, м. Испугъ.

Сполѣханий, а, е. Испуганный, встревоженный. *Деяні хлопці вискакують з вікон, як сполохані кури з сідала*. Левиц. I. 41.

Сполѣхати, хаю, еш, гл.=Сполошити. Сполохав пташку в вишневім садочку Левиц. *Нащо ти її так сполохав?* Кв.

Сполѣхатися, хаюся, ешся, гл.=Сполошитися. Се тей прийшов до тебе батько, то не сполохайсь, не жажнись Котл. Ен. II. 37.

Сполохнѣти, хнѣ, нѣш, гл. Однокр. отъ сполохати. Вспугнуть. *Живе так, як сорока на тині: хто йде,—сполохне*. Ном. № 2115.

Сполохнѣтися, нѣся, нѣшся, гл. Однокр. отъ сполохатися. Встреможиться, взволноваться. *Народ, побачивши його, вельми сполохнувся*. Єв. Мр. IX. 15.

Сполошити, шѣ, шиш, гл. Встреможить, испугать. *Не бойся ні ляхів, ні ляхчюї шати, як нас схотять сполошити, утікнем до хати*. Лукаш. 141.

Сполошитися, шѣся, шишся, гл. Встреможиться, испугаться.

Сполувати, лѣюся, ешся, гл.=Сполатися. Не сполуйся з чужим, бо дуже зле буде; найкраща спілка—чоловік та жінка. Могил. у.

Сполуденюк, вка, м. Послѣобѣденное время. Желех.

Сполудні, нар. Послѣ обѣда. Сиділи жінки якось сполудні при вулиці. ЕЗ. V. 85.

Сполучати, чѣю, еш, сов. в. сполучити, чѣ, чиш, гл. Соединять, соединить. *Коммуна, сполучена таким задумом*. К. КП. 9.

Сполѣтися, лѣюся, ешся, гл. Вступать въ компанію, въ товарищество. *Як почали жиди та ляхи з паном Хмельницьким сполѣтися, щоб пополам пива наварити*. АД. II. 29.

Спомагати, гаю, еш, сов. в. спомогті, жѣ, жеш, гл. Помогать, помочь. *Рятуї, рятуї рідну Україну, тобі Боже та й споможе*. Нп. *Нікого не споможе, не порадит*. Гв. II. 24. 2)—на що. Давать, дати возможность, средства. *На що нас Бог споміг, тим і приймає* Ном. № 12087.

Спѣмин, ну, м. Память, воспоминаніе. *Посажу коло хатини на спомин дружині і яблуньку, і грушечку, на спомин єдиній Шевч.*

Споминати, наю, еш, сов. в. спом'янути, нѣ, нѣш, гл. Вспоминать, вспомнить. *Та я ж рано встаю, то і вас спом'яну, та я пізно лягаю, то я й вас споминаю*. Мил. 201. *Про любові спом'янули*. Чуб. V. 58.

Споминатися, наюся, ешся, сов. в. спом'янутися, нѣся, нѣшся, гл. Вспоминаться, вспомниться. *Спом'янувся їй ясноокий Михайло*. МВ. I. 157.

Спѣминка, ки, ж. Воспоминаніе. Ном. № 13091. *Споминка про всесвітній потоп*. К. Іов. 49. *І радісний випадок принесе важку споминку*. Мир. Пов. I. 138.

Спѣминоє, вку, м.=Спомня МВ. (КС. 1902. X. 151).

Споміж, нар Изъ середины, между. *Споміж садів видко церков*. Федь

Спомогті См. Спомагати.

Спомогтіся, жѣся, жешся, гл.=Спромогтися. Спомігся, як убогий на кисель. Ном. № 7905. *Коли ж хто не споможеться грішми, то він бере усячиною*. Кв.

Спомѣжність, ности, ж.=Спроможність. Харьк.

Спом'янути, ся. См. Споминати, ся.

Спѣна, ни, ж. Застежка, заповнка. Ум. Спѣнка. Гол. Од. 15. См. Спінка.

Спонаджувати, джую, еш, сов. в. спонадити, джу, диш, гл. Приучать, приучить, дати волю. *Спонадили його так, що й слова не кажи: бо старшина я*. Канев. у.

Спонаджуватися, джуюся, ешся, сов. в. спонадитися, джуся, дишся, гл. Приучаться, приучиться, поводитися. *Так і спонадився, щоб ласенько їсти*. Черк. у.

Спонукувати, кую, еш, сов. в. спо-

вукати, каю, еш, гл. Понуждать, понудить, заохочивать. *Спонукувала хлопців до діла.* Г. Барв. 486. *Вони її спонукували на добро.* Г. Барв. 487.

Спопеліти, лю, ліш, гл. Обратить въ пепель.

Спопеліти, лію, еш, гл. Обратиться въ пепель, истлѣть. *Бодай стадо виздихало, бодай кужель спопеліла, бодай дитя скаменіло.* Год. I. 43.

Спопувати, пую, еш, гл. Провести жизнь въ санѣ священника. *Інший спопує або здякує собі, а військовим москалем не буде; цих часів з жадної статі у москалі беруть: з міщанської статі, з мужичої, з панської, з купецької і з духовної статі.* Васильк. у.

Спобрати, раю, еш, гл. = **Упорати.** Екат. у. *Спорали ячмінь, а ще гречка зосталась.* Волч. у.

Спбзний, а, е. Грязный. порочный. сластолюбивый. Вх. Лем. 66.

Споранітися, нюся, нішея, гл. Оскорямляться. Вх. Зн. 66.

Спорий, а, е. 1) Скорый, успѣшный. *Де руки й охота, там спора робота.* Ном. № 11016. 2) Довольно большой, обтѣмистый.

Спориня, ві, ж. Прибыльность, умноженіе. Угор.

Споріти, рю, ріш, гл. Умножать, прибавлять, увеличивать. *Спори, Боже, хліба-соли і всього доволі.* Ном. № 12062. 2) Споспѣшествовать, благопріятствовать. *Хай вам Бог спорить.* Г. Барв. 221.

Спорітися, рѣся, рішся, гл. 1) Умножаться, прибавляться, увеличиваться. 2) Споряться, удаваться.

Спорітися, рюся, ршся, гл. 1) Спорить. *Споріться як за батьківщину.* Ном. № 2669. 2) Воли спбратися. Не парные воли несогласно идуть въ парѣ. Мж. 167.

Споріш, шү, м. Раст. Polygonum aviculare. L. Анн. 263. *Ой не стелися, зелений споришу, а на крутій горі.* О. 1861. IV. 103.

Спорлівий, спбрний, а, е. Любящий спорить. Маркев. 125.

Спородіти, джү, диш, гл. Родить. КС. 1883. VIII. 770. *Спородила мене матінка.* Грин. III. 256.

Спорожніти, ся. См. Спорожняти, ся.

Спорожніти, вію, еш, гл. Опустѣть. *Млин молов, під льодом спорожніло, то й зуготить, як їде.* Волч. у.

Спорожніти, вію, еш, сов. в. спорожніти, жнію, ніш, гл. Опорожнять, опорожнить. Рудч. Ск. II. 199. *Нехай спорожню глечик, а то він з водою.* Новомоск. у. *Корак той спорожнили.* Мкр. II. 31.

Спорожнітися, віюся, ешея, сов. в. спорожнітися, жніюся, нішся, гл. 1) Опорожняться, опорожниться. *Торба спорожнілась.* Рудч. Ск. II. 156. 2) Разрѣшиться отъ бремени. *Вона тепер у тяжі, а спорожниться, то буде робити.* П.Волын. у.

Спороти, рю, реш, гл. 1) Вспороть, изрыть. *Споров (могилу) плуг тяженький.* Рудан. I. 26. 2) Высѣчь. *Бодай кат споров.* Ном. № 3686.

Спорохнавіти, спорохнавіти, вію, еш, гл. Сгнать, превратиться въ пыль, въ труху (напр. о деревѣ). *Спорохнавіла груша.* Камен. у.

Спорохнівѣа, ки, ж. Гнилушка, кусокъ гнилого дерева. Вх. Уг. 269.

Спорошити, шү, шіш, гл. Усыпаль. *Удень берег Ворскли так біліє полотнами, мов снігом спорошений.* Г. Барв. 221.

Спорснүти, снү, нѣш, гл. 1) Сорвать. *Риба з гачка спорснула.* Спорснув з коня. Вх. Зн. 22. 2) Взбрызнуть. *Як купиш скотину, то наברי у рот горілки да й спорсни, то скот не буде бити.* Грин. I. 15.

Спбръскати, каю, еш, гл. 1) Обрызгать, окропить. 2) —різними. Выпорогъ

Спорүда, ди, ж. Сооруженіе. *Страшна спорүда: сім гаків залізних стирчать повід бойницями високо.* К. Бай. 71.

Спорүджувати, джюю, еш, сов. в. спорүдити, джү, диш, гл. Сооружать, соорудить; устраивать, устроить. *На скелях він житло собі спорүдив.* К. Іов. 90. *Спорүдили церкву.* Г. Барв. 171.

Споружати, жаю, еш, гл. = **Споруджувати.**

Споружіти, жү, жиш, гл. = **Спорудити.** *Старий собі нову свиту споружив.* Зміев. у.

Спорүжитися, жуся, жишся, гл. Собраться со средствами, съ силами на что, приготовиться къ чему. *Я тільки споруживсь їти в волость, аж і він тут їде.* Екат. у. *Що ти бовкунцем ореш?—Ти нема паноче, другого волика; оце насилу споружились на одного.* Чуб. II. 543.

Спорядіти, ся. См. Споряджати, ся.
Споряджати, джаю, еш, сов. в. споря-

діти, джү, діш, гл. Приготовлять, приготувати, снаряжати, снарядити, устравлять, устроити. *Нові улії струже, споряжав* Г. Бар. 144. *Спорядимо пери воза, а тоді вже й обідати.* Канев. у. *Спорядимо дві паровиці, накладемо всього доброго та й рушай.* Г. Барв. 16. *Чому Господь так не спорядить часу, щоб день суда його на світі знали* К. Іов. 52. *Панімаємо, спорядить обох (у некрути).* МВ. II. 12. *Одягла його, спорядила так, що не всякий нан так одягається.* Чуб. II. 273.

Споряджати́ся, джаюся, ешся, сов. в. споряді́тися, джү́ся, ді́шся, гл. Готовитися, собиратися, собраться, приготувлятися, приготувитися; устравлятися. *А далі ото вже й до весілля стали споряжаться.* Рудч. Ск. I. 151. *Ярмарок почав споряжатися.* О. 1862. IX. 69.

Спосерéд, нар. Изъ среды, изъ середины. *Яка ото людина гарна зникла німуючи спосеред миру божого.* К. (Хата, 64). *Озавсь до нас іспосеред чужини знакомий голос.* К. Гр. Кв. 29.

Спосі́б, собу, м. Средство, способъ, возможность.—**прибіра́ти.** Изыскивать средства. *Стали ляхи спосіб прибірати.* Макс. Жадним способом. Никакимъ образомъ. *Ні жадним способом не можна було приступити.* Рудч. Ск. I. 78. *Ані спсобу. Нѣтъ возможности, невозможно.* Драг. 95, 102. *Коли не спсіб.* Если нѣтъ возможности, средствъ. Драг. 82. *Усякий спсіб прибірати.* Изыскивать всевозможныя средства. Драг. 80. *Усякого булб там спсобу.* Употреблялись всевозможныя средства. Драг. 246. *Уживати янбго спсобу.* Употреблять какое-либо средство. *Сього спсобу рідко уживають.* Драг. 74. *За дббрим спсобом.* При хорошихъ средствахъ. *Як за добрим способом, то жінка днів два, три лежить, привівши дитину, а як при бідности, то й того самого дня встане.* Мирополь. *Взятись на спсоби.* Употребить всѣ старанія. *Не спсіб.* Неудобно, не мѣсто. *В сінях не спсіб держати свиней.* Камен. у.

Спосі́бний, а, е. 1) Годный, пригодный, нужный. *Такий спосібний, як віл до корита.* Ном. № 6549. *Він мені чоловік спосібний, бо він лісу стереже, то й дров дасть.* Камен. у. 2) Удобный, надлежащий, своевременный. *Дорога спосібна.* Шух. I. 180.

Спосі́бно, нар. 1) Пригодно, нужно.

2) Удобно. *Возом спосібніи їхати, ніж дорогами.* Міусск. окр. *Куди йому спосібно йти.* Шух. I. 79.

Спосі́бність, ности, ж. 1) Пригодность. 2) Случай, оказія.

Спосб́ний, а, е=Спосі́бний. *На що воно спосбне, оце дерево?* Черн. г. *Підняв—дивлюсь, а воно спосбне,—тернути сірничок, то й е об віщо.* Лебед. у.

Спосб́ити, блю, биш, гл.—ко́го до чо́го. Приучать, приготувлять къ чему.

Спосб́итися, блюся, бишся, гл. Быть пригоднымъ, идти въ дѣло. *Багато докладу треба, як красять вовну.... оливо—й те спосбитися.* Лебед. у.

Спостерега́ти, гаю, еш, сов. в. спостерегті́, режү́, жéш, гл. Замѣчать, замѣтять. *Ні батько, ні мати не спостерегли.* Г. Барв. 238.

Спостига́ти, гаю, еш, сов. в. спості́гти, гну, неш, гл. 1) Настигать, настичь. захватывать, захватить, поймать. *Несподівана його, кажуть, смерть спостигла.* МВ. II. 143. *Його спостигли, як він утікав.* Борз. у. 2) Успѣвать, успѣть. *Не спостигне було хто слово не уважне до мене заговорити, я вже....* Федьк.

Спості́ти, щү́, сті́ш, гл. Пропостить. *П'ятницю спостила.* Чуб. V. 524. *Треба понеділкувати, спостити три понеділки.* Мнж. 161.

Спості́тися. См. Спощуватися.

Спостува́ти, тую, еш, гл.=Спостити. *А написано та 12 п'ятниць та в году спостувати.* ЗЮЗО. II. 116.

Спосуді́ти. См. Спосужати.

Спосуді́тися, джуся, дишся, гл. Одолжить, занять. *Така погана сусіда, вже у її нічого не спосудишся.*

Спосужа́ти, жаю, еш, сов. в. спосуді́ти, джү́, ди́ш, гл. Помогать, помочь, одолювать, одолжить, ссужать. *Спосудьте мене, пустіть чистити лис, бо нічим витопити.* Міусск. окр. *Волів спосужали перевозити бідним пашню, та й так тихенько декому роздавали всячину.* ЗОЮР. II. 285.

Спота́ння, нар. Исподтишка, тайкомъ. *Черк. у. Підбіг та так спотання, мовчки луснув по голові.* Екат. у.

Спотво́рювати, рюю, еш, сов. в. спотво́рити, рю, ри́ш, гл. 1) Уродовать, изуродовать, исказить, обезобразить. *Лихо не вморить, так спотворить.* Ном. № 2004. 2) Портить, испортить, избадо-

вать. *Такий хлопець натурастий. Чи ми його так малим спотворили? А тепер, як чого схотів, так щоб було!* Черн. у.

Спотикайло, ла, м. 1) Спотыкающийся. 2) = Спотикач. *Варенуха, спотикайло, сажарна палянка.* Мкр. Н. 34.

I. Спотика́ти, ка́ю, еш, гл. 1) Спотыкаться. *Свої білі ніжки на сире коріння, на біле каміння спотикає.* КС. 1882. XII. 500. *Іде козак, коня веде, а кінь йому спотикає.* Чуб. V. 43.

II. Спотика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **спітка́ти**, ка́ю, еш, гл. Встрѣчать, встрѣтить. *Котл. Ен. I. 26. Пула та гуляла, поки лихо не спіткало* Шевч.

I. Спотика́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **спіткн́у́тися**, н́уся, нешся, гл. Спотыкаться, споткнуться. *А на третім чистім полі кінь ся спотикає* Чуб. V. 137. *На паличку спіткнулася, на злуктечко впала.* Мег. 14.

II. Спотика́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **спітка́тися**, ка́юся, ешся, гл. Встрѣчаться, встрѣтиться. *Думав, доля зостріється,—спіткалося горе.* Шевч.

Спотикач, чу, м. Родъ настойки. *Оставалась пляшка спотикачу.* Котл. МЧ. 470. 2) Толчекъ, подзатыльникъ. *Спотикача як дав.*

Спотикача́, нар. Спотыкаясь

Спотика́у́тися, н́уся, нешся, гл. = **Спіткну́тися**.

Спотина́бу, **спотина́бу**, нар. 1) Сначала, спервоначала. *Мнж. 192. От (чумаки) як виїхали, спотинаову у кожного багато хліба, їдять, не шкодють.* Мнж. 102. 2) Снова. *Те ж збувши, взявся закупать всячину всяку спотинаову.* Мкр. Г. 49.

Спотиньга, нар. Исподтишка. *Спотиньга в стегно впилася.* Котл. Ен. VI. 71. *Це така собака, що спотиньга рве.* Мнж. 192. *Усе спотиньга і потягну що небудь.* Г. Барв. 365.

Спотіч, нар. = **Спотикача**. *Пішов він някий спотіч додому.* Качен. у.

Спотичка, ки, ж Столкновение, преткновеніе. *Найбільш має з становим спотичку піп. Отой йому спотичку робе.* НВолын. у.

Спотіти, тію, еш, гл. Вспотѣть. *Така жата тепла, що спотієш дрижачи.* Ном. № 14036.

Спотрѣбно, нар. = **Потрѣбно**. Гол. III. 523.

Спохвату́тися, чу́ся, ти́шся, гл. Схва-

тяться, вскочить. *Ой поїду я на Вкраїну иншої шукати! Мила спохватилася, у ноги вклонилася.* Чуб. V. 791.

Спо́хвату, нар. Второпяхъ, впопыхахъ. *Виїздив я з дому та спохвату забувся взяти гроші.* Рк. Левиц.

Спо́холом, нар. Косо, наклонно. *Спохолом положити каміня.* Вх. Лем. 469.

Спохй́лий, а, е. Покатый, наклонный.

Спохму́ра, нар. Изъ подлбья, сурово. *Спохмура дивиться.* Волч. у.

Спохóва, нар. Наклонно. Шух. I. 79. См. Спучово.

Споча́тку, нар. Сначала. *Спочатку і цей цар їх не міг звоювать.* Чуб. II. 207. *Молоді жили спочатку мирно і щасливо.* Левиц. Пов. 49.

Спочі́в, ву, м. Отдыхъ. *Погоня вставала, мене в тернах на спочиві минала.* Макс

Спочива́ння, ня, с. Отдохновение. *Під вечір (сонце) іде зовсім на спочивання.* Чуб. I. 5.

Спочива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **спочі́ти**, чі́ну, неш, гл. 1) Спать, почивать, выпаться. *Хто по повні випиває, той під тинком спочиває.* Ном. № 11448. 2) Отдыхать, отдохнуть. *Ішов кобзарь до Київ та й сів спочивати.* Шевч. *Да де я буваю, да де я літаю,—на калині спочиваю.* Мег. 153.

Спочі́вище, ща, с. Мѣсто отдыха. *До вічного спочивища добралась.* К. Дз. 191. *Де захист наш, спочивище тихе?* К. ПС. 132.

Спочі́вок, веу, м. = **Спочив**. Рудч. Чп. 254. *Там собі безпечно дев'ятого дня спочивок має.* ЗОЮР. I. 37.

Спочі́н, ну, м. = **Спочив**.

Спочі́нок, неу, м. = **Спочив**. КС. 1882. XII. 502. *Будуть кримці та нагайці, безбожні бусурмени, тебе, пішого-піхотинця, на спочинках минати.* ЗОЮР. I. 33.

Спочі́ти. См. **Спочивати**.

Спочи́у́ти, н́у, не́ш, гл. = **Спочити**. *Ой як вона собі сіла та й трошки спочнула.* О. 1862. V. 71.

Спочува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **спочу́ти**, чу́ю, еш, гл. 1) Чувствовать, почувствовать. *Мені їх любі слова чуються, я їх кохання спочуваю.* МВ. II. 146. 2) Со-чувствовать, посочувствовать. *Я б і з малою дитиною розмовляла. Нехай мені спочує аби хто.* МВ. II. 36. *Вона знов йому вимовляла свій жаль, свою тугу*

на серці Як же жалував, як спочував. МВ. (О. 1862. I. 78).

Спочуїливий, а, е. Сочувствующий, со-
срадательный. МВ. III. 103.

Спочутний, а, е. Сочувствующий, со-
чувственный *Знаходив дуже спочутну со-
бі душу.* К. XII. 24.

Спочуття, тя, с. Чувство; чувствованіє,
сочувствіє.

Спощуватися, щуюся, ешся, сов. в.
спостітися, щўся, стишся, гл. Худать,
исхудать оги поста. Шух I. 41.

Споювати, поюю, еш, сов. в. **споїти**,
стею, їш, гл. Сплачивать, сплотить, при-
гонять, пригнать (о плотничьей, столяр-
ной работі).

Споюватися, поююся, ешся, сов. в.
споїтися, споюся, їшся, гл. Быть спла-
чиваему, сплоченному, пригнавному.

I. Справа, ви, ж. 1) Дїло, дїйствіє *В
той час була честь, слава — військова
справа.* Макс. *Кєпсьна справа.* Плохо! Пло-
хо дїло! 2) Дїло, тяжба, судебный про-
цессъ. *Нехай судці розберуть ту справу*
НВолын. у *З бабою і дідько справу про-
грав.* О. 1862. X. 34. 3) Въ арифметикѣ:
дїйствіє К. Гр. 100. Кон. Ар. 2. *Чоти-
рі справи з арифметики.* О. 1862. III
76. 4) У Мирнаго: актъ, дїйствіє сцени-
ческаго произведенія. *Перемудрив. Коме-
дія в п'яти справах.* (К. 1886). 5) Не-
обходимые для какого-либо дїла инстру-
менты, снаряды. *„Заграв би вам, та ба-
чите — справи нема, справи. Учора був
на базарі — кобза зопсувалась, розвалила-
ся“ — А струни? — „Тільки три осталось“*
Шевч. 267. Ум **Справка**.

II. Справа, нар. Справа, съ правой сто-
роны. *Мизерники встають на мене спра-
ва.* К. Іов.

Справдешвій, я, е. Настоящий. *Справ-
дешний козак. Плутон чи Вельзевул у
них не справдешня істота* К. Іов. 40

Справджувати, джую, еш, сов. в.
справдіти, джў, діш, гл. Исполнять,
исполнить, осуществлять, осуществить.
Справдив Танський своє слово. О. 1861.
VIII. 30 *Отський заповіт справдив
и чесно.* К. ЦН. 175. *Справдили ти, що
бачать чистим серцем діти* К. Досв. 32.

Справджуватися, джуюся, ешся, сов.
в. **справдітися**, джўся, дішся, гл. Сбы-
ваться, сбыться, исполняться, исполниться,
осуществляться, осуществиться. *От же
справдилось дьявольське слово.* ЗОЮР. I.
139. *Той сон твій справдиться.* Шевч.

Справді, нар. Дїйствительно, въ са-
момъ дїлѣ. *Пішов я на другий день, аж
справді повнісінький улень самих п'ята-
ків.* ЗОЮР. I. 134.

Справдівуватися, довуюся, ешся, гл.
Доказывать, споря. *Справдовується зо
мною.* Рк. Левиц.

Справедливий, а, е. 1) Справедливый.
Справедливого чоловіка, то й Бог любить.
Ноч. № 6694. 2) Настоящий. *Справедли-
вий чумак був.* МВ. I. 65. *Котра дівчи-
на чорнобривая, та чарівниця справед-
ливая.* Чуб. *Шукай, мати, шукай, ма-
ти, справедливої ворожки.* Чуб. V. 421

Справедливо, нар. 1) Справедливо
2) Дїйствительно.

Справжній, я, е. Дїйствительный, на-
стоящий. *Се вже бабі справжні радощі.*
Г. Барв. 501

Справити, ся. См. **Справляти**, ся.

Справилля, ля, с. = **Справа** 4. *Ходять
по хатах та загадують, щоб у кожного
було барило з водою і всяке справилля
про пожежу.* Губен. у

Справичити, чу, чиш, гл. Лишить
дїйствительности. НВолын у. (Лободов.).

Справка, ви, ж. 1) Ум отъ справа.
2) Исправность. *За мого уряду цсе було
під мирю, під лічбою, під вагою, одно
слово — усюди лад був.* скрізь справки були
Васильк. у. 2) Сдѣлка, мировая Угор.

Справляти, ляю, еш, сов. в. **справи-
ти**, влю, виш, гл. 1) Дѣлать, сдѣлать,
совершить, произвести. *Справляти обід, бен-
кет.* Давать обѣдъ, устраиwать пирь. *Енен
хотів обід справляти.* Котл. Гн II. 9
Батько того дурня справив обід за його
Гудч. Ск. I. 158. *Ирод на свої родини
бенкет справив.* Єв. Мр. VI. 21. — **весілля**
Играть свадьбу. *Весілля справили як
треба.* Стор. М. Пр. 150. — **танці.** Устраи-
вать танцы, танцовать *А я в корчмі п'ю,
гуляю, танці справляю.* АД. I. 184. — **ре-
готи.** Хохотать. *Зайдуть чужі люде у
хату, — вона з ними хи-хи та реготу
справляє.* Мир. Пов. II. 46. — **мовчанку.**
Молчать, отмалчиваться. *Мати розмовля-
є з Одаркою, а вона сидить, мовчанку справ-
ляє.* Мир. Пов. II. 93. 2) Дѣлать, сдѣ-
лать, купити (объ одеждѣ, снарядахъ, эки-
пажѣ, скотѣ и пр.). *То зусітку купила,
то сорочок справила кілька.* МВ. I. *Справ-
ляю собі колясочку, проїзжати буду.* Чуб.
V. 106. *Справив собі пару коней.* Грин.
I. 200. 3) — **грбші.** Взыскивать, взыскать,
получить деньги. *Насилу справили гро-*

ит. 4) Исправлять, исправить, выправить *І вже! не справить горбатого і могила.* Ном. № 3221. 5) Указывать, указать, показать дорогу. *Я чув що ти любиш битися... Небоже! та й справив на свою нагайку дротяну.* Федьк. *Це якийсь чорт справив блудили, блудили, насилу доіхали.*

Справля́тися, вля́юся, е́ся, сов. в. спр́авитися, влю́ся, ви́ся, гл. 1) Управляться, управитися, дѣлать, сдѣлать свое дѣло. *Ну, справивсь,—гляди ж, щоб і друге діло зробив.* Рудч. Ск. I. 145. 2) Примириться, кончить полюбовно. Угор.

Спрáвний, а, е Исправный, исполнительный. *Жінка моя жвава, справна* Г. Барв. 410.

Спрáвність, ности, ж. Исправность

Спрáвник, ка, м. Исправникъ. Хата, 66

Спрáвників, кова, ве. Принадлежащий исправнику, исправничій. *Раду таку подавав усім справників слуга, чи приятель.* МВ. II. 191

Справні́ця, ці, ж. Присутственное мѣсто. *В справниці остались судці з авдитором.* Федьк. Ш. 150.

Спрáвно, нар. Исправно.

Справува́ння, ня, с. 1) Отправление, исправленіе (должности). 2) Поведеніе.

Справува́ти, в́ую, еш, гл. Отправлять, исправлять, исполнять (должность), вести (дѣла). *Я діло за його справував і клопотавсь.* Змієв. у. *Загад діло справує.* Ном. № 1082.

Справува́тися, в́уюся, е́ся, гл. 1) Вести себя, поступать. *Пиду у світ, а як я ся буду справувати? буду я собі мужа глядати.* Гол. III. 397. 2) Справляться, управляться. Змієв. у. *Зоя була дуже рада, що мати так добре скрізь справувалась.* Левинц. I. 390. 3)—з ќім. Тягаться съ ќѣмъ, судиться, доказывать, искать свои права. *Справується за мишою НВолын. у. Справувались ми, справувались з Іваном та й пішли.* НВолын. у.

Спрáга, га, ж. Жажда. Федьк. Ш. 117. *Буде голод і спрага.* Гв. II. 79. *Від спраги мліли.* Млак. 99.

Спраго́та, ті, ж = Спека Вх. Лем. 469.

Спрáжній, я, е = Справжній *Та й у батенька не знаю добра, ані добра, ні роскош, ні спражнього лиха.* Чуб. V. 224.

Спрáзнити, знію, ніш, гл. Не работать, провести по праздничному (день). *П'ятницю спостила, неділю спразнила.* Чуб. V. 525.

Спрáнцюва́ти, тію, еш, гл. 1) Покритися сифилитическими язвачи. 2) Нагадитися, изнакосятися, сдѣлаться гадкимъ, никуда негоднымъ.

Спра́цюва́ти, цію, еш, гл. Утомить, измучить, изнурить работою

Спра́цюва́тися, ціюся, е́ся, гл. Утомиться, измучиться, изнуриться работою

Спрéдві́ку, спредкові́ку, спредкуві́ку. нар. Искони. Г. Барв. 28. *Вербич по-всь раз холодний бува, так бо воно спредвіку ведеться.* Харьк. г. *Спредковіку були там бапти.* Екатеринод.

Спрéжа, спрéжду, нар. Прежде, въ прежнее время. *Чом тепер не так, як спрежа було?* О. 1861. XI. Св. 62. *Ні, козаче, вона каже, то спрежду бувало* О. 1862. VIII. 56

Спреждеві́ку, спрежеві́ку, нар. Въ прежнія времена, съ давнихъ временъ. *Спреждевіку чорти були білі.* Мвж. 128. *Шлях, та такий, що він там спрежевіку проложений.* Мвж. 37.

Спрéча́тися, ча́юся, е́ся, гл. = Сперечатися. *Я не хочу сперечатись із тобою через личаків.* К. ЧР. 227

Спрéчка, ки, ж = Суперечка. Радом. у.

Спрéчність, ности, ж. Пререкавіе, прекословіе, споръ. *Дві туркени дам в заміну за єдину Катерину, а як спречність о тім буде, єсть у мене з Польщи люде.* Вол. г.

Спрéчний, а, е = Суперечный.

Спрі́зба, спрі́зьба, би, ж = Приспа *На спрізьбі сидить.* Лохв. у

Спрі́крюватися, крююся, е́ся, сов. в. спрі́критися, рюся, ри́ся, гл. Надобдять, надобѣсть, опротивѣть. *Йому сі то спрікрило.* Гв. I. 177.

Спрі́са, си, ж. Временная подпорка въ видѣ столбика, съ выемкой на концѣ, которой подпирають, при перестройкахъ, напр. потолокъ, если хотягъ поднять его выше. Гайснн. у.

Спрі́скати. См. Сприскувати.

Спрі́скатися, каюся, е́ся, гл. Забрызгаться. *На доченці у млинка фартих прала дівчина, сприскалася рибчиною.* Чуб. V. 1117.

Спрі́скувати, кую, еш, сов. в. спрі́скати, скаю, еш, гл. Обрызгивать, обрызгать. *Орисі й води не треба було, слізь ми сприскувала.* Св. Л. 201. *Ще б треба святою водицею сприскати.* Грин. II. 37.

Спрі́снути, сну, неш, гл. Взбрызнуть.

„Ох“ тоді її сприснув живущою водою. Рудч. Ск. II. 109.

Спристрітати, річу, тиш, гл. Сглазить. *Спристрітили хлопця лихі люде. Васильк. у.*

Спритіскувати, скую, еш, гл. Тёснить. Вх. Зв 66.

Спрітний, а, е. Повнятливый, смѣтливый, ловкий, проворный. *Суддя такий був розумний та спритний, що яке б темне діло не було, зараз його на світ виведе. Стор. I. 32. Ти то спритний, як Матвій до куропатв. Ном. № 6564.*

Спрітність, ности, ж. Повнятливость, смѣтливость, ловкость, проворство, находчивость. *Се діло зоставте спритності жіночій. Левиц. I. 313.*

Спрітно, нар. Повнятливо, смѣтливо, ловко, проворно.

Спричінитися, няся, нишся, гл. Помѣшаться, сойти с ума. *Хай вона спричиниться! Ном.*

Спричинітися. См. Спричинятися

Спричинуватити, тию, еш, гл. = Спричінитися.

Спричинятися, няюся, ешся, сов. в. спричинітися, няся, нишся, гл. Со-дѣйствовать, посодѣйствовать

Сприщитися, щуся, щашся, гл. Покрыться прыщами.

Сприятелитися, люся, лишся, гл. Сдружитися. Вх. Лем 169.

Сприяти, яю, еш, гл. 1) Благоприятствовать, доброжелательствовать, способствовать, содѣйствовать, помогать. *Хоть її не возьму, буду їй сприяти, всякого добра буду їй жадати. Гол. I. 343. Твоє серце мому серцю вірно не сприяє. Гол. I. 269. Нехай вам доля сприяє. Гол. III. 505. Ніч нікому не сприяє. Ном. № 594*

Спроба, би, ж. Проба, опыт. О. 1862. III. 30.

Спробіваний, а, е. Пробитый, прострѣленный. *Лежить Янчик порубаний, порубаний, постріляний і кулями спробіваний. Гол. II. 725.*

Спробувати, бую, еш, гл. Попробовать, попытать. *Ото пішли сили спробувати—хто дужчий. Рудч. Ск. II. 18.*

Спроваджувати, джую, еш, сов. в. спровадити, джу, диш, гл. 1) Отправлять, отправить. *Як дівчину намовили, до Вільхова спровадили. Гол. I. 86. 2) Приводить, привести. Спровадив бондаря, зробили кухню. Чуб. II. 191.*

Спровождати, жаю, еш, гл. = Випровожати. *Наряжала, спровожала в чужу стороночку. Грин. III. 390.*

Спроволока, нар. Протяжно. *Він говорить спроволека. Зміев. у.*

Спродавати, даю, еш, сов. в. спрідати, дам, дасі, гл. Продавать, продать, распро-давать, распродать. МВ. II. 33. *Спродай, спродай, мій батеньку, сей вишневий сад. Нп. Купця найшов, спродав і гроші мені прикіс. Чуб. II. 183.*

Спродаватися, даюся, ешся, сов. в. спрідатися, дамся, дасіся, гл. Распро-давать, распродать все. *Спродавшись, загуляв так, що і в голові замакітрилось. Ном. № 7915.*

Спродаж, жу, м. Продажа. *У дядини були колеса на sprzedaж. МВ. (КС. 1902. X. 143).*

Спродати, ся. См. Спродавати, ся.

Спродувати, дую, еш, гл. = Спродавати
Спродуватися, дуося, ешся, гл. = Спродаватися.

Спрожиток, тку, м. Житье. возможность прожить. *Зросту, слави, пам'яти, спрожитку сподівались. Мет. 348.*

Спрожогу, нар. Неожиданно, сразу, вдругъ. *Так і кинувсь на неї спрожогу. Мнж. 70.*

Спрозорити, рю, риш, гл. Сглазить. *Жінки і дівчата носять застромлену у пазуху голку, щоб хто не спрозорив. Грин. II. 31. Ой немає, дідусеньку, (курчаг), да вже і не буде: як вигнала на двір пастки, спрозорили люде. Нп.*

Спрозбритися, рюся, ришся, гл. Быть испорченнымъ взглядомъ, сглаженнымъ. Екат. у.

Спроквола, нар. Не спѣша. Св. Л. 19 *Як робиш спроквола, не скоро втомишся. Київ. у.*

Спромагатися, гаюся, ешся, сов. в. спромогтися, можуся, жешся, гл. 1) Получать, получить возможность, смочь, возмочь. *Не спроможеться кінчити. Св. Л. XIV. 29. 2) Разживаться, разжиться, получить средства сдѣлать, собраться со средствами. Спромівся дід на обід, а баба на кисіль. Ном. № 4904. Боже мій! коли то я спроможусь своїх волів купити? Кобел. у. Спромівся Солоній весною на горох. Г. Арт. (О. 1861. III. 93).*

Спромѣж, спроміж, нар. Пізь, изъ, среды.

Спроміжність, ности, ж. = **Спроможність.**

Спромога, ги, ж. Возможность, средства К. Кр. 9. *Не скупість,—така спромого.*

Спромогтіся. См. Спромогатися.

Спроможне, нар. Зажиточно. *Спроможне жили.* О. 1862. II. 76.

Спроможний, а, о,—ній, я, е Имѣющій возможность, средства.

Спроможність, ности, ж = **Спромога** Чуб. I. 233. *Не скупість—така спроможність.* Ном. Як спроможність. Какъ позволяють средства. *Зодягалися таки, як спроможность їх була* Рудч. Ск II. 174.

Спросіти. См. Спрошувати.

Спросонку, спросоння, нар. Сквозь сонъ *Спросоння він так голосно закричав, що побудив слуг.* Левинц. Пов. 78.

Спроста, нар Спроста. Г. Барв. 326. *Уже ж то не спроста в його такий жупан.* Греб. 390.

Спротівити, влю, виш, гл. Возбудить противъ, возстановить. Драг. 40.

Спротівитися, влюся, вишся, гл. Опрогивѣть, сдѣлаться противнымъ. *Ти хочеш спротивитись самому Богу.* Левинц. Пов. 91

Спрошувати, шую, еш, сов. в. спросіти, шу, сиш, гл. Сзывать, созвать, приглашать, пригласить (многихъ). *Якко спрощує гости на весілля.* Федьк.

Спружина, ви, ж. См. Млин ручний. Шух. I. 104.

Спрягати, гаю, еш, сов. в. спрягті, жу, жеш, гл. Спрягать, спрячь, сопрячь.

Спрягатися, гаюся, ешся, сов. в. спрягтіся, жуся, жешся, гл. 1) Спрягатися, запрягать, запрещъ вмѣстѣ, напр. воловъ для пахоты. *Як у кого нема на плуг волів, то спрягається з ким.* Харьк. *Було в нас два воли,—спряжуться з сусідом.* Г. Барв. 267. 2) Соединяться, соединиться *Був собі котик та півник, да спряглися жить.* Рудч. Ск. I. 27.

Спрягнути, гну, неш, гл. Выпрыгнуть, выпрыснуть. *Спрягнув як з лука.* Чуб. I. 303.

I. Спрягті, жу, жеш, гл. Изжарить. *Одарка не забарилася розігріти ковбасу, спрягла ще яєшню.* Мир. Пов. I. 140.

II. Спрягті, ся. См. Спрягати, ся.

Спрямити, млю, миш, гл. Выпрямить *I вже! не спрямить горбатого могила.* Ном. № 3221.

Спрямуватися, муся, ешся, гл. Взять направленіе. *Вітер спрямувався з заходу.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Спрінути, ну, неш, гл. Убрать. *Казав, щоб я ліч спранув, у костри щоб склав. А де ж мені спрануть?* Чуб II 183.

Спрісти, дү, деш, гл. Спрять. *Загадав швець шевчисі дратовки спрести з тонкої навутики до білої щетини.* Чуб. V. 818. *Спрыв би, та в нитку не йде.* Ном. № 14163.

Спрят, ту, м. Приборка, уборка. *Лихий спрят та й доброго спокусить.* Ном. № 9977.

Спрятіиник, ка, м. Человѣкъ, гонящій закупленный скоть въ указанное мѣсто Шух. I 84.

Спрятно, нар. Бережно. *Я сиву шапку спрятно носив. як дощ, то під хустку.* Лебед. у.

Спрятування, ня, с. Уборка, приборка. Шух. I. 178.

Спрятувати, тую, еш, гл. Прибирать, убирать. См. Прятати. НВолын. у.

Спусвати, сую, еш, гл. = **Зіпсувати.**

Спудей, дѣя, м. Учебникъ бурсы, духовнаго учебнаго заведенія (въ старину). *Бачте, як наши бурсаки-спудей біжать за ворота?* К. ЧР. 84. *Я ще спудей трохи попошколю.* К. ПС. 84.

Спуджувати, джую, еш, сов. в. спудити, джу, диш, гл. Пугать, испугать. *Я їхав улицю і де взявся собака,—спудив коня.* Новомоск. у.

Спуджуватися, джуюся, ешся, сов. в. спудитися, джуся, дишся, гл. Пугаться, испугаться. Полт. г. Слов. Д. Эварн. См. Опудитися. *Пуджлива і уперта коза від того часу, як ся чорта спудила.* Гн. I. 27

Спудза, зи, ж Пепель, зола. Угор.

Спудити, ся См. Спуджувати, ся.

Спуз, зу, м., спүза, зи, ж. = **Спудза.** Угор. Шух. I. 190. *Ік згорит, тогді стане спуза.* Гн. II. 83

Спузәр, ря, м Одинъ пзъ пастуховъ въ гуцульской полонині, на обязанности котораго лежитъ вошеніе воды, дровъ и топка,—последняя обязанность обуславливаетъ то, что онъ всегда испачканъ золой (спүзом), отъ чего и получилъ свое названіе. Шух. I. 190.

Спузиріти, рію, еш, гл. Покрывтсь, пузыремъ, пузырями.

Спузири́ти, рю, рш, гл. Вздуть. *Все море зараз спузирило.* Котл. Ен. I. 9. *Спузирило йому все тіло.*

Спуск, ку, м. Случка животных. О. 1862. V. Кух. 32.

Спўска́ла, ки, ж. Горка, съ которой катаются на салазкахъ и др. снарядахъ. КС. 1887. VI. 482.

Спускáти, кáю, еш, сов. в. спусті́ти, спущу́, стиш, гл. Спускать, спустить; опустать, опустить. *А ми коні спустимо.* Грин. III. 96. *Як схоче, то й на гору повезе, а як не схоче, то й з гори спустить.* Ном. № 2696. *Рушниками, що придбала, спусти мене в яму.* Шевч. *Да лажени хмару чорнесеньку, да спусти дощик дри́несеный.* Чуб. V. 363. *Ізйду я на горбочок, спущу голосочок.* Мет. 37. **Спусті́ти во́ду.** Спустить воду, дать ей сбѣжать. *Може Москва випалила і Дніпро спустила в сине море?* Шевч. **Спускáти луг.** Дѣлать щелокъ. *У понеділок не можна лугу спускати.* Грин. I. 17 — цїну. Сбавлять, сбавить цїну. Левин. I. 107. — дух. Испуска́ти, испустить духъ, умереть. Ном. № 12838. 2) Отпускáти, отпустить. *Спусти старця з села, прибуде йому й ума.* Ном. № 5787. 3) Случать, случить (животныхъ). 4) — на по́жарі. Сжигать, сжечь. *Моя галера цвіткована, мальована стала вся обідрана, на по́жарі спускана.* АД I. 210.

Спускáтися, кáюся, ешся, сов. в. спусті́тися, спущу́ся, стишся, гл. 1) Спускаться, спуститься, опускаться, опуститься, понизиться. *Скільки не літати, треба вниз спуститись.* Нп. *Отам за лісом дощик спустився.* Лебед. у. 2) Кататься на салазкахъ съ горки. *Спускаються дівчата; спускалися із гори.* Чуб. V. 98. 3) — на ко́го. Полагаться, положиться, довѣряться кому. К. ЦН. 270. *Не спускайся, Грицю, на дурницю.* Чуб. I. 250. *У свого дражливого ділі спустилися на мене.* К. ХП. 17. 4) Спускаться, случаться, случиться (о животныхъ). *Барани спускаються з вівцями.* О. 1862. V. Кух. 34.

Спускóватий, а, в. О палкѣ, бревнѣ: суживающійся къ концу. НВолын. у.

Спуст, ту, м. 1) Мѣра: три ведра водки. Котл. Ен. IV. 24. *Тепер пішов до аренди да взяв спуст горілки; покрепивсь по гірких трудах, не забув і жінки.* ЗОЮР. II. 89. 2) Большой рубанокъ, стругъ. НВолын., Екат. у. Вх. Зн. 66. 3) = Кошчок. Шух. I. 229.

Спусті́ти, ся. См. Спускати, ся.

Спусті́лий, а, в. Опустѣлый.

Спусті́ння, ня, с. Запустѣніе. Св. Мр. XIII. 14.

Спусті́ти, тію, еш, гл. Опустѣть. *Чи світові спустіти через тебе.* К. Іов. 39. *Спустило панське подвір'є.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Спустку́вати, кую, еш, гл. = Спусті́ти Її світлиця спусткувала. Греб. 320.

Спустоша́лий, а, в = Спустоше́ний. *Руїни панських замків, спустошалиї костьоли.* К. (О. 1861. II. 233)

Спусто́шення, ня, с. Опустошеніе.

Спусто́шувати, шую, еш, сов. в. спусто́шити, шу, шиш, гл. Опустошать, опустошить. Чуб. III. 157. *Краї був спустошений.* К. Хм. 96. *Замок геть спустошили.* Драг. 80. *Ой зелена дубруйовню, та нащо ж тебе рано спустошено, що траву на сіно покошено?* Грин. III. 84.

Спусту́вати, тую, еш, гл. = Спусті́ти. *Коли ж воно, дума, ті вовки у хаті заведуться? Хиба як спустує?* Мнж. 91.

Спўту́вати, тую, еш, сов. в. спў́тати, таю, еш, гл. Спутывать, спутать, связывать, связать по ногамъ. *Чому не йдеш да додомоньку? чи травиця ноги спутала, або роса очі вибила?* Мет. 289. *Спутав коні, сам не можу заснути.* Чуб. V. 379.

Спу́хніти, нію, еш, гл. Сдѣлаться рыхлымъ, рассыпчатымъ. *Після поїлу земля спухніє.* НВолын. у.

Спўхну́ти, хну, неш, гл. Опухнуть. *Від голоду.... спухли.* Гн. II. 246.

Спу́ховато, нар. Наклонно, покато. *Вершинь, хлопці, стіг спуховато.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Спу́ховий, а, в. О ямѣ, вообще углубленіи: книзу постепенно суживающійся. *У мого сина копанка спухова.* Лебед. у. 2) О возвышеніи: кверху постепенно суживающійся.

Спу́хово, нар. 1) Такъ, чтобы суживалось (о ямѣ, возвышеніи). *Копай спухово.* Лебед. у. 2) Наклонно, покато. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. См. Спохова.

Спу́ховистий, а, в. = Спу́ховий. *Спуховиста палка.* НВолын. у.

Спу́ховисто, нар. = Спу́хово. *„Ви ж, хлопці, навозіть льоду так, щоб і зверх“*

ями було⁴ — А звісно, так. Треба наложити його спуховисто. Екатер. у.

Сп'юх, ха, м. Раст. *Hyoscyamus niger*. Вх. Пч. II. 32.

Сп'юшбк, шк'а, м. Пт.=Дрімух. Вх. Пч. II. 9.

Сп'янчіти, ч'у, ч'іш, гл. Опьянить. Як випив три чарки, так його й сп'янило. Черн. у.

Сп'янчитися, ч'уса, ч'ішся, гл. Опьяніть. І жінку лає, і дочку, а як сп'яняться, то всі вікном утікають. МВ. I. 53.

Сп'ясти, ся. См. Спинати, ся.

Сп'ятити, оп'ячу, тиш, гл. Стибрить, украсть. Баба дождала ночі, сп'ятила ті роги і дала лепетушки до пана. Грин. I. 94.

Сп'ячка, ки, ж.=Сп'юха. Вх. Пч. II. 32.

Сп'ячник, ка, м. Раст. *Eriophorum angustifolium* L. Вх. Лем. 469.

Срака, ки, ж. Задница.

Сральва, ні, сратва, ві, ж.=Срач. Не йди туди, бо то панська сратва. Лубен. у.

Сратво, ва, сратті, ті, с. Процесъ испражнения

Срати, сер'у, рещ, гл. Испражняються, срать.

Срач, ча, м. Ретирадъ, вужникъ, отхожее м'істо. Макс (1849) 69.

Срачка, ки, ж. Поносъ. Волян. г

Сребло, ла, с., и пр.=Срібло и пр

Срем'я, м'я, с.=Стрем'я КС. 1882. X. 24.

Сріберний, а, е=Срібний. Твій сріберний перстень. Гол. IV. 428.

Срібліти, лію, вш, гл. Серебриться. Чи ба яке сукно, аж срібліє. Черниг. г.

Срібло, ла, с. 1) Серебро. Мет. 253. Срібло-злото тягне чоловіка в болото. Посл. Ростопленеє срібло. Котл. Ев. III. 41. На лядунці або золото, або срібло. ЗОЮР. I. 140. 2)—живе. Ртуть. Ком. Р. II. 43.

Сріблогла́в, ву, м. Глазеть.

Срібло-злоти́й, а, е. Серебряный съ золотымъ. Черво́ній черевички на ніжечки, срібло-злотий поясок на станочок. Нп.

Срібляний, а, е=Срібний. Тобі Господь великим скарбом буде, небесний царь—горою срібляною. К. Іов. 50.

Срібляник, ка, м. Богачъ Там пили

три ляхи, дуки-срібляники ЗОЮР. I 201.

Срібний, а, е. Серебряный. Золотий бильця, срібні колокільця. Макс. Вловлять рибку—золота головка, а срібний хвостик. Мнж. 33.

Срібник, ка, м.=Срібняк. Найшов два срібника, се б то два срібних карбованця. Грин. II 180.

Срібніти, бн'ю, н'іш, гл. Серебрить.

Срібнісінький, а, е. Совершенно серебряный. Употреблено какъ ласкательное въ похоронномъ причитанні. Моя й матінко, моя срібнісінька! Мил. 200.

Срібноводий, а, е. Съ блестящими, какъ серебро, водами. Срібноводий Прут. Млак 116.

Срібнозелений, а, е. Серебристо-зеленый. Під срібнозеленим.... листом ховались птиці. Щог. Сл. 142.

Срібнолюбний, а, е. Сребролюбивый. Не був срібнолюбний. Гв. II. 97.

Срібнолу́кий, а, е. Съ серебрянымъ лукомъ (эпитетъ бога Аполлона). Сонце являється.... в пишному образі молодой парубочої краси срібнолукого Аполлона. Левиц. Світ. 13.

Срібнорогий, а, е. Эпитетъ луны: съ серебряными рогами. Молодик срібнорогий. К. Досв. 63. Зійди, зійди срібнорогий, в рожевім гаю. Федьк. III. 156.

Срібняк, ка, м. Серебряная монета, сребреникъ. К. XII. 81. Обіцяли йому срібняків дати. Ев. Мр. XIV. 11.

Срібня́стий, а, е. Серебристый Вх. Лем. 469.

Срібрений, а, е=Срібний. Золотий стебель, срібрений колос. Грин. III. 18

Сріб'яний, а, е=Срібний. Вх. Лем. Сс....=Зс....

Ссати, ссу, ссеш, гл. Сосать. Покірне телятко дві матки ссе. Ном. № 3302

Стабу́ритися, ркся, ршся, гл. Столпиться. Стабурились коло криниці той собі лізе води, той собі, а п'яні, та й один у криницю внав. Канев. у.

Став, ву, м. Прудъ. Чому в ставу вода руда? мабуть хвиля збила. Мет. 113. Між ярами над ставами верби зеленіють. Шевч. Ум. Ставо́н, ставо́чок. Я плаваю ... по тім ставку. Грин. II. 339.

Става́ти, стаю, єш, сов. в. ста́ти, ста́ну, неш, гл. 1). Становиться, стать. Ото він став навколішки, стенився,—сириця

так і тріснула. ЗОЮР. I. 6. Рече до сужорукого чоловіка. стань посередині. Єв. Мр. III. 3. Стати на рушнику. Обв'ячаться. З Марусею на рушнику стану. Мет. 104. 2)—до чого Братсья, взяться, привячаться за что. Сей же як до чого став...,—уся душа його в роботі. МВ. II. 11. До бою, побю стати. Вийти на бой, вступити в битву. Дали коня, дали зброю: ставай, синку, до побю Раулі. Стати до розмови. Заговаривать, заговорить. Тоді вже не станете зо мною до розмови, як тепер. Св. Л. 61. 3) Безл. Становиться, стать; получитьсь. Скільки кіп у вас жита стане на десятині? О. 1862. IV. 106. 4)—за юго, за що. а) Зам'являть, зам'являть кого, что. Мет. 241. Він мені за дитину рідну став. МВ. II. 22. Став він мені за батька. Не стане кишка за начинку. Чуб. I. 256. б) Становиться, стать в зашиту кого, чего, заступиться. Хто за правду стане? 5)—на юго. Піднімається, підняється, возстає. Чи там раду радять, як на Турка стати, не чуємо на чужині. Шевч. 6) Останавливаться, остановиться. А в другий раз приходив ватажко Вовчок, та й став коло Константинова. ЗОЮР. I. 132. Станьмо, братіку, тута, коні попасімо. ЗОЮР. I. 40. 7) Нанимаються, наняться. Я до його стала на рік. Став у царя до свинаря за підпасича. Мвж. 13. Стати під хуру. КС. 1882. X. 186. 8) Прибывають, прибыть на м'єсто. Сим конем скоро у Харькові станеш. Змієв. у. Ухватило його за серденько, став у Марусі на дворі ~~жованько~~. Грин. III. 235. 9) Начинять, начать, стать. Стань його вчить, то воно й слухать не хоче. ЗОЮР. I. 13. Ой став козак царь-зілля копати, стала над ним зозуля кувати. Мет. 104. Став божий світ світати, стали вони на коні сидати. ЗОЮР. I. 41. Съ отриц. не. Переставать, перестать. Поки ми матір свою поважали, поти нам Бог годив; а не стали ми матки старенької знати.... не стали нас люде знати.... не стали ми в домівці на промешканні з молодими жєнами щастя й долі собі мати. ЗОЮР. I. 23. Не стало ні байраків, ні мелюсів ставати. АД. I. 108. 10) Наставать, настать, наступать, наступить. Гайдамаки дерли народ років може з десять, аж поки Мандебурія стала. ЗОЮР. I. 135. 11) Хватать, хватить; стать. Коли ви будете говіть? Тоді, як хліба не стане. Пом. № 134. 12) Про-

исходить, произойти, случаться, случиться, явиться, оказаться. А даси те, що в тебе дома без тебе стало? Рудч. Ск. I. 101. 13) Получать, получить начало, начинаться, начаться. Не від нас ж стало, не нами й кінчиться. Посл. Стала слава, стала слава, стали й поговори, ой на тую дівчиноньку, що чорній брови. Мет. 106. Вже стає на дворі світ. Котл. Ев. II. 38. 14) Дѣлаться, сдѣлаться, стать. Пень горів, а він руки грів, та й став йому дядько. Посл. Як народивсь Христос, то которі.... хрестились, так святими стали; котрі ж плювали, то камінем стали. ЗОЮР. I. 12. Чого смутна стала, мила? Мет. 74. Як гляну на дітей, то страшно стане. МВ. II. 13. 15) Доставаться, достаться. Смійся, вражий сину, за сміх тобі стане. Чуб. 16) Обходиться, обойтись, стоить. Сімдесят карбованців весілля стало. Г. Барв. 321. Труда великого се діло стало. Полт. г. 17)—в пригбді. Пригодиться. См. еще пригода. 18) Стати на слові. Сдержать слово. Супрун не став на слові. НВолын. у. 19)—на стану, станочку. См. Стан. Ой тепер я доросла, на станочку стала. Гол. III. 291.

Ставатися, стаюся, єшся, сов. в. **ста-тисся**, нуся, нешся, гл. 1) Дѣлаться, сдѣлаться. Хто стається візцею, того вовк ззість. Ном. № 3841. Аби ваша думка сталася ділом К. (О. 1862. III. 23). Конвалії сталися мені найлюбішими квітками. Г. Барв. 400. Ідол до Бога.... „Так і так мені стається: не попаду з моря землі винести.“ Драг. 15. 2) Случаться, случиться, произойти, совершиться. Сталась йому пригдонька не вдень, а вночі: занедужав чумаченько, з Криму ідучи. Нп. Між нами стався такий великий гріх. Стор. М. Пр. 34. Те стається за нашого ще живота. К. ХП. 14.

Ставець, вця, м. 1) Деревянная тарелка. Кожьому старцю по ставцю. Ном. № 11983. 2) Цилиндрический сосудъ съ дномъ для печенія пасхальныхъ хлѣбовъ. Вас. 182. 3) Конусообразная куча дровъ, приготовленная для выжиганія угля. Вас. 145.

Ставідло, ла, с. 1) = Ставище. Лубен. у. На ставидлі коні пасуться. 2) Вешнякъ (у шлюза), подъемная дверь, шлюзъ :(въ прудѣ).

Ставити, влю, виш, гл. 1) Ставить, уставлять. 2) Строить. На льоду дурний

хату ставити Ном. № 6671. *Треба ставити дзвіницю посеред села.* Ном. № 13751 3)—на бчі. Давать очную ставку. 4)—чим. Выставлять чѣмъ. *Не ставити мого батенька брехуном.* Чуб II 18.

Ста́вिति́ся, влю́ся, ви́шся, гл. 1) Становиться. *Скорій, хлопці, кругом хати ставтесь.* Рудч. Ск II. 145. 2) Являться. *Коли ваш цар Давид ще живе, то мені ставитись за тільки й тільки неділь до мене в гостину.* Гн. II. 228. 3) Являться, представляться, выказываться. *Ставився як лев, а згинув як муха.* Ном. № 4351. 4) Подниматься. *Довго дивились на куряву, що стовпом ставилась за бричкою.* Св. Л. 280. 5) Строить, строиться. *Коби мої будинки погоріли, я б знав де і як ставитись.* Гн. II. 115.

Ста́вище, ща, с. Мѣсто, гдѣ былъ прудъ. Лохв. у.

Ста́вка, кн, ж. 1) ? *Упався в ставку, або теж у суспицію.* Ном. № 7443. 2) Часть ткацкаго станка. См. Верстат Шух. I. 254.

Ста́вляння, ня, с. Ставлення, установленіе, постановка. Сим. 158.

Ста́вляти, ляю, еш, гл. = Ставити. *Роспрягайте коні і усе так і ставляйте: тут вам шкоди ніякої не буде.* Рудч. Ск. II. 151. *Хоче хату собі ставляти* Г. Барв. 252.

Ста́вма, нар. Стойма. *Ставма можна шахву винести.* Черк. у.

Ста́вний, а, ё. 1) Статный, стройный. МВ. I. 85. *Мій жених був хороший такий, Господи! чорнявий, ставний.* МВ. I 7 2) Прудовой. *Ставна вода.*

Ста́вний, ка, м. 1) Церковный подсвѣчникъ. *Молебні день-у-день Спасителя править, у ставники свічки по десять хунтів ставить.* Греб. 384. *Тільки в ризах дякон псалтирі читає та висока свічка в ставнику палає.* Щог. В 63. 2) Свѣча для церковнаго подсвѣчника. *Воскові ставники.* Грин. III. 284. *У церкву було накуплять ставників та нишком на Великдень, або на Різдво у цвинтарі й покладуть біля вітаря.* ЗОЮР. II. 285 *Три хунти воску на ставник.* Котл. Ен IV. 43. 3) Ставника поставити. *Подбити глазъ, поставити фонарь.*

Ста́вни́ця, ці, ж. = Стайня.

Ста́вня, ні, ж. Коля, которми обставляють въ погребяхъ стѣны, чтобы земля не сыпалась. Лебед. у.

Ставо́вий, а, ё. Прудовой. *Це ставова*

риба. Камен у *Ставова вода* Лѣвиц. I 539.

Ставо́к, вка, ставбо́к, чка, м. Ум. отъ став.

Ставча́тий, а, в Составной Желех

Ставщи́на, ни, ж Арендная плата за ловлю рыбы въ прудѣ

Стага́нювати, нюю, еш, гл. Снимать висящій надъ огнемъ на треножникѣ котелокъ со сваренной пишей. *Уже час стаганювати казакъ, а то сало збіжить та й пишо вже розкипілося.* Волч. у. (Лобод.)

Ста́да, ди, ж. = Стадо. *Ой в полі, в полі... ворона стада, між таєю стадою сив конь маленький.* Грин. III. 44

Стада́рка, кн, ж. = Стадарня. Шух. I. 185.

Стада́рь, ра, м Пастухъ лошадей. См. Стадник. Шух. I. 211, 189.

Стада́рня, ні, ж Конюшня, стойло для лошадей. *Зробив був пан огорожу і туди заганяли стада, що ходили по дубині; звідтоді воно й зветься стадарня, хоч там стадарні нема.* Брацл

Ста́дечко, ка, с. Ум. отъ стадо.

Стадна́рка, кн, ж = Стадарня. Шух I 185.

Ста́дник, ка, м. 1) Пастухъ лошадей О. 1862. II. 61 *У Гребинки повидимому пастухъ рогатаго скота: Вже панський стадник Опанас, покинувши товар, що нас, з кишені витягнув соплку.* Греб. 373. 2) Жеребець при стадѣ кобыль. 3) Быкъ при стадѣ коровъ

Ста́дника, ни, ж Табунъ лошадей всякаго возраста.

Ста́дни́цький, а, в Относящій къ пастуху лошадей. *Залізний стадни́цький пірнач і тепер є... в Чорноморіі.* О 1862. II. 61.

Ста́дни́ця, ці, ж = Стайня. *Веде коня у стадни́цю.* Мет. 74. Ум. Стадни́чка.

Ста́дня, ні, ж. = Стайня.

Ста́до, да, с. Табунъ лошадей. *В стаді пасуть кобили і коні.* Шух. I 211. *А в полі, полі, да край дороги, ой там ходить вороне стадо; поміж того стада сивий кінь ходить.* Нп. Ум. **Ста́дечко, ста́дце.** Чуб. V. 710. III. 289.

Ста́єнка, кн. Ум. отъ стайня.

Ста́єнний, а, в. Конюшенный. *Кокі стаєнні.* О. 1862. V 107.

Ста́єночка, ста́єнка, кн, ж. Ум. отъ стайня.

Ста́йка, кн, ж. 1) Рядъ копенъ клѣба.

Ой у полі жито у стайки ізвіто. Нп. Це моя жень, це стайка на моїй поста-ті. Рк. Левиц. 2) Родъ шалаша у гу-цульського пастуха въ полонїнах. Шух. I. 188. То-же, что и застайна.

Стайниця, ці, ж. = **Стайня.** АД. I. 45. Веде коня у стайницю, а милого у світ-лицю. Нп.

Стайня, ві, ж. 1) Конюшня. Рудч. Ск. I. '67. Мій тобі коничок стайні не про-стоїть, моя тобі зброя кілочка не вло-мить. Чуб. V. 63. 2) Стоїло, хлѣвъ. Пов-на стайня худобиці. Гол. II. 441. Ум. Стайничка, стаєнка, стаєнька, стаєночка. Чуб. V. 26.

Сталевий, а, в. Стальной. К. Бай. 73. Сталеві сорочки. К. ЧР. 38.

Сталець, льця, м. Въ мельницѣ: ку-сокъ стали, въ который упирается нижній кінець веретена шестерни. Мик. 481.

Сталіти, лю, лиш, гл. Наваривать сталью. Не буду сокири сталити. Ном. № 5144.

Сталітися, люся, лишся, гл. Оска-ливатися, переносно: плакати. Оттак жін-ки що-дня голосять, а роспитай—сама не зна, чого сталитися навіска. Греб. 333.

Сталка. См. Сталька.

Сталувати, лую, еш, гл. = **Знехтува-ти.** 1. Сталував одержу. Канев. у.

Сталь, лі, ж. 1) Сталь. Дзеркало ясне з твердої сталі. К. Іов. 83. 2) = **Сталька.** Волоки в одну сталь з валу. АД. I. 172.

Сталька, сталка, ки, ж. Рядъ, полоса, прядь, низка. Батіг у чотири сталки. Мнж. 192. У чотири сталки (вірówka). Грин. III. 344. Широколисте лапаття зкрило воду листом в три сталки. Ле-виц. I. 63. Сталка намиста. О. 1862. VIII. 49.

Стальбвий, а, в = **Сталевий.** В мене двері тисові, в мене замки стальові. Лукаш. 114.

Стальцє, ця, с. = **Сталець** Лебед. у. (Залюб.).

Сталья, лі, ж. = **Сталька.** Верхнеднѣпр. у.

Стан, ну, м 1) Состояніє, положеніє. Г. Барв. 426. Поява його в такий час і з такому стані несказано здивувала Зо-сю. Левиц. I. 448. Вона мис перейти до стану жіночого. О. 1862. IV. 10. 2) Со-словіє, званіє. Левиц. I. 237. Козацького стану люде. 3) Станъ, таля, ростъ. І на личеньку рум'яненко, і на стану гожа. Макс. Білолиця, кароока і станом ви-сока. Шенч. 4) Верхняя часть женской

рубашки до підтички. безъ рукавовъ. Ой дам тобі, подруженько, на стан поло-тенця. Та не стій ти з моїм милим, не риж мого серця! Ой дам тобі, подру-женько, ще і на рукава.... Нп. 5) Сшитая половина плахти. Черн. у. 6) Станъ, ла-геръ. Під городом Корсунем вони (козаки) станом стали. Нп. 7) Помѣщеніє станс-вого. Тоді зараз його зв'язали та об'яви-ли в стан. Рудч. Ск. I. 209. 8) Конюшня. Уже коні на стану гогочуть. Грин. III. 550. 9)—колѣс. 4 колеса, приборъ колесъ для телѣги. Вас. 210. 10) На стану стати. а) Достичь совершеннolѣтія. б) Прийти въ надлежащее, нормальное положеніє. Чи не стануть на стану граблі, як по дер-жалну вдарю. Лебед. у. Хоч у домовини клади, краще він год нездужав; а тепер знову на стану став. О. 1862. VI. 62 Ум. Станок, станочок. Що в станочку за кінъ стоїть? Нп. Шиті ж мої рукавча-та, і льняний станочок. Мет. 41. Ой росла, росла дівчинонька та на станоч-ну стала. Грин. III. 181.

Станенька, ставечка, ки, ж. Ум. отъ станя.

Станва, ви, ж. Большая кадка, бочка. Вх. Зн. 66.

Станіця, ці, ж. = **Стайниця.** Веде ко-ня у станицю. Чуб. V. 42.

Станіввий, а, в. 1) Возмужалый, достиг-ший совершеннolѣтія. Подол. г. Дівка станівка, пора заміж. НВолын. у. 2) Посто-янный, установившийся. Станівка зима Черк. у.

Станівний, а, в = **Станівкий.** Камен. у. Віл. станівний. Рк. Левиц. Кабан аж у три роки буває станівним. Рк. Левиц.

Станля, лі, ж. = **Стайня?** Продай сестру Оленочку за коники вороні, за відла сребні, за уздила шовкові і за станлі золоті. Гол. I. 40.

Станов, станви, ж. = **Станва.** Вх. Зн. 66.

Станова, вої, ж. Жена станового при-става. Станова з Окрайця привезе робо-ту. Мкр. II. 15.

Становєць, вця, м. = **Станва.** Вх. Зн. 66

Становий, во́го, м. Становой приставъ. Вони були становими в одному стані. Грин. II. 332.

Становити, влю, виш, гл. 1) Сгавить. Сип борщ, станов кашу,—чи поїмо бо ми. Ном. № 14120. Чорт тобі, дівчино, угодить, які тобі зааблуки становить Чуб. V. 105. 2) Стронти. Бодай тії панні жили, що гуральні становили. Ном

№ 11659. Становити грубу. Класть печь. Конст. у. 3) Составлять. Вода становить найважливішу частину землі. Дещо. Се мені нічого не становить. 4) Выставлять чѣмъ. Я себе не становлю розумною Зміев. у.

Становітися, вліюся, вишся, гл. 1) Становиться. Казав брат сестриці: не становись на кладку. Сестриця не слухала, на кладку ступила. Чуб. V. 202. 2) Останавливаться. Кінь підо мною становиться. 3) Принимать положеніє, рѣшаться, складываться. Один Бог, одні люде, да не однаково становиться. ЗОЮР. I. 14.

Становище, ща, с. 1) Положеніє, мѣсто. К. ЦН. 289. 2) Позиція, станъ, лагерь, постъ. Який же ти, Гавриленку, такий дурень уродився, що ти прийшов до становища, да й не перехрестився. Мет. 457. 3) Мѣсто остановки пасомаго скота. Догнали отару до становища. Мир. ХРВ. 40.

Становлення, ня, с. Установка.

Становляти, ляю, еш, гл. = Становити. Там церковцю становляти. Чуб. III. 461.

Становник, ка, м. Раст. *Chimaphilla umbellata* Nutt. ЗЮЗО. I. 116.

Станок, неа, м. 1) Ум. огъ стан. Чуб. VII. 426. 2) Рама или подставка на колесахъ подъ большимъ сундукомъ. Вас. 150. 3) Половина плѣхти (изъ двухъ полотнищъ). Вас. 169. Ум. Станчок.

Станути, ну, неш, гл. 1) = Стати. 2) Истаять. Станула як віск. МВ. II. 40.

Станція, ції, ж. 1) Станція. 2) Квартира. Наймили собі станцію аж на де-сѣтім сели. Гн. II. 193. Приїхали до Київѣ, стали на станції. Левиц. I. 415.

Станцювати, цююся, ешся, гл. Не уступить кому въ танцахъ, сьумѣть танцювать одинаково съ кѣмъ. А мені тільки й горя, що матня драна, а то б я й босоніж станцювавсь із сап'янцями. К. ЦН. 234.

Станя, ні, ж = Стайня. Пішов до стані, так не добере собі коня. ЗОЮР. I. 125. Ой є в мене три коні на стані. Грин. III. 234. Ум. Станенька. Мет. 287. Станечка.

Ста-півтора, числ. = Півтора. Чоловікові тому було год сто або ста-півтора. Харьк.

Стар, ра, ре = Старий. Стар як котюга, а бреше як щеня. Ном. № 6905.

Старанкувати, тію, еш, гл. Сдѣлатьсь изрытымъ оспою. Харьк.

Старання, ня, с. Стараніє, попеченіє,

забота. Видно, то мої братіки сюда з тяжкої неволі утікали, об мені велике старанне мали. ЗОЮР. I. 35.

Стараний, а, е. Старательный, заботливый.

Старанно, нар. Старательно, заботливо.

Стараскатися, каюся, ешся, гл. Слѣзть. стащиться. Стараскались піп і попада з горища.

Старатися, раюся, ешся, гл. 1) Стараться. Старається, що піт кривавий його 'бливає. Ном. № 10022. 2) Заботиться о чемъ. Панська ласка літом гріє, а на зіму кожуха треба старатися. Ном. № 1201.

Старезний, старенезний, а, е. Очень старый. Старезна вже, стоїть та головою хитає. Ном. № 14179. Сидить стара жінка, стара-старенезна. МВ. II. 65. Дід з сивою довгою бородою та старезний старезний. Гн. II. 64.

Старенний, а, е = Старезний. То чоловік старенний. Черк. у Старенна старість—глубокая старость. О. 1861. XI. 134.

Старець, рця, м. Нищій. Шух. I. 33. Котл. Ен III. 66. ЗОЮР. I. 47, 57. В старці пугою не вгнати, а з старців калачем не виманеш. Ном. № 4650. Ум. Старчик. ЗОЮР. I. 307.

Старецький, а, е. 1) = Старечий. Ой старости ви старецькій. КС. 1883. II. 392. 2) = Старечий. В старецькім тілі та панська душа. Ном. № 4644.

Старечий, а, е. 1) Старческий, стариковский. Послушайте моєї тітки, її старечої та розсудливої мови. МВ. 2) Нищенский. Ой я старець—не старече в грудях серце в мене. К. Досв. 37.

Старигай, гая, м. = Стариган. Конст. у.

Стариган, на, старигань, ня, м. Старичина, старичище. Лисий стариган. Мкр. Н. 25. Гей ти, проклятий стариганю! (Зевес). Котл. Ен. II. 31.

Старізна, ни, ж. Старья вещи.

Старій, а, ё. 1) Старый, ветхій, дряхлый, давній. Пек його матері, як завелось: і старе, і мале у боки взялося. Ном. № 12484. Бог старий господарь. Ном. № 58. Старий завіт. 2) Употр. какъ существ. въ м. и ж. р. Старій. а) Старикъ. б) Мужъ. Такъ его обыкновенно называетъ жена, но иногда и посторонніє, обращаясь къ женѣ того, о комъ рѣчь. (Жінка) й каже: „Що ж, старий,—тобі є поміч, а мені нема.“ ЗОЮР. I. 65. Здорові були! А де се ваш старий? Старі. а) Старуха.

б) Жена. в) Валетъ трефъ при игрѣ въ хвалу. КС. 1887. VI. 465. 3) Названіе медвѣдя у гудуловъ. Шух. I. 22. 4) Старій день. Бѣлий день. Співаять, а на дворі вже старий день. Св. Л. 59. 5) Старі-нані. Переносно: задница. Ум. Стареньний, старесенький. Рудч. Ск. I. 183. Упавдемо матері старенькій крижем до ніг. ЗОЮР. I. 23.

Старік, ка, м. 1) Старикъ. 2) Луна въ послѣдней четверти. Чуб. I. 10. 3) Старое русло рѣки. 4) У старикі піті. Пойти на волостной сходъ. Харьк. у. Ум. Старицкі.

Старина, ні, ж. = Старовина.

Старінка, ки, ж. Ветошь, старье. Ну-мо знову, поки новинка на основі, старинку божу лицувать. Шевч.

Старинний, а, с Старый, давній, старинный. Чи нема міждо вами котрого козака старинного? Мет.

Стариця, ці, ж. 1) Старуха. От не було на молодиці, та сталося на стариці. Ном. № 10060. 2) Нищая. Шух. I. 33. 3) а) Шерсть отъ старыхъ овецъ. Зміев. у. б) Также овчина съ такихъ овецъ. Вас. 154.

Старичий, а, е. — ча вівна. Шерсть старой овцы. Волч. у.

Старичок, чка, м. Ум. отъ старик.

Старісінський, а, е. Совершенно старый. Мій таточку, мій старісінський! Мил. 190.

Старість, рості, ж. Старость. Старість не прийде з добром: коли не з кашлем, то з горбом. Ном. № 13954. Старість не радість. Ном.

Старіти, рію, еш, гл. Старѣть, стариться. Чоловік старіс, а чортяка під бік. Ном. № 8694.

Старітися, ріюся, ешся, гл. Стариться. Тяжко дітей годувати у безверхій хаті, а ще гірше старітися у білих палатах. Шевч. 99.

Старка, ки, ж. 1) Водка-старка. 2) Пѣнка, пленка на кипяченомъ молокѣ

Старкуватий, а, е. Старообразный. Старкувата жінка.

Старлівий, а, е. Старательный. Як ми старливі, як ми для вас працюємо. НВолын. у.

Старнік, ка, м. соб. 1) Птиць или животныхъ старшаго возраста. Лубен., Екат. у. у. 2) Прошлогодняя трава, оставшаяся не-скошенной. Херс. г. 3) Старое живое дерево. Екат. у. (Залюб.). 4) = Стариця 36.

Вас. 154 5) Старья вещи, старый хламъ Новом. у. (Залюб.).

Старовина, ні, ж. 1) Старина. Бере живий жалъ, як загадеш старовину. Ном № 680. 2) Старовина. Старая матерія. старый матеріалъ, употребленный для новой одежды. Та хита сей кожух з нового? То з старовини, з тих старих смуків. Екат. у. 3) Шерсть старыхъ овецъ Вх Зн. 66. См. Стариця 3.

Старовинний, а, е. Старинный. Старовинної пісні заспівую. Борз. у.

Старовірство, ва, с. Устарѣвшая вѣра, устарѣвшія вѣрованія. Благочестие зда-лось мені мизерним старовірством. К ПС. 86.

Старогрѣцький, а, е. Древнегреческій. Старогрѣцька віра. К. ПС. 48.

Стародавній, я, е. Старинный, древній. К. ЧР. 272. І дід насупившись сидить, загадавши стародавній світ. Греб. 360. Кузьмо-Дем'яне, стародавній ковалю! Чуб. II. 255. Башти стародавнього замку князів Вишневецьких. Стор. М. Пр. 62.

Стародавність, ності, ж. Древность. Стор. II. 123.

Староденний, а, е. Старый, старинный. Сумує Корсунъ староденний. Шевч. Староденний Дніпро. О. 1862. VI. 19.

Стародуб, ба, м. Раст. *Laserpitium latifolium* L. Анн. 186.

Стародубка, ки, ж. Раст. *Helleborus niger* L. ЗЮЗО. I. 124.

Старожіл, ла, м. Старикъ. Сирітка кинулась до ніг, поклонці тричі положи-ла і обнімавши старожила, біліла любовча як сніг. Мкр. Г. 35.

Старожітний, я, е = Стародавній. Горе, що старожитні козаки, що з предкувіку козаками бували, військовій черні поза-виділи. К. ЧР. 197.

Старозавітний, а, е, — ній, я, е. Вет-хозавітний. Левиц. I. 240.

Староміський, а, е. Относящийся къ старому городу. Чуб. III. 199.

Старопілля, ля, с. Долго обрабатывае-мое, истощенное поле. Як земля виробля-на з під лісу, то на її краще родить, як на старополлі. Черн. г.

Старосвітний, я, е, старосвітський, а, е. Старинный, древній. Добрячі люде, старосвітні, прості. МВ. I. 16. Ця пісня старосвітська. По старосвітськи. По ста-

ринному *Поки будемо по старосвітськи жити, поти у нас і добро буде.*

Старосвітщина, *ни, ж.* Старина. К. XII. 11. Г. Барв. 424. *Так велось у ту старосвітщину, що рада була старша од гетьмана.* К. ЧР. 16.

Староста, *ти, м.* 1) Начальникъ прежняго староства, на котория прежде были раздѣлены воеводства. К. ЧР. 10. 2) Начальникъ уѣзда въ Галиціи. 3) Староста сельскій. О. 1861. VШ. 91. 4) Свять. Мет. 41. МУЕ. Ш. 92, 93. Ум. Старобстонько.

Старбство, *ва, с.* 1) Область, управляемая старостой. ЗОЮР. I. 105. 2) Должность старосты.

Старостити, *рощу, стипш, гл.* Быть сватомъ. Вх. Лем. 470.

Старостіха, *хи, ж.* Жена старосты.

Отаростів, *това, ве.* Принадлежащій старостѣ. *Стоїш коло старостової хати.* Грин. III. 566.

Старбстонько, *ка, м.* Ум. отъ староста.

Старостувати, *тѹю, еш, гл.* Быть старостой. *Пристало вам старостувати, як собаці в човні сидіти* Кост. (О. 1862. VI. 52).

Старостянка, *ки, ж.* Дочь старости 1. *Великого коліна старостянка.* К. ЦН. 187.

Старостянський, *а, е.* Относящійся къ староству. *Як було ще тут староство, то було старостянськїй козаки стережуть дубини.* ЗОЮР. I. 105.

Старощі, *щой и щів, ж. мн.* Старость, старья лѣта. *Старощей материних догледіла.* Г. Барв. 42.

Старощіння, *ня, с.* Сватовство. *Най буде старощіння, най буде весілля.* Федьк.

Старувати, *рѹю, еш, гл.* 1) Проводить старость. Сим. 227. 2) Распоряжаться въ качествѣ стараго и старшаго. *Чемеричка побивалась мов несамовита, наскликала прать і мазать, шити і білити сіянь борошно, вчиняти і діжу місити. Харитина ж так, як пані, тільки старувала.* Мкр. Н. 20. 3) Разсуждать, какъ старикъ. *Хто тільки старує, а робить—не доробляє.* Ном. № 6543.

Старуватий, *а, е.* Довольно старый человекъ. Рк. Левиц.

Старѹк, *ка, м.* Старикъ. *Прийшов якїсь старук.* Гн. II. 106.

Старѹн, *на, м.* Разсуждающій какъ старикъ. *Найначе про старунів, що люблять*

старувать, кажуть. вони не так старі, як давні. Ном. № 8645.

Старѹнок, *нѹу, м.* Стараніє, попеченіє. *Старунок дав, то й видухав кінь, а не дай старунку, то й коня б не було.* НВолын., у.

Старцівна, *ни, ж.* Дочь нищаго.

Старцювати, *цѹю, еш, гл.* Нищенствовать.

Старцѹга, *ги, об.* Презрительно: нищій *Отсе вам дар, старцѹги!* Млак. 83.

Старча, *чати, с.* Дитя-нищій. Г. Барв. 189.

Старченя, *няти, с.* = Старча. *Гей, старченя! стривай лишень.* Шевч. 176.

Старчбчий, *а, е* = Старечий 2. *Наглядив десь у сінях ту старчечу цїпуру.* Грин. II. 184.

Старчик, *ка, м.* Ум. отъ старецъ.

Старчіха, *хи, ж.* Нищая. *Донесуть люде, що прибула якась старчиха.* Рудч. Ск. I. 83. Ум. Старчішка. *Старчихка впросилась ночувать.* Грин. II. 177.

Старчовбд, *да, м.* = Поводирь (у старця). Конст. у.

Старчбта, *ти, ж. соб.* Нищіє. *І наша темна старчота, ради тієї ледащици горілки, бренчить їм на кобзах усячину.* К. ЧР. 32.

Старчѹк, *ка, м.* 1) Нищенка. 2) = Поводатарь. Шух. I. 33.

Старшний, *а, е.* Старшій. *То став старший брат та середульший до тернів да байраків прибігати.* ЗОЮР. I. 34. *Жінки були старші від лаздів.* Гн. I. 88. Ум. Старшенький.

Старшій, *бго, м.* Начальникъ.

Старшінна, *ни, ж. соб.* 1) Начальство, начальник. Г. Арт. (О. 1861. Ш. 101). *Питала вона всеї старшини: чи не бачили сина сокола?* Макс. (1849). 108. *Військова старшина порадила і осадили Немірів облогою.* Стор. 2) м. Волостной старшина. ЗОЮР. I. 46. 3) Название короля трєфъ при игрѣ въ цїгана. КС. 1887. VI. 466.

Старшінник, *ка, м.* Начальникъ, начальствующее лицо. Вх. Зн. 66.

Старшинування, *ня, с.* Начальствованіє. *О неситая жадоба старшинування! Тепер то я побачив тебе в вічі. Гнешся ти перед усякою поганню в дугу, аби тільки верховодити над иншими.* К. ЧР. 187.

Старшинувати, *нѹю, еш, гл.* Начальствовать. *Ну, каже змій, тепер хто біль-*

ше з нас їстиме, так той над нами буде старшинувать. Рудч. Ск. II. 186.

Старшувати, ш'ю, еш, гл. Быть старшимъ, главенствовать. *Багата преневірна старшувать бажала, а вбогая тихенькая мужа поважала.* Грин. III. 294.

Стаскати, скаю, еш, гл. Встачить, снести. *Стаскав його жид і на ту гору.* Мнж. 117.

Статарити, рю, риш, гл. Отатарить. *Статарена русинка.* К. МБ. XII. 274.

Статечно, нар.=Статечно.

Статечний, а, е. Постоянный, степенный, солидный, порядочный, благоразумный. *Єсть багато людей і статечних; і значних, що залицяються на тебе.* К. (ЗОЮР. II, 200). *Святий мене, козаченьку, я дівчина статечна.* Чуб. V. 223. *Маєш ти розум, маєш ти статечний.* Грин. III. 672. *Держися війська все середнього і козаченька все статечного.* Лукаш. 88.

Статечність, ности, ж. Постоянство, степенность, солидность, порядочность, благоразуміе. *А старшина, занедбавши свою статечність, та гоцака! аж курява пішла.* Канев. у. *Достатечность* показує статечность. Ном. № 1363.

Статечно, нар. Постоянно, степенно, солидно; порядочно; благоразумно.

Статися, ся. См. Ставати, ся.

Статіва, ви, ж. Часть ткацкого ставка. См. Верстат. МУЕ. III. 16.

Статковитий, а, е=Статечний. Рк Левиц.

Статкувати, к'ю, еш, гл. Благоразумно вести себя, хорошо вести дѣло, хорошо хозяйничать, работать. Ном. № 8113. *Я тебе беру, хлопче, до себе, і як тільки будеш статкувати, то й кожух тобі справлю та й на другий рік не підеш нікуди, в мене будеш.* Подол г. *Як я буду статкувати, то він (чоловік) буде шанувати.* Чуб. V. 561. *Статкує, то й має.* НВолын у.

Статний, а, б, статній, я, е. 1)=Статечний. Черк. у. *Він чоловік статний. з ледачим не знається, до шинку не ходє, у лайку, у бійку не зайде.* Васильк у. 2) Зажиточный. *Статний* глзда. Шух. I. 106. 3) О верхней одеждѣ: длиннополый. Гол. Од. 52. 4) Статний вѣчір=Свят-вечір. МУЕ. III 56

Статіти, нію, еш, гл.=Статкувати.

Тобі вже час спатніти, а ти все гуляєш. Черк. у.

Статок, тку, м. 1) Имущество. Шух. I. 106. Св. Л. 277. *Нехай отець і матуся мою пригуду козацьку знають, статки-маєтки збувають, великі скарби собірають, головоньку козацьку з тяжкої неволі визволяють.* Лукаш. 2) Скоть. Чуб. III. 230. *Перелічив статок,—нема коро-ви.* Чуб. II. 230.

Статочний, а, е=Статечний.

Статūra, ри, ж. 1) Фигура, складъ тѣла. *Статура йому ведмежа, овсі на чоловіка не похоже.* Полт. г. 2) Портретъ. Черномор.

Статурний, а, е. 1) Стройный. 2) Складный, складно, красиво сдѣланный, имѣющий фасонъ. Мнж. 163, 192.

Статут, ту, м. Уставъ. К. ХП. 10. (Товариство) скомпанувало собі *статут*. К. ХП. 27.

Статүя, түй, ж. Статуя. *Із бронзи литую статую самого кесаря несуть.* Шевч. 607.

Стать, ти, ж. 1) Состояніе, положеніе. *Безталанна сирота терпіла горе: та терпіла, не раз уже втікати хотіла, но і здоров'є, і літа, страх, сором і дівоча стать її к двору мов прикували.* Мкр. Г. 18. *Він козак, його така стать (щоб воювати).* О. 1861. XI. Кух. 9. *Жінбча* стать. *Женщины.* *В останні времена жіноча стать убіратиметься аки біси.* Св. Л. 76. *Дівбча* стать, *чоловіча* стать. *Дѣвушки*, *мужья*. 2) Сословіе, званіе. *Цих часів з жадної статі у москалі беруть: із міщанської статі, з мужичої, з панської, з купецької і з духовної статі.* Васильк. у. 3) Манеръ. *Се все на одну* *стать*. Кост. (О. 1862. VI. 45). *Настусине й Марусине серце дуже зворушилося від сієї поголоски, да не на одну* *стать*. Г. Барв. 454.

Стація, ції, ж. 1) Стоянка, постой и продовольствіе на постоѣ. *Да велів Ляхам, мостивим панам, по козаках, по мужиках* *стацією* *стояти*, *да не велів великої стації* *виминшляти.* ЗОЮР. I. 52. 2) Станція. *Я іду на стацію до Заболотова.* Гол. I. 233.

Стая, стаї, ж. 1) Жилище гуцульскихъ пастуховъ въ полонинах. Шух. I. 185-187. *Там в стаї* *ватаг на флюяру* *грав.* Федьк. I. 17. 2) Рядъ. *Стая* *жін.* 3)=Ліса 2. Браун. 16.

Стверджати, джаю, еш и ствѣрджува-

-ти, джую, сов. в. ствердіти, джу́, діш, гл. Утверждать, утвердить, подтверждать, подтвердить. Вони проповідували, а Господь слово стверджував услід ознаками. Єв. Мр. XVI. 20 Той ствердив, що Бог праведний. Єв. I. III. 33. Люблинську унію ствердив. К. ЦН. 255.

Стверділий, а. в. Отвердѣлый.

Ствердіти, дію, еш, гл. Отвердѣть. Земля вже стверділа. Рк. Левиц.

Ствѣрднати, дну, неш, гл. = Ствердіти. Желех.

Створитель, ля, м. Создатель, творець.

Створіти, рю, риш, гл. Сотворить, создаты. Біг мня створив дівчиною. Гол. I. 20. На що-сь ля, Боже, створив на злую годину. Гол. I. 311.

Створітиса, рюся, ришся, гл. Сотворитиса. Шевч.

Створіння, ня, с. Твореніє, тварь. Житом. у.

Стебелечко, ка, с Ум. отъ стебло.

Стебеліна, ни, ж. = Стеблина.

Стебелькуватий, а, в. Стеблеобразный; високий и тонкій,—о растеніяхъ и людяхъ. Стебелькувата дівчина. Мнж. 192.

Стебель, блю, м. = Стебло. Грин. III. 18.

Стебельце, ця, с. Ум. отъ стебло.

Стебка, ки, ж. Кладовая (отанливас-мая зимою). Полѣсьє, Кіевск. г. Левч. 57. Ум. Стебочка.

Стебліна, ни, ж. Одинъ стебель. Ум. Стеблінка, стебліночка.

Стеблістий, а, в. Съ большимъ стеблемъ. Грин. III. 82. Широке поле, жито густес, коренистес, стеблистес. Чуб. III. 335.

Стеблѣ, ла, с. 1) Стебель. К. Дз. 218. Хоть колос похилився, стебло зелененьке. Мег. 21. Один я на світі,—стебло серед поля. Шевч. 2) Рукоятка, напр. ложки, желѣзныхъ вилъ и пр. Новомоск. у. 3) Нижняя длинная часть прядильнаго гребня, вставляемая въ донце. Нижняя часть кужілки. (См.). 4) Стволъ пастушьей трубы (до раструба). Сосниц. у. Ум. Стебельце, стебелечко. А в сусіда стіжок сіна, а у мене ні стебельця. Чуб. V. 255. Чи хміль по дорозі, чи стебелечко? Мил. 138.

Стебнік, ка, м. = Омшаник. Яловнику без ліку, скриня грошей в стебнику. Гол. II. 679.

Стебнівка, ки, ж. Строчка въ шитѣ. Гайс. у. Ходіти стебнівкою. ? Почав ходитъ

„стебнівкою“ взад і вперед по подвір'ї. Св. Л. 168.

Стебнування, ня, с. Строченіє (въ шитѣ). 2) = Стебнівка. Волян. г.

Стебнувати, ную, еш, гл. Сгрочить. Гайс. у. Гол. Од. 73.

Стебнути, бну́, неш, гл. = Стібнути.

Стебочка, ки, ж. Ум. отъ стебка.

Стебур'я, р'я, с. соб. Стебли. Стебур'я з малини вимерзло. Кролев. у.

Стегѣнце, ця, с. Ум. отъ стегно

Стегніще, ща, с. Ув. отъ стегно.

Стегно́, на́, с. 1) Ляшка. Котл. Ея. VI. 71. Также у вола. Рудч. Чп. 254. Не показуй чоловіку стегна. Ном. № 9156.

2) Часть терлиці. (См.). Шух. I. 147. Ум. Стегѣнце. Рудч. Ск. II. 5. Ув. Стегніще, стегняка. Ном., стр. 303, № 468. Писала писака: хто прочитає, тому стегняка. Ном. № 6081.

Стегняница, ці, ж. = Ничельница. МУЕ. III. 24.

Стеженька, стѣжечка, ки, ж. Ум. отъ стежка.

Стежити, жу, жиш, гл. Слѣдитъ. Не кусай, не стежи і не лежи. Ном. № 13255.

Стежка, ки, ж. Тропинка, дорожка, стеся. Позаростали стежки і доріжки травою зеленою. Мег. 56. В пекло стежки він не знав. Котл. Ея. III. 10. На стѣжку чию спасті. Пойти по чьей дорожкѣ. От і я на дідову стежку спала: він учора розбив кухля, а я сьогодні. Лебед. у. До кѣго стѣжку топтати. Ухаживать за кѣмъ. Ум. Стеженька, стѣжечка. Ти думаш, моя мамо, що я вже не плачу, а як вийду за ворота,—стеженьки не ба-чу. Нп.

Сте́йка, ки, ж. Въ выраженіи: Ні стѣйки, ні гѣйки,—т. е. не стоятъ и не идетъ, нѣчто подобное русск. выраженію: ни взадъ, ни впередъ. Ном. № 13864.

Сте́клий, а, в. 1) Плотный. Вільшина, то вона мнягка, а от берестина, то це дерево стекле. Слов. Д. Эварн. 2) О деревѣ или иномъ стеблистомъ растеніи, растущемъ въ густой заросли: тонкій и высокий. Волян. г.

Стекло́, ла, с., и пр. = Скло и пр.

Стекті́, ся. См. Стікати, ся.

Стелѣпати, паю, еш, гл. Свахлять. Стелѣпати того борцу.

Стелепнати, пну́, неш, гл. 1) Затрясти, потряхнутъ. 2) Затрястиса. Гол. III. 348.

Сте́ліна, ни, ж. Доска въ потолкѣ.

КС. 1901. II. 131. Ум. Стелінна, стеліночка. Мет. 198.

Стеліти, лю, леш, гл. Стлать. Білу постіль стелила, сама ся спати ложила. Чуб. V. 98.

Стелітися, люся, лешся, гл. Стлаться, разстилаться. Зелененький барвіночку, стелися низенько. Нп.

Стеління, ня, с. 1) Стланіє. 2) Подстилка. Канев. у. (Лобод.). Вх. Лем. 470. 3) соб. Дерево для потолка. Камен. у. (Лобод.).

Стальвага, ги, ж.—Штельвага.

Стельмах, ха, м. 1) Каретникъ, колесникъ, телѣжный мастеръ. Гн. II. 30. 2) Плотникъ. Шух. I. 87.

Стольмашня, ні, ж. Экипажная, колесная мастерская.

Стелюга, ги, ж. 1) Станокъ для навода спиць въ ободъ. Сум. у. 2) мн. Козлы для продольной распилки бревенъ на доски и пластины.

Стеля, лі, ж. Потолокъ. Стоїть собі... плечима стелю підпірає. Шевч.

Стеменний, а, е. Совершенно похожий, точь-въ-точь. І очі чогось заплющує, і з місця зривається,—от стеменний кіт. МВ. (О. 1862. III. 39).

Стеменнісінький, а, е. То-же, что и стеменний, но въ совершенной степени, точнехонько такой. Стеменнісінький такий, як батько. Черк. у.

Стеменнісінько, нар. То-же, что и стеменно, но въ совершенной степени, точнехонько. Стеменнісінько мати. Черк. у.

Стеменно, нар. Точь-въ-точь, именно, точно. Борз. у. Левиц. I. 392. Чи так, брате Мамаю?—Стеменно так. К. ЦН. 237. Воно стеменно той коник, що по полю скаче. КС. 1882. X. 32.

Стемнілий, а, е. Стемнѣвшій.

Стемніти, нію, еш, гл. Стемнѣть, потемнѣть. Стемніє світ і загурчить дощ об землю. МВ. (О. 1862. III. 42) Вже на морі чайок двісті, аж море стемніло. Мет. 374.

Стенути, ну, ієш, гл. 1) Качнуть. Грин. III. 405. Човна стелує. 2)—плечима. Пожать плечами. Св. Л. 107.

Стенатися, наюся, ешся, сов. в. стелітися, нуся, нєшся, гл. 1) Встряхиваться, встряхнуться, рвануться. Ото він став навколішки, стелуєся,—сириця так і тріснула. ЗОЮР. I. 6. Стелулась од його бігти. МВ. (О. 1862. I. 79).

2) Вздрагивать, вздрогнуть, дрогнуть. Чуб. V. 859. Стелулися кватирочки, як сіли світилочки; не так ще стелуться, як пива нап'ються. МУЕ. III. 124. Молода йде із дружками і не стелеться! Іде, як пава пливе. Г. Барв. 390. Ой лугами йду,—луги розвиваються, берегами йду,—береги стелються. Нп. О водѣ: стелітися—всколыхнуться. Іно ввійшов у воду цавком, море стелулося і затопилося всьо. Гн. I. 34.

Степ, пу, м. Степь. Тут тобі, серденько, в степу погибати. Мет. 94. Степ широкий. Мет. 69. Послала мене мати в степ пшениці жати. Мет. 21. Степ і степ, режуть пороги, і могили-гори Шевч. Ум. Степн, степнчок.

Степиня, ий, ж. Степное сѣно. Міусск. окр.

Степір, ра, м. Отростокъ показавшихся изъ земли растений (лука, хлѣбныхъ злаковъ). НВолын. у.

Степєа, ки, ж. Рубленый амбаръ съ печкою, замѣняющій погребъ. Радом. у.

Степліти, лію, еш, гл. Потеплѣть.

Степлітися, ліюся, ешся, гл. Согрѣться (о жидкости).

Степний, а, е. Слособный, умѣющій. Моя ще цицьку тіки сце, а їсти не степна. Канев. у.

Степио, нар. Достаточно степи, много степи. У нас було степно. Херс. г.

Степовій, а, е. Степной. Бодай тая степовая могила запала. Мет. 98. Степове сїно.

Степовік, ка, м. Житель степныхъ пространствъ. (О. 1861. I. 264). Та й сам, бачу, степовик. МВ. (О. 1862. III. 74).

Степовнічий, чого, м. Надсмотрщикъ надъ степными и полевыми угодьями и работами. Нѣжин. у.

Степок, пка, м. 1) Ум. отъ степ. Сим. 202. 2) Название волѣ дикаго нрава. КС. 1898. VII. 47.

Степучий, а, е—Степовий. Уроки-уроцища, підіть собі на луга, на ліса дрімучії, на степи степучії. Чуб. I. 133.

Стервезний, стервєнний, стєрвєнський, а, е. То-же, что и стєрвин, но въ усиленномъ смыслѣ. Употребляется какъ ругательство. Стерво стєрвєзне, стєрвєнний хлопець, стєрвєнська дитина. Дохв. у.

Стервіга, ги, ж. Бранное слово, ув. отъ стерво. Там же й стєрвиги! І не дай Боже! Хорол. у. Слов. Д. Эварн.

Стерв'ин, на, нє. Огносящійся къ падали. *Оце стервиного батька сини.* Триз.

Стерво, ва, с. Падалъ. *Лежить собака на стерві; і сама не буде їсти і другої не дасть.* Ном. № 4824. 2) Брань. *Стерво жінка не злюбила.* Чуб. V. 668.

Стерв'яка, ки, ж.=Стерво.

Стерєбкатися, каюся, ешся, гл. Вскарбкатися. *Насилу стерєбкався Харько на віз.*

Стерєгті, жу́, жєш, гл. 1) Стеречь, остерегать. *Сижу дома та стережу, то й ціле.* ЗОЮР. I. 9. *Береженого Бог береже, а козаченька шабля стереже.* Нп. 2) Слѣдитъ за кѣмъ. *Ми не знали тоді, хто підпалив, але вже стерегли її—чи не вона те зробила.* Новомоск. у.

Стерєгтіся, жу́ся, жєшся, гл. Беречься, остерегаться. *Зостаєшся сама в хаті, стережися розмовляти.* Мет. 9. *Стерісь, щоб любоців йому черкеска з ними не сунула.* Мкр. Г. 19. *Стережися, Петре, нарікати на Наталку.* Котл. Нп. 392.

Стерєжбний, а, є. Осторожный. *Стереженого Бог стереже.* Ном. № 4296.

Стерєжєнія, ня, с. Карауленье. Левч. 56.

Стерєнь, ні, ж.=Стерня. Угор. *Кошено... жачкою,—бачите, як одмітно од того, де косою кошено: тут стерєнь громаділками повиривано.* Полт. г.

Стерєчі, ся=Стерєгті, ся.

Стернік, ка́, м. 1) Рулевой. 2) Пт. Embetiza, подорожникъ. Вх. Пч. II. 10.

Стерніна, ни, ж. Нижня часть стебля, остающаяся на полѣ послѣ снятія хлѣба. Ум. *Стернінка, стерніночка.* *Перепеличенько, не літай так поночі, бо повиколюєш на стерніночку очі.* Мет. 388.

Стерніти, ню́, ніш, гл. Управлять рулемъ.

Стернітися, ню́ся, нішся, гл. Управляться рулемъ (о судні). Мнж. 179.

Стерно́, на́, с. Руль. Левич. Пов. 349. Мнж. 179.

Стернувати, ну́ю, еш, гл. ? *На тім боці у толоці ніч почував, вороного кониченька стернував.* Чуб. V. 523.

Стерньо́ваний, а, є. ? Стерньований вулик.

Стерня́, ні́, ж. 1) Жнивье. Рудч. Ск. I. 145. *Хлѣб на стерні.* *Хлѣбъ на корню.* 2) Волоса на давно небритой бородѣ, короткіє и жесткіє волоса. Св. Л. 303. *Ти хоч би стерню з бороди зняв.* Харьк. г. Ум. *Стернєнька.*

Стернявкй, во́к, ж. мн. Грибы, растущіє послѣ уборки хлѣба на жнивьѣ.

Стернянкй, но́к, ж. мн. Занозы и ранки на ногахъ, происходящія отъ хожденія по жнивью.

Стерня́стий, а, є. Покрытый жнивьемъ. *Стерняста нива.* Мир. ХРВ.

Стерпі́ти, плю́, пиш, гл. 1) Утерпѣть, вытерпѣть. *Донька не стерпіла, борзо прилетіла.* Гол. I. 195. 2) Вынести, перенести. *Хто в біді бїду стерпить, а хто в гаразді,—щоб ніколи бїди не знав.* Ном. № 2153. *Кривоніс не стерпів такої одповіді.* Стор. М. Пр. 137.

Стерті, ся. См. Стирати, ся.

Стерча́ти, чу́, чїш, гл.=Стирчати. Кв. I. 246.

Стеря́ти, ря́ю, еш, гл. 1) Издержать, утратить. *Багато я стеряла на базарі,—накупила всячини.* Новомоск. у. *Коли вмірати, то вмірати, то все треба день стеряти.* Ном. № 4269. 2)—дитину. *Имѣть выкидышъ.* *Відколи я стеряла дитину, мені все гірше та гірше.*

Стеря́тися, ря́юся, ешся, гл. Сойти съ ума, помѣшаться. *Хай вонб стеряється! Прахъ его возьми!* Борз. у.

Стй́глий, а, є. Зрѣлый, спѣлый. *Чи є, діду, стиглі кавуни?* Левич. Пов. 228. Ум. *Стиглєнький.* *Це вже стиглєнькі ягоди.* Харьк. у.

Стй́гнути, гну́, нєш, гл. 1) Простывать, остывать. *Чому ти борщу не їси?—Гарячий дужє, нехай стигне.* 2) Застывать, застыть. *Кров ллється, аж по землі стигне.* Св. Л. 285. 3) Созрѣвать. *Не чіпай же яблук, нехай собі стигнуть, то кращі будуть.*

Стид, да́ и ду́, м. 1) Стыдъ. *Поганому виду нема стиду.* *Посл. Стида́ завдавати.* *Срамить, стыдить.* *Дівчино моя, чи ж ти там бувала, що ти мені молодому стида завдавала?* Чуб. V. 115. 2) Постыдный, заставляющій себя стыдиться человекъ. *Сама стида полюбила.* Мет. 259. *Ти не давай стиду-бриду цілувати свого виду.* Чуб. V. 540.

Стидати́, да́ю, еш, гл. Стыдитъ. *Баба стидає дитину.* Рк. Левич.

Стидати́ся, да́юся, ешся, гл. Стыдиться. *Коли стидаєшся, то крий решетою голову.* Ном. № 3200. *Сього вам стидається нічого.* Котл. МЧ. 430.

Стиді́ти, джу́, дїш, гл. Стыдитъ.

Стиді́тися, джу́ся, дїшся, гл.=Отидатися. *Хлопець після сього годі да й*

годи вчить, і не сїдає коло його, стидиться. ЗОЮР. I. 48.

Стидний, а, б Засгавляючий себя стидиться, постыдный. *Де ся взяв татарин, стидкий, брідкий, поганий.* Макс. Сидить стидка з своїм милим, да ще й обнялася. Чуб. V. 421.

Стідко, нар. Стыдно, постыдно. *Стидко, брідко Яремою зваться, а Ярема: „Гов!“.* Ном. № 6285.

Стидний, а, б = Стидкий. Стидна пісня.

Стідно, нар. Стыдно. *А з хорошою та й уродою та не стидно й меж люде.* Чуб. V. 53.

Стидовище, ща, с. Стыдь, позорь. К. Дз. 100. *Оце стидовище: палець болить, а він валяється цілий день,—от, мов, хворий.* Лебед. у. *Та, йй Богу, це ж стидовище так робити!* Цирят. у.

Стидов'я, в'я, с. = Стидовище. *Оце дожилися! сказано, стидов'я людське, та й годі! ні з чого паски спекти.* Лубен. у.

Стидува́ти, дую, еш, гл. Стыдиться. *Я стидую перед людьми.* Борз. у.

Стик, ка, м. = Истик. Гол. II. 562.

Стика́ти, каю, еш, гл. 1) Смыкать. *Сії ночі й очей не стикав.* 2) Сходиться, смыкаться. *Кінці з кінцями не стикають.* Ном. № 9867. См. **Стикатися** 2. 3) Сваливать, сворачивать. *Все на його стикає.* Ном. № 10865. *Кажу: йди в поле, а він стикає на Петра,—нехай той іде.* Камен. у.

Стика́тися, каюся, ешся, гл. 1) Скидаться, слоняться. *Прогнав батько, а вона й стикається отак.* НВолын. у. *От стикається, як пес.* Ном. № 13816. 2) = **Стікатися** 2. *Як би воно (небо) з землею стикалось, то й не можна було б об'їхати навкруги землі.* Ком. Р. I. 18, 19.

Стілий, а, в. Холодный, остывший, мертвый. Употр. какъ бранное слово. *Хоч не кличу, все чує: нехай стилий ночує.* Чуб. V. 198. *До стілої мамі.* Чортъ знаетъ сколько! *А на школі горобців до стілої мамі.* Рудан. I. 61.

Стинати, наю, еш, сов. в. стя́ти, зітну́, неш, гл. 1) Отрубать, отрубить, отсѣкать, отсѣчь, срубать, срубить. *Будем ми тернове віття, верхи стинати.* АД. I. 108. *Стинати лину.* Гн. II. 186. 2) Обезглавливать, обезглавить, казнить. *Уже милую до гробу впускають, а милу голову стинають.* Чуб. V. 731. 3) **Стя́ти зу́би.** Сжать зубы. *Як упав, зуби*

стяв, ледві спам'ятався. Чуб. 4) **Стинати плечі́ма.** Пожимать плечами. *Дивиться на мене, стина плечі́ма та й годі.* Лебед. у. См. **Стенати**.

Стинати́ся, наюся, ешся, сов. в. стя́тися, зітну́ся, нешся, гл. Вступать, вступити съ кѣмъ въ борьбу, въ бой, въ споръ, въ тяжбу, сразиться, сдѣлаться. *Из ордою Супрун стявся.* Нп. *Стявся з паном наш писарь.* Черк. у. *Били... неприятеля всюди, де тільки стинались.* К. ЧР. 311. *Не стинайтесь, пани браття, з Наливайком близько.* К. Досв. 9. *Мася з матір'ю зуб на зуб стинається.* Св. I. 278.

Стіра́нка, ки, ж. Кушанье = Заїрка Вх. Лем. 470. *Бив циган циганку за пісню стіранку.* Фр. Пр. 29.

Стіра́ти, раю, еш, сов. в. стёрти, зітру́, треш, гл. 1) Стирать, стереть. Рудч. Ск. II. 150. *Ото щось діти крейдою понаписували на дверях,—зітри.* Харьк. *Вона почала стирати пил.* Левиц. Пов. 61. 2) Истирать, истереть. *Мовчи, бо я тебе на кабаку зотру!* Ном. № 3618.

Стіра́тися, раюся, ешся, сов. в. стёртисся, зітру́ся, трешся, гл. 1) Стиратися, стереться. 2) Истиратися, истереться. *Було трошки тютюну в кисеті, та стерлося на попіл.* Харьк. *Зовсім стерся полоз,—от-от треба викидати.* Харьк. 3) Сражаться, имѣть стычки. *Стали ся ляхи з козаками стиратися.* Нп.

Сті́рити, рю, риш, гл. Встащить.

Сті́рник, ка, м. = Стерник 1. Макс. (1827), 38.

Сті́рок, рка, м. 1) Истертая, истершаяся вещь. *Які там полозя? Самі стирки.* Міусск. окр. 2) Полотенце для вытиранія посуды. Вас. 168.

Сті́рта, ти, ж. = Скирта. *Найшли вони стирту сіна.* Грин. II. 195. *Уздріли во́ни та й зобачили, що там стирта сіна стоїть.* Гол. II. 106.

Стирча́ти, чу́, чіш, гл. Торчать. *Колос повний гнеться до землі, а пустий догори стирчить.* Ном. № 2472.

Стиска́ння, ня, с. Сжатіє, сжиманіє, сдавливаніє, пожиманіє.

Стиска́ти, каю, еш, сов. в. стисну́ти, ну́, неш, гл. 1) Сжимать, сжать, сдавливать, сдавить, стискивать, стиснуть. *Мсти-слав не одного стиснув.* Ном. № 724. *Нова сукня стиснула йй повне розкішне тіло.* Левиц. I. 185. *Хто тисне, тому груди стисне.* Ном. № 14267. 3) **За се́рце**

стиснуло. Сжалось сердце. Жаль душу стискає. Тяжко на душі. *Нема милого, жаль душу стискає.* Чуб. V. 16. 2) Пожимать, пожать (руку). *Не стій, доню, з нелюбом, не дай ручку стискати.* Чуб. III. 36. *Стисну щиро за рученьку, в губки поцілую.* Чуб. V. 65. 3) — плечіма. Пожимать, пожать плечами. *Той пан стиснув плечіма.* Рудч. Ск. I. 212.

Стискатися, каюся, ешся, сов. в. стиснутися, нўся, нёшся, гл. 1) Сжиматься, сжаться, сдавливаться, сдавиться, стискиваться, стиснуться. *Уже в його й рука стискалася в кулак.* 2) Сбиваться, сбиться в кучу, столпиться. *Чого це ви так стиснулись, як вівці?* НВолын. у. 3) — плечіма. = **Стискати** 3. *Стиснувсь плечіма та й пішов.* НВолын. у.

Стіски, ків, м. 1) Стёснение, сжатие в груди, удушье. Мил. 12. КС. 1893. VII. 80. *Уроки.... стисками стискали.* Мнж. 152. *Як кашель або стиски їх вночі хоть трохи турбували.* Мкр. Г. 68. 2) Родъ ножницъ для стрижки овецъ, безъ колець для пальцевъ. НВолын. у.

Стіслий, а, е. Сжатый, тёсный.

Стіслисть, лости, ж. Сжатость

Стіснути, ся. См. **Стискати, ся.**

Стих, ха, м. 1) Сгихъ (въ Библии). 2) У стих. Безпрестанно, непрерывно. Угор.

Стиха, нар. 1) Тихо, тихонько. *Стиха словами промовляє.* 3ОЮР. I. 53. *Стиха підходить.* 3ОЮР. I. 59. *Та все стиха у гуслоньки грає.* Мет. 260. 2) Изподтишка, украдкой. *Нехай брешуть, нехай брешуть, добрешуться лиса, а ми двоє, серце мое, любімося стиха.* Мет. 16. Ум. *Стихенька, стихёсенька.* Пливи, пливи, мила, *стихенька водою.* Чуб. V. 60.

Стихати, хаю, еш, сов. в. стіхнути, хну, неш, гл. Стихать, стихнуть, утихать, утихнуть, затихать, затихнуть, умолкать, умолкнуть. *То стала злая хуртовина по Чорному морю стихати.* Макс. *Музики стихли.* Стор. М. Пр. 82. *У селі і в полі усе давно стихло, тільки не стихає в гаю соловейко.* Хата 14.

Стихоміритися, рюся, ршся, гл. = Утихоміритися. *Пройшла та й буча, стихомірилось в селі.* О. 1862. II. 59.

Стічка, ки, ж. Случай. Ні, зо мною стічка та (що вузди вкрадено) сталась уперед, а послі вже й у попа. Екат. у. (Залюб.).

Стишати, шаю, еш, сов. в. стішити, шу, шиш, гл. Утишать, утишить.

Стишатися, шаюся, ешся, сов. в. стішитися, шуся, шишся, гл. Утихать, утихнуть, успокоиться. *На селі вже гомін стихався.* МВ. (О. 1862. I. 173). *А щоб ти не стихавсь.* Ном. № 3736. *Вона лягла стишилась-стишилась, — тіки дух зводиться.* Павлогр. у. *Ледві вже його розговорила: і цілувала вже, і обнімала, — насилу стишився.* МВ. (О. 1862. III. 66). *Навіки стишилась.* Мил. 165.

Стишити, шію, еш, гл. Стихнуть. Волын. г. Слов. Д. Эварн.

Стішка, нар. = Стиха 2. *Знишка та стішка.* Ном. № 3037. *Так як та свиня: стішка мішки рве.* Ном. № 3038.

Стіб, бу, м. Стежокъ. Шух. I. 154, 153.

Стібати, баю, еш, одн. в. стібнути, бнў, нёш, гл. Стегать, стегнуть.

Стів, стóлу, м. = Стіл. Шух. I. 98.

Стіг, стóгу, м. Стогъ. *Коли сіно в стозі, то забув о бозі.* Ном. № 85. *Козакова пшениченька в стозі.* Мет. 28. Ум. **Стіжок, стіжéчок, стóженько.** О. 1862. IV. 13.

Стігло, ла, с. Мѣсто отдыха, стоянки стада скота, стойло. *Женемо ми скотину з лісу на стігло.* Грин. II. 142. См. Тирло.

Стіглювати, глўю, еш, гл. О стадѣ скота: останавливаться для отдыха. *Стіглювали там колись свині.* Славянооерб. у. См. Тирлювати.

Стіжéчок, чка, м. Ум. отъ стіг.

Стіжбк, жкв́, м. 1) Ум. отъ стіг. 2) Родъ мужской стрижки. *Чоловіки стрижені усі густо в стіжок, а підголених чубів щось не видно було.* О. 1862. IX. 62.

Стійка, ки, ж. 1) Караулъ, часы. Котл. Ев. V. 44. *Видно мого миленького в Козельці на стійці.* Нп. 2) Ведро, въ которомъ держать воду въ полѣ; оно имѣетъ дно и сверху, сквозь отверстие котораго, при помощи воронки, наливають въ ведро воду; чрезъ то-же отверстие и пьють воду при помощи камышевой, бузинной и пр. трубочки. Вас. 205.

Стійло, ла, с. = Стігло. *Знай коза своє стійло.* Ном. № 991. *Пасли пастухи, а далі пішли у ліс, дивляться: стійло збито коло дуба; що воно за знак, що коло дуба так стопцьовано?* О. 1861. V. 67.

Стийний, а, е. 1) Цѣнный, стоящій. Желех. *Цей кінъ стійніший за того.* Черк. у. 2) Достойный. *Правда, 1867, 85. Стойний чоловік.* Черк. у.

Стійність, ности, ж. 1) Стоимость, цѣнность. Желех. 2) Достоинство.

Стійчик, ка, м. 1) Караульный, часово́й. *Тоді стійчики, що замку стерегли, і застукали їх отпуть у лозах.* ЗОЮР. I. 135. 2) Дежурный десятскій при волостномъ правленіи. Рк. Левиц.

Стіж, стбеу, м. Стокъ, спускъ (воды)? впаденіе (рѣки)? *Край села Теплиць, у стоку річки Полянина.* Мкр. Н. 3.

Стікати, каяю, еш, сов. в. стекті, стечу́, чеш, гл. 1) Стекать, стечь. *Як добрий став,—риба буде, а стече,—болото буде.* Ном. № 7157. 2) Сдѣлаться тощимъ, захирѣть (о растеніи)? (Пшениця) на вмо́лот не тее. *Видно дощі захопили, як красувалася: стекла: сказано, зерно як мачина.* Мир. ХРВ. 350. 3) Хватать, хватить, стать. *Вже тепер у мене здоров'я не стіка.* Лебед. у. *Хиба у нас грошей не стече весілля справити.* Зміев. у. *Стікає й розуму таке робити!* Харьк.

Стікаться, каяюся, ешся, гл. 1) Стекаться, стечься, сливаться, слиться. *Три річечки стікалося докупн.* Левиц. Пов. 362. 2) Сходиться, сойтись. *Пекла б мати млинці, та не стікаються кінці.* Лебед. у. *Кожух не стікається, бо вузький.* Лебед. у.

Стіки, стіко, нар.=Стільки. ХС. VII. 459. Чуб. II. 292.

Стіл, столá, сто́лу, м. Столъ. *Ой ждала ж я, дожидала, столи застилала.* Мет. 51. *Бував на коні і під конем, на столі і під столом.* Ном. Ум. Стбáли, стбáличок.

Стілець, льця́, м. 1) Стулъ. 3 стільця́ зіпхну́ти. Спихнуть со службы. Ном. № 959. *На двох стільцях сидіти.* Дводушничать. Ном. № 964. 2) Дерев'янные брусья, на которыхъ вѣтряная мельница стоить и поворачивається. 3) Ткацкій снарядъ для вязанія начиння, то-же, что и лавка 3. Двѣ раздвигаю́щіяся на перепб́нці ножки, на каждой изъ нихъ вверху горизонтальная подушка (шп́уга), концы противоположныхъ подушб́к соединены шб́хтами, посрединѣ на подушка́х, параллельно шб́хтам лежить шквб́рень, проходящій сквозь двѣ коб́илки,—трехугольныя дощечки, стоящія ребромъ и опираю́щіяся на шб́хти. Конст. у. Б. Г. 4) Родъ подставки изъ лежащаго на плоту бревна подъ рулевое весло, которое вращається на шипѣ, вдѣланномъ въ этотъ стілець. См. Керма. Пух. I. 181. 5) Мѣсто,

на которое спускаются гуцульскими дереворубами съ горъ срубленныя деревья п съ котораго ихъ свозять; *столець* вymoщень бревнами, чтобы летящія съ горъ деревья не вбивались въ землю. Шух. I. 178, 179. Ум. Стільчин.

Стілечки, стілечко, нар. Ум. отъ стільки.

Стіль, стéлі, ж.=Столя. НВолын. у.

Стільки, стілько, нар. Столько. *Стільки правди, як у решеті води.* Ном. № 6903. *Иногда вм. скільки: Плач стільки тобі хочеться.* Рудч. Ск. II. 146. Ум. Стілечки, стілечко. *Щоб я до схід сонця світу не побачив, коли я хоть на стілечко брешу.* О. 1862. I. 34.

Стількєсь, стількось, нар. Нѣсколько. *Минуло стількось років.* Левиц. I. 80.

Стільнік, кá, м. Соты. Чуб. VII. 446.

Стільниця, ці, ж. 1) Столечница. Канев. у. Шух. I. 99. 2) Доска, на которой рубя́тъ мясо и пр. 3) Верхняя доска високаго крестьянскаго сундука. Шух. I. 98.

Стільчик, ка, м. 1) Ум. отъ стіл. *На тім стільчику горди́и пак сидить.* АД. I. 8. 2) Табуретъ. Грин. III. 489. Сим. 130. 3) См. Витушна.

Стіна́, н́я, ж. 1) Стѣна. *Мовчить, як стіна.* ЗОЮР. I. 147. *Мила б я стіни, щоб були білі.* Мет. 126. *Все село як за стіну засунулось,—такі смутні всі.* МВ. I. 99. 2) Стѣна, плетена невода. (Стрижевск.). 3) Рядъ зубовъ въ одной сторонѣ челюсти. *Ви б у Прохори поїхали, там дід замовляє (зуби); а то так усю стіну й викрутить, да й знов буде зачинатись.* Г. Барв. 35. 4) Тучи на за́падѣ, за которыя заходить солнце. *Як сонце заходить за стіну, то буде дощ.* Грин. I. 12. 5) При кулачномъ боѣ: рядъ, шеренга бойцовъ. Маркев. 76. Ум. Стінна, стінонька, стіночка. *Лежить мила, мов китáйка синя, стоїть милий, як стінонька білий.* Нп. (Г. Барв. 437).

Стініти, ню́, н́ш, гл.—дурника. Прикидываться дурачкомъ. *Я йому дурника стіню, а він і вуха розвісив.* Навл. у.

Стінка, ки, ж. 1) Ум. отъ стіна. *Майстрі швидко викинули стінку між старою светлицею і кімнаткою.* Левиц. I. 390. 2) Стѣна изъ поставленнаго стоймя камыша, иногда полукругомъ, иногда двѣ стѣны, соединенныя подъ угломъ, и пр.—для защиты рождающихся ягнятъ. О. 1862.

У. Кух. 32, 38. 3) Рыболовная сѣть, которой перегораживаютъ поперекъ всю рѣку. Вх. Пч. II. 22. 4) Откосъ горы или крутой берегъ рѣки, поросшій лѣсомъ, роща по отлогостямъ горы надъ рѣкой. Сим. 49, 146. 5) 15 локтей полотна. Угор. 6) Родъ игры въ мячъ. О. 1861. XI. Св. 36. КС. 1887. VI. 463.

Сті́нко́вий, а, б. О камнѣ: годный для кладки стѣнъ (во внутрь, для облицовки употр. личиный). Екат. у.

Сті́ночка, ки, ж. Ум. отъ стіна.

Сті́пний, а, е. Способный. *Стіпний на вигадки.* Ном. № 12889. *І дурень стіпний кашу їсти.* Ном. № 5382.

Сті́с, сті́су, м. Кубическій сажень дровъ, кирпича. МУЕ. III. 28. *Тут цілий стіс дров. Три стоси цегли.* Брацл. у.

Сті́сняти, няю, еш, сов. в. сті́снити, няю, няш, гл. Складывать, сложить очень тѣсно что-либо, напр. доски, бревна, снопы. Рк. Левиц.

Сті́чно, нар. Ловко, проворно. Угор.

Сті́шатися, шаюся, ешся, сов. в. сті́шитися, шуся, пишся, гл. Радоваться, обрадоваться. Чуб. V. 862. *Прийшов син з війська, оце мати стішиться.* НВолын. у. *Москаль аж стішився: ото, каже, волом їхати* (гарно)! Драг. 2.

Сто, числ. Сто. *З одним Богом на сто ворог.* Ном. № 12. *Город із стома церквами.* Шевч. *Сто лих. Всяческія бѣдствія. Скрізь клопіт, халепа, сто лих.* Котл. Ен. V. 63, *Сто з бном. Сто одинъ. Оддѣлити сто з бном. Съ лихвой отплатить. Еней на Турна напустивсь, оддѣчивши йому сто з оком.* Котл. Ен. VI. 83.—сот. Десять тысячъ. *Сто сот болячок ті на плечі!* Леб. у.—крот. Стократъ, нѣсколько сотъ. *Сто крот. Нѣсколько десятковъ тысячъ.* Ном. № 3767.

Стовб, ба, м.=Стовп. *Стовб, а до стовба кінъ прив'язаний.* ЗОЮР. II. 57.

Стовба, би, ж. 1) Въ плугѣ: прочная дощечка, которой соединяются въ плугѣ чепіги съ граділемъ: она проходитъ сквозь нижній ковецъ чепіги и ковецъ граділя. Чуб. VII. 398. Вас. 199. 2) Часть рала, подобная предыдущей въ плугѣ, которой прикрѣпляется копысь къ жернкѣ. Чуб. VII. 400. 3) Корень въ деревѣ, идущій въ землю вертикально.

Стовба́тий, а, е. Имѣющій форму стол-

ба. *Коси поприлипали до його стовбатої голови.* Левиц. I. 133.

Стовбе́ць, бця́, м. 1)=Стовпець. Рудч. Ск. II. 34. Чуб. VII. 445. 2) Рыба *Gobio fluviatilis.* Вх. Пч. II. 19.

Стовби́чити, чу, чиш, гл. Стоять какъ столбъ, торчать. *Сядь та не стовбич.*

Стовбба́тий, а, е. Столбообразный, цилиндрический. (Шанка) *прикривала його стовбовату голову.* Мир. Пов. II. 50. *Стовбовата шанка.* Чуб. VII. 414.

Стовбу́ла, нар. Стремглавъ, внизъ головой. О. 1862. I. 67. V. 90. *Зацідив по уху переднього, той аж стовбула став.* Мир. ХРВ. 94. *Стовбула перекидатись.*

Стовбу́н, ня́, м. Родъ горшка около 5 вершковъ вышиною. Вас. 181. *Нате й мій стовбун, щоб і я там був.* Ном. № 6437.

Стовбу́р, ра, м. 1) Стволъ, стержень растеній. *Та в цій вербі верхів'я хоч і зелене, а стовбур зовсім у середині згнив.* Кобел. у. *Щось лізе вверх по стовбуру.* Шевч. 30. *Вівця гілляки обгризе з будяка, а стовбурі покида.* Лебед. у. 2) Неповоротливый, неловкій человекъ. 3) *Піті у стовбур.* Расти въ стволѣ; (о людяхъ) толстѣть. *Буряк пішов у стовбур.*

Стовбу́рина, ни, ж. Одинъ стволъ растенія.

Стовбу́ром, нар. Дыбомъ. *Лице хмуре, чуб стовбуром.* Мир. Пов. I. 131.

Стовбу́рува́тий, а, е. Стволистый. *Стовбурувата редька.*

Стовбу́рчати, чаю, еш, гл. Подыматься вверхъ, становиться дыбомъ.

Стовкв́ище, ща, с. Мѣсто, сильно сбитое, истоптанное скотиной. Черк. у.

Стовкма́чити, чу, чиш, гл.=Стовма́чити.

Стовкв́ище, ща, с.=Стовквище. Вх. Зн. 67.

Стовкѣ́ти, вчу́, чѣш, гл. 1) Отолочь, обшастать. *Стовк мішок проса тому чоловікові.* Рудч. Ск. II. 166. *У куми в гостях була та й не стовкла пиона.* Грин. I. 32. 2) Истолочь. 3) Расшибить. *Схилився на поліно, та стовк собі поліно.* Ном. № 13315.

Стовкѣ́тися, вчу́ся, чѣшся, гл. Истолочься.

Стовма́, нар. Стойма. Вх. Зн. 67.

Стовп, па́, м. 1) Столбъ, столпъ, колонна. К. Іов. 19. Шух. I. 76. *Удівонько молода, та де в тебе стовпи, та де*

в тебе стопни коня прив'язати. Нп.
4) Столбъ, столбикъ какъ составная часть различныхъ машинъ: въ верклозі, м'яльниці, олійниці, походячій ступі, токарні и нр. Шух. I. 162, 163, 187, 305, 306. Вас. 159. 3) Сшитія части невода длиной 100—150 саж. Вас. 185. 4) Основной капиталъ. *Стопна й проценту не брали три роки.* Лебед. у. 5) Родъ дѣтской игры. Ив. 48. Ум. **Стопчии, стопчичок.**

Стопнати́й, а, е. Полосатый. Плахта стопната.

Стопна́ха, хи, ж. Сортъ плахты. Черн. у.

Стопне́ць, пца́, м. 1) Низкій столбикъ съ свободнымъ верхнимъ концемъ; тумба. *В кожній крамниці одчиняна ляда і оперта на стопнець.* Левиц. I. 90. Різницький стопнець для разрубыванія мяса. Різницьким стопнемъ называютъ также толстаго я низкаго чоловіка. Чуб. VII. 576. 2) Родъ печеня: гречишникъ (въ родѣ опрокинутого стаканчика съ узкимъ доньшкомъ). Маркев. 161. *І ласощі все тільки їли—смастьони, коржики, стопниці.* Котл. Ен. III. 64. 3) Часть снувалки (см.). МУЕ. III. 15. 4) У разнощиковъ мелкаго товара: 10 пачекъ швейныхъ иголокъ. Вас. 190.

Сто́пнати́ся, мося, тєся, гл. Столпиться. *Козаки стопнулись коло столу і роти пороззіляли.* Стор. М. Пр. 147.

Сто́пнище, ща, с. Толпа. Черк. у.

Сто́пник, ка, м. Столпникъ. *Як би на Данила Стопника (11 грудня) пряв, то би стопном став.* МУЕ. III. 52.

Стопн́ований, а, е.—и́вїд. Неводъ, въ которомъ составныя его части (плахты) прикрѣплены къ канату по своей длинѣ. Вас. 186.

Стопн́оватий, а, е.=Стопбоватий.—та мальб́вка. Родъ орнамента при раскрашиваніи мисокъ. Вас. 184.

Стопн́овий, а́, ё.=Стопбовий.

Стопн́ок, пка́, м.=Сворі́нь 2. МУЕ III. 24.

Стопича́стий, а, е. Столбикомъ, столбообразный. **Стопича́сті (у́ставки)—у́ставки** съ особаго рода вышивкою. Коіб. I. 48.

Сто́пчик, ка, м. 1) Ум. отъ стопн 2) Часть мережки 1 (см.).

Сто́гін, гону, м. Стонъ.

Стогна́ння, ня, с. Стонъ, стеваніе. *Піднявся писк, стогнання, охи.* Котл. Ен. V. 70. *В сумне стогнання обертались речі.* К. ХП. 52.

Стогна́ти, гну́, нєш, гл. Стовать. *Так болить, що як би не вмів стогнати, то вмер би.* ЗОЮР. I. 147. *Очі не сплять, серце стогне, душа мліє.* Мет. 28. *Під ним (змїєм) земля тільки стогне.* ЗОЮР. II. 30.

Стогна́чі, чів, м. мн. Частые стоны. (въ старости, болѣзни). *Стогначі напали.*

Стогні́й, нія́, м. Постоянно стонущій чоловікъ. Рк. Левиц.

Стогні́йка, ки, ж. Постоянно стонущая женщина. Харьк.

Стогнѣ́ти, нот, ж. мн.=Стогна́чі. *А щоб на тебе хвороба та стогноти.* НВолын. у.

Стогори́на, ни, ж.=Острєва. Вх. Зн. 88, 67.

Стогѣ́дний, я, е. Столѣтній. *Згорбивсь, згнітивсь, мов дід стогѣдний.* О. 1862. IV. 90.

Стогѣ́лов, ва, стѣ́ловник, ка, м. Раст.: а) *Vaccaria vulgaris* Host ЗОЮР. I. 140, 175; б) *Scorzonera purpurea* L. Анн. 321.

Стогѣ́ловий, а, е. Стоглавый. К. Бай 141. *От меч тобі на гидру стѣлову.* К. ЦН. 272.

Стогѣ́ловник, ка, м. См. Стогѣлов.

Стогѣ́лєсїй, а, е. О звукѣ: производимый сотней или сотнями голосовъ. *Крики, співи... стѣлєсє ляцання.* Мир. ХРВ. 262.

Стодѣ́ла, ли, стѣ́доля, лі, ж.=Клу́ня. Чуб. V. 333, III. 230. *А вже ж твоя пшениченька в стѣдолі.* Нп.

Стожа́лля, ля, с. Мѣсто, гдѣ ставятъ стоги.

Стожа́рня, ні, ж.=Стожалля. *Отам усе стожарні були,—панське сіно стояло.* Змїєв. у.

Стожа́рисько, с.=Стожалля. Под. г.

Сто́женько, ка, м. Ум. отъ стїг.

Стожа́льник, ка, м. Раст. *Cnidium venosum.* Koch ЗЮЗО. I. 119.

Стожа́ти, жу́, жи́ш, гл. Складывать въ стоги. *Будуть снопоныки як дрібен дожджик, будуть возити, в стоги стожити.* Гол. II. 17.

Сто́їти, сто́ю, їш, гл. Стоить. *Хиба ж наша мати вже й кози не стоїть.* Ном. № 2040. *Твій, каже, челядинець великого стоїть.* ЗОЮР. I. 48.

Сто́їтєся, сто́юся, їшєся, гл.=Сто́їти. Ном. № 12600. *Чого... стоїтьєся оцей халат?* Сия. 230. *А що стоїтьєся сей жмуток?* Сия. 86.

Стоїще, ша, с. Среди пастбища въ полонінах: мѣсто и устроенные на немъ загоны и хлѣвы для скота и жилище пастуховъ, состоитъ изъ стаі, кошари, елівника, телятника, кучі, стадарки, загород и пр Шух. I. 185.

Стбйний, а, е. См. Стійний.

Стокміти, млю, мйш, гл. Договорить. *Стокмив жид везти пшеницю.* НВолын. у

Стокмѣтися, млюся, мйшся, гл. Столковаться, сойтись, условиться Вх. Уг. 260. *Як у заклад ідуть, або стокмляться у продажі, то перебивають таким руки.* Ном. № 14062 *Стокмився Ярош за ко ня.* НВолын. у.

Сто́ко́лос, су, м. стоко́лоса, см. ж. Раст.: а) *Bromus mollis* L. ЗЮЗО. I. 114, б) *Bromus squarrosus* L. Анн. 71; в) *Bromus secalinus* L. Вх. Пч I. 9. Анн. 71

Сто́ком, нар. Ловко, проворно. Угор. **Стокрѣця, ці, ж.** Раст. *Hypericum perforatum*. Вх. Лем. 470.

Стокрѣт, нар. Стократъ.

Стокрѣтне, нар.=Стокрот. *Біг вам стокротне надгородить.* Фр. Пр. 64.

Стокрѣтний, а, е. Стократный. Федьк I 34.

Стокрѣть, ти и ті, ж. Раст. маргаритка.

Столе́ць, льця, м.=Стілець.

Столе́шний, а, е. Находящийся у стола.

Столе́шник, ка, м. Мѣняла, мѣняющий деньги на столики. Харьк. г.

Сто́лик, ка, и Ум. отъ стіл.

Сто́лине, ня, с. Ножки стола, часть стола подъ столечницею. МУЕ. III. 55.

Сто́лини, лин, ж. мн.=Столине. Вх. Уг. 269.

Столі́ця, ці, ж. 1) Столица. ЗОЮР. I. 118. Греб. 406. 2) Стоянка. *В чистім полі кірниця, там чумакив столиця, там чумаки стояли, скіг волами доптали.* Гол. I. 177. 3) ? *На них жита, як жир ситі, а пшениця, як столиця, в тебе вівси жубровії і ячмені золотії.* Гол. IV 552.

Столі́чний, а, е. Столичный. Левниц. I. 344. К. Досв. 20.

Сто́личок, чка, м. Ум. отъ стіл.

Столі́вка, ки, ж. Полотенце, часто вышитое, которое угорск. малороссы простилають вдоль стола поверхъ скатерти. Вх Уг 269.

Столі́тній, я, е. Столѣ́тній. Столі́тній очи як зорі сияли. Шевч. 205. *Ліс столітній тихим сном дримає* Млак. 85.

Столі́ття, тя, с. Столѣ́тіє. К. Кр. 31. **Столові́й, а, ё. Столовый.**

Столува́ти, лую, еш, гл — стіл—в кйм. Ъсть съ кѣмъ за однимъ столомъ. *Ти зо мною, негарною, ти стіл столуєш, а з чужою, хорошою, ти ніч ночуєш.* Грин. III. 344.

Сто́льний, а, е. 1) Стольный, столичный. 2) Сто́льне мѣсто=Посад (въ седебномъ обрядѣ). *Благослови мене ти, мій батеньку, на посаді сѣсти, та на стольнім мѣсті.* Свал. II.

Сто́льнійця, ці, ж =Сті́льниця. *Скла м'ясо на стольниці.* Левниц. Пов. 128.

Сто́ля, лі, ж =Стеля. О. 1862. VIII. 10

Сто́ляр, ра, м. Столяръ. Рудч. Ск. II. 185 Шух. I 253 Ум. Столя́рик, столя́рчик. Чуб. V. 793

Сто́лярка, ки, ж. Жена столяра.

Столя́рня, ні, ж. Столярная мастерская.

Сто́лярський, а, е. Столярскій, столярный.

Сто́лярство, ва, с. Столярное ремесло Шух. I. 252.

Столярува́ти, рую, еш, гл Заниматься столярнымъ ремесломъ.

Стомля́ти, ляю, еш, сов в. стомі́ти, млю, мйш, гл Утомлять, утомить, истомлять, истомить *Стомить мене робота* МВ. II. 9.

Стомля́тися, ляюся, ешся, сов в. стомі́тися, млюся, мйшся, гл. Утомляться, утомиться, истомляться, истомиться. *Добраніч! Хто стомився, тим ся річ* Мог. 166. *Не стомились міцні крила у молодого орляти.* О. 1861. IV. 34.

Стона́дцять, числ. Больше ста. *Стонадцять чортів твоїй матері.*

Сто́ніг, нбга, м. Мокрица, *Oniscus asper*. Вх. Пч. I. 7.

Сто́ніжник, ка, м. Зоол. *Millepeda* тысяченогъ. Вх. Лем. 472.

Сто́нбвник, ка, м. Раст. *Pyrola minor* L. ЗЮЗО. I. 133.

Стоно́га, ги, ж.=Стоніг. Котл. Ев. V. 73.

Стонча́ти, чаю, еш, гл. Дѣлать тоньше Вх Лем. 470.

Сто́хий, а, е. Имѣющий сто глазъ. *Стоока наче вона була, все бачила.* МВ. (О. 1862. III. 60).

Стопа́, пі, ж. 1) Стопа, ступня, слѣдъ ноги. *Тільки ми поминули,—вони (лисиці) тоді повставали да так стопа в стопу і біжать.* О. 1861 V. 70. *Ста-*

рий показав мені на дві стспи, висічені на тій скелі. Стор. II. 122. 2) Футъ. П'ять стопів глини. Федьк. I. 75.

Стопекельний, а, е. То же, что и пекельний, но въ усиленномъ смыслѣ. *Ой Ироде пребеззаконний, мучителю стопекельний.* Маркев 40.

Стопѣти, ся См. **Стопляти, ся.**

Стопле, ня, с. Плавка, расплавка. Шух. I. 284

Стопляти, пляю, еш, сов. в. стопѣти, плю, пиш, гл. 1) Расплавлять, расплавить, растапливать, растопить. 2) Сплавлять, сплавить вмѣстѣ 3) Затоплять, затопить. *Плаче сокіл, плаче, слъозами ридає, дрібними слъозами всі луги стопляє.* О. 1861. IV. 94.

Стопѣтися, плюся, пишся, гл 1) Расплавиться, растопиться, растаять. *Стопились полями студені сніги.* Млак 33. 2) Сплавиться вмѣстѣ. *Стопитись у в один метал* К. XII. 129.

Стопѣти, плю. пиш, гл Расплавить, растопить.

Стоптувати, тую, еш, сов. в. стоптати, пчѣ, чеш, гл. 1) Стаптывать, стоптать Г. Барв 516 *Чорт сім пар постолів стоптав, поки їх докупи зібрав* Ном. Черевички я стоптала. Щог. В 44) 2) Топтать, потоптать *Бодай же ти, милий, того не діждав, щоб ти мою чорвону китайку під ноги стоптав.* Ін.

Стопцьований, а, е Истоптанный.

Стопцювати, цюю, еш, гл Вытоптать, потоптать. *Пасли пастухи, а далі пішли у ліс, дивляться: стійло збито коло дуба. І що воно за знак, що коло дуба так стопцьовано.* О 1861. V 67

Сторгувати, гую, еш, гл. Сторговать Грин. III. 325 *Ой і там дівчина пишно продавала, вона ж мені, молодому, люльку сторгувала.* Чуб. V. 1179.

Сторгуватися, гуюся, ешся, гл Сторговаться. Рудч. Ск II. 147.

Стордзом, нар. Острымъ концемъ вверхъ. Угор.

Стордзувати, дзую, еш, гл. Нагромозжать. Угор.

Сторжѣти, жѣ, жіш, гл = Сторгувати. *Я сторжѣв коня.* НВолын. у.

Сторжѣтися, жѣся, жішся, гл. = Сторгуватися *Так він почув, що в пана хоруженка у винниці брага добра і добре скотини доглядають, приїхав наняти і сторжжитись.* Кв. II. 55.

Сторічний, а, е. Сторицею, во сто разъ большій. *За один старий клас, у другий літній час, сторичний дасть плід.* Чуб. III. 18.

Сторіки, рік, ж. Сотни рѣкъ. *І потече сторіками кров у синє море.* Шевч.

Сторінка, ки, ж. 1) Ум. отъ сторона. *Не лихо журисть і чужа сторінка, а невдала жінка.* Ном. № 9112. 2) Страница.

Сторічний, а, е. Столѣтній. Желех.

Сторія, ріі, ж. Історія, розказъ. *Сторія коротка, сиңу.* Федьк. *Мене сини, зяті й онуки давненько просять написати про сторію своєю.* Алв. 7.

Сторма, нар. Стойма. *Сторма поставив сніг.* Камен. у

Сторож, жа, м. 1) Сторожъ. *Бачили сторожа, стеріг пишеницю.* Грин. I 169 2) При выдалбливанні лодки (дуба) изъ цѣльной колоды—для того, чтобы рабочій зналъ, когда сѣнки сдѣлались достаточно тонки, просверливають изрѣдка снаружи колоды дыры не болѣе 1 в. глубиной, которыя и наз. сторожами; когда работающій дойдетъ до сторожів, дальнѣйшее выдалбливаніе прекращается. Вас. 151.

Сторожа, жі, ж. Стража, караулъ. ЗОЮР. I. 60 *Стоїть сторожа, гострая вартонька, коло твоеї хати.* Чуб. V. 290 *Гонят, мамко, на сторожу, під Чорний ліс на могилу.* АД. I. 134. *На сторожі На стражѣ, на караулѣ. Усі курі на сідали, півень на сторожі, всі хлоп'ята на юлиці, мій милий в дорозі.* Мер 16. Ум. Стороженъка. Чуб. III. 58.

Сторожати, жаю, еш, гл. = Сторожити. *А те мені, пане, важко, що з боків та сторожають, а спереду та зустрічають.* Чуб V. 960.

Сторожевьва, ки, ж. Ум. отъ сторожа.

Сторожік, ка, м. Первое перо въ крылѣ птицы. Екат г.

Сторожѣти, жѣ, жіш, гл. Стеречь. сторожить. *Та біжить з дому Кильяна сторожить дядька Купріяна.* Чуб. V. 1100.

Сторожівство, ва, с Обязанности сторожа, должность сторожа. Рк. Левиц.

Сторожка, ки, ж. = Залевчник. Вх. Зн. 19.

Сторожкій, а, ё. Осторожный; чуткій. К. Бай. 148. *Утя сторожка птиця.* Греб 402. *Птиця, бач, дуже сторожка.* Стор. II. 75. *І собаки не держу, такий*

я сторожкий.... і миш не пробіжить, щоб я не почув. Г. Барв. 193.

Стóрожко, нар. Осторожно. (О. 1862. I. 81).

Сторóжність, ности, ж. Стороженье, карауленье. *Посадимо ми, братця, (на вози) по семи молодців, а по восьмому поганялчику, по дев'ятому кашоварничку, а по десятому для сторожності.* КС. 1882. XI. 231.

Сторожівня, ні, ж. Сторожка, комната, будка для сторожа. Черн. у.

Сторожóв, жкѣ, м. Въ водяной мельницѣ: каждый изъ двухъ столбикóвъ, за которыми движется заставка. Черн. у.

Сторожувати, жую, еш, гл. Дѣлять сторожі. См. Сторож 3. Вас. 151.

Сторонá, нѣ, ж. 1) Страна, земля. *По-молись за мене Богу, мій ти сину. на тій преславній Україні, на тій веселій стороні.* Шевч. *Свої сторонá Родина. Тільки замітиш свою сторону, дак і кажи „тпру“!* Рудч. Ск. I. 72. *Чужá сторонá.* Чужбина. *Полетів орел до чужих сторін.* Мет. 108. *Да вже ж мені да докучила да чужая да сторононька.* Лукаш. 2) Сторона, бокъ. *Єсть десь річка Жовтенька. То по одну сторону заход-сонця стояли жовніри, а против сонця стояли запорожці.* ЗОЮР. I. 100. *Із якої тебе, брате, сторононьки ждати: чи од чистого поля, чи од Чорного моря.* Макс. *Сторонбó.* Въ сторонѣ, на сторонѣ. *Стороною дощик іде.* Ном. № 13961. *Стороною люде сплять, вони за нас говорять.* Чуб. V. 270 *Всіма сторонами.* Со всѣхъ сторонѣ. *Славне було Запорожжя всіма сторонами.* Лукаш. *Осторонѣ.* Въ сторонѣ. *Зміев. у.* 3) Партія. *До зостринуться в шинку чи на дорозі то й зотнуться: „чия сторона?“, „А ти чия?“ „Васютина“. „Геть же к нечистому, переяславський крамарю“.* К. ЧР. 25. Ум. *Сторінка, сторінонька, сторіночка.*

Сторбній, я, в. Посторонній, чужой. *Сторонній люде.* Шевч.

Сторопітиса, плюся, пишся, гл. Испугаться отъ неожиданности, потеряться, оторопѣть. *Батько впали на землю, наче неживі, ми сторопилися біля них.* Новомоск. у.

Сторопіти, пію, еш, гл. = Сторопитиса. МВ. II. 203.

Стору́кий, стору́чний, а, в. Сторукій. *Батьку, брате! чом я не сторукій?*

Шевч. *Тисячі свічок палали в сторучних лихтарях.* Стор. М. Пр. 74.

Стóрцом, нар. = Сторч 2. *Цеглу ставити сторцом, чи класти плазом.* Кам. Под. у.

Сторцувати, цюю, еш, гл. 1) Торчать. *Щоб скиба не сторцовала.* 2) —снопі. Ставить снопы стоймя. *От і знакомі жнуть, сторцюють снопи, божу благодать.* Св. Л. 45. См. Сторчити.

Сторч, нар. 1) Внизъ головою, вверхъ ногами. *Сторч головою — догори ногами.* 2) Перпендикулярно, стоймя, отвѣсно. *І зачало човни бурхати, то сторч, то на бік колихати.* Котл. Ев. IV. 8. 3) —дивітиса, зирнути, поглядати. *Смотрѣть, взглянуть, посматривать изподлобья, сурово, недружелюбно.* *Старий насунить брови, зирне на його сторч та й каже: нехай лишень виясниться, бач, нахмарило.* Кв. *Сторч на море поглядає.* Шевч.

Сторча́к, ка́, м. 1) Торчащий человекъ или предметъ. *Оступітиса, сторчаки!...* *Оттак, як бачите, стовбичать.* Ном. № 12839. 2) Обрубки стволóвъ травяни-стыхъ растений. 3) Сторчакá да́ти. Упасть внизъ головою. *Як сіпне, то так і дав сторчака аж під стіл.* Св. Л. 181. То-же значеніє: ловити сторчаки. *Чи й у вас, як у нас ловляшъ хлопці сторчаки?* Грин. III. 648.

Сторчака́, нар. Внизъ головою. *Він як посковзнеться, то так сторчака туди й полетів.*

Сторча́ти, чу́, чийш, гл. = Сторчати. *Кістки лежать, шаблукі сторчать.* Макс.

Сторчіти, чу́, чийш, гл. Ставить ребромъ, стоймя. *Сторчить скибу плуг.* См. Сторчувати, сторцовати.

Стóрчки, сторчма́, нар. = Сторч.

Сторчовий, а, в. 1) Отвѣсно стоящий, перпендикулярный, стоящий ребромъ, стоячий. *Сторчова скиба на нашій землі при оранці краще ніж лежача, бо земля дуже приївата.* Херс. г. *Сторчовий комір.* 2) Сторчová хата. Хата, выстроенная изъ поставленныхъ стоймя бревенъ. *Зміев. у.*

Сторчогля́д, да, м. Человѣкъ, смотрящий сурово, изподлобья.

Сторчувати, чу́ю, еш, гл. = Сторчити. *Погако вона (машина) скибами бере, бо сторчує.* Под. г.

Стос, су, м. 1) Куча, груда. См. Стіс. 2) = Завісок. Вол. г. Ум. Стосик.

Стосувати́ся, суюся, ешся, гл. Огно-

ситься. Сі слова не до тії пісні стосуються. Мовчить, неначе до його і не стосується. Сквир. у.

Стосуюнок, ну, м. Отношеніє.

Стота, ти, ж. = **Істота**.

Стотне, стотно, нар. Точно, тождественно, дійствительно. Воно стотне так в письмі святім написано. Св. Л. 301. Стотно така була, як оця. Конст. у.

Сточіти. См. Сточувати.

Сточки, чок, ж. мн. Слитые вмѣстѣ остатки. *Шила сточки.* МУЕ. III 150.

Сточник, ка, м. Рѣзчикъ-артистъ; такъ называють гупульскихъ артистовъ-рѣзчиковъ по дереву, изготовляющихъ художественныя издѣлія. Шух. I. 301, 304, 246, 247.

Сточувати, чую, еш, сов. в. сточіти, чѹ, чш, гл. 1) Точить, источить. *Щоб тебе нориці сточили.* Ном. № 13626. 2) Соединять, соединить, связать, сшить. *Ці обидві дошки короткі, треба їх сточити.* Міус. окр. 2) Сливать, слить вмѣстѣ оставшееся въ разныхъ посудахъ. 4) Стоčiti брехню. Выдумать небылицу, соврать. *Чи брехеньки які сточити, кому імення приложити, то так як раз і додала.* Кош. Ен. III. 72.

Стояк, кя, м. 1) Часть ткацкого станка. См. Верстат. Рас. 165. 2) Часть звязок (см.). МУЕ. III 14

Стояка, ки, ж. Въ загадѣ: дерево, дубъ. *Стоить стояка, на стояці висить всяка (жолудь).* ХС III. 65.

Стоян, на, м. 1) Стоянь въ постройкѣ. *Тепер становлять хати на стоянах, а колісь на лежнях.* Лебед. у. 2) Дверной косякъ. Лебед. у. 3) Большая деревянная бочка на винокуренныхъ заводахъ. НВолын. у. 4) Стоячий улей. Подол. г. 5) = **Стояк** 1. 6) Большая лужа, оставшаяся послѣ разлитія воды? *Понад дунаями вода стоянами.* Чуб. V. 329. 7) Раст. = **Смердючка**. ЗЮЗО. I. 140. Ум. **Стояньн**.

Стоянка, ки, ж. 1) Стояніє. *А набридла мені отут стоянка.* Новомоск. у. 2) Молоко, поставленное для того, чтобы отстоялось. *Чом ви не дали молока?—Та не хочеться стоянки починать, бо й так масла нема, ні сметани.* Новомоск. у. 3) Навѣсь или хлѣвъ для лошадей или скота. Радом. у. Вх. Лем 470. Ум. **Стояночка**. *Пішов Івасенько до стояночки коника сідлати.* Лукаш. 155.

Стоянож, нея, м. 1) Ум. отъ стоян. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 22.

Стояти, стою, їш, гл. 1) Стоять. *Під тією калиною стоить козакъ з дівчиною.* Мет. 79. *Мороз не велик, та стоять не велить.* Ном. № 646. 2) Стоять станомъ, лагеремъ. *По одну сторону на заход-сонця стояли жовкіри, а против сонця стояли запорожці.* ЗОЮР. *По тім боці на толоці, там цигане стояли.* Мет. 87. 3) Ожидать, подождать, стоять. *Стій, милий, не вмирай.* Нп. 4) — за чим. *Дорожить чѣмъ. Я за волами не стою,—берить їх.* Змієв. у. 5) — за що. Считаться чѣмъ, быть чѣмъ, составлять что. *В мене те стоить за михо пекуче, що мені слова промовити не вільно.* МВ. II. 86. 6) — за кѣм. Стоять за кого, поддерживать, держать сторону кого. 7) Быть, находится. *Мое серце в слезах стоить.* Гол. IV 465. 8) — над грѣбом. Одной ногой въ грѣбу стоять *Я над грѣбом стою, брехати не хочу.* ПВолын. у.

Стоячий, а, е. 1) Стоящій. *Із-під стоячого підозву випоре.* Ном. № 1106. 2) Стоячий. *Хоч лежачий, аби комір стоячий.* Нем. № 8901.

Стоячка, ки, ж. Инструментъ (на трехъ ножкахъ), на которомъ подковывають сапоги. Сум у

Сбѣячи, нар. Стойма. Шух. I. 235.

Страва, ви, ж. Кушанье, пища, кормъ, продовольствіє. *Ой нате вам, рибалочки, ще й соли на траву.* Мет. 18.

Стравнє, нѣго, с. Кормовыя деньги.

Стравний, а, е. 1) Удобоваримый. 2) Съѣстной, съѣдобный.

Стравня, ні, ж. Пропитаніє, кормъ. Радом.

Стравувати, вѹю, еш, гл. Кормить, питать, содержать.

Стравуватися, вѹюся, ешся, гл. Кормиться, питаться, содержать себя. *Як наймусь вартівником до школи, то де я буду стравуватися? я з чужого села.* Камєв. у.

Страж, жі, ж. = **Сторожа**. — **держати.** Быть на караулѣ, на часахъ. *Як стояли ми в Кийові, то я з другими страж держав.* ЗОЮР. I. 71.

Страждання, ня, с. Страданіє. *Не раз сплакнула, слухаючи страждання Оксаники.* Кв. I. 224.

Страждати, даю, еш, гл. Страдать. *Страждала твоя мати так довго.* Кв.

Страждатися, даюся, ешся, гл. =

Страждати. *Де син Божий страждаєть-ся одини й довіка.* Чуб. III. 368.

Страждування, ня, с. = Страждання.

Страждувати, ду́ю, еш, гл. Страдать. *Страждує худо́ба та й самому страждування.* Камен. у.

Стра́жник, ка, м. Стражникъ, сторожъ, караульщикъ. *Скочив стражник на охотник, стали ся стріляти, а Висоцький з своїм військом почав ся зближати.* Пн.

Стражніця, ці, ж. Караульня, сторожевая будка, башня. *А ждав би я мов воїн у стражніці.* К. Юв. 31.

Стра́м, мій, ж. Постыдное дѣло. *Що я роблю страму таку.* Алв. 24.

Стра́мити, млю́, мійш, гл. = Соромити. Алв. 105. Г. Барв. 59.

Стра́мний, а, ё. Неприличный, стыдный, срамной. *Та й дочитались же до такого страмного.* О. 1862. VI. 42.

Стра́мно, нар. = Соромно. Камен. у.

Стра́мина, ни, ж. Передвижная лѣстница = Драбина. Чуб. II. 230. VII. 551.

Стра́нній, я, в. Сторонній, чужой, сгранствующій. *Нехай би нас стали странні козаки зачувати, до нас захожати, смерти нашої доглядати.* Макс.

Стра́паний, а, в. 1) Растрепанный. *Волосе страпате.* МУЕ. III. 55. 2) Отрепанный. *Краватка така вже страпата, що чи й надінете.* Могил. у.

Стра́пки, пок, ж. Отрепье, рубище. Гайс. у.

Стра́птува́ти, ту́ю, еш, гл. ? *Пішла би я в чисте поле по стадо воронсе, своє зіле страптувати.* Гол. IV. 348.

Стра́п'я, п'я, с. = Страпви. *Іде, а страп'я висить.* НВолын. у. *Одежикка... носилася без перемінки, поки сама не опадала страп'ям та гноттям.* Мир. ХРВ. 162.

Стра́сний, стра́стний, а, ё. Страстной. *Страсна п'ятниця.* Ном. № 6850.—свіча. *Свѣча, горѣвшая на вечернемъ богослуженіи въ страстной четвергъ.* ХС. VII. 448. Ум. *Стра́снёнький, стра́стнёнький.* *За останню копійчину, може, свічечку стра́стненьку купив.* Г. Барв. 457.

Стра́сть, сти, ж. Страсти, вечернее богослуженіе въ страстной четвергъ. *Був я на страсті.* Ном. № 12832.

Стра́та, ти, ж. 1) Потеря, утрата, трагта. *Або зиск, або стра́та.* Ном. № 4272. 2) Казнь. Левч. 55.

Стра́тенець, нця, м. Осужденный на смерть. К. Кр. 22. К. МХ. 17.

Стра́тити, ся. См. Страчувати, ся.

Стра́тка, ки, ж = Стра́та 1. Волч. у.

Стра́фитися, фиться, гл. безл. Слу-чигься. *Так ся страфило, що вийшли в нього на той час гроши.* Гв. I. 56.

I. Стра́х, ху́, м. 1) Страхъ, ужасъ. *Страхи на ляхи.* Ном. № 871. *Жила вдова молода край битого шляху, набралася удова великого страху.* Пп. 2) род стра́ха. Пугало, страшилище. 3) Привидѣвіе, призракъ. 4)—завдава́ти. *Внушагъ страхъ, устрашагъ. А буде нашу тисячу гнати й рубати, буде нам, великим панам, страху завдавати.* Макс. Ум. *Стра́хон*

II. Стра́х, нар. Очень, ужасно. *Страх йому їсти захотілось.* Рудч. Ск. I 135. *Енея не любила страх* Котл. Рн. I. 6.

Стра́хати, ха́ю, еш, гл. Пугать, устрашать. *Ми будемо своїх жінок страхати, діток зупиняти.* Дума

Стра́хатися, ха́юся, ешея, гл. Страхнитися, боягься. *Ой батьку гетьмане, я то текер лицарства дістаю, бо я всім перед вів, жадного ся не страхав* Гол.

Стра́хів'я, в'я, с. Ужасъ, ужасы. *Я вже бачила усяке страхів'я.* Полт. у.

Стра́хить, ти́ти, ж = Стра́хів'я. О. 1862. VI. 62. *Як горіло,—страхить яка!* НВолын. у.

Стра́хиття, тя, с. = Стра́хів'я. *Да годі тобі вже верзти про таке страхиття.* Г. Барв. 327. *Було б і в нас таке страхиття, як за Косинського.* К. ЦН. 25.

Стра́хну́тися, хну́ся, нѣшея, гл. Испугаться. *Свого розумоньку страхнулася.* Чуб. V. 1191.

Страхові́й, а, ё. ? *В Крим дорога дуже далекая, а ще хура страховая.* Чуб. V. 1044.

Страхо́вина, ни, ж. Нѣчто страшное, страшный предметъ. *Яка б страховина перед ним не вставала,—не злякати їй його.* Мир. ХРВ. 35. *Чи єсть така страховина, щоб я злякалась?* Шевч. Ум. *Страхові́нка, страхові́ночка.*

Страхові́нний, а, в. Страшный, полный ужасовъ. *Се страховинна казка для малечі.* К. ЦН. 169.

Страхові́ння, ня, с. = Страховина. *Кожне пригадує, як ще в запічку чузало страшне страховиння від бабусь.* Г. Барв. 465.

Страхові́тий, а, в. Наводящій страхъ. **Страхо́вище, ща, с.** Страшилище. Мир.

ХРВ. 69, К. ЦН. 318. Під ногами страховища двигтіла земля. Мир ХРВ. 129.

Страховіття, тя, с.=Страхіття. Чи ти ба', яке страховіття на дворі. Лебел. у.

Страхополох, ха, м. 1) Трусъ. К. ЧР. 69 *Ні в чім не був страхополох.* Котл. Ев. II. 35. *Хиба я страхополох, щоб боявся Петра?* Рк. Левиц. 2) Раст. *Xanthium spinosum.* Вх. Пч. I. 14

Страхопуд, да, м. Пугало.

Страхопудливий, страхопудний, а, е. Боязливий, трусливий. Борз. у.

Страхота, ті, ж.=Страхів'я. Опівночі була велика страхота: кругом хати загув страшенний вітер. Сгор. М. Пр. 37.

Страчувати, чую, еш, сов. в. стратити, чу, тиш, гл. 1) Утрачивать, утратить, терять, потерять. *Стратила я щастя і літа страчу.* Грин. III. 257. 2) Лишати, лишити життя, казнить. ЗОЮР. I. 95. *Страч свого брата, як він додому приїде, то тоді я тебе за жінку візьму.* Чуб. II. 159. *Вже Харька стратили й заховали.* Мет. 426—дитя. Производить, произвести выкидышъ. КС. 1893. VII. 75.

Страчуватися, чуюся, ешся, сов. в. стратитися, чуса, тишся, гл. 1) Утрачиваться, утратиться. 2) Лишати, лишити себе життя. *Вас сокирою загачу ... та й сама страчуся.* Федьк.

Страшен, шна, не=Страшний. Пом. № 1477.

Страшенне, нар.=Страшенно. Журився й наш Грицько, страшенне журився. Г. Барв. 448.

Страшенний, а, е. Ужасный. Коли ж схопиться страшенний вітер. К. Іов 5. *Ховався страшенний змій.* Стор. М. Пр. 128.

Страшенно, нар. Ужасно, сильно.

Страшєтний, а, е=Страшенний.

Страшєтно, нар.=Страшенно.

Страшіло, ла, с. 1) Страшилище. 2) Снарядъ для вспугиванія рыбы при ловлі ея. Kolb. I. 73.

Страшити, ші, шіш, гл. Пугать. *Коли страшиш, сам не бійся.* Пом. № 4402.

Страшитися, шіся, шішся, гл. Страшиться, чувствовать страхъ. *Десь ти сам боїшся, і нас козаків страшишся.* Макс.

Страшій, а, б. Страшный. *Страшкий такий собака.* Черниг.

Страшко, нар. Страшно.

Страшний, а, б. Страшный. *Страшний чоловік.* *Ввійшов о. Хведор блідий і страшний.* Левиц. I. 534. *Страшний суд.* *Страшний тиждень.* Страстная недѣля.

Страшно, нар. Страшно.

Страшок, шка, м. 1) Ум. отъ страх. 2) Названіе вола полової масти съ особаго рода рогами. КС. 1898. VII. 47 3) Пугало для птицъ. Вх. Уг. 270.

Стрел, лу, м.=Стрільба. *Слухають, а в тій хатці стрел, пук, тріск, крик.* Чуб. I. 105.

Стрєлити. См. Стріляти.

Стрєлиця, ці, ж. Жидкій лѣсокъ. А за тією долиною, через стрєлицю, урочище Козацький Курінь. ЗОЮР. I. 105.

Стрєль, лю, м.=Стріл. *Як стрєль стрєльнув у дівчину.* Мир. ХРВ. 7.

Стрєлькуватий, а, е. О растєніи лукъ: стрѣльчатый. *Як хлопець, або дівка найперше покуштує зеленої цибулі, то буде стрєлькувати.* Чуб. I. 84.

Стрєльнути, ну, неш, гл. Выстрѣлить. *Він як стрєльне.* Рудч. Ск. II. 2. *Хочеться (з рушниці) стрєльнути.* Котл. МЧ. 455.

Стрєльчик, ка, м.=Стрільчик. *Ой не літай, сіра утко, до озера води пити, засідають два стрєльчики, хочуть тебе вбити.* Чуб. V. 827.

Стрємено, на, с. 1) Стрєня. *Горе й тому козакові, що все їздить на коневі, із стрємен ноги не виймає.* Чуб. V. 130. 2) Штрипка. *До сіх то шараварок здумав він стрємена вшити.* Св. Л. 167. 3) См. Ключ 6. Шух. I. 253. 4) **Стрєм'я.** Вх. Зн. 67. Ум. Стрємєнце, стрємїнце, стрємєнєчко, стрємєночко. Чуб. III. 308. Чуб V. 150. *На стрєменєчка ступає, на сіделєчко злягає.* Чуб. III. 204.

Стрємїнце, ця, с. 1) Ум. отъ стрємено. 2) У мастєровъ, льющихъ изъ мѣди: дерев'яныя стѣжки для глиняной формы, въ которой отливаются предметъ: гибкая дощечка, концы которой сведены и спѣплены въ зарубкахъ, въ средину набиваются глина; по минованіи надобности концы разнимаются и стрємїнце снимається съ формы. Шух. I. 281, 283.

Стрємї, на, м=Стрємено. *Вдовин сикок, вдовичєнько, з двора виїжджас, його нєнька старєнькая за стрємї ханає.* Нп.

Стрєміти, млю, мїш, гл. Торчать. Бу-

ла на йому біла свита, набакір шапочка стремля. Котл.

Стрем'я, м'я, с. Обрывъ, крутизна, стремнина. Вх. Зн. 67. *Дніпрове стрем'я.*

Стренáдка, ки, ж. Птица=Стерняк 2. Вх. Пч. II. 10.

Стрѣнчати, чу, чиш, гл. Рекомендовать, указывать. совѣтовать. *Ажеж ти мені стренчив таке ледащо.* Кіев. г.

Стрепену́ти, ну́, нѣш, гл. Встряхнуть. *І шкурою сірий бугай стрепенув.* Шевч. *Воки пили, полинули, крилечками стрепенули.* Чуб. V. 58. *Прилетіла пава, коло його впала, крилечками стрепенула та й поцілувала.* Мет. 103. *Мене пан за ухо стрепенув.* Г. Барв. 56. *Тут матінку уже не страх, а нагла радість стрепенула.* Мкр. Г 56

Стрепену́тися, ну́ся, нѣшся, гл. Встряхнуться, встрепенуться. *Як віз підскочив, а воно стрепенулось та й розбилось.* НВолын. у. *Серце боязливе стрепенеться як рибокня.* Шевч.

Стрѣпет, та, м. Птица стрепеть. *Крикнув перепел в ярочку, стрепет приснув над тернами.* Щог. В. 53.

Стрепетáтися, таюся, ешся, гл. Встряхиваться, встрепываться. *Стій, коню, не лякайся, а ти, соколе, не стрепетайся.* Чуб. II. 252.

Стрепахáтися, хаюся, ешся, сов. в **стрепехну́тися**, хну́ся, нѣшся, гл. Вздрагивать, вздрогнуть. *Душа не озивалась, не стрепехалось серце.* МВ. II. 196. *Його серце мстиво якомь стрепехнулось у грудях.* МВ. (О. 1862. I. 87).

І Стриб, бу, м. Скачекъ. *Напірай на стриб та ще й на добрий.* Ном. № 13662.

II. Стриб, меж. Скокъ! *Стриб, стриб з човнів.* Котл. Ен VI. 23. *В воду стриб.* Котл. Ен. V. 77.

Стрибайчик, ка, м. Прыгунъ. Эпитетъ зайца. Вх. Пч. II. 6. Ум. **Стрибайчикок.**

Стрибати, баю, еш, одн. в. **стрибну́ти**, бну́, нѣш, гл. Скакать, прыгать, прыгнуть. *Близько видати, далеко стрибати.* Ном. № 11423.

Стрибáтися, бається, гл. безл. Прыгаться. *Стрибається, покиль дісом штрикається.* Ном. № 13313.

Стрибкій, á, é. Любящій скакать, прыгать. *Стрибкий, як живчик.* Ном. № 8470.

Стрибнути. См **Стрибати**.

Стрибо́к, бка́, м. Скачекъ.

Стрибну́ти, ну́, нѣш, гл. Сильно прыгнуть.

Стрибу́н, на́, м. Прыгунъ. *Стрибун, стрибунець.* Нп. Ум. **Стрибунець.**

Стривáти, ва́ю, еш, гл. Подождать. **Стривáй!** Стой! Постой! Обожди! *Стривай лишень! чи чуєш? щось плаче.* Шевч. 101.

Стрй́га, ги, об. Низко остриженный. **Стрига-мокотига!** — такъ дразнять дѣти сильно остриженныхъ товарищей. Ном. № 9281. Ум. **Стрижна**

Стрй́гавка, ки, ж. Трясина. Вх. Зн. 67.

Стригну́ти, гну́, нѣш, гл. Одн. в. отъ стригти.

Стрй́гти, жу́, жѣш, гл. 1) Стричь. *До Миколи ніколи не сій гречки, не стрижи овечки.* Ном. № 452. 2) Бить. *Всіх за все по спині стриг.* Котл. Ен. VI. 17. 3) Кінь стриже́ вухами. Конь приде́ть ушами. 4) — зу́би на ко́го. Остри́ть на кого зу́бы Гк. Левинц. 5) — куди́. Направля́ться къ чему; намекать на что. *Он куди його тягне. он куди він стриже.* Мир. Пов. II. 62. *Христя знає, куди се Грицько стриже, та мовчить.* Мир. Пов. I 119.

Стригу́н, на́, м. Годовалый лошоновъ, у котораго стригутъ гриву Вас 197 Ум. **Стригунець.**

Стри́чний, а, е. Двоюродный. *Прийшов к нему. Іван стричний.* Гол. I. 6.

Стрижа́й, жая́, м.=**Стрижі́й** 2. *Стригати (вівці) приходять стрижай з слобід.* О 1862. V. Кух. 33.

Стрижа́к, ка́, м 1)=**Стригун**. 2) Названіе солдатъ изъ за коротко остриженной головы. Желех.

Стрижа́чка, ки, ж. Кобыла на 2-мъ году. Балт. у.

Стри́жень, жня́, м. 1) Самое глубокое мѣсто въ рѣкѣ, въ озерѣ, фарватеръ. Вас. 173, 188. 2) Небольшая рѣчка, струя. Гол. 3) Сердцевина дерева. 4) Стержень въ нарывѣ. Зміев. у.

Стрижі́й, жі́я, м. 1) Парикмахеръ, стригущій волосы. *Стриже стрижій чоловіка.* Мнж. 121. 2) Стригущій овецъ. Херс.

Стри́жка, ки, ж. 1) Ум. отъ стрига. **Стри́жка-перестри́жна** — такъ дразнять стриженныхъ. Екат. у. 2) Остриженная овца. *Овечка-стрижка.* Мил. 42. *Чотири стрижки чорненькі́й із ягняти маленькі́й.* Гол. I. 47.

Стрижча́, ча́ти, с.=**Стригун** Ум. **Стрижча́тко.** Рудч. Ск. I. 88.

Стрий, стрй́я, м. Дядя. Гн. II. 17.

Стрійна, ни, ж. 1) = Тітка, бацькова сестра. Желех. 2) = Дядина. Желех. Вх. Лем. 470.

Стрик, ку, м. = Стрий. Вх. Уг. 270.

Стрикачка, ки, ж. Палка съ желѣзнымъ концемъ, расширеннымъ на подобіе лопаточки. Прокопав я стину стрикачкою — тією, що гасрахів убивають. Новомоск. у.

Стрійки-брійки = Штрики-брики.

Стрим, му, м. Удержъ. См. Упин. *Нема стриму вдовиному сину.* Нп.

Стримати. См. Стримувати.

Стримувати, мую, еш, сов. в. стримати, маю, еш, гл. Удерживать, удержать.

Стрих, ха, м = Стрихіль. Желех.

Стрихіль, лѣ, м. У кожевниковъ инструментъ для растягиванія кожи. Лебед. у. (Лобод.). См. Стріхіль, стрихулець.

Стрихулець, льцѣ, м. 1) Гладилка, палочка для выравниванія кожи. Вх. Зн. 67. 2) Палочка для выравниванія зерна въ мѣркѣ.

Стріцовий, а, е. Страусовый. *Стріцове пирько.* Ад. I. 46.

Стрібло, ла, с. = Срібло. О. 1862. IV. 82.

Стрібний, а, е = Срібний Грин. III. 545.

Стрібувати, бую, еш, гл. Попробовать, попытать. *Хлопцеві дуже се подобало, як коваль зелізо кує, та й каже: „Тату, а ну й я стрібую“.* Гн. II. 94. *Що би його запитали, і що знає, стрібували.* Гол.

Стрівати, ваю, еш, сов. в. стрінути, стріти, стріну, неш, гл. Встрѣчать, встрѣтять. *Як вовк: що стрів, те зів.* Ном. № 4849.

Стріватися, ваюся, ешся, сов. в. стрінутися, стрітися, нуся, нешся, гл. Встрѣчатися, встрѣтяться. *Ой піду я не берегом — лугом. чи не стрінусь з своїм вірним другом.* Мет. 96.

Стрівка, ки (=стрілка), ж. 1) Значекъ, вирізаний на ухѣ, овця передъ выгономъ въ полонину. Шух. I. 195. 2) Ловушка для воробьевъ Вх. Пч. II. 15. См. Стрілка.

Стрівжити, жу, жиш, гл. Встревожить.

Стрівжитися, жуся, жишся, гл. Встревожиться. К. Іов. 95.

Стрій, рою, м. Костюмъ, нарядъ. Ном. № 11154. Гол. IV. 482.

Стрійний, а, е. Хорошо одѣтый, нарядный.

Стрійно, нар. Нарядно. *Дай же вам, Боже, й а в полі будино.... в коморі плідно, в господі стрійно.* Kolb. I. 98,

Стрікати, каю, еш, гл. = Стрівати. *Козак іде, дівчину стрікає.* Грин. III. 295.

Стрікнүти, кнү, неш, гл. Ужалить. *Коли чую, а воно мене неначе шо стрікнуло.... Аж то гадюка.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Стріл, лу, м. Выстрѣлъ. *За їдним стрілом убив дві качки.* НВолын. у. *Велів гармати наріхтувати, на Вирвингород стріли спускати.* Ад. I. 19.

Стріла, лѣ, ж. 1) Стрѣла, *Летіла стріла уподовж села, убила стріла вдовиного сина.* Ни. 2) — *огняна.* Молнія. 3) Бревно, котрымъ поворачивають вѣтряную мельницу. 4) Часть ткацк. станка. См. Верстат. Шух. I. 256. 5) Часть маслобойни. См. Олійниця Шух. I. 163. 6) Часть плуга. Вас. 199. 7) — *водяна.* Раст. = Стрілиця 4. ЗЮЗО. I. 134. Ум. Стрілна, стрілонька, стрілочка. *Винесла лучок і стрілочок пучок.* Чуб. V. 289.

Стрілецьтво, ва, с. Охота (ружейная), охотничій промыселъ. Шух. I. 229. *Три стрільчики молоденькі з стрілецтва да йшли.* Федьк. III. 163.

Стрілець, льцѣ, м Стрѣлокъ, охотникъ. *Купецъ, як стрілець.* Ном. № 10553. Ум. Стрільчик.

Стрілецький, а, е. Охотничій. *Кресак стрілецький.* Федьк. I. 19.

Стрілити. См. Стріляти.

Стрілиця, ці, ж. 1) = Стріла. *Подає мені лука й три стрілиці.* Ад. I. 149. 2) Саножная колодка (ступня). Сум. у. Вас. 161. 3) *Кряжъ. Воно, бач, гора б то але по цей бік балка дуже глибока і по той бік теж; так він не балкою, а стрілицею побіг, бо, бач, рівно було.* Канев. у. 4) Прорѣзанный каналъ на болотѣ. Пирят. у. 5) Раст. *Saggitaria saggitaeifolia* L. ЗЮЗО. I. 134.

Стрілка, ки, ж. 1) Ум. отъ стріла. *Пустимо стрілку як грім по небу.* Ад. I. 9. *Стрілка-пірка.* Пернатая стрѣла. *Я свого сина сама вгадаю — по стрілиці-пірці, по красній дівці.* Чуб. III. 294. 2) Стрѣлка (въ часахъ, компасъ и др.). 3) Трубочатый стебель у хлѣбныхъ растений, у лука. Гол. Од. 48. Чуб. VII. 413. *Жито вже викида стрілки.* (Залюб.). *Ще хлѣб і досі росте у стрілку, а поки колос вики-*

дати, не, то ще подождемо. Лебед. у. Цибуля погналась в стрілки. Левиц. I. 28. 4) Дышло у воза. НВолын. у. 5) Рычагъ въ маслобойнѣ. Екат. у. (Залюб.). 6) Значекъ на ухѣ овцы: вырѣзка острого угла. Мянж. 182. См. Стрівна.

Стрілжуватий, а, е=Стрелькуватий. Стрілжувата цибуля.

Стрілочка, ки, ж. 1) Ум. отъ стріла. 2) Родъ растенія. Обсади мене трьома зіллями: першим зіллям—гвоздичками, другим зіллям—васильками, третім зіллям—стрілочками. Маркев. 11.

Стріль, релю, м.=Стріл. Чи стріль на тебе полетить, чи ніж блискучий в серце вп'ється. Мкр. Г. 24. 2) **Стріль-водá.** Быстрая вода.

Стрільба, бй, ж. 1) Стрѣльба. Сотни кові коня дати, гетьманові зброю, щоб позволив поховати козака з стрільбою. Гол. I. 95. 2) Огнестрѣльное оружіе. Брат у світлиці стрільбу набиває. Гол. I. 195.

Стрільний, а, е. Огнестрѣльный Стріль-на рана.

Стрільнути, ну, нѣш, гл.=Стрельнути. У Глухові, у городі, стрільнули з гармати. Макс.

Стрільня, нй, ж.=Стрільба 1.

Стрільцювати, цюю, еш, гл. Быть ружейнымъ охотникомъ. Кто стрільцювать, а хто, рибальчить. О. 1862. II. 62.

Стрільчик, ча, м. Ум. отъ стрілець.

Стрільчити, чу, чш, гл.=Стрільцювати. Вх. Зв. 67.

Стріляйник, ка, м.=Стрілець. Ум. Стріляйничок. Ловчику, стріляйничку, не стріляй мене. Чуб II. 157.

Стріляний, а, е. Прострѣленный. Що маю на собі дев'ять ран рубаних, широких, а чотирі стріляних глибоких. Макс.

Стріляти, ляю, еш, сов. в. стрѣлити, стрілити, лю, лиш, гл. Стрѣлять, выстрѣлить. Чоловік стріляє, а Бог кулі носить. Ном. Ой як стрелив Бондаренко,—гусарина встрілив. КС. 1882. III. 537. Стефан в серце стрілив. Лукаш. Ой як стрілив,—царя вцілив. АД. I. 146.

Стрімголов, нар. Стремглавъ, опрометью. Стрімголов було кидається з хати. МВ. I. 46. Крикнула хозяйка з ляку, та стрімголов на двір. Рудч. Ск. II. 59.

Стрімкий, а, б. 1) Высокій, тонкій и высокий; крутой. Стрімка хата. Канев. у. Цей причілок дуже стрімкий. 2) Стой-

мя стоящій (о пахоті). Як кидаєш зерно на стрімку ріллі, то зерно западає глибоко. Волч. у.

Стрімко, нар. 1) Ровно въ высоту. Очі грають, стан високий стрімко розігнувся. К. МВ. III. 247. 2) Круто. Стрімко крокви поставив. Канев у. 3) Остроконечно. Не верши стіжка стрімко. Рк. Левиц.

Стрімляк, ка, м. Шпациъ. Підрадчик забрав уже карбованців вісімсот, а тільки зп'яв отого стрімляка на церкві та й годі. Брацл. у.

Стрімчастий, а, е=Стрімкий. МВ III. 138.

Стрінути, ся. См. Стріти, ся.

Стріп, пу, м 1) Куча (дерева, вапн.). Шух. I. 178. 2) ? Я з стодоли та у стріп, накрив мене житній сніг. Нп.

Стріпнути, ну, нѣш, гл.=Стрепенути. Стріпнула сивими крильцями. Грин. III. 362. Стріпне залізом,—залізо забрящить на йй. МВ. (О. 1862. II 102)

Стріпотати, стріпотіти, чү, тіш, гл.=Стрепенути. Крильцями стріпотіли. Чуб. V. 1087.

Стріскати, каю, еш, гл. Сожрать.

Стріт, ту, м. Встрѣча. Еф. 55.

Стрітєнний, а, е.—кумй. Встрѣчные кумовья. Мил. 22.

Стрітення, ня, с. Праздн. Срѣтенье Господне 2 февраля. ХС. I. 74 Грин. I 32. На стрітення зима з літом пострічаються. Ном. № 521.

Стрітенський, а, е. Срѣтенскій. Стрітенська вода. ХС. I. 74.

Стріти, ся. См. Стрівати, ся.

Стріть, ти и ті, ж. Встрѣча. У стріть іти. Ити на встрѣчу. Шух. I. 151. А ти, Андрію, знов з тим а тим підеш мені в стріть. Федьк. У стріть воді. Против теченія. Шух. I. 182, 223.

Стріха, хи, ж. 1) Край соломенной крыши, выступающій за стѣну. І горобець свою стріху має. Ном. Да вже весна красна із стріх вода капле. Мер. 301. 2) Соломенная крыша. Kolb. I. 56. Ум. Стрішна

Стріхавий, а, е Взъерошенный, шершавый. Угор.

Стріхіль, лй, м. Тупой сапожный ножъ, которымъ выравниваютъ кожу. См. Стріхіль, стріхулець.

Стріч, нар. На встрічу Біжить стріч
Іван. Волч у

Стріча, чі, ж. Встріча Біжать один
одному в стрічу Котл

Стрічений, а, е — ні кумі = Стрітен-
ні куми Мил 183

Стрічань, ня, м = Стрітення. Чуб
Ш. 6.

Стрічати, чаю, еш, гл = Стрівати Я
нішов його стрічати. Г. Барв. 441.

Стрічатися, чаюся, ешся, гл = Стрі-
ватися. Стрічаються на Стрітення зі-
ма з літом. Ном № 521.

Стрічення, вя, с = Стрітення.

Стрічечка, ки, ж. Ум. отъ стрічна

Стрічка, ки, ж. 1) Лента. Мет. 204.
Чуб. VII. 423. *Росплітали коси та стріч-
ки знімали.* Шевч. 2) Тесемка. Ум Стрі-
чечка.

Стрічний, а, е. Встрічний.

Стрішка, ки, ж. Ум. отъ стріка.

Стрігий, а, е. Свиріпий, жостокій.
Звір стрігий. Морд.

Стріго, нар. 1) Жестоко, свиріпо
2) Очень. *Понесли багача строго високо.*
Гол. III. 265.

Строжіти, жу́, жіш, гл. Обрубувать
сучья срубленнаго дерева Шух. I. 177.

Строїти, ро́ю, їш, гл. 1) Одѣвать, на-
ряжать. Ном. № 9313. 2) Настроивать.
Ой ти, Давиде, свої гусли стрій. Чуб.
III. 384 3) Готовить, приготівлять, сна-
ряжать. *Стрійте коні.* НВолын. у. *В
стані свічка горить, там Івасьо коня
строїть.* Чуб. III. 416. 4) Дѣлать, соору-
жать, строить. *На один копил дідько всіх
ляхів строїв.* Ном. № 864. *З чужого
добра не строїть двора.* Ном. № 9658.

Строїти, ро́ю, їш, гл. = Струїти.

Строїтися, рбо́ся, їшся, гл. 1) Наря-
жаться. 2) Приготовляться. *Тремтить
косонька, ся боїть, свашка ся на ню
строїть.* Гол. IV. 432. 3) Строиться, ста-
новиться въ строй. *Строїтись на бата-
лію.* Чуб. 4) Строиться. *Строяться дома
та все новіі.* Чуб. V. 179.

Строїлка, ки, ж. Постройка Зміев. у.

Строїний, а, е = Стрійний. *Грицько з
Марухою, стройною чорнюхою та шукав
собі місця.* Гол.

Строїно, нар = Стрійно. (Гості) строй-
но, гучно, бучно поприїжджали, в соболе-

вих ковпаках і в злоцистих поясах. і чер-
воних чоботах і фerezіяx. Гол. III 485

Строк, ку, м. 1) Срокъ. *Ще й до стро-
ку далеко.* Мир. Пов. II. 72. 2) Наемъ,
на срокъ. *А я тебе ізгадаю в строку го-
рюючи.* Грин III. 559. У строках ста́ти
Наятись на извѣстный срокъ Ном.
№ 10323.

Строкá, кі, ж. Рядъ? Встрѣчено въ
выраженіяхъ: а) У строці. *Комора на при-
чілку, хати у строці.* Ном. № 7754.
б) Н строці. Къ мѣсту. *Постав чавун к
строці, — чого він на дорозі стоїть.* Кон-
ст. у. *Є у нас і грунт, і хата, тільки
не к строці стоїть: далеко од панського
двору, аж на край хутора. Як би було
ближче, то мій би чоловік (прикашик
у пана) частіше таки ходив додому.*
Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Строкáрь, ря́, м. Нанятый на срокъ
рабочій. Хот. у.

Строкáтий, а, е. 1) Пестрый. 2) О
части: пѣгій. *Хтось до вас строкатого
коника приводив.* МВ. 3) Капризный. *В
душі своїй була строката.* Котл. Кн.
IV. 16.

Строковéць, вдя́, м. = Строкарь. Хот. у.

Строковій, á, é На срокъ нанятый.

Стром, му, м. 1) Фруктовое дерево.
Угор. 2) Крутизна.

Стромá, мй, ж. Крутизна, стремнина.
*Та ви бо туди не їдьте, бо там така
строма, що й голови цілісенької не буде.*
Староб. у. *Поліз по стромах.* Св. Л. 38.

Стромі́ти, млю́, миш, гл. = Стромляти.
Угор.

Стромля́ти, ля́ю, еш, гл. Втыкать, вса-
живать, вонзять. *Попав пальцем в небо,
стромляй дальше.* Ном. № 1777. *Стром-
ляй сюди ноги, де я в міді стою.* Рудч.
Ск. I. 103.

Стромля́тися, ля́юся, ешся, гл. Вгы-
каться, вонзаться.

Стромові́на, ня, ж Стремнина. Федьк.
I. 88.

Стромóта, ти, ж = Соромота. *Танець
не робота: хто не вміє, то стромота.*
Ном. № 12476.

Стропа́, пі́, ж. Ворохъ, куча, комокъ.
Желех. Шух. I. 187.

Стропáтися, плю́ся, пі́шся, гл. Сбїть-
ся съ пути, съ толку. Ном. № 6246.

Строчі́ти, чу́, чиш, гл. Строчить (въ-
шитьъ).

Строчі́льний, а, е. Употребляемый для
строченія. *Шило строчільне.* Вас. 161.

Строчо́ж, чжа́, м. Раст. *Helvella esculenta* Pers. ЗЮЗО. I. 124.

Стро́щати, щу́, щіш, гл. 1) Растроштить. *Строщити на дрізочки.* Ном. № 3866. *Ой я тую червону калину строшу і зламаю.* Чуб. V. 284. 2) Сожрать, съѣсть съ жадностью. *Всі строщили сучарі.* Котл. Ен. IV. 19.

Стро́юдити, джу́, диш, гл. Встревожить.

Стро́юдитися, джуся́, дишся́, гл. Встревожиться. *Шелесть щось в лісі... а вони їм строюдились від тії мари.* Полт. у. 2) Загосковать. *Строюдився за родиною, аж заголосив.* Полт. у.

Стру́б, бу́, м., и пр. = Зруб и пр. Угор.

Струг, га́, м. 1) Стругъ, скобель. Шух. 260. Вас. 164. *Ні стругом не встругати, ні сокирою не врубати.* Грин. I. 237. *Бацтанник сидів коло куріня і щось стругав стругом.* Левиц. Пов. 227. 2) Рыба форель, *Salmo fario*. Вх. Пч. II. 20. Ум. Стружо́к, стру́женню. Вас. 178.

Стру́га, ги́, ж. Ручей, струя.

Струга́ти, гаю́, еш и жу́, жеш, гл. 1) Строгать. *Лагодили самопали, ратища стругали.* Шевч. 2) Скрестъ. *Сыружать глину.* Вас. 178. *Дорожки струга́ти.* Чистить дорожки. Мил. 193. *Мориву струга́ти.* См. Морква. 3) О вѣтрѣ. *матели: сильно дуть. Вітер струже.* *Ой по улиці та метіль струже.* Грин. III. 324. 4) Таяповать. *Після сих другі стругали гусаря, ой-ненько, материнки, куцюруба.* Мкр. Н. 30.

Струга́ч, ча́, м. 1) Обыкновеннаго устройства ножъ, которымъ выстругиваютъ предварительно дерево для ложки. Шух. I. 247. 2) Родъ лопатки для чистки дорожекъ. *Щоб ти мені до обіда всі дорожки вицистив у садку.—Добре, я вицистю, зробить мені тільки такий стругач, як дорожка завширшки.* Чуб. II. 223.

Струга́чка, ки́, ж. Скребокъ для чистки дорожекъ. Полт. г. См. Стругач 2.

Струги́ти, ги́у, неш, гл. 1) Стругнуть. 2) Убѣжать, умчаться. *Стругнула, де Ео́л живав.* Котл. Ен. 3) Ударить. *Як стругне його по ниці.* Лохв. у. 4) Отпалить, выкинуть, отколотъ штуку, колѣнце. *Стругнув штуку! Оце так стругнул!* Лохв. у.

Струді́ти, джу́, диш, гл. Утомить работою. *Вернула з поля змучена і струджена* Гн. I. 92. *Мого миленького не розбудять: миленький бардзо стружений.* Чуб. III. 320.

Струді́тися, джуся́, дишся́, гл. Из-

нуриться отъ работы, истомиться, измучиться. Вх. Лем. 471.

Стру́жка, ки́, ж. 1) Стружка (дерева, глины). Вас. 178. 2) У гребенниковъ: родъ верстата для чистки роговыхъ пластинокъ. Вас. 164. Ум. Стру́жечка.

Стружо́к, жжа́, м. Ум. отъ струг. Вас. 178.

Стру́їти, ру́ю, їш, гл. Отравить. *В вівторок рано зляля варила, а в середу Гриця струїла.* Чуб. V. 429.

Стру́йний, а, е. О голосѣ: пріятный, мелодическій. *Який в його голос був струйний.* МВ. II. 93.

Стру́к, ка́, м. 1) Струкъ. *Бобові струки.* 2) Початокъ у кукурузы. Хотив. у. Ум. Стручо́к, струче́чок.

Струме́нт, ту́, м. 1) Инструментъ. 2) Музыкальный инструментъ. ЗОЮР. I. 8.

Струме́ція, ці́, ж. Инструменты. *Накупив струмечій, кує плуги, рала, усе.* Грин. II. 73.

Стру́мінь, меню́, м. Потокъ, ручей. Щог. Сл. 6. Мир. ХРВ. 31. *Де ті й сльози беруться! так і ллються струменем.* МВ. I. 101.

Струмо́к, мжа́, м. Ручеекъ. Ум. Струмо́чок. Лев. Пов. 191. *Задзюркотили по улицах струмочки.* МВ.

Струна́, ні́, ж. 1) Струна. *Що скрипочка з васильочок, а струни із руги.* Мет. 20. 2) См. Лук 3. Ум. Стру́нка, стру́ночка. *Іде вона як струночка.* О. 1861. IV. 32

Струни́стий, а, е. Струноподобный.

Струни́ці, ць, ж. мн. Тонкая кишка. Вх. Лем. 471

Стру́нка, ки́, ж. 1) Ум. отъ струна 2) Отгороженное мѣсто въ овечьемъ хлѣвѣ, гдѣ производится доеніе матокъ. Ко́бел. у. Устройство: два столба—палюхі, на нихъ сверху крыша—пові́рхник, посрединѣ горизонтально отъ одного столба до другого—побѣдрина. къ ней прибиты вертикально сходящія дошки, на которыя опираются спины доящихъ, передъ каждою доскою—сидѣць—толстый столбикъ для сидѣнья. Шух. I. 185, 188, 192, 194.

Стру́нчати, чу́, чиш, гл. Давать нагоняй, приструнивать. Г. Барв. 4. *Батьків, щоб струнчити доволі, а мати, щоб пожалувать одна.* Ном. № 9225.

Струнькі́й, а́, е́. Стройный. Станочок струнький. МВ. II. 19.

Струп, пу́, м. 1) Струпъ. *Чує муха де струп, туди й летить.* Чуб. I. 268.

Стру́пом узя́тись Покры́тсья стру́пьями
2) Наростъ, бугорокъ на плодѣ Ум. **Стру-
пѣчок**. Знайшов таку хорошу (грушу),
щоб де струпѣчок, або що. з одного боку
жовта, а з другого рум'яна, як жива
Св. Л. 205

Стру́пѣти, пію, еш, гл. Покрива́тсья
стру́пьями

Стру́пѣшати, шаю, еш, **стру́пѣшѣти** шію,
еш, гл. Разложитсья. Лежить козак мо-
лоденький, на нім тіло почорніло, а від
втру стру́пѣшѣло Пн

Струпі́й, а, ё О пу́тн. покритый за-
мерзшею грязью, кочковатый. **Струпка**
дорога, бо кал замерз погружений Волч. у

Стру́пко, нар.=іхати. Іхати по за-
мерзшей грязи Волч. у

Струпкува́тий, а, е. То-же, что и стру-
пуватий 2. **Струпкувате** сукно— сукно не
гладкое, въ узелкахъ. П.Волын. у.

Стру́плівий, а, ё Покритый стру́пьями.

Стру́плѣстий, а, е=**Струпі́й**. **Стру-
пѣстий** шлях. Черв. г

Струпува́тий, а, е. 1) = **Струпі́й**.
2) Шереховатый, въ бугоркахъ. **Струпу-
ваті** яблука. Черк. у.

Струпува́то, нар.=Стру́пко. Воно як
би замерзло все да не струпувато, до
було б слизько.

Стру́с, су, м. 1) Суєта, смятеніє. Під-
нявся струс, біганина.... З одного місця
переходили люди на друге, шукаючи волі.
Мир. ХРВ. 85. Струс такий счинився,
що й Боже. Лебед. у. 2) Отрясываніє
плодо́въ съ деревьовъ, а также и самое
отрясываемые плоды. Такі садки, що за
струс по сто карбованців беруть Ка-
нев. у.

Струсані́на, ни, ж.=Струс.

Стру́свий, а, е. Страусовый **Струс-
еі** пір'я. К. ЧР. 54

Струсі́ти См Струшувати.

Струсі́й, а, е=**Струсевий** **Струс-
еі** перо. Мвж. 46.

Струсі́ти, снѹ, нѣш, гл. 1) Встрях-
нуть. **Струсне** за гриву, то так і впаде.
ЗОЮР. I. 125. 2) Стряхнуть. От чоловік
струснув груші, жінка позбирала. Рудч.
Ск. I. 186.

Струсі́тися, нѹся, нѣшеся, гл. 1) Встря-
хнуться. **Баринчик**, **баранчик**, **струснись**.
Рудч. Ск. II. 129. 2) Содрогнуться, вздро-
гнуть. **Та піди зрубай тую билину. Пер-
ший раз рубнув—струснулася, другий раз
рубнув—вона загула.** Чуб. V. 707.

Струсонѹти, ау, нѣш, гл. Встряхнуть
Гроном Турецину струсонули К. ЦП
222.

Стру́тити, См Стручувати

Струхну́ти, хнѹ, нѣш, гл.=Струсну-
ти. Коли б струхнула хоть головою Котл.
Ен. II. 31

Стру́х(ву)ти, хну, нѣш, гл. Сгнуть
Корінь його струхне К. Іов 30 **Галя мо-
же струхла там у землі.** Рудч. Ск. I.
138

Струхну́тися, хнѹся, нѣшеся, гл.=
Струснутися. **І костки мої струхнуть-
ся в ямі.** Ном. № 3593.

Струць, ця, м. Дуракъ. Борз. у **Струць**
задесенський Ном. № 13617.

Стручѣ́чок, чеа, м. Ум. отъ струк.

Стручкува́тий, а, е. 1) Стручковый.
Стручкуватий горох. 2) Объ овчинѣ: въ
завиткахъ. **Стручкувата** вовна на кожу-
сі. П.Волын. у.

Стручѣ́ж, чка́, м. 1) Стручекъ. **Горох
сію, два стручки, роди, Боже, чотири
Чуб. III. 42. 2) Завитокъ шерсти на овчинѣ.
Скільки на кожусі стручків, стільки
дитині роцків.** Ном. № 11622

Стру́чувати, чую, еш, сов. в. стру́-
тити, чу. тиш, гл. Сталкивать, столкнутъ.
Струтити їх з неба. Гн. II. 219.

Стру́ччя, чя, с. соб. отъ струк

Стру́шувати, шую, еш, сов. в. стру-
сі́ти, шѹ, сиш, гл. 1) Стряхивать, сгрях-
нуть. **Кожух його струшує.** МВ. II. 26.
2) Отрясывать, отрясти. **Піду хоч яблучок
струшу.** Рудч. Ск. II. 60 **Струсив грушу,
назбирав . груш.** Чуб. II. 147.

Стрюк, ка, м.=Струк. Качен. у. Ум.
Стрю́чок, **стри́ччок**.

Стрюкові́ння, ня, с. Стебли стручко-
вого растенія. Лебед. у.

Стрюкува́тий, **стри́чкува́тий**, а, е=
Стручкуватий. **Стрючкувата** вовна. П.Во-
лын. у.

Стрючо́к, чка́, м.=Стручок. Иногда
словомъ стрючок обозначаютъ лишь кра-
сный стручковый перецъ: **З стрючком
горілку продавала.** Котл. Ен. VI. 8.

Стря́мкий, а́, ё. Крутой См. **Стрімкий**.
Гора стрямка, треба воза гальмувати.
Бессар.

Стря́скі, со́ж, ж. мн. Соломенная тру-
ха. Вх. Зн. 67.

Стря́сті, сѹ, сѣш, гл. Потрясти. **Як
побачить мене з вами, аж його трясея**
трясе. Чуб. V. 648.

Стра́ха, хв, ж.=Стрі́ха. Угор.

Стрях(ну)ти, хну, неш, гл. Немного подсохнуть. *Мав у ліс їхати—коли це як ушкваре дощ, як з відра, та швидко й перейшов; та вже як стряхло, то ото й рушили.* Харьк. г

Стуг, га, м. Костерь. Левч. 60.

I. Стуга, ги, ж. 1) Плетеная коробка из лозы, обмазанная глиной—для сохранения зерна, муки. *Розумна жона, як стуга пиона.* Ном. № 1406. 2) Коробка из луба. *Виносе стужку з пирогами на місто.* Лебед. у. Ум. **Стужка**. стужечка. *Узяли стужку з калачами.* К. ЧР. 282.

II. Стуга, нар. Потуже. *Да в'яжи, вража татарюго, да назад руки стуга.* Гран. Ш. 590. *Та підтягай, малий джуро, та попруги стуга.* Мет Ум. Стугенька.

Стугавіти, вію, еш, гл.=Стужавіти. *Коли б сонце, то стугавіла б земля швидко, а то мокрячина.* Камен. у.

Стугенька, нар. Ум. оть стуга.

Стугніти, гню, ніш, гл.=Стугоніти. Радом. у.

Стугон, ну, м. Глухой гуль, глухой стукъ. *Чую, дець коло хати стугон, наче що довбало глину.* Новомоск. у.

Стугоніти, ню, ніш, гл. Глухо гудѣть. *Коли вони чують—аж стугонить земля.* Рудч. Ск. I. 147.

Студенець, нцю, м.=Холодець. Шух. I. 143. Kolb. I. 50.

Студений, а, е. Холодный, студений. Ном. № 13735. *Налетіли гуси з чистого броду, змугили мені студену воду.* Чуб. V. 325. Ум. **Студененький**. *Вітер студененький.* Лукаш.

Студеніця, ці, ж.=Криниця. *Пішла б любка та й принесла ой водиці з студеніці.* Нп.

Студено, нар. Холодно. *Та студено у хаті.* Гнв II. 17.

Студѣнт, та, м. 1) Ученикъ. *Ішли три студенти до школи.* Гн. I. 163. 2) Студентъ. *Студенти, як звичайно буває, почали записувати його лекцій.* Левиц Пов. 52.

Студень, дня, м. 1) Декабрь. 2) Колодезь. Влад. Волын.

Студіти, джѹ, диш, гл. 1) Студить, охлаждать. *Опарився на молоці та й воду студить.* Ном. № 5793. *Ну й якого ти чорта рипаєшся, аби тільки хату студити.* 2) Знобить. *Студить мене.* Камен. у

Студінь, ні, ж. Стужа. МУЕ. Ш. 54. *А то студінь така, Господи!* Федьк.

Студник, ка, м.=Студениця. Вх. Лем. 471.

Студніця, ці, ж.=Студениця. Ум. **Студничка**, студніченька. *Вибрав собі кирниченьку, в чистім полі студничейку.* МУЕ. Ш. 41.

Студня, ні, ж. Колодезь. Чуб. II. 119. *На високій горі студня мурована.* Гол. II. 234. Ум. **Студенька**. Вх. Лем. 471.

Студняний, а, е. Колодезьный. *Студняна вода.* Вх. Уг. 249.

Студонѹти, нѹ, неш, гл. Сильно подуть, сильно повѣять. *Вітер як студоне, так і людину б занесло наче.* Пирят. у.

Стужавіти, вію, еш, гл. Затвердѣть (о размокнувшей землѣ, глині и пр.). *Не стужавіло, а потупали зараз, то й ями знають.*

Стужітися, жѹся, жишся, гл. Опечалиться. *А хмурка луні личенько закрила, бо зблідло бідній, бачиш, ся стужила.* Федьк. I. 65.

Стужка, ки, ж. Ум. оть стуга.

I. Стук! меж. Стукъ. *Стук-стук в віконце.* Рудч. Ск. II. 4.

II. Стук, ку, м. Стукъ. *У стук стукати.* Сильно стучать. *У стук серце стукало.* МВ. (О. 1862. I. 99).

Стукало, ла, с. То, чѣмъ стучать.

Стукання, ня, с. Стучаніє.

Стукарство, ва, с. Должность ночного сторожа. Харьк. у.

Стукарь, ря, м. Ночной сторожъ. Харьк. у.

Стукати, каю, еш, гл. Стучать. *У двері стукав, добувався.* Котл. Ен. Ш. 11.

Стукачка, ки, ж.=Стукало. *Сторож перестав стукати у стукачку.* ЗОЮР II. 77.

Стукіт, кѹту, м. Стукъ.

Стукнути, ну, неш, гл. 1) Стукнуть. *Стукнули, грякнули, як грім загреміз.* АД. I. 23. *Вийду на улицу,—гукну, підійду під оконце—стукну.* Чуб. V. 170 2) Ударить. *Стукнувши кулаком об стіл* Стор. М. Пр. 44

Стукнутися, нуся, нешся, гл. Удариться. *Осідала підто мною земля, аж поки не стукнувся об пекельні ворота.* Стор. М. Пр. 42.

Стукнява, ви, ж. Стукотня. *Там така стукнява та грюкнява.* Харьк.

Стукотати, чѹ, тиш, гл. Стучать. *Стукотить—гримотить, моз сто коней біжить.*

Стукотій, тіа, м. Безпокойный чело-
вѣкъ, надобдающій своимъ стукомъ. воз-
ней. Рк. Левпц.

Стукотіння, ня, с. Стукъ, стучавіе.
Лохв. у. *Віз покотився, і стукотіння*
далеко розляглося по степу. Левиц. Пов.
236.

Стукотіти, чү, чеш, гл.=Стукотати.
В хаті у бідного ляда стукоче. Шог
В. 51.

Стукотніча, чі ж.=Стукнява.

Стукотнява, ви, ж.=Стукнява. *Оця*
стукотнява та грюкотнява хоч кого ви-
жене. Харьк.

Стүку! межд —Стук! Ой стуку-сту-
ху, подай, сердце, руку. Чуб. V. 53.

Стул, ла, м.=Матня Черн. у.

Стүлень, льня, м. 1) Родъ пирога безъ
начинки. *Залюбки книші побгали, стүль-*
ні й палляниці Мкр Н. 18 2) Vulva. Чуб
V. 1129.

Стулігуз, за, м. Раст *Listera ovata.*
ЗЮЗО. I. 127

Стуліти, ся См Стуляти, ся.

Стүлювати, ся, люю, ся, еш, ся=Сту-
ляти, ся.

Стуляти ляю, еш. сов. в стуляти,
лю, лиш, гл. 1) Складывать, сложить
одно съ другимъ, сжимать, сжать. *Яйце*
стулю так, що воно ізнов ціле буде
Рудч. Ск. I. 150. *І цупко кулаки сту-*
ливши, Дареса битись визивав. Котл Ен
II. 19. *Стуляти очі* Зажмурить глаза Алв
64. 2) Соорудить, сдѣлать кой-какъ. *Не-*
давно стулив я собі оцю рясу Левиц. I
140.

Стулятися. ляюся, ешся, сов. в сту-
лятися, люся, лишся, гл. 1) Склады-
ваться, сложиться вмѣстѣ, сжиматься, сжать-
ся, прижиматься, прижаться другъ къ дру-
гу. *Чи так у вас, як у нас на березі*
колючки? Чи так у вас, як у нас сту-
ляються губочки? Мил. 108 *Дід трохи*
притомивсь, вже і торба з запасом сту-
лилась. Стор I. 93. 2) О чело-вѣкѣ, жи-
вотномъ. съезживаться, съезжиться —плечі-
ма. Пожать плечами. *Стулились плечима*
та й пішов НВолын у.

Стуманитися, нюся, нишся гл. По-
крыться туманомъ

Стуманілий, а, е Съ отуманеной го-
ловой, съ помраченнымъ пониманіемъ
Схаменуться, стрепенуться стуманіли
люде К. XII 47

Стуманіти, нію, еш, гл. 1)=Стумани-
тися. 2) Одурѣть, оторопѣть.

Стүпа, пи, ж. 1) Ступка, толчея. *Но-*
ситься, як дурень з ступою. Ном. 2) —но-
жанá. Ножная толчея. Сим. 139. Тоже:—но-
жіна. Состоить изъ колоды съ ёмою (ямою),
ва колоду, подъ прямымъ угломъ къ ней,
положены концы двухъ параллельныхъ
брусковъ—підва́лин, противоположные кон-
цы которыхъ опираются на ножки—лабкі
и соединены попру́гою—деревян. перекла-
диной; рычагъ, клюпа́ч, опирается на вдѣ-
ланный въ него вал, лежащій концами на
підва́линах; одинъ конецъ клюпача нахо-
дится подъ попругою, на другомъ у него
тяжелый пестъ—кльо́па, обитый листовымъ
железомъ—постоло́м и надающій въ ёму;
стоящій на рычагѣ работникъ держится
за подставку, ручникъ въ видѣ буквы п,
опирающейся ножками на підва́лины Шух.
I. 162. 3)—походю́ча, прохі́дна. Также тол-
чея слѣд. устройства: ко́лба съ ямою, вы-
тоженной листовымъ железомъ (постоло́м),
по обѣимъ сторонамъ ямы въ колоді два
столба (стовп́и), соединенныхъ двумя тол-
стыми досками вверху и посреди—прави́ло
ви́шне и ни́жне: стовп́и и правила ви́стѣ
называются ере́м; надъ ямою въ правилахъ от-
верстія, сквозь которыя проходитъ четырех-
гранный пестъ—мако́гін, вверху имѣющій
утолщеніе—гб́лову, а внизу обитымъ же-
лезомъ концемъ входящій въ ёму; въ пестѣ
внизу колышекъ—кльо́к, къ которому при-
вязанъ шнур, идущій вверхъ, переброшен-
ный черезъ прикрѣпленный къ верхнему
прави́лу блокъ (же́бки) и затѣмъ спускаю-
щійся внизъ къ педали, называемой стү-
патень, укрѣпленной въ підно́жяхъ съ лаб-
ка́ми (ножками). нажатіе ступатня подни-
маетъ пестъ Шух I. 162. Правила наз.
еще раме́на Шух. I. 104. 4) Часть масло-
бойни. См Олі́йниця. 5) Толчея въ сукно-
вальнѣ Вас. 172. Также сама сукновальня
Мик 481; тоже стү́па сукне́на. Шух. I.
113. 6) Часть ловушки для лисиць. См
Пасть. Шух. I. 236 Ум. Стү́пка.

Ступа́, пі, ж 1) Шагъ, слѣдъ, стопа
Пшов буцим то в город тихою ступою
Кв. I. 31. *Ой ступай же, кониченьку,*
тихою ступою Чуб. Ступбю. Шагомъ
Іде собі ступою. Канев. у. 2) Слѣдъ.
3) Вовча ступа́. Раст. *Lycopus scaltatus.*
Вх. Пч. I. 11. *Вовча ступа пустила ши-*
роке листя МВ I. 140.

Ступа́к, за, м 1) Конная мельница.

2) Конь, хорошо идущий шагомъ. Чуб. II. 322. *Чує Петро,—тупотять коні.... Роспізнає нешвидку ристь двох ступаків.* К. ЧР. 150. *Два бахмати, гривасті ступаки ішли під ними.* К. МБ. XI. 143. 3) Перекладина въ лопатѣ или заступѣ для упора ноги при копанні. Міус. окр. Ум. Ступачок. *Кінь-ступачок.* Чуб. III. 183.

Ступакувати, кую, еш, гл. Итти шагомъ (о лошади). Вх. Зн. 67.

Ступанка, ки, ж. Лѣстница неподвижная изъ ряда ступенекъ. *Ступанка не довга була, східців шість, а там вправо ще ступанка в сінці, на два сходці.* Св. Л. 32.

Ступарь, ря, м. 1) Сукноваль-техникъ. Вас. 174. 2) Водяная сукновальня. Мнж. 192.

Ступатень, тня, м. Часть толчен. См. Ступа походюча. Шух. I. 104. 162.

Ступати, паю, еш, сов. в. ступіти, плю, пиш, гл. Ступать, шагать, итти. *Я ледве ступаю.* Шевч. *Ступай сміло: куля не візьме.* ЗОЮР. I. 97. *Широко ступав Марко Стор.* М. Пр. 23. *А чи позволить батенько гуляти, а чи додому ступати?* Грин. III. 384. *Чоловік що ступить, то згіршить.* Ном. № 99. *Не зна на яку ступити. Не знаєть что ему дѣлать, попалъ въ неловкое положеніе.* Ном. № 3189. *Стара зовсім скрутилась, не зна далі, на яку й ступити.* МВ. (О 1862. III. 47). *Ступіти в бѣгу путь.* Умереть. *Дай, Боже, щоб Василь удавсь у твого батька, то я б спокійно ступила в Божу путь.* Г. Барв. 540.

Ступачок, чка, м. Ум. отъ ступак.

Ступеніе, ка, м. Слѣдъ ноги. *Ступеніків собачих там багато,—видно, що собаки ходили.* Пирят. у.

I. Ступіти. См. Ступати.

II. Ступіти, плю, пиш, гл. Иступить. *Ступив мені так ножа, що й сала не віріжеш.*

Ступіця, ці, ж. Деревянная лѣвушка для звѣрей. О. 1862 II. 62.

Ступійка, ки, ж. Подножка въ экипажѣ. Конст. у.

Ступінь, пня, м. Шагъ. *Де ступнем ступаю, тернина коле.* Рудан. I. 21. *Тоді чорт тяг жлукто ступнів десять.* Рудч. Ск I 56. *Пійди туди, та одлічи три ступні, і викопаси гроші* ЗОЮР. I 134. **Ступінь у ступінь.** Въ ногу *Він так сту-*

пів у ступінь ступав, наче міря, як тра ступати. Канев. у.

Ступір, ра, м. 1) Толкачъ вмѣстѣ съ рычагомъ въ домашней толчеѣ для толченія проса. 2) = Ступа 1. *Носитъся, як баба з ступіром.* О. 1862. X. 34.

Ступіти, пію, еш, гл. Отупѣть. *Чоловик з нудьги зовсім занепаз здорв'ям, ступів якомсь.* МВ. I. 46.

Ступка, ки, ж. 1) Ступка. *Коли б мені ступка та жорна* Чуб. V. 485. 2) Слѣдъ ноги на землѣ. *Скрізь ступки чоловічі; з Хими зняли чобіт примірять до того сліду, ставили той чобіт у ступку, і як раз прийшлося.* Павлогр. у. (Залюб.). 2) Родъ дѣтск. игры. КС. 1887 VI. 459.

Ступляй, лая, м. = Ступінь. Угор.

Ступляти, ляю, еш, гл. Вступать. *Я ступляю в Божий рай.* МУЕ. III. 41

Ступний, а, е. Относящійся къ ступѣ. *Ступне колесо.*

Ступник, ка, м. 1) Сукновальня Полт г Передвижная сукновальня. Вас. 172. 2) Вѣтряная мельница нѣмецкой системы. Харь

Ступом, нар Шагомъ *Кінь іде ступом.* Вх. Зн. 67

Ступчини, ків, м мн Родъ узора въ вышивкѣ. Kolb I. 48.

Ступчастий, а, е. О вышивкѣ: выши-тый ступчиками. Kolb I. 48.

Ступований, а, е Валевый *Ступоване сукно.*

Ступ'ай, п'ая, м. = Ступай = Отупінь. Вх. Лем. 471.

Стурбувати, бую, еш, гл Обезпокоить, встревожить.

Стурбуватися, буюся, ешся, гл Встревожиться.

Стусан, на, стусень, сня, м Тумака, ударъ кулакомъ. *Гей хто зо мною вийде битись, покуштувати стусанів?* Котл. Ен. II. 15. **Стусана дати.** Ударить кулакомъ. *Такого стусана дав, що так і облилась слюзами.* Св. Л. 51.

Стусати, саю, еш, гл Толкать Вх. Зн. 67.

Стусень, сня, м Пивокъ, толчекъ *Дав стусня, аж перекинувся.* Черк. у

Стуснути, сну, еш, гл Дать тумака, пинка, толкнуть *Та мене й стуснув у груди.*

Стусоніти, ну, еш, гл. Сильно толкнуть, ударивъ. *Як стусону у ворота*

раз, вдруге, та так їх... і випер. Стор. М. Пр. 46.

Стусувати, сую, еш, гл. Колотить, тупить. Вхопили того бурсака за патли, виволокли з кадовба, давай його вихрити та стусувати. Стор. I 45 Почав рвати на собі волосся і стусувать себе у груді. Стор. М. Пр. 23.

Стухати, хаю, еш, сов. в. стухнути, хну, неш, гл. 1) Потухать, потухнуть, стухнуть. Нехай свічі до півночі не стухають. Мет. 219. 2) Спадать, спасть (объ опухоли). 3) Худѣть. Поки багатий стухне, то убогий опухне. Ном. № 5677.

Стьобати, баю, еш, гл.=Стібати.

Стьобонѹти, нѹ, неш, гл. Сильно хлеснуть (кнутомъ, прутомъ); вообще сильно ударить. Як стьобоне змїя по в'язях, так і одлетіла голова. Грин. II. 349.

Стьожіна, ни, ж.=Стьожка. Яку тобі та стьожину купить? Червону, дівчино, червону, щоб висіла із застіжок додолу. Мил. 110.

Стьожка, стьонжека, ки, ж. Ленга. Стьожка гарна, голубая, на грудіх лежала. Мкр. II. Ум. Стьожечка, стьонжечка. Сорочечка тонесенька і стьонжечка краснесенька. Чуб.

Стьон, ну, м. Фасонъ, модель. Лохв. у. Зняв стьон з його брички. Борз. у.

Стьонжека, ки, ж. См. **Стьожка.**

Стьонжекаха, хи, ж. Сорть плаhti. Черн. у.

Стяблечко, ка, с. Ум. отъ стябло.

СтяблѠ, лѧ, с. 1) Въ рыболовной лодкѣ доска, родъ платформы для складыванія сѣтей. Вас. 151, 187. 2) Поднось. (Залюб.). Варили різні потрави: тетерю, борщ, галушки, хляки, рибу на стябло. Стор. II. 150. Ум. **Стяблечко.** Чи взятъ відсіль оце стяблечко? Екат. у. (Залюб.).

Стяг, гу, м. Знамя. К. XII. 133. Усе живе, усе правдиве, усе чесне і до діла гаряче збиратиметься навкруги сього славетного стягу. О. 1862. III. 27.

Стягѧ, гѧ, ж. Полоса. (Зідрав) стягу шкури з спини. Сим. 206. Сарана летіла довгою стягою. Борз. у. Соняшний промѣнь гарячий перекине через хату ясну стягу. МВ. (О. 1862. III. 42). Ум. **Стяжна, стяжечка.**

Стягати, гаю, еш, сов. в. стягті, гнѹ, неш, гл. 1) Стягивать, стянуть. Шину роблять короткою... щоб вона дуже стягла колесо. Ком. Р. I. 55. 2) Стаскивать, стащить, встаскивать, всташить. Стяг-

ли з його свитину. Стор. М. Пр. 83. Стяг на горище сало. Тоді козики у каюки скакали тую галеру за мальовані обклашки брали та на пристань стягали. АД. I. 218. Стаскивать, стащить изъ разныхъ мѣстъ въ одно. Семен ломачья стягає докупы. 3) Истощать, истощить. Подушним дуже стягають людей. Камен у

Стягати, гаюся, ешся, сов. в. стягтіся, гнѹся, нешся, гл. 1) Стягиваться, стянуться. 2) Худѣть, похудать. Обое старі із журби так уже стяглися, що аж злягли. Кв. I. 105. 3) Собираться, собраться со средствами, съ деньгами. Стяглись на ту скотинку у велику силу. Рудч. Ск. II. 142. 4) Стаскиваться, стащиться (съ мѣста). Стяглись, та поволоктись: казав чоловік, маку дам. Ном. № 10891. 5) Ссориться, поссориться. З салдатом—не з своїм братом, не стягайся. Ном. № 805. 6) Казаться, показаться долгимъ, продолжительнымъ. Перше їхати не стяглося, а тепер ось як протягнеться. Радом. у.

Стягѧч, чѧ, м. Раст.: а) *Plantago lanceolata* L. ЗЮЗО. I. 131; б) *Saponaria officinalis* L. ЗЮЗО. I. 175.

Стягель, глѹ, м. Часть полѹдрабка: перекладина, которая укрѣплена въ длинныхъ жердяхъ; такихъ перекладинъ полудрабок имѣеть двѣ, объ вторыя отъ концовъ. Чуб. VII. 403.

Стягиѹти, гнѹ, неш, гл.=Стягти.

Стягнѹтисѧ, гнѹся, нешся, гл.=Стягтіся.

Стяговѣтій, а, е. Имѣющій широкій шагъ. Як у попа коні стяговиті, то за день можна у Кийові стати. Канев. у.

СтягѠль, лѧ, м. Деревянная палочка, соединяющая въ саняхъ передній копил съ головою полоза. Сум. у.

Стягті, ся. См. **Стягати, ся.**

Стягувати, гую, еш, гл.=Стягати.

Стяжечка, ки, ж. Ум. отъ стяга.

Стяжка, ки, ж. 1) Ум. отъ стяга. 2) = **Стьожка.** Гол. Од. 77. Ум. **Стяжечка.**

Стямитисѧ; млюся, мишся, гл. 1) Лишиться разсудка. Хай він стямитисѧ. Сосн. у. 2) Опомниться, сообразить. Воно вже стямилось, мерщій би полетіло так із шерsti не виплутає ніг. Греб. 381. І не стямишся, відкіль вітер повіє. Ном. № 2711. Турки не стямились да в ростіч. ЗОЮР. I. 6.

Стяти, ся. См. **Стинати, ся.**

Субітка, ки, ж. 1) Ум. отъ субота. 2) Наказаніє школьників розгами по субботамъ. *За сюю прикладку, опріє субітки, що по закону подобає, буде їх шкварити, що в Бога день, цілмй місяць* Кв. II. 86.

Субітково, вого, с.=Субітка 2. **Субіткового дати.** Высць.

Субітник, ка, м. 1) Наказываемый по субботамъ. 2) Поминальная книга, субботникъ, синодикъ. *В субітник Фоку записали.* Мкр. Г. 70. *Запишімо, стара, часть грошей на церкву, щоб нас поминали, щоб нас записали в субітник.* Левц. I. 381.

Субітній, я, в. Субботній. *Не жаль мені меду й вина, а жаль мені дівування, субітнього заплітання.* Чуб. V. 545. *Субітнім штихом та на недільний лад.* Цом. № 6655.

Субіч, нар. Обокъ, возлѣ.

Субота, ти, ж. Суббота. *Субота не робота: покий та помаж та і спати ляж.* Посл. Ум. **Субітка, субіточка, субіточка.**

Суботішній, я, в.=Субітній. Шух. I. 40.

Сувати, ваю, еш, гл. Совать. Угор.

Суватися, ваюся, ешся, гл. Скользять; ползать. *І вни до днесь ся сувають, то-ти гаді.* Гн. I. 6.

Суверделити, лю, лиш, гл. Поднимать вверхъ (ногу). *Почала залеровувати ногу за голову; аж кістки їй тріщать, а вона їй суверделить угору.* Грин. II. 167.

Сувертень, тня, м. Свертокъ. Канев. у.

Суверток, тка, м.=Сувертень. *Як уже згортається прядіво, то п'ять ручавк,—отой суверток і буде каліво.* Черн. у.

Сувій, вою, м. Свернутая штука холста. *Мати (легенько їм загадається) самого лляного полотна два сувої дали.* ЗОЮР. II. 286. Ум. **Сувійчик.**

Суво́ра, ри, ж. Суровая рѣчь, внушеніє. *Послухай старечой сувори.* МВ. I. 36.

Суворий, а, в. Суровий, строгій.

Суворливий, а, в. Суровий. *Він суворливий на позір, а справді добрий.* Волч. у. (Лобод.).

Суга, гі, ж.=Осуга. Нѣж., Сосн. у.у.

Сугак, ка, м. 1) Сайга. К. ЧР. 427. КС. 1882. X. 23. *Ганялись наші батьки по Низових степах за білорогими сугаками.* К. ЧР. 213. 2) Желѣзный съ мѣднимъ черенкомъ інструментъ вродѣ шила

для прокалюванія дыръ въ постелах, развязыванія узловъ и пр. Шух. I. 291. Бываєть и роговой. Шух. I. 126, 127.

Сугаковий, а, в. Относящийся къ сайгѣ. *Сугакові... сліди.* ЗОЮР. I. 317.

Сугловок, вка, м. Уголь сундука. Сум. у. **Суговбра, ри, ж.** Разговоръ. *Одпровожали її хто сміхом, хто кивом, суговброю, а хто дивом щирим.* МВ. (О. 1862. I. 99). Ум. **Суговріа.**

Суголов, ва, м.=Суголовок.

Суголбвок, вка, м. 1) Межа между двумя полями въ видѣ незасѣянной полосы арш. въ 2. Драг. 44. *Тут не добре їхати,—суголовки скрізь.* Канев. у. 2) Часть уздечки безъ поводьевъ—то, что надѣвается на голову лошади. Верхнеднѣпр. у.

Суголов'я, в'я, с.=Суголовок 2. Вас. 160.

Сугорб, ба, м. Холмъ. *Мар'янівка роскинулася на двох сугорбах.* Мир. Пов. I. 112. Ум. **Сугорбок.** *Київ роскинувся по сугорбах та по ярах.* Зиєв. у.

Сугрбба, би, ж. Большая выбоина. Мвж. 192.

Суд, да и ду, м. 1) Судъ. *Ой поїхав він до Сандомиру, суди судити, села ділити.* Нп. **Страшний суд.** Страшный судъ. До сѣду. Навсегда. *До суду, до віку не буду.* 2) Судебное мѣсто; судилище. *І на самій отій могилі суд стояв, бо город далеко росходився.* ЗОЮР. I. 105. 3) Судебныя лица. *Суд найде сюди.* Кв. II. 208.

Судак, ка, м. Рыба судака, Lucioперга sandra. Браун. 22. *Ой знати, знати рибку щуку меже судаками.* Чуб. V. 998. Ум. **Судачби.**

Судачина, ни, ж. Мясо судака. *Ей, мати, чумак їде, ей, мати, рибу везе, а яку? судачину.* Грин. III. 576.

Судачбк, чка, м. Ум. отъ судан.

Суддівна, ни, ж. Дочь судьи. *Шукайте собі, добродію, в городі панночки. Чи там трохи єсть суддівен, писарівен і гарних попівен?* Котл. Нп. 344.

Суддя, ді, м. Судья.

Судѣбник, ка, м. Человѣкъ, въ своихъ разговорахъ осуждающій кого-либо. Г. Барв. 457.

Судейський, а, в. 1) Судейскій. *Осієся біля столу на судейську скамницю.* Бубл. 2) Употреб. какъ сущ. Чиновникъ, служащій въ судѣ. *Вони судейським не кажутъ, не ймуть віри.* Стор. I. 48.

Суденечко, ка, суденце, ця, с. Ум. отъ судно.

Судець, дця, м. Судья. *Стали судці судити.* Грин. III. 93. *Бог дасть судця, а чорт розсудця.* Ном. № 7381.

Суджений, а, в. Суженый. *Ой вечірняя зоря двоє діток привела: однеє родженеє, а другеє судженеє.* Нп.

Судина, ни, ж. 1) Посудина. Шух. I. 261. *Добре господині, коли повно в судині.* Ном. № 1404. 2) Судно. *Просить наш хазяїн-купець, щоб ти до нас на судину йшов.* ЗОЮР. II. 56.

Судине, ня, с. соб. Деревянная посуда, сувдукъ, прядильные инструменты и пр.— все вмѣстѣ. Шух. I. 106.

Судитель, ля, м. Судія *Не престань, старче, пильнувати, та викай Христа сповивати, судителя своего.* Грин. III. 32.

Судити, джу, диш, гл. 1) Судить. *Люде горді, неправедні, своїм судом судять.* Шевч. *Бог судить не так, як люде.* Ном. № 34. 2) Осуждать, пересуживать. ЗОЮР. I. 52. *Судять же нас люде.* Мет. 78. *Чом ти до мене звечора не вийшла? Ой як же мені, серце, звчора виходити? Яя узледять вороженьки, то будуть судити. Ой нехай же судять, як розуміють: прийде тая годинонька, вони й поніміють.* Нп. 3) Опредѣлять, назначать. Грин. III. 204. *Суди, Боже, звозити, в велику скирту зложити.* Чуб. III. 246. *Не судив мені Бог, кого я любила.* Уман. у.

Судити, джу, диш, гл. = Судомити. *Судорга судить руку.* Ворз. у.

Судитися, джуся, дишся, гл. 1) Судиться. *З багатим не судися, а з дужим не борися.* Ном. № 1099. 2) Совѣтоваться; обсуждать. *Накинули на єї верьовку, зв'язали єї і судяться: що їй зробити?* Чуб. I. 199. 3) Предопредѣляться, опредѣляться, предназначаться. *А я руда родилася, чорнявому судилася.* Чуб. V. 199. *Судилася злая доля,— мушу пропадати.* Рудч. Чп. 180. *Вона ж тобі, брате, дружиною не судилася.* Мет. 80.

Судіція, ції, ж. Судъ. *Аж там паки сенатори судіцію судять.* АД. II. 84.

Судище, ща, с. Судилище. *Пилат сів на судищі.* Єв. I. XIX. 13.

Судній, а, ё. Годный. *Та куди се по-лотно судне: от потягнеш, а воно й пустило.* Брацл. у.

Судний, а, в. См. Судній.

Судник, ка, м. 1) Посудникъ, полка, шкафъ для посуды, буфетъ. Сим. 130.

Прийди, прийди, паскуднику, лежить сухарь на суднику. Чуб. V. 1144. 2) Полка для образовъ. Кіев. г. Чуб. VII. 384. Ум. Судничок.

Судниче, ця, с. = Судине. Шух. I. 106.

Судничок, чека, м. Ум. отъ судник.

Судниця, ці, ж. Осуждающая. *А по лівий бочок—зовиці, все Марусини судниці.* Чуб. IV. 652.

Судкувати, кую, еш, гл. = Міркувати. Вх. Зн. 67.

Судній, а, в, судний, а, в. 1) Судебный, къ суду относящійся, судный. *Чи сходилась де у селіці між миром судня рада—діди, замісь, щоб укладати громаді суд, розказували, звідки почалось козацтво.* К. ЧР. 194. 2)—дѣнь. а) День страшнаго суда. *Одрадніще буде Содомові та Гоморі суднього дня, ніж городові тому.* Єв. Мр. VI. 11. б) Праздникъ у євреєвъ. *Тоді був у жидів судний день.* Драг. 58. 3)—дощка. Та доска, подъ которую человекъ ложится до дня страшнаго суда, т. е.—гробовая доска; поэтому. до судньої дошки—до смерти. *Пам'ятатимеш до нових віників і до судної дошки, покуль порошу на очі насиплють.* Ном. № 3645.

Судно, нар. ? Ні вічно, ні судно не скаже. Ном. № 7735.

Судно, на, с. Судно. АД. I. 218. *Своїм судном перевозив.* О. 1862. II. 54. *Судна козацькі на три часті розбиває.* ЗОЮР. I. 29. *Козацькі суда на три часті розбивало.* АД. I. 190. Ум. Суденце, суденечко.

Судна, ні, ж. = Судьба. Ном. № 6720

Судовне, нар. Судебнымъ порядкомъ.

Судовий, а, ё. 1) Судовой, судный. *Найважніше діло віра у правду судову.* О. 1862. IX. 125. 2) Судейскій. *А тут приходять якісь судові два панки.* МВ. II. 38.

Судовіє, ка, м. Чиновникъ въ судѣ. О. 1861. XI. 27. *Судовики благають Бога.* Шевч.

Судома, ми, ж. Судорога, корчъ.

Судомити, млю, миш, гл. 1) Корчить, сводить. *Щоб тобі ноги посудомило.* Прилук. у. 2) Ломить. *Е, судомить мене щось.* Канев. у.

Судомірка, ки, ж. Пшеница сандомирка.

Судорга, ги, ж. Судорога. *Хто бреше, того нехай судорга зомкне.* Ном. № 6978.

Судосити, шу, еш, гл. Всгрѣтити. *Ой там ішла Пречистая, Пречистая, Ма-*

ти Божя, судосила три ангели і три апостоли. Чуб. III. 367.

Судоситися, **шуся**, **сншся**, *гл.* Встрѣтяться. Чуб. II. 229. *Шла овечка дорогою і судосилась з вовком.* Чуб. II. 113. *Їхали, їхали, ні з ким не судосились, оно бачили.... овечок дід нас.* Чуб. II. 203.

Судощати, **щажу**, **вш**, *гл.* Встрѣчать. *Його (Байду) царь турецький судощас.* АД. I. 149.

Судський, **а**, **е** = **Судовий**. МВ II. 190.

Судує, **ка**, *м.* = **Судак**. Вх. Пч. II. 19.

Судучина, **ни**, *ж.* Мясо рыбы судака. Вх. Пч. 19.

Судьба, **бі**, *ж.* Осужденіе, пересуды. *Се не судьба, а щира правда.* Ном. № 6720.

Судак, **ка**, *м.* Мировой судья. Встрѣчено въ слѣд. записи: *Та він мені ще з парубоцтва винен карбованців чимало, та я йому кажу а ходімо лишень до судяка та давай з себе росписку.* Харьк.

Судящий, **а**, **е** 1) Судящий, судья. Кв. 2) *Твоя мамуня.... у судящим гробі.* Гол. III. 273. См. **Судній** 3.

Сужена, **ноі**, *ж.* Суженая *Сужена не оужена.* Ном.

Сужений, **ного**, *м.* Суженый. *Суженому дівка.* Ном. № 4922.

Сук, **ка**, *м.* Сукъ *Сук не верба.* Ном. № 1008. Ум. **Сучок**.

Сук, **ки**, *ж.* 1) Сука. Ругательное слово для женщины. *Десь сука, десь ледащиця з хлопцями п'є, гуляє* Чуб. V. 141. 2) Часть ткацкого станка. См. **Верстат**. МУЕ III. 17. Ум. **Сучка**, **сучечка**.

Сукало, **ла**, *с.* Снарядъ для наматыванія нитокъ на шпульку ткацкого станка. состоитъ изъ кружала—деревяннаго кружка, вращающагося на желѣзномъ стержнѣ, называемомъ шпѣник, на который надѣвается шівка (шпулька), лучок (лучъ) веревочной своей тетивой охватываетъ двойной петель стержень,—двигая лучок, приводятъ во вращательное движеніе стержень. Вас 167. То-же, что и ремісникъ, шпулер.

Суканка, **ки**, *ж.* 1) Толстыя нити для вѣяра. Новомоск. у. 2) У рыболововъ: родъ веретена съ кружкомъ для свертыванія тонкихъ веревокъ. Одесск. у.

Сукати, **каю**, **вш**, (**чю**, **чиш**), *гл.* 1) Сучить, ссучивать. 2)—бублики. Дѣлать баранки. Новомоск. у. (Залюб.). 3)—свѣчки. Дѣлать свѣчки. 4)—дѣлі Кукиши давать

Сукатися, **каюся**, **вшси**, *гл.* = **Сучитися**.

Сукѣнце, **ця**, *с.* Ум. отъ сукно.

Сукервиця, **ці**, *ж.* = **Сукровиця**. Вх. Зн. 67.

Суклятий, **а**, **е**. То-же, что и проклятий, но въ усиленномъ значеніи. *Сукляти (черкеси) біля самісінького города вештаються и людей берутъ.* О. 1862. X. 114.

Сукман, **на**, *м.* Суконная верхняя одежда, суконный кафтанъ. *Сорочку викупив, а сукман заставив.* Ном. № 10658.

Сукмана, **ни**, *ж.* 1) = **Сукман**. Гол. Од. 33, 44. *А де ж ваші, хлопці, славнії запорожці, дорогій сукмани.* Гол. I. 18. 2) Родъ свити въ Холмщинѣ. Чуб. VII. 421. Ум. **Сукманка**, **сукманонька**, **сукманочка**. Чуб. I. 276.

Сукманіна, **ни**, *ж.* = **Сукмана**. *Ой лежить жовнір та в глибокій долині, постелив собі в голову сукманину.* Раулі.

Сукманич, **ча**, *м.* Старшій въ компаніи древорубовъ, староста ихъ. Вх. Зн. 67.

Сукнаръ, **ра**, *м.* Суконщикъ. Екат. г.

Сукно, **на**, *с.* Сукно. ЗОЮР. I. 16. *Купи ж, моя мати, сукна голубого, та покривши, моя мати, мене молодого* Чуб. V. 365. Ум. **Сукѣнце**.

Сукня, **ні**, *ж.* 1) Платье (женское). Рудч. Ск. II. 63. Грин III. 582 *На що ж тобі, доньку, зелений сукни!* Мет. 140. *Їхала дівка через бір, а на їй сукня в дев'ять п'їл.* Нп. 2) а) Суконная юбка. Гол. Од. 82, 71. Шух. I. 132. б) = **Андарак**. Чуб. VII. 429. Ум. **Суконька**.

Сукняний, **а**, **е**. Суконный. *Сіряк сукняний.* О. 1862. X. 31. (Писаревск.). *Парубок у синьому сукняному каптані* Мир. Пов. I. 137.

Сукнянка, **ки**, *ж.* Лоскутокъ сукна. Желех. Ум. **Сукняночка**.

Сукняночка, **ки**, *ж.* 1) Ум. отъ сукнянка. 2) Платице? *Зеленая сукняночка ізлежиться, червоної черевички пилом припадуть.* МУЕ III. 131.

Суконний, **а**, **е** = **Сукняний**. ЗОЮР I. 140.

Сукотати, **кочу**, **тіш**, *гл.* Размывать, подмывать. *Дош сукоче дорогу.* Вх. Зн. 67.

Сукрасіти, **шю**, **сіш**, *гл.* Разукрасить. *Ой у лузі калинонька звесь луг сукрасила.* Нп

Сукроватий, **а**, **е** Сукровичный 1 *вицідать сукровату, і наляють живої козацької... крови чистої святої* Шевч.

Сукроватиця, ці, ж. Сукровиця. З отрунку жене та й звидусіль сукроватиця біжить. Харьк.

Сукровиця, ці, ж. = Сукроватиця. З мертвого пішла сукровиця.

Сукровіще, ща, с. Мѣсто, гдѣ хто-ли бо былъ убитъ. Шух. I. 185.

Сукру́тки, ків, м. мн. На ниткахъ ссучившіяся мѣста. *Нитка у сукрутки збігається.* НВолын. у.

Сукува́тий, а; в. Суковатий *Уставай, мила, привіз я дубину, тонку, та довгу, та сукувату.* Чуб. V. 644.

Сукуп́ний, а, в, — ній, я, в. Совокупний, совмѣстный, нераздѣльный, общій, цѣльний. *Треба, щоб була у нас сукупня ввечеря на всіх братів і сестер.* Павлогр. у. *Сукупні городи* (огороди, не огдѣленні другъ отъ друга). Васильк. у. *Наша земля сукупна з поповою.* Брац. у. *У мене сукупні гроші, — тільки й є 25 бумажка.* Радом. у.

Судá, лій, ж. Судакъ.

Суді́я, ліі, ж. Большая бутылъ. Ум. Судійна. Грин. I. 235.

Судó, лѣ, с. Деревянная рукоять жезлныхъ вилъ. Шух. I. 169.

Султа́н, на, м. Султанъ. Ум. Султа́нчик.

Султа́нич, ча, м. Сынъ султана. К. ПС. 68.

Султа́нський, а, в. Султанскій. К. ПС. 120.

Султа́нчик, ка, м. 1) Ум. отъ султан 2) Раст.: а) *Typha angustifolia* L. ЗЮЗО. I. 140; б) мн. *Typha latifolia* L. ЗЮЗО. I. 140.

Сум, му, м. 1) Печаль, грусть. *Такий уже мене сум візьме, такий жаль обійме, що й світ мені не милий.* МВ. I. 8. *Ой як мені сій суми пересумувати, ой як мені да свекорка батеньком назвати.* Нп. 2) = **Сом**, (рыба). Вх. Пч. II. 21.

Сума́, мій, ж. Сума. *Багатий шепче з кумою, а убогий з сумою.* Ном. № 1594.

Суме́ж, сума́ж, нар. Смежно, рядомъ. *Мое поле з його сума́ж.* НВолын. у. *Я живу з Пилипом сума́ж.* Волч. у.

Суме́женно, нар. = **Сумі́ж**. *Поле наше сумеженно з їхнім.* Новомоск. у.

Суме́жний, сума́жний, а, в. Смежний.

Суме́жник, сума́жник, ка, м. Сосѣдь по земельнымъ владѣннямъ.

Суме́жність, сума́жність, ности, ж. Смежность.

Суме́жно, сума́жно, нар. 1) = **Сумі́ж**. *Жили собі суміжно два брати.* Грин. I. 299. 2) Взаимно. *Бились сумежно.* НВолын. у.

Суме́та, ти, ж. Большая сумма. Вх. Лем. 471.

Сумі́р, ру, м. Миръ, согласіє, мирныя отношенія. *Сумир умен.* Ном. № 3276. **Сумі́ром**. Вѣ мирѣ, вѣ согласіи. *Сумиром з тобою не проживеш.* НВолын. у.

Сумі́рити, ся. См. **Сумирати**, ся.

Сумі́рний, а, в. Смирный, кроткій. *А що вже Василько, — тихий, сумирний: і в хаті не чутъ, і на дворі не видно.* МВ. II. 8.

Сумі́рно, нар. Мирно, тихо. МВ. II. 171.

Сумі́рати, ряю, вш, сов. в. сумі́рити, рю́, ріш, гл. Смирять, смирить. *Сам Господь єсть правда, сокрушить неправду, сумирить гординю, вознесе́ть святиню.* КС. 1883. VIII. 770.

Сумі́ратися, ряюся, вшся, сов. в. сумі́ритися, рю́ся, рішся, гл. Смиряться, смириться. *Інша поплакала б та й сумірилась.* МВ. III. 40.

Сумі́ж и пр. См. **Суме́ж** и пр.

Сумі́ння, ня, с., и пр. = **Сумлі́ння** и пр. *Хиба б же я сумі́ння не мала, щоб я тобі загинути дала?* Чуб. V. 57.

Сумі́сний, а, в. Совмѣстный.

Сумі́сник, ка, м. Соучастникъ.

Сумі́сно, нар. Вмѣстѣ, совмѣстнó. *Літали сумісно.* Мнж. 147.

Сумі́ти, мію, вш, гл. Дѣляться печальнымъ, грустнымъ. *Вороги суміли й трепетали.* К. МБ. II. 127.

Сумі́ш, сума́шно, нар. Смѣшанно. *Лящі, язї, усяка риба сумішно.*

Сумлі́вий, а, в. Постоянно печальщійся. *Сумлива невістка, сумлива.* Чуб. III. 206.

Сумлі́ний, а, в. Добросовѣстный. *Старшиною треба покласти чоловіка сумліного.* Конст. у. *Сумлінна жінка.* НВолын. у.

Сумлі́нність, ности, ж. Добросовѣстность.

Сумлі́нно, нар. Добросовѣстно.

Сумлі́ння, ня, с. Совѣсть. *Ну, яке його сумлі́ння: рискаль украсти і казати що це мій.* Камен. у. *Хто чисте сумлі́ння має, той спокійно спати ля-*

гав. *Ном. № 4435. Поетава свята, а сум-
ління злодійське. Ном. № 178.*

Сумний, а, ё. Печальний, грустний.
*Тяжко сумна душіа моя. Єв. Мр. XIV. 34.
Слухаючи такі речі, зробиться сумною
і на яку часину помирніша. Стор. М.
Пр. 153. Ум. Сумненький. сумнєсенький.*

Сумнітися, мнюся, нішся, гл. Сомні-
ватися. *Ми не сумнились, що за сим
першим і найважнішим фактом... по-
стануть уже інші факти. К. XII. 13*

Сумність, ности, ж. = Сум. *Що так
сумно не весело?—Не питай ти мої
сумности, веселости. МУЕ. III. 36.*

Сумно, нар. Печально, грустно. *Так
мені чогось сумно й боязко, аж моє сер-
це мре. МВ. Ум. Сумненько, сумнєсенько.*

Сумовітий, а, ё, Наводящій грусть,
унылий. *Живуть вони по ямах та бай-
раках, між скелями в печерах сумови-
тих. К. Іов. 63.*

Сумотя, ті, ж. = Сум.

Сумування, ня, с. Печаль, грусть.
Були в нас старі сумування. МВ. II. 196.

Сумувати, му́ю, еш, гл. Печалиться,
грустить. *Мет. 158. Сумуючи, частенько
плакав. Кв. На тім степу скрізь моги-
ли стоять та сумують. Шевч. Зроду
так гірко не плакала, не сумувала та-
ким тяжким сумом. Г. Барв. 144.*

Сумуватий, а, ё = Сумовитий.

Сумяття, ті, с. Суматоха. *Левч. 64.*

Сундачитися, чуся, чишся, гл. Пле-
стись, тянутись. *Школяри вже сунда-
чуться. Сквир. у.*

Сунець, нця, м. Короткій отрубок,
кусок бревна. *Вх. Зн. 67.*

Суніці, ніць, ж. мн. Земляника, *Fra-
garia vesca* (сама ягода). *Ой у степу...
цвіли суніці. Чуб. V. 455. Ум. Сунічки,
суніченьки. Вже минули суніченьки й
полуниченьки, вже наспіли осінні та ве-
черниченьки. Мет. 328.*

Сунічник, ка, м. Раст. земляника (все
растеніє цвілюкомъ). *Ой стежечка да ма-
ленькая, муравочка зелененькая; ой за-
росла да сунічником, зацвіла полени-
чком. Мет. 163. См. Суніці.*

Сунка, ки, ж. Сумка. *Старецької сун-
ки нігди не наповниш. Ном. № 4655.*

Сунути, ну, неш, гл. 1) Одн. в. оть
свати. *Сунуть. Не сунь носа до чужого
проса. Ном. № 9647. Пізкопи грошей з
руку суну. Котл. 2) Двигаться, йти.
У обід знову Грицько суне. Мир. Пов.
121. Про вовка помова, а вовк і суне.*

*Ном. № 5769. Комарів як суне. то аж
світа не видно. Змієв. у.*

Сунути, ну, неш, гл. 1) Сразу по-
сунуть, толкнути, кольнуть. *Як ухопить
спис та як суне того комишника під
бік,—так і прдняв. ЗОЮР. I. 158. 2) =
Сунутися. От як сунули, скоро і на-
гнали. Мвж. 18.*

Сунутися, нуся, нешся, гл. 1) Со-
ватися. *Не питаючи броду, не сунься у
воду. Ном. 2) Медленно двигаться, надви-
гаться. Стрічкою сунулись козаки. Стор.
М. Пр. 124.*

Сувутися, нуся, нешся, гл. Бро-
ситься, ринуться. *Сунулись тій тури в
пущу, так і виваляли дерево; а князь
за ними знай пускає стрілку за стріл-
кою. К. (ЗОЮР. II. 204). Він до челяді
сунеться,—і челядь пропала. Шевч. II. 28.*

Суньголів, нар. Стремглав. *Вх. Зн. 67.*

Суперєка, ки, ж. Спор, несогласіє,
распріа. *Будем ми втрюх велику между
собою суперєку мати. КС. 1882. XII. 501.
На суперєкі йти з ким. Дблать противъ чього
либо желанія. Іде на суперєки з батьком
старший син. Волч. у. Ум. Суперєчка.
Де два ходить до дівчини,—буде супе-
рєчка. Грин. III. 229. І мєжи святими
буває часом суперєчка. Ном. № 3319.*

Суперєчатися, чаюся, ешся, гл. = Су-
перєчитися. *Черн. г.*

Суперєчити, чу, чиш, гл. Спорити,
противорєчити, возражать. *А що се ви,
суперєчити хотіли? МВ. (О. 1862. I.
103)*

Суперєчитися, чуся, чишся, гл. Спо-
рити. *Суперєчались-суперєчались, та да-
вай битись. Рудч. Ск. II. 195.*

Суперєчка, ки, ж. Ум. оть суперєка.

Суперєчник, ка, м. Спорщикъ. *Супе-
рєчнику, суперєчаєш, а мало знаєш. Чуб.
III. 345.*

Супити, плю, пиш, гл. Хмурити. *Став
супити знов чорні брови Данило. МВ.
I. 155.*

Супитися, плюся, пишся, гл. Хму-
риться. *Омелько п'є та супитися, аж
зморикки понабігали йому на лобі. Ле-
виц. Пов. 347. А стара супитися та
бурчить. МВ. (О. 1862. III. 45).*

Супіск, ватий, а, ё. Супесчавий. *Нбж. у.*

Супісок, ску, м. Супесокъ. *Змієв. у.
Гол. Од. 43.*

Суплаття, тя, с. Одежда. бѣлье, до-
машня рухлядь. *Г. Барв. 174. А суп-
лаття надбають повні скрині. К. Іов. 58.*

Суплаш, нар. Пластами, сплошь. Мнж. 192.

Супліка, ки, ж. Прошеніє, письменная просьба. *Супліка до Грицька К....* и Г. Арт. (О. 1861. III. 87). *Подаваймо супліку до архирея, щоб прислав нам попа.* Св. Л. 126.

Суплікатор, ра, м. Проситель. *Не довго ректор держав у себе суплікаторів.* Св. Л. 297.

Суплікувати, кую, еш, гл. Просить. К. ЦН. 292. *Тепер тебе я суплікую мою уважить долю злую.* Котл. Ен. V. 12.

Супокій, кою, м. Спокойствие, покой. *Святий супокою! гаразд із тобою.* Посл. *Не сам же я плачу, плачуть чорні очі, нема супокою а ні вдень, ні вночі.* Чуб V. 147.

Супокійний, а, е. Спокойный.

Супонити, ню, ниш, гл. 1) Стягивать хомутъ. 2) Бить ремнемъ. Стор. I. 189.

Супоня, ні, ж. Супонь, ремень, котрымъ стягивають хомутъ. Вас. 159.

Супора, ри, ж. Подпорка. Радом. у.

Супорка, ки, ж. = Софорок. *Куриця до супорки.* Харьк.

Супор, ру, м. Сопротивление, вражда. В супор. Наперекоръ.

Супорник, ка, м. Противникъ, соперникъ. НВолын. у.

Супорок, ку, м. = Суперечка. *Менше между собою супороку будеш мати.* АД. I. 334.

Супостат, та, м. Супостать, врагъ. *Топчи вороги під ноги, а супостати під н'яти, щоб перестали брехати.* Мет. 233. *То ж не люде,—супостати: беруть хлопця у салдати.* Нп.

Супостатський, а, е. Супостатскій, вражий. К. ЦС. 72.

Супочівок, вку, супочінок, нку, м. Отдыхъ, отдохновение, успокоение. *Дай ти, Боже, Николайку, легкі спочивки.* Гол. I. 229. *Чорним очам спання нема, ніжкам супочинку.* Чуб. V. 164.

Супочіти, чіну, неш, гл. Отдохнуть.

Супроті, супротів, нар. Противъ. *Супротив двора та твоя кума.* Чуб. *Супротив його ніхто не встоїть.* ЗОЮР. I. 97.

Супротівець, вця, м. Соперникъ, противникъ. *Мотъ і Левон, се два супротивці: вони вже давно сперечаються за шинок: один набавить рату, другий ще більше.* Брацл. у.

Супротівитися, влюся, вишся, гл.

Сердитися, враждовать. Зять на мене та й не дивиться, зять на мене супротівитися. Мет. 157.

Супротівний, а, е. Противный, идущій напротивъ. *А із низу буйний вітер повіває, а по Чорному морю супротивна хвиля вставає.* АД. I. 186.

Супротівник, ка, м. 1) Противникъ, врагъ. 2) Злой духъ, демонъ. *Нехай тебе супротівник візьме.* Ном. № 3749.

Супротівниця, ці, ж. Противница, женщина-врагъ. Мир. Пов. II. 70.

Супруга, ги, ж. 1) Три или четыре пары воловъ, комплектъ, необходимый для плуга. *Волів супруга добра.* Сим. 227. 2) = Супряга. *Був у нового хазяїна свій плуг, а то вже в супруги йде, а дальш-дальш, уже й піший.* Кв. *Я з їм у супругі.* Камен. у.

Супругник, ка, м. Участникъ въ супругѣ, одинъ изъ спрягающихъ свои воли для совместнаго паханія. Черк. Камен. у. у.

Супругній, я, е. — вітер. Противный вѣтеръ. Мнж. 148.

Супрага, ги, ж. Спряжка воловъ двухъ или нѣсколькихъ хозяевъ для того, чтобы набрать комплектъ, необходимый для плуга, — такой плугъ пашеть тогда по очереди каждому изъ хозяевъ.

Супрагач, ча, м. = Супружник. Зміев. у. Міус. окр.

Супрагачка, ки, ж. Соучастница, товарка. *Ми сидимо, а наші супрагачки вже пішли на прощу.* Зміев. у.

Супражич, ча, м. = Супружник. Рк. Левиц.

Супражник, ка, м. = Супружник. Г Барв. 303.

Супшен, ну, м. Раст. *Triticum spelta*. Вх. Пч. II. 36.

Суп'ятітися, п'ячуся, тішся, гл. Остановиться. *Місяць над нею суп'ятивсь, дивиться, дивується.* Г. Барв. 208.

Сурганити, ню, ниш, гл. Шуточно: прясть. *Було не савити, не варварити, та на сорочку сурганити.* Ном. № 4007.

Сурганитися, нюся, нишся, гл. Съ трудомъ везти, съ трудомъ, тяжело їхать. Мнж. 192.

Сурдут, та, м. Сюртукъ. *Він скидає з себе сурдут.* Чуб. II. 201.

Суреля, лі, ж. Берцовая кость. (*Tibia*) и вообще всякая длинная трубчатая кость. Въ смыслѣ нога: употреблено въ слѣдую-

щемъ вираженні: *откидав сурелі*,—т. о. протянуль ноги, лежить. *Ном. № 10879.*

Сурёмка, *кн, ж.* Ум. отъ сурма.

Суржик, *ка, м.* Смѣшанный зерновой хлѣбъ или мука изъ него, напр. пшеница съ рожью, рожъ съ ячменемъ, ячмень съ овсомъ и пр. *Всюди лежні; перепійці і шишки самій не із суржику ліпили,—суще пуховій, із пшениці.* *Мкр. Н. 33.* 2) *Человѣкъ смѣшанной расы. Се суржик: батько був циган, а мати дівка з нашого села.* *Черк. у.*

Суріниця, *ці, ж.* Раст. *Brassica Napus* L. *ЗЮЗО. I. 114.*

Сурма, *мй, ж.* Труба (музык. инструм.). *Ад. I. 159. А всі дзвони задзвонили, а всі сурми засурмили, як Серцягу молодого та у Каневі положили.* *Дума. Ум.* **Сурёмка**, **сурмонька**, **сурмочка**. *Гол. I. 14. Козаки стояли, на суремки гарно грали.* *Мкр. Н. 34. Голос як сурмонька, т' але ж чортова думонька.* *Ном. № 2984.*

Сурмач, *чя, м.* Трубачъ. *К. ЧР. 427. Грин. Ш. 629. Господарь колисъ був у охочих козаках у Шрама сурмачем.* *К. ЧР. 65.*

Сурмйти, *млю, мйш, гл.* Трубить, играти на трубѣ. *Рудч. Ск. II. 5. А тут кричать та в труби сурмлять.* *Котл. Ен. V. 63. Три дні сурмили смутно сурми.* *К. ЧР. 105.*

Сурмовій, *а, ё.* Трубовий. **Сурмова** сопілка. *Боевая труба Козацькі коні голосно заржали, заголосили сурмові сопілки.* *К. МБ. II. 139.*

Суровий, *а; ё.* Небѣлений. *Держить хусточку да суровую.* *Рк. Макс.*

Суропниця, *ці, суропка, кн, ж.* = **Суржик** 1. *Міус. окр. Харьк.*

Суса́к, *ка́, м.* Раст. *Butomus umbellatus* L. *ЗЮЗО. I. 115.*

Сусел, **сўсла**, *м.* = **Суслик** 1.

Сусід, *да, м.* Сосѣдъ. *Ой піду я до сусіда, воза позичати.* *Мет. 12.*

Сусіда, *дн, м.* 1) = **Сусід**. *То десь узявся близький сусіда матку стареньку із землі підіймає.* *ЗОЮР. I. 21.* 2) = **Підсусідон**. *Буде оце в чоловіка хата порожня і він пустить в її кого жить, то вже і сусіда його, хоч би та хата була геть де-небудь од його, хоч би за селом або і другому селі.* *Сим. 195, Хата, 175. Козаки ж живуть своїми хуторами, а хто не має свого ґрунта, то живе у сусідах у заможнішого.* *О. 1861. VIII. 93.* 3) *ж.* Со-

сѣдка. *Сусідо мила, сусідо близенька, красна, хороша і невеличенька.* *Чуб. V. 89. Ум. Сусідонько, сусідонька, сусідочка.*

Сусідин, *на, не.* Сосѣдовъ, сосѣдкинь. *Оце, каже, попова хата, це—Трохимова, а це кумова, а це сусідина.* *Рудч. Ск. I. 174.*

Сусідитися, **джуся**, **дишся**, *гл.* Сосѣдяться, присосѣживаться. *Кожен свійський птах сусідивсь до людей в солом'яній хатині.* *К. Дз. 137.*

Сусідка, *кн, ж.* 1) Сосѣдка. *Посидь, сусідко, ще трохи видко.* *Ном. № 10887.* 2) *Пт. Alauda cristata.* *Драг. 6. Ум. Сусідонька, сусідочка.*

Сусідній, *я, в.* Сосѣдній. *Дівчата оце з сусідніх сіл.* *Рудч. Ск. I. 131.*

Сусідонька, **сусідочка**, *кн, ж.* Ум. отъ сусідка.

Сусідство, *ва, с.* 1) Сосѣдство. *Жив у сусідстві молоденький легінь хорошого зросту.* *Федьк. 2) Жизнь въ положенні сусіда 2, підсусідка. Охочо було йдуть в сусідство.* *Сим. 195.* 3) *Соб. сосѣдн. Вмів краще од сина пригорнути до себе не дуже просвічене сусідство.* *Левиц. Пов. 237.*

Сусідський, *а, в.* 1) Сосѣдскій. *Вело невеличкого сусідського хлопчика.* *Левиц. I. 288.* 2) *Приналежачій сусід'у 2. Достаточок був гарненький: сусідських хат зо три, чи з чотирі, клунька, комірки.* *Сим. 227.*

Сусідчин, *на, не.* Сосѣдкинь. *У сусідчиню садочку щось шепоче.* *МБ. I. 124.*

Сусік, *ка, м.* Закромъ. *Вх. Зн. 68.*

Сусіль! *меж.,* виражающее внезапное появленіе. *Котл. Ен. VI. 28. Могила тріснула, і те дитя, що ждали, на божий світ сусіль.* *Греб. 372.*

Сусічниця, *ці, ж.* Мѣсто въ овинѣ, гдѣ складавають сѣно. *Вх. Зн. 68.*

Сўслик, *ка, м.* 1) Сусликъ. 2) *Сортъ баранковъ.* *Ум. Сўсличок. Суслички-бублички.* *Мнж. 125.*

Сўспниця, *ці, ж.* = **Суржик** 1 = **Суропниця**. *Вас. 204. Сей год я посіяв жита на три упруги да овса—на два, да ще суспиці усякої на упруг.—не більше.* *Нѣжин. у.*

Сўспіль, *нар.* 1) *Вмѣстѣ, рядомъ.* *Кумова хата стоїть сўспіль з моєю.* *Родч. у.*

2) Сплошь. *Поле сусніль засіяне буряками.* Рк. Левиц.

Суснільний, а, е. 1) Смежный. 2) Общественный. Желех.

Суснільність, ності, ж. Общество. Желех.

Сустав, ва, м. Суставъ, сочлененіе. *Без жил, без сугав, а на ноги встав.* Ном. № 382, стр. 304. Ум. Суставець, сугавчик.

Сугавція, ці, ж. Возможность, средства. *Чого ви не купили ній землі?— Не сугавція наша стільки землі взяти.* Анав. у

Сугана, ни, ж. Рясa католическаго священника. *Патер... в чорному капотці, се б то в сугані.* Стор. М. Пр. 44.

Сутемний, а, е. Сильно темный, почти черный. *Обличчям сутемний, як пам'яткова мідь (негръ).* К. Дз. 169.

Сутемрява, ви, ж. Темнота. *Очі від ножа лютіші світять в сутемряві нчі.* К. МБ. III. 252.

Сутемрявий, а, е. Темный. *Із своїх низьких да сутемрявих хат.* К. Дз. 179.

Сутеніти, ніе, гл. безл. 1) Темнѣть, смеркаться. *Стало сутеніти, як рушили з лісу.* НВолын. у. 2) Неясно виднѣться. *Щось далеко, далеко сутеніє.* Рк. Левиц.

Сутий, а, е. 1) Сущій, настоящій. 2) Обильный? *Дала коню вівса, сіна, а милому меду, вина, і сутую вечероньку.* Гол. III. 52. *Спорядили обід сутий.* Рудан. I. 75.

Сутіхти, хну, неш, гл.=Стіхти. *Як трохи сутіхне, то й засну.*

Сутісок, ску, м. Очень узкая, тѣсная улица, тѣсный проходъ.

Сутки, ток, ж. мн. Сутки. *День і ніч—сутки пріч.* Ном. № 10919.

Суткй, тѡк, ж. Узкій проходъ, промежутокъ между двума строеніями, плетнями, узкій корридоръ, узкій переулочъ. Шух. I. 75. Ум. Суточкй. *У суточки тісній ідуть бояре красній.* Гол. IV. 351.

Сутковій, і, ё. Суточный. *Коли жури ходять по дощі,—буде він іти довго (сутковий).* Грин. II. 17.

Сутто, нар. Совершенно, чисто. *Піднести їй на болячку ту сутто золоту гіллячку.* Котл. Ев. III. 62.

Сутозлѡтій, а, е. Изъ чистаго золота. *Гроші, да все червонці сутозлѡті.* Драг. 52.

Сутозолотій, а, ё=Сутозлѡтій. Очі-

пок сутозолотій. Алв. 39. *Сутазолѡти жупани.* К. МБ. XI. 147.

Суточкй, чѡк, м. Ум. отъ сутній.

Сутугуватій, а, е. Жесткій. *Тверде з його, сутугувате м'ясо.* К. Іов. 94

Сутужний, а, е. Тяжелый, трудный, суровый. *Чом ти, гаю, не зеленієш? Як я маю зеленіти: була зіма сутужная.* АД. I. 78.

Сутужно, нар. Трудно, тяжело. *Тепер на дрова стало дуже сутужно.* Черк. у.

Сутажно, нар.=Сутужно. АД. I. 199. *Так тяжко, так сѣтяжно довелося їм жити з Степаном.* Г. Барв. 507. *Сутажно в чужій чужині, на чужій стороні без порядку погибати.* Нп.

Сухарѣць, рѣя, м. Ум. отъ сухарь.

Сухарик, ка, м. 1) Ум. отъ сухарь. 2) Родъ узора въ вышивкѣ. КС. 1893. V. 278.

Сухаріна, ни, ж.=Сухарь. *Ой вечеряй, моя мати, сухі сухарини.* Мил. 80.

Сухарниця, ці, ж. 1) Сосудъ для сухарей. *А в салдата вся худоба: сухарниця з сухарями.* 2) Сухарный заводъ

Сухарчик, ка, м. Ум. отъ сухарь.

Сухарь, рѣя, м. Сухарь. Ум. Сухарѣць, сухарик, сухарчик. *Їж ти, сестро, сухарики.* Чуб. V. 916. *Що ж ти там їсти будеш? Ох, мамцю, сухарці.* Грин. III. 620.

Сухендувати, дую, еш, гл. Шутливо то-же, что и секундвати. Фр. Пр. 82.

Сухій, а, ё. 1) Сухой. *Кобила рушила сама на сухе.* Чуб. III. 426. *Сухий, як перець.* Ном. № 13138. *Сухий дуб.* 2) Сухой, бездождный. *Сухий марець, мокрий май,—буде жито, коби гай.* Ном № 446. 3) О человекѣ: сухошавый, изсохшій. *Ще й досі не вмерла, але вже така суха стала... що й страшно на єї глянуть.* Чуб. II. 48. 4) Сухѣ поле. Не унавоженное поле. Шух. I. 170. 5) Сухого дуба везті. *Говорить напраслину.* Ольгоп. у. 6—четверг. *Послѣдній четвергъ передъ Петровымъ постомъ.* Радом. у. Ум. Сухѣний, сухѣсенький. *Сухенький, маленький москалик.* МБ. II. 52.

Сухівря, рі, ж. Сухомятка. *У нас і обідати нема чого до пуття зварити: усе сухівря,—хлѣб святий з водою.* Волч. у.

Сухітка, ки, ж. Ум. отъ сухота.

Сухітник, ка, м. Больной чахоткой. Желех.

Сухішатн, шаю, еш, гл. Дѣлаться суше.

Сухо, нар. Сухо. *Тече вода по каміню, під камінем сухо.* Чуб. V. 332.

Суховѣнь, вня, м. День безъ росы

Суховѣрх, ху, м. Раст. *Prunella vulgaris*. Вх. Пч. II. 34.

Суховѣрхній, а, е. Суховерхній. *Дуб суховерхній.* К. АС. 85. *Береза суховерха.* Г. Барв. 468.

Суховѣршки, ків, м. Раст.: а) *Ajuga reptans* L. ЗЮЗО. I. 110; б) *Ajuga reptans* L. ЗЮЗО. I. 175; в) *Brucella vulgaris* Benth. ЗЮЗО. I. 115.

Суховѣря, рі, ж. = **Сухівря.** (Лобод.).

Суховѣяла, вил, мн. Вилы трезубцемъ съ поперечною перекладною, — для накладыванія вавоза. НВолын.

Суховій, вія, м. Сухой вѣтеръ. Борз. у. Херс. Восточный вѣтеръ. Маж. 148.

Суховітриця, ці, ж. Сухая вѣтреная погода.

Суходіа, долу, м. Земля, суша, материкъ. Чуб. II. 30. *Шаблюками, наділками суходіа копали, шапками, приполами персть вибірали.* Рк. Макс. *Трудно щуці-риді на суходолі.* Лукаш. 61.

Суходілла, ля, с. Материкъ, сухая земля.

Суходрѣвник, ка, м. Раст. *Lonicera xylosteum* Вх. Лем. 471.

Сухбземля, лі, ж. Сухая земля. *Як на сухоземлю, то нехай лучче в міщину стоїть.* Ном. № 7306.

Сухозлітка, ки, ж. 1) Позументъ, галунь, мишура. 2) Сусальное золото.

Сухозлѣтний, сухозлѣтний, а, е. 1) Галуный, мишурный. *Сухозлѣтний поясочок.* МУЕ. III. 131. *Сухозлѣтний пояс.* Любечъ. 2) Сусальный.

Сухозлѣтня, ці, ж. 1) = **Сухозлітка 1.** 2) Металлическая канитель, которой обвиты струны кобзы. КС. 1892. III. 383. 3) = **Сухозлітка 2.** *Коровай золотять сухозлѣтицю.* МУЕ. III. 83.

Сухоліс, су, м. Высохшій лѣсъ, высохшая часть лѣса. Вх. Зн. 67.

Сухоліття, тя, с. Сухое, бездождное лѣто. Ном. № 13647.

Сухомѣльщина, ни, ж. Плата за поможь.

Сухопѣрний, а, е. О деревѣ: пареный огнемъ. Вас. 146.

Сухопѣрка, ки, ж. Рубаха, вымытая наскоро (безъ намачиванія и бученія)

Сухопѣрки, нар. О стиркѣ бѣлья: безъ предварительнаго намачиванія и бученія.

Сухопѣрний, а, е. Вымытый безъ предварительнаго намачиванія и бученія. Г. Барв. 44.

Сухорѣбрий, а, е. Сухорѣбрый, худощавый. *Як стояв я над греблюю із своєю сухорѣброю.* Нп.

Сухорѣбрик, ка, м. Худощавый человекъ.

Сухорѣбриця, ці, ж. 1) Худощавая женщина. 2) Рыба *Pelecus cultratus*. Вх. Пч. II. 20. 3) Эпитетъ смерти. Грин. I. 231. *Смерте, смерте-сухорѣбрице.*

Сухорлѣвець, вця, м. Сухощавый человекъ. Желех.

Сухорлѣвий, а, е. Сухощавый. *Єремія був з себе високого зросту і сухорлѣвий.* Стор. М. Пр. 75.

Сухорлѣвість, вости, ж. Сухощавость. Желех.

Сухорбгий, а, е. ? *Сухорогі* (волп). Сим. 213.

Сухорукій, а, е Сухорукій. *Рече до сухорукого чоловіка.* Ев. Мр. III. 3.

Сухота, ти, ж. 1) Сухота, грусть, тоска. *За малим жити—сухота моя, за козаченьком—красота моя.* Нп. *Своею сухотою ввесь сад ізсушу.* Мет. 255. 2) Человекъ, изъ-за котораго кому-либо бываетъ сухота. См. ниже уменьшительное. 3) мн. а) Чахотка. Св. Л. 321. Левец. Пов. 326. *Вмерла небога від сухот через його не людську вдачу.* Г. Барв. 149. б) Дѣтская болѣзнь, выражающаяся крайней худобой ребенка. Мил. 32. ХС. VII. 415. Ум. *Сух(б)тка, сух(б)тоньна.* *Дівчинонько, сухотонько ти моя.* Чуб. V. 249 *Судить, судить, ворожєньки, коли довелось,—ми на вашу сухотоньку та й поберемося.* Грин. III. 190.

Сухостій, стою, м. Усохшее на корню дерево.

Сухуватий, а, е 1) Суховатый. 2) Худощавый. *А я хлопець сухуватий в свого батька вдавсь.* Лукаш. 126.

Суцїга, ги, об. Бранное слово. Мкр. Н. 32. *Суцїга смерть.* К. 1882. XII. 626. *Ти знаєш, він який суцїга, паливода і горлоріз.* Котл. Ев. I. 8.

Суцїльний, а, е. 1) Цѣльный. Драг. 5.

Суцільною корою позростались. К. Іов. 93. 2) Сплошной. 3) Совмѣстный, нераздѣльный. Ой лучше нам, подружечко, суцільного п'ятака мати. Мил. 117.

Суцільно, нар, 1) Цѣльно. 2) Сплошь.

Суч, чі, ж. 1) Сученія нитки—для сѣти, рукавиць. НВолын. у. Та тут, оно треба сучі,—тут виплетуть вам волочок за шість злотих добрий. Брацл. у. 2) Дратва. Св. Л. 168.

Сучає, ка, м. Щенокъ. Здорові, сучахи!... А що ви не орете? ЗОЮР. I. 253.

Сучасний, а, в. Современный.

Сучасник, ка, м. Современникъ. К. Кр. 8. Здивувала сучасників своїх. Г. Барв. 429.

Сучечка, ки, ж. Ум. отъ сука.

Сучий, а, в. 1) Сукинъ, собачій. Ой в шинкарки сдин син, сподобався мені, сучий син. Чуб. V. 20. 2) Суче вим'я. Нарывъ подъ мышкой.

Сучіти, чі, чіш, гл. = **Сукати**. Кроятъ рушники із китаски, сучуть торочки з чорного шовку. Чуб. Сучи, моя мати, воскову свічу. Чуб. V. 325.

Сучітися, чіся, чішся, гл. Навязываться, налазить. Так і сучеться до його, а він усе мовчить. Зміев. у. Чого воно, оця невіра, сучеться? Рудч. Ск. II. 206.

Сучище, ці, ж. Ув. отъ сука. Хиба ж ти, сучище, не знавиш, що Зевс мій чоловік і брат. Котл. Ев. VI. 11.

Сучка, ки, ж. 1) Ум. отъ сука. 2) Родъ игры. КС. 1887. VI. 484. 3) Часть ткацкого станка. См. Верстат. Шух. I. 255. 4) Родъ купання. Чого то з сього святого хліба не зробиш? усячину: діда, братка, рябка, сучку, каленика. О. 1862. XI. Кух. 27. 5) Поплавокъ, привязанный къ якорю дуба. Мнж. 179.

Сучок, чка, м. 1) Ум. отъ сук. 2) Ручка, которою приводится въ движеніе сукальный станокъ. Сим. 91. 3) Названіе маленькаго вола. КС. 1898. VII. 47.

Суччя, чя, с. соб. Вѣтви, сучья, сучье. Шух. I. 74, 176. З середини шашіль виточує гниле суччя. Мир. Пов. I. 127.

І. Суш, ші, ж. 1) Сухое время года. Така суш, що й жати не можна. Подол. у. 2) Сухія деревья. Це не садок, а сама суш. Подол. г. 3) Сухой валежникъ. Як крадеться черкес по тій тропі, то під ногами в його суш і трісне. О. 1862. II. Кух. 65. 4) Сухой воскъ, соты, изъ которыхъ вѣтъ меду. Вх. Лем. 472. Здасть-

ся і взятюк був, а тепер вибивати—суш та й годі. Подол. г.

II. Суш, шу, м. Сухой вѣтеръ. Червона калино, чом ти в лузі стоїш? Ци ся сушу боїш? Чуб. Ш. 92.

Суша, ші, ж. 1) Суша. Ти, річенько, ти, бистрая, викинь кости на сушу. Чуб. V. 169. 2) Сухое мѣсто. І рогоза росте в безвідній суші. К. Іов. 18.

Сушба, бй, ж. Сушка. Відер десяток вишень для сушби. Киев. у.

Сушеніці, ниць, ж. Сушеные фрукты. Гол. IV. 531. Шух. I. 141.

Сушити, ші, шіш, гл. 1) Сушить. Сорочки попрала,—треба сушити. 2) Сушить, крушить. Не суши серденька ти мені. Мет. 45. Мовчанка не пушить, головоньки не сушить. Ном. № 1117.

Сушитися, шіся, шішся, гл. Сохнутъ, сушиться. Да ластівочка да купалася да на бережечку да сушилася. Чуб. V. 9.

Сушиця, ці, ж. = **Сухолис**. Вх. Зн. 67.

Сушко, ка, м. Небольшое засохшее дерево. Вх. Лем. 472.

Сушний, ка, м. 1) Усохшія вѣтви на деревѣ. 2) Усохшая часть сада, лѣса.

Сушня, ні, ж. 1) Сушильня 2) Сушеные фрукты. КС. 1893. VII. 77. 3) Сухое дерево, сухія вѣтви. Вх. Уг. 270.

Сушняк, ка, м. = **Сушник**.

Сущий, а, в = **Сутий** 1. Новомлинка (горілка)—води половинка, а коропська—суца. О. 1861. X. 37.

Сущик, ка, м. Сухой баранокъ. Сим. 96. Св. Л. 60.

Суйгна вівця. Беременная овца. Анан. у.

Суюта, ті, ж. Затруднительное положеніе, безпокойство. Вх. Зн. 68.

Суютити, ячү, тіш, гл.—**кого** Безпокоить кого. Вх. Зн. 68.

Суютитися, ячүся, тішся, гл. Безпокоиться, хлопотать, изнуряться, существовать въ жалостномъ положеніи. Вх. Зн. 68.

Суютний, а, б. Плохой, затруднительный, стѣснительный (объ обстоятельствахъ). Суютна на мене година—я въ затруднительномъ, тяжеломъ положеніи. Вх. Зн. 68.

Суютник, ка, м. 1) Безпокоящій, затрудняющій кого. Желех. 2) Безпокоящійся. Желех.

Суютиця, ці, ж. Ж р. отъ суютник-Желех.

Суютрик, ка, м. Часть ятера (см.) Вх-Пч. II. 22.

Схаб, бу и ба. м. Мясо съ ребрами, бокъ. Подол. г.

Схамени́тися, нўся, нёшся, гл. Опомниться, одуматься. Ой, Хомо, Хомо, схаменись, он скоро вже й води не стане: нїди лиш, брате, подивись. Гліб. Оттут-то вітри схаменились і ну всі драла до нори. Котл. Ен. I. 11

Схв́пати, п́аю, еш, гл. Схватить. Облизня схпати. Ном. № 3972. 2) Схв́пати на живу́ нїтку. Наскоро сдѣлать. Ном. № 13865.

Схарапуді́тися, джуся, дишся, гл. Испугаться и сразу податься, остановиться (о животных). Коні підїхали під село і схарапудились в царині. Левиц. Пов. 220. Це не взявся сірий воєн... отара схарапудилась, сипнула вбік. Мир. ХРВ. 45.

Схвалі́тися, лю́ся, лишся, гл. Нахвалиться. Там моя стара не схвалить-ся,—такий добрий чоловік Лебед. у. Не схвалились ним. Грин. I. 107.

Схвасува́ти, с́ую, еш. гл. Отрѣшнить отъ должности? Та його ото колись схвасували були, а оце ун'ять настановили. Богод. у.

Схвата́ти, та́ю, еш, гл. Заторопить. Так скоро схватили, що не успіла і приготувиться. ХС. VII. 424.

Схвату́ти, чу́, тиш, гл. = Схопити. Схватив добре за Боже пошиття. Ном. № 3993.

Схвату́тися, чу́ся, тишся, гл. = Схопитися. А поперед його і схвативсь вижор. Чуб. I. 34.

Схи́бити, блю, биш, гл. 1) Уклониться въ сторону, пошатнуться. 2) Промахнуться. Не схибить стріляючи. Стор. М. Пр 131. Раз на вовка жука дав, удруге схибив. Мир. ХРВ. 82. 3) Неудаться, выйти неудачнымъ. От як вторік: на жито урожай, а пшениця схибила, вродила така, що один тільки посїд. Брацл. у.

Схи́битися, блюся, бишся, гл. Уклониться въ сторону, огскочить. Не поважений на місті (кулею) кнур кидається ни дим і своїми здоровенними иклами порубас пластуна, як не весіє схибитись. О. 1862. II. 63.

Схи́бну́ти, бну́, нёш, гл. 1) = Схитнути. Дівчата ни мене гукають,—я не чую, котрась мене схибнула за плече. Г. Барв. 67. 2)—слівом. а) Не сдержать слова б) Соврать. Черк. у.

Схи́бну́тися, нў́ся, нё́шся, гл. 1) =

Схитнутися. Пливе човек води повек, коли б не схибнувся. Чуб. V. 293. Схибнувся віз. Черк. у. Гадки в неї схибнулись. Мир. ХРВ. 404. 2) Не устоять. Ось уже й татарський баша... наближається. Наші схибнулись,—далі. Татарюги навздогін. Мир. ХРВ. 128.

Схи́зма, ми, ж. Расколъ, ересь: названіє иновѣрцевъ у католиковъ.

Схи́змат, та, схи́зматик, ка, м. Раскольникъ, еретикъ; названіє иновѣрцевъ у католиковъ. Шевч. 138.

Схи́зматський, а, е. Къ схизматамъ отнѣсящийся. Схи́зматські попи. Марков. 58.

Схи́листий, а, е. Наклонный. Верба стояла крива,—схилиста на став Грин. II. 57.

Схи́листо, нар. Наклонно. Камен. у.

Схи́лити, ся. См. Схилати, ся

Схи́лком, нар. Наклопясь. Кажуть люде, моя мати, що я в батька вдався: схилком, схилком попід тинком в зіллячко сховався. Нп.

Схи́лок, лку, м. Наклонъ, спускъ, скать, склонъ. Та бо в нашім Яворові корчма коло схилку. Гол. III. 220.

Схи́льний, а, е Склонный.

Схи́льнийстий, а, е = Схилистий. Вх. Лем. 472.

Схи́льчивий, а, е. Покладливый, сговорчивый. Пилипиша була мати своїи дочці не податлива, не схильчива. МВ. II. 84.

Схил́ати, ля́ю, еш, сов. в. **схилі́ти, лю́, лиш,** гл. Склонять, склонить, наклонять, наклонить. А сам схилив голово́нку, слёзи проливає. Мет. 77.

Схил́атися, ля́юся, ешся, сов. в. **схилі́тися, лю́ся, лишся,** гл. 1) Склоняться, склониться, наклоняться, наклониться. Зацвіла твоя червона калина, схилилися калинові віти. Мет. 271. Ісус же, схилившись дедолу, писав пальцем. Єв. I. VIII. 6. 2) Склоняться, склониться другъ къ другу. Ісхиляються в дуброві верхи із верхами. К. Досв. 99. 3) Склоняться, склониться, соглашаться, согласиться. На те схилилися люде, щоб наняти землеміра поміряти землю. Волч. у.

Схисті́тися, щу́ся, сті́шся, гл. Изловчиться, ухитриться. Воно як би у них не були затулені вікна, то може б я схистивсь уздріти, що там робиться, а то ні, не бачив. Новомоск. у.

Схитну́ти, тну́, неш, гл. 1) Пошатну́ть. *Громом усю землю схитнуло.* Г. Барв. 190. 2) Склонить, наклонить. *Вона золівку схитнула набік.* МВ. I. 115. 3) Качнуть. *Тихо схитнула головою.* Мир. Пов. II. 98.

Схитну́тися, тну́ся, нешся, гл. 1) Пошатну́ться, покачну́ться. *Пливе човен, води повен, колиб не схитнувся.* Чуб. III. 22. *Кладочка схитнулася—сестриця втонула.* Нп. *А як моя головка схитнеться (=як умру), тоді тобі розкіш минеться.* Чуб. V. 113. 2) Пошевелину́ться, прийти в́ дви́женіє, качну́ться. *Під тобою, селеню, вода не схитнеться.* Мет. 37.

Схитрува́ти, трю́ю, еш, гл. Ухитрити́ся, употребити́ хитро́сть. *Як би йому схитрувати, щоб обдурити жида-шинкаря.* Грин. II. 226.

Схища́тися, щаю́ся, ешся, гл. Укрити́ся. *Під хугу схищались під комитами.* О. 1862. V. Кух. 29.

Схід, схо́ду, м. 1) Восходь. *Заходу сонця дожидався і сходу тихої зорі.* Мкр. Г. 27. *Гетьман Хмельницький козаків до сходу сонця у поход виправляв.* ЗОЮР. I. 60. 2) Востокь. *Хуртовина зі сходу на їх найде.* К. Іов. 58. **Схід-сонця.** *Помолилась на схід сонця.* Шевч. 3) Всходь (о посёвахъ). *Да нема тому піску сходу.* Чуб. V. 976. *Нема дощу,—нема сходу.* Черк. у. 4) мн. сходи. а) Ступеньки неподвижной лѣстниці, б) вся неподвижная лѣстница. Рудч. Ск. I. 109. *Ми вас сховаємо до півночі під сходи.* Гн. I. 155. 5)—душі. *Отходь, смерть. Ударили тричі в старий дзвін на схід душі.* ЗОЮР. II. 285. *А на схід душі хоч табаки понюхаю.* Рудч. Ск. I. 4.

Східень, дня, м. Востокь, восточный край неба. *Встрѣчено у Мирного: Закрасивши увесь східень палко-рожевим цвіттом, воно (сонце) ще не рушало зза гори, ще не блиснуло ні одним промінем над землею.* Мир. ХРВ. 38.

Східе́ць, дця, м. Ступенька (неподвижной лѣстниці); мн. східці: а) ступеньки неподв. лѣстн.; б) неподвижная лѣстница. Стор. М. Пр. 65. *Ей красно в него і дворі его, тисові сімці, яворові східці.* Нп.

Східний, а, е,—ній, я, в. Восточный. *Східній край неба. Пані Висока надивилась на волохів, на турків і позичила в їх трохи східнього смаку.* Левиц. Пов. 204.

Схиснува́ти, ну́ю, еш, гл. Воспользо-

ватися. Гол.

Схли́пну́ти. См. Схлипувати.

Схли́пування, ня, с. Всхлипывание. *Цілу ніч тільки й чу́тно було її глибоке зітхання, її гірке схлипування.* Мир. Пов. I. 20.

Схли́пувати, пую, еш, сов. в. схли́пну́ти, пну́, неш, гл. Всхлипывать, всхлипнуть. *Христя схлипує.* Мир. Пов. I. 171. *Аж схлипнула, чи по діду́севі, чи про мене сироту.* Г. Барв. 363.

Схлю́пнути, пну, неш, гл. Пошатну́вь сосу́дь, расплеска́ть немного.

Схлю́пну́тися, ну́ся, нешся, гл. Плесну́ться, выплесну́ться. *Пливе човен да води повен, да коли б не схитнувся, да коли б не схлюпнувся.* Грин. III. 67.

Схну́ти, хну́, неш, гл. Сохну́ть. *Моя душа переболіла; моє серце схне.* МВ. II. 41.

Схов, ву, м. Спря́ть, сохроне́ннє, хране́ннє. *Голе, як бубон, голодне, як собака, а в схові ні шеляга.* Грин. II. 182. *До схову.* На хране́ннє. *Я йому дав сокиру до схову.* Міус. окр. На, у схові. На хране́ннє, спря́тань, а, о. *А де ж хустка? Та в матері на (у) схові.* Полт. г.

Схо́ва, ви, ж.=Схованка. *Іншої схови у нас не було, як у скрині.* Екат. у.

Сховане́ць, нця, м. Спря́тавшійся, укрити́вшійся. *Як шукали Христа згубити, то він утік та й сховався і найперше в ясла між воли. Жиди так його шукають, так шукають! А волики їдять собі пашу та все мордою пригдртають схованця.* О. 1861. X. 51.

Схованка, ки, ж. Тайникъ, мѣсто гдѣ прячется что-либо. *Та й добру ж схованку він собі зробив, ніяк не знайдеш.* *Дочка вам схованки покаже, де, як лежить моє добро.* Греб. 338. *Віддати до схованки, на схованку.* Отда́ть на хране́ннє. *Собаки та й обдали сю ростіску на схованку котам.* О. 1861. V. 72.

Сховати́, ва́ю, еш, гл. 1) Спря́тати. *Далеко сховавши, ближче найдеи.* Ном. № 9976. 2) Похоронити, схоронити. *Сховали Гриця близько границі, плакали за ним всі молодичі.* Чуб. V. 431.

Сховати́ся, ва́юся, ешся, гл. Спря́татися. *Од людей сховаєшся, а од Бога ні.* Нем. № 49.

Сховач, ча, м. Прячу́щій что-либо, бо́рущій на сохроне́ннє. Мир. ХРВ. 166.

Схови́ще, ща, с. Убо́жище, мѣсто, гдѣ

прлячутся. К. Бай. 81. *Із сховища свого виходить вітер.* К. Юв. 82.

Схво́век, веу, м. = **Схов.** *Лихий сховок і доброго несе.* Посл.

Схóднини, дин, ж. Сходка, собраніє.

Схóдистий, а, в. Покатистий.

Схóдити, джу, диш, гл. 1) **Всхóдити.** Сонечко не сходить. Мет. 51. *По двору ходить—як зоря сходить; по сімціях ходить—як зоря сходить.* Нп. 2) **Всхóдити.** Тяжко сходити на гору. 3) **Всхóдити** (о поє́вахъ, тѣстѣ). Ярина добре сходить. 4) **Схóдити, спускаться.** Сльози її аж на ссй свѣт сходять. Рудч. 5) **Нсхóдити, нсѣ-каѣ.** Як я по матері журилась! Було сльозами схожу. Г. Барв. 228. *А вже ж мої карі очі сльозоньками сходять.* Нп. 6) **Подхóдити.** Ближче схожу,—жінок бачу. МВ. II. 188. 7) **Ухóдити.** Вона іде, іде,—мов старий бог з двору сходить.... Рже до воріт, за двір. Спч. 228. *Схóд-не з хати усі, щоб ні одної душечки при мені не було.* Мнж. 131. 7) **Выхóдити, истрачиваться.** У його на сі зілля сила грóшей сходила. О. 1862. V. 110. *Горілки на їх багато сходить.* Г. Барв. 516.

Схóдіти, джу́, диш, гл. 1) **Нсхóдити.** Ой за яром брала я лон, всю долину сходила. Мет. 61. 2) **Пройти, перейти, сходити.** Коли б же ви, воронії коні, а по-ходу не сходили. Макс. 3) **Одѣться** во что, износить что. *Добра такого, не знає а чому й сходити.* Ном. № 1349. *Чи то-її в мене нічого стити, чи нічого з'їсти; чи ні в чім хороше сходити.* Мет. *Нехай батько не турбує, мені вінця не купує, бо я й того не сходила, під явором загубила.* Уман. у.

Схóдитися, джуся, дишся, гл. 1) **Схó-дяться.** Їй, миряне, шевці, кравці, кра-марі, шапирі, сходяться ради послухати, табаки понюхати. Ном. № 6124. 2) **Схó-дяться, соединяться** взаємно. *Земля схи-диться з'небом.* Чуб. I. 37.

Схóдовий, а, в = **Схíдний.** Чуб. I. 131. *Схóдовий вітер повів, з тополі листяч-ко звів.* О. 1862. IV. 5.

Схóжати, жаю, еш, гл. 1) = **Схóдити** *То він на чердак ісхожає.* КС. 1882. XII. 487. *Я.... того не чувала, щоб жовтий пісок на білому камені схожає.* КС. 1882. XII. 491. *Всі козаки (з судна) на сиру землю схожали.* КС. 1882. XII. 488. *Ма-*

ти стара з двора схожає. Грин. III. 692. 2) = **Схóдитися.** *Поля із полою схо-жає.* КС. 1882. XII. 497.

Схóжати́ся, жаю́ся, ешся, гл. = **Схó-дитися.** *Одно з одним схожається.* ЗОЮР. I. 27.

Схóждати, даю, еш, гл. = **Схóжати.** *Їй, скаржилось світле сонейко.... „Не буду, Боже, рано схождати“.* Левніц. Свіг. 12.

Схóжий, а, в. Похожий. *Боже ж ти мій! і на чоловіка ж то не схожі.* Млр. л. сб. 173. *Сама на себе не схожа ста-ла, така журба її бере.* Рудч. Ск. II. 32.

Схóжість, жости, ж. Сходство. *Незви-чайна схожість дочки з матіррю дуже вразила Яся.* Левніц. I. 234.

Схóлодіти, джу́, диш, гл. Охладити. *Треба схóлодити,—дуже гаряча вода.* Канев. у.

Схóловути, ву, неш, гл. Похолодѣти. *Хома як глянув, то її схолонув.* Рудч. Ск. II. 176.

Схóпѣти, ся. См. **Схóплювати, ся.**

Схóплювати, плюю, еш, сов. в. схó-пѣти, плю́, пиш, гл. Схватувати, схва-тити. *І день іде, і ніч іде, і голову схó-тивши в руки, дивусися—чому не йде апостол правди і науки.* Шевч. *Мене трясня схопила та трясє.* Левніц. I. 240.

Схóплюватися, плююся, ешся, сов. в. схóпѣтися, плю́ся, пишся, гл. 1) **Схва-цуваться, схватиться, вскакивать, вско-чить, быстро подняться.** *Їней з просоння як схопився.* Когл. Їн. II. 38. *І разом схопились та до воріт.* Шевч. *Схопилась та й побігла шляхом, а вже вечеріло її роси пали.* МВ. I. 2) **Вскакивать, вско-чить на что.** *На коника схопився.* 3) **Под-ниматься, подняться.** *Схопилась велика вітряна буря.* Єв. Мр. IV. 37.

Схóронѣння, ня, с. Сохраненіє. *Дала я свої гроші до схоронення.* Харьк. г.

Схóронати, нāju, еш, сов. в. схóронѣ-ти, нју́, пиш, гл. = **Хóвати, схóвати.** *А вже твою милу схоронили.* Мет. 99.

Схóронятися, нājuся, ешся, сов. в. схóронѣтися, нју́ся, пишся, гл. = **Хóва-тися, схóватися.** *Ти будеш по тернах, по байраках схоронятися.* АД. I. 128. *Роступися, сира земле, то я схоронюся.* Чуб. V. 602.

Схóтінка, ки, ж. Желаніє. *Трое схи-*

тінок. К. Дз. 220.

Схотіти, схочу, чеш, гл. Захотѣть. З мене молодой хто схоче сміється. Мет. 26. Мене мати на забаву не пускає, як я схочу, перескочу, то й не знає. Мет. 28.

Схотітися, четься, гл. безл. Захотѣться. Схотілось лиха. Ном. № 3846.

Схрестіти, щу, стиш, гл. Скрестить. Просиділа Настя в кутку, схрестивши руки. МВ. II. 45.

Схрякатися, каюся, ешся, гл. Отхаркаться. Покуре люльки, то й схрякається чоловік, то й лежаче на груді. Волч. у.

Схудіти, джу, диш, гл. Истощить, сдѣлать худымъ. На що ви схудили воли отако? Камен у. (Лобод.).

Схудлий, а, е. Исхудалый. Бліде й схудле лице. Левец. Пов. 88.

Схуднути, дну, неш, гл. Похудѣть. Поки гладкий схудне, то худий здохне. Посл.

Схудобіти, нію, еш, гл. Обѣднѣть. Вх. Лем. 472.

Сцати, сцу, сциш, гл. Сосать. Ласкаве телятко дві матки буде сцати, а злісшве, то й одна не дасть. Ном. № 3302.

Сцікавка, ки, ж. = **Сікавка** 1. Канев. у. Сцикліни, ліи, ж. Моча.

Сцикління, ня, с. = **Сциклени**. Лохв. у.

Сцикун, на, м. Тотъ, хто часто мочиться.

Сцикуха, хи, ж. Та, которая часто мочиться.

Сцик! межд. отъ сцяти. Ном. № 6384

Сцілення, сціліти, сцілющий, сціляти. См. Зділення и пр.

Сцільний, ка, м. = **Стільник**. Марьев. 17, 169. Ум. Сцільничок. Стор. I. 61.

Сцѣбати, баю, еш, гл. = **Стібати**. Циган.... давай сцѣбати прихонсчником. Гудч. Ск. II, 184.

Сцяти, сцю, сцеш, гл. 1) Мочить, сцать. 2) = **Сцати**.

Сцяч, ча, м. Урильникъ.

Сцячка, ки, ж. Болѣзнь: недержаніе мочи.

Счастья, тя, с, и пр. См. Щастя и пр.

Ськальниця, ці, ж. Ищущая (въ головѣ). Мил. 217.

Ськання, ня, с. Исканіе (въ головѣ). КС. 1890. V. 339. Грин. III. 82.

Ськати, каю, еш, гл. Искать (въ головѣ). Г. Барв. 261. Син твій, мати, я полі, в полі спочиває, над ним сидить чорний орел в головоныці ськає. Нп.

Ськатися, каюся, ешся, гл. Искать (наскѣкомыхъ въ волосахъ, шерсти). Таки мені пак: у солоні спить а зубами ськається. Ном. № 2930.

Сьгобѣцький, а, е = **Сьгобѣчний**. Хто не був по сей бѣк Дніпра, жадной тямі не має про сьгобѣцьку Україну. Св. I. 23.

Сьгобѣчний, сьгобѣчний, а, е — **ній, я, е.** По сю сторону рѣки. Московщина обладувала Україною сьгобѣчною. МР. I. 137.

Сьгобді, сьгобдія, нар. Сегодня. Чи не гріх, кажуть, сьгобді робить. ЗОЮР. I. 48. Сьгобдія не празни, а ти нам не вказни. Ном. № 187.

Сьгобдішній, я, е. Сегодняшній. Сим. 150.

Сьгорічний, сьгорішній, я, е. Этого года. Се очерет сьгорішній, тим він собі такий листати. Лубен. у. Вони пішли поміж стіжками, поміж скиртами життя торішнього й сьгорішнього. Левец. Пов. 191.

Сьгосвітній, я, е. Этого міра. Дознав би втисн й роскош сьгосвітньої. МВ. I. 44.

Сьгочасний, а, е Современный, совершающийся въ настоящее время. Левец. Пов. 164, 258. Світові потреби сьгочасні. Св. I. 17.

Сьомак, ка, м. 1) Семилѣтка (о людяхъ и животныхъ). 2) Монета въ семь коп. ассигнаціями или въ 2 коп. сребромъ.

Сьомака, ки, ж. Семерка (въ картахъ).

Сьомий, а, е. Седьмой. Не хвались сьомого дня, а хвались сьомого году. Ном. № 9068.

Сьорб! межд., выражающее хлебнокъ. Дай мені сироватки з хлібом.... Він сьорб, сьорб разів з нятъ, да й годі. Г. Барв. 98

Сьорбати, баю, еш, гл. Хлебать Сьорбаи юшку, на дні рибка єсть. Ном. № 1200.

Сьорбнути, сьорбонуті, ну, неш, гл. Хлебнуть. Сьорбне чоловік чарку—як ісказиться. Ном. № 11469.

Сюд, нар. = **Сюда**. Я сюд-туд,—нема коня. П. Волян. у. Не сюд, не туд, не сяк, не так. Чуб. V. 1146.

Сюда́, нар.=Сюди.

Сюдá, нар. Сюда. *Ні сюди, ні туди.—ні сакми, ні колеса, ні зімою, ні літом.* Ном. № 7655. *Сюди-туди походила, вечерять зварила.* Чуб. V. 93.

Сюдóю, нар. Этой дорогою, этимъ путемъ, въ этомъ направленіи. *Чи не бачив на рубка і дівки, чи не йшли сюдою?* Рудч. Ск. I. 147. *Йди правдою, то скрізь тобі шляшок битий: чи тудою, чи сюдою, чи на схід сонця, чи на захід.* МВ. (КС. 1902. X. 142).

Сюра, ри, ж. Сърый сердак. Вх. Зн. 68.

Сюрóк, ркá, сюрчóк, чкá, м. Родъ свистка. Пирят. у.

Сюрчáння, ня, с. 1) Жужжаніе, трескъ (на сѣкомыхъ). *Докучне сюрчання трав'яних коників.* Мир. ХРВ. 4. 2) Жужжаніе (веретена).

Сюрчáти, чý, чйш, гл. 1) Жужжать, трещать (о на сѣкомыхъ). *Там коники (польові) кричали та сюрчали.* Мир. ХРВ. 39. 2) Жужжать (о веретенѣ). *Веретено сюрчить.* Мир. Пов. I. 134.

Сюсі, дѣтск.=Пісі. О. 1861. VШ. 8.

Сюсѣти, сяю, еш, гл. Дѣтск.: мочиться.

Ся, мѣст. 1) Ж. р. огъ сей. *Ся вже пасок тридцять ззіла.* Ном. № 8655. 2) Ся, себя. *Літа мої молодії, де ви ся поділи?* Нп. *Згадав, ся зволив та й удоволив.* Ном. *Як ся маєш? Какъ поживаєш?*

Сябер, бра, сябрó, рá, м. Участникъ земельнаго владѣнія, компаньонъ въ торговомъ підприємтіи. Вас. 189. КС. 1890. VI. 478. *Брат братові сябер.* Ном. № 9399.

Сябрíнный, а, в. Аргельный, товарищескій, находящійся въ общинномъ пользованіи. *Сябринна оренда.* Черн. г. *Сябринний ліс.*

Сябрувáти, брúю, еш, гл. Водить компанію. Конст. у.

Сявкáння, ня, с. Гоготаніе гусей, преимущественно гусятъ. Волын. г. Желех.

Сявкати, каю, еш, сявкотіти, кочú, чеш, гл. О гусяхъ, преимущественно гусятахъ: гоготать. Вол. г. *Гуска сявкоче.* Вх. Пч. I. 15.

Сягáти, гáю, еш, сов в. сягну́ти, гнú, нѣш, гл. 1) Достигать, достигъ, касаться, простираться, доставать, достать. *Бреде старий, назад ся оглядає, а йому вода вже пошию сягає.* Чуб. V. 846. *З дідь-*

ком не сягай до одної миски. Ном. № 5985. *По Вкраїні огні горять, під небо сягають.* К. Досв. 93. 2) Хватать, хватить, стать. *Узяла карбованця грошей,—думка, бач, така, що стане й на оливу; одже й не сягнуло.* Лебед. у.

Сягнйстий, а, е. Дѣлающій большіе шаги. *Добрі воли, та не паристі: один дуже сягнистий, у другого короткі ноги, так не зійде з тим.* Київ. у.

Сягну́ти. См. Сягати.

Сяговина, ни, ж. Саженные дрова. Вх. Лем. 472.

Сягонúти, нú, нѣш, гл. То-же, что и сягнути, но выражаетъ большую силу дѣйствія. К. ХП. 17. *І сягнеш умом до його правди.* К. Іов. 24.

Сядáти, дáю, еш, гл.=Сідати.

Сядовіти, влú, вйш,—ся, гл.=Садовити,—ся. *Коло себе сядовить.* МВ. (О. 1862. III. 40).

Сяєво, ва, с. Сіявіе. Г. Барв. 358. К. Бай. 14. *Як усміхнуєсь, очам не довіряють, і сяєво лица збирають.* К. Іов. 62.

Сяжá, жí, ж. Кусокъ плетня, укрѣпленный на четырехъ столбахъ посреди рѣки надъ водою, на которомъ стоитъ рыбаць сѣтью; такъ какъ рѣка перегорожена плетнемъ и проходъ оставленъ только подъ сямю, то рыба идетъ прямо въ сѣть. Вх. Пч. II. 25.

Сяйвий, а, в. Сіяющій. Встрѣч. у. Щоголева. *Сіло сонце. На майдані сяйні огнища горять (на Купала).* Щог. Сл. 24.

Сяйвúти, нú, нѣш, гл. Однок. отъ сяти. *Сяєвом сяйнула.* К. ХП. 49. *Блискавка по всьому небу сяйнула.* Г. Барв. 190.

Сяк, нар. Этакъ. *Не так, не сак.* Чуб. *Сяк-так, сак-не так. Кое-какъ. Сяк-так до вечора буду жити, а ввечері мій миленький прибіжить.* Чуб. V. 105 *Очіпок сак-не-так наділа.* Алв. 40.

Сякáння, ня, с. Сморканіе.

Сякáти, кáю, еш, гл. Сморгать. *Се було тоді, як я сякав у рукав.* Ном. № 14167.

Сякáтися, кáюся, ешся, гл. Сморгаться.

Сякий, á, é. 1) Этакой *І така, і сяка—тільки дайте.* Ном. № 4507. 2) Сякий-такий. а) Кое-какой; пустячный. *Сяка-така напастъ, та спати не дастъ.* Ном. № 1757. *Сякі-такі вареники, а все луччі галушок, сякі-такі дівчаточка, а все луччі жіночок.* Нп. б) Бранное выраже-

віє. Я каже, тебе, сякий-такий сину, запалю. ЗОЮР. I. 9.

Сяння, ня, с. Сіаніє.

Сяти, сяю, еш, гл. Сіять. Мечем своїм як блискавкою сяє. Макс. (1849). 85.

Пішло військо, короговки сяють. Чуб. V. 504. Місяць високо, зіроньки сяють. Шевч.

Сяння, ня, с.=Сяння. Ком. Р. I. 50.

Сяти, сяю, еш, гл.=Сяти.

Т, пред.=Д, кь. *Надійшов же т ній завидь-завидко*. Гол. IV. 33 *Надійшов же т ній батенько її*. Гол. IV 90.

I Та, сз. 1) И, да. *Батько та мати Хирьк. За стени та за могили, що на Україні, серце мліло*. Шевч. *Од моря та й до моря*. К. Псал. 164. 2) Но, да. *Полетіла б я до тебе, та крилець не маю*. Котл. Пп. 340. 3) Да, вотъ. *Виліз на вербу та й подивись*. Левиц. I. 208. *Та була в мене жінка, та була в мене любка, та післала мене в ліс, щоб я її дров привіз*. Нп. *Та де! Да нѣтъ. Він добре співає?—Та де. Та-дже, та-жѣ, та-жѣ ж, та-ж. Сокращ. изъ та. аджѣ, та аджѣ ж. Да вѣдь, да вѣдь же. Ой відай ти слабій, хорій, ти мій милий Сосновиченьку?—Та-дже ви-диш, що не жарти!* Гол. I. 82 *Та-же ти знаєш, що я не маю нічого Та-же я тобі казав, що будуть гості*.

II. Та, мѣст женск. р. при муж. р. **той**.

III. Та! зват. пад. отъ **тато**. *Та! що ти робиш*. Шейк.

Табак, кѹ. м. Табакъ. Драг. 13. Ум. **Табачок**. *Хто нюхає табачок, то гетьманів мужичок*. Ном. № 12614.

Табак, ки, ж. 1) Нюхательный табакъ. *А що, понюхав табаки?* Ном. № 3968. *Я тебе зімну на табакѹ. Въ порошокъ тебя изотру!* 2)—вѣвча. Раст. *Lycoperdon Bovista*. Вх. Уг. 231. Ум. **Табачна**.

Табакерка, ки, ж. Табакерка. *Коли нагнувся табаки понюхати,—вона й побачила табакерку*. Рудч. Ск. II. 179. Ум. **Табакеронька**, **табакерочка**.

Табакерчина, ни, ж. Плоховатая табакерка. Ум **Табакерчинна**.

Табакити, ню, ниш, гл Грести кормом впередъ. Ейскъ.

Табатерка, **табатірка**, ки, ж.=**Табакерка**. *Дід виняв луб'яну табатирку*,

понюхав табаки Мир. ХРВ 53. Ум. **Табатірочка**.

Табачарка, ки, ж.=**Табакерка** Желех. **Табаченція**, ції, ж Шутиное отъ табака. Шейк.

Табачіна, ни, ж.=**Табак** Шейк Ум. **Табачинна**.

Табачити, чу, чиш, гл Нюхать табакъ. Шейк.

Табачка, ки, ж. 1) Ум. отъ табана. 2) Раст *Ranunculus sceleratus*. Вх. Пч. I. 12.

Табачковий, а, е. Имѣющій цвѣтъ нюхательнаго табаку. Шейк.

Табачник, ка, м. Нюхающий табакъ, приготовляющій или продающій его. Шейк

Табачників, кова, ве. Относящійся къ табачнику, принадлежащій ему. Шейк.

Табачниці, на, не. Прилежащій табачниці. Шейк.

Табачниця, ці, ж. Жевщина, вюхающая, приготовляющая или продающая табакъ. Шейк.

Табачок, чкѹ, м. Ум. отъ табак.

Табашний, а, е. Табачный.

Табашник, ка, м., и пр.=**Табачник** и пр. КС. 1882. III. 60.

Табин, ну, м Шелковаѣ плотная матерія. Шейк.

Табинбвий, а, е. Сдѣланный изъ табину. Шейк.

Табівка, ки, ж Кожаная сумка, носимая черезъ плечо на ремнѣ. Шух. I. 121, 128, 279.

Табір, бору, м.=**Табор**. Гол. IV. 403.

Табла, ли, ж.=**Табівка**. Вх. Зн. 68.

Таблиця, ці, ж. 1) Дощечка, таблица. *Стояла таблиця біла, а на ній були виписані мої грѣхи*. Гн. II. 76. 2) Класная доска. Шейк. 3) Вѣвѣска, доска съ надписью. *На стовпѣ таблицю прибив і*

на ті таблиці написав так: хто сюдою буде їхати, то непременно щоб сюди заїхав. Рудч. Ск. II. 92. Ум. Табличка, табличечка. Грин. I. 188.

Та́бор, ру, м. Стань, лагерь; обозь, таборь (у войска, чумаковъ, косцевъ и пр.). Маркев. 14. К. Досв. 7. *В яру колись гайдамаки табором стояли.* Шевч. Ум. Та́борик.

Таборі́тися, рюся, ринся, гл. Располагаться лагеремъ, станомъ, таборомъ. Шейк.

Таборі́ще, ща, с. Мѣсто прежняго табора, прежней стоянки, лагеря *Стойте ви залогами в старих таборищах.* К. Досв. 225.

Таборо́вий, а, е. Лагерный. К. ЧР. 309.

Таборува́ння, ня, с. Стояніе лагеремъ. Шейк.

Таборува́ти, рюю, еш, гл. Стоять лагеремъ. Шейк.

Таборя́нин, на, м. Находящійся въ лагерѣ, стоянкѣ, обозѣ. *Кругом добро всім таборянам чиниш.* К. МБ XI. 143.

Табу́в, на́, м. 1) Табунъ. Вас. 197. *Ой чий же то сивий коничок по табуні ходить?* Грин. III. 589. 2) Стая, стадо. *І тільки край ставка оставсь табун утят.* Греб. 387. *Дрохви, журавлі, хохітва підіймались табунами.* Стор. *Оселедці ходять табунами.* Шейк. *Табун горобців і табун мишей.* Грин. II. 244. Ум. Табу́нець, табу́нчик. *Засоромивсь осміяний горобець та й покинув ріднеський табунець.* Гліб

Табу́нний, а, е. Табунный, изъ табуна.

Табу́нник, ка, м. Табунщикъ. Шейк.

Табу́нників, кова, ве. Принадлежащій табунщику.

Табуно́вий, а, е. Принадлежащій табуну. *Коні табунові.* К. МБ. XI. 142. *Табунове поговисько.* Шейк.

Табу́нський, а, е. Находящійся въ табувѣ. *Що ти брикаєш, як табунська кобила?* Шейк.

Табу́нчик, ка, м. Ум. отъ табун.

Табу́рка, ки, ж. Верхъ телѣжний, будка, волочокъ. *У простий виз він тепер уже й не сяде, а дай йому візок да ще й з табуркою, щоб сонце йому не пекло у пику, або дощ не лив у потилицю.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Тавлѣ́тка, ки, ж. Аспидная доска. Шейк.

Та́волга, ги, ж. Раст. Spiraea. По

три пучки тернини і червоної таволги набірайте, бідного невольника по тричі в однім місці затинаяте. АД. I. 89.

Таволжа́ний, а, е. Относящійся кт. таволгѣ. Шейк.

Таволжѣ́ник, ка, м. 1) Spiraea crenata L. Анн. 339. 2—пұжний. Spiraea hypericifolia L. Анн. 340.

Та́врія, рії, ж. Таврическая губернія. *Що-весни йдуть було з ншого села у Таврію.* Грин. I. 109.

Тавро́ваний, а, е. Мъченый. Константиногр. у.

Тавро́т, та, м. Родъ дѣтской игры. Шейк.

Тага́н, на́, м. Таганъ, желѣзная подставка съ ножками, на которой варять кашу, раскладывая подъ ней огонь. Ум. Тага́нок, тага́нчик.

Тагана́шка, ки, ж. Одинъ изъ низшихъ сортовъ крымской соли. Сумск. у.

Тагано́к, ка́, м. Ум. отъ таган.

Таганува́ти, ную, еш, гл. Остановитьсѣ въ степи для приготовления кушавья. Шейк.

Тага́нчик, ка, м. Ум. отъ таган.

Таді́, тади́вай, нар.=Туди. Вх. Зя. 23. *Єно нам повіджь, ци не ішла таон, ци не ішла дака білаглова.* Гол. II. 10.

Та́ємний, а, е. Тайный, секретный. *Той діла їх розуміє і таємні мисли.* К. Псал. 75.

Тае́мниця, ці, ж. 1) Секретное мѣсто. 2) Тайна. *Маю я їдну таємницю, але ніхто її від мене не возьме.* Шейк.

Тае́мничий, а, е. 1) Таинственный. Мир. ХРВ. 353. К. Досв. 71. *Чули вони дивне таємниче слово.* К. Псал. 189.

Тае́мничо, нар. Таинственно. *Таємничо укуточку карти розклала.* Млак. 89.

Тае́мність, ности, ж. Тайна, секретъ. Чуб. I. 295.

Тае́мно, нар. Тайно.

Тае́мноці, щів, ж. Тайныя дѣла, вѣщ., которыя нужно скрывать. Шейк.

Та́їнство, ва, с. Таинство. *Таїнство странное і в Віфліємі чудо явное.* Колѣдка. Шейк.

Та́йти, таю́, їш, гл. Таить, скрывать, не обнаруживать. *Нічого гріха таїти.* Ном. № 7437. *Таїть у серці зло.* К. Псал. 100. *Гріхів не таїте.* АД. I. 177.

Та́їтися, таю́ся, їшся, гл. Скрываться, не обнаруживаться. *Що зробила—не таїсь, признайсь лучше.* Як ми не таїлись

од матері, а вона таки провідалася про наш гріх. Стор. М. Пр. 35.

Тайкомá, нар. Тайкомъ, тайно. Закликавши тайкома мудрі, Прод нильно в них винитувася. Св. Мл. II. 7. Росказувала раз, ти не мені, а тайкома од мене бабі. Г. Барв. 375.

Тáйна, ни, ж. = **Таємниця.** Господня тайна в тих, що Господа бояться. К. Псал. 57.

Тáйний, а, е = **Таємний.** Мил. 218. У свої тенета тайні чогою попали К. Псал. 18.

Тáйник, ка́, м. 1) Тайникъ, секретное мѣсто. Шейк. 2) Тайный проходъ. Шейк. Се мабуть тайник—печера, що йде під землею. К. МБ. XI. 147. Ум. Тайничок.

Тáйничобний, а, е. Относящися къ тайнику, спрятанный въ немъ.

Тáйничок, чка́, м. Ум. отъ тайник.

Тáйність, ности, ж. = **Таємність.** 1) Сказав велику тайність жінці. Грин. I. 187. 2) Скрытность. Яка в нього таємність. Шейк.

Тáйно, нар. = **Таємно.** К. Псал. 63.

Тáйстерка, ки, ж. Ум. отъ тайстра

Тáйстра, ри, ж. Сумка, котомка. Kolb I. 69. Ум. Тáйстерка, таїстронька, таїстрочка.

Тáйстрина, ни, ж. Старая, худая котомка. Шейк.

Тáйстровий, а, е. Относящійся къ тайстру. Шейк.

Тáйстронька, таїстрочка, ки, ж. Ум. отъ тайстра.

I. Так, нар. 1) Такъ, такимъ образомъ. Так Іван скакає, як му скринка грає. Шейк. Так саме, так са́мо. Точно такъ, такъ точно. А чом не так? А чому н нѣтъ? Грин. I. 63. Не з так. Не очень. А що ж вона, хороша?—Не з так то, поганенька. Кост. (О. 1862. VI. 49). Так-сяк. Кое-какъ. Сяк-так на косяк, аби не полюдськи. Шейк. Так таки́. Вотъ такъ. Так таки й поїду, тебе не спитавишсь. Так достоту. Такъ точно. Так достоту, як і торік гине товар на селі. Васидьк. у. Так то вже. Ужъ такъ, такъ сильно. Так то вже мене лає. МВ. (О. 1862. III. 41). 2) Безъ вѣдома, безъ того. Журбою не накликаю собі долі, коли так не маю. Шевч. 3) Да, такъ. Отсе, так, так! Сказав так, та не в смак. Шейк. 4) Такъ, безъ причини, безъ цѣли, безъ дѣла, напрасно. Я так прийшов. 5) За так грошей. Даромъ, безденежно, безвозмездно. Ум. Та-

кеньки, та́кечии. І так він те слово тихо, такеньки смутно промовив. МВ. (О. 1862. III. 55).

II. Так, сз. То = **дак.** Та як випустили його в море, так він то пурне, то вирне

Та́кання, ня, с. Даканье. Ум. Та́каннячко.

Та́кати, каю, еш, гл. Дакать, говорить та Шейк.

Такéлецький, а, е. Вогь такой большой. Шейк.

Такéнный, а, е. Вотъ такой. Маба та-кенька велика лізе через дорогу. Драг. 49.

Та́кеньки, та́кечки, нар. Ум. отъ так

Такі́, сз. 1) Таки все таки, при всемъ томъ. Хоть не своє—позичене, а все таки лихо. Шевч. З Запорожся понаходило таки чимало сичовиків. Стор. Не скажу таки тобі. Шейк. 2) Именно, же. Таки ж той самий осавула, що колись приходив за Василем, раз зайшов до Ганни в хату. Левиц. I. 59. Поїхали вони, моя прабаба, а її вже прапрабаба, із своїм таки чоловіком на ярмарок Г. Барв. 426.

Такі́й, а́, ё́. мѣст. 1) Такой. Увійшли у такий темний ліс, що тільки небо та земля. Рудч. Ск. II. 108. Не уродить сова сокола, ино таке як сама. Посл. Який їхав, таку здибав. Посл. 2) Сякий-такий, який-такий. Кое-какой, какой-нибудь. Сякий такий аби був, аби хліба роздобув. Шейк. Який-такий уряд лучший, ніж проста служба. Шейк. 3) Такого. Такъ много. А там такого старців, такого калік. Чуб. II. 131.

Такі́вський, а, е. Таковский. Такі́вський з лоба. Ном. № 4858. Еге, вона такі́вська була. Г. Барв. 423. Ми роду не такі́вського, ми роду королівського. Грин. III. 437.

Такі́сінський, а, е. Совершенно такой. Шейк.

Такі́сичкий, а, е = **Такі́сінський.** Шейк.

Такі́ський, а, е = **Такі́сінський.** Шейк.

Та́кнути, ну, неш, гл. Одн. в. отъ та-кати.

Та́ко, нар. 1) = **Так.** 2) Яко-та́ко. Кое-какъ.

Тако́вий, а, е. Таковой, такой. Не при-брана, не готова—йди душа такова. Ном.

Тако́ж, нар. Также. А що його любка уже без ума, мабуть також не знав. Федьк.

Та́кой, нар. = **Також.** Шейк.

Такось, нар. Такъ. Шейк. Якось-тáньсь буде. Какъ-нибудь будетъ

Такрі́чний, а, е=Торі́шний. *Збі́же нас такрі́чне*. Шейк.

Такса, см, ж. Такса.

Таксатор, ра, м Таксаторъ, оцѣнщикъ лѣсовъ и угодій по ихъ доходности.

Таксаторів, роза, ве. Принадлежащій таксатору. Шейк.

Таксаторський, а, е. Таксаторскій.

Такса́ція, ції, ж. Таксація, оцѣнка лѣсовъ и земель по ихъ доходности. Шейк.

Таксува́ти, сую, еш, гл. Оцѣнивать. *Лѣлять оцѣнку. Де́сь там зроби́ли плуг і ходи́ли по сві́ті таксува́ти, що плуг ва́рт*. Гн. I. 39.

Такува́ти, кую, еш, гл.=Атакува́ти. *Січ такува́ли*. Драг. 211.

Тал, лу, м. Проталина. Левч. 132. **Та́лом талува́ти**—вхати савми по протавшему сѣвгу. Левч. 132.

Та́ла, лі, ж. Раст. *Salix pentandra* L. Аня. 310.

Талаба́йти, баю, іш, гл. Тревожить? возмущать? *Не всту́няйте, сильні́й бояре, не талаба́йте золото́ї ці́шейки*. Гол. IV. 334.

Талба́н, ну, м. Раст.: а) *Thlaspi arvense* L. ЗЮЗО. I. 138; б) *Spiraea Filipendula* L. ЗЮЗО. I. 137.

Талаба́няти, вю, виш, гл. Болтать вздоръ. Шейк.

Талажча́ник, ка, м. Раст. *Salix viminalis* L. Аня 311.

Талала́й, лая, м. Болтунъ, говорунъ. Въ загадкѣ: *За бі́лою бере́зою талала́й пле́ще*. ХС. III. 63.

Талала́йка, ки, ж. 1) Болтунья. *Баба-талала́йка*. 2) Особый родъ иѣсни. Гол. IV. 485.

Талала́йко, ка, м.=Талала́й. *Ой за бі́лим частокі́лом талала́йко ска́че*. Ном., стр. 297, № 288.

Таламба́с, су, м.=Тулу́мбас.

Тала́н, ну, м. Судьба, счастье. *Не то талан, що ле́жить, а то, що бі́жить*. Ном. № 7231. *І талан, і безталанне все, ка́же, від́ Бога*. Шевч. *Вже як ко́му на сі́м сві́ті не талан, щастя-до́лі нема....* Г. Барв. 119. *Хоч хоро́ша—не хоро́ша, та́ки в не́й талани: на ули́ці хлопці́ б'ють́ся, на коша́рі бари́ни*. Мил. 100. Ум. Таланок, тала́нонько, таланчо́к. *І сам поли́ну в чу́жу сторо́ну, в чу́жу*

стороно́ньку шука́ть тала́ноньку. О. 1861. IV. 93

Тала́нда́ти, даю, еш, тала́ндува́ти, дую, еш, гл. Ходить около хозяйства, досматривать за нимъ, хлопотать. Шейк. *Тала́нду́ю коло́ худо́би*. Вх. Зн. 68.

Тала́ні́стий, а, е. Счастливый, удачливый. *Я́кий ти, Хведоре, тала́ни́стий* Волч. у.

Тала́ні́ти, ніть, гл. безл. Удаваться *Мені́ не тала́ни́ть*. Шейк.

Тала́нли́вий, а, е Счастливый. Шейк.

Тала́нливо, нар. Счастливо.

Тала́нний, а, е. Счастливый. Шейк.

Тала́нниця, ці, ж. Счастливая. Шейк.

Тала́но́вї́тий, а, е Даровитый, способный, талантливый.

Тала́но́вї́тість, тости, ж. Даровитость, талантливость. Шейк.

Тала́но́вї́то, нар. Даровито, талантливо.

Тала́но́к, ну́, тала́нонько. ка, тала́ночо́к, чу́, м. Ум. отъ талан.

Тала́нт, ту, м. Талантъ, дарованіе.

Тала́п! меж. 1) Для выраженія паденія во что-либо жидкое; для выраженія брызговъ какой-либо жидкости. *Грязю́ка з ко́леса тала́п на нього*. Шейк. 2) Для выраженія удара чѣмъ-нибудь плоскимъ *Він його тала́п до́лоною по ни́ці*. Шейк. **Тала́п-тала́п!** Для выраженія плаванія, бултыханія руками или лапами животного.

Тала́пання, ня, с. 1) Названіе дѣйствія отъ глагола тала́пати. 2) Пачкотня *Хиба се робо́та—ті́льки тала́пання*. Брацл. у.

Тала́пати, паю, еш, гл. 1) Издавать звукъ, какой происходитъ отъ паденія чего-нибудь въ жидкость; плескаться чѣмъ-нибудь жидкимъ. Шейк. 2) Мутить воду, плескаясь въ ней. *Не тала́пай во́ду*. Шейк. 3) Марать, начкать грязью или вообще чѣмъ-нибудь жидкимъ.

Тала́патися, паюся, ешся, гл. Плескаться въ грязи, возиться съ грязной работой *Оп'тепер і тала́пайся коло́ тих бу́ряків*. Брацл. у. *Качки тала́паються в ка́лабати́ні*. Шейк. *Тала́пається по боло́ту*. Хотин. у.

Тала́пнути, ну, неш, гл. Ударить, треснуть. *Підійшо́в ме́дві́дь до́ вепра́, як тала́пне́ его́ поза́вуш*. Гн. I. 164.

Тала́, сз.=Але.

Тала́ж, сз.=Алеж. *Хоч правду́ же́нуть лю́де, т'але́ж прав́да за́вше́ буде́*. Шейк.

Та́лий, а, е. Оттаявшій, растаявшій.

Талина́, ни́, ж. Растаявший санный пугъ. *Не хоче талиною їхати, а щоб я їхав.* НВолын. у.

Талі́г, га?, м. Телѣга? Гол. III 247.

Талі́р, ра, м. = **Тарі́ль.** Внесли три таліри червінців. Шейк. *Нема токара вдома, поїхав до Мугильова дерева купувати, таліри виробляти.* Грин. III. 520.

Талі́рка, ки, ж. = **Тарі́лка.** Без ножи і без талірки мос серце крас. Г. Барв. 387. *Талірки бувають плиткі, плескаті і глибокі.* Шейк. Ум. Талі́ронька, талі́рочка.

Талі́рковий, а, в. Тарелочный. *Талі́ркова фабрика.* Шейк.

Талі́ронька, талі́рочка, ки, ж. Ум. отъ талі́рка.

Талі́рчина, ни, ж. Уничж. отъ талі́рка.

Талі́й, лія, м. Раст. *Triticum dasyanthum* Ledeb. Анн. 362.

Талі́я, ліі, Талья́, льї, ж. Италия. Жетех. Гол. III. 120.

Талі́ян, талья́н, на, м. Итальянецъ. *Квартиру ми мали в одного старого купця, таліяна.* Федьк. Пов. 47. *Сама таліяна обойму.* Гол. III. 445

Талі́янець, талья́нець, нця, м. = **Талі́ян.** Жетех.

Талі́янка, талья́нка, ки, ж. Итальянка.

Талі́янський, талья́нський, а, в. Итальянский Жетех. Млак. 98.

Талі́янчин, талья́нчин, на, ве. Принадлежащий итальянкѣ.

Талмуд, ду, м. Талмудъ. *На підсіні в малій хаті сидить старий хусит, в опівночі над талмудом бороною трусить.* Гудан. I. 42.

Талові́на, ни, ж. Проталина, подтаявший снѣгъ. Мнж. 193. *Десь-не-дєсь сніжок, більш таловина.* Харьк. г.

Талові́рка, ки, ж. Родъ сельдя. *Всєм хур провадив риби там був оселедець, лящ, сула, тарань, чахоня, чабаки, севрюга, короп, щука, талові́рка, лин і окунь.* Мкр. Н. 7.

Талува́ння, ня, с. 1) Топганіє, вытапываніє. Шейк. 2) = **Нехтування.**

Талува́ти, лую, еш, гл. 1) Топгати. Вх. Зн. 68. *Свині город талують.* Шейк. 2) = **Нехтувати.** *Талувать, нехтувать одержину.* Ном. № 11133. *Я тобі казав: не талуй віри.* Шейк.

Тальба, би, ж. Плогъ сплавного дере-

ва; на немъ есть керма и сохар. (См.) Шух. I. 181.

Талья́, талья́н и пр. См. **Талі́я, талі́ян** и пр.

Талья́н, на, м. Сѣть, опускаемая на дно моря и поднимаемая четырьмя шестами, когда надъ ней будетъ рыба. Шейк.

Талі́палка, ки, ж. 1) Женищина, которая возится съ какой-нибудь жидкостью, какъ то: мажетъ комнату, бѣлить, красить что-нибудь, моетъ и т. п. Шейк. 2) Замарашка, пачкуня, неряха. Шейк.

Талі́пало, ла, с. 1) Мужчина, который возится съ жидкостью, разливая ее. Шейк. 2) Пачкунъ, неряха. Шейк.

Талі́пані́на, ни, ж. 1) Занятіє, возня съ чѣмъ-либо жидкимъ. Шейк. 2) Пачковня *Не люблю тої таліпаніни коло хати.* Шейк.

Талі́пання, ня, с. = **Талапання.**

Талі́пұ-талі́пұ! меж. для выраженія продолжительнаго равномернаго болтанія въ жидкости. Шейк.

Талі́пұщий, а, в. Любящій возится съ жидкостью, разливать ее. Шейк.

Таля́р, ра, м. 1) Талеръ, серебряная монета въ 75. коп. Гацук, Укр. аб., 101. *Заплатила... біленькими талярами.* Гол. I. 3. *У туркени у кишені таляри, дукати.* Шевч. *Три таляри пропила іще и п'яна не була.* Грин. III. 327. 2) Большая пуговица, трехъ дюймовъ въ діаметрѣ, нашиваемая на суконномъ верхѣ мѣховой шапки галицкаго мѣщанина. Гол. Од. 18. Ум. Таля́рик, таля́ричок, таля́рби, таля́ронько, таля́рочок. Грин. III. 261.

Таля́ровий, а, в. Относящійся къ таляру.

Таля́рби, рба, таля́ронько, ка, таля́рочок, чка, м. Ум. отъ таляр.

Там, нар. 1) Тамъ. *Там добре, де нас нема.* Шейк. 2) Туда. *Де їдять, там пхайся.* Шейк. 3) Тогда, въ такомъ случаѣ. *Ой там то тяжко, ой там то гірко, як хто кого невірнo любить.* Грин. III. 242. Ум. Талі́менька, талі́меньки, талі́мечка, талі́мечки, талі́мна, талі́мки, тамкива. Грин. III. 688.

І. Талі́ма, ми, ж. Запруда, дамба.

ІІ. Талі́ма, нар. Тамъ. Шейк.

Талі́маді, нар. = **Туди.** Вх. Лем. 472.

Талі́мадиль, нар. = **Туди.** Вх. Уг. 270.

Талі́марікс, ксу, м. Раст. *Tamarix tetrandra* Rall. ЗЮЗО. I. 138.

Талі́мбур, ру, м. Водяное растеніє = **Куширь?** *Водай тоті да й річечки тамбу-ром заросли.* ЗЮЗО II. 467

Тамбурковий, з, е. Шитий на тамбурку. *Тамбуркова робота*. Шейк.

Тамбурок, река, м. Родъ ручныхъ плещь Шейк.

Тамовька, **таменька**, **тамечка**, **тамечки**, нар. Ум. отъ там.

Тамешній, я, в. Тамешній. *Познавши його тамешні люди, послали по всій тій околиці і приводили до нього всіх недужих*. Св. Мт. XIV. 35.

Тамка, **тамка**, **тамкева**, нар. Ум. отъ там.

Тамок, нар. = Там. Вх. Лем. 472.

Тамтади, нар. = **Тамтуди**. Тамтади лежить давна стежка. Гол. II. 41.

Тамтадіаль, нар. = **Тамтуди**. Гол. II. 730.

Тамтешній, **тамтешний**, а, е = **Тамешній**. Заплакала та за нею вся тамтешня шляхта. Гол. I. 68. Тамтешні люди. Мир. ХРВ. 215.

Тамто́й, а́, е́ Тотъ. Грин. III. 323. *Вув на тамтім світі*. Гв. II. 65. *На тамтім боці*. Шейк.

Тамтуді, нар. Туда. Тамтуди мають вихід на своє поле. МУЕ. III. 55.

Тамтудію, нар. = **Тамтуди**.

Тамтуський, а, е Тамешній. *Михнівські цигани і тепер ще домагаються від тамтуських жидів два дні роботизни*. Гв. II. 228.

Тамування, ня, с. Остановка, задержаніє, препятствіє теченію.

Тамувати, м'юю, еш, гл. 1) Останавливать, удерживать. *Кровцю тамували*. Гол. I. 93. *Тиха вода греблю рве, а бистра тамує*. Ном. № 3030.

Тамусь, нар. = Там. Вх. Лем. 472.

І. Танані! меж., вираз. удивленіє. Шейк.

II. Танані, ні, ж. Употребл. только въ загадкѣ для означенія мактри. *Отака танана*. Ном. № 395, стр. 301.

Танас, са, м. Игра въ жмурки Шейк. Ся. Панас.

Танді́та, ти, ж. 1) Толкучка, мѣсто продажи старыхъ вещей. Св. Л. 134. *Я купив камизельку на тандиті*. Шейк. 2) Старье, хламъ. *Цюю тандиту вже пора б пороздаровувати вбогим*. Шейк.

Танді́тний, а, е. Относящійся къ толкучкѣ, продаваемый на толкучкѣ, поношенный, нікуда негодный. Шейк.

Танді́тник, ка, м. Ветшникъ, старьевщикъ. Шейк.

Тандитникування, ня, с. Торговля старыми вещами

Тандитникувати, к'юю, еш, гл. Торговать старыми вещами, быть старьевщикомъ. Шейк.

Танді́тви́ця, на, не. Принадлежащій старьевщицѣ. Шейк.

Танді́тниця, ці, ж. Старьевщица, ветшница. Шейк. Ум. Танді́тничка.

Тане́ць, нцю, м. 1) Танецъ. *В танці два кінці. або сам упадеи, або тебе трутьяи,—а все наб'єшся*. Шейк. 2) Кривій—Родъ хоровода Грин. III. 97. Ум. **Танчик**. Гол. IV. 93.

Тане́чниця, ці, ж. Танцорка. *Лядаякій танечниці і фартух на заваді*. Чуб. I. 297.

Танжі́р, ра, м. = **Тарілка** Вх. Зя. 68.

Тані́стра, ри, ж. Ранецъ. Гв. II. 50.

Тано́к, вка, м. Хороводъ. *Взявши віночок, піиду в таночок гуляти до дівок*. Чуб. V. 485. **Танок** вести, водіти. Вести хороводъ Ум. **Танчок**, **танчок**. *А там по риночку танчок ходить, а мій миленький танчок водить*. Мил. 86.

Тану́ти, ну, неш, гл. Таять. *Віск од жару тале*. К. Псал. 149.

Танце́рник, ка, м. Раст. *Malva sylvestris* L. Лян. 208.

Танці́вник, ка, м. Танцоръ. Употребляется у гуцуловъ, но въ формѣ **данці́вник**. Шух. I. 33.

Танцю́вання, ня, с. Танцованіє Шейк. Ум. Танцю́ваннячно.

Танцю́вати, цюю, еш, гл. Танцовать. *Чи танцювать, то й ушкварять, аж земля трясеться*. Шевч.

Танцю́ра, ри, об. Танцоръ, танцорка. *Співак, танцюра на всі руки*. Котл. Ев. IV. 11.

Танцю́ристий, а, е. Любящій танцовать.

Танцю́ри́ха, хи, ж. Названіє пѣсни у Стороженка: *А ну лишень пісню танцюриху*. Стор. М. Пр. 159.

Та́нчик, ка, м. Ум. отъ танецъ.

Тань, ні, ж. Оттепель? *Як у тань тале*. Ном. № 10818. *У тань піти, ста́ти*. Пропастъ, исчезнуть (о деньгахъ, богатствѣ и пр.) Мнж. 60, 169.

Тапча́н, на, м. Родъ досчатого дивана. *Тато сидів коло вікна на тапчані*. Св. Л. 11. Ум. **Тапчаник**, **тапчанчик**.

Тапчані́на, ни, ж. Плохой тапчан. Шейк.

Тапча́ник, ка, м. Ум. отъ тапчан.

Тапча́нник, ка, м. Мастеръ, дѣлающій тапчані. Шейк.

Тапчѣнників, кова, вѣ. Принадлежній мастеру, дѣлающему тапчані. Шейк.

Тапчѣнчик, ка, м. Ум. отъ тапчан.

Тарабан, на, м. Барабанъ. Ном. № 835. Ум. Тарабанецъ, тарабаник, тарабанчик.

Тарабанити, ню, ниш, гл. Барабанить. *Тарабанив пальцями по столу.* Св. Л. 234.

Тарабанчик, ка, м. 1) Ум. отъ тарабан. 2) Барабанщикъ. *В чистім полію тарабанчик б'є.* Гол. I. 136.

Тарагунитися, нюся, нишся, гл. Двигаться всею массой. Брацл. у.

Тарадайка, ки, ж. Родъ экипажа. Колл. Ен. VI. 33. *Іхала Хима з Русалима білою кобилою: тарадайка торкоче, кобила бігти не хоче.* Ном. № 11439. Ум. Тарадаєчка.

Тарадайчина, ни, ж. Плохая тарадайка.

Таралишник, ка, м. Раст. *Gentiana cruciata* L. Авн. 154.

Таран, на, м. 1) Долбня на маслобойнѣ. Сумск. у. Шух. I. 163. См. Олійниця. Пішов тарані ганять. Началь стучать. Ном. № 3141. 2) Пестъ въ сукновальнѣ. Мик. 481. 3) = Тараня. 4) Оспина, слѣдъ оспы. *Хоч тарани на виду, але маслак до ладу.* Ном. № 7317. 5) Родъ дѣтской игры. КС. 1887. VI. 479. Ів. 66.

Тараніна, ни, ж. Одна тарань. Зміев. у. Ум. Таранінка.

Таранка, ки, ж. Рыба *Lenciscus Heckeii Nordm.* Шейк.

Таранкуватий, а, е. Рябой, имѣющій слѣды оспы. Черк. у. *Таранкувате лице мов ще дужче порябіло.* Мир. ХРВ. 176.

Таранник, ка, м. Рыба лещъ, *Abramis brama* L. Шейк.

Тарановий, а, е. Относящійся къ тарану.

Тарантля, лі, ж. Тарантуль. Вх. Зн. I. 17.

Тарануха, хи, ж. = Тараня. Зміев. у.

Таранчити, чу, чиш, гл. Терзать. *Покликали мого сина і давай його удвох бити та штовхати. Таранчили, поки впав мертвий.* Верхнедніпр. у. (Залюб.).

Таранька, ки, ж. Ум. отъ тараня.

Тараня, ні, ж. Рыба тарань, *Abramis vimbra* L. *Чумака чумака таранею допика, а сам у його з воза потягує чабака.* Ном. № 13570. Ум. Тараньна.

Тарапата, ти, ж. 1) Родъ игры въ мячъ. О. 1861. XI. Св. 36. 2) Хлопоты, беспокойство. *Не старіють літа, тільки тарапата.* Ном. № 7248. Ум. Тарапатна, тарапаточка.

Тарапаты, ті, ж. Пороховница, патрон-танъ. Черном.

Тарапунька, ки, ж. Раст. *Cucurbita Pepo* Var. *Citriformis*. ЗЮЗО I. 120.

Тарара! меж. Подражаніе крику синицы, которая сиди въ лѣткѣ будто бы говорила: *Цінъ, цінъ, тарара, усюди діра, та нікуди вилізти.* Ном. № 2062. Поговорка эта употребляется и въ переносномъ смыслѣ, когда говорятъ о безвыходномъ положеніи.

Тараракання, ня, с. Издаваніе звука тарара: повтореніе одного и того же; переливаніе изъ пустого въ порожнее. Шейк.

Тараракати, каю, еш, гл. Издавать звукъ тарара; твердитъ одно и то-же; говорятъ вздоръ. Шейк.

Тарарѣх! меж. для выраженія удара или паденія, сопровождающихся шумомъ. Шейк. *Тарарѣх дурня по ногах, то він і присяде.* Ном. № 3951.

Тарарѣхнути, ну, неш, гл. 1) Нанести ударъ, сопровождающійся продолжительнымъ шумомъ. Шейк. 2) Упасть съ шумомъ. Шейк.

Тарас, су, м. Фашишникъ, хворостъ для галей. *Греблі з тарасу помережили річку.* Левин. I. 94.

Тарасіна, ни, ж. Хворостина изъ фашишника. Вх. Зн. 68.

Тараскавка, ки, ж. = Тарахкавка. Вх. Зн. 68.

Тараскало, ла, с. = Тарахкавка. Вх. Зн. 68.

Тарасувати, сую, еш, гл. Мостить дорогу тарасомъ.

Таратотіти, чү, тіш, гл. Равномѣрно стучать чѣмъ-нибүдъ, издавать звукъ. *Решето тараточе да чогось воно хоче.* МУЕ. III. 125.

Таратура, ри, ж. Родъ постнаго кушанья изъ вареной свеклы, соленыхъ огурцовъ, хрѣну и луку съ постнымъ масломъ. Чуб. VII. 440.

Тарѣх! меж., выраж. стукъ паденія, ударъ, грохотъ. *Тарах щастя в хату.* Ном. № 2059.

Тарѣхкавка, тарѣхкалка, ки, ж. Родъ трешетки, колотила. Вх. Зн. 15.

Тарѣхкало, ла, с. Погремушка, родъ дѣтской игрушки. Шейк. Ум. Тарѣхкално, тарѣхкальце.

Тарѣхкання, ня, с. Стукъ, стучаніе. Шейк.

Тарѣхкати, каю, еш, гл. Стучать, уда-

рять, грохотать. *Тепер собі тарахкай із гармат.* К. ПС. 147.

Тарахкотання, ня, с. Скорое и продолжительное стучаніе. Шейк.

Тарахкотання, ни, ж. Усиленная стукотня. Шейк.

Тарахкотати, кочу́, ти́ш, гл. Скоро и сильно стучать, однообразно стучать, грохотать. Шейк.

Тарахкотілка, ки, ж. Плохая повозка *їхала Хима з Ірусалима: тарахкотілка теркоче, а коник бігти не хоче.* Ном. № 11439.

Тарахкотіти, чу́, ти́ш, гл.=Тарахкотати. Грин. Ш. 138.

Тарахнути, ну, неш, гл. 1) Стукнуть, бросить съ шумомъ на землю. 2) Ударить. *Яким тарахнув кулаком по столу.* Левиц. I. 281.

Тарахта, ти, ж. ? Въ загадкѣ: *Плахта-тарахта усе поле збігає* (борона). Шейк.

Тарахтати, таю, еш, гл. Грохотать. *Грімить і тарахтає.* К. Іов. 81. *Тая буря не унімала, а все злійш громом по небу тарахтала.* Макс. (1849), 28.

Тарган, ня́, м. 1) Тараканъ, *Blatta*. Вх. Зн. I. 5. *Та й хороша: як тарган у сметану впав.* Кобел. у. 2) Названіе вола дымчатого цвѣта. КС. 1898. VII. 43. Ум. **Тарганецъ, тарганчик.**

Тарганіна, ни, ж. Дерганіе, тасканіе. Шейк. Ум. **Тарганінка.**

Тарганіння, ня, с. Раст. *Veratrum*. Анн. 373.

Тарганіти, ню, ниш, гл. Тащить, тянуть. Борз. у.

Тарганитися, нюся, нишся, гл. Тащиться. *Куди мені тарганитися, старому, по бабу?* ЗЮЗО. I. 50.

Тарганів, нова, ве. Принадлежащій, свойственный таракану. Шейк.

Тарганія, ня, с. Дерганіе, тасканіе. Шейк.

Тарготіти, гочу́, ти́ш, гл.=Торохтити. *Лруг (у гончара) тарготить.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Тарель, ля, м.=Таляр. *Да пойди до жида-рандара, да положи битий тарель, щоб позволив церкву одчинити.* Нп.

Тарітися, рюся, рішся, гл. Пачкаться въ грязи. Шейк.

Тарівка, ки, ж.=Тарілка 1.

Тарілець, льця, м. Ум. отъ таріль. Шейк.

Тарілка, ки, ж. 1) Тарелка. *Там їли... з нових кленових тарілок.* Котл. Ев. I. 18. *Хоч за копійку, та на тарілку.* Посл. 2) Часть шерстобитнаго лука (см.). Черниг. у. Ум. **Тарілочка.**

Таріль, реля, м. Блюдо; тарелка. Шух. I. 308, 251. *Таріль точений.* Год. IV. 6. Ум. **Тарілець, тарільчик.** АД. I. 34

Таркан, ня́, м.=Тарган. Драг. 52. *Лучче маленька рибка, як великий таркан.* Ном. 7293.

Тарканістий, а, е. Неоднокрапный, неоднотвѣтный, пестрый. Вх. Зн. 68.

Тарканіще, ща, м. Ув. отъ таркан. Шейк.

Тарка́тий, а, е=Тарканистий. Шейк.

Тарка́ч, ча́, м. Конь бѣлый съ черными или рыжими пятнами.

Тарко́, ка́, м. Кличка пестрой собаки. Шейк.

Таркотати, кочу́, чеш, гл.=Сокотати 1. *Курка не торкоче.* Грин. Ш. 511.

Тарлаба́н, на, м. Раст. *Spiraea Filipendula* L. Анн. 339.

Та́рниця, ці, ж. Деревянное сѣдло. Вх. Зн. 61. Шух. I. 78. 252.

Таро́висько, ка, с. Мѣсто, гдѣ скотъ катагся. Вх. Зн. 68.

Тарпа́н, ня́, м. Дикій конь. Екатериносл. у. Херс. г. Слов. Д. Эварн.

Та́рсувати, сую, еш, гл. Тормонить. *Вони давай його тарсувати.* Новомос. у.

Тарта́ж, ка́, м. Ізсопильный заводъ. Ум. **Тартачок.**

Тартако́вий, а, е. Относящійся къ тартаку Шейк.

Тарта́чина, ни, м.=Тартак. Шейк. Ум. **Тартачінка**

Тарюва́тися, рююся, ешся, гл. Часо пачкаться въ грязи. Шейк.

Тарі́тися, ріюся, ешся, гл. Валяться въ грязи и пр. Шейк.

Та́сінька, та́сичка, ки, ж. Ум. отъ тася

Таскані́на, ни, ж. 1) Продолжительное перетаскиваніе; возня при перетаскиванні. Шейк. 2) Драка, потасовка. *Була там тасканина.* Ум. **Тасканінка.**

Таска́ння, ня, с. Тасканіе. Шейк.

Таска́ти, ка́ю, еш, гл. Таскать. *Він і таска їй (відьму) на собі до світа.* Драг. 71. *Свиня солому таскає,—холод буде.* Шейк.

Таска́тися, ка́юся, е́шся, гл. Волочить-ся, шляться.

Тасува́ти, с́юю, еш, гл. 1) Ташить. *Вода так її в пріреву й тасує.* Харьк. у. 2) Колотить. *Києм тасував він смерть суху, безносу.* Мкр. II. 34.

Тась-тась! меж. для призыва утокъ. Херс. г. Полт. Kolb. I. 66.

Таська, ки, ж. Ум. отъ тася.

Таськало, ла, об. Кричащій: тась тась! Шейк.

Таськання, ня, с. Призывъ утокъ крикомъ: тась-тась! Шейк.

Таськати, каю, еш, гл. Призывать утокъ крикомъ: тась-тась! Шейк.

Тасю́-тасю́! меж.=Тась-тась. *Тасю-тасю, качуре, додому! продам тебе жи-дові рудому.* Ни.

Тасю́кати, каю, еш, гл. Кричать: тасю-тасю! Шейк.

Тася, сі, ж. Дѣтск. утка. Шейк. Ум. Таська, тасінька, тасічка.

Тат, сз. Вѣдь, да вѣдь. *А ти, дівча, дівчаточко, не лакомся на 'ня, там я духовна особа, не пойдеш ти за 'ня.* Гол. III. 248.

Татáр, ра, татáрин, на, м; мн. ч. та-тáри и татáрове. Татаринъ. *За козака рушник дала, за татарар заміж пішла.* АД. I. 138. *У городі Килії татарин си-дить бородатий.* АД. I. 169. *Були ж в мене гості татарове.* АД. I. 164. Ум. Татáронько. *Були в мене гостоньки, мо-лоді татароньки.* АД. I. 164.

Татарáк, ку, м. Раст. *Asorus Calamus* L.

Татарáковий, а, е. Относящійся къ та-тараку. Шейк.

Татарва́, ві, ж. соб. Татары.

Татарéнко, ка, м. Татаринъ, сынъ та-тарина. *Гей одсунься, миленька, нехай заб'ю татаренка.* АД. I. 164.

Татáрин. См. Татар.

Татáринів, нова, ве. Принадлежащій татарину. *Татаринаголова.* Морд. Оп. 85.

Татáрка, ки, ж. 1) Татарка. *Загадав татарин татарці пару коней сідлати.* АД. I. 172. 2) Раст. *Allium fistulosum* L. Анн. 23. 3) Шеница арнаутка. *На св. Марка ранній овес, а пізня татарка.* Ном. № 444. 4) Сортъ дыни. 5) Смущо-вая шапка съ сѣуженнымъ илисовымъ верхомъ. Вас. 156. Ум. Татáронька, татáрочка.

Татáрник, ка, м. Раст.: а) *Opopordon*

Acanthium L. Анн. 232; б) *Sanguisorba officinalis*. Шух. I. 22.

Татáронька, татáрочка, ж. Ум. отъ татарна.

Татáронько, ка, м. Ум. отъ татарин.

Татáрський, а, е. 1) Татарскій. 2) Та-тáрське з'яля. Раст. *Asorus calamus*. ЗЮЗО. I. 109.

Татарува́тий, а, е. Свойственный тата-рину. *Дикі татаруваті ідеали* К. Кр. 36.

Татарча́, ча́ти, с. Татаренокъ. Ум. Та-тарча́тко. *Ідитині приспівала: „люлі-люлі, татарчатко!“* АД. I. 290.

Татарченá, ня́ти, с=Татарча. Ум. Татарченáтко.

Татáрчин, на, не. Принадлежащій та-таркѣ.

Татарчу́к, ка́, м. 1) Молодой татаринъ. 2) Татарскій потомокъ. Шейк.

Татáрщина, ни, ж. 1) Татарщина, та-тарскіе обычаи, привычки. 2) Татарская земля.

Татарю́га, ги, м. Ув. отъ татарин. *Ей ти, татарюго, сидий бородатий, на що ти уповаєш?* АД. I. 172.

Татéньків, кова, ве. Отцовскій.

Татéнько, татéчко, ка, м. Ум. отъ тато.

Татів, това, ве. Отцовскій. Татова хата. Тюрма. Шейк.

Таткі́в, кова, ве. Принадлежащій ба-тюшкѣ, батюшкинъ. *Перевезу добро на таткове гумно.* Грин: III. 19.

Татко, ка, м. 1) Ум. отъ тато. *Благо словилась Марусенька да у свого татка на посадоньку сісти.* Мет. 175. 2) Свя-щенникъ. Гол. IV 347.

Тáто, та, м. Отець. *Вийди, доню, на улицю тата визирати.* Лукаш. 125. Ум. и ласк. Тáтко, татéнько, татéчко, тá-тонько, тáточко, татúльо, татúленько, татúнь, татúньо, татúсь, татúсьо, татúсик, татцьо. тат-ценько. Гол. I. 335. *Ой татоньку, мій голубоньку!* Мет. 155. *Ми з мамою щось порались коло печі, а татуньо були в церкві.* КС. 1883. II. 466. *Татуся...* на той раз не було. Сим. 230.

Тáтовьків, кова, ве=Таткі́в. Шейк.

Тáтовько, ка, м. Ум. отъ тато.

Тáточків, кова, ве=Таткі́в. Шейк.

Тáточко, ка, м. Ум. отъ тато.

Татoшник, ка, м. Раст. *Ranunculus Cassubicus* L. Анн. 291.

Татува́ти, т́юю, еш, гл. Быть отцомъ, имѣть дѣтей. Шейк.

Татúленьків, кова, ве, татулів, лева, ве. Принадлежащій татúлеві.

Татúльо, ля, м. Ласк. отъ тато. Ум. Татúленько.

Татúненьків, татúнечків, кова, ве. Принадлежашій татунечкові.

Татúний, на, ве=Татунів.

Татúнів, ньова, ве. Принадлежашій татуньові.

Татúнь, ня, м. Ласк. отъ тато. Ум. Татúнцо.

Татúньо, ня, м. Ласк. отъ тато. *Просили татуньо й мамуня і я васеці прошу.* Шейк. Такъ называють на Волини также и священника: *Що ж, татуню, чи підете ховати, чи ні?* О. 1862. IX. 52, 53. Ум. Татúненько, татúнейко, татúнечко.

Татúньців, цева, ве. Принадлежашій татунцеві.

Татúняти, няю, еш, гл. Часто упоминать въ разговорѣ слово татуньо. Св. Л. 249.

Татúсеньків, татúсечків, кова, ве. Принадлежашій татусеві.

Татусів, сэва, ве=Татусеньків.

Татúсь, татúсьо, ся, м. Ласк. отъ тато.

Татúхна, ни, м. Ласк. отъ тато. *Живи ж, мой татухна, без мене.* Чуб. IV. 280.

Татців, цева, ве=Таточків. Шейк.

Татцьо, ця, м. Ум. отъ татко. Вх. Лем. 472.

Тать, сэ=Тат. Гол. III. 412, 414.

Тафá, фй, ж.=Тахва Рудч. Чп. 11.

Тафля, лі, ж.=Тахля. Ум. Тафельна. МУЕ. I. 189.

Тахвá, хви, ж. Артель рыбаковъ. Влс. 189.

Тахелька, ки, ж. Ум. отъ тахля.

Тахлювати, хлюю, еш, гл. Тасовать (карты). Мнж. 193.

Тахля, лі, ж. 1) Оконное стекло. *В деяких вікнах зовсім не було тахоль.* 2) Плита. Ум. Тахелька.

Тахтарити, рю, риш, гл. Тащить. *Да взяв милую да й на двір тахтарить.* ЗЮЗО. I. 39.

Таця, ці, ж. 1) Поднось. К. МБ. XI. 147. *Кругом стін полиці, а на тих полицях срібні, золоті і кристалеві кубки, коновки, пляшки, таці.* К. ЧР. 38. 2) Дірка таця. Раст. *Senecio umbrosus* W. et Kit. Шейк. Ум. Тацьна, тацечка.

Тачати, чаю, еш, гл. Катать (бѣлье). Шух. I. 154. АД. I. 7. *На Дунаю пра-на, на шнурах вішана, на маглі тача-на.* Гол. IV. 164

Та́чечка, ки, ж. Ум. отъ тачка.

Тачівка, ки, ж.=Качалка. Шух. I. 154. *Та макого ся женим, тачівка замуж йшла.* Гол. II. 132.

Тáчка, ки, ж. Тачка. Фр. Пр. 119. *Везуть люде тачку.* Грин. I. 38. Ум. Та́чечка.

Таш, шу, м. ташá, ші, ж. Балаганъ, палажка. Харьк. Полт. Херс. Въ словарь Д. Эварн.—родъ брезента для накрыванія возовъ; полотно, которымъ обтянуть балаганъ. Екатериносл. у.

Тáшка, ки, ж. Кожаная дорожная сумка, носимая крестьянами, особенно гуцулами, черезъ плечо, украшенная мѣдными пуговицами и друг. мѣдными украшеніями. Гол. Од. 82. Шух. I. 274, 279.

Ташний, á, é О повозкѣ: покрытая парусиною. *Ташна повозка.* Харьк. у.

Ташувати, шую, еш, гл. Приводить въ порядокъ, раскладывать.

Ташуватися, шуюся, ешся, гл. Располагаться, раскладываться. Кв. II. 20. *І зараз стали розкладатись, копати, строїть, ташуватись.* Котл. Ен. IV. 14.

Ташіти, шү, щнш, гл. Тащить. *Четвер середу нагнав на льоду: як став ташить, аж лід тріщить.* Ном. № 536.

Твáмость, ті, ж. Твоя милость Угор.

Твань, ні, ж. Вязкая, густая грязь въ рѣкѣ, болотѣ. О. 1862. I. 55. Мнж. 193.

Тваню́ка, ки, ж. Ув. отъ твань. Мнж. 193.

Тварі́на, ни, ж. Одно живое существо. Шейк. Ум. Тварінка, тварінонька, тваріночка.

Тварина́, ні, ж. соб. отъ тварь I.

Тварі́нка, тварінонька, тваріночка, ки, ж. Ум. отъ тварі́на.

Тварь, рі, ж. 1) Тварь, твореніе, животное. *Шия у вовка суцільна, а не так, як у прочої тварі.* Драг. 5. 2) Лицо. *Червона гарасівка тобі до тварі.* Шейк. Ум. Тварю́чка.

Тварю́ка, ки, ж. Ув. отъ тварь. Драг. 341.

Твёрджа, жі, ж. Твердь, твердыня. *Будь мені за гірню скелю, стань за тверджу недвижиму.* К. Псал. 68.

Тверді́й, á, é. 1) Твердый. 2) Крѣпкіѣ. *Дзеркало ясне з твердої сталі.* К. Юв. 83. *Благословіть дітей своїх твердими руками.* Шевч. *Щоби він пошукав меду та твердого.* Гол. III. 469. *Твердий жалъ.* Гол. *Твердий сон.* Шейк. 3) Суровѣ,

жестокій. *Тверду війну будемо мати.* Драг. 266. *Тверда зима.* Гол. Ш. 399. Ум. *Твердєнький, твердєсенний. Такий. рибицю, твердєнький жаль.* Гол. IV. 503.

Твердіня, ні, ж. Твердыня, оплотъ. *Благословен Господь, твердиня моя певна.* К. Псал. 318.

Твердіти, джү, діш, гл. Дѣлать крѣпимъ, укрѣплять. *Не встояли ні підзамчанські хати, ні господарські тверджені палати.* К. ЦН. 174.

Твердь, ді, ж. Твердь. *Небеса Божу славу являють, його твори вся твердь возвіщає.* К. Псал. 43.

Твердісінський, а, е. Очень, совсѣмъ твердый. Шейк.

Твердісінько, нар. Очень, совсѣмъ твердо. Шейк.

Твердісичкий, а, е = Твердісінський. Шейк.

Твердісичко, нар. = Твердісінько. Шейк.

Твѣрдість, дості, ж. 1) Твердость. 2) Крѣпость.

Твердіський, а, е = Твердісінський. Шейк.

Твердісько, нар. = Твердісінько. Шейк.

Твердішати, шаю, еш, гл. Дѣлаться тверже.

Твердкій, а, ё = Твердый. Шейк.

Твѣрдко, нар = Твердо. Шейк.

Твѣрднути, ну, неш, гл. Твердѣть, затвердѣть.

Твѣрдо, нар. 1) Твердо. *Мяко стеле та твердо спать.* Пом. № 2990. 2) Крѣпко. *А черці в соборі воду твердо освятили.* Млак. 46. *Заснула вона на полі твердо.* Гн. II. 124. 3) Ясно, опредѣленно, рѣшительно. *Слухай мене,—кажу тобі твердо.* Г. Барв. 246. *Твердо сказати—жили вони собі як брат із сестрою.* Рудч. Ск. I. 131. Ум. *Твердєнько, твердєсенко.* *А дівчина твердєнько заснула і не чула, як нічка минула.* Чуб. V. 1198.

Твердотá, тй, ж. Твердость, крѣпость, устоячивость. Шейк.

Твердошкүрий, а, е. Толстокожій. Шейк.

Твѣрдоші, шів, ж. Твердые тѣла. *На твердошах спати.* Шейк.

Твердючий, а, е. Очень твердый. Лубен. у.

Твердák, кá, м. Раст.: а) *Lythrum Salicaria* L. Анн. 205; б) *Lythrum virgatum* L. Анн. 206.

Тверэзий, а, е. Трезвый. *Що у твєрєзого на умі, те у п'яного на язичі.* Пом. По-твєрєзу. Въ трєзвомъ видѣ. Харьк. у

Тверезіти, жү, зіш, гл. Огрезвлять.

Тверезісінський, а, е. Совершенно трєзвый. Желех.

Тверезісінько, нар. Совершенно трєзво. Желех.

Тверезісичкий, а, е = Тверезісінський. Желех.

Тверезісичко, нар. = Тверезісінько. Желех.

Тверэзість, зости, ж. Трезвость. Шейк.

Тверезішати, шаю, еш, гл. Протрезвляться, дѣлаться трєзвѣе. Шейк.

Тверэзо, нар. Трезво. К. Бай. 153.

Тверезáка, ки, об. Трезвый, непьющій человекъ. К. ЦН. 277.

Твій, тво́я, твоє, мист. Твой, твоя, твое. *Твій батько вмер.* Шейк.

Твір, тво́ру, м. 1) Твореніє, созданіє. *Небеса Божу славу являють, його твори вся твердь возвіщає.* К. Псал. 43. 2) Твореніє, произведеніє, сочиненіє (литературное, художественное). *Збірник творів Ієремії Галки. Слухало все, що живо, їх нових поетичних творів.* К. (Хата, XIV).

Творе́ць, рцá, м. Творецъ. *Бачить же Бог, бачить творець, що мир погибає. Поможі мені, милосердний творче, діток згодувати.* Грин. III. 692.

Тво́риво, ва, с. = Твір 1. Бог радіє на небі з усякого творива свого. Г. Барв. 357 *Проповідуйте євангелію усякому твориву.* Єв. Мр. XVI. 15.

Творі́тель, ля, м. = Творецъ. Шевч. II. 260.

Творі́ти, рю́, рш, гл. Творить, дѣлать, производить, создавать. *Роскіш творить біль: як приходить—смакує, як виходить—катус.* Шейк. *Бог творив.* Єв. Мр. XIII. 19.

Творі́тися, рю́ся, ршся, гл. 1) Дѣлаться, происходить. *І ніхто не знає того дива, що твориться серед ночі в гаї.* Шевч. 2)—на що. Мѣшаться во что. *Він мені говорив, обим ся на тото не творив.* Вх. Зн. 42.

Творі́ння, ня, с. = Твір 1. Гоже, не гоже—творіння божє. Шейк. Ум. *Творіннячко.*

Творці́в, цє́ва, ве. Принадлежащій творцу. Шейк.

Тво́рчий, а, е. Творческий.

Твѳрчість, чоотѳ, ж. Творческая сила, творчество. Желех.

Те, мѳст. ср. р. отъ той. Про те. Между тѳми, однако. *Казали—недобрий борцѳ, а про те увѳсь виїли.*

Те-те-те, меж., выражающее удовольствіе и удивленіе. *Те-те-те!—скрикнув са-тана, вискалившись,—спасибѳ тобѳ Фарналію за твою вигадку.* Стор. М. Пр. 46.

Театр, ру, м. Театръ. О. 1861. I. 93. *Я поїхала б у театр.* Левиц. I. 299.

Театральный, а, е. Театральный. Левиц. I. 286.

Тѳвзало, ла, об. 1) Тотъ или та, которые съ жадностью ѳдятъ, производя при этомъ чавканіе. *Отсе ще тѳвзало.* Шейк.

Тѳвкання, ня, с. Ёда съ жадностью и съ чавканьемъ. Шейк.

Тѳвкати, каю, еш, гл. Ёсть съ жадностью, производя чавканіе; ёсть, какъ свинья. Шейк.

Тѳганька, ки, ж. Горошокъ, расширяющійся кверху. Шух. I. 144.

Тѳа, мѳст. = Те.

Тѳенъки, тѳечки,—употребляется для замѳны глаголовъ, которыхъ изъ приличія или почему-либо иному не хотятъ употреблять. Шейк.

Теж, нар. Также, то же. *Я чув, і ти теж не глухий був.* Шейк.

Тѳжик, ка, м. Цвѳточный горшокъ, вазонъ. Остер. у. Рк. Левиц.

Тѳзко, кѳ, м. Тезка *Ой тезку мій, тезку, лїзъ ти на березку.* Грин. III. 660.

Тѳй, тогѳ, мѳст. = Той. *Занедужала й вона і пїйшла скоро за батьком на тей свѳт.* О. 1862. X. 1.

Тѳка, ки, ж. Портфель. Ум. Тѳчна. Шейк.

Тѳкѳч, чѳ, м. Раст. *Panicum meli-сеит* L. Анн. 240.

Тѳкнява, ви, ж. Течь. *Тутеньки скрізъ текнява така, що й сказати не можна.* Кролев. у.

Тектѳ, течѳ, чѳш, гл. Течь. *Течѳ рїчка невеличка, схочу—перескочу.* Чуб. V. 13.

Тектѳся, течѳся, чѳшся, гл. Литься. *Вода по камїню течѳється.* Федьк.

Текѳчий, а, е. Текущій. *Текуча вода.*

Текѳчка, ки, ж. Нефть. Шух. I. 12.

Телегїз, меж. Подражаніе крику овсянки, которая будто бы поетъ: *Телегїз! по-кинъ сани, візьми віз.* Ном. № 546.

Телеграма, ми, ж. Телеграмма.

Телеграмїст, та, м. Телеграфистъ Мирг. у. Слов Д. Эварн.

Телеграф, фу, м. Телеграфъ. Гн. I. 47.

Телеграфувати, фѳю, еш, гл. Телеграфировать. Желех.

Телѳнка, ки, ж. Пастушья свирѳль изъ бузины или вербы безъ боковыхъ дырокъ. Шейк. Желех. Ум. Телѳночка. Гол. I. 226

Телѳнѳ, меж., выражающее звукъ колокольчика. *Анѳ телѳнѳ. Нї звука. Громада нїби нежива, анѳ телѳнѳ.* Шевч.

Телѳнѳкання, ня, с. Звукъ колокольчика, бубенчика; тиканье.

Телѳнѳкати, каю, еш, гл. Звенѳть. *Дзвоник телѳнѳкає. О часахъ: тикать. Дзигарки телѳнѳкають.* Шевч. О сердцѳ: биться. *У Хоми і лях на думцѳ, що аж серденько телѳнѳкає.* Рудч. Ск. II. 176.

Телѳнѳкнути, ну, неш, гл. Одн. в. отъ телѳнѳкати.

Телѳп, меж., выражающее моментъ паденія, особенно во что-нибудь жидкое.

Телѳпало; ла, об. Медленно идущій, идущая. Шейк.

Телѳпати, паю, еш, гл. 1) Шлепать, медленно идти. Шейк. 2) Жадно ёсть. *Павло й Петро, вони не їдять, бо вони сьватї, а ксьондз телѳпає, бо ксьондз голоден.* Гн. I. 101.

Телѳпатися, паюся, ешся, гл. Тащиться. *Та доки ти там будеш телѳпатися, їди швидче.* Брацл. у.

Телѳпѳнѳ, пня, м. 1) То, что болтается, мотается. Шейк. 2) Колокольный языкъ. Драг. 167. Ном. № 10915. Мнж. 173.

Телѳнка, ки, ж. Глупый, пустой разговоръ. Вх. Лем. 473.

Телѳпкати, каю, еш, гл. Говорить вздоръ, глупости. Вх. Лем. 473.

Телѳпнути, ну, неш, гл. 1) Ударить. Волин. г. *Як телѳпнув по голові.* Херсон. у. 2) Выпить, дернуть. Св. Л. 222.

Телѳсуватися, сѳюся, ешся, гл. Соваться, бросаться изъ стороны въ сторону. Мнж. 193. Мкр. Г. 27

Телѳхнути, ну, неш, гл. = Телѳпнути 1. *Коли б хто не телѳхнув із-за вугла по голові.* Новомоск. у.

Телѳчер, ра, м. = Телятник 1. Шух. I. 190.

Телѳти, лю, лиш, гл. Отелять. *Чи знаєш ти, коли на скелях сарна і тїха лаєть своїх теляток телять.* К. Іов. 68.

Телѳтїся, лѳюся, лишся, гл. Телиться. *Телїсь, ялова, давай молока.* Ном. № 2689.

Теліця, ці, ж. Телка. *Що там чува- ти коло вашої хати? Бик чи привик, мелиця чи веселиться?* Ном. № 11843. Ум. Телічка, теліченька, телічечка.

Теліга, ги, ж. 1) Телґа. *Мій брат Кондрат на горах, на водах, на желізі, на телізі, на рачачій нозі.* Ном., стр. 302, № 425. 2) Деревянный треугольник подь плугомъ. Борз. у. Ум. Телґжа, телґжечка.

Телій, лія, Болґзнь: сибирская язва. Харьк. Ворон. Волын. г. У Манжуры: вос- паленіе у лошадей и скота. Мнж. 193.

Теліп! меж., выражающее покачивание. *На березі сидит Пилип та бідою теліп- теліп!* Чуб.

Теліпайло, ла, с. 1) Висящій, качаю- щійся предметъ. 2) Безполезный, лишній человекъ.

Теліпання, ня, с. Болтаніе, качаніе.

Теліпанчик, ка, м. Привѣска къ серь- гѣ. Левч. 123.

Теліпати, паю, еш, гл. Качать. *Див- люсь, а воронне вже гусенятами вгорі теліпає, воронятам несе.* Г. Барв. 314.

Теліпатися, паюся. ешея, гл. 1) Бол- таться. качаться. 2) Тащиться, идти. *Не близький світ од Хоменкового хутора сю- ди теліпатися.* Мир. ХРВ. 8.

Теліш, ша, м. 1) Бревно? Кусокъ де- рева? Въ загадкѣ на желудъ: *Поїду в ліс, вирублю теліш; із того теліша зроґлю два човни, два столи, шило і покришкы.* Ном., стр. 295, № 155. 2) Родъ ловушки для оленей и сернь: прикрытая яма. Шух. I. 236.

Телусь, меж. Призывъ для коровъ.

Телуся, сі, ж. Ласкат. отъ телиця *Зай- ми нашу телусю, пожени на нашу, щоб принесла на кашу.* Мил. 40.

Телуш! меж.=Телусь. Лохв. у.

Тельбух, ха, м., чаще во м. ч. **тель- бухи**. Внутренности брюшной полости. Ум. Тельбушн. Мнж. 14.

Тельбухатий, а, е. Имѣющій большой желудокъ и кишки.

Тельбушок, шка, м. Ум. отъ тельбух.

Тельмом, нар. Очень скоро, очень быстро, носнѣшно. Вх. Зн. 69.

Телюжитися, жуся, жишся, гл.=**Те- ліжитися**=Плуганитися. Лохв. у.

Теля, ляти, с. Теленокъ. *Із благовіско- го теляти добра не ждати.* Ном. № 420. Ум. Телятко, телятонько, теляточко.

Телятина, ни, ж. 1) Телятина. 2) Те-

лячья шкура. *Пом'яни, Господи, тій кни- ги, що в церквах лежать.... іще й тую, що телятиною обшита.* Драг. 38. Ум. Телятинка.

Телятище, ща, с. Ув. отъ теля. *Єдно-м мала телятище, і то-м не загнала.* Гол. II. 449.

Телятко, ка, с. Ум. отъ теля.

Телятників, кова, ве. Принадлежащій телятникамъ.

Телятник, ка, м. 1) Пастухъ, пасущій телятъ. 2) Хлѣвъ для телятъ. Шух. I. 185. Ум. Телятничок.

Телятонько, теляточко, с. Ум. отъ теля.

Телячий, а, е. Телячий. *Теляча голов- ка.* Шейк. *Телячий кожух.* Ном. № 8121. Ум. Телячі зѹби. Молочные зѹбы. Вх. Лем. 473.

Телячкй, чок, чків? Молочные зѹбы. Шейк. См. Телячі зѹби.

Темесіти, шу, сиш, гл. Догадываться смекать. Угор.

Теметів, това, м. Кладбище. Вх. Зн. 69.

Темзуй, зуя, м. Порошокъ изъ чеме- рицы. Канев. у.

Темлювати, люю, еш, гл. Бросать, швырять. *Біда тобов темлює.* Фр. Пр. 41.

Темляк, ка, м. Часть уздечки: поводья съ наконечникомъ. Вас. 160.

Темний, а, е. 1) Темный. *Темна нічка да й невидная.* Ип. 2) Слѣпой. *Не один же я на світі темний: єсть багато слі- пих, та й живуть таки якось і без очей.* Чуб. II. 46. *Темний він був на очі, а ходив без поводиря.* К. ЧР. 20. 3) Не- вѣжественный, непросвѣщенный. *Твої сло- ва простоту темну на добрий розум наставляють.* К. Псал. 283.—на письмѣ. Неграмотный. *Був один дуже старий чо- ловік з простого люду, хоч темний на письмо, да дуже розумний.* О. 1862. X. 1. 4) Неясный, непонятный. *Прислухавсь я пильно до притчі, не буде вона в мене темна.* К. Псал. 114. Ум. Темненький, темнѣсеный. *Окриє нас нічка темненька.* Лукаш.

Темник, ка, м. Погребъ? Темное по- мѣщеніе? *Кучерявий мельник завів мене в темник.* Чуб. IV. 498

Темніна, ни, ж. Темнота. О. 1862. II. 55.

Темніти, ню, ніш, гл. Затемнять, омрачать. дѣлать темнымъ. Шейк.

Темніця, ці, ж. 1) Темная комната.

Шують шевчики у світлиці, а кравчики у темниці. Нн. Шейк. 2) Темница, тюрьма. Там стояла темниця кам'яная. Що у тій то темниці пробувало сімсот козаків, бідних невольників. АД. I. 230. *Лучче було б, мій сину, на волі гуляти, як тепер із темниці в вікно виглядати.* Грин. III. 690, Ум. Темнічна, темниченька. КС. 1883. VI. 214.

Темнічний, а, е. 1) Относящийся къ темницѣ. Шейк. 2) Сторожъ при темницѣ. Шейк.

Темнісінький, а, е. Совершенно темный. *Всіх покрила темнісінька (нічка), як діточок мати.* Шевч.

Темнісінько, нар. Совершенно темно, очень темно. *Округи темнісінько.* МВ. (О. 1862. I. 74).

Темнісічкий, а, е = Темнісінький. Шейк.

Темнісічко, нар. = Темнісінько. Шейк.

Темність, постя, ж. 1) Темнота, неясность. *Стала йому дівчина за світло й за темність.* МВ. 2) Слѣпота. Шейк. 3) Невѣжество, невѣдѣніе. *Мою темність осієш.* К. Псал. 39.

Темніський, а, е = Темнісінький. Шейк.

Темнісько, нар. = Темнісінько. Шейк.

Темніти, нію, еш, гл. 1) Темнѣть, становится темнымъ. 2) Слѣпнуть. 3) безл. Темнѣть, вечерѣть, смеркаться. *Сонечко зайшло і на дворі почало вже темніти.* Левиц. I. 17.

Темнішати, шаю, еш, гл. Дѣлаться темнѣе. Шейк.

Темно, нар. Темно. *Удосвіта встав я, темно ще на дворі.* К. Досв. Ум. Темненько, темнєсенько.

Темножовтий, а, е. Темножелтый. Шейк.

Темнозелений, а, е. Темнозеленый. *Темнозелена сукня.* Левиц. I. 285.

Темнолугий, а, е. Съ темными лугами. *Найлюбіще мені впало серед земель темнолугих.* К. Псал. 30.

Темнобкий, а, е. 1) Черноглазый. Шейк. 2) Слѣпой. Шейк.

Темнорудий, а, е Темнорыжий. Шейк.

Темнорусий, темнорусявий, а, е. Темнорусый. *Темнорусі брови.* Левиц. I. 11.

Темносівий, а, е = Темносірий.

Темносіній, а, е. Темносинє небо. Левиц.

Темносірий, а, е. Темносірый. Шейк.

Темнота, ти, ж. 1) Тьма, потемки. *А що мені даси, як я виведу тебе з цієї темноти?* Рудч. Ск. I. 101. *Темнота обняла її зразу.* Мир. Пов. II. 55. 2) Невѣжество. 3) Соб. Темные, зепро-свѣщенные люди. *А безрозумна темнота до Дніпра прожогом рине.* К. МВ. III. 243. 4) Въ загадкѣ: волкъ. ХС. III. 63.

Темночервоний, а, е. Темнокрасный. **Темнощі, щів, ж. мн.** Тьма, темнота, мракъ. *Ой як зайдеши за хмароньку, станеш в темнощі цілий.* Чуб. V. 102.

Темнуватий, а, е. Темноватый. Левиц. I. 163.

Темнючо, нар. Очень темно. *Темнючо так, що я й не розгледіла.*

Темень, ні, ж. Темень, мракъ. *Як ти, що вийдуть із темні на сонце.* Вх. (Шейк.).

Темперування, ня, с. Очиниваніє перьевъ. Шейк.

Темперувати, рую, еш, гл. Очинивать перья, карандаши и пр. Волян. г.

Темрява, ви, ж. Мракъ, темнота, тьма. *Роскинеш темряву—і ніч настане.* К. Псал. 237. *Очі згасли, і всю душу темрява окрила.* К. Псал. 92. *Тьма-темрява.* Безчисленное множество. *Там він бачив, крий Боже, яку тьму-темряву всякої, презякої птиці.* Стор. М. Пр. 167.

Темрявий, а, е. Темный, пасмурный, сумрачный. Шейк.

Тем'яжити, жу, жиш, гл. Угнетать, держать долго въ принужденіи. *Тем'яжив нас мало не цілий день мировий на сході, все щоб на розмір пристали, а ми не хтіли.* НВолян. г.

Тенгерія, ці, ж. Раст. Кукуруза = Кендериця. Угор.

Тендерія, ці, ж. = Тенгериця = Кендериця. Вх. Зн. 25. Ум. Тендерічна Шейк.

Тендітний, а, е. Нѣжный. *Були тек-дітні при людях.* Котл. Ев. III. 49.

Тенетка, ки, ж. Сильно поношенная рубашка. Лубен. у. *Тенетки нема на хребті, а ще бач.* Ном. № 2535.

Тенето, та, с. Тенета, сѣть охотничья, употр. преимущ. во мн. ч. тенета. сѣти. *Звір є, та в тенето не напудили.* Полт. *Поставив чоловік тенета на зайця, а в їх піймалась лисиця.* Грин. II. 240.

Теніти, нію, ниш, гл. Дрожать? Со-трясаться? *Світ разить, земля тенить.* Чуб. III. 348.

Тень-тень! меж. 1) Выражаетъ звонъ,

мегааллическій звукъ. *А підківки тень тень!* Гол. IV. 446. 2) Сюди тень, туди тень. Сюди пошеть, туди пошеть—о слоняю-щевся или занятомъ ділами, требующими хожденія. *Сюди тень, туди тень,—і про-минув увесь день.* Грин. I. 213. См. Ти-нятися.

Тень-телёны! меж. для вираженія звона. *Тень-телснь, добрий день!* Ном.

Тёньканія, ня, с. = **Теленькання.**

Тёнькати, каю, еш, гл. = **Теленькати.** у його тенькає. Онъ боиґся. Шейк.

Тёнькнути, ну, неш, гл. Одн. в. отъ тенькати = **Теленькнути.**

Тепёр, тепёра, нар. Теперь. *Як не тепер, то в четвер. Оставайся, мамо, в лузі, вже тепера ми сами друзі.* Ном. № 11036. Ум. **Тепёрка, тепёрки, тепёркива, теперенька, тепереньки, теперенько, тепёречка, тепёречки.** Перше коло чобит ходив, а теперки не знає, як на них ступити Шейк. *Де то вона тепереньки?* Левинц. I. 10. *Теперечки не дам байбарака.* Шевч. *Ой кохав тебе, потішав тебе та казав. моя будеш, а теперенько коло иншого як голубонька гудеш.* Грин. III. 225.

Теперешній, теперішній, я, е. 1) Ны-нѣшній, теперешній. *Не теперішніє лю-дей був Швора Йосип. Недалеко від те-перішнього царського дворця.* Левинц. Пов. 24. 2) Настоящій (о времени). *Тепереш-нього часу.* КС. 1882. XII. 499. *Грядущес сійне тобі полуднем, теперешне яснітиме як ранок.* К. Іов. 25.

Теперісінько, теперісічко, нар. Какъ разъ теперь, именно теперь.

Тепёрка, тепёрка, теперкива, нар. Ум. отъ тепер

Тёплій, а, е. Теплый *Тяжко, Катре, змїрати в чужій теплій хаті.* Шевч. **Тёплій Олексій.** Праздникъ Алексѣя чело-вѣка Божія 17 марта. ХС. I. 74. Ум. **Теп-лѣнький, теплѣсенький.** *А в дівчини серце, як літнєє сонце: хоча воно й жмарне-сеньке, але теплесеньке.* Грин. III. 202.

Теплина, нй, ж. Мѣсто, гдѣ вода зи-мою не замерзаєть. Вх. Зн. 69.

Теплиня, нй, ж. = **Теплінь.** НВолын. у. *Повиходили обидва сусіди у садок, бач, на теплиню.* Чуб. II. 658.

Тепліця, ці, ж. 1) Оранжерея. *Квіт-ка в теплиці.* Левинц. I. 316. 2) = **Теплина.** Вх. Зн. 69. 3) = **Вирій.** См. **Теплічина.** Ум. **Теплічка, тепліченька.**

Теплічина, ни, ж. Теплыя страны, куда улетаютъ птицы, то-же, что и вирій. Чуб. I. 39. См. **Теплиця** 3 *Птиці з теп-лицини летять* Шейк. Ум. **Теплічинка.**

Теплічка, ки, ж. Ум. огъ теплиця

Теплічний, а, е. Оранжевый *Теп-личні квітки.* Левинц. I. 436.

Теплінь, нй, ж. Тепло, теплота *У зимі така теплінь у хаті* Камен. у

Теплісінький, а, е. Совершенно теп-лый. Шейк.

Теплісінько, нар. Совсѣмъ тепло Шейк.

Теплісічкий, а, е = **Теплісінький.** Шейк

Теплісічко, нар. = **Теплісінько.** Шейк.

Теплість, лости, ж. Теплота. Шейк.

Тепліський, а, е = **Теплісінький.** Шейк.

Теплісько, нар. = **Теплісінько** Шейк.

Тепліти, лію, еш, гл. Теплѣть.

Теплішати, шаю, еш, гл. Становиться теплѣе.

Тѣпло, нар. Тепло. Ум. **Теплѣнько, теп-лѣсенько.** *Теплесенько спати.* Макс.

Тепло, ла, с. Тепло, теплота. *Поки три-п'ять (недѣль по Різдві) не мине, поти тепла не буде.* Ном. № 519.

Тепломір, ра, м. Термометръ. *Термо-метр по нашому звється тепломіром.* Ком. II. 78.

Тепломірний, а, е. Относящійся къ термометру. Шейк.

Тѣплости, шів, ж. Теплыя тѣла, тѣла, гадсрачающія теплоту. Шейк.

Тѣпре, нар. = **Тепер.** О. 1862. I. 29. *Спершу горілка людей розважала, а тепре сама засумовала.* Ном. № 11441.

Тербічити, чу, чийш, гл. Надѣвать на себя. *Як прийде вербич, три кожухи на себе тербич.* Ном. № 426.

Тербук, ка, м. Родъ рыболовной сѣти, родъ сака на двухъ перекрещивающихся обручахъ, съ ручкой. Браун. 14.

Теребіти, блію, бйш, гл. 1) Чистить, очищать отъ шелухи, шелушить. *Рання пташка носок теребить, а пізня очиці жмуристь.* Ном. № 11309. *Теребити хва-солю, горох, кукурузу.* Шейк. 2) Очищать поле отъ кустарниковъ, деревьевъ. Шейк. 3) Всаживать. *Котре кволе, то голови у діжку не теребить.* 4) Їсть усердно. 5) Твердить, говорить постоянно. *Що ко-*

му треба, той про те теребить. Ном. № 9753.

Теребівля, лі, ж. Мѣсто, очищеное отъ зарослей.

Теребі́й, бія, м. Ђдокъ, Ђдунъ. Недоїдки свідчили, що тут були люде та ще й добрі теребі́й. Св. Л. 223.

Терѣ́бка, ки, ж. Мѣшокъ, въ который насыпають овесъ для корму лошади. Вх. Зн. 29.

Теревѣ́нити, ню, ниш, іл. Разска- зывать бредни, пустяки. А ще сміє тереве- нити моїм синам, що польська мова як не тепер, то нивидко буде потрібна на Вкраїні. Левиц. І. 149.

Теревѣ́ні, нів, м. Пустой разговоръ, болтовня, розказни, балагурство. Бач, те- ревені роспустила, тікай, поки ще ціла Гліб. Теревѣ́ні гну́ти, нести́ти, точи́ти, прѣ́вити. Болтать вздоръ, калякати, балы точить, балагурить. Ном. № 12868 Як почав те- ревені править. Рудч. Ск. II. 69

Теревѣ́ні-вѣ́ні, нів, м. = Теревені. І те- ревені-вѣ́ні правиш, щоб тільки заморо- чить світ. Котл. Ен. VI. 36. Точили всякі теревені-вѣ́ні. Стор. М. Пр. 154.

Терезі́, зів, м. Вѣсы. Поламались те- рези, сіль важучи на вози. Рудч. Чн. Ум. Терезні́, терезбчки.

Тѣрем, му, м. Теремъ. Мет. 252. Ди- виться, — такі тереми стоять гарні та високі на улицю вікнами. Грин. І. 160. Ой там на горі в новім теремі, там рано засвічено. Грин. III. 538. Ум Тер- ме́ць, теремо́к.

Теремо́вий, я, е. Относящійся къ те- рему? Сіроевой? Занесу її в теремовий ліс, в теремовий ліс, близько дороги. Гол. IV. 69.

Теремо́к, мка, м. 1) Ум. отъ терем. 2) Игрушечный домикъ. От тобі кукли й теремки. Ном. № 7854. 3) Вѣвокъ изъ искусственныхъ цвѣтовъ: а) для ношенія на головѣ. КС. 1893. XII 449; б) для украшенія образовъ и вообще того угла, гдѣ образа. Сим. 132. 4) мя Бахрома. Черниг.

Тѣрен, рну, м. Раст. Prunus spinosa L. тернь, терновникъ. Плаче козак: шляхи биті заросли тернами. Шевч. Блищали чорні як терен очі. Левиц. І. 133. Ум. Терене́ць, теренѣк, терно́к, терно́чок.

Тѣрен, рну, м. Тернь (дерево и ягода), Prunus insititia Анн. 275. Терен, терен

кблѣ хати, та нікому обірвати. Нп.

Терено́вий, а, е. Сдѣланный изъ терна. Теренова наливка. Шейк.

Тереня́к, кѹ, м. Настойка на тернѣ. Шейк. Ум. Теренячо́к.

Тѣрес, су, м. Раст. Rhamnus cathartica L. Анн. 293.

Тересувати, сѹю, еш, гл. Думать, раз- мышлять? Ой я сѹю, тересѹю, де ся люб- ки діла: чи у море утонула, чи в гай полетіла. Гол. IV. 471.

Тереш! меж. Крикъ на овецъ. Мир. ХРВ. 39.

Теркани́стий, а, е = Тарканистий. Вх. Зн. 68.

Терка́тий, а, е = Таркатий. Вх. Зн. 69.

Терня́ла, ли, ж. 1) Вещи (преимуще- ственно домашнія)? Шух. І. 174, 181. 2) Вьюкъ, тюкъ. Вх. Зн. 69. Ум. Терня́лка.

Теркота́ти, чѹ, чеш, гл. = Торохтѣти. Їхала Хима з Їрусалима: тарахкотілка теркоче, а коник бігти не хоче. Ном № 11439

Теркота́ти, чѹ, тиш, гл. 1) = Теркота- ти. 2) О птицахъ: щебетать, чиркать. Пташки ляцають, теркотять, співають. Мир. Пов. II. 120.

Терлі́кання, ня, с. Пиликанье. Желех.

Терлі́кати, каю, еш, гл. Пиликати, плохо играть (на струнахъ).

Тѣрлиця, ці, ж. 1) Трепалка, снарядъ для тренанія льна, пеньки. Гол. Од. 35. Грин III. 651. Части ея: ножки — сѣхи, на нихъ онираются стоящія ребромъ и параллельно дощечки — рѣбра, стѣгна, про- странство между которыми называется жѣ- ліб, въ послѣдній падаетъ мечик съ фос- том (ручкой) съ одного конца, а съ друго- го онъ прикрѣпленъ чѣпином. Шух. І. 147. Тіпає плоскінь або матірку, скрипить терлиця під повіткою. Мир ХРВ. 125. Ум. Тѣрличка.

Тѣрлі́ч, чѹ, м. Раст.: а) Gentiana scu- ciata L. Драг. 33; б) Gentiana Amarella L. ЗЮЗО. І. 123; в) Lychnis vespertina. Вх. Пч. II. 11; г) Silene nutans Вх. Пч. І. 13 Ум. Тѣрліченко. Грин. III 688.

Тѣрличка, ки, ж. Ум. отъ терлиця.

Тѣрлі́чка, ки, ж. Родъ пѣсни. На ме- не, п'ятнойку, терличок співають. МУЕ. III. 34. Терличок хлопцї співають на вѣ- сілю або на музиках. МУЕ. III. 35.

Тѣрлѣ, ла, с. 1) Мѣсто, гдѣ рыба опло- дотворяется. Шейк. 2) Время оплодотво- ренія и метанія рыбой икры. 3) = Гарман.

Могил. у.

Терлува́ти, лу́ю, еш, гл. = Гарманувати.

Термелі́на, ни, ж. Раст. = Терментиля. Анн. 271.

Терменті́ля, лі, ж. Раст. *Potentilla Formentilla* Schrenk. ЗЮЗО. I. 132.

Терменті́на, на, ж. = Терментиля. Вх. Пч. II. 36.

Термі́н, ну, м. Сро́къ, опредѣленное время *Которий забариться і не прибуде в термін, той не утече значного військвого карання.* Кост. Ч. 3.

Термінува́ння, ня, с. Время, проведенное въ обученіи ремеслу. Шейк.

Термінува́ти, ну́ю, еш, гл. Проживать опредѣленное время (особенно въ обученіи мастерству). *Я термінував п'ять літ, заким визволили в челядники.* Шейк.

Термі́та, ти, ж. = Терміття. Харьк. у.

Термі́ття, тя, с. Кострика, твердая часть леньки и льна. Глухов. у. *Хто тер коноплі, нехай той і терміття замече.* Уман. у.

Термі́ть, ті, ж. = Терміття. Вас. 200., Шух. I. 147.

Термоси́ти, шу, сити, гл. Рвать; дергать; тормошить *Свиня термосить сорочку.* Шейк. *Було не савити, не варварити, ні амбросити, іно куделю термосити.* Ном. 4007. *Піде маленьке і термосить тата: вставайте.* Св. Л. 110.

Терні́к, ка́, м. Собрание терновых кустовъ. *Терник був густий.* Драг. 341. Ум. Терничо́к.

Терні́на, ни, ж. Терновый кустъ. Грин. I. 233. *Тернина грушок не родить.* Ном. № 9305. *Де ступнем ступаю, тернина коле, кров обкипас на ногах.* Рудан. I. 21. Ум. Терні́нка, терніно́нка, терніно́чна. *Чорная терніно́нка.* О. 1862. IV. 11.

Терні́стий, а, е. Тернистый. Гн. I. 11.

Терні́ти, ню́, ніш, гл. Огораживать терномъ, обкладывать верхъ плетня терномъ. *Вставай, челядонько, город городити, терняньком тернити.* Гол. II. 181.

Терні́ця, ці, ж. = Терлиця. Чуб. VII. 409. Грин. III. 679. *Така, що постав сім терниць, то переб'є.* Ном.

Терничо́к, чка́, м. Ум. отъ терник.

Терні́зка, ки, ж. 1) Наливка изъ терна. Мкр. I. 34. *Вин'єм з півкварти тернівки або що.* Греб. 304. 2) мн. Раст.

Prunus institia L. Вх. Зн. 69. Ум. Терні́вочка.

Терно́, на, с. Ягода терна. *Та урве собі чорное терно.* Гол. IV. 76.

Терно́вий, а, е. Относящійся къ терну, изъ терна. *Терновый куц.* Рудч. Ск. I. 96. *Мережанг ярма, тернові занози.* Рудч. Чп. 129.

Терно́к, нку́, м. Ум. отъ терен.

Терно́слив, ва, м. Мелкоплодная круглая слива, *Prunus domestica* L. Анн. 275.

Терно́слива, ви, ж. = Тернослив. Анн. 275. Ум. Терно́сливка, терно́сливочка.

Терно́сливовий, а, е. Относящійся къ терносливу. Шейк.

Терно́ха, хи, ж. = Тернослива. Анн. 275.

Терно́чок, чка, м. Ум. отъ терен.

Тернува́ти, ну́ю, еш, гл. Треножить. Борз. Лохв. у.у.

Терну́ти, ну́, веш, гл. Одн. в. отъ терти. Тернуть.

Тернь, ня, м. = Терен. *В мене очка чорненькій як тернь на галузі.* Гол. II. 312.

Терня́, ня, с. 1) Иглы терна. *Терня в ногу залізло.* Шейк. 2) Тернь. *Маюся як в терню.* Ном. № 2144. Ум. Терня́нько, терня́чко.

Терня́к, ка́, м. 1) Терновый кустъ. Вх. Уг. 271. 2) Пт. Сорокопудъ, *Lanius*. Вх. Уг. 271.

Терня́вка, ки, ж. = Тернослива. Анн. 275.

Терня́нько, терня́чко, ка, с. Ум. отъ терня.

Терпа́н, на, м. Серпообразная коса съ укороченной ручкой для скашивания камыша. Одес. у.

Терпе́н, на, не. Претерпѣвшій. *Хто терпен, той спасен.* Чуб. I. 298.

Терпеті́на, ни, ж. Терпентинъ. Шейк.

Терпеті́нний, терпеті́новий, а, е. Терпентинный. Шейк.

Терпе́ць, пцю́, м. Терпѣніе. *Еге! терпи,—що терпець увірвався.* Чуб. I. 297. *Багач не має терпцю, приходит знову і знову.* Гн. II. 28.

Терпи́бѣда, ди, ж. Раст. *Ranunculus acris*. Вх. Пч. I. 12.

Терпі́ння, ня, с. 1) Терпѣніе. 2) Страданіе. Ум. Терпі́ннячко. *За терпі́ннячко дасть Бог спасіннячко.* Ном. № 2428.

Терпі́ти, плю́, піш, гл. Терпѣть, пере-

носитъ. *Да вже ж мені докучило сюю терплячи муку.* Мет. 259

Терпкій, а, ё Терпкій. *Груші, та такі терпкі та кислі.* Рудч. Ск. II. 24. Ум. Терпкеньний.

Терпкість, кости, ж. Терпкость. Шейк. **Терпко, нар.** Терпко. Ум. Терпкенько. **Терпкуватий, а, е.** Терпковатий.

Терпління, ня, с.—Терпіння *За терпління дасть Бог спасіння.* Ном. № 9428.

Терплячий, а, е. Терпѣливый. Терплячий свят-вечір. Навечеріє Богоявлення, 5 янв.—Голодна кутя. ХС. I. 72.

Терп'ячка, ки, ж. Терп'яніе. *Терп'ячка звірветься.* Чуб. I. 298.

Терплячий, а, ё. Терпѣливый. НВолын.

Терпнути, ну, неш, гл. Коченѣть, терпнуть.

Терполої, лóв, мн.—Кирполої. Херс.

Терп'уг, га, м. 1) Напильникъ. 2) Инструментъ для сглаживанія концевъ гвоздей внутри сапога. Сумск. у.

Терп'уга, га, ж. Водка. Угор.

Терсувати, суя, еш, гл. На беречь (вещей), истаскивать. *Усе в тебе під ногами, терсуєш.* Константиногр у.

Тертак, ка, м., и пр.—Тартак и пр.

Терти, тру, треш, гл. 1) Тереть, молоть. *Коноплі терти.* Луб. *Терти табак.* Шейк. 2) Тереть, потирать. *Тре собі руки.* Рудч. Ск. II. 75. 3) Утаптывать, сглаживать. *Нехай мруть та дорогу труть, а ми сухарів насущим та додому рушим.* Чуб. I. 251. **Дні терти.** Пров'язать. *Не живе, тільки дні тре.* Ном. № 8208.

Тертися, тр'уся, тр'ється, гл. 1) Тереться. *Колесо треться.* Ком. II. 2) Тереться, постоянно быть гдѣ. *Тертися по під вікнами.* Левиц. *Поміж нами треться, то всякого дива наслухається.* Св. Л. 82. 3) О рыбахъ: метать икру. Шух. I. 225.

Терт'яця, ці, ж. Доска. Уман у. Вас. 205. Ум. Терт'ячка, терт'яченьна, терт'ячечка.

Тертичина, ни, ж. 1) Одна доска. Шейк. 2) Плоховата доска. Шейк. Ум. Тертичинка.

Тертичник, тертишник, ка, м. Пильщикъ досокъ. Вас. 205. Ум. Тертичинок.

Тертка, ки, ж.—Тертушка. Ум. Тертчка.

Терт'уха, хи, ж. Напитокъ женщинъ: растирають землянику съ сахаромъ и смѣ-

шиваютъ съ водкой, пьють ложками. Червиг. у.

Терт'ушка, ки, ж. Терка. Котл. Ен.

Терх, ха, м. 1) Вьюкъ на верховой лошади. Шух. I. 79, 197. Вх. Зн. 69. 2) Мѣра жидкости. *Та наварив путилянам горівочки з медом. та наметав по терхові, щоби тото пити.* Гол. III. 224 *Шинкарі посідали з повниими терхами.* Федьк.

Терхівка, ки, ж.—Терх I Ум. Терхівонька, терхівочка. *Ой їхала гуцулонька з верху, з полоники, загубила терхівочку з сивої кобили.* Гол. II. 250.

Терція, ції, ж. Названіе 6-ой большей струны бандуры или кобзы. ЗЮЗО I 315. КС. 1882. VШ. 282.

Тер'яти, ряю, еш, гл. 1) Терять, утрачивать, расходовать. *Коли вмірять, то день терять.* Шейк. *Літа мої молодії, марне вас теряю.* Гол. I. 323. 2) Порити. *Середульший брат на те не по-турас, с під червоного каптана чорні китиці видирас... А старший брат те забачає, середульшого брата на сміх підіймає.... Либонь ти собі жіноцький розум маєш, що ти на собі прекрасну одержу теряєш.* АД. I. 109. *Нехай тебе отець не лає, не проклинає, щастя й долі козацької твоєї не теряє.* КС. 1882 XII. 491.

Тес, су, м. 1) Тесь, тесина, тесаная доска. 2) Раст. *Saxus beccata* L. Шейк.

Тесак, ка, м.—Тесака. Шейк. Ум. Тесачон.

Тесака, ки, м. Рубака, забіяка, драчунъ. Шейк.

Тесан, на, м. Обтесанное бревно. *Як був собі, та не мав собі, та пішов собі, та витесав нетесаного тесана.* Ном. № 13127.

Тесаніна, ни, ж. Тесаніе, витесываніе. Ум. Тесанінка.

Тес'ати, ш'у, шеш, гл. Тесать, витесывать. *Хоч і кілля теши на голові.* Ном. № 2639.

Тесачок, чка, м. Ум. отъ тесак.

Тесельський, а, е. Плотничій. *Тесельський цех.* Шейк.

Тесельчик, ка, м. Ум. отъ тесля.

Тесівніці, ць, ж. мн. Гладкія скалы. Вх. Зн. 69

Теско, ка, м.—Тезко. Вх. Зн. 69

Теслик, ка, м. Ум. отъ тесля.

Тесліця, ці, ж. 1) Родъ рѣзца, котрымъ вырѣзываютъ деревянные ложки

Вх. Зн. 69. Большихъ розміровъ—для выглаживанія внутрєнности корыта, уже выдолбленнаго. Шух. I. 249. 2) Плотничій топоръ. Вх. Зн. 69.

Тесло́, ла, с. Родъ плотничьяго топора.

Теслюва́ти, люю, вш, гл. Плотничать. *Ой там теслі теслювали: комареві труну збудували.* Лукаш. 81.

Тесля, лі, м. 1) Плогникъ. Котл. Ен. VI. 48. Ев. Мр. VI. 3. 2) *ж.* = Теслиця. Вх. Зн. 69. Ум. Теслик, тесличок, тесельчик. *В лісі, лісі буковім ой ішло, йшло два тесельчики, сікуть, рубаютъ санбір деревце.* Лукаш. 157.

Тесля́р, ра́, м. = Тесля 1. Шейк.

Тесля́рство, ва, с. Плотничество.

Тесля́рський, а, е. Плотничій. *Рівняє роботу теслярську до косарської.* Ном. № 9037.

Теслярува́ти, рюю, вш, гл. = Теслювати.

Тесо́вий, а, е. Тесовий, сдѣланный изъ теса. *Посадив її за тесовий стіл.* Грин. III. 11.

Теста́мент, ту, м. Духовное завѣщаніе. *Не дав зробити і тестаменту, к чортам його на віч послав.*

Тестаменто́вий, а, е. Относящійся къ духовному завѣщанію.

Тесто́нько, ка, тѣстечок, чка, м. Ум. отъ тесъ.

Тѣсти́в, тво́ва, ве. Тестевъ. *Я сидлаю кониченька тестевого.* Грин. III. 82.

Тѣсти́вщина, ни, ж. Имущество, унаслѣдованное отъ тєстє. Волч. у.

Тѣсто́нько, ка, м. Ум. отъ тєстє.

Тєстѣ́, тя, м. Тєстѣ. *Тєстѣ любить честь, а зять любить взятъ.* Шейк. Ум. Тѣстенъко, тѣстечок, тѣстонъко. Гол. IV. 220.

Тєстю́ра, ри, м. Грубо-ласкат.: тєстѣ. Константиногр. у.

Тѣта, ти, ж. Тєта. Желєх. Ум. Тѣтна.

Тєтѣ́ра, ри, ж. = Тєтєря. *Лєтїла тєтєра, не вчора—тєпєра; упала в лободу, шукаю не знайду.* Ном. № 132, стр. 294. Ум. Тєтѣрка, тєтѣронъка, тєтѣрочка, тєтїрка. Чуб. IV. 412.

Тєтєрва́к, ка́, м. Тєтєревъ, Tetrao tetrix. Ум. Тєтєрвачок. Чуб. II. 317.

Тєтѣ́ронъка, тєтѣречка, ки, ж. Ум. отъ тєтєря.

Тєтєрѣ́ць, рця, м. = Тєтєрвак. Вх. Пч. II. 15.

Тєтѣ́рин, на, не. Принадлежащій тєтєреву. Шейк.

Тєтєрї́ця, ці, ж. Самка тєтєрева. Вх. Пч. II. 15. Ум. Тєтєрїчка.

Тєтѣ́рка, ки, ж. Ум. отъ тєтєря.

Тєтѣ́ронъка, тєтѣрочка, ки, ж. Ум. отъ тєтєря.

Тєтєрѹ́к, тєтєрю́к, ка, м. = Тєтєрвак. НВолын. у. *Глухий, як тєтєрук.* Ном. № 8556.

Тєтєрѹ́чка, тєтєрю́чка, ки, ж. Самка тєтєрева. НВолын. у.

Тєтѣ́рчин, на, не = Тєтєрин. *Тєтєрчине м'ясо.* Шейк.

Тєтѣ́ря, рі, ж. 1) = Тєтєрка. *Як дома кури, так у лісі тєтєря.* Ном. № 10265. 2) Родъ кушанья: а) изъ муки; б) изъ сухарей. Чуб. VII. 440. КС. 1883. XI. 505. *Троянцям всім дали тєтєрі.* Котл. Ен. II. 8. Ум. Тєтѣрька, тєтѣренъка, тєтѣречка. Чуб. IV. 233.

Тєтєрѹ́, рѹти, с. Птєнецъ тєтєрки. *Повна хата тєтєрят, та нікуди й не лєтѹть.* Ном. стр. 295, № 151.

Тєтї́вка, ки, ж. Тєтїва. *Як наппє стрїлецъ тєтївку, як бєбєхнє,—устрєлив.* Рудч. Ск. II. 83.

Тѣтї́н, на, не. Тєтинъ. Вх. Лєм. 473.

Тѣтї́рка, ки, ж. Ум. отъ тєтєря.

Тѣтка́, ки, ж. = Тєтѹха. Вх. Зн. 69.

Тєтѹ́ха, хи, ж. Лїхорадка, febris. Желєх. *Най тѹ бєрє злѹ тєтѹха, таки будєш коротѹха.* Гол. I. 320.

Тѣтѹ́, тї, ж. = Тєта. Галїц. Желєх.

Тєч́, чї, ж. 1) = Тєча. *Доцї дє, у хатї тєч будє.* Змїєв. у. 2) Жїдкостъ. *Возьмєм тєпєр двї тєчї: одну густїшу, а другу рїдїшу—молοко і воду.* Дєщο.

Тѣча́, чї, ж. Тєчєніє, тєчѣ. Тєча як з лотокїв.

Тєчї́, чѹ, чѣш, гл. = Тєктї.

Тєчї́й, чї́й, м. Ручей. *Тєчїй вєснїй, дощовїй, джерєловїй.* Черк. у.

Тєчї́я, чї́й, ж. 1) Тєчєніє. 2) Потокъ. *Малєнька тєчїя снѹє помїж очєрєтом.* О. 1861. XI. 115. Ум. Тєчїяка.

Тѣчка́, ки, ж. Ум. отъ тєча.

Тѣща́, щї, ж. Тєща. *Жїнка для совїту, тєща для прївїту, матїнка рїдна лѹччє всьогο свїту.* Ном. Ум. Тѣщєнька, тѣщєчка. Грин. III. 396.

Тѣщї́н, на, не. Принадлежащій тєщѣ.

Тѣщухна́, ни, ж. = Тєща. Чуб. III. 191.

Тѹ́, мѹст. Тѹ. *Тѹ дав мєнї мої закони, щоб я нєхїбно їх дєржавєся.* К. Псал. 271.

Тѣбѣль, бля, м. Деревянный гвоздь. Вас. 149. Шух. I. 88. Рудч. Чп. 249. *Дома в вербовий тибель, той, що пластини збивають*, Грин. I. 220.

Тигѣтка, ки, ж. Птица. *Vanellus cristatus*. Вх. Пч. II. 15.

Тѣгод, да, м. = **Тигятка**. Вх. Пч. II. 15.

Тигр, ра, м. Тигрь, *Felis tigris*. О. 1831 IX. 191.

Тѣгрѣв, рова, ве Принадлежащій, относящійся къ тигру.

Тигрѣця, ці, ж. Тигрица. *Поранена тигриця*. Левиц. I. 259.

Тиди-дѣнця, меж., выражающее стучаніе зубовъ отъ холода. *Тиди-дѣнця! дай-те веретенця!* Шейк.

Ти-ди-ди, меж. Припѣвъ въ пѣснѣ. *Ти-ди-ди, ти-ди-ди до дівчини*. Шейк.

Тидидѣати, како, еш, гл. Пѣть ти-ди ди. Шейк.

Тидрѣ-тана, меж. Припѣвъ въ пѣснѣ. *Тидри, тидри, тидри-тана! Чого ходиш задріпана?* Гол. IV. 481.

Тѣжбѣр, бора, м. Пестъ къ ступкѣ. Фр. Пр. 15. *Носиться, як баба з тижборьом*. Фр. Пр. 14.

Тѣждѣнь, жня, м. Недѣля, седмица. *Вѣрба б'є, не я б'ю, за тиждѣнь велик-дѣнь*. Ном. Вѣрбний тѣждѣнь Вѣрбная недѣля. Бѣлий—Страстнал недѣля. Сим. 205. Ум. Тѣжник.

Тѣжик, ка, м. Пт. = **Чайка**. Вх. Пч. II. 15.

Тѣжник, ка, м. Ум. отъ тиждѣнь.

Тѣжнѣвка, ки, ж. Поминовеніе умершаго на седьмой день послѣ смерти. Вх. Лем. 473.

Тѣжнѣвий, а, е 1) Недѣльный. 2) Еже-недѣльный. *Де вже скучати, коли в нас були тѣжнѣви бали або вечори*. Левиц. I. 431. 3) Десятскій или разсылный, отбывающій свою очередную недѣлю службой. *Я тѣжнѣвий, їду з листами із суду в округ Будяковий од исправника Опарі*. Мкр. Н. 11.

Тѣжнѣво, нар. Недѣльно.

Тѣжнѣвати, нѣю, еш, гл. Проводить недѣлю, быть гдѣ-либо всю недѣлю. *Первѣй жито сьогодні, а то тѣжнѣвати-ме на току*. Волч. у.

Тѣй, мѣст. = **Тѣй**.

Тѣй! меж. для выраженія одного тычка или момента тыканія. **Тѣй-мик**, —не знає де дѣтись II туда, и сюда бросится,—не знаетъ, куда дѣтись.

Тѣка, ки, ж. Тычина, вѣха. *Чи не той то хміль хмелевий, що по тиках вѣється*. Гол. III. 5. *Високій, як тика*. Фр. Пр. 189. Въ загадкѣ: нога. *Штири тики, два патики, сьоме замахайло*. Ном., стр. 293, № 108. Ум. Тѣчка.

Тѣкало, ла, м. 1) Говорящій на „ты“. Шейк. 2) с. Родъ игры и палочка, употребляющаяся въ этой игрѣ. КС. 1887. V. 479. Чуб. III. 88.

Тѣканєя, ня, с. 1) Втыканіе, тыканіе. 2) Разговоръ на „ты“.

Тѣкати, како (чу), еш (чеш), гл 1) Тыкать, втыкать. 2) Давать, показывать (ку-кинш). *Вона йому дулі тиче*. Шевч. 3) Говорить „ты“. *Не тикай, бо мене царь лудзиками обтикав*. Ном. *То це він на батька тикає?* Левиц. Пов. 184.

Тѣква, ви, ж. 1) Раст.: а) *Cucurbita Lagaria* L; б) *Cucurbita maxima* Duch (плодь). Анн. 116; в) *Cucurbita Melopepo* ЗЮЗО. I. 120. 2) Кувшинъ, сдѣланный изъ тыквы, а также и родъ глинянаго кувшина или кубышки для воды. Вас. 182. *Дибав старечю ступою попід гаєм з тиквою по воду до копанки*. Левиц. I. 204. *Узяти собі... хлѣба шматок та тикву води*. Грин. II. 153. Ум. Тѣквонька, тѣквочка, тѣковка. М. г. 2. *В його така маленька тиквка і води вже трошки*. Драг. 115.

Тѣкнути, ну, неш, гл. Одн. в. отъ тикати.

Тил, лу, м. 1) Задняя часть, створова чего-нибудь. Шейк. 2) Прикладъ? *Бачиш рушницю? Так тобі тилом і дам*. НВолын. у. Ум. Тилѣк, тилѣчок.

Тѣлатий, а, е. Толстозадый. *Не дай, Боже, який цей пан тѣлатий*. Гайсин. у.

Тѣле, ля, с. Тупое ребро ножа, ножницъ и пр., противоположное лезвію. Шух. I. 291, 153, 253.

Тѣлилічки, меж. для выраженія игры на скрипкѣ. Рудч. Ск. I. 28.

Тѣлінка, ки, ж. Родъ открытой свирѣли изъ бузины или вербы, безъ боковыхъ отверстій. Вх. Зн. 69.

Тѣлій, лія, м. = **Тѣлев**. *Не рѣж гострієм, а тѣлієм бий*.

Тѣло, ла, с. Задняя часть чего, тылъ, хребетъ, спина. Вх. Зн. 69.

Тѣлоб, лѣа, тѣлобоч, чѣа, м. 1) Ум. отъ тил. 2) Задняя часть обуви, задникъ. Шейк.

Тѣль-тѣль, нар. Чуть-чуть.

Тялягі, гів, м. Куяки, латы изъ жельзнихъ или серебряныхъ дощечекъ, нашитыхъ на бархатъ, сукнѣ или кожѣ. К. ЧР. 427. Червоний тилляги під сребром, під золотом на себе надіває. Лукаш. 42. Тилляги під золотом та під сріблом понадівали. К. ЧР. 332.

Тим, мѣст. 1) Твор. пад. отъ той и те. **Тим часом.** Между тѣмъ, тѣмъ временемъ. 2) Сз. Потому, оттого. *То тим вони спочивали, що на рани постріляні да порубані дуже знемогали.* Макс. (1849). 17.

Тимпанник, ка, м. Родъ барабанщика. Два тимпанники стали перед його (гетьмана) з срібними бубнами.... Сомко звелів ударити своїм тимпанникам у срібні бубни. *Ущух трохи галас (у раді).* К. ЧР. 335.

Тимуль, меж., виражающее веденіе скотины. *Да прийду ж я, гою, на твою обору, ой займу ж я бочулочку до свого дому. Ох я з корчми дибуль, дибуль, бочулочку тимуль, тимуль.* Чуб. V. 1089.

Тимфа, фи, ж.=Пинхва. Од диму сонце закоптилось, курище к небу донеслось. *Боги в Олимпі стали чхати: Турн їм ізволив тимфю дати.* Котл. Ев. V. 34.

Тимчасовий, а, в. Временный. Шейк.

Тимчасовний, а, в.=Тимчасовий. З голузя оплести тимчасовне помешканя. Гв. I. 181.

Тин, ну, м. Плетень, тынь. Чуб. VII. 392. *Живе, як сорока на тину.* Посл. Ні в тин, ні в ворота. Посл. Ум. Тинбі, тинбчон.

Тинди-ринди, меж. для вираженія пустої болтовни. *Тинди-ринди за три гроші.* Ном. № 6442.

Тиніна, ни, ж. Колъ изъ плетня.

Тинині, меж. Плясовой припѣвъ. *І по хаті тинини, і по сінях тинини,—вари, жінко, лини.* Ни.

Тиніти, ню, ніш, гл. Огораживать тыномъ. Вх. Зн. 20.

Тиння, ня, с. Соб. отъ тин. *Сидять по-за стіллю, як жаби по-за тинню.* КС. 1883. II. 391. *Вишня у тинню росте.* Борз. у. *Ідіть, діти.... по під тинню сиротами.* Шевч.

Тиноб, неа, тинбчок, чка, м. Ум. отъ тин.

Тинутися, нүся, нѣшся, гл. 1) Удариться. *Дивись на дитину, а то як тинеться, то ще лоба розіб'є.* Черк. у.

2) преимущ. безл. Случиться. Левч. 149. 114. *Все оттак заведуться ласкавими словами одно 'дного шпигати. Тинеться инша шпилька і така, що Пилипиша не стерпить.* МВ. II. 82

Тинфа, фи, ж.=Тимфа=Пинхва. *Тинфу дали оттаку!* Чуб. I. 274.

Тинянка, ки, ж Доска въ заборѣ. Вх. Зн. 69.

Тинятися, няюся, єшся, гл. Слоняться. шататься. *Пішла мати тиняючись, по під тинню валяючись.* Грин. III. 381. *Тиняється, як кобиляча душа.* Полт. *Мені шаноба скрізь була, бо я без діла не тиняюсь.* Гліб. *Тиняюся од села до села, а тепер іду в Полтаву.* Котл. НЦ. 383.

Тип, пу, м. 1) Типъ. *Виковувався з українки самостійний історичний тип.* Морд. Пл. 93. 2) Печатаніе, изданіе. *Заздалегідне словце до другого типу „Досвіток“* Куліша, 1876).

Типець, пцю, м. 1) **Вхопіти тилцю.** Попасть на слѣдъ, на искомую дорогу. *Як погнався за їм (злодієм), то зразу попав на слід і гнався до переправи, а далі не вхопив тилцю та й через те не догнав.* Новомоск. у. (Залюб.) 2) **Дати тилцю комү.** Задать перцу, высѣчь.

Типік, ка, м. Типиковъ (церк. книга) *Що піп, то й типик.* Посл.

Типичний, а, в. Типическій. *Обличче.... типичне українське.* О. 1862. I. 49.

Типтисся, пчуся, чешся, гл. Трястися на телѣгѣ. *Доведеться типтисся до Володарки або й далі.* Рк. Левиц.

Тир, ру, м. Насѣк. *Egusa euphorbiae.* Вх. Пч. II. 26.

Тіра, ри, ж. То-же, что и котець 1, но большихъ размѣровъ. Браун. 16.

Тиран, на, м. Тиранъ. Шевч. 600. Гол. III. 129 *Повсюдно жертва стогне від тирана.* К. ПС. 132.

Тиранити, ню, нш, гл. Тиранить. К. Кр. 13.

Тиранство, ва, с. Тираннія, тиранство. *Їх за сліпе тиранство повчив ножєм кривавим гайдабура.* К. ЦН. 178.

Тиранський, а, в. Тиранскій. К. ПС. 135. К. Іов. 47.

Тірва, ви, ж. Токованіе. Шух. I. 238.

Тірвак, ка, м. Камень, находимый на тирлі 4,—онъ имѣеть крапинки желтыя, красныя и бѣлыя. Шух. I. 225.

Тірво, ва, с.=Тирло 3. Шух. I. 23.

Тирвовий, а, в. Относящійся къ тирву. Шух. I. 225.

Ти́рикання, ня, с. 1) Плохая игра на скрипкѣ. Шейк. 2) Игра на валькѣ. Шейк.

Ти́рикатн, каю, еш, гл. 1) Плохо играть на скрипкѣ. Шейк. 2) Играть качалкою на магильниці. Шейк.

Ти́рири, меж. для выраженія разговора, бесѣды. *Кума з кумою тирири, — сви́ні морков порили.* Поч. № 12950.

Ти́рири́кання, ня, с. = **Ти́рикання.** Шейк.

Ти́рири́катн, каю, еш, гл. = **Ти́рикатн.** Шейк.

Ти́рири́ри, меж. для выраженія игры на скрипкѣ. *На скрипочки тиририри, на цимбали бам-бам.* Гол. IV. 448.

Ти́рити, рю, рия, гл. 1) Совать, всучать. *Вється коло моїх дітей, тири́ть їм у руки польські книжки.* Левиц. I. 147. 2) Волочить, тащить. *Вовк овечку тири́ть.*

Ти́рка, ки, ж. Птица съ обтрепанными перьями. *Летить усяка птиця.... Чи не знаєте.... де шлях?... Ні, кажуть, не знаємо, хіба може тирка зна. А то.... була та така вже тиркава та задріпана якась птиця, що з одним тільки крилом.* Мнж. 19.

Ти́ркавий, а, в. 1) О птицѣ: съ обтрепанными перьями. *Така вже тиркава та задріпана якась птиця, що з одним тільки крилом.* Мнж. 19. *Качка, та така тиркава та голодна.* Мнж. 16. 2) О деревѣ, лозѣ напр.: съ торчащими во всѣ стороны вѣтвями. Вас. 147.

Ти́ркання, ня, с. 1) Произнесеніе звуковъ: трр.... *Трррр!.... роздалося голосне й високе тиркання вповови улиці.... Чи мала валка парубків показалася.* Мир. Пов. I. 148. 2) Названіе дѣйствія отъ тиркати 2.

Ти́ркатн, каю, еш, гл. 1) Издавать звуки: трр. 2) О птицѣ: тереться крыломъ о землю. *Півень тирка по землі коло курки крилом.* Мнж. 172.

Ти́рка́тий, а, в. = **Ти́ркавий.** *Як удру́ге попадешся, — пропаде цуприна, — зроблю з тебе тиркатого півня.* О. 1861. XI. Кух. 16.

Ти́ркотайло, ла, с. Трещотка, стукалка. Вх. Уг. 271.

Ти́ркота́ти, кочу́, ти́ш, гл. = **Теркота́ти.** Желех.

Ти́рку́та, ти, тирку́шка, ки, ж. Пт. *Glareola melanoptera.* Драг. 6. Шейк.

Ти́рлі́гач, ча, м. Плохой музыкантъ,

преимущественно скрипачъ. О. 1861. X Св. 60.

Ти́рлі́ч, чу́, м. = **Терлі́ч.** *Коли б не тирлич, був би я твій панич.* Ном.

Ти́рло, ла, с. 1) Мѣсто отдохновенія скота у водопоя въ обѣденное время. Кобел. у., Радом. у. Чуб. VII. 517. О. 1862. V. Кух. 39. *Сонечко геть підніметься, і отара сама стане рушати з тирла.* О. 1862. V. Кух. 32. 2) Логовище, притонъ звѣря. *Оттут саме вовче тирло.* Уман. у. 3) Также тирво. Мѣсто, гдѣ птица токуеть. токѣ. Шух. I. 23. Вообще мѣсто, гдѣ птицы собираются для отдыха, на ночь. Сим. 20. *Журавлі десь курлюкають на тирлах.* Сим. 204. 4) = **Терло** 1. Шух. I. 225.

Ти́рлува́ти, лу́ю, еш, гл. Останавливать и сбивать въ кучу стадо. Сим. 20.

Ти́рлува́тися, лу́юся, ешся, гл. Останавливаться со стадомъ для отдыха. Сим. 20.

Ти́рса, си, ж. 1) Древесные опилки. Вас. 211. 2) Раст. Ковыль, *Stipa capillata* L. Анн. 344. *Жита похилились, де паслися ваші коні, де тирса шуміла.* Шевч.

Ти́рта́к, ка, м. = **Тартак.**

Ти́ртиця, ці, ж. = **Терти́ця.**

Ти́рхати, хаю, еш, гл. Приводить въ безпорядокъ, разбрасывать. Вх. Зн. 69. Шейк.

Ти́рха́тий, а, в. 1) О деревѣ: раскидистый. Шейк. 2) Растормошенный, небрежный, неряшливый. Шейк.

Ти́рч, ча, м. Пт. *Turdus viscivorus*, желтоносый дроздъ. Вх. Лем. 473.

Ти́рча́к, ка́, м. 1) Торчащій стебель сорной травы зимой. *Невеличкі гіллячки височезних верб, мов тирчаки бур'яну ви-зирають з-під снігу.* Мир. Пов. I. 112. 2) = **Тирч.** Вх. Лем. 473. 3) Пт. *Stex Pragensis*, дергачъ. Вх. Уг. 271.

Ти́рча́ти, чу́, чи́ш, гл. 1) = **Стирчати.** *Ус в пів локоть би тирчав.* Котл. Ен. 2) Трещать, скрипѣть. Вх. Лем. 473. 3) Кричать (о дроздѣ), трещать (о сверчкѣ). Вх. Лем. 473. Вх. Уг. 271.

Ти́рша, ши́, ж. = **Зі́дя.** *Ти́ршу (з сі́ва), те, що не їсть маржина, загрибають і стелять під ківні корови, а звідси скидають у гній.* Шух. I. 172.

Ти́с, су, м. Раст. *Taxus baccata* L. тиссъ. ЗЮЗО. I. 138.

Ти́си́на, ни, ж. 1) Тисовое дерево. Гол. II. 60. 2) Раст. *Lycopodium complanatum* L. Вх. Пч. II. 33.

Тиск, ку, м. 1) Давка, давление. Шейк. 2) Толпа, множество. *На річці тій жили батьки мої і панства чортів тиск.* Греб. 388. *Тиск народу.* Шевч. *Такий тиск риби.* Страшений розплодився на Вкраїні тиск чужомовного, нам ворожого, панства. К. ХП. 137.

Тискавіця, ці, ж. Кровавий понос. Ровен. у.

Тіскавка, ки, ж. = **Лускач.** Вх. Зн. 69.

Тіскання, ня, с. Давление. сжимание.

Тіскати, каю, еш, гл. Сдавливать, сжимать, стискивать.

Тіскатися, каюся, ешся, гл. Лѣзть, протискиваться. Кост. (О. 1862. VI. 59).

Тіскнява, ви, ж. Тѣснота, большое стечение людей. Лубен.

Тіснути, ну, неш, гл. 1) Жать, прижимать, давить. *Чого ти мене так тиснеш за руку?* Шейк. *Самого наче хто за серце тисне.* О. 1862. I. 42. 2) Втискивать, пихать. *Свій своєму лиха не мислить: як побачить на сухому, то в болото тисне.* Ном. № 9443. *Кислий—та в рот тисне.* Ном. № 12196. 3) Тѣснить. *Чи не той то козак Нечай, що ляшеньків тисне.* АД. II. 77. 4) Угнетать, притѣснять. Шейк.

Тіснутися, нуся, нешся, гл. Тѣсниться, толпиться, жаться. *Тиснуться, як до дари в церкві.* Ном. № 3157.

Тисовий, а, в. Изъ тисса. *Тисовий лісок.* Рудч. Чп. 84. *Тисові сінці, яворові східці.* АД. I. 44. *Тисові ворота.* Левиц. I. 22.

I. Тись, сі, ж. = **Тиск.** У нашому ставку чортова тись ополоників. Лебед. у. **II. Тись, меж.,** выражающее протискивание, проталкивание въ толпѣ. *Сюди тись, туди тись, та й прошов.* Шейк.

Тисяцький, а, в. Тысяцкий. *Січовики живали народ докупи і наставляли сотників і тисяцьких.* Стор. М. Пр. 60.

Тисяча, ці, ж. Тысяча. *Прийшло їх тисячі в сльозах, прийшло здалека.* Шевч. *Було ж їх тисяч зо дві.* Єв. Мр. V. 13.

Тисячний, я, в. 1) Тысячный, который стоитъ тысячу. 2) Одинъ изъ тысячи. *Не оправдять і тисячного слова.* К. Іов. 19.

Тисячоголов, ва, м. Раст. *Vaccaria vulgaris* Host. ЗЮЗО. I. 140.

Тисячоголовий, а, в. Имѣющий тысячу головъ. Шейк.

Тисячолітній, я, в. Тысячелѣтній. По-

горджували тисячолітнім предківським словом. К. ХП. 122.

Тисячостежковий, а, в. Имѣющий тысячу дорогъ, тропинокъ. *Перед очима тисячостежковий илях за пороги.* К. Кр. 25.

Титаренко, ка, м. Сынъ церковного старосты.

Титаріха, хи, ж. Жена церковного старосты.

Титарішин, яа, не. Принадлежащий жевѣ церковного старосты.

Титарів, рева, в. Принадлежащий церковному старостѣ. *Хата титарева.* Левиц. I. 10.

Титарівна, ни, ж. Дочь церковного старосты. *Титарівна Немерівна гаптує хустину.* Шевч.

Титарня, ні, ж. Столикъ, гдѣ продають церковныя овѣчи, кладовая церковного старосты. *Я до титарні протіснися, на п'ять рублів свічок купив.* Алв. 100.

Титарство, ства, с. Должность церковного старосты.

Титарь, ря, м. Церковный староста, ктиторий. *У костьолі—у титаря* Шевч.

Титарювання, ня, с. Бытіе церковнымъ старостой.

Титарювати, рюю, еш, гл. Быть церковнымъ старостой. *Мій дядько тоді титарював.* О. 1862. V. 110.

Тітло, ла, с. Титло, знакъ сокращения въ письмѣ. *Не минайте ані титла, ніже тій коми.* Шевч.

Титул, лу, м. Титуль. *Що мені по титулі, коли нема нічого в шкатулі.* Шейк. *Він Байдою зневажливо назвався, титулу Вишневецьких одцурався.* К. Бай. 18.

Титулування, ня, с. Величание по титулу, титулование. Шейк.

Титулувати, лую, еш, гл. Титуловать; называть по титулу.

Титূলний, а, в. Сплошь прописной. *Титүлені бѣкви.* Капитель (типогр.). Шейк.

Тіти, тію, еш, гл. Жирѣть, становиться жирнымъ. *Товар тие.* Вх. Зн. 70.

Тіхий, а, в. 1) Тихий, негромкій. *Тихее зітханье.* К. Псал. 211. 2) Тихий, медленний. 3) Тихий, спокойный. *Тихі води.* АД. I. 233. *Тихе море.* Шевч. *Вітер тихий.* Шевч. *У моїй господі тихий не живе зрадливий.* К. Псал. 229. 4) Кроткій. *Яка вона тиха, як голубка.* Левиц. Пов. 33. Ум. *Тихенький, тихесенький.*

Тихісінький, а, в. Очень тихій. *Тихісінький.... вітерець*. Левиц. Пов. 188.

Тихісінько, нар. Очень тихо.

Тихісічний, а, в = **Тихісінький**. Вх. Лем. 473.

Тихісічко, нар. = **Тихісінько**. Шейк.

Тіхість, хости, ж. 1) Тишина, свойство тихаго. Шейк. *Проводили ми наше діло в благодатній тихості*. К. ХП. 10. 2) Кругость. *Згадай, о Господи, риб'я твого Давида і тихість праведну його благого серця*. К. Псал. 299.

Тихіський, а, в = **Тихісінький**. Вх. Лем. 473.

Тихісько, нар. = **Тихісінько**. Шейк.

Тихішати, шаю, еш, гл. = **Тихшати**. *Радюків голос все тихішав*. Левиц. Пов. 274.

Тіхнути, ну, неш, гл. Утихатъ. *І тихнуть Божії слова*. Шевч.

Тіхо, нар. 1) Тихо, негромко. 2) Тихо, медленно. *Місяць тихо плазле*. К. Псал. 163. 3) Тихо, спокойно. *І світ ясний невечірній тихо просіє*. Шевч. *А ні хмариночки, та тихо, та любо, як у раї*. Шевч. Ум. *Тіхенько, тихесенько. Прокинується,—тихесенько в осоки питає*. Шевч.

Тиховід, воду, м. Місто на рѣкѣ съ тихимъ теченіємъ Александров. у. Вас. 206.

Тиховіддя, дя, с. = **Тиховід**. Міус. окр.

Тихомірити, рю, рш, гл. Успокаивать, усмирать. Вх. Зн. 70.

Тихоміритися, рюся, ршся, гл. Успокаиваться. Шейк.

Тихомірний, а, в. Спокойный, тихій. *Серце кволе, тихомірне*. К. Дз. 236. *Нас тройко тихомірних у хаті*. Г. Барв. 372.

Тихомірцо, нар. Спокойно, тихо. *Нас послано трагедію козацьку і папську тихомірно назирати*. К. ЦН. 287.

Тихомірство, ва, с. Миръ, тишина, спокойствіе. Борз. у.

Тіхоно. Употр. въ загадкѣ для обозначенія сковороды. *Тихоно-яхоно! полізьмо в піч похатаймося, у кого краще—поміняймося* (сковорода і чаплія). Ном., стр. 301. № 390.

Тихоплав, ва, м. Медленно плавающій, ходящій, двигающійся, неторопливий. *Кінь у мене тихоплав—скоро не побіжить*,

хоч як його жени. Харьк. у. *А ну ти, тихоплав, швидче біжи*. Харьк. у.

Тихосвітний, а, в. Свѣтящій спокойнымъ тихимъ свѣтомъ. *О, тихосвітна зоре!* К. Дз. 186.

Тихострунний, а, в. Съ тихо звучащими струнами. *Кобза тихострунна*. К. Дз. 191. *Мовчала мовчки тихострунна ліра*. К. Дз. 65.

Тихцѣм, нар. Потихоньку. *Ми з чоловіком радимось тихцѣм*. Г. Барв. 442.

Тіхшати, шаю, еш, гл. Дѣлаться тише, утихатъ. *Якось тихшала все, ніби сумирялась*. МВ II. 51.

Тіхше, нар. Сравн. ст. отъ тихо.

Тіхший, а, в. Сравн. ст. отъ тихий.

Тиць, меж. 1) Для выраженія неожиданнаго появленія, встрѣчи. *Тиць, аж і Гриць*. Шейк. ХС. I. 47. *Я—тиць на поріг, а очі зараз і зустріли, чого бажали*. Г. Барв. 67. *А він мені тиць на зустріч*. Шейк. 2) Отъ глагола ткнути. *Вона йому тиць бублик у руки*. Шейк. *Хома зараз тут свою кирпу тиць*. Г. Барв. 191. 3) **Тиць-миць** = **Тик-мик**. *Багатири глянули один на одного: тиць-миць, а того багатира... і нема*. Грин. I. 194. **Тічба**, бн, ж. Толпа. *Цілі тичби людей збігалися на його дивитися*. МВ III. 29.

Тичіна, ня, ж. = **Тичка**. *Чи не той то хміль, що коло тичини в'ється*. АД II. 18. *На городі коло тину сохне на тичини хміль зелений*. Шевч. 484. Ум. **Тичінка**, **тичінонька**, **тичіночка**.

Тичіти, ч'у, ч'ш, гл. Втыкать тычины, ставить вѣхи. Угор.

Тічка, ки, ж. 1) Хворостинка, палка для вьющихся растений, для развѣшиванія сѣтей и пр. *На городі тичка*. Ном. № 194, стр. 296. 2) Вѣха. *Держи лівину, а то звалиш тичку*. Павлогр. у. *Шинк з тичкою на самому гребіні*. Левиц. Пов. 178. 3) Длинная жердь, которой рыболовы протягиваютъ неводъ подо льдомъ О. 1861 XI. 116. 4) Родъ игры. Ив. 29.

Тичковій, а, в. Вьющійся по тычинѣ. *Тичкова квасоля*. НВолын. у.

Тічний, а, в = **Тичковий**. Угор.

Тичок, чка, м. Толчекъ подъ бокъ. Шейк.

Тіччя, чя, с. соб. отъ тичка. Вх. Зн. 69.

Тиш, а **тиш!** меж. Крикъ, которымъ гонять овець. Вх. Зн. 250.

Тіша, ші, Тишь, тишина, спокійствие. Рідко тиша, більш вітри. Ой дай нам мир в сионських мурах і любу тишу у чертогах. К. Псал. 291.

Тишкó, ка, м. Тихоня. Шейк.

Тішком, нар. Втихомолку, тайкомъ. Часом і по щоці дасть нишком та тишком. Левец. І. 32.

Тишкувáтися, ќуюся, ешся, гл. Шептаться? Дівчата тишкувались. Мкр. Н. 30.

Тівко, нар.=Тілько. Ківко зіздоньків, тівко копоньків. Гол. II. 35.

Тігітка, ки, ж. Птиця Vanellus cristatus. Вх. Пч. II. 15.

Тізію! меж. Призывъ для телятка. Вх. Лем. 473.

І. Тік, то́ку, м. Токъ, расчищенное мѣсто для молотбы. У нас кругом токи, скирти, засіки повні. К. Псал. 320. Добудась, мов сова на току. Ном. № 4008.

ІІ. Тік, то́ку, м. Растопленный жиръ. Пирого в тоці. Шейк.

Тікання, ня, с. Бѣгство, убѣганіе.

Тікати, ка́ю, еш, гл. 1) Бѣжать, убѣгати. Тікають не від калача, а від бича. Шейк. 2) Тікай! Уходи, прочь! А тікай, бо мені сюди треба. Полт. у. Геть, тікай собі! Полт. г. Тікай з моїх очей! Стор. М. Пр. 35.

Тікати, каю, еш, гл. Бѣжать тічною. Вовки од Ганни Зачаття аж до Водохрища тікають, а на Водохрещі розскакуються. Васильк. у.

Тікатися, каюся, ешся, гл.=Тікати. Шейк.

Тіка́ч, ча́, м.=Втікач. Шейк.

Тіки, ті́ко, нар.=Тілько. Тіки вирву з розжі квітку. Грин. III. 403. Обіцяв Бог дати, ті́ко казав заждати. Ном. № 157.

Тіленький, а, е. Вотъ такой маленький. Шейк.

Тілесний, а, е. Тѣлесный.

Тілечкий, а, е=Тіленький.

І. Тілечко, нар. Ум. отъ тільки.

ІІ. Тілечко, ка, с. Ум. отъ тіло.

Тілі́стий, а, е. Плотный, полный. Тіліста рука товстопузого Потаповича. Мир. ХРВ. 118. Тілістий віл. Волч. у.

Тілі-тілі, меж. для вираженія игры на

скрипкѣ. Тілі-тілі скрипочка, впала баба з припічка. Шейк.

Тілі́кання, ня, с. Пиликанье, плохая игра на скрипкѣ. Шейк.

Тілі́кати, каю, еш, гл. Тиликать, плохо играть на скрипкѣ. Шейк.

Тілі́п, тіліпа́ння, тіліпа́тися и пр. См. Теліп, теліпання и пр.

Ті́лки, ті́лко=Тілько. Сорок бочок наготовили, а ті́лко у одну насипали оливи. Рудч. Ск. II. 150.

Ті́ло, ла, с. 1) Тѣло. У поганому тілі погана душа. Ном. № 8569. Узяти тіло. Пополнѣть Отяглись (худі коні), узяти тіло, стали коні хоч куди. Мвж. 22. Спасти з тіла. Похудѣть. 2) Трунъ. Коби тіло з хати взяли, я би оженився. Гол. II. 469. 3) Бѣже тіло. Раст.: а) Eriophorum latifolium L. Вх. Пч. I. 10; б) Stipa repens L. Лв. 102; 4) Вѣче тіло. Раст. Comarum palustre L. Ум. Ті́лко, ті́льце, ті́лечко.

Ті́ль-ті́ль, нар. Чуть-чуть, едва. Бігла собака за зайцем так близько—ті́ль-ті́ль не вхопить. Новомоск. у. Ті́ль-ті́ль що пам'ятаю се. Грин. II. 178.

Ті́льки, нар.=Тілько.

Ті́льний, а, е. Такой числомъ, счетомъ, столькій. А то вже ті́льний час! ті́лько літ! Гн. II. 30.

Ті́лько, нар. 1) Только. Що хочеш мені роби, ті́лько не перекидай через тин. Шейк. 2) Столько. Кілько світа, ті́лько й дива. Ном. Ум. Ті́ленько, ті́лечко.

Ті́льна, но́ї, прил. О коровѣ: тельная.

Ті́льце, ця, с. Ум. отъ тіло.

Ті́маха, хи, об. 1) Смыслящий, понимающий, мастеръ, мастерица въ какомъ-либо дѣлѣ. Розумна й по хазяйству до всього ті́маха. Мкр. Н. 30. 2) Удалецъ.

Ті́машний, а, е.—до. Способный къ чему. Борз. у.

Ті́мениця, ці, ж. Грязный слой, образовавшийся отъ нечистоты на чемени у младенцевъ. У Г. Барв. и вообще на кожѣ чело́вѣка, то-же что и леп. Котл. Ев. IV. 43. КС. 1893. VII. 80. Ті́мениці повно на шиї й на руках. Г. Барв. 241. Ум. Ті́меничка.

Ті́менний, а, е=Тяму́щий=Ті́машний. Він до пісень ті́менний. Скрип. у. Ой ти ті́менний. Ном. № 6320.

Ті́мня, ня, с = **Тім'я**. Патер з прогололеним ті́мням. Стор. М. Пр. 44

Тім'я, м'я, с. Темя. Тім'я не заросло. Пом. № 8567. Ум. Тім'ячко. Грин. II. 24

Ті́нічка, ки, ж. Собсонка-ті́нічка. Раст. Equisetum arvense. Лв. 98. Ся. Пади-волос.

Ті́нь, ві, ж Тѣнь. Розживемось, як со-рока на лозі, а ті́нь на воді. Пом. № 2289. Тільки йогб ті́нь хдить.—т. е. такої онь худой, изнеможений. Пом. № 8206.

Ті́нок, нку, м Тѣнистое мѣсто. Сидить він у ті́нці. МВ. I. 17.

Ті́нявий, а, е. Тѣнистый. Дай мені в ті́нявій ти́ні в тебе під крильми схо-ватись. К. Псал. 33.

Ті́пака, ки, ж. Ударъ. По потилиці ті́пака. КС. 1887. VI. 469.

Ті́пані́на, ви, ж. Трепаніє конопли или льна. Ум. Ті́пані́нка.

Ті́пання, ня, с. 1) Трясеніє, дрожавіє. 2) Съ измѣненнѣмъ удареніємъ: ті́пання. Отдѣленіє кострики отъ конопли или льна, трепаніє. Шейк. Ум. Ті́паннячко.

Ті́пати, наю, еш, гл. 1) Дергать, трясти. Ті́пати за бороду. ХС. IV. 23. 2) Съ измѣн. удареніємъ: ті́пати. Трепати коноплю, леять. Рудч. Ск. I. 161. Чуб. VII. 409. Вас. 200. 3) О лихорадкѣ: трясти. Що́дня двома й трома нападами ті́пає його пропасниця. Харьк. г. 4) Колотить, бить. Чи добре таки, чи погано мене ті́пали, кажу ж. не пам'ятаю, знаю тільки, що я прокинувся в погребі, налигачем скру-чений. Грин. II. 178.

Ті́патися, паюся, ешся, гл. 1) Дро-жать, трястись, судорожно подергиваться; о сердцѣ: сильно биться. Розмордувався, розпалився, аж губи ті́паються. Харьк. у. Ті́пається индик після того, як голова одрубана. Мир. ХРВ. 91. Ті́палось серце в Мирона. Мир. ХРВ. 93. 2) Съ измѣн. удареніємъ: ті́патися. О коноплѣ, льнѣ: трепаться для очищенія отъ кострики.

Ті́пачка, ки, ж. Тренка. Дамо тобі доброї ті́пачки. Полт. у.

Ті́пець, пцю, м. Раст. Festuca ovina L. Шейк.

Ті́пча́к, ка, м = **Ті́пець**. Шейк.

Ті́пчинна, ви, ж. Мурава, газонъ. Мнж. 193

Ті́сна́к, ка, м. Бѣднякъ. Він ті́снак. Гв. II. 108.

Ті́сний, а, е. 1) Тѣсный, узкій. Улиці

ті́сні. Мет. 196. 2) Трудный, тяжелый. Ті́сні роки упали. Вх. Зн. 70. 3) Бѣдный, убогий. Гв. II. 14. Ти не уважаєш ні на кого—чи ті́сний, чи богатий. Гв. II. 43. Раз вийшли жінки богача і ті́сного пше-ницю жати. Гв. II. 40. 4) В ті́сні рўки взяти. Взять въ ежовыя рукавицы. 5) Упáсти в ті́снѣ ді́рѣ. Попасть въ трудное поло-женіє. Пом. № 2223. 6) Ті́сна́ ба́ба. См. Баба. Ум. Ті́сненький, ті́снєсенький. У нас хата маленька, ті́сненька,—ніде буде тобі спочить. Рудч. Ск. I. 14.

Ті́сний, ка, м = **Тєсля**. Ой як ми будем до одної ходити, наймімо собі ті́сника домовину зробити. Чуб. V. 1079.

Ті́сні́на, ви, ж. Тѣсный, узкій прохоль. Ті́сни́на в нетрах. К. ЦН. 242.

Ті́снити, ню, ніш, гл. Тѣснить. Ті́снить мене, нов ворога лилого. К. Іов. 41.

Ті́снитися, нюся, нился, гл. Тѣсниться. Ті́сняться, неначе хліб у печі. Пом. № 7682.

Ті́снісі́нький, а, е. Совсѣмъ тѣсный. Шейк.

Ті́снісі́нько, нар. Совсѣмъ тѣсно. Шейк.

Ті́снісі́чний, а, е = **Ті́снісі́нький**. Шейк.

Ті́снісі́чко, нар = **Ті́снісі́нько**. Шейк.

Ті́сніський, а, е = **Ті́снісі́нький**. Шейк.

Ті́снісько, нар = **Ті́снісі́нько**. Шейк.

Ті́сні́шати, шаю, еш, гл. Становиться тѣснѣ. Шейк.

Ті́сно, нар. 1) Тѣсно, плотно. Ті́сно приплюс вона до себе елабу дитину. Левиц. I. 95. 2) Трудно, тяжело. Так ста-ло ті́сно й гірко, хоч з мосту да в воду. Валк. у. 3) Бѣдно. 4) Серіозно, не шутя, строго. Як стали ті́сно браться до його, то мусив признатись. П. Волян. у. Ум. Ті́сненько, ті́снєсенько.

Ті́сно́та, ти, ж. 1) Тѣснота. Ті́снота така, що й києм не протиснеш. Шейк. 2) Тяжелое, стѣсненное положеніє, утѣсне-ніє. Вдові убогій допоможіте, не осудіте спроти, і виседіть із ті́сноти на волю тихих. Шевч. Дарма, що нас так тяж-ко ті́снять і пригнічують необачні.... Ми і в ті́сноті, і в пригнєті куємо та й куємо собі словесні лемеші та чересла помалу. К. XII. 132.

Ті́снува́тий, а, е. Тѣсноватый. Шейк.

Ті́снува́то, нар. Тѣсновато.

Ті́снява, ви, ж Тѣснота, давка. Ті́сна ті́снява. К. Кр. 31.

Тістененько, тістечко, ка, с. Ум. отъ тісто.

Тісто, та, с. 1) Тѣсто. Прилип, як сліпий до тіста, Ном. № 2751. 2) У кожевниковъ: смѣсь пшеничныхъ крупъ, кукурузной муки и соли, каковой смѣсью посыпается при обработкѣ кожа. Шух. I 253. Ум. Тістененько, тістечко, тістонько, тісточно.

Тітка, ки, ж. 1) Тетка. Дядько не батько, а тітка не мати. Ном. 2) Всякая замужня женщина. Тітко! а де тут Тарасова хата? Шейк. 3) Лихорадка. Александров. у. Ум. Тітонька, тіточка. Мандрівочка — рідна тіточка. Ном. № 11030.

Тітоньчин, на, не. Принадлежащій тетушкѣ.

Тіточка, ки, ж. Ум. отъ тітка.

Тіточчин, на, не—Тітоньчин.

Тітунин, на, не—Тітоньчин. Шейк.

Тітуньця, ці, ж. Ум. отъ тітуня.

Тітуня, ні, ж. Ласк отъ тітка. Ум. Тітуньця.

Тітусенька, тітусечка, ки, ж. Ум. отъ тітуся.

Тітусин, на, не. Принадлежащій тетушкѣ, тетѣ.

Тітуся, сі, ж. Ласк. отъ тітка. Ум. Тітусенька, тітусечка. Мил. 221.

Тітчин, на, не. Тетушкинъ, теткинъ.

Тіха, хи, ж.—Утіха. Але той з тої тіхи великої, же їму лісничий дав гроші, прийшов до жінки й каже. Гн. I. 207.

Тіч, тѣчі, ж. Въ мельничной шестернѣ: разстояніе между цѣвками. Мик. 481.

Тічити, чу, чиш, гл. Быть въ періодѣ случки. Корова тічить. Черк. у.

Тічка, ки, ж. 1) Течка, время, когда собаки, волки бѣгаются. 2) Стая собакъ или волковъ съ сукой. Вовча тічка нападе. Шевч. Вовки починають збиватись у тічки. Мнж. 156.

Тічки, чок, ж. мн. Телѣга безъ полудрабків, задняя часть отъ передней отодвинута,—для перевозки длинныхъ бревенъ. Вх. Зн. 70.

Тічня, ні, ж. Стая собакъ или волковъ во время течки. Шейк.

Тічок, чка, м. Ум. отъ тік. Вообще мѣсто утопанное или выравненное, напр. мѣсто собраній молодежи, мѣсто боя и

пр. Шейк. Був на тім місті тічок і ноги були повибивані на піску,—видно було, що тут борюкались і лежали. Павлогр. у. Поїхали вже на той тічок, де їм саме з змієм битися. Мнж. 42. Діти, подіти тічок. Пробовать, попробовать силу въ бою. Мнж. 31.

Тішити, шу, шиш, гл. Доставлять удовольствие, радовать. Велико тішить мене, що тепер озватись можно до його при людях. МВ. (О. 1862. III. 68). Не тіши тещі коростовим зятем. Ном. № 5611. Ніхто ж мене не тішить у мойй біді. Чуб. V. 10.

Тішитися, шуся, шишся, гл. Радоваться. Як ти тішишся, вороги смутяться, як ти смутишся, вороги ся тішать. Ном. № 9548. Тішитися мною, що я ще молода. Г. Барв. 298. Тішитися, як жид паршами. Ном. № 2596.

Ткаля, лі, ж. Ткачиха. Васильк. у. Гол. Од. 41. ЗОЮР. II. 42. Шух. I. 257. Щоб на завтра, на ранок рушники виткали і принесли показати: яка з них лучча ткаля. Рудч. Ск. II. 100.

Тканіна, ни, ж. 1) Ткань. Ніхто не пришиває латки з нової тканини. Єв. Мр. II. 21. Пузирь цей (аэростатъ) робиться з доброї шовкової тканини. Ком. II. 12. Надів сталеву ковану тканину. К. Бай. 73. 2) Паутинная сѣть. Шейк. Ум. Тканінка, тканінонька, тканіночка.

Тканія, ці, ж. Ткацкій станокъ. Сквир. у.

Тканка, ки, ж. 1) Ткань, тканая матерія. Грин. III. 548. 2) Густая тканая сѣть для ловли мелкой рыбы. Одес. у. 3) Женское головное украшеніе, состоящее изъ коралловъ или жемчуга. Шейк. Перлова тканка. Гол. II. 50. Ум. Тканонька, тканочка.

Ткання, ня, с. 1) Тканье. 2) Утокъ. Основа нитяна, а ткання вовняне. Шейк. МУЕ. III. 13. 3) Тканина 1. Ткання цесарське штуками і шите. Мкр. Н. 31. 4) Дяволове ткання. Говорять о болѣзни глазъ. Ном. 8167. 5) Чортове ткання. Говорять, когда не могутъ найти нитки или чего другого. Шейк.

Ткати, тчу, тчеш, гл. Ткать. Вона плахти ткала. Ном. № 2541. Спішку, спішку! побіжи під ткацьку стрішку, там тчуть і прядуть, мені починок дадуть. Ном. № 10274.

Ткаха, хи, ж.—Ткаля. Чуб. IV. 118.

Тка́цтво, ва, с. 1) Ткачество, ремесло ткача. Шух I. 254. 2) соб. Ткачи. *Все ткацтво зійшлося*. Шейк.

Тка́цький, а, о. Ткацкий. *Ткацький цех*. Когл.

Ткач, ча́, м. Ткачъ. Ном. № 10436. Ум. Тка́чик.

Ткаче́нко, ка, м. Сынъ ткача. Желех.

Тка́чик, ка, м. Ум. отъ ткач.

Тка́чиха, хи, ж. Жена ткача. Гол. Од. 41. *Ткачихо! буде тобі лихо!* Шейк.

Тка́чий, на, не. Принадлежащій же- нѣ ткача.

Тка́чів, че́ва, во. Принадлежащій ткачу.

Тка́чівна, ни, ж. Дочь ткача.

Тка́чка, ки, ж. = Ткаля. Вх. Лем 474.

Ткачува́ння, ня, с. Ремесло ткача.

Ткачува́ти, чу́ю, еш, гл. Заниматься ткачествомъ.

Ткачу́к, ка́, м. 1) Подмастерій ткача. 2) Сынъ ткача.

Ткну́ти, ткну́, ткнеш, гл. 1) Сдѣлать уколъ чѣмъ-нибудь острымъ. Шейк. 2) Тро- нуть. *Вже свяченого не ткне удруге*. Шейк.

Ткну́тися, ткну́ся, ткне́шся, гл. Ки- нуться куда. *Йй тепер, як тому чолові- кові, що у степу заблудився: туди ткни- ся—пусто, і туди никни—голо*. Мир. Пов. II. 101. *Куди не ткнуся, нема по- ради*. Шейк.

Тлі́ти, тлю́, тлиш, гл. Скоро и съ- жадностью ѣсть. Вх. Зн. 41.

Тлі́нний, а, о. 1) Тлѣнный. 2) Измож- денный, истощенный. Рк. Левиц. У ньбо ледь тлі́нна ду́ша в тілі. Онъ еле дышетъ.

Тлі́ння, ня, с. Тлѣніе. К. МХ. 44.

Тлі́нь, ні, ж. Тлѣнность. *Гортань їй дише смертю, тлі́нню*. К. Псал. 9.

Тлі́ти, тлію́, еш, гл. 1) Тлѣть, горѣть безъ пламени. *Не згоріла (душа), а зо- сталась,—тліє й досі тліє*. Шевч. *Тлів він серцем, гляючи на мене*. Г. Барв. 90. *Нема та й нема з ярмарку мого чума- ка, а я тлію та млію*. Вас. 213. 3) Тлѣть, гнить. *Піп не схоче даром ховати.... хоч нехована тлі́й*. Мир. Пов. II. 115.

Тло, тла, с. Основаніе, основа. *Налє- тіла сараньча і стяла до тла*. Гн. II. 24. *Нахвалялися вирізати до тла всіх ляхів*. Левиц. I. 148. *Нема́ і тла*. Нѣтъ ничего. Мвж. 162. Въ томъ же значеніи: і на тлі не ві́дно. *Випила б і гро́вки, та ні́где і на тлі води не видко*. Гн. II. 64.

Тломи́ти, млю́, мійш, гл. Уничтожать, истреблять, поѣдать. *Тломили ласоці*. Мкр. II. 48.

Тлу́мок, мка, м. = Клунок. Ум. Тлу- мо́чок.

Тлу́нок, нку, м. = Шлунок.

Тлу́са, нар. Рысью. *Та що се за коні, от як чаталає ними; я як пустю своїх тлуса, то далеко покину їх ззаду*. Уман. у.

Тля, тлі́, ж. Насѣк. Psylla. Шейк. Вх. I. 7.

Тма, тми, ж. = Тѣма. *Мав велику тму ангелів*. Гн. I. 16.

Тма́стий, а, о. Темноцвѣтний? Левч. 161.

Тмни, ну, м. Раст. Sagum Carvi L. ЗЮЗО, I 116.

Тмні́ння, ка, м. Раст. Asperula gali- oides M и В. Анн. 53.

Тмі́ти, тмлю́, тмиш, гл. Затемнять, дѣлать темнымъ. Шейк.

Тмосі́вий, а, о. Темносірый. Вх. Лем. 474.

Тмні́ний, а, о. 1) Затемненный, мато- вый. Желех. 2) Печальный, скучный.

Тмі́но, нар. 1) Затемнено. 2) Печаль- но, грустно. О. 1862. VШ. 6.

Тну́ти, тну́, тнеш, гл. = Тяти. *Косарі тнуть*. Грин. III. 366. *Музика тне*. Шевч. *Тнуть косарі*. Грин. III. 128.

То, сз. 1) То. *Чи ж то божя така воля, що нещасна моя доля*. Чуб. V. 1. *Люде не побачуть, то й не засміються*. Шевч. 2) То-бо-то. *Вотъ то то же*. Мо- гил. у. 3) То б то. То есть, стало бытъ, значить. *То б то ти паном будеш, чи що?* Левиц. I. 65. 4) Тб-що. И тому по- добное, и такъ далѣе. *Купи на базарі, чого треба на борщ: м'яса, бураків, ка- пусти то що*. Шейк. 5) То щб? Такъ что жб? *Він тут сердивсь, лаявсь бе- тебе, грімав і на тебе, що нема тебе.— То що? Мені байдуже*. Новомоск. у. 6) Що..., то.... Чѣмъ..., тѣмъ.... *І що йому міцнійш у голову уступає, то він далі посува*. МВ. (КС. 1902. X. 146). *Що більше умієш, то так неначе більше світа бачиш*. О. 1862. IX. 113.

Тобі́вка, ки, ж. 1) = Табівка. Гн. I. 59. 2) Ранецъ. *Хоть ся женим, хоть не женим, не поможе жінка, однако мені вибивати теляча тобівка*. Гол. III. 108.

Тобі́лка, ки, ж. = Табівка. Гол. Од. 67.

Това́р, ру, м. Скотъ, преимущественно рога́тый. *Понайдався товар і полягав одди-*

хать. Грин. II. 81. *Ой роде, роде багатий, та давай же товар рогатий, а ви, братіки, коників, а ви, сестриці,—ягниці.* Грин. III. 495. *Поприходив той товар додому.* Драг. 65. Ум. Товарець.

Товаріна, ни, ж. Одна штука рогатого скота. Каменец. у. *Землю, славою покрити, топче товарина.* Щог. Сл. 9. Ум. Товари́нка, товарино́нка, товарино́чка

Товари́ство, ва, с. 1) Товарищество. *У товаристві лад—усяк тому радіє.* Гліб. 4. 2) соб. Товарищи. *Слава тобі, Гамаліє... на всю Україну, що не дав ти товариству згинуть на чужині.* Шевч. 61. *Тільки товариства, що коник вороний.* Чуб. V. 1025. *Забери з собою всі лиха, всі зла, своє товариство.* Шевч. 3) Общество. *Веселе товариство.* Стор. М. Пр. 55. *Не цурався він і нашого товариства.* Стор. II. 4) Общество (научное, коммерческое, промышленное и пр.). *Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові. Товариство Просвіта у Львові. Товариства „Шкільна Поліч“ у Львові, Коломий, Самборі. Товариство „Львівський Боян“. Повитове товариство кредитове.* Калевдарь „Просвіти“, „Товариш“ на рік 1904.

Товари́ський, а, е 1) Товарищескій. 2) Общественный, принадлежащий обществу. 3) Любящий общество. *Товариський чоловік.* Мир. ХРВ. 134.

Товари́ш, ша, м. 1) Товарищ. *Гусь свині не товариш.* Шейк. 2) Член общества, участник підприємтя. Вас. 155. Ум. Товаришок.

Товари́шити, ш́у, ш́иш, гл.—Товаришувати. *Товаришуть з безбожниками злими.* К. Юв. 75.

Товари́шитися, ш́уся, ш́ишся, гл. Вступать въ товарищескія отношенія, дружить.

Товари́шів, шова, ве. Принадлежащий товаришу.

Товари́шка, ки, ж. Товарка. Мжж. 139.

Товари́шник, ка, м. Скотный дворъ. Богод. у. (Яблонов.).

Товари́шування, ня, с. Товарищескія отношенія.

Товари́шувати, ш́ую, еш, гл. Быть товарищемъ, находится въ товарищескихъ отношеніяхъ.

Товари́чий, чого, м. Пастухъ рогатого скота. Черном.

Товари́, ріти, с. Теленокъ, не взрослая штука рогатого скота. *Чи прийшли мої товари з поля?*

Товари́ка, ки, ж. Штука рогатого скота. Маркев. 63. Драг. 244.

Товари́чий, а, е. Принадлежащий, свойственный рогатому скоту. *Товари́чі ратиці.* Шейк. *Товари́чий гній.*

Товба, би, ж. Неповоротливая, неуклюжая, толстая женщина; иногда о мужчине. *Отто з тебе товба.* Шейк. Ум. Товбочка.

Товді, товді, нар.—Тоді. *Товді собі зробили вечеру.* Гн. I. 118. *Товді я була весела, як у батенька я жила.* Чуб. IV. 387.

I. Товк, ку, м. Толкъ. *У нашому повку чортимає товку.* Ном. № 6655.

II. Товк! меж. Толкъ! *Він мене товк під бік.* Шейк.

Товка́льний, ні, ж.—Товчія. Сумск. у. **Товка́ння, ня, с.** Толканіє.

Товка́ти, каю, еш, гл. Бить, стучать, толкать. *Дай же, Боже, діждати—яйцями товкати* (На Великдень). Ном. № 11596.

Товка́ч, ча, м. 1) Пестъ—въ ступкѣ, толчеѣ. Рудч. Ск. I. 135. Вас. 157, 172. *Вона у їх товкач і помело, т. е. на всѣ руки.* ИВолын. у. 2) мн.—Товченики. (См. Товченик 1). *Мені що вдень, що вночі—все товкачі—говорить лава о себѣ въ загадкѣ.* ХС. III. 62. Ум. Товка́чик, товка́чикок.

Товка́чечка, ки, ж. Ум. отъ товкачка.

Товка́чик, товка́чикок, чка, м. Ум. отъ товкач.

Товка́чів, че́ва, ве. Огносящийся къ песту. *Товка́че́ве вознесе́ніє.* Шутливый отвѣтъ спрашивающему: какой праздникъ, особенно, если въ дѣйствительности праздни-ка нѣтъ. Грин. I. 214.

Товка́чка, ки, ж.—Товкач. Ум. Товка́чечка Сим. 210.

Товка́ць! меж. Толкъ! Екатеринбург. у. Слов. Д. Эварн.

Товкма́чити, чу, чиш, гл. 1) Угадывать, плотно укладывать. Шейк. 2) Бить, колотить. 3) Толковать, гвердить одно и тожє. *Я вже тобі тричі і оце четзертий раз пишу, що я св літо не зиреуся з Петербургу, що не прибуду додому, чи до тебе. А ти мені що раз товкмачиш, що „я тебе жду“, що „чи будеш ти, чи ні“.* Шевч. (О. 1862. VI. 17).

Товкодуб́ня, ні, ж. Толчея съ коннымъ приводомъ для толченія дубовой коры. Вас. 157.

Товкони́ти, ну́, нѣш, гл. Сильно толкнуть.

Товкти, вчу́, чѣш, гл. 1) Толочь. *Засипав у ступу проса і став товкти.* Рудч. Ск. II. 166. *Хто товче, той хліб пече.* 2) Колотить, бить. *Заведуться ляхи з козаками і почнуть один одного товкти та шпарить.* Стор. М. Пр. 45. *А дід бабу товче, товче, що нерано млинці пече.* Грин. Ш. 314. 3) Твердить. *Що-дня одно товкла: „веди, та й годі“.* Рудч. Ск. II. 55.

Товкѣся, вчу́ся, чѣшся, гл. 1) Толчѣся, толкаться, слоняться. *Товчѣться, як Марко по пеклу.* Стор. *Товчѣться по хаті, як курка з першим яйцем.* Харьк. г. 2) Тузить другъ друга. *Біда навкулачки товчѣться.* Ном. № 2169.

Товкування, ня, с. Толкованіе, разговори. *Твого товкування не переслухаєш.* Шейк.

Товкувати, кую, еш, гл. Толковать, говорить. *Товкуй, Савко, з паном.* Ном. № 12964.

Товкуша, ші, ж. У выбойщиковъ: инструментъ, которымъ накладывается краска на матрицу узора: четырехугольная дощечка съ рукояткой сверху и кожаной подушкой снизу. Вас. 192.

Товкущий, а, е. Неусыпно трудящійся, хлопочущій. *То чоловік товкущий, чом у його не буде?* Черк. у. *Мати тож хазяйка добра, чесна і товкуща.* Мкр. II. 12.

Товпачити, чу, чиш, гл. ? *Оце як бач, то не товпач, бо скажуть — дурень великий.* Ном. № 6324.

Товпига, ги, об. Толстый, неуклюжий чоловікъ. *А вже товпига і та.* Черк. у.

Товпнитися, плюся, пишся, гл. Толпиться, тѣсниться. *Народ товпниться до тебе.* Ев. Мр. V. 31.

Товстѣнний, а, е. Очень толстый. Черк. у.

Товстий, а, ё. 1) Толстый. *Дочка товста.* Мет. 311. *Живіт товстий, а лоб пустий.* Ном. *Дереvence те не товстее.* Котл. Ев. III. 18. *Сорочка товста.* 2) Грубый, низкій (о голосѣ). ЗОЮР. II. 18. *А змія приходить до бережка та вп'ять кличе товстим голосом.* Рудч. Ск. II. 40. 3) Крѣпкій (о снѣ). *Не хоче нічого робить, тільки все гуля та спить товстим сном.* Рудч. Ск. II. 55. 4) О зимѣ: снѣжная, съ глубокими снѣгами. *Зіма тоді саме була товста та люта.* Мнж. 84. 5) Жирный. *Товстий сир.* Грин. II. 321, 322. Ум. **Товстѣнький**, товстѣсенький.

Товстіти, тію, еш, гл. Толстѣть.

Товстішати, шаю, еш, гл. Становиться толще.

Товсто, нар. 1) Толсто. 2) Грубо, грубымъ голосомъ. *Ведмідь на ретязі товсто реве.*

Товстобрівий, а, е. Съ толстыми бровями. *Очей страшних, вирлатих, товстобрових.* К. ЦН. 187.

Товстокосий, а, е. Съ толстой косой (на головѣ). *Товстокоса Оніся.* Морд. Пл. 17.

Товстонігий, а, е. Съ толстыми ногами. *Ведмідь товстоногий.* Грин. III. 662.

Товстопінний, а, е. Толсторожий. Харьк. у.

Товстопрядуха, хи, ж. Прядущая толсто. *Товстопрядуха возом везе, а тонкопрядуха під рукою несе.* Грин. II. 307.

Товстопүзий, а, е. Съ большимъ животомъ, брюхатый. Шейк.

Товстуватий, а, е. Толстоватый. Шейк.

Товстуля, лі, ж. Толстушка. *Ота товстуля як поклонилась, то аж присіла, ще й перехилилась на один бік.* Левинц. Пов. 143.

Товстүн, на, м. Корень растенія *Nuphar luteum* Smith. ЗЮЗО. I. 129.

Товстуха, хи, ж. = **Товстуля** 1. *Мати товстуха, дочка красуха, а син кучерявий.* Ном. № 299, № 301. 2) Раст. *Gentiana cruciata* L. Анн. 154. Ум. **Товстүшка**, товстүшечка.

Товстүшка, ки, ж. 1) Ум. отъ товстуха. 2) Раст.: а) *Bidens tripartita* L. Анн. 65; б) *Phelypaea ramosa* A. M. Анн. 249; в) *Plantago arenaria* W. K. Анн. 258; г) *Gentiana cruciata*. Мил. 35.

Товстүчий, а, е. Очень толстый, очень жирный. Шейк.

Товт, та, м. Купецъ. Шух. I. 85.

Товч, чі, ж. 1) = **Дертъ** изъ смѣси разныхъ хлѣбныхъ зеренъ. *Свиня... зайжана така, наче де товч іла.* Драг. 81. *Завезти до млина товчі треба, бо нема чим свиней годувати.* НВолын. у. 2) Чтолибо истолченное или растоптанное. *Вони ж тут торгуються, а той кінь одно задніми ногами топче яйця, що їх ціла купа в ряду під возом лежала,—та такої товчі нароби.* Кобел. у.

Товчѣник, ка, м. 1) Тумакъ, ударъ. 2) Родъ кушанья.—**піснѣ**—изъ рыбы, преимущественно шуки: истолченное рыбье мясо съ мукой, солью, перцемъ, сваренное въ видѣ клецокъ.—**скорбні**—то же изъ мяса. Сим. 167. Маркев. 163. Ум. **Товчѣничок**.

Товчѣння, ня, с. Толченіє.

Товчѣнка, ки, ж. Кушанье изъ смѣшанныхъ и истолченныхъ бобовъ, фасоли, картофеля, съ прибавкой маку, перцу, сажару и луку. Шух. I. 142.

Товчі, чү, чѣш, гл. = **Товкти.**

Товчій, чій, м. Человѣкъ, толкущій на ступѣ. Міус. окр.

Товчільниця, ці, ж. Работница, толкущая на ступѣ. *І до печі куховарочку наняв, а до ступи та товчільницю.* Чуб. V. 34.

Товчіння, ня, с. 1) Толченіє. 2) Валинє (сукна). Змiev. у.

Товчія, чії, ж. Снарядъ для толченія дубовой коры (у кожевниковъ). Сумск. у.

Товчка, ки, ж. Толчая, ступа. Угор. Вх. Гн. 34.

Товчѣ, чѣа, м. 1) Толкущій рынокъ. Шейк. 2) Ударъ, толчекъ.

Товща, щі, ж. Густой лѣсъ, дебри. *Товща самарська.*

Товщати, щаю, еш, гл. 1) Толстѣть. Лебед. у. 2) Утолщаться.

Товщій, а, е. Сравн. ст. отъ товстий.

Товщина, ні, ж. 1) Толщина. Харьк. г. 2) Очень толстый. *Там височиня, товщина був покійний чумаки.* Харьк. г.

Товщинь, ні, ж. Толщина. *А морока його батькові! купив оце три деревини на клуню: дві деревини саме до міри, а третя—така товщинь, і руками не сягнеш.* Васильк. у.

Тогдїй, нар. = **Тоді.** *Тогдїй забравсі жид та й пішов.* Гн. I. 110.

Тогді, нар. и пр. = **Тоді** и пр. *Тогді і мусять тут остаться.* Котл. Ен. II. 28.

Тогдішній, я, в. Тогдашній.

Тогід, нар. = **Торік.** Вх. Зн. 33. Гн. I. 81. *Дівчину сватав я тогід.* Млак. 47.

Тогідний, а, е = **Торішній.** *Брат у тогіднім році найшов.* Гн. II. 176.

Того. 1) мѣст. Род. пад. отъ той, те. 2) сз. Потому, оттого. *Того ж жиди і свинини не їдять.* Драг. 4. *А чого стало тепло?...—Того, що весна настала.* Ком. II. 45.

Тогобіцький, а, е = **Тогобічний.** *Тогобіцькі люде вертались із цього боку на свої міста.* КС. 1885. XI. 539.

Тогобічний, а, е, тогобічній, я, в.

Находящійся или живущій на другомъ берегу, по ту сторону рѣки.

Тогобочанин, на, м. Живущій на той сторонѣ рѣки.

Тогобочанка, ки, ж. Жительница другого берега, живущая по ту сторону рѣки. Ум. Тогобочаночка.

Тогобочанський, а, е. Съ той стороны рѣки. *Тогобочанська жінка.* Сосн. у.

Тогодї, нар. = **Тогді** = **Тоді.** *Брат тогоди клав хату.* Гн. I. 81.

Тогокало, ла, м. Говорящій часто того.

Тогокати, каю, еш, гл. Говорить часто того.

Тоголітній, я, в. Прошлаго лѣта.

Тогочасній, я, в. Относящійся къ тому времени, того времени. *Схоластичня тогочасня интелігенція.* К. XII. 116.

Тоді, нар. Тогда. *Як є на мед, тоді ний пиво, а як є на пиво, тоді ний воду.* -Ном.

Тодішній, я, в. Тогдашній, съ того времени. *Це ще тодішня молодиця, як я заміж йшла.* НВолын. у. *Як би тодішній собака, то давно б здох.* Ном. № 8651.

Тож, нар. Тоже, также. **Тож бо.** *Тож бо й горе, що не до любови.* Мет. *Тож бо то й є.* Въ томъ то и дѣло. *Тож пан!* Еще бы.

Той, та, тая, те, тев, мѣст. Тотъ, та, то. *Хто дітей не має, той горя не знає.* Ном. *Що хоче, те й берить у мене.* Рудч. Ск. II. 163. *У яру зироз і потишало, і вітер не той.* О. 1861. V. 70. *Утвердив ти мою долю, мов ту гору серед моря.* К. Псал. 66. *Тоді взяв тую, що з нею шлюб брав.* Рудч. Ск. II. 50. *А в тім.* Впрочемъ. *Як би знала матуся горенько твоє, чи оддала б за генерала дитя єдине своє? Не оддала б.. А в тім—не знаю, бо всякі матері бувають.* Шевч. 554.

Тойлі, нар. = **Тоді.** *Тойді орли сизопері налітали.* АД. I. 111.

Токан, на, м. = **Мамалига.** Вх. Зн. 70.

Токаренко, ка, м. Сынъ токаря.

Токарик, ки, м. Ум. отъ токарь.

Токаріха, хи, ж. Жена токаря.

Токаричок, чка, м. Ум. отъ токарь.

Тобкарів, рева, ве. Принадлежащій токарю.

Токарівна, ни, ж. Дочь токаря.

Токарня, ні, ж. 1) Мастерская токаря. 2) Токарный станокъ. Части: підстава—

основаніе, два вертикальних столбика—стовпів, соединенные вверху продолбленным вдоль посрединѣ огнивом, въ которое входитъ вертикальный заяць, передвигаемый въ отверстіи вдоль огнива; отъ заяца до стовпа (лѣваго отъ работника) идетъ валокъ, между однимъ концемъ котораго и заяцемъ вставляется обтачиваемый кусокъ дерева; валокъ приводится во вращательное движеніе ремінемъ—ремнемъ, нижній конецъ котораго прикрѣпленъ къ постолу—подвожкѣ, а верхній къ перекладинѣ отдѣльно стоящаго стовпа, называемой жердка; въ лѣвый отъ работника столбъ вдолблена толстая дощечка решітцѣ, отъ которой до заяца идетъ кривуля, — на послѣднюю опирается лѣвая рука работающаго. Части подвожки, придрѣланной къ основанію: постіл—на него ступаетъ нога, онъ вдѣлаетъ въ воротило, а послѣднее концами входитъ въ двѣ жабки. Сидѣлье токаря—сидѣць. Шух. I. 305, 306. 3) Станокъ для обточки колесныхъ ступиць. Сумск. у.

Тока́рство, ва, с. Токарное ремесло. Шух. I. 34.

Тока́рский, а, е. Токарный.

Тока́рь, ря, м. Токарь. Шух. I. 318. *Токаре-токарочку, виточи тарілочку.* Грин. III. 520. Ум. **Тока́рик, тока́ричок** Шух. I. 304.

Тока́рюва́ти, рюю, еш, гл. Заниматься токарствомъ.

Токма́, мй, ж. 1) Окончаніе, рѣшеніе, условіе, соглашеніе. *Коб була яка токма, чи то я, чи він буде за соцького.* НВолын. у. *Уже токму зробили.* Каменец. у. *Зроби вже яку токму з чоловіком.* НВолын. у. *Чи уже є у їх яка токма, чи й досі нема?* НВолын. у.

Токма́, нар. 1) Тѣмъ болѣе. *Підіть, а ще токма такому любому товаришу послужити.* Федьк. Пов. 23. **2)** —не. *Уж не.... Більше ти на мене токма за се не будеш гніватися.* Федьк. Пов. 19. **3)** Мінятися то́кма. Мѣняться вещь на вещь безъ придачи. НВолын. у. *Та хоч би ж мінялося токма, а то безпремійно потребує з тебе й додачі.* Кобел. у.

Токма́чити, чу, чиш, гл.=Товкмачити.

Токма́чка, ки, ж. У сапожниковъ: инструментъ для приглаживанья кабылка Сумск. у.

Токма́ти, млю́, мйш, гл. 1) Прицѣниваться, нанимать Шейк. **2)** Распредѣлять,

группировать. Шейк. *Токмит волики на три плуженьки.* Гол. II. 4.

Токми́тися, млюся, мйшся, гл. Условливаться, соглашаться, договариваться. Вх. Зн. 70.

Токовій, а, ё. Огносящійся къ току. *Токові ворота.* Гр. Левиц.

Токотати́, чю́, чеш, гл. Тикать; быстро случать. *А еерце так і токоче.... чус, чусе лихо.* Мир. Пов. I. 167.

Токоті́ти, чю́, тіш, гл.=Токотати.

Толань, ні, ж. Раст. *Berteroа incana.* Дес. ЗЮЗО. I. 114.

Толба́, би, ж. Кожух до то́лби. Тулупъ съ едва замѣтнымъ перехватомъ, въ талию, но безъ складокъ. КС. 1893. V. 279.

Толк, ку, м.=Товк *На лихо Бог даст толк.* Ном.

Толкува́ння, ня, с=Товкування.

Толкува́ти, кю́ю, еш, гл.=Товкувати. *Толкуй бала, вона плахти ткала.* Ном. № 2540.

Толкува́тися, кю́юся, ешся, гл.=Товкуватися *Толкуйся, як Головка в погребі.* Ном. № 12960.

То́ло, ла, с Родъ игры. Чуб. III. 95.

То́лоб, ба, м.=Кадіб. Вх. Зн. 70.

Толові́рство, ва, с. Промыселъ соленія рыбы не самими рыболовами, а людьми, закупившими ее у рыболововъ. Пов. 98. См. Таловірка.

То́лок, ка, м. 1)=Толк=Товк. *Треба брехні толк дати.* Ном. № 6862. *Ну, та той же старий чоловік,—тому́ бже на толок молодого наставляти.* Кобел. у. *Віпасти, спасти на то́лок.* Придти на умі, въ голову. Драг. 183. *Шось як загуде, як зашумить поуз хату, а тому хлопчиків і випало на толок вийти подивитися.* Драг. 79. *Йому не спаде на толок* Харьк. г. **2)** Брусъ, которымъ утрамбовываютъ землю для тока. Лебед. у. Міус окр.

Толба́, ки, ж. 1) Работа компаніей не за плату, а за угощеніе. Чуб. VII 377. Шух. I. 89. *Пил збіра толоку.* *Толокою писареві хату обмазали.* Канев. у. *Толокою сінце впорали.* Г. Барв. 132. *Не сам один: толокою йому помагали* Шевч. **2)** Поле, находящееся подъ паромъ и служащее выпасомъ для скота; выгонъ. *Черета звернула в толоки на мйях* Левиц. I. 1. *Ой на тім боці да на толоці, там цигани стояли.* ЗЮОР. II. 255. *Запріг шість пар волів у залізний плуг і оре*

толоку на пшеницю. Грин. II. 151. 3) мн. то́лки. Общественные лѣса Шух. I. 73.

Толокувати, ќю, вш, гл. 1) землѣ: быть подѣ паромѣ. *Два рази ореться, а третій толокує.* Лебед у. 2) Работать толокою. Г. Барв. 146.

Толочанин, на, м. Работающий въ числѣ другихъ толокою. Чуб. VII. 377.

Толочення, ня, с. Вытаптываніе посѣвовъ, травы.

Толочити, чу, чш, гл. Вытаптывать посѣвы, траву. *Цуцу, босий! не толоч проса.* Ном. № 11233. *Паси, паси, коли хоч, тільки трави не толоч.* Грин. III. 167.

Толочний, а, е. 1) Находящийся подѣ толокою. *Толошине поле.* Лебед у. 2) Обращенный къ толокѣ, выходящий не на улицу, а въ противоположную сторону. *За толошними ворітьми.* Сим. 207.

Тблуб, ба, м = Тулуб. Ум. Толубецъ. Грин. III. 93.

Томити, млю, миш, гл. Томить. *Чому не лежиш, нащо ноги томиш?* Драг. 3 *Ручок своїх не томитимеш.* Мил. 148 *Побий моїх лихих, що душу мою томлять.* К. Псал. 318. *Своє серденько томлю.* Грин. III. 394.

Томітиса, млюся, мишся, гл. Томиться, утомляться. *Томились, жаждали, із голоду вмірали.* К. Псал. 248.

Тбмлений, а, е. Утомленный. *Там томлені знаходять опочивок.* К. Іов. 8.

Тоніти, в́ю, н́ш, гл. Дѣлать тонкимъ, тонко рѣзать. *Не токи, не мали: на цілий бохонецъ завали, бо ти видиш мою нужду, що я з́ім.* Шейк.

Тонісій, а, е = Тонісінький. Вх. Лем. 474.

Тонісінький, а, е. Очень, чрезвычайно тонкій. *Тонісінькі рожеві зависи.* Левиц I. 296.

Тонісінько, нар. Очень, чрезвычайно тонко.

Тонісічний, а, е = Тонісінький. Шейк

Тонісічко, нар = Тонісінько Шейк

Тонічний, а, е = Тоненький. Гол II 219.

Тонічко, нар. = Тоненько. Шейк.

Тонкій, а́, ё Тонкій. *Тонкий дубок. Тонка сорочка. Тонкий чоловік. Тонкий голос. Хто ж викохав тонку гнучку (тополю) в степу погибати?* Шевч. Ум. Тоненький, тонесенький, тонікий. Гол. II. 219.

Сіла, пала в матінки в садочку на тоненькому бересточку. Мет. 257

Тонко, нар. Тонко. *Де тонко, там і рветься.* Ном. № 2139. Ум. Тоненько, тонесенько, тонічко. Шейк *Та пряди кужель тонесенько* Чуб. V 917

Тонконіг, н́ога, н 1) Имѣющий тонкія ноги. Шейк. 2) Название растений: а) *Festuca ovina* L. ЗЮЗО. I 123; б) *Koeleria cristata* Pers. Аян 183; в) *Poa trivialis* L. Аян. 261

Тонконіжка, ки, ж Раст *Festuca ovina* L. См. Тонконіг.

Тонкорогий, а, е. Тонкорогій, съ тонкими рогами. Рудч Чп. 255.

Тонкослізка, ки, об Плакса, человекъ, котораго легко довести до слезъ Шейк Ном № 2370.

Тонкотá, т́й, ж Тонина. Константиногр. у.

Тонкошкүрний, а, е Тонкокожій.

Тонүти, н́у, неш, гл Тонуть. *Що в воді не тоне, а в землі не гниє?* Ном № 306, стр. 299.

Тонүчий, а, е. Утопающий. *Тонүчий і бритви хопитися.* Ном. № 9784.

Тончіти, ч́у, ч́ш, гл. Утончать. Шейк.

Тоншати, шаю, вш, гл Становиться тоньше.

Тоня, ві, ж 1) Тоня, мѣсто гдѣ ловятъ рыбу. Браун. 43. 2) Мѣсто, гдѣ тонуть, небезопасное мѣсто. Шейк.

Тонá, п́й, ж. = Туна. *Де коза топою, там жити копою.* Чуб. III. 268

Тонéлець, льця, м. 1) Утопленникъ. Вх. Уг. 271. 2) Водяной бѣсъ, затаскивающий людей въ воду съ цѣлю ихъ утопить. Вх. Уг. 271

Тонéло, ла, с. Мѣсто, куда стекаетъ весенняя вода и гдѣ она застаивается. *На топилі нічого не росте* Кубан.

Тоніти, плію, пиш, гл. 1) Тонить, потоплять. *Веди мене, моя мати, та де вода холодніша, топи мене, моя мати, а що я найкращіша.* Мет. 263. 2) Топить (печь). *Чужу хату топить—свої очі слить.* Шейк. 3) Плавить, растапливать, вытапливать. *З вас деруть ремінь, а з їх бувало й лій топили.* Топити скло. Выдѣлывать стекло. Шух. I. 18. 4) — **молоко.** Топить молоко.

Топітиса, плюся, пишся, гл. 1) Топиться. *Не топись, козаче, марно душу згубиш.* Нп. 2) Расплавляться, растапли-

ваться, оплывать, таять. *Свѣчка топиться*. Шейк.

Топіль, пелі, ж. Водоворотъ. *Розглянув, де найбільша топіль, вир і кинув, відвернувшись, в глибокі барилку*. Гн. II. 25.

Топілька, ки, ж. Раст. *Arenaria Serpyllifolia*. Шейк. Вх. Пч. I. 8.

Топільник, ка, м. Истопникъ. Харьк. г.

Топільниця, ці, ж. Истопница. Ум *Топільничка*. *Я б до печі пуховарочку на-няв, а до груби та топільничку*. Харьк. у

Топілка, ки, ж. Тонка печи Сим 183

Топір, поря, м. Родъ тонора съ длинной рукояткой Ум *Топорѣць, топірчик*. *А топірці наробили із самої сталі.— пішов Штолюк із Мироном та воює пани*. Гол. Ш. 59.

Топіряя, ві, ж. Часть плуга. доска для помѣщенія тонора Чуб VII. 399.

Топірчик, ка, м. 1) Ум отъ топір 2) мн. Раст.: а) *Viola tricolor* Шух I 22; б) *Viola declinata*. Шух. I. 21.

Топіт, поту, м. Топотъ? рысь? *Ми поїхали за ним у догонь, догнали його під дубом. спав. Ми їхали добрим топотом,—не чув він, так дуже спав* Новомоск. у.

Топка, ки, ж. Небольшая форма для набиванія въ нее соли. Шейк

Топкати, каю, еш, гл. Топтать. *Не буде більше рясту топкати*. Ном. № 8228

Топкатися, каюся, ешся, гл. Топтаться. *Земля м'яка, бо ніхто на її не топкається* Борз. у.

Топкуватий, а, в Нѣсколько топкій. *Топкуватий сніг*. Павлогр. у.

Топленіна, ни, ж. Расплавленная вещества. Шейк Ум *Топленінка*.

Топливо, ва, с. Топливо Левиц I 73 *Топлива нікому привезти* Г. Барв 517.

Топля, лі, ж. Топленіе (молока). *Зсілось ваше молоко на топлі*.

Топляник, ка, м. Утопленникъ *Оце ж і я на своєму віку бачила топляника*. Пирят. у.

Топнути, ну, неш, гл. Тонуть.

Топбленька, ки, ж Ум отъ тополя

Тополіна, ни, ж 1) Одинъ тополь. 2) Древесина тополя. Шейк. 3) Кой-какой тополь. Шейк. Ум. *Тополінка, тополінонька, тополіночка*.

Тополька, ки, ж. Ум отъ тополя.

Тополя, лі, ж 1) Тополь, *Populus Ой*

там в полі дві тополі, третя зелененька. Гол. 2) **Водіти тополю**. Родъ хоровада: особымъ образомъ украшенную дѣвушку, представляющую тополи, водять подружки по селу и полю съ соотвѣтствующей пѣсней. КС 1889. IX 631 Ум *Тополька, топленька*.

Топорѣць, рця, м. 1) Ум отъ топір 2) Топорикъ, родъ трости съ топорикомъ (металлическимъ или деревяннымъ) вмѣсто набалдашника Шух I 289, 128, 129 Гол. Од. 70

Топоріще, ща, с 1) Рукоятка топора, топоріще. Шух I. 175, 176 *Як утопає, сокиру дає, а як порятують, і топоріща жалує* Ном. 2) Въ топорці і келефі—самая палка. Шух. I. 289, 273, 274

Топтаніна, ни, ж. Хожденіе взадъ и впередъ, бѣготня Шейк.

Топтанія, ня, с. Топтаніе.

Топтати, пчү, чеш, гл 1) Топтать *Гді тобі мишій топтати!*—говорять тому, кто безъ необходимости топчется, ходитъ туда и сюда въ комнатѣ. Грин I. 233 2) Попирать *Топтати за нѣм* Стор. Иногда въ торжественномъ стилѣ вмѣсто топчү, топчуть и пр—топтяю, топтяють и пр *Вже тепер правду ногами топтають* КС 1883. VIII. 769 3) Утаптывать;—дорбгу, стѣжку Часто ходитъ, ухаживать. *Чи я тобі не казала, кучерявий хлопче, що до мене кращий їд тебе дорженьку топче* Нп 4) Стантывать (обувь). 5) Оплодотворять (о птицѣ). Шух I. 238 *Когут топче кури*. Вх Зв. 70

Топтатися, пчүся, чешся, гл 1) Толчясь на одномъ мѣстѣ. Шейк 2) Рватьсь, изнашиваться (объ обуви).

Топтуватий, а, в Шлоно набитый, натоптанный. *Великий дуб, та дупловатий, а малий, та топтуватий*

Топу-топу, меж.=Тупу-тупу.

Топуъ, за, м Родъ мѣднаго ножа, четверти въ три длиной, для ношенія за поясомъ—одинъ изъ войсковыхъ клейнодовъ въ задунайской Сѣчи КС 1883. IV. 730

Топцюванія, ня, с 1) Топтаніе Шейк 2) Ухаживаніе Шейк

Топцювати, цюю, еш, гл. 1) Часто топтать. 2)—коло кого Ухаживать за кѣмъ

Топцюватися, цююся, ешся, гл Топтаться *Передні вже були біля вихна задні топцювалися коло хвѣртки* Мир Пов. I. 146

Топчак, ка, м. Мельница съ коннымъ или воловьимъ приводомъ.

Топчаковий, а, в. Относящийся къ топчану.

Топчало, ла, с. Чанъ, въ которомъ топчуть виноградъ. Шейк.

Топчѣтися, чѣся, чешся, гл. Топтаться, суетиться. *Роздѣся і давай бродити по потічку, шукати загублі: топчився, топчився—не найде.* Драг. 191.

Топчій, чій, м = **Топчак**. Борз. у.

Тор, ру, м. Слѣдъ, колея. Вх. Уг. 271. Шейк

Торавецъ, вця, м. Паршивецъ. Угор

Торавий, а, в Паршивий. Угор.

Торба, бя, ж. 1) Мѣшокъ, котомка, сумка. *Налякав мѣх, то й торби страшно.* Посл. *Заберу дітей у торбу, піду у мандрівку.* Макс. *Торба мені жінка, кий у мене братом.* Шейк. *Пісана торба.* Мѣшокъ изъ разноцвѣтныхъ кусочковъ сшитый. *Носиться, як циган з писаною торбою.* Шейк. 2) **Шкірана торба**. Шуточно-желудокъ. *Куди хлѣб дів?—Сховав у шкіряну торбу.* Шейк. 3) О женщинѣ: распутная. Шух. I. 34. Ум. **Торбонька**, **торбочка**, **торбѣшка**.

Торбака, ки, ж. Ув. отъ торба. ПВолын. у.

Торбан, на, м. Торбанъ, музыкальный инструментъ. КС. 1892. III. 381. *Козак грас на торбані, за ним дівки, коби лані.* Гол. III. 57.

Торбанѣста, ти, м. Играющій на торбанѣ. Шейк.

Торбанѣстий, того, м. = **Торбанѣста**.

Торбѣй, бѣя, м. Нищій. Шух. I. 49.

Торбѣшка, ки, ж. Ум. отъ торба.

Торбіна, ня, ж. = **Торба** 1. *Хоч іду в гостину, то беру хлѣб в торбину.* Шейк. Ум. **Торбинка**, **торбінонька**, **торбіночка**.

Торбинковий, а, в. Относящийся къ торбинѣ. Шейк.

Торбінонька, **торбіночка**, ки, ж. Ум. отъ торба.

Торбинуватий, а, в Мѣшкообразный **Торбинуватий горох**. Черк. у.

Торбонѣша, ші, ж. Носящій торбу.

Торбонька, ки, ж. Ум. отъ торба.

Торботрѣс, са, м. Нищій, оборванецъ. Шейк.

Торботрѣсів, сова, ве. Принадлежащій **торботрѣсу**. Шейк.

Торбочка, ки, ж. Ум. отъ торба.

Торг, гу, м. 1) Торгъ, договоръ о куплѣ и продажѣ. *В торгу нема гніву.* Шейк. 2) Площадь для торговли, рынокъ, базаръ.

Не рада коза на торг, та ведуть. Посл. *Я на торгу була, торгом торгувала.* Грин. III. 417. *Він, вона до сьогд торгу й пішки.* Онъ, она очень рады этому. Ком. II. 68. Ум. **Торжбн**. Мет. 205.

Торгання, ня, с. Дерганіе. Шейк.

Торгати, гаю, еш, гл. Дергать. Шейк. *Вітер віконниці торгає на негоду.* Харьк.

Торгівля, лі, ж. Торговля. Харьк. у.

Торгнути, ну, нѣш, гл. Дернуть. Шейк.

Торговий, а, в. Торговый.

Торговиця, ці, ж. 1) Мѣсто, гдѣ происходитъ торговля скотомъ. *На торговиці, де коней та волів продають.* О. 1861. VI. 76. *На торговиці не було його биків.* Каменец. у. 2) Торговля, базаръ. *Нинька щось мала торговиця була.* Каменец. у. *Нема торговиці без жидівської головиці.* Шейк

Торгування, ня, с. Торгованіе. Ум. **Торгуваннячко**.

Торгувати, гую, еш, гл. Торговать. **Торгувати ліхом**. Бѣдствовать, жить въ нуждѣ. Шейк.

Торгуватися, гуюся, ешся, гл. Торговаться.

Торгун, ну, м. Раст. *Ptarmica cartilaginea* DC. Анн. 277.

Торжѣтися, жѣся, жѣшся, гл. Торговаться. *А хто ж торжвився за корову?* Лебед. у.

Торжбн, жкѣ, м. Ум. отъ торг.

Торзати, заю, еш, гл. = **Торсати**. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Торіти, рю, ріш, гл. = **Торувати**. Шейк.

Торік, нар. Въ прошломъ году. *Виглядала козаченька молодого, що торік покинув.* Шевч. 27.

Торішний, я, в. Прошлогодній. *Тал рад, як торішньому снігові.*

Торішняк, ка, м. Родившійся въ прошломъ году. **Бичбк торішняк**. Быкъ на второмъ году. Зміев. у.

Торкати, каю, еш, сов. в. **торкнѣти**, нѣ, нѣш, гл. 1) Трогать, тронуть, задѣвать, задѣть, толкать, толкнуть. *Торкни його, нехай не дримає.* *Не гавкайте, собаченьки, я вас не торкаю.* Грин. III. 284. *Хто торка, тому відчиняють.* Шейк. 2) Попивать, выпить. *Торкаючи потроху гарну варенуху, кожний розказував про своє перше життя.* Стор. М. Пр. 154. 3) Торкай! Трогай! (Приказаніе кучеру). Сим. 57. *Сів на бричку: „Торкай!“ І тільки закурилось.* Св. Л. 169.

Торка́тися, ка́юся, е́шся, сов. в. **торкнѣ́тися**, нѹ́ся, нѣ́шся, гл. Дотрогива́ться, дотро́нутися, касат́ся. косну́ться. *До тіла він не торкався.* Ком. II. 60.

Торкнѣ́ти, ся. См. **Торкати**, ся.

Торконѣ́тися, нѹ́ся, нѣ́шся, гл.=**Торкнѣ́тися**. *Торконись до мене руками й головою.* Мнж. 41.

Торкотання́, ня, с.=**Торохті́ння**.

Торкотати́, кочу́, чеш, гл.=**Торохті́ти**. *Наша піч торкоче, чогось вона хоче, хоче вона раю, красного короваю.* Рк. Макс.

Торкоті́ти, кочу́, тіш, гл.=**Торкотати́**. *Ой, битиму: будуть тобі кости торкотіти, як біб в бордюзі.* Вх. Зн. 70.

Термо́сити, шу, сяш, гл. Тормоши́ть, тереби́ть. Угор.

I. Торо́ж, ку, м. 1) Кромка. Гол. Од. 21. 2) Кусокъ полотна съ бахромою, прикрѣпленный къ навою; къ каждой нити бахромы прикрѣпляется нить навиваеомой основы. Чуб. IV. 96. Вас. 167. Шух. I. 259. 3) мн. тороні́. Бахрома (напр. на платкѣ). Гол. Од. 77. Шух. I. 124, 132. *Білі рушники—шовкові торожи.* Нн. Каменец. у. Ум. Торочбі́.

II. Торо́ж, (жу?), м. Небольшой плотъ изъ 3—4 бревень; на торі́й разбивается большой плотъ и пригоняется къ берегу. Мнж. 193.

Торо́нко, торонці́, нар. Много, густо, часто, урожайно. Вх. Зн. 70.

Торо́п, на, м. Поспѣшность; смятеніе. *З торопа не вгледіла, де що і стоїть.* Новомоск. у.

Торопа́, ні́, ж.=**Тропа**. **Взя́ти торопу́**=**Вхо́пати тропу́**. *Чи вони не возмуть собі торопи, як робить, чи хто їх знає, а у них завжди хліба нема.* Екатириносл. у.

Торѣ́па, ня, об. Непроворный, неповоротливый. Шейк.

Торопа́ло, ла, об. 1)=**Торѣ́па**. 2) Болтунъ, говорунъ. Шейк. Вх. Зн. 70.

Торѣ́пати, паю, еш, гл. 1) Бѣдствовать, влacity жизнь. Угор. 2) Болтать. Вх. Зн. 70.

Торопа́тися, нлѣ́ся, пѣ́шся, гл. Пуга́ться, робѣ́ть. *Чого він торопиться, оцей тороплений кін?* Канев. у.

Тороплѣ́ний, а, е. Оторопѣвший, ошеломленный, одурѣлый, пугливый. *Стояла довго тороплена.* Котл. Ен. I. 34. *Звірюка до огню підскочив, підскочив, озирнувся, мов тороплений сів, бо зроду вперше він огонь уздрів.* Греб. 385. *Насторошать*

уші тороплені коні. О. 1861. II. 42. *Тороплена дитина.* Канев. у.

Тороро́! меж. для вираженія сильного кипѣнія. *Я сиділа на постелі, а капуста в печі тороро, тороро.* Ном. № 6851.

Тѣ́рос, су, м.=**Тарае**. Левч. 42.

Торото́тіти, точу́, чеш, гл.=**Таратоті́ти**. *Решето тороточе, чогось воно хоче.* Драг. 379.

Тѣ́рох, ху, м. Стукъ, грохотъ. *Що ж то за торох да по дорозі?* Чуб. III. 213.

Торѣ́х! меж., вираж. ударъ, стукъ: трахъ! *Торох рутульця в лівий бік.* Котл. Ен. *Торох, торох у вікно, аж скло дзеленчить.* Г. Барв. 272.

Торѣ́хкати, каю, еш, гл. Тремѣ́ть, грохотать. *Ми над громом стоїмо. Унизу огнем він грає і торохкає-гримить.* К. Дз. 237.

Торохкотати́, кочу́, чеш, гл.=**Торохті́ти**. *Решето торохкоче.* Чуб. *Торохкоче ложками.* О. 1861. XI. Св. 55.

Торохкоті́йка, ки, ж.=**Торохті́йка**.

Торохкоті́ти, кочу́, тіш, гл.=**Торохкотати́**.

Торохне́ча, ці, ж. Стукъ, грохотъ, шумъ. О. 1862. IX. 65. *Ну, та й не торохнеча у вас у городі, аж у голові гуде.* Харьк.

Торѣ́хнути, ну, неш, гл. Трахну́ть, шарахну́ть, грохну́ть. *Буйволи прийшли, та один... як торохне рогом (у бочку), так дно й вилетіло.* Драг. 106. (Стрілець) наці́ливсь, як торохне. Драг. 42. *Ой торохнула-ревнула мідяна гармата.* К. Досв. 209. *Громом торохнуло в гори й долини.* Щог. Сл. 61.

Торѣ́хнява, ви, ж. Грохотъ. *Така торохнява у тому млин.* Лебед. у.

Торохтѣ́, ті́, ж. Слетни. *Я віри не діймав, як люде про неї торохту пустили.* Г. Барв. 343.

Торохтѣ́ло, ла, с. Деревянный колокольчикъ на шеѣ коровы, вола. Зміев. у.

Торохті́й, ті́я, м. Крикунъ, пустозвонъ. Шейк. *Торохті́й везті́. Їхать порожнякомъ, съ пустой бочкой.* Шейк.

Торохті́йка, ки, ж. Пустомеля, болтунья. *І не заціпить їй, гаспидський торохті́йці.* О. 1861. XI. Кух. 34.

Торохті́лка, ки, ж. Родъ дѣтской игрушки: полый шарикъ или ящичекъ, наполненный малыми шариками, внизу ручка; отъ сотрясенія—стукъ. Ум. *Торохті́лочка.*

Торохті́ло, ла, с.=**Торохтело**. Харьк. у.

Торохтіння, ня, с. Стучаніє, громыханіє.

Торохтіти, чу́, тїш, гл. 1) Постукивать, стучать, громыхать, гремѣть. *Не тупочуть коні, не торохтять коляси.* МВ (О. 1862. Ш. 46). *Торохтів бубон.* Стор. М. Пр. 126. *Чую, щось торохтить у вікно. Доц по залізу торохтить.* 2) Болтати. *Торохтить, як вітряк.* Ном. № 12896. *За те розумний чоловік. Живе тихесенько весь вік, не торохтить і не гукає.* Гліб.

Торбчєння, ня, с. 1) Обшиваніє бахромою. 2) Болтовня.

Торбчєннє, чин, ж. Свадебний обряд, состоящий въ томъ, що дѣвушки пришивають торочки до рушників. Шейк.

Торочіти, чу, чїш, гл. Обшивати бахромою. *В сусідоньки я була, рушнички торочила.* Грин. Ш. 197.

Торбчєти, чу, чїш, гл. Говорити одно и то-же, твердити, говорити вздоръ. *Я тоби сто разів торочила.* Г. Барв. 506. *Дурний дурне й торочить.* Ном. № 6165.

Торсєти, сєю, єш, гл. Трясти, двигати, толкати, дергати. *Не торсєй столом, бо я на йому пишу.* Сквир. у. *Взяла ту прислужницю та й пхнула. Баба то і жледіла: „Що це ти їй торсєєш“?* Чуб. II. 31.

Торсєну́ти, ну́, нєш, гл. Сильно толкнути, двинути. *Чоловік торсєнує плечима Давида.* Левиц. Пов. 179. *Як торсєє мене в спину.* Левиц. ПНО. I 282.

Торувати, рую, єш, гл. Утаптывать, пролагати дорогу. Шейк.

Торч, чї, ж. Родъ огорожи: палки изъ хвороста, укрѣпленныя вертикально. *Обгородив торчу* Черк. у.

Торчїна, ня, ж. Одна палка изъ торчі. Черк. у.

Торчовий, а, є. Сдѣланный изъ торчі. *Одна торчова стїна у клуні, а друга з дощок.* Черк. у.

Торчѡк, чкї, м. Раст. *Helvella esculenta* Pers. Анн. 164.

Тѡсі, тѡсє, меж. для выраженія плесканья въ ладони (дѣтск.). О. 1862. IX 119. *Давно тобі тѡсі плескали?* Неужели ты себя считаєшь взрослымъ? Шейк.

Тѡскєно, нар Тоскливо, грустно. *Не жийся, сосно, бо й так мені тоскєно.* Гол. I. 192.

Тѡсєти, сєю, єш, гл. Бить въ ладони, плескати, забавляти ребєнка. Шейк.

Тот, тотї, тотє, тотѡ, мьст. Тотъ, та,

то. *А тотї воли я купив у пана. Каменеє. у. Круниться тотї фицька Шейк. Нї за сєє, нї за тото.* Фр. Пр. 6. *Вона тото почула.* Грин. Ш. 346.

Тотїм, нар Вотъ тамъ. *Ой не видке Коломиї, лишєнь видко сїни, тотїм мого милєнького кучері посїли.* Гол. II. 302.

Тотѡк-тотѡк! меж., выражающее крикнѣтуха. *А півник каже: тоток-тоток, не велїв коток.* Рудч. Ск. II. 4.

Тѡчєний, а, є. Точєний, токарской работы. *Точєнїй тарелї.* Гол. II 632.

Тѡчєння, ня, с. Точєніє на токарномъ станкѣ.

Тѡчїло, ла, с. Точило, точильный камень. Ном. № 12795. *Наляга, мов коваль на точило* Ум. Тѡчїльце.

Тѡчїти, чу́, чїш, гл. 1) Точити на токарномъ станкѣ. Шейк. (Токарь) *точить тарїлку.* Грин. Ш. 520. 2) Остриѣти на точилѣ, точити. *Точив ножицї, а все тупї.* Шейк. 3) Цѣдїти, лити, проливать.

Пїшов у другу темну хату точити горїлку з барильця. Левиц. I. 144. *Кров як воду точить* Шевч. 4) —зѣрно. Очищать зерновой хлѣбъ на грохотѣ. *Пшєницю точив.* Екатеринос. г. 5) Рыти, взрывать.

Се той звїрок, що норї точить. Сквир. у. *Шнурованї бїтїм землицю точат* (як тєпцєс). А І. I. 43 6) Грызти. *Мишї точать пшєно.* Шейк. *Пашїль точить дерево.* *Писичка дїрку в санях точить.* Чуб. II. 119. 7) Катити. Скаже мені робити — під гору камїнь точити: поточу я камїнь на мїсто. Гол. 8) —вїїну. Вести войну. *Войну з ляхами точив.* О. 1862. II. 57. 9) —брєхнїю. Врагъ. *І почнєш, їм точити такеє, чого зовсїм не поводилось на свїті.* О. 1862. V. 29. *Точить брєхнїю цілий день.* 10) —балєндраси, теревєні, лєси.

Болтати вздоръ. Балєндраси точить дївцї. Греб. 393. *Точить балєндраси моїм бѡчкам.* Левиц. I. 143.

Тѡчїтєся, чўсє, чїшєся, гл. 1) Точитєся на токарномъ станкѣ. 2) Точитєся, остригєся. 3) Цѣдитєся, литєся, течь. *Чия кров і досї точитєся?* Стор. М. Пр. 92. 4) О зерновомъ хлѣбѣ: очищєтєся на грохотѣ. *Із пшєницї, що точилєся у решєтах, милєся, поки чистєя як сонцє й свїтлє становилєся.* Мкр. Н. 33. 5) Катитєся. *Точилися вози з гори.* Гол. 6) Идти шатаєся, покачивєся, склонєся на одну сторону. *Голова йому (пїяному) закрутитєся, то він так і точитєся.* Кв. II. 257. *Він собї такий чоловік,—худи*

хто пхне, туди й точиться. Харьк. г. 7) О времени, дѣйствіи: длиться, тянуться, продолжаться. *Гульба точилась до самого світу.* МВ. (О. 1862. III. 49). А тим часом розмова точиться та точиться. МВ. (КС. 1902. X. 145).

Точій, чіа, м. Рабочій, очищающій зерно на грохотѣ. *Я був тоді точій на тім току, пшеницю точив.* Екатеринос. г.

Тбчка, ки, ж. Зоол. Полѣвка, Нуроданес. Вх. Лем. 374.

Тбчний, а, е. Точный.

Точнісінько, нар. Точь въ точь. *Пороблю було кіскою колеса млинові і п'ятірні, точнісінько як у млині.* Левиц. I. 102.

Точно, нар. Точно.

Точбк, чка, м. 1) Ум. отъ тік. *Дути точбк.* См. Тічок. Гриц. II. 350 2) Толкучка, толкучій рынокъ. *Плутаються, як на точку міщанки.* Левиц. Пов. 143. 3) У косарей: выдолбленная изъ дерева посудица, привязываемая къ поясу; въ нее наливаютъ воды и кладутъ брусокъ для точенія косы Вх. Зн. 31. См. Кушка 1.

Тошно, нар. Тошно, тяжело, тягостно. *І добре мені, і тошно мені, аж прихлюся я до вишні.* Левиц. I. 48. *Да не хилися, сосно, бо й так мені тошно.* Мет. 248.

То-що. См. То.

Тбя, тої, ж. Раст.: а) *Aconitum Napellus* L. ЗЮЗО. I. 109. *Aconitum variegatum.* Лв. 96; б)—польова. *Geranium sanguineum.* Анн. 156; в)—лісна. *Lysimachia vulgaris.* Лв. 100. *У городі зілле-зілле, за городом тоя, проси, любко, щире Бога, щобиш була моя.* Гол. Тою, одолан і бідрич над Прутом вважають за помічні від мору. Ном.

Тпру! меж. Тпру, приказъ лошади остановиться.

Тпрувати, каю, еш, сов. в. тпрукнути, ну, неш, гл. Говорить, сказать лошади тпру. *Грицько... тпрука на все поле.* Мир. ХРВ. 42. Грин. II. 120.

Тра, нар.=Треба. *Не тра стару клопотати, стара знав кому дати.* Ном. № 2771. *Чи зле, чи добре,—тра привикати.* Грин. III. 397.

Травá, ві, ж. Трава. *На ледачій землі і трава не росте.* Ном. Ум. *Травка, травонька, травочка, травіця, травічка, травіченька.* *Щоби сіно не зчорніло і в полі травиця.* Чуб. V. 14.

Травень, вня, м. Мѣсяць май.

Травіна, ни, ж. Стебель травы, травинка. Левиц. Пов. 357. Ум. *Травінка*

Травина́, нї, ж. соб. Травы. *Ой заросла тота стежка лихом, травиною, де-м ходила, говорила, серденько, з тобою.* Гол. II. 350.

Травіти, влю, виш, гл. 1) Варить, переварить (пищу). 2) Тратить, терять. *У козака так но жити, день за днем на тім травити, щоб співати, танцювати, діва-тонька ціловати.* Гол. III. 57.

Травіця, ці, травіченька, травічка, ки, ж. Ум. отъ трава.

Травка, ки, ж. Ум. отъ трава.

Травневий, а, е. Майскій.

Травний, á, é. 1) Удобоуваримый, съѣдобный. Левч. 167. 2) Питательный. *Це хліб добрий, травний, не то що торішній, що не знають, що й їв.* Кременч. у.

Травник, ка, м. Мѣсто, поросшее травой. *Стану з тобов до слюбоньку на травнику-билиску.* Гол. IV. 167.

Травняк, ку, м. Настойка на разныхъ травахъ. Ум. *Травнячок.*

Травоїдний, а, е. Травоядный. Шейк.

Травонька, травочка, ки, ж. Ум. отъ трава.

Травур, ра, м Трауръ. *Не йди в черниці: я тобі весь замок окрию травуром, як домстину.* К. Бай. 18.

Трав'янець, нцю, м. Раст. *Carthusia-nogum* L. I. ЗЮЗО. I. 121.

Трав'яний, á, é. Травяной. *Під ногами стелеться зелений трав'яний поміст.* Левиц. I. 204. *Трав'яні пахоші.* Г. Барв. 146. *Жаба трав'яна.* *Rana esculenta.* Шейк. *Трав'яний ібник.* Полевой кузнечикъ. Мир. ХРВ. 4.

Трав'яник, ка, м. 1) Раст. *Neperocallis graminea* Andr. Шейк. Анн. 115. 2) Рыба бычокъ, *Gobius ophioccephalus* Pall.

Трав'янка, ки, ж. 1) Раст.: а) *Stellaria Holostea* L. Анн. 343; б) *Tragopogon floccosus* N. A. K. Анн. 356. *Плела вінок з ромену, сокирок, трав'янок.* Мир. ХРВ. 60. 2) Проститутка. Шейк.

Трав'янозелений, а, е. Имѣющій цвѣтъ, похожій на зелень травы. Шейк. Вх. Пч. II. 17.

Трай, траю, м. Судьба, успѣхъ, удача, счастье. *Аби їм Бог дав хліба і соли, трай добрий і вік довгий.* ЗЮЗО. II. 484.

Трактирник, ка, м.=Трахтирник. Гв. II. 141.

Трактирничка, ки, ж Трактиршица, жена трактирщика. Гн. II. 141.

Трактирня, ні, ж. = **Трахтир**. Гн. II 141.

Тракті́рня, ні, ж. = **Трактирня** Драг 257.

Тракува́ння, ня, с Угощевіє. Шейк
Тракува́ти, тую, еш, гл. Угощать
Сват того не чує, охочо тракує. Лукаш. 133. *Череваниха їх (гостей) тракувала.* К. ЧР. 178.

Тра-ла-ла! меж. для вираження радості
Тра-ла-ла, тра-ла-ла. на базарі була Шевч. „Гуляй душа! Тра-ла-ла“ на весь шинк гукає. Г. Арт. (О. 1861. Ш 103).

Трандафі́ль, лі, **трандафіра**, ри, ж Роза, *Rosa centifolia* L. ЗЮЗО. I. 134.
Трандафіль там цвіла, хороша, повна, любо подивиться. Свиня під неї тиць і кинулась назад.... трандафіль поколола ніку. Гліб. (1895). 157.

Трандахі́л, лу, м. Раст. Сирень, *Syringa vulgaris* L. Анв. 346.

Трандахі́ловий, а, е. Сиреневий. Шейк

Трапа́ш, ша, м. Зимня дорога, утоптанная овцами. Шух. I. 81.

Трапеза, зи, ж. 1) Столъ, кушавье.
Та трапеза була вже багато скудніша. Левиц. I. 394. 2) Въ монастиряхъ: столовая. *Иди в трапезу* Шейк.

Трапезува́ти, зую, еш, гл. Ъсть, обѣдать. *Почали трапезувать удвох.* Мнж. 149. *Трапезуйте, люде добрі.* Левиц. Пов 340.

Трапля́ти, ляю, еш, сов. в. **тра́пати**, плю, пиш, гл. Попадаты, попасть. О. 1862. V. 106. *Трапила й коса на камінь.* Федьк

Трапля́тися, ляюся, ешся, сов. в. **тра́пнися**, плюся, пишся, гл. Случаться случиться. Левиц. I. 295. *Трапляється і десять батьків на году, а мати одна на роду.* Міус. окр. *Наталці траплялись женихи.* Котл. Нп. 350. *Трапилось лихо. Трапляється, часом тихенько заплаче* Шевч.

Трапо́к, м. Только въ вираженіи: на трапкѣ. Гдѣ случится, де тра́пнися. *На трапку шукай.* Елисаветгр. у. *Де ніж? — На трапку.* Ном. № 12749. Мнж. 167.

Трапо́к, пка, м. Слѣдъ, тропа, дорога. *Взяти трапок.* Харьк. г.

Трапу́нок, нку, м. Случай. Сквир. у.

Тра-ра-ра! меж. Припѣвъ. Грин. III. 461.

Тра-ра-рі! меж. Припѣвъ. *Гей летіли-*

журавли то великі, то малі. сльи собі край рілі заспівали. тра ра-рі! ЗЮЗО. II. 529

Тра́та, ти, ж. Утрата, убытокъ, потеря
Чи зиск, чи трата — одна запла́та. Ном № 10525.

Тра-та-та! меж. для вираження барабанного боя Шейк

Тра́тити, чу, тиш, гл. 1) Расходовать, проживать, гратить. *Сам бачу, що худобу трачу.* Шейк *Що тобі у руки не дай, усе тратиш.* Канев. у 2) Терять, губить. *А я плачу, лита свої марно трачу.* Чуб. V. 1. *Служба вільность тратить.* Ном. 3) Казнить, лишать жизни. Гн. I. 37. *Вдовин-синокъ тратити гадають.* Гол. *Була дівка така. І вона мала четверо дітей... ти діти тратила.* Гн. II. 127.

Тра́титися, чуся, тишся, гл. Тратиться.

Тратува́ти, тую, еш, гл. Портить, топтать. *Тратує озимину худоба, бо земля мокра.* Каменец. у

Тра́фити, ся. См **Трафляти**, ся

Трафля́ти, ляю, еш, сов. в. **тра́фити**, флю, пиш, гл. = **Трапляти**, **трапити**. *Трафила коса на камінь.* Шейк.

Трафля́тися, ляюся, ешся, сов. в. **тра́фитися**, флюся, пишся, гл. = **Трапляти-ся**, **трапитися**. *От знай, дівчя, як сказати, як ся трафити постояти.* Лукаш. 119.

Трафні́й, а, ё. Негодный для употребленія євреямъ, нечистый. *Трафне м'ясо.* Шейк.

Тра́хати, хаю, еш, гл. Стучать. *Це ви, пане, трахали в стінку?* Ні, не я. — *А я думала, що ви та й прибігли* Червиг. у. Слов. Д. Эварн.

Тра́хвити, —ся, хвлю, —ся, хвиш, —ся, гл. = **Трафити**, ся = **Трапити**, ся. *Трахвив го в седно.* Ном. № 1782.

Трахт, ту, м. Трактъ, большая дорога. Гн. II. 192. *І на трахт теплицький справив сина.* Мкр. Н. 39. Ум. **Трахто́чок**. *Постав шинок на трахточку — шинкувати буду.* Чуб. V. 300.

Трахта, ти, ж. Только въ слѣдующей загадкѣ на борону. *Трахта-плахта по полю скаче.* Ном., стр. 300, № 372.

Трахте́рня, ні, ж. = **Трахтир** *Кажут люди, що милий не нє, а він рано з трахтерні йде.* ЗЮЗО II. 458.

Трахті́р, ра, м. Трактирь. *А милень з трактира йде.* Чуб. V. 588.

Трахті́рний, а, е. Трактирный. Шейк.

Трахті́рник, ка, м. Трактирщикъ. Шейк.

Трахтірників, кова, ве. Принадлежачий трактирщику.

Трахтовий, а, ё. Проїзжий. *Шлях не трахтовий.* Драг. 244.

Трахтоватий, а, е. Ум'ючий угощать. Шейк.

Трахточок, чка, м. Ум. отъ трахт.

Трахтування, ня, с. = **Трахтування.**

Трахтувати, т'юю, еш, гл. 1) = **Трахтувати.** 2) Разсуждать, разговаривать; судить, осуждать. *Це видно про мене трахтують, видно про мою землю Грицько замишляє.* Мир. Пов. I. 154. *Я ж думала, воріженьки що сплять і не чують,— вони ж мене молодую судять і трахтують.* Грин. Ш. 190.

Трахтуватися, т'ююся, ешся, гл. Спорить, препираться. *Оце, Карпе, за твою сусідку трахтувалися.* Мир. Нов. I. 141

Трацький, а, е. Л'єсопильный. Шух I 88

Трач, ча, м 1) Пильщикъ, распиливающий бревно на доски. Шейк. 2) = **Трачевня.** Вх Лем. 473

Трачарь, ря, м = **Трач** 1. Хотин. у

Трачати, чаю, еш, гл. = **Тратити** 1 *Нехай мені отець худоби не трачає, скарбів не збуває, нехай мене молоді з неволі не викупає, бо я вже потурчилась, побусурменилась* АД. I. 235

Трачівня, ні, ж. Л'єсопильня. Змієв. у.

Трачєння, ня, с. Расходъ Шейк

Трачїння, ня, с. Опилки. Шейк

Трачів, чєва, ве. Принадлежачий пильщику

Трачка, ки, ж. Л'єсопильня. Шейк. Шух. I 181

Трачник, ка, м. = **Трач** 1 Вх. Лем. 474

Трачувати, ч'юю, еш, гл. Распиливать бревно на доски. Уман. у.

Траш! меж. Крикъ на овецъ Змієв. у

Тре, нар. Сокращ. **треба** *Тре тим ро-гом чесатися, котрим можна дістатися.* Шейк.

Треба, нар Сокращ. **треба.**

Треба, нар. Надо, нужно, необходимо. *Пошли, Боже, з неба, чого нам треба.* Ном. *Хоч хоче—не хоче, треба привикати.* Нп. Иногда употр. какъ суц *І він з своїм треба.* Грин. I. 236 *Тре дові й кінця нема.* Грин. I. 244. *На що купив?—Треба; на що продав?—Треба. І требові кінця не буде.* Ном. № 9748

Требіти, бл'ю, б'їш, гл Тратить, зат

рачивать, употреблять. *Я на дітей требив грошей чимало.* Лебед. у.

Требіж, жа, м. Отбросы, мясо негодное въ пищу для людей. Шейк.

Треблаженне дєрево. Легендарное дерево, выросшее изъ обруча, который клалъ себѣ на голову больной Адамъ; оно имѣло видъ креста и на немъ впоследствии былъ распятъ Спаситель. Драг. 94.

Требник, ка, м. Требникъ.

Требно, нар. Требовалось, было потребовано. *Корчмарочка добрі зная, что мнѣ спотребно, повни лашки наливає, хотя і не треба.* Гол. Ш. 523.

Требувати, бую, еш, гл. 1) Пробовать, отвѣдывать. Борз. Сосниц. у. 2) Пробовать, пытаться, испытывать. Сосн. у. *Розуми требую.* Гол. II. 276 3) чбго, чим. Нуждаться, имѣть необходимость въ чемъ. Вх. Зн. 70. *Пана сі не бою, вїйтом не требую.* Шух. I. 199.

Требулька, ки, ж. Раст. *Allium schoenoprasum* L. Анн. 23.

Тревній, а, ё. Сытний. Борз. у.

Трейки, нар = **Тричі.**

Трейтина, ви, ж. = **Третина.** *Половину царства, трейтину щастя.* АД. I 28.

Трейтій, я, е, числ. = **Третій.**

Трейт'як, ка, м. = **Третяк.**

Трейт'яка, ки, ж. Трехлѣтная телка. *Худібку мали в себе невеличку, теличку-трейт'яку.* Рудч. Ск. II. 174.

Трейцятій, а, е, числ. = **Тридцятій.**

Трейчатій, а, е = **Тройчатий.** *Нехай засвітить трейчатую свічку.* Мет. 162

Трейчи, нар = **Тричи.** *Обійди трейчи кругом церкви.* Ном. № 4527. *Крикнув чорний ворон трейчи у байраці.* О. 1861. II. 41

Трембіта, ти, ж. Музыкальный инструментъ гуцуловъ—длинная, около 3 метр-овъ, деревянная труба; узкій конецъ называется пищокъ, широкий—голосникъ, а расширенная часть инструмента голосникъ. Шух. I. 72. Ум. **Трембітка, трембіточка.**

Трембітанник, ка, м. Музыкантъ, играющій на трембіті. Шух. I 29. II. 72.

Трембітати, таю, еш, гл. Играть на трембіті Шух. I. 197 *Та як озмуть трембіточки, на них трембітають.* Шух. I 204

Трембітка, трембіточка, ки, ж. Ум. отъ трембіта.

Трембухатий, а, е Брюхастый, съ большимъ брюхомъ Вх Лем. 474

Трембухач, ча, м. Брюхачъ, толстопу-
зий. Вх. Лем. 474

Тременталь, лю, м. Раст. *Geganium*
Palustre L. Аня. 155

Тремний, а, б. О голосѣ: серебристый,
звонящій. *Тремкий* (голос), як тонке сріб-
ло, як найтончий кришталъ. Левиц.
Пов. 192.

Тремтіння, ня, с. Дрожаніе.

Тремтіти, мчу́, ти́ш, гл. Дрожать, тре-
петать. *Нехай тремтять, рикають гори.*
К. Псал. 111. *Роса на листьях тремті-
ла:* Шейк. *Затишає голос, тремтять.*
Левиц. ПЙО. I. 495.

Триваль, зля, м. Уздечка съ удилами.
Ум. Трензелька. *Взяла коня за тренвель-
ку.* Гол. III. 52.

Треножити, жу, жиш, гл. Спутать
три ноги веревкой (у коня). *Щоб не
впійкла коняка, треба її треножити.*

Тренати, паю, еш и плю, плеш, гл.
1) Трясти? 2) Идти. *Буде три милі тре-
пати.* Вх. Лем. 475. 3) Жадно всть, уня-
сывать, уплетать. Котл. (Шейк.).

Тренатися, паюся, ешся и плюся,
плешся, гл. Трястись, встряхиваться, дро-
жать. Вх. Уг. 271. *На ясени листья ся
трепле.* Вх. Лем. 475. См. Тріпатися.

Треначка, ки, ж. Кисточка на концѣ
кнута. Вх. Лем. 475.

Трѣпет, ту, м. Дрожаніе. содраганіе.
трепетъ, ужасъ *Обняв мене великий страх
і трепет.* К. Іов. 64. Під трѣпетом. Въ
страхѣ. *Як прийшов п'який, я під тре-
петом висидів цілу ніч.* НВолын. у.

Трѣпта, ти, ж. Осина. Угор. *Populus*
tremula. *Ой сѣділа зозулечка в лісі на
трепеті.* Гол. Ум. Трѣптка. *На тім боці
при потоці трѣптка ся трепле.* Гол.
Ш. 40.

Трепетати, чу́, чеш, гл. 1) Дрожать,
содрагаться, трепетать. *І вся вселенна тре-
петала.* К. Псал. 176. *Легко трепече
його серце.* Мпр ХРВ. 40. 2) Бояться,
трепетать.

Трепетатися, чу́ся, чешся, гл. Вдра-
гивать, дрожать, трястись.

Трѣпть, ка, м. Въ сѣделкѣ: металли-
ческая дужка, сквозь которую проходитъ
черезсѣделень. Харьковъ. (Лобод.).

Трѣпетний, а, е. Трепещущій. *Трепет-
на земля* Шевч.

Трѣпття, тя, с. Все дрожащее, эпитетъ
растений. Шейк. *Дунай висихав, зіллям*

*заростає, зіллям трепеттем, вшеляким
цвітом.* АД. I. 33.

Трѣплка, ки, ж. Пт. *Coturnix com-
munis*, перепелъ. Вх. Лем. 475.

Трѣптка, ки, ж. 1) Ум. отъ трепета.
2) Султанъ (на головномъ уборѣ офицера):
перья на шляпѣ. Вх. Лем. 475.

Трѣпток, тва́, м. Трепещущій. *Сест-
риці дайте вінок трѣпток.... ней ся
трепоче, на кога хоче.* Гол. II. 56.

Трѣпття, тя, с. = Трепеття. Гол. IV.
130.

Трепль, ла́, с. 1) Весло у плота. 2) Де-
ревянный инструментъ въ формѣ заострен-
наго весла съ короткой ручкой, съ остры-
ми краями лопасти.—объ него треплють
лень, очищая его отъ кострики. Черниц. у.

Трепну́ти, ну́, нѣш, гл. Тряхнуть.
*Ввечері, кінчаючи роботу, молотники
казали:—ні, ще на вдову.—Еге, еге, треп-
німо хоч сноів з п'ять.* См. Тріпнути, ся.

Трепто́та, ти, ж. = Трепета. Вх. Лем.
475.

Трепотати, чу́, чеш, гл. 1) = Трепета-
ти. 2) Трясти, потрясать. *За нев, за нев два
ляшеньки з голими шаблями. Оден іде
трепотючи, другий іде тихо.* Гол. I. 66.

Трепотатися, чу́ся, чешся, гл. = Тре-
петатися. *Вінок трѣпток.... ней ся тре-
поче.* Гол. II. 56. *І кужілка трепочеть-
ся, мені прости не хочеться.* Рк Макс.

Трепотіти, чу́, ти́ш, трепотітися, чу́-
ся, ти́шся, гл. = Треногати.

Трѣтий, а, е, числ. = Третій *Трета
утала поконець серденька.* Гол.

Треті́на, ни, ж. 1) Третья часть. 2) мн.
третіни. Третій день послѣ кончины чело-
вѣка, сопряженный съ поминальнымъ обѣ-
домъ. Мил. 171. Ум. Третінна, третіночна.

Трѣтій, я, в, числ. Третій. *Два кме-
ті, пан третій.* Шейк. *Уп'ять, так, об
третіх півнях, приходить щось до вікна
та й каже.* Рудч. Ск. II. 76. *Вже так
як об третьоту упузі назирив він ко-
мсня.* Рудч. Ск. II. 175.

Трѣтний, а, е. Относивійся къ трети,
разсчитываемый по третямъ. Шейк.

Трѣтно, нар. По третямъ. Шейк.

Трѣтѣк, ка́, м. 1) Животное, которому
три года. *Марець третяку бичу ріг зло-
мить.* Ном. № 413. 2) Третій по времени
рой изъ стараго улья. *Це вже нема що:
з третяка не буде пугтл.* Подольск. г.

3) Трехсаженный отрубокъ древеснаго ствола. Шух. I. 177. 4) Младшій пастухъ при чабані и личмані. Черном. 5) Родъ колѣна въ танцѣ. *Під дудку била третяка*. Котл. Ен. I. 19. *Мов літав і не торкався до землі ногами. Гоп! гукав у боки взявшись, сипав третяками і навприсядки пускався й колесом крутився*. Мкр. Н. 30 *Зубами третяка вибивати*. Дрожать такъ, что зубъ на зубъ не попадаетъ. О 1862 IV. 88. 6) Порода чеснока Вас 204. Ум. *Третячок*. Бичок-третячок Ном № 10211

Трѣфти, флю, фиш, гл. Заплетать мелко волоса, чтобы были кудри. Шейк

Трець, терця, м. Трущій. тотъ, кто третъ *Ні трець, ні мнець, ні в дуду грець* Посл

Трѣчи, числ. = Тричи Грин. III 263 *Тречи на день одвідаю*. Шейк.

Треш! меж Крикъ на овецъ Мир. ХРВ. 39.

Три, трюх, числ. Три. Один син — не син, два сини — нів-сина, три сини — ото тільки син. Ном. № 9286.

Триб, бу, м. 1) Часть ткацкаго станка. См. Верстать. МУЕ. III. 17. 2) Склонность, стремленіе *Вона йде своїм трибом*. Она дѣлаетъ по собственному желанію Лохв. у. 3) **Триб-зілля = Трой зілля** *А хто ж мені триб-зілля достане, той зо мною на шлюбоньку стане*. Грин. III. 238. Ум **Трибѣн**. Вас. 165.

Триблястий, а, е. Съ запавшими боками. *Віл триблистий*. Черк. у.

Трибѣк, бка, м. Ум. отъ триб

Трибратній, а, е. Приводлежащій тремъ братьямъ. *Київським шляхом верби похили трибратні давні могили відкрили*. Шевч.

Трибулька, ки, ж = Требулька. ЗЮЗО. I 111.

Трибун, на, м. 1) Трибунъ. 2) Одинъ изъ надзирателей за учениками (въ старыхъ малорусскихъ школахъ). *Втікайте з бурси, вас тепер не знайде ні консул, ні трибун*. К. ПС. 68.

Трибуна, ни, ж Трибуна. Судова трибуна К. XII 122

Трибунал, лу, м Трибуналъ, судъ, судилище. *Вже судили княжі віча, панські трибунали*. К. XII 45. *Ми судимось громадським трибуналом* К. ПС 24.

Трибунх, ха, м Требуха. Шейк.

Трибухатий, а, е = Трембухатий. Желех.

Трибушон, на, м Штопоръ Желех.

Тривавий, тривавкий, а, е. Выносливый, воздержный. НВолын. у.

Тривалий, а, е. 1) Продолжительный. Шейк. 2) Прочный, основательный. Шейк.

Тривалість, лости, ж. 1) Бодрость, бодрое состояніе, сила въ тѣлѣ *Як не їсть чоловік довго скороомної страви, так нема й тривалости* Каменец. у. 2) Прочность.

Тривальний, а, е = Тривалий 2.

Тривати, ваю, еш, гл. 1) Жить, существовать. *Комета тривала дві неділі*. *Добре тривати з ким*. Хорошо жить, быть въ ладахъ съ кѣмъ *Війт з нами добре тривав* Федьк 2) Длиться, продолжаться. 3) **Тривай, тривайте'** Постов, стойте, подожди, подождите. *Ох, тривай, я й забула*. Шевч. *„Тривайте!“ — гукав Кобза: — „глядіть, щоб нінь не забив котру“*. Стор. М. Пр. 52.

Тривний, а, е. 1) Питательный, сытный. *Тривна каша*. Кременч. у. 2) Удобоваримый. 3) Удобный, пригодный *Це дерево тривне на плуг* Борз. у

Тригубач, ча, ч Губастый, съ большими губами Угор.

Тригубий, а, е Съ заячьей губою. Шейк.

Тридев'ятий, а, е числ Двадцать седьмой.

Тридев'ять, ти, числ Двадцать семь *Усе дам: хоч десять городів, або тридев'ять кладів, або чого хочете* Шевч.

Тридес'ятий, а, е, числ Тридцатый. Шейк. Рудч. Ск II 105.

Тридесять, ти, числ Тридцать. *Єсть за тридесять земель попович Ясам* Рудч. Ск. II. 104.

Триднѣвий, а, е Трехдневный НВолын. у.

Тридцатеро, числ. Тридцать душъ, штукъ. *Тридцатеро й трое на подвір'ячко твоє*: Чуб. У **тридцатеро**. Въ тридцать разъ *Та взяла вже тепер шовку у тридцатеро, чи що, та й обмотала знов*. Рудч. Ск. II. 70

Тридц'ятий, а, е числ Тридцатый

Тридц'ятка, ки, ж. 1) Полотно очень тонкое, въ 30 пасмъ. 2) **Колѣ-тридц'ятка** Счетная единица при продажѣ па базарѣ готовыхъ оковъ: 30 штукъ. Вас. 150

Тридц'яток, тка, м. Тридцать. *Йому років до тридц'ятка було* О. 1862. I. 29. *Років коло тридц'ятка назад* Ном. № 11734.

Тридцатолітка, ки, ж. Жевщина трид-

цати лѣтъ. *Ще ж я зжурюсь без нього, то здаватимусь тридцятиліткою.* Г. Барв. 234.

Тридцатостру́нний, а, в. Съ тридцатью струнами (о музык. инструментѣ). *Не слава те кобзаря словами золотими, повісьте ви над ним його тридцатострунну.* К. Дз 191.

Три́дцять, ти, числ. Тридцать. *Змій дав йому ще книжку на тридцять днів.* Рудч. Ск.

Три́ждень, дня, м. Три дня, трос сутокъ. Харьк г

Тризі́лля, ля, с = **Тро́йзілля**.

Тризу́бець, бця, м. Трезубецъ; вилы съ тремя зубьями. *Тризубецъ щоб тобі зломивсь.* Котл. Ен.

Три́дцять и пр. = **Три́дцять** и пр.

Три́йчи, числ. = **Три́чи**. *Трийчи відречешся.* Єв. М. XXII. 34.

Трикля́тий, а, в. Трижды проклятый

Три́конь. Только въ выраженіи: у тривонь. Тройкой лошадей.

Три́кут, та, м. Треугольникъ. Шейк. Ум. Трикуток, трикуточок.

Трику́тник, ка, м. = **Трику́т**. Желех.

Трику́ток, тка, **трику́точок**, чка, м. Ум. отъ трикут

Трилі́тній, я, в. Трехлѣтній *Дас їм трилітню житню солому.* Чуб II. 336. *Хай на тебе трилітня трясця!*

Три́мання, ня, с. Державіе

Три́мати, маю, еш, гл. 1) Держать, содержать. *Тримала мене за руку* Стор М Пр. 37. *Тримає коні, а волів не хоче.* Каменец. у *Дочку тримай в дому, ще й заплати кому, щоб узав біду з дому.* Ном. № 9313. *Бог батько. як буде нас тримати, то буде й годувати* Ном. № 77. 2) — за що. Считать, почитать за что. *Тримай свято за свято.* Ном.

Три́матися, маюся, ешся, гл. Держаться, придерживаться. *На Бога складайся, розуму тримайся.* Ном. № 64

Тримбі́та, ти, ж. = **Трембі́та**. *На полонині грає в тримбіту там вівчарь.* Млак. 116

Тримон́ний, а, в. Употреблено въ бра-ни. *Оттам до тримонного! (біса)?* Св. М 314.

Три́на, ни, ж. Употребляется также и лишь во множ. ч. съ тѣми-же значеніями. 1) Сѣнная труха, измельченное сѣно или солома. Шейк. Фр. Пр 177. 2) Опилки древесныя НВолын у *Чому вітер несе*

трину? бо вона дрібненька. ЗЮЗО. II 442. Ум. Три́нка.

Трина́дцатеро, числ. Тринадцать душъ, штукъ.

Трина́дцятий, а, в, числ. Тринадцатый.

Трина́дцатка, ки, ж. Полотно въ 13 пасмъ. Ум. Трина́дцаточка.

Трина́дцять, ти, числ. Тринадцать:

Три́ндатися, даюся, ешся, гл. Шляться, бродить. *Цигани.... триндають сі від міста до міста.* Гн. I. 115.

Три́нди, меж Прип'ївъ Гол. III. 492.

Тринді́кати, каю, еш, гл. Наигрывать, нап'ївать. Драг. 74. *Грицько... тринди-кає та висвистус.* Мир. ХРВ. 40.

Тринді́чка, ки, ж. Родъ пѣсни на живой бойкій мотивъ, содержанія преимущественно шутиваго; триндічки поются обыкновенно на вечерніях. Мил. 63, 94.

Три́нити, ню, ниш, гл. 1) Превращать въ труху. Шейк. 2) Сильно ѣсть. Шейк.

Трини́ця, ці, ж. Обѣдки сѣна. Шейк. *Я в тебе стою по боки в гною, по боки в гною, триницю зуб'ю.* Гол. IV. 44.

Трині́жка, ки, ж. = **Трині́жок**. НВолын. у

Трині́жник, ка, м. = **Трині́жок** МУЕ. III. 30

Трині́жок, жка, м. Тревожникъ, подставка или табуретъ на трехъ ножкахъ. Шух. I. 150. *Виніс із комори казан, по-вісив його на триніжках.* Стор. М. Пр 154. *Чіпка пересія на другий триніжок* Мир. ХРВ 181

Три́нка, ки, ж. Ум. отъ трина.

Тринка́ль, ля, м. (отъ нѣм. Trinkgeld) Деньги на могорычъ. могорычъ, взятка. *Тринкали* (старшина) *побрав, а дла не зробив.* Пол

Тринька́ти, каю, еш, гл. Картавить. Вх. Зн. 70.

Триння, ня, с. соб. огъ трина.

Тринпіль, и **тринпуль**, ля, м Палка, на которой вѣшаютъ для снятія шкуры убитую овцу: посрединѣ она висить на веревкѣ, а концы ея продѣты въ прорѣзы заднихъ ногъ овцы. О 1862. V Кух 39

Тринчик, ка, м. Названіе трехъ взятокъ при игрѣ въ хвѣлку. КС. 1887 VI 466.

Тринька́ло, ла, м. Расточитель, мотъ.

Тринька́ння, ня, с. Расточительность, мотовство

Тринька́ти, каю, еш, гл. 1) Расточать, мотать, спускагъ деньги 2) Картавить, нехорошо произносить. Вх. Зн. 70

Трипутень, тня, м. Раст. *Plantago major* L. Ани 259.

Трипутник, ка, м. Раст. *Plantago avicularia* W. K. Ани. 258.

Трип'ять, ти, числ. Пятнадцять. *Поки трип'ять (тижднів по Різді) не мине, то не буде тепла.* Ном. № 519.

Трирішній, я, в. Трехлітній. НВолын. у. *До він убогий! У нього трирішня пшениця стоїть на току.* Каменець. у.

Трисв'ятий, а, ё. Пресвятой, святѣйшій. *От такої трисв'ятої.* Ном. № 6362.

Триста, числ. Триста. *Триста галок та 50 чайок, та 15 орлів одно яйце знесли.* Ном., стр. 292, № 60.

Триття, тѣ, с. Треніє, растираніє. *І триття не поспе, як візьме корчем у животі.* Могил. у.

Триумф, фу, м. Триумфъ, торжѣство. *До короля з триумфом їздив пишно.* К. Бай. 32.

Триумфальний, а, в. Триумфальний, торжественний. *Триумфальну галеру тобі... я дарую.* К. МБ. XII 279.

Триумфувати, фую, вш, гл. Торжествувати. *О, варваре! покинь триумфувати.* К. XII. 73

Трихи, трих, ж. мн. Треніє; переносно: возня, хлопоты. Употреблено въ слѣдующій поговоркѣ. *Трихи та мнихи,—нема оддиhi.* Ном. № 10952.

Трицалівка, ки, ж. Трехдюймовая доска. МУЕ. III. 29.

Тричи, числ. Трижды. *Чудний ти мені тричи, Терешку.* Лебед. у. *Буде твоя вража дочка на день тричи бита* Чуб. V. 424.

Тришня. Въ выраж.: у тришня гнати—въ шею гнать. *Тільки цап стрибне у панський сад, на ший дзвін дзень-дзень! народ заворушився, і гостей в тришня в кошару мусять гнать.* Греб. 362.

Трибний, а, в. Нужный, необходимый. *Ще мені самому ця книжка трибна.*

Трибувати, бую, вш, гл. = Требувати. Вх. Лем. 475.

Тривати, ваю, вш, гл. Тривати.

Тривога, ги, ж. Тревога, смятеніє. *Приїхав у той город, де живе царь, коли там тривога: наступає великий ворог на город.* Грин. I. 185. *Закипіла по Вкраїні страшна тривога.* К. Досв. 13. *І позникали дні безумних у тривозі.* К. Псал. 179.

Тривожити, жу, жиш, гл. Тревожить.

У привидки тривожиш мою душу. К. Іов. 16.

Тривожитися, жуся, жишся, гл. Тревожиться. *Люде гірш та гірш лякалися й тривожилися.* МВ. Ш. 29.

Тривбк, вкю, м. Житіє, существованіє. *Я пишу кавалок мого життя, мого красного та любого трівку.* Федьк.

Трійка, ки, ж. Отрава. Вх. Зв. 71. Также отрава какъ одинъ изъ способвъ рыбной ловли. Вх. Пч. II. 26.

Трійло, ла, с. = Трійка. Вх. Зв. 71. Вх. Пч. II. 26.

Трійник, кі, м. Шлях съ тремя полосами (продольными и поперечными). Вас 160.

Трійця, трійця, ці, ж. 1) Троица, Богъ въ трехъ лицахъ. Ном. № 4511, 4512. 2) Трисвѣщникъ Шух. I. 270, 299—301, 310. *На столі триця в васильках, в калині, казанок з кропильцем, надпалена свічка воскова.* Сим. 232. Также три соединенія вмѣстѣ восковыя свѣчи. *Став боярин, старша дружка і свѣтилка стала, шаблю й трійцю воскову у руках держала* Мкр. Н. 25. 3) Раст а) *Veronica prostrata* L. ЗЮЗО. I. 176, б) — бѣжа. *Hypericum montanum* Вх. Пч. I. 10.

Трійчак, кі, м. а чаще во мн. **Трійчакі** = **Тройчаки.** Вх. Лем. 475. *Трійчаки, значить вилка з трьома зубцями* Екатеринос. у.

Трійчичка, ки, ж. Тройная гѣрлиця Вх. Зв. 71.

Трін, трбну, м. Рыбий жиръ. Шейк См. Трон 3.

Тріні, тріньки, трініюні, трініюсі, нар. Немножечко. Полт. г., Харьк. г., Екатеринос. г. Слов. Д. Эварн.

І. Тріп, меж. для выраженія встряхиванія, дрожанія. Драг. 181.

II. Тріп, пу, м. Слѣдъ? *Я у той тріп пішла до коршми.* НВолын. у.

Тріпанівва, ви, ж. 1) Дерганіє. Шейк. 2) Тренка. Шейк. 3) Выколачиваніє пыли. встряхиваніє. Шейк. Ум. **Тріпанінна**

Тріпання, ня, с. 1) Дерганіє. Шейк. 2) Битьє, наказаніє розгами. Шейк. 3) Выколачиваніє, встряхиваніє. Шейк. 4) Хлопаніє (крыльями, напр.)

Тріпати, паю (трѣплю), вш (трѣплюш), гл. 1) Трясти, встряхивать. Киев. г., Волын. г. Драг. 91. *Тріпай килим.* Шейк

2) Трясти, трепетать, шлепать, хлопать (крыльями, хвостомъ и пр.). *Крильцями тріпа.* Мнж. 8. *По під мостом, мостом трепле риба хвостом.* Мет 302. 3) Трясти, бачать головою въ знакъ отрицанія. *Ні, ні!* казав *Сухобрус*, *тріпаючи* головою. *Левин.* Пов. 35. 4) Б'їжати. *А я мовила, же косу клепле, він през гору до милої трепле.* Гол. II. 226. *За кавалок кишки тріпай сім миль пішки.* Посл.

Тріпатися, паюся, ешся, гл. 1) Битися. *Риба блищала проти місяця білою як срібло лускою, тріпалась, побивалась в сітці.* *Левин.* I. 109. 2) Встряхиваться, трепетать. *Пташки тріпались, перелітаючи з дерева на дерево.* *Левин.* I. 374. 3) Горячиться, сердиться, приходитъ въ раздраженіе. *Не тріпайся, а попереду роститайся, хто винен.* *НВолын.* у. *Ось не тріпайся, Іване, дурно, бо я не винен.* *Каменец.* у.

Тріпну́ти, ну́, не́ш, гл. Тряхнуть. *Вмочив в росу цілу руку та як тріпне.* *Драг* 91. См. Трепнути

Тріпну́тися, ну́ся, не́шся, гл. Тряхнутися, встряхнутися. *Нехай наші коні на чистому полі тріпнуться і враз заїржать.* *Гудан* I. 27.

Тріпотати, чу́, чеш, гл. = **Трепотати.** *Рученятами... тріпотав.* *К.* Дз. 163.

Тріпотатися, чу́ся, чешся, гл. 1) = **Трепотатися.** *Каже вовк: „А дивись, собако, чи в мене хвіст трепочеться?“* *Грин.* II. 241. 2) Яриться, метаться, выходитъ изъ себя. *Шейк.* *Як ся стане тріпотати, тра з хати вікати.* *Гол.*

Тріпотіти, чу́, тіш, гл. = **Трепотіти.** *Готур здойметься, тріпотити крилами, гутит.* *Шейк.*

Тріпу́, меж для вираженія момента трепанія, для вираженія продовжителъности трепанія или трептанія. *Риба тріпу-тріпу.* *Шейк.*

Трісі, трісіні, нар. Немножечко. *Константиногр.* у.

Тріска, ки, ж. Щепка. *Як дерево зітнуть, кожний тріски збірає.* *Ном.* № 1249. *Єще-м огня і не клала, тріски ся імили.* *Гол.* II. 417. Уя. **Трісочка.**

Тріскання, ня, с. 1) Трескъ, трещаніе. 2) Растрескиванье.

Тріскати, каю, еш, сов. в. тріснути, ну, неш, гл. 1) Издавать трескъ, трещать, треснуть. 2) Лопаться, трескаться,

треснуть. *Кінь тріскає,—говорять,* когда у коня трескается кожа. *НВолын.* у. *Грав він довго, раз весело, що аж серце тріскало.* *Федьк.* *Від жару й камінь трісне.* *Ном.* № 3299. *Щось трісло.* *Каменец.* у.

Тріскатися, каюся, ешся, гл. Трескаться, лопаться. *Гладкий, аж шкура тріскається.* *Ном.*

Тріска́ч, ча́, м. Тотъ, кто трескается. въ загадкѣ—макъ. *Батько дерев'яний, мама з глини, а діти тріскачі.* *Чуб.* I. 311. Ум. **Тріска́чик.**

Тріскотати, кочу́, чеш, гл. Трепцать. **Тріску́чий, а, е.** Трескучій, издающій трескъ. *Твій язик—як стріли з лука, як той жар яркий, тріскучий.* *К.* *Псал* 289.

Тріснути См **Тріскати.**

Трісочка, ки, ж Ум. отъ трісна.

Трісочок, чку, м. Щепочки и сухіи вѣточки для растопки. *Запалали Марисенька дрібненьким трісочком.* *Гол.* IV 468. См. **Трісок.**

Трістя, тя́, трісця́, ця́, с. Трясина, топкое мѣсто. *Каменец.* у. *Я хутко, миттю постараюсь в трістя його к чортам загнати.* *Котл.* *Ев* I 9.

Трісь, меж. выражающее трескъ, лопаніе. *Хоч трісь, а пнись.* *Ном.* № 14218.

Трісчіна, ни, ж. Одна щепочка. *Мнж.* 30.

Тріфолія, лі́, ж. Раст *Menyanthes trifoliata* L. *Анн.* 215.

Трішки, нар. Немножко. *Нехай вам Бог здоров'я прибавить в ручки, в ніжки і в животок трішки.* *Ном.* № 4571. Ум. **Трішечки.**

Тріщ, ща, м = **Тирч.** *Вх.* *Лем.* 475.

Тріщання, ня, с. Трескъ. *Голоса змішувались з птичим співом, з диким тріщанням трав'яних коників.* *Левин.* Пов. 109.

Тріщати, щу́, щіш, гл. 1) Трещать. *На горищі.... тріщало, неначе дах зривало з хати.* *Стор.* М. Пр. 37. *Рвонув він раз,—тенета не тріщати.* *Гліб.* 2) О головѣ: сильно болѣть. *Голова від клопоту тріщить.* *Ном.* 3) Исчезать, уничтожаться. *Голова болить, а хліб як на огні тріщить.* *Ном.* № 8138. 4) О морозѣ: свирѣпствовать. *Тріщи, не тріщи, вже минули водохрещі.* *Ном.* № 516.

Тріщува́тий, а, е = **Витришкува́тий.** *Вх.* *Уг.* 271.

Тріщу́к, ка́, м. Птица крапивникъ,

Troglodytes parvulus L. Вх. Зн. 71. Ум. **Трищучок**.

Тровіти, влію, виш, гл. 1) Истратить на корню, выпасти. *Ще хоч би не тровив був торік сіна,—було б чим обернутися.* Кобел. у. 2) Варить (о желудкѣ). Угор. 3) = **Цькувати**. Вх. Зн. 71.

Тровлюк, ка, м. Соловей. Угор.

Трогати, гаю, вш, гл. Дергать. *Вже з Настуні-вінок сходи: „помаленько здіймайте, косоньки не трогайте“.* Свяд. II. Гол. IV. 219.

Трое, трьох, числ. Трое, три. *Всі троє разом зирнули в вікна.* Левиц. I. 158. Въ твор. пад. ви́сто трьома́ иногда тро́ема. *Тро́ема кіньми поїхав.* Каменец. у. *З тро́ема дітьми приїздила.* Каменец. у.

Троезілля, ля, с. Раст. *Trifolium pratense*. *Котрий мені троезілля достане, той зо мною до шлюбу стане.* Нп.

Троєм, нар. Втрое. *Ще троєм стільки їхати.* НВолын. у.

Тровенка, ки, ж. Раст. Мухоморъ, *Agaricus muscarius* L. Вх. Зн. 71.

Трбечко, числ. Ум. отъ тройко.

Троєшки, шок, мн. Тройни. *Коли де найдуться двосічки або троєшки,—як хлопчики, то батькові, а як дівчатка, то матері не довго після того животіти.* Мнж. 154.

Трої, числ. = **Тров.** *Трої гостейки.* Гол. II. 8.

Троїстий, а, е. Тройственный. *Носителі троїстої корони.* К. ЦН. 273. **Троїсті музики.** Оркестръ, состоящій изъ трехъ музыкальныхъ инструментовъ: скрипки, бубна и цимбалъ. Чуб. VII. 450. *Та куплю я, мамо, черевики, та найму я троїсті музики.* Шевч.

Троїти, трою, іш, гл. = **Труїти.**

Троїти, трою, іш, гл. Утраивать.

Трбїтися, трбюся, ішся, гл. Уп'яного все то двоїться, то троїться. Г. Барв. 299.

Троїцький, а, е. Троицкій, относящійся къ тройцѣ. Шейк.

Тройзіл, лу, м. = **Троезілля.** *Ой на горі, на високій тройзіл постелився.* Гол. III. 315.

Тройзілля, ля, с. = **Троезілля.** *А взяв козак тройзілля копати, взяла над ним зазуля кувати.* Гол. Ум. **Тройзіллячко.**

Тройко́, числ. Трое. Ум. **Трбечко.**

Тройнік, ка, м. Родъ игры въ мячъ, гдѣ играющихъ трое. Ив. 28.

Тройніти, нїть, гл. безл. Тройтись, представляться въ трехъ видахъ. *Усе мені двоїнить, тройнить у очіх.* Харьк.-г.

Тройноголов'як, ка, м. Раст. *Dipsacus strigosus* Willd. Шейк. Анн. 127.

Тройняг, гу, м. Раст. *Trifolium medium* L. Анн. 359.

Тройнячок, чка, м. Раст. *Trifolium repens* L. Анн. 360.

Тройця, ці, ж. = **Трійця 1.**

Тройчак, ка и ку, м. Раст. *Lythrum Salicaria* L. Анн. 205.

Тройчакі, ків, м. мн. Вилы съ тремя зубьями. Харьк. г.

Тройчастий, а, е = **Тройчатий.** *Засвіти свічку тройчасту, щоби нам діти звінчали.* Рк. Макс.

Тройчатий, а, е. Тройственный, сплетенный втрое. *Гаранник тройчатий сплети з піску як з ременю.* Г. Арт. (О. 1861. III. 105).

Тройчатка, ки, ж. Плеть, сплетенная въ три ремня или имѣющая три конца. Шейк. *Тройчаткою всіх проганяв.* Котл. Ев.

Тройчїстий, а, е. 1) Троичный. Шейк. 2) Тройчїсте зілля. Раст. *Lotus corniculatus* L. Употребляется отъ водобоязни. Шейк.

Трок, ку, м., употребл. также и только во мн. ч. Торока, ремни у задней луки сѣбла. Котл. Ев. VI. 51. *Прив'язав сакви до троку, взяв коня за повід.* Мкр. Н. 11.

Трон, ну, м. 1) Престоль, тронъ. Грин. III. 642. *Сидить Бог на золотім троні.* Гн. I. 83. *Пан на троні, а хлоп на ослоні.* Ном. № 1146. 2) Очищенная сосновая смола Радом. у. 3) = **Ірін.** Правоб.

Трбна, ни, ж. = **Трон 1.** *Пустив його Господь на свою трону.* Гн. II. 52.

Троп, пу, м. Въ выраж.: у троп—рысью. *Кінь іде у троп.* Вх. Зн. 67.

Тропа, пі, ж. Стезя, путь, направление слѣдовъ. *Тропа моя по всьому євіту.* Г. Барв. 179. *Пішов собі чоловік тию тропю, що розказала жінка.* Мир. ХРВ. 12. *Тропою вашою йшов я.* Черк. у. **Вхопіти тропі, набігти тропі.** Найти дорогу, попасть на дорогу, сообразить, смекнуть. *Як би мені вхопити тієї тропи, де щастя.* Г. Барв. 411. *Не вхопила тропи, куди йти.* Мир. ХРВ. 389. *Пливу по широкому морю, як човен без весельця і не набіжу тропи.* Г. Барв. 300. **У тропі, тро-**

пюю. Слѣдомъ. *Повернувся незабаром, а за їм у тропі лікарь прибіг.* МВ. (О. 1862. I. 102). *Ми їхали у тропі за тобою. Сторож тропою за ним, та й бачив, що бочонок схований був у погребі.* Екатеринос. у. Ум. Трѣпка. Мет. 293.

Тропакъ, ка, м. Трепакъ, названіе танды. *Єще вдару тропака, бо в мене натура така.* Стор. М. Пр. 52.

Тропарь, рѣ, м. 1) Тропарь, церковная пѣсня, въ которой изображается исторія праздника. 2) Тропарѣв з кондаками дати. Дать кому, чтобы навсегда помнить. Ном. № 3619.

Тропѣти, пѣю, еш, гл. Топать, прытопывать. ЗЮЗО. II. 486.

Тропѣти, плѣ, пиш, гл. Утаптывать, проводить дорогу. Шейк.

Трѣпка, ки, ж. Ум. отъ тропа.

Трѣпникъ, ка, м. Раст. *Orobis vernus* L. Авн. 236.

Тропѣкъ, пѣа, м. Тропинка, дорожка, путь. *Як підростеш, то терпи усе, що на тропку спіткається.* Г. Барв. 358. *Нехай твій тропок буде м'якенький, як мошок.* Г. Барв. 226.

Тропота, ти, ж. ? А ну, хлопці, тропота, тото наша робота. ЗЮЗО. II. 595. См. Трѣпота.

Троскъ, ку, м. 1) Камышъ, тростникъ. Галиц. *В четвер вечер приїжає капитан московський, сам напер, за ним войско, жовнярів як тросків.* Гол. III. 24. **Трѣскомъ.** Какъ попало, въ безпорядкѣ. *Лежить начиння трѣскомъ.* Шейк. 2) Хлопанье кнута, бича. Шейк.

Троска, ки, ж. Шлакъ. Угор.

Трѣскання, ня, с. Хлестаніе, издаваніе звука бичемъ. Шейк.

Трѣскати, каю, еш, гл. 1) Хлестать, издавать звукъ бичомъ. Шейк. 2) Бить.

Трѣскатися, каюся, ешся, гл. Заботиться, пещься, беспокоиться. Вх. Зн. 71.

Трѣскіт, коту, м. 1) Хлестаніе бичомъ. Шейк. 2) Кудахтанье куриць. Шейк.

Трѣскотання, ня, с. Крпкъ куръ. Шейк.

Трѣскотати, чѣ, чеш, гл. Кричать, кокотать (о куриць). Шейк.

Трѣскотіти, чѣ, тіш, гл. = Трѣскотати.

Тросніа, ка, м. Тростникъ. *У мого батька двір велик... а на тім дворі тросник велик.* Мет. 313.

Тросѣкъ, ска, м. Ягненокъ съ переросшими смушками, также и самые смушки. Вас. 154, 198.

Трѣста, ти, ж. Родъ назоной болѣзни у лошадей: растрескивается кожа и считается изъ ранки кровь, которая также называется трѣста. Полг.

Трѣстіна, ни, ж. 1) Тростина. 2) Тростникъ. *Вітер віє, шевеліє, тростинов колише.* Гол. I. 142. *Гіля, гуси, в тростину.* Гол. IV. 465. Ум. Трѣстінна, трѣстінонька, трѣстіночка.

Трѣстіновий, а, е. Изъ трости сдѣланный, свойственный трости.

Трѣстістий, а, е 1) О конѣ: больной тростю. Черк. у. 2) О растеніи: имѣющий толстый стебель. *У оцього ячменю солома не тростиста, а лопушиста.* Волч. у.

Трѣстіти, щѣ, стіш, гл. О конѣ: быть больнымъ тростю. *Кінь тростить.* Черк. у.

Трѣстка, ки, ж. Ум. отъ трости.

Трѣстовий, а, е. Тростниковый. *Трѣсто-ве берѣдо.* Гол. IV. 439.

Трѣсть, ти, ж. 1) Раст. *Arundo Phragmites* L. 2) Каждая тростина отдѣльно. 3) Вѣтки, прутья. *Кічала би вона мости з калинової трости.* Гол. V 938. 4) Зубья въ блягѣ. Вас. 166 5) = Трѣста. *Трѣсть з коня йде.* Черк. у. Ум Трѣстка. Мнж. 55. 56. *Па тому кріслі сидить пан Іван... тонкою трѣсткою піднірається.* Грин. III. 40.

Трѣстяний, а, е. Тростниковый. *Щоб ти мені з трости поставив дом... вистроїв трѣстяний палац.* Чуб. II. 191.

Трѣстянка, ки, ж. Пт. *Sylvia arundinacea*. Шейк Вх. Пч. 14.

Трѣтіна, ни, ж. = Трѣтизна. *До си-нонька н'є червоним вином, невістці дає саму трѣтину.* Гол. I. 186. Ум. Трѣтінонька.

Трѣтовина, ни, ж. Опилки древесныя. Вх. Лем. 475. См. Трина.

Трѣха, жар. Обыкновенно въ соединеніи съ лишень, чи: трѣха лиш, лишень, трѣха чи. *Єдва-ли, чуть-ли. У Оглові... Чи по знаку кому сей Оглав білохатий? Трѣха лиш!* Шевч. 492. *Трѣха лишень чи не отой зробив шлюду мені.* Кіев. г. Трѣха, чи не пішли вони в ліс. Черк. у.

Трѣха, нар. = Трѣхи. *За царя Гороха, як було людей трѣха.* Ном. № 6854. Ум. Трѣшка, трѣшечка.

Трѣхи, нар. Мало, немного. *Трѣхи, як комарь наплакав. Може серце хоч трѣхи спочине.* Шевч. Трѣхи не. Чуть не, сдва не. *Побачила джигуна, трѣхи я не вмерла.* Чуб. V. 12. *Водою чорт зна як крутило, що трѣхи всіх не потопило.*

Котл. Ев. II. 6. Трохи-трохи не Чуть-чуть не. Сам трохи-трохи не пропав Гліб. Ум Трошки, трошечки.

Трохась, нар. = Троха. Трохась не впало. О. 1862. IV. 81.

Тро́чки, мн. = Торочки? А в волошки білі трочки, червоні панчешки. Гол. I. 325.

Трошечка, нар. Ум. отъ троха.

Трошечки, нар. Ум. отъ трохи.

Троши́ця, ці, ж. Малость, небольшое количество, немного. Посади го на лавицу, ней посидить трошицу. Гол. I. 210.

Тро́шка, нар. Ум. отъ троха.

Тро́ща, щі, ж. 1) = Трость 1, 3. Від вітру троща шелестить, пливе ген-ген шумар, вода мутна, з лотік шумить Млак. 59. Да помостила мости з кле-нової трощі. Радом. у. Збіже мов гой, мов троща. Гп. II. 27. Пшениця як тро-ща. Каменец. у. Жовняри як трощі. Гол. 2) = Трость 4. Шух. I. 256.

Тро́щати, щу́, щіш, гл. 1) Ломать, трощить, превращать въ щепки. Трощите сосну на дрізки. Чуб 2) Їсть съ жад-ностью. Почав чабака трощити, уклав і другого, і третього. Стор. М. Пр. 18.

Тро́юда, ди, м. Забіяка. Федьк.

Тро́юдити, джу, диш, гл. Раздражать, растравлять. До свого горя приливає ще людське, троюдить своє гаряче серце Мир. ХРВ. 387.

I. Тро́як, ка́, м. 1) Монета въ $\frac{1}{2}$ коп. 2) = Троячка? Г. Барв. 227 3) Трехлѣтнее животное. Місяць марець з трояка бика риг збиває. Ном. № 412.

II. Тро́як, ка́, м. = Трійка. Вх. Пч. II. 26.

Тро́який, а, е = Трояковий. Раду ра-дили не еднакую, не еднакую, а троя-кую. АД. I. 1. Збирала трояке зілля на чари мені. Чуб. V. 31.

Тро́яко, нар. = Трояково.

Тро́яковий, а, е. Тройкій, тройной.

Тро́яково, нар. Трояко. Живу, а не роджуся і трояково годжуся. Ном. № 62, стр. 292.

I. Тро́ян, на́, м. 1) Отець, имѣюцій трехъ близнецовъ. Черк. у. 2) Трійка (ло-шадей). Максим подарував Чинці троян добрих коней. Мир. ХРВ. 342. 3) Родъ танца. Пустилась трояна, приспівуючи. Г. Барв. 45. 4) Раст. Trifolium pratense L. ЗЮЗО. I. 139.

II. Тро́ян, на́, м. = Трійка. Вх. Зн. 71.

Тро́янда, ди, ж. Роза, Rosa centifolia L.

ЗЮЗО. I. 134 L. Мкр Г. 69. Ум Троян-дочка. Рости, рости, трояндошко, не жи-лися. Мил. 145

Тро́яндовий, а, е Свойственный розѣ, относящійся къ ней

Тро́яндочка, ди, ж. Ум отъ троянда.

Тро́янка, ки, ж Мать, имѣющая трехъ близнецовъ. Черк. у

Тро́ячка, ки, ж. Кредитный билетъ въ 3 рубля. Екатеринос. у. Пришли́ть мені хоч троячку Г. Барв. 499.

Труба́, би́, ж 1) Труба, музыкальний инструментъ. Исправ мені три труби да й усі три мідяні Макс Ум. Тру́бка, тру́бонька, тру́бочка.

Труба́ч, ча́, м. Трубачъ. Військовий трубач. АД. I. 209.

Труба́чий, че́ва, во Свойственный, при-падаючий трубачу.

Труба́чувати, чу́ю, еш, гл Быть тру-бачомъ. Шейк.

Трубе́та, ти, ж. = Трембіта. Гол. I. 8

Труби́ти, блю́, би́ш, гл 1) Трубить, играть на трубѣ. З голоду в кулак тру-били. Котл. Ев. 2) Громко лаять? Перед весіллям пси труб'ят, а кури сумують Фр. Пр. 151. 3) Разглашать. Баг не тру-бить, коли чоловіки губить. Ном. № 54. 4) Много їсть. Ном. № 12210.

Тру́бка, ки, ж. 1) Ум. отъ труба

2) Раст. Cineraria palustris. Вх. Пч. II. 30

Тру́бний, а, е. Трубный, относящійся къ трубѣ. Трубним гласом возгреми Шевч.

Тру́бонька, тру́бочка. ки, ж Ум отъ труба.

Труд, да́, м. 1) Трудъ, работа. Піду я, ще подивлюсь, де то мої тяжкії труда зостались. Грин. II. 148. Трудів великого се діло стало. Полт. у. На чужий труд ласий не будь. Чуб. I. 303. 2) = Трут = Тру-тень. Вх. Лев. 475.

Тру́джений, а, е. Добытый трудомъ. Пишоно труджене. Г. Барв. 484.

Тру́дити, джу́, диш, гл. 1) Утруждать, утомлять. На сторону би ходити, кони-ка трудити. Гол. Сотні тисяч люди з здоровими до праці руками. котрі наче сам Бог, розгнівавшись, присудив труди-ти на одного вельможного дармоїда. Мир. ХРВ. 92, 2) = Муляти. Мені трудить но-гу. Борз. у. Як удариш палицею об твер-де, то у руці трудить.

Тру́дитися, джу́ся, ди́ся, гл. Тру-диться, работать. Хто трудиться, той не журиться. Посл.

Труднація, ції, ж. Трудность. Та се не велика труднація.

Трудний, а, е. 1) Трудный, нелегкий, тяжелый, стоящий много труда, горя. Пани, серце, се мої трудні гроші... я по-збувся жінки своєї. Рудч. Ск. I. 163. 2) Удрученный. Серце мое трудне! Чого ти бажаєш, що в тебе болить? Шевч. Трудний сяду і заплачу, що Ярини я не бачу. Гол. III. 372. 3) Усталый. Ой коню мій, коню, що ти такий смутний? Що ти із дороги прийшов такий трудний. Гол. Мати з великої оруді та й гей трудні були. Федьк. 4) Тяжело больной. Там такий трудний чоловік, що навряд чи видужає.

Труднити, дню, ніш, гл. Затруднять

Труднівка, вок, ж. мн. Труды, хлопоты. За сі труднівки... налий із рук своїх вишнівки. Алв. 37.

Трудність, ности, ж. Трудность Шейк.

Труднота, ти, ж. = Трудність. К. Кр. 10.

Труднощі, щів, ж. мн. Трудныя дѣла. Шейк.

Трудоватіти, тію, еш, гл. Разбухать, становиться больше въ объемѣ.

Трудовий, а, е. 1) Трудолюбивый, трудящийся. Трудовий чоловік. Черк. у. 2) Приобрѣтенный трудомъ, заработанный. Трудові гроші. Трудовий хліб.

Трудовитий, а, е. 1) Требующій большого труда, многотрудный Шейк. 2) Трудолюбивый. Шейк.

Трудовник, ка, м. Труженикъ. Щог. Сл. 67. Дайте ради Христа, трудовники Божій. Харьк. Кіев г.г.

Трудовниця, ці, ж. Труженица. Вона яка трудовниця! Борз. у.

Трудяк, ка, м. = Трудовник. Полт. г.

Трудячий, а, е. Трудолюбивый Шейк.

Трудящий, а, е. 1) = Трудячий. А трудяще, а чепурне, а роботяще. Шевч. Трудящий шукає долі, а доля шукає трудячого. Г. Барв. 173. 2) Трудовой, заработанный трудомъ. Трудяща копійка годує довіку. Ном.

Тружда́тися, даюся, ешея, гл. Стараться, усердствовать. Знать ти добре там труждався. Котл. Ев. Щирим серцем без лукавства перед Богом я труждався. К. Псал. 39.

Тружений, а, е. Трудящий, дѣловой. І худоба ота пропаде! достанеться чорту не труженому. Лебед. у.

Труїти, трую, іш, гл. Травить, отравлять, давать яду. Чим воно — знає його лиха година — трує, що так зараз і здохне собака. Лебед. у.

Труйзілля, ля, с. Ядовитое растеніе.

Трумбѣта, ти, ж. = Труба. Гол. II. 612. См. Трубета, трембіта.

Трумбітати, таю, еш, гл. = Трембітати. Та і возьмуть трембітки та ще й трумбітарть. Гол. II. 355.

Трумло, ла, с. = Труна. Коли б же я знала, коли буду вмірати, — сказала б я собі трумло збудувати. Грин. III. 364.

Трумва, ви, ж. = Труна. Мвж. 268. Збудуй ми, милий, кедрову трумну Гол. IV. 457.

Труна, ні, ж. Гробъ. Ой умру я, мій миленький умру зроби мені з клин-дерева труну. Мет. 265. Ум. Трунка, трунонька, труночка. Зроблю трунку з своїх дощок і принесу. Г. Барв. 531.

Трунва, ви, ж. = Труна. Скажу собі ізробити кедрову трунву. Гол. I. 221. Ум. Труновонька, труновочка.

Труновий, а, е. Гробовой. Шейк

Труновонька, труновочка, ки, ж. Ум. отъ трунва.

Трунка, ки, ж. Ум. отъ труна

Труноківий, а, е. Относящійся къ ваннѣ камъ.

Трунов, нви, ж. = Трунва. Вх. Зн. 71

Трунок, нку, м. 1) Спиртний напитокъ. Не жалуйте, діти, трунку дорогого, із двора не выпускайте тверезим нікого. К. Досв. 22. 2) Желудокъ. ЕЗ. V. 25. Несдорого на трунок Харьк. г. Чи я ззія чого такого недоброго, чи води холодної напивсь. щось на трунку погано. Випить чарку, то вино добре на трунок. Черк. у. Горілку добру у трунку чутъ. Черк. у. Ум. Труночок.

Трунонька, труночка, ки, ж. Ум. отъ труна.

Труночок, чка, м. Ум. отъ трунок.

І. Труп, пу, м. Трупъ. О мур старою головою ударилась і трупом пала. Шевч. 614. Не вискочив Нечайв кінь із ляцького трупу. Лукаш. 110. Трупом стати. Умереть, околѣть. Щоб трупом стая до вечора, коли неправду кажу НВолын у.

II. Труп, меж. Крикъ ворона. Вх. Уг. 271.

Трупій, п'я, п'е. Свойственный трупу, принадлежащій ему Шейк. Труп'я голівка. *Paros caudatus*. Вх. Пч. II. 13.

Трупина, ни, ж. Слов древесина. Шух. 1 176.

Трупіпати, шаю, еш, гл. Трухнуть, истлѣвать, гнить, увичтожаться Шейк.

Трупкати, каю, еш, гл. О воронѣ: кричать. *Гавран трупкати* Вх. Уг. 271.

Труповий, а, ё. Трупный; наполненный трупами. *Та могила труповая*. Гол. Ш. 90.

Трупоїд, да, м. Червь, поѣдающій трупы. Шейк.

Трупоїдний, а, е. Трупоядный, ѣдащій трупы Шейк.

Труп'я, п'я, с соб. Трупы. *Там повно трупів, такого труп'я*. Драг. 308.

Трус, су, м. 1) Трясение. 2) Землетрясение. *Трус великий по місцях* (буде). Єв. Л. XXI. 11. 3) Обыскъ. 4) Смятеніе, шумъ; страхъ. *Як ось трус, галис, крик!... весь двір загомонів*. Г. Арт. (1861. Ш. 82) *Такого трусу нагнали йому*.

Трусá, сá, ж. Тревога, смятеніе. *За тим натовпом, клопотом та трусою, то я не урвала й годинки з людьми попрощатись*. МВ. (О. 1862. Ш. 50). *Вчинив еси ясу і поміж панами великую трусу*. Шейк.

Трусáк, кá, м. = Трусъ. Вх. Зн. 71.

Трусанина, ни, ж. 1) Обыскъ. 2) Смятеніе, сумятица. *З самого світу у нас трусанина настала, приїхав мировий, дак і мого чоловіка забрато*.

Трусевий, а, е = Струсевий. *Трусеве перо*. Гол. II. 58.

Трусик, ка, м. Ум. отъ трусь.

Трусіти, шú, снш, гл. 1) Отрясать, трясти. *Трусити в саду яблука*. МВ. (О. 1862. Ш. 69). *От прийшов той чоловік трусити* (вершу). Мвж. 121. *Трясця трусить*. Ном. *Дрэнтам трусіти*. Ходить въ лохмотьяхъ. 2) Обыскивать, производить обыскъ. 3) Нѣмѣн, сáжу трусіти. Чистить печную трубу. *У п'ятницю не можено сажі трусити*. Грмн. I. 17.

Трусітися, шúся, сншся, гл. Трястись, дрожать. *Осичина тим труситься, що на її Скарійот повісився*. Ном. № 316. *Годі, бабо, труситься та лякатися*. Стор. М. Пр. 156.

Трусихвостка, ки, ж. = Трясихвістка 1. Вх. Уг. 271.

Трусій, сій, м. Производящій обыскъ.

Труска, ки, ж. Обыскъ. *Поїхали вони до його на труску та й знайшли усе покрадене*. Новомоск. у.

Трускавка, ки, ж. Раст. *Fragaria collina* Ehrh Шейк.

Трускання, ня, с Трескъ, хрустѣніе. Шейк.

Трускати, каю, еш, гл. Трещать, хрустѣть. Шейк.

Труслин, ну, м Раст. *Centaurea Scabiosa* L. Анн. 91.

Труснік, кá, м. Заяць Вх. Зн. 71.

Трусніця, ці, ж. Лихорадка. Вх. Зн. 71.

Трусніти, нú, нѣш, гл. Тряхнуть Чуб. II 320.

Трусок, ску, м. 1) Мелкія щепки, олетающія при рубкѣ дровъ. 2) Мелкій валежникъ. Сим. 203. *Далі в лис, більше труску*. Драг. 194.

Трусѡк, скú, м. Шкура съ полугодового еще не стриженного ягненка. Сумск. у.

Трусъ, сá, м. Кроликъ, *Lepus capiculus*. Шейк. Вх. Зн. 71. Ум. Трусин.

Трусъ-трусъ, меж. для призыва кролика.

Трусъкій, а, ё. Тряскій. *Дорога труська*. Ком. II. *Трусъкий кінъ*. Черк у

Трусъко, нар. Тряско. *Трусъко їхати на возі*.

Трусъком, нар. Рысдой. *Кінъ біжить трусъком*. Шейк.

Трут, та, м. 1) = Трутень. Вх. Зн. 71. 2) Падающая звѣзда. Вх. Зн. 71.

Трута, ти, ж. Ядъ, отрав. *Треба трути роздобути*. Шевч. *Трута-зілля*. Ядовитое растеніе. *Там ходила-гуляла, трутизілля шукала*. Лукаш. 150. Ум. Трутка.

Трутень, тня, м. Трутень. Шейк. Вх. Зн. 71.

Трутізна, ни, ж. Отрав. Драг. 185. *Дання гірше трутизни*. Ном. *Щоб ти мі та не дала трутизни якої*. Гол. I. 292.

Трутізна, ни, ж. = Трутизна. Угор.

Трутіна, ни, ж. = Трутізна. *Ой ти дівчино, смійся, не смійся, та либонь же я в тебе трутинки наївся*. Чуб. V. 435. Ум. Трутіноньна.

Трутити. См. Тручати.

Трутівка, ки, ж. = Трутизна. *Чи ти мене вчаровала, чи трутівки дала?* Гол. I. 290.

Трутка, ки, ж. Отрав. Также отрав. для рыбъ. См. Трійка. Вх. Зн. 26.

Трутник, ка, м. 1) Отравитель. Рк. Левиц. 2) Раст. *Polypogon igniarius* Fr. ЗЮЗО. I. 132.

Трутнів, нева, ва. Относящійся, свой-

ственный трутню. Трутнева матка. Пчела, способная класть яички только на трутней.

Трутовецъ, вця, м. Бабочка, Maeglossa faciformis. Шейк.

Труфель, фля, м. Tuber cibarium Sibth. Шейк.

Трух, ха, м. Рысь, конская побѣжка. Кінъ біжить у трух. Вх. Зн. 71.

Трух-трух! меж., выражающее бѣгъ лошади рысью.

Труха, хй, ж. 1) Измельченное сѣно. Шейк. 2) Кроликъ, Lepus capiculus. Вх. Пч. II. 6

Трухан, на, м. Индюкъ. Шейк. Вх. Зн. 71.

Труханья, ня, с. Ызда рысдой. Шейк.

Трухання, ні, ж.=Труха 2 Вх. Пч. II. 6.

Трухати, хаю, еш, гл. Ыхать рысдой. Кінъ трухает. Вх. Зн. 71.

Трухй-трухй! меж. для выраженія длительного бѣга рысдой. Шейк.

Трухлий, а, е. Трухлый, гнилой (о деревѣ и пр.). Шейк. Трухле дерево. Г. Барв. 416.

Трухліна, ни, ж.=Трухло. Ум. Трухлінка.

Трухлѡ, ла, с. Порохно, вещество, превратившееся въ прахъ. Шейк.

Трухлѡбѡкий, а, е. Со сгнившимъ бокомъ. Хата батьківська трухлѡбока лежить. Г. Барв. 252.

Трухлявий, а, е. Трухлый, гнилой (о раст.). Трухлявий пенъ. Стор.

Трухлявина, ни, ж.=Трухло. Ум. Трухлявинка.

Трухлявити, вію, еш, гл. Трухнуть, становиться трухлымъ.

Трухлятина, ни, ж. Гниль въ деревѣ. Покоі були старі: в їх тхнуло трухлятиною. Левиц. Пов. 100.

Трухніти, нію, еш, гл. Гнить, трухнуть. Вх. Зн. 16.

Трухнути, ну, неш, гл.=Трухніти. Млію я, трухне мое серце. Г. Барв. 201.

Трухнути, ну, неш, гл. Тряхнутъ. Як трухнутъ, а гроші й посипались. Грин. I. 43. Яблука поспіли; він трухнув,—всі осипались. Драг. 131.

Трухцѣм, нар. Рысдой. Шейк.

Тручання, ня, с. Толканіе. Шейк.

Тручати, чаю, еш, сов. в. трѹтити, чу, тиш, гл. Толкать, пихать, толкнуть, столкнуть. Не тручай, а то впаде. Каменец. у. Дурня на голову тручай, а він на ноги паде. Ном. № 6189. Трутив, як

дурного з мосту. Ном. Синойка вхопила... в Дунай го трутила. Гол. I. 90.

Тручатися, чаюся, ешся, гл. Толкать другъ друга. Плигали, дрочили, тручались.

Трушкѡм, нар. Рысдой. Побіг трушком на поле. О. 1862. VIII. 25.

Трьопота ? Червоні чижемки, што ви наробили? В Крочунові на помості трьопоти ходили. Гол. II. 438. См. Тропота.

Трьохбоковий, а, ѡ. Трехгранный. Трьохбокове скло. Ком. II. 83.

Трьохголовний, а, е. Трехголовый. Трьохголовний змій. Мнж. 16.

Трьох-зілля, ля, с.=Тройзілля. Покидай, козаче, трьох-зілля копати, поспішайся Марусі вінчати Грин. III. 236.

Трьохпудовий, а, ѡ. Трехпудовый. Тричі на день пекла хлѣб з трьохпудової діжжі. Г. Барв. 242.

Трьохскладовий, а, ѡ. Трехсложный. Трьохскладові слова. О. 1862. I. 68.

Трюмкати, каю, еш, гл. Бренъкать (по струнамъ). Взаяся за бас і почав трюмкати. Св. Л. 231.

Трюх-трюх! меж., выражающее бѣгъ рысью. От вовк мерцій до Бога—трюх-трюх, так біжить. Рудч. Ск. I. 1.

Трюхати, хаю, еш, гл. Ыхать или бѣжать рысдой. Худі коні о. Хведора зовсім потопились і ледві трюхали, в'їжджаючи в ворота. Левиц. I. 457.

Трюхй, меж.=Трюх-трюх! Народ біг нававоди, а инший трюхи. КС. 1882. IV. 171.

Трюхйкати, каю, еш, гл.=Трюхати.

Трюхѡм, нар. Рысью. Трюхѡм біжить кінъ. Каменец. у. Ум. Трюшкѡм. Чуб. II. 590.

Трам, му, м. Чаще употр. въ ум. формѣ трямѡм. 1) Въ жилой комнатѣ: перекладина подъ потолкомъ. ЗОЮР. I. 79. К. ЧР. 427. Приніс чоловік гроші, двадцять п'ять рублів. Я забрала... і так у папері на трямку й положила. Г. Барв. 267. Въ сараѣ: перекладина отъ одной стѣны къ другой, поверхъ стѣнъ; на чердакѣ или въ крышѣ сарая то-же, что и бантина. Рудч. Ск. I. 67. Рядно висіло в хліві на трямкові. Новомоск. у. Той лом лежав у них на горищі на трямку, або сказати, на бантині. Новомоск. у. 2) мн. Трямкі. Часть ткацкаго станка: стойки съ перекладами для подвѣшиванія блоковъ. Вас. 166.

Трімок, мка, м См. Трям.

Трясавина, ни, ж. Топкое мѣсто, тря-
сина.

Трясавиця, ці, ж. 1) = Трясавина.
2) Лихорадка. Грин. II. 34.

Трясениця, ці, ж. Солома мелкая, остаю-
щаяся отъ обтряхиванья околоту Три ко-
ти трясениці. Каменец. у.

Трасидупа, пи, ж. Пт. Трасогузка,
Motacilla. Вх. Пч II. 12.

Трасихвістка, ки, ж. 1) = Трасидупа.
Вх. Пч. II. 12. 2) Пт. Lusciola phoenicu-
sus (и tithys). Вх. Пч. II. 12.

Трѣска, ки, ж. Раст. Equisetum, хвощъ.
Вх. Лем. 475.

Трѣскати, каю, еш, гл. Хлопать. Аби
Біг ласкав, а батіг трѣскав. Ном. № 1276.

Трѣснути, ну, неш, гл. Хлопнуть
З батога трѣснув. Св. Л. 134.

Трасовина, нй, ж. Топъ, топкое мѣсто.
Павлогр. у. Так чобіт і грузне—трасо-
вина. Константиногр. у.

Трасовиця, ці, ж. = Трасавиця 2.

Трасолупки, пок, ж. Раст. Capsella
Bursa pastoris Moench. Вх. Пч I. 9

Трасті, сѹ, сѣш, гл. Трясти. Не диво
багатим скарбом трасти. К. (О 1862. III.
23). Неначе трастя його трясло. Стор.
М. Пр. 88. Руб'ям трасті. Ходить въ ру-
бищѣ, въ лохмотьяхъ. Треба прясти, щоб
руб'ям не трасти. Ном. № 7199.

Трастіся, сѹся, сѣшся, гл. Трястись
„Де цимбали? Грай, псявіро!“ Аж корчма
трястється. Шевч.

Трѣстя, ті, ж. = Трясця. Котл. Ев.
III. 13. Мене трѣстя схопила та тря-
се так, що мені гості не в думці. Ле-
вид. I. 420.

Трасулька, ки, ж. Раст. Thalictrum
angustifolium Jacq. Авн. 352.

Трасучка, ки, ж. 1) Лихорадка. Угор
2) Раст. Brisa media L. ЗЮЗО. I. 114.

Трѣсця, ці, ж. 1) Лихорадка. Ном.
№ 12284. Йому годи як трасці, а все
бісом дивиться. Посл. Трѣсця нашим во-
рогам. Чуб. 2) Въ переносн. знач. Ничего,
пишишь. На нозі сап'ян рипить, а в бор-
щі трѣсця кипить. Ном. № 11191.

Трясавина, ни, ж. = Трасовина. НВо-
лын. у.

Ту, нар. = Тут. Гол. II: 57. А його ту
не було? Каменец. у.

Тубілець, льця, м. Туземець.

Тубільний, а, о. Туземный, мѣстный.
Левч. 72.

Туболка, ки, ж. Туземка. Шейк.

Тувальня, нй, ж. Полотенце. Вх. Зн. 71

Туга, ги, ж. Горестъ, печаль. Болить
моя голівонька, ще й серденько в тузі.
Рудч. Чп. 87 Він їм тугу розганяє, хоч
сам світом нудить. Шевч. Стала к їм
серцям велика туга налягати. Макс.
Ум. Туженька, тугонька. Серцю туженьки
здавав. Гол. I. 188.

Туга, гі, ж. Радуга. Угор.

Тугій, а, о. 1) Тугой, упругій. Що
була туга як коліно. (Посадивши капусту,
примовляють). Ном. № 261. 2) Крутой,
густой. Туга грязь. 3) Твердый (о камні)
Шух. I. 13. 4) Сильный, крѣпкій, суро-
вый. Туга зимойка. Гол. 5) Несговорчи-
вый, упрямый, крутой. Левиц. Пов. 72
Я чоловік не тугий: дасте 25 карбован-
ців, то й ваш кінъ Каменец. у. 6) О рѣчн
тяжелый. Уся мова його була якась ту-
га, лемехувата. Левиц I. 163. Ум. Ту-
генький, тугесенький.

Тугісінський, а, о. Ласкательно и пре-
мущ. о малыхъ предметахъ: совсѣмъ ту-
гой.

Тугісінько, нар. Ласкательно и пре-
мущ. о малыхъ предметахъ: совсѣмъ туго

Туго, нар. Туго. Дитина сповита,
та й не туго й новенькою свитиною
вкрита. Шевч. Ум. Тугенько, тугесенько.
Сідлай мене тугенько Мнж. 34.

Туговка, ки, ж. Раст. Achyrophorus
maculatus Scop. Шейк.

Тугонька, ки, ж. Ум. отъ туга.

Тугошій, а, о. Имѣющий крѣпкую шею.
На Бога він піднявся тугошій. К. Іов. 31

Тугшати, шаю, еш, гл. 1) Дѣлаться
туже. 2) = Тужавіти. Грязь від морозу туж-
шає.

Тугшій, а, о. Сравн. ст. отъ тугий.

Туді, нар. Туда. І сюди гаряче, і ту-
ди боляче. Посл. А я й не туді то! А мнѣ
и невдомекъ.

Тудійка, тудіка, нар. Вотъ туда. Вх.
Зн. 10.

Тудю, нар. Въ ту сторону, тою доро-
гою. МВ. (КС. 1902. X. 142). Ото якось
там знову купці їхали тудю, та й до
їх зайхали. Рудч. Ск. II. 98. См. Сюдою.

Туж, нар. 1) Слѣдомъ. А собака туж
за ним. Шейк. 2) Вотъ-вотъ. Аж тут
і на дворі туж-туж уже світає. Г. Арт.
(О. 1861. III. 84).

Тужавіти, вію, еш, гл. Густѣть, крѣп-

вуть. Гріє сонце, а надто й вітер, то й тужавіє грязь. Могил. у.

Тужаночка, ки, ж. Печаль. Тільки тужаночки, що жінки немає. Лукаш. 149.

Тужба, бй, ж. = **Тужіння.** Я прийшов до них, а там така тужба та плач. Александров. у. (Залюб.).

Тужонька, ки, ж. Ум. оть туга.

Тужіти, жу́, жиш, гл. Плакати съ причитаніями. *І жив—не любила, і змер—не тужила.* Ном. № 8331. *Ой чи тужить моя мила по мені?* Мет. 242.

Тужіння, ня, с. Плачъ съ причитаніями. *Тужіння по мертвому.*

Тужліво, нар. Тоскливо, грустно. *Грав він раз весело, а відтак знов сумно, тужливо.* Федьк.

Тужний, а, е. Грустний, горестный.

Тужно, нар. Грустно. *Як оддам я тебе в службу, головонці тужно.* Чуб. V. 678. *Тужно поглядає.* Млак. 91.

Туз, за́, м. Тузь, карта съ однимъ очкомъ. КС. 1887. VI. 403. *Той тузами обирає свата в його хаті.* Шевч.

Тувати, заю, еш, гл. Бити, тузить.

Туватися, заюся, ешся, гл. Возитися, толкати другъ друга, боротися, спорити. *Жінка кричить: давай мені віжки! А я кажу: сам поганятиму! Тузались отак собі обоє, тузались.* Грин. II. 179. *Дітвора почала тузатися—кому ноту закинути.* Св. Л. 42. *Вони там проміж себе тузались: той правив гроші, а в того либонь не було.* Павлогр. у.

Тузінь, ня, м. Дюжина, двѣнадцять штукъ. Каменец. у. *Тут нема цілого тузіня.* Шейк.

Тузка́, кй, ж. ? Сидящей въ тюрмѣ говорять: *Сиди в піску да їж тузку, да пий холодную воду.* Нп. (О. 1861. X. 82).

Тузлук, ка, м. 1) Щелокъ для бученія бѣлья. Положи сорочку в тузлук. Лебед. у. 2) Разсолъ, въ котромъ солять рыбу. Черном.

Тузувати, зую, еш, гл. Тормошити. *Стягли ляшка свині з коня, стали тузувати.*

Тузана, ки, м. Ув. оть туз.

І. Туй, нар. 1) Здѣсь, тутъ. *Кед єсь видів туй да кого, било го їмати.* Гол. III. 227. 2) Туй, туй-туй. Сейчасъ, вотъ-вотъ. *Як мій лезда прийде, то ви туй згинете.* Драг. 261. *Він, здається, туй-туй умре.* Шейк.

ІІ. Туй, меж. Крикъ на звѣря, подобный врыку: тю! Вх. Зв. 71.

Туйкання, ня, с. Крикъ: туй-туй!

Туйкати, каю, еш, гл. Кричать туй-туй, науськивать.

І. Тук, ка, м. 1) Жиръ. *Туком уста їх захрясли.* К. Псал. 145. 2) Плодородіє, изобиліє. *Вінцем благим вінчаєш літо, де ступиш, туком наповняєш.* К. Псал. 145. *Упивсь від тука цієї господи.* Ном. № 12042.

ІІ. Тук! меж. Стукъ! *Прийшов же я під віконце—тук, тук!* Чуб. V. 173.

Тукати, каю, еш, гл. Ударять, стучать рівномѣрно. *Дятел тукає в дерево.* Шейк. *Прийшов же я під віконце—тук, тук!* „Вийди, дівчино, бо я вже тут“.—*Ой не тукай, гультаю, не тукай!* Чуб. V. 173.

Тулѣник, ка, м. Разновидность книша 1. МУЕ. III. 160.

Тулѣти, лю́, лиш, гл. 1) Прижимать, прикладывать, прилагать. *Кожну сорочку тулила вона до лиця, до сухих безслізних очей.* Левиц. I. 37. *Тулила, неначе ненька свою дитину до грудей.* Стор. М. Пр. 16. *Подобалось душі вашій кріпацтво, так ви його і до християнства тулите.* О. 1862. VI. Кост. 12. 2) Складывать, сжимать, свертывать. *Книші тулить.* Снм. 201.

Тулѣтися, лю́ся, лишся, гл. Жаться, прижиматься, льнуть. *Переполохані паньки тулились по кутках.* Стор. М. Пр. 82. *Оце тобі, горобчику, так не вчись, до чужої голубоньки не тулись.* Гліб. *Жене тебе неволя з України, із рідним словом тулилися мов злодій.* К. XII. 73.

Тулійка, ки, ж. = **Облімок.** Вас. 163.

Тулія, лії, ж. = **Лійка** З. Шух. I. 169.

Туловатися, луюся, ешся, гл. ? *Будемо ся туловати, вби люде не знали.* Гол. III. 240.

Тулуб, ба, м. Туловище. Борз. у. *Текли річки все кровавії, мостили мости все тулубами, козацькими єсе головами.* Лукаш. 69. (У відьом) тільки душа вилітає, а тулуб їх зостається. Г. Барв. 55. Ум. Тулубець.

Тулубастий, а, е. О тулупѣ, свиткѣ: мѣшковидный, безъ таліи. Чуб. VII. 420, 421, 431.

Тулубець, бця́, м. 1) Ум. оть тулуб. 2) Внѣшня оболочка, покровъ. *Кавук щось вигризло, тільки тулубець остався.* Лебед. у. *Аж там лежить жаб'ячий тулубець.* Рудч. Ск. II. 103.

Тулук, ка, м. 1) Медвѣжонокъ, волченокъ. *Вовчиха начинить тулуки. Медвѣдиха ужеребила тулуки.* Шух. I. 212. 2) = Тулун. О. 1862. V. Кух. 39.

Тулумбас, са, м. Старинное музыкальное орудіе въ родѣ литаврѣ. *Списи блищать, шапки рябіють, бють тулумбаси. Сердюки по полю скачуть.* Греб. 343.

Тулун, на, м. Кожа козы, снятая цѣльною, — служитъ какъ мѣшокъ для муки или соли. О. 1862. V. Кух. 39.

Тулуча, чаги, с. = Тулук I. Вх. Зн. 71.

Тульпан, на, м. Тюльпанъ, Tulipa. *Китицями висіли пун'янки тульпанів.* Левиц. I. 427.

Тульпановий, а, е. Тюльпанный.

Тулупан, на, м. = Тульпан. Константиногр. у.

Тулятися, ляюся, еся, гл. Скитаться, слоняться. Левч. 147. *Ти туляешся, не хочеш іти.* НВолын. у. *Що-вечора тутенька туляюся, світом нужу.* МВ. (О. 1862. I. 74). *Сірома по під тинню згорблена тулялась.* Щог. В. 1.

Тума, мй, ж. 1) Овца: помѣсь шпанской овцы или шльонки съ простой. Борз., Павлогр. у.у. 2) Человѣкъ смѣшанной породы: одинъ изъ родителей турокъ или татаринъ, а другой — украинець. *Християне і туми зъ християнъ въ Крымъ родившіся.* Величко, Лѣт. II. 376. *Вродився тумою від руської бранки.* К. ЦН. 219. *Козак-тума зведе з ума, не буде любити.* Нп. Г. Барв. 222. *Тума танчик водила. Що виведе, то і стане, на дівочок погляне.* Мет. 299. *Тумою называють хмураго неразговорчиваго человека. Якийсь нелюдний, неговіркий, якась тумма з його.* Мир. ХРВ. 35.

Туман, ну, м. 1) Туманъ. *Над ним хмарою чорніс туман тяжкий.* Шевч. *Туманá перти. Дурачить, вратъ.* Св. Л. 174. *Туман навесті на кого. Обморочить, отуманить. На тебе десь туман у Литві навели.* Греб. 384. 2) Весенняя хороводная игра. Мил. 49. Ум. *Туманóчок.* Шевч. 95, *туманець.*

Туманіти, ню, ниш, гл. Дурачить, морочить. *Хто його там думав свататись; так тільки туманів людей.* Левиц. Пов. 44. *Людей туманити.* МВ. (О. 1862. III. 37). *І не зводив з ума, не туманів дочку молодую.* К. МВ. XII. 278.

Туманітися, ниться, гл. Показываться туману, дѣлаться туманно. *Ой хмариться, туманаться і дощ капотить.* Нп. Харьк.

Туманіти, нію, еш, гл. 1) Казаться какъ бы въ туманѣ, покрываться туманомъ. *На лісі туманіє.* Черк. у. 2) Одурачивать, до одурѣнія доходить отъ скуки, одуряющей работы, неотвязной мысли и пр. *З похмілля туманіла.* Мкр. Н. 4. *Лучче б жару червоного у руку набрала, як мені довелось туманіти коло її русої коси.* МВ. (О. 1862. III. 41). *У його не гуляли, тільки туманіли, мов нудились під арештом і в турмі сиділи.* Мкр. Н. 32. *Туманів, туманів та таки й не пригадав, як зробити.* Черк. у. *Не будем туманіти між простацтвом.* К. ПС. 84.

Туманний, а, е. Туманный.

Туманóчок, чку, м. Ум. отъ туман.

Туп-туп, меж., выражающее топаніе, топъ-топъ! *Туп-туп ніженьками, дзень-дзень підківками.* Нп.

Тупа, пі, ж. = Ступа. *Іди, іди, сивий коню, тихою тупою.* Лукаш. 28.

Тупак, ка, м. 1) Тупое орудіе. Шейк. Вх. Зн. 71. 2) Тупой человѣкъ. Шейк. Вх. Зн. 71.

Тупало, ла, об. Человѣкъ топающій. Шейк.

Тупання, ня, с. Топанье.

Тупати, паю, еш, гл. 1) Топать. 2) Ходить, стуча ногами, ходитъ не переставая, топтаться. *Дідусь у господі тупав.* Г. Барв. 196. 3) Ухаживать, заботиться, хозяйничать. Шейк. *Як с коло чого тупать, то є що й хрупать.* Чуб. I. 230.

Тупець, пця, м. = Тупак. Шейк. Вх. Зн. 71.

Тупій, а, е. 1) Тупой, не острый. *Тупий ніж.* 2) Неостроконечный. *Коротке лице з коротким носом і тупою бородою.* Левиц. Пов. 10. 3) Тупой, неспособный.

Тупік, ка, м. Затупленный кусокъ косы, которымъ обирають шерсть съ кожи. Вас. 157.

Тупіти, плю, пиш, гл. Притуплять, тупить. *Нащо ти ножа тупиш?*

Тупіця, ці, ж. = Тупак. Вх. Зн. 71. *Як добре плече, то й тупиця січе.* Шейк.

Тупі, меж., которымъ ободряють дѣтей стать на ноги. Шейк. Ум. *Тупіньки.*

Тупій, пія, м. 1) Спинка, тупая сторона ножа. 2) = Тупиця.

Тупіньки, Ум. отъ тупі.

Тупісінський, а, е. Совершенно тупой. Шейк.

Тупісінько, нар. Совершенно тупо. Шейк.

Тупісічкий, а, е = **Тупісінський**. Шейк.

Тупісічко, нар. = **Тупісінсько**. Шейк.

Тупість, постя, ж. Тупость. Шейк.

Тупіти, пію, еш, гл. Тупіть, дѣляться тупими. Шейк.

Тупішати, шаю, еш, гл. Дѣляться тупе.

Тупіака, ки, ж. = **Тупиця**.

Тупкати, каю, еш, гл. 1) Топтаться на одномъ мѣстѣ; топать. 2) Хлопотать. *Панна Фрузина за його тупкає перед наком.* Св. Л. 70.

Тупкувати, кую, еш, гл. Хлопотать, ухаживать. *Я тупкую коло його, а він мені й спасибі не скаже.*

Тупнути, ну, неш, гл. Топнуть. *Серед стегу тупне кінь ногою.* Шевч. 16. *Треба й на свого філософа тупнути раз та другий.* Левиц. Пов. 76.

Тупо, нар. Тупо.

Туподумство, ва, с. Тупоуміє, тупость мысли. К. Дз. 188.

Тупоносий, а, е. Имѣющій не острый носъ. Шейк. *Оси, осі, які ви тупоносі! принесіть мені меду.* Ном. № 330.

Тупоніти, нї, неш, гл. Сильно топнуть. Шейк.

Тупорілий, а, е. Тупорылый, имѣющій тупое рыло; глупый. *Тупорилі віршмази.* Шевч.

Тупотання, ня, с. Топоть.

Тупотати, чї, чеш, гл. Топать, стучать ногами. *Тупочуть коні.* МВ. (О. 1862. III. 46). *Об землю тупотав ногами.* Котл. Ен. II. 19.

Тупотіння, ня, с. = **Тупотання**. Крик, свистіння й тупотіння лилося таки з того краю. Левиц. Пов. 139.

Тупотіти, чї, тіш, гл. = **Тупотати**. *Росердився мій миленький аж ногами тупотить.* Нн.

Тупотня, нї, ж. Топоть ногами, ходьба. *Тут ржання кінське з тупотнею.* Котл. Ен. V. 63. *Почули вони позад себе гомін і тупотню.* Стор. Мир. 119.

Тупотнява, ви, ж. Топоть. *Як турнуть коні, то така тупотнява, що аж земля стугонить.* Лебед. у.

Тупохідий, а, е. О лошади: имѣющій медленний шагъ. *Кінь тупоходий.* Волч. у.

Туптати, пчу, чеш, гл. Топтаться, хо-

дить взать и впередъ. *Я, прийшовши із дороги, тупчу коло хати.* Лукаш. 141.

Тупу-тупу, меж., выражающее топоть. *Тупу-тупу ногами, сколю тебе рогами* Рудч. Ск. I. 44.

Тупцювання, ня, с. 1) Топаніє, ступаніє. 2) — коло ного. Ухаживаніє, хлопоты.

Тупцювати, цюю, еш, гл. 1) Ходить, топая, ступать, топтаться. 2) — коло ного. Ухаживать.

Тупцюватися, цююся, ешся, гл. Переступать съ ноги на ногу.

Тупцяння, ня, с. = **Тупцювання**. *Юрба хлопців, їх тупцяння і їх підлесливість.* Левиц. Пов. 308.

Тупцяти, цяю, еш, гл. 1) Ходить. *Він часто по баб'ячій тупцяє по хаті.* Левиц. I. 478. 2) — коло ного. Ухаживать, присматривать. *Як візьме коло його панькати, тупцяти.* Левиц. I. 139. См. **Тупцювати**.

Тур, ра, м. 1) Туръ, *Bos primigenius.* КС. 1887. I. 65—90. Ном. № 5296. *На лощині пасеться стадо турів.* К. Оп. *Так замерзло, хоч тури гони.* Ном. *Грім такий, що хоч тури гони, так не почують.* Ном. № 562. 2) Жукъ-олень, *Lucanus Servus* Вх. Пч. I. 6. 3) **Тура даіи.** Говорится о плотахъ, когда съ разбѣга ударятся о берегъ. Канев. у. 4) Тур-царь. Турецкій царь. Гол. II. 30.

Туралій, а, е. Обращающій вниманіє, осмотрительный. *Лесьо молоденький, на те не туралій.* Гол. III. 39.

Турати, раю, еш, гл. Обращать вниманіє. *Та того козак, того Нечай, того не турає.* АД. II. 71. *Собаки брешуть, а він і не турає.* Борз. у. *Кошеня й не турає, що собаки брешуть.* Борз. у.

Туратися, раюся, ешся, гл. Медлить? *Жеби сме ся не турали, дома нічку ночували.* Гол. II. 139.

Турба, би, ж. Безпокойство, хлопоты. *Та й спать ляже, втомившись турбою такою.* Шевч.

Турбаніна, ви, ж. Безпокойство, хлопоты. *Турбанини багато було.*

Турбація, ції, ж. Безпокойство, хлопоты. *Сідайте, турбації не заживайте.* Котл. Ен. V. 13. *От мені велика турбація.* Ном. № 4987.

Турбіль, ля, м. Толпа, стая, куча. Желех. *Як ся зробили турбілем великим ста дяболів до нього....* Драг. 277.

Турбота, ти, ж. Безпокойство, тревога.

Ой зглянься на мою турботу, молю тебе, благаю. К. Псал. 61.

Турбування, ня, с. Безпокойство, причиненіе безпокойства.

Турбувати, бую, еш, гл. 1) Безпокоить, утруждать. *Не турбуй бо мене своїм проханням.* 2) Безпокоиться, утруждаться. *Нехай батько не турбує, мені вінця не купує.* Нп. 3) Волновать, возмущать. *Бога прохали, щоб він моря не турбував.*

Турбуватися, буюся, ешся, гл. Безпокоиться, тревожиться, волноваться. *Купуй сукню шиту і хату криту, та й не турбуйся.* Ном. № 8114. *Не турбуйся, моя дівчино, о своїй пригоді.* Чуб. V. 1201. *Не турбуйся ж ти, наша матінко, нами, як підростуть крильця, то розлетимось й сами.* Мет. 358.

Турбук, ка, м.—**Тербук.** Браун. 14.

Турготіти, чү, тїш, гл. Гремѣть, стучать.

Тургун, на, м. Раст. астрагонъ, *Artemisia dracuncululus* L. Анн. 48.

Туренка, ки, ж. Ум. отъ турня.

Турецький, а, е. 1) Турецкій. *Турецька каторга.* Макс. 2) Турецьке прѣсо. *Amaranthus caudatus* L. 3) Турецький сльоз. *Malva sylvestris* L.

Туреччина, Турещина, ни, ж. Турція. *Пішов москаль в Туреччині.* Шевч.

Турити, рю, риш, гл. Гнать. Чуб. II. 286. *Ігнатко безп'ятко з гори свині турить.* Ном. № 224, стр. 297.

Туритися, рюся, ришся, гл. Гнатися. *Бігла лисичка по лісу, турилась за курітками.* Грин. II. 238.

Турія, ці, ж. 1) Самка тура. Шейк. Вх. Пч. II. 5. Мил. 162. 2) Грязь, вѣвша-ся въ тѣло, слой грязи на тѣлѣ. Могил. у. *Колись і я був біленький як панич, а тепер туриця чорноморська покрила вид.* Черном. 3) Вотря, мелкія частицы дерева, выпадающія при сверленіи. Волч. у. (Лобод.). 4) Раст.: а) *Echinopspermum lupulla*. Мнж. 193; б) *Xanthium strumarium*. Лв. 102.

Туріще, ща, с. Ув. отъ тур. *Дикий турище трохи не підняв на свої криві роги.* Морд. III. 97.

Турів, рова, ве. Приналежащій, относящійся къ туру. *Турів ріг.* К. Псал. 52.

Туркавка, ки, ж. Птица *Columba Tur-tur* L, горленка. Шейк. Вх. Пч. II. 19. Ум. *Туркавонька, туркавочка.*

Туркавчин, на, не. Свойственный, при-

належащій горленкѣ. *Туркавчине гніздо.* Шейк.

Туркало, ла, с. 1)—**Туркавка.** 2) Твердїщій постоянно объ одномъ и томъ же. Шейк.

Туркання, ня, с. 1) Воркованіе горлицы, турнавки. Шейк. 2) Толкованіе одного и того-же. *Набридли і синові жінчини туркання.* Чуб. II. 434.

Туркати, каю, еш, гл. 1) О горленкѣ: ворковать. Шейк. 2) Твердить не переставая, говорить не переставая все о томъ же. О. 1862. VI, 61. *Туркав йому, туркав, поки він таки послушав мене.*

Турка́тий, а, е.—**віл.**—**Турко.** Мнж. 193.

Туркѣненька, ки, ж. Ум. отъ туркєня.

Туркѣнин, на, не. Приналежащій турчанкѣ, свойственный ей. Шейк.

Туркѣниця, ці, ж.—**Туркєня.** *Загадала їй туркєниця три діла.* АД. I. 287.

Туркѣнька, ки, ж. Ум. отъ туркєня.

Туркєня, туркїня, ні, ж. 1) Турчанка. *У туркєні на тім боці хата на помості.* Шейк. 2) Родъ крупныхъ сливъ. Шейк. Ум. *Туркѣнька, туркѣненька, туркїнонька.* АД. I. 291.

Турків, кова, ве. Приналежащій турку. Желех.

Туркіт, коту, м. Стукъ, шумъ. Желех.

Турко, ка, м. Названіе вола съ рогами, расходящимися съ основанія, а со середины загнутыми внутрь такъ, что концы ихъ почти сходятся. КС. 1898. VII. 45.

Туркот, туркут, та, м. 1) Порода голубя, турманъ. *Ходить туркот волохатий.* *Попотурчи, туркоте.* Ном. № 2732. *Позирав, ходив як туркут, голуб волохатий.* Мкр. Н 30. 2) Ворчунъ, сварливый чело́вѣкъ. Шейк.

Туркотання, ня, с. 1) Воркованіе. 2) Ворчаніе. 3) Толкованіе одного и того же. 4) Стукъ.

Туркотати, чү, чеш, гл. 1) Ворковать. *В лузі туркотала горлиця.* Левиц. I. 113. 2) Ворчать. 3) Твердить одно и то же. 4) Стучать; барабанять. *Щось гуркотит і туркотит.* Гол. III. 464. *Барабан туркоче.* Мир. ХРВ. 145.

Туркотіння, ня, с.—**Туркотання.**

Туркотів, това, ве. Приналежащій: а) турману; б) ворчуну. Шейк.

Туркотіти, чү, тїш, гл.—**Туркотати.** *Голубка сивая да все туркотіла.* Грин. III. 617. *Послухавсь син,—мабуть густо*

та часто туркотіла жінка. Чуб. II. 434.

Туркут. См. Туркот.

Турліти, лю́, ліш, гл. = Турити.

Турлук, ка́, м. Земляной кирпич. Шейк.

Турлунний, а, е, турлунній, я, е. О здавіи: изъ плетня, обмазаннаго глиной. Поп. 52. Турлуння хата. Черном.

Турляти, ляю, вш, гл. Толкать; гонять. См. Туряти. Баба її турляє: хоч би ти причепурилась. Рудч. Ск. II. 48. Турляв один одного, аж сторч летіли. Сама ганяє, жениха турляє,—купує, крає. МВ. (О. 1862. III. 50).

Турма, ки, ж. соб. Стадо овець. Фр. Пр. 9. Турма вже йде з поля. Каменец у. Що то в полі за димове?... чи вівчарі турми гонять? Гол. I. 38. Ум. Турмонька, турмочка. Овець турмонька. Гол. II. 60.

Турма́, ми́, ж. Тюрьма. Драг. 202. Турма велика і кріпко збудована, та чорт їй рад. Ном. № 967, стр. 283 Обід поставив... турмам і старцям. Мкр. Г 69.

Турма́к, ка́, м. Узникъ, сидящий въ тюрьмѣ. НВолын. у.

Турмонька, турмочка, ки, ж. Ум. отъ турма.

Турна́ш, ша, м. Большая льдина. Вх. 3я. 72.

Турну́ти, ну́, неш, гл. Толкнуть; послать, погнать. Щоб тебе лють турнула. Ном. № 3738. Турнув Харько хлопця на хутір.

Турня, ні, ж. Башня, колокольня. На білецькій церкві мурована турня. Гол. II. 444. Ум. Туренка. На кошицькій церкві червена туренка. Гол. III. 250.

Туро́к, рка, м. 1) Турокъ. 2) Птица Fringilla rosea. Шейк. Вх. Пч. II. 11. Ум. Турчин, туронько. АД. I. 312.

Туро́м, нар. Сильно гоня. Та зараз туром, туром корову. Харьк. у.

Туронько, ка, м. Ум. отъ турок.

Туроса́, си́, ж. Шумъ? молва? слухъ? Не клопочись і не роби туроси. Ном. № 13541. От уже й пустила туросу. Ном. № 13833.

Турпа́в, на, м. 1) Покрывало новобрачної. ЗЮЗО. II. 491. 2) При похоронахъ въ Буковинѣ замужнімъ молодимъ жінщинамъ кладуть на голову „бѣлый ручникъ, но подъ бороду новимъ турпаномъ подв'язаний“. Гол. IV. 540.

Туре́кши, а, е. Турецкій Коником

грає, військо збірає, турського царя все визирає. АД. I. 24

Туртус, са, м. Стукъ, грохоть. Наче табун коней женуть.... Кругом хати бігає, шукає, гукає; такий туртус, аж хата двигить. Драг. 64.

Турувати, рую, вш, гл. 1) Соображать, думать. Уман. у. Турую в голові: чого то мні світ замняжकिनився, та ніяк не поміркую. Подольск. г. 2) Говорить вздоръ. Що ви туруете? Воно й трохи купи не держиться. Черк. у.

Турун, на, м. Насѣк. Carabus, жужелица. Вх. Пч. I. 5.

Турунчу́к, ка́, м. Быстрый и глубокий протокъ, рукавъ рѣки. Одесск у. Браун. 4.

Турча́ти, чу́, чиш, гл. = Туркати. Невісна й турчить йому, щоб відвіз та покинув де свою матір у полі. Чуб. II. 434.

Турченя́, ня́ти, м. Турокъ-ребенокъ. Ум. Турченятко. Люляй, люляй, турченятко! АД. I. 287.

Турчи́к, ка, м. Ум. отъ турок.

Турчин, на, м. Турокъ. Оттаке то! тяжко, тату, із своєї хати до турчина поганого в сусіди прохатись. Шевч. Ум. Турчиньонько. Гол. I. 50.

Турчині́в, нова, ве. Приналежачий турку. Слухай, пані турчинова: привіт-ем ті невільницю, аж із Польщі робітницю. Лукаш. 117.

Турчи́нка, ки, ж. = Туркеня. Ой дав би я у замінку дві турчинки за одну Катеринку. Грин. III. 610.

Турчи́нонько, ка, м. Ум. отъ турчин.

Турчи́ти, чу, чиш, гл. Отуречивать, обращать въ турка.

Турчитися, чуся, чишся, гл. Отуречиваться, обращать въ турка, усваивать турецкій языкъ, нравы, обычаи.

Турши́к, ка́, м. Густой мелкій лѣсъ із смерек. Шух. I. 80.

Туршу́к, ка́, м. Кустарникъ, молодой лѣсъ. Шейк Шух. I. 210.

Туршукувати́й, а, е. —ліс. Молодой и густой лѣсъ. Шух. I. 18.

Турь, ря, м. = Тур. Де вона сушена?—В туря на розі. Гол. II. 18.

Туря́, ра́ти, с. Дѣтенышъ тура. Вх. Пч. II. 5.

Туря́ти, ра́ю, вш, гл. Гонять. Мене туряє до моря. Г. Барв. 341. Вівчарь візці туряє. Чуб. V. 416.

Туса́н, на́, м. = Стусан. Дати тусана. Шейк.

Тусати, саю, еш, гл. Бить, колотить. *Костурами взяли його так чистувати, без милости його тусати та гонити.* Шейк.

Туска́, кя́, ж. Тоска, печаль. *Як хліба край, так і в хліві рай; а як ні куска, так і в горниці туска.* Ном. № 1397. *Що пан Біг дав,— за все Богу дякувати, а туск ід собі не пускати.* Фр. Пр. 89.

Туслу́к, ка́, м. = Тузлук 2. *Житньої соломахи з туслуком.* АД. II. 34.

Тусок, ску, м. = Туска. Шух. I. 44.

Тусь-тусь! меж. Призывъ для свиней. Вх. Уг. 272.

Тут, нар. 1) Здѣсь. *А в нашій стороні красні дівки як ластівки, а тут як ворони.* Чуб. V. 20 2) Сюда. *Я аж тут залетів.* Чуб. II. 635. 3) Вотъ. Левч. 16. Ум. *Тутна, тутки, туткива, тутенька, тутеньки, тутечка, тутечки.* *Не був я тутка.* Гол. IV. 512. *Що ви зволите тутеньки робити?* Рудч. Ск. II. 172. *Мов зроду тутечка жили.* Котл. Ен. III. 8.

Тута, нар = Тут. *Зачекай тута.* Чуб. II. 9. *Що все тута не по нашому, що все тута по иначому.* Грин. III. 493.

Тутай, нар = Тута. Шейк.

Тутайка, кя, ж. = Туркавка. Вх. Лем. 475.

Тутарь, ря, м. Здѣшний, мѣстний житель. *Ой тутару, ой тутареньку, сему дому господареньку.* Гол. IV. 310.

Тутейший, а, е = Тутешній. *Увесь тутейший люд. Стор. Чи ти, дізчино, з тутейшого краю?* Шейк.

Тутейшний, а, е = Тутешній. *Свашеньки тутейшній.* Чуб. IV. 244.

Тутенька, тутеньки, нар. Ум. отъ тут.

Тутеський, а, е = Тутешній. Шейк. Вх. Зн. 72.

Тутечка, тутечки, нар. Ум. отъ тут.

Тутешній, а, е. Здѣшний. *Ти, здається, не тутешній?* Котл. НП. 382. *Ім і байдуже, що діється наоколо і в тутешнім краї.* Стор. МПр. 89.

Тутка, тутки, тутенька, нар. Ум. отъ тут. Вх. Зн. 71.

Тутешній, а, е = Тутешній.

Тухнути, ну, неш, гл. Спадать, опадать (объ опухоли).

Туча, ці, ж. Гроза. *Гряди-тучі увійшов, а злих рук не увійшов.* Шейк. Ум. Тучка.

Тучений, а, е. Откармливаемый, уго-

щаемый. *Гість непрошений не дуже буває тучений.* Ном. № 11894.

Тучити, чу, чш, гл. Откармливать, питать, утучнять. *Хазяйське око товар тучить.* Рудч. Чп. 255.

Тучка, кя, ж. Ум. отъ туча.

Тучний, а, е. 1) Жирный. *Тучні ягнята.* К. Псал. 263. 2) Плодородный. *Земля тучна.* К. Псал. 239.

Тучайй, а́, б́. Грозовый. *Тучний дощ. Сильний, но кратковременный дождь съ грозою. Ой ідуть дощі усе тучній.* Грин. III. 637.

Туша, ші, ж. Туша. *Туші жидам та й попродав, шкіри в кожух наклав.* ЗЮЗО. II. 546. Ум. *Тушка. Лисичка-се-стричка тушку зїла, а кишечки під себе поховала.* Мнж. 4.

Тушяра, ри, ж. Баранья шерсть второй осенней стрижки. Вх. Зн. 72.

Тушірйти, рю́, риш, гл. Стричь барановъ во второй разъ осенью. Вх. Зн. 72.

Тушіти, ш́у, шшш, гл. 1) Тушить, гасить. *За царя Горошка, як людей було трошка, як сніг горів, соломою тушили.* Ном. № 6854. 2) Успокаивать. *Мовчанка.... гнів тушить.* Ном. № 1117.

Тушка, кя, ж. Ум. отъ туша.

Тушкування, ня, с. 1) Приготовление чего-нибудь въ закрытомъ сосудѣ. Шейк. 2) Окутываніе. Шейк.

Тушувати, ќую, еш, гл. 1) Варить или жарить что въ наглухо закрытомъ сосудѣ. Шейк. 2) Сильно окутывать, чтобы вызвать испарину. Шейк. 3) Закрывать, скрывать. Мкр. Г. 10. *Очарувала б і ченця, коли б прокляте покривало брівок її не тушувало.* Мкр. Г. 17.

Тушур, ру, м. = Тушира. Шух. I. 196.

Түя, түї, ж. Раст. = Толя. Вх. Пч. I. 8.

Тхіліти, лю́, ліш, гл. = Квилити. *Ти, соколе, не тхіли.* Чуб. II. 259.

Тхір, тхорá, м. Хорекъ, *Mustela putorius.* *Дома лев, а на війні тхір.* Ном. № 4352 Ум. Тхбрик.

Тхніння, ня, с. Дыханіе. *Вона ніби чула тхніння його здорового лица.* Левиц. I. 442.

Тхну́ти, тхну, неш, гл. 1) Дышать,дохнуть, пахнуть. *Його лице біле... тхнуло щастям.* Левиц. I. 186. *Бог тхне своїм духом, то й не буде його.* НВолын. у. *Тхнути мені не дає: роби та й роби, та й роби.* МВ. I. 28. *Тхнуло свіже повітря.* Левиц. Пов. 213. 2) Издавать за-

пахъ, вонять, гнить, портиться. *Тхне пашня.* НВолын. у. *Тхне мулом вода.* НВолын. у. *Вода тхне гнилим.* Сквир. у. *Як купити багато яловичини, а літо, то буде тхнути.* Черк.

Тхореня, няти, с. Маленькій хорець. *Тхір вибіг з своїми тхоренятами.* Грин. II. 237.

Тхорик, ка, м. Ум. отъ тхір.

Тхоріна, ви, ж. 1) Одинъ хорець. Шейк. 2) Мясо хорька. Шейк.

Тхоріти, рію, ріш, гл. Вонять подобно хорьку. Шейк.

Тхорів, рѣва, во. Принадлежащій хорьку. Шейк.

Тще. Въ выраж.. на тще сѣрце. Натощакъ. См. Натще.

Тьвахнути, ну, неш, гл. Стибрить, спапать. *Покинув чоботи на дворі, там їх хто ще тьвахне.* Зміев. у.

Тьма, тьми, ж. 1) Тьма, мракъ. *Одсунув віконце—у тьмі щось мріло.* МВ. (О. 1862. I. 85). 2) Невѣжество. *Чужі народи в тьмі зістались, не просвітив їх, не прославив.* К. Псал. 326. 3) Множество. *Колесниця божя дивна тьмами воїнства гобзує.* К. Псал. Тьма-тьмуща, тьма-темрява. Несмѣтное количество. Ном. № 7688 *Та тамечки тьма-темрява усякої птиці, тьма-темрява черви кишить. А люду-люду—тьма темрява.* Харьк. 4) Наѣкъ *Pyralis* Вх. Пч I. 7.

Тьманий, тьм'яний, а, е. 1) Тусклый. *Тьмане, скло.* 2) Болѣзненный, блѣдный. *У Петербурсі, кажуть, тьманий народ; чи то воно край такий?* Лебед. у.

Тьмано, тьм'яно, нар. Темновато, тускло. *Та у його у хаті було гарно.... а то стало тьмано і сумно, і икони почорніли* ХС. IV 13. *А ніч яка тоді була? Зоряно було?—Ні, тьмано.* Екатериносл у. *Тепер ясно горить поплавець у лялпадці, а то тьм'яно було.* Лохв. у.

Тьмано-зеленій, а, е. Темно-зеленый. *Аж тьмано-зелена озимина.* Черк у.

Тьмаріти, рію, ріш, гл. = **Тьмити.** Шейк.

Тьмити, тьмлю, миш, гл. Дѣлать темнымъ, мрачить Желех. *Та воно тьмить кругом мов би на дощ.* Волч. у.

Тьмущий, а, е. Тьма-тьмуща. См. Тьма 3.

Тьоп! меж., выражающее ударъ: хватъ! *Тьоп його по пиці!* Полт. г.

Тьопати, паю, еш, гл. 1) Шлепать (по грязи). 2) Ъсть, уплетать. *Наварила вона вечеряти, поставила; москаль так тьо-*

пає. Рудч. Ск. II. 165. *І вечері ніколи не варили, усе обідню юшку тьопали.* Г. Барв. 505.

Тьопатися, паюся, ешся, гл. Идти, брести по грязи. *І став би я тьопатись за сорок верстов* Лохв. у.

Тьопнути, ну, неш, гл. Хватить, ударить. *Як тьопнув Сучченко змія, так і счесав йому всі три голови.* Чуб II 252.

Тьорорѣх, меж. для выраження пѣнія соловья. *Ой у саді соловейки тьох-тьорорех.* Чуб V. 643.

Тьотя, ті, ж. Тетя. У дѣтей: всякая женщина. О. 1861 VШ. 8

Тьох! меж. 1) Выраж. біенію сердца. 2) Выраж. трель соловья. *Соловейко як тьох, дак тьох.*

Тьохкання, ня, с. 1) Бієніє, ёканіє (сердца) Шейк. 2) Щелканіє (соловья). Шейк.

Тьохкати, каю, еш, гл. 1) О сердцѣ: биться, ёкати. *А серце так йому й тьохка, наче яке лихо віщує.* Св. Л. 18 2) Щелкать (о соловьѣ). *Соловейко тьохка.*

Тьохнути, ну, неш, гл. Одн. в. отъ тьохкати. *Серце тьохнуло і замерло.*

І. Тьху, въ выраж. що тьху. Сколько духу, сколько силы. *Тьху дати Задать Ти мусиш ворогам тьху дати* Котл. Ен. VI. 22. Въ томъ-же значеніи. чим тьху: *А ну! чим тьху навітьіки драть.* Котл. Ен. VI. 83.

II. Тьху! меж., выраж досаду, неудовольствіє. *Тьху, каже, біє його батькові, оттака хороша, та жидам воду носила.* Рудч. Ск II. 124.

Тю, меж., выраж. крикъ на волка, собаку, также на челоуѣка, сдѣлавшаго что-либо глупое *Два вовки так як дві тичини стоять; ми на їх. тю-тю-тю!* О. 1861. V 67 *Тю на твого батька!* Ном. № 6365.

Тюгуг! меж. = **Тю.** Шейк.

Тюгукання, ня, с. = **Тюкання** Шейк.

Тюгукати, каю, еш, гл. = **Тюкати.** Шейк.

Тюжити, жу, жиш, гл. 1) Бить, колотить. *Тюжать її молоду що-дня.* О. 1862. VI. 29. *Як попав же його батько в руки, як почав тюжити.* *Тюжив, тюжив—поки аж проситись почав.* Новомоск. у. 2) Ругать. *А й лаються ж!... Боже мій! Так і тюжать, так і тюжать один одного.* О. 1862. VI. 42. 3) Литься, идти (о дождѣ). *А на дворі*

доц тюжити такий як із відра. Новомоск. у.

Тюжка, **ки**, **ж**. Трепка, наказаніє. *Даа же він йому тюжки—буде пам'ятати, як лаялись.* Новомоск. у.

Тюкання, **ня**, **с**. Кричання тю.

Тюкати, **каю**, **еш**, **гл**. Кричать тю.

Тюлька, **ки**, **ж**. Рыба *Clupea cultiventris* Nordm. Браун. 29.

Тюпання, **ня**, **с**. Ходьба мелкими шажками.

Тюпати, **паю**, **еш**, **гл**. Ходить мелкими шажками; йхать медленно. *Як хоч, мала: хоч біжи, хоч тюпай.* Ном. № 13674. *Проти нас тюпа чоловік верхи.* О. 1862. VШ. 27.

Тюпен, **нар**. Рысдой. *Бін поїхав собі тюпки.* Г. Барв. 15. *Тюпки їдь, а то замучиш її.* Грин. II. 100. *Побіг тюпки.* Черк. у.

Тюпоріти, **рю**, **ріш**, **гл**. Плестись, медленно идти. *Кобильчина тюпорить, а я собі дримаю на возі.* Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Тюпотіти, **печу́**, **тіш**, **гл**. Быстро идти. *Вона.... аж тюпотить.* Сим. 201.

Тюпцем, **нар**. = **Тюпен**. *І ходю, і тюпцем.*

Тюрма, **мі**, **ж**. = **Турма**.

Тюрю, **меж.**, **выраж.** стукъ экипажа при їздѣ. *Я з своїм дідом коли схочу то поїду: чи пізенько, чи раненько—тюрю, тюрю помаленьку.* Чуб. IV. 493.

Тюріяжик, **ка**, **м**. Арестантъ, острожникъ. Рк. Левиц.

Тюріяжниця, **ці**, **ж**. Арестантка, острожниця. Рк. Левиц.

Тюріа, **ки**, **ж**. Ув. отъ тюрма.

Тюті, **тютіньки**, **тютічки**, **тютьки**, **меж.** для призыва куръ: пыпъ, пыпочки. Лохв. у.

Тютьки, **нар**. Въ **выраж.**: І не тютьки. И не догадывается, и не замѣчаеъ. *Старий Кульбашикий і не тютьки, що ззаду робиться.* О. 1861. X. 23.

Тютю, **меж.** = **Тю**. *Тютю на тебе.* Ном. № 6364.

Тютюкати, **каю**, **еш**, **гл**. Кричать тютю. *Тютюкати добре навчився... Як гукону було: ей, тю-тю-тютю! то аж листя з дуба посиплеться.* О. 1862 II. 27.

Тютюн, **нү**, **м**. Табакъ, *Nicotiana rustica* L. ЗЮЗО. I. 129. *Один шеляг на тютюн, другий—на табаку.* Грин III 652

Тютюнѣць, **нцю**, **м**. Табачокъ *Коли ти курець,—май свою люльку й тютю-*

нець. Ном. № 12601. *Роменський тютюнець курив.* Котл. Ен. IV. 13.

Тютюнѣще, **ща**, **с**. 1) Мѣсто, гдѣ росъ табакъ. 2) Табачная плантація. 3) Ув. отъ тютюн. Табачище.

Тютюнко́вий, **а**, **е**. Табачный. *Тютюнко́ва горілка.* Водка, настоящая на табакѣ. *Горілочку пили не тютюнкову і не пікну.* Котл. Ен. III. 63.

Тютю́нник, **ка**, **м**. Табаководъ, торговецъ табакомъ, рабочій на табачныхъ плантаціяхъ. Вх. Зн. 72.

Тютю́ниця, **ці**, **ж**. Жѣнщина, занимающаяся табаководствомъ, торгующая табакомъ. Нѣжин. у. Работница на табачныхъ плантаціяхъ. Вх. Зн. 72.

Тютю́нничка, **ки**, **ж**. Жѣна тютю́нника. Шейк.

Тютю́нниччин, **на**, **не**. Принадлежащій тютю́нничці. Шейк.

Тютюно́вий, **а**, **е**. Табачный. *Почала рости розсада тютюнова.* Грин. I. 10. *Чуєш, кумасю, щипочко, кришечко. кров бурякова, прищепи тютюнова.* Ном. № 11641.

Тютюна́ка, **ки**, **м**. Ув. отъ тютюн. Табачище. Желех.

Тю́тя, **ті**, **ж**. Дѣтск. всякая птица, преимущественно курица, пыленокъ. О. 1861 VШ. 8. *Се ще тю́тя з полів'яним нѣсом.* Вотъ еще дуракъ, простофиля. Ном.

Тюхті́й, **тія**, **м**. Уваленъ, тяжелый на подъемъ.

Тяблѣ, **ла**, **с**. Скрижаль. *Два тяблѣ Мусієви.* Дьяческая пѣсня. Зміев. у. Слов. Д. Эварн.

Тябри́ти, **брю**, **бриш**, **гл**. = **Тябричити** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Тябри́чити, **чу**, **чиш**, **гл**. Тащить. *Я прийде вербич, три кожухи тябрич* Ном. № 427.

Тяг, **гу**, **м**. 1) Тяга, движеніе воздуха. *Дивись, вієш, а тягу зовсім нема.* 2) Тягу да́ти. Уйти, убѣжать, удрать. *Він, взявши торбу, тягу дав.* Котл. Ен. I. 5. *А він боявся її трохи.... та й тягу з хати.* Рудч. Ск. II 174.

Тяга́, **гі**, **ж**. = **Вага** 2. *Іваньківські мущики з тягою їхали.* Драг. 47.

Тяга́ка, **ки**, **м**. Бродяга. Козел. у.

Тягані́на, **ни**, **ж**. 1) Тасканіе. 2) Возня, хлопоты. Рк. Левиц. 3) Волокита (судебная) Борз. у. *На тяганину пішло.* Константиногр. у. Ум. Тягани́на.

Тяганка, **ки**, **ж**. Судебная волокита. Вх. Зн. 72. См. Тягани́на

Тягар, ра, тягарь, ря, м. Бремя, тяжесть. Г. Барв. 412. *Не для того я співаю, що гаразд ся маю: тяжкий тягар на серденьку—я го ся збуваю.* Гол. II. 759.

Тягати, гати, еш, гл. 1) Таскати, тащить. *Велике діло борону тягати!* Гліб. 2) Тормонити, терзати. *Сірко... немило-сердно тягав на всі боки нещасного ведмедя, тільки шмаття летіло.* Левиц. I. 230. 3) Об'ї одежді: носити, таскати. *Не тягайте такого добра по грядках. Не тягай цієї спідниці в буддень.* 4) Вытаскивать. *Щоб не перемокли коноплі, пійшла... тягати їх.* Грин. II. 154. *Тягайте петрушку.* Чуб. 5) Таскати, красти. *Скрізь ведмідь той мед тягає.* Гліб.

Тягатися, гатися, ешся, гл. 1) Тащиться. *А сам узався за повод та й тягнеться.* Рудч. Ск. II. 176. 2) Таскаться, шляться. *А ти все по тих шинках тягаєшся—ніяниче, ледащо!* Рудч. Ск. II. 22. 3) Таскаться, волочитися. *Жив чоловік з жінкою, та жили вони погано, бо вона неслухняна була і все тягалася.* Драг. 160. *Не переставала тягатися із кавалерами до сивої коси.* Левиц. I. 542. 4) Возиться около чего, тащить. *Загрузли в його коні в болоті; вже він і так, і сяк з ними тягався.* Рудч. Ск. II. 114. 5) Судиться, вести процесъ. *Коза з вовком тягалася: тільки шкурка зосталася.* Ноч. № 7394.

Тягач, ча, м. Рабочій въ шахтѣ, перевозящій въ шахтѣ уголь. Славяносерб. у.

Тягальце, ця, с. Ум. отъ тягло.

Тягеля, лів, м. мн. Родъ верхньої одежы, козацькій полукафтанъ? *Тягеля червоній од піл до коміра золотом гантовані.* АД. I. 252.

Тяги, гів, м. мн = Тягеля. КС. 1882. XII. 511.

Тягі, меж. для вираженія тасканія, тащення. *Кобила загрузла, він за хвіст: тяги, тяги, нема дуги.* КС. 1887. VI. 469.

Тягітна, прил. Беременная. *Ота жінка та була тягітна, то певно припало родити, а ніяк, так вона й умерла.* Каменец. у. *Жінка, як буде тягітна... то легко дитя родить.* Драг. 168.

Тягітнєйка, с. мн. ? Въ выраж.: зайті в тягітнєйка. *Забеременѣть. Їго княгинейка зайшла в тягітнєйка.* Гол. I. 90.

Тяглий, а, в. Имѣющій рогатый скотъ.

Тягло, ла, с. 1) Лямка, приспособленіе для тяги невода, парома и пр. *Літом невід на тяглі тягнуть до одмілу, а зімою*

рубать вікна у кризі. Черк. у. 2) Рабочая скотина, рабочий скотъ. *Здохне мабуть не сьогодні—завтра бідне тягло без сіна.* Грин. II. 209. *Чи багато тягол було на роботі?* Новомоск. у. Також: комплектъ воловъ въ три-четыре пары для плуга. КС. 1898. VII. 47. 3) Шутливо: трубка курительная со всѣми принадлежностями (кисетомъ съ табакомъ, кресаломъ, кремнемъ, трутомъ). *А виймай лишень своє тягло, та покуримо люльки.* Полт. г. 4) Тягло́м тягті. Тащить по землѣ. Ум. Тягальце. Шейк.

Тягловій, а, ё. Тягловá роббта. Работа гужемъ. Херс. г.

Тягнишкіра, тягнишкѹра, ря, м. Растягивающій кожу,—шутливое прозваніе сапожника. Шейк. Каменец. у.

Тяготá, тѣ, ж. 1) Тягость, тяжесть. *У тяготі воли йдуть.* Черк. у. *Треба взяти чоботи, в них тягота невелика.* Каменец. у. 2) Печаль, скорбь. *Своmu серцю, моїй душі тяготи не чини.* Гол. 3) Беременность. *Зайшла крульова у тіготу.* Гв. I. 140.

Тягті, гнѹ, нєш, гл. 1) Тянуть, влечь, тащить. *Ото вона за віровку та давай тягти.* Рудч. Ск. I. 172. *Твої слова—потопні води: лєстятъ і тягнуть у безодню.* К. Псал. 123. *Тягни, кобило, хоч тобі й немило.* Могил. у. 2) Вытягивать. *З живих здирали шкуру... жили тягли.* Стор. М. Пр. 65, 3) Притягивать. *Земля тягне до себе хату й звіря, й чоловіка, й воду.* Ком. I. 11. 4) Пити. *І брагу кухликом тягли.* Котл. Ен. I. 11. 5) Сосать. *Дивиться, батько (упирь) встав і з крайнього почав кров тягти.* Грин. I. 53. 6) Эксплоатировать, выжимать. *Жид брехнею живе, все з нас тягне.* Ном. № 885. 7) Держать чью сторону, быть на чьей сторонѣ. *Не тягнеш ти за беззаконних, що прикриваються законом.* К. Псал. 219. 8) Относится, причисляться. *Село Токарі тягнуть до Бешкинської волости.* Лебед. у. *С. Драбівка до Дерепківця тягне.* Черк. у. *Дорожня тягне до нашої волости.* НВолын. у. 9) Бідѹ тягті. Бѣдствовать. *Приходиться до кінця віку бідѹ тягти.* Чуб. 10) До права тягті. Призывать къ суду. *Син вітця до права тягне, донька на матір гнів піднімає.* Гол. IV. 22.

Тягтіся, гнѹся, нєшся, гл. 1) Тянуться, тащиться. *Ще й у всіх ззаду тяглись довгі хвости.* Левиц. Пов. 78. *Тяг-*

неться мій Омелько шляхом. Левиц. Пов. 346. 2) Тянуться, стараться не отстать отъ кого. *За багатими не тягтись.* Ном. № 1415. 3) Продолжаться, длиться. *Як насолити багато огірків, до ще й весною тягнуться.* Лебед. у. *Війна... тігласі більш як рік.* Гн. II. 245.

Тягúлиця, ці, ж. Употреблено въ загадкѣ на возъ: *Чотири чотиренки та два хведоренки тягли тягулицю за хвіст на вулицю.* Мнж. 175.

Тягúля, лі, ж. Родъ рыболовной сѣти. Браун. 13.

Тягúн, на́, м. 1) Носильщикъ. *Ці обидва тягуни добрі.* Харьк. у. 2) Небольшая палка, прикрѣпленная къ полозку у дышловыхъ саней, къ ней привязывается барокъ съ постромками. НВолын. у. 3) У мастеровъ, изготовляющихъ курительныя трубки: молотокъ для расплющиванія кусковъ латуни, красной мѣди и желѣза. Вас. 148.

Тягúня, ні, ж. Небольшой бредень. Левч. 160.

Тягúчий, а, е. Который тянется, растяжимый, упругій, эластичный. *Тягуче кістко—коржа не можна розкачати: що розкачаю, то воно знов збіжиться.* Канев. у.

Тягучкій, а́, ё. Тягучій. Волч. у.

Тяж, жу, м. 1)=Ужва 2. Вх Зн. 72. 2) У тяжі, у тяжú бути, ходити. Быть беременной. *Я в тяжу.* О. 1861. XI. 30. *Вона тепер у тяжі, а спорожниться, то буде робити.* НВолын. у. *Зайти в тяж.* Забеременѣть. Драг. 260.

Тя́жар, ра, м.=Тягар. *Лиш один тяжар маю на серці.* Федьк.

Тяжі́на, ни, ж. Выбойка, пестрядь, полосатое полотно. Шейк.

Тяжи́на, ні, ж. Тяжесть, бремя. Шейк.

Тяжі́новий, а, е. Сдѣланный, сшитый изъ пестряди. Шейк.

Тяжі́ти, жу́, жі́ш, гл. Обременять, отягощать. Шейк.

Тяжі́тися, жу́ся, жі́шся, гл. Тяготиться. *Він тяжиться і дров урубати.*

Тяжкі́й, а́, ё. 1) Тяжелый. *Тяжке колесо.* Левиц. 2) Трудный. *Тяжкі часи.* Стор. М. Пр. 59. 3) Сильный, большой, великій. *Лихо тяжке.* Шевч. *Тяжке нарікання.* Єв. Мт. II. 18. Ум. Тяжéнький.

Тяжкі́сть, кости, ж. 1) Тяжесть. Желех. 2) Трудность. Желех.

Тя́жко, нар. 1) Тяжело, трудно. *Тяжко нести, а жалъ покидати.* Шейк. *Тяжко-важко заспіває, як Січ руйнували.*

Шевч. *Тяжко, тяжко мені тебе додому одправляти.* Макс. 2) Очень. *Тяжко боюсь матері.* О. 1861. XI. Кух. 7. *Тяжко поганий.* Ном. *Тяжко заплакав.* Грин. II. 148. *Тяжко зажурився.* Шевч. *Голова тяжко болить.* Ум. Тяжéнько. Чуб. V 44. *На серці тяженько.* Грин. III. 183

Тя́жкомóвний, а, е. Косноязычный. *Приводять до його глухого і тяжкомовного.* Єв. Мр. VII. 32.

Тя́жконо́гий, а, е. Тяжелый, медленный на ходу. *Тяжконогий звір (о волѣ).* К. ЧР. 213.

Тя́жкорóб, ба, м. Исполняющій тяжелыя работы. Шейк.

Тя́жкору́кий, а, е. Съ тяжелой рукой Желех.

Тя́жкоті́лий, а, е. Тяжелый на подъемъ, съ увѣсистымъ тѣломъ. Шейк. Вх. Зн. 72.

Тя́жчі́ти, чу́, жі́ш, гл. Дѣлать тяжело. Шейк.

Тя́кнути, кну, неш, гл. Тронуть, задѣть? *Його тязкло. Онъ догадывался? Его задѣвало? Його може й тязкло, що в мені кипіло.* Федьк. Пов. 24.

Тя́ма, ми, ж. Пониманіе, понятіе, соображеніе, смышленность, умѣніе, смѣтка. *Нема тями й воза помазати. Та воно б то й зробили як слід, та чорт-ма тями.* Лебед. у. *Має тямуду римарства.* Борз. у. *Не при тямі.* Не въ своемъ умѣ. *Не повно ума, не при тямі.* МВ. (О. 1862. I. 103)

Тя́мити, млю, миш, гл. 1) Смыслить, понимать. *Вчилася, та й не тямить.* МВ. (О. 1862. III. 37). *Коли не періг, то й не пирожися, коли не тямии, то й не берися.* Ном. № 9572. 2) Помнить. *Тямитиме до нових віників.* Ном № 3645

Тя́мнитися, млюся, мишся, гл. Помнить, сознавать себя. *Ой як нап'ється, то й не тямиться.* Чуб. V. 1091. *Та і всі письменні,—нехай вони собі тямляться!*—т е. ну ихъ, пропади они! Котл. II. 363.

Тя́мкі, нар. Въ выраженіяхъ: У тямкі́ бути. да́тися кому́. Помдиться кѣмъ, врѣзаться кому въ память. *Довго буде вам в тямки.* Котл. Ен. *Не в тямкі.* Не въ domeкъ, трудно понять. *Це така хитра річ, що мені не в тямки.* У тямкі́ бра́ти. Понимать, разбираться, сознавать. *Його питають про одно, а він каже друге. Видно він і сам не брав у тямки, через те й ні в які*

розмови з людьми не зривався. Г. Барв. 306.

Тямкі́й, а́, ё́. 1) Сообразительный, смѣтливый 2) Памятливый.

Тямові́тий, а, ё. Понятливый. Він *тямить силу у письмі, у лічбі, нема що казати—хлопець гарний, тямовитий. Оце у ярмарку купив йому чотири книзі, папіра і три пір'ї.* Васильк. у.

Тямо́к, мжу, м.—**Тяма.** Без тямкy. Безъ сознанія, не сознавая. Чіпка без тямкy поволик ноги далі. Мир. ХРВ 238.

Тямува́ти, мую, еш, гл. 1) Имѣть способность. Борз. у. 2) Помнить. Вх. Зн. 72.

Тяму́чий, тяму́щий, а, ё. Понимающий, смыслящий, толковый, умный. Він *чоловік тямучий, не зопсує діла.* Полт. г. *Тямуще й нетямуще пішло.* Черк. у. *Книжки лежать, папери купами: Павло Піддубень дуже тямущий чоловік, всяку старовину молодого головою зазнав.* К. ДС. 31.

Тяму́чість, чости, ж. Понятливость. Борз. у.

Тяму́щий, а, ё См. Тямучий.

Тяпка́рь, ря, м.—**Кептар.** Угор. Гол. Од. 82.

Тяр. По истинѣ, дѣйствительно. Вх. Зн. 72. *Музику заповість аж до самої Глиниці, або тяр аж до Сочави.* Федьк.

Тя́ти, тну, тнеш, гл. 1) Рѣзати, рубить, косить. Як *панок наші тав, то тур-царя став.* АД. I. 24. *Було брати косу да й ступати у росу, да травиченьку тяти.* Рудч. Чп. 132. 2) Ударять, бить. *Що ти так тнеш коні?* Шейк. 3) Кусати, жалить. *Тяли комарі* 4) Твердить одно и то же. *Чим то той Лазарь Богу приподобився, що його увесь тиждень тнуть та й тнуть.* Ном.

Тятива́, ві́, ж. Тетива. *Наготує лук до бою, тятиву тугу натягне.* К. Псал. 13. *Лука він натягне золотого і трепетну стрілу на тятиву наложити.* К. Дз. 58.

Тях, меж.—**Тьох 2** Малий соловійчику, *тях, тях, тях!* Гол. Ш 344.

У, в, пред. У, въ. По свойству украинских звуковъ у и в, взаимно переходящихъ при извѣстныхъ условіяхъ другъ въ друга, обозначаемые ими предлоги у и в слились въ одинъ общій предлогъ съ разными значеніями, но произносимый безразлично, смотря по своему положенію, то какъ у, то какъ в, то, наконецъ, какъ средний между ними полугласный звукъ; при чемъ у чаще всего является въ положеніи между согласными, а также послѣ гласной, если слѣдующее слово начинается нѣсколькими согласными, и передъ гласной, если предыдущее слово кончается нѣсколькими согласными, а в оказывается большею частью въ положеніи между гласными, а также между гласной и одной согласной или между одной согласной и гласной, напр.: *Як у руках рушниця у стрільця, то горекачкам. Тремтить лист у осики Упала в озеро. Добре, як рибі в воді. Пташок в очеретах багато.* Иногда послѣ согласной передъ гласной: ув: *Роби до поту, а їж ув охвоту.* Ном. № 12124. *Ув умілого і долото рибу ловить* Ном. № 6019. Послѣ согласной передъ нѣсколькими согласными иногда уві, а послѣ гласной передъ нѣсколькими согласными ві: *Всі оці книжечки продаються ві Львові у книгарні брацтва ставропігійського.* (На посл. страницъ обложки книжечекъ „Сільської Бібліотеки“ 1862). Правила эти не выдерживаются въ стихахъ и, благодаря неправильностямъ правописанія, очень часто нарушаются въ письмѣ. 1. Основное у. У. Употреб. съ родительн. падежемъ. а) На вопросъ: гдѣ? *Хліб та сіль! Імо, та свій, а ти у порога постій.* (Шутка). б) На вопросъ: у кого, у чего? *У сусіда хата біла, у сусіда жінка мила.* Нп. *Адам ззів кисличку, а в нас оскома на зубах.* Ном. *Андрійко був у мене*

повновидий, ясноокий. МВ. II. 7. Иногда для. *А Наливай,—се не людина в мене, се дух війни, наслідник бога Марса.* К. ЦН. 194. Иногда также съ отгѣнкомъ значенія на вопросъ: отъ кого? *Ти в мене не втечеш!* II. Основное в. Въ, во. 1) Съ винительнымъ падежемъ: а) На вопросъ: куда? *Веди ж гостей у світлицю.* К. ЧР. 37 *Увалився у хату.* К. ЧР. 39. *Піду в базарь, попрошу, щоб хто наняв мене.* Грин. II 89. Иногда въ знач.: о, объ: *Кидай горшками в землю.* Грин. I. 120. В книгу читати. Читати въ книгѣ, изъ книги. *Ой ходить піп по церковці та в книжку читас.* О. 1862. IV. 107. б) На вопросъ: въ какое положеніе, состояніе, въ какой составъ идти. *Крутнем підперезався да в бояре вбрався.* Грин. III. 438. *Піти в опришки. Взяли в салдати.* в) На вопросъ: въ какое настроеніе, движеніе, дѣйствіе и. т. д.; переводится обыкновенно безъ предлога соответствующимъ глаголомъ или глаголомъ съ дательнымъ или творительн. падежемъ *Порося у квік, а баба у крик.* Посл. *А дитина в плач. Не вдавайся у тугу. Не вкидайся так у прядіння,—доглядай усього хазяйства.* *Козаки не дуже вдавалися у любові.* К. ЧР. 149. г) На вопросъ: какимъ орудіемъ или средствомъ? *Били у дзвони! Гуляти в карти.* д) На вопросъ: какимъ образомъ, способомъ, путемъ? и. т. д. *У силу додому дійшли.* Мнж. 125. *У гблос читати.* Громко читати. *Ув очевидьки бреше.* Въ глаза вретъ. *У брід річку перейшов.* е) На вопросъ: въ кого, на подобіе кого? *Хлопець у батька вдався.* *Пшениця така гарна: колос у колос.* Желех. *Наказував дідусь, щоб на завтра ви всі були лице в лице, одежа в одежу, черевики в черевики.* Чуб. II. 21. ж) На вопросъ: когда? *У середу родилася,—тепер мені горе.* Нп. *У неділю вран-*

ці-рано синє море грало. Шевч. Вийди, вийди, козаченьку, у вечір пізенько. О. 1861. X 55. 2) Сь мѣстнымъ падежемъ на вопросъ: гдѣ? въ чемъ? на чемъ? а) У хаті в їй—як у віночку. ЗОЮР. I. 145. Новенькі вікна в базарі купили. Г. Барв. 249. Зоставсь ув убозтві. К. ЧР 199. Верба стояла в березі. б) На вопросъ: въ какомъ числѣ, видѣ, состояніи и. т. д? Не у мнозі зять іде, не багато бояр везе. Мет. 185. Ходім, кажу Катрі, ходім до Марусі... ми собі з нею у трійці порадились. МВ. II. 123. Пішла я за ним у тропі. МВ. II. 176. У добрім здоровлю. Желех. А ми з чоловіком у правді жили. Г. Барв. 434. У злагоді жили. в) На вопросъ: когда? У вечері, у ранці, у ночі—выраженія, превратившіяся въ нарѣчія. См. Увечері, уранці, уночі. 3) На вопросъ: какъ скоро? черезъ сколько времени? У рік стара пані вмерла. МВ. (О. 1862. III. 65). І хутко їй посватав? У півроку. МВ. (О. 1862. I. 80). У год так, чи в два ішли москалі через наше село. О. 1862. VIII. 27.

Убавити, ся. См. Убавляти, ся.

Убавляти, ляю, еш, сов. в. убавити, влю, виш, гл. 1) Задерживать задержать долго. Дякуємо попонькові... ой што нас не убавив, нагленько нас одправив. Гол. IV. 439. 2) Забавлять, забавить. Ой ти, матусю, і кужеля збавиш і моєї маленької дитини не вбавиш. Грин. III. 377.

Убавля́тис̑я, ляюся, ешся, сов. в. убавитис̑я, влюся, вишся, гл. Затихать, затихнуть, умолкать, умолкнуть. Ми кинули сухарі,—собаки й убавились, а то було гавкали. Новомоск. у. (Залюб.).

Убагнѹти, нѹ, нѣш, гл. Понять. І мипттю кинувсь до громади просить собі у ней поради чого собою не вбагне. Котл. Ен. II. 34.

Убазарюва́ти, рюю, еш, гл. Продаť или купить что на базарѣ. Шейк.

Убаришувати, шѹю, еш, гл. Получить барышъ отъ перепродажи. Р'к. Левиц.

Убачати, чаю, еш, сов. в. убачити, чу, чиш, гл. Видѣть, увидѣть, замѣчать, замѣтить. Нехай Бог боронить таке й чувати, не то очима вбачати. Г. Барв. 140. Вбачаю—марніє та й марніє Парася моя. МВ. II. 25. Не дай, щоб вороги хвалились, вбачаючи мою біду. К. ПС. 26. Чи не вбачу милої на дворі. Грин. III. 82.

Убача́тис̑я, чаюся, ешся, сов. в. убачи́тис̑я, чуся, чишся, гл. 1) Видѣтис̑я, увидѣтис̑я. Ми крадькома вбачалися. Г. Барв. 82. 2) Мерепитис̑я, примерещитис̑я, казатис̑я, представлятис̑я, представитис̑я. Усе йому його батько покійний убачається. ЗОЮР. II 84.

Убачливий, а, е. Внимательный. Привітна та вбачлива до кожного. Мир. ХРВ. 351.

Убгати. См. Убигати

Убезвѣчити, чу, чиш, гл.=Обезвѣчити Вх. Зн. 72

Убезпѣка, ки, ж. Обезпеченіє отъ опасности, безопасность. К. Бай 41.

Убезпечати, чаю, еш, сов. в. убезпечити, чу, чиш, гл. Увѣрять, увѣрити, обнадеживать, обнадежить, обезопасивать, обезопасить. А я тебе, мій Нечаю, не убезпечаю: держи коня, держи в сідлі для свого звичаю. Признайсь мені, дівчинонько, чи будеш, ти певна? Ой не буду, козаченьку, тебе вбезпечати. Грин. III. 198. Катерина й питає: „де ж дінем запорозьких козаків“? А він їй убезпечив: „знайдуть, каже, де дітись“. О. 1862. V. 102.

Убезпечатис̑я, чаюся, ешся, сов. в. убезпечитис̑я, чуся, чишся, гл. Довѣряться, довѣряться, положиться на что. Хто ж би подумав, що одного в матері сина візьмуть у москалі? Вдова Загірня вбезпечилась, що в неї син одинчик. К. ДС. 4.

Убезпечѣння, ня, с. Обозпеченіє, обезопасиваніє. К. Кр. 23.

Убейкатис̑я, каюся, ешся, гл. Обпачкаться. Шейк.

Уберегати, гаю, еш, сов. в. уберегті, режѹ, жѣш, гл. Уберегать, уберечь, устерегать, устеречь. Де ж його вбережеи садок за такими хлопцями: тільки одвигнувся, а воно вже на вишні. Харьк. у.

Уберегати́ся, гаюся, ешся, сов. в. уберегтис̑я, режѹся, жѣшся, гл. Уберегаться, уберечься. Я горілки не п'ю, од пива не вп'юся і сам, молод, слави вбережуся. Грин. III. 263.

Уберечі́, режѹ, жѣш, гл.=Уберегти. Желех.

Уберечко, ка, с.=Убраннячко. Желех.

Убивання, ня, с. 1) Убиваніє. К. Дз. 225. Протест перед всьогосвітньою інтелігенцією за сліпе і тиранське вбивання нашого національного духа. К. ХП. 137. 2) Вбиваніє, вколачиваніє.

Убивати, ваю, еш, сов. в. убити, уб'ю, їш, гл. 1) Убивать, убить. *Під білою березою козаченька вбито.* Мет. 102. *Бодай тебе, мій миленький, перва куля вбила.* Мет. 64. *Убити м'уху, чмел'я.* Выпить, подкутить. Ном. № 11732, 11733. 2) Вбивать, вбить, вколачивать, вколотить, втыкать, воткнуть. *Як ударив Іван змія та по коліна і вбив у землю.* Грнн. І. 153. *Ножка в серце вбили.* Чуб. 3) Оббивать, оббить. *Клюню гарно килимами вбили і тут п'ють, гуляють.* Св. Л. 277. 4) Утапывать, утоптать. *Стежку вбили.* Мнж. 124. *Біжи, коню, дорогою широкою убитою.* Нп.

Убиватися, ваюся, ешся, сов. в. убитися, б'юся, їшся, гл. 1) Убиваться, убитися. *Чи мені втопитись, чи з гори убитись.* Нп. *Чи ти, милий, впився, чи з коника вбився.* Мет. 103. 2) Вбиваться, в'битися, вколачиваться, вколотиться, втыкаться, воткнуться, погружаться, погрузиться, войти. *Як ударив,—так ніж у груди і вбився по колодочку.* Над ним коник зажурився, по коліна в землю вбився. АД. І. 270. *Як обірвався, то на три сажні у землю вбився.* Мнж. 124. 3)—у що. *Приобрести что.* Хоч на гроші не розжився, так ув одержу вбився. Мнж. 164. *Ім добре каятись, у гроші вбившись.* К. Бай 40. *Ніяк Горбоносиха не спромоглася знов убитись у свині.* Г. Барв. 417. *У колодочки, у п'р'я в'битися.* Приобрести опереніє, оперитися. Переносно о людях: *вырости.* Не вспів ще в колодочки вбитися, а, бач, яке затинає! Він убівся в крильця. У него выросли крильця. *Погодуй нас хоч трошечки, ой поки ми в крильця в'ємося та в силочку вберемося.* Нп.—в силу, в потугу. *Приобрести силу, сдѣлаться сильнымъ.* Я корюся, поки у силу та в потугу в'юся. К. Бай. 58.—у славу. *Приобрести славу, прославиться.* Він у славу вбився. К. Досв. 164. 4) Только несоверш. в. Сильно горевать, тосковать, кручиниться, убиваться. Рудч. Ск. II. 115. *Десь моя ненька, десь моя старенька за мною вбивається.* Нп. *Чорнявая кожаная по милому вбивається.* Хага. 7.

Убигати, гаю, еш, сов. в. убгати, гаю, еш, гл. 1) Убирать, убирать, всовывать, всунуть, впихивать, впихнуть, сжимать, сжать. *Зевес, свою уздрівши неню, убгав весь оселедец в жменю.* Котл. Ев. V. 36. *У його худоби—у карбованців сот дев'ять не вбгать.* Канев. у. 2) Съѣдать, съѣсть.

Він готовий і все в рота вбгати. Глян'те, як убигає. Пират. у. *Усе вбгав, що в місці було.*

Убий-душа, ші, об. Убийца. А мій батько убий-душа. Мнж. 57.

Убити, ся. См. Убивати, ся.

Убиятник, ка, м.=Обаятник. *Воеки їх (чортів) їдять.... Ото й кажуть: „воєк зів убиятника“.* Драг. 44.

Убігати, гаю, еш, сов. в. убігти, ж'ю, ж'їш, гл. 1) Вб'гать, вб'жать. *Убігла в сіни і замкнулась.* Чуб. 2) Только несоверш. в. Гоняться, ухаживать. *Він за нею дуже вбігає.* 3) Проб'гать, проб'жать. *П'ятьсот верст убігли.* Рудч. Ск. І. 72. 4) Погружаться, погрузиться, вбиваться, в'битися. *Як ударить (бабу ягу), так вона так під руки і вбігла в тік.* ЗОЮР. І. 52.

Убіж, божі, ж. соб. Бѣдняки, бѣдные люди. Желех.

Убіжжя, жя, с. Убожество.

Убіжський, убізький, а, е. Убожескій. Мкр. Г. 69. *У мене справа убізька.* Черниг. у.

Убийник, ка, м. Убийца. Убийники вбили. Шух. І. 215. *Казав убийника сте регти.* МВ. (О. 1862. І. 102). *Посадили між злодіями, між убийниками.* МВ. II. 193.

Убийників, кова, ве. Принадлежащих убийцѣ. Шейк.

Убийчий, а, е. Убийственный, смертельный. Желех.

Убіляти, ся. См. Убияти, ся.

Убільшати, шаю, еш, сов. в. убільшити, шу, шиш, гл. Увеличивать, увеличивать.

Убільшатися, шаюся, ешся, сов. в. убільшитися, шуся, шишся, гл. Увеличиваться, увеличиться.

Убільшки, нар. Величиной, по величинѣ. См. Завбільшки. *Село не велике, вбільшки як Хорошів.* Харьк. у. *У нас нема такого вола вбільшки.* Грин. І. 94.

Убіляти, ляю, еш, сов. в. убіляти, лю, лиш, гл. Бѣлить, побѣлить. *Ще полотно не вбілила.* Г. Барв. 312. *Біле моя, біле, тонка біла, як я тебе убілила.* Мет. 313.

Убілятися, ляюся, ешся, сов. в. убілятися, люся, лишся, гл. Пачкаться,

запачкаться въ мѣлѣ, муку *Де се ти убіліся?* Харьк. у

Убір. уббру, м. Уборъ, варядъ. Левиц. 1. 202. Ном. № 11164. 2) — церковный. Церковное облаченіе. Рудч. Ск. I. 170

Убіральник, ка, м. Снарядъ для снимающа шерсти съ кожи (у кожевниковъ). Вх. Зя. 5

Убірання, ня, с. 1) Одѣваніе. 2) = Убрання. *Ой підю охотою в службу: дадуть мені тісне убірання* Чуб. V 154. Ум *убіраннячко* *Та жаль мені дівуваннячка, дівочого убіраннячка.* Грин III 478

Убірати, раю, еш, сов. в. убрати, беру, рѣш, гл. 1) Одѣвать, одѣть, наряжать, нарядить, убирать, убрать. *Укинъ мене в болото, а я тебе вберу в золото.* Ном № 10145. *Вбери й пенька, то стане за Панька.* Ном № 11172 *Ой косо, косо кохана! сим літ я тебе кохала, що-неділеньки вбірала.* Мет. 205 *Убрати в шбрі* Первоначально — заперчь, переносно забрать, взять въ руки. 2) Надѣвать, надѣть. *Скидай з себе свої лати, вбірай дорогій шати.* Голов. I 44 3) Убирать, убрать, принять. *Убрав, як сіно в годину* Ном № 11126 *Хліб убірає, хто його має* Ном № 10121 *Такъ розходивсь, що і в два не вбереш* О 1862 VI 164 4) Пачкати, запачкати *Убрав ноги в куряву* 5) — в себе Всасывать, всосать 6) Їсть, сѣсть *Вбірай, свате, капусту* Ном. № 4773.

Убіратися, раюся, ешся, сов. в. убратися, беруся, рѣшся, гл. 1) Одѣваться, одѣться, нарядяться, нарядиться. *Вберися, жінко, в кожух* Ном. № 12826 *Убрався в жупан і дума, що пан* Ном № 11179. *Не видав Гриць ноговиць. то ся вбірає, то розбірав* Ном № 2595 *У намисто уберуся.* Шевч. 504 *Убратись за кбго.* Переодѣться кѣмъ *Одна покойова вбралась за дяка.... друга за паламаря і співають.* „Вічная пам'ять“. Св. Л. 108. 2) Запачкиваться, запачкаться, набираться, набираться на себя чего-либо прицѣпившагося къ платью *Убрався, як марюка.* Ном. № 11277. *Підеш, дак у реп'яхи й уберешся.* Г. Барв. 472. 8) — у що = Убиватися, вбитися 3. *Вбіратися в нр'я.* 3 *літами убірався в силу.* Мир. ХРВ. 49. 4) Собираться, собратися (куда-либо). *Додому вбіратись.* К. (ЗОЮР. II 204). 5) Залѣзати, залѣзть, забираться, забратися. *Куди ти вбрався на стіл з постоломи.* Ном.

6) Входить, войти, поселиться. *Нечиста сила вбралася* (в царівну). Рудч. Ск. *Зарав у світлицю вбрався.* ЗОЮР. I. 201. 7) Удаляться, удалиться, уйти. *Вовки як схватились, то на силу відтиля убрались.* Рудч. Ск. I. 43. *Як до дна доглядаться, так за Дунай убірається.* Ном. 8) Входить, войти, номѣститься См. Увіратися.

Убіч, убочу, м. убіч, убочі, ж. 1) Сторона (предмета), бокъ. Гол. Од. 62. 2) Косогоръ Шейк. *Сидить пугач на убочу, на вітер надувся.* Нп.

Убічнистий, а, е. О горѣ съ вругими боками. Вх. Лем. 476.

Ублагати, гаю, еш, гл. Умолить; умилоствити. *Росердила миленького, да вже не вблагаю, хоть вблагаю, не вблагаю, да вже не такого* Мет. 66. *Та сятих отіх благала,—таки ж ублагала.* Шевч. 260.

Ублюватися, блююся, їшся, гл. Облежаться, испачкаться блевотиной. Шейк.

Уббвтатися, таюся, ешся, гл. Забрызгаться грязью.

Уббвтнутися, нуся, нешся, гл. Сказати невпопадъ. *Вббвтнувся в річ без ладу.* Ном. № 3153

Убог, га, ге = Убогий *І наш Бог не вбог* Ном. № 2124

Убогачення, ня, с. Обогащеніе.

Убогий, а, е Бѣдвий, неимущій *Не той убогий, хто трошки має, а той, що не знає годі--все жадав.* Посл. *Що вбогий, що багатий—у Бога все рівно* Ном. № 80

Убого, нар. Бѣдно.

Убогодухий, а, е. Нищій духомъ

Убож, жі, ж. соб. Бѣдвота, бѣдняки *Убож скотину позбувала, землі позаставляла.* Черниг у См. Убіж.

Убожати, жаю, еш, гл. Бѣднѣть.

Убожество, ва, с. Убожество, бѣдность. *Я твоє багатство переживу, а ти мого вбожества не переживеш* Ном. № 1611

Убожити, жію, еш, гл. = Убожати

Убожество, ва, с. Убожество. *Той же зоставсь уз убожстві, а йому фортуна на війні послужила.* К. ЧР. 199.

Убожчати, чаю, еш, убобжшати, шаю, еш, гл. Становиться бѣднѣе. Шейк.

Убоіще, ща, с. Убоище, упрямецъ, упрямица. *Вбоіще таке—що хоч ти йому що хоч.* Ном. № 2957

Уболівання, ня, с. Сожалѣніе, скорбь К. (Желех).

Уболівати, ваю, еш, сов. в. **уболіти**, лію, еш, гл. Скорбѣть, сожалѣть. *І серцем батьківським над людьми вболівав.* К Дз 173.

Уболѡна, ни, ж.=Оболѡна. Гол. II. 232.

Уборзі, нар. Немедленно, поспѣшно. *Потреба, пильна, просить бути вборзі.* К. Бай. 81.

Уборошнітися, ніюся, нішся, гл. Выпачкаться мукой. Конст. у.

Убоїтися, яюся, ешся, сов. в. **убоїтися**, боюся, ішся, гл. Боятся, убоїться, страшитися, устрашитися. *Ідіть, душі, не вбоїтеся.* Грин. III. 146. *Божої сили не вбоїмось.* Ном. № 8348. *Не вбоїмось того! нехай таки буде правда.* МВ. (О. 1862. I. 103)

Убраний, а, е. Одѣтый.

Убрання, ня, с. 1) Одежда; платье. *Чи бачиш, як ми обідрались? убраннє, पोштоли порвались.* Котл. Ен. I. 17. *Чого чорт плаче?—що панам убрання не настане.* Ном. № 1141 (одм.). *Ішла вона в білім як сніг убранні.* Стор. МПр. 76. *Поздирали з неї дороги коралі і бекешу, і все гарне вбрання: і чоботи червоні, і спідницю, і хустку.* Рудч. Ск. I. 209. 2) Брюки, штаны. Угорск. и Гуп. Гол. Од. 66. 82. Ум. Убраннячко.

Убрати, ся. См. Убірати, ся.

Убратий, а, е=Убраний. *А молодиця така моторна та гарно вбратата.* Грин. I. 293.

Убресті, дү, дѣш, гл. 1) Войти въ воду. *Первий раз ступив, по коліна вбрів.* Мет. 19. 2) Переносно: напасть въ бѣду. *В таке вбрела, що ледві за рік вирнула.* Г. Барв. 242.

Убрехатися, шүся, шешся, гл. Провратъся, совратъ. *От же убрехався ти: не так діло було.* Харьк. у.

Уброїтися, рюся, ішся, гл. Сдѣлать подь себѣ.

Убрів(ь)кати, каю, еш, гл. Обрызгать.

Убрів(ь)катися, каюся, ешся, гл. Обрызгаться.

Убрикнути, кнү, нѣш, гл. Лягнуть. *Бодай тебе курка вбрикнула.* Шуточная брань. Ном. № 3249.

Убриндуватися, дүюся, ешся, гл. Одѣтись. *Вийди, вдово, вийди, небого!—Почкайте мене хоць годиночку едну, найся в коралики (сорочку, спідницю, черевички, хустку) вбриндую.* Чуб. III. 319.

Убрус, са, м.=Обрус. *А в тій світлиці тисові столи, а по тих столах тонкі убруси.* Гол.

Убрьхатися, хаюся, ешся, гл. Забрызгаться грязью, замочиться.

Убування, ня, с. 1) Обувание. 2) Обувь. 3) Убывание. Ум. Обуваннячко. *Ні по чому не спізнаю (милу), лем по вбуваннячку.* Гол. IV. 503.

Убуванці, ців, м. мн. Ремешки, которыми привязываютъ къ ногѣ ходики. См. Волоки. Вх. Зн. 72.

Убувати, ваю, еш, сов. в. **убути**, бую, еш, гл. 1) Обувать, обути, надѣвать, надѣть обувь. *Чоботи помию—не вбує: ой вона багато гордус.* Мет. 264. *В поштоли вбути.* Ном. № 3093. 2) сов. в. **убути**, бѣду, деш. Убывать, убыть. *Вода не вбула. Я хочу... щоб цілий рік (гроші) не убували.* Рудч. Ск. I. 65.

Убуватися, ваюся, ешся, сов. в. **убутися**, буюся, ешся, гл. Обуваться, обути-ся, надѣвать, надѣть обувь. *Встав бурлака, не вмизався, нема свити—не вдягався, нема чобіт—не вбувався.* Нп. *В золоті черевички убудася.* Рудч. Ск. II. 46.

Убудити, жу, диш, гл. Разбудить.

Убудітися, жүся, дишся, гл. Проснуться.

Убуритися. См. Убурюватися.

Убурюватися, рюся, ешся, сов. в. **убуритися**, рюся, ришся, гл. Испускать, испустить урину, замочиться. Ном. № 14298.

Убути. См. Убувати.

Убутиоя. См. Убуватися.

Убухати. См. Убухувати.

Убухувати, хую, еш, сов. в. **убухати**, хаю, еш, гл. Много сразу чего наливать, налить. Шейк. *О деньгах: много вкладывать, вложить въ какое-либо дѣло, предприятие.* *Це він усі свої гроші туди вбухав.* Харьк. у.

Ув. См. У.

Увага, ги, ж. 1) Вниманіе. *Що старше від розуму?—Увага.* Ном. № 5810. *Люде слухали з великою увагою.* О. 1862. IX. 71. *Брати до уваги, звертати увагу.* *Обрацать вниманіе.* *На все сам увагу звертає.* Рудч. Ск. II. 163. *Дати, подати до уваги комү щѣ.* *Обратить вниманіе чье на что.* *Дати увагу.* *Оказать вниманіе, уваженіе.* *Чи воно дастъ увагу старому?—ніколи.* НВолын. у. 2) Примѣчаніе, замѣчаніе.

Уважання, ня, ср. 1) Обращеніе вниманія. 2)—за що. Приниманіе за кого, что...

Уважа́ти, жаю, еш, сов. в. ува́жити, жу, женш, гл. 1) Принимать, принять во внимание, обращать, обратить внимание, смотреть, взирать. *Ой, мати, мати, серце не вважає,—кого раз полюбить, з тим помирає.* Мет. 71. *Вони на сльози не вважали.* Рудан. I. 28. *Не вважайте, люде добрі, що я швець: говоріть зо мною, як з простим.* Ном. № 2597. *Вважайте, що чуєте.* Єв. Мр. IV. 24. *Чи добра кобила?—Вважайте сами.* Канев. у. 2)—за ко́го, що. Считать кѣмъ, чѣмъ, принять за кого, что. *Ми тебе за святого вважаємо.* К. Вай. 112. *Дума, що дурень його вважає за чорта.* Чуб. 3) Полагать, думать, подумать. *То їхав чоловік волами і питає у них: „А що, волики, як уважає, де будемо ночувати?“* Драг. 2.

Уважатися, жаюся, ешся, сов. в. ува́житися, жуся, жишся, гл. 1) Приниматься, приняться во внимание, быть принятымъ во внимание. *Хоч і невлюбима вона була, так нелюб'є забулося—лиха доля тільки на той час уважилася.* МВ. (О. 1862. I. 102). 2)—за що. Считаться чѣмъ.

Ува́жка, ки, ж. Уступка при покаянї. *Уважка буде.* Волч. у.

Ува́жливий, а, е. 1)=Уважний. Знайшов уважливого слухача. Левиц. Пов. 261. 2) Съ удар. на 3-мъ слогѣ: ува́жливий. Важный, серьезный. *Класти сіно в стоги,—се діло уважливе: можна й без обиду перебути, бо як дощ піде, а стіг не вивершений буде, то погано,—треба поспішаться.* Волч. у. (Лобод.).

Ува́жливість, вості, ж.=Уважність. Шейк.

Ува́жливо, нар.=Уважно 1. Дививсь пильно та уважливо округи. МВ. II. 153.

Ува́жно, нар. 1) Внимательно. 2) Внутренне. *Мовчи, стара, промовили батько уважно.* Федьк.

Ува́жний, а, е. Внимательный.

Ува́жність, ности, ж. Внимательность.

Ува́жувати, жу́ю, еш, гл. Замѣчать, примѣчать. Вх. Лем. 476.

Ува́л, лу, м. Склонъ? *Стоїть сонце увалом, увалом, заходить за хмару.* Грин. III. 386.

Увалі́ти, ся. См. Увалювати, ся.

Ува́лювати, люю, еш, сов. в. увалі́ти, лю, лиш, гл. 1) Вваливаться, ввалиться. *Всі так і ввалили в хату.* 2) Проваливать, провалить, пробить. *Так торкнув хелепом, що й черепа ввалив.*

Ува́люватися, лююся, ешся, сов. в. увалі́тися, люся, лишся, гл. Проваливаться, провалиться. Чуб. V. 1109. *Ой не ходи по льоду, бо й увалишся.* Мил. 100.

Увалі́ти, ляю, еш, гл. Обмарать, обпачкать въ пыль, грязь. Шейк.

Ува́пнитися, нюся, нишся, гл. Запачкаться известью. Шейк.

Уварі́ти. См. Уварювати.

Уварува́тися, руюся, ешся, гл. Уберецья.

Ува́рювати, рую, еш, сов. в. уварі́ти, рю, риш, гл. 1) Уваривать, уварить. 2) Заваривать, заварить. *У понеділок і у четвер не слід сирівцю уварювати.* ХС. VII. 418.

Уведі́ння, ня, с. Праздн. Введенія во Храмъ 21 ноябрю.

Увезі́ти, ся. См. Увозитися.

Уве́ра, ри, об. Упрямый человекъ. Вх. Зн. 476.

Уверга́ти, гаю, еш, гл. Вбрасывать.

Увере́д, ду, м. увере́да, ди, ж. Повреждение, повреждение отъ натуги. *О, Боже! не прощай тому, хто ввередив ехидним увередом нам духа.* К. Дз. 176.

Увере́дити, джу, диш, гл. 1) Повредить. 2) Тронуть рану, коснуться больного мѣста.

Увере́дитися, джуся, дишся, гл. Надорваться, повредить себѣ здоровье. Котл. Ев. I. 20. *Не дуже гребти, увередишся.* Стор. II. 139. *Це й кравці увередяться, шиючи на кожного по 100 жупанів.* Лебедин. у.

Уве́рий, а, е. 1) Кривой (о деревѣ). *Увере дерево.* Вх. Лем. 476. 2) Упрямый (о человекѣ). Вх. Лем. 476.

Уверну́ти, ся. См. Увертати, ся.

Уверта́ти, таю, еш, сов. в. уверну́ти, рну́, неш и уверті́ти, рчу́, тіш, гл. 1) Заворачивать, завертывать, завернуть. *Бери хусточки, вертай ніженьки.* Мет. 30. *Виложив з печі хліба, в рядно вернув.* Рудч. Ск. I. 180. 2) Ввинчивать, ввинтить. 3) Сов. в. только въ одной формѣ: верну́ти. Обращать, обратить (въ вѣру). *Кішку Самійла в щок затиная, в турецьку віру вертає.* АД. I. 212. 4) Замѣшивать, запутывать, запутать. *Як мені таке терпіти, та він мене буде в такі діла (крадіжка) вертати.* Г. Барв. 178. 5) Вставлять, вставить слово отъ себя въ разговорѣ, вмѣшаться въ разговоръ. *Мотря, слухаючи їх жартовливу роз-*

мову, *увёрне словце й од себе*. Мир. ХРВ. 352.

I. Увертáтися, та́юся, ешся, сов. в. уверн́үтися, н́үся, не́шся, гл. Успі́в-
нать, успі́вть, у́правля́тися, у́правит́ся.
*Меле так, що і два чоловіка не звер-
неться прибірати борошно. Ще не
звернулася справити нової (запаски).* Г.
Барв. 94.

II. Увертáтися, та́юся, ешся, сов. в. уверт́ітися, рч́үся, т́ішся, гл. Заверты-
наться, завернут́ся. *Дівчина звертілася
у пір'ячко.* Рудч. Ск. II. 35.

Уверт́іти, ся. См. Увертати, ся.

Уверш́ітися, ш́үся, ш́ішся, гл. Кон-
чит́ся.

Увє́сті, ся. См. Увѣдѣти, ся.

Увє́сь, уся́, усє́, мѣст. Вєсь, вся́, все.
Задзвонили в усі дзвони по всій Україні.
Шевч. 167. *Цілувались, обнімались з усієї
сили.* Шевч. 145. *Я ростюся всіма сто-
ронами.* К. Псал. 91.

Увєсьд́еннички, нар. Цѣлый день. Чо-
ловік увєсьдєнички в полі. Г. Барв. 197.
Увєсьдєнички усе говорили. Кв. I. 198.

Увє́чері, нар. Вечеромъ Ум. Увече-
рѣчку. *Ой нема та й не буде, хіба ве-
чері прибуде, а увечері-ввечерѣчку, а уно-
чи в холодо́чку.* Грин. III. 197.

Увива́ти, ва́ю, еш, сов. в. уві́ти, в́ію, є́ш и увин́үти, н́ү, нє́ш, гл. 1) Заवора-
чивать, заворотит́; обвивать, обвить. *Уви-
ла головку в рубок тонесенький.* Гол. I.
64. 2) Сплетать, сплест́, свивать, свить.
*Марусенько, Марусенько, чому вінка не-
має? Боліла моя головонька, то я-м го
не ввила.* Гол. *Не можеш... гнізда ввити.*
МУЕ. III. 53. 3) Размахивать, махать,
махну́ть. *Мечем ввиває, військо рубає.*
АД. I. 28. 4) Только сов. в. вѣ формѣ:
увин́үти. Успі́вть. *Я як увину на своє
мкісце, то добре, а як же не ввину, то й
під пічку переночую* Грин. I. 54.

**Увива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. увин́-
нүтися, н́үся, нє́шся, гл.** Управля́тися,
у́правит́ся, успі́внать, успі́вть. *Увивайся,
гожий хлопче, коло курки швидко.* Лу-
каш 125. *Ой матінко-утко, увивайся
хутко.* Мет. 132. *Так багато вранці ро-
боти, що навряд чи я увинусь.* Рк. Левид.

Увї́джува́тися, джу́юся, ешся, гл.=
Увиза́тися. *А він усе перед моїми очи-
ма ввиджується.* Г. Барв. 381.

Увї́діти, джу́, диш, гл. Увидѣ́ть. Схо-
ро ввиділи, пану доповіли АД. I. 36.

Увиза́тися, жа́юся, ешся, гл. Мере-
питься, представля́тися, казаться. *Уночі
мені таке страшно ввизається.*

**Увиза́ти, ка́ю, еш, сов. в. увиз́нүти,
ну́, нє́ш, гл.=Звизати, звизнүти.** Вх.
Зн. 72. *Визикай Христа сповивати.* Грин.
III. 32.

Увиля́ти. См. Увилювати.

**Увилю́вати, лю́ю, еш, сов. в. увиля́-
ти, ля́ю, еш, гл.** Увиливать, увильну́ть,
ускользну́ть. *А вже ж тобі од того та
не ввильти, щоб старостам рушники не
подавати.* Мет. 124. *В хазяйській робо-
ті ввильє.* Сим. 198.

Увин́үти, ся. См. Увивати, ся.

Уві́слий, а, є Вертикальный. Шух. I.
154.

Уві́снути, сну́, нє́ш, гл. Повисну́ть,
запѣпиться. Шейк.

Уві́ти, ся. См. Увивати, ся.

**Увиза́тися, ха́юся, ешся, сов. в. увиз́-
нүтися, н́үся, нє́шся, гл.** 1) Спѣшнѣть,
поспѣшнѣть, быстро дѣлать, сдѣлать. *Нас
нива потонила, бо ми ся увизали, ни-
воньки дожинали.* Гол. IV. 124. *Жінка
Хима чепуруха живо ся увизнула.* Грин
III. 564. 2) Только несов. в. ? Бродить,
рыскать. *Близше осель увизаються: ли-
сиці, куниці, тхорі* Шух. I. 22.

Уві́шки, нар Вѣ выши́ну. См. Заввишки.
Як земля вишишки, до неба ввишки.
О. 1861. XI. Св. 64.

Уві. См. У.

Увібра́ти, уберу́, рє́ш, гл.=Убрати.

Увібра́тися, уберу́ся, рє́шеся, гл.=
Убратися. *А надовго вашої роботи буде?—
Та коли б у два тижні увібралось МВ.*
(О. 1862. I. 74).

Увігна́ти, ужену́, нє́ш, гл.=Угнати

Увігна́тися, ужену́ся, нє́шся, гл.=
Угнатися *Москалі в коршму увігнались.*
Рудан. I. 87.

Увігн́үтися. См. Угинатися.

Увіда́ти, даю́, еш, гл. Узна́ть. *Я вже
знала, що Чайченко не любить щиро
Катрі—нехай же й вона ввідає.* МВ.
II. 130.

Увіз, ўвозу́, м. Дорога вѣ ложбинѣ,
оврагѣ. Вх. Зн. 72.

Увіймі́ти, млю́, мі́ш, гл. Отня́ть.

Увійті́. См. Увіходити.

Уві́к, нар. Вовѣки, никогда. *Раз доб-
ром налите серце ввік не прохолоне.*
Шевч

Увінчати, **ню**, **иш**, *гл.* Дать придавое
Увінчати, **чаю**, *еш*, *гл.* Увѣнчать *І гла-*
ву його чесною терном увінчали Шевч.
601

Увірванець, **нця**, *м* = **Увірва**. **Вх.**
Зя. 73.

Увірватися **См** **Уриватися**.

Увіристий, **а**, **е** **Надофдливий**, **назой-**
ливий. *Такий увіристий жид: скажи*
та й скажи панам. Я кажу: йди собі,
бо я знаю, що не треба, а він одно. ска-
жи! Насилу виправила з хати. Пирит у.

Увіритися. **См.** **Увірятися**.

Увірнүти, **нү**, **нэш**, *гл.* Потонуть. *Сі-*
путь, рубають самбір деревце, сікують,
рубають, на Дунай пускають чи впір-
не, увірне самбір деревце? Чи пійме, чи
вовме староста сваненьку? Гол. IV 233.

Увірувати, **рую**, *еш*, *гл.* Увѣрвать.
І чудесам твоїм увірують на світі твої
малі, убогі діти. Шевч 626.

Увірчувати, **чую**, *еш*, *гл.* = **Увертати** **І**
Шейк.

Увіряти, **ряю**, *еш*, *сов. в.* **увіріти**,
ррю, **риш**, *гл.*—**на ко́го**. *Довѣрять, довѣ-*
рять кому. Всі кріпко на її ввіряли:
що було скаже—не минеться. О. 1862.
VIII. 13.

Увірятися, **ряюся**, **ешся**, *сов. в.* **уві-**
ритися, **рюся**, **ришся**, *гл.* 1) *Надофдать,*
надофсть, опротивѣть. А! вже він мені
ввірився. Ном. Не ввірився ще йому світ.
Стор. М. Пр. 3 Чи вже ж тобі катерга
турецька не ввірилася? АД. I 2) Довѣ-
ряться, довѣряться. З паном не дружи,
жінці не ввірайся, а чужих гостей не
приймай. Ном. № 1196.

Увіходити, **ходжу**, **диш** **и** **уходити**,
уходжу, **диш**, *сов. в.* **увійти**, **увійду**, **деш**,
гл. 1) *Входить, войти. Хто не ввіходить*
дверима, той злодій. Єв. I. X. 1. В пак-
ські ворота широко ввійти, та узко вий-
ти. Ном. № 1208. Якось туманію, наче
жива у землю вхожу. МВ. II. 16. Увій-
деш у землю і будеш на тім світі. Чуб.
II 75. Увійти в дійство. Начать дѣйстви-
вать? Открыть дѣйствія? В нас школа го-
дов шість як у дійство увійшла. Нѣжин. у.
Увіходити, увійти у неславу. Безславить,
обезславить себя. Сама ж бо ти, дівчи-
нонько, у неславу входиш, що пізенько—
не раненько із юлиці ходиш. Мет. 83.
2) Проходить, пройти. Чуб. II. 192. Було
60 верст увійду. 3) Избѣгать, избѣжать.

Граду-тучи увійшов, а злих рук не уві-
шов. Ном. № 2098. 4) Уходити за ко́го.
Слыть за кого. Дурний, коли мовчить.
то за мудрого уходитъ. Ном. № 6196.

Увіч, *нар.* *Наяву, въ глаза. Анхизенка*
увіч видати. Котл. Ев. III. 11.

Увічливий, **а**, **е**. **Вѣжливый**, **привѣтли-**
вий, **любезный**, **предупредительный**. **К**
(Желех.). *Гарна, ввічлива, звичайна, як*
бува в народі. Мкр. II. 30. Моя дитина
ввічлива, все мене слухається

Увічливість, **вості**, *ж.* **Вѣжливость**,
привѣтливость, **любезность**, **предупредитель-**
ность.

Увічливо, *нар.* **Вѣжливо**, **привѣтливо**,
любезно, **предупредительно**.

Увіччу, *нар.* **Предъ** **глазам**. *Ввіччу*
вона та й вона. Мир. ХРВ. 10.

Увіщати, **щاًю**, *еш*, *гл.* **Увѣщевать**.
А вслід летить янголь його та його вві-
щає, на гріх, на блуд, на розбойство не
допускає. Грин. III. 141.

Увѣднн, **дин**, *ж.* 1) *Введеніє въ цер-*
ковъ родильниці послѣ шести недѣль. Чуб.
VI. 401. 2) = Вівід 4. О. 1862. IV 37
Ся. Вівід 3 и 4.

Увѣдити, **джу**, **диш**, *сов. в.* **увесті**,
уведу, **дэш**, *гл.* 1) *Вводитъ, ввести. Пан*
уоів дідову дочку в свої горниці. Чуб.
Ввѣдити у славу, у неславу. Позорить. По-
жалійте сиротину і не вводьте в славу.
Котл. III. 345. Сватай мене, козаченьку,
не вводь у неславу. Мет. 83.—у хрест, у
закон. Крестить. Введуть дитину у хрест
Грин. II. 23. Мир. ХРВ. 23. 2) Обманыв-
ать, обмануть. Він мене уводить, до иншої
ходить. Гол. III. 336.

Увѣдитися, **джуся**, **дишся**, *сов. в.*
увестися, **уведуся**, **дэшся**, *гл.* 1) *Вво-*
диться, ввестись. 2) Соблазняться, соблаз-
ниться.

Увѣзити, **вѣжу**, **зиш**, *сов. в.* **увезті**,
увезу, **зэш**, *гл.* 1) *Ввозить, ввезти, заво-*
зить, завезти. Не то кінь, що в болото
ввезе, а то що з болота вивезе. Ном.
2) Только сов. в. Провезти. Мене, брата
піхотинця, міждо коні беріте, хоч милю
увезіте. АД. I. 114.

Увѣзитися, **увожуся**, **зишся**, *сов. в.*
увезтіся, **увезуся**, **зэшся**, *гл.* 1) *Ввозить-*
ся, ввезінсь. 2) Вѣзжать, вѣжать.

Уволіти. **См.** **Уволяти**.

Уволікати, **каю**, *еш*, *сов. в.* **уволекті**,
чу, **чэш**, *гл.* **Втаскивать**, **этащить**, **втя-**

путь. Уволік у хату того лантуха. Харьк. у.

Уволіка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. уволокту́ся, лочу́ся, че́шся, гл. Втаски- ваться, втащиться, втянутися.

Уволо́ка, ки, ж. Земельная мѣра (въ старину), равная 30 моргамъ или 19 де- сят. 2010 саж. Шейк.

Уволокті́ся. См. Уволікати́ся.

Увольні́ти. См. Увольня́ти.

Увольня́ти, ня́ю, еш, сов. в. уволь- ні́ти, ня́ю, ня́ш, гл.=Уволя́ти, уволити. Ввольни, Боже, мою волю: зостав мене удовою. Грин. III. 321.

Уволя́ти, ля́ю, еш, сов. в. уволья́ти, ля́ю, ля́ш, гл. Исполнять, исполнить (же- ланіе). Вволив еси, чого ледачі допевня- лись. К. Пс. 244. Вволя́ти вб́лю. Исполнить желаніе. А циганочко да ворожечко, ой уволі мою волю: да причаруй ти да козаченька, що гуляє зв мною. Нп.

Уво́лю, нар. Вволю, вдоволь, достаточ- но. Дав їм хліба вволю. К. Псал. 7. Дай, Боже, щастя, долю, хліба вволю. Ном. № 11575.

Увора́тися, рю́ся, ре́шся, гл. При па- ханьѣ захватить плугомъ сосѣдную землю. Харьк. у.

Увору́жати. См. Уворужува́ти.

Увору́жувати, жу́ю, еш, сов. в. увору́жати, жу́ю, жи́ш, гл. Вооружать, воору- жить. Вворужила еси на брата брата. К. ЦН. 314.

Увця́, ці́, ж.=Вівця. Вх. Уг. 272.

Увча́р, ра́, м.=Вівчарь. Вх. Лем. 476.

Ув'яза́ти, ся См. Ув'язува́ти, ся.

Ув'язка, ки, ж. Завязка къ мѣшку. Вх. Зн. 72.

Ув'язли́й, а, е. Завязші́й

Ув'язну́ти, ну́, не́ш, гл. 1) Завязнуть. Ув'язла і лисиця зубами, ня́к не вир- веться. Рудч. Ск. II. 15. 1)=Ув'язатися.

Ув'язува́ти, зу́ю, еш, сов. в. ув'язя́- ти, жу́ю, жеш, гл. 1) Завязывать, завязать во что. Син вив'язав звідтіля (з торби) невістку, а ув'язав сучку. Рудч. Ск. I. 16. 2) Увязывать, увязать, привязывать, привязать. Що в тебе на возі?—Коло- дочка.—Як би колодочка, то б ув'язана була. Грин. I. 145. Струну ув'язував до скрипки. Св. Л. 230.

Ув'язува́тися, зу́юся, ешся, сов. в. ув'язя́тися, жу́ся, жешся, гл. Привязы- ваться, привязаться, приставать, пристать.

Ой вернись, бідо! чого ти вв'язалась? Мег. 366.

Ув'язь, ві, ж. 1) Кусокъ ремня, свя- зывающій било цѣпа съ его рукояткой. Ціп на ув'язі довгий. Волч. у. 2) Жерди въ видѣ стропиль, которыми придавли- вается сверху стогъ сѣна или содомы. Рк. Левиц.

Уга́в, ву́, м. Остановка, успокоєніе, покой. Нема йому вгазу ні вдень, ні вно- чі—кричить та й кричить, мов з його чорт лика дере. П'є й н'є, нема йому і вгаву. Ном. № 11703. Без уга́ву. Безпре- станно. Без вгаву мучила біда. Мкр. Г. 58.

Угава́ти, ва́ю, еш, гл. Успокаиваться. І рот у дитини не вгаває: все йому хлі- ба давай. Карі очі не сплять ночі, ніж- ки не вгавають. Мег. 85.

Угада́ти. См. Угадува́ти.

Уга́дно, нар. Можно отгадать, дога- даться. Желех.

Уга́дувати, ду́ю, еш, сов. в. угада́ти, да́ю, еш, гл. 1) Угадывать, угадать, отга- дывать, отгадать, догадываться, догадаться. Так і циган угадував, що завтра буде хоч дощ, хоч сніг, хоч сояшно. Ном. № 6515. Вгадай мені, мати, сей сон Макс Божих сил не можна вгадать. Ном. № 31. Я вгадував, що щось буде Шевч. 101. Чи такий же він?... Хіба по собі вгадуєш. Св. Л. 293. 2) Узнавать, узнать. Добри-вечір — кажу — чи вгадали мене? О. 1862. X. 7. Живо його вгадав і каже: здоров, свату. Грин. I. 106. 3) Замѣчать, замѣтить. Довго сиділа я у садку, не вгадала, як і зіроньки поховались. О. 1862. X. 6.

Уга́дьків, кова, ве. Принадлежащій отгадчику. Шейк.

Уга́дько, ка, м. Отгадчикъ, угадываю- щій будущее. У мене два сини та обид- ва вгадьки: один ка', що дощ буде, а дру- гий ка'—ба, не буде, хоч той, хоч другий вгадає, а все ж таки сини правду ка- жуть. Канев. у. Ном. № 5734, 6515.

Уга́йка, ки, ж. Потеря времени (Зміев. у.). Як би з ранку зараз узялася була, то скільки б зробила, а то поки принесла то води, то кізків, та поки походились—от і вгайка.

Уга́йство, ва, с=Угайка. Оце нам угайство тії, це б дома що зробив, а то сиди отутенька, дожидайсь старши- ни. Черн. г.

Уга́лля, ля, с соб=Вугалля До ки-

шені. — аж там онучка якась, а в юй угалля Рудч. Ск. I. 75

Угám. му. м. = Угав Після смерти встать і ходять на свій двір, угаму не дають живим ЗОЮР II. 288

Угамóвувати, вую, еш, сов. в. угамувáти, м'юю, еш, гл. Утишати, утишити, успокаивати, успокоити, укрощати, укротити. Вгамуй ти колючих дітей. Канев у Угамуй рогатих турів. К. Псал. 153.

Угамóвуватися, вуюся, ешся, сов. в. угамувáтися, м'ююся, ешся, гл. Успокоїтись, утихнути, унятись Не вгамовується Ївга Мир. Пов. I. 144. Еней сподарь, посумувавши, на силу трохи вгамувався. Котл. Ен. III. 5. Чи ви там ще довго не вгамуетесь? пора спати. Канев. у. Угамуйся, глянь на себе, який страшний ти і блідий. Греб. 335.

Уганáти, нáю, еш, сов. в. угнáти, ужен'у, нéш, гл. 1) Гнаться, погнаться. А третій брат, менший, піша пішаниця, за кінними братами уганяє. АД. I. 107. Ти за дорогими напитками, бенкетами уганяєш. АД. II. 104. Вийми меч проти неситих, що за мною уганяють. К. Псал. 2) Догонять, догнати. Де орду вгону, там ю розрону. АД. I. 35. 3) Підніматися, піднятися. Орел високо вгору вганяє. 4) Вбивати, вбити, вгонять, вогнати. Він його здоровенною булавою як улющить, то так і вжене в землю. ЗОЮР. I. 30. Угнав його по коліна в землю. Чуб.

Уганáтися, нáюся, ешся, сов. в. угнáтися, жен'уся, нéшся, гл. 1) Гнаться, погнаться. За світовими роскошами всігда не вганяйся. Грин. III. 144. Росковський угнався був за ними в Руську Полянц, та його і вбили. ЗОЮР. I. 249. 2) Вб'гати, вб'гати, вскочити. 3) Вдаватися, видатися. Велике каміння вганяється в море Левиц. МБ. 68. 4) Угоняться, угнаться Ніяке око не вганяється за мною. Г. Барв. 535.

Угасáти, сáю, еш, сов. в. угáснути, сну, неш, гл. Угасати, угаснути. А із вечера та до півночі та свічка не вгасала. Грин. III. 216. Огонь не вгасає. Єв. Мр. IX. 44.

Угасáти, ш'у, сиш, гл. Потушити. Зоставсь ти без роду, без хати на світі, щоб родом коханим серця не скувати, хатнім упокоєм духа не вгасити. К. Досв. 31.

Угáснути См. Угасати

Угатáти См. Угачувати

Угачувати, чую, еш, сов. в. угатáти, ч'у, тиш, гл. 1) = Загачувати, загатити Я поробив так, що ізроду довіку не вгатять греблі. Чуб. Пан б'є та муче людей, щоб мерщій вгачували (греблю). Чуб. 2) Тільки сов. в. Ударить Ото го вгатив. Вх. Зн. 72.

Угáяти, ся. См. Угаювати, ся.

Угаювати, юю, еш, сов. в. угáяти, угаю, еш, гл. Задерживати, задержати. Будь-ласка, не вгаюйте, бо далеко їхати додому. — д'ла. Упустити, не сд'лати (д'ла). Скільки діла на току вгаяв, О. 1862 VI. 34. Ніколи з вами балакати, бо й так уже скільки нам діла вгаяли. Лебед. у

Угаюватися, ююся, ешся, сов. в. угáтися, угаюся, ешся, гл. Медлит, замедлит, м'шкати. Ідь же мені, та не вгаюся, швидче й назад.

Угибáти, бáю, еш, гл. Погибати; о л'тах: уходить. Мої млади літа марні угибають. Вх. Лем. 476.

Угибáти, бну, неш, гл. Погибнуть Угиб мій братццо, славний розбійничок. Гол. I. 170.

Угинáти, нáю, еш, сов. в. угиnúти, вв'гн'ути, гн'у, неш, гл. Вгибати, вогнут

Угинáтися, нáюся, ешся, сов. в. угиnúтися, ув'гн'ути, н'уся, нешся, гл. Гнутися, согнутися, вогнутися подь тяжестю чого. Сів, — вона так і вгнулась (під ім) Рудч. Ск. II. 108. Як положе (на коня руку), — кін' аж угинається. Мнж. 28

Угіддя, дя, с. Привольє, удобство (На городі) оттут капустку, оттут картопельку, а оттут для тютюну вгіддя Сим. 200.

Угіден, угідний, а, е. Угодний, приятний, удобный; хороший. Знав, як він мені не вгіден. Г. Барв. 204.

Угіл'ець, льцá, м. Ум. оть угіль.

'Угілля, ля, с. = Вугілля.

'Угіль, гля, м. = Вугіль. Ум. Угіл'ець. Ном. № 10637.

Угінчливий, а, е. О лошади: ходкій, быстрый. Він (кін') не дуже угінчливий, — це не вороний тобі. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Угіржівий, а, е = Огірковий.

Угір'ок, ркá, м. 1) = Огірок. Дам тоб' угірок і пун'янок. Ном. № 566. 2) Родь вишивки. Чуб. VII. 427. Ум. Угір'очок.

Угладити, джу, диш, гл. Сд'лати глад-

кимъ, ровнимъ, красивимъ съ виду. Угладив, як Бог черепаху. Мнж. 166.

Угластий, а, е=Вугластий.

Угледіти, джу, диш, гл. 1) Увидѣти, замѣтити, усмотрѣти. Рудч. Ск. I. 60. *Стара сибіла на присьбі і здалека вгледіла сина.* Стор. М. Пр. 56. *Як угледять, то христяться.* Шевч. 24. 2) Досмотрѣти, уберечь. *Як не гледів, а не вгледів груш у садку,—хтось обтрусив уночі.*

Угледітися, джуся, дишся, гл. Убегаться. *Не вгледівся од пожежі.*

Углець, ця, м. Уголекъ? Прийшов чернець, положив яйця в углець—нехай киплять, поки прийду оп'ять. Ном. Заг. № 12.

Углова, ви, ж.=Вуголов I. Вх. Зн. 73.

Угліб, нар. Въ глубину.

Углибати, баю, еш, гл. Погружаться въ глубину. *Легш їй було у безодню углибати не уважно, ніж на кручі висіти.* МВ. (О. 1862. I. 98).

Углибшій, нар. Глубиною. *Річка в чоловіка вглибшки.*

Углина, ни, ж.=Вуглина, Ум. Углинка.

Углитнути, ну, неш, гл. Укусить, ущипнуть клювомъ. *Гусак як углитне за ногу.* Славяносерб. у.

Угловий, а, е=Вугловий

Угледіти, джу, диш, гл.=Угледіти. *Угледіли вони знов.* Рудч. Ск. I. 123. *Тільки вгледіла Якова, зараз до його і підскочила.* Стор. II. 2.

Угляний, а, ё. ? По-при пшеницю угляний гостинець. Гол. IV. 107.

Угляр, ра, м.=Вугляр.

Углярка, ки и углярня, ні, ж.=Вуглярка.

Угнавець, вця, м.=Вугнавець. Вх. Зн. 73.

Угнавий, а, е=Вугноватий. Вх. Зн. 73.

Угнавіти, вію, еш, гл.=Угнати. Вх. Зн. 73.

Угнак, ка, м.=Угнавець. Вх. Зн. 73.

I. Угна́ти, на́ю, еш, гл.=Вугнати. Вх. Зн. 73.

II. Угна́ти, ся. См. Уганяти, ся

Угнилічити. См. Угниличувати.

Угниличувати, чую, еш, сов. в. угнилічити, чу, чиш, гл. О лѣсныхъ грушахъ: давать, дати полежать, чтобы созрѣли. Шейк.

Угніватися, ваюся, ешся, гл. Прогнѣваться, разсердиться. *Може за що угнівався на тебе?* МВ. II. 26.

Угні́вати, влю́, віш, гл. Прогнѣвнѣти. Угні́ватися, влю́ся, ві́шся, гл.=Угніватися. *Дуже вгнівивсь на мене.* МВ. I 30

Угні́жджуватися, джуюся, ешся, сов. в. угні́здитися, дж́уся, ді́шся, гл. 1) Поселиться, поселитися въ гніздѣ. Шейк. 2) Усѣсться удобно на чемъ-либо мягкомъ

Угні́тити, ся. См. Угні́чувати, ся.

Угні́чувати, чую, еш, сов. в. угні́тити, ч́у, ти́ш, гл. Вдавливать, вдавить, спрессовывать, спрессовать.

Угні́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. угні́титися, ч́уся, ти́шся, гл. Вдавливаться, вдавиться, спрессовываться, спрессоваться. *Сир угні́тився.*

Угно́ти. См. Угноювати.

Угно́ювати, но́ю, еш, сов. в. угно́ити, но́ю, їш, гл. Унавожива́ти, унавози́ти.

Угну́ти, ся. См. Угивати, ся.

Уго́вкати, каю, еш, гл. Усмирить, укротить. Желех.

Угово́р, ру, м. Условіе, договоръ. *Уговор паче грошей.* Ном. № 10669.

Уговорі́ти, рі́ю, ри́ш. См. Уговоряти.

Уговорю́вати, рю́ю, еш, гл.=Уговоряти. *Старець вговорює панича: гріх тобі, каже, синку, знущатись над старими людьми.* Стор. I. 17.

Уговоря́ти, ря́ю, еш, сов. в. угово́рити, рі́ю, ри́ш, гл. Уговарива́ти, угово́рити, урезонива́ти, урезоні́ти. *Козак діяку вговоряє: не плач, дівко, не журися.* Мет. 72

Уго́втати, ся. См. Уговтувати, ся.

Уго́втувати, тую, еш, сов. в. уго́втати, та́ю, еш, гл. Уговарива́ти, угово́рити. *Уговтає так дівчину, що ї принесе вона льоду.* О. 1862. I. 74.

Уго́втуватися, туюся, ешся, сов. в. уго́втатися, та́юся, е́шся, гл.=Оговтуватися, оговтатися.

Уго́да, ди, ж. 1) Соглашеніе. 2) Угода; угожденіе. На вго́ду. Въ угоду. *Привидлялась, наче б то зроду того не бачила—йому на вгоду.* МВ. II 26.

Уго́ден, дна, не, уго́дливий, а, е=Угі́ден, угі́дний. *Як будеш Богу угоден, то не будеш і голоден.* Пом. № 12129. *Купи людям калач, а не вгоден, то ї сам ззіж.* Ном. № 10485. *Була в однім селі криниця така вгодна, що із неї з врожаї, і усе йшло.* Мнж. 74.

Уго́дити. См. Угождати.

Уго́дливий, уго́дний. См. Уго́ден.

Уго́дник, ка, м. Угодникъ. К. ПС. 197.

Угодно, нар. Угодно, приятно, удобно; хорошо. *Нащо сама берешся? Мені внось, що тобі не вгодно.* МВ. (О. 1862. III. 42).

Угодівувати, вую, еш, сов. в. **угодувати**, дую, еш, гл. Выкармливать, вскормить, откармливать, откормить. *Мати си-на породила, породивши, вгодувала, вгодувавши, коня купила: коня купивши, до війська дала.* Іп. *Уже вгодували, уже й... хотіли різати.* Рудч. Ск. I. 71.

Угодівуватися, вуюся, ешся, сов. в. **угодуватися**, дуюся, ешся, гл. Откармливаться, откормиться.

Угождати, даю, еш, сов. в. **угодіти**, джу, диш, гл. Угождать, угодить. *Вам хоч голову пробий, то не вгодиш.* Ном. № 2699. *Сам Бог людям не вгодить.* Ном. № 4598. *Вражі кравці не вгодили і каптан підкоротили.* Мер. 114.

Угожий, а, е=Вгоден.

Угол, угла, м.=Вугол. 1) В свой хаті і углі помагають. Ном. № 9629. 2) Чи се тая удівонька, що на углі хата. Макс.

Уголіти, лю, лиш, гл. 1) Оголить, обнажить. 2) Сдѣлать бѣднымъ. Г. Барв. 434.

Уго́лос, нар. Громко. *А то думають-думають ні вголос, ні мовчки.* Шевч. 152. *Троянки вголос загули.* Котл. Ен. II. 29.

Угоно́ба, би, ж. Удовольствие, удовольствие. *Змалював.. на вгонобу лінивому до історичного досліду розуму.* К. АЦ. 37.

Угоно́бити, ся. См. Угонобляти, ся.

Угонобляти, ляю, еш, сов. в. **угонобити**, блю, биш, гл. 1) Удовлетворяють, удовлетворить, удовольствовать, доставлять, доставить удовольствие. *Помстою свій жалю угоноблю.* К. ЦС. 15. *Угонобляють свій ледачий смак.* К. ХП. 81. *(Нас) сріблом-злотом угонобляли.* К. ЦН. 222. *Моли-вами Пречисту та святих угонобляли.* К. МВ. II. 125. 2) Устраивать, устроить, сдѣлать какъ слѣдуетъ. *Всюди гарний був порядок, все було до діла: Харитина угонобити знала і хотіла.* Мкр. II. 23. *Тут Маса все, що треба вам, не ліну-валась, угонобила.* Мкр. Г. 66. *Молодий гончар робив, місці денця не угонобив.* Макс.

Угонобля́тися, ляюся, ешся, сов. в. **угонобитися**, блюся, бишся, гл. Удовлетворяться, удовольствоваться, наслаждаться,

наслаждаться. (Козацтво) *танцями вгоноблялось.* К. МВ. III. 245.

Угор, ўгра, м. 1) Венгерець. *Угри і ляхи бди додають.* О. 1861. III. Кост. 30. 2) Угѣр=Вугор.

Угорі́, нар. Вверху. *Чого хмара не пада додолю, а висить вгорі?* Ком. Р. II. 23.

Угоріти. См. Угоряти.

Угорі́тися, рюся, рішся, гл. Разгорѣться. *Вже добре вгорілось* (про дрова в грубі).

Угѣрка, ки, ж. 1) Венгерка, венгерская женщина. 2) Сортъ сливъ: венгерка.

Угѣрно, нар.=Огурко. *Син не хотів уклонитися і угорно драв головку увисень, як мати нахилила.* МВ. III. 129.

Угорну́ти, ся. См. Угортати, ся.

Угорѣд, да, м.=Горѣд. *На вгороді виш-ня, за городом дві.* Мер. 47.

Угорѣджувати, джую, еш, сов. в. **угорѣдити**, джу, диш, гл. Вонзати, вонзить, запускати, запустить (когти). *Та вгородила в своє серденько гострий ніж.* Іп. *Немов хто гострий ніж угородив у серце ста-рій Матри.* Мпр. ХРВ. 172.

Угорѣджуватися, джуюся, ешся, сов. в. **угорѣдитися**, джуся, дишся, гл. Вонзаться, вонзиться.

Угѣрський, а, е. Венгерскій. *Король угѣрський.* Ном. № 11699.

Угортати, таю, еш, сов. в. **угорну́ти**, ну, неш, гл. Обворащивать, обверотить, заворачивать, заворотить, закутывать, закутывать. *Та недужую дитину угортає в козушину.* Щог. В. 31. *Угорнули врядно (чоловіка).* ЗОЮР. I. 158.

Угортатися, таюся, ешся, сов. в. **угорну́тися**, нуся, нешся, гл. Обворащиваться, обверотиться, заворачиваться, заворотиться.

Угору́, нар. Вверхъ. *Угору руки підіймали.* АД. I. *Не дав Бог свині вгору глянуть.* Ном. № 3830. *Рости, рости, то-поленько, все вгору та вгору.* Шевч. 17.

Угѣрщина, ни, ж. Венгрія.

Угоряти, ряю, еш, сов. в. **угоріти**, рю, ріш, гл. Терять, потерять часть вѣса при горѣнні. *Де б те золото дівалось, як би не вгоряло.* Ном. № 14058.

Угостати. См. Угощати.

Уготѣвити. См. Уготовляти.

Уготовля́ти, ляю, еш, сов. в. **уготѣвити**, влю, виш, гл. Приготовлять, пригото-влять. *Смерть младенцям вготовляє.*

Грин. Ш. 29. *Хліба нема в господі—хоч груди теши: треба вготувати, одвезти в млин, а то наші жінки, як уготов їй дров, хліба, дак і мовчить.* Г. Барв. 309.

Уготувати, тую, еш, гл. Приготовить. *На тім (світі) уготовую тобі вічне панство.* Стор. М. Пр. 71.

Угоцати, цаю, еш, гл. Истоптати и испачкати ногами. *Бач, як угоцали долівку.* Кролев. у.

Угощати, щаю, еш, сов. в. угостити, щу, стіш, гл. Угощать, угостить. *Кумом його до себе прохав, добре угощав.* Нн.

Угребті, ся. См. Угрібати, ся.

Угріза, зи, ж.=Згріза. Вх. Зн. 21.

Угрізатися, заюся, ешся, сов. в. угрізатися, зуся, зешся, гл. Вьѣдаться, привязываться, привязаться.

Угрізти, зу, зеш, гл. Отгрызть. *Ніяк не вгризе хліба,—такий сухий.*

Угрізтися. См. Угрізатися.

Угри, на, м. Венгерець. *Спіймав він угри з картками.* Св. Л. 269.

Угринка, ки, ж. Венгерка. Желех.

Угрінок, нка, м. Родъ гриба. Угор.

Угринчук, ка, м.=Угрин. Желех.

Угрібати, баю, еш, сов. в. угребті, бу, беш, гл. Зарывать, зарыть. *Украв діжку та вгріб у полу.* Пирят. у.

Угрібатися, баюся, ешся, сов. в. угребтіся, бўся, бешся, гл. Зарываться, зарыться, врываться, врыться, прорываться. *Бува, як собак нема, у хлів угрібається звір, або й лісу пролама, та в хлів убеється.* Ч. Г. В. 1853, стр. 61.

Угріва, ви, ж.=Угрівок.

Угрівати, ваю, еш, сов. в. угріти, рію, еш, гл. 1) Пригрѣвать, пригрѣть, нагрѣвать, нагрѣть. *А сонце гріє все та гріє помаленьку; угріло Божий світ.* Греб. 376. *Ледачого і кожух не вгріє.* Грин. 1. 234. 2) Разгорячать, разгорячить. *Угріти коня.* 3) Только сов. в. ударить. *А він його як угріє в потилицю. Як угріє змія, то той по шию і ввійшов у мідний тік.* Чуб. II. 238.

Угріватися, ваюся, ешся, сов. в. угрітися, ріюся, ешся, гл. 1) Согрѣваться, согрѣться, разгорячатся, разгорячиться. Ном. № 3165. *Угрівся я на печі.* Консг. у. 2) Только сов. в. удариться. *Долоні палали, що вгрівся ними з розмахом.* Св. Л. 45.

Угрівок, вку, м. Мѣсто, гдѣ сонце грѣєть. Угор.

Угрішитися, шуся, шішся, гл. Сдѣ-

лать непристойное: навоныть и т. п. Ном № 14293.

Угроватий, а, е=Вугроватий.

Угрозати, заю, еш, сов. в. угру́зти, зну, неш, гл. Вязнуть, завязнуть. *Так кінь по коліна і вгруз у землю.* Рудч. Ск. II. 71.

Угрущати, щаю, еш, гл. Уговаривати, внушительно, даже съ угрозой. *Я їй не бив, а так було все угрущаю.* Г. Барв. 203. *Стали ви мене вгрущати, щоб не сумував.* Г. Барв. 341. *І хазяйка, і хазяїн угрущають і Богом, і лозиною.* Г. Барв. 356.

Угу, меж. Имѣть утвердительное значеніе: да. Стор. I. 15.

Угудина, ни, ж.=Огудина. Черн. у.

Угукати, каю, еш, гл. Говорить: угу.

Угурен, рна, нє, угурний, а, є=Огурний. *Ох мисляно угурна, чому ти одна? як би тебе сім неділь, а посту одна.* Мнж. 169. *Хто не вгурен, той не голоден.* Грин. I. 245. *Угурного чоловіка скарає Бог.* Прав. 1867, 54.

Угурно, нар.=Огурно.

Угабнути, ну, неш, гл. Стибрить. *Як рибалка угабне у свого товариства рибки—вона йому не буде ловиться.* Ном. № 12768.

Угаровувати, вую, еш, гл. Выдалбливать желобокъ, пазъ.

Угвинтити. См. Угвинчувати.

Угвинчувати, чую, еш, сов. в. угвинтити, нчу, нтиш, гл. Ввинчивать, ввинтить.

Угогати, гаю, еш, гл. Плохо сдѣлать. *Ну, вже ж і вгогала! Напекла, бодай ти катівських рук не втекла.* Мирг. у. Слов. Д. Эвари.

Угрундзюувати, вую, еш, сов. в. угрундзювати, дзюю, еш, гл. Укрѣпить, увязать. *Угрундзюємо добре, що не сприсне.*

Угрунтувати, тую, еш, гл. Утвердить.

Удавання, ня, с. Притворство.

Удавати, даю, єш, сов. в. удати, удам, дася, гл. 1) Притворяться, притвориться, дѣлать, сдѣлать видъ. *Упала, а вони регочуться: удає, кажуть, удає.* МВ. I. 76. *Я удавав, буцим то мені й байдуже.* Стор. *Дурень удавав, буцим то йому не хотілось продавати тієї шкури.* Стор. I. 65. *Удав, що спить.* Чуб. 2) Прикидываться, прикинутись чѣмъ, корчигъ изъ себя что. *Добрий воїн і душа щиро козацька, хоч удає з себе ледащицю і характерника.* К. ЧР. *Удає з себе пана*

3) Преимуществ. сов. в. Удачно сдѣлать, выполнить. Камен. у. *Співала би співачки, та не вмію вдати.... будуть ся сміяти.* Гол. IV. 466. *На самоті чого не вдали, а в гурті як не той.* Св. Л. 207. *Яких буханців, книшів було вдал.* Г. Барв. 108.

Удаватися, удаюся, ёшеся, сов. в. **удатися, удамся, удасися,** гл. 1) Предаватися, предаться, отдаваться, огдаться, присгиащаться, присгиаститься, заниматься чѣмъ. *Не плачте, не журитесь, в туру не вдавайтесь.* Мет. *Не вдавайся в гульню.* Ном. *Не в дорогу вдавайся, а в хизийстві кохайся.* Ном. № 10095. *Зімою сполярус, а литом у хліборобство вдиється.* Г. Барв. 407. *Се просто ївола зовється; вона із саду в сад літа, то вишні гарно об'їда, то об'їда горох, а в співі не вдається.* Греб. 391. Вь значені: обращаться къ помощи чего. *Не вдавайся в ворожки, не вдавайся в ліки, бо пропав вже твій синюнько та пропав навіки.* Гол. I. 137. См. Вдарятися 4. 2) Входить, войги, пускаться. *Не вдавайся в сварку, бо будеш битий.* *Не хотів з ними в розмову вдатись.* Г. Барв. 153. *Не вдаватися в жадне право.* *Не входить ни вь какія тяжбы.* 3) Оорачаться, обратиться къ кому. *Вдались до хазяйки.* МВ. (О. 1862. III. 72). *До ворожки вдалися.* Св. Л. 184. *Вдався собі до людей добрих.* Г. Барв. 457. *Ой удався козак Нечай до коня словами.* АД. II. 57. 4) Огправляться, отпираться куда. *Думку думати: куди б то ся вда ти?* Грин. III. 203. *Гриць-козак задумався, в козацькое військо вдався.* Грин. III. 611. 5) Прибѣгать, прибѣгнуть къ чему. *У сьо удаватися я не хотів.* НВолын. у. *А ти, мій миленький, в прозбу не вдавайся.* Мет. 64. 6) Удаваться, удаться, удачно выйти. *Коровий наш вдавсь.* Мет. 164. *Удалась виренуха.* *Щоб удалась капуста, то треба зачинать шаткувати на сьолім дні, як молодика настане.* Ном. № 300. 7) Родиться съ извѣстными качествами, способностями. *Ой біда мені, що я не вдався.* Ном. *Уродись, ти й удайсь.* Ном. № 1657. *Який удався, такий і згинеш.* Ном. № 3210. *Удався він високий, здоровий.* Стор. I. 97. *Удалась така лнива.* Стор. I. 9. *Ой чого я такий вдавсь без щастя, без долі.* Нп. — в чого. *Повти вь кого, родиться похожимъ на кого.* *На виргст і на силу, і на личко у батька вдавсь.* МВ. II. 15. *Молодая*

дівчинонька в козака вдалася: такі очі, такі й брови, така й головонька. Нп. *І мій банько такий мався, і я в його вдавсь.* Ном. № 2919.—до чого. *Быть способнымъ къ чему.* *Він до роботи вдавсь.* *Усяк до чого небудь вдавсь.* Гліб.

Удавѣти, влю, виш, гл. 1) Удавигь, задунигь, задавигь. *Щоб тебе воушило, та вдавигло.* Ном. № 3778. *Не вмер Данило—болячка вдавигла.* Ном. № 8044. 2) Вдавигь. *Чому мене не сховаеш от тут серед лану?... У землю не вдовиш.* Шевч. 95.

Удавѣтися, влюся, вишся, гл. **Подавѣтися.** *Галушкою вдавивсь.* Ном. № 12932. *Не знаєш, чим удавѣтися! поклади два пальці в рот.* Ном. № 12783.

Удавленный, а, е. Заглушенный. *Стало чуть наче вдавленный голос, як от би з затуленого рукою рта.* Екат. у. (Залюб.).

Удавнѣтися, нюся, нѣшся, гл. **Устарѣть.** *Була колись правда, та вдавнилась.* Ном. № 6835.

Удавні, нар. *Давно, нѣкогда.*

Удака, ки, ж. Удача. Аф. 312. *Удака під Кумейками.* Стор. М. Пр. 68. *На вдаку.* *Наврядь, едва-ли.*

Удалець, льця, м. Способный ко всему человекъ. Ном. № 10258.

Удалый, а, е=Уданий. *І до діла, і до рала, і до хлопців удани.* Мил. 110.

Удаль, лі, ж. Способность къ чему. *Видно, яка удаль.* Ном. № 2946.

Уданий, а, е. 1) Удачный, удавшийся. 2) Красивый. *Вона така була вдана, така вродлива.* Г. Барв. 422. *Таке-ж уди не, вродливе чортеня, що й очей не 'дведеш.* Г. Барв. 334. 3) Способный, годный. *До річей вона вдана.* Г. Барв. 518. *Він до всього вданий.* Лебед. у. Ум. *Уданенький.* *Жінка його уданенька.* Г. Барв. 506.

Удання, ня, с. 1) Удача. 2) Способность. *Сила на уданню належить.* Ном. № 1051.

Уданство, ва, с. Красота. *Все тільки про любовці дбають: то на чорні брови, то на уданство уповають.* Г. Барв. 509.

Удар, ру, м. Ударъ. *Завтра вже не долі злої звалить тебе вдар.* Млак. 60.

Ударити, ся. См. **Ударяти, ся.**

Ударницю, нар. *Напрасно.* Вх. Зя. 5.

Ударувати, рую, вш, гл. **Подарить.** *Де твої кіснички подівав? Чи в гай, чи в Дунай' покидав, чи заніс до міста та*

продав, чи молодший сестриці вдарував. Грин. Ш. 508.

Ударяти, ряю, еш, сов. в. удари́ти, рю, рш, гл. 1) Упогребляється лише сов. в.: ударить, несов. в. очень рідкихх случаях. *Ударив кулаком у стіну.* Рудч. Ск. I. 104. *Та вирвала травиченьку, та вдарила по личеньку.* Нп. *Ударив києм. Куля вдарила. Ударити під личко, під лице.* Ударить в ухо. НВолын. у. — на одліт. Приблизивъ правую руку къ лѣвому плечу, ударить отъ себя. *Ударив мечем на одліт.* НВолын. у. *І в погоду часом грим ударить.* Ном. № 1965. *Дош ударив та ше і з вітром.* Мнж. 27. *Треба про те нам дбати, щоб Господь дощиком ударив.* Леонед. у. Ударити чолом. Поклониться. *Перш посли прийшли, хорошененько в хату звійшли, та вдарили чолом перед нашим столом.* Грин. Ш. 497. — *ліхом об землю.* См. Лихо. Ном. № 2426. 2) — на нбго. Нападати, напасть. *Наступить вийшло проти мене.... ударить на мене виною.* К. Псал. 60. 3) Голько сов. в. — *ногами, — гопакá.* Пустигься в танець. *Вельможна громада не втерпіла, ударила старими ногами.* Шевч. 126. *Посадила вража баба на трьох яйцях гусака, сама вийшла на вулицю та вдарила гопакá.* Нп. 4) — у дзвін. Зазвонить. *Гей вдарили сумно-нагло у голосний дзвін.* Рудч. Чп. 162. *Ударили в дзвони.* Шевч. 161 — в тимпани. Заиграть на тимпанахъ. *Ударте в тимпани, у гуслі дзвоните.* К. Псал. 189. — у струни. Ударить по струнамъ. *Ой уою ж зразу у струни живий.* К. Досв. 5) — з гармати. Выстрѣлить изъ пушки. *Вдарили з гармати.* Шевч. 234. Також и объ иномъ огнестрѣльномъ оружїи. *Ударив з рушницї, з пістоля. Вдарила гармата. Выстрѣлила пушка, дала выстрѣлъ. Ой над річкою Самарою вдарили гармати.* Рудч. Чп. 104. 6) Вдаря́ти в багатство. Жити багатом. У багатство не вдаряє, а чим має, тим витає. Ном. № 11930. 7) Вдаря́ти на що. Обращать внимание на что. *Москаль на слюзи не вдаря.* Ном. № 1837.

Ударятися, ряюся, ешся, сов. в. удари́тись, рюся, ршся, гл. 1) Только сов. в. Ударитьсь, ударить себя. *На руках понесуть тебе, щоб не вдаривсь об камінь ногою.* Єв. Мт. IV. 6. *Да вдарилась мати об поли руками: тепер же я, мої діти, пропали із вами.* Нп. *Ой підлинув соколонько під зелений сад та*

вдарився крилечками об зелений сад. Мет. 177. *Шляхтянка скрикнула, підняла руки до неба і, як нежива, вдарилась об землю.* Стор. М. Пр. 139. 2) Бросаться, броситься, побѣжать. *Дівчата вдарилися в-ростіч.* Мир. Пов. I. 148. *В погонь.... ударила за Марком.* Мнж. 26. *Ударитись навікача. Броситься бѣжать.* 3) Отправляться, отправиться. *Ударилась в город малкувати.* Щог. В. 100. *У мандри вдарилась. Отправилась в дорогу, пошла бродяжничать.* Мир. Пов. II. 95. 4) Обращаться, обратиться къ кому, прибѣгнуть къ кому. *Вона вдарилась до знахарки.* ЗОЮР. II. 34. *Вдарятися в що. Прибѣгати къ помощи чего, обращаться къ чему. Не плач, мати Оврахимо, не вдавайся влики, — випроводила сина Овраменка у поход навіки. Не плач, мати Оврахимо, не вдаряйся в ворожки, — поховали сина Овраменка в степу край дорожки.* Грин. Ш. 584. См. Вдаватися. 5) Ударитись у гб лос, у плач Заплакати. Г. Барв. 58. 6) — у тугу. Запечалиться. Чуб. V. 402.

Уда́ти, ся. См. Удавати, ся.

Удатне, нар. Удачно. *Проміння там то вогтне змальовано.* Св. Л. 26.

Уда́тний, а, в 1) Способный. *Чітко до хазяйства такий удатний.* Мир. ХРВ. 59. *На все вдатні — до любови, до пісень.* Гліб. 2) Удачный.

Удатність, вости, ж. 1) Способность. 2) Удачность.

Удатно, нар. = Удатне

Удато́к, тку, Подаро́к, дая́ніє. Був ч ликаря: казав, щоб без нічого не приходив; їм усе треба вдатків.

Уда́ха, хв, об. Способный, способная. *І не тільки тим і шпитись й славиться удаха, що розумна й по хазяйству до всього тімаха.* Мкр. II. 30. *З моїх очей усе можна забрати: собаки і то помітили мене, яки я удаха. Держу в руках хліб або тараньку чищу на юшку, — дивись, уже рябоко й поніс.* Г. Барв. 356.

Уда́ча, чї, ж. 1) Характеръ, натура, свойство. *Таку вдачу йому Бог дав.* МВ. II. 8. *Така вже вдача собака.* Ном. № 2941. *Лучче п'ятак передачі, аби до вдачі.* Ном. № 10539. *Удачу до чого мати. Имѣть къ чему способность. Побачить, що.... хлопець або дівча до чого вдачу має.* Снп. 196. 2) Удача, успѣхъ. *Уже, мо, з утругу пройшло, а вдачі не має, та й тільки — не ловиться риба.* Рудч. Ск. II. 173.

Удачий, а, о = Удачній. Ледача не-
вистка, ледач та і до роботи не вдача
ЗОЮР. II. 245

Удачливий, удачвий, а, о Щедро
одарений природою Така вдачлива. і
гарна й розумна, а роботяща

Удвадцате, нар. Въ двадцатый разъ
О 1862 I 75

Удвійзі, нар Вдвоемъ А ми удвійзі з
бабою сидимо в хаті Черв г Два мо-
лодички гарненько цокотять удвійзі МВ
I 23.

Удвір'я, с. = Уздвір'я? На вдвір! На
дворѣ На вдвір'ї з жіночками та з про-
ходящими щебече Кв

Удвоє, нар Вдвое Вдвое втрое б ви-
терпіла за єдине слово Шевч 190

Удвох, нар Вдвоемъ Хоч ох, та вдвох
Посл Тому добре, хто вдвох Ном № 10755

Удвуконь, нар Парой лошадей Ко-
титъ удвуконь МВ (О 1862 Ш 46)

Удвурядь, нар Въ два ряда.

Удєнішній, я, в. Дневной Констан у
Удєнь, нар Днемъ Не к Різдву иде,
а к Великодню уночі тріщить, а вдєнь
плющить Ном № 518

Удєржати, ся См **Удєржувати, ся**
Удєржування, вя с Удерживаніє сдер-
живаніє

Удєржувать жуу, еш сов в удєр-
жати, жу, жиш, гл Удерживать, удержать
Здин кїл, плота не вдержить Ном
№ 5272 Таке слишке що й обомо не
здержиш Ном № 14233.

Удєржуватися жуося, ешся сов в
удєржати, жуся, жишся гл Удер-
живаться, удержаться Не держались на
горі, а під горою не вєржилися Ном
№ 13518 Тепер я не хочу нічого дасте
свиту да рушницю бо в мене нічого не
вєржиться Рудч Ск I 91

Удєрти, ся См **Удирати, ся.**

Удєсате, нар Въ десятый разъ. О
1862 I 75.

Удєсятерити, рю рїш, гл Удєсягерить
Удєсятеро, нар Вдєсятеро, въ десять
разъ

Уджигнїти, вї, нєш, гл 1) Ужалить
Здруок, як уджигне скотину, то зараз
і впаде додолу Грин. I. 251. 2) Хлєснуть,
хвятиць **Уджигнув батїжком по спинї**
3) Шмыгнуть, удрати. **Уджигнув з хати**
4) = Ушкварити Таке бундячне весїлля
уджигне, що ну! Котл. НД 377. Про-

кашлявся і раз шмаркнувся, і річ таку
їм уджигнув Котл Ен. VI. 42

Удивїтися См **Удивлятися.**

Удивлятися, лїюся, ешся, сов в
удивїтися, влїюся, вишся, гл — очима
Уставляться уставиться на кого глазами,
пристально смотрїть **Вдивився в мене**
очима МВ (О 1862 Ш 59).

Уливуватися, вїюся, ешся гл Ули-
ваются

Уділа, удїл, ми = Вудяла Готова
дуга й удїла, не достає тільки возочка
та кобили Ном № 14307

Улити, ўджу удїш, гл = Вудити

Удирати, рїю еш, сов в удєрти и
удрїти, удєрї, рєш, гл. 1) Отдирать, ото-
драть, оторвать часть чего **Удєри аршин**
сїкна **Удрєв до гапників** Плохо сдїлалъ,
испортилъ Ном № 12469 2) Только сов.
в. Ударить **По щоці вдрала** КС. 1887
VI 469 **Удрав долоною з усії мочі** Мир
ХРВ 63 **Удрав по руці добре** Рудч Ск.
I 195 3) Преимущ сов в Хорошо и съ
силой сдїлать, то же, что ушкварити, уджи-
гнїти. Мкр Н 30 **Подивись, як дївчата**
танцюють Ну, що вже **Кубранївна** **вдрала**,
так уже за всіх! **Що за танцюра**
Кв **Козака як удремо!** Федьк 4) **Удрати**
штїку Викинуть штїку **Пан тільки та-
кї штїку вдер, аби парубків** полякать
Св Л 70 5) **Удрати рюмкї** Заплакать
Чи не вдерє **Микола рюмкї?** Змієв у.

Удиратися, рїюся, ешся сов в. удєр-
тися и удрїтися, удєрїся, рєшся, гл.
Вриваться, ворваться вторгаться, втор-
гнуться

Удихати хїю, еш, сов в удихнїти,
вї, нєш, гл Вдыхать вдыхнуть **Примї-
ла б, — душу туди вдихнула, щоб йому**
до вчодоби було Г Барв 108

Удївати, вїю еш, сов в удїти, удїну,
вєш, гл Надїввать, надїть **Вдїла на се-
бе та жупан синєнький** Гол

Удївєць вцї м Вдовець.

Удївонька, удївочка вї, ж уь отъ
удовї Вдовушка

'Удїд удїда, м = Одуд. Хоч куй, зозу-
ле, хоч не куй мені і удїд закує Ном
№ 5515

Удїй, удїю, и Удой **Купуй корову**
по удою Рк Левиц

Удїляти См **Уділяти**

Уділяти, лїю, еш, сов. в. удїляти,
лїю, лиш, гл Удїлять, удїлять, дати Бог
нам дав, і людям відїлямо. Ном. № 4496

Моя ненько, моя матінко! Нащо ти мене нещасницю вродила, гірку долю вділило? Мил. 197. Кому ви (мати мертва) нас уручаєте, кому ви нас уділяєте? Мил. 200. Я й хату їм збудую, і города вділю, і поля дам. Г. Барв. 327. Почали вони з братом ділитися хазяйством і вділили дурневі коростявого бичка Грия І. 208.

Удіти. См. Удівати

Удіяти, удію, еш, гл. Сділать, поділять. *Хоч гавкай на його—нічого не вдієш. Ном. № 2635. Породила мене мами у святу неділю, дала мені гірку долю,—нічого не вдію. Мет. 12.*

Удка, кв. ж.=Вудка. *На тобі удку на піди собі риби влови. Рудч. Ск. II. 36. Ум 'Удонька. ўдочка. Рибонька на донні трепечеться Г. Барв. 119.*

Удлище, ша, с=Вудлище.

Удиу, нар Внутри Угор.

Удобаряти, рю, риш, гл. Понять. Вх. зн. 5.

Удобен, бна, не, удобенний, а, е. Способний, годный. *Та на коня сідай та предо мною повертай, та нехай я буду знати, чи удобен ти будеш поміж козаками пробувати. АД І. 252.*

Удобряти, ряю, еш, гл. Задабривать. *Треба старшину вдобряти, щоб не віддав під суд. Харьк.*

Удова, ві, ж. Вдова. *Борщ без каші вдовець, а каша без борщу вдова Ном № 12319.*

Удовбати. См. Удовбувати.

Удовбувати, бую, еш, сов. в. удовбати, баю, еш, гл. Вдабливать, вдолбить.

Удовенко, ка, м.=Удовиченко.

Удовець, удівця, м. Вдовець. *Сива, як вівця, а не йде за вдівця. Ном. Наскочив удовець на вдову. Ном № 4145.*

Удовецький, а, е. Приналежачий вдовцю или вдові. К. Бай. 78.

Удовж, нар. 1) Вдоль. *Було б вчити, як лежало поперек подушки, а як вдовж, то вже не pomoжеться. Ном. № 6009.* 2) Въ длину. *Який вдовж—такий втовш. Лебед. у.*

Удовжінся, жуся, жішся, гл. Задолжаться.

Удовжки, нар.=Вдовж.

Удовжувати, жуу, еш, гл. Удлинять.

Удовін, удовінний, а, е. Вдовій. *Сова-вдовина голова. Ном. № 10719. Нема*

впину вдовиному сину. Мет. 14. На п'ятій неділі вдовиний плуг вийде. Ном. № 10720.

Удовіцький, а, е=Удовиний. К. Псал 257

Удовіця, пі, ж. Вдова. вдовушка. *То йшов козак до дівчини,—зайшов до вдовици Мет. 53. Ум. Удовічка. Рудч. Ск. I. 22*

Удовиченко, ка, м. Сынъ вдовы *Удовин син, вдовиченко коня напуває, його ненька старесенька в вікно поглядає. Нп*

Удовівна, ни, ж. Дочь вдовы *Катрицею вдовівна звалась. Шевч. 586.*

Удовіти, вію, еш, гл. Вдовствовать. *Годі йому вдовіти. Г. Барв. 542.*

Удовкі, воє, ж. Раст. веселые глазки, Flos trinitatis.

Удоволіти, ся. См. Уловоляти, ся **Удовольнення, ня, с.** Удовлетвореніє **Удовольнити, ся. См. Удовольняти, ся** **Удовольняти, няю, еш, сов. в. удовольнити, ню, нйш, гл.** Удовлетворяють, удовлетворить. *Не вдовольнили (чимсь) Окрема Рудч. Ск. I. 75. Коло Дідони терся, м'явся, її щоб тільки вдовольнить Котл. Ев. I. 23*

Удовольнятися, няюся, ешся, сов. в. удовольнитися, нюся, нйшся, гл. Удовлетворяються, удовлетворяются. *Юнона ще не вдовольнилась Котл. Ев. Ш. 15. Вже вдовольнилась. Ном. № 12033.*

Удоволіти, ляю, еш, сов. в. удоволіти, лю, ліш, гл.=Удовольняти, удовольнити

Удоволітися, ляюся, ешся, сов. в. удоволітися, люся, лішся, гл.=Удовольнятися, удовольнитися.

Удовування, ня, с. Вдовствование.

Удовувати, вію, еш, гл. Вдовствовать. *Живе вона сама собі, вдовуючи, і хлопчик у неї Г. Барв. 518.*

Удбвш, удбвшки, нар.=Удовж, удовжки. Ум. Удбвщечки. Харьк. у.

Удогобнь, нар. Вдогонку. *Поїхали за ним удогобнь, догнали. Новомоск. у.*

Удозвіль, нар. Вдоволь. *У мене воли удозвіль наїдяться. Волч. у.*

Удоіти. См. Удоювати.

Удблити, лю, лиш, гл. Плохо сділать. *Недавно вийшла заміж, та ото ще дечого в хазяйстві гаразд і не вміє. Тільки напекла вона раз паляниць, та баче вже й сама, що вдомила. Драг. 172.*

Удбма, нар. Дома. *Гей, гей, як би вдоми, та ще й на печі. Ном. № 2276. І*

вдома їй радощів не було. МВ. (О. 1862. I. 96).

Удóвити, ню, внш, гл. 1)=Удолити. Якого удонили хліба, такий і їсте. Борз. у. 2) Удѣлить. Оце удонили, як льоду. Ном., Стр. 288, № 7709.

Удопáти, пчý, чеш, гл.=Утоптати. Вдоптав я стежечку через петрушечку. Гол.

Удóсвіта, нар. На разсвітѣ, до разсвіта. Удосвіта встав я, темно ще на дворі; де-не-де по хатах ясне світло сяє. К. Досв.

Удóсталь, нар. Вдоволь, достаточно.

Удонька, ўдочка, кн, ж. Ум. отъ удна.

Удбювати, удбюю, еш, сов. в. удоїти, удою, іш, гл. Доить, надоить извѣстное количество. Вона їм удоїла. Він узяв те молоко. Грин. I. 158.

Удрáти, ся. См. Вдирати, ся.

Удрýге, нар. Вторично, во второй разъ. Пятниця вдруге не трапиться. Ном. № 5930.

Удружіти, жý, жиш, гл. Оказать услугу по дружбѣ. Тепер удружив мені, посадив на кал. Ном. № 7567.

Удряпнýти, нý, нѣш, гл. Оцарапнуть, паранвуть. Котя. Ен. IV. 50.

Удуд, да, м.=Одуд. Вх. Пч. II. 15.

Удурні, нар. Понусту; понапрасну. Тільки гроші вдурні пропали.

Удушýти, шý, шиш, гл. Удушить. Щоб тебе вдушило та вдавило. Ном. № 3778.

Удушýтися, шýся, шишся, гл. 1) Удушиться, задушиться. МВ. (О. 1862. I. 105). 2) Вспотѣть. Дала йому чаю, і він пив, поки вдушився.... і став утиратися. Х. С. VII. 459.

Удушнýти, нýю, еш, гл. Він удушніє. Ему жарко. Конст. у.

Удýшшя, шя, с. Удушье. Лебед. у.

Удбóрити, рю, рш, гл. Сильно побѣжать. Вона як удборила од нього! Слов. Д. Эварн. Чи вже.... у місто удборила. Мир. Нов. II. 84.

Удягáло, ла, с. Верхняя одежда, надѣвающаяся въ рукава. Як поїду в Харків, то там куплю собі яке удягало—свиту, або чинарку. Волч. у.

Удяганка, кн, ж.=Удягало. Рк. Левиц.

Удягáти, гáю, еш, сов. в. удягтї, гнý, неш, гл. Одѣвать, одѣть; надѣвать, надѣть.

Удягáтися, гáюся, ешся, сов. в. удягтїся, гнýся, нешся, гл. Одѣваться, одѣть-

ся. У свитину вдягатимусь. Шевч. 504. Ой бурлака не вмивався, нема свити—не вдягався.

Удýчен, удýчний, чна, не. Благодарень, благодарный, признательный. Гол. III. 283.

Удýчвість, ности, ж. Благодарность, признательность.

Удýчно, нар. Благодарно, признательно.

Уеднáти, нáю, еш, гл. Договорить, уговорить. Да покуль батенька я вѣднав, я свою шапочку стер і зм'яв. Мет. 179.

Уж, ужá, м. 1)=Вуж 1. Приткнув, як ужа вилами. Ном. № 6787. 2)=Гуж. Ном. № 12000 (одн.). 3) Орнаментъ на писанкахъ—съ извивающей по яйцу лініей. КС. 1891. VI. 379. Ум. Ужин. Чуб. I. 312.

Ужадáти, дáю, еш, гл. Пожелать.

Ужа́ка, кн, м.=Вужака. Ном. № 12201. 30ЮР. II. 33.

Ужалі́тися, ліюся, ешся, гл. Сжалиться, пожалѣть кого. Ой пішла б ти, сиротино, мачухи б просила: може б вжалілась таки й сорочку нашила. Грин. III. 412.

Ужáлувати, лую, еш, гл. Пожалѣть. Не вжалуєш батька в наймах. Ном. № 5186.

Ужамáти, мáю, еш, гл. 1) Разжевать. 2) Разжевать, разобрать (дѣло), понять. Мнж. 177.

Ужáнція, ції, м. Обычай. Тепер що живуть в Чорноморїї козаки, то все то покоління тих запорожців, що колись жили в Січі. Ужанція у їх однакова. О. 1862. II. 54.

Ужáрити, рю, рш, гл. 1) Ужарить, дожарить. Добре вжарила гуску. 2)=Ушкварити. Як ужарив козака—аж курява встала. 3) Ударить. Він їй як ужарив, то вона.... на дванадцяті сутки здохла. Грин. I. 157.

Ужáти, ужнý, нѣш, гл. Сжать часть чѣго-нибудь.

Ужáтися. См. Уживатися.

Ужáх, ху, м. Страхъ, ужась. Встрѣчено только у М. Вовчка. По тих усіх вжахх і плачу дівчина утомилася—не здужала мов. МВ. (О. 1862. I. 91).

Ужахвýти, нý, нѣш, гл. Испугать. На мене сіла розставляли, вжахнули душу мою вбогу. К. Псал. 35.

Ужахвýтися, нýся, нѣшся, гл. Ужаснуться. Череваниха ж із Лесею вжах-

нулися і поблідли на виду. К ЧР. 325. А грині душі ужаснулися, у некло йдучи, сильно плачучи. Мет. 372.

Ужачки, чок, мн. Раст. Iris Pseudo-Acorus L. ЗЮЗО. I. 125.

Ужва, вй, ж. 1) = **Вужівка**. Вх. Зв. 73. 2) Въ плугѣ: большое деревянное кольцо, которымъ соединяются между собою плугъ и колісня. Чуб. VII. 399.

Ужгнѹти, нѹ, нѣш, гл. Ударить. Вх. Лем. 397.

Ужб, нар. Уже, ужь. *Иди зима до Бучина, бо вже ти нам докучила.* Неч. № 622. *Така вже вдача собака.* Ном. № 2941. *А вже ж! Конечно. А повінчасмось у неділю?—А вже ж.* Шевч. 504. *А що вже* Что же касается до. *А що вже Василько—тихий, сумний.* МВ. II. 8. *То вже ж.* И вотъ. *То вже ж Хмельницький до козаків приїзжає, словами промовляє.* Макс. *То вже ж один козак лугом біжить, коли дивиться на куц, аж куц дріжить.* Макс.

Ужеребіти, блѹ, бйш, гл. Принести жеребенка, родить (о лошади и медвѣдцѣ). *Медведиха ужеребила тулуки.* Шух. I. 212.

Ужеребітися, блѹся, бйшся, гл. Ожеребиться. Шух. I. 211.

Уживальний, а, е. Употребительный. Желех.

Уживальність, ности, ж. Употребительность. Желех.

Ужіваний, а, е 1) Употреблявшийся. 2) Употребительный, распространенный. *Очіпок на їй вишневий, самий ужіваний тоді.* Г. Барв. 510.

Уживання, ня, с. Употребление, потребление.

Уживати, ваю, еш, сов. в. ужїти, уживѹ, вѣш, гл. 1) Употреблять, употребить, потреблять; пользоваться. *Вживають вони щуку-рибаху, ще й соломаху з водою.* ЗОЮР. I. 253. *Се зілля кожде вживас.* Ном. *Не барзо дорогїї напитки вживас.* АД. I. 211. *Хліба-соли не вживали.* Мет. 436. *Вживати світа. Пользоваться жизнью.* *Вживай світа, псики служать літа.* Ном. № 593. 2) Пожить. *Которая душа найлучче вживає? Чи молода дівчинонька, чи бідная удівонька, чи мужня жена?* Мет. 362.

Уживатися, ваюся, ешся, сов. в. ужїтисся, уживѹся, вѣшся, гл. 1) Употребляться, употребиться, потребляться. *Я хочу видіти, як має добро уживатиметься.*

Федьк. 2) Уживаться. *З відьомським полом не вживешся.* Рудч. Ск. II. 177.

Ужївов, вку, м. = **Ужиток**. *Из нашего женихання ні слави, ні вживку.* Мет. 86.

'Ужник, ва, м. Ум. отъ уж.

Ужинатися, наюся, ешся, сов. в. ужїтисся, ужнѹся, нѣшся, гл. Во время сжиганія хлѣба захватывать, захватывать часть сосѣдняго участка.

Ужїнок, нку, м. 1) Количество сжатаго на нивѣ хлѣба. 2) Часть нивы, сжатая хозяиномъ сосѣдней нивы.

Ужїсько, ка, с. Веревка для увязыванія сѣна на возу. Волян. г.

Ужїти, ся. См. **Уживати, ся.**

Ужитковий, а, е. Годный къ употребленію. *Ужиткове дерево.* Вх. Лем. 476.

Ужиткування, ня, с. Употребление, извлечение пользы. Желех.

Ужиткувати, кѹю, еш, гл. Употреблять, извлекать пользу. Желех.

Ужїтний, а, е. 1) = **Ужитковий**. 2) О пищѣ: сѣдобный. *Ужитні губи.* Вх. Лем. 416.

Ужїток, ку, м. 1) Польза. *Ой з нашего закохання ні слави, ні вжитку.* Мет. 78. *З мене нема громаді ніякого вжитку.* Стор. I. 229. 2) Потребление. *На хазяйський вжиток.* 3) **Ужїтки.** Достатки, имущество. *Оставляю тобі... всі мої ужїтки, всі мої ужїтки і маленькі дітки.* Нп. О. 1861. IV. 93. *Сосниця-роскошниця, великі вжитки: кругом вода, а в середині біда.* Ном. № 741.

Ужїточний, а, е. Полезный.

Ужїще, ща, с. Веревка. Чуб. VI. 112. См. **Ужїсько.**

Ужїточно, нар. Полезно.

Ужїв, жѣва, вѣ = **Вужів**.

Ужївка и ужїлка, ки, ж = **Вужівка**. *Встромляють у лісу натичку, на неї кладуть окладину, а колох ліси і натичку зв'язують ужївкою.* Кіев. у. Ум. **Ужївочка, ужїлочка.** Грин. III. 304.

'Ужов, ви, ж. = **Ужва** I. Вх. Зв. 73.

Ужовий, а, е = **Вужовий**.

Ужовкнути, ну, нѣш, гл. Пожелтѣть (отчасти).

Ужувати, жую, еш, гл. Быть въ состояніи сжевать. КС. 1882. IX. 585.

Уз, пред. Возлѣ, около, при, вдоль, мимо. *Уз край світу ставиш гори.* К. Псал. 170. *Увечері ж, як скрізь народ відпочивав, посівши на низьких уз гулицю порогах.* К. Дз. 173.

Уза, узї, ж Жирчий налетъ на водѣ. *А годя ж тобі у річці така, що зверху так і плава уза — через те, що мочуть шкури в річці.* Екат. г. Слов. Д. Оварн.

Узабач, нар. Въ сторонѣ. *Де ж він косарку купив так недорого? Мабуть у Лепна, з Хортиці? — Ні, десь узабач, у Кичкаси либонь, чи що.* Новомоск. у.

Узаводи, нар. См. Навзаводи.

Узавтра, нар. Завтра. *Що маєш робити, то зроби сьогодні, а що маєш зїести, то зїеси завтра.* Пом. № 11008.

Узагалі, нар. Вообще.

Узайд, нар. Взадъ, назадъ. *Ні взад, ні вперед.* Пом. № 7641.

Узядовзі, нар. См. Невзядовзі.

Узаємний, а. о. Взаимный.

Узаємність, ности, ж Взаимность. *Хоть з котрею ся запізнаю, взаємности не дознаю.* Гол. I. 215.

Узаємно, нар. Взаимно.

Узайві, нар. — **бўти.** Быть лишнимъ, не быть въ числѣ чого. *Привезли і мого таки брата до прийому, бо вже записаний, а я узайві.* Г. Барв. 102.

Узаміт, нар. Сплошь, безъ исключенія. *Ренським всіх узаміт частус.* Мкр. II. 31. См. Замет.

Узаочі, нар. Заочно.

Узапасити, шу, сити, гл. Призапасити. *А я сухарів тали запасила: буде на нас Черн. у.*

Узапліш, нар. Заклинивши. *Набий сокиру на топорисько запліш.* 2) Сплошь. *Мороз іде всімъ день запліш.*

Узберѣжжя, жя, с Берегъ, побережье. *Будеш лежати, Тарасе, на рідній Україні, на узберѣжжі славного Дніпра.* К. (О. 1861. III. 6).

I. 'Узбіч, бочі, ж. Скатъ, покатость. *Спускаються вниз так узбіччю, бо рівно не можна зїгати.* Св. Л. 211.

II. 'Узбіч, нар. На скатѣ, склонѣ гора. Вас. 205.

Узбіччя, чя, с. На узбіччі. Въ сторонѣ. Конст. у.

Узбрѣити, ся. См. Узброювати. ся

Узброювати, рѣюю, еш, сов. в. узбрѣити, рѣю, їш, гл. Вооружать, вооружить.

Узброюватися, рѣююся, ешся, сов. в. узбрѣїтися, рѣюся, їшся, гл. Вооружатися, вооружиться. О. 1862. VI. 98.

Узварець, рцю, м. Ум. отъ узварь.

Узварь, рже, м. Родъ компота изъ су-

шенихъ фруктовъ и ягодъ. Пом. № 313. Чуб. VII. 411. Ум. Узварець Г. Барв. 98.

Узвати, узвѣ, узвѣш, гл. Познать. *Узвали мене в хату та й дали чарку горілки.* Харьк.

Узвчаїтися, чаїюся, ешся, гл. Привыкнуть, привычься. *Всього, кажу, було, нимъ Моря узвчалося по-польськи балакати.* Св. Л. 87.

Узвіз, вѣзу, м Ввозъ, подъемъ на гору. *Чутиш, де тебе грош? То в узвозі, та в перевозі.* Пом. № 10159. *Він митить із узвозу та, як ворона.* ЗОЮР. I. 152. Также дорога въ оврагъ. Вх. Зн. 72.

Узгир'я, р'я, с Склонъ горы. *Криниця під узгир'ем.* Г. Барв. 152. *Нехай в його суд по горах, по узгир'ях правда сяє.* К. Псал. 163.

Узголів'я, в'я, с. Изголовье. Вх. Зн. 73. *Те місце (в горах), де кам'яна постіль мостилася — грейданий обвал, а на йому менший, як узголів'є.* МВ. II. 159.

Узгрянничанин, на, м. Жительствующій около границы К. (Желех.).

Узгрянниччя, чя, с. Пограничье, мѣсто вдоль границы. *Вона узгрянниччя людом осадила.* К. Досв. 20.

Узгряннішник, ка, м. = Узгрянничанин. К. (Желех.).

Уздá, дѣ, ж = Вузда. *Пропав кінъ і узду кінъ.* Пом. № 9823.

Уздвир'я, р'я, с. Мѣсто за дворами, вдоль дворовъ? *Повиходили ми на уздвир'є.* Г. Барв. 221. *Треба ж на морі горе божевильній сові прилетіти на уздвир'є.* *Кричить, та й кричить.* Г. Барв. 237. *Я її здолеку на уздвир'ї пізнала.* МВ. (О. 1862. III. 76).

Узденія и уздінія, ці, ж. Недоуздохъ. Вх. Зн. 73.

Уздѣчка, ки, ж. = Вуздечка. *Та ж уздечка що на коня, що на кобилу.* Пом. № 7996.

Уздїла, дїл, мн. = Удила. Гол. I. 10.

Уздїніця. См. Узденія.

Уздѣж, нар. Вдоль, въ длину. *Тя вздовж, та вишир.* Рудн. Ск. I. 6. *Вздвож бийбака ... похожає.* Шевч. 50. *Ой іде чумак уздовж улицею.* Нн.

Уздогін, нар. См. На-вздогін.

Уздоровити. См. Уздоровляти.

Уздоровляти, лїю, еш, сов. в. уздоровити, влїю, виши, гл. Оздоровливать, дѣлать здоровымъ, излѣчивать.

Уздрівати, *ваю, еш, сов. в. уздріти, уздрю, ріш, гл.* Видіть, увидіть, замѣчати, замѣтити. *Не видала сова сокола, як уздріла, аж умліла.* Ном. № 4374. *Змій... як уздрів, що їх нема,—та як сунув поверх комишу доганяти.* Рудч. Ск. I. 119. *Вздріла уранці, що тебе нема.* Кв. I. 215. *Доброго нічого там не вздріла.* Гліб. *Ой коби я свого любка на годинку вздріла.* Гол. IV. 454.

Уздріватися, *ваюся, ешся, сов. в. уздрітися, ріся, рішся, гл.* 1) Видітися, увидітися. *Ми ходимо обос з чоловіком на роботу, та як уздримося вночі, прийшовши з роботи; та знов ускі й розійдемося на роботу.* Волч. у. 2) Казатися, показатися, представитися. *Мені уздрівся Федька Дирва.* Алв. 57. *Уздрілось йому.* Мир. ХРВ. 275. *Уздривається йому, наче то вовк, аж воно собака.* Волч. у.

Уздрячку, *нар.* Вь глаза. *Та й то взири, а не вздрячку він казав.* Россрдив... за очі, а не вздрячку. Алв. 74.

Узивати, *ваю, еш, сов. в. узвати, узвү, узвеш, гл.* 1) Обзывать, обозвать. *Полежієм, домонтарем, гречкосієм узвати.* Мег. 415. 2) Прем. несов. в. призывати. *Бога взивай, а руки прикладай.* Ном. № 65. 3) Звать, зазывать, зазвать. *Узивають її в хату, питаю: чи підеши, чи ні?* Грин. Ш. 424.

Узімкя, *ків, и.* Первые дни зимняго времени.

Узірити, *рю, ріш, гл.* = **Уздріти**. *Кобила як стрибнула,—оглянулась, так і вовка не взирила.* Рудч. Ск. I. 5. *Я й не взирила, як вона пішла.* Борз. у.

Узімі. **взімкю**, *нар.* Зимой. *Хто вліті гайнує, той взімі голодус.* Ном. № 557.

Узір, **узору**, *м.* Видь, ви́шній видь. *Як узір хороший у сіна, зелене, то й сіно в ціні.* Волч. у. *На взір. Сь виду, по ви́шньому виду, по наружності.* *Пшениця гарна на взір.* Рк Левиц. *На взір—чоловік середніх літ.* Мир. ХРВ. 11. *На взір вони (будинки) цілі і кріпкі.* О. 1861. VI. 169. *У лісі і на взір немає груш.* Волч. у. 2) Образець. *Хата, Х. Нехай ся мова іде по добрих людях на взір, як треба велике діло рідної освіти розпочинати.* К. (О. 1862. III. 30). *Христос дав нам взір собою.* Св. Л. 315. **Взбром**. По образцу. *Писав сей хуторний проява українські пісні взором звичайних жіночих та козачих.* К. XII. 19 3) Узорь.

Шух. I. 259. Ум. **Узорець**. *Був сей погорець взорцем дикої краси.* Г. Барв. 18

Узлик, *ка, м.* = **Вузлик**. *Із кишені взявши узлик, гарно шовком шитий, новен, мабуть на червінець...* Мкр. Н. *Сама ще така, як узлик.* МВ. I. 11. Ум. **Узличок**. *Ти ж мій узличок!* Ласкательное обращение кь ребенку. Ном. № 9251.

Узлітися, *лібся, лішся, гл.* Озлітись. *Піднялись на мене горді і узлилися могуці.* К. Псал. 199. *Узлився на мене старшина.* НВолын. у. *Вже як на кого узляться люде, то до краю вже дойдять.* Мир. ХРВ. 286.

Узлісок, *ску, м.* **узлісся, ся, с.** Опушка ліса. *Ідуть та йдуть, аж так на узліссі собаки ганяють лисицю.* Рудч. Ск. II. 111.

Узлуватий, *а, е. 1) = Вузлуватий 1 2) = Вузлуватий 2.* *Хоч мале, та вузлувате.* Ном. № 7331. *Куций німець узлуватий.* Шевч. 213.

Узміжок, *жкю, м.* Окраина мели Черн. г.

Узнавати, *наю, еш, сов. в. узнати, нayo, еш, гл.* Узнавать, узнать. *А дід то баба взнали, що лисичка яблучка їла.* Рудч. Ск. I. 19.

Узнаватися, *наюся, ешся, сов. в. узнатися, наюся, ешся, гл.* Признаватися, сознаватися, сознагся. *Ми її допитували за ті гроші, що у тітки: чи не твої,—так не взнається: ні, каже, не давали не мої.* Екат. у.

Узол, **узла**, *м.* = **Вузол 1.** Ном. № 838 Ум. **Узлик, узличок.**

Узоліти, *лю, лиш, гл.* Достаточнo ушелочить (бѣлье).

Узорець, *рця, м.* Ум. оть узір.

Узоріти, *рю, ріш, гл.* Увидіть. *Як узорив він свою милую, обнявся з нею, поцілувався.* Чуб. II. 19.

Узоряти, *рyе, гл.* безл. Свѣтати. **Взоряло.** Разсвѣло. *Коби било не взоряло, щі би билo дівча спало.* Гол. IV. 519.

Узріти, *рю, ріш, гл.* = **Уздріти**. *Скоро Коновченко коня взрів, барзо обомлів.* Лукаш. 40.

Узувати, *ваю, еш, сов. в. узүти, узүю, еш, гл.* Обувать, обуть. *В свої чоботи хоче його взути.* Ном. № 3092. *Взутий, а слід босий.* Ном. № 1182.

Узуватися, *ваюся, ешся, сов. в. узүтися, узүюся, ешся, гл.* Обуваться, обуться.

ся. Чого сидиш надулася, чом в чоботи не вулася. Ном. № 9100. Устав бурлак зашатався, нема чобіт — не вувався. Макс.

Узуття, та, с. Обувь. У неї ні одежи теплої, ні узуття як слід. Мир. Пов. I. 126.

Узький, а, ё = Вузький. Ум. Узенький, узёсенький.

'Узько, нар. = Вузько. Ум. Узёнько, узёсенько.

'Узьміль. Самое глубокое місце в річці съ быстрым теченієм, не замерзающим зимой. Козел. у. Слов. Д. Эварн.

Узяти, візьму, меш, гл. 1) Взять. Верни мот, візьми своє. Ном. № 273. Взяла коня за гнуздечку. Мет. 74. Як же мені, козаченьку, раненько ходити? Як візьмеш ти за рученьку, не мусиш пустити. Мет. 83. Візьмем її додому, нехай вона у нас живе. Рудч. Ск. II. 32. А із школи його взявши, коня купила. Шевч. 135. Бог його взяв. Онъ умеръ. Нехай його лихий візьме. Чортъ бы его взялъ. Шевч. 79. 2) Достать, добыть, взять. Ми народ не вольний — де нам взяти. Ном. № 1310. 3) Получить. Взяти в шкүру. Быть побитымъ, получить порку. Виграв батько справу: взяв у шкуру і додому пішов. Чуб. I. 231. 4) Надѣть. Треба сорочку білу взяти. Г. Барв. 141. І як прийшов до хати, та взяв білу сорочку та і вмер. Драг. 4. 5) Взять, прийнятися, нацять, пуститися, стать. Вийми шабельку, взяв калину рубати. О. 1862. IV. 27. Як узав він їхати. Тоді він взяв та горобців наслав. Рудч. Ск. I. 82. Взяла дівчина білі руки ламати. Лукаш. 128. 6) — коб (за себе). Жениться на комъ. Люблю я дівчину, треба її взяти. Мет. 17. Як заслужиш пару волів і ясну оружину, — яку схочеш, таку й візьмеш молоду дівчину. Мет. 42. Яка з тебе хазяйка буде? Та тебе ніхто не візьме за себе. Стор. I. 9. Візьмеш мене за жінку. Рудч. Ск. I. 145. 7) Охватывать. Юнону взяв великий жах. Котл. Ен. Взяла мене журба и туга: зосталася я без друга. Грин. III. 676. Узялі його думки та гадки. Сильно онъ задумався. ЗОЮР. I. 118. 8) — горю. Взять верхъ, побѣдить. 9) — жаром. Бросить в жаръ. Пропасниця вже морозом перетрусилася та взяла жаром. Черномор. 10) — за ні за-що. Ни во что поставитъ, пренебречь. Взяли сиротину люде за низа що, люде говорять: „сирота

ледащо“. Грин. III. 409. 11) — на зуби. Бранить. Питався чорт баби: що о Бозі говорять люде? Славлять, величають! А що о мені? Якось вас дуже на зуби взяли. Ном. № 198. 12) — натуру. Усвонить привычку. 13) — ненависть на ког. Возненавидѣть кого. Яке мое життя буде? Та й її, як я візьму на неї ненависть. Г. Варв. 201. 14) — свою волю. Дѣлать по своему, какъ себѣ угодно, что хотѣть, то и дѣлать. Ой що узав Дніпр та свою волю: свої бережечки проминає, а лимакські коси засинає. Грин. III. 592. 15) — у заміза, у кайдани. Заковать вѣ цѣпи, вѣ кандалы. 16) — у ясиръ. Взять вѣ плѣнъ. Стор. II. 58. 17) — шлюб. Обвѣнчаться. Чуб. II. 82, 83. Я з Києва позернуся, та й візьму шлюб з тобою. Мет. 106. Пішли до церкви і взяли шлюб. Чуб.

Узятися, візьмусь, мешся, гл. 1) Взятися. Коли взявся за гуж, не кажи, що не дуж. Ном. № 11014. За рученьки біленькі взявшись, балакали то сляк, то так. Котл. Ен. Таке ледащо придалось той одинчик, що Господи!... і за холодну воду не возьметься. Рудч. Ск. II. 107. Узятися під ббки, у ббки. Подбочивитися. Взявся під боки та й думає, що пак. Ном. № 2481. А парубки, узявшись в боки, навприсядки пішли. Шевч. 365. 2) Быть взятымъ, отнятымъ. Візьметься від них жених. Єв. Мр. II. 20. 3) Взятися, прийнятися за что, сдѣлать что. Не візьмешся за роботу, робота сама не зробиться. Ном. № 11017. Як приїду та додому, не візьмусь їсти. Нп. Вийхавши за Городок, взялися стреляти. Гол. I. 15. 4) Взятися, явиться. Де ся взяв татарин. Макс. Де взялося два купчики з Польщи, взяли таку коню ціну нарядили. Мет. 98. Відкіль се взявся неборах? Гліб. Початок і не можна знати, відкіль взявся. Ном. № 388. 5) Сочетаться бракомъ, пожениться. Хиба було коли в світі, щоб ті, що кохались, розійшлися, не взялися, — живими осталися. Шевч. 269. 6) — чим. Обратиться во что. Упав сніжок на обліжок та взявся водою. Мет. 30. Загорілось нос серце, слово полум'ям взялося. К. Псал 95. А той як підскоче та черконе по яблуні, вона так попелом і взялася. Рудч. Ск. II. 77. Уже мое золото гряззю взялось і не маячить. Г. Барв. 290. Стіни чорні, аж цвіллю взялися — т. е. покрились пліссенью. Мир. ХРВ. 24. Все так вогнем і взялось. Все

было об'ято пламенемъ. ЗОЮР. I. 152.
7) Пристать, къ кому, чому. *Узявся, як реп'ях.* Ном. № 2745. *Узявся до мене смолою. Як приложиш до тїла, так і візьметься.* Радомysl. у. 8)—ближ. Приблизитися. *Козаки ближ взялися.* Гол I. 35 9) Морози взялися, зїмно ся взяло. Настали морози, настала холодъ Вх Зн. 6.

Узяток, тку, м. 1) Пожива, добыча. *Де понам, або музикам не було взятку.* Мкр. II 33. 2) Сборъ меда и воску у пчелъ. *Вже гречки цвітуть—буде добрий взяток.* Подол. г.

Узяття, тя, с Взятіє, полученіє. *Приїжджають до тебе з Сичи задля узяття тїльки подарунків.* К. ЧР. 301.

Узяха, хи, ж. Та, которая беретъ. *Коли даха, то і взяха* Ном. № 10650.

Узяхарь, ря, м. Тотъ, который беретъ. *Коли дахарь, будеш і взяхарь.* Ном. № 10650.

Уїдатися, даюся, ешея, сов. в. уїстися, уїмся, уїсїся, гл. 1) Наїдатися, наїстися *Ані я вївся, ані я-впївся.* Ном. № 1558. 2) Вїфдатися, вїфестися, вїфзываться, вїфзаться. *Обручка вїлася в налєнь. Воно так йому в тїло вїлося.* Рудч. Ск. II. 70. 3) Приставать, пристать, привязываться, привязаться, придирається. *Собаки вїдаються* МУЕ. III. 127.

Уїдище, ща, с. Пожираниє? кормежка? *На морє зве гультаїв сатана, мов вороня на вїдище—зїйна* К. ПС 25.

Уїдлиий, а, е. Назойливый. неотвязный. *Таке вїдличе, що візьми та прямо й напий йому серед лоба.* Ном. № 2736. *Не будь вїдлиий, як та сса.* Ном. *Ну та й проклаті сїч гуси, ані вачи вїдливі не встїв прогнати, уже знов лїнуть.* Лебед. у.

Уїдливість, вости, ж. Назойливість, надобдиливость, неотвязность. Чуб. I. 238.

Уїдливо, нар. Назойливо, неотвязно. *Та так же вїдливо причепився, що й не одженеш.* Харьк. у.

Уїдноосталь, нар = В одніосталь

Уїждзїяти, джїю, вш, гл. = Уїздити.

Уїжно, нар Сытно, досыта *Хоч не вїжно, пак уїжно.* Ном. № 10387.

Уїзд, ду, м Вїздъ.

Уїздїти, джїу, дїш, сов. в. уїхати, уїду, деш, гл. Вїзжать, вїхать. *Устолицю вїздив Колумб, мов царь який.* Ком. Р. I 54.

Уїздний, а, е Вїздовый Вїздні во рота.

Уїзжений, а, е Много фздившій, обфзженный *Уїзжена коняка везе не пуняючись* Мир. Пов. I. 125.

Уїлий, а, е = Уїдлиий. Вх. Лем. 398

Уїсти, уїм, уїсї, гл. Съѣсть, поѣсть достаточно *Нї вїв, нї впїв, а драгтям свїтить.* Ном. № 1869

Уїстися См. Уїдатися.

Уїхати См. Уїздити.

Уїмак, ка, м. Захваченный въ неволю, въ плїнь *Син пїшов у кримськї уїмаки.* К. ПС 110.

Уїмати, маю, вш, сов. в. уїмїти, млю, мїш и унїти, уїмїу, мїш, гл. Брать, взять, отнимать, огнїть *Був їден богач і тїлько вже богацтва мав, аж не мав де подїти. І вже йшов до Господи Бога, аби їму нан Бїг троха уїмив того богацтва.* Гв. II 132.

Ука́з, зу, м. 1) Указаніє. *Миршава голови менї не указ.* Ном. № 5313. 2) Указъ. *Пошукаймо указу, щоб натїтись по другому разу.* Ном. № 11633. *Прийшов указ лоби голїть.* Шевч. 591.

Указати См. Указувати.

Ука́зник, ка, м. Указчикъ. *Сььогодні не празник, а ти нам не вказник.* Ном. № 187.

Указування, ня, с. Указываніє.

Указувати, зую, вш, сов. в. указати, жїу, жїш, гл. Указывать, указать, показывать *Укажи палець, а він руку просить* Ном. № 4858. *Бодай же ти, дївчинонько, щастя-долю мала, що ти менї молодому дорогу вказала.* Мет. 452.

Ука́кати, каю, вш, гл. Опачнать. огадїть (дїгскїя слова). *Вбїраючись акакачї на верх.* Ном. № 11218.

Ука́катися, каюся, ешея, гл. Опачкаться, огадїтись (дїгск. сл.).

Укаляти, ляю, вш, гл. Опачкать.

Укалятися, ляюся, вшїся, гл. Опачкаться.

Укапати. См. Укапувати.

Ука́пувати, пую, вш, сов. в. укапати, паю, вш, гл. 1) Обкапывать, обкапать. *І бороду вкапав сметаню.* Ном. № 13212 2) Впускать, впустить по канїлї, накатывать.

Укарамшїти, шїу, шїш, гл. Стащїть. *Де це ти, чоловіче, взяв?—Мовчи, жїнко! це я укарамшїв у пана, як зодїв до кїмнат.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Укара́ння, ня, с. Наказаніє. *Ні я Бога прогнівила, жила-м справедливо, всякі його укарання зносила, терпіла* Гол. I 361.

Укара́ти, ра́ю, еш, гл. Наказати

Укача́ти, ся. См. Укачувати, ся.

Укача́тися, ча́юся, ешся, гл. Выначаться, качаясь. *Укачався в пір'є. Впала серед дороги, укачалась у пісок.* Чуб II 116

Ука́чувати, чую, еш, сов. в. укача́ти, чаю, еш, гл. Укатывать, укатать.

Ука́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. укача́тися, ча́юся, ешся, гл. Укатываться, укататься.

Укві́тува́ти, т́ю, еш, гл. = Укві́тчати. *Ми Химочку уквітчували, щоб якде не пізнали* Грин III 429

Укві́тча́ти, ся. См. Укві́тчувати, ся.

Укві́тчувати, чую, еш, сов. в. укві́тча́ти, ча́ю, еш, гл. Убирать, убирать цветами. *Уквітчала її (землю) рястом, барвинком покрила* Шевч 195

Укві́тчуватися, чуюся, ешся, сов. в. укві́тча́тися, ча́юся, ешся, гл. Убирать, убирать себя цветами. *А то не буду цитцювати, поки барвинку не нарву та не уквітчаюсь.* Шевч. 496.

Укида́ння, ня, с. Вбрасиваніє.

Укида́ти, да́ю, еш, сов. в. уки́нути, ну, неш, гл. Вбрасывать, вбросить. *Вкину Богу і зв'язавши в рай укинути* Ном. № 23. *Вкинь мене в болото, а я тебе вберу в золото.* Ном. № 10145. *Укинути в темницю, в тюрму.* Посадить в'є темницю, тюрму. Ном. Р. I. 56. *Латку вкинути.* Положить заплату. ЗОЮР. II. 283. *Горілки вкинути или просто вкинути.* Выпить водки, выпить хмільнаго. ЗОЮР. *Раз поприходили вони з весілля, обоє зкинувши* Г. Барв. 52. *У голову собі вкинути.* Забрати себѣ в'є голову, — кому — Вб'є кому в'є голову. *Хто се тобі таку дурницю в голову вкинув?* О. 1861. IV. 39. *Укинути функа.* См. Фук. Мкр Г. 61.

Укида́тися, да́юся, ешся, сов. в. уки́нутися, нуся, нешся, гл. 1) Быть бросаемымъ, брошеннымъ, бросаться, броситься. *У те саме вікно, у котре вкинувся скарб, улізе злодій.* Стор. I. 67. 2) Приключаться, приключиться, почвляться, появляться. *Вкинувся тмадок. Йому щось на руці вкинулось. Укинувся червон у хліб.*

Сивий волос почас укидатись. О. 1862. X. 17. *Страх у серце вкинувся.* МВ. (О. 1862. I. 95). 3) Пристращаться, пристраститься, предаваться, предаться. *Вкинувся у крадіжку.* Лебед. у. *Не вкидайся так тяжко в своє горе.* Г. Барв. 334. *Вкидається у прядіння.* Конст. у. См. Удаватися

Укв́ий, а, е. Ученый, выученный, обученный. Шух. I. 33. Желех.

Укипа́ти, па́ю, еш, сов. в. уки́пяти, плю́, пі́ш, гл. 1) Укипать, укипѣть, увариваться, увариться. *Щоб укипіло м'ясо, треба горщик з цильною покришкою.* Дещо. *Дай, мамо, вечерять' — Подожди, доломто вкипить, то будеш вечерять.* Ном. № 12151. 2) *Дід вибрав чистеньке на льоду містечко, як учеше ковизкою, так селезень і вкипів.* Мвж. 119.

Укиса́ти, са́ю, еш, сов. в. уки́снути, ну, неш, гл. Дѣлаться, сдѣлаться кислымъ (о тѣстѣ).

Укв́ачі́тися, ч́юся, ч́юся, гл. Окончиться.

Укв́ір, нар. См. На-вкв́ір.

Уклад, ду, м. 1) Уговоръ, договоръ сдѣлать. *Між ними сест уклад: Єней за тестя мав Латина, а сест Єнея як за сина.* Котл. Ев. IV 33. 2) Раскладка, распределение денежнаго сбора. *Уклад зробили.* НВолын. у. 3) Затрага. *На сю хвабрику тишов великий уклад.* Міусск. евр. 4) Мелкая глиняная посуда, служившая добавленіємъ къ продаваемой согнѣ посудѣ и вкладываемая в'є труну. Вас. 185. 5) Уклад У гуцулокъ: родъ ожерелья (в'є два, три ряда), составленнаго изъ мѣдныхъ крестовъ и др. мѣдныхъ же украшеній. Шух. I. 286.

Укладѣ́льник, кз, м. = Кладі́льник. Рк. Левиц.

Уклада́ти, да́ю, еш, сов. в. укла́сти, укладу́, дѣш, гл. 1) Вкладывать, вложить. *Уклад Бог дитину як у няя* Ном. № 2915. *Стоїть же та труна двадцять год чотирі, двадцять год чотирі, та й заговорила: „Або що вкладіте, або розберіте“* Лис. VI, № 13. 2) Вкладывать, возлагать. *Терновий вінок на голову складають.* Шух. I. 10. 3) Завкладывать, заложить, занимать, завяты мѣсто положеннымъ. *Було хлібами столи й лавки так і вкладау.* Г. Барв. 242. 4) Укладывать, уложить. *Уклад дитину спати.* 5) Только сов. в. уложить, убитъ. *З лихимъ, коли їх не*

вкладаєш, то вони тебе вложать. Мир. ХРВ. 84. Трьох (жовнівів) уклад, а двос втекло. Стор. 6) Сьѣдать, сьѣсть. Уклад вареників з півсотні. Алв. 45. Укласти ціну. Назначить ціну. *Найшли купці із Варшави, вороному коню ціну вклали, ой уклали, вклали ще й зложили на двадцять червонців, на чотирі.* Уманск. у.

Укладатися, даюся, ешся, сов. в. укластися, кладуся, дешся, гл. 1) Укладываться, уложиться. *Зовсім зібрався і укладся, і скільки видко поцухрав.* Котл. Ен. 2) Укладываться, улецься. *Бін вже й укладся спати.* Стор. I. 63. *Укладся місяць спати.* Г. Арт. (О. 1861. III. 81). *Піди вклядися гарно спати.* Котл. Ен II. 35.

Укладистий, а, е. Вмѣстительный. емкій. *Це горщик малий, та вкладистий.* Павлог. у.

Укладка, ки, ж. Взносъ.

Укладник, ка, м. Раст. *Lathyrus sylvestris* L. ЗЮЗО.

Укладувати, дую, еш, гл. = Укладати

Укладуватися, дуюся, ешся, гл. = Укладатися.

Укландати, даю, еш, гл. Уложить, убить. *Там певно вже ведмеді укландають його.* Рудч. Ск. I. 134.

Укландатися, даюся, ешся, гл. Улецься (спать) — презрительно.

Укласти, ся. См. **Укладати, ся.**

Уклѣти, ся. См. **Уклеювати, ся.**

Уклоняти, няю, еш, гл. 1) Настоячиво упрашивать, заклинять. Екат. у. (Залюб.). 2) Упрекать. *Вона його вкленяла, як почувла, що він так зробив.* Екат. у. (Залюб.).

Уклепати, паю, еш, гл. Выковать. *Там єсть з чого шаблюку уклепати.* Шейк.

Уклепатися, паюся, ешся, гл. 1) Не впопадъ что-либо сказать, сдѣлать, ошибиться. *Як його зовуть? Хома. — Не клепались же, каже, й ви, що йому таке ім'я дали: він на Хому й походив.* ЗОЮР. I. 161. 2) По ошибкѣ принять лицо неизвѣстное за извѣстное. *Бачу, що панич знакомий, та щоб не вклепатись, розпитався у людей, звідки воно єсть.* Литинск. у.

Уклеювати, лѣюю, еш, сов. в. уклѣїти, уклѣю, їш, гл. Вклеивать, вклеить.

Уклеюватися, лѣююся, ешся, сов. в. уклѣїтися, уклѣюся, їшся, гл. Вклеиваться, вклеиться.

Уклякати, каю, еш, сов. в. уклякати, чу, чеш, гл. Зазывать, зазвать, призывать.

Уклякають Івача у хату, садовлять за стіл. Грин. II. 227. *Вклич брата в хату.*

Уклимляти, ляю еш, гл. Понимать, смыслить. *Дитина до півроку почала уклимляти*

Уклін, лону, м. Поклонъ. Чуб. IV. 220.

Укліпитися, плюся, пишся, гл. Вцѣпиться. *Черв'як як годвабна нитка вкліпиться статку до язика або ноги і трудно го струти.* Вх. Лем. 399.

Уклоніти, ся. См. **Уклоняти, ся.**

Уклоняти, няю, еш, сов. в. уклоніти, ню, ниш, гл. 1) = Уклонятися, уклонитися. *К Дніпру-Славути низенько уклоняли.* АД. I. 217. *Сам низенько уклонив.* АД. I. 218. 2) Просить, склонять, склонить. *Панич уклоняв, щоб кінці поконати.* Лебед. у.

Уклонятися, няюся, ешся, сов. в. уклонітися, нюся, нишся, гл. 1) Кланяться, поклоняться. *Матері старенькій низенько в ноги вклонілось.* Мет. 348. *Не вклонюсь багачу, бо сам хліб молочу.* Ном. № 2559. 2) Поклоняться, поклониться. *Но вклоняйсь чужому ідолу німому.* К. Псал. 190.

Уклопочаний, а, е Озабоченный.

Укложитися, чүся, чїшся, гл. Говорять о хлѣбныхъ всходахъ, когда они растутъ такъ густо, что былинка за былинку запутывается. *Хліб добре вкложився.* Харьк. у.

Уклюнути, ну, неш, гл. Ключуть. *Нї одна риба не вклюнула.*

Уклюнутися, нуся, нешся, гл. Вкрасться, забратися, завестись. *Вклянуться злидні на час, не виживеш їх за год.* Ном. № 1538. *Як же вклянулася (в скирти) та проклята кузька, да так же вклянулася!* ЗОЮР. I. 229.

Уклякати, каю, еш, сов. в. уклякнүти, нү, неш, гл. 1) Опускаться, опуститься внизъ. *Цюкни сокирою по гілці, щоб вона уклякнула, а не зрубуй.* Волч. у. 2) Становиться, стать на колѣни. *Баба перед образами вклякнула, отала Бога просити, щоб Бог дав їм звітки дитину.* Чуб. II. 375. *В той час увірю, як нам прикажуть вклякнути при сталі, та й рученьки зв'яжуть.* Гол. I. 349. 3) Присѣдаль, присѣсть на корточкн. *Скавав, та не вклякнув.* Ном. № 8813. 4) Кочевѣть, окочевѣть отъ холода. *Будуть морозні зими, то се дерево швидко вклякне.* 5) Только сов. в. Замолчать, смолкнуть

Непремінний кричав на людей: я вам се та те, я на вас військо наведу! А люде: "Які ж ми бунтовники? ми ж усе платимо як слід і слухаємо." Так він і вклякнув, наче води в рот набрав. Новомос. у.

Укмётяти, чу, тиш, гл. = Укмитити
Я й не вкметив, як він увійшов. Ольгоп. у.

Укмітити. См. Укмічати.

Укмітувати, тую, еш, гл. = Укмітити.
От скільки ж нас там було, а нікого ж ви не укмітували, як мене. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Укмічати, чаю, еш, сов. в. укмітити, чу, тиш, гл. Замѣчати, замѣтити, примѣчати, примѣтити, подмѣчати, подмѣтити.
Зразу укмітити, що не такий народ. О. 1862. VIII. 31. Мале, та й те вкмітило, що в просі кузька є. Звенигор. у. Зразу вкмітити дитина. П. Волян. у.

Укобзати. См. Уковзувати.

Укобзувати, зую, еш, сов. в. укобзати, заю, еш, гл. Скользя, катаясь по льду, дѣлать, сдѣлать его скользкимъ.
Хлопці тут усе ковзаються, та так уковзали, що мабуть таки я не пройду не впачи. Черн. у.

Укодбати, каю, еш, гл. Изморить, утомить.
Як орав, то так укодокав кобилу, що й не встане тепер. Харьк. у.

Укобіти, укобію, їш, гл. Сдѣлать—преимущественно—что-либо дурное.
Пан Каньовський кого б ні зустрів поодинокого, то щось йому та вкоїть. Грин. II. 230. А що се ти вкоїв, псявиро? Г. Барв. 190. Вкоїти халепи. К. ПН. 284.

Укобітися, укобіюся, їшся, гл. 1) Прозойти, случиться.
У жінки з чоловіком спірка вкоїлася. Ном. № 2656. 2) (О дѣт.) Умочиться.

Уколисати. См. Уколисувати.

Уколисувати, сую, еш, сов. в. уколисати, шу, пеш, гл. Убаюкивать, убаюкать въ люлькѣ.
В колисанокці Боже дитя, колисала го Божая Мати, уколисала, твердо заснула. Гол. IV. 22.

Укоблиця, ці, ж. = Околиця 1.
Сюдоутудю по за вколицю. Ном. № 7752.

Укобло, нар. Кругомъ, вокругъ.

Уколоти, лю, леш, гл. 1) Уколоть.
Його колючки і уколять. Рудч. Ск. I. 153. 2) Наколоть. Уколи трохи трісочок.

Уколотися, люся, лешся, гл. Уколоться.

Уколошкати, каю, еш, гл. Умертвить; убить.
Злигалася з хазяїном і вкуні

уколошкали хазяїку. Мир. Пов. II. 103. Отоді то й Гарина на Орельці уколошкали, та не його одного — і других посікли на капусту. Стор. II. 9.

Уколупати. См. Уколупувати.

Уколупіти, плю, пиш, гл. = Уколупати.
Свойого вколупив би здоров'я для милого приятеля. Ном. № 9517.

Уколупувати, пую, еш, сов. в. уколупати, паю, еш, уколупаюти, нү, неш, гл. Отковыривать, отковырнуть.
Приміг би, серця вколупнув та дав. Ном. № 9517.

Уколядувати, дую, еш, гл. Заработать пѣніємъ колядокъ.

Уконатися, наюся, ешся, гл. Умориться, устать.
На то Бг темну ніч дав, жеби челядь спочивала, бо ся в полі уконала. Гол. I. 84.

Уконтентувати, вую, еш, сов. в. уконтентувати, тую, еш, гл. 1) Удовлетворягъ, удовлетворить.
Нехай же так буде, як шевць каже: перемалюю, щоб і його вконтентувати. Кв. 2) Угощать, угостить. Добрих послав тобі Господь гостей, та чим то їх уконтентуєш? К. ЧР. 245.

Уконтентуватися, туюся, ешся, гл. Удовлетвориться.

Укопати, ся. См. Укопувати, ся.

Укобпувати, пую, еш, сов. в. укопати, паю, еш, гл. 1) Вкапывать, вкопать.
Вкопали на майдані два стовпи. Поховали у лсаді і хрестика над ним не вкопали. Шевч. 508. Став, як укопаний. Ном. № 13905. 2) Только сов. в. Вырыть. Вкопай бараболі на борщ.

Укопуватися, пуюся, ешся, сов. в. укопатися, паюся, ешся, гл. 1) Зарываться, зарыться, закопаться, углубиться.
Од ворога сховався, як у землю вкопався. Ном. № 14255. 2) Вкапывая свое поле, прихватывать, прихватить чужаго.

Укореніти, ся. См. Укореняти, ся.

Укореняти, наю, еш, сов. в. укореніти, ню, ніш, гл. Укоренять, укоренить.

Укоренятися, наюся, ешся, сов. в. укоренітися, нюся, нішся, гл. Укореняться, укорениться, глубоко пустить корни.
В саду вишня вкоренилася. Грин. III. 244. Тут схизма глибоко в козацтво вкоренилася. К. МБ. II. 131.

Укоріти, рію, еш, гл. О ткани: напичавшись чѣмъ—либо, сдѣлаться твердой.

какъ кора. Так побив, що сорочка на йому вкоріла,—т. е. въ крови засохла. Черн. у.

Укоронбвувати, вую, еш, сов. в. укоронувати, ную, еш, гл. Коронувать, возлагать, возложить корону. *Змалював би я собі двоголавого, або хоть укоронованого орла.* К. XII. 33.

Укорливий, а. е. Укоризненный.

Укоріти. См. Укєрати

Укоротіти. См. Укорочати.

Укорочати, чаю, еш, сов. в. укоротіти, чую, тиш, гл. Укорачивать, укоротить, сокращать, сократить. *Та вже ж чи вкорочать свій вік, то вкорочай в шинку над бочкою горілки.* Г. Арт. (О. 1861. III. 112) *Укоротив я вам віку.* Шевч. 204 — ходи. Замедлять, замедлить шагъ. *Христя трохи вкоротила ходи.* Мир. Пов. II. 43

Укориніти ную, нєш, гл.=Уколупнути.

Укоряти, ряю, еш, сов. в. укоріти, рю, рїш, гл. Укорять, укорить. *Будеш ти мене в вірі христїянській укоряти.* АД. I. 212

Укоснїтися, нўся, нєшся, гл. Привязаться. *Сидить чернець, Богу молитися,—як укоснулись до його чорти!* Почали скушать його. Грин. II. 11.

Укосїти, шў, сиш, гл. Накосить. *Укуси, братіку, трошки трави на городі,—теляті дати.*

Укосїтися. См. Укошуватися.

Укосом, нар. Косо. *Ой знати, знати, хто з кого кпиться, здалека сїдає, вкосом дивиться.* Гол. I. 314

Укоськати, каю, еш, гл. Укrotить, успокоить, уговорить. *Сам дїд утомивсь, поки бабу укоськаз.* Грин. III 313. *Може вдвєх з Цвїркункою чи не вкоськасмо Марусї.* О. 1861. XI Кух. 20.

Укотїти, ся. См. Укочувати, ся.

Укотїтися, чўся, тишся, гл.=Окотитися (объ овцѣ). Шух. I. 141. *Барани валють вїзці, від чого ті стають кїтні і не дають молока, аж укотяться.* Шух I. 210.

Укохати, хаю, еш, гл. Потюбнїть.

Укочувати, чую, еш, сов. в. укотїти, укочў, тиш, гл. 1) Вкатывать, вкатить. 2) Укатывать, укатать. *Дорога вкочена.* 3) Вкатываться, вкатиться. *Обїдної доби саме панї вкотила, як на колесах.* МВ I.

Укочуватися, чуюся, ешся, сов. в. укотїтися, укочўся, тишся, гл. Вкаты-

ваться, вкатиться. *Покотився тоді сліпучи та й укотивсь у лисиччину норку.* Грин. I. 178.

Укошуватися, шуюся, ешся, сов. в. укосїтися, шўся, сишся, гл. Захватывать, захватить при косьбї часть чужаї, сїнокоса. *Вони укосюються в її луку.* Харьк. у.

Укрівєа, ки, ж. Кусокъ остающенїа отъ кроя матерїи. *Шпють, вишивають роги сукні; укравочки на подарочки, образочки на цвїточки.* Мет. 343. Ум. Укрівочка

Укравдїтися, даюся, ешся, сов. в. украстися, укравдуся, дешся, гл. 1) Побѣгать, избѣгнуть встрѣчи съ кѣмъ, уходить, скрываться, скрыться. *Його вона шукала—побачитись, а він укравдася, та не бачила таки.* Лебед. у. 2) Пробриваться, пробраться, прокрастися, вкрастися. *Увечерї якось укрався в сїни.* О. 1862 I. 33. *Та недосвіт перед свїтом в садочок укрався.* Шевч. 651. *Вкравлося горі.* Шевч.

Укравдєки, нар. Укравдой. *Укравдєки не роби.* НВолын у.

Україна, ни, ж. 1) = Країна. *Прибудь, прибудь, мій миленький, з україн даликих.* Пн. *Ой по горах, по долинах, по широких українках, ой там козак похажас.* Пн. 2) Україна, Малороссїя—страна, заселенная украинскимъ народомъ. *Так звєна по письменські Мала Россїя, а по народньому Україна.* К. XII. 114. *Зажурилась Україна, що нїгде прожити: гей витоптала орда кїньми малєнкії дїти.* АД. I. 73. *Як із день-години зчинилися великі вїйни на Українї.* А. II. 3. *Та немає лучче, та немає краше, як у нас на Вкраїні: та немає ляхи, та немає папа, немає унї.* АД. II. 4. *Наша дума, наша пісня, не вмре, не загине,—от де, люде, наша слава, слава України.* Шевч. 46. *Настав инший порядок на Вкраїні, як почали князьин-Русь її оберегати, з неї собі данину брати і своєю, Руською землею її називати.* К. (О. 1861. IX. *Історїя України.* 86). Ум. Українонька, україночка. О. 1862. IX. 109; 1861. IX. 9.

Українець, нця, м. Украинецъ. *Самі ж себе ми зовемо українцями, та рідну землю Україною.* К. Хм. 9.

Українка, ки, ж. Украинка *Густинї*

морок скрізь по хатах, густийший в будинках, що нема душі живої в сестрах Українках. К. Досв. 44. Ум. Україночка. Везуть (татари) волиночку, молодую Вкраїночку. АД. I. 84.

Українонька, ки, ж. Ум. оть Україна.

Україночка, ки, ж. 1) Ум. оть Україна. 2) Ум. оть Українка.

Українофіл, ла, м. Украинофилъ, любитель всего украинскаго.

Українофілка, ки, ж. Украинофилка, любительница всего украинскаго.

Українофілство, ва, с. Украинофильство.

Українофільський, а, о. Украинофильскій.

Українство, ва, с. Свойство и дѣятельность украинца въ національномъ смыслѣ.

Український, а, о. Украинскій. Народ наш український спокон-віку в хліборобстві кохався. К. Хм. 7. Як іде український козак, то й корчму минає. АД. II. 25. Поки Рось зовелась Россю, Дніпро в море летється, поти серце українське з панським не зживеться. К. Досв. 21. Шекспірови твори з мови британської мовою українською поперекладав Н. А. Кулиш. Збірники українських пісень. Левиц. Пов. 153. Українська література.

Україщина, ви, ж. Украинскій языкъ и література. Знаменитий декрет про українщину стався 18 мая 1876 року. М. XII. 126.

Україй, нар. 1) По окрانی, мимо, взлі. Ісало нани вкрай города. Ном. заг. № 130. 2) Окончательно, совсѣмъ, совершенно. Ой по-малу-малу, мій таточку, грай та не врази мого ти серденька вкрай. ЗОЮР. I. 22.

Украсівний, а, о. Изукрашенный? Зброя моя украсизая, доленька моя нещаслива. Чуб. V. 802.

Украсити, ся. См. Украшати, ся.

Украсти, ду, деш, гл. Украсть. В селі-ріді постила, а кобилу вкрала. Ном. № 535.

Украстися. См. Укрататися.

Украшати, шая, еш, сов. в. **украєти**, шуй, сійш, гл. Украшать, украсить. Червона калина луги украшає. Чуб. V. 486.

Украшатися, шаяся, ешся, сов. в. **украєтися**, шуйся, сійшся, гл. Украшать-ся, украсить-ся, прихорашивать-ся. Шейк.

Укрáяти раю, еш, гл. 1) Отрѣзати. Дружба ножа не має, нам хліба не єкрає. О 1862. IV. 6. Я вкраняв би свого живого серця. К. ЦН. 291. 2) Открыть, отрѣзати.

Укресати шуй, шеш, гл. Высечь (огня)

Укривальник, ба м. Кровельщикъ.

Укривання, ня, с 1) Накриваніє, покриваніє. Хату криємо, то се солома на вкривання. Харьк. у. 2) Укриваньє, то, чѣмъ укриваються. Ум. Укриваннячко. Пойняв я жону — холодну воду, а жовтий пісок, — то постіль моя, а чорная хмара — укриваннячко. Грин. III. 279.

Укривати, вая, еш, сов. в. **укрїти**, **укрїю**, еш, гл. 1) Укривать, укрыть, покривать, покрыть. Ой візьми ж мій жупан синій да вкрій мене. Макс. Вкривав собі хату. Рудч. Ск. II. 92. Буду тою хустиною сидельце вкривати. Мет. 23. Дніпро укрили байдаки. Шевч. 56. Солові, зозулі, райські птиці — та так і вкрили яблуньку Чуб. 2) Защищать, защититъ. Укрій, Покрово, від духа злого і чоловіка такого. Ном. 3) Покривать, покрыть (что-либо бывшее). А на мене молодую погсвір, неслава. Прибудь, прибудь, мій миленький, покрій неслазеньку! А мій милий прибуває, неславу вкриває. Грин. III. 623

Укриватися, ваяюся, ешся, сов. в. **укрїтися**, **укрїюся**, ешся, гл. Укриваться, укрыться, покриваться, покрыться. Постелився і вкрився. Ном. № 1308. Бур'яном укрилась. Шевч. 668. — п'ятами. Упасть, отъ толчка, внизъ головою. Не один і п'ятами вкрився за жарти. Г. Барв. 446.

Укривдити, джу, диш, гл. Обидѣть. К. Краш. 37. Вуйко дуже нас укривдив. Федьк.

Укрїти, ся. См. Укривати, ся.

Укришити. См. Укришувати.

Укришувати, шую, еш, сов. в. **укришити**, шуй, шиш, гл. Крошить, накрошить. Чи я сорішив, що троха вкришив? Ном. № 12226.

Укривавати. См. Укривавлювати.

Укривавлювати, люю, еш, сов. в. **укривавити**, влю, виш, гл. Окровавливать, окровавить. Чого в тебе, Янку, ручка вкривавлена? Грин. III. 617.

Укривавитися, влюся, вишся, гл. Окровавиваться. Глянь, де се ти так укривавився?

Укрівля, лі, ж. 1) Покрывало, по-

крышка. Вх. Зн. 8. 2) Покриваніє (крыши). Рк. Левиц.

Укріп, укріпу, м.—**Окріп.** Чи бачив хто з чорта м'ясо? Чорта в укріп, а чорт утік. Ном. № 2634. 2) Раст. укропъ, *Anethum graveolens*. Аян. 35. Не рости, укропе, не рости, укропе, та вище городу, та вище городу. Нп. Ум. Укріпець.

Укріпіти. См. Укріпляти.

Укріпляти, ляю, еш, сов. в. укріпити, плю, піш, гл. Укрѣплять, укрѣпить. Укріпив, як Бог черепаху. Ном. № 7503. Твоя правниця його віти навіки міцно укріпляла. К. Цсал. 187. Зіма вже морозами кріпкими укріпила. МВ. II. 25.

Укро, нар. Трудно, тяжело. Шух. I. 81.

Укробіти, рою, іш, гл.—**Украяти.**

Укрутіти, ся. См. Укручувати, ся.

Укруть, нар. Вмигъ, сразу. Вкруть Кульбашний кинувся б назад до чумацького табору. О. 1861. X. Кух. 24.

Укручувати, чую, еш, сов. в. укрутити, ч'ю, тиш, гл. 1) Ввинчивать, ввинтить. 2) Вматывать, вмотать, заматывать, замотать, обвязывать, обвязать. Прив'язав його плечима до того стовпа. Добре вкрутив його. Грин. II. 3. Та як укрутив у хвіст руку,—давай мірять. Рудч. Ск. I. 3. 3) Отрывать, оторвать. Укрутити носа, хвоста. Сбить сп'ясы. Ном. № 4174. 4) Впутывать, впутать (въ дѣло).

Укручуватися, чуюся, ешся, сов. в. укрутитися, ч'юся, тишся, гл. 1) Ввинчиваться, ввинтиться. 2) Заматываться, замотаться, запутываться, запутаться. Рій (бжолі) укрутиться в коси. Мил. 8.

Укувати, укую, ёш, гл. Заковать, оковать. Скажу тебе в кайдани укувати. Гол. Білі ніженки в кайдани укували. АД. I. 82. 2) Сковать, наковать. Вкуй кілька цвяхів. Як мама не вділила, то коваль не вкує, т. е. если вѣтъ природныхъ способностей, то искусственно ихъ не создать. Вас. 209.

Укукобити, блю, биш, гл.—**Окукобити.** Хата виведена була по вікна, а то я її до пуття укукобила й доповчила. Харьк. г.

Укупіти, плю, пиш, гл. Кушитъ. Укупимо собі золотого човна. Чуб. III. 388.

Укупітися. См. Укуплятися.

Укупі, нар. Вѣѣсть. Росли собі укупі. Чуб. Укупи били ляхів, укупі терпіли всякі пригоди. К. ЧР. 71. Чи є що краще, лучче в світі, як укупі жити! з бра-

том добрим добро певне познать, не ділити. Шевч. Ум. Укупоньці, укупочці, укупці. Сидівши вкупоньці, мовчали. Мкр. Г. 66.

Укуплятися, ляюся, ешся, сов. в. укупітися, плюся, пишся, гл. Черезъ покупку земли врѣзываться, врѣзаться своими владѣніями въ чужія владѣнія. Вкуплятися в чужій ґрунта. 2)—у парубки. За тоекратное угощеніє парней водкою получать, получить доступъ въ ихъ среду. Мил. 60.

Укупоньці, укупочці, укупці, нар. Ум. отъ укупі.

Укуріти, ся. См. Укурювати, ся.

Укуріти, рію, еш, гл. Запылиться, задымиться. Камінюка нависла, вкуріла, а хатина тулиться під нею, як сирота під тинню. Св. I. 213. Вкурів хліб дуже, а в мішку був. Канев. у.

Укурювати, рію, еш, сов. в. укуріти, рю, риш, гл. Запыливать, запылить.

Укурюватися, рююся, ешся, сов. в. укурітися, рюся, ришся, гл. Пылиться, запылиться. Як не вкрити хліб, то вкуриться. Харьк. у.

Укусіти. См. Укушати.

Укусітися, ш'юся, сишся, гл. Укусить себя. Укусив за язык, та й мовчи. Ном. № 1126.

Укусн'ути, н'у, н'еш, гл. Куснуть разъ. Як укусне один (вовк).

Укутати, ся. См. Укутувати, ся.

Укутувати, тую, еш, сов. в. укутати, таю, еш, гл. 1) Окутывать, укутать, обворачивать, обвертнуть. Боги вуктані самими вишиваними рушниками. Г. Барв. 180. 2) Только сов. в. Выпить, съѣсть. Вишнівки з кварту укутали. Котл. Нп. 347. Укутали за 'дин день цілий хліб Кролев. у.

Укутуватися, туюся, ешся, сов. в. укутатися, таюся, ешся, гл. Закутываться, закутаться. Укутався рядном та й лежить. Черниг. у.

Укучитися, ч'юся, чишся, гл. Наскучить, надоѣсть. Добре ніколи не укучиться. Ном. № 1712.

Укучно, нар. Вкучно мѣ. Мнѣ наскучило, надоѣло. Вх. Зн. 8.

Укушати, ш'аю, еш, гл. 1) Ъсть. Будеш ти в мене хліб сіль вкушати, маленькі дѣтки доглядати. Нп. 2) Употребить только сов. в. : укусити, ш'у, сиш. Він і вкусить, і меду дасть. Ном. № 3056. Гадю-

жа хоч не вкусить, то засичить. Ном. № 2878.

Улагоджувати, джую, еш, сов. в. **улагодити**, джу, диш, гл. 1) Улаживать, уладить. 2) Усмирять, усмирить, укрощать, укротить, успокаивать, успокоить. *Злого ласкою більш улагодил, як сваром.* Котл. МЧ. 441.

Улад, нар. 1) Стройно; в'я табть. *Влад співають гімн.* Шевч. 604. 2) = **Уладу**.

Уладити, джу, диш, гл. = **Уладнувати**. *Тут як би владить так, щоб який-небудь неборак не здумав шелесту зробити.* Гліб.

Уладіти, дію, еш, гл. = **Владіти**. *Нащо ж мені, добродію, людьми уладіти?* Грин. Ш. 615.

Уладнати, днаю, еш, гл. 1) Уладить. 2) Поладить. *Ніяк не владнають.* Лохв. у.

Уладнувати, ную, еш, гл. = **Уладна-ти** 1.

Уладнуватися, нуюся, ешся, гл. Снарядитися.

Улазити, жу, виш, сов. в. **улізти**, зу, зеш, гл. 1) Влѣзати, влѣзть, пролѣзати, пролѣзть в' середину чого. *Влізла баба в нерет,—ні назад, ні наперед.* Ном. № 10086. *У чужу душу не влізеш.* Ном. № 6138. *Є в глеку молоко, та голова не влізе.* Посл. 2) Входити, войти. *Уліз у воду.* Ученики улізли зараз у човен. Єв. І ХХІ. 3. 3) Помѣщатися, помѣститися. *В один мішок не влізе.* Харьк. у.

Улазитися, жуся, вишся, гл. Влѣзати, помѣщатися. *Голова від Бога, а литка скарбова: бий скільки влазитися.* Ном. № 1285. *В шкіру не влазишся.* Ном. № 13917.

Улазливий, а, е = **Улізливий**. Желех. **Улазний**, а, е. Тоть, в'я который влазять. *Влазний погріб.* Міусск. окр.

Уламок, мву, м. Обломок, отломок. *Взяв він уламок од чистого золота.* Щог. В. 152.

Улан, на, м. Улань. Чуб. V. 94. *А в уланах добре жити, довбешкою воші бити.* Нп. Ум. **Уланин**, **уланчик**, **уланчик**. Ном. № 811. Грин. Ш. 194.

Уланенко, ка, м. Сын'я улана. Шейк.

Уланів, нова, ве. Принадлежащий улану. Шейк.

Уланик, ка, м. Ум. оть улан.

Уланин, на, м. Один'я улань. *Ой нема, нема того уланина, та що я 'го любила.* Год. І. 270.

Уланчик, чека, м. Ум. оть улан.

Уланський, а, е. Уланский. Шейк.

Уласкавити, ся. См. Уласкавлювати, ся.

Уласкавлювати, влюю, еш, сов. в. **уласкавити**, влю, виш, гл. Умилостивляти, умилостивити.

Уласкавлюватися, влююся, ешся, сов. в. **уласкавитися**, влюся, вишся, гл. Умилостивлятися, умилостивитися. *Не журись! Може ще батько власкавиться—він же тебе жалює.* МВ. Ц. 112.

Улатати, таю, еш, гл. Наложити заплату. *Влатати треба старий кожух.* Харьк. у.

Улаштувати, тую, еш, гл. Придѣлать, пригнать. *Клин улаштував у стіл так гарно, що й не знає.*

Улегці, нар. Налегкѣ.

Улегчати, чаю, еш, сов. в. **улегчити**, ч'ю, ч'іш, гл. Облегчать, облегчить.

Улежати, жу, жиш, гл. Прележати пзвѣстное время: вылежати. *Денис не влєжить, не всидить і не постоїть на одному місті.* Кв. *Нідє і хліба кусок не влєжить.* Ном. № 12223. *Та вже нехай хоч розіпнуть, а я без вірні не улежу.* Шевч. 444.

Улежатися. См. Улежуватися.

Улежуватися, жуся, ешся, сов. в. **улежатися**, жуся, жишся, гл. Уложиватися, уложаться. *Груша добре влєжалась.*

Улекшати, шаю, еш, сов. в. **улекшити**, ш'ю, ш'іш, гл. = **Улегчати**, **улегчити**. *Циганочка потішала, влекшала ссрденью.* Млак. 90.

Улелєкати, каю, еш, гл. Заморить, уморить, умертвить. *Змія, звісно, улелєнав.* Грин. Ш. 236.

Уленути, н'ю, н'еш, гл. = **Улетіти**. *Одчини мені оконечко, до я й улену.* Чуб.

Улень, **ульня**, м. = **Улік**. Ном., стр. 294, № 139.

Улєсливий, а, е. Лъстивый, вкрадчивый. *Чоловик улєсливий.*

Улєсливість, вости, ж. Лъстивость.

Улєсливо, нар. Лъстиво.

Улєстити. См. Улєщати.

Улетіти. См. Улітати.

Улєщання, ня, с. Задабриваніє, умасливаніє; вкрадчивия, лъстивия рѣчи. *Годі тобі, стара воркотуха: твої улєщання ще гірш засмутили панію.* Стор. Ш. 216.

В його слові улещання, а ні крихти правди. К. Псал. 21.

Улещати, щāju, еш, сов. в. **улестити** **улещу́**, **стиш**, гл. Умасливать, умаслить. задабривать, задобрить, ублажать, ублажить. Язиком його улещати, в серці иншу думку мати. К. Псал. 25. Як її не улещав, а не сестіла зостатися. Стор. М. Пр. 28. Стали улещати чоловіка, щоб він заночував у них. Стор. І 71.

Уліва, ве, ж. Прозальної дождя. Бурхали із-під неба влизи, і жмари голо- сом гукали. К. Псал. 176.

Уливати, ваю, еш, сов. в. **уліти**, **улію́**, **улієш**, гл. 1) Вливать, влить. Влив йому в рот живущої води, він і ожив. Рудч. Ск. І. 128. 2) Обливать, облить, по- лить. Влита слізьми. МВ. (О. 1862. І 81). Треба землю крів'ю влити, щоб на- чала вона родить. Щог. Сл. 4. 3) Убі- гать, убіжжати быстро. Пес уливав. Вх. Зн. 73.

Уливатися, ваюся, ешся, сов. в. **улі- тися**, **уліюся**, **лієшся**, гл. Вливатися, влитися. 2) Впадати, впасть (о р'єкѣ). 3) Обливаться, облиться. Вона усе слю- зами вливалася. МВ. (О. 1862. І. 73).

Улінути, ну, неш, гл. Влетѣть. В чет- верте віконце ангел влинув, на престолі став, слізку вронив. Чуб. III. 434.

Улину́ти, ну́, не́ш, гл. Влечь (однокр.) Мнж. 193.

Улипати, паю, еш, сов. в. **уліпнути**, **пну**, **неш**, гл. 1) Прилипать, прилигнуть. 2) Только сов. в. Объ одеждѣ, обуви: впол- нѣ прійтись, какъ разъ быть впору. При- миряють той черевичок,—а він так і влип: як там був. Рудч. Ск. II. 48.

Уліти, ся. См. **Уливати**, ся.

Уліво, нар. Вліво.

Уліворуч, нар. = **Уліво**.

Уліжний, а, е. Удобный для лежання

Уліжно, нар. Удобно для лежання. Хоч не в'їжно, так уліжно. Ном. № 10387

Улізливий, а, е. Навойливый, надо- бливый. Желех

Улізти. См. **Улазити**.

'Улій, **улія**, м. = **Вулій**. Ум. 'Улійок. Но- венькі улійки лаптує на нові рої. Г. Барв. 144.

'Улік, **ка**, м. = **Вулік**. Ведмідь цілий улік меду припер. Рудч. Ск. II. 15.

Уліпати. См. **Уліплювати**.

Уліплювати, плюю, еш, сов. в. **улі- пїти**, **плію́**, **пиш**, гл. 1) Вліплювать, влі- пить, вклеивать, вклеить, вставити, впа- вить. На те мати вродила, щоб дізна- ти, любила, чи ні, вона влипла. Ном. № 1335. Так хороше залип, як буре не влипли. Ном. № 10130. Влипли Бог душу, як і ния. Ном. № 2915. 3) Понадати, понасти. Як ув око влипли. Ном. № 11356. Оди- сон ніколи не змигить, як до ока вли- Харьк

Улітати, таю, еш, сов. в. **улетіти**, **чу́- тіш**, гл. Влетать, влетѣть.

Уліті, нар. Лїгомъ. Вліті і кача- працька, а взімі і Тересю не береться. Ном. № 552. Хто вліті гайнує, той взі- мі голодує. Ном. № 558.

Улітку, нар. = **Уліті**. Влітку день— год. Ном. № 555. Як би влітку на пан- щину не ходила, так сказати б, що чі- себе недуг натягала. Ном. № 13176.

Улічити, чу́, чиш, гл. 1) Отсчитать. 2) Обчестися. Другим ще докладали ли- тку, а тут одного яйця нема до сотні— влигла я. Новомоск у. (Залюб.). 3) Влі- чить. Щоб серце улічити, тра коз на- любити. Гол. І. 331.

Улляти, **улію́**, **лєш**, гл. = **Улити** Кра- сний, як го з воску улляв. Ном. № 13146.

Улові, **вів**, м. Лови́ва, охота. Не туди собак годують, як на влови йдуть. Ном. Ой поїдем на влови, на влови, то- варишу мій! Ном. № 14148. Нема мого пана дома, поїхав на влови. Нп.

Уловіти, **влію́**, **виш**, гл. Поймать. Ли- сичка... так уже йому служить: уло- вить де курочку, то сама не їсть, а йому принесе. Рудч. Ск. І. 24. Ні тобі удку та піді собі риби влови. Рудч. Ск. II. 86

Уловітися, **влієся**, **єшся**, гл. Поч- матися. Нехай вловіться в темена, що на мене потан ставив. К. Псал. 81

Улбга, **гя**, ж. Впадина, углублені. Угор. Улбги. Каменныя котловини. амфи- театральнаго вида, въ юговосточной вѣтви гатицкихъ Карпатъ. Шух. І. 3.

Улбгистий, а, е. Неістобообразный, з впадинами.

Улбогвина, **ни**, ж. Впадина, котловина, ложбина.

Улбгий, а, е. Ровный, плоскій безъ возвышеній. Улоге поле. Улоге землице **Улбга гора** Гора съ некрутымъ подъемомъ Вх. Зн. 73.

Уложина, ни, ж. Низменность.

Уложити, жу́, жиш, гл. 1) Вложить. Вложив Бог душу, як в грушу. Пом. № 2912. Тільки нашого, що в душу вложено. Пом. № 12122. См. Укласти. 2) Напасть. І жупана на тебе як слід не вложили. О. 1861. III. 17.

Уложитися, жу́ся, жишся, гл. 1) Уложиться. Торбо, торбо, укладайсь! Вона и уложиться. Рудч. Ск. II. 137. 2) Улечься. Яна вже уложилася слабая і стогне. Чуб. См. Укладатися.

Улолѣкати, каю, еш, гл. = Улелекати. Пом. № 11126.

Уломѣти, млю́, миш, гл. 1) Отломать. 2) Сломать. Як до тонкого дерева вчепитися, то і вломить. Грин. III. 508. Мені мало рук не вломили, а ти мовчиш. МВ. (О. 1862. III. 70). Побіг, як нѣгу вломив,—скоро побѣжалъ. Миж. 162. 3) Броситься въ сторону. (Вовк зайця) от-от нажене; от заецъ убік як уломить,—вовк і останется. О. 1861. V. 59.

Уломи́тися, млю́ся, мишся, гл. 1) Отломаться. 2) Сломаться. Я на неї задивився—віз мені уломився. Нп. Всь йому вломилась. Г. Барв. 177.

Уломок, мну и мѣа, м. 1) Отломокъ. 2) Слабый, безсильный человекъ. Хиба ти вломок, що не підіймеш цього мішка.

Улонька, ки, ж. Ум. отъ улицы.

Улошний, а, е. Уличный. Хто його знає,—чи то його прізвище зроду таке, чи улошне. Г. Барв. 516.

Улузи́тися, ну́ся, нѣшся, гл. Податься, подвергнуться порчѣ. Підосива і не влузнулася, а переди порвалися. Черниг. у. Год уже замужем, а здорова і не влузнеться. Г. Барв. 258

Улукоме́тити, шѣчу, тиш, гл. Убить, застрѣлить. Миж. 193

Улу́пати, плю́, пин, гл. 1) Отколоть, отковырнуть, отлунить. Мій кін сивенький на камінь не ступить, камєня не влупить. Лукаш. 169. Серця б улутила та матінку купила. Мил. 205. 2) Ударить. А він його здоровенною булавою як улупить, то так і вжєне в землю. ЗОЮР. II. 72. Ще будем по закону судити, що тобі в спину влунити. Грин. III. 565. А як влунить чортяку грїм, забє його. Драг. 44. 3) Побѣждать быстро. Як повернеться назад та як улує до ями. ХС. III. 56.

Улуча́ти, ча́ю, еш, сов. в. улу́чити, чу́, чиш, гл. 1) Попадать, понасть въ цѣль.

Коли чи бє, то вже влучає. Когл. Ен. IV. 65. Не влучила Лемєрівна в нїжєньку, та влучила Лемєрівна в сердєнько. Мет. 285. 2) Попадать, понасть куда, наїти путь. Я не влучу до вас заходити. (Стрижевск.). 3) Умѣть, съумѣть что сдѣлать. Як не влучиш і жєму дати свого дання, то марно и вона житимє. Г. Барв. 536. 4) Успѣть замѣнить, успѣть прослѣпить. Він кинус на нас палицю—ми пили всі укупоцї—а ми розбїглись по дорогах—не влучила я куди яка з нас і побїгла. Павлогр. у.

Улучен, улу́чний, а, е Мѣткій. Бог хоч не скорєн, так улучєн. Пом. № 47.

Улучити. См. Улучати.

Улу́чний. См. Улучен.

Улу́чність, ности, ж Мѣткость. Желех.

Улу́чно, нар. Мѣтко.

Улу́щити, щу, щиш, гл. Сильно ударить. Желех.

Улюбѣти, ся. См. Улюбляти, ся.

Улю́бленець, нця, и Любимецъ. Ум. Улю́бленчик. Любимчикъ. Бабуся не знає вже, чим свого коханого улю́бленчика вшанувати. Г. Барв. 502.

Улю́блений, а, е Любимый, возлюбленный. Пані моя, пані моя, пані влю́блена. Мет. 122.

Улю́бляти, ля́ю, еш, сов. в. улю́бити, блю́, биш, гл. 1) Только несов. в. Должубливать. Не конєшне вона влю́бляла, як до чоловіка трапиться гїсть. МВ. (КС. 1902. X. 143). 2) Только сов. в. Полюбить. Дуже вже цього хлопця улю́била. Змїєв у. Голуба убив, голубку влю́бив. Чуб. V. 246. Я улю́бив що. Мнѣ понравилось что-нибудь. Дав нам привєлей осягти під город поля, гаї і сіножаті, які сами улюбимо. К. ЧР. 225.

Улю́блятися, ля́юся, ешєя, сов. в. улю́битися, блю́єся, бишєя, гл. Влю́бляться, влюбиться. Був собі парубок і влюбився він у дівчину. Рудч. Ск. I. 78. Ой як влю́блявся парєнь на дві дівки, да вибрав—котора вірнійша буде. Рудч. Ск. I. 184.

Улю́тува́ти, ту́ю, еш, гл. Впаять.

Уляга́ти, га́ю, еш, гл. Мчаться (о лошадахъ, охотн. собакахъ, волкахъ). Стриже сїрєнький (заецъ) степом, тільки хвостиком киває, вона (собака) за ним так і уляга, так. здається, от от ухопить. Греб. 403. Шість чоловіка вовків як на-няли одного зайця один біжить., а да-

лі другий яь уляже: от-от нажене. О. 1861. V. 69.

Улягáтися, га́юся, ешся, сов. в. **уляг-т́ся, жуся, жешся**, гл. Улега́ться, улечь-ся. На піску улігся, та думка спати не дала. Котл. Ен. V. 6. Лихо... в самім серці й уляглося. Шевч. 553. І хвилі вляжуться, мовчить німа безодня. К. Псал. 251.

Уля́гова, уля́гома. См. Лягова, лягома.

Уляго́вина, ни, ж. = Улоговина. На вулиці скрізь по уляговинах стоїть вода. Чохв. у.

Улягт́ся. См. Улягáтися.

Улякáтися, ка́юся, ешся, сов. в. **уляк-н́тися, н́ся, вешся**, гл. Пуга́ться, испуга́ться. Та тоді й улякнувся: Боже мій, що я наробив! Грин. III. 587. Ой як дівча ся улякло, на коліна пред ним клякло. А ти, дівча, не влякайся... Гол. I. 235.

Уля́пати, ся. См. Уляпувати, ся.

Уля́пувати, пую, еш, сов. в. **уля́пати, паю, еш**, гл. Обрызгива́ть, обрызга́ть, забрызга́ть.

Уля́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. **уля́патися, паюся, ешся**, гл. Забрызгива́тися, забрызга́тися.

'Ум, ума́, м. Умъ. Багато ума, та в кишені кат-ма. Ном. № 1553. Не при умі. Не въ своемъ умі. Розум не вернувся. Така вона стала якась—не при умі. МВ. I. 102. З добра́ ума́. По добру. Іди ж мені, кажу, з хати з добра ума, а то он бач—кочерга. Сим. 131. Ума́ вивідувати. Узнава́ть образъ мыслей, спраши́вать, разузнава́ть. О, се такий пан, що ма-буть ума вивідує. Черк. у. Ум. Уме́ць. умб́чок.

Ума́зати, ся. См. Умазувати, ся.

Ума́зувати, зую, еш, сов. в. **ума́зати, жу, жеш**, гл. 1) Пачка́ть, запачка́ть. Умаза́ть морду їх мазкою. Котл. Ен. V. 62. 2) Вла́плять, вла́пнть (въ стіну при мазанні глиною). Вмазала люстерко в стіну.

Ума́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **ума́затися, жуся, жешся**, гл. Пачка́тися, запачка́тися.

Ума́їти. См. Умаювати.

Ума́літи, ся. См. Умаляти, ся.

Умалю́вати, ќю, еш, гл. Умень-шити. Желех. (Ігн. з Никл., Казки 13).

Умал́яти, ля́ю, еш, сов. в. **умал́яти,**

лю́, ліш, гл. Умалять, умалить, умень-шать, уменьшити, сокраща́ть, сократить. От тобі наука: не ходи на двір без дру-ка,—свиня звалить і віка умалить. Ном. № 7094. Чи я її по личеньку вдарив, чи я її здоров'я умалив? Мел. 271.

Умал́ятися, ля́юся, ешся, сов. в. **умал́ітися, лю́ся, лишся**, гл. Умаляться, умалитися, уменьшаться, уменьшиться. Умалилося щире серед людської громади. К. Псал. 24. Хоч і вмалитися подать, та не дуже. Валков. у.

Умані́ти. См. Уманювати.

Умані́житися, жуся, жишся, гл. Уто-миться. Кролев. у.

Уманю́вати, нюю, еш, сов. в. **умані́ти, ню́, ниш**, гл. Заманива́ть, замани́ть.

Умасті́ти, щу́, стіш, гл. Умасли́ть, обмасли́ть, обмаза́ть.

Умасті́тися, щу́ся, стішся, гл. Об-маслиться, обмазаться. Це вмастивсь, на-че сатана в болото. Ном. № 7649.

Уматері́ти, рію, еш, гл. Окрі́пнуть, возмужа́ть. Як уматеріє, буде віл добрий. Міусс. окр. Нехай він уматеріє, узнає все—як коло чого ухажда́тися. Борз. у. Дівкою така була собі непоказна, а піш-ла заміж, тепер уже вматеріла. НВол-ын. у.

Уматерні́ти, нію еш, гл. = Уматері́ти.

'Умати, умаю, еш, гл. Рі́шати умомъ? Чоловік думає, а Бог умає. Ном., стр. 281, № 82.

Ума́х, нар. Вмигъ, быстро. Нарядилась вмах. Котл. Ен. VI. 81.

Ума́ювати, ума́ю, еш, сов. в. **ума́їти, умаю́, іш**, гл. Убира́ть, убра́ть зеленю, цві́тами. Мою душу, мов до шлюбу дів-чину, вла́їли. Млак. 38.

Уме́дити, джу, диш, гл. Основное за-значеніє повидимому: уластити медомъ; встрі-чено только въ переносномъ, ироническомъ значенні о плохомъ приготовленні. На сто-лі окрасе́ь хліба, та так його мудро-спрепечайка умедила, що йому й шко-ринка на палець одстала. Миж. 108.

Умелига́ти, га́ю, еш, гл. = Умережити 2. Поїла вона все, що було на по́ввіррі, на-віть шкарбани старі і драну святину умелигала. Грин. II. 210.

'Умен, ўмна, нє = Умний. Сумир умен. Ном. № 3276.

Уменша́ти, ша́ю, еш, сов. в. **уменши́ти, шу́, шіш**, гл. Уменьша́ть, уменьши́ть.

Уменша́тися, ша́юся, ешся, сов. в.

уменьшѣтися, шѹся, шѣшся, гл. Уменьшѣтися, уменьшѣтися. *Зачала ся жовнарева мошонка вменшати.* Гол.

Умерѣжити, жу, жиш, гл. 1) Укра-
сити узорами. 2) Уплестъ, състѣ. *Сѣм пир-
оѣв умережу ты ляжу—полежу.* Харьк. у.
*Сей кусок як умережиш, так і пѣч пе-
редлежиш.* Пом. № 12203.

Умерлѣць, умерцѣ, м. Мертвецъ. Же-
лех.

Умерлий, а, е Умершій *Поможе, як
умерлому кадило.* Пом. № 5668. *Порить,
як за умерлого душу.* Пом. № 14046.

Умерлийн, лѣн, ж. мн. Актъ смертн
и сопряженныя съ нимъ нар. обряды. Рк.
Левин. *А що похорон. хрестини, вмер-
лини, то я (дяк) одправляю.* Грин. III. 577.

Умертвѣти, влѹ, виш, гл. Умертвить.
*Ходив (упири) у село і умертвив паруб-
ка одного і дѣвку.* Грин. II. 99.

Умерти. См. Умірати.

Умертися, умерѣтися, гл. безл. Умо-
реть. *Умреться, так все минеться.* Пом.
№ 2433.

Умерчик, ка. м. = Умерлѣць. Желех.

Умести, тѹ, тѣш, гл. Замести, занести
(свѣгомъ). *Стоить копиця на току, тѣ-
ки верх видно, а то вся вметена.* Черн. г.

Уметѣти, тѣю, еш, гл. Вбросить. *На
Свиридона лякають у садку дерево соки-
рою і приказують: „як не родитимеш,
то зрубаю і в пѣч уметаю“.* Грин. II. 21.

Уметѣти. См. Умічати.

Умѣць, умцѣ и умцѹ, м. Ум. отъ ум.
У його умцѹ за дурну вѣцѹ. Пом. № 6262.

Умивальний, а, е. Умывальный. *Моя
умивальна чаша.* К. Псал. 137.

Умивальниця, цѣ, ж. Умывальникъ.
Ісус налив води в умивальницю. Ев. I.
XIII. 5.

Умивання, ня, с. Умываніе. Ум. Уми-
ваннячко. *Вибілило личко умиваннячко.*
Чуб. III. 145.

Умиваний, а, е. Умытый. *Наша Галя
як краля,—та душа не вмивана.* Пом.

**Умивати, вѣю, еш, сов. в. уміти, умію,
еш, гл.** 1) Умывать, умыть. *Умивай же
лїе личко дрібними слѣзами.* Шевч.
*При одній свѣчі личенько вмивав, при
другій свѣчі шатоньки вбїрав.* Гол. *Ввійшла
в хату, Катерина їй ноги умила.* Шевч.
114. *Вмивати рѹки від чѣго. Оказуваться
отъ чего. Теперка вмивають руки від по-
ли, а потому буде казати, що поля не-
ма.* Камен. у. 2) Сносити, снести водою.

*Як вода вмила (що, ного). Исчезъ безъ
слѣда.* Рудч. Ск. I. 81.

**Умивѣтися, вѣюся, ешся, сов. в. уміти-
ся, уміюся, ешся, гл.** Умываться, умыть-
ся. *Вмивайся, молися та за хлѣб бери-
ся.* Пом. № 4114. *Лебѣдь буде купатися,
а лебѣdochка вмиватися.* Нп. *Так і вми-
ється слїзоньками.* МВ. (О. 1862. III. 49)

**Умикати, кѣю, еш, сов. в. умкнути,
кнѹ, нѣш, гл.** Убѣгать, убѣжать, уходить,
уйти, удрать. *Ставайте отам, бо тудю
зовк умикатиме.* Волын. г. *Тоді хоч уми-
кай із хати.* О. 1861. III. 87. *Та й
з хати сам умкнув.* Г. Арт. (О. 1861.
III. 82).

Умикѣтися, кѣюся, ешся, гл. Вмѣши-
ваться. *Я вже в діло до сестри та бра-
та і не умикалась.* Рк. Левин. Миргор. у.
Слов. Д. Эварн.

Умикнути, кнѹ, нѣш, гл. Съѣсть. *Як
вони (воли) в чене умикнули за весь
день хоч отаке стебло, то най мені очі
з лоба вибєре, а ти кажеш: худі! хиб
за день не похуднуть.* Каменец у. (Ло-
бод.).

Умілити, лю, лиш, гл. Взмылить (ло-
шадѣ) *Умиливши добре коня і поверта
до нас.* Стор. II. 22.

Умилосѣрдѣти, джу, диш, гл. Уми-
лостивить, умилосердить, сдѣлать мило-
серднымъ. *Робитиму, робитиму поки
сили... Може вгожу, може вмилосерджу.*
МВ. (О. 1862. III. 62). *Устав тоді Фі-
нес і вмилосердия Бога,—минули болесті,
не мерли бїльше люде.* К. Псал. 246.

Умилосѣрдѣтися, джуся, дишся, гл.
Умилосердствоваться, умилостивиться. *Су-
се, Сину Божий, відпусти нам грѣхи.
а умилосердися над нами.* Kolb. II. 284

Умилостѣвити, влѹ, виш, гл. Уми-
лостивить, сдѣлать милостивымъ. *Щоб його
як-небудь умилостивити, вклонився йому.*
Стор. I. 149.

**І Уминати, нѣю, еш, сов. в. уміяти,
умнѹ, нѣш, гл.** 1) Выминать, вымять, из-
мять, умять. 2) Уплетать, уплестъ. *Так
уминає, що аж за ушима лящить.* Грин.
I. 125. *Лев, уминав за снїданням ягня.*
*Глїб. Сижу собі в кінці стола, курча
уминаю.* Чуб. V. 655. *Не журиться
Антін об тїм: батько вмирає, а він бли-
на вминає.* Пом. № 4997.

**II. Уминати, нѣю, еш, сов. в. уминѹ-
ти, кнѹ, нѣш, гл.** 1) Проходить, пройти
мимо. 2) Пропускати, пропустить, опускати,

опустити. *Повісти, як усе було—не вми- ни нічого.* МВ. II. 149.

Умисел, слуг. м. **Мысль**. Став лях бутурлак дорогої напипки пити-підпи- вати, стали умисли козацьку голову кльшника розбивати. АД. I. 212.

Умисляти. См. **Умишляти**.

Умисне, нар. Умышленно, нарочно. *Випитувала вона усе те умисне, щоб чоловіка свого піймати.* Грин. II. 101.

Умисний, а, е. Умышленный, нарочный. Шейк.

Умитель, нар. Въ клочки, въ дребезги.

Уміти, ся. См. **Умивати**, ся.

Умич, ча, м. Раст. Nymphaea. Вх. Пч. II. 33.

Умишляти, ляю, еш, сов. в. **умисля- ти**, лю, лиш, гл. Придумувать, приду- мать, задумувать, задумать. *Вони на пра- вих умишляють. безвинного судом осу- дять.* К. Псал. 219.

Умілий, а, е. Умѣлый, искусный. *Уре- чах не сунься за вмілими. Ув умілого й долото рибу ловить.* Ном. № 6019.

Уміло, нар. Умѣло, искусно.

Умінний, а, е=Умілий. Желсх.

Умірати, раю, еш, сов. в. **умірати**, умру, рэш, гл. Умирать, умереть. *Коли вмірати, то вмірати,—то все треба день стеряти.* Ном. № 4268. *Хто за віру умірає, той собі царство заробляє.* Ном. № 1. *Щоб я вмер, коли неправду кажу.* Ном. № 932. *Хто вмер, той кая- тиметься,—такої хорошій сонечний день.* Ном. № 603. *Вона вмерло—води! Она сильно, до смерти хочеть води.* Харьк. у.

Умірачка, ки, ж. Морь среди людей, смерть. Мнж. 177.

Умірущий, а, е. Умирающий. *Не на вмі- рущого! Не предвѣщаєть смерти кому-ни- будь.* Ном. № 312.

Умірати, ряю, еш, гл. Не домѣрить. *Не скачить сажнем, а то ви або умі- рите, або намірйте.*

Умісѣти. См. **Умішувати**.

Умістіти, ся. См. **Уміщати**, ся.

Умітати, таю, еш, сов. в. **уместі**, тѹ, тѣш, гл. 1) Вметать, вместе во что. 2) Вы- метать, выместь. *Красно вметено перед світлоньков.* Гол. IV. 44.

Умітенінко, ка, с.=Умѣтене. подві- ренько. См. **Умітати** и **подвіренько**. *На вмітенінку красно вметено, красно вме- тено перед світлоньков.* Гол. IV. 14

Умічати, чаю, еш, сов. в. **уметѣти**,

мечѹ, тіш и умітѣти, мічу, тиш, гл. *Замѣчать, замѣтить, примѣтить* *Кожу ж вам—не вмітив їх гаразд—в чому одіті, а так—довга одежа.* Новомоск. у. (Залюб.). *Я не вмітив, чи була вона п'яна, чи ні.* Екат. у. (Залюб.). *Я не вмічала, чи були там сліди,—мені й байдуже.* (Залюб.). *Швидко бігли,—затим не мож- на було їх умітѣти, які вони були собі на вид.* Новомоск. у. *І Пилипиha вже вмічати почала, що дома він не гово- рить і смутує.* МВ. II. 174.

Уміти, умію, еш, гл. Умѣть. знать. *От- тут тобі, моя доле, оттут пропадати, що не вміла, що не вміла мене шанува- ти.* Мет. 13. *Вміли-сте, кумцю, вари- ти, та не вміли давати.* Ном. № 11967. *Сказала б казки—не вмію; сказала б приказки—не смію.* Рудч. *Хто не зазнав зла, не вміє шанувати добра.* Ном. № 2203.

Умітний, а, е Умѣтний. Шейк. Левч. 84.

Уміцнѣти. См. **Уміцняти**.

Уміцняти, няю, еш, сов. в. **уміцні- ти**, ню, ніш, гл. Укрѣплять, укрѣпить.

Умішати. См. **Умішувати** 2.

Умішувати, шую, еш, сов. в. **умісѣ- ти**, шѹ, свш, гл. 1) Вымѣшивать, вымѣ- сить (тѣсто). 2) сов. в. **умішати**, шаю, еш. *Примѣшивать, примѣшать.*

Уміщати, щаю, еш, сов. в. **умістіти**, щѹ, стиш, гл. Помѣщать, помѣстити. *Змієв. у. Не вмістити тобі в серці нової науки.* К. Досв. 33.

Уміщатися, щаюся, ешся, сов. в. **умі- стѣтися**, щѹся, стишся, гл. Помѣщатися, помѣститься. *Пита чорта: як ти туди вмістився в пляшку?* Ном.

Умкнѹти. См. **Умкнати**.

Умлівати, ваю, еш, сов. в. **умліти**, лію, еш, гл. 1) Млѣть, обомлѣвать, обо- млѣть. *Не бачила сова сокола: як уздріла, аж умліла.* Ном. № 4374. *Як уздріла Ганнусенька, на ніженках умліла.* Гол. *А в козака серце умліває, а в дівчини — кров'ю окипає.* Ни. *З жалю умліває.* *З голоду умліває.* Рудан. I. 82. 2)=Упрі- вати 2. *Борщ умлів уже добре.* Мирг у. Слов. Д. Эварн.

Умний, а, е=Розумний. *Умні люди пішком ходять, а дурні їздять.* Ном. № 11372.

Умниця, ці, ж. Умница. *Умниця, хва- лить вся улица.* Ном. № 13794.

Умнозі, нар. Вь большомъ количествѣ. *Не гнѣвайся, тещю! Не умнозі зять їде, не баіато бояр везе: ой сто коней верхових, а сіидесят воезових.* Мет.

Умняти, умнѹ, нѣш, гл.=Ум'яти. *Подала курку, воки її умняли.* Мнж. 92.

Умѡва, ви, ж. Уговорь, условіе, договѡрь. *Ном. № 14062. Посила зробить умову, як за́втра їм ставать у бой.* Котл. Ён. VI. 67. *Чи забув, яка між нами з тобою умова?* Г. Арт. (О. 1861. III. 104). *Ум. Умѡвонька. Бадай же ти не вернувся, що умовоньку забувся: щоб їхати мимо милу, та й заїхати на годи-ну.* Нп

Умѡвини, вин, ж. мн=Умова. *Свої умовини ламають* К. Псал. 128.

Умѡвати, ся См. Умовляти, ся.

Умѡвка, ки, ж. Договорь, условіе. *Я з вами не роблю умовки.* Котл. Ён. V. 11.

Умовѣати, кѣю, еш, сов. в. **умѡвѣну-ти, ну, неш**, гл. Умолкати, умолкнѹть. *Чогось умовѣав посеред розмови.* Г. Барв. 154. *Навіки милий глас умовк.* Котл. *Умовк кобзарь сумуючи.* Шевч. 51.

Умѡвленій, а, в. Условленній. *Се був умовлений знах.* К. МВ. II. 128.

Умовляти, лѣю, еш, сов. в. **умѡвити, влю, виш**, гл. Уговаривать, уговорить. *Батько їх умовляє, мати їх умовляє—ні!* Рудч. Ск. II. 78. *Стара почала умовляти: зостанься та зостанься.* МВ. I. 29.

Умовлятися, лѣюся, ешся, сов. в. **умѡвитися, влюся, вишся**, гл. Уговариваться, уговориться, усаулииваться, условиться. *Дід з чортом, умовляючись, пішли поруч, як товариші.* Стор. I. 108. *Умовились (собака з вовкою), що вовк ухопить у хазяїна дитину на жнивах* Ном.

Умѡвний, а, в. 1) Условный. 2) Сговорчивый, котораго легко уговорить.

Умѡвно, нар. 1) Условно. 2) Убѣдительно, стараясь уговорить, убѣдить. *Одкаже йому тихо, та умовно так уже.* МВ. II. 109.

Умѡвчати, чу, чш, гл. Смолчать, помолчать. *Вона така, що нікому не вмочить* Богод. у. *Горе не умовчить.* Ном. № 2368.

Умока́ти, кѣю, еш, сов. в. **умѡкнути, кну, неш**, гл. Обмакиваться, обмакнуться. *Накинула рядно на ніч на переріз, щоб висохло, а край узяв та й умок.* Черн. у.

Умокріти, рію, еш, гл. Вспотѣть. *Біжу.... аж умокріла.* Г. Барв. 236.

Умолі́ти, лѹ, лиш, гл. Умолить. *Оглянься, Господи, доколі твого гніву? Доколі не даси рабам тебе вмолити?* К. Псал. 212.

Умолѡт, ту, м. Умолоть. *Карбуйте собі копи, снопи і умолот.* Г. Барв. 307. *На зріст то вона (пшениця) й добра, та на вмолот не тес.* Мир. ХРВ. 350.

Умолѡтний, а, в. Дающій большое количество мѣрокъ зерна, дающій хорошій умолѡть. *Чорний овес умолотніший.* Черниг. г.

Умолѡти, умелю́, леш, гл. 1) Смолоть часть. *Вмели гречки хоч на галушки.* 2) Съѣсть, уплестъ. *Як я молодою бувала, по сорок вареників їдала; а тепер хамелю, хамелю,—насилу 50 умелю.* Ном № 8146.

Умолѡтися, умелю́ся, лешся, гл. Подвергнуться умолу, убыли при помолѣ.

Умолотѣти, чѹ, тиш, гл. Смолотить опредѣленное количество, намолотить. *Віса, чи жита продати можна б....—умолотити.* Г. Барв. 289.

Умѡнятися, няюся, ешся, гл. Устать, утомиться.

Умордува́ти, дѹю, еш, гл. Измучить, истомить.

Уморі́ти, рю́, рш, гл. Уморить. *Кого Бог сотворить, того не вморить.* Ном. № 74. *Лихо не вморить, так спотво-рить.* Ном. № 2001.

Уморі́тися, рю́ся, ршся, гл. Устать, утомиться.

Умѡрхати, хаю, еш, гл. Утомить, сильно изморить. *Хоч яка була вморхана, хоч як задихалась* О. 1861. IX. Стор. 43

Умо́стіти. См. Умо́щувати.

Умота́ти, ся См. Умотувати, ся.

Умотувати, тую, еш, сов. в. **умотати, таю, еш**, гл. Обматывать, обмотать. *Кравець у хвіст руки як умотав, так вовк там трохи не лигнув.* Рудч. Ск. I. 5. *Треба... чорного kota вмотати в ятерину.* Драг. 35 *Умотай мене цим прядівом.* Мнж. 46. *Умотала його підничи дротами.* Мнж. 39.

Умотуватися, туюся, ешся, сов. в. **умотатися, таюся, ешся**, гл. Обматываться, обмотаться, запутываться, запутаться. *Пішов до тітки—вмотавсь в намітки.* Ном № 9392.

Умо́цьовувати, вую, еш, сов. в. **умо-цюва́ти, цюю, еш**, гл. Укрѣплять, укрѣпить. **Умо́цьоватися, цююся, ешся**, гл. Сдѣ-

ляться крѣиче. Мед як довго постоїть, то вмоцнюється. Борз. у.

Умочѣти, чаю, еш, сов. в. умочѣти, чѣ, чнш, гл. Мокать, обмакивать, обмокнуть. О, воки не п'яницї! мабуть і хлїб умочають уже в горїлку. *Ном. № 11702. Їжте, умочайте, на друге вибачайте.* *Ном. № 12022. Хорошенько коровай бгають, сирцем посипають, в масличко вмоцають.* *Мет. 163. Летить сребл понад морем, та і крилець не вмоче.* *Мет. 64.*

Умочок, чеа, м. Ум. отъ ум.

Умощувати, щую, еш, сов. в. умостѣти, щѣ, стнш, гл. Укладывать, уложить, помѣщать, помѣстить. *Нїхто було не зумів так перевернути (хворого), так голову вмостити, вкрити до ладу.* *Сим. 201.*

Умощуватися, щуюся, ешся, сов. в. умостѣтися, щѣся, стншся, гл. Приманиваться, примоститься, умащиваться, умоститься, помѣщаться, помѣститься.

Умрѣць, умерцѣ, м. = Мрѣць. Умерцї двигнулись на родимїм полі. *Галиц. (О. 1862. I. 109).*

Умудрѣти, рю, рїш, гл. Сдѣлать разумнымъ, просвѣтить. *Умудрив Господь твою слїпоту, то спївай-же добрим людям.* *К. ЧР. 33. Ти умудрив мене над злими, бо всюди твїй закон зо мною.* *К. Псал. 280.*

Умудрѣтися, рюся, рїшся, гл. Умудряться, изловчиться. *Канальський шпак так умудрився, що як почне було спїзати — диковина й сказати.* *Глїб.*

Умудрувати, дрюю, еш, гл. Придумать, выдумать. *Так усе добре, спасибї за ласку, добродїї умудрували.* *О. 1861. IX. 180.*

Умудруватися, рююся, ешся, гл. = Умудрїтися. *Бач, чортяка! Бач, подлюка! як умудрувався.* *Г. Арт. (О. 1861. III. 105).*

Умїлитися, люся, лишся, гл. Вгорѣться, врѣзаться.

Умуровувати, вую, еш, сов. в. умурувати, рюю, еш, гл. Вдѣлывать, вдѣлать в каменную стѣну.

Умчати, чѣ, чнш, гл. Умчать, увлечь. *Ми вже думали, чи це сам Гаркуша тебе умчав.* *Сгор. II. 263.*

Ум'якнїти, вїю, еш, гл. Сдѣлаться мягкимъ. *Павлогр. у.*

Ум'яти См. Уминати.

Унада, ди, ж. Повадка, привычка.

Унадитися, джуся, дишся, гл. Повадиться. *Унадився, як свиня в моркву.*

Ном. № 2741. От лисичка внадились до тїєї яблуньки. *Рудч. Ск. I. 19. Ото ж до сїєї Галї да внадилося змїй.* *Рудч. Ск. I. 131.*

Унадлиий, а, о. Назойливый, повадливый. *Лебед. у.*

Унадний, а, о = Унядливий.

Унапуски, нар. На выпускѣ. Штанї носити внапуски. Носить панталоны не закладывая ихъ въ голеняща сапогъ.

Унаслідувати, дую, еш, гл. Унаследовать. *Кого Бог благословляє, унаслідув той землю.* *К. Псал. 88.*

Унатуритися, рюся, рншся, гл. Развиться физически. *Худе собї дївча, ще не внамурилось.* *Харьк.*

Унахилку, нар. Наклонивъ. *Я напився води з відра внахилку.*

Унезабарї, нар. Вскорѣ. *Четвертий рік настав внезабарї, — чоловік з полку вертається.* *Г. Барв. 514.*

Унесті, ся См. Унести, ся.

Унещасливити, влю, виш, гл. Сдѣлать несчастнымъ.

Универсѣл, лу, м. Правительственное письменное распоряженіе или объявленіе (отъ гетмана, полковника), адресованное къ правительственнымъ учрежденіямъ или народу. *Жодного универсалу такого до мїщан і поспільства не писали.* *К. Хм. 52.*

Универсѣльний, а, о. Всеобщїй, ко всѣмъ адресованный (о письменномъ распоряженїи или объявленїи). *Пане писарю! швидче бїжи і пиши универсѣльні листи до всїх сотників: нехай незабаром зїздяться до Чернїгова з виборними козакми із своїх сотень, — похід буде.* *Кост. Ч 3.*

Университѣт, ту, м. Университетъ. *Тодї саме заводився университет у Харьковї.* *К. Гр. Кв. 14.*

Унїгати, гаю, еш, гл. Заморить, утомитъ. *Оце унїгав коня* *Полт. г. Слов. Д. Эварн.*

Унїз, нар. Внизъ. *Спускайся з гори тихїше вниз.* *Ном. № 5592.*

Унизѣ, нар. Внизу.

Уникати, каю, еш и унїкувати, ую, еш, сов. в. унїкнути, кну, неш, гл. 1) Входить, хаживать, войти, зайти куда-либо. *Кота ще треба пошанувати налицею, щоб він сюди не вникав.* *Ном. № 13612.* 2) Переносно: входить, вмѣшиваться во что-либо, принимать участіе въ чемъ. *Хто його знає, як він там сїяє і які у його були борозни: ми*

туди не вникували; знаєм тільки, що владав він сією землею от поти. Павлог. у. (Залюб.).

Уніматися, маюся, ешся, гл. Быть застѣнчивымъ, стыдиться. Вх. Зн. 73; 8.

Уняжливей, а, в Робкій, застѣнчивый, стыдливый Шейк. Вх. Зн. 73.

Уніт, та, м.=Уніят. І лється рідна йому кров... за наругу католиків і унітів над греко-руською вірою К. ЧР. 9.

Уніцтво, ва, с. Уніатская вѣра. Нехай із мене те уніцтво здійме. К. ПС. 38.

Уніцький, а, в=Уніяцьквий. К. ПС. 97.

Унішкнути, ну, неш, гл. Утихнуть, перестать, прекратиться. Як дощ піде, то вітер унішкне. Лебед. Собаки вже геть внішкли. Екат. у. Так бідна з горя горюрила Дідона, жизнь свою кляла... Потім Дідона мов унішкла. Когл. Ен. I. 36. Болів живіт, а як напивсь того зілля, так і внішк. Волч. у. Розмова знов унішкла. Мир. ХРВ. 63.

Унішкнутися, нуся, нешся, гл.=Унішкнути. Дощі без перестану, вже пора б їм і внішкнутися. Верхведнѣпр. у. (Залюб.).

Унівець, нар. См. Нівець.

Унімати, маю, еш, сов. в. уніяти, уймү, неш, гл. 1) Утихать, утихнуть. Стало синє море унімати. Та так воно унімало, як би ніколи не грало. КС. 1882. XII. 488. 2) Понимать, понять, разобратъ, сообразить. Я чув крик на вгороді і вийшов з хати. Не уняв—чи бились, чи як, і хто з ким. Новомоск. у.

Уаія, унії, ж. Унія. Ми приїхали просити, нехай і в нас буде благочестие, як і в людей; а то у нас унія, що ми її й терпіти не можемо. ЗОЮР. I. 262.

Уніят, та, м. Уніятъ. Як та галич поле криє,—ляхи, уніяти налітають,—нема кому порадонок дати. Шевч. 52.

Уніятка, ки, ж. Уніятка. Так і ти, бабусю, була уніяткою? О. 1862. II. 58.

Уніятський, а, в. Уніятскій.

Унісити, шу, сиш, сов. в. унісѣти, сү, сѣш, гл. 1) Вносить, внести. Він там уніс горілки і меду, і вина. Рудч. Ск. I. 85. Внести в ўха. Сообщать. Діти довго не вносили про се батькові у ўха. Грин. II. 153. Нащо сама берешся? Мені внось, що тобі не вгодно. МВ. (О. 1862. III. 42). 2) Только сов. в. Понять, усвоить. Павлог. у.

Уніситися, шуся, сишся, сов. в. уне-

стися, оўся, сѣшся, гл. 1) Впоситъся, кнестися. 2) При несеніи утомлять, утомить тяжестью. Та й унісся мені цей мішок—відпочину лиш трішки. Черк. у.

Уночі, нар. Ночью Вдень тріщитъ, а вночі плющить. Посл. І вночі, і вдень—завше йому ніч. Ном. № 11746.

У ошѣння, ня, с. Внесение. Kolb. I. 262.

Унудіти, джү, диш, гл. Утомить. Я йому кониченька унудив. Чуб. III. 192.

Унүк, ка, м. Внукъ. Набрались віди бід, поки набули, а внуки—муки, поки збули. Ном. № 10597. Ум. Унүчок.

Унүка, ки, ж. Внучка. Сядь собі у запічку, колиши унүку. Ном. Ум. Унүчка, унүченька, унүчечка

Унүків, кова, ве. Внуковъ. Ждала баба внукового кнуса, та вилізла другим Чуб. I. 301.

Унүрити, рю, риш, гл. Опустить, потунить. А Сафат унурив соболі свої очі в землю. Федьк.

Унүритися, рюся, ришся, гл. Повѣситъ, опустить голову. Унурився та й пішов. НВолын. у.

Унуча, чати, с. Внучекъ. І внучатам із клучочка гостинці виймала. Шевч. 112. Ум. Унучатко.

Унүченька, ки, ж. Ум. отъ унука.

Унученя, вяти, с.=Унуча. Шейк. Ум. Унученятко.

Унүчечка, ки, ж. Ум. отъ унука.

Унүчка, ки, ж. Ум. отъ унука.

Унүчок, чека, м. Ум. отъ унук.

Уніяти. См. Уймати.

Уніятливий, а, в. Внимательный. Став він... ласкавий; мовчущий як перше, и унятливий, став. піклуватий такий, МВ. II. 153.

Уніятливо, нар. Внимательно. З Чайченком Пилипиha поводитася звичайненько, унятливо, тільки як з чужим-чужісеньким чоловіком. МВ. II. 172.

Уорати, рю, рѣш, гл. Вспахать известное количество. Було в нас два воли; скряжуться в сусідом: нам трошки воруть, собі багато. Г. Барв. 267.

Уорюватися, рюся, ешся, сов. в. уоратися, рѣся, рѣшся, гл.—у чужю землю. Запахивать, запахать чужую землю, пахая, прихватить чужой земли.

Упад, ду, м. 1) Падение, впадение. 2) Несчастье, бѣдствие. См. Упадок. 3) Брати гроші на упад. Брати деньги подъ за-

логъ, который за неуплатою долга остається у кредитора. 4) Упад. Вертикально стоящій надъ валилом (см.), закрытый со всѣхъ четырехъ сторонъ досчатый желобъ, черезъ который вода падаетъ въ валило. Шух. I. 114.

Упадати, даю, еш, сов. в. упасти, упадѹ, деш, гл. 1) Впадать, впасть, вливаться, влиться. *Лише річка не вертає у гори землицев, тільки усе упадає до моря водицев.* Гол. IV. 447. *Сімсот річок і чотирі та й усі ж вони та й у Дніпро впали.* Макс. — в слѣво. Вставлять свое слово въ разговоръ, вмѣшиваться въ разговоръ. *Котрась моя дитина щаслива, — відповідає брат. — Е, ні, — упадає в слово багач, — ви всі щасливі.* Гн. II. 28. О дорогѣ: направляться, направиться, пролегать, входить. *Куди тая доріженька, куди вона впала: чи в темний луг, чи у поле?* Мет. 97. 2) Вбѣгать, вбѣжать *Тоді вдовиченки в чужий двір впадали, шапки в руки знімали.* Мет. 349. *До світлиці хутко впала.* Гол. I. 41. 3) Натыкаться, наткнуться, случайно встрѣтиться, напасть. *Утікав передъ вовком, а впав на ведмедя.* Ном. № 1790. 4) Падать, упасть. *Не так то і встати, як упасти.* Ном. № 2194. *Як тя баба в купель клала, на груди ті іскра впала.* Лукаш. 117. *Впав перед ним на коліна.* Рудч. Ск. I. 100. *До Кішки Самійла прибуває, у ноги упадає.* АД. I. 216. *Упасти в тісну діру.* Попасть въ трудныя обстоятельства. Ном. № 2223. — у гаразд. Достичь благосостоянія. *Упав у гаразд, як муха в сметану.* Посл. Ном. № 1613. — на коня. Вскочить на лошадь. Ном. № 11403. *Упав Данило на коня і помчавсь, не оглядаючись.* МВ. I. 156. *Вона йому впала в око.* Онъ ее замѣтилъ, обратилъ на нее вниманіе. *Вона мені й тоді ще в око впала, що яке то молоді й хороше, та нещасливе.* Г. Барв. 12. 5) Опускаться, опуститься, сѣсть. *Прилетіла нава, коло його впала.* Мет. 103. 6) Убывать, убыть, спадать, спастъ. *На Миколая вода упадає.* 7) Вваливаться, ввалиться. *Три ночі не спала, — впали карі очі.* Шевч. 558. 8) Только соверш. видъ? Наступить. *Ось упав мені й сімнадцятий рік.* Г. Барв. 82. *Аж гульк — зіма впала.* Шевч. *Як упала зіма на Покрову, то лежала до самого Юрія.* О. 1862. II. 59. *Ніч упала.* 9) — на щб. Ослабѣвать, ослабѣть. *Упав на ноги.* *Упадає на силі.* Обессиливаетъ, ослабѣваетъ.

Г. Барв. 113. 10) — коло нѣго. Заботливо ухаживать. *Коло дитини так упадає.* Чуб. *Нехай би ти коло неї впадала, а не вона на старости літях коло вередливого дівчати.* МВ. I. 27. 11) Случагся, случиться, приходится, придтись. *Незнаєш, звідки на тебе лихо впаде.* Посл. *Упало нам у однієї баби ночувати.* Мнж. 123. *Упало йому знов йти лісом.* Мнж. 71. *От приходе неділя, чи так празник який упав.* Мнж. 91. *Упало і їй ліпити молодим пиріжки.* Мнж. 43. *На моє слѣво впало.* Выхло по моему, какъ я говорилъ. *Так, як я казав, на моє слово впало.* Лебед. у. 12) Доставаться, достаться, придтись. *Впала йому велика худоба (родич умер багатирь).* Г. Барв. 448. *Взялисї (татарове) паювати: дівка впала парубкові, а теценька зятецькові.* Гол. *Найшли трое яблук і всім по цілому впало.* Ном. № 257. 13) Слѣдовать, приходится, придтись, надлежать. *Своєї частки, що упадала йому од його батька, не брав, — братові вже, чи невістці оддав.* Гриня. I. 287. *На день упадає заробітку по півкарбованця.* *Держати ж тебе при собі на чужому хлїбі не упадає.* Г. Барв. 423. *Біля границі не впада будувать світлиці.* Ном. № 9764. *Не впада діло сьогодні ткати.* Конст. у. 14) Приличествовать. *Не упадає москаля дядьком звати.* Ном. № 850.

Упадатися, дається, гл. безл. Случаться. Гол.

Упадок, джу, м. Падѣжъ. *Торік у нас у спеку упадок був на свині.* Гк. Левиц. *Не мавши статку, не буде й упадку.* Ном. № 9873. *Був упадок на скот.* Г. Барв. 267.

Упадѣ, ді, ж. Падежъ. *Упадѣ на коні.* ПВолын. у.

Упаковування, ня, с. Упаковываніе, укладка. Шейк.

Упаковувати, вую, еш, сов. в. упакувати, кѹю, еш, гл. Упаковывать, упаковывать. *Впаковує свої книжки й папери.* К. Дз. 132.

Упалій, а, е. 1) Падшій. 2) Незанятый, вакантный. *Дитина вмерла у неї, а на впалі місце друга буде.* Зміев. у. *Кінъ здох у його, на впалі місце він купив собі кобилу.* Лебед. у.

Упам'ятку, нар. Памятно. *Щось мені те й не упам'ятку.* Черн. у.

Упасати, саю, еш, сов. в. упасти, сѹ, сѣш, гл. Упасать, упасти. *Синку, чи упа-*

єш свинку? Ном. № 12729. *Ніяк я овець не впасу,— усе додому тікають.* Грин. 1. 221.

Упасатися, саюся, ешся, гл. 1) Опоясатися. *Не мав паса, не впасався.* Гол. 2) Улучвиться, вскормиться.

Упаскуджувати, джую, еш, сов. в. упаскудити, джу, диш, гл. Загаживать, загадить, запачкивать, запачкать.

Упаскуджуватися, джуюся, ешся, сов. в. упаскудитися, джуся, дишся, гл. 1) Загаживатися, загадитися, выпачкиватися, выпачкатися. 2) Испражнятися, испражняться. *(Чорт) на припичку впаскудився такою смолою, що й досі смердить на всю хату.* Драг. 56.

Упаслий, а, в. Легко откармливаемый. *Ці свині, кажуть, ніби-то впасли.*

Упасти. См. Упадати.

Упасті. См. Упасати.

Упахати. См. Упахувати.

Упахувати, хую, еш, сов. в. упахати, хаю, еш, гл. Собирать, собрать сь поля. *Мізерна в нас земля: часом з десятини упахуєм шість сім кіп, а копа дасть корець не більше.* Радом. у.

Упівнівня, ня, с Увфреніс.

Упівніти, ся. См. Упевняти, ся.

Упевняти, няю, еш, сов. в. упівніти, вю, ниш, гл. Увфрять, увфрингь. *Його прибічники нас упевняли.* К. ЦН. 249.

Упевнятися, вваюся, ешся, сов. в. упівнятися, вюся, нишся, гл. 1) Увфрятися, увфритися, убфждатися, убфдितися. *З того я впевнився, що ти мене не кинув, як не даси моїм лихим празникувати.* К. Исал. 100. 2)—на кого. Полагатися, положитися, довфрять кому. *Не впевняйся, сизий орле, на лейстрових дужах.* К. Досв. 7.

Упекті, ся. См. Упикати, ся.

Упелгати, гаю, еш, гл. Устроить, управитися. Александр. у.

Уперве, нар.=Уперше. Держати жінку уперве. Быть женатымъ первымъ бракомъ. *Сторий Хміль держав уперве його сестру Ганну.* К. ЧР. 28.

Уперви́, нар. 1)=Уперве. *Може що й не так зробив,— це було впервині мені.* Верхнедвѣн. у. 2) Прежде, въ прежнія времена. *Упервині не так робилось.* НВолын. у.

Уперёд, нар. 1) Впередъ. *Ні взад, ні вперед.* Ном. № 7641. 2) Сначала, сперва. *Ото увійшов він туди і не знає, на що*

уперед дивиться і що брать. Рудч. Ск. II. 135. 3) Прежде, раньше. *Живе там, і добре йому жити,— ще краще як у того, що вперед був.* Рудч. Ск. I. 90.

Упереджати, джаю, еш, сов. в. опередити, джу, диш, гл. 1) опережать, опередить, обогнать. *Пустився він так скоро, що й опередив передніх.* Чуб. II. 18. 2) Предупреждать, предупредить. Подол.

Уперезати, ся. См. Уперізувати, ся.

Уперек, нар. Поперекъ. *Було вчити, як уперек подушечки лежало, а вже вподовж!...* Посл.

Уперекидь, нар. Кувыркомъ. *Як завелись та почали битись через стіл, то і стіл пішов уперекидь.* Рк. Левниц.

Упереміж, нар.=Упереміжку. Упереміж говоріти. Говорить несогласно, путать. *Уже пішли в переміж говорити.* НВолын. у.

Упереміжку, нар. Поперемѣнно; перемѣшивая. *Треба коневі впереміжку давати їсти, се-б-то раз сіно, а другий солому або-що.*

Упересни, упересни, нар. Во время глубокого сна (ночью). *Саме упересни це робилось.* НВолын. у.

Уперехрест, нар. Крестъ на крестъ, крестообразно. *Вперехрест пішли верівки,* Черк. у.

Уперечка, ки, ж. Названіе сорта плахты. Черн. у.

Уперізувати, зую, еш, сов. в. уперезати, режу, жеш, гл. 1) Подпоясывать, подпоясать. *Христа мучили, на хрест роспняли та й ожинкою вперізували.* Kolb. I. 96. *Марисю матінка родила, місяцем (об) городила, соненьком вперезала.* О. 1862. IV. 11. 2) Только сов. в. Съѣсть, уплестъ. *Станове їм вареники.* *Уперезали вони макітру.* Мвж. 92.

Уперізуватися, зуюся, еш, сов. в. уперезатися, жуся, жешся, гл. А вам дружба вдався: череслом підголився, перевеслом вперезався. Грин. III. 520.

Уперіщити, шу, щиш, гл. Сильно стегнуть, ударить.

Уперти, ся. См. Упірати, ся.

Упертий, а, в. Упрямый. *Упертий, як русин.* Ном. № 2632.

Упертість, тости, ж. Упрямство, упорство.

Уперто, нар. Упрямо, упорно.

Уперше, нар. Впервые. *Бреше не вперше*. Ном. № 6928.

Упершині, нар. Въ прежвїя времена. *Впершині так не робилося*. НВолын. у.

Упеститися, **шуся**, **стишся**, гл. Подольститися, войти въ милость. *Внестився чоловік умерший до своєї жінки та й ходе*. НВолын. у. *Унестився старшина, а тепер таке робе, що хоч тікай*. НВолын. у.

Упиватися, **в'яюся**, **ешся**, сов. в. **упітися**, **уп'юся**, **ешся**, гл. 1) Напиваться. *напиться, упиваться, упиться*. *Дай, Боже, пити, та не впиваться*. Ном. Мені любо дівочою красою *впиватись*. К. Досв. 90. 2) Впиваться, впитаться, вцѣпляться. *вцѣпиться*. *Як п'явка впивсь*. Ном. *Кинулася до Ганнусі і в коси впилася*. Шевч.

Упильнувати, **н'юю**, **еш**, гл. Уберечь, досмотрѣть.

Упін, **ну**, м. 1) Удержъ, остановка. *Нема впину вдовиному сину*. Мет. 14. 2) Препятствіе, задержка. *Добре було чумакові, як не було ніде впину*. Черк. у. См. Спин.

Упинати, **наю**, **еш**, сов. в. **упинати**, **упн'ю**, **н'еш**, гл. Впускать, впустить (когти). *Уп'ясті очі*. Уставиться глазами. *Уп'явши очі у кінець лота, божевільно дивився на світло*. Мир. Пов. II. 73.

Упинатися, **наюся**, **ешся**, сов. в. **упинатися**, **упн'юся**, **н'ешся**, гл. Впиваться, впитаться, вцѣпиться. *В виски було кому як впнеться, той на сухо не оддереться*. Котл. Ев. IV. 68. *Рак клешнями так і вп'явся в руку*. Переносно: пристраститься. *Я дуже в промисли уп'явся*. Мкр. Г. 61.

Упиніти, ся См. Упиняти, ся.

Упинчатися, **ч'яюся**, **ешся**, гл. Хлопотать, добиваться. *Шкод'а! не впинчайся за ним*. Черк. у. *Я б і не впинчався, бувши тобою, за чорзна-чим*. Черк. у.

Упиняти, **наю**, **еш**, сов. в. **упиняти**, **н'ю**, **ниш**, гл. Удерживать, удержать, останавливать, остановить. *Хоч і ворота зачини, то не впиниш*. Ном. № 2034. *Господь злющу руку впинить і на суді оборонить*. К. Псал. 90.

Упинятися, **н'яюся**, **ешся**, сов. в. **упинятися**, **ни'юся**, **нишся**, гл. Удерживаться, удержаться, остановиться. *І хочу здержатись, та не впинюсь*. Г. Барв. 13.

Упир'яця, **ці**, ж. Женщина-упирь. Шейк.

Упирів, **р'єва**. во. Принадлежащій упи-рю. Шейк.

Упирувати, **р'юю**, **еш**, гл. Упрямится, упорствовать. *Карн приндиться та упирує*. Греб. 350.

Упирь, **ря**, м. Мертвецъ, сосущій кровь живыхъ, упирь. *Один чоловік умер та й став упирем*. *А упирі кров з людей н'ють*. Грин. II. 96.

Упир'яка, **кя**, м. 1) -Ув. отъ упирь. Драг. 39. 2) Упрямецъ, злой упрямецъ.

Уп'ис, **су**, м. 1) Вписываніе. 2) Внесеніе въ списокъ, въ записъ.

Уписати, **ся**. См. Уписувати, ся.

Уписний, **а**, **е**. Впиской.

Уп'исування, **ня**, с.=Упис. Шейк.

Уп'исувати, **сую**, **еш**, сов. в. **уписати**, **ш'ю**, **ш'еш**, гл. 1) Вписывать, вписать. 2) Списать, умѣстить писавши, уписать. *Це наказали, що на воловій шкурі не впишеш*. Ном. № 5604.

Уп'исуватися, **суюся**, **ешся**, сов. в. **уписатися**, **ш'юся**, **ш'ешся**, гл. Вписываться, вписаться.

Уп'ити, **уп'ю**, **еш**, гл. Нанитися. *Ні в'їв, ні впив, драгтям світити*. Ном. № 1869.

Уп'итися. См. Упиватися.

Упихати, **х'аю**, **еш**, сов. в. **упихати**, **х'аю**, **еш** и **упхн'юти**, **хн'ю**, **н'еш**, гл. Вталкивать, втолкнуть, впихивать, впихнуть. *Упхнула її в яму*. ЗОЮР. II. 11.

Упівночі, нар. = Опівночі. *Янголи-хранителі! храніть мене сії ночі упівночі*. Ном. № 1283.

Уп'ікати, **к'аю**, **еш**, сов. в. **упекти**, **упеч'ю**, **ч'еш**, гл. 1) Упекать, упечь, выпечь. 2) Обжигать, обжечь. *Не впечи руки коло жару*.

Уп'ікатися, **к'аюся**, **ешся**, сов. в. **упект'ися**, **ч'юся**, **ч'ешся**, гл. 1) Упекаться, упечься. *Хліб ще не впікся*. 2) Обжигаться, обжечься. 3) Преимущ. сов. в. Надоѣсть. *Ну, та й упікся він—що-дня надокучав*.

Уп'іл, нар. Пополамъ. *Переломити руку, або ногу упіл*. Черк. у.

Уп'імнення, **ня**, с. Напоминаніе. Желех.

Уп'імн'юти, **ся**. См. Упомянати, ся.

Уп'ірати, **р'аю**, **еш**, сов. в. **уп'єрти**, **упр'ю**, **р'еш**, гл. 1) Втаскивать, втащить, втиснуть. *Упер у хату мішок*. 2) Втискивать, втиснуть. *Де воздух є, туди вже нічого не впреш, хіба його попередю випреш*. Ком. Р. II. 15.

Упіра́тися, ра́юся, е́ся, сов. в. упі́р-тися, упрі́ся, ре́шся, гл. 1) Упираться, упереться. *Де в стіні ямка, то там ногою упрусь.* Стор. I. 258. 2) Упряміться, заупрямиться, стоять, стать на одному. 3) Втискиваться, втиснутися, влазить, влізть. *Лютый злодій впірається таки та й годі.* Шевч.

Упі́рка, ки, ж. При передвижной плочке сукновальні предохранительный треугольный плотъ для защиты отъ идущихъ по рѣкѣ плотовъ; ставится впереди сукновальни. Вас. 173.

Упі́рливо, нар. Упорно. *Мовчав упі́рливо.* Г. Барв. 306.

Упі́рний, а, е=Упертий. Упі́рна коза вовку користь. Ном. № 2630.

Упі́сля, нар. Послѣ. *На ярмарки я тільки замолоду ходив, а впі́сля покинув.* КС. 1882. XII. 485.

Упі́сятися, сяюся, е́ся, гл. Умочиться. *Бігає, як упі́сяна миша.* Ном. № 13649. *Не жартуй з вогнем, бо впі́сяєшся.* Ном. № 9278.

Упла́в, нар.=Уплинь. Упла́в за водою. Чуб. V. 569.

Упла́взува́ти, з́ую, е́ш, гл. Выглядить, уравнивать ползая, лазя. Мнж. 193. Упла́взована нора.

Уплеска́ти, щ́у, щеш, гл. 1) Сплющить. 2) Обрызгать.

Уплеска́тися, щ́ся, щешся, гл. Проболтаться. *Гляди мені, чоловіче, не впе-щись, як що до чого дійдеться.*

Уплесну́ти, ну́, не́ш, гл. Вплеснуть.

Уплесті́, ся. См. Уплі́тати, ся.

Уплі́в, ву, м. Вліяніе. Левиц. Пов. 211.

Уплива́ти, ва́ю, е́ш, сов. в. упли́вти́ и упли́сті́, упливу́, ве́ш, гл. 1) Выплывать, вылыть. *Не видно вже його: уплив ув очерет.* 2) Пропливать, проплыть. *Уплив уже гоней з двоє, аж тоді завернувся.* Переносно: проходить, пройти. *Упливло півтора року.* Г. Барв. 418. 3) Уплывать, уплыть. *Літа упливають, як вода.* Ном. № 8276. 4) Вліять, повліять. *Вони впливали на грубу й дику натуру Воздвиженського.* Левиц. Пов. 11.

Упливо́вий, а, е. Вліятельный. Башт. 159.

Упли́нути, ну, не́ш, гл.=Уплисти. *Багато води до моря уплине.* Ном. № 5683.

Упли́нь, нар. Вплавъ. *Кинувъ уплинь, так вода і знесла його.* Новомоск. у.

Упли́нь за водою. По теченію. *У путь, у дорогу, ой уплинь за водою.* Нп. *Пішла моя розмовонька уплинь за водою.* Нп.

Упли́сті́. См. Упливати.

Уплі́т, льо́ту, м. 1) Косоплетка, лента; выплетаемая въ косу. *Хто ж мою русу косу расплете? Хто ж мої упльоти побере?* Мет. 204. 2) Женская прическа, причесанные и заплетенные женские волосы. Шух. I. 135, 245.

Уплі́тати, та́ю, е́ш, сов. в. упле́сті́, ту́, те́ш, гл. 1) Вплетать, вплесть. *А чому ти й досі ніколи не вплетеш кісники.* Шевч. 494. 2) Сплетать, сплесть. *Батога з піску не вплетеш.* Ном. № 5259.

Уплі́татися, та́юся, е́ся, сов. в. упле́стися, ту́ся, те́шся, гл. 1) Вплетаться, вплестись. 2) Впутываться, впутаться, вѣ-питься. *Рідко такий день мине, щоб вона не вплелася мені у коси.* Чуб. II. 71.

Уплі́тка, ки, ж. 1) Гарусная лента въ косахъ. Гол. Од. 72. 2) Чужіе волосы, выплетаемые женщинами въ косы. О. 1861. XI. 27. Ум. Уплі́точка.

Уплоді́ти, джу́, диш, гл. Родить, породить. *Ночник тебе уплодив.* Ном. № 3578.

Уплоді́тися, джу́ся, ди́шся, гл. Родиться. *Як уплодиться лисим, то й пропадає з бісом.* Ном. № 3218.

Уплу́тати, ся. См. Уплутувати, ся.

Уплу́тувати, ту́ю, е́ш, сов. в. уплу́тати, та́ю, е́ш, гл. Впутывать, впутать.

Уплу́туватися, ту́юся, е́ся, сов. в. уплу́татися, та́юся, е́ся, гл. 1) Впутываться, впутаться. *Нехай же впутуються в сіла.* К. Псал. 156. 2) Приставать, пристать, привязаться. *Я пішла до них, а влучок уплутався за мною й собі.* Новомоск. у.

Упли́снути, сну, не́ш, гл. Упавъ въ воду, сразу погрузиться. Мирг. у.

Упли́мти, млю, ми́ш, гл. Занятнать. *Вплимив уся сорочку.*

Упова́жнити. См. Уповажнювати.

Упова́жнювати, нюю, е́ш, сов. в. упова́жнити, ню, ни́ш, гл. Давать, дать законное право. *Помста і кривава кара, яким би ми правом її ні поважнювали, ще ніколи не сповняла душі винуватого иншими чувствами, окріч звірячих.* К. Кр. 29.

Упова́ння, ня, с. Упованіе. *В його мое спасення, слава, на Бога певне упо-вання.* К. Псал. 139.

Упова́ти, ва́ю, е́ш, гл. 1) Разсчиты-

вать, уповать, надѣяться. *Ой на що ж ти, доню, уповала, що ти чорноморця сподобала?*—*Я вповала, мамцю, на жу-пани, я ж думала, буду за ним пані.* Уман. у. 2) Не вповати. Не обращать внимания. *Не вповала на худобу, а на його вроду.* Мет. 83. *Іде ляшків сорок тисяч; козак на те не вповає—мед-вино кругляє.* Мет.

Уповатися, втється, гл. безл. Быть надеждѣ. *Вповалося Павлу, що зітхне він легш у сім'ї.* МВ. (О. 1862. I. 94).

Уповзати, заю, вш, сов. в. уповзті, в'у, з'еш, гл. Вползати, вползти.

Уповивання, ня, с. Обматывание, заворачивание, пеленание. Шейк.

Уповивати, ваю, еш, сов. в. уповити, в'ю, єш, гл. Обматывать, обмотать, завернуть, запеленать. *Вповила добре мішок рядном.* *І в китайку вповила.* Нп.

Уповивач, ча, м.—**Повивач.** Желех.

Уповідати, даю, еш, сов. в. уповісти, віл, вісі, гл. Рассказывать, рассказать. *Уповіж мені ти, поневільний шлюбе, що із тебе за неславонька буде.* Гол. I. 203. *Зіниці застріливі молодого, уповідають.* Федьк.

Уповістити, щ'у, стіпш, гл. Извѣстить.

Уповні, нар. 1) Съ наполненной посудой (съ полной рюмкой, полными ведрами). *Випий до мене вповні, бо в мене брови чорні.* Черк. у. **Вповні** перейти дорогу. Перейти дорогу съ полными ведрами. *Я води набрала та вповні шлях і перейшла.* Шевч. 2) Місяць уповні. Полная луна. *Зійшов над нашою хатою місяць уповні.* МВ. I. 93. 3) О женщинѣ: беременная. *Чи правда, що твоя Катруся вповні?... Ох, правда, правда! Сподіваюся онучати.* Г. Барв. 298. 4) Вдоволь. Чого, чого, а сього уповні буде. МВ. (О. 1862. I. 75).

Упоганити, ню, ниш, гл. Обгадить.

Упоганитися, нюся, нишся, гл. Обгадиться.

Упогонити, ню, ниш, гл. Умѣть, быть въ силѣ погонять воловъ, запряженныхъ въ плугѣ, и управлять ими. *Я оцїх волів сам упогонив, а хлопець не впогоне.* Волч. у. (Лобод.).

Уподвійні, нар. Вдвойнѣ, вдвое. О. 1861. XI. 36.

Уподобба, би, ж. Вкусъ, удовольствіе, все, что нравится. *Я собі шапку таки по своїй уподобі вибрав.* Канев. у. **Уподобба, не вподбба** съ глаголомъ въ неопред.

накл.: пріятно, непріятно, нравится, не нравится. *Не вподоба, мати, з конем розмовляти,—ой час і година дівчини шукати.* Чуб. V. 27. **До вподбби б'ути, припадати.** Нравиться, быть по вкусу. *Ох, дитино моя! чи то ж до пари? кажу—До пари, до любої вподоби!* МВ. II. 20. *Робота не важка, саме припала йому до вподоби.* Мир. ХРВ. 46. *Нащо й худоба, коли жить не вподоба.* Ном. **В уподббі б'ути.** Правиться. *Багато мене сватало, та ніхто мені не був у такій уподобі, як один парубок.* Г. Барв. 270. **З уподббою.** Съ удовольствіемъ. *Куди ні заносилась наша весела або смутна пісня.... всюди.... слухано її з уподобкою.* К. XII. 116. Ум. **Уподобонька.** *На її красу не надивитись.... уподобонькою звали: он іде наша вподобонька.* Г. Барв. 447.

Уподобати, баю, еш, гл. Полюбить. *Як закине оком, то так і вподоба її.* Котл. Він се вподббав; він його вподббав. Ему это понравилось, ему онъ понравился. Я його вподббав. Онъ мнѣ понравился.

Уподобатися, баюся, ешся, гл. Понравиться. *Царівні він так уподобався.* Рудч. Ск. II. 13. *Так мені вподобалась, як вовкові весільні пісні.* Ном. № 5019. *Якесь там слово йому не вподобалось.* Рудч. Ск. II. 159.

Уподобний, а, е. Нравящійся, угодный, приходящійся по вкусу. *Довший батіжок цьому хлопчикові уподобніший, ніж короткий.* Рк. Левни.

Уподовж, нар. Вдоль, въ длину. *Коли не навчила, як упоперек полу лежало, а тоді вже не навчиш, як уподовж полу.* Ном. № 6009.

Упоетизувати, з'ую, еш, гл. Опоетизировать. *Упоетизований мужичий син.* К. XII. 24.

Упбзнику, нар. Взаимы, заимобразно. Ум. Упозичну.

Упоїти, упою, їш, гл. Упоить, напоить пьянымъ. *Дак вона свого мужа упоїла чисто, щоб він нічого не знав.* Рудч. Ск. I. 84.

Упокій, кою, м. 1) Успокоение, покой. *За дурною головою, нема ногам упокою.* Ном. № 6682. **З упокбем.** Спокойно, въ покоѣ, въ спокойствіи. *Хліб-сіль з упокоєм вічний час уживати.* АД. II. 11. 2) Упокой. *За упокой душі її псалтирь прочитає.* Шевч. 595.

Упокійний, а, е. Спокойный. **Упокій-**

ної, святої землі не побачить. К. Псал. 221.

Упоко́бити, ся. См. **Упокоювати, ся.**

Упоко́рити, ся. См. **Упокорювати, ся.**

Упоко́рювати, рюю, еш, сов. в. упоко́рити, рю, риш, гл. Смирять, смирить.

Упоко́рюватися, рююся, ешся, сов. в. упоко́ритися, рюся, ришся, гл. Смиряться, смиритися, изъявить покорність. *Твій панотець впокоривсь перед нами.* К. ЦН. 175.

Упокоювати, кбую, їюеш, сов. в. упоко́бити, кою, їш, гл. Успокаивать, успокоить. *В одному Бозі моє серце себе впокоїть, одпочине.* К. Псал. 139. *Як нема долі, нема талану, то й достатки не впокоять.* Мир. Пов. II. 84.

Упокоюватися, кбуюся, ешся, сов. в. упоко́битися, кбуюся, їшся, гл. Успокаиваться, успокоиться. *Од щирих слів любові жінки серце його впокоювалось.* Мир. ХРВ. 349.

Уполо́житися, жуся, жишся, гл. Отелиться. Шух. I. 211.

Уполо́бити, лю́, леш, гл. Выполоть (часть). *Вполов пів грядки.*

Уполюва́ти, лю́ю, еш, гл. Поймать на охотѣ. *Он якого звіра вполювали.* К. ЧР. 210.

Упомина́ти, на́ю, еш, сов. в. упі́мну́ти, ну́, неш, гл. Напомянуть, напомнить, предостерегать, предостеречь кого.

Упомина́тися, на́юся, ешся, сов. в. упі́мну́тися, ну́ся, не́шся, гл. 1) Напомянуть, напомнить. 2) — чо́б від ко́го. Же- лать, требовать, потребовать, что отъ кого. Желех.

Упоми́нов, ну, м. Напомянутое. *Не буде вам ніякої кари, ні упоминку.* ЗОЮР. I. 155.

Упо́мку, нар. Памятно, помнится. *Мені се добре впомку, що він кликав нас.* Екат. у.

Упон, ну, м. Привязь. *Скаче теля на упоні.* Ном. № 12492.

Упо́перек, нар. Поперекъ. *Було вчити хлопця, як упоперек лавки лежав.* Ном. № 6009.

Упопру́жити. См. **Упопружувати.**

Упопру́жувати, жу́ю, еш, сов. в. упопру́жити, жу, жиш, гл. Подвязывать, подвязать подпругу. *Сідлай мі коня—то- го моцаря й а впопруж его в сімдесять попруг.* Kolb. I. 101.

Упо́рати, раю, еш, гл. 1) Убратъ, при- брать. *Усе впорав.* ЗОЮР. II. 34. 2) По-

кончить, окончить, удовлетворить, усьїть сдѣлать. *Тривайте, паніматки, впораю одну, а тоді другу* (купчиха, отпуская то- варь). Лебед. у. *І те зроби, і друге зро- би: де ж його усе впорати.* Чуб. 3) Уко- кошить, убить. *Упорав по голові истиком та й одволік на друге місце, щоб не зра- зу знайшли.* О. 1862. II. 79. 4) Съїсть.

Упо́ратися, раюся, ешся, гл. Окончить работу, управиться. *Чи можна мені буде піти на вечорниці? Я вже зовсім упоралась.* Шевч. 284.

Упорове́нь, нар. Вровень. *Там же й дощака вишварив! Такий, що води по до- розі впорове́нь коліна.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Упоро́жні, нар. Порожнемъ. *З нічим до млина, впорожні додому.* Ном. № 7132.

Упбо́ром, нар. Силою, насильно. *Він ка- же: „не дам коня“, а я кажу: „ми упо- ром візьмем, як не даси по волі,—візьму соцьких та й відберемо упором.* Ново- моск. у. (Залюб.).

Упоросі́тися, шу́ся, сишся, гл. О свиньї: привести поросятъ. Шух. I. 212.

Упо́роби, рю́, реш, гл. Сдѣлать что-ли- бо съ силой; съїсть много. *Сосн. у. Ба́тько гарячку впо́рбв. Отець поспѣшилъ.* Зміев. у.

Упо́руч, нар. Рядомъ, рука съ рукой, рука объ руку. *Упоруч себе сажати.* Макс.

Упорина́ти, на́ю, еш, гл. Нырять. *А ти, доненько, знай відгадати: що я не утонька упоринати.* Макс.

Упоря́джувати, джую, еш, сов. в. упоря́дити, джу́, диш, гл. Устраивать, устроить. *Впоряди так, щоб ти мене на ший возив.* МВ. (КС. 1902. X. 151).

Упорядко́вувати, вую, еш, сов. в. упо- рядкува́ти, кую, еш, гл. Приводить, при- вести въ порядокъ, устроить.

Упоса́жити. См. **Упосажувати.**

Упоса́жувати, жу́ю, еш, сов. в. упо- са́жити, жу, жиш, гл. Давать, дать при- даное. Шейк. Kolb. II. 24.

Упо́слі, нар. Потомъ, послѣ. *Обід дуже великий зробили упослі.* Рудч. Ск. II. 148. *Не зв'язуйся з лихим спершу, так і впо́слі бачить не будеш.* Ном. № 2861.

Упослі́д, нар. 1) Послѣ. Вх. Зя. 73. 2) Наконецъ, въ заключеніе.

Упослі́джати, джа́ю, еш и упослі́джу- вати, джую, еш, сов. в. упослі́дити, джу, диш, гл. Оставлять, оставить кого послѣднимъ, за собою; поставитъ ниже себя, пренебрегать, пренебrecь чѣмъ. *Та й*

слово гарне! слухай! в нас воно впосліджувати й польське почало. К. ПС. 32. **Впослідити мене ніхто не схоче.** К. ЦН. 200. **Я всюди робила, та й не була упосліджувана.** Г. Барв. 507. **Не 'ддам, каже, Настусі (за вбогого), не впосліджу моєї дитини.** Г. Барв. 448. **Наша кохана мова зосталась упослідженою.** К. ХП. 121.

Упослідок, нар.=Упослід.

Упобай, нар. Тайно, секретно.

Употемжу, нар. Въ закрытомъ отъ свѣта мѣстѣ. **Навіщо ти поставив його употемку, постав на вікні, то й ростиме (о цвѣткѣ).** Канев. у.

Употріяні, нар. Втрое. О. 1861: XI. Свид. 36.

Употужнити, ню, ниш, гл. Сдѣлать сильнымъ, могущественнымъ. **Твій рід навіки употужню.** К. Псал. 204. **Употужнив мої ноги і на камені поставив.** К. Псал. 97.

Употужнитися, нюся, нишся, гл. 1) Сдѣлаться могущественнымъ. **Впотужнились навіки дияволови діти.** К. МБ. II. 131. 2)—на ко́го. Ополчиться. **Употужнились на мене при лихій моїй годині, та свята Господня сила мою неміч заступила.** К. Псал. 38.

Управді, нар.=Справді.

Управітелів, лева, ве. Приналежащій управляющому.

Управітель, ля, м. Управляющій. **Дармо тоді гукав управитель, щоб на панщину йшли.** МВ. (О. 1862. I. 102). **А пан з костьолу їхав, чи управитель, а не пан.** Шевч. 514.

Управітелька, ки, ж. Управительница. Зміев. у.

Управити, ся. См. Управляти, ся.

Управляти, ляю, еш, сов. в. управити, влю, виш, гл. 1) Вставлять, вставить, вдѣлать. **Вподовж стіни управлена... рулка.** Мнж. 134. 2) Покончить, сдѣлать, убратъ. **Коситься легко... за день і управили ті п'ятдесят, чи шо, десятин.** Мнж. 127. 3)—до чо́го, у що́. Обучать, обучить чему. **Наші хлібороби не дуже квапляться дітей своїх у ремесство вправляти.** К. (О. 1861. I. 313).

Управлятися, ляюся, ешся, сов. в. управитися, влюся, вишся, гл. 1) Управлятися, управитися. **Гаразд управились з мишами.** Гліб. 2) Вставлятися, вставлятися.

Управо, нар. Вправо.

Упріпуст, нар. О їдѣ животныхъ: сколько угодно, вволю, прямо изъ стога или другого хранилища пищи. Мнж. 177. **Кони їдять овес упріпуст.** **Їдять корови впріпуст сіно.** Алв. 70.

Упрісі, нар. Вприсядку. **Як піде упрісі танцювати.** НВолын. у.

Упрічерть, нар.=Уприщерть. **Насипай упричерть.** Волч. у.

Уприщерть, нар. Въ уровень съ краями. Черниг. г.

Упрівати, ваю, еш, сов. в. упріти, рію, еш, гл. 1) Потѣть, вспотѣть. **Поки не упріти, поти не уміти.** Ном. № 7184. 2) Взопрѣть, довариваться, довариться. Чуб. VII. 438. **Півник упрів і молошина каша упріла,—пора обідати.** Рудч. Ск. II. 29.

Упроваджувати, джую, еш, сов. в. упровадити, джу, диш, гл. Вездѣть, ввести, дсвести. **Ой вернися, козаченьку, додому, впровадив ти дівчиноньку до гробу.** Лукаш. 128.

Упродовж, нар. Вдоль. **Стіл з роскошиною упродовж.** МВ. II. 67. **Улиця упродовж людьми заступилася.** МВ. (О 1862. I. 101).

Упросіти, шу́, сиш, гл. Упросить, умо- лить. **Упросила його, щоб він її взяв з собою.** Рудч. Ск. I. 129. **Росердила миленького, та ще не впросила.** Мет. 84.

Упросітися, шу́ся, сишся, гл. Испросить разрѣшеніе войти. **Упросились злидні на три дні, та чорт їх і довіку викишкає.** Ном. № 1538. **Упросивсь до тих людей на ніч.** Рудч. Ск. I. 158

Упробст, нар. Прямо. **Як скочить на ноги та впробст до короля.**

Упробстяж, нар. Пугомъ. О. 1861. IV 157.

Упрохати, хаю, еш, гл.=Упросити
Упрохатися, хаюся, ешся, гл.=Упроситися. **Упрохавсь до його ночувати.** Мнж. 84.

Упру́г, га, м. 1) Мѣра поверхності: пространство пахоти, которое можно вспахати за одну упряжку воловъ. **Заорував послідній упруг толоки.** Г. Барв. 332. **Годі!—крикне мов опарений,—годі опрати!—Як годі?—каже чоловік:—дві скиби тільки одвернути та й упруг.** Г. Барв. 198. **І в тяжкі упруги, може, з'ору переліг той.** Шевч. 669. 2) Четвертая часть рабочаго дня. Рудч. Ск. II. 172. **Іду вулицею, так уже в вечірньому впрузі.** Г. Барв. 528. **Вже так як об третьому**

зупрузі назириє він коненя. Рудч. Ск. II. 175.

Упрядати, даю, еш, сов. в. **упрядсти**, дү, дбш, гл. 1) Впрядать, впрядсть. 2) Напрядать часть.

Упу́дитись, джуся, дишся, гл. Умочиться.

Упу́ка, ки, ж. Вдавлення. Мнж. 177.

Упу́рнути, ну́, нбш, гл. Нырнуть.

Упускання, ня, с. 1) Впускание. 2) Роняние. 3) Опускание. 4) При инкрустировании: вставка в дерево металла, кости и пр. Шух. I. 306, 309.

Упускати, каю, еш, сов. в. **упустити**, щү, стиш, гл. 1) Впускать, впускать. *Юрка одного впустили, а вся хата загорілася.* Ном. 2) Ронять, уронить. *Впустила додолу гребінця.* Мет. 167. *Буду лити через силу і краплі не вущу.* Мет. 63. 3) Упускать, упустить, выпустить. *Упустила долю, упустила щастя, та вже й не піймаю.* ЗОЮР. II. 238. *Ой впустила голубонька, да вже й не піймаю.* Мет. 65. 4) Опускати, опустить. *Оце як упустите мене в колодязь, то держіть віровку.* Рудч. Ск. I. 102. 5) При инкрустировании: вставлять, вставить в дерево металл и пр. Шух. I. 306, 309.

Упускне́, но́го, с. В свадебном обряді: плата деньгами или угощением за пропуск боярь в хату. Чуб. IV. 186.

Упу́ст, ста, м. Шлюзь. Чуб. VI. 359.

Упустити. См. Упускати.

Упу́шити, шу́, шіш, гл. Надуть, вспучить. *Хрін та редька живіт упушили, мед та горілка все те потушили.* Ном. № 12389.

Упахати. См. Упихати.

Упхну́ти. См. Упихати.

Уп'яліти, лю́, ліш, гл. О зм'ї: укусь, ужалить. *Сорокуля го уп'ялила.* Вх. Зн. 73.

Уп'ясті́, ся. См. Упинати, ся.

Уп'ять, нар. Опять. *От через кілька там днів баба вп'ять збирається у ярмарок.*

Ура́г, га́, м. = Враг.

Ураговий, а, е = Враговий. *Як ставлях, урагових синів, як снопики клас-ти.* Мет. 406.

Ура́дити, джу, диш, гл. 1) Посоветовать. *Роспитувався, що йому робить? Ніхто нічого не ввадив.* Рудч. Ск. II. 104. 2) Постановить на сов'їт, прийти к какому-нибудь р'шенію. *Радили, радили—нічого не вважать: нема війська.* Рудч.

Ск. II. 10. 3) Помочь. *Занедужала дитина, кричить, плаче. Горпина й сама плаче над нею, та нічого не ввадить.* МВ. I. 99.

Ура́дувати, дую, еш, гл. Обрадовать.

Ура́дуватися, дуюся, ешся, гл. Обрадоваться. *Щоб тобі ні втішитися, ні ввадуватися.* Ном. № 13632. *Думаєте, що я ввадувався мукою своєю кривавою?* Федьк.

Уража́ти, жаю, еш, сов. в. **уразити**, жу́, зіш, гл. 1) Поражать, поразить, ранить. *Де я мірю, там я вцілю, де я вважу, там я вважу.* Гол. I. 2. 2) Задѣ-вать, задѣть, ударить, потревожить, разбередить уже имѣющуюся рану или больное мѣсто. *Моя виразка була зовсім загоїлась, та, бач, десь уразив,—вона знов і прокинулась.* Лебед. у. *Помалу, братці! не ввазьте моїх смертельних ран.* Дума. *Трудно рану гоїти, а не ввазити.* Ном. № 1574. 3) Уязвлять, уязвить, оскорблять, оскорбить, обидѣть. *Вона ввазила мене словом лихим.* Новомоск. у. 4) Поражать, поразить, удивить сильно. *Молодих туляків незвичайно ввазила краса Київка.* Левинц. Пов. 5.

Уража́тися, жаюся, ешся, сов. в. **уразитися**, жу́ся, зішся, гл. 1) О ранѣ, больном мѣстѣ: быть затрагиваемым, затронутым. 2) Обижаться, обидѣться. 3) Поражаться, поразиться.

Уражіння, ня, с. Впечатлѣніе. *Пишу про свої подорожні вражіння.* Г. Барв. 31.

І. Ура́з, нар. 1) Вдруг, сразу. *Як загав, так на цім світі ураз і став.* Мнж. 41. 2) Вмѣстѣ, за одно, на ряду. *Ой встав, зажурився, що з малою оженився.* „Не журился, дурний гою: виросту враз з тобою.“ Грин. III. 657. *Вітаймо дитяч-ко, ураз його матку.* Чуб. III. 341.

II. Ура́з, зу, м. 1) = Враз. *Він хотів ураз зробити мені вилами.* Новомоск. у. *Живим би її вразом ввазило.* МВ. (О. 1862. I. 98). *Ураз в обох озався з тяжкої розлуки.* Мкр. Н. 39. 2) Матка, Uterus. *Ура́з виходе.* Випаденіе матки. Волч. у. Ум. Уразочок. Мил. 33. Ув. Уразище. Чуб. IV. 5.

Ура́за, ви, ж. 1) Рана, больное мѣсто. *Роскопирсала ті врази, що глибоко крили-ся в серці.* Мир. ХРВ. 258. 2) Оскорбленіе, обида. Ум. Ура́зна. *За сю уразку я ввазиваю тебе на чесний поєдинок.* Стор. М. Пр. 10.

Уразити, ся. См. **Уражати, ся.**

Уразіще, ща, м. Ув. отъ ураз. Чуб. IV. 6.

Уразлівий, а, е. 1) Чувствительный къ боли. 2) Болючій, причиняюцій боль. *Ляже на лаві, закриє голову свиткою, щоб не чуть було того уразливого плачу.* Мир. Пов. II. 108. 3) Обидный, оскорбительный. *Посипались на Кривоноса насмішки і вразливі глузування.* Стор. М. Пр. 746.

Уразлівість, вости, ж. 1) Чувствительность къ боли. Шейк. 2) Обидчивость.

Уразліво, нар. 1) Больно. 2) Обидно, оскорбительно.

Уразний, а, е = Уразливий 2. *Тут, під мальовничю руїною, знайшла я ще вразну мойму серденьку семейову драму.* Г. Барв. 418.

Уранішній, я, е. Утренній. Сим. 185. *Вранішне сонце обливало його мняким світом.* Мир. ХРВ. 188. *Година вранішня настала.* Греб. 340. *Твоє, як сніг ураняшній, біленьке лице.* К. Дз. 218.

Уранці, нар. Утромъ. *Хто звечора плаче, той уранці буде сміятися.* Ном. № 5853.

Уратувати, тую, еш, гл = Урятувати.

Урачати, чу, чиш, гл. Шутливое слово: ущипнуть (о рахъ). *Бодай тебе курка вбрикнула, або добре рах урачив.* Ном. № 3249.

Ураяти, ураю, еш, гл. = Урадити. *Хай його другі вчать: я з ним нічого не враю.* Мир. ХРВ. 133.

Урбарія, ріі, ж. Денежная повинность, платимая поміщику. *Урбарія велика та й панщини три дні.* Гол. II. 304. *Ми урбарію подаймо, оплату худобну, грунт і хату оплатім та сидім при дому.* Гол. III. 41.

Урвант, та, м. = Вірвант. Рудч. Чп. 250.

Урвати, ся. См. **Уривати, ся.**

Урвіголова, ви, м. Сорвиголова. *Трапиться який урвиголова.* Св. Л. 128.

Урвіпола, ли, м = Урвиголова. Вх. Зн. 73.

Урвісью, ка, с. Обрывъ. Сквирск. у.

Урвітель, ля, м. Сорванецъ. *Там такі урвителі, що ні в одного сусіда яблука не вдержаться.* Уман. у. *Два сини, що росли урвителями при батькові.* Св. Л. 275.

Урда, ди, ж. = Вурда.

Урдяний, а, б. Съ начинкой изъ урди. *Урдяні пироги, вареники.* Шейк.

Уредний, а, е. Пакостный, противный. *Ну, та й уредний же хлопець.* Лохв. у.

Уреклівий, а, е = Урічливий. *Чи підеши ти в таночок, не становишся край Дунаю, бо то річка врекливая, врече тебе й косу твою.* Мил. 50.

Уректі, ся. См. **Урікати, ся.**

Уремезовувати, вую, еш, сов. в. уремезувати, зую, еш, гл. Укрѣплять, укрѣпить, связывая или сшивая. *Уремезовує (латаючи) лантух так, наче довічне.* Конст. у.

Уремени, ню, ниш, гл. Прочно сдѣлать работу. *Оце уременили ясла.* Кременч. у.

Уремени, ня, с. Счастье, удача. *Чиє времени, того й погода.* Ном.

Уремня, ня, урем'я, м'я, с. = Час. В однім уремні. Въ одномъ состояніи, положеніи. *Е, та мій кашель все в однім уремні стоїть.* Лебед. у.

Урепіжити, жу, жиш, гл. Ударить, стегнуть. *Як я врепіжив його батогом, то він аж скрутився.* Васильк. у.

Уретно, нар. Скучно, печально. *Самому уретно в хаті.* Вх. Зн. 73.

Уречі, чү, чеш, гл. = Уректи. Желех.

Урешті, нар. Наконецъ.

І. Уривати, ваю, еш, сов. в. увірвати и урвати, рву, веш, гл. 1) Огрызать, оторвать; вырывать, вырвать; обрывать, оборвать, срывать, сорвать, перерывать, перервать. *Поти збан воду носить, покуль ухо не вворветь.* Ном. № 7771. *Від його, урвавши поли, тікай.* Посл. На Чорному морю не добре вчиняє: противну філю зо дна моря знімає, судна козацькі на три часті розбиває. Перву часть ввірвало, — в гирло дунайське замчало; другу часть увірвало, — у землю орабську замчало. 30ЮР. I. 29. *Вчепиться дверей і держиться, — так буває, що і двері (в) ворве.* Грин. III. 508. *От же одна (струна) вже й увірвалась; стривай, і другу увірву.* Шевч. 496. *Хто цвіточка увірве, сестру з братом пом'яне.* Марк. 88. *Любисточку ввірвала.* Г. Барв. 80. 2) Надрывать, надорвать, укорачивать, укоротить. *Варвара ночі ввірвала та дня приточила.* Ном. № 504. *Ти раненько співаєш, моє серце вриваєш.* Гол. I. 259. *Нехай він по походах після того не ходить, своїх молодечьких ніжок не вриває. Дума. Нехай... степену ногами не змірає, живота не*

аривас. Лукаш. 40. 3) Уоб'гати, удирати, удрати. Йому гукають: тривай! а він чим дуж урива. Давай уривати яко мога з того світа. Чуб. II. 94. 4) Только сов. в. Ударить. Скрикнув Лушня, як увірвав його по плечі Чіпка. Мир. ХРВ. 236. (Такі) різки плетуть, що як урве, то зразу крів'ю спливеши. Св. Л. 165.

II. Уривати, ваю, еш, сов. в. уріти, урію, еш, гл. Заривати, зарыть.

I. Уриватися, ваюся, ешся, сов. в. увірватися и урватися, рв'уся, в'ешся, гл. 1) Отрываться, оторваться, вырываться, вырваться, обрываться, оборваться, перерываться, перерываться, прерываться, прерываться. Як ухо ввірветься, то й збан розіб'ється. Ном. № 7771. Одна (струна) вже й увірвалася. Шевч. 496. Батіг не нитка—не увірветься. Ном. № 1286. Урвався і рід Вишневецьких. Стор. М. Пр. 64. Увірвався б'ас, увірвалася нитка, удка (кому). Прекратилась возможность. Ном. № 1830, 1831. Вже Терешкові ввірвалось нитка верховодити. Кв. Тоже значеніє. им'ється. Ужé йому ввірвалось. Ном. № 1831. Розмова увірвалася. Прекратился разговор. Мир. ХРВ. 10, 240. 2) Вырываться, вырваться. Я піймав його та й веду за руку, а він усе вривається од мене, все на мене огинається, а далі вирвався і побіг. Александров. у. 3) Срываться, сорваться, упасть съ высоты. Беруться за руки колом і перекручуються, приспівуючи: „держіться кріпко: як хто увірветься, тому не минеться“,—а ж поки хто увірветься,—тоді знов. Грин. III. 110. А той, що сидів на трямку, як увірветься з того трямка! Рудч. Ск. I. 68. Як ти в мене ночував, то з полу ввірвався. Грин. III. 653.

II. Уриватися, ваюся, ешся, сов. в. урітися, уріюся, ешся, гл. Зариватися, зарыться. Кабан каже: я побіжу в болото та в мул уріюся. Рудч. Ск. I. 39. У Кулиша о потупленних, смотрящих въ землю, глазахъ. Не дивились на божий світ від сліз: в чорну землю врилися. К. МБ. X. 15.

Уривок, вка, м. Обрывокъ, отрывокъ. Ум. Уривочок.

Уривцём, нар. Урывками. Левч. 170.

Уріти, ся. См. Уривати, ся.

Урихтовувати, вую, еш, сов. в. урихтувати, т'ую, еш, гл. Улаживати, уладить, приладить. Шейк.

Урівень, урівні, нар. Наравнѣ, въ уровень.

Урівняти, няю, еш, гл. Сравнять, уравнивать.

Урізати, жу, жеш, гл. 1) Отрѣзати, обрѣзати. Жениться пробі, а хліба врізати не вміє. Ном. № 13778. З лихого торгу хоч поли врізавши. Ном. № 1972. Сього пальця вріж—болить, і того вріж—болить. Чуб. I. 246. Урізав вовкові хвіст. Чуб. II. 127. 2) Ударить. Та як уріж її (кулаком) по вису. Мнж. 34.

Урізатися, жуся, жешся, гл. 1) Врѣзаться. Так і вріжеться у саму гущину. Стор. 2) Обрѣзаться. Скинь шаблю, а то уріжешся. Грин. I. 158.

Урікати, каю, еш, сов. в. урекати, реч'у, чеш и урікнути, ки'у, неш, гл. 1) Укорять, укорить. Ніхто мене ні в чім не урікне. О. 1862. V. 40. 2) Сглаживать, сглазить (человѣка). Казали, що дитина їсть багато, аж бач і вrekli: воно й їсти перестало. Лебед. у. Врече тебе й косу твою. Мил. 50. Той нашу бджолу урече. Мнж. 151. Щоб не вrekli вражі люде моєї краси. Нп.

Урікатися, кається, сов. в. уректися, чється, гл. безл. Слышатся, слышатся. Ви ж казали, що дали йому чотири рублі.—Та ні то вам так мое слово уреклось: я казав—чотири без четвертака дав. Новом. у. (Залюб.).

Урічливий, а, е. 1) Дурной, способный сглазить (о глазахъ). Урічливі очі. Ном. № 8392. 2) Которого можно сглазить. Шух. I. 196. Я не врічлива.

Урічний, а, е=Урічливий. Шух. I. 197.

Урльоп, пу, м. Отпускъ. Жовнір траву косить, пана копитана на урльоп ся просить. Гол.

Урльопас, су, м. Отпускной билетъ (у солдата). Подавали нам урльопаси. Федьк.

Урльопник, ка, м. Солдатъ въ отпуску по билету. Бився з урльопником. Федьк.

Урма, ми, ж. Мѣсто, по которому гоняють скотъ, покрытое слѣдами его ногъ; дорога, протоптанная скотомъ. О. 1862. V. Кух. 39. На урмах хліб дуже гарний роде. Лебед. у.

Уробіти, ся. См. Уробляти, ся.

Уробляти, ляю, еш, сов. в. уробіти, бл'ю, биш, гл. 1) Вдѣлывать, вдѣлать, вставлять, вставить. 2) Дѣлать, сдѣлать,

нарабатьовувать, наработать. *Бо которий чоловік тев уробляє, повік той щастя собі мав.* АД. I. 187. *Літом і мале піде, то вробить.* Ном. № 551. *Як ручки вроблять, так спина й зносить.* Грин. II. 310. *Піду додому, мо що небудь до вечора вроблю.* *Рако вставши, багато вробиш.* Грин. I. 239. *Пішов... на поле подивиться, що вона вробила.* Рудч. 3) Дѣлать, сдѣлать, смастерить. *А вробимо топірчики та з самої сталі.* Гол. I. 164. 4) Воздѣлывать, воздѣлать, обрабатывать, обработать. *Тут які рівненькі ріллі,—не так, як у нас.—Е, бо лучче вроблено.* Новомоск. у. 5)—у щб. Запачкивать, запачкать, загадить во что. *Ото як уробила рукав у сажу.* 6) Вробіти вблю. Исполнить желаніе. *Мила волю уробила: главку йому поїскала.* Гол. I. 84.

Уробля́тися, ляюся, ешся, сов. в. уробі́тися, блюся, бишся, гл. Запачкиваться, запачкаться чѣмъ, впачкаться во что. *Хто коло чого ходить, то ся тим і уробить.* Ном. № 5996.

Уробище, ща, с. Выкидышъ. Полт. Харьк. Мил. 16.

Урод, ду, м.=Урожай. Уроди у вас ладни? Вх. Зв. 476.

Урѡда, ди, ж. Вообщє физическія качества, въ частности: красота, миловидность. *Погинули депутаты шляхецької вроди.* Нп. *Ой гляну я в чисту воду та на свою вроду,—аж-но моя врода на личеньку красна.* Мет. 65. *Моя врода, як повная рожка: і на личеньку рум'яненко, і на стану гожа,* Макс. *Співають у пісні; що нема найкращого на вроду, як ясна зоря в погоду.* К. (ЗОЮР. II. 199). *Хорошая дружина на вроду.* КС. 1883. II. 400. Ум. Урбдонька.

Уродай, дая, м. Красавецъ. *Уродаю то й у свитині пригоже.* Ном. № 14250.

Уроджа́й, джаю, м.=Урожай. Грин I. 284.

Уродіти, ся. См. Урожати, ся.

Уродли́вий, а, е. 1) Красивый, пригожий. *Не родись богатий та вродливий, а родись при долі та щасливий.* Ном. № 1673. *А виросла як панна, чорнобрива, уродлива.* Шевч. 268. 2) Способный, даровитый. *Там такий був чоловік на все вродливий.* Рудч. Ск. I. 74. 3) Урожайный. *Лани мої уродливі.* ЗЮЗО. I. 549.

Урѡдник, ка, м. Красавецъ. Встрѣчено у Щоголева. *Мусить вродник в кого небудь пропитатися поради.* Щог. В. 42.

Урѡдниця, ці, ж. Красавица. Встрѣчено у Щоголева. *Тихим сном навѣки вродниця заснула.* Щог. В. 63.

Урѡдонька, ки, ж. Ум. отъ урода.

Урѡжа, жі, ж.=Урожай. Шух. I. 38. *Ой дай-же, Боже, на хліб урожу.* Гол. IV. 553.

Урѡжа́й, жаю, м. Урожай. *Не вважай на врожай, а гречку сій, то хліб буде.* Ном. № 5845. *Не проси у Бога дощу, а проси урожаю.* Ном. № 7270.

Урѡжа́йний, а, е. Урожайный. *На той рік урожайне літо буде.* Ном. № 13412.

Урѡжа́ти, жаю, еш, сов. в. уроді́ти, джу́, диш, гл. 1) Рожать, родить. *Уродила мама, що не прийма й яма.* Ном. № 2918. *Не уродить сова сокола—іно таке, як сама.* Ном. № 7152. 2) Хорошо вырастить, вырасти и принести плодъ, уродить. *Як мак не вродить, то голоду ще не буде.* *Які груші уродили.* Шевч. 178. *Уродив постернак.* Шевч. 243. *Яке Бог уродив, таке й жну.* Ном.

Урѡжа́тися, жаюся, ешся, сов. в. уроді́тися, джу́ся, дишся, гл. 1) Родиться. *Хто дурнем уродився, тому дурнем і вмерти.* Ном. № 6150. *Який вродивсь, таким і вмерти.* Ном. № 3209. 2) Урожаться, уродиться. *Там вони врожаються і цвітуть.* О. 1862. VIII. 16. *Вродилось просо таке славне.* Рудч. Ск. II. 136. *Та вродиться та льониченько.* Мет. 34. *Впори мілко, посій рідко, уродиться відько.* Посл. *Де не посій, то вродиться.* *Вездѣ онъ, во все вмѣшається.* Ном. № 2787. 3) Появиться сразу, неожиданно появиться. *Поки півні заспівали,—вже вродилась криниця.* Рудч. Ск. II. 119. *Він так і вродивсь перед моїми очима.* МВ. (О. 1862. III. 61).

Урожда́нець, нця, м. Уроженецъ. Волч. у.

Уро́ж'я, ж'я, с. Урожай. *Не тучить множ'я, ено урож'я.* Шейк.

Уро́всиц, нар. Вразсыпную. *Од його всі врозсиц, як голуби од шуліка.* МВ. I.

Урозу́мнати, млю, миш, гл. Уразумить. *Твое діло навчить її, врозумить.* Шевч. 282.

Урѡ́ітися, урѡюся, ішся, гл.—в гблову. Засѣсть въ головѣ. *Врѡівся мені в голову Семен небіжчик.* НВолын. у.

Урѡ́ки, ків, м. Сглазь. Мил. 33. *Виливали переполох, вмивали од уроків.* Кв. *Від уроків і Бог не заховав.* Ном. *На бджолу уроки нападуть.* Мнж. 152. Ум.

Урбченки. Ув. Урбчища. Вишеттати уро-
ки-урочища. Мнж. 152. У гуцуловъ въ
ед ч.: урбчище. Шух. I. 210.

Уроніти, ню, ниш, гл. Уронить. Ма-
руся віри не йняла, слізки не вронила.
Мет. 177.

Уростати, таю, еш, сов. в. урості,
тү, теш, гл. 1) Вростать, вrostи. В зем-
лю вросла. Ном. № 9404. 2) Выростать,
выросги, возростать, возрости. *Виростає
з того визнаття гнів його на Галю.* МВ. (О. 1862. I. 84). 3) Заростать, зар-
ости. *Стала стежка травом вrostати.* Щог. В. 69. *Простружу дороженьку к
святій неділонці,— травицею вrostе.* Мил.
193.

Уростич и уростіч, нар. Въ разных
стороны, вразсыпную. *Турки не стями-
лись да вrostич.* ЗОЮР. I. 6. *Коні, як
почують чорта, то вrostіч.* Стор. I. 124.

Урочина, ни, ж.=Уроки. Чуб. I. 43.

Урочістий, а, е. Торжественный. Пі-
дождемо до врочистого часу. Спаси мене
в день судний, урочистий. К. ЦН. 285.
Урочісте свято. Годовой праздникъ. По-
дол. г. О. 1861. X. 47. К. МВ. X. I. Уро-
чіста окаязія. Высоторжественный день
(крестины, именины и т. п.). Подол. г. О.
1861. X. 47. То же значеніе: урочісте діло.
Сим. 204.

Урочісто, нар. Торжественно.

Урочити, чу, чиш, гл.=Уректи? *Як
ся убрав, так го урочили.* Ном. № 11187.
Козак дівчину врович. Грин III. 656.

Урбчища, чиш, м. мн Ув. отъ уроки.
Грин. II. 33.

Урочище, ща, с. 1) Урочище. К. ЧР.
257. 2) См. Уроки.

Урубати, баю, еш, гл. 1) Нарубить не-
большое количество. *Сиди ж ти, дочко,
а я піду, дровець урубаю.* Рудч. Ск. II
66. 2) Ранить рубя. 3) Имѣть достаточную
силу, остроту для того, чтобы быть въ
состояніи рубить—говорится какъ о чело-
вѣкѣ, такъ и объ инструментѣ. *Та він сього
не вруба,—нема в його сили. Аби ляю
сокирою дуба не врубаеш. Ні стругом
не встругати, ні сокирою не врубати.*
Грин. I. 237.

Урубатися, баюся, ешея, гл. Врѣ-
заться, врубаться. *Уже глибоко в дуба
врубався.*

Урубляти, блю, ліш, гл. Нажагъ руб-
лемъ. *Врубли добре снопи.*

Урубний, а, е = Рублений? *Пливи,
пливи, квітко, до врубної криниці.* Ни.

Уруна, ни, ж. Выходы озимыхъ хлѣ-
бовъ осенью. *Добра вруна, треба спа-
сувати. Пожени коні на вруну.* НВо-
лын. у. *Гарні вруна сього року.* НВо-
лын. у.

Урунітися. См. Урунюватися.

Урунюватися, нююся, ешея, сов. в.
урунітися, нюся, нишся, гл. Покрывать,
покрыть ниву густыми всходами, густо
всходить, взойти, куститься (о посѣвѣ).
*Житом. Литив. Брацлав. у. Хлѣб, спаси-
бі Богові, добре врунився. Як уруниться
хлѣб, то пускають скот пастись.* Ли-
тин. у. *От побачите, що до перших
приморозків ще так вруниться, як того
треба.* Брацл. у.

Уручати, чаю, еш, сов. в. уручіти,
чү, чиш, гл. Вручать, вручить, дать въ
руки. *Уручаю тебе, серденьтко мое, а
єдиному Богу.* Мет. 24.

Уряд, ду, м. 1) Должность. *Вмер па-
волоцький полковник, що послі Шрама
уряд держав.* К. ЧР. 15. *Який-такий
уряд—луччий, ніж проста служба.* Ном.
№ 956. *Не знаю, то ще не за мого вряду
було,—казав чабан.* Екат. у. 2) Управле-
ніе, правительство.

Уряджати, джаю, еш, сов. в. уряді-
ти, джү, диш, гл. Усгравать, устроить.
См. Уряжати.

Уряджатися, джаюся, ешея, сов. в.
урядітися, джүся, дишся, гл. Устраи-
ваться, устроиться. См. Уряжатися.

Уряді-годи, нар. Изрѣдка. *А був наш
батько такий—то грізний! Вряди-годи
пустить на улицу погулять з дівчата-
ми.* МВ. I.

Урядник, ка, м. Чиновникъ, должностное
лицо. Шейк. Чуб. II. 71, 72.

Урядників, кова, ве. Принадлежащій
чиновнику. Шейк.

Урядницький, а, е. Чиновничій. Шейк.

Урядівий, а, е. Казенный, правитель-
ственный, офіціальний.

Урядок, дку, м. Установленіе, поря-
докъ *Через тоті пани, пани, через ті
урядки прийде ми се завішити ногами
до грядки.* ЗЮЗО. II. 554.

Урядування, ня, с. 1) Отправление
службы. Шейк. 2) Управленіе (правитель-
ственное).

Урядувати, дүю, еш, гл. 1) Ограв-
лять службу. 2) Управлять (о правитель-
ствѣ).

Уряжати, жаю, еш, сов. в. урядіти,
жү, диш, гл. Украшать, украсить. *Як*

глянеш на Київ, то так і леліють церкви уряжені та золоті. Змієв. у. Квітками вряжені долини. Щог. Сл. 59. См. Уряджати.

Уряджати́ся, жа́юся, е́ся, сов. в. уряди́тися, жу́ся, ди́ся, гл. Наряджати́ся, наряди́тися. У жу́пан синій вря́жуся Рудч. Чп 112. См. Уряджати́ся.

Уряси́ти, шу́, си́ш, гл. Густо увѣшати. Прехороше вряси́ли вильце калиною й барвінком.

Урятува́ти, ту́ю, еш, гл. Спасати.

Ус, у́са п вус, ву́са, м; мн. у́са (ву́са) п у́си (ву́си). 1) Усѣ. Сивий ус, стару чуприку вітер розвіває. Шевч. 8. Оддай мене за такого, що не має вуса. — він на мене кивне-моргне, а я й засміюся. Нп. Моргнув якось усима. Г. Барв. 367. Під усом бути. Находиться въ возрастѣ 19—20 лѣтъ. Парубок під усом. П. Волын. у. Хлопець під усом, літ двадцять йому Г. Барв. 251. Уса у кішок, у собак. 2) Остѣ въ колосѣ хлѣбнаго растенія 3) мн. у́си (ву́си). Въ верхній одеждѣ (кожушанка, світа, кунтуш, нерсѣтка и пр.): внутрєннія складки сзади (иногда съ боковъ. Чуб. VII. 421) по шву отъ таліи внизъ, образовавшіяся вслѣдствіе вставки длинныхъ равнобедренныхъ треугольниковъ въ нижнюю часть одежы. КС. 1893. V 275 Світа до трьох усів. О. 1862. IX. 68. Взяла очінок грезетовий і кунтуш з усами люстровий. Котл. Ен. См. Хванд. Ум. Усик, усичок, усбн, усбчок. До усиків пошити. Чуб VII. 433.

Уса́джувати, джу́ю, еш, сов. в. уса́дити, джу́, ди́ш, гл. 1) Всаживати, всадити, посадити. В темницю всади́те. АД. I. 38. Хоч у ступу всади́ть та пирогами годуйте — все буде однака. Ном. № 2908. 2) Втыкати, воткнути. всовувати, всунути. Вса́див но́жа в груди.

Усажа́ти, жа́ю, еш, гл. = Усаджувати. Рудч. Ск. II. 75.

Усамо́бжити, жу́, жи́ш, гл. Умолити, упросити. Насилу усамо́бжи́ли, щоб верну́з гроші. Шейк.

Уса́нь, ву́са́нь, ня́, м. Усачѣ.

Уса́натися, па́юся, е́ся, гл. Запыхатися.

Уса́тий, ву́сатий, а, е. 1) Усатий, усастий. Хлопці ву́сатий і дівки косатий. Лукаш. 149. 2) Остистий. Усатий ячмінь. Ном. № 10163. 3) Ву́сагі́ у́ставки. Родъ вышивки. Kolb. I. 48, 49.

Усви́рі́нитися, плю́ся, пи́ся, гл. Сильно надобѣсть. Усви́рі́нився ж мені! Ном. № 2766. Всви́рі́нилося мені це ткання — Господи! Змієв. у.

Усви́тити, чу́, ти́ш, гл. Освѣтити. Очєнь-ками всю свѣтлоньку свѣтили. Нп.

Усе́, нар. 1) Все. Усе забрав, нам нічого не кинув. 2) Ностоянно, всегда, все. Усе я, та я — чом-же ви не говорите? Ном. № 2980 Бу́в собі купець, він усе їздив по морі. Рудч. Ск. I. 100. Зі́ма біла, та не їсть снгу, а все сіно. Ном. № 621. Все їдно. Все равно.

Усеви́да, ди, об. Всевѣдаючий чєловѣкъ. І ходитиме всеви́да з хати до палати. К. XII. 47.

Усевла́дник, ка, м. Надъ всѣмъ господствующій, всемогущій. Молюсь всевладнику, земному Богу (папі). К. ПС. 39

Усевла́дництво, ва, с. Всемогущество. Нема йому ні насити всевладництвом, ні випну. К. ПС. 51.

Усевла́дний, я, е. Всемогущій. Подай мені всевладню силу мови. К. ПС. 39.

Усе́дити, джу́, ди́ш, гл. = Усидіти. От кабан не уседів, повернувся. Рудч. Ск. I. 26.

Усєзна́йко, ка, м. Всєзнайка

Усєзна́ння, ня, с. Всєзнадіє. Всєзна́ннє обі́цяв диявол Єві. К. МБ. III. 260.

Усе́й, уся́, усе́, мѣст. = Увесь.

Усе́йда, ди, об. Всеядный.

Усе́йдний, а, е. Всеядный Усе́йдний тиж-день. Сплошная недѣля, когда въ среду п пятницу не постять. О. 1862. IV 91. На все́йдний у неділю вона спарувалась. Шевч. 260.

Усе́лі́тися. См. Усєлятися.

Усе́лю́дний, а, е. Публичный, всенародный.

Усе́лю́део, нар. Публично, всенародно.

Усе́ля́кий, а, е. Всяческій, различный. На щастя все́ляке май серце однаке. Ном. № 1708.

Усе́ля́ковє, нар. Всячески, различно. Бачили ми вже все́ляково: нехай щє й так побачимо. Ном. № 4939.

Усе́ля́тися, ля́юся, е́ся, сов. в. усе́лі́тися, лю́ся, ли́ся, гл. Посєля́тися, посєлі́тися. На їй Господь всєли́вся і во-є́ки буде жи́ти. К. Псал 151. Всєли́лась канючка. МБ. (О. 1862. III. 44). Терпи лихо, що всєли́лося. МБ. (О. 1862. I. 75).

Усе́ля́чина, ни, ж. Всячина. Бєссараб.

Усемогу́чий, а, в. Ісехогу́щій. Бог всемогу́чий. О. 1862. III. 32.

Усенаро́дний, я, в. Всенародний. *Ира-во всенародне.* К. ПС. 136.

Усе́нця, ці, ж. = Гусениця.

Усено́шна, ної, ж. Всенощная.

Усе́нь (только им. пад. ед. ч. муж. род.), **усе́нький, а, в, мѣст.** = Усѣй. *Не так родина, як всень рід.* Чуб. IV. 674. *Лезать всенькі троє.* КС. 1883. III. 671. *Кривеньке, маленьке збігало поле всеньке.* Ном., заг. № 374. *Ой шкода, шкода та синього цвіту, що він розсіявся по всенькому світу.* Грин. III. 622.

Усе́рдя, дя, с. Усердіє. *Тоді на його велике усердіє маю.* АД. I. 118.

Усесві́тній, я, в. 1) Всемірний. *Перед нами море всесвітньої науки одкривалось.* К. ХП. 96. *Святої правди і любови зоря всесвітня зійшла.* Шевч. 603. 2) Всеобщій. *Всесвітній кум і сват.* Гліб. 3) Извѣстный всему свѣту. *Якась старая баба, знахурка всесвітня.* Мкр. Н. 32. *Дам тебе за князя, чи за графа, за багати́ря всесвітнього.* МВ. (О. 1862. III. 39).

Усеще́дрий, а, в. Въ высшей степени щедрый. *Подай же й нам, всещедрий Боже, отак цвісти, отак рости.* Шевч. 649.

Усеще́дрість, рости, ж. Щедрость въ высшей степени. Грин. III. 149.

Усе́дити, джу, диш, гл. Усидѣть. *На улицю не піду і дома не всиджу.* Мет. 116.

Усе́к, ка, м. Ум. огъ ус.

Усе́літи, ся. См. Успляти, ся.

Уси́лювуватися, вуюся, ешся, гл. Силиться, стараться. *Не дурно ж вони так усилювувались мене випхнути.* Мир. ХРВ. 387.

Уси́лювати, вую, еш, сов. в. усі́лувати, лую, еш, гл. Принуждать, принудить, силой заставить. *Як не хочу я пасати, то хіба ти мене всилуєш?* Паси са м. Канев. у.

Уси́лювуватися, вуюся, ешся, гл. = Уси́люватися. *Католицькі пани з нашими перевертнями усилювувались унію на Вкраїні прищепити.* К. ЧР. 10.

Усі́лу, нар. Съ трудомъ, едва. *Всилу вона від неї зирвалась.* Мнж. 2. *Всилу п'ять місяців пробула в них.* Г. Барв. 368.

Усі́лувати. См. Уси́лювати:

Уси́льніти, нію, еш, гл. Усилиться.

Уси́ляти, ляю, еш, сов. в. уси́ляти,

ляю, ліш, гл. Вдѣвать, вдѣть нитку въ иглу.

I. Уси́лятися, ляюся, ешся, сов. в. уси́лятися, ляюся, лішся, гл. Вдѣваться въ иглу (о ниткѣ).

II. Уси́лятися, ляюся, ешся, гл. Навязываться. *Не кличуть нас на хрестини, то ми й не всиляємось.*

Уси́ноббжити, жу, жиш, гл. = Усамоббжити?

Уси́новіти. См. Уси́новляти.

Уси́новле́ння, ня, с. Усыновленіє.

Уси́новляти, ляю, еш, сов. в. уси́новляти, влю, виш, гл. Усыновлять, усыновить.

I. Уси́пати, паю, еш, сов. в. усі́пати, плю, плеш, гл. 1) Всыпать, всыпать. *Борошенця всипать.* Рудч. 2) Наливать, налить. *Усип меду і горілки.* Мет. Ганусю, усип мені осьмусю. Ном. № 11658. 3) Огליвать, отлить (изъ металла). *Аби усипати що з мосяжі, треба фірмака.* Шух. I. 281. 4) Только сов. в. Войти гурьбой. *Одчиняє він хату, уступив, молодиці за ним всипали.* МВ. (О. 1862. I. 91).

II. Уси́пати, паю, еш, гл. Спать, засыпать. *Мати сина колихала, дні і ночі не всипала.* Грин. III. 381.

Усі́пище, ща, с. Сосудъ, помѣщеніє для сыпучихъ тѣлъ. Лебед. у. *Ходили до його і в хату, і всяке всипище трусили,—так нічого не знайшли.* Александров. у. *Всипища у нас не багато, то ми й нагипали жита на горищі.* Павлогр у. *Оця діжка тільки на всипище й годяща.* Богдох. у.

Уси́пляти, ляю, еш, гл. Засыпать, заснагъ. *Полягали й усі спати, а менший став вартувати. Менший братік не всипляє.* Пи. *Мати сина колихала, і день, і ніч не всипляла.* О. 1862. V. 89. См. II. Усипати.

Уси́плятися, ляюся, ешся, сов. в. успа́тися, плюся, пішся, гл. Засыпать, заснуть совершенно, глубокимъ сномъ. *Дитинка тільки почала всиплятися, аж і збуджено.—Гомоніть тихше, покуль дитина вспиться. Воно як успиться, так довго спати ме.* Черн. у.

Усироті́ти, тію, еш, гл. Осиротѣть. *Чого се я такеньки і чим зажурилась?... Чи я ж сьогодні всиротіла? чи се тепер тільки зубожіла?* МВ. II. 105.

Усі́тити, чю, тіш, гл. —мѣду. Сдѣлать, сварить меду. *Для свого синка мѣду*

вситила. Гол. *Я сусідам угоджу, конов меду усичу.* Гол. I. 296.

Усихати, хāju, еш, сов. в. усох(ну)ти, хну, неш, гл. 1) Засыхать, засохнуть. *Не прийнялись три ясени, тополя всихала.* Шевч. 393. *Верба усохла, похилилась* Шевч. 387. 2) Усыхать, усохнуть, отсыхать, отсохнуть. *Бодай тобі, вражий сину, права рука всохла.* Мет. 472.

Усичок, чеа, м. Ум. отъ ус.

Усіди, нар. Всегда. *Послухавши жука, всіди в гною будеш.* Ном. № 5984.

Усідати, даю, еш, сов. в. усісти, усяду, деш, гл. 1) Садиться, сѣсть. *Летить ворон з чужих сторони, на могилі усідає.* Гол. I. 96. *Не всів козак Нечай на коника всісти.* Лукаш. 110. 2) Обсѣдаты, обсѣсть. *Гайвороння чисто всіло дерева.*

Усідлати, лаю, еш, гл. Осѣдлать. *Всідлав ворон-конишенька.* Гол. I. 275.

Усікати, каю, еш, сов. в. усікнѹти, нѹ, нѣш и усікти, усічѹ, чѣш, гл. 1) Отрубывать, отрубить. *Судили його військовою радою і присудили усікнути голову.* К. ЧР. 28. 2) Врубати 3. *Дубей ніхто не може ні всікти, ні врубати.* Мнж. 152.

Усілякий, а, е = Вселякий. Ном. № 347.

Усіниця, ці, ж. = Гусениця. Вх. Пч. I. 6.

Усісінський, а, е. Рѣшительно весь.

Усісінько, нар. Рѣшительно все.

Усісти. См. Усідати.

Усічі, чѹ, чѣш, гл. = Усікти. Шейк.

Усіяти, усію, еш, гл. Засѣять. *Я ж тес поле кон'єм скопаю, кон'єм скопаю і стрілками всію.* АД. I. 27.

Ускакнѹти, кнѹ, нѣш, гл. = Ускочити. У горіх ускакнѹти. *Нарушить супружескую вѣрність.* Ном. № 8823.

Ускакувати, кѹю, еш, сов. в. ускочити, чу, чиш, гл. Вскакивать, вскочить во что, впрыгивать, выпрыгнуть. *Я буду ускакувати в утробу жінкам, та й буду їх мордувати.* Стор. I. 55. *Ускочив по самі вуха.*

Ускок, ку, м. Каскадь на рѣкѣ. Шух. I. 316.

Ускоки, нар. Вскать.

Ускорах, нар. Вскорѣ. *Гарно, як ускорах се буде, а як же довго.* Зміев. у.

Ускорен, прил. = Скорен. Бог хоч не ускорен, та влучен. Ном. № 47.

Ускбсом, нар. Искося. *Здалека сідає, вскосом дивиться.*

Ускобити. См. Ускакувати.

Ускобчу, нар. Галопомъ. *Я їхав нерівно: де ристю, а де вскочку, бо поспішався знайти воли, щоб не погались де у шкodu.* Новомоск. у.

Ускромадити, джу, диш, гл. Немного наскрестн.

Ускромѣти. См. Ускромляти.

Ускромляти, лѣю, еш, сов. в. ускромѣти, шлѹ, шѣш, гл. Укрощать, укротить, смирать, смирить. *Царя Латина ускромити.* Котл. Ен. VI 20. *Ускромѣть своє серце.* Ном. № 3355.

Ускрут, нар. Сейчасъ-же. *Тільки ввійшли, вскрут і пішли — не гаялись ні трохи.* Екаг. у.

Ускуб(ну)ти, бнѹ, нѣш, гл. 1) Дернуть за волосы. *Хто схоче, добре ускубне за вражий чуб його зубами.* Гліб. 2) Урвать, дернуть. *Вскубни трохи сіна. Живемо.... як горох при дорозі: хто не схоче, той не вскубне.* Котл. НП. 367.

Ускучитися, चुся, чишся, гл. Надоѣсть, наскучить. *Був то багач, і бідний чоловік ходив до нього худоби позичати, і йому вскучилося давати.* Драг. 54.

Уславити, ся. См. Уславляти, ся.

Уславляти, лѣю, еш, сов. в. уславити, влю, виш, гл. Прославлять, прославить. *Од Припеті до Синюхи вславили себе Обухи.* К. Досв. 113. *Славою його уславив, шаною його звеличив.* К. Псал. 15.

Уславлятися, лѣюся, ешся, сов. в. уславитися, влюся, вишся, гл. Прославляться, прославиться. *Клепачі з давних-давен уславились по Лубенщині злодійством.* Ном. № 1365.

Услід, нар. Вслѣдъ. *За нею вслід і батько.* Стор. I. 61.

Услон, ну, м. = Ослін. Маркев. 106.

Услѹга, ги, ж. Услужевіє, прислуживаніє. *Взяли мене на вслугу до молодой панні.* МВ. II. 33.

Услуговувати, вую, еш, гл. Услуживать. *Се ж того так Антін їй і вслуговував. Раз ізняв у неї коромисло з плечей та й поніс відра в пекарню.* Г. Барв. 327. *Він вам услюговує.* Пирят. у.

Услугування, -ня, с. Прислуживаніє.

Услугувати, гѹю, еш, гл. = Услуговувати. *Нема нам ні сну, ні спочинку бігаємо, вслугуємо, клопочемось з ранки до вечора.* МВ. (О. 1862. III. 40).

Услужати, *жү, жиш, гл.* Оказати службу, услужить. *На тобі; ще й плахта буде, коли услужиш.* Шевч. 304.

Услужливий, *а, е.* Услужливый. Стор. I. 108.

Услужник, *ка, м.* Прислужникъ.

Услу́хнути, *вү, нѣш, гл.* Послушаться кого. *Услу́хнув мене.* Вх. Лем. 476.

Усма́гнути, *гну, нѣш, гл.* О ягодахъ: доспѣть. *Соку вишні набрались, та ще не усмагли, кислі дуже.* Волч. у.

Усма́житися, *жуся, жи́ся, гл.* 1) Изжариться. *Капуста усмажилась. Гуска усмажилась.* 2) = Удушити. *Він лежить у неї на колінах, та так усмажився, що й заснув.* Грин. II. 63.

Усма́к, *нар.* Владасть, со вкусомъ.

Усмакува́ти, *күю, еш, гл.* Найти по вкусу что, разлакомиться на что. *Діти усмакували горох.* Лебед. у. *Не їдять діти й огірків, як усмакували губи (=гриби).* Волч. у.

Усма́рть, *нар.* До смерти. *Того заїла всма́рть, другого обідрала.* Гліб.

Усми́кнути, *кнү, нѣш, гл.* Рвануть, дернуть.

Усми́рити. См. Усмиряти.

Усми́рати, *ррю, еш, сов. в.* **усми́рити**, *ррю, рїш, гл.* Усмирять, усмирить. *Морську безодню усмиряеш.* К. Псал. 144.

Усмі́литися, *люся, лишся, гл.* Осмілються, найти смѣлость. *Коли б воля, заспівав би так, щоб і на селі лунало... не всмілимось.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Усмі́ти, *мію, еш, гл.* Посміть.

Усмі́х, *ху, м.* Улыбка. *Де той погляд молодецький, де той усміх веселий.* МВ. II. 11, *Чоловік усміхається... Чого це в тебе такий дивний усміх?* Драг. 76.

Усмі́хатися, *хаюся, ешся, сов. в.* **усмі́хнутися**, *хвүся, нѣся, гл.* Улыбаться, улыбнуться. *І любуються, і радють, і усміхаються.* Рудч. Ск. I. 131.

Усмі́хливий, *а, е.* Улыбающийся. *Усе був приязний і усміхливий.* О. 1862. II. 78.

Усмі́хнутися. См. Усміхатися.

Усмі́шити, *шү, шїш, гл.* Насмішити.

Усмі́шка, *ки, ж.* = 'Усміх. *До смерти не забуду його погляду, його усмішки.* Стор. II, 215.

Усмокта́ти, *ся.* См. Усмоктувати, ся.

Усмо́ктувати, *тую, еш, сов. в.* **усмо́кта́ти**, *кчү, чѣш, гл.* Втягивать, втянуть

въ себя, всасывать, всосать. Мир. ХРВ. 122.

Усмо́ктуватися, *туюся, ешся, сов. в.* **усмо́кта́тися**, *кчүся, чѣшся, гл.* 1) Всасываться, всосаться. 2) Вваливаться, вваливаться. *Худа, щоки усмоктались у середину.* Мир. ХРВ. 180.

Усмо́лити. См. Усмолювати.

Усмо́лювати, *люю, еш, сов. в.* **усмо́ля́ти**, *лю, лиш, гл.* Осмолювать, осмолювать.

Уснасти́тися, *щүся, стїшся, гл.* Укрѣпиться. *Скільки раз скидали ми свого пона, так ні, уснастивсь таки, та й досі.* Лебед. у.

Усоби́тися, *блюся, би́ся, гл.* Производить усобицу, раздоръ. *Усобитись не хочу з козаками.* К. Бай. 142.

Усо́биця, *ці, ж.* Усобица. *Криваві усобиці гамуєш.* К. Псал. 144.

Усо́бник, *ка, м.* Крамольникъ. *Не ви прокляті, а гетьмани, усобники ляхи погані.* Шевч. 142.

Усові́стити. См. Усовіщувати.

Усові́щати, *щрю, еш и усові́щувати*, *щрю, еш, сов. в.* **усові́стити**, *віщу, стїш, гл.* Усовіщать, усовістити, уговаривать, уговорить. К. ЧР. 300. *Почала й тітка мене всовіщати.* О. 1862. VII. 44.

Усо́к, *ска, м.* Ум. отъ ус.

Усо́котіти, *кочү, тіш, гл.* Убереечь, сохранивъ. *Через те, що ти... відступив від гріха, Бог тебе усокотив від вічної тої пропасти.* Гн. 73.

Усо́літи, *лію, еш, гл.* Просолиться. *Губи (родъ грибовъ) як усоліють, то такі гарні.* Лебед. у.

Усо́лода́ти, *ся, даю, ся, еш, ся, гл.* Сдѣлаться сладкимъ. *Усо́лодав (усолодається) тісто.* Волч. у.

Усо́лоді́ти, *джү, діш, гл.* Усладить. *І усолодить його потомкамъ жи́зні муку.* К. МХ. 11.

Усо́лоді́тися, *джүся, дішся, гл.* Усладиться, насладиться. *Усо́лодився, як червас у хріні.* Ном. № 12245.

Усо́роби́ти, *млю, миш, гл.* Пристыдить.

Усо́хлий, *а, е.* Засохшій. *Побачили смоковницю, всохлу від коріння.* Єв. Мр. XI. 20.

Усо́х(ну)ти. См. Уохкати.

Усо́чок, *чка, м.* Ум. отъ ус.

Успі́вати, *ваю, еш, сов. в.* **успі́ти**, *пію, еш, гл.* Успівать, успѣть, поспѣть. *Ой не*

встала дівчинонька край віконця сістм. Мет. 90.

Успішати, шajú, еш, гл. Співшити, торопитися. *А там за горами брала дівка льон; вона брала, додому встигала, додому встигала—боялася вовка.* Грин. III. 667.

Успішатися, шаюся, ешся, сов. в. успішитися, шүся, шішся, гл. Успівати, успівти. *Успішайсь поперед за неї сказати: тпру!* Грин. I. 285. *Аби встигився вхопити.* Волч. у. *Не встиглося Бондарівні пісеньки співати.* Грин. III. 615.

Усподі, нар. 1) На дві. 2) На низу. *Всі вшоді—не на версі.* Ном. № 1047.

Усправедлівити. См. Усправедливліювати.

Усправедлівліювати, люю, еш, сов. в. усправедлівити, влю, виш, гл. Оправдывать, оправдать.

Усправедлівитися, влюся, вишся, гл. Оправдатися.

Усправжжя, усправжжя, нар. Въ саомъ дѣлѣ, серіозно. *От же ви вшправжжя..., а я тільки пожартував.* О. 1862. VII. 24.

Успятки, ток, мн. Каблуки? *Бив, бив, а тоді кинув об землю та давай успятками ще надолужати.* Харьк.

Уста и вуста, уст и вуст, с. мн. Губы, уста. *Утри мої смажні уста, а сахарні і сам утру.* Ном. № 2315. *Сей народ устами мене шанує.* Св. Мр. VII. 6. *У нбо в руках, у того й в устах.* При потчиванні гостя налиткомъ отвѣтъ гостя хозіянну, означающій желаніє, чтобы хозіянъ выпилъ первый. Ном. № 11603. *І крихти в устах не булб.* Ничего не ѣлъ. *А я нині і кришечки хліба в устах не мав.* Федьк. *Золоті у тебе уста.* *Какъ ты хорошо, красиво говоришь.* К. Досв. 118. *З уст ні пари.* Молчить, не говорить ни слова. *Вона все ходить, з уст ні пари.* Шевч. 28. Ум. *Устонька(ні), ўстка, ўсточка(ни).* *З чистих усток 'но словенько.* Гол. I. 19. *Шкода ж моїх красних усток.* Гол. I. 294.

Уставання, ня, с. Вставаніє. Ум. Уставаннячко. *Жаль мені раннього вставаннячка.* Мет. 183.

Уставати, таю, еш, сов. в. устати, тану, неш, гл. 1) Вставать, встать. *Буду вставать я раненько.* Мет. 65. *Ви ж було раненько встаєте.* Мил. 200. *Устала раненько, умилась біленько, хазяїну на добридень дала.* Рудч. Ск. I. 15. *Лед-*

ви встала, поклонилась, вийшла мовчки з хати. Шевч. 73. 2) Подыматься, подняться, вздыматься. *Подай нам, Господи, з неба дрібен дощик, а з низу буйний вітер!* *Хочай-би чи не встала на Чорному морю бистрая хвиля, хочай-би чи не повиривала якорів з турецької каторги!* АД. I. 89. *Ой із-за гори, з-за крутенької густий туман уставає.* Мет. 464. *Кругом аж курява вставала.* Шевч. 565. *Встає хмара з-за лиману.* Шевч. 51. 3) Слѣзати, сходить. *То козак козацький звичай знав, із коня вставав.* Мет. 4) Возставать, возстать. *На гвалт Пулавського і Паца встає шляхецькая земля.* Шевч. 131. *Син устане на батька, а батько на сина.* Г. Барв. 319. 5) Восходить, взойти. *Вже сонце встає із-за гори.* Стор. М. Пр. 48. 6) Наступать, наступить. *Встала й весна, чорну землю сонну розбудила.* Шевч. 195. 7) Происходить, произойти. *З тихеньких все лихо встає.* Ном. № 3032.

Устави́ти. См. Уставляти.

Уставка, єя, ж. Въ сорочѣхъ: вышитая вставка на плечахъ. Гол. Од. -73, 43 Шух. I. 125. 130, 159. *Мамо, дайте мені уставки,—я дошиваю.* Г. Барв. 541.

Уставля́ти, ляю, еш, сов. в. устави́ти, влю, виш, гл. 1) Вставлять, вставить. *Що ж будеш робить! свого розуму не вставиш.* Ном. № 6294. *У тебе одній клѣпки в голові нема.* *Тобі треба клѣпку встави́ти.* *Ты глупъ. Тебя ну́жно вразумить.* Ном. № 6254. 2) Ставить, поставить, во что. *Кони́чка вставте до кінни́чейки.* АД. I. 37.

Устано́ва, ви, ж. 1) Обычай, обыкновение. *У нас така вже установка.* Федьк. 2) Постановление. *Не ходив я своїм робом, шанував його встанови.* К. Псал. 38. 3) Условіє. *А таки ж у нас була установка: я тобі з карб. та мішок борошна, а ти....* Екаг. у. Слов. Д. Эварн.

Установи́ти. См. Установляти.

Установля́ти, ляю, еш, сов. в. установи́ти, влю, виш, гл. Установить. *Свої ціни не установиш.* Ном. № 10544.

Устано́к, неу, м. Вре́мя вставання. *Робив од устанку до смерку.*

Устарáти, раю, еш, гл. Постараться, достать, принасти. *Сафат було і скорому устарає що треба.* Федьк.

Уста́рити, рію, еш, гл. Состариться. *Уже встарів віл.* НВолын. у.

Уста́ритися, ріюся, ешся, гл. Соста-

риться, созрѣть вполнѣ. *Поки молода кукуруза, то біла, а як устаріється—жовта.* НВолын. у. *Хай устаріються огірки, то буде на насіння.* НВолын. у. *Устарівся мак.* Грин. II. 86.

Устати. См. Встати.

Устатчитися, чуся, чишся, гл. — у слові. Сдержать слово. *Антосьо... встатчився в слові.* Св. Л. 268.

Устеліти, ся. См. Устеляти, ся.

Устеляти, ляю, еш, сов. в. устелати, лю, леш, гл. Устилать, устлать, покрывать, покрыть. *Ой ідуть дощі все тучній, а землю прикропляють і травною устеляють.* Грин. III. 637. *Устілки устеляти у чоботи.* Конст. у.

Устелатися, ляюся, ешся, сов. в. устелитися, люся, лешся, гл. Устилаться, устлаться, покрываться, покрываться, укрыться. *Я морозу не боюся, листом устелюся. Гарна дорога встелилась за ніч (ночью шель снѣгъ).* НВолын. у.

Устенок, уку, м. 1) Входное отверстие въ рыболовномъ снарядѣ, ваз. котець (см.). Браун. 15. См. Вустенок. 2) Узкое входное отверстие въ загородѣ для овецъ. О. 1862. V. Кух. 38.

Устерегті, жу, жеш, гл. Уберечь, укараулить. *Ярчук... і од чорта устереже, і сідьму задавить.* Стор. М. Пр. I. 112. *Чи встережете мене?* ЗОЮР. II. 79.

Устерегтіся, жуся, жешся, гл. Уберечься. *Хатнього злодія не встережешся.* Ном. № 11096.

Устигати, гаю, еш, сов. в. устиг(ну)ти, гну, неш, гл. Успѣвать, успѣть, поснѣть. *Не встиг козак Нечай на коника всісти.* Макс. *Зараз Левка стали заганяти; насилу встигла йому їзга подати сорочечку.* Кв. II. 228.

Устід, ду, м. Стыдь. *Йому такий встид, як тій кобилі, що віз переверне.* Ном. № 3171.

Устидатися, даюся, ешся, гл. Стыдиться. *Чим мудрий встидається, тим дурний пишається.* Ном. № 6177.

Устиджати, джаю, еш, сов. в. устидити, джу, діш, гл. Стыдить, пристыдить. *Стала його устиджати.* Чуб. V. 382.

Устидітися, лажуся, дішся, гл. Устыдиться, постыдиться. *Да познають і встидяться що ти, Боже, моя поміч.* К. Псал. 200.

Устидливий, а, в. Стыдливый. Желех.

Устидливість, вести, ж. Стыдаивость. Желех.

Устідно, нар. Стыдно. *Дружці встидно стало.* Грин. III. 507.

Устилати, ляю, еш, гл. = Устеляти. *Зеленим барвінком камінь устилати.* Макс.

Устилатися, ляюся, ешся, гл. = Устелятися.

Устілка, ки, ж. Стелька (въ сапогѣ). Крімъ кожаной крестьяне кладуть, устілку еще и изъ соломы. Чуб. VII. 419. *Ой тим же я не прийшов, що чорт-має підшов; у батьківських стидко, бридко, а в матерніх не схотілось, що устілки волочились.* Нп. *Устілкою жіничною його дражнили.* Грин. II. 165. Ум. 'Устілочна.'

Устіль, нар. Спозна. *Кухву горілки вишикнул, а гроші панам оддай устіль.* Васильк. у.

'Устка, ток, с. мн. Ум. отъ уста.

'Устне, нар. Словесно.

'Устній, я, в. Устный, словесный. *Устня мова з науки.* К. (О. 1862. III. 29).

Устодблити, лю, лиш, гл. Сдѣлать плохо. *Там як устодоле хліб, так задавишся і не проковтнеш, сказано й зажерти не можна.* Лебед. у.

Устодблитися, люся, лишся, гл. Установиться (о погодѣ). *Дощі і непогоди: не устодолитися ніяк.* Васильк. у. *Швидко місяцеві квартира,—може устодолитися.* Черк. у.

Устой, нар. Стойма. *Огорожен дошками встой.*

'Устонька(ки), ньо, усточка(ки), чок, с. мн. Ум. отъ уста.

Устояти, тбю, їш, гл. Устоять. *Ніхто на ногах не встоїть.* Рудч. Ск. I. 64.

Устоятися, тбюся, їшся, гл. Устояться, отстояться. *Вода в решеті не встоїться.* Ном. № 2715. *Прихожу я до Дунаю, аж сколочено воду. Постояла молода, поки встоялась вода.* Грин. III. 357.

Устрахнутися, нуся, нешся, гл. Испугаться.

Устрашати. См. Устрашувати.

Устрашувати, шую, еш, сов. в. устрашити, шу, шіш, гл. Стращать, устрашать, устрашить. *То було встрашували людей, що, мовляв, не беріть землі,—бо облог великий буде.* Черн. г.

Устрашитися, шүся, шішся, гл. = Устрашнутися.

Устрелити, лю, лиш, гл. Застрѣлить.

Ой як стрелив Бондаренко,—гусарина встрілив. КС. 1882. III 537. *Темно, хоч в око встріель.* Ном.

Устри́гти, устриж́у, жéш, гл. 1) Отстричь, отрѣзать. 2) Сдѣлать, отхватить. *Він мир вам славний устрижє.* Котл. Ев. VI. 59.

Устри́м, му, м. = **Уцив.** *Нема встриму вдовиному сину.* Гол. III. 178.

Устрівати, в́аю, еш, сов. в. устрі́ти, рі́ну, неш, гл. Встрѣчать, встрѣтить.

Устрі́ча, чі, ж. = **Зустрі́ч.** *Тут всі вискочили на зустрічу йому.* Рудч. Ск. I. 115.

Устрі́чати, ся, ча́ю, ся, еш, ся, гл. = **Устрівати, ся**

Устрі́чний, а, в Встрѣчный.

Устро́мїти, ся. См. Устро́мляти, ся.

Устро́мляти, ля́ю, еш, сов. в. устро́мїти, мля́ю, миш, гл. 1) Втыкать, воткнуть, вонзить. *З сим словом меч свій устро́мляє в роззявлений ртульця рот.* Котл. Ев. VI. 90. *Щоб міг, то він би ніж в мене встро́мив.* Ном. № 9559. *Голки не було де встро́мити,—такая тѣсно-та, давка.* Ном. № 827. 2) Вставлять, вставить, опустить куда, всунуть. *Сиділа, ноги устро́мила в гарячий попіл.* Шевч. 342. *Одіткнув верх, устро́мив туди пиху.* Рудч. Ск. I. 182. *Розпалить люльку і устро́мить йому в рот.* Стор. I. 64. *Встро́мити бчі в зéмлю.* Потупитися. *Устро́мила очі в зéмлю і слова не промовить.* Стор. I. 84.

Устро́мля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. устро́мї́тися, мля́юся, мишся, гл. Воткнутися, вонзиться. *Стріла так і встро́милась у печеню.* ЗОЮР. I. 1.

Устро́чіти, ч́у, чіш, гл. Замѣтить, прослѣдить. *Та молодиця і устро́чила, которий це сказав.* Грин. I. 292.

Устру́гати, ж́у, жиш, гл. Строгать, быть въ состояніи строгать. *Ні стру́гом не встру́гати, ні сокирою не вру́бати.* Грин. I. 237.

Устру́гну́ти, ну́, нéш, гл. Строгнуть. *Устру́гну́ти ш́туку* Устро́нть штуку.

Устрява́ти, в́аю, еш, сов. в. устря́ти, ря́ну, неш, гл. Выѣшиваться, выѣшаться, впуываться. *Де що на добро людям починалось, туди він устрявав зараз.* К. Гр. Кв. 14. *В су́сту він не встряває.* К. Псал. 97.

Устрягті́, гну́, нéш, гл. Всунутися,

застря́ть *Встряг старий у соломѹ по самі пахви.* Св. Л. 303.

Устря́ти. См. Устрявати.

Усту́гва, ви, ж. Полоса отрѣзанной кожи, ремѣнь. Шух. I. 292.

Усту́п, пу, м. Вступленіе, входъ.

Усту́пати, па́ю, еш, сов. в. усту́пати, плю́, пиш, гл. 1) Вступать, вступить, входить, заходить, зайти, войти. *Половина місяця в хмари вступило.* АД. *Опріч пана, у світлицю ніхто не вступас.* Шевч. 518. *Ніженьками у сінечки вступити.* *За Марусею Юронько у слідки уступас.* Мет. *Напросив короля, як буде їхати з Хвастова, то щоб і до його вступив.* О. 1862. II. 59. *Уступіте, спасибі вам, до господи.* О. 1861. IV. 149. 2) Выходить, выйти замужъ. *Та пошлю ік батечку: чи звелить мені гуляти, чи за нелюба вступати.* Грин. III. 81. *Уступіти у за́бн.* Жевитися. 3) — у чоботи, у черевіки. *Надѣвать (обувъ).* *Я уступив у чоботи та й вийшов.* Екат. у. (Залюб.). 4) Уступать (въ пѣвѣ). *Уступив, не торгувавшись.* К. Псал. 106.

Усту́патися, па́юся, ешся, сов. в. усту́па́тися, плю́ся, пишся, гл. Выѣшиваться, выѣшаться. *Тут уже царь уступився: „Оддай,—каже,—дочко!“* Рудч. Ск. II. 113.

Уступне́, в́ого, с. Взнось при вступленіи въ какое-ниб. организованное общество.

Усту́пний, а, в. Вступительный. *Уступне письмб.* Запродажная записъ. Харьк.

Усте́бну́ти, ну́, нéш, гл. Стегнуть. *Всте́бнув лозиною.*

Усте́, тя, в. Устье (рѣки). Стор. II. 142.

Уста́ж, нар. Цугомъ.

Усува́ти, в́аю, еш, сов. в. усу́нути, ну, неш, гл. Вдвигать, вдвинуть.

Усува́тися, в́аюся, ешся, сов. в. усу́нутися, нуся, нешся, гл. 1) Вдвигаться, вдвигнутися. 2) Входить, войти протискиваясь. (На весілля) *всунувсь в сіни, вбрався в хату.* Мкр. Н. 26.

Усу́джувати, джую, еш, сов. в. усу́ди́ти, дж́у, диш, гл. Присуждать, присудить. *Усу́дити кому кару.* Вх. Лем. 401.

Усука́ти, ч́у, чéш, гл. Ссучить. *Ой устав, устав, три свічки всукав.* О. 1861. XI. Свид. 57. *Бурлак свічки до церкви не всуче.* Ном. № 10683.

Усу́нути, ся. См. **Усувати, ся.**

Усу́проти́витися, в́люся, вишся, гл. Воспротивиться, устоять противъ чего.

І я замолоду не усупротивилась проти чорних очей. Г. Барв. 382.

Усу́ціль, нар. Цѣликомъ, вполнѣ.

Усуші́ти, шу́, шиш, гл. Насушить, осушить.

Усу́шэ, шка, м. Давнее, отчасти высохшее уже яйцо. У мене яйця свіжі пилі́вські, а на возах бо-зна-колишні, асушки. Переясл. у.

Усхя́ути, ну́, неш, гл.=Усохнути.

Усця́яти, ка́ю, еш, сов. в. **усця́ти**, цю́, ціш, гл. Обмачивать, обмочить (уриною).

Усця́ятися, ка́юся, ешся, сов. в. **усця́тися**, цю́ся, цішся, гл. Обмачиваться, обмочиться (уриною).

Усь! меж. для натравливання собаки Вх. Лем. 476.

Усьогосві́тній, я, е=Усесві́тній *Всьогосвітне горе.* К. Дз. 215. *Нехай наших гасителів поб'є всьогосвітній сором.* К. ХП. 137.

Усьо́рбати, баю, еш, гл. Хлебнуть, втянуть в рот жидкого. Брат лиш одну лижку всьорбав. Гол.

Усю́ди, нар. Всюду, вездѣ. *Гроші всюди хороші.* Употребляется иногда какъ существительное: всевозможныя мѣста. *Метнеться по всіх усюдах.* Рудч. Ск. II. 164. *З усіх усюд народу йде.* Шевч. 558. *Як стане нас один тальян по усюдах водити.* Федьк.

Усюсі́нький, а, е=Усісі́нький. Желех.

Усюсі́нько, нар.=Усісі́нько.

Усюсі́чний, а, е=Усюсі́нький. Шейк.

Усюсі́чко, нар.=Усюсі́нько.

Усюсь́кий, а, е=Усюсі́нький. Шейк.

Усюсь́ко, нар.=Усюсі́нько. *Покрова усюсько похова.* Ном. № 494.

Усю́ятися, сяюся, ешся, гл.=Усця́тися. (Дѣтск.).

І. Уся́к, уся́кий, а, е, мѣст. Каждый, всякій. *Всяк чоловік не без гріха.* Ном. № 98. *Як в чоловіка хліба єсть достаток, то в нього в дому всякий буває статок.* Ном. № 1362. *По всяк час. Всегда.*

ІІ. Уся́к, нар.=Усяково. *Давай її лаяти, ганити, усяк її проклинати.* Г. Барв. 369.

Усяка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **уся́кнути**, ну, неш, гл. О жидкости: проходить, пройти (въ землю и пр.), быть всасываемымъ землею.

Уся́кий, См. Усяк.

Уся́ково, нар. Всячески. О 1861. IV. Словарь.

Уся́чина, ня, ж. Всячина. *В притузі треба знати усячину і дороги щоб не питаться.* Ном. № 5839. *Пошли вам, Боже... всячину.* Ном. № 11608. *Пан служив десь, і йому прислали з дому всячини.* Ном. № 1515 (одм.). Ум. Уся́чинна.

Ута́боритися, рюся, ришся, гл. Укрѣпиться въ лагерѣ. *Втаборились сіромахи, Потоцького ждучи.* К. Досв. 15.

Ута́їти, ся. См. Утаювати, ся.

Уталáпатися, паюся, ешся, гл. 1) Впутаться. *Вталанався в діло, та й сам не рад.* 2) Обрызгаться грязью.

Уталáшитися, шуся, шишся, гл. Утихнуть, стихнуть. (Угор.).

Утанáжити, жу, жиш, гл. Изморить, утомить до крайности. *Сіла вона на його і давай гонить аж до світа, і утанажила так, що ледві додому вернувся та 'дно спогне* Грин. I. 285.

Утанáжитися, жуся, жишся, гл. Измучиться, утомиться. *Покіль зійшов на ту гору, то так утанажився.* Переясл. у.

Утараба́нити, ню, ниш, гл. Втащить, вбросить. *Втарабанили б у воду.* Мнж. 132. *Втарабанила вона в діжу і житного (борошна)* Мнж. 98.

Утаска́тися, ка́юся, ешся, гл. Залѣзть, влѣзть. *Учора я в болото втаскалася.* Зміев. у. *Поставив чоловік під Великдень вершу, а у неї та утаскався чорт.* Мнж. 121.

Утасува́тися, с́юся, ешся, гл. Влѣзть, залѣзть, втиснутися, забратися. *А ти чого сюди втасувався?* Волч. у.

Ута́ювати, ута́юю, еш, сов. в. **ута́їти**, ута́ю, їш, гл. 1) Утаивать, утаить. *Що він тобі буде казати—не втаюй від мене.* Мир. Пов. II. 75. *Шила в мішку не втаїш.* Ном. 2) Удерживать, удержать. *Один такий буз здоровий, що духом уб'є чоловіка. Як пішов причащатися та духу не втаїз, то трохи священник не впав навзнак.* ЗОЮР. I. 163.

Ута́юватися, ута́ююся, ешся, сов. в. **ута́їтися**, ута́юся, їшся, гл. Утаиваться, утаняться, скриваться, скрыться. *Постав я тайно, а од тебе не утаїлись мої кості.* К. Псал. 311.

Утве́рджувати, джую, еш, сов. в. **утвердіти**, джу́, діш, гл. Утверждать,

утвердить, укрѣпить. *Утвердив ти мою долю мов ту гору серед моря.* К. Псал. 66.

Утвѣрджуватися, джуюся, ешся, сов. в. утвѣрдитися, джўся, дїшся, гл. Утверждаться, утвердиться, укрѣпиться. *Словом, помислом Господнім небо утвердилось.* К. Псал.

Утворїти, рїю, рїш, гл. 1) Сдѣлать, создать, сотворить. *Не придумас, щоб його тут утворити таке, щоб у чумака гроші вкрасти.* Рудч. Ск. II. 169. *Над усім його поставив, що рука твоя творила.* К. Псал. 15. 2) Отворить. *Наймолодша (сестра) лїску творила.* Гол.

Утворний, а, е. Стройный, красивый. *Ой ти, хлопче, ти утворний, люблю твої очі чорні.* Гол. I. 260.

Утѣклий, а, е. Убѣжавшій, бѣглець. *Я ж не втеклий, я ж свій чоловік, і сам прийду,—чого мене вести по вулиці.* Новомоск. у.

Утѣком, нар. Убѣгая, на утекъ, бѣгомъ. *А вона баче, що лихо, та втеком од нього, та втеком,—та й утекла.* Мирг. у-Слов. Д. Эваря.

Утекти. См. **Утїкати.**

Утелѣпати, паю, еш, гл. Понять, сообразить.

Утелющити, ся. См. **Утелющувати, ся.**

Утелющувати, щую, еш, сов. в. утелющити, щу, щїш, гл. 1) Всучивать, всучить, навязывать, навязать, дать. *Ой казав ти, вражий сину, що гарбуз не доріс,—як я тобі втелющила, то ти ледве доніс.* Грин. III. 630. 2) Втаскивать, втащить.

Утелющуватися, щуюся, ешся, сов. в. утелющитися, щуся, щїшся, гл. Влѣзть, влѣзть, забираться, забратъся.

Утѣмнїти, нїю, еш, гл. Ослѣпнуть. *Утемнів чогось віл; як би полуда, то я емїю здирати полуду, а то ні.* Каменец. у.

Утеня, нїти, с. Утенокъ. *Плавле утеня, плавле сірев.* Мет. 149.

Утерѣбїти, блїю, бїш, гл. 1) Вложить, всунуть. *Утерѣбив Бог душу як у пня.* Ном. № 2915. *Втерѣбила в пісок жовтий старі сині руки.* Шевч. 24. 2) Всучить, дать. *Комусь (землемѣръ) утерѣбив таку пайку, що нічого тобі не вродє.* Черк. у. *Козаку бідному нетязі коновку в руки втерѣбила.* Мет. 379.

Утерѣбїтися, блїєся, бїшся, гл. Влѣзть, взгромоздиться, забратъся во что. *Позволь собаці лапу на стіл покласти, то він*

і цілий втерѣбїтися. Ном. № 2841. *Чого се ти утерѣбився в лях?* О. 1862. I. 31

Утерѣсуватися, сўюся, ешся, гл. За-тесаться, забратъся.

Утѣрпїти, плю, пиш, гл. Удержаться, утерпѣть. *Ой не втерплю—заспїваю.* Ном № 14007. *А дочка не втерпила, в рїх прилетїла.* Мет. 256.

Утѣрти, ся. См. **Утирати, ся.**

Утерїти, рїю, еш, гл. Утратить, потерять, лишиться. *Та втерїла вчора вєчїр, втерїю й тепера.* Мет. 98. *Свою красоньку втерїла.* Макс.

Утѣча, чї, ж.=Утїк. Желєх.

Утечі, чў, чѣш, гл.=Утекти. Чоловік не годен своїй долі утечи. Федьк.

Утѣчище, ща, с. Убѣжище. *Ти, втечище мое, спасеш мене в тїсноті.* К. Псал. 72.

I. Утїкати, кїю, еш, сов. в. утїкнїти, кнїу, нѣш, гл. 1) Втыкать, воткнуть, водружать, водрузить, вонзять, вонзить. *Не втикай тут тички.* I просто в рот кинжал утїкнув. Котл. Ев. V. 50. 2) Только сов. в.—ногѣ чїм. Ткнуть. *Мене неначе ножем уток.* Федьк.

II. Утїкати, кїю, еш, сов. в. утїкати, утїчїу, чѣш, гл. 1) Вставлять, вставить въ ткань во время тканья, воткать. 2) Только сов. в. Соткать извѣстное количество. *Учора як воно (дитина) успалосє, то так довго спало: цілу губку я утїкала.* Черн. у. **Утїкати, кїюся, ешся, сов. в. утїкати, утїчїюся, чѣшся, гл.** Уменьшаться, уменьшиться при тканьї. *Утїкалося полотнї 5 арш. Послѣ тканья полотно на 5 арш. стало короче, чѣмъ была основа.* Констан. у.

Утїна, нї, ж.=Утка. *Ой, дєсь моя дитина, як на морі утина.* Чуб. V. 461.

Утинати, нїю, еш, сов. в. утїнїти и утїяти, утїнїу, нѣш, гл. 1) Отрѣзывать, отрѣзать, урѣзывать, урѣзать, надрѣзывать, надрѣзать, отрубить, надрубить. *Аркан вїяли, коня взяли.* АД. I. 135. *Дєсять разів мїрь, а раз утки.* Посл. *Не трїмай з панами спїлки, бо як твоє довше, то втїнуть, а як коротше, то натягнуть.* Ном. № 1207. *Утїяти до гаплинїв.* Плохо сдѣлать, сказать невпопадъ. Ном. № 12469. 2) Только сов. в. Нарубить, срубить извѣстное количество. *Підїть ви, братоньки, соснєньки втїнїть, аби наші короваї красно ся вїк.* Гол. IV. 313. 3) Только сов. в. Нанести ударъ, понасть выстрѣломъ. *Не втїнеш, Авраамє, Ісаака,*

бо порох замок. Ном. № 5456. Не втнеш Кайн, Абля, бо тупая шабля. Ном. № 5458. 4) Только сов. в. Сдѣлать, смас-терить. Великі роблять без грошей те, що малі не втнуть за гроші. Ном. № 13953. Утяла мама милая, що й на світ стидно. Ном. № 7570. Ей нуте, косарі, бо нерано почали!—Хоть нерано почали, та багато утяли. Мет. 314. Молебень же втяли Еолу. Котл. Ев. IV. 12. Утяв дядя на себе глядя—плохо сдѣ-лалъ; то-же значеніе: Утяла, аж пальці зна-ти. Грин. I. 244. 5) Только сов. в. За-пѣть, заиграть съ жаромъ. Утни, батьку, щоб нехотя на весь світ почувли. Шевч. 47. З кишені витягнув сопілку, да як утне! Греб. 373. 6) Только сов. в. По-нять, догадаться. Язиком дивним нам сокочуть, і ми їх мови не втнемо. Котл. Ев. IV. 27. Мабуть підсудок?—Ні!—Так лев?—Ні!—Так мішок з дукатами?—Ні, ні!—Так папирті цвіток?—Але ж!—Так з нами хрестна сила, мабуть вона по-лубіса вродила.—Де втяв. Греб. 373.

Утінок, нку, м. Отрубокъ, обрубокъ. НВолын. у. Шух. I. 96. Вас. 147.

Утирало, ла, с. Полотенце. Вх. Зн. 74.

Утирання, ня, с. Утираніе. Ум Ути-раннячко. Вода на вмиваннячко, хусточ-ка на втираннячко. Макс.

Утирати, раю, еш, сов. в. утѣрти, утрѣ, рѣш, гл. 1) Утирать, утереть, об-тереть (лицо и его части). Утри мої смажні уста, а сахарні і сам утру. Ном. № 2315. Не втирайте ж мої слюзи, нехай собі ллються. Шевч. 6. Утѣрти нѣ-са. а) Вытереть носъ. б) Проучить, задать хорошенько, сръзати. Ном. № 3486. Стор. М. Пр. 27. 2)—прѣжу=Відмашувати, від-мастити. Угор. МУЕ. III. 24. 3) Только сов. в. Истолочь, смолоть известное коли-чество (сахару, соли, зеренъ). Втри сім'я. Чуб. Утѣрти маку. Крімъ прямого значенія: задавать, задать трепку. Тепер уже не втре мені, як вчора, маку. Г. Арт. (О. 1861. III. 84). 4) Сбивать, сбить. І Риму гордого втирає рога. К. МБ. X. 14. 5) Только сов. в. Выпить. Не здужав го-лови звести, поки не випив півквартивки з імбером пінної горілки і кужля сирівцю не втер. Котл. Ев. II. 13.

Утиратися, раюся, ешся, сов. в. утѣр-тися, утрѣся, рѣшся, гл. 1) Утиратъся, утереться, вытереться (о лицѣ и его ча-стяхъ). Слизоньками умийся, рукавцем утрися. Макс. 2) Выглаживаться, выгла-

диться. Без його сковзалька не втиралась. Св. Л. 39.

Утірач, ча, м. Полотенце для лица. Рушник-утирач. Вас. 167.

Утірити, рю, рш, гл. Вбросить, вва-лить, втиснуть, втащить. Втирив у кри-ницю усю сіль. Мѣж. 79. Дитинку в го-род майстрові на годя завдати, мов у яку неволю втирити К. (О. 1862. III. 22).

Утіритися, рюся, ршся, гл. Вва-литься, втащиться, втиснуться. Що б не було на вас, дідусю, важко, як ми вдвох до вас у хату втиримось. Г. Барв. 191.

'Утирка, ки, ж.=Відмастка 1. Угор. МУЕ. III. 24.

'Утіск, ку, м. Притѣсненіе, угнетеніе. Шейк.

Утискати, каю, еш, сов. в. утѣснѣти, ону, неш, гл. 1) Притѣснять, притѣснить. 2) Втискивать, втиснуть, вдавить, вогнуть во что. Як ухопить... царевича, та в мід-ний тїк так по коліна і втисла. ЗОЮР. II. 52. 3) Только сов. в. Всунуть. А Со-лов'їха і свого носа туди таки втисла,—т. е. вмѣшалась туда. Левиц. ПЙО. 371. 4) Только сов. в. Втащить. Пішов Де-нис—сірка втис. Ном. № 6399.

Утискатися, каюся, ешся, сов. в. утѣснѣтися, нуся, нешся, гл. Втиски-ваться, втиснуться, вгертеться. Нащо ти мене дурила, дідько б утисся твоєму батькові. О. 1862. II. 37.

Утіскач, ча, м. Пригѣснитель, угнета-тель. Шейк.

Утіснѣти, ся. См. Утискати, ся.

Утихати, хаю, еш, сов. в. утѣх(ну)ти, хну, неш, гл. Утихать, утихнуть. Війна утихла. Рудч. Ск. I. 108. Втих вітер. Ев. Мр. IV. 39.

Утіхлий, а, в. Утихшій, затихшій, объятый покоемъ. Подивиться на двері позачинювані, на втихлий двір, постоїть, та й додому вертається. МВ. II. 139.

Утихомірити, ся. См. Утихомирюва-ти, ся.

Утихомірювати, рюю, еш, сов. в. утихомірити, рю, рш, гл. Успокаивать, успокоить, умеротворить, усмирять, усми-рять. Насилу його втихомирила і поло-жила спати. Стор. I. 223. Утихомирь тих проклятих собак. Чуб. II. 147.

Утихомірюватися, рююся, ешся, сов. в. утихоміритися, рюся, ршся, гл. Успокаиваться, успокоиться, утихать, утих-нуть, присмирѣть. Через тиждень, як все втихомирилось, розказав Дорош хуторя-

нам про сю кумедію. Стор. II. 61. Утихомирсья, не бурчи. Котл. Ен. III. 37.

'Утиця, ці, ж. = Утка. Мет. 296. Летить чотирі утиці. Чуб. II. 244.

Утишати, шаю, еш, сов. в. утішити, шу, шиш, гл. = Утихомирювати, утихомирити. Бог утишив пожар. Волч. у.

Утішка, ки, ж. Затишье.

Утіє, утєку, м. 1) Бѣгство. Утік не славен, та пожитечен. Пом. № 4401. Ні до втеку гордій чляхті, ні до оборони. К. Досв. 188. На втіах. Вь бѣгствѣ. 2) Сукровица. Вх. Зн. 73.

Утікання, ня, с. Бѣгство, убѣганіє.

Утіканка, ки, ж. = Утіє. Утіканка не славна, але дуже пожиточна. Чуб. I. 278.

Утікати, каю, еш, сов. в. утєкти, чү, чєш, гл. 1) Убѣгать, убѣжать. Утікав перед вовком, а впав на медведя. Пом. № 1790. Від напасти полу вріж та втікай. Пом. № 1758. 2) Втекать, втечь.

Утікацький, а, е. Приналежачий бѣлецу. К. XII. 87.

Утікач, ча, м. Бѣглець. ЗОЮР. II. 97. Сим 74. Голяк, втікач, приплетач, ланець. Котл. Ен. IV. 40.

Утікачів, чєва, во. Приналежачий бѣглецу. Шейк.

Утікачка, ки, ж. Бѣгланка.

Утієті, чү, чєш, гл. = Утєкти.

Утілення, ня, с. Воплощеніє.

Утіляти, ся. См. Утіляти, ся.

Утілєти, ляю, еш, сов. в. утілити, лю, лєш, гл. Воплощать, воплотить.

Утілєтєся, лєюся, ешєся, сов. в. утілитєся, лєюся, лєшєся, гл. Воплощатєся, воплотитєся.

'Утінка, ки, ж. Ум. оть утка.

Утірник, ка, м. Інструментъ для вырѣзыванія утірів. Вх. Зн. 74.

Утієніти. См. Утієняти.

Утієвати, няю, еш, сов. в. утієняти, ню, нєш, гл. Притѣснять, притѣснить.

Утіха, ки, ж. Утѣха, удовольствіє, забава. Сопілка—вівчарєві втіха. Пом. № 10467. Утіхи на годину, а біді до смерті. Пом. № 8787. Жили одним життєм, тішилися однією втіхою, сумували одним сумом. Мир. ХРВ. 90. Ум. Утішка, утіхонька. Шейк. Утішенька. Чуб. V. 131. Як вирву я для утішки чотирі орішки.

Мил. 70. Тобі, бач, усе смішки та втішки. МВ. (О. 1862. I. 72).

Утічка, ки, ж. 1) = Утіє 2) Шові, гдѣ доски сбиты загвідками. Мнж. 177. 3) Утічка. Вставка (въ деревянный брусъ и пр.). Міусск окр.

Утішати, шаю, еш, сов. в. утішити, шу, шиш, гл. Радовать, обрадовагы. Буду серце твоєм законом утішати. К. Псал. 275. Ой як гляну на сидельце,—втішу своє серце. Мет. 23.

Утішатєся, шєюся, ешєся, сов. в. утішитєся, шєся, шишєся, гл. Радоватєся, обрадоватєся, пѣтєть удовольствіє. Ото і недовго вони утішались баранчиком і торбою Рудч. Ск. II. 133. Мати так уже втішастєся, що не знає вже, що и робити. Рудч. Ск. II. 94. Не втішайтєся, мої воріженьки, моїй пригоді. Мет. 42.

Утішенька, ки, ж. Ум. оть утіха.

Утішка, ки, ж. Ум. оть утіха.

Утішний, а, е. Веселый, пріятный. Що то за втішні та швидкі ті харківські молодичі. Стор. Такий утішний, гей би мене, на сто коней посадив був. Федьк.

Утішно, нар. Весело, радостно, пріятно. Їй любо було одкривати світ його очім,—утішно думати. з якою напояткою го ловою виростє її онуча. Мир. ХРВ. 30. Втішно було мені добре слово почути МВ. I. 23. Грає циган коломийки, втішно всі гуляють. Млак. 50.

'Утка, ки, ж. Утка. Ой попливи, утко, проти води прудко. Пн. Ум. 'Уточка, ўтінка, ўгонька, ўгіночка.

Утєкати, ся. См. II Утєкати, ся.

Утєкнүти. См. I Утєкати.

'Утлий, а, е. 1) = Вутлий. Утлии на мороз. Мнж. 193. 2) Утлий. Плєхой. Шух. I. 207.

Утнүти. См. Утинати.

Утовкмачити, чу, чиш, гл. = Утовкмачити. Розумна жінка чоловіка в біді втєрятує, а дурна ще втовкмачить. Чуб. I. 252.

Утовкєті, чү, чєш, гл. Утолочь.

Утєвш, утєвшки, нар. Въ толщину. Який вдовж, такий втовш. Лебед. у.

Утєді, нар. = Тєді. Як єсь втєді співала, кєд єсь сина колесала. Гол. I. 172.

Утокмачити, чу, чиш, гл. Втєснуть, втєхнүть.

Утокмїти, млю, мїш, гл. 1) Устроить, пристроить. Насилу ми його втокмили

(на службу). Екат. у. 2) Устремить. *На стелю очі утокмила*. Мирг. у.

Утокмїтися, млюся, мишся, гл Устроиться, пристроиться. *Утокмився з двома парами на пастбу*. Волч. у.

Утоблїтися, люся, лишся, гл Удовлетвориться *Ото їсть! нїяк не втолїться. Ото реготить! нїяк не втолїться*. НВолын. у.

Утолобчїти. См. **Утолочувати**.

Утолобчувати, чую, еш, сов. в. утолобчїти, чу, чиш, гл Вытаптывать, вытоптать, утаптывать, утоптать. *Коні втолочили траву*.

Утома, ми, ж Утомление, усталость. *Утомилась би Мар'яна,—утоми не чую*. Шевч. 276

Утомїти, ся. См. **Утомляти, ся**.

Утомний, а, е Утомительный.

Утомляти, ляю, еш, сов. в. утомїти, млю, миш, гл Утомлять, утомить. *Спочивають добрі люде, що кого втомило*. Шевч. 77. *Коні вороненькі ноги утомили*. Шух. I 199

Утомлїтися, ляюся, ешся, сов. в. утомїтися, млюся, мишся, гл Уставать, устать, утомиться. *Ісус, утомившись у дорозі, сидів на крикиці*. Єв. I. IV. 6 *Сирота втомився, на тин похилився*. Нп

Утонїти, нї, неш, гл = Утопнути *Плив, плив, та на березі й утонув*. Ном. № 1826 *Правда і в морі не втоне*. Ном. № 6685.

Утонька, ки, ж Ум. отъ утка.

Утопїти, паю, еш, сов. в. утопнути, пну, неш, гл Утопать, утопнуть, тонуть, утонуць. *Як утопає, сокиру дає, а як порятовують, і топорища жалує*. Ном. № 2333.

Утопїти, плю, пиш, гл Утопить, попить. *Коли б мене ся хуртовина злая в морі не втопила*. Нп *Утопив свій маєток в животі*. Ном. № 11715. **Утопїти голову**. Выйти замужь за нелюбимаго, по принужденію, жениться такимъ же образомъ. *Судять мене сусідоньки, що я замїж не пішла.... Не хочеться за ледащо втопить головочки*. Грин. III. 195. *Благочинник добре знав, що жениха не знайдеться, бо всі знали Масю, а мав надїю, що архирей.... скаже кому женитись, то хто небудь і втопить свою голову*. Св. Л. 128.

Утопїтися, плюся, пишся, гл 1) Утонуть, потонуть. *Від диму закоптився, від води замочився, а часом і зовсім уто-*

пишся. Ном. № 5994. 2) Утошиться. *Чорні брови маю, да й не оженися, хіба піду до річеньки, з жалю утоплюся*. Мет.

Утоплена, ної, ж Утопленница. Шевч.

Утоплений, ного, м Утопленникъ.

Утопленик, ка, м Утопленникъ. *Ховаючи втопленника, поливають його водою—щоб дощ був*. Ном. № 290.

Утоплий, а, е Утонувший. Павлогр. у.

Утоптати. См. **Утоптувати**.

Утоптувати, тую, еш, сов. в. утоптати, пчу, чеш, гл Утаптывать, утоптать. *Утоптала стежечку через яр*. Шевч. 486

Уторгувати, гую, еш, гл Наторговать, выручить. *Продавала дублики козакам, вторгувала, серденько, н'ятака*. Шевч. 486.

Уторжїтися, жуся, жишся, гл Выручиться. *А що, карбованців н'ятдесять уторжилось, чи ні?* Лебедин. у.

Утори, рїв, ж Желобокъ на краяхъ бочки, въ который вставляють дно. Слабий, слабкий на втори. а) Не умѣючий удержать въ себѣ газокъ б) Несдержанный. *Богині в гнїві ті же баби і так же на утори слабї*. Котл. Ен. VI. 13. *Бабка на утори слабка*. Ном. № 12409.—*розїйшлися*. Павоняль—*розсбхлися*. Умочился.

Уторїцею, нар Вдвое. *Усі віддали йому вторїцею*. Харьк.

Уторїк, нар = Торїк. А! ви знов у горох!... як уторїк. Св. Л. 140.

Уторливий, а, е ? Вторлива Ганна—то в'яне, то горна. Ном. № 3187.

Уторник, ка, м = Утірник. Вх. Зн. 74

Уторопати, паю, еш, гл Повясть, взять въ толкъ. *Я щось не второпав, що він співав про гайдамаків*. Шевч. 156.

Уторопити, плю, пиш, гл — оці Уставить глаза. *Очі второпить на неї*. МВ. (О. 1862. III. 64)

Уторувати, рую, еш, гл Уѣздить, укатать, проторить. *Вторований шлях*.

Уточїти. См. **Уточувати**

Уточувати, чую, еш, сов. в. уточїти, чу, чиш, гл 1) Нацѣживать, нацѣдить, наточить известное количество. *Меду та оковитої горїлки вточила*. Ренського вточїте. Мкр. Н. 31. *Пїди, хлопку, до лїдницї та уточи пива*. О. 1862. IX. 3. 2) Вонзать, вонзить. *Втопив в нею сокироньку—задав єї муки*. Гол. I. 57.

Уточка, ки, ж Ум. отъ утка.

Утрактувати, тую, еш, гл Угостить.

Утрапен, утрапний, а, е ? Бог хоч не трапен, так улучен. Ном. № 47.

Утрапити. См. Утрапляти.

**Утрапляти, ляю, еш, сов. в. утра-
пити, плю, пиш, гл.** Попадати, попасть,
найти дорогу. *Гуси, гуси! зав'яжу вам
дорогу, щоб не втрапили додому.* Ном.
№ 327.

Утрата, ти, ж. 1) Потеря; утрата. *Во-
на мені про мою втрату нагадала.* Г.
Барв. 229. 2) Убыток. *Загуде, заклеоче
вода, ламаючи містки, зносячі хисткі
перепони, несучи за собою людям шкоди
та втрати.* Мир. Пов. II. 41. 3) Расхо-
ды, издержки. *Більша втрата, як дохід.*
Ном. *Настуню-дитинонько! Викупи со-
бі колісцяточка не за велику втрату,—
за горілочки кварту.* Грив. III. 528. Ум.
Утра́тка. Велика втрата на дорозу.
Харьк. г.

Утра́тити, ся. См. Утрачати, ся.

Утра́тний, а, в. Убыточный. Шейк.

**Утрачати, чаю, еш, сов. в. утра́тити,
чу, тиш, гл.** Терять, потерять, утрачи-
вать, утратити. *Життя своє втрачу.* Гол.
Не лізь у чуже, щоб не втратив своє.
Посл. *Лиха година, як убогий утрате
корову, а багатий дитину.* Ном. № 13494.

**Утрача́тися, чаюся, ешся, сов. в. утра́-
титися, чуся, тишся, гл.** Издерживаться,
издержаться, потратиться, понести убыток.
*Що дав?—Сім кіп!—А за що продав?—
За п'ять кіп!—Нащо ж так багато
отратився?* Ном. № 10570. *І навіть во-
ни на того коня втрачаються?* Приїз-
дять же, будьте ласкаві, щоб нам не
прийшлося даремне втратитись.

Утрєня, ні, ж. Утрєня, заутрєня. Ном.
№ 11216.

Утрє́йте, утрє́та, нар. Въ третій разъ.
Приходить іще утрєте. Єв. Мр. XVI.
41. *Втрєте випить треба.* Шевч. 16.

Утри́конь, нар. Тройкой лошадей. *Най-
тичанка запряжена утриконь строка-
тими.* Стор. I. 233.

Утрима́ти, ся. См. Утримувати, ся.

**Утримува́ти, мую, еш, сов. в. утри-
ма́ти, маю, еш, гл.** 1) Удерживать, удер-
жывать. 2) Содерживать, содержать. *Аби не
виживитися та утримати свою родину.*
Гн. II. 24.

**Утримува́тися, муюся, ешся, сов. в.
утримати́ся, маюся, ешся, гл.** Удержи-
ваться, удержаться. *Сам ніяк не може
утриматися од сміху.* О. 1862. I. 40.

Утри́жний, а, в. Ядовитый. Вх. Зн. 74.

Утроба, би, ж. 1) Утроба, животъ. Ном.

№ 9103. 2) Дитя въ зародышѣ. *І утроби
нема—Бог милував.* Козел. у. 3) Поносъ
(когда хотятъ выразиться вѣжливо). Лох-
виц. у. *А шо ж, у дитини утроба є?*
Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Утроба, нар. Втрое. *Вдвоє, втрое б ви-
терпіла за єдине слово.* Шевч. 190. *Не
плети кісоньки утров.* Нп.

Утробіти, рою, їш, гл. Утронти. *Запо-
розці утробіли своє військо.* Стор. М. Пр. 89

Утропі́, нар. Слѣдомъ.

Утрощи́ти, щу́, щіш, гл. = Утокмачи-
ти. *Та як бежнуло, то аж трохи не на
три цалі у землю мене втрощило.* МВ
(КС. 1902 X. 156).

Утрудни́ти. См. Утрудняти.

**Утрудня́ти, няю, еш, сов. в. утруд-
ни́ти, ню, ніш, гл.** Затруднять, затруд-
нять. Желех

Утру́нок, нку, м. = Тлунок. Лубен. у.

Утру́патися, паюся, ешся, гл. При-
выкнутъ. Шух. I. 112.

Утруси́ти, шу́, сиш, гл. Сгряхнуть не-
много чего. *Втрусити грушок.*

Утру́тити, ся. См. Утручати, ся.

Утруча́ння, ня, с. Вмѣшательство. *Хай
розійдуться, коли судилося, та без мого
втручання до них.* Г. Барв. 539.

**Утруча́ти, чаю, еш, сов. в. утру́тити,
чу, тиш, гл.** Толкать, вталкивать, втол-
кнутъ. *Ой приведи до річеньки, а не втру-
чай в воду.* Нп. *В танці два кінці: або
сам упадеш, або тебе втрутять—а все
наб'єшся.* Ном. № 12477. *Не можуть
ніяк її до сіней утрутити.* Грив. III
308.

**Утруча́тися, чаюся, ешся, сов. в.
утру́титися, чуся, тишся, гл.** Вмѣши-
ваться, вмѣшаться. *Бороню тобі, князю,
втручатися в наші справи.* К. ЧР. 346

Утрясти́, су́, сеш, гл. Уѣхать, убрать-
ся. *Може ще доведеться утрясти з
Кам'янця.* Св. Л. 226. *Паніматка не
любила ляхів, і вони се добре знали, то
не пройшло й година часу, як утрясли*
Св. Л. 121.

Утрясти́ся, су́ся, сешся, гл. Убраться,
убѣжать. *Вони як чкурнули,—утряслись!*
*А він подививсь тільки вслід, та й з тим
і вернуєсь.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Уту́га, ги, ж. = Туга. *На чужім краю
є що їсти й пити, тільки серцю втуга,—
ні з ким говорити.* Грин. III. 397. *Яка ж
мені за тобою втуга великая.* Грин. III.
219.

Утуліти, ся. См. **Утуляти, ся.**

Утуля́ти, ля́ю, еш, сов. в. утулю́ти, лю́, лиш, гл. Вмѣщать, вмѣстить, вкладывать, вложить. *Утулив Бог душу як у пень.* Ном. № 2915.

Утуля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. утулю́тися, лю́ся, лишся, гл. Вмѣщаться, вмѣститься, помѣститься. *Така мала хата, що вся сем'я насилу втулилася.*

Утушко́увати, вую, еш, сов. в. утушкува́ти, вую́, еш, гл. Кутать, закутывать, закутать

Утушко́уватися, вуюся, ешся, сов. в. утушкува́тися, вую́ся, ешся, гл. Кутаться, закутываться, закутаться. *Наділа корсет, козушину й свиту: і на щоб так утушковуватись.* Харьк.

Утьо́ком, нар. = **Навтєк.**

Утю́пкатися, каюся, ешся, гл. Устать отъ ходьбы, отъ толкотни, отъ работы, связанной съ ходьбой. Уманск. у.

'Утя, ўті, ж. Дѣтек. утка, уточка. О. 1861. VІІІ. 8.

Уті́, уті́ти, с. Утенокъ. *Росте, як утя на воді.* Ном. № 8610. *Летить стадо утят.* Рудч. Ск. ІІ. 34. Ум. **Уті́тко.**

Утяга́ти, га́ю, еш, сов. в. утягті́, гні́, неш, гл. 1) Втягивать, втянуть. 2) Притягивать, притянуть (связывая). *Наклали їх, як сноів на віз і втягли рублем.* Грин. ІІ. 232. *Поможи мені втягти гарбу, бо сам не втягну ніяк.* Новомоск. у.

Утяга́тися, га́юся, ешся, сов. в. утягті́ся, гні́ся, нешся, гл. Втягиваться, втягнуться.

Утя́гувати, гую, еш, гл. = **Утягати.** *Той рубель, що сноси утягають.* Чуб. ІІ. 11.

Утя́гуватися, гуюся, ешся, гл. = **Утягатися.**

Утяжі́ти, жі́ю, еш, гл. Сдѣлаться тяжелымъ, труднымъ (о грязной дорогѣ). *Дорога втяжіла.* Каменец. у.

Утя́мтити, млю, миш, гл. Сообразить, понять. *Не втямив з ляку, де б сховався.* Гліб. *Ви розкажіть мені, з чого і як скоїлось ваше лихо,—нехай я усю подрибницю втямлю.* МВ. (КС. 1902. X. 150).

Утямкі́, нар. Памятно. *Чи втямки тобі, як ми втікали з Брацького на Запорожжє?* Шевч. 303. *Довго буде вам втямки.* Котл. Ев. VІ. 6. **Утямкі́ да́тися.** Дать себя помнить.

Уті́ти. См. **Утинати.**

'Утятина, ни, ж. Утиное мясо. Чуб. ІІ. 443. Ум. **'Утятинка.**

'Уті́тко, ка, с. Ум. отъ утя.

Ух! меж. Ухъ, ахъ! *Ух,—каже,—як там холодно.* Ном. № 642.

Ухабну́ти, ну́, неш, гл. Стащить, украсть. Мнж. 193.

'Ухання, ня, с. Крики: ухъ!

Ухань, ня, м. = **Вухань.** Рк. Левин.

'Ухати, ўхаю, еш, одн. в. ўхнути, ну, неш, гл. Кричать, крикнуть: ухъ! *Плачеш, плачеш, та й ухнеш.* Ном. № 2397.

Ухаті́й, а, е = **Вухаті́й.** Гол. ІІІ 462.

Уха́ч, ча, м. = **Ухань.** Шейк.

Ухва́літи. См. **Ухвалювати.**

Ухва́лювати, люю, еш, сов. в. ухва́літи, лю́, лиш, гл. 1) Восхвалять, восхвалить. *Бог с'того не ухвалив.* Шух. І. 215. 2) Находить, найти хорошимъ. *Мені доброго молодецького коня купила, которого моя душа влюбила та ухвалила.* КС. 1882. XII. 513.

Ухвату́ти, чу́, тиш, гл = **Ухопити.** *Повк ухватив дитину і несе.* Рудч. Ск. ІІ. 13. *Біжить же він гайним пеклом, взхавивши смутку.* Грин. ІІІ. 141.

Ухвату́тися, чу́ся, тишся, гл = **Ухопитися.** *Ухватився, як реп'ях.* Ном. № 2745.

Ухво́ськати, каю, еш, гл. = **Забовтати, задріпати.** *Червона плахточка на ній, та така ухвоськана.* Г. Барв. 376.

Ухе́кати, каю, еш, гл. 1) Утомить, уморить. *Так ухекає того (товариша-молотника), що мусить і шапку геть.* Сим. 198. 2) Сожрать. *Собаки ухекали кляті.* Екат. у.

Ухе́катися, каюся, ешся, гл. Устать, запыхаться, тяжело дышать отъ усталости. *А як вхекається,—„годі вже,“ кажуть,—„тобі, гаспиде! наші й батьки було. б'ються-б'ються, та й оддыхають“.* Сим. 212.

'Ухи, ўхів, мн. Вздохи, оханье. *Справляє сердега ухи да охи.* Рудч. Ск. І. 77.

Ухи́бити, блію, біш, гл. 1) Дать промахъ, промахнуться. 2) Взять часть; взять часть незаметно, украдкой. *Можна і від карасину ухибити грошей на сіль, добренько поторгувавшись (за керосин), або менше взявши.* Новомоск. у. *І я бачив той хворост у дворі в К., але щоб К. міг той хворост як небудь перенести або ухибити, то він того зробить не міг.* Новомоск. у. *Таки, признатися, з мірку жита в старого вхибила (нишком)*

Змієв. у. 3) Потерять. *Ой кого я та й любила, того-ж ухибила.* Kolb. II. 174.

Ухйбїтисѣ, блюся, бишся, гл. Укрыть-ся въ сторону, уйти. *Пужар (у степу) з великим вітром разійдеться широко, горить страшно, вхибится нїде, то добрі чабани одналюються так...* О. 1862. V. Кух. 31.

Ухилїти, ся. См. Ухиляти, ся.

Ухильнїтисѣ, нїся, нїшся, гл. Однокр. в. отъ ухилятисѣ. Уклонитисѣ. *Хотїв тїопнути одного якого, але той ухильнувся від кийка.* Чуб. II. 665.

Ухилїти, лїю, еш, сов. в. ухилїти, лїю, лиш, гл. 1) Наклонять, наклонить. 2) Отклонять, отклонить. 3) Прїотворять. прїотворить. *Скоро Дорош двері вхилив, зараз Стефан в серце стрїлив.* Лукаш. 115. *Єдні двері вже утворив, а другїй лиш ухилив.* Гол. I. 154.

Ухилїтисѣ, лїюся, ешся, сов. в. ухилїтисѣ, лїюся, лишся, гл. Уклонятисѣ, уклонитисѣ. *Шукали його вхопити, і вхилився од рук їх.* Єв. I. X. 39. *Плигав, вертївся, ухилився.* Котл. Ев. VI. 26.

Ухистїтисѣ, щїся, стїшся, гл. 1) Защититисѣ. *Вхистився від дощу під деревом.* 2) Умудритисѣ, изловчитисѣ. *Ухистився так злізти на полицю, що й руками нї за що не брався.* Грин. I. 286.

Ухитнїтисѣ, нїся, нїшся, гл. 1) Пошатнутисѣ. 2) Уклонитисѣ, отшатнутисѣ, освободитисѣ изъ рукъ. *Хотїв бігти,—не зміг ухитнутисѣ з її ручок зомлілих.* МВ. (О. 1862. I. 83).

Ухитрїтисѣ. См. Ухитрятисѣ.

Ухитрїтисѣ, рїюся, ешся, сов. в. ухитрїтисѣ, рїюся, рїшся, гл. Ухищратисѣ, ухищритисѣ. *Сказилось серце їх і стали ненавидїть і ухитрятисѣ проти рабїв Господнїх.* К. Псал. 241.

Ухитрувїтисѣ, рїюся, ешся, гл. Ухитритисѣ. *Дякуй своїй матері, що так мудро вхитрувалася.* Драг. 225.

Ухїд, ухїду, м. Входъ. *Твій вхїд і вихїд в його буде од нинї і довіку невен.* К. Псал.

Ухїдчини, чин, ж. Пирушка на новосельї, новосельє.

Ухїтний, а, е. Охочїй, желающїй. Коли вхїтний. Если желаешь. *Кохайтєся, коли вхїтні.* МВ. II. 132.

Ухлїюпати, паю, еш, ухлїюстати, таю, еш, гл. Обрызгать, забрызгать.

Ухлїюпатисѣ, паюся, ешся, ухлїюстатисѣ, таюся, ешся, гл. Обрызгатисѣ, забрызгатисѣ.

Ухмивувати, вїю, еш, гл. Укрыть хмїзом, бур'яном. *Ухмизувати курїнь, зага-ту.* Мпж. 177.

Ухнїаль, лї, м.=Вухнїаль. *Не жалуй ухнїаля, підкову згубиш.* Ном. № 4674. Чуб. VII. 404. Рудч. Чп. 249. Ухнїалї кувати. Дрожать. Ум. Ухнїалик.

Ухвутн. См. Ухати.

Ухо, ўха, с.=Вухо. *Кїругом як в усе, все мовчить.* Шевч. 28. См. Як у вўсі. В ушў. Въ ухахъ *Так і дзвенїла в мене в ушу пісня.* Г. Барв. 457. Ум. Ушно, ўшечко.

Уходжати, джїю, еш, ухожати, жїю, еш, ухождати, дїю, еш, гл.=Уходити. *Тодї дуки сребраники у кабак ухождали.* Мер.

Ухїдний и ухїжий, а, е—до кого. Бывающїй, у кого. *Ти бабусю... видно до панїв ухїджда* Г. Барв. 490.

Ухїдини, дин, ж. 1) Входъ. 2)=Ухїдчини. 3)=Уводици. *Чиї родини, а нашї ухїдини.* Чуб. I. 238.

Ухїднїти. См. Увїхїднїти.

Ухїднїти, джїу, динш, гл. Поносить вдоволь одежду. *На свїті сі не нажили, красно не вхїдили.* Шух. I. 203.

Ухїдний, а, е. Куда можно вхїднїти. Вхїдний і вхїдний погріб. Міусск. окр.

Ухїжати, ухїждати. См. Ухїждати.

Ухїпнїти, плїю, пнш, гл. Схватить. *Кїнву-чвертївку в руки вхопи, та в льох убїжи, та вісім бочок мнїи, а з дев'ятої поганого пива натоци.* ЗОЮР. I. 204. *Ухїпили батька, як чорт грїшну душу.* Ном. № 2346. *Ухїпила його за серце тая чудовная краса.* К. (ЗОЮР. II. 203). *Ухїпив за чїсну грїву—схватилъ за волосы.* Ном. № 3992.—*як собїака обмїтиці,—шілом пїатоки.* Потерпїлъ неудачу. Ном. № 12155, 1814. *Однїми рукїми не вхїплїю.* Не въ состоянїи всего сама сдїлать. Г. Барв. 98. *Вхїпити тропї.* Попасть на надлежашую, дорогу, а переносно—найтисѣ какъ поступить, собразить; орієнтироватисѣ. *Не вхїпиш тропи, куди йти.* Мир. ХРВ. 389. *От доля! нїяк не вхїплю тропи.* Г. Барв. 410. *Воно б то й гаразд, та не вхїпили тропи, як і що треба.* Харьк. г. *Якими ж шляхами й куди мандрувати, щоб не вхїпив Процько тропи доганяти?*

Ухїпнїтисѣ, плїюся, пншся, гл. Схва-

тяться, ухватитися. *Хто попитаться—й за бриту вхопитися.* Св. Д. 128. *Ухопився, як реп'ях.* Ном. № 2745. *Ті як ухопляться: той руба, той деревню вивозить, той кичує, той оре.* Рудч. Ск.

Ухоркати, каю, еш, гл. Умаять, уто- нить, заморить. *Ну і вхоркав же коня!* Мпрг. у. Слов. Д. Эварн.

Ухоркатися, каюся, ешся, гл. Умалть- ся. О. 1862. I. 38. *Обидві ухоркались, аж ніт пройняв.* Мир. Пов. I. 113.

Удвісті, тў, теш, гл. Процвѣсть, за- цвѣсть.

Уцвяхувати, хўю, еш, гл. Обить не- большими гвоздиками.

Уциганити, вю, ииш, гл. Обмануть. *Ой, цигане, циганику, то 'сь мя уцига- нив: яка-м була дівка файна, а ти: мя споганив.* Гол. IV. 444

Уцідіти, джў, диш, гл. Нацѣдитъ (из- вѣстное количество).

Уцілити, лю, лиш, гл. Попасть въ цѣль. *А другая (куля) устрелила, у сер- денько уцілила.* Нп. *Де я мірю, там я вцілю.* Гол. *Так мене сим і вцілила в серце.* Г. Барв. 382.

Уцілок, нар. Цѣликомъ. *Сього осокура росколювати не годиться, — його як би вцілок куди взяти.*

Уцінувати, нўю, еш, гл. Опцѣнить. *Шкода, що вража ласощ кисне, а то б її і не вцінувати.* МВ. (КС. 1902. X. 151).

Уцькувати, кўю, еш, гл. Затравить (собаками).

Уцюкнути, нў, неш, гл. 1) Отрубить. 2) Съ жаромъ заиграть. *Прийшли козаки, та й чабан з козою, що грають. Як уцюкне, братіки, шекені, як: піду я в ёкоки та в боки.* О. 1861. XI. Кух. 25.

Уцѣряти, рю, риш, гл. Шуточно: су- мѣть что-либо сдѣлать. *Е, цієї піскі ми не вцѣримо.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Уця, уці, ж.=Увця. Вх. Уг. 272.

Уцяцьковувати, вую, еш, сов. в. уцяць- кувати, кўю, еш, гл. Украшати, укра- сить. *Золотом вцяцьковує палати.* К Дз. 206.

Учадіти, дію, еш, гл. Угорѣть. Ном. № 13698.

Учаклувати, лўю, еш, гл. Околадовать, баколадовать.

Учалювати, люю, еш, гл. Прикрѣплять плоть на мѣстѣ разгрузки. Мнж. 180.

Учар, ра, м.=Вівчарь. Вх. Лем. 476. См. Увчар.

Учаріця, ці, ж. Пастушка. Ум. Уча- ричка. Вх. Лем. 476.

Учарувати, рўю, еш, гл. 1) Очаровать. 2) Приколдовать. *Чи ти мене вчарувала, чи труповки дала, ой що ж бо ти мені розум зовсім відібрала.* Лукаш. 146.

Учасне, нар.=Учасно. *Як посієш учасне, то будеи мав хліб.* Каменец. у.

Учасний, а, в. Своевременный.

Учасно, нар. Своевременно, во время. *Пішла вона на храм і прийшла вчасно.* Г. Барв. 512.

Участувати, тўю, еш, гл. Попотчивать. *Нагодувала стара яга чоловіка, вчасту- вала і положила спати.* Стор. I. 73.

Учащання, ня, с. Посѣщенія, частыя посѣщенія.

Учащати, щажю, еш, гл. 1) Часто хо- дить куда, часто посѣщать кого. *До ти- таря вчащає.* Шевч. 569. *Де люблять, не вчащай, де не люблять—не бувай.* Посл. *З того часу став учащати що-ве- чора.* МВ. 2) Уменьшать, отдѣлять часть. *І чужого не займай, і свого не вчащай.* Кіевск. у.

Учѣний, а, в. Ученый. *Вченому світ. а невченому тьма.* Ном. № 6015.

Ученік, кя, м.=Учень. *Посідали з Ісусом ученики його.* Ев. Мр. II. 15.

Учень, учня, м. Ученикъ. Ном. № 14055. Стор. I. 195. *Не учень для вчителя, а вчитель для учня.* О. 1862. I. 66. *Осман, високий учень мій в рицарстві.* К. МВ X. 19.

Учѣння, ня, с. 1) Ученіе. 2) Настав- леніе. *Колиб то він.... слухав батькового вчення та пожалкував би моїх слізо чок.* Кв.

Учѣпистий, а, в. Привязчивый, навяз- чивый. *Ну та й учепистий хлопець; на улицю як вийдеи, то й не одстане.* Черн. г.

Учепіти, плў, пиш, гл. 1) Прицѣпить. *Вчепили дівчину до сосни плечима.* КС. 1883. IV. 906. *Обох ученив коням у хвости і пустив у світи.* Рудч. Ск. II. 50. 2) Зацѣпить, задѣть. *Мино, Мино! не вчепи галушок.* Ном. № 12708.

Учепітися, плўся, пишся, гл. 1) За- цѣпиться. *Воли не стоять.... ярмом уче- пились.* Г. Барв. 380. 2)—за. Ухватитися, схватитися за, прицѣпиться къ. *Учепити- ся за поли.* Стор. *Як реп'ях той, уче- питься за латані поли.* Шевч. 242. *Хоть же я, молода дівчино, в полі за- блужуся,—ти прийдеш жити зажина-*

ти, я за тебе вчеплюся. Мет. 3) Съ род. н., съ предл. до или безъ него. Пристать, привязаться. *Найперше до Масі вчепилась: то ти, каже, вкрала.* Св. Л. 183. *Кого біда, учепитися, того тримається і руками, і ногами.* Ном. № 2170. *Учепився, як гріх села.* Ном. № 2746. 4) Прорости и укорениться. *Дарма, що зерно зверху не гаразд заволочено, а підуть дощі, то воно вчепиться.* Литин. у.

Учерепіти. См. **Учереплювати.**

Учереплювати, плюю, еш, сов. в. **учерепіти,** плю, пиш, гл. Устилать, устлать негодными черепками стѣны гончарнаго горна такъ, чтобы обжигаемой посуды не было видно Вас. 180

Учахи́тися, нўся, нѣшся, гл. = **Відчахи́нутися.** Шух. I. 169.

Учеса́ти, шў, шеш, гл. 1) Расчесать, вычесать. 2) Мочь расчесывать. *Гребінь не вчеше.* Гребень не беретъ. 3) Сумѣть сдѣлать. *На що гляне, так тобі і вчеше.* Ном. № 10420. 4) Ударить. *Правою рукою як учесав, дак вовк тільки ген на землю!* О 1861. X. 34. *Дід вибрав чистеньке на льоду містечко, як учеше коvizькою, так селезень і вкипів.* Мвж. 119.

Учетверві, нар. Вчетверомъ.

Учѣтверо, нар. Вчетверо. *Мені, попові, звісно, учетверо против простого, дякові -- удвоє.* Кв.

Учий, а, е = **Овечий.** Вх. Лем. 476.

Учикріжити, жу, жиш, гл. Обрѣзать; отрѣзать.

Учили́питися, кляюся, пишся, гл. Ваяться настойчиво; зарядить. *Ото, вчилипився до теї роботи — нема йому й перестання.* НВолын. у. *Добре учеляпюся дощ, нема йому перестання.* НВолын. у.

Учині́ти, ся. См. **Учиняти,** ся.

Учи́нок, нку, м. Поступокъ, дѣло. Ном. № 4499. *За що мене, мужу, б'єш, за які вчинки?* Нп. *Добрі вчинки.* Добрыя, хорошія дѣла. *На гарячому вчинку (піймати) На мѣстѣ преступленія.*

Учиня́ти, няю, еш, сов. в. **учині́ти,** ню, ниш, гл. 1) Дѣлать, сдѣлать, совершать, совершить. *Ой, хворцю! Що ти учинила.* Мет. *Спасибі вам, панове молодці, преславні запорожці, за честь, за славу, за повагу, що ви мені учинили.* Шевч. 234. *Учиніти волю.* См. **Воля.** 2) Поступать, поступить, сдѣлать. *Ой не гаразд запорожці, не гаразд учинили.* Нп. *Так*

ми добре, брате, учинімо, свого найменшого брата попросімо. Макс. 3) **Заквашивать,** заквасить, сдѣлать закваску (для тѣста, квасу). *Учинили вони квас.* Мвж. 79. *От вона взяла, ріденько вчинила, ріденько підбила, ріденько й замісила.* Рудч. Ск. II. 101. *На чужий короваи очей не поривай, а рано вставай та собі учиняй.* Ном. № 9648.

Учиня́тися, няюся, ешся, сов. в. **учині́тися,** нїюся, нишся, гл. 1) Дѣлаться, сдѣлаться. *Вчинилася бондарочка п'яна і глуха.* Гол. *І так воно скоро якось те вчинилось.* Сии. 228. *Великий гріх учинився.* Грин. III. 666. *Чом же сим людем не вчинитись би тихими, незнаними історію героями добра людського?* К. (О. 1862. III. 23). 2) **Совершаться,** совершиться, происходить, произойти. *Ще одно тільки місце зостається, де його погибель вчиниться.* Рудч. Ск. I. 135. 3) Только сов. в? **Вырости.** *Вчинилася густа та висока лоза.* Конст. у. 4) **Заквашиваться,** закваситься. *Млинець той сом і мелеться, сам і вчиняється, сам і міситься.* Рудч. Ск. I. 137.

Учи́стити, шу, стиш, гл. 1) **Хватить,** съ силой что сдѣлать. *Було деколи і апостола вчистить, а на криласі як потягне горю, то й дяків не чутъ.* Стор. I. 227. *А ну-те ж! учистьте запорозького козака.* Шевч. 306. *Як учистить гряд!* Стор. I. 21. 2) **Ударить.** *А баран як розженеться, як вчистить у лоб.* Рудч. Ск. I. 2.

Учи́телів, лева, ве. Принадлежащій учителю.

Учи́тель, ля, м. Учитель. *Шануй учителя.* Ном. № 6101. *На сорок святих школяр несе вчителеві сорок бубликів.* Ном. № 416.

Учи́тельница, ки, ж. Учительница.

Учи́телькува́ти, кўю, еш, гл. Быть учительницей. Шейк.

Учи́тельський, а, о. Учительскій.

Учи́тельчин, на, не. Принадлежащій учительницѣ. Шейк.

Учи́телюва́ння, ня, с. Учительствованіє, состояніє учителемъ. Шейк.

Учи́телюва́ти, лўю, еш, гл. Учительствовать, быть учителемъ.

Учи́ти, учў, учиш, гл. Учитъ. *Пригоди учать згоди.* Ном. № 1751.

Учи́тися, учўся, учишся, гл. Учиться. *Хто не вчивсь, не буде знать.* Ном.

№ 6010. *Хто не вміє молитися, най іде на море учитися.* Ном. № 145.

Учінка, ки, ж. = **Учіння**. Чому не вивчив? — Яка ж воно вчінка, як не дають книжок? Славяносерб. у.

Учіння, ня, с. Ученіє. А що я випертіла з тим учінням! МВ. (О. 1862. III. 36).

Учікати, каю, еш, гл. = **Заквітчати**. *Образи учіккані свяченим зілям.* Шух. I. 100.

Учетвѣрте, нар. Вь четвертый разъ. *А налий ще!* — сказав Загнибіда уже вчетверте. Мир. Пов. II. 52.

Учѣур, ра, м. = **Очкур**. У князя хвєрзя, а в нас і учкур. Ном. № 1596.

Учовити, пѣ, нѣш, гл. Понять, уразумѣть. *Разів з десять скажу йому, поки вчовне.*

Учѡра, нар. Вчера. І вчѡра орав, і сьогодні орав. Нп.

Учѡрашній, я, е. Вчерашній. *Шукає вчѡрашнього дня.* Ном. № 10927.

Учорніти, нію, нѣш, гл. Почернитъ.

Учорніти, нію, еш, гл. Почернѣть.

Учѡта, ти, ж. Угощеніє, пиръ. О. 1861. XI. Свид. 42. *Прийшли гості.... почалась учѡта.* Св. Л. 57.

Учѡтивий, а, е. Хлѣбосольный, гостепримный. *Попи — народ учѡтивий, — куди! — нікому не жалують хлѣба-соли.* Св. Л. 57.

Учувати, ваю, еш, сов. в. **учѣти**, **учѣю**, еш, гл. Слышать, услышать, разслышать. *Пусти уха меже люде, то чимало учуєш.* Ном. № 6991. *Вовк не вчув, що він сказав.* Рудч. Ск. I. 6. *Чи ти чула, мояленько, чи ти не вчувала, що я в тебе під віконцем нічку ночувала?* Грин. III. 392.

Учуватися, вається, сов. в. **учѣтися**, еться, гл. безл. Слышать, послышаться. *Спідньому вчулось, що він верхнього міря, та каже: „аршин!“* Рудч. Ск. I. 4. *То мабуть, діду, так мені вчувається.* Рудч. Ск. II. 43.

Учѣтка, ки, ж. = **Поголоска**. Шух. I. 33.

І. Уш, а **уш!** меж = **Киш!** (На курей). Kolb. I. 65.

II. Уш, уша, м. Названіє чѡловѣка воєннаго званія за часто употребляемое такими людьми слово „ужь“. *Будьте ласкаві....*

возьміть собі того уша, що у Голованя (живе). Сив. 45.

Ушанування, ня, с. Почтеніє, уваженіє. *Не маю я ушанування.* Котл. Ен. VI. 6.

Ушанувати, нѣю, еш, гл. 1) Почтѣть. 2) Хорошо принять, угостить. *Ні, я на своєму їй ушаную.* К. МВ. X. 10.

Ушѡлѣпкатися, каюся, ешся, гл. Попасть куда, забратися, попасть во что-либо неудачно, несчастливо. Мнж. 193.

Ушѡметатися, таюся, ешся, гл. Поспѣшно, наскоро одѣтись. *А наша бабусянька готовусенька: да скоресенько ушѡметалася.* Гол. IV. 7.

Ушѡстеро, нар. Вшестеро.

Ушѡстя, тя, с. День Вознесенія. *Не прийдеться в середу Вшестя.* Ном. № 6444. *Сонечко стало жарити перед Ушѡстям, як посеред літа.* Кв. II. 8.

Ушѡчко, ка, е. Уш. отъ уха. Рудч. Ск. I. 16.

Ушивальник, ка, м. 1) Узенькій ремешекъ для сшиванія, Рк. Левиц. Вао. 159. 2) Кровельщикъ соломою. Рк. Левиц.

Ушивати, ваю, еш, сов. в. **ушити**, ушію, еш, гл. 1) Сшивать, сшить. *Вже віночок (молодій) ушили.* Грин. III. 504. *Най тобі мачуха сорочку више.* Гол. III. 274. 2) Покрывать, покрыть соломой (крышу). *А в мене хата сніпками вишита.* Мет. 6. (Хату) околѡтом вишиває. Мир. ХРВ. 293. 3) Обшивать, обшить дубѡнь кузовъ повозки. *Не вишитий віз.* Мнж. 126.

Ушиватися, ваюся, ешся, сов. в. **ушитися**, ушіюся, ешся, гл. Сшиваться, сшиться.

Ушийок, йка, м. 1) Кожа на затылкѣ. Желех. 2) Перешеекъ, вообще узкая часть чего-либо, соединяющая двѣ большія части. Вх. Зн. 74.

Ушикування, ня, с. Приведеніє въ порядокъ, въ строй.

Ушикувати, кѣю, еш, гл. Привести въ порядокъ, поставить въ строй.

Ушикуватися, кѣюся, ешся, гл. Стать въ строй. *На вербі ся вишикую і самопал вирихтую.* Гол. I. 7.

Ушір, **ушірки**, **ушіршки**, нар. Шириною, въ ширину. *Аршин! та вздовш, та вишир.* Рудч. Ск. I. 6.

Ушитий, а, е = **Увесъ**. *Винесла рибку і хлѣба скибку: на ж тобі, миленький, вечеру вишитку.* Гол. I. 339.

Ушити, ся. См. Ушивати, ся.

Ушка́л, ла. м. Рѣчно́й разбойникъ. АД. I. 94. *То не верби луговіи зашуміли, як безбожніи ушкали налетіли, Хведора Безрідного, отамана курієного, постріляли, порубали.* АД. I. 248.

Ушкати, каю, еш, гл. Говорить „ужь“. З неї городянина зробить, ушкати, штохати.... навчить. К. (О. 1862. III. 22).

Ушкварити, рю, рш, гл. 1) Изжарить, что-либо жирное, въ жирѣ. 2) Ударить, отколоть, задать, дернуть. *По голові лозиною як ушкварить.* Г. Барв. 440. *Вишваримо, хлопці, гопака. Вишварив по струнах.* Шевч. 243. *На третій (день) як ушкварить дощ.* Стор. I. 71.

Ушкварі́ти, ну́, не́ш, гл. Ударить, хлеснуть. *Батогом.... вишварне так, що реви на всю улицу.* Мир. ХРВ. 131.

Ушко, ка, с. 1) = **Вушко**. 2) мн. Пельмени, родъ вареничконъ съ мясомъ въ супѣ. Котл. Ен. V. 14.

Ушкові́й, а, ё. Съ ушками (о посудѣ). Ушиовá дїжка. Родъ ушата. Вас. 145.

Ушкóдження, ня, с. Поврежденіе.

Ушкóдити, джу, дш, гл. Повредить, причинити поврежденіе. *Той там кобилу припустив до нових стїжків.... або друге вишкoдив.* Сим. 228.

Ушмагáти, гаю, еш, гл. Оббить. *Март тоді і каже: „подожди ж ти, маю, я тобі крильця вишмагаю“. То отто і тепер часто в маю мартові морози бувають.* Драг. 17.

Ушморгн́ути, ну́, не́ш, гл. Вдѣть, продѣть (веревку и т. п.).

Ушні́питися, плюся, пишся, гл. Привязнуть къ кому, взятися за кого. Мнж. 193.

Ушнурóвувати, вую, еш, сов. в. ушну́рувати, р́ую, еш, гл. 1) Увязывать, увязать веревками,—напр. поклажу на возу. 2) Зашнуровывать, зашнуровать. *Чи зуміє ж хто з вас мене зачєсати, ушну́рувати?* МВ. (О. 1862. III. 38).

Ушолóпати, паю, еш, гл. Понять, сообразить. *І сторожі не ушолопають, де взялась.* ЗОЮР. II. 285.

Ушпигн́ути, ну́, не́ш, гл. Кольнуть. *От тільки, тільки не ушпигне.* Котл. Ен. VI. 39.

Ушта, ти, ж. = **Учта**. А як пороздгаємось, яка ушта нам буде! Сим. 209.

Ушто́порити, рю, рш, гл. — когó. Встрѣчено только въ разсказѣ задунайскаго запорожца въ значеніи: поймать, подстеречь и схватить. *Липоване дозналися, та його (винного) й уштопорили.*

Баба була у них волшебниця.... то ото вона та другі липованські баби його й уштопорили—чи вони його заманили, чи як піймали.... КС. 1883. I. 57.

Уштрикн́ути, ну́, не́ш, гл. 1) Воткнуть, вонзить. 2) Кольнуть, пырнуть. *Він і здригне, неначе його шилом уштрикнули.* Стор. II. 35.

Ушт́урити, рю, рш, гл. Всунуть. Вх Лем. 401.

Уш́ула, ли, ж. 1) Столбъ, къ кот. прикрѣпляются ворота. Козел. у. К. ЧР. 5. 2) Столбъ въ заборѣ, въ пазъ котораго вставляются доски. Козел. у. К. ЧР. 427.

Ущáвѣти, влю́, ви́ш, гл. ? Дощ уща́вив. Дождь приударилъ. Мнж. 193.

Ущасл́ивити, влю́, ви́ш, гл. Осчастливитъ. *Розкажу вам, як Создатель мою душу ущасливив.* К. Псал. 147.

Ущедра́ти, ряю, еш, гл. Щедро надѣлять, осыпать. *Я добром та благои ущедрав твоїх спасених.* К. Псал. 30.

Ущем́итися, млѣся, ми́шся, гл. Вцѣпиться, впиться. *Він кішку одірве та кине, а вона знов до його, та так і вщемиться.* Пирят. у.

Ущерб́ити, блю́, б́иш, гл. Надщербить.

Ущерб́итися, блѣся, б́и́шся, гл. 1) Надщербиться. 2) Понести потерю, убытокъ. *Нехай в тій криниченьки водиця ущербиться.* Мил. 77.

Ущ́еряти и **ущ́еряти**, рю, рш, гл. Сравнять съ краями мѣры насыпанное въ нее сыпучее тѣло. *Мірку пудову вкрадено, таку, що як насипать її ущерть та вищирить палочкою, то й важить не треба,—акурат пуд буде.* Черн. у.

Ущ́ерть, нар. Въ уровень, съ краями.

Ущикн́ути, ну́, не́ш, гл. Ущемить, прищемить. *Дверьми ущикнув.* Мнж. 177.

Ущ́ипливий, а, е. Ёдкій, колкій. *Лаялись словами ущипливими.* Гірка його розмова, ущипливі слова. МВ. (О. 1861. I. 78)

Ущипн́ути, ну́, не́ш, гл. Ущипнуть. *Свій, коли не вкусить, то ущипне.* Ном № 9446.

Ущипн́у́тися, ну́ся, не́шся, гл. Ущипнуться. *Де ущипнеться, там подереться.* Ном. № 11152.

Ущолóчати, чаю, еш, гл. Отстояться, устояться. *Пиво ущолоча та все булька.* Грин. I. 206. *Налетіли гуси з Русі, схолотили воду Марусі.... а Маруся та підождала, поки вода й ущолочала.* Чуб. V. 898

Ущу́лити, лю, лиш, гл. Прижать; сжать.

Ущу́літи, лію, еш, гл. Замолкнуть, затихнуть. *Гомонимо, гомонимо, а потім ущуліємо.* Мил. 170.

Ущуха́ти, хаю, еш, сов. в. ущухну́ти, хну, неш, гл. Утихать, утихнуть. *Став етер ущухати.* Котл. Ен. IV. 8. *Ущухли дити, вже не кричать.* Лебед. у. *Ущухнув трохи галас.* К. ЧР. 335. *Ущухнуло море.* Греб. 374.

Ую́є, ка, м.=В'ює. Вас. 210.

Уюко́вий, а, о. Вьючный. *Уюкові коні.* Бас. 210.

Ую́н, на́, м.=В'юн. Миж. 28.

Ую́чити, чу, чиш, гл. Вьючить.

Уя́ва, ви, ж 1) Представленіе, воображеніе, фантазія. Желех. 2) Воображаемое, воображаемый предмет. Ум. *Уявонька.* Во-

на всіміхнулася такеньки, як усміхаються, коли уявляють перед собою якусь уявоньку дуже хорошу. МВ. Ш. 101.

Уяв́іти, ся. См. **Уявляти, ся.**

Уявќі, нар. Явно, открыто. *Узяв тїї гроші уявки сперед його очей.* Васильк. у. *В'явки казати сього не можна.* Кролев. у.

Уявля́ти, ляю, еш, сов. в. уяв́іти, влю́, виш, гл. Представлять, представить себя, воображать, вообразить. *Хто був на Україні? Хто знає Україну? Хто бував і знає, той нехай загадає, а хто не бував і не знає, той нехай собі уявить, що там скрізь білі хати у вишневих садках.* МВ. Ш. I.

Уявля́тися, ляюся, ешея, сов. в. уяв́ітися, влю́ся, вишея, гл. Представляться, представиться, воображаться, вообразиться.

Слова, починаючися съ буквы ф и не находящіяся ниже, см. на букву х, приче́мъ ф=хв, а иногда х̑.

Фа́бра, ри, ж.=Хварба. Вас. 182.

Фабурн, бур, ж. мн. Бакенбарды. Вх Лем. 477.

Фа́вда, дв, ж. Часть гельгова. См Гельгів. Шух. I. 175, 176.

Фагі́вник, ка́, м. Сапожничи́й инструментъ для скобленія кожи. Вх. Зн. 74.

Фай! меж. Употребл. въ выраж.: *фай би му!*—проклятіе, пожеланіе болѣзни, смерти Желех.

Файкати, каю, еш, гл. Разлетаться, развѣваться. *Йде здалека парубок, поли від вітру так файкають на боки.* Гн. I 130.

Файний, а, е. Красивый, хорошій. *Дівча файна.* Гол. IV. 444. *Зобачив на високій горі дуже файну церкву.* Гн. II. 48. (Мур) *робив мій дядько,—муляр був файний.* Грин. II. 94. Ум. **Файне́нький**, **файне́ський**. *Собачка молоденька, файненька бігав.* Грин. II. 74.

Файно, нар. Красиво, хорошо Желех.

Файфа, фи, ж. Родъ снаряда для мотанія нитокъ. Вх. Уг. 249

Файфе́р, ру, м. Въ выраж.. на **файфе́р**. Пропало *Пішла м моя арендонька на файфер.* Гол. III. 469.

Фа́кля, лі, ж. Факель *Приходить туди з лхтарнями та факлями.* Ев. I. XVІІІ 3.

Факт, ту, м. Фактъ. *Показуємо... на сей сумний факт, усякому у нас звісний.* О. 1861. XI. 102. *Давко то було, але то факт.* Гн. II. 121.

Факти́чний, а, е, Фактиче́скій. Желех.

Факто́вий, а́, ё=Факти́чний. К. (Желех.).

Фала́т, ту, м. Кусокъ. Желех. Вх.

Лем. 477. Ум. **Фалато́к**. *Два фалатки хліба.* Вх. Лем. 477

Фалата́ти, та́ю, еш, одн. в. **фалатну́ти**, ну́, не́ш, гл. Рвать, разорвать въ куски. Фр. (Желех.).

Фалате́, тя, с. соб. Лохмотья. Желех

Фалд, ду, м. и **фалда́**, ді, ж. 1) Складка Желех. 2) Зарубка на концѣ песта въ сукновальнѣ. Мик. 481. См. Хвалда.

Фальш, **фальші́вий**. См. Хвальш. **хвальшівий**.

Фальші́вість, вости, ж. 1) Фальшивость, поддѣльность, ложность. Желех 2) Лице́мѣріе, неискренность. Желех.

Фальшивосе́рдий, а, е. Лице́мѣрный К. (Желех.).

Фальші́вник, ка́, м. Фальсификаторъ, поддѣльватель. Желех.

Фальшувати. См. Хвальшувати.

Фа́ля, лі, ж. Вѣтеръ съ дождемъ. Вх Лем. 477.

Фанале́вий, а, е Фланелевый *Приходила і ся сюди, в черво́ній юпочі́ баві́й, в запасі́ гарній фанале́вій.* Котл Ев. I. 19.

Фанати́к, ка, м. Фанатикъ. *Фанатика безумного сліпого* К. ПС. 74.

Фанати́цтво, ва, с Фанатизмъ. К. (Желех.)

Фандя́, ді, ж. 1) Длинная плетъ. *Волкомони з нагайками, гуменні з фандою* Гол. III. 205. 2) **Фанди**. Клинья въ женскомъ полупубѣ, расходящіеся отъ талин. Вас. 155. Ув. **Фанди́ще**. *Поїдь но, дідуню, та на ярмарчище, та купи на бабу велику фандище.* Гол. II. 691.

Фандо́ля, лі, ж.=Фанда 1. Фр. Пр. 74. *Дав їй Бог долю, як фандолю.* Далъ плохую долю. Фр. Пр. 74.

Фане́ль, лі, ж. Фланель. Шейк.

Фа́нта, ти, ж. Одежда, одна штука одежды. Вх. Зн. 74.

Фантазія, жі, ж. Фантазія. Левиц. Пов. 11, 276. *Мережки фантазій*. К. МХ. 39.

Фантазувати, з'ю, еш, гл. Фантазировать. Желех.

Фантастичний, а, в. Фантастический. Левиц. Пов. 48.

Фантастичність, ности, ж. Фантастическое. Желех.

Фанте, тя, с. соб. 1) Всякая одежда. Шух. I. 98. См. Хвантя. 2) Лохмотья, рваная одежда. Вх. Зн. 74.

Фантіна, ни, ж. Что-либо из фантина, из вещей, относящихся к одежде. *Я знаю, де в мене така малесенька фантина лежить* Сквир. у. Ум. Фантинка. См. Хвантина.

Фантиння, ня, с. (хвантиння?) = Фанте. I. Лохв. у. (В. Дорошенко)

Фантувати, т'ю, еш, гл. Описывать (имущество за долг), отбирать в залог. *В тиждень, чи як, жид прийшов мене фантувати*. Федьк.

Фара, ри, ж. Первый из семи классов духовных училищ и семинарий. Сим. 175.

Фараби, на, м. Фараонъ. Употребл. как бранное слово. *Ти фарисею! ти фарагоне!* Вх. Лем. 477.

Фарагів, гова, м. Топоръ. Вх. Зн. 74.

Фарагівча, чати, с. Топорикъ. Вх. Зн. 74.

Фарба, би, ж. = Краска. *Брали поетичні фарби... з того, що бачили перед собою*. Левиц. Світ. 11. См. Хварба.

Фарбаниця, ці, ж. Женское платье из окрашенной материи. Желех. *Згоріла ей фарбаниця, не зістало, лем дві поли*. Гол. II. 239.

Фарбана, ні, ж. 1) = Фарбаниця Желех. 2) Юбка шерстяная белая или черная. Вх. Лем. 477.

Фарбітки, ток, ж. мн. Ручные кружева. Шейк.

Фарбляний, а, в. Красочный. Вас. 184.

Фарбовесельчатий, а, в. Радужный, цветовой радуги. Встрѣчено у Кулиша: *Такі то помисли одраді і сумні літали над самотньою душою фарбовесельчаті, мов хмари дощові, що й сяють, і гримлять по над землею*. К. МХ. 33.

Фарбування, ня, с. Окрашивание, крашение. Желех.

Фарбувати, б'ю, еш, гл. Окрашивать, красить. Желех. См. Хварбувати.

Фарб'яр, ра, м. Красильщикъ. Желех

Фарб'ярка, ки, ж. Красильница. Желех. **Фарб'ярня**, ні, ж. Красильня. Желех. **Фарб'ярство**, ва, с. Красильное искусство. Желех.

Фарб'ярський, а, в. Принадлежащий, свойственный красильщику. Желех.

Фарисей, сѣя, м. 1) Фарисей. Вх. Лем. 477. Ев. Л. V. 17. *Фарисей і вся мерзана Іудея заворушилась, заревла, неначе гадина в болоті і Сина Божого во плоті на тій Голгофі рос'яла*. Шевч. 603. 2) Плохой, лицемерный человекъ. Вх. Лем. 477.

Фарисейський, а, в. Фарисейский. Желех.

Фаріст, та, фаріста, тя, м. Ученикъ перваго класса духовнаго училища или семинаріи. См. Фара. Сим. 175.

Фаріон, на, м. Интриганъ. Шух. I. 33.

Фаркнути, ну, неш, гл. Вспыхнуть. *Фаркне полоні хутко*. Вх. Лем. 477.

Фармуга, ги и фармуга, гія, ж. Мучной огваръ или жидкій крахмалъ, смѣшанный съ белой глиной, чтобы она не стиралась послѣ помазки ею стѣнъ. Подольск. г. Ум. Фармужка. Киев. г.

Фармужити, жу, жиш, гл. Махать фармугою. Подольск. г.

Фармужка, ки, ж. Ум. отъ фармуга.

Фартух, ха, м. 1) То-же, что и спідниця изъ ситца или окрашеннаго полотна. Гол. Од. 21, 49. 2) = Хвартух. *Припну фартух дорогий—срібні-золоті береги, гафтована середина,—преподобна дівчина*. Чуб. V. 10. Ум. Фартушок.

Фарфоліз, за, м. Блюдолизъ. Шейк.

Фарфур, ра, м. Фарфоръ. Шейк.

Фарфурка, ки, ж. Фарфоровая тарелка; вообще тарелка. *Ой бо дворка та небога не вмѣстити, тільки з кухні до покою фарфурки носити*. Гол. II. 376.

Фасня, сві, ж. Гнѣвъ. Вх. Лем. 477.

Фаска, ки, ж. Кадушка для масла, сыру. *Сім фасок масла*. Грин. III. 501. Ум. Фасочка. Желех.

Фасбла, ли, ж. Печаль, кручина. *Велика у нас фасола*. Вх. Лем. 477.

Фасолька, ки, ж. — дѣка. Раст. *Astragalus glycyphyllos*. Шух. I. 21.

Фасоля, лі, ж. 1) = Хвасоля. МУЕ. I. 98. 2) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 200.

Фасочка, ки, ж. Ум. отъ фаска.

Фастиско, ка, с. = Вур'ян. Вх. Зн. 74. См. хваст.

Фасчина, ни, ж. = Фаска. Фр. (Желех).

Фатів, това, м. Дуралей, шутъ; бала-
вень. Вх. Зн. 74.

Фатка, ки и фать, ті, ж. = **Хватка.**
Браун. 14. Вх. Пч. II. 23.

Фатьол, ла, м. Бѣлый платокъ, кото-
рымъ покрывають голову новобрачной. *Де
ея єї коса діла: чи в поле поленула,
чи пуд білий фатьол сіла?* Гол. IV. 411.

Фатраий, а, е. Невнятно говорящій.
Вх. Лем. 477.

Фатрати, раю, еш, гл. Невнятно го-
ворить, шепелявить. Вх. Лем. 477.

Фацарити, рю, риш, гл. = **Капарити 2.**
Фр. (Желех.).

Фацарний, а, е. 1) = **Капарний.** Фр.
(Желех.). 2) Упрямый, злобный. Вх. Зн.
74. 3) Вороватый. Шух. I. 33.

Фацелик, ка, м. Бѣлый платокъ, бѣ-
лый головной платокъ. Гол. Од. 76. Вх.
Лем. 477. *Дайте му фацелик губойки
повтирати.* Гол. II. 127. Ум. **Фацеличон.**
Гол. IV. 379.

Фацёрний, а, е = **Фацарний 3.** Желех.

Фацёрність, ности, ж. Вороватость.
Желех.

Фацїгати, гаю, еш, гл. = **Хвицати.**
Кїнь фацїгає. Вх. Зн. 74.

Фацка, ки, ж. Пощечина, оплеуха. Фр.
(Желех.).

Фацкати, каю, еш и фацкувати, кую,
еш, гл. Бить по щекамъ, давать пощечи-
ны. Фр. (Желех.).

Фацнути, нў, неш, гл. Дать пощечину.
Фр. (Желех.).

Фаяти, фаяю, еш, гл. Колыхать, коле-
бать, развѣвать. *Стоїть верба над водою,
нею вітер фаяє.* ЕЗ. V. 227.

Фелѣга, ги, ж. Рваный сердѣк, вообще
изорванная штука одежды. Желех. Шух.
I. 166.

Фелелувати, лую, еш, гл. — за кого.
Ручаться за кого. Шух. I. 51. Вх. Зн. 74.

Фенделенка, ки, ж. Изорванное, въ-
лохмотьяхъ платье. Вх. Зн. 74.

Фѣник, ка, м. Мелкая монета, грошъ.
Не варт за зломаний фѣник. Фр. Пр.
139. *Витратив єм сі фѣника.* Фр. Пр.
193.

Фѣнчирь, ря, м. = **Хвершал.** *Не ма'т
фѣнчирь такой масти, щоби гоїв мої
кости.* Гол. I. 142.

Ферделінка, ки, ж. = **Ділетка.** Вх.
Зн. 74.

Ферділь, лі, ж. = **Ферделинка.** Вх.
Зн. 74.

Фертигати, гаю, еш, гл. Играть на
свирѣли. Kolb. I. 76.

Фѣртик, ка, м. Франтъ, щоголь. *Бєї
фѣртики і пакичі.* Котл. Ея. I. 54. Ся.
Хверт.

Фѣса, си, ж. Феска. *На голові.... ту-
рецька фѣса.* Морд. Пл. 20.

Фѣрфѣла, ли, ж. Мятель. Фр. (Желех.).

Фѣрфѣлти, лю, лиш, гл. Густо падать
(о-снѣгъ). Фр. (Желех.).

Фѣрфѣлиця, ці, ж. = **Фѣрфѣла.** Желех.

Фїгѣль, гля, м. 1) Завитокъ; архитек-
турное украшеніе. Желех. 2) Штука, фо-
кусъ. *Ютурна фїглі їм робила: тпака-
ми кїбця затрвила і заєць вовка полу-
сав.* Котл. Ея. VI. 70.

Фиглювати, лую, еш, гл. 1) Украшать
различными завитками (печенье, зданіе).
Наш коровай фїльований. Гол. IV. 381.
2) Штуки выкидывать, фокусы устраивать.
Желех. См. **Хвиглювати.**

Фїзика, ки, ж. Физика. *Мудрець же
фїзику провадив.* Котл. Ея. III. 53.

Фик, ка, м. Неблаговоспитанная дуби-
на. Вх. Зн. 74.

Фикати, каю, еш, гл. Фыркать, сер-
диться. *Ти, мамонько, не фикай, лем ла-
доньку напихай.* Гол. IV. 387.

Филижанка, ки, ж. Чайная чашка. *А
послі танців варенухи по филижанці
піднесли.* Котл. Ея. I. 20.

Филозóf, фа, м. 1) Философъ. *По їх
січовому розуму ніщо на світі не стоїть
ні радості, ні печалі: филозофи вражі
діти!* 2) Ученикъ предпоследняго класса
духовной семинаріи. *Филозоф! а кобили
в хамут не вміє запрягти.* Ком. Пр.
№ 873.

Филозофіста, ти, м. = **Философ 2.** *Фі-
лозіфіста наївся тіста, взяв коралі, пі-
шов далі.* Вх. Зн. 75.

Филозофічний, а, е. Философскій. К.
Гр. Кв. 28. *Филозофичні... книжки.* О.
1861. XI. 104.

Филозофія, фії, ж. 1) Философія. *Його
наука була филозофія.* Левинц. Пов. 10.
2) Предпоследній классъ духовныхъ се-
минаріи. Сям. 175. *Дай го до школи, і
аж як скінчит филозофію, абись му дав
сей лист прочитати.* Драг. 318.

Филозофний, а, е. Умный, мудреный,
хитрый. Вх. Зн. 75.

Филонник, ка, м. = **Хвилівник.** ЗЮЗО.
I. 113.

Филь, лю, м. 1) Родъ, фамилія. *З то-
го фїлю.* Вх. Зн. 75. 2) Порода. *Така*

филь у тих овец: всі білохвості. Вх. Зн. 75.

Фінкати, каю, еш, гл. = **Пстинькати.** Вх. Зн. 57.

Фіркати, каю, еш, гл. Лягати, брыкатся. Шух. I. 83.

Фіскавка, ки, ж. Гадюка, черная, *Reias bepus* L. Вх. Зн. 75.

Фівкати, каю, еш, гл. Объявлять: кричать. *Коли олійник (пволга) часто фівкає, то буде дощ.* ЕЗ. V. 176.

Фігель, гля, м. 1) = **Фягель 1 и 2.** *Тодди ся злетіли всі чорти і показували ріжні фіглі, скакали по столі, по мисках...* Гв. II. 6. *Бачать діти, що старий батько з ними фігля зробив.* Драг. 181. 2) мн. **фіглі.** Маленькі локончики на висках женщины. Гол. Од. 61.

Фіглювати, люю, еш, гл. = **Фяглювати.** Желех.

Фіглавий, а, о. 1) Шутливый, проказник. Вх. Зн. 75. 2) Злобный, злой. Желех. 3) Лицемерный. Шух. I. 33.

Фіян, на, м. = **Хрещеник.** Шух. I. 32.

Фійна, ни, ж. = **Хрещениця.** Шух. I. 32.

Фільварок, рку, м. Ферма, загородный домъ. *Тепер би нам наперти... на панські замки, на двори й фільварки.* К. ЦН. 210.

Фія, на, м. = **Фіян.** Драг. 320.

Фінда, ди, ж. Вѣтренная, легкомысленная дѣвушка. Фр. (Желех.).

Фіндюрка, ки, ж. Цотаскуха. *Фіндюрки щоти підправляли.* Котл. Ен. V. 21.

Фінівщина, ни, ж. = **Крижмо.** Желех.

Фіомак, (ку?), м. Раст. моржевелникъ, *Juniperus communis* L. Вх. Уг. 277.

Фіра, ри, ж. Повозка, телѣга, подвода. См. Хура. *Наложив у неділю рано дві фіри снопів.* Гн. II. 60.

Фіранка, ки, ж. Штора на окнѣ. *Фіранки на вікнах.* Гн. I. 135.

Фірас, са, м. = **Тартак.** Гн. I. 24. Шух. I. 181.

Фірма, ми, ж. 1) Форма (для отливки изъ металла, для печенія). Шух. I. 216, 281, 283, 298. 2) Родъ глиняного подсвѣчника, по формѣ нѣсколько напоминающаго крендель. Вх. Зн. 75.

Фірмак, ка, м. 1) Модель изъ дерева, по которой дѣлается глиняная форма для отливки въ ней изъ металла. Шух. I. 281, 283. 2) Спрессованный въ деревянной

формѣ, въ видѣ какой-либо фигуры. овсчій сыр. Шух. I. 216.

Фірман, на, м. = **Фурман.** Колб. I. 68.

Фірманіна, ни, м. = **Фірман.** Желех.

Фірманити, ню, ниш, гл. Быть кучеромъ. Желех.

Фірманка, ки, ж. Извозъ, извозничество, то-же, что и хурманна 2. Желех.

Фірманський, а, о. Кучерской. Желех.

Фіровщина, ни, ж. Штука скота (или деньги для покупки овецъ), которая дарится крестнымъ отцемъ и матерью своему крестнику. Фр. (Желех.). Гн. II. 33.

Фіртка, ки, ж. 1) = **Хвіртка.** Шух. I. 94. 2) Дверка, дверца въ плитѣ, на которой жарятъ конопляное сѣмя для масла. Шух. I. 163.

Фірчак, ка, м. = **Цвіркун.** Вх. Лем. 477.

Фірчати, чу, чиш, гл. О кузнечикѣ, сверчокѣ и пр.: трещать. *Сквірки фірчат.* Вх. Лем. 477.

Фіст, фоста, м. 1) = **Хвіст 1.** 2) Ручка, рукоятка въ различныхъ снарядахъ: киркѣ, лопатѣ, трепеткѣ (см. дернач 4), в-решіці (см. решітка 5), у валька, которымъ бьютъ бѣлье, у маглівниці, у ложки и пр. у вилъ и въ инструментахъ, похожихъ на вилы (напр. веретинник); также у нѣкоторой посуды, напр. у глиняной кастрюли. Шух. I. 164, 166, 167, 247, 154, 149, 194, 264. 3) Концы гарусной нитки, вплетенной въ косу. Шух. I. 123. См. Хвіст. Ум. Фбстик. Чуб. V. 635. Шух. I. 278.

Фітик, ка, м. Ит.: *Silvia fitis* Вх. Пч. II. 14.

Фітчик, ка, м. = **Фітик.** Вх. Лем. 477.

Фіцігорний, а, о. Кокетливый. Шух. I. 33. *Фіцігорні молодиці.* Шух. I. 134. См. Відзігорний.

Фіцька, ки, ж. Легкомысленная молодая женщина или дѣвушка. *Крутитсе тота фіцька.* Вх. Зн. 75.

Фіялка, ки, ж. 1) = **Хвіялка.** Вх. Лем. 477. 2) Бѣлый кончикъ хвоста лисицы. Вх. Пч. II. 5.

Фіякр, ра, м. Фаэтонъ, фіакръ. *Запрягають коні до фіякру.* Гн. I. 55.

Фіялка, ки, ж. Раст.: а) *фіалка*, *Viola odorata* L. ЗЮЗО. I. 141; б) — *вечерня*, *Hesperis matronalis* L. ЗЮЗО. I. 125; в) — *лісова*, *Viola mirabilis*. ЗЮЗО I. 141. См. Хвіялка. Ум. Фіялочка.

Фласка́ти, каю, еш, гл. Бить по лицу. Гол. II. 703.

Флѣйтух, ха, м. Пыжь. Чуб. II. 635.

Флекѣв, ва, м. (мн. ч. флекей). 1) = **Фик.** Вх. Зн. 75. 2) = **Парубок.** Вх. Зн. 75.

Флінта, ти, ж. 1) Родъ ружья. *Для сильной армії своєї... наклали повні гамазей гвинтівок, фузій без пружин, булдимок, флинт і яничарок.* Котл. Ен. IV. 56. 2) Неряшливая, нерадивая дѣвка Вх. Лем. 477.

Флинтіване, ня, с. Пришиваніе особымъ образомъ (у скорняковъ). МУЕ. I. 75.

Флинтувати, тую, еш, гл. Пришивать особымъ образомъ (у скорняковъ). МУЕ. I. 75.

Флигѣн, на, м. = **Флов.** Угор.

Флігош, ша, м. Бродяга. Угор.

Флісник, ка, м. Плотовщикъ. Вх. Зн. 75.

Флінькати, каю, еш, гл. = **Хлипати.** Фр. (Желех.).

Флов, ва, м. = **Вовк,** Canis lupus. Шух. I. 22.

Флот, ту, м. Флотъ. Котл. Ен. II. 29. *І флот його з гармат розбили й потопили.* К. МБ. II. 121.

Флояра, ри, ж. Родъ пастушьей свирѣли. *Дудка дідча, а флояра божча.* Гн. II. 222. Ум. **Флоярка, флоярочка.** *Вівчареву флоярочку чути з полоники.* Млак. 88.

Флудець, дця и флудик ка, м. Часть ткацкого станка, иначе сват, цѣвак. МУЕ. III. 24, 25.

Фльбкати, каю, еш, гл. Клокотать. Угор.

Фльокотати, кочу, чеш, гл. Болтать. Угор.

Фльбидра, ри, ж. = **Хльорка.** КС. 1890. I. 87.

Фльбра, ри, ж. Сильно ненастная дождливая погода. *Як великий дойдж, як барз юж так довго ся свотно, та товоди юж бесіднують „фльора“.* Гн. I. 50.

Фльбрес, су, м. Траурный флеръ, крепъ. *Онде катафалок фльбресом обшитий.* Щог. В. 63.

Флюта, ти, ж. Мокрый снѣгъ. Вх. Зн. 75.

Флявора, ри, ж. Женщина, говорящая неприличныя слова. Фр. (Желех.).

Фляворити, рю, рш, гл. Болтать безъ умолку, трещать, пустословить. Фр. (Желех.).

Фляцкати, каю, еш, гл. Шлепать, бить ладонью. Вх. Зн. 75.

Флячки, чок, ж, мн. Кушанье: порѣзанныя на куски свиные или телячьи кишки, сваренныя въ пшѣнной кашѣ. МУЕ. I. 106.

Фляша, ші, ж. Бутыль, бутылка. Шух. I. 307. Желех. *Наша губа не фляша, то ззість, як і ваша.* Ком. Пр. № 560.

Фляшечка, ки, ж. Ум. отъ фляшка.

Фляшка, ки, ж. = **Пляшка.** *Фляшка з горівкою.* Лукаш. 112. Ум. **Фляшечка.** Желех.

Фляшча, чати, с. = **Фляшечка.** Гн. II. 39.

Фляшчина, ви, ж. = **Фляшка, фляшечка.** Желех.

Фбвзатися, заюся, ешся, гл. Ползать. *Фовзаятсья.... гадина чорна і сороката.* Шух. I. 22.

Фбкош, ші, ж. = **Вункош.** Гол. Од. 80

Фолосітися, ситсья, гл. безл. = **Щастити.** Вх. Зн. 75.

Фолькотіти, кочу, тиш, гл. Неясно говорить, шепелявить. Вх. Зн. 75.

Фблюш, ша, м., также и во мн. ч.: **фблюші.** = **Хвалюші** = **валюша.** Шух. I. 259, 151. Гол. Од. 40. Мик. 481.

Фолюшарь, ря, м. Сукноваль. Желех.

Форботи, ббт, ж. мн. Кружева. *Робит форботи.* Гол. III. 498.

Фбркання, ня, с. Фырканиѣ. Желех.

Фбркати, каю, еш, гл. Фыркать. Вх. Уг. 277.

Форкотати, кочу, чеш, гл. Болтать много говорить. Вх. Лем. 477.

Форкотлівий, а, е. Болтливый. Вх. Лем. 477.

Фбрналь, ля, м. Конюхъ. Kolb. I. 68.

Фброст, ту, м. Сухія вѣтви, сухіе сучки безъ хвои на хвойномъ деревѣ (смереці). Шух. I. 176, 185. См. **Хворост.**

Форс, су, м. = **Вута.** Фр. (Желех.).

Форст, та, м. Доска, толщиной въ четыре дюйма. Вх. Лем. 477.

Фортуна, ни, ж. 1) = **Хвортуна.** Гн. I. 127. 2) Непогода; мятель. Шух. I. 212, 221.

Фбса, си, ж. Ровъ, канава, яма. *Коло млина, млина вода фосу ріже.* Чуб. V. 1130. *Ой од Хведя до Антона прорізана фоса.* Грин. III. 374. *Ой у лісі під горіхом викопана фоса.* Грин. III. 373.

Фбскати, каю, еш, гл. Фыркать. Вх. Зн. 75.

Фоснути, ну, неш, гл. Фыркнуть. *Кит фоснув.* Вх. Зн. 75.

Фостик, ка, м. Ум. отъ фіст.

Фосувати, с'юю, еш, гл. Прорѣзывать канавами. *Грунта фосовані.* Вх. Лем. 477.

Фота, ти, ж. = **Обгорта** 1. Гол. Од. 61, 71. Kolb. I. 37.

Фоблавий, а, е. Шепелявый, неясно выговаривающий. Вх. Зн. 75.

Фод. Въ выраженіи: **Бодай** ти (=ті) **фоц** було! Проклятіе, имѣющее смыслъ: чтобъ ты пропалъ. Фр. Пр. 99.

Фобшавка, ки, ж. Гаст. дождевикъ, *Lycoperdon.* Вх. Зн. 75.

Фбѣя, фбѣ, ж. Вѣтви хвойнаго дерева. Желех. Шух. I. 176. См. Хвоя.

Фраїр, ра, м. Возлюбленный, женихъ. Гол. III. 393. *Мам фраїра пана.* Гол. IV. 511.

Фраїрка, ки, ж. Возлюбленная, невѣста. Гол. III. 120. Ум. **Фраїрочка**. *Моя фраїрочка... мене любила.* Гол. I. 150.

Фраїровський, а, е. Принадлежащій **фраїру**. Гол. III. 422.

Фраїрочка, ки, ж. Ум. отъ **фраїрка**.

Фраїрча, чати, с. = **Фраїрочка**. Гол. III. 415.

Фрайтер, ра, м. Ефрейторъ. Желех. *Фрайтер, прочитайте мені лист.* Федьк.

Фрамуга, ги, ж. Ниша. Подольск. г.

Франаболя, лі, ж. Бѣлый хлѣбъ овальной формы, французская булка. Херс. г. Шейк.

Франція, ції, ж. Франція. Желех.

Францѣз, за, м. Французъ. *Вони будуть говорити по французький, як французи.* Левиц. Пов. 119.

Францѣзка, ки, ж. Француженка. Желех.

Францѣзчина, ни, ж. Французскій языкъ и вообще все французское. *Людина... мало тямуца в рідному слові, бо московщина вкупі з французчиною, прибивали його к землі.*

Францѣзський, а, е. Французскій. *Вірші... французькі.* Левиц. Пов. 122.

I. Фрас, су, м. 1) Раздраженіе, гнѣвъ. Фр. (Желех.). 2) Утюгъ. Желех.

II. Фрас! меж., выражающее ударъ. *Фрас в писок!* Желех.

Фраснути, ну, неш, гл. Ударить. Желех.

Фрасуватися, с'юся, ешся, гл. Сильно беспокоиться, тревожиться, печалиться. *Найся мама не фрасує.* АД. I. 85.

Фрасунок, нку, м. Печаль, забота, без-

покойство. *А по тім фрасунку накий-мося трунку.* Чуб. V. 1146.

Фрашки, шок, ж. мн. Пустяки, бездѣлица. Котл. III. 430. *Посаг, скарби, все то фрашки, люблю дівча з божой ласки.* Гол. I. 365.

Фрѣйда, ди, ж. Женщина плохого поведенія. Вх. Зн. 75.

Фрѣла, ли, ж. = **Флояра**. Вх. Зн. 75.

Фрелбія, бії, ж. Завязка, шнурокъ у фартука. Вх. Зн. 75.

Фрѣнзлі, лів, м. мн. Бахрома. Чуб. VI. 113.

Фріґа, гн, ж. Дерево, длиною въ семь саж. Вх. Зн. 75.

Фріка, ки, ж. Насиліе. принужденіе. *Яв я його по добру голубити, бо знав, що фрикою з ним і тільки не вдію.* Федьк.

Фрр! меж. для обозначенія отлета птицы. Желех.

Фруз, за, м. Насѣк. *Prionus coriarius.* Вх. Пч. II. 27.

Фуганок, нку, м. Рубанокъ для окончательной отдѣлки строгаемаго (у столяровъ). Вас. 149.

Фугувати, г'юю, еш, гл. У кожевниковъ: разглаживать и очищать кожу штрихомъ окончательно передъ дубленіемъ. Вас. 157.

Фудити, джу, диш, гл. Бросать, швырять. Фр. (Желех.).

Фудулитися, люся, лишся, гл. Быть надменнымъ, высокомернымъ, гордиться, чваниться. Желех.

Фудулія, лії, ж. 1) Надменность, гордость, высокомеріе. *Служайте тільки, як з мене фудулію вигнали.* Федьк. 2) Надменный, гордый человекъ. Желех.

Фудульний, а, е. Надменный, гордый, высокомерный. *Як би мій фудульний брат отсе знав, то ще б в лице мені дав.* Федьк.

Фужделіти, лю, лиш и **фуждіти**, джу, диш, гл. О вѣтрѣ: шумѣть, бѣсѣвать. Фр. (Желех.).

Фужела, ли, ж. = **Фискавка**. Вх. Зн. 75.

Фук, кѣ, м. 1) Крикъ на кого, брань. *Фук на фук як піде, то нічого з того не буде.* Ком. Пр. № 131. 2) Не убитая по ошибкѣ шашка, за которую беретъ противникъ шашку. Шейк. 3) Укнѣти **фунѣ**. Надуть, обмануть. *На рід надія не яка: поки в коморі єсть і в скрині, лестун потреться в сій хатині та й дале, вкинувши фука.* Мкр. Г. 61.

Фукавица, ці, ж. Мятель. Вх. Уг 278.

Фукання, ня, с 1) Дуновение (ртомъ). Шейк. 2) Крики (на кого), брань.

Фукати, каю, еш, гл. 1) Дуть (ртомъ). Шейк. 2) Браниться, кричать. *Брат на брата та ворогує, сестра на сестру чари готує.... дочка до неньки сміло фукає* Чуб. III. 417, 418.—на ко́го. Бранить кого, кричать на кого. *Іде наймит із панщини, на воли фукає*. Гол. I. 220.

Фукнути, ну, неш, гл. 1) Дунуть (ртомъ). Шейк. 2) Крикнуть на кого. 3)—ним, чим. Бросить кого, что. *Як ним фукне у провалу велику!* Драг. 370.

Фукнутися, нуся, нешся, гл. = **Фукнути** 1. *Обернімся і фукнімся, і дупнем ногою*. Гол. III. 510.

Фундатор, ра, м. Основатель, учредитель. *О, предки Вишневецьких і Корецьких, фундаторі монастирів спасених!* К. Бай. 17.

Фундація, ції, ж. 1) Основаніє, учрежденіє. Желех. 2) Пожертвованіє капітала на основаніє чого. Шейк.

Фундувати, дую, еш, гл. Основувати, учреждать. *Монастир давний, Богом фундований, Почаєв названий*. Млр л. сб. 190 (Пш.).

Фуїти, (ню, ниш?), гл. Выдыхаться, терять запахъ; блекнуть, увядать. Угор.

Фураж, жа, м. Недоборъ. *Як є посуха, то він має фураж—наб'є менше бриндзі, як обіцяв дати, тогди мусить готівкою доплатити*. Шух. I. 209.

Фурдигати, гаю, еш, гл. Вертѣть? (съ шумомъ?) *Тікайте з хати, бо я буду веретеном фурдигати*. Ком. Пр. № 233.

Фурик, ка, м. 1) Тачка. Вх. Уг. 278. 2) Колясочка для дітей. Вх. Уг. 278.

Фу́рка, ки, ж. = **Куделя** 1. Вх. Лем. 478.

Фу́ркало, ла, с. 1) Игрушка: волчекъ. Шейк. 2) Родъ игрушки: состоитъ изъ а) палочки, б) орѣха свища, срѣзаннаго сверху и снизу и надѣтаго на палочку, в) нитки, намотанной на палочку и пропущенной сквозь дырку свища, г) картофелины, въ которую воткнутъ противоположный конецъ палочки. Держа орѣхъ тремя пальцами лѣвой руки, правою рукою тянуть за нитку, а потомъ слегка ее пускаютъ, не выпуская изъ пальцевъ; отъ тяжести картофеля нитка сама наматывается на палочку. Шейк. 3) Снарядъ, съ помощью котораго вспугиваютъ въ саду или огородѣ птиць или свиней: нѣчто подобное

кнуту, къ короткой веревочкѣ котораго привязана дощечка. 4) Родъ женскаго платья. Левч. 103. Ум. **Фу́ркальце**. *Дочка Лависа чепуруха в німецькім фуркальці була*. Котл. Ен. IV. 27.

Фу́ркання, ня, с. 1) Звукъ, издаваемый фу́ркалом. Шейк. 2) Отлетъ, полетъ съ шумомъ крыльевъ.

Фу́ркати, каю, еш, гл. 1) Трещать фу́ркалом. Шейк. 2) Отлетать съ шумомъ крыльевъ. Желех.

Фу́ркнути, ну, неш, гл. Полетѣть, слетѣть съ шумомъ. *Як черкне мене вгору (рогами підкинув), то я фу́ркнув, як з лука*. МВ. (КС. 1902. X. 155).

Фурко́ніти, ню, ниш, гл. = **Фурчати**. Шух. I. 23.

Фу́рнути, ну, неш, гл. = **Фуркнути**. *Качка... фу́ркула*. Рудан. I. 129.

Фурр! меж. = **Фрр!** Желех.

Фурцювати, цюю, еш, гл. Танцовать, скакать. *Тепер їй, бачу, не до соли, уже, підтикавши десь поли, фу́рцює добре навісна*. Котл. Ен. II. 32.

Фурча́ти, чу́. чіш, гл. Шумѣть, жужжать. Фр. (Желех.).

Фура́ти, раю, еш, гл. = **Шпуряти**. Желех.

Фу́ста, ти, фустіна, ни, фу́стка, ки, ж. = **Хуста, хустина, хустка**. Желех. Шух. I. 133, 137. Чуб. V. 621, 262.

Фу́терко, ка, с. Ум. отъ фу́тро.

Фу́тик, ка, футко́, ка, фу́ток, тка́, м. = **Худко, худож.** Вх. Лем. 478.

Фу́тіти, футу, тіш, гл. Сопѣть, пыхтѣть, дуть. Желех. На все футіт. Онъ надуть, спесивъ. Вх. Зн. 75.

Фу́ткати, каю, еш, гл. Кричать: фут, фут. Вх. Лем. 478.

Фу́тра́рь, ра́, м. = **Кушнір**. Желех.

Фу́тріна, ни, ж. 1) = **Фу́тро**. Желех. 2) = **Фу́тринє**. Желех.

Фу́тріне, ня, с. Оконная коробка, облицовка оконнаго проема. Шух. I. 95.

Фу́тро, ра, с. 1) = **Ху́тро**. 2) Шуба, шубка. Гол. Од. 17. *Треба було Орисі футро справити,—ще ї не справити, а верх набрати, бо блам був готовий з Масіного футра*. Св. Л. 183. Ум. **Фу́терко**. Гол. Од. 17.

Фу́трувати, ру́ю, еш, гл. Кормить? Чистить? *Іди футруй (коні), бо зараз їдемо!*—*Фірман пішов, нафутрував, та ї пішли упрігли коні*. Гн. II. 244. См. **Хутрувати**.

Фу́тькало, ла, с. Вспыльчивый чело-
вѣкъ. Фр. (Желех.).

Фу́фалиця, фу́фелиця, ці, фу́феля,
лі, ж.=Завірюха. Шух. I. 107. Желех.

Фуфѣрня, ні, ж.=Фуфалиця. Вх.
Зн. 75.

Фу́фловиця и фу́фу́лиця, ці, ж.=Фу-
фалиця. Желех.

Фу́чати, фу́чу́, чіш, гл.=Фу́тити. Ляг-
ла спати, а сама з просони зачала фу-
чати. Драг. 331. Він надходить десь так
вчочі, фуचित. Драг. 331.

Фу́шкати, каю, еш, гл. Вырываться,
вылетать. Губка.... затліває, а дим з неї
починає фушкати далеко на усю поло-
нину. Шух. I. 191. Зачне тютюн фуш-
кати (дим з люльки іти). Шух. I. 36

Фу́яра, рш, ж. 1) Пастушья свирѣль.
Завернув а́ньол Саву до буди, забрали
фуяри, забрали дуди, на котрих пісню
грали. Чуб. III. 377. 2) об. Безпомощный,
неспособный человекъ. Желех. Ум. Фу́яра.
Желех.

Фу́ярити, рю, рш, гл. Говорить, дѣ-
лать глупости. Вх. Зн. 75.

Фу́ярка, ки, ж. Ум. отъ фуяра.

Фу́ярош, ша, м. Мастеръ, дѣлающій
фуярки. Вх. Нем. 478.

Ф'ю! меж. для выраженія свиста. Шейк.

Ф'юка́дло, ла, с. Иволга, Oriolus gal-
bula. Вх. Уг. 278.

Ф'ю́кати, каю, еш, гл. 1) Свистѣть.
Шейк. Также о птицахъ, напр. иволгѣ.
Вх. Уг. 278. 2) Развѣваться. Желех.

Ха-ха! *меж.*, виражающее смѣхъ. *Ха-ха-ха-ха!*—*Чорт, панове, літанью співає.* Шевч. 137.

Хаба, бц, ж.—**Хабета.** Желех.

Хабаз, ву, м. Хворостъ, прутья. Шейк.

Хабалиця, ці, ж. Кокетка, охотница до любовныхъ шашней, наложница. *Чоловік мав лиху жінку хабалицю, що знюхалася з паном.* Гн. II. 166

Хабалка, ки, ж.—**Хибалиця.** Желех.

Хабаль, ля, м. Любовникъ, волокита. Желех.

Хабальний, а, е. Кокетливый; любовный. Желех.

Хабальниця, ці, ж.—**Хабалиця.** Желех.

Хабальство, ва, с. Кокетство. волокитство, любовныя связи. Желех.

Хабаря, рі, ж. Взятка. Шейк.

Хабарик, ка, м. Ум. отъ хабарь.

Хабарій, рія, м.—**Хабарник.** Желех.

Хабарник, ка, м. Взяточникъ *Такого хабарника, як наш писарь, більше нігде не знайдеш.* Харьк.

Хабарницький, а, е. Взяточнический. Шейк.

Хабарь, ря, м. Взятка. *Визвольте мене, бо з голоду пропаду, або буду хабарі брати.* Св. Л. 319. *Тільки грошики лунили і одбірали хабарі.* Котл. Ен. Ум. **Хабарик.**

Хабатарня, ні, ж. Заводъ для вычинки козьихъ шкуръ.

Хабета, ти, ж. Кляча. *Отто хабета: скільки бий, стільки і в'їдеш.* Канев. у.

Хабз, ву, м. хабза, зи, ж.—**Хабзина.** Вх. Лем. 478. Вх. Уг. 272.

Хабзіна, ни, ж.—**Вузина.** Вх. Пч. II. 36

Хабіна, ни, ж. Путь, хворостина. Вх. Зн. 76. *Вітронько дує, вітронько дує,*

хабиною колише. Гол. I. 255. Ум. **Хабінна.** Желех.

Хабнік, ка, м. Кустарникъ. Вх. Зн. 76.

Хабоття, тя, с. Хламъ, лохмотья. Мнж. 193. *Усе викрадено з скрині, усе забрато, осталась сама негодня: то дране, то погане, —саме хабоття.* Александров. у.

Хаботя, ті, ж. Неповоротливая, медлительная женщина. *Сам піде, або пішла хаботю.* Лебед. у.

Хабуз, ву, м. 1) Грубыя сорныя травы. Желех. 2) — **Хабаз.** Желех.

Хабуззя, зя, с. соб.—**Хабуз.** *Дивитси на хату, а на ній кропива та й хабузє росте.* Гн. II. 69.

Хáva, ви, ж. Челюсть. Желех. Ум. **Хávна.**

Хавав, меж., виражающее крикъ перепела. *Хавав! — крикнула пані Висока з-за листу і таки справді злякала молодих людей.* Левнц. Пов. 215.

Хававкання, ня, с. Крикъ перепела. Шейк.

Хававкати, каю, еш, гл. Крячатъ (о перепелѣ). *Перепела хававкали.* Мир. ХРВ. 39.

Хавдій, дія, м. Обжора. Желех.

Хавéла, ли, ж. Дырка во 2-мъ дышлѣ водовъей запряжки (війце), въ которую вставляютъ колокъ для удержанія ярма (притіна). Черк. у.

Хавéря, рі, ж. Вихрь, буря? *Зашуміла хаверя з метелицею.* Полт.

Хávка, ки, ж. 1) Ротъ, рыло, морда. Желех. 2) мн. **Хавні.** Ротъ. ЕЗ. V. 53. Желех. 2) мн. **Жабры.** Желех.

Хávкати, каю, еш, гл. 1) Ъсть... съ жадностью. Желех. 2) Дышатъ жабрами. Желех.

Хавкун, на, м.—**Хавдій.** Желех.

Хавтур, ра, м. 1) Взятка. 2) Поборы

натурой, собираемые духовенствомъ. Школярі з дяком співали псалми за хавтурю. Мкр. Н. 34. Также: остатки поминального обѣда, забираемые духовенствомъ и нищими, а иногда въ шутку и самый поминальный обѣдъ. (Козелец. у.); отсюда (шуточно?): Хавтурі справляти. Давать поминальный обѣдъ по умершемъ. Борз. у.

Хавтура, ри, ж. = **Хавтур.** Шейк.

Хавтурний, а, е. Любитель хавтур. А хавтурний дерій, увесь у злоті, не тямал проповідує любов. К. XII. 81.

Хавтурник, ка, м. 1) Взятчикъ. 2) О духовенствѣ: беруций поборы натурой.

Хавтурувати, рую, еш, гл. 1) Брать взятки. 2) Собирать поборы натурой (о духовенствѣ).

Хавтур'я, р'я, с. Поборы духовенства натурою. Набрав хавтур'я, що й до зеленої неділі стане.

Хавчати, чү, чїш, гл. Хрипѣть слабо. Хоч вельми дуже запищить, хоч не до прикладу хавчить, або нявчить, мов по котячі. Гліб.

Хавчүра, ри, ж. = **Хавка** 1. Желех.

Хазія, зії, ж. Громадина. Оттакої хазії, як ішла сьогодні через нашу слободу, я зроду-віку не бачила. Волч. у

Хазячка, ки, ж. Ум. отъ хазяйка.

Хазяїн, на, м. Хозяинъ. Ой хазяїн дома хазяйнує, на білому спати лягає, а безщасний чумаки у дорозі всяку муку приймає. Нп. Гостям сміх, а хазяїну сльози. Ном.

Хазяїновітий, а, е. Хозяйственный, ведуций хорошо хозяйство. Хазяїновитий був покійник. Сим 217.

Хазяїнувати, вую, еш, гл. Хозяйничать, вести хозяйство, быть хозяиномъ. „Піду краще хазяїнувати“. Оженився собі гарненько і хазяїнує. Рудч. Ск. I. 192. Хазяїн дома та хазяїнує. Рудч. Чп. 147.

Хазяїнуватий, а, е = **Хазяїновитий.** Він був собі убогий, та хазяїнуватий. Г. Барв. 172.

Хазяй, зяй, м. = **Хазяїн.** Хазяй на всю губу. Ном. № 10101. Питається сам хазяй. Рудав. I. 80.

Хазяйка, ки, ж. Хозяйка. І такою хазяйкою зробилась невсипущою на все село. Рудч. Ск. I. 179. Ум. Хазячка. Чуб. V. 1026. Ти ж моя хазячка кохана! МВ. (О. 1862. III. 50).

Хазяйливий, а, е = **Хазяїновитий.** Пани-сусіде нашу панію похваляють-вели-

чають: отто хазяйлива! МВ. (О. 1862. III. 60). Хазяйлива була вдова. Г. Барв. 304. Хазяйлива натура. Мир. ХРВ. 225.

Хазяйновітий, а, е = **Хазяїновитий.** Йї батько-моти, люде з дрібного панства, але чесні, хазяйновиті. Левиц. Пов. 225.

Хазяйнування, ня, с. Хозяйничаніє.

Хазяйнувати, ную, еш, гл. = **Хазяїнувати.** Мет. 458. Чомусь мої воли не пахнуться, да не хочуть води пити; краще було б хазяїнувати, ніж по дорогах ходити. Нп.

Хазяйовлівий, а, е = **Хазяїновитий.** І хороша, і хазяйовлива, да з людьми вдачі не має, як обійтись. Г. Барв. 132.

Хазяйствечко, ка, с. Ум. отъ хазяйство.

Хазяйство, ва, с. 1) Хозяйство. Мірошник мав хороший млин,—в хазяйстві не аби що він. Гліб. 2) Соб. Хозяйство. Далі почали усе біли, усе біли кури пропадати, та вже і не стерпіло хазяйство, пійшли до волости. Кв. II. 164. Ум. Хазяйствечко. Буде вже мені, каже, наймитувати,—може, каже, своє хазяйствечко заведу. Рудч. Ск. I. 149. Мав собі домочок і садочок, і город,—невеличке та хороше хазяйствечко. МВ. I. 17.

Хазяйський, а, е. 1) Хозяйскій. Хазяйське око товар живить. Пом № 9972. 2) Хазяйський син, хазяйська дочка. Сынъ, дочъ уважаемаго хозяина, уважаемыхъ родителей.

Хазяйчин, на, не. Принадлежащий хазяйкѣ. Нема своєї (корови), дак на хазяйчиний учись. Г. Барв. 435

Хазяювати, зяюю, еш, гл. 1) = **Хазяїнувати** 1. Краще було хазяювати, ніж по дорогах ходити. Рудч. Чп. 87. 2) Распоряжаться. Хазяюй тими грішми Чуб. II. 380. Нехай чорт кіними оре, а дітками хазяює. Ком. Пр. № 304.

Хай, нар. Пускай, пусть. Хай їй лиха година! Рудч. Ск. Хай же їй Бог благословить, мою дитину. МВ. II. 164.

Хайний, а, е Опрятный, чистоплотный. Желех.

Хакати, каю, еш, гл. Тяжело дышать,—запыхавшись отъ жары п пр. Душко Рябкові—бач, як хакає, язик висолопивши. Харьк. День був гарячий, сказано, в серпні; сонце пекло, наче думало взесь світ запалити; ворони по скалах хакали, роти пороззявлявши. Св. Л. 215. Чого ти так хакаєш?—Захакався б і ти,

як би стирив на гору такого мішка. Харьк.

Халабуда, ди, ж. 1) Шалашъ. *Напнем халабуду*. Мил. 102. 2) Легкая непрочная постройка, наскоро сдѣланная, — вапр. временныя сѣни при хатѣ. Вас. 195. 3) Еврейская крытая бричка, родъ кибитки. *Нечистий пре жидівську халабуду*. Стор. II. 39. 4) Волъ съ рогами большими, выступающими впередъ, концы коихъ, закругляясь, почти сходятся кверху. КС. 1898. VII. 45. Ум. Халабудка. *По всьому садові назбудували гульбищ, печер, халабудок*. Стор. М. Пр. 66.

Халавкати, каю, еш, гл. = **Хавкати** 1 Желех.

Халавія, вії, ж. Трепка, взбучка, потасовка. *Зевес не дурно похвалясь: получиш добру халавію він видавить з тебе олію*. Котл. Ев. I. 29.

Халайстра, ри, ж. = **Халастра**. Желех.

Халамайдол, ла, м. Брань. *Ах ти халамайдол!* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Халаман, на, м. Батракъ? *Сам пан, сам халаман* Чуб. I. 278.

Халамбей, мбѣя, м. Прозвище для еврея. *Жид, жид—халамей, повисився на щабель*. Подольск. г.

Халамѣд, да, м. = **Халамей**. ЕЗ. V. 151.

Халамѣдник, ка, м. Оборвышъ, босякъ. Мир. ХРВ. 296.

Халамѣй, мія и халамѣнь, ня, м. = **Халамей**. *Жид, жид халамѣй (халамѣнь) повисився на ремѣнь*. ЕЗ. V. 151.

Халандрусь, ся, м. = **Хавдѣй**. Желех.

Халасати, сѣю, еш, гл. = **Хавкати** 1. Желех.

Халастати, таю, еш, гл. Раздавливать. Желех.

Халастра, ри, ж. Сбродъ (о людяхъ). Желех.

Халасувати, сѣю, еш, гл. 1) = **Халасати**. Желех. 2) Лакомиться. Каменец. у.

Халасун, на, м. Лакомка, обжора. Желех.

Халѣт, та, м. Верхняя длинная женская одежда съ полериною. *Літом (у неї)—голубий халѣт*. Сим. 227. Ум. Халѣтик. *Вона... в голубому халѣтику*. Сим. 227. *Венера без спідниці, боса, в халѣтику, простоволоса, к Вулкану підтюпцем ішла*. Котл. Ев. V. 16.

Халѣш, шѣ, м. 1) Шалашъ. Александр. у. 2) = **Хата**. Шух. I. 88. Вх. Зн. 76.

Халаштан, на, м. Скопецъ, кастратъ. Канев. у.

Халаштати, таю, еш, гл. Оскоплять, кастрировать.

Халаштун, на, м. Тотъ, кто оскопляетъ животныхъ. Рк. Левиц.

Халѣща, щі, ж. = **Хмиз**. Вх. Лем 478.

Халѣщати, щѣю, еш, гл. = **Халаштати**.

Халѣщина, нѣ, ж. Лѣсная чаща. Черк. у.

Халдѣ-балдѣ, м. Названіе волка въ загадкѣ. *Прийшов халдѣ-балдѣ, узав стрики-брики, почули пойники: вставайте, житники! сѣдайте на вівсяники, доганяйте халду-балду, одніміте стрики-брики*. Пом., стр. 294, № 122.

Халѣб, ба, м. Названіе собаки въ загадкѣ. *Іде попита коло плота, питається халеба—чи є покура вдома*. Пом. стр. 294, № 121.

Халѣпа, пи, ж. 1) Бѣда, несчастіе, несчастный случай. *Ми вам такої халѣпи натворили, що боїмося, щоб ви нас не потрусили*. Шевч. 290. *Тепер не можна і втікати, щоб халѣпи од них не було*. Кв. Жолніри дали звістку, яка халѣпа спіткала патера. Стор. М. Пр. 109. *Нехай йому халѣпа*. Ну его къ чорту! Ном. № 5130. *Пху! нехай на вас халѣпа!* Г. Барв. 483. 2) Непогода. *Отто яка халѣпа на дворі, і носа з хати не вистромиш*. Канев. у.

Халувати, лѣю, еш, гл. Сомнительное слово, поставленное повидимому вмѣсто марнувати въ слѣдующ. стихахъ пѣсни: *Ой б'єш мене, не жайлуєш, літа мої ти халуєш*. Чуб. V. 610.

Халѣззя, зя, с. Мелкія вѣтки, прутья, то-же, что и хамло 1. *Халѣззя сякого-такого назбірав у лісі*. Черк. у.

Халѣпа, пи, ж. Лачуга, избенка. Ном. № 12703. Чуб. II. 196. Ум. Халѣпка. *Вільно губці в своїй халупці*. Ном. № 6812.

Халупіна, ни, ж. = **Халупа**, кос-какая избенка. Шейк.

Халѣпник, ка, м. Безземельный, имѣющій лишь избушку. ЕЗ. V. 31. Шух. I. 271.

Халупчіна, ни, ж. = **Халупина** Шейк. Ум. Халупчінка.

Халѣс, са, м. Лакомка, (Галиц.). Желех.

Халѣва, ви, ж. 1) Голенище. Вас. 161. *Видно пана по халѣвах*. Ном. 2) Развратная женщина. КС. 1882. X. 29. *Пійди лиш ти к чортам плюгава, невірна, пакосна халѣва*. Котл. Ев. II. 21. 3) З губій халѣву робіти. Вратъ, обѣщать и не сдер-

жать слова. *Не годиться халяву з губи робити* Ном. № 6867. *Роспустів морду як халяву. Слишкомъ много говоритъ. К. ЧР. 376.* 4) *Халявкѣ смалѣти, присмалювати, пекти. Ухаживать за кѣмъ. Та й ти там халявки попикъ?* Ном. № 8974. Ум. *Халявка. Ув. Халявище.*

Халѣндра, ри, ж. Цыганскій танецъ. *У вікон школярі співали, халѣндри цыганки скакали.* Котл. Ен. II. 14.

Халясувати, сую, еш, гл. Танцовать, плясать. (Дяк) *ну гоцака садити. Тільки борода та коса майтолає, а він так халясує, так халясує.* Мир. ХРВ. 258.

Хам, ма, м. 1) *Хамъ, сынъ Ноя.* 2) *Хамъ, мужикъ, халуй. Не дай, Боже, з хама пана.* Ном. № 1264. *А в млинарки дві дочки: одна вийшла за пана, друга вийшла за хама.* Чуб. V. 1068.

Хамаркати, каю, еш, гл. Читатъ невнятно, подъ носъ. *Козел. у. Хамаркає, наче дяк на криласі.*

Хамелѣти, лю, ліш, гл. Жевать съ трудомъ. *Як молодю бувала, по сорок вареників їдала; а тепер хамелю-хамелю, насилу п'ятдесят умелю.* Ном. № 8146.

Хаменѣти, ню, ніш, гл. Соглашать, приводить къ согласію? *Той їх годить, хаменить, той їх розважає.* Рудан. I. 104.

Хаменѣтисся, нуся, нѣшся, гл. = **Схаменутисся.** *Він хаменуєсь тепер.* НВолын. у.

Хамів, мова, ве. Принадлежащій хаму. *Хамів сину! Ругательство. Яremo! гери-ту, хамів сину.* Шевч. 132.

Хаміль, меж., выражающее осторожное движеніе, съ которымъ скрываются? *А вона вже тоді хаміль, хаміль за хустку, та дідька вже не було.* Черк. у. *Той з печі хаміль, хаміль (ночью слѣзъ украдкой и ушелъ).* Мнж. 95.

Хамінок, нка, м. Чортъ. Ном. № 13996.

Хамкотѣти, вочу, тіш, гл. = **Гугнявети.** Шейк.

Хамло, ла, с. 1) Мелкія вѣтки, прутья. *Кабан риється у хамло, а зайчик лізе у куц.* Рудч. Ск. I. 24. *Їздили вони в ліс, набрали там на вози хамла і везуть.* Драг. 175. 2) *м. Неуклюжій, неотесанный человекъ. Він такий хамло, поки дочвала, то й сонце зайде.*

Хамлюга, ги, м. Ув. отъ хамло 2; но употребл. въ болѣе ругательномъ смыслѣ,

въ значеніи: *Хамъ, халуй, грубый мужикъ. Вийхав раз у поле якийсь багатий хамлюга.* Драг. 115.

Хамний, а, е. Гордый, высокомерный. Вх. Зн. 76.

Хамник, ка, м. = **Хабник.** Вх. Зн. 76.

Хамнути, ну, нѣш, гл. Съѣсть быстро. *Нашвидку хамнув трошки, або випив.* Ном. № 12179.

Хамородъ, ді, ж. Тѣнь, темнота, темное мѣсто. Вх. Зн. 76. См. **Химородъ.**

Хамса, сѣ, ж. Рыба анчоусъ.

Хамудъ, дя, м. = **Мудъ 1.** Вх. Зн. 38.

Хамузе, зя, с. соб. = **Гамуз.** *Збив на хамузе* = *Потрошив на гамуз.* Вх. Зн. 76.

Хамула, ли, об. 1) Неуклюжій, неповоротливый. Черк. у. 2) Очень плохой супъ. Вх. Зн. 76.

Хамулуватий, а, е. Поворотливый, неуклюжій. *Чоловік хамулуватий. Кінь і добрий, та якийсь хамулуватий.* Рк. Левиц.

Хамут, та, м. Хомутъ. Чуб. I. 68. Вас. 159.

Хамутний, а, е. 1) О лошади: ходящій въ хомутъ. *А як ся кінь хамутний має?* Ном. № 11844.

Хан, на, м. Ханъ. *Як хан долізе до Криму.* Ном. № 5635.

Хананок, нка, м. Баловень. *Ич хананок, що витіває.* Кобел. у. *Як би не отой хананок—лошя, то б кобила була гладка.* Волч. у.

Хандра, ри, ж. Норовистая кобыла. Вх. Лем. 478.

Ханіця, ці, ж. Ханша. *Сидить царь хан і цариця ханіця.* Чуб. I. 121.

Ханів, нова, ве. Принадлежащій хану. *На князя, ладо мос миле, ти ханови метаєш стріли.* Шевч. 631.

Ханівка, ки, ж. Родъ шитья въ рубакъ.

Ханство, ва, с. Ханство. Шейк.

Ханський, а, е. Ханскій. Шейк.

Ханька, ки, ж. 1) Родъ небольшой тыквы 2) Ханькѣ м'яти. Ничего не дѣлать. *Йому б тільки на лавці ханьки м'яти.* Константиногр. у. *Ханьки мнеш, бо діла нема.* Ном. № 10954. 3) *Роспустити ханькѣ. Разговориться, разболтаться (грубо). Як розпустить свої ханьки, так і за день не переслухаєш.* Ком. Пр. № 39.

Хап! меж. Хвать! *Вовк приростався — хап гуску, та й із'їв.* Чуб. I. 167. *Що лап, то хап.* НВолын. у.

Хапаній, а, е. Крадений. Хоч латане, аби не хапане. Ном. № 9685. Віддай, каже жінка, на церкву отой хрест, може він хапаній. Лебед. у.

Хапанія, ни, ж. 1) Хватанье, расхватыванье. 2) Взяточничество постоянное. 3) Спѣшка, торопливость.

Хапанка, ки, ж. 1) Воровство, кража. Ей, лови його, хапанка!—кричить видючий. Грин. II. 183. 2) Взятка. 3) Торопливість, поспѣшність. Не хапанка на Іванка. Ном. № 13264.

Хапання, ня, с. 1) Хватаніє. 2) Взяточничество. Хапанням не дати дітям своїм ні щастя, ні долі. Ном. № 7408. 3) Поспѣшність, торопливість. Через хапання та й зробили воза поганого. Канев. у.

Хапати, паю, еш, гл. 1) Хватать, схватывать. Стали близько к бережку припливати і рученьками за білий камінь хапати. Лукаш. 62. Так хапає, як собака рве. Ном. № 4835. 2) Воровать, красть. На вовка тільки поговір, а овечок Трохим хапає. Гліб. 3) Брать взятки. Та й здорово він хабарі хапає. 4) Бсть съ жадностью. Хазяїн їсть тіки так, показує ложку.... а циган таки добре хапав, бо вимерхався не снідавши й нічого. Грин. I. 121. 5) Хватать, быть достаточным. На чужій землі хата і сніг на чужій землі; заждем стільки, що й не хапає. Г. Барв. 502.

Хапатися, паюся, ешся, гл. 1) Хвататься, браться. Хапається за шаблю. Стор. М. Пр. 108. 2)—чогб. Дѣлать что, хвататься за что. Не хапайся дурниці, не будеш сидів у темниці. Ном. 3) Спѣшить, торопиться. Хто хапавсь житом сіяти, то в того воно повипрівало. Лебед. у. Хапається, як попівна заміж. Ном. № 3154.

Хапатня, ні, ж. Спѣшка, скорая, поспѣшная работа. Там така хапатня, що не вхопиш. Хапатню таку зробили, що духом забрали всю солону. Черк. у.

Хапця, ці, ж. ? Хапало в хапиці, хапиця ж по пиці. Ном. № 13335.

Хапка, ки, ж. Западня, ловушка.

Хапкати, каю, еш, гл.—Хапати I. Вх. Лем. 478.

Хапкій, а, б. 1) Поспѣшний, скорый, проворный; охотно берушийся за что. Ілька до роботи хапкий, а до їжі ні. Волч. у. 2) Нечистий на руку, вороватий. На па-

сіку треба чоловіка, щоб не хапкий. Черк. у.

Хапкість, кости, ж. Поспѣшность. Не замкнув комори, а все то хапкість роби. НВолын. у.

Хапко, кі, м. 1) Взяточникъ. 2) Хватающий что-либо (чаще всего говорится о чортѣ). Побере їх хапко. Ном. № 4089. 3)—Злодій. Вх. Зн. 76. Хапко з хапком знаєся. Ном. № 7957. 4) Въ загадкѣ: котъ. Ном. № 129, стр. 294.

Хапком, нар. Наскоро, на скорую руку, поспѣшно.—Так хапком зробив куріня, та й не до ладу. Канев. у. Посідали на вози хапком та мерщій їхати, щоб завидна дома бути. Полт.

Хапливий, а, е. Поспѣшний, торопливий. Шейк.

Хапло, ла, с. Сорная трава. Посіяли квітки, а виросло хапло. Винниц. у.

Хапнути, ну, неш, гл. Одн. в. отъ хапати. Хапнув обома лапами. Чуб. I. 142.

Хаповитий, а, е. Вороватый, нечестый на руку. У нас люде хаповити. Волч. у.

Хапокніш, ша, м. Презрительное, названіє для лица духовнаго званія и его дѣтей. От проклятий хапокниш!—подумала Маса (про бурсака) Св. М. 107.

Хаптур, ра, м.—Каптур 2. Свита з хаптуром. Васильк. у.

Хаптура, ри, ж.—Хавтур. Під дзвонить за для своєї користи, може чужу хаптури поїсти. Чуб. I. 280. Ум. Хаптурка. Не здужає (кобила) у пилипівну попівських хаптурок по селу возить. Кв.

Хаптурний, а, е.—Хавтурний. З хаптурних ницаків малюєте икони. К. Дз. 35 Жерці... хаптурний рід. Котл. Ев. VI. 50.

Хаптурник, ки, м.—Хавтурник Судящі—безсоромницькі хаптурники. Харьк. Г. Голота своїх панів хаптурниками лас. К. ЦН. 168

Хаптурництво, ва, с. Взяточничество, собираніє поборовъ. К. ПС. 130.

Хаптурницький, а, е. Приналежащий, свойственный хаптурнику.

Хаптурувати, рую, еш, гл.—Хавтурувати. К. ЦН. 298.

Хапу-хапу! меж. для вираженія частаго хватанія. Шейк.

Хапуга, ги, м. Взяточникъ. Всіх похривав—і хапуг, і злодійв. О 1861. I. 94.

Хапу́жество, ва, с. Взятничество. Шейк

Хапу́ля, лі, ж. Хватающая. Встрѣчено только въ загадкѣ для обозначенія кошки: *Бігла моргуля, питала крикуля: чи є вдома хапуля?* (Мышь, пѣтухъ, кошка). Чуб. I. 311.

Хапу́н, на́, м. 1) Хватающий. Г. Барв. 27. 2) Взятчикъ. *Хапун такий, що й з рідного батька злупить.* Котл. НП. 388 3) Чортъ. *Там тебе хапун ухопить.* Грин. I. 243. *А щоб тебе хапун ухопив.* Харьк. г. 4) Въ загадкѣ: ротъ. Чуб. I. 307.

Хара́ктер, ру, м. Характеръ. *Глибоко твердий характер.* Левиц. I. 232.

Хара́ктерник, ка, м. Чародѣй, колдунъ. К. ЧР. 151. Шевч. 363. *Став я шукать знахарів та усяких характерників.* Стор. М. Пр. 41.

Хара́ктерство, ва, с. Колдовство. К. ЧР. 151. *Вони беруть однією хистю, а в нашого брата про запас і характерство єсть.* К. ЧР. 128.

Хара́ктерствувати, вую, еш, гл. Колдовать, чародѣйствовать *Вже ворожить, характерствує.* К. ЧР. 144.

Харалужний, а, е. Стальной. *Харалужний меч.* К. ПС. 128.

Хараман, на, м. Обманщикъ. Вх. Зн. 76. ЕЗ. V. 151. *Гнѣти харамани.* Дурачить ЕЗ. V. 151.

Хараманити, ню, ниш, гл. Обманывать, дурачить. Вх. Зн. 76.

Харамаркання, ня, с. Бормотаніе подъ носъ. Желех.

Харамаркати, каю, еш, гл.=Хамаркати. *Харамаркали дяки.* Котл. Ен. III. 23. *Та по-молодечи будем Богу молитися, а не по чернечи харамаркати.* Шевч. 246.

Харамаркач, ча, м. Невнятно произносящій, косноязычный.

Хараміжка, ки, ж. Плутство, плутви. *Хараміжкою одбув, та й пропали гроші.* Лебед. у.

Харапу́дитися, джуся, дишся, гл. 1) Пугаться. *Що стане царевич до баби підійжжати, то кінь так харапудиться хропе та сопе, ніздряли папе.* Рудч. Ск. I. 99. 2) Хорохориться, противиться. *Йому я кажу: піди, Іване, побалакай та й наймись, так ні, харапудиться, не хоче.* Лебед. у.

Харапу́дливи́й, а, е. Пугливый. *Харапудливий кінь.* Черк. у.

Харапу́тний, а, е. Опрятный, чисто-

плотный. *Був... чорний, рябий і не харапутний.* Драг. 320.

Харапу́тно, нар. Опрятно, чисто, плотно. Желех.

Харе́м, му, м. Гаремъ. *Дримає в харемі—в раю Візантія.* Шевч. 58.

Харі́сто, нар. Опрятно, чисто. Желех.

Харити, рю, риш, гл. Чистить. Вх. Зн. 76. *Всі птиці харили кирничку, те й кані казали.* ЕЗ. V. 81.

Харкати, каю, еш, гл. Харкати. *Зачав плювати та харкати.* Драг. 90. *Стогнали, харкали....* Котл. Ен.

Харкй-макогоники, м. мн. Вздоръ, ченуха. *Харки-макогоники плете.* Подольск. г.

Харкіт, коту, м. Хрипъ, хрипѣніе. (Галиц.). Желех.

Харкоті́ння, ня, с. Мокрота, грудная флегма. Драг. I. Кавев у. Каменец у.

Харла́й, лая́, м. 1)=Харпак. О. 1861 XI. Св. 33. 2) Игра въ родѣ чехарды *Харлая скакати.* О. 1861. XI. Св. 33.

Харла́к, ка́, м.=Харпак. *Мій тато був багатіший, та не сви́став у церкві, а ти такий харлак, та сви́щеш.* Грин I. 228.

Харла́нь, ня́, м.=Харлай I О. 1861 XI. Св. 33.

Харло́, ла́, м. Ругательное слово. *Чортів харло! я дам тобі роменського табакун понюхати.*

Харний, а, е. Чистый, опрятный. Желех **Харність**, ности, ж. Чистота, опрятность. Желех.

Харно, нар. Чисто. опрятно. Гн. I. 100.

Харпак, ка́, м. Бѣднякъ, нищій, оборванецъ. *Як умре багатир, дак іде увесь мир, а вмере харпак, дак тільки піп да дяк.* Ном. № 1603. Ум. Харпачок. Ном. № 1603.

Харпа́цтво, ва, с. 1) Бѣдность, нищенство. 2) Соб. отъ харпан *Ти з своїм загоном пужни сотниківське харпацтво.* Стор. II. 254.

Харпачі́на, ни, м=Харпак.

Харпачка, ки, ж. Очень бѣдная жепщина. Шейк.

Харсо́н, ну, м. Херсонъ. Полт. Шейк **Харсо́нка**, ки, ж. Родъ овчины. Вас. 154.

Харсо́ньскій, а, е. Херсонскій. Шейк **Харсо́нщина**, ни, ж. Херсонская губернія. Шейк.

Харсун, на, м. 1) = **Ворсук**. Вх. Пч. II. 6. О. 1862. II. 62.

Харців, за, м. Разбойникъ, грабитель. Не звір я—людську кров пролити і не харциз, людей щоб бити. Котл. Ен. IV. 50.

Харцизяти, жу, виш, гл. Разбойничать, грабить.

Харцизник, ка, м. = **Харциз**. **Харцизники**! вони в заклад від лоня беруть дітей у матері-вдовиці. К. Іов. 53.

Харцизство, ва, с. Грабежъ, разбой. Чума, война, харцизство, голод. Котл. Ен. III. 27.

Харцизяка, ки, м. Ув. отъ харциз. К. ЧР. 343. Возьміть його, харцизяку—він уб'є мене. Шевч. 292.

Харцизяцький, а, е. Разбойничій. К. Дз. 69.

Харч, чу, м. и чі, ж. Харчи, съѣстные припасы, кормъ. *Наймися, наймитку, у мене, а я у попа—для луччої харчі.* Ном. № 10336. *Гей вже наші, наші сіромахи без харчів помаркіли.* Грин. III. 595. *На Божій харчі бути, рості. Быть вскормленнымъ, воспитаннымъ въ чужой семьѣ. А сотник був собі багатий, то в його, знаєте, росло на Божій харчі, за дитину, чиесь байстря.* Шевч. 492.

Харчат, чү, чійш, гл. Хриѣть, трудно дышать. *Брати аж харчать—сплять.* Мнж. 26. *Де упали, там заснули, сопли, харчали і хропли.* Котл. Ен. I. 21.

Харчіти, чү, чійш, гл. = **Харчувати**. *Харчив його місяць.* Прил. у.

Харчітися, чүся, чишся, гл. = **Харчуватися**. *Перше всіх диких сусід своїх почали, мабуть, поляне з поля харчитись.* К.

Харчивник, ка, м. Кормящійся. *У мене є сім душ харчивників: я, жінка і п'ятеро дітей, а хліб дорогий.* Волч. у.

Харчовий, а, б. Для съѣстныхъ припасовъ, съ съѣстными припасами. *Харчові клунки.* Стор. II. 203.

Харчування, ня, с. 1) Столоvanіe, прокормленіe. К. Досв. 115. *Славивсь він добрим харчуванням між усіма куренями.* К. 2) = **Харч**. *Загубила торбу з хлібом... загубила харчування.* ЕЗ. V. 153.

Харчувати, чюю, еш, гл. 1) Кормить, давати стoль, прокармливать. *Уже се мусять всякий знати, що військо треба харчувати.* Котл. Ен. IV. 63. *А що ти візьмеш?—А що дасте. Аби харчували.* Грин. II. 116. 2) *Харчуйте здорові! Хлібъ да соль! Харчуйте здорові!—Дякують, просили і вас.* Шух. I. 140.

Харчуватися, чююся, ешся, гл. Кормиться, питаться, столоваться. *Харчувався він тільки хлібом та водою.* Грин. II. 153. *Я в неї харчуюсь.* Київ.

Харьків, кова, м. Харьковъ (городъ). Шейк.

Харьківка, ки, ж. Родъ шапки: смушковый околышъ, плисовый или бархатный верхъ. Вас. 156.

Харьківський, а, е. Харьковский. Шейк.

Харьківщина, ни, ж. Харьковская губернія. Шейк.

Харящ, щі, ж. Кустарникъ, заросль. Вх. Лем. 478.

Хасатися, саюся, ешся, гл. Сторониться, чуждаться. *Чого ти мене хасаєшся, неначе чорт херувимського ладану.* Канев. у.

Хата, ти, ж. Домъ, изба, хижина. *Моя хата з краю, я нічого не знаю.* Васильк. у. *Чи се тая удівонька, що на розі хата?* Чуб. *Різана хата.* Хата, сложенная изъ бревенъ, перерѣзанныхъ по длинѣ надвое. Шух. I. 89. *Хата без штанів.* Не имѣющая сѣней. Вас. 195. Въ Подоліи хатою называють иногда могилу, а домъ тогда курінемъ. *Хати наші на цвинтарі, а вас прошю до куріня.* О. 1861. XI. Св. 52. *Отсюда вѣроятно: Тут тобі й хата! Тутъ тебѣ и смерть, тутъ тебѣ и конецъ.* Ном. № 273. *Дядькова хата.* Тюрьма. *А шо ж мені буде, як ударю таку паню по вуху? То ще доведеться жити у „дядьковій хаті“.* Грин. I. 112. *Держатися хати.* См. *Держатися.* Ум. *Хатка, хатонька.* Грин. III. 234. *Хаточка.* Хатки біленькі виглядають. Шевч. 407. *Хаточки поховались у біленькі садки.* МВ. I. 106.

Хатіна, ни, ж. 1) = **Хата**. *Чи ти мене, Василю, не знаєш, що ти мою хатину минаєш?* Нп. 2) = **Кімната**. КС. VII 431. 3) = **Прибій** 2. Вас. 195. Ум. *Хатінка, хатинонька.* Грин. III. 308. *Хатиночка.* *Благав у Бога тільки хату, одну хатиночку в гаю, та дві тополі коло неї.* Шевч. 550.

Хатка, ки, ж. Ум. отъ хата.

Хатник, ка, м. Домосѣдъ. (Гуцульщина. Отъ В. Дорошенка).

Хатній, я, е. Комнатный, домашній, находящійся въ домѣ. *Двері хатні.* Вас. 195. Чуб. VII. 383. *Хатня собака.* *Хатній поріг.* *Хатнього злодія не встережешся.* Ном. № 11096. *Казала полюва миша хатній.* Мнж. 8.

Хатонька, хаточка, ки, ж. Ум. отъ хата.

Хатчина, ни, ж. Избевка. *Над Прутом у лузі хатчина стоїть.* Млак. 3.

Хатаний, хатений, а, е. Относящійся къ хатѣ. Шух. I. 89.

Хахольки и хахульки, лъок, ж. мн. Закоулки. *По-за хахольками тиняється.* Ном. № 10950. *Ховається по-за хахульками.* К. ЦН. 227.

Хахоньки, ньок, ж. мн. Шутки, смѣхъ. *Тобі тільки хахоньки справляти—только смѣяться.* Шейк.

Хахулатий, а, е. О птицѣ: хохлатый. Вх. Уг. 272.

Хахульки. См. Хахольки.

Хашник, ка, м. Мелкій хворостъ, связанный въ пучки.

Хаш, щу, м. 1) = **Хмиз.** *Закопав було добро в ямі та хашем прикидає та і втіка в ліс* (од татар). КС. 1884. VШ. 720. 2) Заросль, кустарникъ, то-же, что и хабник, хамник. Вх. Зв. 76. То же знач. мн. хашѣ. Вас. 206.

Хаша, щі, ж. Лѣсь, чаша. Угор.

Хашина, ні, ж. Мелкій густой кустарникъ. Черк. у.

Хая, хаї, ж. Довольная, спокойная жизнь. *По за ним, то й тобі хая буде.* Харьк.

Хвабрій, а, е. Храбрый. *Баба тоді й хвабра, як на печі.* Ном. № 9055.

Хвабрика, ки, ж. Фабрика. Левиц. I. 41. *На шурианських фабриках дуже добра плата робітникам.* Левиц. I. 36.

Хвабрикант, та, м. Фабрикантъ. О. 1861. ІХ. 180.

Хвабрицький, а, е. Фабричный. *Хвабрицьке сукно.* Лебед. у. *Каптан фабрицького сукна.* Сим. 190.

Хвабрість, рости, ж. Храбрость. *Чи ти ба, яка хвабрість!* Полт.

Хвабро, нар. Храбро. КС. 1882. XII. 625.

Хвабрувати, рую, вш, гл. Храбриться. Шейк.

Хвазан, на, м. Пт. фазанъ. *Як, каже, устрелиш мені птицю-хвазана, то тоді й дочку мою бери за себе.* Рудч. Ск. II. 83.

Хвайда, ді, ж. 1) Плеть. КС. 1884. I. 29. *Ой стоїть пан з нагайкою, отаман з файдою.* Чуб. V. 1065. *Били її хвайдами: „не йди, бідю, за нами“!* Чуб. V. 1164. 2) Польза, прибыль. *Хвайда з його громаді є, нема що.* Каменец. у.

Хвактор, ра, м. Факторъ, комиссіонеръ.

Хвакторувати, рую, вш, гл. Заниматься факторствомъ, комиссіонерствомъ.

Хвала, лі, ж. Хвала; хваленіє, похвала. *Ледачая хвала сама себе хвалить.* Ном. № 2562. *Чесць Богу, хвала і вам на здоров'я.* Ном. № 10008. *Хвалу Ббгові оддав.* Восхвалилъ Бога. МВ. I. 16. *Хвалу за хвіст тягті.* Шутливо: быть звонаремъ. *Ей, учись, синашу, бо як раз на дзвіниці хвалу за хвіст тягтимеш—* обычная нотація ученикамъ духовныхъ училищъ.

Хвалда, ди, ж. 1) Фалда, складка въ платьѣ. 2) Присісти хвалди. Усидчиво работать. *А правда, добре присів'єсь хвалди.* Ном. № 13166. См. Фалд.

Хвалѣбний, а, е. Хвалебный. *Хвалебна пісня.* К. Гр. Кв. 16. *Жертва хвалебна.* К. Псал. 61.

Хвалѣн, на, нѣ. Краткая форма отъ хвалений, хвальний. *Велик Господь, велик і хвалѣн во граді Божім на Сіоні.* К. Псал. 113. *Будеш славен і хвалѣн як Морозенко.* К. ЧР. 83.

Хвалѣний, а, е. Хваленный, похваленный, получившій похвалу. *Ти отце добує, то будеш у хазяїна хвалѣний.* Мнж. 56.

Хвалѣник, ка, м. Тотъ, кого хвалять. *Вареники—божі хвалѣники: всяке хвале, та не всяке варе.* Ком. Пр. № 546.

Хвалѣння, ня, с. Хваленіє. *Господу воздам хвалення щире.* К. Іов. 78.

Хвалѣтор, ра, м. Форейторъ. *Кучері, хвалетори молодії, на них шапки чорні пуховії.* Чуб. V. 52.

Хваліти, лю, лиш, гл. Хвалить, восхвалять. *Мого свекорка гудять, а батенька хвалять.* Мет. 125. *Парубок так радіє та Бога хвалить, та панові дякує.* Рудч. Ск. II. 9. *Хваліти Ббга.* Слава Богу. *Хвалить Бога, що ти приїхав, а то я тут турбувалась.* Рудч. Ск. II. 142. *Ти ж у мене, хвалить Бога, молода й хороша, як ягода.* МВ. II. 64. *Хвалить Бога милосердного, ні одного козака з війська не втерляли.* АД. I. 189.

Хвалітися, люся, лишся, гл. 1) Говорить, передавать, сообщать, рассказывать. *Зайчик прибігає до їх та й хвалиться: ховайтеся, казала сестричка, бо він (кіт) прийде та й подушить нас.* Рудч. Ск. I. 24. *Була я у змія, хвалився він мені, що буде твоє царство воювати.* Рудч. Ск. 2) Хвастаться. *М'ясом хвалиться, а воно й юшки не їли.* Посл. *Хвалиться сова своїми дітьми: каже, що нема кращих дітей, як совині.* Ном.

№ 9460. 3) Угрожати, об'їщати. Грин. III. 249 *Ой чи була, чи не була—хвалилася бити*. Мет. 117. *Хвалиться знести всю шляхту й панство*. К. ЦН. 256.

Хвалій, лїя, м. Хвалитель.

Хвалїстрант, та, м. Хвастунь. *Оце хвалїстрант: убрався в батькову свиту та й чваниться*. Брацл. у.

Хвалощі, щів, ж. Похвальба. НВолын. у.

Хвальба, бї, ж. 1) Похвала, хваленіє. *Хвальба сорочки не дасть*. Ном. № 7477. *Власна хвальба не платить*. Ном. № 2561. 2) Хвастовство. *Хвальби повні торби, а в тих торбах пусто*. Чуб. I. 282. 3) Угроза.

Хвалька, ка, ж. 1) Валеть вь картахъ КС. 1887 VI. 463. 2) Родъ игры вь карты. КС. 1887 VI. 465.

Хвалько, ка, м. Хвастунь. *Поки хвалько нахвалиться, чванько начваниться, будько набудеться, а батько наб'ється*. Ном. № 5680

Хвальний, а, е. Достойный хвалы.

Хвальш, шї, ж. Фальшь, надувательство, обманъ. *Помилка за хвальш не йде*. Ном. № 7146

Хвальшїво, хвальшїво, нар. Фальшиво, ложно, неискренно. *Як хвальшїве кажу—Боже мене скарай*. НВолын. у.

Хвальшївий, а, е. 1) Фальшивый, поддѣльный, ложный. *Осей перстїнь, що фальшївим способом вїроблений*. Гн. I. 147. 2) Неискренній, лицемѣрный.

Хвальшїво См. Хвальшїве.

Хвальшувати, шую, еш, гл. 1) Поддѣлывать, фальсифицировать. *По фальшованих ще за наших прадїдїв історичних документах*. К. ХП. 34. 2) Лицемѣрять, неискренно что-либо дѣлать. *Ти Богу присягала фальшуючи*. К. ЦН. 264. *Ти бачиш, як вони фальшують з нами (ляхи з українцями)*. К. ПС. 30.

Хвалювати, лїю, еш, гл. Перетирати, переминаять толчееое конопяное сѣмя передъ выжиманїемъ изъ него масла. Лебед. у.

Хвалюшї, лїюш, ж. = Валюша.

Хвалюшник, ка, м. = Валюшник.

Хвалящий, а, е. Хвастунь, тотъ, кто хвастаетъ. *Хвалящому і Бог не помагає*. Ном. № 2593.

Хванд, ду, м. = Ус 3 Мнж. 193.

Хвантіна, ня, ж. = Фантина. *Баба моя носила оцю хвантину, а далі мати, а потім жінка*. Лебед. у.

Хвантя, тя, с. Одежда, платье Черк. у.

Хвараон, на, м. Фараонъ. *Ти Мойсея со ізраїльтянами перевіз через море, хвараона потопив і зробив йому велике горе*. Чуб. I. 166. *Як жиди вийшли з Єгипту, пустився здоганяти їх фараон*. Гн. II. 227.

Хварба, би, ж. 1) = Фарба. Шевч. 517. 2) Кровь (у раненого звѣря). *Показав хварбу вовн*. Волкъ равень, видны стѣды крови.

Хварбувати, бую, еш, гл. = Фарбувати.

Хварїнник, ка, м. Барышникъ, торгующій лошадыми. Сквир. у.

Хвартух, ха, м. Передникъ. Чуб. VII. 429. *Ближча сорочка, неже хвартух*. Ном. № 9729. См. Фарух. Ум. Хвартушк, хвартушечок Чуб. V. 75

Хвартушина, ня, ж. = Хвартух. *Сїю нїчина не зїходить, хвартушина не стече*. Грин. III. 268. *Як була я молодю преподобницею, повїсила хвартушину над вїконницею*. Шевч. 187. Ум. Хвартушїнна.

Хвартушк, шка, м. Ум. отъ хвартух. **Хваска, ки, ж.** = Фаска. Ум. Хвасочка. **Хвасобленька, хвасоблечка, ки, ж.** Ум. отъ хвасоля

Хвасолїна, ня, ж. = Квасолина.

Хвасолїння, ня, с. Стебли фасоли.

Хвасоля, лї, ж. = Квасоля. *Високиї, як тополя, а дурний, як хвасоля*. Ном. № 6346. Ум. Хвасобленька, хвасоблечка, хвасобляна.

Хваст, ту, м. 1) = Хвастун. *Семен—хваст такий, що як би хвист, то б і боки пооббивав*. Черк. у. 2) = Бур'ян. В. Лем. 478. Ум. Хвастин.

Хвастати, таю, еш, гл. Хвастать. *Не хвастай, що в тебе сто рублів є*. Ном. № 11213.

Хвастик, ка, м. = Хвастун. Мнж. 193. *Хвастик з вас!* МВ. (КС. 1902 X. 150)

Хвастї, тїв, ж. = Хвастощї. *Дайте сїнчат хвастї підомчати*. Ном. № 13535.

Хвастлївий, а, е. = Хвастовитий. *Багато з хвастливим не розпїзнаєш*. Фр. Пр. 92.

Хвастлїво, нар. Хвастливо

Хвастовїтий, а, е. Хвастливый. *Ну, та й хвастовитий парубок: і те в його гарне, і се в його гарне, і тільки сам він і гарний*. Змїев. у.

Хвастощї, щів, ж. мн. Хвастовство. Мир. ХРВ. 121. Харьк. у., Борз. у.

Хвастун, на, м. Хвастунь, хвастливый человекъ Ном. № 2572. *Хвастун іде—*

земля гуде, тин розлягається; на хвас-
туні свити нема, він величається. Нп.

Хвасувати, с'юю, еш, гл. 1) Прилажи-
вать, пригонять. 2) Фальшивить, йти не-
правильно. *Колесо хвасує.*

Хват, та, м. Родъ рыбы: *Aspius гарах.*
Вх. Пч. II. 18.

Хватальний, ного, м. Шутливая пе-
редѣлка слова „квартильный“ (надзира-
тель). *А тут вже й хватальний вийшов*
бач провадить мене до сибірки. О. 1862.
I. 42.

Хватаний, а, о=Хапаний. *Лучше свос*
латане, ніж чуже хватане. Ном. № 9685

Хватанина, ни, ж=Хапанина *Яка*
лапанина, така й хватанина. Ком Пр.
№ 831.

Хватати, таю, еш, гл.=Хапати. *Оце*
хватає, наче собака. Ном. № 4834.

Хвататися, таюся, ешся, гл.=Хапа-
тися. *Хватавсь з синком поговорити.*
Котл. Ен. III. 69. *Нум, брате, скорійше*
хвотатися, щоб нам оцю кашу поїсти.
Рудч. Ск. I. 42. *Еней з Сивилою хвота-*
лись, до пекла швидче щоб прийти. Котл.
Ен. III. 10.

Хватіти, ч'у, тиш, гл. Хватить, сха-
тити. *Венеру за виски хватило, як гля-*
нула, що там Дарес. Котл. Ен.

Хватка, ки, ж. Снарядъ для ловли
рыбы: два взаимно перекрещивающихся
деревянныхъ обруча (бильце), прикрѣплен-
ныхъ къ ручкѣ (держакъ); къ обручамъ
прикрѣпляется четырехугольная сѣтка. Это
хвѣтна черпакѣва въ отличіе отъ хвѣтки
стоячої, которая опускается не горизон-
тально, а вертикально внизъ. Браун. 14,
15. О. 1861. XI. 116.

Хватки, ток, ж. 1) Ухватъ. Мил. М.
95. 2) = Чаплія. Сим. 187.

Хваткий, а, ё. 1) = Хапкий 1. *І ти*
не дуже то хваткий, і я не швидка.
Ном. 2) = Хапкий 2. *Там такий хваткий:*
що побаче, то й його. Черк. у.

Хватком, нар.=Хапком.

Хватнути, ну́, нѣш, гл. Одн. в. отъ
хватати.

Хваток, тка́, м. Въ выраженіи: на
хватку. Наскоро, спѣша. *Випив на хват-*
ку стакан чаю. Мир. ХРВ. 261.

Хвать, меж. Хвать. *„На злодію шапка*
горить!“—А він собі хвать за голову. Ном.
№ 11097.

Хваткомѣ, нар.=Хватком. Рк. Левиц.

Хвацький, а, о. Молодецькій. *Хвацьке*

запорожське вѣйсько викоренили. Стор. II.
205.

Хвацьки, нар. Молодецьки.

Хвашія, шії, ж. Полоса, вирѣзанная
вдоль выдѣланной кожи. Вас. 158. *Там у*
мене під лавою єсть фашія ременю, за-
платив я четвертак. Грин. III. 567.
Вообще вирѣзанная полоса кожи. *Давай*
йому кару давати—дерти хвашії і соллю
солить, та й знов притулюють, а в дру-
гому місті ріжуть. Так, поки і вмер.
Грин. III. 588.

Хве! меж., выражающее отвращеніе,
гадливость, фи. *Хве-хве! руська кость*
пахне! Рудч. Ск. I. 99.

Хвель, лю, м ? *Дивного хвеля чоло-*
вік. Ном. № 13904.

Хверт, та, м. Названіе буквы ф. *Хвер-*
том по під боки взявся. Ном. № 2481.
А ну до хвѣрта! Ном. № 12412. Суще-
ствовало обыкновеніе: когда кто-либо изъ дѣ-
тей позволить себѣ въ присутствіи дру-
гихъ испустить вѣтры, на притолкѣ у две-
рей писалась мѣломъ буква ф (иногда и
крестъ), провинившійся поднимался за уши
и долженъ былъ цѣловать написанное. Это
и называлось: тягті до хверта. Ум. Хвѣр-
тик См. Фертик.

Хверцювати, цюю, еш, гл. Щеголять,
франгить. *Хверцюй же тепер простово-*
лоса.

Хвѣршал, ла, м. Фельдшеръ.

Хвѣршалка, ки, ж. Фельдшерица.
Харьк. у.

Хвѣршальський, а, о. Фельдшерскій.
Харьк. у.

Хверязя, зі, ж. Ферязь. *У князя хве-*
рязя, а в нас і очкур. Ном. № 1596.

Хвест, та, м. Пиръ, празднество. *Куп-*
но тут собрані, на хвест сей созвані
священники з попадями, бакаляри з спі-
ваками. Гол. II. 496.

Хвѣхвер, ру, м. Перець. *Оце яка в*
мене одрижка—все хвѣхвер та шагран
одригується. Грин. II. 177.

Хвѣга, ги, ж. 1) Винная ягода, *Ficus*
carica L. ЗЮЗО. I. 123. *А діточкам че-*
ревички, хвил та винограду. Шевч. 116.
2) **Хвѣги-миги.** Лакомства, сласти. *Були*
там і всякі панські шпундри, і витре-
бенки, і хвил-миги, і дуже добре часту-
вання. Стор. М. Пр. 150.

Хвиглювати, люю, еш, гл. Юлить,
увертываться. *Не хвиглюй, не поможеть-*
ся. Черк. у. *Хвиглює, щоб хто пішов.*
Черк. у. См. Фиглювати.

Хви́гура, ри, ж. 1) Фигура. 2) Крестъ на дорогѣ. Чуб. I. 186. *Іде насеред роздорожжя, де три дороги сходяться і де є три фигури.* Драг. 56.

Хви́гурно, нар. Фигурно? Хвилурно виризаний хрест. Стор. II. 159. *Голова між ніг випелася, а задня вгору піднялася,—чмер фигурно неборак.* Котл. Ен. V. 49.

Хви́жа, жі, ж. Вьюга, мятель. *На дворі хвижа.* Ном. № 6851. *Під таку хвижу не одно одубіє.* О. 1861. V. 72. *Та се якісь люде приїхали,—за хвижею і не видно.* О. 1861. V. 72.

Хви́занка, ки, ж. = Ковзалка Вх. Зв. 65.

Хви́зіна, ни, ж. Лента. *Ти бач, яка широка хвизина.* С. Бугаевка, Київ. у.

Хви́ленька, ки, хви́лечка, ки, ж. Ум. отъ хвиля.

Хвилечний, а, е Волнующійся? *Заріз стала злоспротивна хвилечна хвиля на Чорному морю притихати.* АД. I. 182. *З Чорного моря хвилешна хвиля устає.* АД. I. 182.

Хви́ліна, ни, ж. Минута. *Зожди одну хвилину.* К. ЦН. 169. *Що-хви́ліни.* Кож-дую мінуту, ежеминутно. *Згадую що години, що-хвилини.* МВ. Ум. *Хви́лінка*, хви́лінонька, хви́ліночка. *За час, за годинку, за малу хвилинку качається Нечаєва головка по ринку.* Гол. I. 9. *І буду дома за малу хвилинку.* К. МВ. X. 19. *Пождіть, кумцю, на хвилиночку.* Св. Л. 59

Хви́лінник, ка, м. = Хвилівник. ЗЮЗО. I. 113.

Хви́лінонька, хви́ліночка, ки, ж. Ум. отъ хвилина.

Хви́літи, ся, лю́, ся, лиш, ся, гл. = Хвилювати, ся.

Хви́лівник, ка, м. Раст. Змѣвникъ Aristolochia Clematitis L. *Третя лихо зве уразом і провадить зілля: ростороншу то хвилівник, то друге безділля.* Мкр. Н. 4.

Хви́лілник, ка, м. = Хвилівник. ХС. VII. 416.

Хви́лозо́н, па, хви́лозо́ф, фа, м. = Филозоф. *Один хви́лозо́ф, чи й богослов ка-зав промову над якимсь помершим па-ном.* Грин. I. 230.

Хви́ль, ля, м. 1) Валетъ въ картахъ. 2) Названіє игры въ карты и козырной дамы въ тій же игрѣ. КС. 1887. VI. 368.

Хви́лька, ки, ж. 1) Родъ карточной

игры. 2) Валетъ въ этой игрѣ. 3) Ум. отъ хвиля.

Хви́льовій, а, ё. 1) Волнообразный. 2) Мгновенный, скоротечный. *Хви́льова думка.* Левиц. I. 469.

Хви́люва́ння, ня, с. Волненіє.

Хви́люва́ти, лю́ю, еш, гл. 1) Волноваться, бѣжать волнами. *Хви́лює річка Трави у степу хвилюють на просторі.* К. Псал. 211 2) О слезахъ: *дрожать на глазахъ. Він подививсь мені в вічі і подививсь на дочку. А в дочки сльози хвилюють.* МВ. II. 117.

Хви́люва́тий, а, е. Волнообразный, волнистый. *Полонини—се то рівні, тс горбувати, то хвилюваті обшари високих гір.* Шух I. 184.

Хви́люва́тися, лю́юся, ешся, гл. Волноваться. *Її груди хвилювалися бажанням досягти до того, про що марила сестра.* Левиц. I. 300. *Іду полем чистим, гляну оком бистрим—филюються жовті ниви житом колосистим.* К. Досв. 6.

Хви́ля, лі, ж. 1) Волна. *Встала на Чорному морі бистра хвиля.* Дума. *Чому в ставу вода руда? Мабуть хвиля збила.* Мет. 113. *Море в хвилю.* Море во время волненія. *Море в хвилю і тину.* О. 1861. IV. 31. 2) Буря, порывы вѣтра. Борз. у. *Хвилею багато яблук позбивало.* Сосн. у. *Гряд з хвилею.* Пирят. у. 3) Минута, время. *В добру хвилю чекай злої.* Ном. № 5885. *Ото по тій хвилі я пішов до пана.* Канев. у. 4) Хорошая погода. Гн I. 50. Ум. *Хви́лька*, хви́ленька, хви́лечка. *Часом прийде хтось до хати на хви́лку... мусни сісти хоч на хвилю.* ЕЗ. V. 196. *Ото той волк несе їх, і так несе: що хви́лька, то й ми́лька.* Рудч. Ск. I. 119. *Зустрілись на одну хвилечку.* Г. Барв. 81.

Хви́ля́стий, а, е. 1) Волнистый; волну-щійся. Міус. окр. *Чи ти се дав таку коневі силу і розпустив йому хвилясту гриву?* К. Іов. 89. *Хто ворітьми запер хвилясте море, як ринуло із черева земного.* К. Іов. 84. 2) О матерії: м'ягковий *Стъонжка хвиляста.* Борз. у. *Купила два аршини стрічки червоної хвилястої. дуже гарна—так хвиля по їй і ходе.* Пирят. у. 3) О смущѣ: „волнистый съ крѣпкими низкими волнообразными завитками“. Вас. 198.

Хви́лястогри́вий, а, е Съ волнистой гривой, съ развѣвающейся гривой. *Кони-*

ченько хвилястогривий його до віська не несе. Греб. 354.

Хвиля́тися, ляюся, ешся, гл. Кача́т-ся. Ровен. у.

Хві́ндя, ді, ж.=Хиндя. Радом. у.

Хві́нтик, ка, м. Франтик.

Хвинті́ти, чу́, ти́ш, гл. Важнича́ть. Дивись ти, як хвинтить зачав! неначе й справді пишка птиця. Гліб.

Хві́рса, ся, ж.=Хвижа. Черк. у.

Хвисте́йй, а́, ё́. Гибкі́й. Одна дівча була гостренька... швидка, гнучка, хвистка, порскенька. Котл. Ен. III. 72.

Хвись, меж, виражающ. ударь съ размаху по чому-нибудь. Вхопив камінчик, прицілився... і Ремула по лобу хвись. Котл. Ен. V. 70.

Хвиська́ти, каю, еш, гл. Хлестать, бить. Хвиськав батогом по сухих кінських ребрах. Левиц. I. 457.

Хвиське́йй, а́, ё́. Хлесткі́й.

Хвисьну́ти, ну, не́ш, гл. Одр. в. оть хвиськати. Хлестнуть. Хвисьнув батогом по конях. Левиц. Пов. 98.

Хвисте́йй, а́, ё́. Скорый, поспішний. Своім питаннечком хвистким не дала йому вимовити слова. МВ. (О. 1862. I. 79).

Хвица́ти, цаю, еш, гл. О лошади: бить задними ногами. Помалу ходить коло коня, бо він хвицає. Васильк. у. Знай, кобило, де брикати, а тут тобі вже не хвицати. КС. 1882. IX. 586.

Хвицлі́вий, а, в=Врикливий.

Хвицну́ти, ну́, не́ш, гл. Одр. в. оть хвица́ти. Вона (кобила) його як хвицне! так, що йому і свічки у очах показались. Рудч. Ск. I. 7.

Хвицону́ти, ну́, не́ш, гл. То же, что и хвицнути, но съ большей силой. Скаче, ще й хвицонує скільки раз. Св. Д. 205.

Хві́ща, щі, ж. Сильный холодный дождь или сві́гъ съ вѣтромъ. Там така хвища на дворі, що й собаки поховались. Волч. у. Слов. Д. Эваря.

Хвія́лка, ки, ж.=Хвіялка, *Viola odorata*. Ум. Хвіялочка, хвіявочка.

Хві́рва, зи, ж. Вьюга. Миргор. у.

Хві́ртка, ки, ж. Калитка. Чуб. VII. 393. Піп у хвіртку, а чорт у дірку. Ном. № 211. См. Фіртка. Ум. Хвірточка.

Хві́ст, хвоста́, м. 1) Хвостъ. Прив'язали до хвоста коневі. Рудч. Ск. 2) Иногда употребляется для обозначенія домаш-

няго животнаго. І хвоста нема у дворі. Ном. Тільки пара хвостів осталося. Ном. Та ще й закрутки покручено,—мабуть на всяку тварь, щоб і хвоста в дворі не було. Г. Барв. 417. 3) Шлейфъ, хвостъ платья. Не вмієте так вертіти хвостом та крутити головою, як уміє Люцина та Рузя. Левиц. I. 319. 4)=Нечеть. Вас. 156. 5) Названіе одного изъ играющихъ въ плаз мальчиковъ. Ив. 19. 6) мн. Хвості=Уси. (См. Ус 3). КС. 1893. V. 282. 7) Крутіти хвостом. Хитрить, вилять. Крутить хвостиками. Ном. № 3003. 8) Хвостá вкрутіти. Сбить спесь. Швидко ми вам хвоста вкрутимо! не довго гордуватиме те нами. К. ЧР. 72. 9) Вбійте собі хвіст об тин. Оставьте пожалуйста ваши пристава́нья? Котл. МЧ. 438. Остальныя знач. см. подъ словомъ фіст. Ум. Хвбстик, хвостіченько, хвості́к, хвості́чок. Кожда лисиця свій хвостик хвалить. Ном. № 9459. Я курочку під пашечку, ей хвосток видко. Чуб. V. 681. Копитцем луг пробігає, а хвостиченьком землю замітає. Чуб. III. 295. Коточок заховався в куточок, тільки видно хвосточок. Мил. 44. Піди, вовчику!—Піди, хвостикун!—шутять надъ тѣмъ, кто, будучи посланъ, по лѣности посилаєть за себя другого. Ном. № 10864. Ув. Хвості́ще. Рудч. Ск. I. 16. Хвостя́ка. Здоровенний хвостяка.

Хві́ть! меж. 1) Подражаніе свисту, фюить! А де гроші?—Хвіть!—свиснув Іван. Грин. II. 223. Що ж тут на світі робити? Хвіть-хвіть! Кв. 2) Хватъ. Хвіть відра!—і собі побігла по воду. Мир. Пов. I. 124. 3) Выражаєть быстрое, рѣзкое движеніе, скачекъ, ударъ. Куди вбїжить на годину—хвіть-хвіть,—уже боржій і з хати. Г. Барв. 103. Хвіть, та в бік! на силу я вдержався на ньому,—оттакий то кінь. Новомоск. у. Хвіть другого по пиці. Мир. ХРВ. 260.

Хвітька, ки, ж.=Мантачка. Лебед. у.

Хвітька́ти, каю, еш, гл. Посвистывать. Жовна фітькала, туркала горлиця. Св. Д. 211.

Хвітьхвітька́ти, каю, еш, гл.=Хвітькати. Що ж тут на світі робити? Хвіть-хвіть! Та так собі і хвітьхвітькають. Кв.

Хві́тю, меж., вираж. звукъ оть метенія. Хвітю-хвітю! повна скриня оксамит. Загадка о сметаемой сажѣ, Ном, стр. 299, № 310.

Хвіщ, хвоща, м. 1) = **Хвощ.** 2) = **Хвошчанка.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Хвіялка, ки, ж. Раст. фіалка, *Viola odorata.* Дід о хлібі, а баба о хвіялках. Ном. № 13070. Ум. Хвіялочна. Нехий же я на тій горі погуляю, хвіялочок на віночок назриваю. Мет. 138.

Хвіяти, хвію, еш, гл.—до ко́го, чо́го Склоняться кь кому, чему *На городі дві тополі, трета до них хвіє.* Гол. I. 269.

Хвіятися, хвіюся, ешся, гл. Колесбаться, качаться *Корабель хвіється*

Хвоїна, ни, ж. = **Хвоя.** Ум. Хвоїнка. Ном. № 8466.

Хвоїти, хвою, їш, гл. Бить лозою. Як почне її хвоїть, примовляючи: *було не савити, не варварити* Ном. № 4007.

Хвоїщ, ща, м. Раст.: а) *Equisetum limosum* L. ЗЮЗО. I. 191; б) *Equisetum hyemale* L. ЗЮЗО. I. 121.

Хвойдіна, ни, ж. Пруть, хворостина Шейк.

Хвойлічник, ка, м. = **Хвилівник** ЗЮЗО. I. 113

Хвойовий, а, ё Сосновий. Хвойовий лис. Черниг. у.

Хвора, рі, м. Болѣзь? *Пуцу коника по двору своему тестеві на хвору.* Чуб. III. 204.

Хворий, а, е. Больной. *Не вставав ти хвора.* Шевч. 192. *Хворий лежить, та без пам'яті хліб їсть.* Ном. № 8136

Хворість, рости, ж. Болѣзь. *Кому користь, а нам хворість.* Ном. № 2347

Хворіти, рію, еш, гл. Болѣть. *Ой щоб тому да три літа хворіти, хто побрав зазуличини діти.* Чуб. III. 157. *У чумаків воли хворіють* Драг. 167.

Хворкус, са, м. Молодець? *Ну й хворкус!* Зміев. у.

Хворма, ми, ж. Форма

Хвормувати, му́ю, еш, гл. Формировать, придавать форму. *Народ формує свої ідеї...* О. 1861. XI. 105.

Хвороба, би, ж. 1) Болѣзь. *Що панська хвороба, то наше здоров'я.* Ном. № 1154. 2) Употребл. презрительно для означенія ничтожного количества. *Що там і грошей тих — хвороба!* Ном. № 7704 3) Хвороби тепер зробиш, підеш и пр. Бранчивое выраженіє, обозначающее невозможность, сдѣлать, пойти и пр. *Хвороби тепер у льох підеш.* Радом. у.

Хворовий, а, ё. Болѣвшій. *Це дитина*

не хворова: її тільки перехрестили, а вона і вмерла. Харьк. у.

Хворовитий, а, е. Болѣзненный

Хворобст, ту́, м. Хворостъ. Св. А. 157 *Лежить під хворостом та й крутить хвостом.* Ном., стр. 293, № 119.

Хворостець, тцю́, м. Мелкій хворостъ. *Хто по хворостець побіжить, щоб у грубіці прокинути?* Г. Барв. 441.

Хворостіна, ни, ж. Хворостина. *Не мила та хворостина, що по очах була* Ном. № 1127. Ум. Хворостінка.

Хворостіння, ня, с. То-же, що и хмиз? *Пишов мужик одбувать свою панщину в ліс, збірає хворостиння.* Грин. II. 72

Хворостіти, щу́, стіш, гл. Бить хворостиною, розгой.

Хворостняк, ка́, м. = **Хмиз.** *Як докопаю, хворостняком затрушу.* Мнж. 2.

Хворостяний, а, ё. Сдѣланный изъ хвороста. Хотня. у.

Хворота, ти, ж. = **Хвороба.** Вх. Лем. 478 *Не дішов багатий до свого двора, перестріла богача сильная хворота.* Гол. III. 269

Хвортєця, ці, ж. Крѣпость Мир. ХРВ. 168. *„Ріжте, бийте“ — на фортеці кричить Гамалія.* Шевч. 59

Хвортувіна, ни, ж. = **Хвортуна.** *А потеряв я хвортувину через молоду дівчину.* Чуб. V. 938.

Хвортуна, ни, ж. Судьба, фортуна Рудч. Чп. 219. *Ой я б, мамо, не тужила, а Бога молила, щоб моему козаченьку хвортуна служила.* Мет. 20. Ум. Хвортунька. Чуб. V. 287.

Хвортуніна, ни, ж. = **Хвортуна.** *Он хвортуно, хвортукино' що ти учинили!* Мет. 63.

Хвортунити, нить, гл. безл. Везти, удаваться. *Пому хвортунить.* Пом. № 1631

Хворшт, та, м. Доска въ 1½ вершка толщини

Хворявий, а, е = **Хворовитий.**

Хворяка, ки, об. Больной, больная *Як понедужав мій товар, так я од хворяка і не одходила* Нѣжин. у.

Хворяти, рію, еш, гл. = **Хворіти.** *Після того хворяла вона днів зо три, чи й біли.* Екатерпнос. у.

Хвостати, таю, еш и хвощу́, щеш, гл. 1) Ударять плугомъ по воздуху. *Та не хвостай даремно; пішов би до плуга і там хвостав би коло волів.* Липов. у.

2) О дождѣ: лить съ шумомъ. *Ой есть у поли а чорная хмара, і із тиєї хмари дрібний дощик хвоце, ой він же мні голівку сполоще* Чуб. V. 1002.

Хвостатий, а, е Хвостатый, имѣющий хвостъ, съ длиннымъ хвостомъ. *Миші хвостаті*. МУЕ. I. 132. (Полт.) *Постановить: пускати на ради всіх хвостатих, а кучих не пускати*. Гліб.

Хвостатися, таюся, ешся, гл 1) Волочиться, тянутъся сзади (объ одеждѣ) НВолын. у 2) Хвостатися. Спѣшно дѣлать, спѣшить. *А нуте хвостатися, щоб не остаться*. Мнж 165

Хвостіч, ча, м 1) Съ длиннымъ хвостомъ. 2) Неводъ, сѣтъ съ хвостомъ 3) Раст. *Achyrophorus maculatus* Scop. ЗЮЗО. I. 109.

Хвостічка, ки, ж Въ загадкѣ названіе ложки *Є у нас бучок, а на бучку яворець, на яворні конопка, на конопці глинка, а на глинци млячка, а в ній хвостічка* Ном., стр 301, № 409.

Хвостік, ка, хвостіченько, ка, хвостичок, чка, м Ум отъ хвіст.

Хвостіще, ща, с Ув отъ хвіст. *А що ти, хвостіще помелище, гадало, як од того проклятого хортища втікало?* Руч. Ск. I. 116

Хвостіяк, ка, м Раст. *Hieracium vulgare* L. ЗЮЗО. I. 125

Хвостовік, ка, м Часть плуга. клинь при помощи котораго можно опускать плугъ глубже или мельче. Канев. у. Чуб VII 399

Хвосток, теа, хвосточок, чка, м Ум отъ хвіст.

Хвостя, тяті, с Употребл обыкновенно во мн ч.: хвостяга. *Рогатый скотъ Пара хвостят* Вас. 197.

Хвостяга, ги, ж = Хвостяка I хвостяги нема у дворі. Ном

Хвостяка, ки, м 1) Ув отъ хвіст. *Здоровенний хвостяка*. 2) ж. Одна штука рогатаго скота *Та в його є пара хвостяк*. Ум. **Хвостячка**. *Як би не він, у тебе в дворі і хвостячки не було б* Повомоск. у.

Хвоськати, каю, еш, гл = Хвиськати

Хвосьнути, ну, неш, гл = Хвисьнути *Хвосьнув коня батогом*. Грин II. 179.

Хвошка, ки, ж. Шкура дохлой овцы или козы. Херс. г.

Хвошти, тів. Сегментъ въ колесѣ. Ольгон у.

Хвощ, ща, м. Раст.: а) = **Хвоіщ а)**. ЗЮЗО. I. 121; б) — **зімній = хвоіщ б)**. ЗЮЗО. I. 121

Хвощанка, ки, ж. Пучекъ хвоща, соломы или камыша, при помощи которыхъ могуť деревянные некрашеные полы. Слм. 130.

Хвощатися, щаюся, ешся, гл Шляться. *Де ти хвощався?* Зміев. у.

Хво́я, хво́ї, ж. Сосна, *Pinus sylvestris* L. ЗЮЗО. I. 131 *Довгий, як хво́я*. Ном. № 8621. *Поїдьмо до бору та зрубаймо хво́ю, та поставмо ко́мору та посеред двору*. Нп

Хвузія, зії, ж. Ружье *Салдати з хвузіями на сонці так і сяють* Драг 198 *Фузію намірив, обох разом застрілив*. Гол. Ш. 63

Хвук, ка, м. 1) = **Фук**. *Хвук на хвук як піде, то зобачиш, що з того нічого не буде*. Ном. № 3292. 2) Веретено. *Дівки, берить в руки хвуки (веретена), завтра Великдень* Ном № 10053

Хвұра, ри, ж = Хура. *Ми тебе доста тим аж до того міста, где ти насш твұру брати*. Чуб V. 1043

Хвұрман, на, м = Хурман Грин. II. 135.

Хвус, су, м = Гуща *Вдова здибала в фляшці трошки оливи, але не зміла дати, бо казала, що то вже хвус* Гн I. 94.

Хвұста, ти, ж. = Хуста. Kolb II. 57

Хе-хе, меж., выражающее смѣхъ *А ми хе-хе! а ми жонаті* Шевч. 180.

Хёкати, каю, еш, гл. = Хакати *Як литом собака хека, виваливши язик, то то, кажуть, він приказує: „на ката хата, на ката хата“* Ном № 10288.

Хёкнути, ну, неш, гл Вскрикнуть съ звукомъ *хе, хек* — при ударѣ, напр.: *Я, каже, добре йому дав, він аж хекнув*. Повомоск у.

Хендо́гий, а, е Чистый, опрятный. *Хоч будеш убогим, аби-сь був хендогий*. Ном. № 11253.

Херувім, ма, м. Херувимъ. К. МХ 28 *Митра на голові херувимом дана* Чуб I. 179. Ум **Херувімчик**. *Двокрилий херувимчик*. Левиц. I. 286

Херше́бок, бка, м Губанокъ для первоначальнаго строга́нія Вас. 149.

Хи! меж. 1) Фу! *Хи ти скаженої собаки люде, неначе я один в світі тіки і є* Драг. 127. 2) Дѣтск. *Обожжешся* О. 1862. IX. 119.

Хиб, меж. отъ глагола хибнути. Підперся рукою та й задрімав, а рука хиб! я й прокинувся. НВолын. у.

Хйба, **би**, ж. 1) Ошибка, промахъ. О, цей хйби не дасть! Подольск. г. 2) Недостатокъ.

Хйба́, нар. 1) Развѣ. Хйба не знаєте приповісти сієї? Єв. Мр. IV. 12. Хйба будемо на неї дивитись, як на мальовану? МВ. I. 25. 2) Развѣ ужъ, быть можетъ. Пора вже мені (сонце каже) сходить, але я втомилося,—хйба ти йди за мене. Чуб. I. 5. 3) Ужъ? Із пасіки пішов на гору, щоб подивитись на бакшу; оттам хйба було розору, що усього й не розкажу. Алв. 76.

Хйба́ль, нар.=Хйба, нар. Вх. Лем. 478.

Хйба́нок, **нка**, м. Родъ рубанка съ длинной колодкой для окончательнаго сглаживания строгаемаго. Шерстєбка першу шерсть здіймає; потім рубанком рівняють, а тоді вже пускають хйбанок—він уже хйби не дасть. Подольск. г.

Хйба́нь, нар.=Хйба. Бо я го не маю, хйбань буду мати. Гол. III. 435. А ні я тя зчарувала, а ні моя ненька, хйбань тебе зчарувала сусіда близенька. Гол.

Хйба́ти, **ба́ю**, **еш**, гл. 1) Колебать, шатать. Стоїть хйбка над водою, хйбає собою. Гол. 2)=Хйбатися. Поліція хйбає—вже не стоїть.

Хйба́тися, **ба́юся**, **ешся**, гл. Колыхаться, колебаться, шататься. Хйбається віз. Черк. у. Чайчиха коло печі, як мара, хйбається, робить. МВ. II. 44.

Хйб́ити, **б́лю**, **биш**, гл. 1) Ошибаться, давать промахъ, погрѣшати, сбиваться съ пути. Мір землю сажнем, а не ланцюгом, то не будеш хйбити. Черк. у. Не хйбив я проти його закону, його слова ховав у щирім серці. К. Іов. 51. Прямуйте ж, добродію, куди задумали, не хйблючи. К. (О. 1861. I. 310). 2) Миновать, обойти. Він думав, що то його хйбить. НВолын. у. То вже вас не хйбить—мусите робити. НВолын. у.

Хйб́ий, **а́**, **е́**. 1) Неустойчивый, шаткий, колеблющийся. Гойдала човник, хйбкий як трісочка. Левиц. I. 109. Хйбкий місток. Г. Барв. 271. Хйбкий віз. Черк. у. (У лілеї) стебло тоненьке, хйбке. К. Дз. 218. 2) Слабый, неустойчивый по характеру, уступчивый. Таке в мене серце хйбке, що й не встою, як знов проситимуть. МВ. I. 22. Чудне, хйбке, непевне слово в його. К. ЦН. 255. 3) Увертливый,

ловкий. Хйбкий хлопець. Каменец. у. А як піде танцювати, то найхйбкіший Лавро. НВолын. у.

Хйб́ість, **кості**, ж. 1) Неустойчивость. 2) Мягкость, слабость характера. Желех.

Хй́бо, нар. Неустойчиво, шатко. Хйбо сидіти. Могил. у.

Хйб́івний, **а**, **е**=Хйбкий 2. Жіноцьке хйблєве почуття. Мир. XI'В. 251.

Хй́бний, **а**, **е**. Ошибочный. Желех.

Хй́бно, нар. Ошибочно.

Хйб́нути, **ну́**, **нєш**, гл. 1) Покачнуть, наклонить. Хйбнути човен. Васильк. у. 2) Наклониться. Хйбнув на мене віз. Черк. у. 3) Сплюховать, не удался. Сей рік жито хйбнуло, а ярина добра. Каменец. у. 4) Минуть, обойти. То вже йі не хйбне. НВолын. у.

Хйб́нутися, **ну́ся**, **нєшся**, гл. Покачнуться. Пливе човен, води повен, коли б не хйбнувся. Нп. Хйбнувся віз. Черк. у.

Хй́ч, **чі**, ж. Неправильность, недостатокъ, порокъ. Тут єсть якась хйбч. Кієв. у. Бридкий, як хйбчі. Ном. № 8492.

Хй́жа, **жі**, ж. 1) Клѣть, чуланъ, кладовая. Вас. 195. Чуб. VII. 388. На улицю не піду і дома не всижу; хйба тиду підкопаюсь до дівчини в хижу. Мет. 116. Лагодила баба хижу: то тільки кішки лазили, а то вже й собаки стали лазити. Ном. № 7580. 2)=Хата. Ідуть до кожної хижі і під вікни співають. МУЕ. III. 18. 3)=Хлів. Та заплели хижку, та загнали овечечку-стрижку. Мил. 42. Ум. Хйжка. М'ясо поставили в хижку. Ой хто мене вірно любить, той прийде у хижку. Рудч. Чп. 186.

Хйжа́к, **ка́**, м. Хищникъ. К. ПС. 6. Настигає хйжаків у полі. К. МВ. 265. Хйжаки добро його розносять. К. Іов. 11.

Хйжа́цтво, **ва**, с. Хищничество. К. XII. 87, 73.

Хйжа́цький, **а**, **е**. Хищнический. К. Бай. 63. І ніхто не приголубить хйжацького сина. К. Цсал. 255.

Хйжа́чний, **а**, **е**. 1) Относящийся къ клѣти, чулану, кладовой. 2) О жєнщинѣ: спящая въ клѣти. Не пуцу, не пуцу, ти, хйжечна курво. Гол. II. 710.

Хй́жий, **а**, **е**. Хищный. К. ЧР. 427. Хйже птаство. К. Іов. 59. Хйжі орли. К. ЧР. 92.

Хй́жість, **жості**, ж. Хищность. Желех.

Хй́жка, **ки**, ж. Ум. отъ хйма. 2)—слимакѣва, слима́ча. Раковина улитки. Вх. Лем. 478.

Хіжний, а, е. Огносяційся къ хижѣ, то-же, что и хижечный.

Хіжо, нар. Хищно. *Поглядали на Лесю так хіжо, як вовки на ягницю.* К. ЧР. 90.

Хижчина, ни, ж. = **Хижка.** Мил. 159. *А вона метнулась у хижчину, — там стояла горілка.* Полт. *Побігла вона швиденько у хижчину.* О. 1862. V. 49. *Я тобі поставлю хищину в лісі, і там будеш сидіти.* Гн. I. 133.

Хіза, ви, ж. = **Охиза.** Мир. ХРВ. 125.

Хизуватися, зуюся, ешся, гл. Хвастать, спесивигься. *Хизується, неначе на пристяжці.* Ном. № 2508.

Хікавка и хікалка, ки, ж. = **Икавка** Мил. 9.

Хікнути, ну, неш, гл. Икнуть. Мил. 165.

Хилитати, таю, еш, гл. = **Хитати.** *І над ними буйний вітер траву хилитав.* Рудан. IV. 29.

Хиліти, лю, лиш, гл. 1) Клонить, наклонять, склонять. *Куди хилить вітер, туди й гілля гнуться.* Ном. № 5875. 2) — горілку, чарку. Выпивать. *Яким хилив иноди горілку незгірше свого дядька Охріма.* Левиц. I. 280. *Хилила таки добре чарку за чаркою.* Левиц. Пов. 211.

Хилітися, люся, лишся, гл. 1) Клониться, наклоняться, склоняться. *Не рад явір хилитися — вода корень мие.* Нп. *Мій таточку, мій ріднесенький! до кого ж ми будемо тулитися й хилитися?* Мил. 188. 2) — під кого. Быть покорным кому, быть подъ чьей властью. *Під мене хиляться і добрі, й злющі.* К. ПС. 43.

Хилкйй, а, ё. Гибкій, легко нагибающийся. *Хилку лозинку і снігирь зігне.* Ком. Пр. № 773.

Хиль! меж, выражающее быстрое наклонение. *Черк чарочку з тарілки, хиль, та й випила.* О. 1861. XI. Кух. 24.

Хильнути, ну, веш, гл. Одн. в. отъ хилити.

Хильцём, хильці, нар. 1) Согнувшись, наклонясь. *А я, гильтай молоденький, того не злякався, хильцём, хильцём по під верби, та в зіллі сховався.* Гол. III. 164. *Козак молоденький та й того злякався, хильці, хильці по під плотом, та й в зіллі сховався.* Чуб. V. 127. *Побіг хильці бур'янами, та й утік.* Каменец. у. 2) Хильцём ковгнүти. Выпить, сразу опрокинув рюмку въ ротъ. Левиц. I. 143.

Хилати, ляю, еш, гл. = **Хитати.** *Вітер дуба хилав.* Грин. III. 357.

Хилатися, ляюся, ешся, гл. 1) Качаться, колебаться, шататься. *Вітер по-віває — сосна ся хилав.* Гол. I. 192. *Як ти бліда, аж страшна і хилаеться.* Г. Барв. 532. *Хилалась, як п'яна.* К. ЧР. 156. 2) Наклоняться. *Як візьмеш хилатися, то аж спина болить.* Черк. у. 3) Шататься, слоняться. *А жіночка московкою всюди хилаеться — і по жидях, і по панях... боса.* Шевч. 529. *Проміж оселею хилався, тини переступав, ховався.* Котл. Ев. V. 73.

Химёра, ри, ж. Употребл. преимущ. во мн. ч. Фантастическія выдумки; причуды. *Чи довго ще сплітатимеш химери, і голос твій бурхатиме, як вітер.* К. Іов. 48. *Химёри гнүти.* Показувать причуды. *Химёри гоніти.* Говорить вздоръ. *Дівча божесвільне химери ганяє.* К. Досв. 77. *Сс він перепився, та сп'яну химери погнав.* Кв.

Химёрити, рю, риш, гл. 1) = **Химерувати.** *Ох старі голови та розумні: химерять, химерять, та й зроблять з лещета швайку.* Шевч. 152. 2) Фантазировать, мечтать. *Ох, коли б!... Та що! про се-иході химерити.* К. Дз. 142.

Химёрія, рії, ж. = **Химера.** Харьк. г. **Химёрний, а, е.** 1) Чудаковатый, причудливый, странный. *Оттакий то Перебендя старий та химерний, засміється, а на сльози зверне.* Шевч. 8. *Коли скінчиш ти вигадки химерні?* К. Іов. 39. 2) Вздорный. *Химерні слова.* Шевч.

Химёрник, ка, м. Чудакъ, странный человекъ. К. ЧР. 419.

Химёрниця, ці, ж. Чудачка, странная женщина.

Химёрно, нар. Странно, смѣшно.

Химерувати, рую, еш, гл. Причудничать; капризничать. *Ой, дочко, не дурій! Що се ти химеруєш? Якісь панські роскоші все вертаються в тебе на думці.* МВ. I. 26.

Хіморода, ди, ж. 1) Причуда, капризь. 2) Колдовство. Г. Барв. 326. *Да й сміється вражий запорожець. А він химородою химородив.* Сказано — каверзники. ЗОЮР. I. 79. 3) Хіморода гнати. Причудничать; колдовать. *Тепер, каже, ніст, дак чого ж химорода гнати?* Г. Барв. 110.

Химорбдити, джу, диш, гл. 1) Причудничать. 2) Колдовать. ЗОЮР. I. 79.

Він ледачий химороду химородить. Г. Барв. 449.

Химорóдний, а, е. 1) Капризний, своєправний. 2) Посредством колдовства добытий. *Воску з під цих бджіл не годиться давати на церкву, бо він не чистий, химородний.* Грин II. 322.

Химорóдник, ка, м. Колдунъ, знахаръ. К. ЧР. 153, 427. *Проклятий химорóдник, що заморочив вам голови.* К. ЧР. 194.

Химорóдні, день, ж. Хитрия затѣи, хитрости.

Химорóдниця, ці, ж. Колдунья, вѣдьма. Нѣжин. у.

Химорóдь, ді, ж. 1) = Химорода. *Почав вже химорóдь строїти.* Харьк. г. 2) = Хаморóдь. Вх. Зв. 76.

Хіндя, ді, ж. Лихорадка. *Хай тебе хиндя попотрясе.* Ном. № 3728.

Хірбет, ту, м. Спина. Гн I. 193.

Хирéнный, а, е = Хирний. *Вередус, як той панич... І де взялось таке хиренне? Все село проклятого не нагодую, а він собі гуляє, н'є.* Шевч. 562.

Хірий, а, е = Хирний. *Дід Омелько хирий.* О 1862. VШ. 20.

Хіріти, рію, еш, гл. Болѣть, хворать, хирѣть. Котл. Ев. Ш. 62. *Хирітиме-хирітиме, та й умре.* Ном. № 13925.

Хирлáти, лáю, еш и хирляти, лáю, еш, гл. = Хиріти. Вх. Зв. 76. *Хирляв півроку... та й умер.* БЗ. V. 32.

Хирлáвий, а, е = Хирний 1 = Хирлáвий 1. Вх. Зв. 76.

Хірни́й, а, е. 1) Болѣзненный, безсильный. *Чоловік хирний.* Черк. у. *Та там дівча замліле, більш хирне, ніж здорове.* Черниг. г. *До твоїх ніг мої руки хирні простягаю.* К. МБ. XI. 149. 2) Ничтожный, плохой, скверный. *Мовчи, хирний!* Ном. № 13094. *Деся вража мати підкусила, щоб хирний тут ти не сидів.* Котл. Ев. I. 32. *Ляж, хирний, та й мовчи, а з паном не рівняйся!* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 83).

Хіря, рі, ж. Болѣзнь. Употребл. лишь въ извѣстныхъ выраженіяхъ, напр. *Такий, як хіря.* Больной, имѣющий жалкій видъ. *Вернувся наш запорожець, як та хиряхиря, обідраний, облатаний, калікою в хату.* Шевч. 229. *Годіти, як хірі.* Сильно угождать. *Як тій боляці, як тій хирі громадою годили тому борцеві.* Шевч. 569. *На хірю. На бѣду. А кайзак на хірю та на тяжке лихо любенько та ти-*

хо і вкрав ту сокиру. Шевч. 436. *Матері їх хіря!* Ругательство. Шевч. 168.

Хірявий, а, е = Хирний. *Хирява баба, як хирява макітра.* Ном. № 14274. *Хирява шляхта знов усе догори ногами переверне.* Стор. М. Пр. 46.

Хирáчка, ви, ж. Болѣзнь. *Хирячка напала Катрю, треба лічити.* Полт.

Хист, ту, м. 1) Способность, дарованіе. *Чи ж з його хистом ото зробити.* Черк. у. *Не з моїм хистом було зробити те, чого бажав.* Стор. М. Пр. 33. *Тобі не хист. Ты не способенъ, не по твоїмъ способностямъ. Тобі не хист з Енеем битись.. ти, бачу, здатний бить собак.* Котл. Ев. V. 29. *Не до твогó хісту.* Не по твоїмъ способностямъ. 2) Ограда, защита. *Витрюга такий, що аж хист вириває з землі навкруг пасіки.* Лебед. у.

Хистіти, щу, стіш, гл. Защищать, прикрывать, припрятывать. Новомоск. у.

Хистітися, щуся, стішся, гл. Ограживаться, укрываться, прятаться, защищаться прикрытіємъ. *Вже як ні хиститись вовк або й лисиця, а розумніш від чоловіка не буде, — таки уб'є.* Канев. у.

Хисткі́й, а, е. 1) Колеблющийся, шаткий. *Бистрі річечки, ще й хисткії кладочки.* Грин. Ш. 496. *Вже ступила на хистку кладку.* Левид. I. 172. *Хисткий місточок.* Левид. I. 437. 2) Слабого здоровья. *Да вона в тебе скоро вмере. Бач яка хистка.* Г. Барв. 5. 3) Гибкій. *Тонкий да хисткий стан.* К. ЧР. 163. *Уродливий парубок, хисткий, як очеретина.* МВ. I. 4) Способный, умѣлый, ловкій. *Ну, вже й хисткий хлопець.* Канев. у. *Та скоро ж, та хистка, як та ластівка!* Г. Барв. 103.

Хістко, нар. Шатко. *От же й тепер він, бачця, той же, да ні: усе в його стало якось хистко.* К. ЧР. 318.

Хистóк, тка, м 1) Искусственный кусть, за котормъ охотникъ подкрадывается къ дичи. Козел. у. 2) Потайное мѣсто въ оградѣ пчельника, куда пасѣчникъ можетъ укрыться во время опасности.

Хисть, ті, ж. = Хист. К. ЧР. 128. *Запорозька хисть.* К. ЧР. 150. *Тѣфу на їх хисть, та й годі.* Шевч. 295.

Хитáння, ня, с. Шатаніе, качаніе.

Хитарь, ря, м Межа, граница. Шух. I. 73, 75.

Хитáти, таю, еш, гл. Шатать, качать. *Ой у полю билина, вітер нею хитає.* Чуб. V. 74. *Сиділа на лаві, хитаючи в*

обіймах недужу свою дитинку. МВ. II. 178. Хитати головою. Ой тихо, тихо Дунай воду хитає. Грин. III. 494.

Хита́тися, та́юся, в́ся, гл. Шататися, касатися, колебаться. Тільки одним одно хиталось зелене дерево в степу. Шевч. 437. Синє море хитається, білий заєць купається. Лубен. у.

Хитва́нний, а, е Шаткій. Хитванний пліт. Вх. Зн. 76.

Хитлі́вий, а, е Шаткій, неустойчивий. Желех.

Хитну́ти, ну́, не́ш, гл. Одн. в. отъ хитати. Качнуть, шатнуть. Хитнула головою. Левиц. Пов. 122.

Хитну́тися, ну́ся, не́шся, гл. Одн. в. отъ хитнутися. Качнутися. (Іде) і не хитнеться, як стрілка. Г. Барв. 293. Голівка хитнулася. Рудан. I. 32.

Хі́трий, а, е. 1) Хитрый. Хитрий, як лисиця. Ном. № 1252. 2) Замысловатый. От де, люде, наша слава, слава У́раїни! Без золота, без каменю, без хитрої мови. Шевч. 46. 3) Скорый, быстрый. Вх. Уг. 272, Ум. Хитре́нький.

Хі́трянк, ка, м. Хитрець. Ну й хитрик з тебе! Харьк.

Хитрі́ти, рі́ю, рі́ш, гл. = Хитрувати. Пан Турн тут на слизку попав! виляв, хитрив... Котл. Ея.

Хі́трість, рости, ж. Хитрость. А все то хитрость єсть жіноча, новинкою щоб підмануть. Котл. Ея.

Хі́тро, нар. 1) Хитро. Хочеться так, щоб хитро-мудро та невеликим коштом. Ном. № 3116. 2) Скоро, быстро. Вода хитро іде та вали б'є. Вх. Уг. 272. Ум. Хитре́нько.

Хитрбо́во, нар. Хитро, лукаво. А батько їй спокійненько та хитрово (каже) МВ. II. 82. ..

Хитромов́ний, а, е. Вигідський. Шкода слави твоєї, вродлива, красна країно! Шкода твого Парфеюка, шкода театрів твоїх, шкода Солонових прав, хитромовних річей Демосфена. О. 1861. I. 93.

Хі́трощі, щей и щів, ж. Хитрость, хитрия уловки. Ми силу маємо,—позич нам хитрощей. Чуб. II. 108. Ти, Соломоне, хитрий та мудрий: вийдеш сам хитрощами та мудрощами. Грин. I. 75. На хітрощах ходіти. Хитрить, лукавить. Вона уся на хитрощах ходе. Полт.

Хитрува́ти, рі́ю, еш, гл. Хитрить. Рудч. Ск. I. 188. (Лисиця) як там уже не хитрувала, да не могла узять те

м'ясо. Рудч. Ск. I. 21. Е, хитруй, не хитруй, а проти Бога не вихитруєш. Павлогор. у.

Хитру́ха, хи, ж. Хитрая жєнщина. Желех
Хиту́ні, хиту́сі хиту́сеньки, меж = Хитю.

Хить, меж., виражающее качанє, шатанє. Як човничок у морі: туди хить, туди хить! Г. Барв. 361.

Хитю, меж., виражающее качанє Ном., стр. 299, № 310 Хитю, хитю, малєє дитятко! Нп.

Хитю́чий, а, е. 1) = Хисткий 1. Се хитючий човен. Волч. у. 2) = Хисткий 3. Яка хитюча гілька. Нѣжин. у.

Хи-хи! меж, виражающее смѣхъ. Хи-хи-хи! зареготавсь о. Хведор. Левиц. I. 136.

Хихи, меж., виражающее смѣхъ, хихи! Я з хлопцями хихи, хихи! Нп. Ой ти старий: кати, кахи! я молода хихи, хихи! Маркев. 45

Хихі́чки, чов, ж. Хихиканье, пересмішки. І хихички—той же сміх. Ном. № 12644.

Хі́хіт, хоту, м. Смѣхъ, хихиканье. Уман. у. Вь иныхъ мѣстностяхъ лишь во мн. ч.: хіхоти Дриготи-дриготи, а завтра будуть хихоти-хихоти. Лебед. у.

Хихі́тня, ні, ж. Смѣхъ, хихиканье. См. Хихіт. Хихітню справляє. Смѣється. Константиногр. у.

Хихля́тий, а, е. 1) Пушистый. Хвіст у лиса хихлатий. Вх. Зн. 76. 2) Вѣтвистый. Хихлатє смеречє. Шух. I. 185.

Хихотáтися, ч́уся, чешся, гл. Хихикать, смѣяться. Щось за ним іззаду ніби тихочєся. ЕЗ. V. 212.

Хи́ць, меж. 1) Выражаетъ падєніє? А вона хиць мені на шию. 2) = Хап. Вх. Уг. 273.

Хи́цькій, а, е = Хисткий 1. На туйм Дунаю хицькії кладки. Чуб. III. 306.

Хі́шки, шок, ж. = Хихички. Хишка-ми-смішками одбувсь. Черк. у.

Хі́ба, нар. = Хиба. Хіба тобі кобили трохи? Рудч. Ск. I. 2.

Хід, хóду, м. 1) Ходъ, проходъ. Хід узенький та низький і дуже трудний. МВ. II. 73. 2) Нєствіє, движеніє впередъ. Нема́ йому́ ходу. Не можєть идти впередъ. О. 1862. IV. 85. Во мн. хóди—хожденіє. Минулися мої ходи через три городи: серце ж моє, дівчинонько, любитися годі. Грин. III. 223. Хід полонінський. Сопровождающийся обрядами и пѣснями выгонъ скота весной изъ сєль въ полоніни. Шух.

І. 195. *Ходу давати? Убѣгать Чого ж ти нас кидаєш? Куди ж ти так швидко ходу даєш та й не озирнешся?* Г. Барв. 208. 3) Сбытъ. *На паляниці нема ходу: люде бубликів та й бубликів.* Грин І. 78. 4) Походка. 5) Тим же хбдом. По прежньому. *Параска журилась тим же ходом, що спершу.* Г. Барв. 114. 6) У хід нлástи. Класть передь собою, по путі свого слѣдованія. *Клади сіно в ход.* Рк. Левиц. Ум. Хбденько, хбдонько. Сам він (молодий) за мною приїхав, за моїм ходеньком дрібненьким, за моїм личеньком біленьким. Лукаш. 150. *Не Марисин то ходонько, не Марисин голосонько, лиш Марисин рутян вінок.* АД. І. 306.

Хідка, ви, ж. ? Похожано, поброжано коло хідки—стежки. КС. 1883. ІХ. 221

Хідлі, лів, м. мн. Ходулі. Паничі учаться на хідлях ходити. Вх. Зн. 76.

Хіднік, ка, м. Дорожка, тропинка. Вх. Уг. 273.

Хідня, ні, ж 1) Хожденіє. *Давай ходить в горох!... Ходили і хіднею пшеницю й жито все так зм'яли та стовкли.* Г. Арт. (О. 1861. III. 90). *Яка тепер хідня! багно по коліна.* Черк. у. *Звісно хідня моя яка! як отак на негодь та вночі, то і в рів шелескш.* Екатериносл. у. 3) Походка. *Ну, та й хідня його наскудна.* Лебед. у.

Хімлушечка, ки, ж. Ум. оть хімлушка.

Хімлушка, ки, ж. ? Ум. Хімлушечка. *Захмилли хімлушечку, як у полі душечку. Сьому-тому хімлушечка, а Юрасю як душечка.* Мет. 209.

Хіп! мєж. Хвать! Мир. ХРВ. 321. *Він підкрався та хіп йї за хвіст, та й піймав.* Рудч. Ск. II. 10.

Хір, хоря, м.=Тхір. Вх. Зн. 76.

Хірт, хортá, м. Борзая собака. *Дріжить, як мокрий хірт, зубами, знай, цокоче.* Греб. 385.

Хірхільний, а, е. Плутуватий, хитрий. Желех.

Хісєн, снá, м.=Хосєн. Який мені з того хісєн? Імпол. у.

Хіснувати, ся, ную, ся, еш, ся, гл. Пользоваться.

Хіть, хоті и хіті, ж. Охота, желаніє. Були латинці дружні люде і воюватись мали хіть. Котл. Ен. IV. 60. *Сього дива—аби хіть.* Ном. № 7673. *Аби хіть були! от як уже немає хоті...* Ном.

№ 4975. *Хіті з вола, а сили з комаря* Ком. Пр. № 1233. *Хіть мати до нбго* Имѣть къ кому, склонность, влеченіє. *До кого ти хіть більшу маєш?* Полт.

Хіхи, хів, мн. Смѣхъ. Одно хіхи справляють! Лохв. у.

Хлак, ка, м Флагъ. *Приїзять у ті дикі степи, роблють три куріні і викидають три хлаки.* Грин. І. 190.

Хламати, маю, еш, гл. Съ жадностью ѣсть. *З хлівця прожогом вискочили невеличка свинка і кабанчик і давай похапцем хламати зерно.* Мир. ХРВ. 9.

Хламйда, ди, ж. Хламида. *Ходив він як чернець, у високій шапці, у чорній хламиді і підперізувався ремінним поясом.* Стор. II. 56.

Хламидник, ка, м. Босякъ. Полт. у.

Хламидниця, ці, ж Босячка. Кобел. у.

Хламїття, тя, с. Тряпье, лохмотья. *Хламїття позбірай, от буде дощ.*

Хланок, нку, м. Флангъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Хлань, ні, ж. 1)=Везодня. 2) Множество, огромное количество. *Хланею налітали.* Желех. *Вийв би хлань...* Фр. Пр 71.

Хлап, па, м. 1) Валеть (въ картахъ). КС. 1887. VI. 463. 2) Клапанъ (въ музыкальномъ инструментѣ, напр. въ лірі) Прил. у.

Хлебєснѹти, нѹ, нєш, гл. Хлебнуть, выпить. *Лице хмуре, чуб стовбуром—ознака, що Грицько вже хлебєснєв.* Мир. Пов. I. 131.

Хлебтáти, бчѹ, чєш, гл Хлебать, локать. „Чи не хоч, душко, чаю?“—спитая капитан, хлебчучи його з люлькою. Кв. Собака, хлебче воду. НВолын. у.

Хлезінь, ні, ж. Раст. Bunias orientalis. Шух І. 21.

Хлєпіт, поту, м. 1) Плєскъ, вспєски. 2) мн. Хлєпоти.=Грядá З Вх. Пч. II. 25

Хлєпотіти, почѹ, тїш, гл. Плєскать, вспєскиваться. *Хлєпоти... зовється місце. де ріка іде вузким коритом, а хвилі єї підскакують і хлєпотять.* Вх. Пч. II. 25.

Хлєптáти, пчѹ, чєш, гл.=Хлебтати. *Не поганє морє, що собаки хлєпчуть.* Ном. № 5210. *Та ж він хлєпче кров людськую, мов собака воду.* К. МБ. X. 12.

Хлінути, ну, нєш, гл. Хлынуть. *І хлинули сльози; дрібні, дрібні полилися* Шевч. 172.

Хлип! меж. 1) Выражаєть хлєбаніє. Яблучка кусь, а горілочки хлип. Мнж. 46. 2) Выражаєть всхлипываніє.

Хлипа́вєв, ки, ж. Кланавъ (въ музык. инструментъ). Харьк. г.

Хлипа́ння, ня, с. Всхлипываніє, плачъ. І хлипа́ння все розказати, і крих, і охання, і жаль. Котл. Ен. VI. 49.

Хлипа́ти, паю, еш и плю, плєш, гл. 1) Всхлипывать, плагать. Прийшла Вєнера іскривившись... і стала хлипати перед ним. Котл. Ен. I. 12. Петрунева нєнька слізюньками хлипає. КС. 1882. V. 363. 2) О сапогахъ. въ кат. попала вода: издавать при ходьбѣ звукъ отъ присутствія воды. На річку йшли чоботи,—рипали, а з річки йшли чоботи,—хлипали. Нп.

Хли́пи, пів, м. мн. Всхлипыванія, слєзы. Увірилась йому своїми хлипами.

Хли́пнути, ну, нєш, гл. Одв. в. отъ хлипати. Всхлипнуть.

Хли́пок, пєв, м.=Хлипа́вєв.

Хли́сє́ути, ну́, нєш, гл. Хлєбнуть. Левиц. Пов. 160. А деякі так так хлискули, що де упали, там заснули. Котл. Ен. Хлискнути... з горішка теї юшки. Грин. I. 280. Вже двірської полівки хлисну́в! Уже попробовав жити на барському дворѣ. Ном. № 1312.

Хли́ст, ту, м. 1) Щєлканіє бича. Їде віз без коліс, а батіг без хлисту. Ном., стр. 302, № 434. 2) Прутъ, хлысть. Ум. Хлистик. Жєвжикі обидва і голі—вашєці проше—як хлистики. Котл. Нп. 350.

Хли́ста́ти, щу́, щєш, гл. Хлєбать, питъ. Наварив юшки,—нєхай хлищать. Ном. № 3522 Та і горілочку хлистала. Котл. Ен. I. 11.

Хли́сь, меж. отъ гл. хлистати. Пуншу хлись! Котл. Ен. IV. 28.

Хли́ськати, каю, єш, гл. Плєскаць. Як филия, шо по Дніпру в негєду похожає, клєкєчє, рвєтьсє, сивим пилом хлиська. Сніп. 45.

Хлі́б, бє, м. 1) Хлѣбъ: въ полѣ на корню или печеный хлѣбъ. Чуб. VII. 444. Нам Бога не вчить, як хліб родить. Ном. № 35. Хто дав зуби, дасть і хліб до губи. Ном. № 76. Хліба напечєно, борщик зварений. Рудч. Ск. II. 33. 2) Вообще зароботокъ, средства къ существованію. Чи я пан, чи що, що ще захотів легкого хліба. Рудч. Ск. I. 5. От і поженились да й думают, у який хліб кинутись:

у столярі пуйти.—хліб треба купувать.—Пуйдемо у хлібороби, каже. Чуб. II. 15. Въ значєніи: недвижимыя владѣнія, жалуємыя на содержаніє кому-либо, употребл. во мн. ч.: хлібі. Вважаючи на жизнь благочестиву печерських іноків, ми простирали з престолу нашу руку милостиву і їм хліби духовні надавали. К. МБ II. 123. 3) Хліб-сіль. Хлѣбосольство, радушіє. Я по вашій хліба-соли прийшла до вас дітей доглядати, бо здавна знаю вас, а до кого инчого, то б зроду-віку не прийшла. 4)—старій. Раст. Sclerotiu clavus. Вх IIч II. 36. Ум. Хлѣбець, хлѣбчик, хлѣбчикок.

Хлі́бєня́, нєти, с Хлѣбець, небольшая коврижка хлѣба. Як виймєш хліб з печі, так розломи хлібєня. Грин. II. 25.

Хлі́бі́на, ни, ж. Одинъ хлѣбъ, коврига. Як печуть хліб, так виймають перву хлібину або книш і ламають. ХС III 56. Заробив дєсєть копійок, купив хлібину, приніс додому і ззіли утрьох. Грин. II. 258.

Хлі́бі́ти, блю́, биш, гл. 1) Снабжать хлѣбомъ, давать, посылать хлѣбъ. Хліби нам, Боже, щоб нам було гєжє. 2) Пачкать хлѣбомъ. Не хліби ножа. 3) Льстити, угождать. А він хлібить жінці. Могил. у.

Хлі́бі́вчє́, чє́ти, с. Родъ маленькой квашни. Вх. Лєм. 478.

Хлі́бний, а, є. 1) Хлѣбный. Кладє (коровай) на віко від хлібної діжї. МУЕ. III. 167. 2) Богатый хлѣбомъ, имѣющій много хлѣба. Там все народ хлібний. Змїєв. у. Хлібна країна. Староб. у. 3) Хлібна дочка. Незаконнорожденная дочь. Тільки Богу молитесь, відмолює грїх свій, що породила хлібну дочку.

Хлі́бодє́р, рє, м. Кормилецъ. (Шляхта) готова була за свого хлібодєра (магната) витягати з піхов гострі шаблі. Мир. ХРВ. 91.

Хлі́бодє́рник, кє, м.=Хлі́бодєр. Сагайдашний, наш батько, хлібодєрник і гетьман. К. ПС. 107.

Хлі́болє́кє, ки, м. Хлѣбникъ, хлѣбопекъ. Шейк.

Хлі́болє́кня, ні, ж. Пекарня. Черк. у.

Хлі́бороб́, бє, м. Землєдѣлецъ, хлѣбопашецъ. На Обрітення обертаються птиці до гнізда, хлібороби до плугів. Ном. № 523.

Хлі́боробі́ти, блю́, биш, гл. Занимать-

ся земледѣлемъ. Деякі чумакують, а більші хлібороблять. Харьк. г.

Хлібороббів, бова, во. Приналежачій земледѣлцу. Прийшов до трупу хліборобового. Грин. I. 187.

Хліборобка, ки, ж. Жінщина, занимаючися хлібопашествомъ.

Хліборобний, а, е. Пахатний (о землѣ). Хліборобна земля. Черк. у.

Хліборобник, ка, м == **Хлібороб.** Ум. Хліборобничок. Кому ж ти, косо, достанешся: чи школьнику, чи полковнику, чи прежнему хліборобничку, що в поле йде—не вмивається. Чуб. V. 580.

Хліборобство, ва, с. Земледѣліе, хлібопашество. Масюк любив хліборобство. Левит. Пов 193.

Хліборобський, а, е. Земледѣльчеській, хлібопашчеській.

Хлібосіль, соли, ж. Въ выраж.: бѣти, бѣвати у хлібосолі Водить компанію. Він тепер такий багатурь, що ніколи і у хлібосолі з нами не бува. Лебед. у.

Хлібѹсь, сѹ, м. Ласкательное отъ хліб. Святий хлібѹсь. Вх. Лем. 478.

Хлібчик, ка, м. 1) Ум. отъ хліб. 2) Родъ дѣтської гри. Ив. 55. 3)—чортів. Раст. Nonnea pulla DC. ЗЮЗО. I. 129, 177.

Хлібчикок, чка, м. Ум. отъ хліб.

Хліб'я, б'яти, с. == **Хлібеня.** Зосталося одно хліб'я,—на сьогодні стане. Лохв. у. Візьми пару хліб'ят на дорогу. Лохв. у.

Хлів, ва, м. Хлѣвъ, помѣщеніе для скота. Бджола з дупла, а свиня з хліва. Ном. № 13168. Моє діло теляче, найлося та і в хлів. Ном., № 13576. Ум. Хлівець, хлівчик, хлівчикок. Стоїть хлівець, повний овець. Ном., стр. 290, № 4.

Хлівина, ни, ж. Небольшой хлѣвъ. Ум. Хлівінка.

Хлівище, ща, м. Ув. отъ хлів.

Хлівчик, ка, хлівчикок, чка, м. Ум. отъ хлів.

Хло. Сокращ. изъ хлопче. См. Хлопець. А котрим ти конем ідеши, хло?—А котрим же їхав би? рижим. Федьк.

Хлобню. Звательный падежъ вмѣсто хлопче, слово ласкательное. А як же ми, хлопню мій, бурлакуючи, справимось? Коли б ти знайшов собі дівчину та одруживсь. Г. Барв. 191.

Хлоп, па, м. 1). Мужикъ, мужчина. Хлоп—як дуб. Ном. № 8617. 2) Крестьянинъ, мужикъ. Пан на троні, а хлоп

на ослоні. Ном. № 1146. Коли б не хлоп, не віл—не було б панів. Ном. № 1142. Ув. Хлопiще.

Хлопiак, кiа, м. == **Хлопець.** Стрiлець, кулачник і рубака і дужий був з його хлопака. Котл. Ев.

Хлопан, на, м. Валеть (въ картахъ). Не чванься дуже, бо я зараз прикрию хлопаном. Богодух. у.

Хлопець, пця, м. 1) Мальчикъ. П'ятеро діток Бог дав: дві дівчини і три хлопці. МВ. I. 9. 2) Подростокъ, юноша, молодой человекъ, парень; мн.: ребята. КС. 1887. VIII. 767. З Богом—не з хлопцем жартувати. Ном. Еней був парубок моторний, і хлопець хотъ куди козак. Котл. Ев. I. 5. Дівчата ж із хлопцями начали гулять. Рудч. Ск. II. 157. У ліс, хлопці! Шевч. 173. Хлопці-риболовці, удалі молодці, ви закиньте сітку через синє море. Чуб. V. 28. 3) Ученикъ у ремесленника. Вас. 210. 4) мн. Хлопці. Родъ пантомины съ куклами и музыкой; устраивается дѣвухами на рождественскихъ святкахъ. О. 1862. IV. 87. 5) Подпорка въ дышлѣ у воловього воза. 6) Штативъ, подставка для веретена въ видѣ четырехугольной рамки, когда съ веретена сматываютъ на клубокъ нитки. Ум. Хлопчик, хлопчикок. В його двое дітей зосталося: хлопчик і дівчинка. Рудч. Ск. II. 67. См. Хлобню.

Хлопнати, плю, пиш, гл.—**дух.** Захватывать духъ. Квітки пахнуть, аж хлопнить дух. Нѣжин. у.

Хлопiще, ща, м. Ув. отъ хлоп. Мужичище-хлопище хан за притику з вія. Гн. II. 168.

Хлопiйко, ка, м. То-же, что и хлопець 2. За кого ж я піду, молоденька? А чи за старого, а чи за малого, а чи за хлопiйка молодого? Мнл. 83.

Хлопiт, поту, м. и пр. == **Хлопiт** и пр. Голові хлопiт, а бiді весiлля. Ном. № 2215.

Хлопко, ка, м. Мальчикъ, юноша. Деся узався хлопко, а хлопко маленький, під ним кониченько, коник вороненький. Чуб. V. 1071. Ой запрягай, хлопку, коня вороного, да поїдем вінчатися до попа чужого. Чуб. V. 283.

Хлопкувати, кую, еш, гл. Служить. Ой не схотів же ти мені, хлопку, хлопкувати, і будеш же ти панам ляхам стадо напувати. Мет. 403.

Хлопнути, ну, неш, гл. Выпить зал-

помъ, выпить. Хлопнула чарку за одним махом до дна. Левиц. Пов. 211. Купила горілки... сама напилась і кучеру дала, і він хлопнув добре. Чуб. II. 30.

Хлопотати, чу́, чеш, гл. и пр.=Блопотати и пр.

Хло́пство, ва, с. Простой народъ, мужики, мужичье. Не нам, шляхто моя вірна, від хлопства втікати! К. Досв. 186.

Хло́пський, а, е. Простой, мужичій. Груба хлопська тварж. Стор. М. Пр. 79.

Хлопта́ти, пчу́, чеш, гл.=Хлептати. Бігло три пси: один білий, другий червоний, третій чорний. Білий біжить більма зобати, червоний крови хлопта-ти. Мнж. 150.

Хлопцюва́ти, цюю, еш, гл. Быть въ отроческомъ возрастѣ. быть мальчикомъ. Тут він хлопцював, тут виріс і молодиком став. (Стрижев.). Як я ще хлопцював. О. 1862. IX. 63.

Хлопцю́га, ги, м. Ув. отъ хлопецъ. Я наймит у неї, хлопцюга прибудний. Петренко (Южнор. сб. 33). Ну, вставай, хлопцюго! Млак. 77.

Хлопча́, ча́ти, с. Маленькій мальчикъ. См. Хлоп'я. Ум. Хлопча́тко. Рoste те хлопчатко. Морд. Пл. 13.

Хлопча́к, ка́, м.=Хлопець. Канев. у.

Хлопче́ня́, ня́ти, с.=Хлопча. Ходить лишень ближче, хлопчєнята, я по яблучку вам дам. МВ. (О 1862. Ш. 69). Ум. Хлопчєня́тко.

Хлопчи́к, ка, м. 1) Ум. отъ хлопецъ. 2) Подставка въ дышлѣ воловього воза (війї), чтобы оно не могло совсѣмъ опуститься на землю. Рудч. Чп. 250. 3) У гребенщиковъ: палка съ нарѣзками, поддерживающая роговую пластинку на верстахъ во время строганія. Вас. 164.

Хлопчи́на, ни, м.=Хлопецъ. Паллант, любесенький хлопчина, скріпивсь, стоить як твердий дуб. Котл. Ев. VI. 28. Ум. Хлопчи́нка, хлопчи́ночка. Мил. 152. Ой де ж ти будеш ночувати, хлопчино, хлопчиночко? Чуб. V. 94.

Хлопчи́чок, че́ка, м. Ум. отъ хлопецъ.

Хлоп'я́, я́ти, с. Маленькій мальчикъ; мн.: ребята. Се й мале хлоп'я знає. МВ. I. 107. Тепер,—от як там п'ять або шість год хлоп'яті, вже воно й у штанцях. Рудч. Ск. А нуте, хлоп'ята, на байдаки! Море грає, ходім погуляти. Шевч. 49. Ум. Хлоп'я́тко, хлоп'я́точко. Па-

се ягнята мале хлоп'яточко в стерні. Шевч. 553.

Хлоп'я́чий, а, е. Принадлежащій, относящійся къ мальчикамъ, ребяческій, мальчишескій. Чуб. I. 117. Хусточка в його, що з кишені виймав, то не хлоп'яча, а притьмом дівоча. Кв. По хлоп'ячі. Какъ мальчикъ, какъ мальчика. Як її одягали, як постригали по хлоп'ячі, вона не пручалась, нічого не казала, тільки що плакала. Кв.

Хло́ста, ти, ж. Порка, наказаніе розгами. Ном. № 3862. Положивши, дайте добру хлосту, поки верне дощі та роси, що, знаю, в неї на мисниках та на плуцях. Кв. Хло́сти да́ти. Выпороть, - а за́тъмъ вообще отколоти́тъ. Гей дамо ляхам, а превражм синам превеликую хлосту. АД. II. 66.

Хлуді́на, ни, ж. Хворостина, лозина, пруть. Мнж. 193. Аж мій милий іде, як та буря гуде, і хлудину волоче таку суковату та на мою білу спину та пенякувату. Нп. Ум. Хлуді́нка.

Хльобта́ти, бчу́, чеш, гл.=Хлебтати. Юшечку хльобтати. Грин. III. 487.

Хльоп! меж., выражающее ударъ. А він бабу хльоп в писок. См. Хляп.

Хльопта́ти, пчу́, чеш, гл.=Хльобтати. Собаки хльопчуть воду. Харьк. г. Поміі хльоптали. Мил. Св. 49. Грин. III. 545.

Хльбра, ри, ж.=Хлоста. Панам, підпанкам і слугам давали в пеклі добру хльору. Котл. Ев. III. 41.

Хльорка, ки, ж. Проститутка. Ном. № 723. З обстриженими головами, з підрізаними пелечами, стояли хльорки наголо. Котл. Ев. III. 29.

Хльос, меж., выражающее стеганіе пруткомъ, кнутомъ. Верба хльос, бий до слюз. Ном. № 348.

Хльостати, таю, еш, гл. Стегать. Антосьо хльостав різкою на городі. Св. I. 138.

Хльость! меж.=Хльос. Чуб. II. 575.

Хлюді́на, ни, ж.=Хлудина.

Хлюну́ти, ну́, вѣш, гл. Хлынуть. Вода так і хлюне тобі у вічі.

Хлюп, меж., выражающее плескъ воды, паденіе въ воду. Жяба на березі сиділа та хлюп у воду. Драг. 366.

Хлю́пання, ня, с. Плесканіе.

Хлю́пати, паю, еш, гл. Плескать, расплескивать жидкость.

Хлю́патися, паюся, вѣся, гл. Плес

катся. Несла дйницю в руках, і молоко хлюпалось. Чуб. I. 199.

Хлюпій, пія, м. Часто разливаючий, расплескиваючий воду. Хлюпала б тебе лиха година! Усе б тіки умивавсь та розхлюпував воду. От злидень, от хлюпій! Старобільськ. у.

Хлюпнути, ну, неш, гл. Одн. в. отхлюпати. Плеснуть. Водой йде—не хлюпне. Ном., стр. 291, № 24.

Хлюпнутися, нуся, нешся, гл. Одн. в. отхлюпатися. Чай хлюпнувся і розлився. Левиц. Пов. 62.

Хлюпостатися, щуся, щешся, гл. Плескаться въ водѣ. Ном. № 12632. Тече вода із-за гаю та попід горою; хлюпоцуться качаточка поміж осокою. Шевч. 226. На річеньці та на дощечці, там дівчина хлюпоцеться, умивається. Чуб. V. 1158.

Хлюпостіти, щу, стіш, гл.—**Хлюпотіти.** Щось хлюпостить постоломи, чвняка щось по грязі. Г. Барв. 189.

Хлюпотіти, чу, чеш, гл. Плескаться. Хлюпотить вода. Черк. у. Дош хлюпотить Харьк. у.

Хлюснути, ну, неш, гл. Плеснуть. Лісом йде—не трісне, водою йде—не хлюсне. Ном., стр. 291, № 24.

Хлюст, та, м. 1) Родъ карточной игры. В хлюста, в пари, в візка іграли. Котл. Ен. I. 23. Хлюстом называется въ этой игрѣ, если у кого-либо изъ играющихъ окажется три карты одной масти или три козыря, или три хвѣлки, или три туза, или двѣ карты одной масти и хвѣлка. КС. 1887. VI. 470. 2) Брати хлюст. Въ карточной игрѣ въ хвиль имѣть у себя козырную даму, называемую также хвиль. КС. 1887. VI. 468.

Хлющ, ща, м. хлюща, щі, ж. Струя дождя? Мокрий як хлющ. Ном. № 13162. Одно те, що втомилась, а друге—змокла як хлюща, так з неї і тече. Кв.

Хлющити, шу, шиш, гл. Стекаться? Ото обмочило тебе дощем, аж хлющить.

Хляга, ги, ж. Слякоть, дождливая погода. Мвж. 193. Як його іхати, як отака хляга буде? Канев. у. Під дощ, під шквирю, хлягу. Мкр. Г. 51.

Хлягоза, зи, ж.—**Хляга.** Мирг. у. Слов. Д. Эваря.

Хлягозіти, зіть, гл. безл. Быть слякоти. Лубен. у. Мирг. у.

Хляда, ди, ж.—**Хляга.** Чуб. VII. 576.

Хлядрівка, ки, ж. Узоры, выдѣлываемые гончарами на глиняной посудѣ. Канев. у.

Хлядрувати, рую, еш, гл. Расписывать узорами глиняную посуду. Тра хлядрувати миски. Канев. у.

Хляжниця, ці, ж. Потаскуха. Харьк. у.

Хляка, ки, ж.—**Хляга.** Що ти будеш на ліжку лежати, а я буду на хляці стояти. Лукаш. 71.

Хлякн, ків, м. мн. 1) Рубды (часть желудка жвачного, гдѣ переваривается пища; желудокъ съ кишками (животного). Як будуть мене різати, так ти проси-ся хляки мить. ЗОЮР. II. 24. 2)—**Міздря** Вас. 453, 157.

Хлянути, ну, неш, гл. 1)—**Хляти** Бє... аж рука хляне. Гн. I. 89. 2) Литься. А вода хляне та й хляне. Черк. у 3) Хлынуть. З Василя кров так і хлянула, О. 1861. X. 38.

Хляп! меж. Хлоп! Также выражаетъ ударъ. Хляп по пиці одного й другого. ЕЗ. V. 201.

Хляпати, паю, еш, гл. 1) Хлопать. Скільки не хляпав, пановка не спалила. Чуб. I. 154. Кінські підкови хляпали Мир. ХРВ. 301. 2) Хлестать. Стъонжечка ходила ходора 'д вітру, хляпала мене по лицю. Г. Барв. 21. 3) Падать (о чемъ-либо мокромъ). Сніг хляне. Вх. Уг. 273.

Хляпнути, ну, неш, гл. Одн. в. отхляпати. Хлопнуть. Дверима хляпнула. Г. Барв. 217. Руками хляпнуть. Полт. г.

Хлястор, ра, м. Тряпка, въ которую заворачиваютъ пулю для винтовки.

Хлясь! меж. выражающее стеганіе внутомъ. Коней хлясь да хлясь.

Хляти, хляну, неш, гл. 1) Ослабѣвать, обезсилѣвать. І враже так товкли насіння, що у Рутульців хляв і дух. Котл. Ен. V. 64. 2) Упасть въ безиліи. А він лиш хляв на мене, як той явір підтятий. Федьк.

Хлятьба, би, ж. Мокрота. Оце знов кров'яна хлятьба повалила і душить мене, не дає одкашлятись.

Хлящем, нар. Въ безпорядкѣ. Кинув хазяйство хлящем. Кіев. у.

Хм! меж. Гм! Полт. г.

Хмара, ри, ж. 1) Туча, облако. Це, що ми бачим над собою сине, до це ще не небо, а це оболочки; а те, що ходить попід оболочками, до то хмара. Чуб. I. 2. Смутно мені та сулино мені, мов я в чорну хмару ввійшла. МВ. I. 89. 2) Множество,

масса. *Хмарою йдуть люде*. Ном. № 7678. 3) *Заходити в хмару*. Фантазировать. 4) *Хмарою перейти*. Пройти безслідно. *Не журились: хмарою перейде, та й край*. Волч. у. Ум. *Хмарна, хмарочка, хмароньна*. *За сонцем хмаронька пливе*. Шевч. 445. *Ясні зірочки—то світилочки, чорні хмарочки, до то свашечки*. Мет. 19.

Хмаріна, ни, ж. Туча. *Сизенькі хмарини.... по небу простяглися*. О. 1862. VIII. 17. *Зацвів козак рожиною, дівка калиною, розійшлися вони чорною хмариною*. Чуб. V. 283. Ум. *Хмаріна, хмаріночка*. *Сіяло сонце в небесах, а ні хмариночки*. Шевч. 100.

Хмарити, рить, хмаритися, риться, гл. безл. Покриватися тучами. *Ой хмариться, туманиться став дощ накрапати*. Нп. *Небо хмариться*. Бв. Мт. XVI. 3. *Куриться, хмариться,—дощ буде*. Грин. III. 384. *Шуткують, а у мене в душі хмариться*. Ком. Пр. № 435. *Дивиться, мов би хмарить*. Смотрить сумрачно, мрачно. Кролев. у.

Хмарка, ки, ж. Ум. отъ хмара.

Хмарний, а, б. Облачный, пасмурный, сумрачный. *Хмарний день*. *Хмарна осінь*. Левиц. I. 45. *Лице було хмарне, темне й сумне, як північне небо*. Левиц. Пов. 6. Ум. *Хмарненький, хмарнєсенький*. Чуб. V. 890.

Хмарник, ка, м Колдунъ, управляющий тучами. МУЕ. III. 53.

Хмарно, нар. Облачно, пасмурно, сумрачно. *Хмарно на дворі*. *Літечко моє святе минуло хмарно*. Шевч. 584. *Не дивись так хмарно*. Шевч. 299. Ум. *Хмарненько, хмарнєсенько*. *Ой ясненько сонце сходить, хмарненько заходить*. Чуб. V. 320.

Хмаровий, а, б. Образующийся изъ тучи. *Хмарові капельки*. Дещо.

Хмаронька, хмарочка, ки, ж. Ум. отъ хмарка.

Хмелик, ка, м. 1) Ум. отъ хміль. *З тебе, хмелику, все эле і все лихе*. Ком. Пр. № 893. 2) Родъ узора въ вышивкѣ. Г. Барв. 216. Существуетъ нѣсколько разновидностей: хмелик рожєвий,—коло шнурочна,—на гіллячках ягідіама,—чорнобривцями,—лапками,—петрушкою,—молотбчками. Чуб. VII. 427. 3)—польовий. Раст. *Trifolium agrarium* L. ЗЮЗО. I. 139.

Хмелина, ни, ж. 1) Одно растение хмеля. *Як хмелині вгору витися*. Мет. 79. 2) Раст. *Cuscuta*. Вх. Зн. 76. Ум.

Хмелінка, хмеліноньна, хмеліночка. Чуб. V. 280.

Хмеліти, лю, ліш, гл. Заправлять хмелемъ. *Загадав Іван ся женити, з м'якин пиво варити, кропивою хмелити, а глиною дріжджити*. Рк. Макс.

Хмель, лю, м.=Хміль.

Хмельний, а, б. Опьяняющий, хмельной. *Молода брага хмельна*. Ном. № 8718.

Хмельник, ка, м. Мѣсто, гдѣ растетъ хмель. Желех.

Хмельничання, на, м. Козакъ изъ войска Б. Хмельницкаго. К. Дз. 27.

Хмельниччина и хмельнищина, ни, ж. Эпоха Б. Хмельницкаго. ЗОЮР. I. 97.

Хмельбвий, а, в. Сдѣланный, состоящий изъ хмеля.

Хмерєччя, чя, с. 1) Вѣтви, отрубленные съ дерева. НВолын. у. 2) Чаша лѣсная. Поп. 226.

Хмиз, ву, м. 1) Прутья, мелкій уворость, мелкія, тонкія вѣтви, уже отдѣленные отъ дерева. *Затріщав хмиз під ногами*. Стор. М. Пр. 112. *Закидана доріженька хмизом*. Мет. 282. 2) Мелкая лѣсная заросль. *Заросла дороженька хмизом*. Лукаш 71. *Хмизом, низом, попід вербами*. Ном. № 8793. Ум. *Хмизби*. *Нарубали хмизку та заплели хижку, та загнали овечечку-стрижку*. Мил. 42.

Хмизіна, ни, ж. Одинъ пруть изъ хмізу, а иногда то-же, что и хмиз. *„Ой не ходи ж, козаченьку, низом, бо закидаю доріженьку хмизом“*.—*А я ж тую хмизину одкину, таки тебе дівчину покину*. Чуб. V. 389. Ум. *Хмизінка*.

Хмізний, а, в. Изъ хмизу.

Хмизняк, ка, м. Мелкій кустарникъ, то же, что и хмиз 2.

Хмизувати, зую, еш, гл. 1) Бить прутьемъ. *Хмизує добре*. 2) Покривать хмізомъ.

Хмікати, каю, еш, гл. Произносить хм. Полт. г.

Хмілевий, а, б.=Хмелевий. Чуб. I. 70.

Хміль, хмѣлю, гл. 1) Хмель, *Humulus lupulus* L. ЗЮЗО. I. 125. *Чи не той то хміль, що коло тичин в'ється?* Макс. (1834), 96. *Хмѣлем зарості*. Быть заброшеннымъ. *Було ремесло, та хмелем заросло*. Ном. № 10412. 2) Хмель, опьяняющий напитокъ. *Хміль—не вода: чоловікові біда*. Ном. № 11454. 3) Родъ узора въ вышивкѣ. *На образах рушники, шиті орлами та хмелем*. Левиц. I. 27. Также узоръ въ вышивкѣ: хміль головатий. Чуб. VII. 427. 4)—болябтаний. Раст. *Humulus lupulus* L.

ЗЮЗО. I: 176. 5) *род. п. хмѣля*. Сказочный царь древнѣйшихъ временъ. *Жили за царя Хмеля, як була людей жменя, чоловік та жінка*. Грин. II. 278. Ум. Хмѣлин.

Хму! *меж.* = **Хм!** Драг. 217.

Хмұравнй, а, е. Хмурный. Угор.

Хмұрий, а, е = **Хмурній**. Обличчя збіліле *хмурѣ*. МВ. (О. 1862. I. 88). *І пішов до неї плачучи хмурий та невеселий*. Рудч. Ск. II. 118.

Хмұритися, рюся, ришся, гл. Хмуриться, дѣлаться мрачнымъ, сердитымъ, недовольнымъ. *Не хмурься та послухай, та роби так, як я тобі скажу*. Шевч. 300.

Хмурній, а, ё. 1) Пасмурный. Хмурний день сьогодні. Черниг. г. 2) Мрачный, угрюмый, грустный. *Чого ж ти, мила, така і вдень, і вночі хмурная?* Чуб. V. 690. *Чого хмурні очка смутні?* Грин. III. 163. *Хмурний віл чогось уже днів зо три ходє*. Черк. у. Ум. Хмурненький, хмурнєсенький. Грин. III. 97.

Хмұрно, нар. 1) = **Хмарно**. Грин. III. 191. *Зраня було хмурно*. Каменец. у. 2) Печально, грустно. Ум. Хмурненько, хмурнєсенько. *Тобі буде все хмурненько, а мені веселенько*. Грин. III. 308.

Хмуровѣкий и хмуроѣкий, а, е. Стъ угрюмо смотрящими глазами, т. е. угрюмый, сердитый. Вх. Зн. 76. Желех.

Хнұпити, плю, пиш, гл. — **гблову**. Опустать голову. Черк. у.

Хнұпитися, плюся, пишся, гл. Опустать голову. Черк. у.

Хнұра, ри, об, хнұрѣб, кá, м. Угрюмый, ворчливый человекъ. Вх. Зн. 76.

Хнұруватий, а, е. Угрюмый, ворчливый. Вх. Зн. 76.

Хобза, зи, ж. Раст. *Sambucus ebulus*. Шух. I. 22.

Хобот, та, м. 1) Рыболовный снарядъ, плетевый изъ лозы. Вх. Пч. II. 24. 2) Хо-холь, хохолокъ. Ум. **Хобѣтик**. *Джаворонок мат на голові хобѣтик*. Вх. Уг. 273.

Хов, ву, м. Воспитаніе, выкормъ. *Сей жінъ свого хову*. НВолын. у.

Хованецъ, нця, м. 1) Прятущійся. НВолын. у. 2) Воспитанникъ, пріемный сынъ, вскормленникъ. Вх. Лем. 478. 3) Домовой, чортъ. Угор. Гн. I. 213.

Хований, а, е. 1) Прятанный. 2) Вскормленный, ручной. *Вовк хований, приятель перепрошений, син прибраний, а жид хрещений, — то все непевні*. Ном. № 8101.

Хованиця, ці, Воспитанница, вскорм-ленница, пріемная дочь. Вх. Лем. 478.

Хованка, ки, ж. 1) Спрятъ. *У мене добра хованка єсть, — заховаю, то ніхто не знайде*. НВолын. у.

Ховання, ня, с. 1) Прятаніе. К. ЦН. 174. 2) Сохраненіе, сбереженіе. 3) Погребеніе, похороны. 4) Ховання. Воспитаніе. *Цє лошиця свого ховання*. НВолын. у. *Худоба свого ховання*. Ном. № 10194.

Ховати, вáю, єш, гл. 1) Прятать. *Де тій гроші, що ти служив? де ти їх ховає?* Рудч. Ск. II. 154. *Що-дня він мед тягав та в берлозі ховав*. Гліб. 2) Беречь, хранить. *А ви Україну ховайте*. Шевч. 159. **Ховай Боже!** Сохрани Богъ. Ном. № 5141. 3) Хоронить, погребать. *Хведора Безрідного ховали, в семин'ядні пицалі гремали, у суремки жалібно вигравали*. Макс. *Ховав піп, ховав дяк і паламарище*. Нп. 4) Выкармливать, воспитывать.

Ховатися, вáюся, єшся, гл. 1) Прятаться. *Лисиця від дощу під борону ховалась, — не всяка, казала капля капне*. Ном. *Чи сам од кого ховаєшся, чи кого шукаєш?* Рудч. Ск. I. 105. 2) Выкармливаться. *Худоба буде добре ховатися*. ЕЗ. V. 188.

Ховзаниця, ці, ж. = **Ковзалка**. Вх. Зн. 65.

Ховзати, заю, єш, гл. Скользить. *Щоб коні не ховзали, бо мокро, то тра підкувати*. Каменец. у.

Ховзатися, заюся, єшся, гл. = **Ковзатися**. Вх. Зн. 65.

Ховзавиця, ці, ж. Гололедица. Вх. Лем. 479.

Ховзкий, а, ё. 1) Скользкій. *Намокли, та й ховзкі стали*. Каменец. у. 2) Ховзкий на языкъ. Болтливый, несдержанный. Каменец. у.

Ховпáє, кá, м. Шапка барашковая. *Так на нím ховпак мугтит, як золото ряхтит*. Гол. IV. 438.

Ховрах, хá, м. Сусликъ. *Вовки, лисиці з ховрахи, зайці дурні, шкодливий тхір, і ще там деяких чимало безпешно в лісі панувало*. Гліб. Ум. **Ховрашѣк**. *По над шляхом ширицею ховрашки гуляють*. Шевч. 77.

Ховстáти, тáю, єш, гл. Стегать, хлестать. *Кінську голову на дорозі найдеш, — ховстай та бий*. Ном. № 10236.

Ховувати, вую, єш, гл. Воспитывать, вскармливать. Вх. Лем. 478.

І. Хóда, ди, ж. Въ загадкѣ: свинья. *Виса (=яблуко) висить, хода ходить,*

виса впала, хода ззіла. Ном., стр. 294, № 120.

II. Хода, нар. Убѣгать, уходитъ скорѣй, давай, Богъ, ноги. Чорт баче, що йда, та хода. Грин. II. 87. Вона за ним, він хода, біжить. Мнж. 149.

Ходá, дй, ж. 1) Шагъ, ходъ. Як іти доброю ходою, то воно й недалеко здається. Кобел. у. Ішов він... тихою ходою. Мир. ХРВ. 8. Ідуть собі за ним тихенькою ходою. Грин. II. 292. Їхати ходбю. Ъхати шагомъ. Замок, зажурився, поїхав ходою. Шевч. 176. 2) Походка, поступь. Старости гукнули: „а подай нам, дівонько, води, побачимо твоєї ходи“. Г. Барв. 257. Гарна у коня хода. НВолын. у.

Ходак, ка, м. 1) Ходокъ. Ходак добрий, до обід буде в Харькові. Харьк. у. Який з мене тепер ходак? Лебед. у. 2) Ходатай, повѣренный. Аванъев. у. 3) Мальчикъ, мальчуганъ. Вх. Лем. 478. 4) Обувь: а) = Постіл. Гол. Од. 75. б) = Личак. Гол. Од. 32. Не лупне так ходак, як чобіт. Ном. № 1414. Жеби пес робив, то б і в ходаках ходив. Ном. № 7063. 5) Ходуля. Вх. Уг. 273. См. Ходлі. Ум. Ходачбн. Kolb. I. 41. Фр. Пр. 82.

Ходенько, ка, м. Ум. огъ хід.

Ходжай, джая, м. Ходокъ. З його ходжай не дуже добрий. Борз. у.

Ходілиці, лиць, ж. мн. = Хідлі Желех.

Ходільниці, ниць, ж. мн = Хідлі = Ходилиці. Вх. Зн. 76.

Ходіни, дин, ж. мн Ходьба, хождение. Кому родини, а мені ходини. Ком. Пр. № 579. Та мені сьогодні ходини: треба грошей шукати. Лебед. у.

Ходіти, джѹ, диш, гл. 1) Ходить. Не ходи, козаче, по над берегами, не суши дівчини чорними бровами. Нп. Ході, ходім, ходіть! Иди, поїдемъ, поїдемте! Біжи лишень сюди, Марусечко, до нас! Ходи, не соромся! МВ. I. 17. Ходім по-вінчаймось, моє серденьтко. Мет 27. Ъздить въ дорогу. Та вдарили зразу у великий дзвін: се ж по тому чумакові, що ходив на Дін. Рудч. Чп. 157. Плавать по водѣ. Од гатки до гатки ходить по Росі важкий порон на товстій кодолі. Левиц. I. 94. Вообще двигаться (о снарядахъ, машинахъ). Ходить у ставках спідній навій. Шух. I, 255. 2) Находиться, пребывать. У тяжкому недужі ви ходите. К. ЧР. 194. 3) — в чому. Быть одѣтымъ какъ; одѣваться какъ. Ходимо в латаній одежі. Левиц. I. 101. 4) — коло

чбго. Заботиться о чемъ, ухаживать за чѣмъ. У нас не знають, як лучче доглядати худобу, ходити коло неї не вміють. Дещо. У нас, сину, нема коло чого й ходити, нам самим нічого їсти. Гриня: II. 72. Хиба ти мужичка, чи що, що б коло свиней ходити. Св. Л. 11. 5) — дитиною. Быть беременной. Борз. у. Я тоді оцією дівчиною ходила. Черн. у. Ні однією дитиною не було їй так важко ходити. Грин. II. 8. А я другою дівчиною ходила, третього дня і знайшла. Г. Барв. 284. 6) — до вітру. Испражняться. Лебед. у. 7) — нависом біля кбго Неотступно ходить за кбмъ. НВолын. у. 8) — під обухом. Находиться подъ страхомъ за свою участь. НВолын. у. 9) — по правді. Поступать правдиво, служить правдой. Я кождому було по правді хожу. Федьк. 10) — своїм рббом. Дѣйствовать, поступать по своему, самостоятельно. См. еще роб. 11) — у тяжі. Быть беременной. Жінка тоді у тяжі ходила. Канев. у. 12) — хдором. Дрожать, быть въ движеніи, волноваться. Плечі й груди аж хдором ходять Левиц. I. 133. Од гучних мазурок ходять хдором палати. К. Досв. 22. Перед паном Хведором ходить жид хдором, і задком, і передком перед паном Хведірко. Шевч. 138. Дивись, як хдором заходив, мов опарений. Полт. г. Ум. Ходітоньки, ходіні, ходісі, ходісеньки. Мої любі вечерниченьки! вже ж бб ми на вас не ходітоньки, з панянками не дружитоньки. О. 1862. IV. 4. (Нп.).

Ходільниє, ка, м. Ходокъ.

Ходільниця, ці, ж. Ходокъ (о жєнщинѣ) Така вже з мене старої ходільниця. Черк. у.

Ходіння, ня, с. Хождение. Черк. у.

Ходѣв, би, ж. 1) Путь. Ночуй з нами прочанами.... а завтра, як на світ благословиться—і у ходку. Морд. Пл. 25. 2) Переходъ. Як піду, то в одну ходку дійду до Харькова, бо ніколи спочивати. Змієв. у. 3) Партія, группа, обозъ. А що ходка чумаків не одна наверталась на очі, то втішно мені було добре слово почути: Магай-бі! МВ. I. 4) Хбдною. Шагомъ. Ми скрізь ходкою їхали. Борз. у.

Ходніє, ка, м. 1) Ходъ. У овечих воріт є купальня з п'ятьма ходниками. Св. I. V. 2. 2) Родъ ковра. Kolb. I. 69.

Ходня, ні, ж. = Хідня. І доки ще ця ходня буде? Спати пора. Харьк.

Ходовий, а, б. 1) Попутный (о вітрѣ). Мвж. 148. 2)—ва риба=Ходовик. В Лимані (Дніпровому) риба ходова підходить туди з моря. Черк. у.

Ходовик, ка, м. Рыба, идущая вверх по річкѣ метать икру. Поп. 97.

Ходовитий, а, е. Имѣющий хорошій шагъ, поступь. Ходовитий кінь. Міус. окр.

Ходоман, на, м. Название горшка въ загадкѣ: Ходив, ходив ходоман, усіх дітей годував, як упав, так пропав—ніхто його не сховав. Ном., стр. 301.

Ходонько, ка, ж. Ум. отъ хід.

Ходора и ходором, нар. Ходнемъ. Ходором ходити. Трястись. Як пустились танцювати, хата ходором ходить. Г. Барв. 340. Чарка й пляшка на столі ходором ходять, бо діти вовтузяться в хаті. См. еще ходити 12.

Ходун, на, ходунай, наю, м.=Ходоман. Ходун, ходунай, весь мир годував: впав, пропав, ніхто й костей не поховав. Ном., стр. 301.

Ходуні, ходусі, гл. Дѣтск. ходитъ. Ум. Ходусеньки. А в ніженьки ходусеньки, а в рученьки ладусеньки. Мет. 2.

Ходушка, ки, ж. Снарядъ, въ которомъ приучаютъ дѣтей ходитъ. Рк. Левиц.

Ходьба, би, ж. Ходьба. Рук не чула, несучи дитину, ноги дуже боліли од ходьби. Кв.

Ходяка, ки, ж. Въ загадкѣ: свинья. Стоить стояка (=дуб), на стояці висіака (=жолудь), під стоякою ходить ходяка, у стояки просе ходяка висіаки. ХС. III. 65.

Ходячий, а, е. 1) Ходящій. 2) Бродячий, не осѣдлый, находящійся постоянно въ движеніи. Чумаки—народ ходячий. Вольному воля, а ходячому путь. 3) О больномъ: не лежавшій, на ногахъ находившійся во время болѣзни. Ота жінка ходяча вмерла. НВолын. у. У нас увесь такий рід, що ходячий мре.

Хожай, жай, м. Мѣшокъ или котомка, которую торговцы-разносчики (щетінники) носятъ со своими товарами на спинѣ. Вас. 190.

Хожалий, а, е. Привыкшій къ ходьбѣ, неутомимый въ ходьбѣ. Вх. Зн. 76.

Хождати, даю, еш, гл.=Ходити. Настави нас путями благими хождати. Чуб. I. 173.

Хоження, ня, с. Хожденіе.

Хожувати, жуу, еш, гл. Хаживать. Хожували пани в гори. Вх. Зн. 76.

Хоз, ву, м. Родъ сафьяна. Пятигор. окр.

Хозбвий, а, е: При разрѣзываніи выдланной кожи по ширинѣ ея хозбва, фашия—полоса задняя съ хвоста. Вас. 158.

Хозяїн, на, м., и пр.=Хазяїн и пр.

Холѣра, ри, ж. 1) Холера. Вони з холери повмирали. Шевч. 2) Раст. *Xanthium spinosum* L. ЗЮЗО. I. 141. См. Холерний 2.

Холѣрний, а, е. 1) Холерный. 2) Холѣрна трава.=Холера 2. ЗЮЗО. I. 141.

Холзкій, а, е=Ховзкій. У Марисі холзкий двір. Гол. II. 657.

Холибати, баю, еш, гл. Колыхать. Щось такъ ніби рантух над головою мені холибає... А все то висше, то низше мені понад голову. ЕЗ. V. 214.

Холіва, ви, ж. ? Низові холіви запорозькі. К. ЦН. 203.

Холіра, ри, ж.=Холера. ЕЗ. V. 85.

Холітати, таю, еш, гл.=Хитати. Вх. Зн. 76.

Холітатися, таюся, ешся, гл.=Хитатися. Вх. Зн. 76.

Холод, ду, м. Холодъ. Холод не свій брат. Ном. № 647. Ми більше на холоді буваємо, та все горе добуваємо. Ном. № 1300. Приняти холоду. Намерзнуться. Приняли й холоду, й голоду. Ном. № 1539. Нагнати холоду. Нагнать страху. О. 1862. IX. 66. Холодом берѣ. Знобитъ. Ум. Холодйще. Ох і холодище сьогодні! аж земля репається. Васильк. у.

Холодѣць, дцю, м. 1) Студень (кушанье). А дзус холодицю їсти. Ном. № 4744. 2) Окрошка, ботвинья (кушанье). 3) Раст. Спаржа, *Asperagus temifolius*.

Холодити, джю, діш, гл. Холодитъ, охлаживать. Котл. Ея. III. 35. Ні гріє, ні холодитъ. Ком. II. 53. Треба хати холодити. Ном. № 10286.

Холодити, дію, еш, гл.=Холонути. Вода через те холодіє. Дешо.

Холодкувати, а, е. Тѣнистый. Холодкувати сади. Славяносерб. у.

Холодна, ної, ж. Помѣщеніе для арестованныхъ при полицейскомъ участкѣ, при волостныхъ судахъ и пр. От його привезли, да й у холодку. Рудч. Ск. I. 76.

Холоднеча, чи, ж. Стужа, сильный холодъ. У хаті така холоднеча, що аж вовки виють. Мир. ХРР. 58. Заціпило мені від холоднечі. К. ХП. 51.

Холоднечка, ки, ж. Холодъ. А нащо мені лягати?—каже чорт,—я хати змалку не знаю.—А в холоднечку ж як?—

У холоднечку? Мені однаково, що зима, що літо. Г. Барв. 192.

Холодний, а, е. 1) Холодный. Така вода хороша, що аж весело: холодна та чиста, як слюза! Рудч. Ск. II. 45. Холодный лився з його ніт. Жотл. Ен. 2) Холодный коваль. Олесарь. Жінка старого холодно-го коваля. Стор. М. Пр. 155. 3) Холодні збіри. Утренники. Було об перших п'ятинках, так уже зорі холодні були. Кв. 4) Холодним серцем. Хладнокровно. 5) І за холодною водою не візьметься. Інчого не хочеть дѣлать, бездѣльничаетъ. Вона у тебе увесь день божий сидить та гави ловить, і за холодною водою не візьметься. Кв. Ум. Холодненький, холоднєсенький.

Холодник, ка, м. 1) Холодильникъ. Черк. у. 2) Погребъ. Холодник походимий. То-же, что погреб похидний. Київ. г. 3) = Рибник 2. (Стрижевск.).

Холодниця, ці, ж. Подвальная тюрьма. арестантская. Були запорожці в холодниці. Старший запорожець у залізах сидить, а товариство в колодах. ЗОЮР. I. 77.

Холоднісінький, а, е. Холоднехонький, совершенно холодный. Рученьки, мої холоднісінькі! МВ. II. 50.

Холоднісінько, нар. Холоднехонько, совершенно холодно.

Холодність, ности, ж. Холодность, холодъ. Желех.

Холоднішати, шая, еш, гл. Становить-ся холоднѣе. А на дворі все холоднішає, так наче не к Великодню, а к Різду йдеться. Черниг. у.

Холодно, нар. Холодно. Так холодно, що як би не вмів дріжати, то замерз би. Ном. № 640. Ум. Холоднєнько, холоднєсенько.

Холоднуватий, а, е. Холодноватый. Вода холоднувата. Ном. № 13393.

Холоднячий, а, е = Холодненький. (См. Холодный). Холоднячка вода, тіка з криниці. Харьк. у.

Холодок, деу, м. 1) Прохлада; тѣнь, покрытое тѣнью мѣсто. Рано, за холодку, рушить у дорогу. Стор. Сіла спочити в холодку під вербою. МВ. I. 14. Взяти холодок говориться о полевыхъ растеніяхъ: разрослись настолько, что растеніе въ состояніи дати на нивѣ сплошную тѣнь и задержать влагу. Просо на ниві взяло холодок. Мнж. 167. 2) Какое-либо прикрытіе отъ солнца, чтобы получилась тѣнь.

Ой я в полі була і діло робила: написала холодок, щоб не загоріла. Нп. Въ слѣдующ. примѣрахъ въ смыслѣ: зонтикъ. На повозці сидить паня і держе холодок, щоб сонце не пекло. Лебед. у. Берить же й холодок з собою від сонця. Лебед. у. 3) Спаржа обыкновенная, Asparagus officinalis L. ЗЮЗО. I. 113. То-же: заячий холодок. ЗЮЗО. I. 113. Ум. Холодок. В садочку лежать собі у холодочку. Шевч. 430. Холодочком, дружечки, холодочком попід вишневым садочком. Мил. Св. 6.

Холоднути, ну, неш, гл. Стынуть, охлаждаться. Нехай борщ холодне. НВолын. у. Холодне серце,—у серці. Сердце замираетъ; страшно. Ном. № 4344. Холодне серце, як згадаю, що не в Україні поховать, що не в Україні буду жить. Шевч. 396.

Холоша, ші, ж. Штаняна, одна половина, одна нога штановъ, брюкъ. Іде чоловік і холоші по коліна підкачав. Мнж. 27. Мав без матні одні холоші і тільки слава, що в штанах. Котл. Ен. I. 32.

Холошні, шень, ж. Зимніе штаны изъ толстаго бѣлаго сукна (у крестьянъ). Гол. Од. 46. Шух. I. 120. До холошень треба й козушок куценый. Каменец. у.

Холощій, щія, м. Кастраторъ, оскопляющій животныхъ.

Хомівка, ки, ж. = Хомівка. Гол. Од. 27, 76.

Хоми, ми. Родъ печенья изъ отваренаго растертаго гороха съ растертымъ коноплянымъ сѣменемъ. Маркев. 164. Чуб. VII. 441.

Хомівка, ки, ж. Женскій головной уборъ. То-же, что и кибалка. Вх. Зн. 76.

Хомля, лі, ж. = Хомівка. Гол. Од. 76.

Хомут, та, м. 1) = Хамут. 2) Связка изъ лозы для скрѣпленія бревенъ въ плоту. Радом. у. Ум. Хомутѣцъ.

Хомутний, а, е. Относящійся къ хомути. Желех.

Хом'як, ка, м. 1) Хомякъ, Cricetus. Чи шпак, чи хом'як, чи перепелиця: що воно за птиця? Ном. № 400. 2) Неуклюжий чоловікъ.

Хоп! меж. Хватъ! Хоп-лоп—нема де-жі! Чуб. II. 20.

Хопак, ка, м. У птицы: гребень, холокъ. Вх. Уг. 273. См. Хобот.

Хопіти, плію, пиш, гл. Схватить. Хопив кіж і верг ним. Гн. II. 12. Глаш хопив мене за руку. Федьк.

Хопі́тися, плю́ся, пишся, гл. 1) Хватиться, ухватиться. Драг. 370. *І за соломинку хопитися, хто топиться.* Ном. № 9783. 2) Разростаться. Хопитися хваст. Вх. Лем. 479.

Хопта, ти, ж.=Вур'ян. Могил., Камен. уу.

Хор, ру, м. Хоръ. Ангельській вся хори там ся збірают. Чуб. III. 327.

Хорба́к, ка́, м. 1) Худородный человек. Желех. 2)=Хробак. Желех.

Хорбу́ри, бур, мн. Презрит.: кости. Така суха корова,—самі хорбури лишились. Вх. Зя. 77.

Хори́, рів, м. мн. Хоры (въ церкви). Пішов дід на ніч до церкви.... виліз собі на хори і сидит. Гн. II. 48.

Хорій, а, е=Хворий. Хора я, хора, мусить я умуру. Лукаш. 14.

Хорі́мці, мець, ж. мн. Родъ сѣней между внутренними и наружными дверьми въ колибі, зимней хаті гуцульскихъ двосѣковъ. Шух. I. 174.

Хорі́ти, рію, вш, гл.=Хворіти. АД. II. 120. *Хорітимеш, болітимеш, смерти бажатимеш.* Мет. 107.

Хорі́ш, ро́ша, шє=Хорош. За свій гріш усюди хоріш. Ном. № 9638.

Хоркотавий, а, е=Хоркотливий. Вх. Лем. 479.

Хоркотати, кочу́, чеш, гл.=Гаркавити. Вх. Уг. 273.

Хоркотливий, а, е=Гаркавий. Вх. Уг. 273.

Хорма, ми, ж.=Хворма. Черниг. у.

Хорба́, би, ж.=Хвороба. Ніякою хворобою не будеш хорувати. Грин. II. 32. *Здоровий хорови сподівайся.* Ном. № 8147.

Хоробля́вий, а, е. Болѣзненный. Желех.

Хоробний, а, е. Къ болѣзни относящийся. Желех.

Хоробрий, а, е. Храбрый. Шевч. 646. *Пане гетьмане і ви, батьки, і ви, панове отамання, і ви, братчики, хоробрій товариші! К. ЧР. 270. А за ним ідуть мало-мало не три тисячі, усе хоробрій товариші запорожці.* Нп.

Хоробрі́сть, рости, ж. Храбрость.

Хоробро, нар. Храбро.

Хорові́тий, а, е=Хоробливий. Желех.

Хорові́тість, тости, ж. Болѣзненность. Желех.

Хоро́гва, ви, ж.=Корогва.

Хороба́, ми, ж. Зданіе, домъ. *Се та*

хорома, що кулі іллють і ворін б'ють. Ном. № 13306. Чаше во мн. ч.: хороби.

а) Хоромы, большой домъ. *Не літають ворони у панські хороми.* Ном. № 2550. б) Сѣни. Брацл. у. Шух. I. 89. Ум. **Хоромочка.** *Зробив з сосни хоромочку, хоромочку та з віконечком.* Мет. 13.

Хоробина, ни, ж. Домъ, изба. Чуб. III. 12. *Въ пѣснѣ хорбиною названъ гробъ. Треба дощок добувати, хоромину будувати, без віконець, без дверець, там спить козак молодець.* Чуб. V. 881.

Хоромочка, ки, ж. Ум. отъ хороба.

Хоронѣння, ня, с. Похороны. *Яка кому смерть, таке й хоронення.* Ромен. у

Хороніти, ню́, ниш, гл. 1) Хравить. *Труну спускали полотном, що ще баба пряла, хоронили його на сорочки.* Г. Барв. 208. *Хорони, Боже!* 2) Прятать. *Було виплачеться Параска у коморі, виплачеться добре, а від людей хоронила, що щемить серденько.* Г. Барв. 107. 3) Хоронить. *Тіло козацьке находити, в чистім степу хоронити.* АД. I. 125.

Хоробство, ва, с. Пригожесть. *Що по тому хоростві, як не вмів жати?* НВолын. у. *Ой, мати моя, що ти гадала, що мені світ зав'язала? Ци на хоростиво, ци на багатство, ци на хорошу вроду?* Чуб. V. 221.

Хорості́ль, ля, м.=Хорусті́ль. Гол. III. 500.

Хороба́, ти, ж.=Хворота. Вх. Лем. 479.

Хорохонька, ки, ж. Cucurbita Pepo L. var. citrifomis. ЗЮЗО. I. 120. См. Хорошка.

Хоро́ш, хоро́ший, а, е. Хороший, красивый. *Хорош коровай, та порепався.* Ном. № 4700. *Хороша година.* Ном. № 431. *Хороші сини у тебе.* Грин. III. 9. *Хороба молодá.* Новобрачная, сохранившая до замужества дѣвственность. Мил. Св. 23.

Хороше́, нар. Хорошо, красиво. *Як дучи не вложив,—так нарядив хороше.* Ном. *Там хороше, де нас нема.* Ном. № 2052. *Хороше вчили.* Г. Барв. 421. Ум. **Хорошеню́.** *Попереду Дорошенко веде своє військо славне запорозьке хорошенко.* Нп.

Хороше́нь, ня, м. Красавець. *Убери пень, буде хорошень.* Ном. № 11171.

Хоро́ший, а, е. См. Хорош.

Хороші́ти, шу́, шіш, гл. Охорашивать.

Хороші́тися, шу́ся, ші́шся, гл. Прихорашиваться.

Хороші́ти, шію́, вш, гл. Хорошіть.

Хорóшка, ки, ж. = **Хорохонька.** ЗЮЗО. I. 120.

Хорошкувáтий, а, в. Довольно хорошенківий. Черк. у.

Хорт, та, м. = **Хірт.** Тоді троянці всі з хортами зібрались їхати за зайцями. Котл. Ен. IV. 41. Коні сидляйте, хорти скликайте да поїдемо в чисте поле. Лукаш. 90. Ум. **Хóртик.** Чуб. V. 840. Ув. **Хóртище.**

Хортенá, нáти, с. Борзой щенокъ. Навела хортиця хортенят. Грин. II. 263.

Хóртиця, ці, ж. Борзая сука. Навела хортиця хортенят. Грин. II. 263.

Хóртище, ща, Ув. отъ хорт. Що тільки ви думали-гадали, як од того проклятого хортища втікали?—Те ми, сестрице, думали-гадали, щоб хорт не догнав. Рудч. Ск. I. 16.

Хортовíй, á, ё. Принадлежащій, свойственный борзой собацѣ.

Хóртувáтий, а, в. Похожій на борзую собаку. Хортувата свиня. Черк. у.

Хóртуна, ни, ж. = **Хвортуна.** КС. 1884. I. 31. Ой хортуно зрадливая, що ж ти виробляєш? Дала серцю зазнатися, з милим розлучаєш. Чуб. V. 418.

Хóртунити, нить, гл. безл. Счастливиться. Хортунило йому,—чоловік і піджився. Харьк. г. Не хортунить нашому Іванкові. Полт.

Хорувáння, ня, с. Хвораніє.

Хорувáти, рýю, вш, гл. Болѣть. Дай, Боже, жартувати, аби не хорувати. Ном. № 12694. Ніякою хоробою не будеш хорувати. Грин. II. 32.

Хоругвá, ві, ж. = **Корогва.** ЕЗ. V. 190.

Хорúгов, гви, ж. Извѣстный отрядъ войска. Іще б прогнав ляхви хоругов за Вислу. ЗОЮР. I. 318.

Хорúжий, жого и пр. = **Хорунжий и пр.**

Хорунгóвний, а, в. Относящійся къ знамені.

Хорунжéнко, ка, с. Сынъ хорунжаго. Брат її хорунженко. Кв.

Хорúнжий, жого, м. 1) Хорунжій, знаменосецъ. Лучче живий хорунжий, ніж мертвий сотник. Ном. № 7291. Убив хорунжого і корогов його приніс до гетьмана. К. ЧР. 41. 2) Одинъ изъ участниковъ свадебнаго обряду. О. 1862. IV. 17.

Хорунжівна, ни, ж. Дочь хорунжаго. На ярмарку бачив він хорунжівну Олену. Кв.

Хорусті́ль, ля, м. Пт. *Rallus aquaticus.* Вх. Пч. II. 14.

Хорусті́льний, ка, м. = **Хорусті́ль.** Вх. Пч. II. 14.

Хóрявий, хорáчий, а, в. Болѣзненный. НВолын. у.

Хосéн, хісна́, м. Польза, выгода. Ном. № 7848. Їй в той соснойці троякий хосен: ей от кореня жовті листойки, а в середині яри пчолойки, а під вершейком сиві соколи. Гол. II. 3.

Хóсний, а, в. Полезный. Угор.

Хоснувáти, нýю, вш, гл. = **Хіснувати.** Угор.

Хотáр, ря, м. Всѣ принадлежащія селенію землі. Вх. Лем. 479. МУЕ. III. 45.

Хóті. Въ выраж.: що хóті—что хочешь. Язик у роті, мели що хоті. Ном. № 12988.

Хоті́ння, ня, с. Хотѣніє, желаніє. Желех.

Хоті́ти, хóчу, чеш, гл. Хотѣть, желать. Хочу їсти. Хотів косити. Рудч. Ск. I. 54. Волно Богу що хотіти, то чинити. Ном. № 23. Вмѣсто хочеш, хочете часто сокращенно: хоч, хочте. Стоїть вода у сі-нечках, коли хоч,—напийся. Чуб. V. 170. Що хоче робіть з Петром. Котл. III. 413. Не хотячі. Не намѣрено. Не хотячи штовхнув його. Уман. у. Та хоті, щоб.... И еще хотѣль бы, чтобы.... Та хоти, щоб у нас правда була, коли пани та як пси гризуться. Каменец. у. Що хоті.... Что хочешь.... Що хоти роби,—не дає, та й уже. Каменец. у.

Хоті́тися, хóчеться, гл. безл. Хотѣться. Тяжко жити на світі, а хочеться жити. Шевч.

Хотá, нар. 1) Угодно. Не так, як хотя,—так, як мога. Ном. № 4535. Нехай воно буде собі як хотя. К. ЧР. 400. Я—мати, вільно мені її за кого хотя віддати. МВ. II. 118. Всі трое коней ходять де хотя. О. 1861. VI. 166.

Хотáй, сз. = **Хоть.** Гол. I. 261. Ой дай мені, моя сестро, хотай попоїсти. Грин. III. 403.

Хóха, хи, ж. Страшилище, пугало, котримъ пугають дѣтей. Оцѣ хóха!—говорять на странно одѣтую или странно повязанную женщину. Ном. № 14084.

Хохі́тва, ві, ж. Птица: стрепеть, *Otis tetrah.* Хмарою літають дрохви, журавлі, хохітва. Стор. М. Пр. 1.

Хóхля, лі, ж. Жердь, съ привязаннымъ къ ней канатомъ. невода, пропускаю

которую отъ проруби къ проруби пододломъ, тянуть неводъ. Вас. 187. Браун. 11.

Хохолъ, ла, м. = **Хохолъ**. Вх. Уг. 273.

Хохолъ, за, хохолъ, ка, м. Настѣк. клещакъ большой, уховертка, *Forficula auricularia*. Вх. Лем. 479.

Хохолъ, ни, ж. = **Хохолъ**. Вх. Лем. 479.

Хохолъ, ка, м. = **Хохолъ**. Вх. Уг. 273. Ум. Хохолъчик.

Хохуль и хохуля, ли, ж. *Myogale moschata*. Вх. Пч. II. 6.

Хощь, хощай, сз. = **Хощь**. Рудч. Ск. I. 66. О. 1862. VI. 95.

Хощь, хоча, хочай, хочень, сз. = **Хощь**. *Хощь* нічого їсти, та весело жити. *Посл.* Як збрешеш, то хоча надсядся, на ласку послі не понадся. *Котл. Ен.* Пусту дочку на улицю хочай подивитися. *Чуб. V. 901.* Хочень Кам'янець невеликий здається, коли людей у йому багато жиє. *Каменець у.* Хоч що.... Что бы ни.... Хоч що буде,—не оглядайсь. *Грин. I. 67.* Хоч хто.... Кто-бы ни.... Хоч хто казати-ме,—не слухайсь. *Хощь де.... Гдѣ бы ни....* Хоч де будеш, то я тебе знайду. *Васильк. у.*

Хощикъ, ка, м. Кустъ? Ой бо мене змие дрібненький дощик, а розчеше терновий. *хощик. Чуб. V. 1001.*

Храбори, мн. = **Хорбури**. Вх. Лем. 479.

Храбрувати, рую, еш, гл. Храбриться. *Козацтво! лицарі Трояне! Храбруйте! Наша, бач, бере! Котл. Ен.*

Храбруватися, руюся, ешся, гл. = **Храбрувати**. *Ентел там сильно храбрувався. Котл. Ен. II. 20.*

Храбузъ, зу, м. Мелкіе, не тугіе кочни капуста. *Уман. у.* Яка там капуста,—самий храбуз: хіба на борщ тільки й покрити. *Брацл. у.*

Храбуръ, ря, м. = **Храбори**. Вх. Уг. 273.

Храбустъ, ту, м. 1) Раст.: а) *Cirsium oleraceum*. ЗЮЗО. I. 176; б) *Carduus crispus* L. ЗЮЗО. I. 115. См. Храбуст. 2) Капустные листы. *Мнж. 123.*

Храмъ, му, м. 1) Храмъ, церковь. *Летів Адам через божий храм. Ном.* 2) Храмовой, престольный праздникъ. *Скоро послі того був храм. На храм позїздилося багато знакомих. Рудч. Ск. I. 216.*

Храмати, маю, еш, гл. = **Хромати**. Переносно: грѣшитъ. *Старий, а храмає. Ном № 8669.*

Храмачка, ки, ж. = **Хрімка**. Вх. Лем. 479.

Храміий, а, е = **Хромий**. *Сліпий не баче, а храміий не скаче. Ном. № 5317.*

Храміна, ни, ж. Постройка, храмина. *Млин—чесна храмина. Ном. № 10299.*

Храміній, ка, м. Гость, приѣхавшій на храмовой праздникъ. *Нѣжин. у.*

Храмовий, а, е. Храмовой. *Храмовий празник. Стор. II. 155.*

Храмота, ти, ж. соб. Хромыя животныя. *На другий день не рушають з тирла, поки добре не взріє сонце і не опаде роса, бо од роси буває багато храмоти. О. 1862. V. Кух. 33.*

Храмування, ня, с. Празднованіе храмоваго праздника. *Вернулася наша Параска з храмування до господи. Г. Барв. 104.*

Храмувати, му, еш, гл. Праздновать храмовой праздникъ. *Спорядилася їти храмувати до тітки в друге село. Г. Барв. 103.*

Хранитель, ля, м. Хранитель. *І да можуть мені всі святій хранителі. Чуб. I. 129.*

Хранити, ню, ніш, гл. Хранить. *Скажене, хрань Боже, лише сліпе заразливе. Ном. № 8166. Ну, щастя ваше! це вас Бог хранув. Мнж. 131.*

Хранцузъ, за, м. Французъ. *Як творив Господь.... народи, зробив москалів, французів, татар. Драг. 194.*

І. Храп, па, м. 1) Претензія, злоба. *Каже, же на нього атаман мав храп. Гн. II. 170. Я мав на нього храпа. Ольгопол. у.* 2) = **Бовт** 1. Вх. Пч. II. 26. 3) мн. Храпи. Переносица у животныхъ. *Сим. 219. Пан був на коні, а цей истиком коня по храпах. ЕЗ. V. 31.*

II. Храп, меж, выражающее быстрое дѣйствіе. *Думала-думала, а далі храп, і написала до пан-отця. ЗОЮР. II. 28.*

Храпа, пи, ж. Колотъ на дорогѣ, замерзшая грязь. *Тяжко на коні храпою їхати. НВолын. у.*

І. Храпавий, а, е = **Рапавий**. Желех. **II. Храпавий, а, е** Хриплый. Желех.

Храпій, пія, храпѣб, ка, м. Хропунъ, храпящій человекъ. Желех.

Храпливий, а, е = **II. Храпавий**. Желех. Храплива. Названіе коровы. *Kolb. I. 65.*

Храпле, ля, с. = **Храпа**. Вх. Зн. 77.

Храпати, щу, щіш, гл. О дергачѣ: кричать. Вх. Уг. 273.

Хребѣт, бтѣ, м. 1) Хребетъ, спина. *Мил. М. 39. Досиділась, що й сорочки на*

хребті нема ні в неї, ні в чоловіка. Рудч. Ск. I. 177. *На хребті мати що. Имѣть на себѣ какую-либо одежду. А їх матуся вже й сорочку пропила, на хребті тільки спідниця да юпчина.* Г. Барв. 483. *На хребѣт заробіти що. Заработать себѣ на одежду. Тепер я хоч трохи людям пороблю, хоч на хребет зароблю яку шустелину, хоч буде в чому вмірати.* Г. Барв. 269. *З хребта знімати що. Снимать одежду съ кого. Давай з її хребта усю шустелину здіймати: і се, каже, наше, і се наше.* Г. Барв. 369. 2) Тупой край пили. Шух. I. 175.

Хребѣтник, ка, м. Часть бороны. См. Борона. Шух. I. 165.

Хребтіна, ни, ж. = **Хребет.** Г. Барв. 354. *Як день, так ніч без рамія на хребтині.* К. Іов. 53.

Хрѣлівна, ни, ж. Испорч. фрейлина. ЗОЮР. II. 76.

Хрест, та, м. 1) Крестъ. *Віру християнську під нозі підтопчи, хрест на собі поламни.* Дума. *Нема Гонти, нема йому хреста, ні могили.* Шевч. 207. *Він у нашому селі церкву новим лантом обшив і хрести позолотив.* МВ. I. 65. **Хрестом** благословити. Осѣнить крестомъ. **Хрестá** покладати. Креститься, осѣнять себя крестомъ. **У** хрест увести. Окрестить. Ном. № 9501. *Учора ізвечора сина вродила, ік білому світу у хрест увела.* Чуб. V. 467. **У** хрест увійти. Окреститься, быть окрещеннымъ. ХС. III. 52. 2) Также и мн. **хресті.** Печенье въ формѣ креста, которое пекутъ на крестопоклонной ведѣлѣ. *Хрест одвезти на ниву, що печуть на хрестці.* Сим. 204. 3) Рукою сабли. *Зразу—черк! пополам обидві шаблі. Козаки з досади покидали об землю й хрести.* К. ЧР. 167. 4) Родъ орнамента на писавкѣ. МУЕ. I. 192, на вышивкѣ. Чуб. VII. 427. 5) Одно изъ созвѣздій. Чуб. I. 14. Раст. 6)—**петрів.** *Lathraea squamaria* L. ЗЮЗО. I. 126. 7)—**собáчий.** Когда борются два на два и одной парѣ удасться свалить противниковъ одного на другого, то это и называется склáсти на собáчий хрест. Киев. у. 8) мн. **Трефи** (въ картахъ). 9) мн. = **Хрестини.** Мил. 22. Ум. **Хрѣстин, хрѣстичок, хрѣщин.**

Хрестáтий, а, в = **Хрещатий.** Шух. I. 284. *Хрестатий барвінок.* МУЕ. I. 149. (Полт.). *Хрестате вирізування.* Черк. у.

Хрестáто, нар. Крестообразно, накрестъ. Шух. I. 193.

Хрестáчний, а, в. Положенный крестообразно. Шух. I. 166.

Хрестѣць, тця, м. = **Хрест 2.** ХС. I. 75.

Хрѣстик, ка, м. 1) Ум. отъ хрест. *Гостинці виймала: і хрестики й дукачки, й намиста разочок.* Шевч. 2) Перекрестокъ. *Доїдете до хрестика, там в корчмі розпитайте дорогу.* Нѣжин. у. 3) мн. Вышиванье крестиками. Чуб. VII. 427. Шух. I. 155, 156. Гол. Од. 73. 4) мн. Раст. *Trifolium repens* L. ЗЮЗО. I. 176.

Хресті́льниця, ці, ж. 1) Купель для крещенія дѣтей. 2) Сосудъ со святой водою, стоящій въ домѣ,—въ этой водѣ омочають пальцы. Гн. II. 93.

Хресті́ни, тін, ж. мн. Крестины. Мил. 22. *На весіллю всі свати, на хрестинах всі куми.* Ном. № 8054.

Хресті́нний, а, в. Крестильный, относящійся къ таинству крещенія.

Хресті́тель, дя, м. Креститель. Рудч. Ск. I. 178. *Іван хреститель воду перехрестить.* Колядка. Кобел. у.

Хресті́ти, щу́, стис, гл. 1) Крестить (новорожденного), совершать крещеніе. *Хрестять люде, хоч ся ще не уродило.* Ном. 2) Крестить, осѣнять крестомъ. *Пестить Горпина свою первістку... аби прокинулось, аби поворухнулось—уже вона й коло колиски, і хрестить, і цілує.* МВ. I. 97.

Хресті́тися, щу́ся, стисся, гл. 1) Креститься, принимать крещеніе. 2) Креститься, осѣнять себя крестнымъ знаменіемъ. *Наше діло Богові молитися, Спасителю хреститися.* Макс.

Хрѣстичок, чка, м. 1) Ум. отъ хрест. 2) Родъ орнамента въ мерѣжці. Чуб. VII. 415.

Хресті́й, ків, м. мн. Поясница. *Спина болить, саме отут-о, хрестки.* Черниг. у.

Хрѣстний, а, в. Крестный. *Жиди у Юди Христа купили, на смерть хрестную осудили.* Чуб. III. 25.

Хрестові́й, а, в. Крестовый. **Хрестові́** уставки. Уставки съ особаго рода вышивкой. Kolb. I. 48, 49.

Хрестові́ння, ня, с. Накрестъ положенныя и скрѣпленныя двѣ доски, два бревна и пр. Херс.

Хрѣстці, ців, м. мн. Крестопоклонная недѣля великаго поста. Ном. № 423. Сим. 204.

Хрестáнин, на и пр. = **Християн и пр.**

Хрещастий, а, в. 1) = **Хрещатий**. *Ой рости, дубе, в садочку, в хрещастім барвіночку*. Чуб. Ш. 207. 2) **Хрещасте**. Родъ вышивки. *Ціле хрещасте, половина хрещастого в вилках*. Чуб. VII. 427.

Хрещатий, а, в. 1) Крестообразный, крестовидный. *Хрещатий барвінок. Ворота дощані—хрещаті*. Мир. ХРВ. 9. 2) Имѣющій на себѣ изображеніе креста. *Червоній, хрещатій давній корови*. АД. I. 218. 3) **Хрещата плáхта**. = **Хрещатка**. Чуб. VII. 428.

Хрещатик, ка, м Перекрестокъ. Сосниц. у.

Хрещатка, ки, ж. Родъ плахи. КС. 1893. XII. 448. Ум. **Хрещаточка**. Маркев. 11.

Хрещенець, нця, м. = **Хрещеник**. У моего батька багато, багато хрещенців. Пирят. у.

Хрещений, а, в. 1) Крещеный. *Нехай Бог милує всякого хрещеного* Ном. № 8386 У Шевч. въ смыслѣ: христiанскій. *Гамалія по Скутарі—по пеклу гуляє, сам хурдигу розбивас, кайдани ламає. „Вилитайте, сірі птахи, на базарь до паю!“ Стрепенулись соколята, бо давно не чули хрещеної тій мови*. Шевч. 59. 2) Крестный. *Та ти ж мені хрещений батько*. Котл. Ев. Ш. 41. *А мені хрещена мати лиштву вишивала*. Шевч. 461.

Хрещеник, ка, м. Крестникъ.

Хрещениця, ці, ж. Крестница. *Вона моя хрещениця*.

Хрещення, ня, с. 1) Крещеніе. Чуб. I. 173. 2) Крещеніе, празникъ Богоявленія Господня 6 января. ХС. I. 73.

Хрещевáта, нят, с. мн. Крестники, крестницы. МУЕ. III. 171.

Хрещик, ка, м 1) Ум. отъ хрест. *Золотий хрещик* О. 1862 X. 17. *Мосяжні хрещики*. Шух. I. 285. 2) Родъ орнамента въ видѣ крестовъ на деревѣ, разрисованной посудѣ и пр. Шух. I. 303. Сим. 233. 3) Родъ игры. Маркев. 6. Пв. 55. *Дівчаточка... без моєї Ганжусеньки у хрещика грають*. Шевч. 471. 4) мн. Вышиваніе крестиками. *Хрещики криві і прості*.

Хри́павка, ки, ж. Хрипота, осиплость. Вх. Зн. 77.

Хри́пiти, плію, піш, гл. Хрипѣть. *Хрипить у грудях, не буть мені в людях*. Ном. № 13960.

Хри́пка, ки, ж. = **Хрипавка**. Вх. Зн. 77.

Хри́пкій, á, ё. Хриплый. *Хрипкий голос*. Левиц. I. 247. Ум. **Хрипкѣнький**.

Хри́пка, нар. Хрипло. Левиц. I. 119. *Хрипка йде сопілка*. Киев. у. Ум. **Хрипкѣнько**.

Хриплі́вий, а, в. Хрипливый, скрипливый. *Хрипливе дерево два віки живе, а здорове й одного не переживе*. Ном. № 8156.

Хриплі́вість, вости, ж. Хрипота. *Це помагає од хрипливости*.

Хри́пнути, ну, неш, гл. Дѣлаться хриплымъ. *Голос хрипне*. Мир. Пов. I. 123.

Хри́поти, пот, ж. мн. Катарръ бронхъ. НВолын. у.

Хри́стiни, тін и пр. = **Христiни и пр** **Хри́стiя́н, христiя́нин, на, м.** Христiанинъ. *Не статечная приязнь вовку з бараном та христiянові з бусурманом*. Ном. № 8097. Ум. **Христiя́ночок**. *Панове христiяночки милі!* ЕЗ. V. 108.

Христiя́нка, ки, ж. Христiянка.

Христiя́ночок, чка, м. Ум. отъ христiян.

Христiя́нство, ва, с Христiанство. *Як такі христiянство мати, та й хліба куска не дати!* Ном. № 4170.

Христiя́нський, а, в. Христiанскій. Рудч. Ск. I. 4. *На своє лице христiянське хрест собі положила*. Чуб.

Христóвий, а, в. Христовъ. Драг. 168. *Христова мучениця*. Чуб. I. 181.

Христóвсець, сця, м. Христоносецъ. *Родився, не хрестився, а був христоносецъ*. (Загадка: осель). Ном., стр. 293, № 117.

Христóс, Христá, м. Христосъ. *Ісус Христос іде попереду, а я за Ісусом Христом позаду*. Ном. № 272. *Почин Євангелій Ісуса Христа*. Св. М. I. 1.

Христóсанка, ки, ж. Особая пѣснь релігiознаго содержания, которую поють на рождественскихъ праздникахъ. (Христóсанки отличны отъ колядокъ). МУЕ. III. 58.

Христóсати, саю, еш, гл. Пѣть христóсанки. МУЕ. III. 58.

Христóсання, ня, с. Христосованіе. Полг. г.

Христóсатися, саюся, ешся, гл. Христосоваться. *Дівчата гуляють, співають, підходять хлопці, домагаються христóсатись*. Мир. Пов. II. 57.

Христóсування, ня, с. = **Христосання**. К. Кр. 5.

Христóсуватися, суюся, ешся, гл. = **Христосатися** *Закон повеліває христóсуватися зо всяким*. Кв.

Христу́вання, ня, с. Обычай поздрав-

лягъ въ свѣтлое воскресеніе, съ произнесеніемъ извѣстныхъ виршей. *Великоднє христування*. Грин. III. 151. *Є старосвітські вірші для христування*: „Христос воскрес, радъ миръ увесъ: діждалися божої паски....“ *Ном. № 349. 2)* = Христосання. О. 1861. X. Св. 60.

Христува́ти, т́ую, єш, гл. Славить Христа. *Христос воскрес! Христос воскрес! Там нехристи христували перед жидівськими панамі.* Грин. III. 151.

Христува́тися, т́уюся, єшся, гл. = Христосатися. О. 1861. X. Св. 60.

Хр́мка, ки, ж. Копытная болѣзнь. Вх. Лем. 479. См. Хромка.

Хр́н, ну, м. 1) Хрѣнь. Орел летить найвище, а хр́н росте найглибше. *Ном. № 407. Це йому як хр́ном під ніс. Это ему крайне неприятно.* НВолын. у. Часто употребляется вмѣсто слова чортъ въ соотвѣтствующихъ выраженіяхъ. *Нехай йому хр́н!* Г. Барв. 301. *Хр́н його батька знає! Чортъ его знает!* *Ном. № 2138. Хр́н його не взяв. Чортъ его не взяв.* *Мутив, як на селі москаль, бо, хр́н його не взяв, моторний.* Котл. Ев. I. 25. До хр́на = До чорта, т. е. очень много. *А їх тоді було до хр́на на селі.* Г-Арт. (О. 1861. III. 81).

Хр́ниця, ці, ж. *Lepidium latifolium* L. ЗЮЗО. I. 126

Хр́нів, нова, вє. Хрѣновый. *Хр́нова мати* (редька). *Ном. № 12387. Що за хр́нова мати? вм. чѣртова, кáтова мати.* *Ном. № 7834. Пожалував, бодай його хр́нова мати жалувала!* МВ. (КС. 1902. X. 155).

Хро-хро! меж., выражающее хрюканье свиньи. *Біжить кабан: „хро-хро-хро! Кто в цій рукавиці?“* Рудч. Ск. II. 2.

Хроб, ба, м. = **Робак** = **Хробак** 1. Стерво точили обридливі хроби. Гв. II. 96.

Хробáк, кá, м. 1) = **Робак**. *Трахвилоса хробаку раз на віку влізти в моркву.* *Ном. № 2611. 2)* — білий = **Бедран**. Вх. Лем. 392. 3) — жидівський. *Насѣк. Periplaneta orientalis.* Вх. Уг. 238. Ум. **Хробачби**.

Хробáцтво, ва, с. = **Робáцтво**. Гв. II. 27.

Хробáчний, а, в. Червивый, извѣденный червями. *Хробачна сливка.* Вх. Лем. 479.

Хробáчник, ка, м. Лекарственное растение, употребляемое отъ глистовъ. Чуб. I. 112.

Хробáчок, чкá, м. 1) Ум. отъ хробак. 2) **Хробачий**. Такъ дѣти называютъ лапшу. МУЕ. I. 104.

Хробува́тий, а, є. Шероховатый, неровный. Вх. Зн. 77.

Хроборь, ря, м. Толстый нервъ листка (капусты, свеклы и пр.). МУЕ. I. 103.

Хробот, ту, м. Хрустѣніе, трещаніе. Вх. Зн. 54.

Хробур, ра, м. Хребетъ. *Ото як звів колом по спині, так хробур і перебив.* Брацл. у.

Хробу́ст, ту, м. Раст.: а) *Cirsium ole-raceum*. Мил. 35. То-же жовтий хробу́ст. ЗЮЗО. I. 118; б) *Carduus crispus*. Мил. 35. См. **Храбу́ст**.

Хр́кало, ла, с. = **Бовт** 1. Мнж. 193.

Хр́кання, ня, с. 1) Хрюканіе свиней. Харьк. у. 2) Звукъ отъ удара по водѣ хр́калом, бовтом. Харьк. у.

Хр́кати, каю, єш, гл. 1) Хрюкать. *Уже свині на городі—он чути хр́кають,—біжи швидче!* Харьк. 2) Извлекать звукъ ударомъ хр́кала, бовта по водѣ. Харьк. у.

Хр́кнути, ну, нєш, гл. Хрюкнуть. *Кабан хр́кнув.* Харьк. у.

Хромáк, кá, м. Хромая овца. Вх. Зн. 77.

Хромій, á, є. Хромой. *Хрома візця.* Вх. Уг. 273.

Хроміти, млю, мвш, гл. Хромать. *Увца хромить.* Вх. Уг. 273.

Хр́мка, ки, ж. = **Хр́мка**. Вх. Лем. 479.

Хромолáба, би, об. Хромоногий, хромоногая. *Сякий, такий хромолáба трясє за дівками.* Гол. II. 426.

Хрон, ну, м. 1) = **Хр́н**. *Найду, як з хрону.* Мнж. 168. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 68.

Хр́ніка, ки, ж. Лѣтопись. Ум. **Хр́нічка**. *Ченці пишуть у своїх хр́нічках, що ляхи силоміць зробили з руського княжества польське воєводство.* К. Кр. 10.

Хронт, ту, м. Фронтъ. *Як ти осмілився, сякий-такий, з хронту виходить?* Стор.

Хроп! меж., выражающее ударъ, бросаніе со звукомъ, разбиваніе. *Де взявся Мартин,—хроп бідою об тин.* КС. 1884. I. 29.

Хропáк, кá, м. Крѣпкій сонъ съ храпѣніемъ. *Дав хропака аж геть-геть до вечора. Ач якого хропака затинає!* Харьк.

Хр́пати, паю, єш, гл. Ударять со звукомъ, бросать.

Хр́пка, ки, ж. Въ выраж.: хр́пки дати. Умереть (грубое выраженіе). *А тут горє! Син на 1-ій неділі хр́пки дав. Взяв та й умер.* О. 1862. VI. 38.

Хро́пнути, ну, неш, гл. Ударить, бросить со звукомъ, разбить (о посудѣ). *Не гадила, як і хропнула вона миску.*

Хропну́ти, ну́, не́ш, гл. Захрапѣть разъ. *Кінь) здорово хропне.* О. 1862. I. 16.

Хро́пнутися, нуся, не́шся, гл. Грохнутися. *Біг, да як хропнувся об груды.*

Хропті́, ну́, не́ш, гл. Храпѣть. *Хропе на всі заставки.* Ном. № 11331. *Хрип на всю хату.* Левиц. Пов. 177. *Кінь так харапудиться: хропе та сопє, та ніздрями наше.* Рудч. Ск. I. 99.

Хру-хру! меж, виражающее хрюканіє свиньи. *Свині біжить та й: хру-хру.* Гн. I. 129.

Хрум, меж., виражающее хрустѣніє. Сим. 210. *Коли чус: хрум-хрум. Він потихеньку туди,—аж там лисичка диню їсть.* Рудч. Ск. II. 10.

Хру́мати, маю, еш, гл. Їсть что-нибудь хрустящее. *Овечка н'є там, або хрума.* Сим. 197. *У стані хрумають коні їмашне степове сіно.* Мир. ХРВ. 108.

Хру́мкати, каю, еш, гл.=Хрумати.

Хру́мсати, саю, еш, гл.=Хрумати. *Коні хрумсають сіно.* Вх. Зн. 77.

Хрумті́ти, мчу́, тіш, гл. Хрустѣть. *Діди... брали киї і давали Кирилові Турові по плечах. Сили в старих руках було в їх іще доволі, що аж плечі хрумтіли.* К. ЧР. 279. *Роскуси (горіх), то ядро аж хрумтить.* Сим. 200.

Хрумча́ти, чу́, чіш, гл.=Хрумати. *Оклунок цілий сухарів.... вволік у яму—ну хрумчати.* Алв. 75.

Хрунь, ня́, м. 1) Эпитетъ свиньи. (Галиц.). Желех. 2) Въ Галиціи. избиратель, продающій свой голосъ.

Хру́нькати, каю, еш, гл.=Хрокати 1. Гн. I. 129.

Хру́нькіт, коту, и.=Хрокаина. Желех.

Хруп, меж., виражающее отламываніє чего-либо. *Розогнавшись, скакнув Петро і як раз досяг до другого берега. Аж тут берег під ним хруп! одколось, і вже козак похилився назад.* К. ЧР. 163.

Хру́пати, паю, еш, гл. 1)=Хрумати. 2) Раздроблять. *Хрупає м'ясо на шматки.*

Хру́пка, ки, ж. Хрящъ, маленькая косточка (въ тѣлѣ). Вх. Уг. 273.

Хрупості́ти, пощу́, сті́ш, гл. Хрустѣть, трещать. *Чи чуєш? се кістки в зубях так хрупостять.* К. Дз 144.

Хрупоства́, ні́, ж. Хрустѣніє, трещаніє. *Чує вона вже вдень незвичайну хрупостинь по снігу на дворі і гомін.* Г. Барв 168.

Хрупоті́ти, почу́, ті́ш, гл.=Хрупостіти. *Чую, щось хрупотить по снігу,—підмерзло за ніч.* Каменец. у. *Хрупотіло щось на улиці по снігу,—то він і йшов.* Черк. у.

Хрупотя́ва, ви, ж. Хрустѣніє, трескъ. *У саду хрупотява така, що аж сад тріщить.* Грин. II. 349.

Хруск, ку, м. Трескъ, хрустѣніє.

Хрускавкі́, во́к, ж. мн. Клубника Гупул.

Хрускоті́ти, кочу́, ті́ш, гл.=Хрумтіти. *Які добрі вареники! Та ще й хрускотять, мов з кісточками.* Чуб. II. 501.

Хру́снути, ну, неш, гл. Треснуть, захрустѣть разъ. *Хруснуло, як оріх, шуснуло, як у міх.* Ном. № 13344.

Хруставець, вця́, м.=Мак-самосій. ЕЗ. V. 168.

Хруставча́, ча́ти, с. Слива съ вѣсколько жесткимъ мясомъ. Вх. Уг. 273.

Хру́стак, ки, ж.=Хрустка. Вх. Зн. 77.

Хруста́ль, ля, м.=Хрущ 1. *Melolontha vulgaris.* Вх. Пч. II. 27.

Хрусті́ти, щу́, сті́ш, гл. Трещать, хрустѣть. *Кістки хрустять.* Кв.

Хру́стка, ки, ж. Хрящъ. Вх. Пч. I. 15. См. Хрящ 1.

Хрусткій, а́, ё. Ломкій, хрупкій.

Хрусь! меж. Выражаетъ звукъ хрустѣнія, треска, удара. *Він так ріже, так ріже, коли це хрусь—аж ножик і вломивсь.* Кобел. у. *Чує: хрусь-хрусь під ногами то пісок, то палічс.* Г. Барв. 519. *Прямо москаля в лоб хрусь!* Грин. II. 207.

Хрущ, ща́, м. 1) Майскій жукъ. *Melolontha vulgaris.* Чуб. V. 1144. Вх. Пч. I. 7. *Хрущі над вишнями гудуть.* Шевч. 395. 2) —волбський. Насѣк. *Melolontha solstitialis.* Вх. Пч. II. 27. Ум. Хрущик. Ув. Хрущіще. Гол. I. 128.

Хруща́ти, щу́, щі́ш, гл. Хрустѣть. *Та й заходився хорошененько м'ясе під дубом уминать, аж на зубах кістки хрущать.* Гліб.

Хру́щик, ка, м. 1) Ум. отъ хрущ. 2)=Вергун? *То курчата, хрущики, то сухарики, то що,—все, що мати для Масі набрала, щоб дитина не млила голодом.* Св. Л. 78.

Хрущйще, ща, м. Ув отъ хрущ
Хрьбкати, каю, еш, гл.=**Хрокати**
Хрьоп! меж.=**Хроп**. **Хрьоп** мене м. зп
плечі **Харьк**

Хрьопати, паю, еш, гл.=**Хропати** *Не хрьопай бо дверима!* **Харьк**. Як почала мене по спині хрьопати кулаком.

Хрьопнути, ну, веш, гл.=**Хропнути**
Як держала в руках дійницю з молоком, так і хрьопнула нею об землю **Харьк**

Хрьопнутися, нуся, нешся, гл.=**Хропнутися**

Хрюкати, каю, еш, гл.=**Хрокати** *На того люде гомонять, на того й свині хрюкають* **Ном.** № 2365.

Хряки, хряк, ж **мн** **Мокрота** Лебед у

Хрякати, каю, еш, гл **Харкати** *Воля у Кит-риба як хрякнув,—уесь світ стрепенувся* **Чуб** II, 296

Хрякатися, кається, гл **безл.** *Откашлювались Від люльки хрякається, та й легше у грудях* **Лебед** у

Хрякотіння, ня, с=**Хряки**. **Черь** у
Хряп! меж **Баць**, **трахь**, **шлепь**. **Хряп** ідуся по щогі **Кв** (О 1861 V. 22).

Хряпати, паю, еш, гл=**Хрьопати**
Гремить, хряпа, клекотить і вис на сто голосів. **Стор** II 121

Хряпатися, паюся, ешся, гл. 1)=**Хряпати**. 2) *Трескатися* *Посуда хряпається від огню.*

Хряпи, пів, м. **мн** =**Храпи**. **См.** **Храп** 3
Хряпкати, пч́у, ч́йш, гл. 1) *Хриплить* голосомъ кричать. **Вх** **Уг.** 273. 2) *Одержать кричать.* **Хрящ хряпчит** **Вх** **Уг** 273

Хряпкйй, а́, ё́. О дорогѣ покрытый козотью. **Хряпкий** шлях.

Хряпко, нар. О дорогѣ: покрыто козотью. *Дуже хряпко їхать,—так колеса і підскакують.—тоді саме підмерзло.* **Новомоск.** у. *Тоді було сухо, я це добре за примітив.* *Ішов дощик і підмерзло, стала ніби то ожелідь.* *Але хоча й було хряпко, так у мене коні були ковані.* **Екатеринос.** у

Хряпнути, ну, неш, гл.=**Хрьопнути**. *Як хрякнув мене по шиці, аж у вічку поожовтіло.* **Лебед** у. *Щось притьма убігло в сіни і дуже хряпнуло дверима.* **Стор.** М. Пр. 58.

Хряпнутися, нуся, нешся, гл. *Грохнутися, упасть съ шумомъ.* *Так ворота і випер та разом з ними і сам хряпнувся*

як раз на самого сатану і всю чортову старшину. **Стор.** М. Пр. 47

Хряпотіти, ч́у, т́йш, гл **Дребезжать**. **Хряпотить** *горщик, бо розбитий.* **Черк.** у.

Хряпуватий, а, е **Треснувшій**, **расколотый**. **Хряпуватий** *горщик*

Хряп́усь! меж.=**Хряп** *Мазниця хряпнусь!* **Грин.** II. 341.

Хрясь, ку, м. **Трескъ**, р́зкій звукъ отъ переламыванія, отъ удара грома.

Хряскати, каю, еш, гл. **Трепать**, **трещать** *разламываясь; р́зко ударять (о громѣ)*

Хряскіт, коту, м.=**Хряск**.

Хряснути, ну, неш, гл. 1) **Треснуть**, **треснуть** *разламываясь* *Вісь хряснула* 2) **Сильно треснуть** (о звукѣ); **р́зко ударить** (о громѣ). *Коли тут як ударить грім, як хрясне!* **Г.** **Барв.** 220

Хряснутися, нуся нешся, гл.=**Хряпнутися**.

Хрястіти, щ́у, ст́йш, гл **Блестѣть**, **сверкать** *разнообразіємъ цвѣтовъ, красокъ.* **Бач.** *у яких пани кармазинях, які тиліаги під золотом та під сріблом понадівали!* *Аж хрястить.* **К** **ЧР** 332

Хрястка, ки, ж.=**Хрустка** **Вх** **Пч** I 15

Хрящ, ща́, м. 1) **Хрящъ**. **Стор.** II 77 **См.** **Хрустка**, **хрустальна**, **хрястка**. 2) **Щобень**; **камень вывѣтрившійся и рассыпавшійся.** **Міус** **окр.** *Лежи, ляшу, під кущем, ти, присипаний хрящем* **Грин.** III 608

3) **Щт.**=**Дернач**. **Вх** **Лем.** 479. **Ум.** **Хрящик**.
Хрящѣм, нар **Въ** *безпорядкѣ* *Як ввійшла я в хату, коли дивлюсь, а там це хрящем.* **Черк.** у

Хрящик, ка, м. 1) **Ум.** отъ **хрящ** 2) **Порода грибовъ.** *Помагай-бі, гаєчку, дай гриба і бабочку, сиройжку з діжку, хрящика з ящика, красноголовця з хлопця.* **Ном.**, стр. 282, № 310

Хрящівий, а, е ? **Чабаном** *видисться на зіму одежа: сорочки, штани хрящові, штани иришані ...* О. 1862. V. **Кух** 34

Хтем, му, м. **Въ** *выраженіяхъ: у хтему, до хтему.* *Совершенно, до-чиста.* *Вони як прибігли, то вже у хтем хату рознесли* **Пирят.** у.

Хтівий, а, е **Жадный**, **алчный**

Хтівість, **вості**, ж. **Жадность**, **алчность**. *Скільки опісля розлило на Вкраїні крові через Іванцєве лукавство да через неситу хтивость московських восвод.* **К.** **ЧР** 370.

Хтіти, х́очу, чѣш, гл.=**Хотіти**. *Все є*

так, як *хтів* цар. Чуб. II. 61. *Ой пове-
зу лиху долю на торг продавати.... ба-
чуть люде, що ледащо,—не хтять купу-
вати.* Грив. III. 402.

Хто, кого, м'єст. К^{то}. Знаю тебе, *хто*
еси. Єв. Мр. I. 24. *А хто тут у лисиччиній*
хатці? Рудч. Ск. I. 45. *Хто так, а хто*
сяк. К^{то}—нибуть, *кто*—либо. *Може хто*
вас налаяв? МВ I. 11. *Може хто звіст-*
ку подасть. К^{то} бы ни было. *Хто йде,*
не мине: то кивне, то моргне. Шевч.
196. *Хто хоч, ногб хоч, комú хоч.* К^{то}, *кого,*
кому угодно. *Кому хоч, тому й оддаси*
Нема́ комú. Некому. *Нема кому* роспита-
ти, чого плачуть очі, нема кому роска-
зати, чого серце хоче. Шевч. 40 *Ні від*
ного мені піти з дбму, бо сама́ дбма. Не-
кому зам'єнить мене дома, *если бы я ушла.*
Волч. у.

Хтбкало, ла, с. Спрашиваючий: *кто?*
Мир. ХРВ 240 „*Хто?*“—*Хтокало.* Ном.
№ 14164

Хтбкання, ня, с Спрашиваніє. *кто?*

Хтбкати, каю, вш, гл. Говорить: *хто.*
Желех.

Хтось, когось, м'єст. К^{то}-то, *кто*-ни-
будь. *Прийшов хтось та взяв щось.* Посл

Ху! меж. 1) Виражаєть дуновеніє ртомъ.
Він духнув,—не встає; він удруге: ху!—
не встає. Драг. 128. 2) *Фу! Ху на його*
зовсім! Лохв у

Хуга, гн, ж Вьюга, мятель О. 1862
У. Кух. 39, 29. *Як піднялась хуга! Лі-*
пе ж тобі, що й Господи! Мнж. 130.

Худавий, а, в. 1) Худоватий, довольно
тощій Вх Лем 479. 2) Б'єдний Вх. Лем
479.

Худак, ка, м. Б'єдний, неимущій че-
лов'єк. *Нехай багач дивиться, як худак*
живиться. Ном № 1606.

Худий, а, в. 1) Худой, тощій. *Поки*
гладкий схудне, то худий здохне. Ном
№ 5678. 2) Худой, дурной. *На козака*
худа слава, що робить не вміє Нп Ум.
Худенький, худесенький.

Худина, ні, ж. Худоба, также: худое,
тощее животное. *Худину таку купив, що*
лиш шкіра та кости, а орати чим?
Каменец. у.

Худібка, худібонька, худібочка, вш,
ж. Ум отъ худоба

Худібний, а, в. Состоятельный, зажи-
точный. *Да ще й без худоби вдова, а сам*
він худібний. Г. Барв. 422. См. Худобний.

Худібчина, нш, ж.—Худібка. К. Чр.
139. Г. Барв. 197. Сим. 203. *Заробля,*
щоб таки збити хоч яку небудь худі-
чину. Чуб. II. 499. *Занапастиє худібчи-*
ну через свою дівчину. Чуб. V. 295.

Худкб, ка, м. Удодъ, Урира ерорс. Вх.
Лем. 479. См. Одуд, худок.

Худніти, нію, вш, гл.—Худнути. *Пш-*
ля дороги воли похудніли. Черк. у.

Худнути, ну, вш, гл. Худать, тощать
Зм'єв. у. (Скотина) *стала худнути та*
слабнути, а далі й дохнути. Грин. I. 300

I. Худо, да, с. Худо, зло. *Я їм добра*
не вжичу, худа не мислю. Чуб. V. 1172

II. Худо, нар. Плохо, худо. *Ой як доб-*
ре буде, то я й забарюся, а як худо бу-
де, то й назад вернуся. О. 1861. IV. 93
(Нп.).

Худбба, бш, ж. 1) Имущество, состоя-
ніє. *От як умер батько, зосталася їм*
худоба млин і хлів, і кіт. Рудч. Ск.
II. 12. *Брати будуть на худобі жити*
Чуб. V. 990. 2) Домашній скотъ. *Мов*
кошару заганяє чужу худобу. Шевч. 657
3) Употребл. какъ бранное слово: скотина
І очі видеру із лоба тобі (Енеєві), дия-
вольська худоба. Котл. Ен. I. 33. Ум. *Ху-*
дібна, худібонька, худібочка. *Худібку мали*
в себе невеличку: телицю трейтяку
птици деякої чималенько таки, свинку
Рудч. Ск. II. 174. *Коли б же я знав, що*
то дочка буде, то я б скриню купував,
худібоньку готував та й заміж би від-
дав. Грин III 3

Худобіна, нш, ж Скотина, одна ско-
тина. Рудч. Ск. II. 183. Гн. I. 17. *Запра-*
гай коня: Господь дає тобі худобину
(=коня). Драг. 93. *В дорозі, у гостини*
пам'ятай о худобині. Ном. № 10191 *Має*
дещо худобини Св. Л 275.

Худобиця, ці, ж. Скотинка. Угор

Худббний, а, в. 1) Относящийся к
имуществу, скоту, имущественный *Ми*
урбарію подаймо, оплату худобну, грунт
і хату оплатім та сиділи при дому. Гол
III. 41. 2) =Худібний. 3) Б'єдний, убогий
Гн. I. 97. *Глядай собі, милий, у чистім*
золоті, а мені дай покій худобній сиро-
ті. Гол. III. 393. См. Худібний.

Худббство, ва, с. Б'єдность, убожество.
Угор.

Худок, дка, м =Худко. Вх. Лем. 479

Худопахолок, лка, м. 1) Малосильный
челов'єк. *Старший здоровий, оттакий'*
да й то не худопалоки. ЗОЮР. I. 77.

2) Бѣднякъ, незнатный, простой человекъ. *Як можна, що круль свою дочку видав за худопашолка.* Чуб. II. 89.

Худорба́, бѣ, ж. 1) Худоба́. 2) Худое животное. *Мяж. 22.* 3) Бѣдность, нищета. 4) Соб.: бѣдняки. *Не завидуй худорби—доведе Бог тобі.* *Ном. № 2336.*

Худорля́вий, а, е. Худошавый, болѣзненный. *Бісова гни-біда! (лайка на худорлявих—дитину то що).* *Ном. № 4693, стр. 286.* *Як тичина, високий, худорлявий.* Г. Барв. 81.

Худосі́лок, лка, м. Слабосильный.

Худчи́на, ня, ж. Худоба́. Пѣжин. у.

Худя́к, ка, м. Худое животное. *Хонив. у.* *Нажене того худяку повен степ.* *Лохв. у.*

Хук, ка, м. 1) Выдыханіе, дуновение 2) Фукъ (въ игрѣ въ пашки). *Хука усуча.* *Ном. № 3620.* 3) Хука́ да́ти Промануться. *Раз на вовка хука дав, удруге схибив.* *Мир. ХРВ. 82.* См. **Хвук, фук.**

Ху́кати, каю, еш, гл. Дуть (ртомъ) *Дитина хукає на жижу.* *Котл. Ев. VI. 25.* *Хукає собі у руки.* *О. 1861 V. 74.* *Г в рученьки не хукав.* *Нп.*

Ху́кнути, ну, неш, гл. Оды. в. отъ хукати. *Дохнуть, дувуть ртомъ.* *Хукни ти, моя дружино, у віконечко на скло.* *Щог. В. 59.* *Взяла тіста, качала, качала, хукнула—полетів голуб.* *Чуб II. 194.*

Хунда́мент, ту, м. Фундаментъ.

Хунда́тирь, ря, м. Наблюдатель за общественными постройками *У нас яь строїли церкву, так обчество вибрало хундатирем учителя та ще деяких людей.* *Кобел. у.* См. **Фундатор.**

Хунт, та, м. Фунгъ. *Ном. № 7603.* *Свчок купив вісім хунт.* *Харьк. г. Ум.* **Ху́тник** *Хунтиків зо два масла є прода-ти.* *Черниг. у.*

Хунті́вка, ки, ж. Порода грушъ.

Хунтові́й, а, е. Фунтовой.

Хупа́вий, а, е. Красивый, нарядный, опрятный. *Наша пані пишка за ворота вийшла, наша пані хупава розпустила рукава.* *Чуб III. 235.* *Хупава молодичка: у хаті в неї чистесенько і сама прибра-на як квіточка.* *Черниг. у.* *Ум.* **Хупаве́нь-кий.** *Хупавенька дівчинка—любо й поди-витись.* *Черниг. у.*

Хупа́вість, вости, ж. Красота, наряд-ность, опрятность.

Хупа́вка, ки, ж. 1) Красивая, наряд-ная женщина, опрятная женщина. 2) мн.

Родъ цвѣтовъ. О. 1862. IV. 72. *Ум.* **Ху-па́вочка.** *Іди, синку, додомоньку, змию то-бі головоньку.* *Ізмиий, мати, сама собі, або своїй рідній доньці, рідній доньці ху-павочці.* *Нп.*

Хупа́во, нар Красиво Желех. опрятно. *Черниг. у.*

Хупи́шка, ки, ж. Эпитетъ мыши въ сказкѣ. *Мишка-хупишка.* *Чуб II. 109.*

Хупр, ра, м. Бугоръ. *Міус. окр.*

Хур-хур, меж., выражающее шумъ отъ крыльевъ. *Летів горобець через хлівець, та все вгору хур-хур!* *Ном., стр. 299, № 303.*

Ху́ра, ри, ж. Нагруженный кладью возъ, сани съ кладью, кладь. *Приїхали козаки аж трьома хурами.* *Що на перву хуру скрикну та перину, а на другу хуру все сребро та золото, а на третю хуру сама Хайка сіла.* *Грин. III. 267.* *Бувало на-кладуть хуру хліба, як тільки може снасть винести.* *Рудч. Ск. II. 196.* *Те-пер посилає мене (хазяїв) з хурою в Оде-су.* *Кв. Хури не брали.* *Рудч. Чп. 146.* *Стати під хуру.* *Подрядитись везти кладь.* *КС. 1882. X. 186.* *Сергий. . із під хури вернеться.* *Г. Барв. 206.*

Хура́, рі, ж. Вьюга, мятель. *О. 1861 V. 67.* *Поїхав мій старий,—коли б не змерз, бо на дворі хура піднялась.* *О. 1861. V. 73.*

Хура́ж, жу́, м. Фуражъ, продовольствие. *Як ідеши у Сураж, то й бери свій ху-раж.* *Ном., стр. 283, № 743.*

Хурбан, на, м. ? Матері твоїй хур-бан чортів. *Канев. у.*

Хурбе́т, та, м. Крайній бѣднякъ *Жи-дови тільки самі багатирі та хурбети й не винні.* *О. 1862. I. 73.* *Так се ти, поганий хурбет, наймит, будеш мені перебивати, будеш з мене сміятись?* *О. 1862. VIII, 9.*

Хурда́, ді, ж. Больныя или захудалыя овцы, выдѣленные въ особое стадо. *О. 1862. V. Кух. 30, 39. Вас. 198.* *Мяж. 193.*

Хурде́лити, лю, лиш, гл. О вѣтрѣ. *кругнуть, неровно дуть, мести.* *Вітер хур-делить.* *Канев. у.*

Хурде́лиця, ці, ж. Мятель. *Черк. у.*

Хурди́га, ги и хурди́га, ги, ж. Тюрьма. *О, погано в бісовій хурдизі сидіти.* *Ка-нев. у.* *Гамалія по Скутарі по пеклу гуляє, сам хурдигу розбиває, кайдани ла-має.* *Шевч. 59.* *Защо це нас, братця, позапирали в цю тісну хурдигу?* *Мир. ХРВ. 134.*

Хурдигарня, ні, ж. 1) Тюръа. 2) Каланча. *Ач, яка хуртовина піднялась, що аж очі засипала! А то ж то тому москалеві бідному, що на самісінькому вершку, на тій хурдигарні стоїть, — невже ж таки йому не дошкуля?* Екстериносл. у.

Хурдіста, ти, ж. Мятель. Черк. у.

Хурднік, ка, м. Поміщення для хурді, больных овець, сдѣланное отдѣльно или отдѣленное въ общей кошарі. О. 1862. V. Кух. 29, 39. *При коші або в коші робиться хурдник для хворих овець.* О. 1862. V. Кух. 30.

Хурія, рі, ж. 1) Мятель *Ні в світі не поїду уночі, як хурія на дворі, бо трохи не наложили головою.* О. 1862. V. 66. *На дворі хвижа та хурія.* Ном. № 6851. 2) Ругня и драка. *Ну вже, діти, ховайте усе, бо батько іде, ще й барана веде, то певно якусь хурію підійме. От лиха година та нещаслива мені з ним. де нап'ється, а усе додому іде.* Рудч. Ск І. 130.

Хурьало, ла, с. См. Фуркало. Крутнувся той бич на ципильні, як хуркало. Грин. II. 207.

Хуркнути, ну, неш, гл. 1) Порхнути, броситься. *Хуркнула йому відьма, як втер, між ноги, звалила додолу.* Полг. г. 2) Быстро отправиться. *А давай хуркнем у Сорочинці!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Хурман, на, м. Кучерь. Чуб. II. 362 *Давай буду твого коня поганяти, буду в тебе за хурмана.* Грин. II. 272

Хурманка, ки, ж. 1) Подвода. Чуб. V 986. 2) Извозъ. *Хурманкою заробляє*

Хурманувати, ну, еш, гл. Заниматься извозомъ. *Іван хурманус.* Канев. у.

Хурта, ти, ж. = **Хуртовина** 1. *Пустіть, добродію ласкавий, у хату заночувати* Хурта така, що крий Мати Божа О. 1862. IV. 88.

Хуртеча, ці, ж. = **Хурта** = **Хуртовина** 1. *На дворі було хуртеча та метелиця мете.* Цог. В. 135. *На дворі мете хуртеча, ліне сніг в вікно.* Цог. Сл. 100

Хуртовіна, ни, ж. 1) Мятель, вьюга. Александров. у. 2) Буря, ураганъ. *Коли б мене сая хуртовина злая в морі не втопила.* АД. І. 187. *Грім, блискавиця, вихор... така піднялась хуртовина, що, Боже, твоя воля!* ЗОЮР. II. 40. 3) Невгода. *Одвідай мене борідну та бездольну в чужій стороні, при лихій хуртовині.* Мет. 356. *Як пришибла лиха-нещасна*

хуртовина, то тоді одреклися усі куми-побратими. КС. 1882. XII. 497.

Хуртовинний, а, о. Пенастный, бурный. *Оце вже третій день така хуртовинна година.* Полг.

Хуртуна, ни, ж. = **Хуртовина.** *Скоти-рі мали собі од вітру й хуртуни халабуди, окутані повстями.* Стор. II. 182.

Хурувати, ру, еш, гл. Извозничать, перевозить кладь. Рк. Левиц.

Хуруватися, руся, еся, гл. Накладывать грузъ. *Чумаки хуруються.*

Хурчати, чу, чіш, гл. Жужжать отъ быстрого вращенія. *Давай прясти, аж веретено хурчить.* Рудч. Ск І. 178.

Хуря, рі, ж. = **Хурія.**

Хус, са, м. = **Хвус.** *Ото геть увесь лій вигорів у каганці, — зістався самий хус.*

Хуста, ти, ж. 1) Платокъ. АД. І. 213. *Великої треба хусти, щоб зав'язать людім усти.* Посл. Шовкова хуста. Чуб. 2) мн. Хуста, хусти. Бѣлье. *Хуста попере-м, — як три дні панцини відбудем (важко).* Ном. № 11260. *За лісом, за пралісом білій хуста висять.* Ном.

Хустіна, ни, ж. = **Хустка.** Гол. Од. 28. *А де тая мережана шитая хустинка?* Шевч. *Зв'яжи мені головоньку шовковою да хустиною.* Нп. Ум. Хустинка, хустинька, хустиночка. Мет. 23, 18.

Хустиця, ці, ж. = **Хустка.** *Перев'язали їх стрічками та хустицями червоними* Морд. Оп. 12.

Хустка, ки, ж. 1) Платокъ. Чуб. VII. 424. Гол. Од. 50. Вас. 167. *Побіліла як хустка.* Ном. 2) мн. = **Заручини.** МУЕ III. 71 Ум. Хустонька, хусточка. *Хустоньку пери.* Грин. III 551.

Хустя, тя, с. Бѣлье. *Прала Параска шовкове хустя на льоду.* Чуб. III. 300

Хутенький, а, о, хутенько, нар. Ум. отъ хутний, хутко.

Хутір, тора, м. Отдѣльная усадьба ввѣселенія, выselокъ. *Як би з хутора, то б і повірила* Ном. № 6878 *З давнього-давна у гай над ставом удвох собі на хуторі жили* Шевч. Ум. Хутірець, хуторіць, хуторік. К. ЧР. 104. МВ. І. 139 *Жила вдова хуторцем.* Г. Барв. 304.

Хутірський, а, о. Относящийся къ хутору, живущій на хуторі. *Хутірська Одарка* Ном. № 14180.

Хутій, а, о. Скорый, быстрый. *Хутня робота.* Гн. І. 45. Ум. Хутенький.

Хуткість, кости, ж. Скорость, быстрота. Желех.

Хутко, нар. Скоро, быстро. *Хутко, як оком змигнуть*. Ном. № 7737. *Ой Бог знає, Бог і відас, чи побачимось хутко*. Київ. у. *Не так хутко діється, як хутко говориться*. Ном. № 5603. Ум. *Хутенько*. Рудч. Ск. I. 172. *Хутенько йди!* МВ. (О. 1862. III. 43).

Хутній, сравн. ст. отъ хутко. *Скорѣй!* НВолын. у. Чуб. II. 78. *Тра хутній стола застелити*. Драг. 24.

Хуторѣць, рѣд., м. Ум. отъ хутір.

Хуторѣще, ща, с. Мѣсто для хутора, мѣсто, гдѣ былъ хутір. *Дворище яке, чи хуторище*. К. ПС 82.

Хуторній, а, ё = **Хутірський**. *Муза хуторна незнана*. К. ХП 111.

Хуторѣк, рѣд., м. Ум. отъ хутір.

Хуторянець, нця, м. = **Хуторянин**. Мет. 373.

Хуторянин, на, м. Житель хутора, живущій на хуторі. Стор. М. Пр. 113. *Наш брат хуторянин*. Шевч. 322. *Балакав з хуторянами про чорну раду*. К. ЧР. 194.

Хуторянка, ки, ж. Живущая на хуторі. *Я завидую найбіднішій хуторянці*. Стор. II. 216. Ум. *Хуторяночка*. Левиц. Пов. 176.

Хуторянський, а, е. Свойственный хуторянам. *Прості хуторянські звичай*. К. (О. 1861. I. 117). *Хуторянські вечори*. Левиц. Пов. 146.

Хутра, ри, ж. Внутренняя обмазка печи.

Хутрина, ни, ж. Въ стѣнкѣ деревянной постройки: каждое бревно, упирающееся въ косяки дверей или оконъ. Канев. у.

Хутро, ра, м. Мѣхъ. *Багацько у його добра, отласу, хутра і срібла*. Греб. 317.

Хутрований, а, е. 1) Подбитый мѣхомъ. 2) Обшитый шалевкой. НВолын. у.

Хутрувати, ти, с. 1) Подбивка мѣхомъ. 2) Обшивка шалевками.

Хутрувати, рѣю, еш, гл. 1) Подбивать мѣхомъ. 2) — піч. Обмазывать глиной печь. Рудч. Ск. II. 57. *Як же мені, сестро, такий бути, чуже діло роблячи, чужі печі хутруючи*. Чуб. V. 917. 3) — двѣрі. Вставлять косяки дверные. 4) — чѣботи. Пришивать подкладку въ сапоги. См. **Футрувати**.

Хутряній, а, е. Мѣховой. *Хутряній шилик*. К. МВ II. 129.

Хутрянка, ки, ж. Шубка женская. КС. 1893. XII. 449. *Надїчу хутрянку, вийду, сядемо у садокъ та й присидимо цілу ніч*. О. 1862 VII. 41.

Хутчо, хутчій, хутчіш, нар. Сравн. ст. отъ хутко. *Скорѣе*. Рудч. Ск. II. 70. *Як би то хутче побачитись*. МВ. I. 7. *Йди же хутчий, не сався!* Г.-Арт. (О. 1861. III. 84).

Хух, ху, м. Духовеніе. *Бери, жито, в черепок хуху і святого Духу*. Драг. 39. (Изъ заговора). *Пустити на хух*. Пустить на вѣтеръ. Ном. № 10825. *Ні хуху, ні дѣху*. Ни души, никого нѣтъ. *В печі вже ні хуху, ні дѣху*. Въ печи уже совершенно погасло.

Хухвати, кю, еш, гл. = **Хухати**.

Хухнавий, а, е = **Гугнявий**. Шух. I. 33.

Хухнути, ну, неш, гл. Дунуть (ртомъ). ЕЗ. V. 180. *Після треба хухнути на жовнаки*. Чуб. I. 139. *Хухнула му в рот, — і ожив*. Драг. 359.

Хухрити, рю, риш, гл. = **Лузати**. *Хухрити насіння*. Лубев. у.

Хухрити, ряю, еш, гл. Сортировать, разбирать. Александров. у.

Хухуля, лі, ж. = **Хохуля**

Цѣбѣнати, ню, ниш, гл 1) Поднимать Желех. 2) Говорить нѣчто ни съ чѣмъ несообразное, чудовищное. Желех.—цѣну. Запрашивать непомѣрную цѣну. Желех. 3) Бранить, ругать. Фр. (Желех.).

Цѣбати, блю, леш, гл.—**Цѣбати**. Угор. **Цѣбатися**, баюся, ешся, гл. Метаться. Вх. Лем. 479.

Цабѣ, 1) *меж.*, которымъ направляютъ воловъ направо *От він за батіг та й: „Гей, соб! цабе!“* Рудч. Ск. II. 142. *Цабе, худий, у ворота, яка харч, така й робота.* Ном. № 10363. 2) нар. Направо. *Наші студенти повернули цабе та й перелізли в Сухобрусів садок.* Левид. Пов. 26. 3) Какъ существ. с. р. Важная, значительная особа. *Ото велике цабе до волости приїздило.* Лубен. у. *Він дума, що тепер уже дуже велике цабе.* Канев. у.

Цалѣвий, а, е. Дюймовый. Желех.

Цалівка, ки, ж. 1) Мѣра въ 24 дюйма. МУЕ. III. 29. 2) Шалевка въ дюймъ толщиною. НВолын. у.

Цаль, ля, м. Дюймъ. *Та як бехнуло (кинуло), то аж тріхи не на три цілі у землю мене втрощило.* МВ. (КС. 1902. X. 156). *Одрізає на три цілі.*

Цаністра, ри, ж.—**Таністра**. Вх. Уг. 273. Ум. Цаністерка.

Цап, па, м. 1) Козель. Ном. № 13428. *Військового цапа за хвіст скубни, от тобі і рукавиця.* Ном. № 959. 2) Родъ игры, чехарда. *Грати в цапи.* 3) **Ціпа** стѣти. Стѣть на дыбы. Ном. № 3393. Ум. **Цапѣн**, цапѣчок, ласк. цапѣсенька. Ув. **Цап'юга**. *А кізонька в ополонку, а цапѣчок за головку.* Грин. III. 553.

Цапѣр, ра, м. Снарядъ для ношенія сѣна: часть тонкаго стволѣ смерѣни съ однимъ

кругомъ очищенныхъ сучьевъ на концѣ, которые здѣсь называются *кальбунки*, стволъ наз. *шинар*; сѣно накладывается на сучья до верху шинара, на концѣ котораго закрѣпляется палкой—*роскіпом*. Шух. I. 171

Цапѣнѣ, нѣти, ср. Козленокъ. *Цап, пап по полю басує, з цапенятами гарцює, поти буде гарцювати, поки вовк буде спати.* Ном., заг. № 30. Ум. Цапѣнѣтко, цапенѣточко.

Цапѣрка, ки, ж. Заступъ. Пирят. у. **Цапѣна**, ни, ж. 1) Козлятина, козлиное мясо. 2) Козлиный запахъ. *Воня цапником*

Цапѣнний, а, е. Козлиный. *Ой у тебе, вражий діду, цапина борода.* Пп. Рижки цапині. Г.-Арг. (О. 1861 III. 104) *Цапиний голосок.* Кв.

Цапів, нова, ве Козлиный. *Пропав ні за цапову дѣшу.* Ни за что пропалъ. Ном. № 1887. Рудч. Ск. II. 18.

Цапіна, ни, ж.—**Сапіна**. Шух. I. 176 **Цапки**, цапѣм, нар. На дыбы, на заднія ноги. *Кінь став цапки.* Чуб VII 576. *Цапком стая.* Ном. № 3391.

Цаплѣний, а, е. Сумасшедшій. *Скаже з переляку, мов цаплєне.* Сим. № 213. *Цаплений, відчепись.* Черк. у. *Цаплена ти голова!* Маркев. 53.

Цаплѣчий, а, е.—**Цапиний** *Цапляча борода.* Камен. у.

Цапнѣ, нѣ, ж. собир. Козлы.

Цапѣк, кѣі, м. 1) Ум. отъ цап Козликъ, козленокъ. Шух. I. 211. *Бігла кізонька льодком, льодком, а за нею цапѣк слѣдком, слѣдком.* Грин. III. 553. 2) Волъ такой же, какъ и орел (см.), но съ меньшими рогами. КС. 1898. VII. 45. 3) **Обіручний** столецъ. Вх. Лем. 441. См. **Обіручний**.

Цапѣр, ра, м.—**Цап** I. Вх. Уг. 273.

Цап'ура, ри, ж. Коза.- Вх. Уг. 273. Ум. Цап'урка.

Цап'усенько, ка, м. Ласк. отъ цап. *Купила бабусянка собі цапусенька*. Чуб. V. 1130.

Цап'юга, ги, м. Ув. отъ цап.

Цара, ри, ж. Чужая сторона. *Блукає царями*. Шух. I. 37. Шух. I. 145.

Царгати. гаю, еш, сов. в. **царгнути**, гну, неш, гл. Дергати, дервуть. Вх. Зн. 77. *Царгнув пес за ногу*. Вх. Зн. 77.

Цар'ева, вої, ж = **Цариця**. *Цар і цар'ева на spacer йшли*. Гн. I. 38.

Царедворець, рця, м. Придворный. *Осіддали царедворці коня царевичу*. Рудч. Ск. I. 98.

Цар'евич, ча, м. = **Царенко**. Рудч. Ск. II. 101.

Цар'єнків, кова, ве Принадлежащий царевичу. Мнж. 25.

Цар'єнко, ка, м. Царевичъ. ЗОЮР. II. 49. Мнж 25 *Як його (паря) не було дома — народились цар'єнко і цар'івна*. Рудч. Ск. I. 116.

Цар'єнї, в'ятв, с. Дитя царя. *Де царь подівав цар'єнїта*. Чуб. II. 152.

Цар'єк, ка, м. 1) Ум. отъ царь. 2) = Мишачок 2. Вх. Уг. 252, 273.

Царина, ни, ж. 1) Застава въ селѣ, ворота при входѣ въ село. 2) Пахатная земля, застѣвное поле. Харьк. Одесс. Угор. Огороженное поле. Вх. Лем. 479. Ум. Царинка, цариночка ЕЗ. V. 230.

Царинка, ки, ж. 1) Ум. отъ царина 2) Огороженное мѣсто при усадьбѣ, предназначенное для сѣнокоса. Шух. I. 21. 165.

Цар'євнїй, а, е. Относящийся къ царині. Царинний дід = Царинник. О. 1862 I. 28. Царинні пісні. Пѣсни, которыя поють при обходѣ поля на Троицынъ день.

Царинник, ка, м. Сторожъ „царини“. Лохв. у. *Він був у нас царинником, розглядав царини, — щоб ніхто не шкочив*. Новомоск. у.

Цариночка, ки, ж. Ум. отъ царина.

Цар'єночок, чку, м. = **Царина** 2. *На зеленім цариночку тили турки горілочку*. АД. I. 301.

Цар'єха, хи, ж. = **Цариця**. *Убирають ся їжать до царихи*. Чуб. II. 271.

Цар'єц, на, нє. Царицынъ. Царицине в'єсько. Сторож. II. 206.

Цар'єця. ці, ж. Царица. Рудч. Ск. I. 81, 86.

Цар'єв, р'єва, ве. Царевъ, царскій. *Боює цар'євих собак*. Ном., заг. № 134.

Цар'івна, ни, ж. Царевна. *Була я у царя, за тебе цар'івну сватала*. Рудч. Ск. II. 11 Ум. Цар'івночка. *Возьми у мене дочку да цар'івночку*. Грин. III. 583.

Цар'івнїй, ного, м. = **Царевко**. Колб. II. 231.

Цар'івнїн, на, нє. Принадлежащий царевнѣ. *Менча сестра цар'івнина*. Грин. II. 252.

Цар'івнїця, ці, ж. = **Царвця**. *Як ударив Байда з лука та царя між уха, а цар'івнїцю да у постилицю*. Грин. III. 584.

Цар'івночка, ки, ж. Ум. отъ цар'івна. АД. I. 145.

Цар'євство, ва, с = **Царство** 1, 2. *Господоньку, прийми їх до цар'євства блаженного*. ЕЗ. V. 107.

Цар'єград, ду, м. Константинополь, Царьградъ. *Червоного вина з Цар'єграду відер з трое у барилі*. Шевч. 116.

Цар'єградський, а, е. 1) Константинопольскій. 2) — ка лоза. Раст. *Elaeagnus hortensis* L. ЗЮЗО. I. 121.

Царок, рка, м. 1) Загороженное мѣсто подъ печью или подъ полѣм крестьянской хаты, гдѣ держать дом. птицу. Вх. Зн. 77. 2) Вообще огороженное мѣсто, загородка. напр. для телятъ. Вх. Зн. 77. Ум. Царочок. *Повний царочок білих курочок*. Вх. Лем. 479.

Цар'євчєчко, ка, с. Ум. отъ царство.

Царство, ва, с. 1) Царство. *Царевич осідлав свого коня, сів з нею і поїхав у своє царство*. Рудч. Ск. I. 97. 2) Спасєніє, блаженство, небесное царство. Въ этомъ значєніи, также съ прилаг.: *Бжє, небєсне царство*. Ном. № 6973. *Помершим царство, а нам на здоров'я*. Ном. № 11607. *Хто за віру умирає, той собі царство заробляє*. Ном. № 1. *Царство небєсне їм!* (пожеланіє умершимъ). Ном. № 11607. *Я такого був пана, що царство небєсне та й годі*. Ном. № 1242. 3) Титуль: Величєство. *Царь... давай йому загадки загадувать; а цей і каже: „Нїт, підождіть трохи, ваше царство: ви загадуєте загадки, треба й вам загадати“*. Рудч. Ск. II, 181. Ум. Цар'євчєчко. ЗОЮР. II. 32. *Я твоє цар'євчєчко да коником витопчу*. Чуб. III. 270.

Цар'євувати, в'єю, еш. 1) Цар'є-

вовати. *А сам хоче на столиці царем царствувати.* Нп. 2) Блаженствовать, жить въ царствѣ небесномъ. *Нехай царствоує!* Ном. № 11607.

Царський, а, ё. Царскій. *Стала дружиною царський дитини.* Рудч. Ск. II. 48. **Царське свято.** Табелъ, высокаторжественный день. *Камен. у Царський вінець. Вѣнчалъный вѣнецъ. А щоб ти під царський вінець не підійшла!*—злюбное пожеланіє дѣвушкѣ ве выйти замужъ. Ном. № 3683.

Царь, ря, м. 1) Царь *До Бога високо, а до царя далеко, а ти панки, що хтять, те й роблять.* Ном. № 1237. 2)—зілля. Раст. а) *Orobis niger* L. ЗЮЗО. I. 176; б) *Delphinium elatum* L. Драг. 31; в) *Ranunculus sceleratus* L. ЗЮЗО. I. 133; г) *Ononis hircina* Jack. Вх. Зн. 77. 3)—сил Раст. *Delphinium elatum* L. ЗЮЗО. I. 121. См. Царь-зілля. Ум. Царик. Грин. II. 266. **Царько, царьон.** Рудч. Ск. II. 93, 95.

Царювання, ня, с. Царствованіє. *Так він думками благими нехай царство обіймає, щоб за його царювання жили праведні в покої.* К. Псалт. 163

Царювати, рюю, еш, гл. Царствовать. *І в потузі твоїй будси тихо царювати* К. Псал. 108.

Царя, ряти, с = Цареня. Шевч. II. 13

Царяградка, ки, ж. Родъ турецкой бутылки. *Демко вже достав царяградку—така була в його не з малих пляшечка жбанком,—од якогось турчина чи що собі придбав* МВ. (КС. 1902. X. 144).

Цахати, хаю, еш, гл. Поровити. *Оце ж він і цахав, щоб що небудь продати.*

Цвайка, ки, ж. Длинная жердь, котрою плотовщикъ въ случаѣ надобности придерживаетъ плотъ у берега. Шух. I. 182. Вх. Зн. 77.

Цвак, ка, м. Палочка въ ткацкомъ челнокѣ, на которую надѣвається шпулька съ нитками. Мнж. 121.

Цваркати, каю, еш, гл. 1) Чирикати. Желех. 2) Говорить на непонятномъ языкѣ, напр. по еврейски. Вх. Зн. 77.

Цвах, ха, м. Липовец. у. = Цвах.

Цвѣник, ка, м. Хвастунъ. Воронеж. губ.

Цвѣнькати, каю, еш, одн. в. цвѣньквати, кну, неш, гл. Говорить, сказать на чужомъ языкѣ, въ которомъ слышатся звуки ц, дз,—о полякахъ, бѣлоруссахъ. К. ДЗ. 34. *Лях цвѣнькати уже не буде.* Котл. Ен. IV. 10. *По лядськи цвѣнькала.*

Св. Л. 54. *Кортить литвинка, коли не цвѣнькне.* Ном. № 5012.

Цвѣнтюх, ха, м. Болтунъ. *Достається од неї деколи, як поприїжджають, отим цвѣнтюхам канцеляжкам.* Котл. МЧ. 471.

Цвѣгати, гваю, еш, одн. в. цвѣгнути ву, неш, гл. Хлестать чѣмъ-вибудь, напружнотомъ, хлестнуть.

Цвѣндрити, рю, рвш, гл. = Цвѣдрити
Цвинтарний, а, е. Относящійся къ погосту, кладбищу.

Цвѣнтарь, ря, м. Мѣсто въ церковной оградѣ, погостъ, кладбище. Чуб. I. 48. О. 1861. XI. Св. 41. *Мурована церква з високою дзвіницею давня вже; мур аж зазеленів; вимощений цвинтарь пророс травю.* МВ. I. 149. *А титаря на цвинтарі вчора поховали.* Шевч. 175. *Горбатий цвинтарь у молодого лікаря.* Ном. № 13933.

Цвѣркати, каю, еш, гл. Журчать (о струї выдаиваемаго молока). Вх. Лек. 479. См. Циркати.

Цвѣст, ту, м. Одна пара витей основ (у ткача) Вас. 166.

Цвікати, каю, еш, гл. Говорить рѣзко въ глаза. *Чого ти мні цвікаєш—хиба я виною у тому?* Подол. г. *Не цвікай! годі не боїмся.* Мир. ХРВ. 262.

Цвікований, а, е. Ученый. *Цвікований та не друкований.* Грин. II. 308. См. также варианты: *Учений, та не друкований.* Чуб. I. 249.

Цвілій, а, ё. Заплѣснѣвшій, гнилой. *І пом'янули свого чумаченька хоч цвілими сухарями.* Чуб. V. 1048. **Цвіле, сего** Ум. **Цвіленький.** *А тили вони його починали, що у себе мали: цвіленькими, сиченькими військовими сухорцями.* АД I. 255.

Цвіліти, лю, ліш, гл. 1) Стегати, хлестать. Желех. Вх. Зн. 77. 2) Дош цвілит. Хлещетъ дождь, льетъ дождь. Вх. Зн. 77.

Цвілля, ля, с Заплѣснѣвшій предметъ, гниль. *Куди ви її братимете—такі цвілля.* Рудч. Ск. II. 48

Цвіль, лі, ж. Плѣсень. *Бур'яном укритася, цвіллю зацвіла.* Шевч. 668.

Цвінтар, ра, м. = Цвѣнтарь. *Сорочка цвінтаром смердить, а ще б танцювалось.* Ном. № 12480.

Цвірготати, чү, чеш, гл. = Цвѣркотати.

Як почне цвірготати цвіргун, цілу ніч цвіргоче. НВолын. у.

Цвіргун, на, м.=Цвіркун.

Цвірінчанья, ня, с.=Цвіріньканья.

Цвірінчатн, ч́у, ч́иш, гл.=Цвірінькати.

Цвірінь, меж., виражающее крикъ воробья. Черниг., Полт. г.г.

Цвіріньканья, ня, с. Чирикание (воробья). Мир ХРВ. 129.

Цвірінькати, каю, еш, гл. Чирикати. Чи є в світі де такі молодці, як ми, славні та веселі горобці? На все вдатні: до любовців, до пісень, цвірінькаєм, жартуючи, увесь день. Гліб. 122. Цвірінька, мов батько голопуцьків.

Цвірінькнути, кну, неш, гл. 1) Чирикнуть. 2) Болтнуть, сболтнуть. Хоч який блазень і цвірінькне проти його, дак і рот загородять. О. 1861. X. 27. Щоб нігде а ні цвірінькнула про цю оказію. О. 1862. I. 32.

Цвіріньок, нька́, м.=Цвіркун. Вх. Пч. I. 6.

Цвіріньч́ук, ка́, м.=Цвіркун. Вх. Пч. II. 27.

Цвіркати, каю, еш, гл. 1)=Цвірчати. Птах цвіркат. Вх. Лем. 480. 2) Плевати сквозь зубы. 3) Ч́мъ-либо досаждать. То та гадина мені в очі цвіркає.

Цвіркит, коту, м.=Цвіріньканья. Желех.

Цвіркн́ути, кн́у, н́еш, гл. О сверчкѣ: затрещать разъ. В хаті тихо, і цвіркун не цвіркне. Драг. 66.

Цвіркотати, коч́у, чеш, гл.=Цвірінькати. Желех.

Цвіркун, на́, м. Сверчокъ, gryllus. Вх. Пч. I. 6. І цвіркун на видноці не цвірчить. Ном. № 1381. См. Цвірчок.

Цвіркунча́, ча́ти, с. Маленькій сверчокъ.

Цвірній, а́, ё́. Тонкій и крѣпкій (о ниткѣ). Вх. Лем. 480.

Цвірчатн, ч́у, ч́иш, гл. 1) О сверчкѣ: сверчать, трещать. Ном. № 13831. 2) Чирикати. Птах цвірчат. Вх. Лем. 480.

Цвірчок, чка́, м.=Цвіркун. Вх. Уг. 274. См. Цвірчок.

Цвісті, т́у, т́еш, гл. 1) Цвѣсть. Коли цвіте біб, тоді тяжко о хліб; а як мак, то не так. Ном. № 10141. Моє цвіте́, а твоє гниє. Мнѣ удача, а тебѣ нѣтъ. Св. Л. 178. Військо йде, як мак цвіте. Ном.

№ 4208. 2) Плѣсневѣть. У коморі хліб почав цвісти. 3) Покриваться красною или пузырчатою сыпью (о ребенкѣ). Дитина цвіте. Мил. 32. 4) Ніхлі цвіту́ть. На погтяхъ появляются бѣлыя пятнышки. У кого ніхті цвітуть, той має щастя. ЕЗ. V. 187.

Цвістіся, т́уся, т́ешся, гл.=Цвісти 1. Калина цвілася. Чуб. V. 85.

Цвіт, ту, м. 1) Цвѣтокъ. Єдин цвіт не робить вінка. Ном. № 5270. Доню моя, доню моя, цвіте мій розевий. Шевч. 71. 2) Цвѣтъ, цвѣтеніє. Се ще тільки цвіт, а ягоди будуть. Ном. № 3526. На цвіт́у прибітий: а) безплідный, б) о человекѣ: неразвившійся, отъ природы безсильный или глухой. Ном. № 6243. Немá з йбо цвіт́у. Нѣтъ у него здоровья, ума. Ном. № 8212. 3)=Колір. Ком. II. 84. 4) Менструація. 5) Окрашенія шерстяныя пилки. Крайка з цвіт́у. Лохв. у. 6) Раст.: а) Безсмѣртній цвіт. Helychrisum. Вх. Пч.; II. 32. б) Королів цвіт, Phascolus multiflorus. Вх. Пч. I. 12; в) Ползковий цвіт. Digitalis grandiflora All. ЗЮЗО. I. 121. Ум. Цвітонько. Грин. III. 540. Збудуй мені світлоньку з макового цвітоньку. Чуб. V. 121.

Цвітень, тня, м.=Квітень.

Цвітін, ну, м.=Цвіт 1, 2. Зроблю тобі хатину з рожевого цвітину. Мер. 120.

Цвіт́астий, а, е. Съ роскошными цвѣтами. Цвітисте зілля.

Цві́тка, ки, ж.=Кві́тка 1. Урвав цвіт́ку таку красну, так любо пахне. Гн. II. 104.

Цвіт́кований, а, е. Украшений Пояс сріблом цвіткований. МВ. Галера цвіткована, мальована. АД. I. 210.

Цвіт́ля, ми. Родъ кушанья: сваренная свекла съ хрѣномъ и квасомъ, ѣдять вмѣстѣ съ мясомъ. МУЕ. I. 97.

Цвіт́вий, а, е. 1) Цвѣтвой. Мил. Св. 11. Давній пан польський носив цвіт́ні чоботи-сап'янци. Ном. № 7334. 2)=Вербний. Цвіт́на неділя. Фр. Пр. 34. ЕЗ. V. 210.

Цвіт́ові́ня, ня, с. Стебли, клочки вылаваго сѣна. Вх. Уг. 273.

Цвіт́ок, тка́, м.=Кві́тка. Ум. Цвіт́очон. Чуб. V. 66.

Цвіт́онний, а, е=Вербний. Цвіт́онна неділя. Kolb. I. 147.

Цвіт́онько, ка, м. Ум. отъ цвіт́.

Цвіт́очок, чка, м. Ум. отъ цвіт́ок.

Цвіт́у́щий, а, е. Цвіт́у́щий. *Кораблі стоять, мов ті маки цвіт́у́чі.* Федьк.

Цвіт́ча́стий, а, е и пр.=**Квіт́частий** и пр.

Цвіт́чу́вати, ќую, еш, гл. Срамить, поносити. *Ти не цвіт́чу́й мене перед людьми.* НВолын. у.

Цвіт́чення, ня, с. Обучение.

Цвіт́чений, а, е. 1) Расцвіт́ший. *Ой у лузі калинонька не цвіт́чена.* Мил. Св. 7. *Дала мені вона цвіт́ченої рожі, а барвінок не цвіт́чений.* Канев. у. 2) Обученный, вышколенный.

Цвіт́чити, чу, чиш, гл. Школить, обучать. *Хто ся лічить, того біда цвіт́чить.* Ном. № 8340.

Цвоня́к, ка́, м. Часть, кусокъ составного обода деревяннаго колеса. Полный ободъ составляется изъ 6 цвоняків. Литин., Каменец. у.у.

Цвоня́стий, а, е. О колесѣ: съ составнымъ ободомъ. *Цвоня́сті колеса.* Литин., Каменец. у.у.

Цв'я́гнути, гну, неш, гл.=**Цвигнути**. Фр. (Желех.).

Цв'я́кати, каю, еш, гл.=**Чв'якати**. *Свіня цв'якат, кед їст.* Вх. Лем. 480.

Цвях, ха, м. Гвоздь. *Підїхавши гості під бряму, почали грукати в цвяхи.* К. ЧР. 5. *Желїзними цвяхами руки пробивали, на його голову терня клали.* Чуб. III. 349. *Труну збудували... золотими цвяхами побивали.* Лукаш. 82. Ум. Цв'яшок.

Цвяхований, а, е. Обитый гвоздиками. *Цвяховані були там стїни.* Котл. Ен. III. 62. *Ото цвяхована гиря.* Ном. № 1549.

Цвяху́вати, х́ую, еш, гл. Обивать гвоздиками для украшенія.

Цвяху́ваний, а, е=**Цвяхований**.

Цв'я́шок, шка, м. Ум. отъ цвях.

Це. См. Се.

І. Цебені́ти, ню́, ні́ш, гл. Ругать? *Прийшла п'яна та й цебенить мене, лає, нащо курей випустила з хлівчика.* Новомоск. у.

II. Цебені́ти, ню́, ні́ш, гл. Сильно литься. *Права ніжка рострошена, а з-під правого крила кров так і цебенить.* Сим. 216. *Так і цебенить крів.* Черк. у.

Це́бер, бра, м. Большое ведро, (бадьа). *У Києві на Подолі козаки гуляють: як ту воду, відром-цебром вино розливають.*

Шевч. 368. *В-осени ложка води, а цебер болота.* Ном. № 612. *Там ходила Галечка, Галечка, цебром воду носила, носила.* Мет. 297. 2) *Кадка, чанъ, лоханъ. Назбїрали (молока) цілий цебер; взяли наварили, а тоді насипали в цебер та й загадали Івану скакати.* Рудч. Ск. I. 95. Ум. Це́брик. Шух. I. 250.

Це́берка, ки, ж. Желѣзное ведро.

Це́брик, ка, м. 1) Ум. отъ цебер. 2) Раст. *Thymus serpyllum.* Вх. Пч. I. 13.

Це́бри́на, ни, ж.=**Цямрина**. *Найшов криничку. Тільки що став пити воду, та якось об цебрину і розбив те яйце.* Рудч. Ск. I. 144.

Це́бри́ця, ці, ж.=**Цеберка**. *Іди, іди, дощичку... цебром, відром, цебрицею з всякою пашницею.* Чуб. III. 107.

Це́брува́ти, р́ую, еш, гл. Ставить срубъ. *Чи я в полі не криниця була, чи я в полі не холодна була? Взяли мене цебрувати, взяли воду виливати.* Чуб. V. 541.

Цеге́лля, ля, с. Щебенъ, куски битаго кирпича. Желех.

Цеге́льний, а, е. Относящийся, принадлежащий кирпичному заводу.

Цеге́льний, ка, м. Кирпичникъ, кирпичный мастеръ. Вас. 177. Павл. 64.

Цеге́льни́ків, кова, ве. Принадлежащий кирпичному мастеру.

Цеге́льни́цький, а, е. Принадлежащий свойственный кирпичному мастеру.

Цеге́льня, ні, ж. Кирпичный заводъ. *Пішов туди, на той дим—аж то цегельня.* Рудч. Ск. II. 160.

Цеге́я, ге́ї, ж. Шерсть овцы мѣшанной породы отъ шпанской и простой. Павлогр. у.

Це́гла, ля, ж. Кирпичъ. *А зась, мури нехрещений! Цеглу їж, а не хлїб печений.* Ном. № 13695.

Цеглі́на, ни, ж. Кирпичина. *Поклади холодну цеглину на піч, хіба не потеплішає.* Ком. II. 48. Ум. Цеглі́нка, цеглі́ночка. Шевч. 310.

Цегло́вий, а, е. Кирпичный. Драг. 418. *Цеглова хата.* Канев. у.

Цегла́ний, а, е=**Цегло́вий**. Черк. у. *Цегляні кошари.* О. 1862. IX. 62. *Цегляний стовп.* К. ЦН. 308.

Цегля́стий, а, е. Кирпичнаго цвѣта. **Цего́льня**, ні, ж.=**Цеге́льня**. Бердич. у.

Цедри́на, ни, ж.=**Кедрина**. *Зроби мені з цедрики трумну.* Мет. 268.

Цеду́лка, ки, ж. Записка. Стор. II. 258.

Цей, ця, цяя, це, цёв, мѣст. = Сей, ся, се. *Ось на ж тобі, друже, цей дучахик.* Шевч. 177. *А ця угаділа.* Шевч. 318. *Серце моє, зоре моя, де це ти зоріла?* Шевч. 143. *Та це ж я, каже, скликаю громаду.* Рудч. Ск. I. 3. *Перемішай неє і закопай серед пасіки.* Чуб. I. 75. *Не казала мені мати цієї води брати.* Чуб. V. 996. *Це та те. То да се. Закиль не та те, то й „святий Боже“ заснівають.* *Ном. № 10961. Це б то = Се б то.* *Ком. II. 79.*

Цекотати, кочу, чеш, гл. О сорокѣ: то же, что и скреготати. *Сорока... цекоче.* ЕЗ. V. 178.

Цендибѣр, ра, м. Коловоротъ, родъ сверла. *Кіев. г.*

Цѣнзор, ра, м. Цензоръ. *У другій же половині того ж самого оповідання цензор звелів редакторові печатати вже баринъ, изба і т. д. і не дозволив чуманам співати про волю, вози, про ярма і заноси.* К. XII. 126.

Цензоровати, рую, вш, гл. 1) Цензуровать. 2) Осуджувати. *Ей, дочко, схаменися! Що тобі такого, що так цензуруєш дітей? Хиба ж ти дідичка сама? Хиба твій батько не піп був?* Св. Л. 124.

Цензюра, ри, ж. Цензура. *Цензура дозволила печатати.* К. XII. 35.

Цѣнт, та, м. Центъ. *Не мав ніц, хиба три центи коло себе.* Гн. II. 42.

Центаврія, рії, ж. = **Центурія.** ЗЮЗО. I. 122.

Цѣнтовий, а, е. Стоящій центъ. *Галиц.*

Цѣнтро, ра, с. Центръ. *Там... центро жити.* К. МБ. III. 243.

Центротажний, а, е. Центроостреми-тельный. *Желех.*

Центурія, рії, ж. *Раст. Erythraea Centaurium L.* Вх. Пч. II. 31. ЗЮЗО. I. 122.

Ценцерія, рії, ж. = **Центурія.** Вх. Уг. 273.

Цѣнь, меж., виражающее звонъ, пустую болтовню. *Цѣнь-цѣнь, аби день, аби вечір близько.* *Ном. № 10915.*

Цѣпати, паю, вш, гл. Ударять слегка, царапать. *Дідусь (жук Dogeadion holosericeum) цѣпає до пальця: скрип!* Вх. Зн. 78.

Цѣра, ри, ж. Цвѣтъ лица. *Котл. Ен. VI. 81. Як циган, смуглою цѣри був.* *Котл. Ен. III. 31.*

Цѣрата, ти, ж. Клейнка.

Цѣреглювати, люю, вш, гл. Выбирать, мѣнять. Вх. Зн. 78.

Цѣремѣнитися, нюся, няшся, гл. Це-

ремѣнитися, стѣсняться, жеманиться. *Левиц. Пов. 213. Бере чарку з тарілки і трошки покушав і цѣремѣниться, бо дівоча натура цѣремѣнитися.* *Грин. III. 514.*

Цѣремѣнія, нії, ж. 1) Церковная церемонія. 2) Жеманство, стѣсненіє. *Без цѣремѣній оглядали кожну паню.* *Левиц. Пов. 23.*

Цѣрѣва, ви, ж. Церковь. *Козацька церква невеличка стоїть з похиленим хрестом.* Шевч. 407. *Ум. Цѣркієка, цѣрківця, цѣрквочка, цѣрковочка.* *Ном. № 4691. Чуб. V. 113. В цѣрківку ввійшла.* *Г. Барв. 542. На горбочку притулилась убогенька цѣрківця.* *Г. Барв. 136.*

Цѣрківѣка, цѣрковѣка, ки, ж. 1) Ум. отъ церква. *Грин. I. 169. 2) Родъ писанки.* *КС. 1891. VI. 37.*

Цѣрківнік, кѣ, м. Звонарь и пономарі вмѣстѣ. *Угор*

Цѣрківця, цѣрковця, ці, ж. 1) Ум. отъ церква. 2) мн. церковці. *Родъ орнамента въ вишивкѣ.* *Гол. Од. 73. Colb. I. 49.*

Цѣрковний, а, е. Церковный. *Вдарено в церковного дзвона.* *Мир. Пов. II. 77. Гблій, як цѣрковна миш. Крайній бѣднякъ.* *Ном. № 1519.*

Цѣрькати, каю, вш, гл. = **Циркати.** Вх. Зн. 78.

Цѣс, цѣся, мѣст. = **Цей, ця.** *Винесла назад суди на цѣс свѣт.* *Гн. II. 11. Цѣся дитина... буде бідувати.* *Гн. I. 10.*

Цѣсарѣць, рѣя, м., и пр. См. Цісарѣць и пр. *У Венгерській стороні, у цѣсарѣцѣ, за шляхецькою землею стоїть гора висока.* Шевч. 309.

Цѣх, ха, м. 1) Цехъ. *Кушнірський цех.* *О. 1862. VIII. 32. 2) Цеховой значекъ. 3) Хоругви церковныя съ принадлежностями. Піп з цехом виходив,—молебствували.* *Грин. II. 155. Жінка по-звала попа, щоб то його поховати. Піп видав цех з церкви.* *Гудч. Ск. I. 167.*

Цѣха, хи, ж. Значекъ, присвоенный цеху или какому-либо обществу. *Браття організувалось у якесь товариство Кирила та Мефодія, скомпонувало собі статут і навіть має свою цеху—з литого заліза персні, на котрих сяють літери К. М. К. XII. 27. Ум. Цѣшка. Черниг. г.*

Цѣхліти, хлю, ліш, гл. О сорокѣ: то же, что и скреготати? *Ворона... узімку, як живиться уже нічим, то вже хоч і нікчемне попадає, хоч кизяк мерзлий, усе кричить: „Ха-арч! ха-арч!“... А сорока*

цехлити коло неї та все питає: „Чи кисле? чи кисле?“ Ном. № 14028.

Цехмістер, тра, м. Цехмейстеръ. Цех-мистер шевський. ЗОЮР. I. 256. КС. 1890. VII. 91. Тут всякий були цех-мистри і ратмани, і бургомистри. Котл.

Цехмістриха, хи, ж. 1) Жена цех-мейстера. 2) Женина цехмейстеръ въ женскомъ цеховомъ братствѣ, цехѣ. КС. 1890. VII. 91.

Цеховій, а, е. Цеховой. Підіймають-ся козаки, цехові і чернь. Стор. М. Пр. 89.

Цеховік, ка, м. Цеховой мастеръ. На-ші батьки—поважні цеховики. люде ста-течні.

Цешка, ки, ж. = **Цеха.**—судова. Знакъ суда, знакъ призыва въ судъ (встарину). А Байду на суд позвано? Вістовець. Я сам його звав і на голому мечі судову цешку подав. К. Бай. 113.

Ціпати, паю, еш, гл. = **Цівати.** Вх. Зв. 78.

Цеп'є, п'я, с. = **Курча.** Желех.

І. Ця! меж. 1) Крикъ на лошадей, когда пастухъ ихъ гонить. Шух. I. 211. 2) При-зывъ для козъ. Маркев. 63

II. Ця, сз. = **Чи.** Чи опиханий, паноньку, ячмій? Ном. № 13356.

І. Ціб, ба, м. При завязуванні у женщинъ головы перемітною, рантухом—концы этого покрывала, завязанные въ петлю. Гол. Од. 27. Шух. I. 160.

II. Циб! меж. выражающее широкое ша-ганіе или перешагиваніе черезъ что-либо. Але тільки москалі в коршму увігна-лись,—їден циб через вікно, другого вхо-пили. Рудан. I. 87.

Ціба, би, ж. Длинная нога. А я тому журавлю циб-ноги переб'ю. Нн.

Цибань, ня, м. Длинноногий. Та в ме-не добрий цибань: як цибне, то хоч би який рів, то перескоче. Уман. у.

Цібатень, тня, м. = **Цибань.**

Цібати, баю, еш, гл. Идти, шагать. Близько видати, далеко цибати. Ном. № 11423.

Цібатий, а, е. Длинноногий Цибатий, як журавель. Ном. № 8623. Ум. Цібатенький.

Циблätий, а, е = **Цибатий.** П.Волын. у.

Цібка, ки, ж = **Цибок.** Мил. М. 31. Вас. 203.

Цибнүти, бнү, неш, гл. Одн. в. отъ цібати. Як цибне через рів. П.Волын. у.

Цибок, цибук, бка, м. Стебель лука

(стрѣлка). Як пересхне цибуля зімою та посадити, то у цибки піде. Лебед. у.

Цибүлин, на, не. Луковый. Подай ци-булину гичку матері, сам же ж держи за головку. Гн. II. 101.

Цибүліна, ни, ж. Луковица. Ум. Ци-бүлінна.

Цибүління, ня, с. 1) Стебли лука. Херс. 2) Раст. Sagittaria Sagittaeifolia L. Вх. Пч. I. 12.

Цибүлиця, ці, ж. = **Цибүля.** Танцю-вала риба з раком... цибулиця з часни-ком. Нн.

Цибүлька, ки, ж. 1) Ум. отъ цибүля. 2) Порода картофеля. МУЕ I. 101.

Цибүльний, а, е. Луковый. Цибуль-на головка.

Цибүльовище, ща, с. Грядка, гдѣ рос-лукъ. Фр. (Желех.).

Цибүля, лі, ж. 1) Лукъ, Allium Sера L. ЗЮЗО. I. 111. Таких, як ти, по сім з-цибулю. Ном. Так любить, як собака цибулю. Ном. № 3079. 2) — **жаб'яча.** Раст. Scirpus Tabernemontanus Gmel. ЗЮЗО. I. 135. Ум. Цибүлька Цибульки ті не дади. Ном. № 4176.

Цибүляний, а, е = **Цибульний.**

Цибулянка, ки, ж = **Цибок.** Вх. Лем. 480.

Цибүх, ха, м. 1) Чубукъ. Згубив ляль-ку і цибух Грин. III. 288. 2) Черенок винограда, чубукъ Цибүх одбиває. Вино-градный чубукъ даєть ростки. Херс. Ум. Цибушок Шух I. 281.

Цивільний, а, е. Гражданскій, шта-тскій. (Салдати) багато цивільних людей постріляли. Гн. I. 71.

Ціган, на, м. 1) Цыганъ. Ласі, як ци-ган на сало. МВ. I. 107. На те циган кліщі держить, щоб у руки не попекло. Ном. № 5854. 2) У гуцуловъ: кузнецъ Kolb. I. 68. Шух. I. 146. 3) Участвующій въ свадебномъ обрядѣ, наз. циганщина. См. МУЕ. I. 155. Родъ игры въ карты, въ которой осмѣивается крестьянское нача-ство и ксенокрадство; трюфовая масть имѣетъ здѣсь особія названія: тузъ наз. голова, король—старшина, дама—писарь, валетъ—циган, десятка—десятник, шестерка—кобїла. КС. 1887. VI. 466. Ум. Циганочок, ци-ганчик. Вх. Лем. 480. Ой цигане, цига-ночку, яка ж твоя віра? ЕЗ. V. 202.

Циганенко, ка, м. Сынъ цыгана. Мнж. 114.

Циганити, ню, ниш, гл. 1) Вымаши-

наль, випрашивать (о цыганахъ). 2) Въ свадебномъ обрядѣ: ходить по хатамъ, выпрашивать,—см. Циганщина. МУЕ. I. 155. (Полт.). Грин. III. 455.

Цигані́ха, хи, ж. Жена цыгана. *Поговав піп циганиху.* Рудч. Ск. I. 70.

Цигані́я, нії, ж. соб. Цыгане. Желех.

Циганка, ки, ж. 1) Цыганка. *Ти, циганко, ти, моя коханко, оддай мої ключі золотий.* Чуб. V. 954. 2) мн. Раст. *Clematis integrifolia* L. ЗЮЗО. I. 118. Ум. Циганочка. Чуб. V. 420.

Циганочок, чка, м. Ум. отъ циган.

Циганство, ва, с. Цыганство. *На тобі циганство і панство, коня вороного, ще й хвайду до того.* Ном. № 950 (одм.).

Циганський, а, е. 1) Цыганскій *У тебе циганська урода.* Мирг у. 2) Циганська гліна. Большая толстая игла. Чуб. I. 212. 3) Циганський піп. Дрожь. *Усіх циганський піп пройма.* Гліб. 4) Циганська риба. Головастикъ. Вх. Лем. 480.

Цигануватий, а, е. Паломинаюпій своимъ видомъ или поступками цыганъ. *Волохи цигануваті.* Морд. Пл. 77.

Циганча́, ча́ти, с. Цыганенокъ. Ном. № 936. *Дивиться... як циганча на добре сало.* Гліб. *Зострічають, тільки не цигана, а циганча, так—літ з п'ятнадцять йому.* Грин. II. 212.

Циганчик, ка, м. Ум. отъ циган.

Циганчу́к, ка́, м. Сынъ цыгана, молодий цыганъ. Рудан. III. 28. *На ярмарку циганчук жонем вигравас.* Рудан. III. 100.

Циганщина, ни, ж. Свадебный обрядъ во вторникъ (или среду), состоящій въ випрашиваніи переодѣтими (цыганами и гр.) свадебными гостями, различныхъ даяній, ког. потомъ пропиваются. Также: люди, кот. участвуютъ въ этомъ обрядѣ и саміа добытыя даянія. МУЕ. III. 170. *Як прийдуть усі люде до дому молодого, то тоді починається циганщина. Циганщина збірається увечері. Убереться один чоловік у жіночий убір, а другий чоловік у салдатський мундір, а ніку умаже сажею, і тоді забирають усі люде мішки і йдуть циганити з музиками. (Придя въ хату, переодѣтые грають роль цыганъ, танцують, а остальные—выпрашиваютъ и крадутъ). Нациганяють усячини, та тоді прийдуть до весільного батька і продадуть кому небудь свою циганщину, а на ті гроші куплять собі горілки, бо батько весільний*

цыганам не дав горілки. (Затѣмъ пируютъ). МУЕ. I. 155. (Полт.).

Циганя́, нати, с.==Цыганча. *Сидить бідне циганя, понхинькує стиха.* Рудан. III. 102. Ум. Циганя́тко. Рудан. I. 97.

Цигара, ри, ж. Сигара. *Ходить, цигари курить, мов справді він пан.* Федьк.

Цигарка, ки, ж. Папироса. Канев. у.

Цигаребвий, а, е Папиросный. *Цигарковий папер.* Полг.

Цигарник, ка, м. } Портъ-сигаръ. С

Цигарниця, ці, ж. } в мене цигарник, але не справді великий. Васильк. у. *Ото панська цигарниця, але така гарнісінька, славнісінька.* Васильк. у.

Цигарцяра, ри, ж. Загородная прогулка, маевка. *Хиба ти забув, як нас возив на цигарцару у той лісок, що за містом?* Воронез. г.

Цигікати, каю, еш, гл. Циликать, плохо играть на скрипкѣ Желех.

Цидрі́на, ни, ж.==Цедрі́на. *Гей зроби мені з цидрини трунку.* Мет.

Цизорик, ка, м. Перочинный ножикъ Уман. у.

Цизрѣм, нар. Струей. *Цизром тече кров.* Мирг. у. Слов. Д. Эварв.

Ці́кавеа, ки, ж.==Сикавеа.

Циконіти, ню, ниш, гл. Дрожать отъ холода. Желех.

Ці́ли, сз. Или. Галиц. *Одколь Варни до-ставати, ой ци з поля, цили з моря?* Гол. I. 3.

Цилі́орик, ка, м. Цирюльникъ. Федьк.

Цімбал, ла, м. Олухъ, балбесъ. *Цимбале, цимбале дурний.* Ном. № 6300.

Цимба́ли, са́л, ж. мн. 1) Цымбалы. Шевч. 137. *На словах, як на цимбалах, а на ділі, як на балабайці.* Ном. № 2989.

2) Родъ вышивки Чуб. VII. 427. Ум. Цимба́лики.

Цимбалі́ст, та.

Цимбалі́ста, ти,

Цимбалі́стий, того, м.

Играющій на цымбалахъ. А *Яровенко цимбалиста привів.* Алв. 21. *Казав басиста, що бачив цимбалиста.* Ком. Пр. № 782. *Це таке солодке, як цукор.—Або ти їв цукор?*—Мені розказував цимбалистий, а йому говорив басистий, що як вони у жидів грали весілля, то жиди їли,—і такий, каже, солодкий, що аж страх. Ном. № 7809 (одм.).

Цимбрі́ння, ня, с.==Ця́мрина. Могил. у.

Цимбро́ваний, а, е. Имѣющій цимбріння. *Цимбрована криниця.* Млак. 18.

Ці́на, ни, ж. Олово, цинкъ. Желех.

Цинамон, ну, м. Корица. МУЕ. I. 109.
Цинамоновий, а, в. Коричний. *Цинамонова мазь*. Мета, 1863, Жовтень, 124.

Цингаббра, ри, ж. ? *А на йому цингаббра, у цингаборі сім шеляжків*. Чуб. III. 455.

Цінгель, гля, м. Щегленокъ. Вх. Уг. 274.

Ціндра, ри и ціндра, рі, ж. 1) Окалина, искры, отскакиваюція при ковкѣ желѣза. Вас. 182. МУЕ. I. 63. (Черниг.). Мил. М. 102. 2) Назойливый человекъ. Киев. г.

Ціндрити, рю, риш, гл. Расточать, мотать. Лубен. у. *От і всі гроші. І я їх не ціндрю, бо думаю одружитися*. Шевч. (О. 1862. V. 12).

Ціндра. См. Ціндра.

Цинббра, ри и цинббра, рі, ж. Кинноварь. Мил. М. 22. *Як напав курдюк, уже й меркурією терли, й циноброю*. Киев. у.

Цинівий, а, в. Оловянный. *Цинова тарілка*. Чуб. III. 176. Шух. I. 278.

Цінтір, ру, м. = Цвінтарь. Вх. Уг. 274.

Ціприс, са, м. Кипарисъ. МУЕ. I. 175.

Ціранка, ки, ж. Порода утокъ. Ум. *Ціраночка*. Ой, на ставу, на ставочку піймав качур ціраночку. Гол. II. 516.

Цірка, ки, ж. Родъ мережки 1. Шух. I. 155, 156. См. Ціркованик. Ум. Цірочка. *А я своему миленькому сорочку мережу. Ой мережу та й мережу, цирочки цірую*. Гол. II. 383.

Ціркати, каю, еш, гл. Доя, выжимать струю молока. Харьк.

Цирклювати, люю, еш, гл. Осуждать, пробирать, распекать. *Вони ж цирклюють з-за дурнички так вчених і старих людей*. Алв. 6.

Ціркул, ла, м. Округъ, волость. Галиц.

Цірочка, ки, ж. Ум. отъ цирка.

Цітати, таю, еш, гл. Играть въ четъ и нечетъ.

Цитріна, ни, ж. Лимонъ. *Видусив го, як цитринку*. Фр. Пр. 169. *Приносить жид до Потоцького цитрини і померанці*. Рудч. Ск. II. 204. Ум. Цитрінка.

Цитрінка, ки, ж. 1) Ум. отъ цитрина. 2) Раст. *Colliar rhamni*. Вх. Пч. I. 5.

Цитріновий, а, в. Лимонный. Желех.

Цитувати, тую, еш, гл. Цитировать.

Цить, цитьте, меж. Цыцы! молчать, молчите! *Цить, не плач, дасть мати калач*. Нон. *Цитьте, жиди, нехай рабин бреше*. Нон. № 6909. „*Та цитьте, чор-*

тові сороки!“ — *Юпітер грізно закричав*. Котл. Ев. VI. 14.

Ціфра, ри, ж. 1) Цифра. 2) мн. Особаго рода вензеля на брюкахъ или верхней одеждѣ изъ нашитыхъ снурковъ. Гол. Од. 79.

Цифрувати, рую, еш, гл. Украшать вензелями изъ снурковъ брюки или верхнюю одежду. Гол. Од. 79.

Цихвирувати, рую, еш, гл. Порицать, осуждать. *Почала перед ним батька цихвирувати*.

Ціхвіра, ри, ж. Цифры, цифирь. *Арабську цихвіру, мовляв, закон турецький, всі тямлять*. Греб. 388.

Ціцак, кá, м. Раст. *Pedicularis comosa* L. ЗЮЗО. I. 176.

Ціцечка, ки, ж. Ум. отъ цицька.

Ціцінька, ки, ж. Ум. отъ циця.

Ціцовий, а, в. Ситцевый. *Цицова спідниця*. Св. Л. 80. *Цицова жилетка*. Левиц. Пов. 181.

Ціцүля, лі, ж. Сахарная груша. Вх. Лем. 480.

Ціцүня, ні, ж. Ум. отъ циця.

Ціцька, ки, ж. Женская грудь. *Відпала му від рота цицька. Там йому жаба й цицьки дасть. Тамъ ему и смерть*. Ном. № 4322. *Злякався... що вже йому довго на світі нежить, що тут йому жаба й цицьки дасть*. Рудч. Ск. II. 19. Ум. Ціцечка. АД. I. 149.

Ціцьката. Грудастая, съ большими грудями. *Ціцьката дізка*.

Ціцьковий, á, é. Грудной. *У мене дитина цицькова, то не можна на місто пити*. Канев. у. *Ціцьковѣ теля*. Теленокъ сосунъ. Херс.

Ціця, ці, ж. Дѣтск. = Ціцька. Ум. Ціцінька, цицүня.

Ціцятій, а, в = Ціцькатій. *Старшая дружка цицята, а другая черевата*. Р. Макс.

Ці, меж. Крикъ на козъ, когда ихъ гонять. Шух. I. 211. См. Ци.

Ціба, и цібб, меж. Восклицаніе, котрымъ отгоняють собакъ. Херс. *А ціба! окропу на пса! ціба!* Вх. Зн. 78. *Ач прокляті собаки, як звикли до порога. Цібе!* Черномор.

Ціва, ви, ж. 1) Цѣвка въ шестернѣ. Черниг. у. Мик. 481. 2) Шпилька для наматыванія нитокъ. МУЕ. III. 14, 15.

Цівати, ваю, еш, гл. Пищать (о ниткахъ). Вх. Зн. 78.

Ці́вка, **кн, ж.** 1) Ство́ль дере́ва. *Обчурав гілля, тільки ці́вка зосталась. Увесь дуб почорнів од диму, кругом ці́вки роскидалися головешки.* Стор. М. Пр. 105 2) = **Ці́ва** 1. Черк. у. 3) Шну́лька для наматы́ванія нитокъ (въ ткацкомъ челно́кѣ, самопря́лкѣ, шу́лері и пр.). Шух. I. 257, 258. МУЕ. III. 14, 15. Вас. 166, 167. См. **Ці́ва** 2. *Щука-риба сукно ткала, а ракеборак ці́вки сукав.* Мет. 312. 4) Тру́бка. Вас. 205. *У пневматичної машини дві ці́вки або дудки.* Ком. II. 72. 5) Ру́жейний ство́ль. Шух. I. 284. МУЕ. I. 229. 6) Дымова́я труба. Угор. 7) Тру́бчатая ко́сть въ ногѣ́ животи́ныхъ: ве́рхня ці́вна—выше ко́лѣна, ни́жня ці́вна—ниже ко́лѣна. Богод. у. 8) Плече́вая ко́сть. Конст. у. 9) Ча́сть олі́йниці. См. Шух. I. 163. 10) мн. ці́вкі. Родъ ловушки для звѣрей: веревочныя петли, при которыхъ остальная часть веревки скрыта въ дерев. тру́бкѣ, чтобы пойманный звѣрь не могъ перегрызть веревки (Кубань). О. 1862. II. 62. 11) Стру́я. Левиц. I. 294. Котл. Ен. IV. 20. *Дош іде, як відром ілле, а зо стріх біжить, як ці́вкою.* Ном. № 572. *Кров ці́вкою б'є. Добре ці́вкою смикнув.* (О сильно пьяномъ). Ном. № 11752. Ум. Ці́вочна. *Пішла за ткачика ці́вочки сукати.* Гол.

Ці́вкати, **каю, еш, гл.** Кричать (о птицѣ́ білогруд, *Cinclus agnaticus*). Шух. I. 23.

Ці́вкун, **на, м.** Птица зукъ, *Charadrius*. Вх. Пч. II. 9.

Ці́вувати́й, **а, е.** О цилиндрѣ́: по́лый (напр. о стебляхъ расте́ній) Борз. у.

Ці́д, ду, м. Ферментъ для тѣста, пригото́вляемый изъ отрубей. Черк. у. *Ми проскурки було на ці́ду печено.* Пирят. у.

Ці́дівко, **ка, с.** = **Ці́дилко**. Желех.

Ці́ді́ло, **ла, с.** Ку́сокъ полотна, скво́зь который процѣ́живають творо́гъ. Шух. I. 213.

Ці́ді́лка, **кн, ж.** = **Ці́ді́лок**. Чуб. VII. 387. *Зоста́вся на ці́ді́лці.* Попался во лжи. Ном. № 6786.

Ці́ді́лко, **ка, с.** 1) = **Ці́ді́лок**. Желех. 2) Большо́й узелъ, въ кото́рый завязаны спереди концы женскаго платка. Гол. Од. 26. Ум. Ці́ді́льце. Желех.

Ці́ді́лок, **лка, м.** Цѣ́дилка; ситечко, ки́сея или полотно, для процѣ́живанія мо́лока. Богод. у. Черк. у.

Ці́ді́ти, джѹ, диш, гл. 1) Процѣ́жива́ть, ці́дити. *А я тий корови співаючи дою, а*

я тее мо́локо танцюючи ці́жущу. Чуб. V. 493. 2) Налива́ть струе́й.

Ці́ді́тися, джѹся, дишся, гл. Струи́ться, течь. *Тільки й чути, що через греблю на потоках води́ця ці́диться* Кв.

Ці́ді́ння, **ня, с.** Процѣ́жива́нье.

Ці́ді́ла, **ли, ж.** Записка. *Прочитай о́цю ці́дулу.* Шевч. 447. Ум. Ці́ді́лна, ці́ді́лочка.

Ці́жби, **бів, ж.** Сапоги. *Тепер усе ми грайте! Чорні ці́жби попра́скали, червени ми дайте.* Гол. IV. 528.

Ці́жб и **ці́жб-на́!** **меж.** Призывъ для коровы. Вх. Лем. 474. Вх. Уг. 250.

Ці́к! **меж.** Крикъ, которымъ понуждають овецъ и́дти. Вх. Лем. 480.

Ці́ка́вий, **а, е.** 1) Любопы́тый, интере́сующійся, любознате́льный. *„Хто се, хто се?“ пита́ете ці́каві дівчата.* Шевч. 19. *Що люди собі про нас балакають,—не ці́кавий я знати.* Гн. II. 28. *На все ні́кавим о́ком спози́рає.* МВ. (О. 1862. III. 35). 2) Бойкі́й, живо́й, шу́стрый. *Яке ці́каве!* Ном. № 5443. 3) Смы́слящий, иску́сный. *Ці́кавий ко́зак, та бо́сий* Ном. № 6328. *Ці́кавий, як ци́ган до бджі́л.* Ном. № 6515. *В є́днім се́лі бу́в ба́рдзо ці́кавий ко́валь, бу́вало як ви́стригне плу́га, рало, со́киру, або оку́е во́ла, то на́чудо, а́ж смі́ється.* Чуб. I. 154. 4) Интере́сный. *Се дуже ці́кава рі́ч.* Ум. Ці́каве́нький.

Ці́ка́вити, **влю, виш, гл.** Интере́совать, занима́ть.

Ці́ка́витися, **влюся, ви́шся, гл.** Интере́соваться.

Ці́ка́вість, **вості, ж.** 1) Любопы́тство. 2) Интере́сь. *Ти б мені́ розпо́казав хоч для одні́єї ці́кавості.* Левиц. Пов. 69

Ці́ка́во, **нар.** 1) Любопы́тно, интере́сно. *Се дуже ці́каво.* 2) Съ любопы́тствомъ, съ интере́сомъ. *Ці́каво слухали його.* Ком. II. 68.

Ці́ле, **нар.** Дѣ́йствительно, въ само́мъ дѣ́лѣ. Угор. *Та бо й ці́ле!* Конечно. Фр. (Желех.).

Ці́лець, **льця́, м.** 1) Тотъ, кто при́нѣ́ливается. *Бери ви́ла та бу́деш стави́ти ви́хи: ти ці́лець до́брий, то по́падеши пря́мо.* Навлогр. у. 2) Большо́я каменна́я глы́ба. Вх. Лем. 480.

Ці́ле́чкый, **а, е** = **Ці́лі́сінький**. Вх. Лем. 480 *Васи́лько бу́де хоч ці́ле́чку ні́ч*

тую довгу із мною сидіти, мене слухаючи. МВ. II. 9.

Цілий, а, о. 1) Цѣлый, весь. Баба з нехочу ціле поросся ззіла. Ном. № 5058. Хоч вивози цілий ліс, то все буде оден біс. Ном. № 3220. Ледащо з цілого світа. Ном. № 2954. Газда цілою губою. Ном. № 10102. Коли дивиться—аж стоїть на березі якась людина, ціла в шерсті. Рудч. Ск. Цілу хату скопали, а грошей не найшли. Рудч. Ск. I. 188. 2) Цѣлый, неповрежденный. Вставать треба, їдучи через мости, жеб були цілі кості. Ном. Тікай, поки ще ціла. Глиб. 3) Цѣлый, на тиво, неукраденый. І кози ситі, і сіно ціле. Ном. № 9935 Все я втерев, нічого в мене не зосталось цілого К. Іов. 42. 4) Полный. Ціла вулиця дівчат. Сіна цілий віз. Ум Ціленький, цілєсенький. Чуб. V 687.

Цілік, ка, м.—Цілина Черк у.

Цілина, ні, ж. Новь. Орав милий на цілики, та й став на толоці. Нп. Цілину п'ять плугів орють Греб. 382. Ум. Цілінка.

Цілінний, а, о. Никогда не паханный, дѣвственный. Цілинна земля. Констан. у

Цілітель, ля, м. Исцѣлитель. Св. Антонію, зубовий цілителю! поможи мені. Чуб. I. 125.

Ціліти, лю, лиш, гл. Исцѣлять.

Цілити, лю, лиш, гл. Цѣлить, мѣтити. Цілив в ворону, та попав в корову. Ном. № 1784.

Цілитися, люся, лишся, гл. Цѣлиться, мѣтити. Куди ти цілишся, що не видно ні птиці, нічого? Рудч. Ск. II. 80.

Ціліця, ці, ж 1) —Цілина. Орали ми цілицю, сіяли ми пшеницю. Р. Макс. 2) Соль, добываемая изъ земли въ кристаллахъ. Шух. I. 16.

Ціліндра, ри, ж. Цилиндръ въ ружьѣ, на который надѣвають пистонъ. Черк. у.

Ціліненький, а, о—Цілісінський. Ціліненьку ніч казку кажуть. НВолын. у.

Цілісінський, а, о. Цѣлехонькій. Ходив ссрдега цілісінський день. Рудч. Ск. II 175. Та перед тобою ж цілісінське озеро,—чому ти не п'єш? Рудч. Ск. II. 81.

Цілість, лости, ж. Цѣлость.

Ціліський, а, о—Цілісінський. Ціліський вік лиш горювали. Млак. 88.

Цілка, ки, ж. Цѣльная крупа съ непопорченными зернами.

Цілкйй, а, о. 1) Мѣткій. Кѣв у 2) Цілка річ. Вещь понятная. Вх. Лем. 480.

І. Цілковий, а, о. Цѣловый. Чи яйця зварить цілковими, чи таки на салі жарить? Черк. у.

ІІ. Цілковий, вого, м. Рубль, пѣлковый. О. 1862. X. 112. Василь і викинув Марусі на тарілку цілкового. Кв.

Цілкоб, нар. 1) Цѣликомъ. По віви цілком глитав. Котл. Ен. V. 76. Вона продала полотно цілком, а не сорочками. Лебед. у. 2) Совершенно, вовсе, вполнѣ. Три місяці цілком дощу не було. Могил. у. 3) Въ цѣлости. Вікно викопано та так і поставлено біля столу цілком Новомоск.

Цілниїк, ка, м. 1) Земля, не тронутая вглубь (напр. копаньемъ), а только сверху (напр. вспашкой). НВолын. у. 2) Цілином поїхати. Поїхать полемъ, а не дорогою. НВолын. у.

Цілодѣнне, нар. Цѣлый день. Желех.

Цілодѣнний, а, о. Продолжающийся цѣлый день. Желех.

Цілорічний, а, о Продолжающийся круглый годъ. Цілорічна праця.

Цілосвітній, я, о. Всеу свѣту извѣстный. Цілосвітня брехуха. Левац. Кож. 86.

Цілування, ня, с. Цѣлованіе, поцѣлуй, поцѣлуй. Ой чи знаєш, Ганно, мов горювання, що я ночі не доспав через цілування? Грин. III. 171. Не словами, цілуванням любові говорять. К. МБ. III. 250. Щирим цілуванням теплі сльози сушить. Хата 14, Ум. Цілуваннячко.

Цілувати, лую, еш, гл. Цѣловать. Не цілуй, не милуй, коли хисту нема. Чуб. V. 9.

Цілуватися, луюся, ешся, гл. Цѣловаться. З панами добре знаться, та не дай Бог цілуватися. Ном. № 1198.

Цілух, ха, м.—Тараня. НВолын. у. **Цілушка, ки, ж.**—Окраецъ. Вх. Зн. 78. Радом. у.

Цілцѣм, нар.—Цілкоб. А я тоті бурішечки цілцѣм поковтаю. Шух. I. 203.

Ціль, лі, ж. Цѣль. Із лука мітко в ціль стріляла. Котл. Ен.

Цільба, бі, ж. Исцѣление. Прийми від нас, Богомати, цюю похвалу, що даруєш цілбу злоту стару і малу. Чуб. I. 165.

Цільник, кá, м.=Сцільник.

Цільно, нар. Мѣтко. *Оден пак мав стрільця... жаден пак так цільно не влучав.* Грн. I. 211.

Цілювати, люю, еш, гл.=Цілувати.

Цілюрник, ка, м. Цырюльникъ. *Жид, цілюрник лазаретний.* Котл.

Цілючий, цілющий, а, е. Цѣлительный, цѣлебный. Рудч. Ск. I. 87. *Добув води живучої і цілючої.* Рудч. Ск. II. 82. *Побризкала брата цілющою водою, і голова приросла до шиї.* Грин. I. 103. *Подробяће см. Зцілющий.*

Ціляти, ляю, еш, гл. 1) Цѣлить. *Ось нап'яв безбожний лука, стрілку накладає, праведного в саме серце з захисту ціляє.* К. Псал. 23. *Буду таки цілять,—чи не вцілю? Тоді руки трусились!* Грин. Ш. 449. **2)** Улучать время. *Успішайсь поперед за неї сказати: тпру! От він так і ціля: скоро зійшлись, зараз: тпру!* Грин. I. 285.

Цімбра, ри, цімбріна, ни, ж. цімбрине, ня, с.=Цямра, цямрина, цямриння. Фр. (Желех).

Ціна, ні, ж. Цѣна. *Своєї ціни не уставиш.* Ном. № 10544.

Ціна, ни, ж. 1)=Цина. 2) Оловяная посуда. *А звечера Настуненька ціну помила.* Гол. I. 74.

Цінітель, ля, м. Цѣнитель, оцѣнщикъ. К. Гр. Кв. 24.

Ціняти, ню, ниш, гл. Цѣнить, оцѣнювати. Ном. № 8871.

Цінований, а, е. Обдѣланный въ олово? *Ціновану пляшку виймав, ширубок одшрубубав, оковити-горілки наливав.* Лукаш. 43.

Ціновий, а, е=Циновий. Гол. II. 611. *Ціновим гудзем застебнувся.* Котл. Ен. IV. 26.

Ціновка, ки, ж. Аукціонъ, продажъ съ аукціоннаго торга. *Тепер у нас у городі цінують одного купця... Треба нам на ціновку вистигать. Тільки гляди, вийдуть два купці, будуть торгувать, а ти вийдеш третій на ту ціновку. Будуть говорить: „что шо дає за сі два дома?“ То ти не озивайся, а мовчи, хай вони свою ціну дають. Один надає дві тисячі, другий—чотирі, а як крикнуть утретє: „что більше?“ то ти аж тоді вже на-бавляй.* Грин. I. 113.

Цінування, ня, с. 1) Оцѣнка. **2)** Опись имущества для прод. съ аукц. торга.

Цінувати, нюю, еш, гл. 1) Цѣнить, оцѣнювати. *Не вийшов цінувать, а вийшов предавать.* Ном. № 10543. **2)** Производит опись и оцѣнку имущества для аукціоннаго торга. *Наїхали жиди, жиди-орандарі воли й вози цінувать.* Рудч. Чп. 129. *Производит аукціонный торгъ.* Грин. I. 113. См. Ціновка.

Цінціпер, ру, м.=Цмин. Драг. 33.

I. Цінь, ні, ж.=Цина. КС. 1883. VII. 508.

II. Цінь! меж. Звукоподражаніє, передающее пискъ птицъ. Вх. Уг. 274. См. Цьон. *Цінь-цінь, тарара! усюди діра, та нікуди вилізти (ніби синиця в клітці говорила).* Ном. № 2062.

Цінькало, ла, с. 1) Эпитетъ зяблика. **2)** Хохлатый жаворонокъ, *Alanda cristata.* Фр. (Желех.).

Цінькати, каю, еш, гл. О птицѣ: кричать, издавая звуки, подобныя цінь-цінь. Вх. Уг. 274.

I. Ціп, па, м. 1) Цѣпъ для молотьбы хлѣба. *За ціп та на тік.* Ном. № 12854. *Брехати—не ціпом махати.* Ном. № 6815. **2)** Ціпй в'язати. Ссориться. Подол. г. **3)** Ціпом їхати. Їхати двома лошадьми, вмѣстѣ впряженными, изъ которыхъ одна маленькая другая большая. Вх. Зн. 82. **4)** Порода большихъ грушъ. Вх. Лем. 480. Ум. Ціпин.

II. Ціп! меж. 1) Вонъ, прочь. *Ціп відсіля! ви не сього приходу.* Кв. **2)** Ціп-ціп! Призывъ для курей: цыпъ-цыпъ. Kolb. I. 65.

Ціпа-ціпа, меж.=Ціп 2. Вх. Уг. 274.

Ціпйвно, на, с.=Ціпйльно. Шух. I. 166.

Ціпйло, ла, с., ціпйльна, ни, ж., ціпйльно, на, с. Рукоятка цѣпа. Мнж. 108. *Одпустив бич од ціпилна.* Ном. № 880. Kolb. I. 64. *Ціпилна кислицева, а ув'язъ залізна; як попарить мужик ціпом, аж шкура облізла.* Грин. Ш. 674. Ум. Ціпйльничко.

Ціпйна, ни, ж.=Ціпйльно. Вх. Зн. 78.

Ціпез, ки, ж. Цыпленокъ (дѣтское). Вх. Пч. II. 11.

Ціпкати, каю, еш, гл. Пищать (о цыпятахъ, нѣкот. птичкахъ). Вх. Лем. 480.

Ціпкор, ціпкур, ра, м. Землеройка, *Sorex.* Вх. Лем. 480.

Ціплáтися, лáюся, вáся, гл.==Чеплáтися. *Ціпляється, як вош кожуха.* Ном. № 2744.

Цінов'яз, за, м. 1) Дѣляющий цѣпы. 2) Переносно: мужикъ-земледѣлецъ.

Ціпóк, пкá, м. 1) Палка, трость, посохъ. Маркев. 123. Рудч. Ск. II. 10. *На плечах торбина, в руці ціпок, а на другій за-скула дитина.* Шевч. 79. *Ціпком все землю колунав.* Котл. Ев. II. 74. 2) Хворостина, пруть. Шух. I. 110. 3)=Шін-ка 2. МУЕ. III. 25. Шух. I. 256. 4)=Шоф-та. МУЕ. III. 25. 5) Въ оборóзі (см.). тоже, что и бильце. (См. Бильце 10). Вх. Зн. 42. 6)=Шабéль. Вх. Зн. 78. Ум. Ціпóчок. Рудч. Ск. I. 109.

Ціпýга, гя, ж. Большая палка. Один старецъ сліпий, підперши бороду товстою ціпугою, сидить найближче коло огнища. Грин. II. 182. См. Ціпýра.

Ціпýн, нá, м.==Ціпýга. Старий ціпунком потягав мене і по спині, і по руках. Новомоск. у.

Ціпýра, ря, ж. 1) Большая палка. Сим. 226. *Як між собою заведуться, то я й ціпуру покажу: ось я, кажу, вас помирю!* ЗОЮР. I. 66. *Добре разів кілька потяг ціпурою.* Ном. № 11926. См. Ціпýга. 2) Ув. отъ 1 ціп.

Ціпýх, хá, м.==Ціпóк=Ціпýн=Ціпу-га. *Іде од Бога Матка Христова золотими мостами, з золотими ціпухами (изъ заговора противъ кровотеченія; ясно изъ сопоставленія варіанта заговора: ішла баба кам'яна кам'яним мостом з кам'яним ціпком).* Грин. II. 315.

Ціпчáк, кá, м. Родъ маленької птици. Вх. Лем. 480.

Ціпчáти, пчý, чйш, гл.==Ціпкати. *Ціпчало куря.* Вх. Лем. 480.

Ціркати, каю, вш, гл.==Цірчати. Вх. Уг. 274.

Ціркóваник, ка, м.==Мережка 1. Желех.

Цірувáти, рýю, вш, гл.==Мережати 1? *А я свому миленькому сорочку мережу; ой мережу та й мережу, цирочки цірую.* Гол. II. 383.

Цірчáти, чý, чйш, гл.==Цвірчáти. *Цірчат воробці.* Вх. Лем. 480.

Цірчóк, чкá, м.==Цвіркýн. Вх. Уг. 274.

Цісáвий, а, е. О масти: каштановый, бурый. Желех. „Цісавий—червоноязовотий, н. пр. цісавий кінь“. Вх. Пч. I. 15.

Цісарéва, вої, ж. Императрица. жена императора. Желех.

Цісáрець, рця, м. Австрієць.

Цісáречок, чка, м. Ум. отъ цісарь.

Цісáрик, ка, м. Ум. отъ цісарь.

Цісарів, рева, ве. Приналежашій императору.

Цісарівна, ня, ж. Дочь императора. Гя. I. 113.

Цісарія, рії, ж. Австрія.

Цісáрка, кя, ж. Австріячка.

Цісáронько, ка, м. Ум. отъ цісарь.

Цісáрство, ва, с. Царство, государство. Желех.

Цісáрський, а, е. 1) Австрійській. 2) Императорській. *Цісарський стрілець.* Федьк. I. 39.

Цісáрщина, ня, ж.==Цісáрія. Желех. *Наливайко шугонув у Цісарщину.* К. ЦН. 222.

Цісарь, ря, м. Императоръ. Драг. 207. *Через святих до Бога, через людей до цісаря.* Ном. № 146. *Ми стояли тоді у Відні, коло самого цісаря.* Федьк. Ум. *Цісáронько, цісáрик, цісáречок. Ой цісарю, цісаречку, чому нас вербуєш?* ЕЗ. V. 143.

Цісарювáти, рýю, вш, гл. Быть императоромъ, царствовать.

Ціт, та, м. Четъ, четное число. *У ціт припада.* Лебед. у.

Цітáти, тáю, вш, гл. Играть въ четъ или нечетъ. *Можний панонько сидить, далеко видить, двома яблучки підкидаючи, трома горішки та цітаючи, вицітав коня та зпід короля.* Чуб. III. 293.

Ціточка, ки, ж. Мѣдный кружечекъ въ формѣ маленькой выпуклой пуговицы, родъ полаго полушарія; такія ціточки употребляются гупулами для инкрустаціи на деревѣ; а когда къ нимъ придѣляють фос-тини, тогда онѣ назыв. бабринами и ими украшаются кожаные пояса. Шух. I. 278, 287, 127.

Цітрін, ну, м.==Цитрін. *А гріє сонце й окури цітрини пахощами дишуть.* Щог. Сл. 5.

Цітувáтися, тýюся, вáся, гл.==Цітáти. *Яблучками підкидалися, горішками цітувалися.* Грин. III. 205.

Ціхá, хй, ж. Знакъ, мѣтка, значекъ, примѣта. Вх. Зн. 78.

Ціцáня, ні, ж.==Цицýля. Вх. Лем. 480.

Ціда́ти, ца́ю, еш, гл. = **Ссати**. Вх. Уг. 274.

Ціцві́рь, ря, м. = **Тетерва́к**. Вх. Зн. 24.

Ціці-ба́ба, бя, ж. См. Баба 10. КС. 1887. VI. 481. Сим. 192.

Ціцібе́нька, ки, ж. Хохлатий жаворонокъ, *Alanda cristata* L. Вх. Лем. 480.

Ціця, ці, ж. = **Ці́ця**. О. 1861. VІІ. 8.

Цічка, ки, ж. = **Ціди́лок**. Вх. Лем. 480.

Ці́ша, ши, ж. ? Лежали берви бервінкової́ хмелем коло двору, вінцем коло столу, цішами по столові. Гол. IV. 340.

Ціши́ця, ці, ж. = **Ціша**. Хмелем коло двору, вінцем коло столу, цеши́цями по столу. Боже вас благослови і отець, і мати на посаг ступати! Гол. IV. 351.

Цма́кати, каю, еш, гл. = **Цмо́кати**. Сим. 3.

Цмин, ну, м. Раст.: а) Тминъ, *Carum Carvi*; б) — розовий. *Antennaria dioica* Gärtn. ЗЮЗО. I. 111.

І. Цмок, ка́, м. 1) = **Смок**. 2) Радуга (согласно повѣрью, по которому радуга тянеть изъ морей, рѣвъ и озеръ воду, необхідную для дождя). Чуб. I. 26. 3) Поцѣлуй. *Захоч—і вродиться все зразу, все в світі жде твого приказу за твій смачний і ласий цмок*. Котл. Ен. VI. 35.

ІІ. Цмок, меж. 1) Чмокъ. *От так цмок! Поцілуй же ще*. Маркев. 52. *Протиус в двері та цмок його*. Рудч. Ск. I. 129. 2) Отъ гл. цмоко́ти. *Така мокра нива, як ідеши, то цмоко́тишь: цмок, цмок*. Лебед. у.

Цмо́кання, ня, с. 1) Чмоканье. 2) Цѣлованіе.

Цмо́кати, каю, еш, гл. 1) Чмокать; щелкать языкомъ. *Еней то цмокав, то свистав*. Котл. Ен. 2) Цѣловать.

Цмб́кати́ся, каю́ся, еше́ся, гл. Цѣловаться.

Цмо́кнути, кну, неш, гл. Одн. в. отъ цмб́кати́.

Цмо́кнутися, ну́ся, неше́ся, гл. Одн. в. отъ цмб́кати́ся. *Цмокнись з жі́нкою моєю, вона твоя буде*. Г.-Арт. (О. 1861. III. 107).

Цмоко́віє, ка́, м. Насось. Харьк. г.

Цмоко́вина, ни, ж. Мокрое, топкое мѣсто. НВолын. у. *Це мокре? я не таку цмоковину орав*. Лебед. у.

Цмоко́ти́ти, кочу́, ти́ш, гл. = **Чв'яко-**

ти́ти. *Мокра нива: як ідеши, то цмоко́тишь: цмок, цмок*. Лебед. у.

Цмоко́тання, ня, с. = **Смоко́тання**.

Цмоко́тати, кчу́, чеш, гл. = **Смоко́тати**.

Цмо́лити, лю, лиш, гл. = **Цму́лити**. Сим. 183.

Цму́лити, лю, лиш, гл. Питъ, тянуть. *„Чоловік не скотина, більш відра не вип'є.“ І почав знов цму́лити, поки, знеми́гшись, упав без пам'яті на землю*. К. ЧР. 291.

Цно́та, ти, ж. 1) Добродѣтель. *Цно́та й покора не має місця у панського двора*. Ном. № 1313. *Лучче цно́та в боло́ті, а як не́цно́та в золоті*. Ном. № 4447. 2) Цѣломудріе, невинность. *Довідався о ладності і о її цно́ті*. Чуб. V. 426. *Хоть я сирота, є у мене цно́та*. Гол. III. 321. Ум. Цно́тонька. Гол. IV. 321.

Цно́тливий, а, є. 1) Добродѣтельный. *Був прискорбен, як той колишній цно́тливий багач*. МВ. III. 21. 2) Цѣломудренный. *Гей, музо, панночко цно́тлива, ходи до мене*. Котл. Ен. V. 63. *І воза не возила, та двір украсила (кажуть про дівку, що вийшла цно́тливою)*. Ном. № 8989.

Цно́тливо, нар. 1) Добродѣтельно. *Бідних заратовувала, цно́тливо собі жила*. Гн. I. 177. 2) Цѣломудренно.

Цно́тонька, ки, ж. Ум. отъ цно́та.

Цо! меж. Призывъ для коровъ. О. 1862. V. Кух. 39.

Цоб, меж. = **Соб**.

Цо́вта, ти, ж. Глыба. *Цовта землі, снігу, сахару*. НВолын. у.

Цок! меж., виражающее стукъ, звонъ отъ удара по твердому тѣлу. Рудч. Ск. II. 5. *Тут хвись! шабельки засвистіли, цок, цок!—і іскри полетіли*. Котл. Ен. VI. 83. *Цок, цок підківками, стук, стук ніженьками*. Нп.

Цо́кати, каю, еш, одн. в. цо́кнути, кну, неш, гл. Стучать, стукнуть—преимуш. чѣмъ-либо металлическимъ или о что-либо металлическое, также зубами. *Вона цокнула тим зубом об сковороду*. Чуб. II. 156. *О часахъ: тикать. Годи́чник на стіні цокав*. Левиц. I. 134.

Цо́кати́ся, каю́ся, еше́ся, одн. в. цо́кнутися, кну́ся, неше́ся, гл. 1) Чокаться, чокнутися. *Цокнулась своєю чаркою об чарки всіх*. Левиц. Пѣв. 211. 2) = **Грати навбійки**.

Цокот́ання, ня, с. 1) Стучаніе (зубами;

чѣмъ-либо металлическимъ). 2) Стрекотаніе. 3) Разговоръ, говоръ быстрый и высокими нотами. *Цокотання веселої дівчини*. Мир. ХРВ. 284.

Цокотати, чѹ, чеш, цокотіти, чѹ, тѣш, гл. 1) = **Цокати**. *Дріжить, як мокрий хірт, зубами, знай, цокоче*. Греб. 385. 2) Стрекотать. *На мойй дерезі тільки цвирінькають горобці та цокотять сороки*. Левиц. I. 119. 3) Говорить быстро, высокими нотами. *Дівчата, мов ті сороки, цокотали*. Шевч. 454. *Не та стала дівка: до хлопців цокоче, як ясочки грають Марусини очі*. Греб. 393. *„Нічемний той рід жіночий, каже: все б їм гуляти! Гуляють та цокочуть, як ті сороки“*. МВ. I. 83.

Цокотнѣча, чі, цокотня, ні, ж. 1) Рѣзкій и быстрый стукъ. 2) Стрекотаніе. 3) Быстрый разговоръ. *Зостались без Масі тільки вдвійзі мати з дочкою, та ще й разом після весільного гомону, після її цокотні*. Св. Л. 280.

Цокотун, нѣ, м. Говорунъ, щебетунъ.

Цокотуха, хѣ, ж. 1) Деревянный колокольчикъ на шеѣ у рогатой скотины. Харьк. у. 2) Говорунья, щебетунья. *І молодці цокотухи тут баляндраси понесли*. Котл. Ен. I. 20. *Курочка цокотуха*. Чуб. V. 1127.

Цожувати, кѹю, еш, гл. 1) Изумляться, остолбенѣвать. Вх. Уг. 274. 2) Цоѹють коні. Лошади не хотятъ везти. Вх. Уг. 274.

Цомоги, моґ, ж. мн. Силы, средства. Встрѣчено только въ слѣд. пословицѣ: *Витігнув з мене всі цомоги*. Фр. Пр. 194. (Отъ польск. со того или со того?).

Цомпель, пля, м. Ледяная сосулька. Угор.

Цоркати, каю, еш, одн. в. цоркнути, кну, веш, гл. 1) = **Цокати, цокнути**. Угор. 2) Звенѣть, бренчать, брякать, брякнутъ. *Цоркнув замок; цоркнули шаблі*. Вх. Зн. 78.

Цоркіт, коту, м. Бренчаніе, бряканіе, звяканіе. Желех.

Цоркотіти, кочѹ, тѣш, гл. 1) Звенѣть, бренчать, брякать, звякать. Вх. Зн. 78. 2) О тетеревѣ: кричать. *Лотур цоркотит*. Вх. Зн. 78.

Цотатися, тѣюся, ешся, гл.—з кнм. Ссориться, враждовать. Фр. (Желех.).

Цпѣник, ка, м. = **Шпѣник** 1. Вх. Лем. 481.

Цубірка, кѣ, ж. = **Вілка**, *Sciurus vulgaris*. Вх. Зн. 78.

Цубом, нар.—стѣти. Окостенѣть (отъ холода). *Руки цубом стануть на річці*.

Цуговий, ѣ, ѳ. О лошади: годный для запряжки въ коляску. *Цугові коні*. Св. Л. 51.

Цуголка, кѣ, ж. Большая трубчатая кость. Черн. у.

Цугундер, ра, м. ? *Нап'яв на цугундер* Ном. № 10657.

Цѹга, гн, ж. 1) Узда? удила? чаще во мн. *Взяла коня за цугойки... завела коня до стасньки*. Чуб. III. 393. 2) Часть ткац. станка. См. Верстат. 3) До цѹги. Какъ слѣдуетъ, какъ должно. Не до цѹги. Не такъ, какъ слѣдуетъ. Ном. № 7532. Ум. Цѹгойка.

Цѹглі, лів, м. мн. = **Цуга** 1. *Летить той оґір карий... а той цого держить за цуглі*. Чуб. II. 188.

Цѹкар, цѹкер, цѹкор, цѹкур, кру, н. Сахаръ. Котл. Ен. Од. 490. *Чужая бѣда за цукар*. Ном. № 2341. *Масненький тѣ солоденький, гадав би съ з меду та цукру*. Гн. II. 27. *Солодке, як цукор*. Ном. № 7809 (одм.).

Цукіря, ні, ж. Сахарный заводъ. *Панцане не схотіли робити на цукарні*. О. 1862. I. 60.

Цукѳрок, рѣа, м. Конфекта. *Не трощ мені цукерків! Як схочу, то й сама куплю*. Левиц. Пов. 188.

Цѹкор, кру, м. См. **Цѹкар**.

Цукрѳвка, кѣ, ж. Раст. *Bellis perennis*. Вх. Пч. II. 29.

Цукрѳвий, в, е. 1) Сахарный. 2) Подслащенный.

Цукрѹха, хѣ, ж. ? (Христос) *адських сінак зомне як мак, зіб'є їх в макухи, за їх брехню і всю плутню він дасть їм цукрухи*. КС. 1882. XII. 625.

Цундра, ри, ж. Лохмотье. Фр. (Желех.). Вх. Лем. 481.

Цундрѳвий, а, е. Оборванный, изношенный, въ лохмотьяхъ. Вх. Зн. 78. *Гшов ляшок із Варшави, на ним шматки баро цундрѳви*. Гол. II. 561.

Цундравка, кѣ, ж. Старая изорванная или въ заплатяхъ рубаха. Желех.

Цундрѳк, кѣ, м. соб. Старое изорванное бѣлье, старая изорванная одежда. Желех.

Цундрѳна, нѣ, ж. = **Цундра**. Желех. **Цундрій, ріѣ, м.** Оборвышъ, крайній бѣдыякъ. Желех.

Цундра, ря, с. соб. Лохмотье, отрепья. Угор. Фр. (Желех.).

Цуня-на! меж. Призывъ для поросятъ. Вх. Уг. 274.

Цуп! меж. Папы! *Цуп-луп та й в ки-шеню.* Ном. № 11065.

Цупати, паю, еш, гл.—**Тупати.** *Ой цупайте, чоботята, хоть не кованій.* Гол. IV. 453. *Ой цупайте, чоботята, до голого льоду.* Гол. IV. 454.

Цупѣчка, ки, ж. Коротенькая курительная трубка. Св. Л. 257.

Цупати, плю, пиш, гл. Тянуть, тащить. Рудч. Ск. I. 42. *Цупить із печі горшки, аж кречке.* ЗОЮР. II. 34. *Навіщо ти москаля так щиро цупиш на мотузці?* Рудч. Ск. II. 176. *Наліз (вітер) на козака, одержу з його цупить.* Греб. 376.

Цупитися, плюся, пишся, гл. Тянуться, тащиться. *Коняка.... цупиться у мене ззаду.* Рудч. Ск. II. 177.

Цупка, ки, ж.—**Поцілунок.** Вх. Уг. 274.

Цупкати, каю, еш, гл. Топать. Вх. Лем. 481. См. **Тупкати.**

Цупкій, а, ё. 1) Крѣпкій, тугой. *Скинъ цупкій пуга.* Нп. *Цупкій мороз.* Кв. 2) О матеріи, бумагахъ, кожѣ и пр.: жесткій, твердый, стоящій, какъ лубъ, прочный. *Цупке сукно.* Харьк. у. *Цупка шкура.* *Цупка матерія, мабуть довго носитиму.* Лебед. у. *Диняче насіння цупке.* Волч. у.

Цупко, нар. 1) Крѣпко, сильно, туго, стѣснительно. *Як цупко він нап'яв на плечі кобенья.* Греб. 376. *Глядіть же, цупко прикрутіте, щоб він в шинок та не зайшов.* Котл. Ен. I. 27. *Вчора цупко п'яний був.* Кв. *Цупко захріп.* Полт. *І мене цупко узяла була холера.* НВолын. у. *Цупко стало у нас за ліс.* Каменец. у. 2) Жестко, твердо. *Цупко по мерзлому орати.* Зміев. у.

Цуприкувати, кую, еш, гл. Тянуть, тащить, рвать. Желех.

Цур, меж. 1) Прочь съ чѣмъ, кѣмъ, ну его, тебя.... (выражаетъ желаніе избавиться отъ чего, не имѣть съ чѣмъ дѣла). *Цур їй, нех від нас!* каже Олена. Кв. *Цур тобі, який ти дурний.* Ном. *Таке робили, що цур йому вже і казати.* Котл. Ен. III. 51. *Цур тобі нех!* 2) Чуръ, стой, погоди (выражаетъ запретъ, непретн. условіе, напр. въ игрѣ). *Цур на тонший кінець!* КС. 1887. VI. 477. *Цур, міньки не*

розміньки! мертвого з гроба не вертають. Харьк. г. *Е, ні, стривайте, цур не грати, а то не буду й танцювати, поки барвінку не нарву та не уквітчаюсь.* Шевч. 496.

Цура, рі, ж. Палочка. Чаше употребляется въ различныхъ значеніяхъ ум. цурка (см.). *Ні цури, ні пилинки.* Ном. № 1924. *До цури побів, перевів. До остатка побилъ, истребилъ....* Мнж. 166.

Цуравий, а, е. Въ лохмотьяхъ. Угор. **Цурання, ня, с,** Отреченіе, удаленіе.

Цурати, раю, еш, цуратися, раюся, ешся, гл. Чуждаться кого, удаляться отъ кого. *Не цурай мене, серце.* Чуб. V. 256. *Як здоров чоловік, то всяк його кохав, а при лихій годині і рід його цурає.* КС. 1883. II. 469. *Хоч і надів жупан, все не цурайся свитки.* Ном. *Цурався сіряка, а тепер і онучі радий.* Ком. Пр. № 514.

Цураха, (хи?), цурачка, (ки? ж?). Употребл. подобно слову цур. *Цураха поганем очем.* Ном. № 8358. *Цур-цурачка—гостра боллячка.* Ном. № 14147. *Аби не урік, треба що небудь хвалячи дивитись на нігті або у стелю і казати: „ні вроку!“ або: „цураха“.* Вх. Зн. 78.

Цурганитися, нюся, нишся, гл. Плестись, тащиться. См. **Плуганитися.** Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Цурѣля, лі, ж.—**Сурѣля.**

Цурка, ки, ж. 1) Палочка, большей или меньшей длины, употребляемая для различныхъ надобностей: а) У неграмотныхъ палочка для счетовыхъ нарѣзокъ, напр. когда сдаютъ на сукновальню сукно, то число локтей, аршинъ нарѣзывается поперегъ палочки, палочка раскалывается по длинѣ такъ, что нарѣзки видны на обѣихъ половинахъ, изъ которыхъ одна остается у сукновала, а другая у хозяина сукна. Вас. 174, 155. КС. 1893. V. 277. б) Палочка для стягиванія чего-либо связаннаго: палочка вкладывается подъ веревку и круговые повороты цурки стягиваютъ веревку туже. *Цуркою прикрутив.* Грин. III. 655. Тотъ же способъ для удавливанія пойманныхъ звѣрей. *Най буде і яка лисиця,—з цурки не викрутиться.* Ном. № 6275. Встарину способъ смертной казни, удавливаніе цуркою. *Русин, лях і циган промишляли нечестним ділом і, ждучи на себе цурки....* Ном. № 10770. Отсюда выраженіе: *Як цуркою крутить, т. е. очень*

больно (физически или нравственно). *Ном. № 8178. В серці мені мов цуркою крутить.* Г. Барв. 99. *Мені так, наче цуркою в серці повернуло.* Г. Барв. 294. в) Палочка, къ которой кожевники прививаютъ выдѣлываемыя кожи. МУЕ. I. 71. Шух. I. 253. г) При изготовленіи изъ цѣльной колоды лодки завѣдять цуркѣй — вставляютъ распорки между боками распоронной колоды, по всей длинѣ щели, канала. Вас. 151. д) Маленькая палочка въ крестьянскихъ свитахъ, употребляемая для застегиванія вмѣсто пуговицы; чаще въ этомъ знач. ум.: цѣрочка. е) Заостренная съ обоихъ концевъ палочка, употребляемая въ игрѣ также назыв. цѣрна. Мил. 56. КС. 1887. VI. 473. 2) Небольшая колодка, привязываемая свиньѣ на шею, чтобы затруднить ей бѣгъ, лазанье въ огородахъ. Лебед. у. 3) Родъ игры. Мил. 56. КС. 1887. VI. 473. *Ив. 16. Павлик, вибравши годину, знов утікав до наймитів, бігав по степу, гуляв там в гилки, в цурки.* Левиц. Пов. 150. Ум. Цѣрочка. *Усе до цурочки згоріло.* Гліб.

Цуркѣй, а, ѳ. 1) Въ видѣ палочекъ. 2) О соли: крупный. *Цурка сіль.* Конст. у. Ум. Цуркѣнький. *Мабуте у пічі вугілля дрібне.... чи ба яке цуркенъке.* Харьк. г.

Цуркувати, кѣю, еш, гл. Скручивать палкой веревку, связывающую что — либо. Черн. у.

Цѣрма, ми, ж. = Сѣрма. Ум. Цѣромка. Мет. 398.

Цѣрочка, ки, ж. Ум. отъ цѣрна.

Цурпѣк, кѣ, м. Срубленный и обрубленный стволъ дерева, бревно, чурбанъ. Лохв. у.

Цурпѣлка, ки, ж. = Цурпѣлок.

Цурпѣлля, ля, с. соб. отъ цурпѣлок. *У воду положила мурашків жовтих з цурпѣллем.* Чуб. I. 113.

Цурпѣлок, лѣа, м. = Цурпѣлох. Черк. у. Ум. Цурпѣлочок. Грин. III. 310.

Цурпѣк, кѣ, м. Ягненокъ, родившійся поздно, послѣ весенняго подсчета приплода. О. 1826. Кух. V. 33, 39.

Цурпѣлити, лю, лиш, гл. Тащить, влочить. *А ну, цурпель уже деревину скоріш!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Цурувати, рѣю, еш, гл. 1) = Цуркувати. 2) Крутить. *Багато муки прикля на свої руки з оцим вухом: усе цурує, усе цурує, так що й сон з думки випав.* Волч. у.

Цурпѣл, ла, м. Въ загадкѣ: котъ. *Вийшов царь земляний (=миша) і пита царя Коркодима (=півень), чи не бачив царя Цурупала.* Грин. I. 249.

Цурпѣлля, ля, с. соб. отъ цурпѣлок

Цурпѣлох, лѣа, м. Отрубокъ, отломокъ палки, толстыхъ сухихъ стеблей, хвосту и т. п. Рудч. Ск. I. 67, 68. *Кидає під ноги цурупалок, перейжджа його і потім, розламавши, шпурляють назад.* Ном. № 13420. Ум. Цурпѣлочок. Грин. III. 310.

Цѣря, рі, ж. Лохмотье, тряпье. Угор

Цуц, цѣ, м. Собака. *Проведіть мене, щоб часом цуци не тее.* Васильк. у.

Цуцѣк, кѣ, м. = Цѣчик. *Жінка хотіла підманити чоловіка: замісто поросяти та спекла йому цуценя. От, поставила на стіл. Той подививсь та й каже: „Сказав би — куві, так ноги криві; сказав би — куд-кудак, так ноги не так: мабуть бісів цуцак“.* Грин. I. 78.

Цуценя, нѣти, с. Щенокъ. Рудч. Ск. II. 91. Ном. № 13198. *У двері гавкнуло цуценя.* МВ. I. 108. Ум. Цуценятко, цуценятчко.

Цуценячий, а, ѳ. Свойственный, принадлежащій щенку.

Цѣчик, кѣ, м. Собачка, собаченка. *Погуляв, як цучик на вірвовці.* Стор. II. 267. *Осміхасться, мов цучик на ретязі.* Ном. № 14252. *Заскавучиш ти, як цучик.* Ном. № 3594. *Голодний, як цучик.* Посл. Ум. Цѣчикок.

Цуцѣ! меж. Призывъ для собакъ *Цуцу, босий, не толоч проса.* Ном. № 11233. Иногда, какъ бранное, и для людей. *Цуцу, скажені! схаменіться.* Шевч. 159.

Цуцѣкати, кѣю, еш, гл. Звать собаку крикомъ: цуцу! *Нехай цуцукають.... Мене сим не зведуть.* Г. Арт. (О. 1861. III. 84).

Цѣвак, кѣ, м. = Цѣак. МУЕ. III. 19.

Цѣвѣкати, кѣю, еш, гл. = Цѣвѣкати. Вх. Уг. 273.

Цѣвѣх, меж., выражающее ударъ кнутомъ. *А економ його батогом цѣвѣх, цѣвѣх.* Ном. № 2346.

Цѣвѣхати, хѣю, еш и цѣвѣхѣати, кѣю, еш, гл. Стегать кнутомъ. *Давай він батогом цѣвѣхати.* Грин. II. 247.

Цѣкуванія, ня, с. Травля собаками.

Цѣкувати, кѣю, еш, гл. Травить. *На що ж ти собаками цѣкуєш?* Шевч. 316.

Рябо, уджга!—цѣкував дід та все лаявся. Левиц. Пов. 227.

Цѣмбѣ, ка, м. Насѣкомое Sphinx. Вх. Пч. I. 7.

Цѣм! меж. Дѣтск., выражающее поцѣлуй, чмокъ. *Цѣм Бозю...* Фр. Пр. 101.

Цѣмати, маю, еш, гл. Дѣтск. цѣловать. Желех.

Цѣмкання, ня, с. Пѣвіе птицы крапивникъ, Troglodytes parvulus. *Щебече соловейко і своїм голосом криє цѣмкання кропив'янки.* Мир. Пов. II. 120.

Цѣмкати, каю, еш, гл. О крапивникѣ: пѣть, кричать.

Цѣон, меж.—**Цінь.** Вх. Лем. 481.

Цѣнтати, таю, еш, гл. Пѣть: цѣон, цѣм. (см.). Вх. Лем. 481. См. **Цінькати.**

Цѣонь! меж. 1) Призывъ для лошадей. Желех. 2) Призывъ для свиней. Желех.

Цѣнка, ки, ж. Дѣтск. 1) Лошадь. Желех. 2) Свинья. Фр. (Желех.).

Цѣпати, паю, еш, гл. Стучать. Фр. (Желех.).

Цѣпінка, ки, ж.—**Цѣпка.** Ум. Цѣпіночка. Вх. Зн. 78.

Цѣпка, ки, ж. Малость. Употребл. какъ нарѣчіе: цѣпку. Неможко. *Заждіт еще цѣпку, най сі хоть урву зо дві грушки.* Гн. II. 42.

Цѣра, ри, ж. Неопрятная и безнравственная женщина. Вх. Зн. 78.

Цѣхля, лі, ж. Живая, проворная (въ неодобрительномъ смыслѣ) женщина. *Гри-ся, цѣхля проклятуца, завзятійша од всіх брехух.* Котл. Ен. IV. 33.

Цю! меж. Крикъ, которымъ гонятъ свиней. Kolb. I. 65.

Цюдй, нар.—**Сюдй.** О. 1861. XI. Св. 39. Драг. 83. *І як він цюди добився.* Рудч. Ск. II. 145.

Цюдити, джу, диш, гл. Лить. *Цілу ніч дощ цюдив.* НВолын. у.

Цюдю, нар.—**Сюдю.** Рк. Левиц.

Цюк, меж., выражающее легкій ударъ топора. Чуб. I. 215. Грин. I. 220. *Почав рубать: цюк раз, цюк удруге.* Стор. II. 70. *Замірився сокирою та цюк по тому цітку.* Грин. II. 184. А ні цюк. Ни капли; ни крошки, нисколько. *Горілки в барилі а ні цюк. Не робить діла а ні цюк.*

Цюкання, ня, с. Легкіе удары топора.

Цюкати, каю, еш, гл. Слегка рубить топоромъ. *Сидить собі чоловік та й цюкає щось сокирою.* Грин. I. 291.

Цюкнути, кну, неш, гл. Одн. в. отъ цюкати. Слегка рубнуть топоромъ. *Підійшов до дерева, цюкнув сокирою...* Рудч. Ск. II. 80.

Цюку, цюку-на! меж. Призывъ для свиней. Вх. Лем. 481.

Цюлувати, лую, еш, гл.—**Цілувати.** *Як була я молодиця,—цюлували мене в лиця.* Грин. III. 654.

Цюнечка, ки, ж. Собачка.

Цюник, ка, м. 1) = Воробецъ тростяний. См. Воробецъ 2. Вх. Пч. II. 10. 2) Маленькая серебряная монета, выкапываемая въ землѣ. Вх. Зн. 78.

Цюпа, пи, ж. Темный подвалъ, тѣсная темная комната, казематъ. Желех. Ум. **Цюпка.**

Цюпасом, нар. По этапу. Бердич. у.

Цюпати, паю, еш, гл.—**Цѣмати.** Вх. Лем. 481.

Цюприк, ка, м. Верхушка. Вх. Зн. 79.

Цюра, ри, ж. 1) = **Джюра.** *Ой цюро ж мій молодесенький, та чи будеш мені вірнесенький.* Ад. I. 145. *Ой н'в Байда та й кивається, та на свого цюру по-глядається.* Гол. I. 1. 2) Собака. Вх. Пч. I. 16; II. 5. Ум. **Цюрка, цюрочка.**

Цюрити, рю, риш, гл.—**Джюрити.** Гол. **Цюрка, ки, ж.** 1) Ум. отъ цюра. 2) Дѣтскій мужской дѣтород. органъ.

Цюрком, нар. Струей. *Цюрком тепло з низ.* Гн. II. 168.

Цюркотати, кочу, чеш и цюркотіти, кочу, тиш, гл.—**Джюркотати.** *Дощ цюркотит.* Вх. Зн. 79.

Цюрпіль, лі, ж.—**Ванюра.** Вх. Лем. 481.

Цюці, гл. Дѣтск. мочиться. О. 1861. VIII. 8. *Хочу цюці.* Зміев. у.

Цюцінька, цюцічка, ки, ж. Ум. отъ цюця.

Цюць! меж. Такимъ крикомъ гонятъ свиней. Вх. Лем. 481.

Цюцька, ки, ж. 1) Ум. отъ цюця. 2) = **Комаха** 1. Вх. Пч. I. 6.

Цюцько, ка, м. Щенокъ. *Не всякому цюцькові про те знати.* Полт. у.

Цюцю, меж.—**Цуцү.** *Цюцю, дурний салабай.* Ном. № 6487.

Цюцюня, ні, ж. Ласкат. отъ цюця.

Цюдя, ці, ж. Дѣтск. собачка. О. 1861. VIII. 8. *Спекла Луця: не схоче їсти й цюця.* Ном. № 12285. Ум. **Цюцьна, цюцінька, цюцічка.**

Цюцяти, цяю, еш, гл. Дѣтск. мочиться.
Цябрина, ни, ж. = **Цямрина.**

Цябро, ра, с. Кусокъ дерева, выдолбленный въ видѣ тарелки, родъ большой дерев. тарелки (для хлѣба, для рѣзанья арбузовъ и пр.). Кобеляц. у.

Цяв! меж. = **Дзяв.** *Гав, гав! цяв, цяв!* К. Дз. 48.

Цявкання, ня, с. = **Дзявкання.**

Цявкати, каю, еш, одн. в. **цявкнути, кну, неш, гл.** = **Дзявкати, дзявкнути.** *Аби одно гавкнуло, чи цявкнуло, так і йтиме луна по селу.* Г. Барв. 447.

Цямбати, баю, еш, гл. Дергать. Вх. Лем. 481.

Цямбрина, ни, ж. = **Цямрина.**

Цямкати, каю, еш, гл. Чавкати, чмокати (при ѣдѣ). Вх. Зн. 79.

Цямра, ри, ж. Срубъ у колодца. Козел. у. Черниг. у. Ум. **Цямрочна.**

Цямрина, ни, ж. Одно бревно изъ сруба у колодца. *Ще цямрин зо три покласти, то й доцямруємо криниці. Та й викопав при долині глибоку криницю... і вилосив цямриною.* Шевч. 596. Также вообще верхняя часть сруба колодезнаго, находящаяся надъ землею. МУЕ. I. 91. (Черниг.). ЗОЮР. II. 50. *Перегнулась вона керез цямрину, хотіла води напитись.* Чуб. II. 72. Ум. **Цямринка.** *Треба... цямринку в колодизь їй упустити.* Г. Барв. 14.

Цямриння, ня, с. Бревно въ колодезномъ срубѣ, колодезный срубъ. См. **Цямра.** ЗОЮР. II. 50. *Колодязне цямриння.* МВ.

Цямрочка, ки, ж. Ум. отъ **цямра.**

Цянути, ну, неш, гл. Сочиться, капать. *Де кровця цяне, там церковця стане, де плечі впали,—престоли стали.* Гол. II. 23.

Цяп, меж, которымъ ссылають куръ. *Було жінка його вийде вранці да на курей: „кур-кур, цяп-цяп“.* ЗОЮР. I. 108.

Цяпати, паю, еш, одн. в. **цяпнути, ну, неш, гл.** 1) Черпать, брать понемногу, зачерпнуть немного. *Оце вже почне цяпати кірцем.* *Узяв би прямо та з відра й насипав у самувар.* Черномор. 2) Донить. *А ? тую козоньку цяпала, цяпала.* Грин. III. 229. 3) Капать, капнуть. *Кровцю пустила,—кровця цяпала; де кровця цяпне,—церковця стане.* Kolb. I. 96. 4) О птенцахъ: пищать, пискнуть. *Курчата цяпають у сінях.* 5) = **Цвякати.** Вх. Лем. 481.

Цяпка, ки, ж. 1) Точка, пятнышко. 2) Капелька. Желех. 3) = **Цпка.** Вх. Пч.

II. 11. 4) **Цяпку.** Малость, немножечко, капельку. Желех.

Цяпкати, каю, еш, гл. Капать. Угор. Драг. 269. Вх. Лем. 481. *Червена кров цяпкат.* Гол. IV. 424. *Буди кровця цяпкати з кінця.* Драг. 283.

Цяпую. Ум. отъ **цяпку.** (См. **Цяпка** 4). Немножечко, капельку. Желех. Вх. Лем. 481.

Цята, ти, ж. 1) Крапинка, пятнышко, точка. 2) Капля. *Йди по воду, бо нема води й цяти.* Черк. у. Ум. **Цятка, цяточка.**

Цятатий, а, е. Въ крапинкахъ.

Цятатися, таюся, ешся, гл. Играть въ четъ или нечетъ. *Ми на цім світі цятаємось, на тім що то буде?* Харьк. у. *Дружечки зараз кинулись із боярами цятатися.* Кв.

Цятіна, ни, ж. = **Цятка.** Ум. **Цятіночка.** *Каша у їх була що-разу хороша, ні цятіночки води, а на сей раз молоко зсілось.* Г. Барв. 369.

Цятка, ки, ж. 1) Ум. отъ **цята.** Крапинка, пятнышко, точка. Гол. Од. 77. *Коли б подивитись на землю з неба, то й вона б здавалась нам, як і інші світила небесні, кругленькою цяткою.* Ков. Р. I. 20. 2) Капля, капелька. 3) Кусочекъ перламутра, употребляемый для инкрустированья пороховницы изъ оленьяго рога. Гол. Од. 67. 4) мн. Родъ орнамента, употребляемаго при раскраскѣ косяковъ и рамъ дверей и оконъ. Чуб. VII. 383. Ум. **Цяточка.**

Цяткований, а, е. Въ пятнахъ, пятнистый, пестрый, въ крапинкахъ. Черк. у.

Цятований, а, е = **Цяткований.**

Цяточка, ки, ж. 1) Ум. отъ **цята.** 2) Раст. *Bellis perennis.* Вх. Пч. II. 29.

Цяцінька, цяцічка, ки, ж. Ум. отъ **цяця.**

Цяцька, ки, ж. Игрушка. *Дурному і лубок цяцька.* Ном. № 6496.

Цяцькатися, каюся, ешся, гл. Тѣшиться, забавляться, возиться. Св. Л. 210. *Цяцькається, як жид пархами.* Ном. № 2596. *Не першина було мені цяцькатися з жінотою.* МВ. (КС. 1902. X. 150).

Цяцькування, ня, с. Украшеніе.

Цяцькувати, кую, еш, гл. Украсять.

Цяцькуватий, а, е. О волѣ, конѣ бѣлой масти съ коричневыми пятнами. Черн. у.

Цяцькуватися, куюся, ешся, гл. Няньчиться. *Наробе лиха, та й цяцькуйся з ним.* НВолын. у.

Цяця, ці, ж. 1) Дѣтск. Цаца, все хорошее; игрушка. О. 1861. VШ. 8. *Цяця, цяця! та й в кешеню.* Ном. № 1106. *Еней, таку уздрівши цяцю, не знав із ляку, де стояв.* Котл. Ен. Ш. 11. 2) Важная особа. *Ото яка цяця.* Ном. № 5543. *Чи ба, яка велика цяця—і слова на кри-*

во не можна сказати. Ум. **Цяцінька, цяцічка.**

Цяця́нка, ки, ж. Игрушка, пустякъ. *Обіцянка—цяцянка, а дурневі радість.* Ном. № 4515.

Цяця́тися, цяюся, еся, гл =Цята-тися. *Орішками цяцятися.* Борз. у.

Ча, меж. 1) Крикъ на воловъ: а) на-
право. Вх. Лем. 403. Kolb. I. 65. (Буко-
вина); б) Налѣво. Kolb. I. 65. (Покутье).
в) Тише! КС. 1898. VII. 43. 2) Крикъ
на лошадей: но! См. Чалá. Балтск. у.

Чабáж, кá, м. Рыба: лещъ, Abramis
brama. Вх. Пч. II. 18: Чума́к чумака
таранею допи́ка, а сам у його з воза
потягуе чабака. Ном. № 13571. Ум. Ча-
бачби.

Чабала́, меж.=Чабо. Бессараб.

Чабáн, на́, м. 1) Пастухъ овецъ. Херс. у.
Чабан вранці з сопілкою сяде на могилі.
Шевч. 2) Названіе вола. Kolb. I. 65. Ум.
Чабане́ць. КС. 1883. XI. 509. Був собі
чабане́ць, та такий, що як він ізмалку
все віви́ці пас, то й нічого не знав. Мнж. 10.

Чабане́нко, ка, м. Сынъ чабана.

Чабáний, а. е. Крупный, большой (о
волях). Маєш ти чотири воли чаба́ній,
два коні отцевські-вороні́й. Макс. (1849). 83.

Чабані́стий, а, е.=Чабаний. Ідуть во-
ли з Московщини, а все чабани́сті. Гол.
III. 45.

Чабáнити, ню, ниш, гл.=Чабанувати.

Чабані́ха, хи, ж. Жена чабана.

Чабані́в, но́ва, во. Принадлежащий пас-
туху овецъ.

Чабані́вна, ни, ж. Дочь чабана.

Чабáнка, ки, ж.=Чабани́ха. Желех.

Чабáнство, ва, с. Пастушество (при
овцахъ).

Чабáнський, а, е. Принадлежащий, свой-
ственный пастуху овецъ. Чабанська соба-
ка. О. 1862. X. 45.

Чабанува́ння, ня, с. Профессія пас-
туха овецъ, перебуваніе пастухомъ овецъ.
Желех.

Чабанува́ти, ну́ю, еш, гл. Быть пас-
тухомъ овецъ. Желех.

Чабанчу́к, ка́, м. Пастушокъ, младшій
пастухъ овецъ.

Чабаню́га, ги, м. Ув. отъ чабан.

Чабáра, ри, ж. ? Дам тобі придан се-
меро козят і по чабарі та червоний.
Чуб. V. 1162.

Чабара́шки, ки, ж.=Чеберячка. У Го-
ловацкаго: родъ пѣсенки. Гол. II. 195.
Поскачу чабарашки, лізу по під стіл
рачки. Чуб. V. 1088.

Чабáрня, ні, ж. Овчарня, загороды и
хлѣвы для овецъ и жилище пастуховъ.
Мнж. 89. Отаман та здумав обїжда-
ти чабарні. Мнж. 131.

Чабачі́на, ни, м.=Чабак: Ум. Чабá-
чинка.

Чабачо́к, чка, м. Ум. отъ чабак.

Чабéр, бра́, м. Раст. Satureja horten-
sis L. ЗЮЗО. I. 135.

Чабра́к, ка́, м. Чепракъ. На коні узда
шовкова, турецьке сідло, на чабраці з
кармазину золоте письмо. Млак. 65.

Чабре́ць, цію. ча́брик, ку, м.=Чебрець.

Чабу́лькнути, ну, неш, гл. Сразу вы-
пить. Налле чарку, піднесе до рота та
так і чабулькне! Аж денце блисне. Алек-
сандров. у. Слов. Д. Эварн.

Чáвити, влю, виш, гл. Давить, мять.

Чáвкати, каю, еш, гл. Шлепать (по
грязи, водѣ). Пішов чавкати і брьохаться
осокою та очеретами. Сим. 199.

Чаву́н, на́, м. 1) Чугунъ. 2) Чугунный
горшокъ. Чавун з окропом. Ком. II. 18.
Ум. Чавуне́ць. Драг. 425.

Чаву́нний, а, е. Чугунный. Чавунні
східці. Левиц. Пов. 132.

Чаву́чити, чу, чиш, гл.=Чавити. Ча-
вучив дорогою. Черном.

Чав'я́діти, дію, еш, гл. Хирѣть, чах-
нуть. Як почав чав'ядіти, як почав, та й
швидко вмер. Нѣжин. у. Слов. Д. Эварн.

Чагаре́ць, рці́, м. Ум. отъ чагарь.

Чагарник, к'у, м. = **Чагарь.** *Кругом його (каміня) ріс гутий чагарник.* Стор. М. Пр. 42.

Чагарняк, к'у, м. = **Чагарник.** ЗОЮР. II. 35. *Рикання їх в чагарнях чувати.* К. Іов. 63.

Чагарь, р'я, м. Л'ясная поросль, кустарникъ. Чуб. V. 1022. *В чагарях над річкою.* Г. Барв. 350. *Не ходи, козаче, під низом: переросла дороженька хмизом.* — *Єсть у мене топорець гостренький, то й висіче чагар густенький.* Млр. л. сб. 244. *Пустили гончих в чагарі.* Котл. Ев. IV. 44. Ум. **Чагарець, чагарочок.** Чуб. III. 282. *Приїзжає у чагарець: зараз тут вовчиця схопилась.* Рудч. Ск. I. 121.

Чаг'ун, на, м. Большой м'ядний горшокъ. Шух. I. 106.

Чад, ду, м. Угарь. *Нехай іде з димом і чадом.* Ном. № 8380.

Чаденько, ка, с. Ум. отъ чадо.

Чадіти, дж'у, д'ш, гл. Угарить. *Чадити груба, — одіткни верх.* Харьк. у.

Чадіти, дію, еш, гл. Угарать. *Багато того духу, од котрого чадіють люде.* Дещо.

Чадний, а, ё. Угарный. *Ся улица вела у пекло.... од диму вся була чадна.* Котл. Ев. III. 27.

Чадно, нар. Угарно. *Як.... дуже чадно, то і вмерти можна.* Дещо.

Чадно, да, с. 1) Дитя. 2) Соб. Д'фти. Чуб. II. 42. *Ой дай вам, Боже.... пробутки добрі .. із усім домом, із чесним двором, з паньматкою, всев челядкою, із усім чадом.* Гол. IV. 554. Ум. **Чаденько.** *Пасло чадейко біле стадейко.... стадейко пасло, шитічко шило.* Гол. II. 75.

Чаєня, няти, с. Птенець пугалицы. *Чаєчку зогнали, чаєнят забрали.* Рудч. Чи. 88. Ум. **Чаєнятко.**

Ч'ячка, ки, ж. Ум. отъ чайна.

Ч'яний, а, ё. Принадлежащий пугалицѣ. *Видрав яєць.... двадцятєро качиних, одно ч'яне.* Чуб. II. 36.

Ч'яник, ка, м. Въ сказкѣ: птенець пугалицы. *Двадцять качиних дітей, а одно ч'яне. От ч'яник і каже ...* Чуб. II. 36.

Чай, ч'ю, м. Чай. Чай пити. Рудч. Ск. I. 33.

Ч'яйка, ки, ж. 1) Птица: пугалица, чибистъ, *Vanellus cristatus.* Большая Энциклопедія, XV. 153. *Вибірається, як ч'яйка за море.* Ном. № 10964. *Ой біда, біда ч'яйці небозі, що вивела діток при битій дорозі.* Рудч. Чп. 88. 2) Родъ запорожской

лодки. *Тільки три чайки, слава Богу, отамана курінного, сироти Степана молодого синє море не втопило.* Шевч. 255. Ум. **Ч'ячка.** Чуб. V. 763. *Замигтіло щось оддалік, ніби чорна ч'ячка.* МВ. I. 141.

Ч'яйма, ми, ж. Парусъ. Встрѣчено лишъ въ фальсифицированной думѣ о походѣ князя язичника. *Стали корабелі свої ч'яйми підимать, як стадо лебедів вони од берега одливали.* ЗОЮР. I. 176.

Ч'яний, а, ё. Чайный. Полт.

Ч'яник, ка, м. Чайникъ. Грин. III. 443. *Наливала вона чай, згинаючи свою білу руку, держачи чайник трьома пальцями.* Левиц. I. 294. Ум. **Ч'яничок.**

Ч'яня, ні, ж. Чайная. Лохв. у.

Ч'яном, нар. Припившись. *Там ся за смєречку ч'яном приховав.* Федьк. I. 98.

Ч'якан, ну, м. = **Рогів.** *Ч'якан росте на лиманищах.*

Ч'якл'й, л'й, м. = **Ч'яклун.** Волч. у.

Ч'яклування, ня, с. Колдованіє, колдовство.

Ч'ячувати, л'ю, еш, гл. Колдовать. *Та усе нишком, не хвалячесь, ч'яклує.... Як усі полягають спати, а вона й вийде на двір та й махне рукою. Та куди махнула, туди і хмари п'йдуть.* Кв. I. 204.

Ч'якл'ун, на, м. Колдунъ, чародѣй.

Ч'яко, ка, с. Киверъ. *Ходить жовняр, ходить, в руках ч'яко носить.* Гол. I. 135.

Ч'яла! меж. Крикъ на лошадей: но! Балтск. у. См. **Ча.**

Ч'ялапати, паю, еш, гл. 1) Шлепать по грязн. Желех. 2) Б'жать рысью. Вх. Зн. 79.

Ч'ялапати, каю, еш и ч'ялапкотіти, ч'у, т'ш, гл. = **Ч'ялапати.** Желех. *Коні ч'ялапкают.* Вх. Зн. 79.

Ч'ялап'ути, (т'ів, м. ?). Плохіє и безобразные сапоги или башмаки. Вх. Лем. 481.

Ч'ялий, а, ё. Изсѣра-коричневый (масть). *Тоді дав мені пан коня ч'ялого.* Чуб. V. 1065. *Запряжу тобі ч'ялу кобилу.* Грин. II. 281.

Ч'ялитися, л'юся, лишся, гл. Вести компанію, водиться. *Хто їх зна, як вони живуть собі, ті шалопути і що вони собі роблять на бесідах. Я до них не ч'ялюсь.* Павлогр. у. *Дениса хлопці побили за те, що він до них не ч'ялється.* Сквир. у.

Чалі́тися, ліюся, вшся, гл. Сѣдѣть. *Вже в тебе чаліється борода.*

Чалка, ки, ж. Мѣсто разгрузки или окончательной стоянки плота (на Днѣпрѣ). Мвж. 180.

Чамайдан, ну, м. Чемоданъ. О. 1861. IV. 157. *Через плечі чамайдан висить невеличкий.* Св. Л. 192. Ум. Чамайданчик. Стор. II. 84.

Чамара, ри, ж. Верхняя одежда галицкаго мѣшанина, то-же, что и напѣта у него-же, но болѣе украшенная тесьмою и кистями и застегивающаяся висячими петлями. Гол. Од. 16.

Чамаришок, шку, м. Раст. Murgisagia (Tamarix) germanica. Вх. Лем. 481.

Чамбу́л, ла, м. Отрядъ конницы для набѣга, разѣзда въ степи. *Чамбули гординські.* К. Дз. 68.

Чамняний, а, е. Проворный, ловкій, статный. Угор. *Чамняний хлопчице.* Гол. IV. 515.

Чаму́р, ра, м. Растворъ извести съ дескомъ. Ананьев. у.

Чапавка, ки, ж. Родъ рыболовнаго снаряда: небольшая сѣть, концы которой прикрѣплены къ двумъ обручамъ, связаннымъ вверху, гдѣ рыболовъ держитъ ихъ въ рукѣ, черпая сѣтью въ водѣ. Вх. Пч. II. 23.

Чапайло, ла, с. = Влисканка. Вх. Пч. II. 12.

Чапак, ка, м. Надсмотрщикъ за косарями. Вх. Лем. 481.

Чапати, паю, вш, гл. 1) Итти, медленно ступая со звукомъ. *Щось чапа.* Лохв. у. 2) Рвать, обрывать, напр. плоды съ дерева. Вх. Уг. 274.

Чапаш, шу, м. = Стежка. *Ідіть цим чапашем.* Вх. Зн. 79.

Чапелінка, ки, ж. ? *Ой украв я, ма-ти, да chapelinku.* Чуб. V. 883.

Чапі́ти, пію, вш, гл. Плохо дѣлаться? *Пити вміє, а робота в його чапіє.* Ком. Пр. № 883.

Чапкый, а, ё. 1) Усердный. *Се віл чапкий, значить, беручкий, добре береться тягти.* Павлогр. у. 2) Нечистый на руку. *Чапкий на руку сей чоловік.* Павлогр. у. 3) ? *Чапка дорога—боки нагрієш.*

Чанко, нар. 1) Усердно. 2) Скоро, поспѣшно. *Кладь чанко гроші в кистину.* О. 1861: XI. Кух. 23. Ум. Чапкенько. По-

біжу лиш чапкенько попереду. О. 1861: X. 23.

Чаплоня́, ня́ти, с. Птенець цапли. Ум Чапленья́тко.

Чаплин, на, нє. Цаплѣ принадлежащій. Желех.

Чапли́льно, на, с. Рукоятка къ сковороднику. Константиногр. у.

Чапли́я, лі́, ж. 1) Сковородникъ, которыми берутъ сковороду. *Кухарка чаплию вхопила.* Котл. Ев. 2) См. Лун 3.

Чаплю́ра, ри, ж. = Чапля. Вх. Пч. II. 8.

Ча́пля, лі́, ж. Цапля, Ardea. Вх. Пч. II. 8. *Довгий, як чапля.* Ном. № 8623. *Нехай вас чапля розсудить.* Ном. № 4130.

Ча́полоть, ті́, ча́полоч, ці́, ж. Раст. а) Hierochloa borealis R. et Sch. Ави 167; б) Calamagrostis epigeios Roth. ЗЮЗО. I. 115, 176.

Чапрак, ка́, м. Чепракъ. Стор. II. 165.

Чапуга, ги, ж. Раст. Calamagrostis epigeios Roth. ЗЮЗО. I. 115. См. Чаполоть.

Чапуга, ли, ж. = Чаполоть. ЗЮЗО. I. 125, 176.

Чапуга, ри, ж. = Чапля. Вх. Пч. II. 8.

Чар, ру, м. Волшебное зелье. *Як поїхав козаченько ярм,—перелита доріженька чаром.* Грин. III. 276. Во мн. ч. чари—также еще и чары, колдовство, волшебство. Чуб. I. 94. *Ми його (капшучок) кочергою вигорнули із комори, думаючи, що то які чари.* Рудч. Ск. II. 144. *Дала вона якесь дання йому, якісь чари чарувала.* МВ. II. 142. *А в мене чари, чари готові: білес личенько і чорні брови.* Мет. 6. Ум. Чароньки. *Мабуть я у тебе чароньків наївся.* Рудч. Чп. 181. *Що в мене чароньки—чорній брівоньки.* Чуб. V. 221.

Чара, ри, ж. Большая рюмка. *Гостю налив чару, а сам випив пару.* Ном. № 11564.

Чардак, ка́, м. = Чердак. МУЕ. I. 40.

Чарівка, ки, ж. = Чарівниця. Ум. Чарівочна. *Що варє моя Оленочка, та чарівочка діє?* Федьк. Пов. 78.

Чарівкый, а́, ё́. Чарующій. О, чорні брізки чарівкі. Волч. у.

Чарівний, а́, ё́. Волшебный. *Я горілки не п'ю, а чарівної і потім.* Котл. МЧ. 453. *О моя радість, мій сон чарівний.* Шевч. 314.

Чарівник, ка́, м. Волшебникъ, колдунъ, очарователь. *Москаль на хитрощі під-*

нявся і видавав, мов він чарівник. Котл. МЧ. 481.

Чарівництво, ва. с. Волшебство, колдовство. Желех.

Чарівницький, а, в. = **Чарівничий**. К. (Желех.).

Чарівниця, ці, ж. Волшебница, колдунья, очаровательница. Живе на острові цариця Цирцея, а та чарівниця. Котл. Ен. IV. 9. Коли місяць в серп, то чарівничі ідуть на гряниці. Ном. № 237. Ум. Чарівничка, чарівниченко. Дівчинонько-чарівничко, сподобалось мені твоє личко. Чуб. V. 351. Ти, дівчино-чарівниченко, очарувала-сь моє личенько. Чуб. V. 75.

Чарівничий, а, в. Волшебный, очаровательный, чарующий. К. Бай. 73. Прокказала вона сі слова чарівничі,—вони (молода й дружки) й випорхнули вікном, одна по другій, тільки крильцями лупотять. МВ. II. 67.

Чарівничка, ки, ж. Ум. отъ чарівниця.

Чарівочка, ки, ж. Ум. отъ чарівна.

Чарка, ки, ж. Рюмка. Не кричи—налий чарку та й мовчи. Ном. № 3493. По чарці трéба Слѣдусь випить. Ум. Чаронька, чарочка. Ном. № 11507.

Чаркувати, в'юю, вш, гл. 1) Выпивагъ, потягивагъ. Люде чаркували, плакали, обнімались. Г. Барв. 240. Парубки чаркують порійками аж любо. Федьк. Пов. II. 2)—ногб. Потчивать водкой и пр. кого. ХС. VII. 424.

Чаркуватися, в'ююся, вшся, гл. Выпивать. Чаркуються, та все й пропивають. Г. Барв. 290.

Чаровіна, ни, ж. Волшебное питье, кушанье, ограда. Не смій же ся, дізчинонько, з мене: найв я ся чаровини в тебе. Гол. III. 164.

Чародінник, ка, м. = **Чарівник**. Шух. I. 43.

Чаронька, чарочка, ки, ж. Ум. отъ чарка.

Чароньки, ків, м. мн. Ум. отъ чари. См. Чар.

Чарпати, паю, вш, гл. Черпать. Мнж. 193.

Чарствій, а, б. Черствый. Чарствий хліб. Рудч. Ск. I. 199.

Чарування, ня, с. Волшебство, колдовство. Ум. Чаруваннячко.

Чарувати, р'юю, вш, гл. Колдовать, очаровувать. Брала пісок з під білих ніжок, тебе чарувала. Нп. Дала вона якесь

дання йому,—якісь чари чарувала. МВ. II. 142. А Наталя за всю челядь славила красю, чарувала оченками, личком і косю. Мкр. Н. 4.

Чарупіна, ни, ж. = **Чарчина**. Годи-лось би й випити. Ось давай лиш по чарупині. Мир. ХРВ. 219. Ум. Чарупінка. Вареної по чарупинці. Сим. 231.

Чарупка, ки, ж. Ячейка въ пчелиномъ сотѣ. Рк. Левиц.

Чарчіна, ни, ж. = **Чарка**. Я випив ще одну чарчину. Алв. 46. Нашим усб чарчіна ворбчається,—т. е. есть постоянные случаи выпить. Грин. I. 238.

Чаріпкатися, каюся, вшся, гл. Карбкаться, взбираться. Стала баба чаряпкатися на дерево. Грин. II. 231.

Час, су, м. 1) Время, пора. Чуб. I. 4. З того часу ставок чистий заріс осокою. Шевч. В часі погоди бійся великої води. Ном. Час приходить умірати,—нікому поради дати. Нп. Час-година упливає, страшний суд ся приближає. Чуб. I. 220. Нема в його часу ані година. МВ. (О. 1862. III. 45). В(чні) часи. В(чні)я времена. Дали їм Тамань на вічні часи. О. 1861. XI. 32. Час на час. Ежечасно. Бережи своєї душі час на час, бо несподівана смерть за плечима хопе. Харьк. г. Без часу. Безвременно, раньше времени. Ой я хора, хора, умру вам без часу. Гол. IV. 483. В час. Вовремя. Чи в час, чи ні,—діло розпочато. Полт. На час. На время. Пусти мене, отамане, хоть на час додому. Нп. З часом. Черезъ нѣкоторое время. З часом у покійниці і того не стало. Сим. 235. Не за великий час. Въ теченіє непродолжительнаго времени. Не за великий час усе прогайнували. Полт. Одного часу. Однажды. По часі. Спустя нѣсколько времени. Я вас по часі покличу. НВолын. у. По часі зроблю, а тепер нема коли. НВолын. у. Про час. На время, покажѣсть. Най буде про час і така, напослі я зроблю гарну. Каме-нец. у. Тим часом. Тѣмъ временемъ, между тѣмъ. Два годи любились вони дуже,—тим часом найшовся другий парубок, Іван, і відбив. Рудч. Ск. у вічний час. На в(чні)я времена. Віри християнської на поталу в вічний час не подайте. АД. II. 14. Якого часу? Въ какое время? Дай, Боже, час добрий! Счастливой дороги! Ном. № 11368. 2) Въ значен. нар(в)чія: пора. Давно б час! Котл. Нп. 350. Час їхати. МВ. (О. 1862. III. 52). Ой годі ж

мені за кінними братами уганя́ти; час мені козацьким нога́м пільгу дати. Дума. Ум. Часби, часбчок. Чуб. V. 52. Приходь лиш, брате, на часок! Гліб. А жити́ так, Господи, хотілось! Хотілось люби́ти хоть годочок, хоть часочок на світ подивитись! Шевч. 327.

Часі́на, ни, ж. Вре́мя, мину́та. Мет. 254. У саму́ ту часи́ну, як я побачився з Марком, її зару́чили. Стор. М. Пр. 57. Ум. Часі́нка. МВ. II. 130. Часі́ночка. Чуб. II. 97. Ні на часи́ночку не дав собі одпо́чинку. К. ЧР. 313. Забі́г на часи́ночку до удови. Рудч. Ск. II. 54.

Часло́вець, вдя, м. Часосло́вь. Левиц. I. 243.

Часні́й, а́, ё́. 1) О работі: завися́щій отъ времени, въ которое наибол́е удобно д́лать, напр. копати кана́ву—часна́ робота, такъ какъ для соверше́нія ея не-обходима хоро́шая погода, въ дождь копати не́льзя. Лохв. у. 2) Своєвре́мennyй (о родахъ). Часна́ дитина. НВолын. у.

Часні́к, ку́, м 1) Чеснокъ, *Allium sativum* L. Чуб. I. 110. ЗЮЗО. I. 111. Не їла́ душа часни́ку, то не буде́ й смерді́ти. Ном. 2)—га́дячий. Раст. *Sedum ascre*. Шух. I. 22. Ум. Часни́чок.

Часни́ковий, а, ө. Чесно́чний. Черк. у.

Часові́й, а́, ё́. 1) Вре́мennyй. Це ли́хо часове́,—воно швидко мине́ться. 2) Тотъ, которому при́шло вре́мя. Не вми́рають ста́рі, тільки часові́. Ном. № 7262.

Часо́к, ску́, м. Ум. отъ час.

Ча́сом, нар. 1) Иногда, поро́й. І в по́году часом грі́м ударить. Ном. № 1965. 2) Въ случа́х. Часом моє́ї смерті́, щоб ви зна́ли, кого царю́вать постави́ть. ЗЮОР. I. 174. Случайно, случает́ся. На рука́х понесу́ть тебе́, щоб не вдарився часом об ка́мінь. Єв. Мт. IV. 6. Так уже йому́ годить: щоб він не був голо́дний, щоб він часом гаря́чим не опі́вся. Рудч. Ск. I. 11. А він не при́йде до нас часом? А бы́ть може́ть и онъ къ намъ приде́ть? А сам би він не зроби́в часом? Бы́ть може́ть онъ самъ сд́лалъ бы?

Часо́пис, су, м. Газета, періодиче́ское изда́ніе. Черни́говський губе́рньський часо́пис. Ном. Передмова II.

Часбчо́к, чу́, м. Ум. отъ час.

Часті́й, а́, ё́. Часты́й. Господи! пошли́ нчо́лам мо́йм зачати́ густі́й меди́, жовті́й воски́, часті́й ро́й. Чуб. I. 74. Ум. Часте́нький. Засила́й, поси́лай, серде́нятко моє́, часте́нькі́й листи́. Мет. 24.

Часті́на, ни, ж. Ча́сть. Мари́я добру́ частину ви́брала. Єв. Л. X. 42. Часті́на її серця́. Левиц. I. 37. Ум. Часті́нка, часті́ночка.

Часті́ти, чащу́, сті́ш, гл.=Учаща́ти. Фр. (Желех).

Часті́ця, ці, ж. Части́ца. Ум. Часті́чка. Він тоді́ взяв та одді́лив на Бо́же ім'я́ малу́ частичку́. Чуб. I. 144.

Ча́стка, ки, ж. 1)=Части́на. 2) Частипа́ Св. Даро́вь. Шух. I. 234.

Ча́сто, нар. Часто́. Зати́м вовк не ли́няє, що́ в коша́ру часто́ никає́. Ном. № 7208. Ча́сто й гу́сто. Оче́нь часто́. Та́ких на́рубків́ часто́ й гу́сто можна́ зо́стрі́ти по на́ших ху́торах та се́лах. Мир. ХРВ. 4. Ум. Часте́нько, часте́сенко. Вона́ часте́нько погля́дала на Чайче́нка і на нас. МВ. II. 95. Вста́вай, сестро́, ранесе́нько, поли́вай пісо́к частесе́нько! Чуб. V. 976.

Часто́кіл, кб́лу, м. Часто́ко́ль ЗЮОР. I. 242. Чуб. VII. 392. Бі́жи, коню́, під новий дві́р, ой удар ко́питом об́ часто́кіл. Чуб. V. 945. Ум. Часто́кільчик.

Часто́ко́блистий, а, ө. Какъ́ часто́ко́ль сд́ланны́й. АД. I. 59.

Часто́м, нар.=Часто́. Ой яќ й узя́ли вра́жі здо́бишки́ часто́м до нас до́із дити́. Мет. 454.

Часто́ніть, ті, ж. Родъ́ рыболо́вного са́ка изъ́ густо́й сѣ́ти. Вх. Пч. II. 23.

Часто́чка, ки, ж. 1) Ум. отъ ча́сна. Мені́ буде́ часточка́, то́бі часточка́ і на́ церко́в часточка́. Чуб. II. 106. Я́ сво́ю вже́ часточку́ про́жив, сла́ва Бо́гу. Шевч. 2) Ка́ждая изъ́ тре́х кроше́к хлѣ́ба, бро́саемыхъ́ въ ми́ску съ ка́нуномъ́ послѣ́ по́хоро́нь, вече́ромъ послѣ́ у́жина. Мил. 170. 3) Части́ца св. Даро́вь. Яќ при́чащає́ хво́рого ба́тюшка, таќ диви́ться на́ часточку́. Яќ пото́пке часточка́, то хво́рий у́мре. Грин. II. 25. 4) Да́ти, пода́ти на́ часточку́. Пода́ть о́ здраві́н, за упо́кой. Ді́д пода́в на́ часточку́ за охви́цере́ське здо́ров'я. Г. Барв. 508. Яќ сниться́ хто́ з померши́х, то́ треба на́ часточку́ да́ть, щоб́ очей́ не дерло́. Ном. № 287.

Частува́ння, ня, с. Потчи́ваніе, уго́щеніе. Я́ке частува́ння, та́ке дякува́ння. Ном. № 7121.

Частува́ти, ту́ю, еш, гл. Потчи́вать, угоща́ть. Грин. III. 528. Яќ буду́ть час-тува́ть, таќ і́ ночува́ть. Ном. № 11292.

А ну лишень, жінко, частуй, любих гостей. МВ. II. 171.

Частуватися, туюся, ешся, гл. Угощатися, попивать. *Сидять пани рядами, частуються медами.* Чуб. V. 978. *Прийняли його за гостя, почали частуватись.* Г. Барв. 198.

Частуха, хн, ж. Раст. *Alisma plantago* L. ЗЮЗО. I. 110.

Часть, ти, ж. Часть. *Зо дна моря хвиля уставає, козацькі судна на три часті розбиває.* АД. I. 197.

Частюка, нар. Часто. *Частюка їзджу до Ніженя.* Нїжин. у.

Часувати, сую, еш, гл. Быть въ агоніи. *Уже й свічку засвітили, бо вже почала часувати.* Переясл. у. *Як чоловік часує, очі йому стануть ясні, як зеркало.* Мил. 165.

Часунка, ки, ж. Корова, своєчасно случившаяся съ племеннымъ быкомъ. Вх. Зв. 79.

Чата, ти, ж. 1) Отрядъ солдатъ, назначенный для стражи. *Жодна (пластунська) чата мусить обходити своє займище.* О. 1862. II. 64. *Прокинулась і сонна чата.* К. ЦН. 301. 2) Карауль, дозоръ. *Коли ж зустрічають ватагу козаків: теж ідуть на чати.* ЗОЮР. II. 104. *Стояти на чатах.* Стоять на часахъ.

Чатина, ни, ж. Иглы хвойнаго дерева Гн I. 68. Вх. Лем. 481.

Чатівник и чатовник, ка, м. Караульщикъ, часовой. *Чатовники кресові запорозькі.* К. ЦН. 288.

Чатівницький и чатовницький, а, е. Сторожевой, караульный. *Чатівницька куна.* К. ЦН. 30.

Чатки, тоє, ж. мн. ? Чатки-зачатки, де мої початки? Ном. № 13125.

Чатовий, а, е. Сторожевой. К. ЦН. 223.

Чатування, ня, с. Карауленье, держаніе стражи, охраненіе. *Там, чувши про мое козакування, дають мені лани готові й луки, аби справляв гранишне чатування.* К. ЦН. 163.

Чатувати, тую, еш, гл. 1) Сторожить, караулить. *Чатували козаченьки у зеленім гаю.* АД. II. 58. *Раз, чатуючи з десятком козаків у полі, попався був я у таку западню, що без їх як раз поліг би головою.* К. ЧР. 112. *Чатуємо на всі чотирі вітри, по всіх могилах верховинах в полі горять сторожові огні, фігури.* К. ЦН. 169. 2) Подстерегать. В

кущах чатують на звірину. К. Іов. 87. *На бесурмен у полі чатували.* К. ПС. 8. 3) Поджидать, выжидать. *Буде чатувати, доки вкраде.* НЕОлын. у. *Легіні зроблять дорогу від церкви та чатують, як яка дівка приходить.* Федьк. Пов.

Чак! меж. = Шам. *Аж тут чак! чак! — крадеться по під лісом молодичка, мов лисичка.* Федьк. Пов. 39.

Чакати, каю, еш, гл. Отламывать, отщеплять. Васильк. у. См. Відчакнути.

Чаклик, ка, м. Рубаха, застегиваемая сзади. Вх. Лем. 481.

Чакніця, ці, ж. Раст. *Linopirris villosa* DC. ЗЮЗО. I. 126.

Чакнути, ну, неш, прош. в. чак, гл. Чакнуть. *Будеш сохнутъ, будеш чакнуть, смертоньки бажати.* Чуб. V. 422.

Чახовина, ни, ж. = Чашовина. Лохв. у.

Чახонька, ки, ж. Ум. отъ чახони.

Чახоня, ні, ж. Рыба: чехонь, *Polecis cultratus*. Браун. 27. Ум. Чახонька

Чакхувати, рую, еш, гл. = Чаклувати. *У нас люде його відьмаком називали: се, казали, він не гоїть, а чарує: йому нечиста сила пособляє.* О. 1862. V. 110.

Чаша, ші, ж. Чаша. *По отченаші напиймося по чаші.* Ном. № 11538. *У руці Господній чаша, через край вино шумує.* К. Псал. 172.

Чашечка, ки, ж. 1) Ум. отъ чашка. *Чашечка—воду пити.* Ном. заг. № 155. 2) Ячейка въ сотахъ. Волч. у.

Чашина, ні, ж. = Чашовина. Брацл. у.

Чашка, ки, ж. 1) Чашка. Левиц. I. 433. 2) Въ прялкѣ для пряденія шерсти: „деревянный цилиндръ, вращающийся на желѣзной оси между столбиками зайчика; на этотъ цилиндръ накладываютъ безконечную веревку маховаго колеса, приводящаго въ дѣйствіе чашку“. Вас. 153. Ум. Чашечка.

Чашовина, ни, ж. Верхняя часть ярма, лежащая у воловъ на шеѣ. Рудч. Чп. 250. Чуб. VII. 405.

Чвак, ка, м. Болѣзнь скота: копыта облазятъ, языкъ пухнесть и облазитъ. Александров. у. Мнж. 123. *Ишурь?*

Чвакати, каю, еш, гл. Чвакать. *Чвакають, як свині.* Полт.

Чвалай, лай, м. Неуклюжий, неотеса, вахлакъ. Борз. у. Рудч. Чп. 256. *Вони не вчені, нічого не знають, чвалаями ходять, а бісів проводять.* Ном. № 10457.

Чвалати, лаю, еш, гл. Тащиться, плестись. *А вже мені, старенькому, без коня*

пропадати: не зможу я по степах чвалати. Мет. 444. І тільки що прийшли к воротам і в двір пустилися чвалать. Котл. Ен. Ш. 60. Москаль знає, куди чвалає, да ще питає. Посл.

Чвалем, нар. Галопомъ. Біжить кінъ чвалем. Каменец. у.

Чванитися, нюся, нишся, гл. Чванитися, важничать. Ном. № 14184. Було шляхта знай чванитися. Шевч. 130. Дарес тут дуже насміхався, собою чванивсь, величався. Котл. Ен. II. 15.

Чваніння, ня, с. Чванство. Та у його трошки єсть чваніння. Новомоск. у.

Чванливий, а, е. Чванний, важний. Еней не милує чванливих. Котл. Ен. Часом по чванливому обличчю біжать слюзи дрібні МВ. II. 154.

Чванливо, нар. Чванно, важно.

Чванство, ва, с. Чванство. Вони мені аж обридли своїм чванством. Левинц. Пов. 129.

Чвань, ні, ж. Чванство. Інчий смокче ту люльку з чвані. Канев. у. На що сая чвань пороссяча? Ном. № 2533.

Чванька, ки, м.=Чванько. Ой чия то парубчина, ой чия то чванька? За-красила мама штани,—він каже: китайка. Чуб. IV. 480.

Чванько, ка, м. Чванний. Чванько навчавитися, а будько набудеться. Ном.

Чваньковитий, чванькуватий, а, е=Чванливий. Панич був теж чваньковитий ляшок. Левинц. I. 495.

Чвара, ри, ж. 1) Гроза, буря. Козак не боїться ні хмари, ні чвари. Ном. № 763. Серед літечка зашумить-загуде не дай світа, чвара. Макс. (1849), 61. 2) Смута, ссора, драка, війна. Бували й мори, й військові чвари. Макс. (1849), 53. Розказали кобзарі нам про війни і чвари. Шевч. 365. 3) Чвара, об. Надофдливий чоловік. Мнж. 194

Чваряхнути, ну, неш, гл. Грохнутися, упасть. Чваряхнув з коня додолу. Константиногр. у.

Чваркати, каю, еш, гл.=Цваркати 2. Вх. Зн. 77.

Чварснути, ну, неш, гл. Сказати на непонятномъ языкѣ. Жандаръ чварснув до нього щось по німецьки. Федьк. Пов. 70. Чварснув по жидівськи. Вх. Зн. 77.

Чваруватий, а, е. Наклонний къ ссорамъ, сварливий.

Чвати, чваю, еш, гл. 1)=Цькувати. Не раз, не два псами чвали. Гол. III. 184.

2) Чває один на другого. Їдкими словами уязвляють другъ друга, ругають. Фр. (Желех.).

Чвертівка, ки, ж. Посуда въ четверть ведра. Кінву-чвертівку в руки вхопи та в лях убіжи, та вісім бочок мини, а з дев'ятою поганого пива наточи. ЗОЮР. I. 203.

Чвѣртка, ки, ж. 1) Мѣра длины: четверть аршина. Четвертку плису купила. Харьк. г. 2) Мѣра сыпучихъ тѣлъ: четверть (см. уменьш). См. Чвѣртка. 3) Мѣра жидкости: четверть штофа. Шевч. 242. 4) Мѣра вѣса: четверть пуда. Оце четвертку соли купив, то за неділю й нема. ЗОЮР. I. 9. 5) Мѣра землі. Найняв він собі... виорать четвертку. Грин. I. 188. 6) Четвертушка бумаги. 7) Половина задней части мясной туши. 8)=Гара 1. Харьк. у. Слов. Д. Эварн. Ум. Чвѣрточка. Ори, синку, цю долинку, посіємо пшениченьку; з колосочка щоб жмінечка, а з снопочка— щоб чвѣрточка. Чуб. III. 451.

Чвертувати, тую, еш, гл. Четвертовать. Він не хоче робити, хоч ти його чвертуй. Борз. у. Най ся ляхи не збиткують, мое тіло не чвертують. Лукаш. 115.

Чвертуха, хи, ж.=Чвѣртка 3. На потуху вибийте чвертуху. Ном. № 11543.

Чверть, ти, ж. 1) Четверть. Четверть локтя завдожки. Г.-Арт. (О. 1861. III. 106). Шерть верть, бери чверть—вийшло рокове. Ном. № 217. 2) У чверті рубати. Четвертовать. Вони ж його а ні били, ні в чверті рубали, тільки з його молодого живцемъ серце взяли. Грин. III. 590.

Чверщок, щка, м.=Цвѣркун. Вх. Лей. 482.

Чвир, ру, м. 1) Гарь въ трубкѣ. Мил. М. 75. 2) Родъ водки: полугаръ. 3) Отброски при сахарномъ производствѣ. Харьк. г.

Чвірк, ка, м. Остатокъ послѣ перегонки спирту. Котл. Ен. Слов. 30. Тоді від мене візьмеш чвирк,—тогда я тебѣ ничего не дамъ. Котл. Ен. I. 9.

Чвіркати, каю, еш, одн. в. чвіркнути, ну, неш, гл. 1) Плевати, плюнути. 2) Брызгати, брызнуть. Кров так і чвиркнула вгору. Грин. II. 97.

Чвіря, рі, ж. Ненастье. До сього часу, спасибі Богові, у городі сухо, бо не було ще чвірі. О. 1862. X. 117.

Чвѣртка, ки, ж.=Чвѣртка 2 Чуб.

II. 51. Дав йому чвѣртку жита. Чуб.
II. 50. Ум. Чвѣрточка. Дай мені чвѣрто-
чку жита, нехай жінка спече хліба, бо
нема чого їсти. Чуб. II. 50.

Чвѣхнути, ну, неш, гл. Шлепнуться,
ударить. Чуб. VII. 576.

Чвѣхтіти, хчѹ, тіш, гл.=Чавкати=
Чв'якати 2. Отут по весні мокро так
було, що як ідеш, то так і чвѣхтить.
Волч. у.

Чв'якати, каю, еш, гл. 1) Чавкати.
Свині чв'якнули. Также то-же, что и плям-
нати. Пити хоче, і ніхто їй не дасть,
міки ротом чв'яка. Чуб. II. 294. 2) Го-
вориться о звукѣ воды, витѣсняемой но-
гой изъ подъ обуви или изъ дыривой обуви.
См. Чвѣхтіти, чв'якотіти. Коли б його по-
столи мокрі так не чв'якали. Г. Барв. 22.

Чв'якотіти, кочѹ, тіш, гл.=Чв'яка-
ти 2. Вода в його чоботях чв'якотіла.
Мир. Пов. II. 45.

Чеберхнути, нѹ, неш, гл. Пырнуть
(ножемъ). Лохв. у.

Чеберчати, чѹ, чіш, гл. Звенѣть, брен-
чать. Вх. Лем. 482. Коса чеберчит.

Чеберячка, ки, ж. Родъ танца? Осо-
бий способъ выпиванія? См. Чабараш-
ни, чиберачки. Оттакої чеберячки! Ном.
№ 12482. Добре жилось і весело пилося,
дак оцими чарочками пили наші діди з
бабами чеберячки, приспівуючи: „Чеберяч-
ки! Коло чеберячки припадаєм рачки.
А чи їй вип'єм, а чи їй вил'єм,—чебе-
рячки!“ Та візьме з помосту чарочку, та й
мусить випити не розливши, а чарочку
через голову перекине, не приймаючи за
неї рукою. Г. Барв. 179—180. Довго
справляли діди з бабами чеберячку, аж
поки так джбана вицідили. Г. Барв. 183.

Чебрець, цю, м. Раст.: а) *Thymus Serpyllum* L. ЗЮЗО. I. 176; б) *Thymus vulgaris*. Анн. 355. Заросла могила травою
та чебрецем. Левиц. I. 76; в)—лісовий.
Theucrium Chamaedris L. ЗЮЗО. I. 176.

Чебрик, ку, м.=Чебрець а). Мкр. Г.
38. Знати Марусю, знати, у котрій
вона жаті, чебриком осипана, калиною
утикана. Мил. Св. 62.

Чебриця, ці, ж. Родъ растенія. Торех,
торох, сію горох,—вродила чебриця.
Мил. 70.

Чѣбчак, ку, м.=Чебрик. ЗЮЗО. I.
176. Грин. III. 495.

Чевѣрнеця, ці, ж. Насѣк. *Rugoschnoa coccinea*. Вх. Пч. I. 7.

Чевѣрнѣгий, а, е. Косолапый, съ кри-
выми ногами.

Чѣврѣти, рію, еш, гл. Чахнуть, хирѣть.
Чевріє дитина. Змієв. у. *Просо не рос-
те, зовсім пожовкло, тільки чевріє*. Рк.
Левиц.

Чѣв'ядіти, дію, еш, гл. Хирѣть, бо-
лѣть. *Це кошеня чогось усе чѣв'ядіє*. Борз. у.

Чѣзнутн, ну, неш, гл. Исчезать. Желех.

Чѣй, нар.=Ачѣй. Гн. II. 22. Ой час
же нам з застілля, та чѣй же нам
місяць засвітить. Гол. IV. 539.

Чѣк. Въ выраженіи: на чѣкѹ. На сто-
рожѣ. Треба було жити як на чѣку: боя-
лась його сама одна стрінути. МВ. II.
194

Чѣкання, ня, с. Ожиданіє. Чуб. I. 301.

Чѣкаръ, (ря, м? рі. ж?). Маленькія
дѣти. Борз. у. Чѣкаръ так дякує після
їжі, як нема старших і найпаче, як у
кожного був свій хліб. Ном. № 12079.

Чѣкати, каю, еш, гл. Ждать, подождать.
Два третього не чекають. Ном. № 11955.
*Чекай-но, чекай! прийде нитка до клу-
бочка, не вхитруєшся*. Ном. № 4092. *Як
би на вас чекав, то досі вмер би*. Чуб.
I. 272.

Чѣкіт, кота, м. Пт. *Lanius excubitor*.
Вх. Пч. II. 12.

Чѣкмѣн, на, м. Короткій кафтанъ га-
лицкаго мѣщанина. Гол. Од. 17. См. Чѣк-
мѣнь. Ми ся звихали, все село звоювали,
чекмани поросили, на весілля спросили.
Грин. III. 511.

Чѣкмѣнь, ня, м. Родъ верхней длин-
ной одежды у мѣщанъ. О. 1862. VIII.
33. Одѣтий він був по мѣщанському: у
довгому сукняному чѣкмені, що спадав аж
до самих чобіт. Мир. Пов. II. 50. То
прийшов хтось незнакомий в плісовім
чѣкмені. Мкр. Н. 26. См. Чѣкман.

Чѣкотати, кочѹ, чеш, гл. Стрекотать.
(Птах) як стане чѣкотати. Драг. 334.

Чѣкуша, ші, ж. Родъ деревяннаго мо-
лотка, котрымъ б'ють рыбу, б'юшуюся
на крючкѣ. МУЕ I. 41, (Добруджа).

Чѣленко, ка, с. и чѣленок, нка, м.
Въ пальцѣ: кость, суставъ. Вх. Лем. 482.

Чѣлепати, паю, еш, гл.=Чалapati.

Чѣлестник, ка, м.=Челюстники. Ра-
дом. у.

Чѣллѣний, а, е=Черлѣний. Чѣллѣні
чоботята. Гол. IV, 513. Ягідки чѣллѣні.
Гол. IV. 514. Дівчино, дівчино, чѣллѣна
каліно. Гол. III. 404.

Чѣльний, а, е=Чільний.

Чѣлюсті, тів, м. мн. Устьє кухонной печи, дугообразное отверстіе между припчком и самою внутренностью печи. Вас. 193. Чуб. VII. 381. Мир. Пов. II. 76. *Або горілочку пили.... під челюстями за-пикану.* Котл. Ев. III. 63. *Залітали не-величкі гискорки по чорних челюстах печі.* Мир. Пов. I. 115.

Челюстники, ків, м. мн.=Челюсти. Черниг. у. См. Челестник.

Челя́да, дв, ж.=Челядь. *Ой де ж се ти, козаченьку, з криниці вмивався,— між усію челядою мені сподобався.* Мил. 115. Ум. *Челядонька. Там гуляла челядонька молода, а між тою челядою Петра нема.* Грин. III. 541.

Челя́дін, на, об. 1) Взрослый сынъ, взрослая дочь. О. 1861. XI. Кух. 37. Мил. 159. *Бо чумака, бо чумака, бо чумацька дитина,— на те й мати вродила, щоб дівчина любила хорошего челядина* Рудч. Чп. 184. *Да молодая дівчинонька челядин да вирвала орішечок як одик.* Грин. III. 625. *Вона її да й уродила—хорошого челядина.* Маркев. 143. 2)=Челядник Вх. Зн. 79.

Челя́діна, ни, ж. 1) Взрослая дочь, дѣвушка. *Ой тепер же я не дівка, тепер я в батька не дитина. не дитина та й не челядина.* Грин. III. 271. *В мене личко—як яблучко, тепер як калина, як вийду я на улицю,— мила, любя челядина.* Чуб. V. 12. 2) Женщина. Шух. I. 239, 32. *Пшла бідна вдова подовж улонькою да зустрілася із сусідонькою: „Ах, сусідо, сусідо, молода челядино, та чужая чужанино, прийми мене до смерти жити!“* КС 1884. I. 32. Ум. *Челядінонька.* Грин. III. 538, *челядіночка.* Мил. Св. 17. *Дівчина-челядіночка.* Мил. 88.

Челя́динець, нця, м.=Челядник. *Твій челядинець великого стоїть: він уміє Богу молитися і мене навчив.* ЗОЮР. I. 48.

Челя́дінка, ки, ж.=Челядниця.

Челя́дінонька, ки, ж. Ум. отъ челядина.

Челя́динський, а, е. Женскій. Шух. I. 123.

Челя́дка, ки, ж. 1)=Челядниця. *Вже й челядка у його, і наймит.* О. 1861. IX. 74. 2) Ум. отъ челядь. Ум. *Челядонька, челядочка.* *А Савиха молодая вікном утікала, на молоду челядоньку спільна поглядала.— хапай, хапай, челядонько, малую дитину, будеш жити, панувати,*

коли я не згину. Чуб. V. 967. *Була собі челядочка Домна.* Чуб. V. 704.

Челя́дний, а, е. Слугамъ принадлежащій, свойственный. Желех. *Челядна хіжа.* Кухня. Вх. Уг. 274.

Челя́дник, ка, м. Слуга, наемный работникъ. Драг. 162. Ном. № 10318. *Як будуть поганим хазяїном, так краще гарним челядником.* Грин. II. 309. *Одягається, як попів челядник.* Ном. № 11167. Ум. *Челядниченько.*

Челя́дникувати, кую, еш, гл. Служить, быть слугою, наемнымъ работникомъ.

Челя́дницький, а, е. Принадлежащій, свойственный слугѣ, работнику.

Челя́дниця, ці, ж. Служанка, наемная работница. *Назову я тебе наймичкою або челядницею,—гріх мені буде.* Чуб. V. 847.

Челя́дно, нар. 1) Много женщинъ. Желех. 2) Много слугъ. Желех.

Челя́донька, челя́дочка, ки, ж. 1) Ум. отъ челядь. 2) Ум. отъ челядна

Челя́дський, а, е. Принадлежащій, свойственный молодежи. *Челядські пісні.* Мил. 62, 63.

Челя́дь, ди и ді, ж. 1) Молодежь, молодые люди и дѣвушки. Рудч. Чп. 256. *А Наталля за всю челядь славилась красою.* Мкр. Н. 4. *Ходити між челядь.* Бываютъ въ собраніи молодежи. Мил. 171. На свадьбѣ челядь—это участники свадьбы изъ молодежи. *Брязнули ложечками ще й тарілочками: Марусина челядь сідає вечерять.* МУЕ. I. 135. (Полт.). 2) Женщины (дѣвушки и замужнія). Шух. I. 31. Въ томъ-же значеніи употребляется: *біла челядь.* *Коли турки воювали, білу челядь забирали.* АД. I. 86 *Ні в чім буде між білу челядь піти погуляти.* АД. I. 109 3) Слуги, прислуга, домохозяева. *Раз поїхав той князь на полювання, да й одбивсь у пущі од своєї челяди* К. Он. 7. *Попівський хліб роспірає челяді бік.* Ном. № 10337. *Дворова челядь.* Стор. Ум. *Челядка, челядонька, челядочка.* *А за сим словом бувай же здорова, не сама собою, з отцем і маткою, із своєю челядкою.* Чуб. III. 299. *Усю челядоньку порозбужала.* Мет. 242. *Була челядонька, та вся заміж вийшла.* Грин. III. 174.

Чембо́р, ра, м. Полушелковая цвѣтная лента, которой опоясываются сверхъ пояса крестьянки въ стрыйскомъ у. Гол. Од. 71. *Винесемо із гор шовку дівкам на чембори.* Гол. IV. 458.

Чемер, ра, м. 1) Хохолю. *Взяв він його*

добре за чемер. Борз. у. 2) ми ? Внутренности? Уночі не їв, так йому чемері затягло. Ном. № 12140. См. Чемер. 3) Болѣзнь лошадей. Чуб. I. 57

Чемерá, ри, ж. = **Чамара.** Желех. На чемері собольовій золоті шнурки. Млак. 65.

Чемеріс, са, м. ? Чемерис, чемерис. чом дівочок не любиш? Гол. I. 325.

Чемеріця, ці, ж. Раст. а) — біла. *Veratrum album* L. ЗЮЗО. I. 140. б) — жовтава. *Veratrum Lobellianum*. Шух. I. 20 в) — чорна. *Veratrum nigrum* L. ЗЮЗО. I. 140

Чемерівка, ки, ж. Настояка на чемеріці. Будем пити мед-горівку, а потому чемерівку. Чуб. V. 715.

Чемерка, ки, ж. 1) Родь верхньої одежы у мужчинь съ таліей и со сборками сзади (изъ черкасины или подобной материн). КС. 1893. V. 279; XII. 417. *Погонича вбрали в городську чемерку і в широчезні шаравари.* Левинц. I 410. 2) = **Чамара** Гол. Од. 16.

Чемерчіна, ни, ж = **Чемерка** Чемерчина по коліна, що дівчина шила. Грин. III. 177.

Чемер, ру, м. Боль въ животѣ. Як проголоднітий з'їст дашто нарешні, то дістане чемер Вх. Уг. 274. См. Чемер.

Чемесіти, ш́у, сіш, гл. Давить, выдавливать, топтать. Угор.

Чемліт, (ту?), м. = **Чемерка** I. КС. 1893. XII. 447.

Чемний, а, е. Вѣжливый, учтивый. На тім стільчику чемний молодець на гусли грає, красно співає. Чуб. III. 274.

Чемність, востн, ж. Вѣжливость, учти-лость. Желех.

Чёмно, нар. Вѣжливо, учтиво.

Чемсати, ш́у, шеш, гл. Лупигъ (кору). Угор. См. Чимсати.

Чемчикувати, ќую, еш, гл. = **Чимчикувати.** А ну, пора чемчикувати, возьми на плечі з хлібом клунок. Когл. Ев. III. 23.

Ченéць, н́ця, м. = **Чернець.** Роспроклятий ченець, що видумав чіпець. Грин. III. 461.

Ченцюєати, ц́юю, еш, гл. Монашествовать.

Чёнчик, ка, м. Ум. отъ чернець.

Ченч́ух, х́а, м. Родь растенія. У діброві ченчух усіяла: ой як я піду за нелюба, не цвіти, ченчух, у діброві. Рк. Макс.

Ченш, ш́і, ж. = **Чинш.** Даси два рублі ченші посесорові. ЗОЮР. I. 143.

Ченшовій, а́, é и пр. См. **Чиншовий** и пр.

Чевъ, нар. = **Чей.** Біда, та що робити? Треба біду тішити, чень і біді колись кінець буде. Фр. Пр. 41.

Чепа, пи, ж. Предметъ на днѣ рѣки или пруда, за который зацѣпиться можетъ сѣть, удочка, — напр. корень, столбъ. *Туди не закидай невода, там чепа.* Двѣпръ.

Чепак, ќа, м. Чепецъ. *Чужій жоні чепак купив, а своїй ємь забив.* Гол. IV. 493. Ум. Чепачок. Гол. IV. 403.

Чепарити, рю, риш, гл. Распалывать, корячить. Угор.

Чепаритися, рюся, ришея, гл. Раскарячиваться. Угор.

Чепати, п́аю, еш, гл. 1) = **Чіпати** Мет. 15. 2) Свѣшиваться *На його матері намітка до кірок чепав.* Г. Барв. 86.

Чепачок, ч́ка, м. Ум. отъ чепак.

Чепелик, ка, м. 1) Ум. отъ чепель. 2) Складной ножъ, привѣшенный у мужчинь на поясѣ. Гол. Од. 60. 3) Родь ножа изъ обломка косы съ мелко насѣченными клиновидными зубьями, употребляемый решетниками для разщепленія лыка Вас. 175.

Чепели́на, ни, ж. = **Чепель.** *Ой украся чепелину, ненька каже: здасться, сину.* Гол. I. 168.

Чепель, ля, м. Ножъ съ отломленнымъ концомъ. Ум. Чепелин. *Чики-чики чепелики зорізали рака.* Козелец. у.

Чепельгати, ѓаю, еш, гл. Пилить (ножемъ). *Годі тобі чепельгати!*

Чепеля, л́яти, с. = **Чепелик.** *Дурному теляті не давай чепеляти, бо заріжеться.* Чуб. I. 297.

Чепеля́ти, л́аю, еш, гл. Плохо играть. *Музыка чепеляє, да так, каже, нешпетно.* Рудч. Ск. I. 75.

Чеп́ера, ри и чеп́ерга, ги, ж. = **Розсоха** I. Вх. Зя. 80.

Чепер́уха, хи, ж. = **Чеп́ера.** Вх. Уг. 274. Ум. Чеперушка.

Чепéць, п́ця, м. 1) = **Очіпок.** Гол. Од. 50. Kolb. I. 38. *Чув же я вісти і про тебе, молода Марусечко: да кутують чепці й кибалочки да на твою головоньку.* Маркев. 118. 2) Сѣтка, связанная изъ шнурковъ на головѣ у замужнихъ мѣщанокъ. Гол. Од. 26. Гол. Од. 59. 3) Второй желудокъ жвачныхъ. Вх. Уг. 274. 4) Сальникъ. Харьк. г. Ум. Чепчик. Грин. III. 462.

Чепирѓач, ча, м. = **Кажан.** Вх. Лем. 482.

Чепі́га, *гн, ж.* 1) В'я плугъ: деревянная рукоятка или двѣ. Вас. 199. Чуб. VII. 398. Шух. I. 165. *На новосілля берись. а за чепігу держись.* Ном. № 10121. 2) и мн. Созвѣз. Оріонъ (?) Ком. I. 49. Мнж. 148.

Чепі́лик, *ка, м.* = **Чепелик**. *Взяв кожух чепілик та й відтяв паличку.* Гн. II. 25.

Чепі́ль, *ля, м.* Обыкновенный ножъ съ деревяннымъ черенкомъ. Вх. Зн. 27. Такой-же ножъ, преимущественно старый съ отломаннымъ концемъ. Харьк. См. Чепель.

Чепі́рнати́й, *а, е.* Бахромистый, раздѣленный подобно перьямъ. Вх. Пч. I. 15.

Чепі́я, *пі́, ж.* = **Чепіга** I. Чуб. V. 698.

Чепі́кый, *а, ё.* 1) Ловкій, аккуратный. 2) Цѣпкій. *Чепкий як рябець.* Мнж. 163. Ум. Чепнёнький. *Вона в нас чепкеня дівчина.*

Чепко, *нар.* Ловко, опрятно, аккуратно, красиво. *Треба чепко ходити, будуть хлопці любити.* Чуб. I. 246. *А таки свині чепче за тебе їдять: скільки накришував та понакидав.* Київ. у.

Чеплі́я, *лі́, ж.* = **Чаплія**.

Чепля́ти, *ляю, еш, гл.* Прицѣплять. *Дячиха чорна, чорна, хоч чепляй на спину веретена та в циганське шатро.* Левиц. ПИО. I. 371.

Чепля́тися, *ляюся, ешся, гл.* Цѣпляться. Чуб. I. 59. *Довгою косою за гілля чепляється.* МВ. II. 65.

Чепра́га, *гн, ж.* Аграфъ, застежка, пряжка съ украшеніями (для пояса, ожерелья и пр.). Шух. I. 275, 282, 130, 133.

Чепуля́ти, *ляю, еш, гл.* Птти, хромая. Вх. Пч. I. 15. Вх. Зн. 79.

Чепури́стий, *а, е.* Любящій опрятность, щеголеватый. *Не знаю; чи добре тобі, дочко, буде в цієї чепуристой свекрухи?* Левиц. КС. 107.

Чепури́ти, *рю, ріш, гл.* Прихорашивать.

Чепури́тися, *рюся, рішся, гл.* Прихорашиваться. Чуб. V. 860: *Чепуриться, наче на весілля.* Ном. № 11211.

Чепури́сть, *рости, ж.* Аккуратность, опрятность, красота. *Гарно вас, паничу, хтось підстриг; ззаду така чепуристь, аж любо дивитися.* Харьк. у.

Чепурка, *кн, ж.* Чистеха, опрятная женщина. Сим. 131. См. Чепуруха.

Чепуркува́тий, *а, е.* Прихорошенный, прикрашенный. *Охотнійше почали наші*

хлоп'ята слухати бурляцьке тюрдство Котляревського, аніж чепуркувату караїмщини. К. (Хата VIII).

Чепурні́й, *а, ё.* Аккуратный, чистый, опрятный, красивый. Рудч. Ск. I. 131. *Учу й прями, чепурною хазайкою бути.* Г. Барв. 435. *Хороша та чепурна, як тая лебедя.* МВ. II. 76. Ум. Чепурнёнький, чепурнёсенський. *Чепурненька, як мазничка.* Ном. № 11268. *Юпочка рабенька й сама молоденька, да яка ж хороша, лми чепурненька!* Макс. (1819), 64.

Чепурні́ти, *нію, еш, гл.* Становиться красивѣе.

Чепурно, *нар.* Аккуратно, опрятно, красиво, хорошо. Левиц. I. 331. Ум. Чепурнёнько, чепурнёсенько. *Стара бабуся одягнена чепурненько.* Левиц. I. 172. *Шия ж білесенька, білесенька, от як би з крейди чепурненько вистругана.* Кв. *Вклонилось і привітало мене чепурненько.* МВ. I.

Чепуру́н, *на, м.* Опрятный человекъ; франтъ. *Дід Омелько такий вже чепурун був, що й соломинка даремно не валялась.* О. 1862. VШ. 15.

Чепуру́ха, *хн, ж.* 1) Опрятная женщина; франтиха, щеголиха. НВолын. у. *Латин дочку мав чепуруху, проворну, гарну і моргуху.* Котл. Ен. IV. 15. См. Чепурна. 2) Большая рюмка. *Здрігнувсь, мов випив чепуруху.* Котл. Ен. V. 72. Ум. Чепуру́шка, чепуру́шечка. *Гарна баба, люба баба, чепурушка!* Г. Барв. 498.

Чепчи́к, *ка, м.* 1) = **Чобчик**. Левиц. Пов. 97. Мил. М. 32. 2) Ум. отъ чепецъ. 3) Сорочка, въ которой иногда родится ребенокъ (КС. 1893. VII. 76) или животное (Богод. у.).

Черв, *ва, м.* 1) Червь. Въ этомъ значеніи употребляется, кажется, лишь во мн. ч, а единств. ч. замѣняется словомъ червак. *Не то черви, що ми їмо, а то що нас їдять.* Ном. № 7232. 2) Соб. Личинки пчель. *Черв в уліях з студені і з браку пожитку погинув.* Гн. II. 31.

Черва́, *ві, ж.* соб. 1) Черви. *Одколи як тепло вже стало, а гусені нема, черви зовсім так мало.* Греб. 365. 2) Личинки пчель. 3) Мозговые глисты у овецъ.

Черва́к, *ка, м.* 1) Червакъ. Мнж. 194. *Усолодився, як червак у хріні.* Ном. № 12245. 2) —лихий. Гадюка черная. Вх. Зн. 79. Ум. Червачок.

Червако́вий, *а, е.* 1) Принадлежащій червю. 2) Изъѣденный червями. Желех.

Черваковитий, а, е=Червивий. Черваковитий *orix*. Вх. Лем. 482.

Червачок, чка, м. Ум. отъ черван.

Червений, а, е=Червоний. Угор. Червене вино. Гол. II. 712. Вільха червена. Гя. I. 26.

Червеніця, ці, ж. 1) Насѣк. *Rugochroa cossinea*. Вх. Пч. II. 27. 2) Родъ красной глины. Вх. Лем. 482.

Червеніти, нію, еш, гл. Краснѣть. Угор.

Червенобѣчка, ки, ж. Порода грушъ. Вх. Уг. 274.

Червеноду́пец, пца, м. Пг. *Ruticilla phoenicea*. Вх. Уг. 275.

Червень, вия, м. 1)=Червецъ 1. 2)=Червецъ 2. Вх. Пч. I. 5

Червеня́к, ка, м. 1) Пт. *Erythacus rubecula*. Вх. Уг. 275. 2) Пт. *Eusciola rubecula*. Вх. Пч. II. 12. Ум. Червенячок.

Червѣць, вця, м. 1) Мѣсяць іюнь. Так земля вѣсь нахилиється північним кінцем до сонця аж до десятого червця. Дещо. (Въ этомъ знач. удареніе на 1-мъ слогѣ: червѣць). 2) Кошениль, *Coccus cacti*. МУЕ. III. 165. Польская кошениль, *Coccus polonicus*. 3)—вцю. Шелкъ, окрашенный кошенилью. 4) Кровь изъ дѣвственной плевры. Маркев. 141. 5) Раст. *Potentilla argentea* L. ЗЮЗО. I. 132.

Червівий, а, е. Съ червями, червявый. Уродиться ж дрѣна, мов червиза ріпа. Ном. № 8499.

Червівити, вію, еш, гл. Червивѣть. Черк. у.

Червита, ся, влю, ся, виш, ся, гл. О насѣкомыхъ: выплаживать, класть яички. Матка червит. Вх. Зя. 79.

Червіця, ці, ж. Насѣк. *Coccus ligniperda*. Вх. Пч. I. 5.

Червішник, ка, м. 1) Мѣсто, гдѣ есть червь? черви? Поможі мені, Мати Божа, сі зуби зашептаті, із під їх черви викликати. Черви, червишники! і не я їх викликаю.... (Заговоръ отъ боли зубовъ). Мил. М. 77. 2) Раст. *Potentilla argentea* L. которымъ лѣчатъ скотъ отъ червей. Борз. у. ЗЮЗО. I. 132. См. Червецъ 5, червчик, черчик.

Червінець, нця, м. Червонецъ. Червінець хочъ маленький, але важенький. Ном. № 1386. Ум. Червінчик. Червінчики бряжнять. Гліб.

Червінка, ки, ж. 1) Кровавый поносъ, дизентерія. Угор. Галиц. 2) Брюшной тифъ.

Вх. Зя. 79. 3) Родъ рыбы: *Eucaisicus erythrophthalmus*. Вх. Пч. II. 19.

І. Червінь, вені, ж.=Червінька. Шух. I. 262, 263.

ІІ. Червінь, вешю, м. Румянецъ. Встрѣчено только у Щоголева: Я бачу неміч, блідий вид і щоки червінем покриті. Щог. Сл. 17.

Червінька, ки, ж. Охристое коричнево-красное красящее вещество (для глиняной посуды). Вас. 182.

Червіньковий, а, е. Коричнево-красный (о цвѣтѣ глиняной посуды). Вас. 184.

Червіти, вію, еш, гл. Болѣть. Маж. 194.

Черво, нар. Красно. Сонце сіда черво. Маж. 194.

Червона́стий, а, е=Червонастий. Херс.

Червоний, а, е. 1) Красный. Червона калина. І червоні чоботи мулять. Ном. № 1998. 2) Какъ существ. Червонецъ. О. 1862. IV. 18. Гряя. III. 546. Ой викинув пан Камьовський на стіл сто червоних. Чуб. V. 428. Ум. Червоненький, червонѣсенький. Червоненькі черевички. Рудч. Ск. I. 16. См. Червений, черлений, челлений.

Червоніти, нію, ніш, гл. Окрашивать въ красный цвѣтъ. Сонце хвилю червожить. Шевч. 62.

Червоність, ности, ж. Краснота. Желех.

Червоніти, нію, еш, гл. Краснѣть. Мак червоніє. МВ. I. 84. Небо, палаючи, почина червоніти. МВ. II. 65.

Черво́но, нар. Красно. Сонечко за гору пада, блищить вода червоно. МВ. II. 75.

Червенобѣжй, а, е. Краснобѣжй. Вийняв здорову дулю червенобоку.... і подає дічині. Св. Л. 204.

Червоновѣрхй, а, е. Съ краснымъ верхкомъ. Шапки червоноверхі. Морд. Оп. 58.

Червонові́дий, а, е. Краснолицый, румяный. Черк. у. Левиц. Пов. 297.

Червоногрудй, а, е. Съ красною грудью (о птицѣ, напр. снигирѣ). Греб. 390.

Червоножѣвй, а, е. Красно-желтый, оранжевый. Червоножовтий лист (в-осени). Щог. Сл. 108.

Червонозлѣтй, а, е. Золотисто-красный. Горобина роскинула зелений намет і рясно на їй ягід червонозлотих. МВ. I. 156.

Червонокрйлий, а, е. Съ красными крыльями. Желех.

Червонолицй, а, е=Червоновидй. Перекупка, як жар червонолиця. МВ. I.

23. *Із туману, як кажуть, стала виглядати червонолиня Діана.* Шевч. 576.

Червономордий, а, в. Красномордый, краснорожий. *Червономордий пан.* Левиц. ПИО. I. 377.

Червононогий, а, в. Красноногий. Желех.

Червонопикий, а, в. = Червономордий. *Червонопикий ксьондз.* К. ЦН. 306.

Червонорожевий, а, в. Алий. *Цвіт королевий схилив свою головоньку червонорожеву.* Шевч. 355.

Червонуватий, а, в. = Червонявий. *Червонуватий світ.* Левиц. I. 120.

Червонюк, ка, м. Родъ красного съдобного гриба. Вх. Зн. 79.

Червонюх, ха, м. Свигирь. Вх. Пч. II. 11. См. Свигур.

Червонявий, червонястий, а, в. Красноватый. *Одлиск червонястий майнув по білих стінах.* Левиц. I. 26.

Червотока, ки, ж. 1) Насѣк. Аповіст. Вх. Пч. I. 5. 2) Изъѣденный червями. *Сироїжки такі тобі червотоки.* Кролев у.

Червотокій, а, в. Червоточный. *Червотока горошина.* Дещо.

Червоточина, ни, ж. 1) Червоточина. *На дерево зрублене нападе червоточина.* Чуб. I. 10. 2) = Червотока 2. *До Івана (VI. 24) з дерева пада усяке яблуко, а після Івана тільки червоточина.* Мнж. 157.

Червцєвий, а, в. 1) Іюньскій. 2) Кошенильный.

Червчатий, а, в. 1) Окрашенный въ червєць. 2) Сдѣланный изъ шелка червєць или съ примѣсю его. *Плахта на ній коротацька, червчата.* Кв.

Червчатка, ки, ж. Плахта-червчатка. *Плахта, вытканная изъ шелка червєць или съ примѣсю его.* Ум. *Червчаточна Ой плахотка-червчаточка,—дивуйтеся, дівчаточка.* Шевч. 375.

Червчань, ка, м. = Червець 2, 5. *Ой уродив червчик зернистий.* МУЕ. I. 161.

Червчїстий, а, в. Употребляется какъ эпитетъ червцю. *Да пішов дощик краплистий, да вродив червчик червчистий.* Нп.

Черв'як, ка, м. = Червак. Ном. № 4906. *Утрапилось черв'яку на віку.* Посл. Ум. *Черв'ячок.* Ном. № 13352.

Черв'ячок, чка, м. 1) Ум. отъ черв'як. 2) Родъ мережки. (Залюбовск.). Родъ узора при шиванні плахти. Черниг. у. 3) мн. Родъ кушанья изъ грєчнєвой каши, про-

тертой на решєто, съ макомъ. Маркев. 164.

Черга, ги, ж. Очередь, чередъ. ЗОЮР. II. 27. *Приходить черга і до дяків Рудч. Ск. II. 29. Ми тебе поїли, зодягали і до розуму довели,—служи за нашу чергу.* Кв. *Чергю.* По очереди. *Під чергу прийтїся.* Попасть въ очередь. Константиногр. у. *Застювати чергу.* Ожидать очереди. Левиц. I.

Чергінькати, каю, еш, гл. Скрипѣть съ визгомъ (ножемъ о тарелку, желѣзомъ, черепкомъ и пр.) *На стовпї бляшанє півпїзника: куди вітер, туди й він обертався та чергінькав.* Св. Л. 77.

Черговєць, вца, м. Очередной козакъ, назначенный на стражу и пр. *Одна малеча в курєнях зосталась, і черговців, що про посли стояли, насилу вдержав я на чаті в замку.* К. Бай. 36.

Черговий, а, в. Очередной. Черк. у. *Біжи, поскуплюй чергове козацтво.* К. Бай. 25.

Черготіти, гочу, тіш, гл. = Чергінькати. *Чув, як він підпилює дуба в лісі, бо пилка черготіла дуже.* Лохв. у. *У млинї камінь часто черготить.* Лохв. у.

Чергуватися, гуюся, ешся, гл. 1) Чередоваться. 2) Уговариваться относительно очереди,—когда чья. *Пришли коло того льоху та й чергуються, єден до другого каже: „Лізь ти“* Чуб. II. 634 *Стали чергуватись, кому б піти.* Св. Л. 231.

Чердак, ка, м. 1) = Чардак. АД. II. 218. *На чердак виступає.* АД. I. 182. 2) Носъ большой лодки, дуба. Мнж. 179.

Чердаш, ша, м. = Чередник. Вх. Зн. 80.

Черевань, ня, м. 1) Человѣкъ съ большимъ животомъ. *Незабаром прийшов якийсь пан-черевань, і стали вони удвох із панію радитись.* МВ. П. 38. 2) = Черевань-на Вх. Пч. II. 20.

Череванька, ки, ж. Рыба *Surginus amarus.* Вх. Лем. 482. См. Рєвуга.

Череватий, а, в. 1) Съ большимъ животомъ, брюхатый. *Чужі діти череваті й головаті і багацько їдять, а вже мої, як панєнята.* Ном. № 9240. 2) ж. р. Беременная. *Чим баба, виновата, що дівка черевата.* Ном. № 4061.

Череватіти, тію, еш, гл. 1) Приобрѣтать большой животъ, дѣлаться брюхатымъ. 2) Беременѣть, брюхатѣть.

Черевєць, вцю, м. Раст. *Stellaria media.* Шух. I. 22.

Черевік, ка, м. Башмакъ. Чуб. VII.

431. *В чужий черевик ноги не сажай* Посл. Черевік з крільцями. „Башмакъ съ стачнымъ задникомъ, на подкладкѣ.“ Вас. 162. Ум. Черевічок, черевіченько. *Дивітеся, молодиченьки, які в мене черевиченьки.* Чуб. V. 1158.

Черевіна, ви, ж. = Череве. *Живіт мене болить, на ніч мене пустіть, на саму середину загіти черевину.* Шух. I. 97.

Черевича, чати, с. Преимущ. во мв. ч. черевичата. Башмачки. Гн. I. 14.

Черевіченько, ка, м. Ум. отъ черевик.

Черевічний, а, о Башмачный.

Черевічник, ка, м. 1) Башмачникъ. 2) Раст. *Nepeta puda* L. ЗЮЗО. I. 177.

Черевічок, чка, м. 1) Ум. отъ черевин. Рудч. Ск. I. 16. 2) мн. Раст.: а) *Orob. vernus* L. ЗЮЗО. I. 130; б) *Cypripedium Calceolus* L. ЗЮЗО. I. 120; в) — Бджої Матері. *Impatiens noli tangere* L. ЗЮЗО. I. 125.

Черевірний зуб. Коренной зубъ. Вх. Уг. 275. См. Черенний.

Черевко, ка, с. Ум. отъ череве.

Черево, ва, с. 1) Брюхо, животъ. *Мовчанка не пушить і черева не дме, та весь гнів тушить.* Посл. Чрево. *Ріки води живої з черева його потечуть.* Ев. I. VII. 38. 2) Часть рыболовного снаряда сак. Шух. I. 224, 228. 3) Утолщенная средняя часть веретена. Шух. I. 148. Ум. Черевко, черевце.

Черевуга, ги и черевуха, хи, ж. Рыба, *Rhodeus amarus* (*Rhodeus sericeus*). Вх. Пч. II. 20. Вх. Лем. 482. Вх. Уг. 275. Ум. Черевушка. Вх. Уг. 275. См. Черевань, череванька, пукас.

Чередя, ді, ж. 1) Стадо крупного рогатого скота. Вас. 197. *Народ—як товар у череді: усякі є.* Ном. № 2452. 2) Раст. *Bidens tripartita* E. ЗЮЗО. I. 114. 3) Про-со разныхъ сортовъ. Мнж. 194. Ум. Черідка.

Чередарь, ря, м. Пастухъ. Угор.

Чередільниця, ці, ж. Вѣдьма, ови-мающая у коровъ молоко. ЕЗ. V. 61.

Череднік, ка, м. Пастухъ стада рогатого скота. *Коли б слухав Бог чередника, то б за літо вся череда видохла.* Посл. Ум. Чередничок, чередніченько.

Чередникувати, кую, еш, гл. Быть пастухомъ стада рогатого скота.

Чередниця, ці, ж. Пастушка (при череді). Щог. В. 88. Ум. Чередничка.

Чередниченко, ка, м. Сынъ чередника. Пест. г.

Чередніченько, ка, м. Ум. отъ чередник.

Череднічка, ки, ж. 1) Ум. отъ чередниця. *Мене ще змалку тітка в череднички оддала. От від ранку і до нічки все пасу я теличок.* Щог. Сл. 28. 2) Жена чередника. Харьк. г.

Чередничок, чка, м. Ум. отъ чередник.

Черешний, а, е. Очередной.

Через, пред. 1) Черезъ, чрезъ. *Через темний ліс ясним соколом лети.* Нп. 2) Черезъ посредство, при помощи. *Через слуг до пана, а через святих до Бога.* Ном. № 146. 2)—те. Поэтому, потому, оттого. *На осиці повісивсь Юда, через тебе вона і трясеться, хоч вітру і немає.* Чуб. I. 76. *Через те й везено його, що він не міг іти.* Харьк. 4) По причинѣ, из за, благодаря. *Через таку бабу чорт... посивів.* ЕЗ. V. 158. *Через неї мій чік молодий пропадає.* МВ. 5) Черезъ, по истеченіи (извѣстн. времени). *Буде у вас через місяць дитина.* Рудч. Ск. I. 19. *Через три дні знайшли його.* Ев. Л. II. 46. 6) За (извѣстное время). *Через таку бабу чорт через одну ніч посивів.* ЕЗ. V. 158. 7) Въ продолженіе. *А я живу при нещасті через усі віки.* КС. 1882. VIII. 281. *Коли б то можно бути через зіму котом, через літо пастухом, а на великдень попом.* Чуб. I. 231. *Те ж стивають, прикладаючи до теці, і так через усю дорогу.* О. 1862. IV. 31. 8)—лад. Слишкомъ, чрезмерно. Ном. № 7690.

Черезножиця, ці, ж. = Поверхниця. Шух. I. 138.

Черезплічник, ка, м. Перевязъ (у военныхъ). *І черезплічники—то й те все позолочуване, шабля при боку вся буде в золоті.* ЗОЮР. I. 140.

Черезсіделень, льня, м. Черезсѣдельникъ. Чуб. II. 674.

Черезсіделок, лка, м. = Черезсіделень.

Черемуха и черемха, хи, ж. Раст. *Prunus fadus* L. ЗЮЗО. I. 133. *Викопай черемху в темному лузі.* Грин. III. 199. Ум. Черемушка. Грин. III. 199.

Черешіна, ни, ж. Одно дерево черемухи. *Пишна черешіна вимахус білими своїми вітами.* Федьк. Пов. 95. *Була їдна черешіна, та й та усохла.* Чуб. V. 121.

Черен, ва, м. 1) = Леміш. О. 1861. XI.

Св. 51. 2) Черенокъ (ножа). Шух. I. 274, 284.

Черѣнка, ки, ж. 1) = Черен 2. Вх. Зн. 80. 2) Апас сгесса. Вх. Пч. I. 16.

Черѣнный зуб. Коренной задній зубъ. Вх. Пч. I. 15. См. черевиний.

Черенкѣ, ків, м. мн. 1) Черенокъ (ножа). См. черен. *Кинув на дорогу черенки зо складного ножика.* Чуб. II. 670. 2) Шрифтъ (типографскій).

Череп, па, м. 1) Черепъ. Грин. I. 220. *Вимовляю з голови, з черепа.* ЕЗ. V. 105. *До мізку череп розбиває.* Котл. Ен. 2) Большой черепокъ. Харк. у

Черепанька, ки, ж. Ум. отъ черепаня. Вх. Зн. 80.

Черепаня, ві, ж. Глиняная курительная трубка (цѣлая или разбитая). Желех. Вх. Зн. 80. Ум. Черепанька. Вх. Зн. 80.

Черепѣха, хи, ж. 1) Черепѣха. Чуб. I. 66. *Швидкий, як черепѣха.* Ном. № 11000. 2) Глиняная курительная трубка. Шух. I. 36.

Черепашеня, нѣти, с. Дѣтевишъ черепѣхи. Мил. М. 30.

Черепашка, ки, ж. Раковина. Ромен. у. Вх. Пч. II. 28. *Світилось чисте пісчане дно з білими черепашками.* Левиц. I. 63.

Черепинка, ки, ж. = Черепочок. Грин. III. 365. Г. Барв. 365.

Черепиця, ці, ж. У горшечниковъ слой бракованной посуды, накладываемый на своды гончарной печи; на него ставятъ подлежащую обжиганію посуду. Вас. 180.

Черепок, пкѣ, м. 1) Черепокъ. Рудч. Ск. II. 154. *Дарма, що в черепку, аби куриця жарена.* Ном. № 12183. 2) Черепъ человѣка. Константиногр. у. Ум. Черепочок. Чуб. V. 1123.

Черепушечка, ки, ж. Ум. отъ черепушка.

Черепушка, ки, ж. 1) = Черепинка. КС. 1883. II. 393. Грин. III. 437. 2) Шутливо: рюмка. 3) Створчатая раковина ракушки, устрицы. Подольск. г. Ум. Черепушечка. *Вареної горілочки хочу манісеньку черепушечку.* Рк. Макс.

Черепча, чі, ж. Родъ невода, употребляемаго на Днѣстрѣ. Браун. 11.

Череп'я, п'я, с соб. Черепки. Радом. у. *Ухопив миску... да тоді в двері! так череп'я й розлетілось.* Г. Барв. 203.

Череп'яний, а, в. 1) О гончарныхъ издѣліяхъ: глиняный. *Зайчик череп'яний.* МВ. II. 31. *Глечик череп'яний.* К. Псал. 3.

2) Черепичный. *Крізь череп'яну стелю спустили його.* Ев. Л. V. 19.

Череп'янка, ки, ж. 1) = Черепок. *В череп'янци ладанцю розпустили.* ЗОЮР. II. 284. 2) Глиняная курительная трубка. Желех.

Черес, са, м. Кожаный поясъ, въ которомъ носятъ деньги; дѣлается изъ двухъ широкихъ ремней, положенныхъ одинъ на другой и сшитыхъ вдоль по краямъ; внутренность и наполняется деньгами. Чуб. VII. 417. Гол. Од. 14. *Посадили Морозенка на тісовім стільці, зняли, зняли з Морозенка з чересом червінці.* Нп. *Мав грошей два череси.* Рудч. Чп. 123. Ум. Чересок. *Оттоді то козак, бідний нетяга, як став сій слова зачувати, так він став чересом винмати, став шинкарці молодій Насті кабашикій увесь стіл червінцями устилати.* ЗОЮР. I. 206.

Чересло, лѣ, с. 1) Въ плугѣ: ножъ, рѣзецъ. Чуб. VII. 398. 2) мн. Чересла. *Я тебе (ураз) вишпнтую, я тебе з крижів і чересел вибіраю.* Мил. М. 84.

Чересок, скѣ, м. Ум. отъ черес.

Черѣт, ту, м. = Очерет. Мил. М. 69. *Ой там моя хатонька край води з високого дерева—лободи. А ще к тому (сінечки) приплету з високого дерева черету.* Мет. 121.

Черѣтка, ки, ж. Стебель конопли? Ум. **Черѣточна.** *Оддала менѣ матонька моя, не оддала--утопила, як ту череточку конопляночку у ставочку помочила.* Чуб. V. 749.

Черѣтниця, ці, ж. Раст. *Calamagrostis Halleriana.* Шух. I. 20.

Черѣха, хи, ж. Шпанская вишня, *Ruginus Duracina.* Желех. Шух. I. 109.

Черѣць, рцю, м. = Червецъ 2—4. МУЕ. I. 175. *Ой плахотка-червчаточка, на три пальці черцю.* Чуб. V. 675. Ум. Черчик.

Черѣшенька, ки, ж. Ум. отъ черешня.

Черешина, ни, ж. = Черешнина. *Заміст крижа уткнули в головах черешину.* Чуб. II. 473. Ум. Черешинна. Чуб. II. 474.

Черешневий, а, в. Черешневый. *Черешневий садочок.* Левиц. I. 83.

Черешник, кѣ, м. Черешневая заросль. *Цвинтар заріс черешником.* МВ. I. 106.

Черешнива, ни, ж. Одно дерево черешни. *Ой вишніко-черешнино, чом ти листу не пускаєш?* Чуб. V. 202.

Черешня, ні, ж. Черешня, *Ruginus Avium* L. ЗЮЗО. I. 132. *Зеленіють по*

садожку черешні та вишні. Шевч. 69.
Ум Черешенька. Мет. 12.

Черешняк, кў, м. Coccothraustes vulgaris. Вх. Уг. 275. См. Чупкар.

Черешніанка, ки, ж. Родъ кушання изъ черешневыхъ ягодъ. Черешніанка або ягоди́нка вариться з черешневих ягід і заправляється молоком або сметаною. МУЕ. I. 101.

Черешня́р, ра, м. = Черешняк. Вх. Уг. 275.

Чері́ти, рю, риш, гл. Облупливать кору. Угор.

Чері́чка, ки, ж. = Чирка 1. Коло кринички плавають черички. Чуб. Ш. 427.

Чері́дка, ки, ж. 1) Ум. отъ череда. 2) Свиное стадо, Грин. II. 293. Ніхто з людей не бачив, щоб свині увечері вертались додому з черідки не біжучи. Грин. II. 292.

Чері́нь, ня, м. и ж. 1) Подъ печи Рудч. Ск. I. 134. Наказав жінці тати, а як роспеклась черінь ... Мнж. 117. 2) Платформа надъ сводомъ кухонной печи (между коміном и стѣной). Вас. 191. Як черінь гарячий, так треба насипать жита, щоб сохлѣ. Козелец. у. 3) Полъ гончарной печи, покрывающій своды. Вас. 180. 4) Значительное пространство, покрытое чѣмъ-нибудь. Надибала цілу черінь грибів. Борз. у. 5) Черінем сѣли. Въ кружокъ сѣли? Ном. № 14030. Чумаки сѣли черінем полуднати. (К. II. Михальчукъ).

I. Черк, меж. 1) Выражаетъ движеніе рѣжущаго орудія. Підняв косу та черк себе! МВ. 2) Выражаетъ ударъ, хватъ! З сим словом черк його в пику! Кв. 3) Выражаетъ хватаніе, хватъ! (Собака) кабана черк за ногу і покусала. О. 1862. IV. 83. 4) Чмокъ. Венери зараз одгадала, що в добрий час сюди попала, Вулкана вгуби зараз черк! Котл. Ен. 5) Выражаетъ быстрое движеніе, напр. скачекъ. А я меж старі верби та скоком на пеньок, а з пенька черк на вербу. МВ. (КС. 1902. X. 154).

II. Черк, ку, м. Мигъ. Встрѣчено у М. Вовчка: Ясні очі дівочі дивилися на Кармеля і у той самий черк і собі по-смутилися. МВ. III. 12.

Черкавка, ки, ж. Погремушка, трещетка. Вх. Лем. 482.

Черкасєвий, а, в = Черкасиновий. Черкасева корсетка. Г. Барв. 206.

Черкасін, ну, м. Родъ бумажной сѣрой ткани, употребляемой для одежды. Привіз їй.... на корсет черкаси́ну. Г. Барв. 204.

Черкаси́новий, а, в. Сшитый изъ черкаси́ну. Харьк. Корсет черкасиновий. Г. Барв. 205.

Черка́ти, каю, еш, гл. 1) Проводить черту, чертить. Як надрізує чоловік хліб цілий, то попереду черкає ножом навхрест. Чуб. I. 109. 2) Писать. Батюшка усе зашептував і записував; сестра Меланія теж собі пірцем черкала. МВ. II. 204. 3) Бить (огнемъ). Кресалом черкає. О. 1861. XI. 44. 4) Ругаться, помина чорта. Не найшов дверей та й черкає: „Шо воно за чорт там?“ Мил. М. 5. 5) Выпивать. Горілку, мед не чаркою, поставцем черкає. Шевч. 155. Прогуляє; кажуть, черкає добре. Мир. Пов. II. 44. 6) = Черчати. Вх. Лем. 482.

Черка́тися, каюся, еся, гл. Дотрогиваться, касаться. МУЕ. III. 90. Вже туж-туж хліба стає, вже так, що по засіках міркою і дно черкається. Кв. Ї плече черкалося з його плечем. Мир. Пов. I. 151.

Черка́ч, ча, м. Пт. Turdus viscivorus, желтоносый дроздъ. Вх. Лем. 482.

Черкє́с, са, м. 1) Черкесь. Грин. Ш. 603. І всі черкеси в табуки летучих коней пускали. Мкр. Г. 30. 2) = Чеме́риця, Veratrum album L. Мил. М. 106.

Черкє́ска, ки, ж. 1) Черкешенка. Стерісь, щоб любощів йому черкеска з ними не сунула. Мкр. Г. 19. 2) Родъ одежды верхней: черкеска. З вильотами черкеска. Стор. II. 164.

Черкє́ський, а, в. Черкесскій. Черкєська старшина. Мкр. Г. 16.

Черкі́тка, ки, ж. 1) Погремушка, трещетка. Вх. Уг. 275. 2) Rutililla phoenicea. Вх. Лем. 482.

Черкн́ути, ну, нєш, гл. Одн. в. отъ черкати. 1) Черкнутъ, быстро провести одну черту. Черкнув раз пером та й уже. 2) Рѣзнуть. Черкнув ножом, — так кров і бризнула. Харьк. 3) Выпить сразу. Черкнув чарку, утерся й тишов. Харьк. 4) Побѣжать, броситься. А я черкну як ластівка та до перелазу. Щог. В. 21. Черкнув із неба, аж курить. Котл. Ен. I. 28. 5) Ударить. Черкнув його добре в ухо. Куля мене таки черкнула добре. Г. Барв. 406. 6) Бросить, швырнуть. Так черкнув ним (хлопцем) об землю, що аж

загуло. Св. Л. 224. *Як черкне мене вгору, то я фуркнув як з лука.* МВ. (КС. 1902. X. 155).

Черкнѹ́тися, нѹся, нѣшся, гл. Одн. в. отъ черкаться. *Чарка так і задзвеніла, як черкнулась об його зуби.* Левиц. ПЙО. I. 372. *Нехай йому так легенько икнеться, як павинє пір'я об воду черкнеться.* Ном. № 11612.

Черкнѹ́ти, нѹ, нѣш, гл. То-же, что и черкнѹ́тися, но съ большей силой. *Як підскоче та черконе шаблею!* Рудч. Ск. II. 77.

Черкѹ́ти, кѹт, ж. мн. Родъ шпоръ съ побрякушками по сторонамъ сапога,—ими выбивають тактъ въ танцахъ. Гол. Од. 80.

Черлѣ́ний, а, е=Червѣ́ний. Шух. I. 152, 124, 98. *А сам (опришок) такий черлений.* Федьк.

Черлѣ́нця, ці, ж. ? *Закувала зозуленька ой під черленицев.* Гол. I. 161.

Чернѣ́тка, кн, ж. Плахта-чернѣтка. Плахта черного цвѣта.

Чернѣ́цтво, ва, с. 1) Монашество. 2) Соб монахи. К. ПС. 119.

Чернѣ́ць, род. п. черця́, ченця́, мн. ченці́. 1) Монахъ. Ном. № 13445. *Чорт не плаче, коли чернець скаче.* Ном. Ченци, попи і крутопопи. Котл. Кн. III. 42. 2) Одинокая бегля, стоящая на чертѣ „города“ при игрѣ въ сираклі. КС. 1887. VII. 477. 3) Раст. Actaea spicata L. ЗЮЗО. I. 109. 4) Місяць-чернѣць. Согласно народному опредѣленію: а) календарный мѣсяць въ 30 дней, первое и послѣднее число котораго придутся въ постъ, или б) луна, первая и послѣдняя четверть которой придутся въ постъ. *Як прийде місяць-чернець, то буде й світові кінець.* Мнж. 156. Ум. Чѣнчик. К. ЧР. 84. Чѣрчик.

Чернѣ́цький, а, е. Монашескій. *Чернецький хлѣб по козацькій іззіж.* Ном. № 13353.

Чернѣ́чий, а, е=Черне́цький. Чернеца злоба до гроба. Ном. № 202. *Надів на себе рясу чернечу.* Рудч. Ск. II. 148.

Чернѣ́чина, ни, ж.=Черне́щина. Вх. Зн. 80.

Чернѣ́щина, ни, ж. Монастырскія помѣстья.

Чернѣ́ло, ла, с.=Чорні́ло. *Спробувать пера й чорнила, що в йому за сила: так перо пише, як муха дише.* Ном. № 6086

Чернѣ́ти, нѹ, нѣш, гл.=Чорнѣ́ти. *Ти, негідний сику, черниш мою дитину.* Чуб. V. 70.

Черни́ця, ці, ж. 1) Монахиня. *Одна*

пішла в-вісень заміж, друга у м'ясниці, а третя чорнявая пішла у черниці. Пн 2) Черника, Vaccinium Myrtillus L. Ани 371. *Одна пішла до світлиці, друга до пивниці, а третя чорнявая у ліс по черниці.* Чуб. V. 168. 3) =Ожина, Rubus fruticosus L. Вх. Лем. 482. Ум. Черні́чка, черні́ченька. Чуб. I. 150.

Черні́чати, чу, чиш, гл. 1) Быть монахиней, богомольствовать. 2) Жить монашеской жизнью. *Понеділкує, черничить, киянок годує; свічку, ладан в церкву Бо-жу любить подавати.* Мкр. II. 30.

Черні́чка, ки, ж. Ум. отъ черниця.

Черні́т, ту, м. Черная шерстяная пряжа

Черні́тка, ки, ж. Плахта-чернітка=Чернетка. Ум. Черні́точка. *В неї плахта черніточка, сама як квіточка.* Чуб. V. 600

Чернѣ́біль, лю, м. Раст. Gentiana carpatica. Шух. I. 21.

Чернобрі́вець, вця, м., и пр=Чорнобрі́вець и пр.

Чернѹ́ля, лі, ж. Кличка черной коровы. Вх. Лем. 482.

Чернѹ́шечка, ки, ж. Ум. отъ чернушка

Чернѹ́шка, ки, ж. 1) Раст.: а) Nigella sativa L. ЗЮЗО. I. 129; б) — дїка Nigella arvensis L. ЗЮЗО. I. 129. 2) Монахиня 3) Кличка коровы. Kolb. I. 65. Ум. Чернѹ́шечка. *Що й у Київї да в монастири.. там жила-була собі чернушечка.* Чуб. V. 1167.

Чернь, ні, ж. 1) Черный цвѣтъ, черная одежда. *Шо в черницях добре жити, легко ділечко робити, тільки, ненько, досадненько, шо в черні ходити.* Грин. III. 376. 2) Черныя нитки. *Я тебе, біле, черню потчу.* Чуб. V. 489. 3) Чернь, простой народъ. *Утверди, Боже, люду царського, народу християнського, війська Запорозького, Донського, з сією черню Дніпровою, низовою, на многая літа, до кінця віка.* АД. I. 220.

Черня́, ні, ж. Забѣлина на зубахъ лошади. Херс. у.

Черня́ва, ви, ж. Чернь, толпа народа. Вх. Лем. 482.

Черня́дка, ки, ж.—плахта=Черні́тка Вас. 170.

Черпа́к, ка́, м. 1) Черпакъ на длинной палкѣ или ведро съ короткой ручкой, вверхъ стоящей, для набирания воды. МУЕ. I. 44. Шух. I. 250, 251. *Ось черпак з водою.* Драг. 37. 2) Родъ ковша для поливанія ризей (см. ризи). Шух. I.

179. 3) = Фатка = Хватка. Вх. Пч. II. 23. Подобный-же, но нѣсколько отлочно устроенный рыболовный снарядъ Вх. Пч. II. 24

Черпакóвий, а, о. Относящійся къ черпану. Черпакóва хвátка См. Хватка. Браун. 14, 15.

Черпáти, пáю, еш, гл. Черпать.

Черпáта, ти, ж. Хохлатый жаворонокъ, *Alauda cristata* См. Черпáтиха и чорпáта.

Черпáтиха, хи, ж. = Черпáта. Вх. Зн. 80.

Черсáж, кá, м. 1) Раст.: а) *Dipsacus laciniatus*. Шух. I. 21; б) мн. *Amugdalus panna* L. ЗЮЗО. I. 111. 2) Горшокъ Шух. I. 101.

Черсáти, сáю, еш, сов. в, чéрснути, ну, неш, гл. 1) = Чухати, чухnúти. Вх. Зн. 80. 2) Тереть, тернуть, провести чѣмъ-либо по чѣмъ. Вх. Зн. 80 3) Бѣжать, побѣжать (см. Чухрати). Вх. Зн. 80.

Черствáж, кá, м. Родъ гриба, повидимому *Boletus edulis*. Вх. Уг. 275.

Черствýй, á, ё. Черствый. Хлѣб такий черствый, що й не вгризеш. Харьк.

Чёрствíти, вію, еш, гл. Черствѣть. Хлѣб черствіє. Денцо.

Чертежвик, ка, м. = Чертіж. Вх. Зн. 80, 88.

Чертец(ь), тця, м. = Чертіж. Вх. Зн. 80.

Чертіна, ни, ж. = Очеретина. Ум. Чертінка. Мил. 92.

Чертіти, чý, тіщ, гл. = Черкати 4 Не черти, бо воза поламаєш. Ном. № 3501.

Чертіця, ці, ж. Дерево съ ободранной вокругъ корой. Вх. Зн. 80.

Чёртіж, жа, м. Зоол. *Myoxus nitela*. Желех. Вх. Зн. 80.

Черть! меж., выражающее ударъ, хватъ. Черть в писок! Вх. Зн. 80.

Черýн, на, м. = Чертіж. Вх. Зн. 80.

Черцóвий, а, о. 1) Юньскій. 2) Кошенильный. 3) = Червчатый. Черцóвий поясочок. Чуб. V. 544.

Черч, чі, ж. Кошениль. Гол. Од. 41. См. Червець, черець.

Черчáти, чу, чиш, гл. 1) = Вряжчати. Ванц (=ланц) черчит. Вх. Лем. 482. Черчит пінязми. Вх. Лем. 482. 2) Журчать. Вода черчит. Вх. Лем. 482.

Черчáтий, а, о = Червчатый. Черчатая плахта. Гол. I. 53. Черчатый пояс. Гол. Од. 66.

Черчáтка, ки, ж. = Червчатка. Ум. Черчáточка.

Чёрчоть, ти, ж. = Черч. Шух. I. 152.

Чёрчик, ка, м. 1) Ум. отъ чернець = Ченчик. Ой ти, сестро, здорова будь, а я їду в божу путь черчиків шукати. грихів сповідати. Чуб. V. 921. 2) Ум. отъ черець 3) = Червець 5. Ой спала під черчиком зелененьким. Чуб. III. 203. 4) Рыба *Rhoxinus rivularis*. Вх. Пч. II. 20. 5) = Червець 4. Маркев. 141.

Черчýк, кá, м. = Черчик 1. Черчук має черевички і сам черчик невеличкий. Черчук має реверенду. Гол. III. 349

Черчиковий, а, о Красный. Погавиці на ньому черикові, як той жар. Федьк. Пов. 79.

Черчýстий, а, о. 1) = Червчистый. Уродив черчик черчистый. Мет. 233.

Черянка, ки, ж. Въ выраж.: на черянку. По очереди. Вх. Лем. 482.

Черятися, ряюся, ешся, гл. Мѣняться. Вх. Лем. 482.

Чесáльний, а, о. Служащій для чесанія. Чесáльна щітка. Щетка для очистки пеньки. НВолын. у.

Чесáнный, а, о. О полотнѣ: самое лучшее и тонкое. Шух. I. 147, 259.

Чесáння, ня, с Чесаніє. Ум. Чесáнячко. Чи жаль тобі гуляннячка, субітнього чесаннячка. Нп.

Чесáти, шý, шеш, гл. 1) Чесать Чеше косу. Шевч. 19. Чеше, як мачуха. Ном. № 9382. 2) Ити, бѣжать. Куди, дівчата, чешете? Мир. Пов. I. 144. Чоботи в руках несеш, а до мене босий чешеш. Чуб. V. 1125. 3) Бить, рубить. Явух Рябка все знай по жижках чеше. Г.-Арт. (О. 1861. III. 82). Меч-самобієць чесав уже його військо. Грин. I. 187.

Чесáтися, шýся, шешся, гл. Чесаться. Марусю, дусю, мийся, чешися. Ном. № 11261. Чешися кінъ з конем, віл з воллом, а свиня об тин, як нема з ким. Ном. № 1029.

Чёсний, а, о. 1) Честный. Чесний не одурить. 2) Почтенный, уважаемый. Між людьми чесними зубів не продавай. Ном. № 12647. Яка в мене борода чесна і велика Закр. Вона чесного роду. Стор. М. Пр. 52. Млин—чесна храмина. Ном. № 10299 3) Чёсний хрест. Праздникъ воздвиженія креста (14 сентября). О. 1861. V. 73. Поїхав ото я саме під Чесного Хреста у ліс дрова рубати. Грин. I. 4.

Чёсність, ности, ж. Честность. Багатство лихо возьме, а чесність із нами. Грин. III. 284.

Чёсно, нар. 1) Честно. Чесно рахує,—

чужого не хоче. 2) Какъ слѣдуетъ съ уваженіемъ, съ почетомъ, съ честью, съ достоинствомъ. *Народу чесно поклонивсь.* Алв. 27. *Батька чесно поховали.* Г. Барв. 185.

Чеснота, ти, ж. Добродѣтель. *Тихі чесноти без розголосоу і нижи приваблювали мене.* Г. Барв. 373.

Чеснѹти, нѹ, нѣш, гл. Одн. в. отъ чesати 1. *Тільки раз чеснула гребінцем, а він і переломивсь.* Харьк.

Чесняк, ка, м. Честный человекъ. Мнж. 194.

Чѣстень, ня, м. Памятникъ, монументъ. Встрѣчено только у Кулиша. К. Дз. 54. К. Дз. 59. *Хто чесно привітав тей чѣстень мармуровий?* К. Дз. 59.

Чѣсть, ти, ж. Честь. *Честь Богу, хвала, а вам на здоров'я.* Ном. № 10008. Я б і сказав тобі, та честь на собі кладу. Я не хочу тебѣ этого сказать изъ уваженія къ самому себѣ. Ном. № 3582.

Чѣськи, нар. Въ выраженіи: по чѣськи. Честью, какъ слѣдуетъ. *Коли прийшов, вражий сину, то по чѣськи сядь.* Чуб. V. 955.

Четвер, рга, м. Четвергъ. *У неділю я її одвідала, а в четвер почули ми, що вмерла.* МВ. I. 78. *Середа нехай не трапляється наперед четверга.* Ном. № 532. — *жйлавий, жйльний.* См. Жилавий.

Четверговий, а, в. Четверговый. Грин. III. 558.

Чѣтверень, рня, м. Одна часть распиленного начетверо древеснаго ствола. Сумск. у.

Четверіак, ка, м. Четверикъ, четверка. *Пішов четвериком орать.* Рудч. Ск. I. 180. Ум. Четверичокъ.

Четверінка, ки, ж. Въ загадкѣ каждая штука изъ четырехъ. *Чотирі четвєринки, п'ята п'ятиринка, шосте гостре, сьоме просте (вікно).* Ном. № 284, стр. 298.

Четвернік, ка, м. Шлея съ четырьмя полосами (продольными и поперечными). Вас. 160. См. Трійник, п'ятерик и пр.

Четверніня, ці, ж. Четверка воловъ. Ум. Четвернічка. *А в чистім полі близько дороги орет ми плужок четвєрничкою.* Гол. II. 17.

Четверніа, ні ж. Четверка. *Пан четвєрнею пробіжить.* МВ. I. 22.

Четверніак, ку, м. Сортъ рога (у гребенщиковъ). Вас. 163.

Чѣтверо, числ. Четверо. *Четверо яблу-*

чок котяться. Ном. Заг. № 463. У неї вже четверо дітей Харьк.

Четвертак, ка, м. 1) Лошадь или быкъ четырехъ лѣтъ. Харьк. 2) Бревно въ 4 сажня длиной. Шух. I. 177. 3) Четвертакъ (заимств. изъ русск. языка?) Ум. Четвертачокъ.

Четвертака, ки, ж. Корова четырехъ лѣтъ. Харьк.

Чѣвѣртній, а, в. Четвертый. *Живє Олеся рік і другий, і третій, і четвертий.* МВ. I. 45. Ум. Чѣвѣртенький. *Ляхів-панів у нічку у четвєртеньку так як кабанів заганяйте.* АД. II. 115.

Чѣвѣртїна, ни, ж 1) Четвертая часть, четверть. *Чѣвѣртїна сала.* Четверть куска сала, не какого-либо куска, а такого, какими сало солится. *Доїв окрайця й сала четвєртинку.* Мкр. Н. 10. 2) Четвертїна прбса, жїта и пр. Извѣстная мѣра земли для посѣва проса, ржи и пр. *А що ж мені на год? Дасте день проса (четвєртинку проса викосить).* Рудч. Ск. I. 89. 3) Четверть кварты. *Чѣвѣртинку горїлки купи.* Грин. I. 188. *Вернулась з четвєртиною горїлки, поставила її перед Чіпкою.* Мир. ХРВ. 195. 4) Четвертая часть дубовой болванки. Вас. 148. Ум. Чѣвѣртїнка.

Чѣвѣртувати, тѹю, вш, гл. = Чѣвѣртувати. Греб. 366. *Ріж мене, четвєртуй, а я з тобою не піду.* Стор. М. Пр. 36.

Чѣвѣрть, ти, ж. 1) Четверть, четвертая часть аршина. *На рівному було до п'яти четвєртей снігу.* О. 1862. IV. 92. 2) Четверть (мѣра сыпучихъ тѣлъ). *Двісті четвєртей жита і триста четвєртей пшениці.* Грин. I. 110.

Четвєртїак, ка, м. Четырехгранный ячмень. Вх. Пч. II. 32.

Чѣвѣруватися, рѹюся, вшся, гл. Запрягать двѣ пары воловъ въ возъ (при тяжелой клади). Міус. окр.

Чѣвѣрѹха, хи, ж. Мѣра поля: $\frac{1}{4}$ загона. Черниг. г.

Чѣвѣірко, числ. Ум. отъ четверо. *Господь благословив і діточками: четвїрко їх мали.* Св. Л. 8.

Чѣтѣн, на, м. Плетеная въ видѣ рѣшетки стѣнка; изъ такихъ стѣнокъ составляютъ агел, загороду для овецъ. О. 1862. V. Кух. 39.

Чѣтирїа, ні, ж. Всѣ четыре колеса въ возу вмѣстѣ. Екатериносл.

Чотирхатий, а, е. Шершавый, шероховатый. Вх. Пч. I. 15.

Четь, ти, ж. Четверть. Три чети. О. 1862. I. 81.

Чех, ха, м. 1) Чехъ. Желех. 2) Родъ серебряной или золотой старой монеты. Kolb. I. 38.

Чехмэйстер, ра, м. Шафмейстеръ, начальникъ овцеводнаго хозяйства въ крупныхъ экономіяхъ. Херс. г.

Чѣхнути, ну, веш, гл. Чахнутъ. Батько наш чехне та й чехне, почав кашляти, а далі й зовсім ліг. Харьк. у.

Чехоня, ні, ж. = Чахоня.

Чечевіяця, ці, ж. Раст. *Ervum Lens L.* 3Ю30. I. 122. *Хто в горох, а хто в чечвицю.* Ном. № 6658.

Чечѣкати, каю, еш, гл. Трещать (о насѣкомыхъ). Метелики, шерині, бабки, коники снують, гудуть, чечекають. Г. Барв. 145.

Чѣчик, ка, м. Пт. чечеть. *Бігла чечітка поперед ворітка; вийшов чечик, дав їй мечик, а вона й стала.* Ном. заг. № 429.

Чечичѣня, ні, ж. = Чечітка. Гринь III. 664.

Чечітка, ки, ж. Чечетка, *Tringilla li-naria*. Вх. Пч. II. 11. *Хоч би уже луїлось курчям, а вилупилась чечітка.* Ном. № 13690.

Чечуватися, чуюся, ешся, гл. = Ччятися. Оршками чечуватися, вишеньками забавлятися. Чуб. III. 292.

Чечуга, ги, ж. 1) Рыба: стерлядь, *Acipenser ruthenus*. Браун. 31. Kolb. I. 72. *Рибка чечуга плаває доволі.* Гол. III. 333. 2) Свинья. Св. Л. 3, 52.

Чечура, ри, ж. = Чечуга 1? *Зобачив рибу чечуру.* Чуб. III. 441.

Чечутія, ні, ж. = Чечітка.

Чеша, ші, ж. Чехонь. Черк. у.

Чегір, ра, м. = Чагарь. Шух. I. 210.

Чера, ри, ж. Жидкая кулѣша. (См.). Шух. I. 108.

Чи, с. Ли, или, развѣ. *Чи може сліпий сліпого водити?* Св. Л. VI 39. *Чи гріх, чи два, а вже не видержу.* Ном. № 118. *Як де зробить черногуз гніздо на хаті, чи у дворі, то та хата щаслива.* Чуб. *Та чи то ж повірять?* Шейк. *Чи вже б то пожаліли?* Сим. 236. *Можже до того чи й доживемо.* О. 1861. VII. 16. *Чи так, то й так.* Ну, пусть будетъ и такъ. Рудя. Ск. I. 1. *Чи що. Что-ли. Що*

він там чортів сліпить, чи що? Ном. № 10932.

Чиберачки. См. Чеберячка. *Батько скаче, мати плаче, а жид біжки чиберачки.* Чуб. III. 478.

Чйбрик, ка, м. Раст. а) = Чебрець а). Шух. I. 22. б) — дйний. *Thymus montanus*. Шух. I. 22.

Чига, гі, ж. = Чечуга 1. МУЕ. I. 40.

Чигаги, гаю, еш, гл. Подстергать. К. ЧР. 312, 16, 167. *Піднялись чужі на мене, на мою чигають душу.* К. Цсал. 125.

Чигінь, (ні, ж. ?) Жердь, бревно, котрымъ подпирають бокъ плота или берліни, чтобы поставитъ плотъ или судно ровно, если наклонены. Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн.

Чиж, жа, м. 1) Чижъ, *Fringilla Spinus*. Вх. Пч. II. 11. 2) Родъ дѣтской игры. Ив 17. Ум. Чйжик. *Весною чижики молоденький, такий співучий, проворненький в садочку все собі скавав.* Гліб.

Чижѣмки, мож, ж. мн. 1) Ум. отъ чижими. 2) Ботинки, зашнуровывающіеся по бокамъ. Гол. Од. 25.

Чижмак, ка, м. Сапогъ. Желех. Ум. Чижмачок. *Да із сих чижмачків обулись в сап'янові.* Маркев. 34.

Чижмър, ра, м. Сапожникъ.

Чижии, жѣм, ж. мн. Венгерскіе сапоги черные или красные. Гол. Од. 77, 79, 81. *Чижми з острогами.* Гол. III. 408. Ум. Чижѣмки.

Чий, чія, чіе, мѣст. Чей, чья, чье. *Чий ворота минеш, а попових ні.* Ном. № 216. *Чийсь. Чей-то. Чиясь доля плаче.* Ном. № 8877.

І Чик, ка, м. Пт. *Lanius*, сорокопутъ. Вх. Лем. 482.

II. Чик, меж 1) Отъ чинати, — выражаетъ рѣзанье. О. 1862. IX. 119. 2) Выражаетъ прыганье (въ загадкѣ). *Куций Степанко скрутився, звертівся, та й по хаті скаче — чик, чик!* Ном. Заг. № 335.

Чйка, ки, ж. Дѣтск. Ножикъ, все острое. *Не займай — це чика.* Екатеринос. г.

Чйкавка, ки; ж. = Чекіт. Вх. Пч. II. 12.

Чйкало, ла, с. = Чапавка. Вх. Пч. II. 23.

Чйкати, каю, еш, гл. 1) Рѣзать ножемъ, ножницами. 2) О птицахъ: чирикають, стрекотать. *Сорока чикат.* Вх. Лем. 482.

Чйкѣч, ча, м. = Чекіт = Чекавка. Вх. Пч. II. 12.

Чики-чики, меж., виражающее рѣзаніе. *Чики-чики личаки на дубові ланті.* Чуб. III. 106. *Чики-чики два ножики зарізали рака.*

Чикилдѣха, хи, ж. Названіе плохой водки. Марк. 169. *В сей день його отець опрягся, як чикилдихи обіжрався,—Анхиз з горілочки умер.* Котл. Ен. II. 9.

Чікір, кору, м = **Сикір**. Вх. II. 13.

Чикнѹти, нѹ, нѣш, гл. Одн. в. отъ чикати. *Візьмутъ, чикнуть ножем пальця.* Драг. 2.

Чіколодок, дка, **чіколонок**, нка, м. = **Чиколоток**. Желех.

Чіколоток, тка, м. 1) = **Щиколоток**. Вх. II. 1. 15. 2) Колѣнное сочлененіе, колѣно. Вх. II. 1. 15.

Чикѹлівка, ки, ж. = **Верхоляк**. Вх. II. 11. 8.

Чим. Творит. пад. отъ що. (См.).

Чималій, а, е. Порядочный, довольно большой, значительный. *Городець чималий.* Рудч. Ск. I. 25. *Розвела пожар чимал.* Котл. Ен. I. 37. Ум. **Чималенький**.

Чимало, нар. Порядочно, довольно много, значительно. *Чимало літ перевернулось, води чимало утекло, і в хутір лихо завернуло, і сліз чимало принесло.* Шевч. 106. Ум. **Чималенько**.

Чимбарка, ки, ж. Родъ верхней одежды у мѣщанъ. *А мѣщанство! У них своя одежа.... чимбарка суконна....* О. 1862. VIII. 33. См. **Чамара**, **чемера**, **чемерка**.

Чимбарь, рѣ, м., и пр. = **Чинбарь** и пр. О. 1862. I. 52.

Чимбір, бору, м. = **Крайка**. Вх. Зн. 80. Ум. **Чимборик**. Вх. Зн. 80.

Чимбрас, су, м. Раст. *Chrysanthemum Segetum*. Вх. II. 30.

Чимѣрка, ки, ж. = **Чемерка**.

Чимисувати, сѹю, еш, гл. Рѣзати. *Бере дружко ніж колодій і чимисує той коровай на шматочки.* МУЕ. I. 133. (Полтав.).

Чимсати, саю, еш, гл. = **Чухрати** 1, 2, 4. Вх. Зн. 80.

Чимчикувати, кѹю, еш, гл. Итти быстро. Шевч. 621. *Люде ідуть мостом, а він прямо водою чимчикує.* Драг. 140.

Чин, ну, м. 1) Дѣйствіе, дѣяніе. *Після старої голови все марно пійшло. Ні порядку, ні чину.* Г. Барв. 224. 2) Способъ, образъ. *То—проше пана—оттаким чином робилось.* II Волян. у. *Одслуживши*

в церкві службу Богу і похорон, як слідує, понесли тим же чином і на кладвище. Кв. 3) Чинъ (заимствовано изъ русскаго языка). *Великого чину дѣйшов.* МВ. II. 32.

Чіна, ни, ж. — рѣзова. Раст. *Lathyrus tuberosus* L. ЗЮЗО. I. 126

Чинарка, ки, ж. = **Чемерка** 1. ХС. IV. 51. Ум. **Чинарочка**.

Чинарчіна, ни, ж. = **Чинарка**. Харьк. у. **Чинбарити**, рю, рш, гл. Быть кожевникомъ.

Чинбаріха, хи, ж. Жена кожевника.

Чинбарня, ні, ж. Заведеніе для выдѣлки кожъ. (Залюбовск.).

Чинбарство, ва, с. Кожевничество.

Чинбарський, а, е. Кожевничій, кожевенный. *Линтваревий кожух (пахне) за півмилі чинбарським квасом.* Сим. 226.

Чинбарь, рѣ, м. Кожевникъ. Чуб. VII 431. Вас. 156.

Чинбурка, ки, ж. „*Колісчатко на бичові коло лямки, якою тягнуть невід з моря*“. Ёйскъ. Слов. Д. Эварн.

Чингал, ла, м. Кинжалъ. *Тільки й зоставили собі по чингалу, про всякий случай, од звірюки.* Стор. II. 12.

Чиндожбра, ри, ж. См. **Цингакора**. А на йому шуба люба, а на шубі чиндожбра, на чиндожорі поясочок. Чуб. III. 457.

Чинѣнник, ка, м. Столбовая дорога. Угор.

Чіни, нів, мн. 1) Мѣсто, гдѣ перекрещиваются нити основы. Константиногр. у. МУЕ. III. 21. Шух. I. 259. 2) Колѣшки въ сновалкѣ, при помощи которыхъ дѣлаются чини 1. Лохв. у. Вас. 202.

Чиніти, нѹю, ниш, гл. 1) Дѣлать, производить, исполнять. *Незнай грѣха не чинить.* Ном. № 106. *Гі мати гречаники чинить.* Мил. 95. *Не чини лихого, не бійся нічого.* Ном. № 4442. *Порядки чинити.* Мет. 179. *Чині мою волю.* Исполняй мое желаніе. АД. I. 260. *Чиніте ласку! Сдѣлайте одолженіе! пожалуйста! Чиніте ласку, внесіть ковбаску!* Чуб. III. 476. 2) О змѣѣ: класть яйца. *Гадина чинить уперед яйце, а потім виводить гадиніта.* Шух. I. 238. 3) Дубить, выдѣлывать (кожу).

Чинітисся, няюся, нишся, гл. 1) Дѣлаться, происходить; становиться. *Чинилося те у давню давнину.* МВ. II. 61. *Чоловік чинится, давний, медвідь—старий.* Вх. Зн. 80. 2) Выдавать себя за кого.

Він чиниться Христос, а йому грішна жінка ноги мие! як то так?—казали жиди. Канев. у.

Чінка, ки, ж. Выдѣлка кожъ. Сумск. у.

Чивкі, ми. = **Чари** (см. **Чар.**). Вх. Зн. 80.

Чіноватий, а, е. 1) = **Чиноватний**. МУЕ. Ш. 25. 2) — те полотно. Полотно, при ткани котораго нитки основы въ чинах (см. чини) перекрещиваются не парась парой, а каждыя три съ каждой одной. Шух. I. 259.

Чіноватний, а, е. 1) **Чіноватна ліства.** Часть сновалки, при помощи которой дѣлаются чини. МУЕ. Ш. 15. 2) — міток. Міток, въ которомъ одно пасмо имѣть 30 нитокъ вмѣсто 60. МУЕ. Ш. 14.

Чинівать, ті, ж. = **Чиновате** полотно. (См. **Чиноватий** 2). Вх. Зн. 80.

Чивч, чу и пр. = **Чинш** и пр. *Давала чинчу до двора ковбас десятків з три латину.* Котл. Ен. IV. 43.

Чинчерії, їв, (м. ?). Кандамы, оковы. Угор.

Чинчикувати, кую, еш, гл. = **Чимчикувати.**

Чинш, шу, м **Чиншъ,** оброкъ, плата за пользованіе землею. К. ЧР. 427. *Краще статъ на чинш, а потім викупить землю.* О. 1862. IV. 105.

Чиншій, шія, м. = **Чиншовик,** О. 1862. IV. 93.

Чиншовій, а, б. Чиншевой, оброчный. Чиншова земля. Чиншова шляхта. О. 1862. VII. 87.

Чиншовік, ка, м. Платящій чиншъ, еостоящій на чиншевомъ положеніи.

Чиншуватися, шуюся, ешся, гл. Платить чиншъ. О. 1862. VII. 88.

Чиньба, бі, ж 1) Вычинка, выдѣлка. *Цей ремінь не хлібної чиньби, а кермецької.* Константиногр. у. *Шкурка за чиньбу не стане.* Ном. № 10571. 2) Трепка. *Дав йому доброї чиньби.* Ном. № 4014.

Чинявка, ки, ж. Бомба, начиненная порохомъ. Черном.

I. Чиняти, няю, еш, гл. Вычинивать, выдѣлывать, дубить. *Шевчик шкури чиняє, а він дубом воняє.* Чуб. V. 1087.

II. Чиняти, няю, еш, гл. Сокращенное відчиняти. *Чиняй, пані, ворота,—іде твоя робота.* Чуб. III. 233.

Чіпавка, ки, ж. Жердь на гребні крыши на кліні, связывающая ключья. МУЕ. I. 83.

Чипуга, ги, ж. Гаст. = Дереза, *Caragana frutescens* Dc. ЗЮЗО. I. 115.

Чир, ру, м. 1) Родъ размазни, саламаты изъ кукурузной муки. МУЕ. I. 104. 2) Трупъ. Желех.

Чіранка, ки, ж. Порода утки, Апаз сгесса. Ум. **Чіраночна.** *Ой на ставу, на ставочку піймав качур чіраночку.* Гол. I. 317.

Чірва, ви, ж **Мастъ** въ картахъ: черви. КС. 1887. VI. 463.

Чирвобий, а, е. Червонный (о масти въ картахъ). КС. 1887. VI. 465.

Чіренка, ки, ж. = **Чіранка.** Вх. Пч. II. 8.

Чиргівати, каю, еш, гл. О ласточкахъ: чиркать. *Ластівки чиргають.* Св. Л. 218.

Чірка, ки, ж. 1) Чирокъ (утка). *Не туди чирка носом керує.* Ном. № 5091. 2) Чирей. Вх. Зн. 80.

Чиркот, та, м. = **Омелюх.** Вх. Пч. II. 15.

Чиркун, на, м. = **Цівкун.** Вх. Пч. II. 9.

Чірун, на, м. Солеваренная сковорода. Вх. Зн. 49.

Чірус, са, м. Мелкая порода скумбріи. Херс. г.

Чирч, ча, м = **Черкач** Вх. Лем. 483.

Чирчає, ка, м. = **Чирч.** Вх. Уг. 275.

Чіря, ряті, с. Чиренокъ, птенець чирка. *Вилтали пташата-чирята.* Чуб. III. 110. *І тільки край ставка оставсь табун утят. Чи крижні то були, чи то були чирята,—про те нам байдуже.* Греб. 387.

Чіряк, ка, м. Чирей, вередъ. *Чіряк великий, а гною мало.* Посл. *Догожає, як чірякові.* Ном. № 4457.

Чірякуватий, а, е. Покрытый чирьями.

Чіранка, ки, ж 1) = **Чірка.** Вх. Пч. II. 8. 2) = **Чіранка.** Вх. Пч. II. 8.

Чірячка, ки, ж. = **Чіряк?** *Бешихо! чірячка, болячка...* Мил. М. 96.

Численний, а, е. Многочисленный. Желех.

Численність, ности, ж. Многочисленность. Желех.

Численно, нар. Многочисленно.

Числяти, лю, лиш, гл. 1) Считать. *Адже ж за воїнів нас числить.* Котл. Ен. 2) Разсчитывать. *Все ділає, не числячи на жодну подяку.* Шейк.

Числятися, люся, лишся, гл. Считаться.

Число, ла, с. 1) Число. Без числа. Безъ счету. *Добра жінка дванадцять раз на*

день одурити, а як яка, то й без числа. Ном. № 9078. То не в число. Это не въ счетъ, это исключить. Ном. № 10669. 2) Количество. Хоч мале число полегкости собі мали. АД. I. 91.

Чисниця, ці, ж. Три нитки или $\frac{1}{10}$ пасма. Чуб. VII. 408. Вас. 201, 190. Kolb. I. 69. Йому три чисниці до смерті. Одной ногой въ гробу. Грин. I. 237.

Чистак, ка, м. Свѣтъ для ловли рыбы на днѣпровскихъ отмеляхъ. Вас. 188.

Чисташ, ша, м. Мѣсто, очищенное отъ лѣса.

Чистоніца, ни, ж. Рожь и пшеница. Вх. Лем. 482. См. Чистина 2.

Чистець, тцю, м. Раст.: а) *Draba verula* L. ЗЮЗО. I. 177; б) *Galium Mollugo* L. ЗЮЗО. I. 177; в) *Orob. alus* L. ЗЮЗО. г) *Stellaria Holbostea* L. ЗЮЗО. I. 177; д) *Stachys recta* L. Вх. Пч. I. 13. ЗЮЗО. I. 137; е)—лісовій. *Statice Holostea* L. ЗЮЗО. I. 137.

Чистий, а, о. 1) Чистый, незагрязненный, прозрачный. Ой гляну я в чисту воду да на свою вроду. Нп. 2) Незаросшій сорными травами. Таке просо чисте та велике. Рудч. Ск. 3) Чистый, гладкій. Бог дасть долю і в чистім полі. Посл. 4)—четвер. Четвергъ страстной недѣли великаго поста. ХС. I. 75. Маркев. 4. Ум. Чистѣньний, чистѣсенький. Рудч. Ск. I. 10. Чистюньний Фр. (Желех).

Чистик, ка, м. Раст.: а)=Чистець а). Борз. у. Прилуц. у.; б) *Sedum acre* L. ЗЮЗО. I. 136; в)—жовгий. *Chelidonium majus* L. ЗЮЗО. I. 116.

Чистилище, ща, с. Чистилище. Чув-їм за чистилище, же то іст місци для грішників на пукуту. Гн. II. 76.

Чистіло, ла, с. Дѣтскій послѣдъ, плацента. Вх. Зв. 80.

Чистина, ні, ж. 1) Чистое, незаросшее мѣсто. А серед озера є дві чистині. Ум. Чистинка. Там у лісі таки чимало є чистинок. 2) Чистіна? Зерновій хлѣбъ: ячмень, полба, рожь, пшеница. Вх. Лем. 483.

Чистити, шу, стиш, гл. 1) Чистить. Зайду до тій кринички, що я чистила. Рудч. Ск. II. 57. Не чисть мене до живого, то збавлю тебе од всього злого. Ном. № 282. 2) Бить, колотить. Почала... гостей чистити. Мнж. 71.

Чѣститися, щуся, стишся, гл. Чиститься. Почав чиститись і прибіратись. Левиц. Пов. 11.

Чистісінський, а, о. Совершенно чистый. Ой бував же я та в чистісінськім полі О. 1862. IV. 15.

Чистісінько, нар, 1) Совершенно чисто. Чистісінько в хаті,—ніде ні смітинки. Харьк. 2) Совершенно, совсѣмъ (сильнѣе, чѣмъ чисто 2). Чистісінько він та й годі. Харьк.

Чістість, тости, ж. 1) Чистота, отсутствіе грязи, сору. Желех. 2) Чистота духовная. Желех.

Чістник, •ка, м. Раст. *Ranunculus acris* L. Анн. 290.

Чистнік, ку, м. Раст. *Stachys recta* L. ЗЮЗО. I. 137. См. Чистець.

Чісто, нар. 1) Чисто. Е, вже! тому низько в голови, в кого чисто в дворі; а тому легше здихає, що двір вичищає. Ном. № 1407. 2) Совершенно, совсѣмъ. Чисто всіх побудила. Г. Барв. 225. Вибрав усю чисто воду. Рудч. Ск. I. 37. Ум. Чистѣнько, чистѣсенько. Чистѣнько коло посуди ходить,—ничего не оставляетъ, все сьѣдаєть. Ном. № 11256.

Чистобрѣха и чистобрѣха, хи, об. Кто вретъ искусно, безъ запинки. Інший і правди так.... не розкаже, як він було збреше: уже чистобрѣха був покійний! О. 1861. V. 67.

Чистовід, вѣду, м. Мѣсто, гдѣ чистая вода, незагрязненная, непоросшая водорослями. Тут краще купатися: тут чистовід, а на брідку погано. Лубен. у.

Чистоплодний, а, о. Рожденный въ законномъ бракѣ? Дай же, Господи, діточкам чистоплодним! ЕЗ. V. 108.

Чистопольна, ни, ж. Чистое поле. Не хай іде на чистополину, там і дихати легше. Харьк. г.

Чистотѣ, ті, ж. Чистота. Мнж. 122. Грин. III. 404. Хто чистоту з нечистого добуде? К. Іов. 30.

Чистюк, ка, м. Чистикъ, чистоплотный. Чистюнький, а, о. Ум. отъ чистий. Фр. (Желех).

Чистюх, ха, м. Насѣк. *Nepa cinerea*. Вх. Пч. II. 27.

Чистючка, ки, ж. Чистуха, чистоплотная.

Чітавий, а, о. Большой, порядочный, хороший. Угор.

Чітака, ки, об. Чтець, чтица. Із тебе, як бачу, і читака поганий.

Чітальник, ка, м. Читатель. Багацько

читальників дождається тіві книжки. Левиц. Пов. 255.

Чита́ння, ня, с. 1) Чтеніє. Грин. I. 289. *Яке співання, таке й читання.* Ном. № 8015. 2) Считаніє. *У нас пінязьки без читання—безъ счету.* Вх. Лем. 483.

Чита́ти, та́ю, еш, гл. 1) Читать. *Батько йде та в листоньку читає, читаючи та жалібноенько ридає.* Чуб. I. 174. 2) Считать. Вх. Лем. 483.

Чита́ч, ча́, м. Читатель. К. ЧР. 100.

Чите́ць, тця́, м.—Чита́ч. Ном. Од видавця, I.

Чич, чи́, ж.—Чичва. Вх. Зн. 80.

Чичва, ви, ж. Плохое болотное сѣно. Вх. Зн. 80.

Чиче́кати, каю, еш, гл. О сорокѣ: кричать. Вх. Пч. I. 15.

Чиче́рчик, ку, м. Встрѣчено въ нар. пѣснѣ вмѣсто черчик. *Васильчику-чичерчику, посію тебе в городчику.* О. 1861. XI. Св. 67.

Чичи́рк. Въ выраженіи: Ні чичи́рк. Ни гугу! ни слова! не шелохнется. *Ні чичирк! і дух притаїв.* Ном. № 12942.

Чичи́ркнути, ну, веш, гл. Шелохнуться, зашелестѣть. Употребл. съ отрицаніємъ *Ніщо а ні чичиркне.* Лохв. у.

Чичка, ки, ж. Цвѣтокъ. Угор.

Чичма́ря, рі, ж. Мелкій дождикъ. Мнж. 194.

Чичмо́ріти, рю, риш, гл. Ъсть много, съ жадностью. *Чичморить, чичморить!* Лебед. у.

Чи́шка, ки, ж. 1)=Цешка. Черниг. у. 2)=Пучна I. Вх. Пч. I. 15. См. Пушна.

Чи́вка, ки, ж. 1) Хохолъ, волосы спереди головы. Вх. Зн. 80 *Бере го за чівку.* Фр. Пр. 117. 2) мн. Чівки. То-же, что и вологтя у кукурузы. Шух. I. 100. Ум. Чівочка. *А чорній мої очі, чівочка гладенька.* Шух. I. 198.

Чи́лка, ки, ж.—Чулко. Угор.

Чи́льний, а, е. Отборный, крупный, значительный, выдающийся. *Чи́льне зерно. От стане він чи́льний господарь, багатий, маючий як пан.* Млак. 102.

Чи́льце́, ця́, с. 1) Ум. отъ чбло. 2) Родъ женской головной повязки. Вх. Зн. 80.

Чи́миру́ха, хи, ж. Название водки. *Бодай тій пани жили, що гуральні становили: як би не ся чімируха, то я б згинув так, як муха.* Ном. № 11659.

Чи́мва, ки, ж. Болѣе длинная волокна овечьей шерсти. Гол. Од. 39.

Чи́мкати, каю, еш, гл. Отдѣлять болѣе длинная волокна овечьей шерсти. Гол. Од. 39.

Чи́мхати, хаю, еш, гл.—Чухрати I, 2, 4. Вх. Зн. 80. *Чи́мхай до вѣта.* Вх. Зн. 43.

I. Чи́п, чопá, м. 1) Деревянная затычка у бочки. *Узялась за чи́п, щоб одіткнути.* Рудч. Ск. II. 151. *П'яний, як чи́п.* Ном. № 11740. *Ходіти до чопá.* Пьянствовать, ходить въ каба́къ. Ном. № 11701. 2) Стержень, въ которомъ что-либо ходитъ, качается или вращается (въ видѣ колышка, винта и пр.)—является частью многихъ машинъ и снарядовъ, напр. винтъ, соединяющій половинки ножницъ. Шух. I. 153. Также часть: верклюга, верстату, курительной трубки (металлическая крышка ходитъ на немъ), п'їл (см. п'їла). Шух. I. 187, 255, 276, 254. 3) Колышекъ въ сновалкѣ. Шух. I. 150. См. Сну́вавка. 4) Колышекъ, зубъ (желе́зный) въ боронѣ. Шух. I. 166. 5) Шипъ въ столбѣ для связи съ другимъ бревномъ. Уманск, Гайсин. у.у. 6) Желе́зный шипъ на мельничномъ валу. Мик. 480. Черниг. у. 7) Рыба: *Aspro Zingel.* Вх. Пч. II. 18. Ум. Чи́пок, чи́пчок, чо́пик, чо́пѣць. (Харьк., Залюбовск.). *В барилочку два напичочки, нема чіпочка, нема дірочки.* Ном., заг. № 64.

II. Чи́п, меж.—Чи́па. Лохв. у.

Чи́па, меж. Прочь, бонъ! (Принимущ. на собаку). *Чи́па, чи́па в соломѣ спати.* Ном. № 11319.

Чи́пати, па́ю, еш, гл. Трогать *Не чи́пай посліду на дорозі, бо як торкнеш, буде смердіти.* Ном. № 3289.

Чи́патися, па́юся, ешся, гл.—Чи́плятися. *Щоби не чи́палися вроки чи дитини, чи худобини....* ЕЗ. V. 218.

Чи́пець, пця́, м. 1)=Чепе́ць I. *Русую кісоньку під чи́пець.* Грин. III. 548. *Сидить дівка в темниці, шие чи́пець без ниці.* Ном., заг. № 145. 2)=Чепчик 3. *В чи́пці уродився, а на посторонку згине.* Ном. № 4091. 3)=Чепе́ць 4. О. 1862. V. Кух. 39.

Чи́пе, (п'я, с. ?)—Очепá. Вх. Зн. 45.

Чи́пкій, á, é. Прилипчивый. *Віспа—чіпка хоро́ба.* Міус. окр.

Чи́пко, нар.—Чепко. Лохв. у.

Чи́пляти, ля́ю, еш, гл. Прицѣплять, вѣшать. Ном. № 13428. *Намиста чи́п-*

ляють. О. 1861. XI. 28. *Рушники чипляють.*

Чіплі́тися, *ляюся, ешся, гл.* 1) Цѣпляться. *Біда за біду чіпляється, як у ланцюзі кільце за кільце.* Ном. № 2164. 2) Привязываться, приставать.

Чіпна́рь, *ря, м.* Мундшенкь, кравчій. Вх. Зн. 80. Угор.

Чіпо́к, *чка, м.* 1) Ум. отъ чіп. 2) = Челець 1. *Бреніють жіночі чіпки, чоловічі шапки.* Г. Барв. 148. Ум. Чіпчок, чіпчин, чіпчикок. *Глянь, Палазю, на поріг, несуть чіпчикок либонь твій.* Грин. III. 548.

Чіпчо́к, *чка, м.* 1) Ум. отъ чіп. 2) Ум. отъ чіпок.

Чіпчи́к, *ка, чіпчикок, чка, м.* Ум. отъ чіпок.

Чірені́й, *а, е* = Каламутний. *Чірена вода.* Шух. I. 81.

Чірівні́й, *а, е* = Червивий. ЕЗ. V. 84.

Чірка, *ка, ж.* Порода утокъ. Черк. у.

Чірхаві́й, *а, е.* Шершавий, шерохватий. Фр. (Желех.).

Чірхати́ся, *хаюся, ешся, гл.* = Чухатися. Желех.

Чістри́ти, *рю, риш, гл.* Чесать на гребнѣ пеньку, шерсть. Гол. 35, 36, 39. Шух. I. 147.

Чіт, *ту, м.* Четъ, четное число. *Чіт чи лишка?* Кв.

Чітува́тися, *ту́юся, ешся, гл.* Играть въ четъ или нечетъ. *Орішками чітуватися.* Нп.

Чіту́ра, *ря, ж.* Жестянка. Вх. Зн. 81.

Чіхра́тий, *а, е.* Косматый. Вх. Зн. 81.

Чіхра́тися, *ра́юся, ешся, гл.* = Чухатися. *Кінь... розчав ся чіхрати у тоту яблонь.* Драг. 263.

Чічечка, *ка, ж.* Ум. отъ чічка.

Чічка, *ка, ж.* 1) Цвѣтокъ. Шух. I. 184, 18. *На його могилі четверті вже чічки процвітають: і білі, і голубі, і всякі.* Федьк. Пов. 44. *Ой зацвіла красна чічка.* Гол. IV. 489. 2) — жовта = Козельці, Ranunculus. Шух. I. 20. Ум. Чічечка. Гол. II. 762. См. Чічна.

Чічка́тий, *а, е* 1) Цвѣтистый. Шух. I. 20. 2) Вышитый цвѣтными нитками. *Чічка́ті вишиваня.* Шух. I. 245.

Чі́чник, *ка, м.* Раст. Leontodon taraxacum. Вх. Пч. II. 33.

Чка́тися, *чкаюся, ешся, гл.* = Цкати. Вх. Лем. 483.

Чке-чке-чкюу! *меж.* Зовъ свиней. Радомысл. у.

Чко́лити, *лю, лиш, гл.* Охотничій терминъ о собакахъ: лаять тонкимъ голосомъ, увидѣвъ звѣря. Вх. Уг. 275.

Чку́рити, *рю, риш, гл.* Скоро бѣжать. **Чку́рну́ти**, *ну́, нѣш, гл.* Побѣжать. Рудч. Ск. I. 128. *І вибравшись на добру стежку, чкурнула просто до троян Котл. Ен. IV. 45. Пустив одного зайця, — той як чкурне в ліс.* Грин. I. 218.

Чля, *нар.* Прилично. *Що кому чля.* Ном. № 13912.

Чма́кати, *каю, еш, гл.* Чавкати.

Чмале́ний, *а, е* = Чмелений. *Хмара хмару швидко гоне, грім по небу торохтить, вітер плаче, вітер стогне, дощ по вікнах порошить. Під чмалену сю незгоду мов побиті люде сплять.* Сніп, 105.

Чмана́, *ні, ж.* = Чмара. Полт.

Чмані́ти, *нію, еш, гл.* Быть угорѣлымъ, угорать, одурѣвать. *Після горілки днів зо три чманіси.* Лебед. у.

Чмара́, *ря, ж.* Призракъ, привидѣніе? *У! чмарою так і лізе!* Г. Барв. 33. *Так і сичуться до нас, як чмара та.* Г. Барв. 49.

Чмеле́ний, *а, е* Ошалѣвшій? *Прийшла додому, — як п'яна, мов чмелена.* Мир ХРВ. 17.

Чме́лик, *ка, м.* Ум. отъ чміль.

Чмель, *лю, м.* Раст. Helichrysum asperum Dc. ЗЮЗО. I. 124.

Чми́га, *га, ж.* = Шмига. *Якось приходить не до чмиги.* Стор. II. 204.

Чми́рь, *рю, м.* 1) Короткая шерсть, остающаяся на пестяхъ послѣ валянья сукна. Вас. 172. 2) Острый, противный запахъ. *Борсук у норі такого піддав чмиру.* Борз. у. 3) — ря. Чумазый.

І. Чми́х, *ху, м.* 1) Одинъ разъ фыркания. 2) Родъ игры, въ которой стараются разсмѣшить, а смѣяться нельзя: кто чмихне, тотъ проигравъ. Сим. 192.

ІІ. Чми́х, *меж.*, выражающее фырканіе. Ном. № 4714.

Чми́хання, *ня, с.* Фырканіе.

Чми́хати, *хаю, еш (и чми́шу, шѣш), гл.* Фыркать, пыхтѣть, дуть. *Слухаю, коли корови чмишуть.* О. 1861. V. 68. *Чмихає, як овечка.* Ном. № 13943. *Нічого мені не каже, тільки чмише.* Г. Барв. 288. *Вже холодом чмише.* Конотоп. у.

Чми́хнути, *ну, нѣш, гл.* Одн. в. отъ

чміхати. Фыркнууть, подуть. *То муцик, вирвавшись на двір; на голос гончих одізвався, чміхнув, завив, до них озвався.* Котл. Ен. IV. 44. Фыркнууть отъ смѣха. Сим. 192.

Чміль, чмелѣ, м. Шмель. *Чмелі гудуть.* Ном. № 11760. **Слѣхати чмелів.** Лежать на землѣ отъ удара. *Сердешний об землю упав, чмелів довгенько дуже слухав.* Котл. Ен. II. 24. Ум. **Чмелик.** *Летить чмелик.* Рудч. Ск. I. 118.

Чмовх, ха, м. Поползень, *Sitta europaea.* Вх. Лем. 483.

Чмобхальниця, ці, ж. Трепалка. Угор. **Чмобхати, хаю, еш, гл.** Трепать во второй разъ (день, пеньку). Угор.

Чмобхачка, ки, ж. = Чмобхальниця.

Чмок и пр. = **Цмок** и пр.

Чмола, лі, ж. Насѣк. *Xylocopa violacea.* Вх. Пч. I. 8.

Чмобкати, каю, еш, гл. = Чв'якати 2. *Ідеш по багні, а вода чморкає.* Вх. Зн. 81.

Чмобкнути, ну, неш, гл. Одн. в. отъ чмобкати. *Чморкнула вода.* Вх. Зн. 81.

Чмурь, ря, м. Сморок (гриб). Угор.

Чмут, та, м. Проказникъ, затѣйникъ, забавникъ, мастеръ на выдумки, выдумщикъ. *Грицик той, то був на все село чмут: витесать кому якого нетесаного тесана, так він зараз.* Грин. II. 209.

Чмѣтник, ка, м. = Чмут. Сим. 212.

Чмүтовітій, а, в. Мастеръ на выдумки. *Брехенька ся довга і тесті чмүтовиті иноді дуже добре розказують її своїм зятям, як ті загостяються.* Ном. № 11926.

Чмүтовіха, хи, ж. Проказница, затѣйница, выдумщица. *Та халандри, чмүтовиха, для сміху скакала.* Мкр. Н. 40.

Чмүтувати, тую, еш, гл. Проказить, шалить. *Опівночі приходять парубки і лякають дівчат, перебравшись.... Пореготавшись, хлопці годі чмүтувати, скидають видумки свої і в рядок сідають за стіл.* Лохв. у. Въ слѣдующ. стихахъ Макаровскаго въ значеніи: ухаживать за кѣмъ, утѣшать? Или просто: шутить? *Ся голузонька тряслася, рученьки ламала.... Доня й милого забула, стогне та голосить. Говорила б, так же мови у обох немає, ледві дишуть, мов не чують, голос замирає; но Тарас—козак бувалий: взявши Харитину, чмүтував; умів розважить матір і дитину.* Мкр. Н. 28.

Чо. Сокращенное **чого** (см.). *Чо хочеш?* Гя. II. 14.

Чобан, на, м. Деревянный сосудъ для молока. Угор.

Чобаник, ка, м. Трясогузка, *Motacilla.* Вх. Зн. 81.

Чобіт, бота, м. 1) Сапогъ. *В чоботях ходить, а босі сліди знать.* Ном. № 1182. *Паницанні та поєдинкові: що на едній нозі капиця, а на другій чобіт.* Ном. № 1309. 2) мн. Свадебный обрядъ даренія женихомъ невѣстѣ сапогъ, совершаемый обыкновенно въ субботу. МУЕ. III 88. (Черниг.). 3) мн. Родъ писанки. КС. 1891. VI. 379. 4) Удовів чобіт. Раст. *Viola tricolor* L. ЗЮЗО. I. 141. Ум. **Чобітн, чобітчок, чоботінько, чоботіць.** Чуб. V. 20. Чуб. III. 308. **Чобітки шкапові.** Рудч. Ск. I. 213. **Чобіточки роззули.** Грин. III. 694. Ув. Чоботіще.

Чобіток, тка, м. 1) Ум. отъ чобіт. 2) Цвѣтокъ на черноклані.

Чоботаренко, ка, м. Сынъ сапожника. К. ПС. 84.

Чоботаріха, хи, ж. Жена сапожника.

Чоботарь, ря, м. Сапожникъ. Мил. 27. Шух. I. 146. Шевч. 201. *Ой мій батько чоботарь, черсвички полатав.* Нп.

Чоботіць, тця, м. Ум. отъ чобіт.

Чоботіна, ни, ж. Сапогъ. *У едні чоботині скаче по долині.* Ном., заг. № 396.

Чоботіще, ща, м. Ув. отъ чобіт.

Чоботінько, ка, м. Ум. отъ чобіт.

Чоботоробець, бця, м. Названіе сапожника въ шутливомъ величаніи, сложенномъ на манеръ церковнаго: *Величаєм тя, шевче чоботоробче, і чтем твоє шило і правило, твоє погане ремісло!* Гн II. 214.

Чоботя, тяти, с. Преимущ. во мн. ч.: чоботіята. Сапожки. *Самі Кирилята шийть чоботята.* Мил. 39. *На червоні чоботята побиваються дівчата.* Щог. В. 94.

Човг, меж., выражающее шарканіе ногами. *Іде в своїх чоботищах помалу, тільки човг, човг, човг...* Константиногр. у.

Човгання, ня, с. Шарканье (ногами).

Човгати, гаю, еш, гл. Шаркать идя, итти медленно. *Один батько зараз почує, човгає старими, але міцними ногами до коліски.* Левиц. I. 355. *Він оддалік ледві човгав за мною.* Г. Барв. 397.

Човгатися, гаюся, ешся, гл. = Човгати. *Хтось у саду, мов чуже, човгається.* Г. Барв. 539.

Човен, вна, м. Челнъ, лодка. *Пливе човен вади повен, а за ним весельце.* Мет. 16. **Човник, човниченько, човничок, човнін.** *Аж на морі човничок біжить,*

а в човнику батенько сидить. Чуб. V. 504. *Ой піду я по над береженьком, там плаває милий човниченьком.* Грин. III, 676.

Човѣнце, ця, с. Ум. отъ човно.

Чѳвникъ, ка, м. 1) Ум. отъ човен. *Зроби мені, тату, золотий човник, а срібнеє веселечко.* Рудч. Ск. II. 39. 2) Ткацкій челнокъ. Въ немъ есть стержень—веретѣно,—на который надѣвается шпулька съ нитками—цѳвна. Шух. I. 258. Стержень еще называется сват или цѳван. МУЕ. III. 19. Въ Полтавщинѣ стержень сватѳн, на немъ цѳвна. Вас. 166. 3) Раст. *Sagittaria sagittaefolia* L. ЗЮЗО. I. 177. 4) мн. Чѳвники. Родъ орнамента въ вышивкѣ, бывають чѳвники з вирізуванням, з крѳильцями, з пѳпниками. Чуб. VII. 427, 415. 5) мн. Родъ писанки. КС 1891. VI. 379.

Човничѣнько, ка, м. Ум. отъ човен. Грин. III. 676.

Чѳвничокъ, чеа, м. Ум. отъ човен.

Човно, на, с.—**Човен.** *Тягне дід човно стежкою, між густими лозами.* Левиц. I. 126. Ум. Човѣнце. *Аж тут—править мальоване човенце, править та й прибило до самого ганку, а з човенця виходить панночка.* Федьк. Пов. 48. *Бігнуть, пливуть човенцями, поблискують весельцями.* АД. I. 246.

Човновій, а. ѳ. Челночный.

Човпті, пү, пѣш, гл. 1) Колотить, бить. *Човпуть його, мов дурного.* Ном. № 6217. 2) Твердить, повторять одно и то-же. *Чоловік одно човпе.* Чуб. II. 538. *Все човпеш, що ти зав'язав мені світ.* Левиц. Пов. 77. 3) Плестись, тащиться. *Човпе старий селом.* Драг. 179.

Човптіся, пүся, пѣшся, гл. Толочься, возиться съ чѣмъ. *А старий усе човпеться по надвіррю.* НВолын. у. *Ой на дворі чорна хмара в'ється, а під вікном колядник човпеться.* Чуб. III. 425. *Вона все човпеться коло чого небудь.* Драг. 172.

Чогѳ. 1) Род. пад. мѣст. що. *Чи не бажавши ти чого?* МВ. I. 77. 2) Какъ нар. Зачѣмъ, почему, отчего? *Чого ви даєтесь? хиба вас поле засіяно.* Ном. № 9230.

Чогѳкати, каю, еш, гл. Говорить часто чогѳ.

Чогѳсь. 1) Род. пад. отъ щось. *Дітвора змагається. чогѳсь не поділили.* МВ. I. 23. 2) Какъ нар. Отчего-то, почему-то. *Ти ізнов чогѳсь сумуєш, Наталко?* Котл. III. 361. *Чогѳсь обойко невеселі.* МВ. II. 23.

Чок, меж. Хвать? Цапъ? *Зза гори вовчок до кози: чок-чок.* Чуб. V. 1146.

Чокѳлка, ки, ж. Особенно злой волкъ? *Той же вовк, тільки злійший над вовка.* Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн.

Чѳко, меж., выражающее стукъ сапожныхъ подковъ. *Як піду я в скоки та в боки.... а підківки тільки чоко, чоко, чоко; чоко!* О. 1861. XI. Кух. 25.

Чолѳк, ка, м. У кожевниковъ: кожа со лба животнаго. МУЕ. I. 69.

Чолѳтий, а, ѳ. Съ большимъ лбомъ. Желех.

Чѳлко, лика, с. Ум. отъ чоло. *Кругленьке, довгеньке, на чолику лисеньке.* (Заг.: гадюка) Чуб. I. 307.

Чолкувати, кју, еш, гл. Выдѣлать лучшее зерно (чоло). Лубен. у. (В. Леонтовичъ).

Чѳло, ла, с. 1) Лобъ, чело. *Нікому на чолі не написано, що він.* Ном. № 6139. *Високе чоло гетьманське.* МВ. I. Чолѳм давати, оддавати. Привѣтствовать особымъ образомъ: хлопнувъ ладонью по протянутой ладони привѣтствуемаго, перевернуть затѣмъ его руку и поцѣловать,—обычное привѣтствіе дѣтей. *Дай чолом!* Ном. № 9276. Сим. 234. *Старий батько сидить коло хати та вчить внука-пузанчика чолом оддавати.* Шевч. 261. Вообще привѣтствовать, кланяться. *У намет уступає, пану Филоненку, курсунському полковнику, чолом дає.* Мет. 41. Чолѳм! Привѣтствую! Зіравствуйте! Чолом, вельможний пане господарю! К. ЦН. 173. Бити, удѣрити чолѳм. Поклониться до земли, поклониться. *Вдарили чолом перед нашим столом* Грин. III. 497. *Біти чолѳм за дворѳм.* Предложеніемъ могоарыча добывать пропускъ поѣзду новобрачнаго въ дворъ новобрачной. МУЕ. III. 117. (Черниг.). 2) Часть очѳпка, покрывающая лобъ, околышъ у очѳпка. Вас. 191. 3) Фасадъ, передняя часть дома. *Чолом стоїть хата.* Ном. № 10287. *Наняв великий двір і хати чолом на городський базар.* Мкр. Г. 45. 4) Въ гуцульской церкви въ крышѣ крыла треугольный причѳлок, стоящій вертикально. Шух. I. 116, 117. 5) Передняя часть гончарной печи. МУЕ. I. 60. (Черниг.). 6) Въ срубленномъ и очищенномъ отъ вѣтвей деревѣ: тонкій конецъ его. Шух. I. 179, 181. 7) Самое лучшее, отборное. Рудч. Ск. II. 134. Вас. 203. *Хлѳбороб саме чоло продає, а послід їсть.* Чѳльна мука, саме чоло. Каменец. у. Ум. Чѳльцѣ. Чѳль-

це росою мов покрилось (т. е. лобикъ вспотѣлъ). Мкр. Г. 36. См. еще чолко.

Чоловій, а, е. 1) Лобный. 2) Относящийся къ фасаду. Чолова стіна. Вас. 193. Вікно... чолове. ХС. III. 56.

Чоловік, ка, м. 1) Человѣкъ. *Перелічив—аж сорок чоловіка.* Рудч. Ск II. 141. *Оце вже стало їх шість чоловіка.* Чуб. II. 96. 2) Вообще мужчина. *Ляхи так одуріють, що жінки між ними стануть розумніші од чоловіків.* Стор. М. Пр. 46. 3) Женатый человеѣкъ. *Діди з чоловіками поділились на гурточки.* О. 1861. XI. Св. 30. *В правім притворі стояли чоловіки та парубки; в лівім—діди, на середині—малі хлопці, а в бабинці—молодиці та дівчата.* Левиц. I 13. 4) Мужъ. Чуб. V. 128. *Чоловік умер, двоє діток мені покинув.* МВ. I. 71. 5) Мужикъ, крестьянинъ. *Доля... як лихоманка, не розбіра, на кого насіпається: чоловік, чи пан—йй все однаково.* О. 1861. III. 13. *Пан—не пан, чоловік—не чоловік.* Чуб. II. 370. 6) О волкахъ: штука. *Шість чоловіка вовків як нап'яли одного зяйця.* О. 1861. V 69. Ум. Чоловічок, чоловіченько *Іде чоловічок такий маленький.* Харьк Ласкат. чоловіченько употребл. преимущ въ значен. 2—4 и особенно въ послѣднемъ. *Дивітеся, чоловіченьки, які в мене черевиченьки.* Чуб. V. 1158. *Увійшов хазяїн. „Здорова, жінко моя люба!“—Здоров, чоловіченьку!* Драг. 164.

Чоловіколюбєць, бця, м. Человѣколюбєць. *Отче владиче, архимандриче, чоловіколюбче!* Чуб. V. 1167

Чоловіколюбство, ва, с. Человѣколюбіє. *Нема, щоб за добрі діла, за чоловіколюбство вхопитись.* К. Гр. Кв. 32.

Чоловіцький, а, е. 1) Человѣческий. 2) Принадлежащій мужчине; состоящій изъ мужчинъ. *Чи буде ж таке сиріцьке, як чоловіцьке.* Ном. № 10716. *Чоловіцька громада.* Драг. 171.

Чоловіченько, ка, м. Ум. отъ чоловік.

Чоловічество, ва, с. Человѣчество, человеѣчность. Слово заимствовано изъ русскаго языка. Встрѣчено только въ одной пословицѣ, приведенной у Номиса: *Чоловічество повеліває, а пан тисяцький ні.* (№ 13844). Пословица эта заимствована изъ IV-го явленія оперы-водевиля кн. А. А. Шаховского: „Козакъ-стихотворецъ“. Князь. Человѣчество повелѣваетъ помогать

раненымъ и несчастнымъ. Грицько. *Чоловічество повеліває, да пан тисяцький ні.* (Сочиненія кн. А. А. Шаховского, Спб. 1898, „Дешевая Библіотека“ Суворина, стр. 10). Такъ какъ у Номиса отсутствуетъ всякое указаніе о томъ, откуда взята пословица, то можно думать, что она употреблялась лишь среди образованныхъ классовъ и въ народномъ языкѣ слова чоловічество нѣтъ.

Чоловічий, а, е. 1) Человѣческий, человеѣчий. Ном., заг. № 482. *Хиба твій вік такий, як чоловічий.* К. Іов. 22. 2) Мужской, мужескій, принадлежащій, свойственный женатому мужчине. *Ой нате вам, парубочки, парубоцтво мое, а я вже пійду в чоловічу раду.* Мет. 230. *Чоловічі голови без шапок чорніли, наче недавно пооране поле.* Левиц. I. 14. *Це молитва чоловіча, бо її читають, як поміра чоловік, а як жінка, то читається в їх друга.* Драг. 37.

Чоловічина, ни, м. Человѣкъ. *Чоловічина! одна душа в чоботі, друга в животі, а третя по світу.* Ном. № 2970

Чоловічок, чка, м. 1) Ум. отъ чоловік. 2) Зрачекъ. Екатериносл. губ. Рудч. Чп. 254. Мнж. 150 *Очі в Чіпки налилися кров'ю, в чоловічках засвітили огні.* Мир ХРВ 192. *В очах чоловічки догори когами стали.* Ном. № 3180.

Чолов'яга, ги, м. Человѣкъ. *Бней правдивий чолов'яга.* Котл. Ен. VI. 71. *Що екаже, те й зробить: удача міцна в чолов'яги.* Г. Барв. 448. *Так видно собі чолов'яга, а може і пан.* О. 1862. I. 76.

Чоломкання, ня, с. Взаимные поцѣлуи, см. Чоломкатися. Черк. у.

Чоломкатися, каюся, ешся, гл. Цѣловаться, здороваясь или прощаясь, мирясь и пр. (но не о любовныхъ поцѣлуяхъ). *Тут між собою розпитались, чоломкатись і обнімались.* Котл. Ен. II. 8.

Чолопѣк, пкѣ, м. =Щолопѣк. Ум. Чолопѣчок. *Шапка на самому чолопѣчку.* НВолын. у.

Чѣлпа, пи, ж. Лопатка, поставленная подъ угломъ къ ручкѣ, для выемки соли изъ соляныхъ озеръ. Херс. г.

Чом, чому, нар. 1) Отчего, почему, зачѣмъ. *Чом ти не прийшов учора?* Харьк. *Чом ти не косиш свого проса?* Рудч. Ск. I. 54. *Коли зле гадаєш, чом Бога благаєш?* Ном. *Чому чорт мудрий?*—*Бо ста-*

рий. Ном. № 8677. *Воли мої половії, чому не орете?* Нп. Чому ні? А чому-же? Конечно да! *Нема слуги. Чи не дасте ви мені яку з ваших?*—Чому ні? *Беріть собі, котру схочете.* МВ. II. 33. Чом такий. Почему же, почему бы. *І справді, чом та-ки не скажеш людям, Марусе?* озвалася я до неї. МВ. II. 89. 2) Чому. Дат. пад. отъ що.

Чомусь, нар. Отчего-то, почему-то, за-чѣмъ-то. Чомусь мені, мила, горілка не нїється. Мет. 250.

Чомхати, хаю, вш, гл.=Чмовхати. Угор.

Чоник, ка, м.=Човник 2. МУЕ. III. 25.

Чонок, нка, м.=Човник 2. Части: стержень—клубец, шпудька—цівка. Вх. Уг. 247.

Чоп, па, м. Рыба *Lucioperca volgensis*. Браун. 22

Чопатий, а, в. Притупленный. Угор.

Чопень, пня, м. Въ загадкѣ: горящій фитиль плошки. Чорна коробочка, золотий чопень (каганець). Чуб. I. 309.

Чопець, пця, м. Ум. отъ чіп. *Котилось барильце без чопця, без рильця.* Ном., сгр. 292, № 66.

Чопятн, плю, пиш, гл. Притуплять. Угор.

Чоповé, во́го, с. Поплина за право продажи спиртныхъ напитковъ. *Помогай Біг, жиде! як же ми ся маєш? Ой та кажуть люде, що ти гроші маєш.—Нема пак, заплатив єм за чопове.* Гол. III. 471.

Чоповій, á, é. Огносящійся къ чопу. Чоповий свердел. Буравъ середняго розміра.—брат. См. Брат.

Чопок, пка, м. Ум. отъ чіп. Ком. II. № 383.

Чопбчок, чка, м. Ум. отъ чіп. О. 1861. XI. 8.

Чорен, рна, нє. Сокращ. форма отъ чорний. *Ох летить ворон да летить чорен* Грин. III. 606.

Чорна, ної, ж. Кутузка. Мир. ХРВ. 204. *Обізвася, що (сільський) голова не до діла каже, а той зараз і гукнув: „У чорну його!“* О. 1861. VIII. 95. Десятники повели усіх у чорну. Мир. Пов. I. 30.

Чорнечний, а, в. Ум. отъ чорний. Вх. Зн. 81.

Чорний, а, в. 1) Черный. Чорний як

циган. Ном. № 8527. *Очі чорні, як тер-ночок.* Нп. Чорні брови маю, та й не оженися. Нп. Чорна свита. МВ. I. 108. Чорна хмара. МВ. II. 14. 2) Грязный. Мене мати не пустила, що в чорному ходячи, скажуть ледащиця. Нп. Чорне море. Черное море. Чорним морем далеко гуляли. АД. I. 209. Чорне слóво. Брань, ругательство, преимущественно съ упоми-наніємъ чорта. Він назвав мене чорними словами, каже: *сякий-такий сину, та й по матерному.* Новомоск. у. 3) Говорити по чорному. Упомянуть чорта въ рѣчи. Борз. у. Ум. Чорненький, чорнєсенький. Чуб. V. 243. Чорнечний. Вх. Зн. 81.

Черніло, ла, с. 1) Черная краска, употреб-ляемая для окраски тканей и пр. *Та й купили білила, ще й чорного чорнила... Дівчатам запаски чорнити.* Грин. III. 95. 2) Чернила. 3) Растворъ купороса, употребляемый сапожниками для червенія сапогъ. Сумск. у.

Чорніть, ню, ніш, гл. 1) Чернить, красить въ черный цвѣтъ. *Та й купили білила, ще й чорного чорнила... дівча-там запаски чорнити.* Грин. III. 95. 2) Поносить.

Чорніця, ці, ж. 1)=Черница. МВ. II. 199. 2) Раст. *Rubus caesius*. Вх. Пч. II. 35.

Чорніш, ша, м. Черный хлѣбъ (у ви-сихъ). *Чорниш у комиш, білаш у кар-маш.* Ном. № 4643.

Чорнісінький, а, в. Чернехонькій.

Чорнісінько, нар. Чернехонько.

Чорність, ности, ж. Чернота. *Ой чор-на я, чорна, я то знаю сама: я про свою чорність мам фрайра пана.* Гол. IV. 511.

Чорніти, нію, вш, гл. Чернѣть. Чорніс гай над водою. Шевч.

Чорно, нар. Черно. *Такий злий, аж у роті чорно.* Ном. № 2884. Чорнім-чорно. Совершенно черно. НВолын. у. Ходити чорно. Одѣваться въ черную одежду. Ум. Чорненько, чорнєсенько. У черницях, мій миленький, робити легенько, тільки на серці та досадонька—ходить чорненько. Рудч. Чп. 211.

Чорнобіл, лу и чорнобіль, лю, м. Раст. *Artemisia vulgaris* Е ЗЮЗО. I. 112 Мил. М. 58. Ліг під чорнобиллом спати Грин. II. 122.

Чорнобільник, ка, м.=Чорнобил, ЗЮЗО. I. 112.

Чорно́біл, лу и чорно́біль, лю, м. = **Чорнобил**. Вх. Пч. I. 8. ЕЗ. V. 206.

Чорнобі́лий, а, е. Отчасти черный, отчасти бѣлый. *Чорнобілі лелеки порались було коло свого гнізда*. Морд. Пл. 129.

Чорнобрі́вець, вця, м. 1) Чернобровый. *Колисочка швабська, дитиночка панська, золотій бильця, колишу я чорнобровця*. Нп. 2) Раст.: а) *Tagetes erecta*. Вх. Пч. I. 13; б) *Tagetes patula* L. ЗЮЗО. I. 138. *Цвіли всякі квітки: і гвоздики, і чорнобровці*. Левиц. I. 23. 3) Орѣхъ очень спѣлый. *А вже що горіхів-горіхів було носить! Та ще всі один в один чорнобровці, що вже спіє-спіє та й вивалиться з гнізда*. Снм. 199, 200. 4) Сапогъ съ краснымъ голенищемъ и черной головкой. Васильк. у. Вас. 162. 5) мн. Родъ вышивки. Чуб. VII. 427. Ум. **Чорнобрі́вчик**. *Зацвів чорнобровчик*. Грин. III. 157.

Чорнобрі́в, **чорнобрі́вий**, а, е. Чернобровый. *Чорнобров, чорнобров дрова рубає, а чорнобрива тріски збірає*. Чуб. **Чорнобрі́ва**. Кличка коровы. Kolb. I. 65. Ум. **Чорнобрі́веньний**. Шевч. 303.

Чорнобрі́вка, ки, ж. 1) Чернобровая. Грин. III. 610. *Купив же я черевички своїй чорнобровці*. Чуб. III. 95. 2) Пт. *Glarcola malanoptera*.

Чорнобрі́в, ва, ве = **Чорнобров**. *Чом, чом, чорнобров, чом до мене не прийшов?* Грин. III. 675.

Чорноволос́ий, а, е. Черноволосый. Вх. Зн. 81.

Чорноволот́ка, ки, ж. Родъ растенія. Вас. 206.

Чорноголо́вець, вця, м = **Чорнобрі́вець** 4. Вас. 162. *Чоботи добрі, чорноголовці*. Мир ХРВ. 343.

Чорноголо́вка, ки, ж. Черноголовый, съ черной головой. Вх. Зн. 81.

Чорноголо́вий, а, е. 1) Пт. *Sylvia atricapilla*. Вх. Пч. II. 14. 2) = **Попичка**, *Palus palustris*. Вх. Пч. II. 13.

Чорногрі́вий, а, е. Черногровый. Желех.

Чорногруд́ка, ки, ж. *Ruticilla tithys*. Вх. Уг. 275.

Чорногу́з, ва, м. Аистъ. Чуб. I. 63. Вх. Пч. I. 16. См. **Бузько**. *А горобець впився, з чорногоузом бився, як ударив чорногоуза,—чорногоуз звалився*. Чуб. V. 1124.

Чорно́земля, лі, ж. Черноземъ.

Чорно́земний, а, е. Черноземный. НВолын. у.

Чорно́зілля, ля, с. Родъ растенія. Чуб. I. 83.

Чорно́клен, на, **чорно́кленок**, нка, м. Дерево: а) *Пакленъ, Acer campestre* L. Вх. Пч. I. 8; б) *Acer tataricum* L. ЗЮЗО. I. 109.

Чорно́кленовий, а, е. Пакленовый, изъ паклена. *Удлище довге, чорнокленове*. Морд. Оп. 36.

Чорно́кленок. См. **Чорноклен**.

Чорно́клина, ни, ж. = **Чорноклен**, *Acer tataricum* L. ЗЮЗО. I. 109.

Чорнокні́жнє, ка, м. Чернокнижникъ, волшебникъ. К. ЧР. 268. *Цар ви слав по цілій ягипській землі, щоби шукали чорнокнижника, котрий би міг царівну зробити ладною і молодю*. Гн. I. 107.

Чорнокні́жництво, ва, с. Чернокнижіє. волшебство. К. ПС. 124.

Чорнокні́жний, я, е. Чернокнижнический. *Наука чорна... чорнокнижня*. К. ПС. 125.

Чорнокорі́нь, ню, м. Раст. *Synoglossum officinale* L. ЗЮЗО. I. 120.

Чорнокос́ий, а, е. Съ черной косой, черноволосый. *Чорноока і чорнокоса мати*. Морд. Оп. 54.

Чорнокрі́лець, льця, м. Съ черными крыльями. *Орли-чорнокрильці налітали*. АД. I. 117.

Чорнокрі́лий, а, е. Чернокрылый. *Галочки чорнокрили*. Чуб. V. 948. *Ластівочка чорнокрила*. Млак. 14.

Чорнолов, зу, м. Раст. *Salix cinerea* L. ЗЮЗО. I. 134.

Чорноморе́ць, рця, м. Черноморець, черноморскій козакъ. *Піду на Тамань, пристану до чорноморців*. Котл. Нп. 379.

Чорномор́ка, ки, Черноморка. О. 1862. VI. 87. *Ой махнула чорноморка білою рукою: не буде вам, чорноморці, ніколи покою*. Нп.

Чорноморсь́кий, а, е. Черноморскій. Ном. № 1495.

Чорноб́кий, а, е. Черноглазый. Левиц. I. 460.

Чорнопі́рка, ки, ж. Птица съ червыми перьями. Ум. **Чорнопі́рочка**. Чуб. V. 459. *Ой галочки-чорнопірочки круту гору вкрили*. Нп.

Чорнорі́зка, ки, ж. = **Черниця**. К. ПС. 79.

Чорнорб́б, ба, м. Чернорабочій. Желех. Рк. Левиц.

Чорноротий, а, в. Съ чернымъ ротомъ. Вх. Зв. 81.

Чорноталь, лю, м. = Чернолов. ЗЮЗО. I. 134.

Чорнотроп, ну, м. Путь, дорога по черной землѣ, не по свѣгу, безсвѣжный путь. *Зайця тепер чорнотропом не піймаєш, як би сніг—друге б діло.* Харьк. у. *Тоді був чорнотроп—снігу вже не було.* Новомоск. у.

Чорноус, са, м. Черноусый мужчина. *Да нема ж мого ляха чорноуса.* О. 1861. XI. 10.

Чорноусий, а, в. Черноусый. Шевч. 187. *Ой козаче чорноусий, чого в тебе жупан куций?* Нп.

Чорнохлібний, а, в. О пищѣ: состоящій изъ одного чернаго хлѣба. *Ховають у торби своє чорнохлібне снідання.* Мир. ХРВ. 39.

Чорну́ха, хн, ж. 1) Совершенно черная жирная глина. Вас. 177. 2) Чорну́ха, Рыба Scardinius erythrophthalmus (Bon). Браун. 28, 52.

Чорну́шка, кн, ж. = Чернушка 1, Nigella sativa. Вх. Пч. I. 11. *Витоптав козел часник, ще й чорную чорнушку.* Грин. III. 95.

Чорну́ха, хн, ж. = Чорнявка. *Ой дівчино чорнухо, люблю тебе, псяхо.* Гол. II. 197.

Чорнява, ви, ж. 1) Червота, собрание черняющихъ вдали предметовъ. 2) Черныя тучи. Вх. Лем. 483.

Чорнявий, а, в. Черноволосый, брюнеть, брюнетка. МВ. (О. 1862. III. 51). *У нас такий панич, як волошин—чорнявий.* Ном. № 8553. Ум. Чорнявенький. МВ. I. 17.

Чорнявка, кн, ж. Брюнетка. *У їх була дівка-чорнявка.* Ум. Чорнявочка. Циганочка-чорнявочка. Млак. 106.

Чороліс, са, м. Зоол. Myoxus Glis. Шух. I. 22.

Чорпіта, ти, ж. = Посмітюха, Alauda arborea. Вх. Пч. II. 8. См. Черпіта.

Чорт, та, м. 1) Чортъ. Бога хвали, чорта не гніви. Ном. Чорт-ма, чорт-мало, чорт-матиме. Нѣтъ, не было, не будетъ. *Ів би паляниці, та зубів чорт-ма.* Ном. № 12334. *Ой тим же я не прийшов, що чорт-мало підшов.* Нп. *Коли без перестанку гулятиме, то й сорочки чорт-матиме.* Полт. Чорт зна хто, що, де, куди, як.... Чортъ знаєть хто, неизвѣство кто, что,

гдѣ, куда, какъ. Чорт зна що, хто—также: дрянъ, гадость, плохой человекъ, предметъ. Чорт зна як—также: плохо, скверно. *Чорт зна що в лаптях, та й то москаль.* Ном. № 841. *Чорт зна що, не Брути!* Шевч. 214. *Чорт зна що плутає.* Рудч. Ск. I. 187. *Як чор-зна що,—не чепать, щоб і посудини не запаскудить.* Ном. № 3288. *Робиш ти, працюєш, та на чорт зна кого.* Левиц. I. 527. *Жили, жили, та чор-зна де й ділися.* Ном. № 8272. *Зайць тоді ж забіг чор-зна куди.* Рудч. Ск. I. 25. *Чорт його зна, як і вчитись.* Левиц. I. 247. *Чорт батька знає, як співають!* Гліб. Въ томъ же значеніи: чорт-віть що! Рудч. Ск. I. 75. *До чорта. Много, масса. Чимало таки козаків і панив до чорта.* Стор. II. 28. 2) Родъ игры. О. 1861. XI. Св. 36. Ум. Чортик, чортѣк. Чуб. I. 219. Ном. № 275. Ув. Чортисько, чортіще. Чуб. I. 106. Чортя́ка.

Чортаника, кн, (м. ? ж. ?). Рыба карпъ вѣсомъ менѣе полутора фунта. МУЕ. I. 46. (Добруджа).

Чортеня́, ня́ти, с. Чертенокъ. Ум. Чортеня́тко.

Чортѣк, ка, м. 1) Ум. отъ чорт. *Чортѣк сіє на лаві.* Грин. II. 67. 2) Рыба колюшка, Gasterosteus aculeatus. Браун. 27.

Чортѣсько, ка, м. Ув. отъ чорт.

Чортя́ха, хн, ж. = Чортиця. *Покликала чортиха бабу до дитини.* Чуб. II. 361.

Чортя́ця, ці, ж. Чертовка. Кіев. у. Драг. 49. К. ПС. 148.

Чорті́ще, ща, м. Ув. отъ чорт. КС. 1882. IV. 170.

Чорті́в, това, ве. 1) Принадлежащій, свойственный чорту. *Чортів кришеник.* (Бранное выраж.). Ном. № 3563. *Чортові діти.* (Бранное выраж.). Ном. № 3560. 2) Чортове свѣтло. Керосинъ. Волч. у. 3) Чортів тиск. Очень много, пропасть.

Чортівня́, ні, ж. соб. Черти. *Казилось пекло з радощів великих—да вже казиться чортівня не буде.* К. Дз. 32.

Чорті́янів, нова, ве = Чортів. *Бабій чортіянів!* КС. 1883. IX. 216.

Чортові́ння, ня, с. 1) Чертовщина. *Чарують усяким чортовінням.* Г. Барв. 260. 2) Чортъ знаєть что, дрянъ. *Я ж думала—кавалір, аж то чортовіння.* Чуб. V. 1180.

Чертѣ́к, тка́, м. Ум. отъ чорт. Мил. М. 4.

Чортокра́п, па, м. Рыба карпъ вѣсомъ

отъ трехъ до шести фунтовъ. МУЕ. I. 46. (Добруджа).

Чортополох, ху, м. Раст.: а) *Carlina acaulis*. Шух. I. 21; б) *Xanthium spinosum* L. Чуб. I. 80. ЗЮЗО. I. 141; в) *Carduus nutans* L. ЗЮЗО. I. 115.

Чортонхайка, кн, ж. Родъ экипажа. *Запріг він миттю чортонхайку, черкнув із неба, аж курить.* Котл. Ен. *Посадили мене на чортонхайку та одвезли аж у Оренбург.* Шевч. (О. 1861. X. 5).

Чортя, тяті, с.=Чортеня. ЗОЮР. I. 75. *Вибігло чортя і озираться.* Кв.

Чортяк, кá, м.=Чорт. *З тих склепів виходит чортяк.* Гн. I. 214. *Пішли до того замку і здибали чортяка.* Гн. I. 213.

Чортяка, кн, м. Ув. отъ чорт. Орудие чиними, як чортяка грішними душами. *Ном. № 1083. Так у пеклі розходився, що всіх чортяк порозганяв.* Котл. Ен. Ш. 17.

Чортяцтво, ва, с. соб. Черти. Харьк у **Чортячий**, а, в. Чертовскій. Чортяча старшина. Стор. М. Пр. 42. Чортячий огонь. Кв.

Чос, су, м. Зудъ; чесотка. *Дати, завдати чосу. Дать трепку. Дав чосу!* Мир. ХРВ. 274. *Задали ж ми чосу дияволенному Кирикові! Кривавого дали прочухана.* К. ЦН, 274. *Задали такого чосу, що й сам ватажок там же й ніжки відкидав.* Стор. II. 58.

Чоснік, кú, м.=Часник. МУЕ. I. 96.

Чотирдэсять, числ. Сорокъ. Чотирдэсять ангеликів. МУЕ. III. 35.

Чотирénко, ка, м. Въ загадкѣ: колесо воза? Чотирі чотиренки та два хведоренки тягли тягулицю (віз) за хвіст на вулицю. Мнж. 175.

Чотіречка, кн, ж. Въ загадкѣ: четыре пальца руки. Чотирі чотиречки та п'ятий макаречко (мизинець) несуть кривулечку (ложку) через тин та в вуличку (рот). Грин. I. 249.

Чотірі, рьох, числ. Четыре. *Ішли ляхи на три шляхи, а татари на чотирі.* Нп.

Чотіріста, числ. Четыреста. Янчар чотиріста. Макс.

Чотірка, кн, ж. Въ загадкѣ такъ названа нога. Чотирі чотирки, дві ростопирки, свомий вертун. *Ном. № 108, стр. 293.*

Чотирна́дцатеро, числ. Четырнадцать человекъ, штукъ.

Чотирна́дцятий, а, в. Четырнадцатый.

Чотирна́дцятка, кн, ж. Полотно въ 14 пасмъ. Сим. 133.

Чотирна́дцять, ти и тьох, числ. Четырнадцать. К. Іов. 96.

Чотирні́ця, ці, ж. Въ загадкѣ: а) колесо. Чотирі чотирниці бігли на вечорниці, одна одну здоганяє, та не здожене. *Ном., заг. № 465.* б) Нога коровы. Ум. Чотирнічка. Чотирі чотирнички, п'ята шинкаро́чка, шоста підставочка. *Ном. заг. № 111.*

Чотирогра́нний, а, в. Четырехсторонній. По самій середині міста чотирогранний пляц, де місто стає. Св. Л. 23.

Чотирьохскладбний, а, в. Четырехсложный. Чотирьохскладові слова. О. 1862. I. 68.

Чотки, ток, ж. мн. Четки. *Перехрестився, чотки взяв.* Шевч. 372.

Чо́хла, лн, ж. Обшлагъ на рукавъ рубахи, манжета. Чуб. VII. 415. Г. Барв. 219. *Оце ще комі́р та чохли повишивати, та й дошита сорочка буде.* Пирят. у. *Іде козак улицею, чохлами махав.* Нп.

Чохля́тий, а, в. Имѣющій чохли на рукавахъ (о рубахѣ). Г. Барв. 327. *Старша світилка багата, на їй сорочка чохла́та.* Мил. Св. 49.

Чохлі́ця, ці, ж.=Чохла. Старша світилка багата, на їй сорочка чохла́та, під тими чохлицями сидять воші копичами. Мил. Св. 49.

Чрѣ́стн, чру, чреш, гл. Сдирать кору. Желех.

Чтѣ́рі, числ.=Чотирі. *Маю я чтері волоньки.* Грин. III. 285.

Чте́ць, четця́, м. 1) Чтець 2) Читатель. *Не против вас говорю, четці мої любі.* Федьк.

Чті́рі, числ.=Чотирі. *Підкувався на всі чтирі ноги.* *Ном. № 6633.*

Чті́ти, чту, чтиш, гл. 1)=Шанувати. *Та мене не чти, а святі ікони почти.* Лебед. у. 2) Величать. *Як тепер тя звати, як тепер тя чтити.* Гол.

Чті́тися, чті́ся, чті́шся, гл.=Шануватися. *Тепер парубки такі, що нікого не чтять і сами не чтяться.* Волч. у.

Чу́! меж. Крикъ, котримъ прогоняють свинью. *Чу, а то стопчу!* Грин. II. 309.

Чуб, ба, м. Передняя часть волосъ на головѣ человекá, иногда вообще волосы; хохоль. *Юпитер, все допивши з кубка, погладив свій рукою чуб.* Котл. Ен. I. 13.

Пани б'ються, а в мужиків чуби болять. Ном. № 1304. *Скуби мене за чуб.* Левиц. I. 336. *Чуба намняти.* Потрепачь за волосы. *Гей, шануйсь, бо намну тобі чуба! Чуба нагрѣти.* Вспотѣть отъ работы, утомиться. *Нагрѣв я чуба, поки постягав мішки на віз.* Наші хлопці покидали чуби. Забрили лобъ нашимъ парнямъ, взяли ихъ въ солдаты. Г. Барв. 118. 2) *Хохоль у птиць.* Ой ти, чаєчко, ти, чубаєчко, позич мені чуба. Чуб. V. 763. 3)=*Цидилко.* Гол. Од. 26. Ум. Чубик, чубчик. ЕЗ. V. 118. *Та узяв його за чубчик і поскуб легенько.* Кв.

Чубаєчка, кн, ж. Ум. отъ чубайка.

Чубайка, кн, ж. 1) *Хохоль, хохолокъ (у птиць).* А кулик чайку взяв за чубайку. Нп. 2) *Эпитетъ пигалицы, кажеться употребляється только уменьшительное: чубаєчка.* Ой ти, чаєчко, ти, чубаєчко, позич мені чуба. Чуб. V. 763. Ум. Чубаєчка.

Чубак, ка, м. Свиристель европейскій, *Bombus garrula.* Вх. Лем. 483.

Чубаніна, нн, ж. Первоначально: таскавіе другъ друга за волосы, а затѣмъ и вообще драка. *Велика була чубанина навулачках.* ЗОЮР. I. 146.

Чубатий, а, в. Хохлатый. *Чубатий иде—лихо за собою несе.* Ном. № 760. *Кури чубаті.* Ном. № 7982. *Чубаті ўстави.* Уставки съ особаго рода вышивкой. Kolb. I. 48, 49. Ум. Чубатенький. Ном. № 8996.

Чубатник, ка, м. Раст. лиственница европейская, *Larix europaea.* Вх. Пч. II. 32.

Чубашечка, кн, ж. Ум. отъ чубашка.

Чубашка, кн, ж. Хохлатка. Ум. Чубашечка. *Курашечко чубашечко, позич мені крилець.* Чуб. V. 306.

Чубѣлів, лова, м. Родъ стоячаго бочечка для пива. Шух. I. 250.

Чубѣрка, кн, ж. = *Дійниця.* Шух. I. 103.

Чубик, ка, м. Ум. отъ чуб.

Чубити, блю, биш, гл. Драть за волосы. *Хто кого любить, той того чубить.* Ном. № 3381. *Синки в ледащо пустилися, пішли в нінащо, а послі чубили батьків.* Котл. Ен. III. 43.

Чубитися, блюся, бишся, гл. Драть другъ друга за волосы, переносно: драться, не мирно житъ. *Пани чубляться, а в мужиків чуби тріщать.* Ном. № 1304. *Доки не поберуться, то й любляться, а як поберуться, то й чубляться.* Ком. Пр. № 592.

Чубица, цн, ж. = **Чуб.** Вх. Уг. 276.

Чубко́, ка, м. = **Одуд.** Вх. Уг. 276.

Чубогрійка, кн, ж. = **Лобогрійка.** Херс.

Чубок, бка, м. 1) *Хохолокъ (у чело-вѣка, у птицы).* Який дудок, такий чубок. Ном. № 7110. *Де не взявся сизокрилий голубок, як ухопить горобчика за чубок.* Гліб. 2) *Верхъ (въ насыпанной мѣрѣ); прибавка.* Насипле повну чвертку, а зверху згорне чубок; то те, що згорнув, лишаєся на землі, а те, що в чвертці, то его. ЕЗ. I. 172. *Кілько літ має ваша панна?—Сорок ще й з чубком.* Гн. I. 107. 3) **Чубок.** Стебелекъ растенія? *Взяла вона чубок бервінку.* ЕЗ. V. 96.

Чуботрус, са, м. Трепка за волосы. *От бидло бісове! Я йому оце доброго чуботруса дав,—нехай здоров зносе, не раз бо казав йому: сй, шануйсь мені, корись та у правді кохайсь.* Лебед. у.

Чубрик, ка, м. 1) *Ковчикъ женской косы, въ который вылетаютъ ленты и ко-соплетки.* 2)=**Чубок.** Вх. Зн. 81.

Чубрікатися, каюся, ешся, гл. *Кланяться въ ноги, чубухать.* А молоді зараз у ноги давай чубрикатися обом. Алв. 28.

Чубрій, ріа, м. 1) *Человѣкъ съ длин-ными волосами. Переносно: мужикъ.* І до нашого брата, простого козака, не хилилась якось.... чубріями звала. О. 1861. VIII. 16. *Міщанин узиває селянина—очкур, чубрій; а селянин міщанина—салоуб.* О. 1862. VIII. 32. 2) *Названіе вола съ клочкомъ шерсти между рогами.* КС. 1898. VII. 47. 3)=**Чуботрус.** *Такого дам чубрія, щоб не чіплявь.*

Чубу́к, ка, м. Чубукъ. Чуб. I. 94.

Чубчик, ка, м. Ум. отъ чуб.

Чувак, ка, м. Мягкіе башмаки у горцевъ. *А гаспидський черкес, які ловкі чуваци надів.* Черном.

Чувал, лу, м. Большой мѣшокъ. Павлогр. у.

Чувати, ваю, еш, гл. *Слыжать.* Що у вас чувати? Ном. № 2219. *А ні виду не видати, а ні чутки не чувати.* Посл. *Де ж таки хто чував, щоб дитина так незвичайно з питимомою своєю матінкою поводилась.* МВ. I. 25. *Чи чувано: вимовити християнській душі, єдиному дитяті: як хоч, хоч і втопись!* Г. Барв. 532.

Чуватися, ваюся, ешся, гл. *Чувство-вать себя.* АД. I. 182. *Которий у вели-*

ких гріхах чувається, то сповідайтесь ви наперед Богу. АД. I. 182.

Чуга, гн, ж. 1) Верхня одежда у лемковъ: родъ суконной шинели, украшеной шнурками, съ пелериной, рукава зашиты и унощуются вмѣсто сумокъ, такъ какъ чуга носится только въ накидку. Гол. Од. 75, 76. 2) Верхня одежда у галицкихъ верховинцевъ—родъ свитки безъ рукавовъ и воротника изъ косматаго сверху сукна. Гол. Од. 82.

Чугаїна, ни, ж. = **Чугай.** О. 1861. XI. Св. 26.

Чугай, гай, м. Верхня одежда, родъ свитки. О. 1861. XI. Св. 26. *На чугай в убогого стільки лат, як у місті хат.* Ном. № 11144. *Возьми Олянку під жупан!—Я жупана не маю,—під чугай сховаю.* Чуб. III. 209.

Чуганя, ні, ж. = **Чуга.** Гол. Од. 76, 82.

Чугар, ра, м. Тараканъ. Вх. Уг. 276.

Чуд, да, м. 1) = **Чудо.** Чуб. I. 162. 2) Въ одномъ изъ вариантовъ думы „Про Олексія Поповича“ употреблено ошибочно вм. чардак, палуба. *Олексій Попович на чуд вихожає.* АД. I. 181.

Чудак, ка, м. Чудакъ. См. Чудар. Чудак покійник, що рибу крав. Ном. № 12768.

Чудан, на, м. Знахарь. Встрѣчено только въ пѣснѣ: *Пішла баба до чудана, одчудив він—очуняла.* Чуб. V. 1164.

Чудар, ра, м. Чудакъ, странный человекъ. Вх. Лем. 483. См. Чудак.

Чударний, а, о. Странный, удивительный. Вх. Лем. 483.

Чудасія, сії, ж. Диковина, странная вещь. Ном. № 7129. Котл. Ев. II. 33. Мкр. Н. 34. *Ой ти, брате Мусію, чи бачив ти чудасію... що багатий мужик комарами орав.* Чуб. V. 1178.

Чудачка, ки, ж. Чудачка. Чудачка! як умерла, то й ногами не дригає. Ном. № 8308.

Чуденний, а, о = **Чудернастий.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Чудернастий, чудернацький, чудернацький, а, о. Странный. Зараз виміняв його в пана за якусь чудернацьку собаку. Левиц. I. 159.

Чудерний, а, о = **Чударний** = **Чудернастий.** Вх. Лем. 483.

Чудерство, ва, с. 1) Чудовище. *Єсть, кажуть, на морі морське чудерство з трьома губами і на кожну губу дванадцять кораблів бере* Мнж. 35. *Привели*

царівну морському чудерству на прожережіє. Мнж. 35. 2) Диво, удивленіє. *Змій і проситься: „Не бий мене до 'статку, а вези у своє царство на чудерство“.... Привозе він його у своє царство,—всі на його чудують.* Мнж. 34.

Чудесний, а, о. Чудесный. *Се килим самолють чудесний.* Котл. Ев.

Чудітися, джуся, дішся, гл. = **Чудуватися.** *Перевертням морським чудились.* Котл. Ев.

Чудний, а, о. Странный, смѣшной. *Семен Палій той був на все село чудний та дивний.* МВ. II. 21. *Чудний як бублик: кругом об'їси, а в середині нема нічого.* Ном. № 7828. *Ой приснився королевичу чудний-дивний сон.* Чуб. V. 771. Ум. Чудненький.

Чудно, нар. Удивительно, странно, смѣшно. *Здавалося мені чудно, що зорі і сонце бувають однакові.* Ком. I. 48. *Чудно якось діється між нами.* Шевч. *Засмійся, аби чудно.* Ном. № 12671. Ум. Чудненько.

Чуднота, ти, ж. Диво. Не єст великой чудноти. Не велико диво. Вх. Уг. 276.

Чудородія, дії, ж. = **Чудасія.** Константиногр. у.

Чудородний, а, о = **Чудернастий.** Чудородна людина. Константиногр. у.

Чудній, няї, м. Чудакъ. Черниг. г.

Чудо, да, с. Чудо, диво. *Хто в світі не бував, той чуда й дива не видав.* Ном. № 386. *І чудами її (Божої Матери) знов Лавра збагатилась.* К. МВ II. 124. *Се було на все село чудо, як він залицявся до моєї матусі.* Г. Барв. 422 *Михайлове чудо.* Чудо арх. Михаила (6 сентября). ХС. I. 78.

Чудовий, а, о. Чудный. Чудове лице. Левиц. I. 77.

Чудовисько, ка, с. Уродъ, чудовище. *Аж то мое чудовисько вищерило зуби.* Грин. III. 679.

Чудовний, а, о. 1) Чудотворный. Чудовна икона. Черк. у., Лебед. у. *Заступить нас чудовна Божя мати (икона).* К. МВ. II. 124. *Чудовний образ Пресвятої.* Шевч. 366. 2) Чудный. *Вхопила його за серце тая чудовная краса.* К. (ЗОЮР. II. 203).

Чудовно, нар. Чудесно. *О, Мати Божя, що на Ченстоховій своїм вінцем небесним засвітила! Зроби чудовно, щоб ворожа сила ту вовчу яму трупом заатила.* К. ЦН. 208.

Чудбо́во, нар. Чудно. Гляньмо ж з міста вниз на Рось і на Заросся. Як же там хороше, як чудово! Левиц. I. 93.

Чудотво́р, ра, м. = **Чудотворе́ць**. (Казка) про Оха—чудотвора. Чуб. II. 372.

Чудотво́рець, рця, м. Чудотворе́ць. Мил. М. 90. Знають усі чудотворці, які вони богомольці. Ном. № 13709.

Чудотво́рний, а, е = **Чудовний 1**. Ой Спасе наш Межигорський, чудотворний Спасе. Шевч. 256.

Чудотво́рник, ка, м. Книга, въ которой рассказаны чудеса святыхъ. Брат узав чудотворник у руки та читав коло стола на голос, бо неня дуже любили слухати, як він читає. Федьк. Пов. 15.

Чудува́ти, дую, еш, гл. Удивляться. Ціле місто чудує з нас. Левиц. I. 287. Привозе він його (змія) у своє царство,— всі на його чудують. Мнж. 34. Ото чудуватимуть, як виглядять, що на спині в собаки різка прив'язана. Черк. у.

Чудува́тися, дуюся, ешся, гл. = **Чудувати**. Чудуються, дивуються жиди бородаті. Рудан. I. 37. Пани ся чудували, скільки має грошей. Гол. I. 162. Стали чудуватися з неї не помалу. МВ. (О. 1862. I. 99).

Чужа́нина, ни, об. Чужакъ, не родственикъ. АД. I. 332. У тій часті (кораблів) підіпає два брати рідненьких, як голубоньки сивенькі. Помеждо ними третій чужа чужанина. АД. I. 197. Сусідо, сусідо, молода челядино, та чужая чужанино, прийми мене до смерти жити. КС. 1884. I. 32.

Чужа́ниця, ці, об. Употребляється по більшій часті съ епитетомъ чужа. Чужой чело́вѣкъ, чужіє люди. Чужа чужаниця під такий час поможє, а то рідні. Лебед. у. Не добре чужому чужаниці на чужині помірати. АД. I. 191. Треба мені до свого роду чутку-звістку передати, бо тут чужа чужаниця. Харьк. г.

Чужа́тися, жаюся, ешся, гл. Чужда́ться. Свогого доправляйся, роду не чужайся. Ном. № 9333.

Чуже́нця, ці, ж. = **Чужаниця**. Не дивись на сльози мовчки: я ж бо з предків чужениця. К. Псал. 96.

Чужі́й, а, б. Чужой. Зайшов аж у чужу землю. Рудч. Ск. I. 85. Чужої дитини не май за свою. Ном. № 1196. Чужа́ сторона. Чужбина. На чужій стороні кланяйся й вороні. Посл. Виряжала мати

дочку в чужу стороночку. Макс. Ум. Чуже́нький, чуже́сенький.

Чужі́на, ни, ж. 1) Чужбина. Ном. № 9418. Ой піду я з туги на чужину. Нп. 2) Чужіє люди, чужой чело́вѣкъ. Привикай, привикай, серденьтко моє, поміж чужиною. Нп. Чужа чужина не пожа́ліє. Мил. 179. Кланяйся, дитя моє, чужій чужині. Грин. Ш. 411. В мене невіжна чужа чужина. Чуб. V. 699. Ум. Чужі́нка, чужі́нонька, чужі́ночка. Ном. № 334. Чужа чужинонька—не рідна родинонька. Мил. 197.

Чужі́нець, нця, м. Чужестра́нець.

Чужі́нка, ки, ж. 1) Ум. отъ чужина. 2) Чужое. На чужинку ласі. Рудч. Ск. II. 164.

Чужі́нонька, чужі́ночка, ки, ж. Ум. отъ чужина.

Чужі́ня, ні, об. Чужакъ, иностране́ць. Я—чужиня, в мене тут роду нема. Ека́териносл. у.

Чужі́сінький, а, е. Совершенно чужой. Поводилася.... як з чужим-чужісіньким чоловіком. МВ. II. 172. Серед своєї сем'ї він сидів мов чужісінький чоловік. Левиц. I. 279.

Чужова́рник, ка, м. Раст. *Phlomis tuberosa* L. ЗЮЗО. I. 131.

Чужові́рний, а, е. Инові́рний. Наша аристократія... сталась би чужові́рною. К. XII. 121.

Чужові́рство, ва, с. Инові́ріє. Не впо́добав демократ русин свого давнього панства—кого за чужоземний звичай, кого за чужові́рство. Г. Барв. 426.

Чужозе́мець, мця, м. Инозе́мець, иностране́ць. Рудч. Ск. I. 207. Як малолітє було, то прийшов чужозе́мець татарин. АД. I. 50.

Чужозе́мний, а, е. Иноземный. Драг. 97. Г. Барв. 489. І розм'ягчив серця народам чужоземним. К. Псал. 247.

Чужозе́мський, а, е. Я послав їй... чужозе́мських квіток. Левиц. I. 489.

Чужозе́мщина, ни, ж. 1) Чужія, иностранныя землі. Поїхав у чужоземщину. ЕЗ. V. 8. 2) Иностране́ць, все иностранное. Мова московського панства, поманзаного чужоземщиною. К. XII. 121.

Чужоло́жити, жу, жиш, гл. Прелюбо́дїйствовать. Угор.

Чужоло́жство, ва, с. Прелюбо́дїявіє. Чужоло́жству даймо спокій, корчми попустімо! Гол. II. 463.

Чужомовний, я, в. Иноязычный. *Чужомовні книжки.* К. ХП. 123. *Страшений расплодився на Вкраїні тиск чужомовного нам ворожого панства.* К. ХП. 137. *Чужомовня Європа.* К. ХП. 129.

Чужосілець, льця, м. Чоловік із чужого села. *Не ви сінечки робили, робили сінечки чужосільці.* МУЕ. III. 120.

Чужосільський, а, о. Приналежачий другому селу, із другого села. *Чужосільські левади.* МВ. II. 100.

Чужосторон, на, м.=Чужосторонець. *Летів ворон чужосторон.* ЕЗ. V. 37.

Чужосторонець, нця, м. Чужестранець. *Ви, бояре чужосторонці.* Мил. Св. 48.

Чужосторонній, я, в. Чужестранний. *Роспитують чужосторонніх людей.* МУЕ. I. 114. (Полт.).

Чуйко, ка, м. Ім'я сказочної собаки. Чуб. II. 143. *Дві собаки: чуйко і бачко.* Чуб. II. 154.

Чуйний, а, б. 1) Чуткий. К. МВ. XI. 155. *Чуйними ушками в садочку надслухає.* Гол. IV. 357. *Татарина чуйним він чує ухом.* К. ПС. 116. *Велико чуйна до краси і сили рідного...* слова. К. ХП. 16. 2) Бдительный. *Будь чуйний.* Одрігте св. Іоанна Богосл. III. 2. 3) Сознательный, въ сознании. *Мелачя зовсім чуйна була: хоч очі од спання помаліли, та дивилися...* жваво. МВ. II. 202. Ум. *Чуйненький.* *Старесенька, малесенька, ледви од землі видно, а ще чуйненька, говірка.* МВ. I.

Чуйність, ности, ж. 1) Чуткість. 2) Бдительность.

Чуйно, нар. 1) Чутко. *Чуйно наслухають.* Млак. 85. *Я серцем чуйно ті печалі чую.* К. Дз. 200. 2) Бдительно.

Чук, чукі, меж. отъ гл. *чукати*, употребл. при подбрасыванні дѣтей. Грин. III. 553. *Ой чук поберемся та будем панувати, ти будеш свині пасти, а я загаяти.* Ном. № 12527. *Чуки-чуки до мачухи.* Макс.

Чукан, на, м. Кирка съ клювомъ. Вх. Зя. 81.

Чукати, каю, еш, гл. Забавлять дитя, подбрасывая на рукѣ. *Давай дитину підіймать і чукать.* Мил. М. 37.

Чукікати, каю, еш, гл.=Чукати. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Чукурлій, лія, м.=Черпіт. Вх. Зя. 81.

Чулий, а, в. Чувствительный, нѣжный. Вх. Лем. 483. Г. Барв. 372. *З такою чу-*

лою, як у нього душою. К. ХП. 20. *Дізналася своїм серцем чулим.* Мир. Пов. II. 87. *Так мовив чулий Евріал.* Котл. Ев. V. 46.

Чулінда, дя, ж. ? За добрим чоловіком і чулінда жінка. Ном. № 9106.

Чулість, лости, ж. Чувствительность, нѣжность.

Чулко, ка, с. Головной уборъ засва-танной дѣвушки: картонный обручъ, обвитый лентами, сзади также висить пучекъ лентъ. Вх. Зя. 81.

Чуло, нар. Чувствительно, нѣжно. *Сестро моя милая,—чуло промовив він.* Стор. М. Пр. 22.

Чума, мі, ж. Чума. *А щоб на вас чума напала, матері вашій чорт!* Ном. № 3731. Ув. Чумище. Чуб. I. 128.

Чума́к, ка, м. Чума́къ. Рудч. Ск. II. 171. *Віз ламається—чума́к ума набірається; а як віл пристає, то й ума не стає.* Рудч. Чп. 256. Ум. Чумаченько. Мет. 21.

Чума́ків, ко́ва, во. Чума́ковъ, принадлежачий чума́ку. *Чума́кова жінка—молода удова.* Чуб. V. 1032.

Чума́кува́ти, в́ю, еш, гл. Заниматься чумачествомъ. МВ. II. 75. Рудч. Чп. 149. *Куплю собі сірі воли, чума́куватъ буду.* Нп.

Чума́ніти, нію, еш, гл. 1) =Чма́ніти. *Вин'є без міри, та й після чуманіє.* Харьк. г. *Чуманіє в голові.* Лохв. у. 2) Сидѣть какъ одурѣлый, засиживаться. *Сидимо—чуманіємо.* Лохв. у. *Чого він чуманіє?*—т. е. чего онъ медлитъ уходить. Борз. у.

Чума́рка, ки, ж.=Чемерка. *Натру...* *положу суконної чумарки.* Ком. II. 58. Ум. Чума́рочна. *Ходив же я в чумарочці, тепер в сірячині.* Грин. III. 200.

Чумарчі́на, ни, ж.=Чумарка. Мил. 105.

Чума́цтво, ва, с. 1) Чумачество. Рудч. Чп. 220. *Ходив чоловік у чума́цтво.* Мнж. 95. *Ой хортунно небого, послужи мені немного: служила в чума́цтві, служила в бурлацтві, послужи ще й у хазяйстві.* Чуб. V. 524. 2) Соб. Чумаки. *От вам, панове чума́ство, на могорич.* О. 1861. X. 23.

Чума́цький, а, в. 1) Чума́ккій, принадлежачий, относящийся къ чума́ку. *Ой ти, жоно чума́цькая, чом не робиш, тільки журишся?* Чуб. V. 683. *Пара волів чума́цьких.* Рудч. Чп. 101. 2) Чума́ць-

на дороба, чумацький шлях. Млечный путь. Ком. I. 49.

Чумаченько, ка, м. Ум. отъ чумак.

Чумачина, ни, м. 1) = **Чумак**. Гарний хлопець чумачина. Рудч. Чп. 231. 2) ж. соб. Чумаки. Ой чому ти, моя мати, рано не збудила, ой як тая чумачина з села виходила?—Тим я тебе, моя дочко, рано не збудила,—попереду твоїй миленький,—щоб ти не тужила. Чуб. V. 1029.

Чумачиха, хи, ж. Жена чумака. Молодая чумачиха за чумаком б'ється. Нп.

Чумачія, чії, ж. = **Чумачина** 2. Избудила мене мати в обідню годину, як спустилась чумачія з гори та в долину. Рудч. Чп. 190.

Чумачка, ки, ж. 1) Промыселъ чумачества. Рудч. Чп. 256. 2) Жена чумака. Ходить чумак по дорогах, а чумачка сидить дома. Чуб. V. 496.

Чумачня, ні, ж. соб. Чумаки. О. 1862. VІІ. Деяка подробности, 35.

Чуменя, няти, с. Въ заговорѣ отъ холеры такъ называется какъ бы дитя чумы: До нашого дому не приступлі ні чума, ні чуменіта.... ні відьми з відьменіти, ні упирі з упиреніти.... ЕЗ. V 51

Чуміще, щі, ж. Ув. отъ чума.

Чумів, мова, м. Пачка табаку (въ листахъ). Вх. Зн. 81.

Чу́ні, нів, мн. Валенки. Сумск. у.

Чу́нок, нка, м. Землеройка, *Sorex*. Вх. Лем. 483.

Чунту́к, ка́, м. 1) Овчина съ курдюч-ной овцы. Вас. 154. 2) Сафьянная кожа съ курдючныхъ овецъ. Вас. 158.

Чупарний, а, ө. Опрятный, красиво одѣтый, красиво убранный. См. Чепурный.

Чупарно, нар. Опрятно, красиво (объ одеждѣ, убранствѣ комнаты и пр.). На короваї шитий гарно рушник ізгорнутий лежав; я взяв його собі чупарно через плече й перев'язав. Алв. 35.

Чупер, пра, м. Хохоль. Гол. I. 204. Чупер носив собі коротенький. Федьк. Пов. 38. Жінку за чупер та й до землі, та й добре набив. Гн. II. 180.

Чупера́дло, ла, с. Чучело? Дивися, яке чуперадло стоїть (кам'яна баба). Но-тайскъ. Слов. Д. Эварн.

Чупка́р, ра, м. Дубоносъ, *Coecothraustes vulgaris*. Вх. Лем. 483.

Чупрі́на, ни, ж. Волоса на головѣ человека; длинные волоса спереди или на макушкѣ головы. Гол. Од. 48. Чуб. VІІ.

412. *Ото драпонує, тільки чуприна майорить.* Ном. № 4419. *Сивий ус, ста-ру чупринку вітер розвіває.* Шевч. Ум Чупринка, чупрінонька, чупріночка Чуб. V. 988.

Чупринді́рь, ра́, м. Носятій хохоль, длинные волосы. К. ЧР. 87. *Молодці низовці чуприндири* К. МБ 275 *Троянці наші чуприндири на землю скіць,—як там були.* Котл. Ев. IV. 19.

Чупрі́нка, чупрінонька, чупріночка, кн, ж. Ум. отъ чуприна

Чупрі́й, рія́, м = **Чубрі́й** 2. КС 1898. VІІ. 47.

Чупр́овий, а, ө. Чупрові свѣшки Въ свад. обрядѣ: женщины со стороны же-ниха. Kolb. I. 237.

Чупру́н, на́, м. 1) Простолудия. *Безокая фортуна зробила паном із чупру на.* Котл. Ев. VI. 17. 2)—зілля. Родъ рас-тєнія. КС. 1893. VІІ. 75.

Чупря́вий, а, ө. Хохлатый. *Коло мене хлопці жваві молоді і чупряві.* Стор. М. Пр. 159.

Чу́ра, ри, м. = **Джура** 1. *То козак йому промовляє: „Чуро мій, чуро, вірний слу-го!“* АД I. 248. *Ой як крикнув козак Нечай на чуру малого: „Сидлай, чуро, коня мого, а собі другого“.* Нп.

Чурі́ти, рю, рш, гл. = **Дзюрити** Чу-ріло на остроуб. Шух. I. 91

Чу́ркало, ла, с. = **Джерело**. Шух I. 111. 76.

Чу́ркати, каю, еш и чуркотіти, кочу́, тіш, гл. Бить струей литься струей Желех. Вх. Лем. 483.

Чурко́м, нар. = **Дзюрком**. *Ненька... лиш заплакали гіренько та утирають собі кров, що так і пішла з них чурком.* Федьк. Пов. 42

Чуро́к, ре́а, м. Маленькій водопадъ; мѣсто, гдѣ б'ється струей вода. Вх. Лем 483.

Чурува́ння, ня, с. Пребываніе чурою. К. ПС. 90.

Чурува́ти, рую, еш, гл. Быть чурою *Ти всюди був мені слугою вірним,—як братиє серце, чурою прихильним,—тепер не рудеш більше чурувати, а з нами брат за брата пробувати.* К. Бай. 29.

Чу́страти, раю, еш, гл. = **Чухрати**. *А вже твою березоньку вирубали люде.—Ой хоч її вирубали, аби не чустряли.* Чуб. V. 111.

Чу́стрий, а, ө Бодрый, крѣпкій (о че-

довѣкѣ). Баба стара, але чустра. Рк. Левиц.

Чу́стри, **рю**, **риш**, **гл.** 1) Бить, сѣчь. *Добре чустри́ть нас дяк і в нашій школі.* Левиц. I. 242. 2) О дождѣ: лить. *Пишов чустрити дощ як з відра.* О. 1861. IX. 179.

Чу́стря, **рі**, **ж.** ? *Біга, як Синякова чустря.* *Ном.* № 6674.

Чу́ти, **чу́ю**, **еш**, **гл.** 1) Слышать. *Чуєш, що дзвонять, та не знаєш, в якій церкві.* *Ном.* Я не чула, що ви казали. Харьк. *Чуй! чуй! Слушай! слухай!* Вх. Лем. 483. 2) Чуять. *Де мед чув, там ноче.* Макс. (1849), 99. *Не будем ми, серце, в парі, душа моя чує.* Грин. III. 227. 3) Чувствовать. *На землі горе, бо на їй, широкій містечка нема тому, хто все знає, тому, хто все чує.* Шевч. 9. 4) Какъ нарѣчіе: слышно. *Клект орлячий з під хмари чути.* *Ном.* № 999.

Чу́тис, **чу́юся**, **ешся**, **гл.** 1) Быть слышаннымъ, слышаться. *Знали б люде, — чулись би непороки на їх, а то усі шанують.* МВ. II. 111. *Чулися молоді жарти.* МВ. (О. 1862. I. 101). 2) Чувствовать себя. *Ой коні, коні, ведмеді, чи чуєтеся на силу, чи довезете княгиню?* Свад. п. *А що, Устино, чи ти чуєшся, що ти вже вільна душа?* МВ. (О. 1862. III. 72). *Чуюся на душі й на тілі, що й я живу.* МВ. (О. 1862. III. 76).

Чу́тіти, (**тію**, **еш?**), **гл.** = **Густити**. Фр. (Желех.):

Чу́тка, **ки**, **ж.** 1) Слухъ, вѣсть. *Хороша чутка далеко чутна, а погана ще дальше.* *Ном.* № 4452. *Ані виду не видати, ані чутки не чувати.* *Ном.* № 1940. 2) Шишка ели. Вх. Уг. 276. 3) = **Шулка**. Вх. Уг. 276.

Чуткі́й, **а**, **б**. **Чуткій**. *Чуткий, як утка.* *Ном.* № 8554. *Чутке ж і в тебе вухо!* К. ЦН. 169.

Чу́тко, **нар.** = **Чутно**. *Чутко козаченька через три городи, що ходиш до дівчини.* Чуб. V. 198. *Справили таке весілля, що було чутко на всі царства.* Чуб. II. 137.

Чутко́м, **нар.** **Слыхомъ**. *А ні видком не видати, а ні чутком не чувати.* Фр. Пр. 168.

Чутні́й, **а**, **б**. 1) Слышный. *Хороша чутка далеко чутна, а погана ще дальше.* *Ном.* № 4452. 2) Чуткій. *Чутний я на ніс.* Черк. у.

Чутні́сько, **нар.** Совершенно слышно, явственно слышно. Фр. (Желех.).

Чутнб, **нар.** Слышно. Мир. ХРВ. 7. *Не чутно ні однісінького півня.* Г. Барв. 464. *Чутно йому, що пані плаче за стіною.* МВ. (О. 1862. III. 55). *Вже скільки годів пройшло, а його все не чутно, того Якима.* Рудч. Ск. *Чутно з покоїв, як там сміються.* МВ. II. 43.

Чуття́, **тя**, **с**. Чувство. Вх. Лем. 483. *Тільки чуття шаноби людських звичаїв вдержало його на місці.* Левиц. I. 235.

Чуть, **нар.** Чуть, едва. *Іде, чуть не плаче.* Шевч. 165. *Чуть живу пустив.* Рудч. Ск. I. 178.

Чуха́, **хи**, **ж.** ? *Тільки чуху пробив до вокзалу ти назад, а вони давно вже приїхали.* Хороль. Слов. Д. Эварн.

Чухані́ці, **ніць**, **ж.** *мн.* = **Чухання**. Встрѣчено только въ слѣд. прибауткѣ, употребляемой въ игрѣ нямкало, когда одинъ изъ играющихъ подражаетъ почесыванію: *Чухи, чухи, чуханиці, добрі з маком паляниці.* Ив. 20.

Чухання́, **ня**, **с**. Чесаніе, почесываніе зудящаго мѣста (но не гребешкомъ).

Чухати́, **хаю**, **еш**, **гл.** Чесать (зудящее мѣсто, но не гребешкомъ). *Де у кого не свербитъ, там ся не чухає.* *Ном.* № 9756.

Чухатис, **хаюся**, **ешся**, **гл.** Чесаться, чесать себя (если зудитъ, но не гребешкомъ). *Скот і свині чухались об стіну.* Левиц. Пов. 177.

Чуха́чка, **ки**, **ж.** = **Короста**, Scabies. Грин. II. 318.

Чухи́, **меж.**, выражающее почесываніе, чесаніе зудящаго мѣста. Ив. 20.

Чухма́рити, **рю**, **риш**, **гл.** = **Чухати**. **Чухма́ритися**, **рюся**, **ришся**, **гл.** = **Чухатися**. Зміев. у.

Чухна́, **ні**, **ж.** = **Чухачка**. Гадяц. у. Слов. Д. Эварн.

Чухну́ти, **ну**, **неш**, **гл.** **Попастъ**. Вх. Зн. 81.

Чухну́тис, **ну́ся**, **нешся**, **гл.** **Одн. в.** отъ чухатися. 1) Чеснуть одинъ разъ зудящее мѣсто; — об віщо. *Тернуться тѣломъ обо что, чтобы почесаться.* *Яка товаряка йде, то й чухнеться об тин.* Харьк. 2) Проходя мимо, коснуться, скользнуть по чемъ, напр. объ берегъ *пліт чухнеться.* Вас. 173.

Чухра́й, **рай**, **м.** Кличка борзыхъ собакъ. *Чухрай угонку дав.* Котл. Ев. IV. 10.

Чухра́, **ри**, **ж.** **Вѣтви**, срубленные ст

дерева. Там чухра з хворосту лежала. Новомоск. у.

Чухра́н, на́, м. Машина на суконной фабриці, которой расчесывают шерсть, состоит из валиков съ крючками. Рк. Левиц.

Чухра́ння, ня, с. 1) Обрубываніе вѣтвей съ дерева, обрѣзываніе листьевъ съ вѣтвей (см. чухрати 1). 2) Вѣтви, срубленныя съ дерева. Ніякого дерева я в лісі не рубав, тільки взяв чухрання та й віз. Новомоск. у. См. Чухра.

Чухра́ти, ра́ю, вш, гл. 1) Обрубывать вѣтви, сучья на деревѣ; обрывать однимъ движеніемъ руки рядъ листьевъ на вѣтви. Вас. 147. *Поставив мене чухратъ гілля.* Новомоск. у. 2) Разбирать овечью шерсть, очищая отъ сору. Вас. 152, 202. *Ой коли б ти хазяїн, та овечки собі мав, то б я дома сиділа, вовничку чухрала.* Чуб. V. 684. 3) Бить, колотить. *Луніть Рябка! — сказав, — чухрайте! Ось батіг!* Г. Арт. (О 1861. III. 82). *Хомиха кожен день свого Хому чухрала.* Боров. 60. 4) Бѣжать. Маркев. 34. *А ну ноги на плечі та й чухрай.* Ном. № 4408. *Видно й хати, та далеко чухрати.* Ном. № 11423. *От ми базікаєм, а час, мов віл з гори чухра, його не налигаєш.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 112). 5) Объ огнѣ пожара: быстро подвигаться, охватывая. *Вихопився огонь*

із кватирочки та й пішов чухрати все кругом. Г. Барв. 472.

Чухрі́й, рі́я, м. Вшивецъ. Вх. Зя. 81.

Чучвері́ти, рію, вш, гл. Корявѣть, хирѣть. О. 1861. II. 8. *Діти вже й чимали, уже б треба що й посправляти, або до школи поодавати. Чужі дітки як бджоли гудуть, біжать із книжечками, а наші чучверіють.* Г. Барв. 283.

Чучу́га, ги, ж. = Чечуга 1. Вх. Пч. II. 18.

Чха́ти, чха́ю, вш, гл. 1) Чихать. *Куряще к небу донеслось, Боги в Олимпі стали чхати.* Котл. Ев. V. 34. 2) Съ трудомъ итти, ѣхать, тащиться. *Чхали, чхали, та на степу й ночували.* Ном. № 1828. 3) Чхать мені на йбго! Плевать мнѣ на него.

Чха́тися, еться, гл. безл. Чихаться. *Перець м'яла, так тепер у носі крутить та чхається.* Київ. у. „Чхається!“ — *Дорогу чуєш.* Ном. № 11357. *Дорбга чхається.* Предстоитъ отправляться въ путь Рудч. Чп. 28.

Чхну́ти, чхну, чхнеш, гл. Одн. в. отъ чхати. Чихнуть. *Закашляя чхнув і стрепенувся* Котл. Ев.

Чхун, на́, м. Много чихающій.

Чякра, ри, ж. = Собака = Пес. *Canis familiaris.* Вх. Пч. I. 16. II. 5.

Ша, меж Тише! Молчать! Черк. у. *Їжте, гості, а ви, діти, ша!* Ном. № 11980.

Ша́бас, су, м. = **Шабаш.**

Шабатува́ти, т́ую, вш, гл. Рвать, разрывать. *І кинувся межи стадо, телицю вбиває (лев), пазурами шабатує, шкуру іздирає.* Рудан. I. 73.

Шабату́рка, ки, ж. Переплетъ. *Під нахвою „алеф—бет“ в новій шабатурці.* Рудан. I. 61.

Ша́баш, шу, м. Празднованіе субботняго дня у евреевъ. *Поспіша, як жид на шабаш.* Ном. № 11429.

Шабаші́вка, ки, ж. Предметъ, употребляемый евреями въ субботній день. *Горілка-шабашівка.*

Шабашко́вий, шабашо́вий, а, е. Относящійся, свойственный шабашу. *Шабашкова свічка.*

Шабашува́ти, ш́ую, вш, гл. Праздновать субботній день (у евреевъ) *Жиди шабашували.* АД. II. 27

Шабёленька, шабёлечка, ки, ж. Ум. отъ шабля.

Ша́белька, ки, ж. Ум. отъ шабля.

Шабёльни́й, а, е. Сабельный.

Шабельта́с, са, м. Ремень, на которомъ носятъ саблю, портупей. *Розв'язує царямъ їх шабельтаси.* К. Іов. 27.

Шабльбваний, , е. Имѣющій право носить саблю, вооруженный саблей. *Ходили тоді в кармазинахъ тільки люде значні та шабльовані.* К. ЧР. 64.

Шаблю́ка, ки, ж. Ув. отъ шабля. Мет. 238. *Коли б, Боже, воювати, щобъ шаблюки не виймати.* Ном.

Ша́бля, лі, ж. 1) Сабля. *Блиснем шаблями, як сонце в хмарі.* Чуб. III. 277. *Береженого і Бог береже, а козака шабля стереже.* Ном. 2) = **Міч 2.** МУЕ. III. 964. Ум. **Ша́бельна, шабёленька, шабёлечка.** КС.

1882. X. 40. *Серед війська стоячи і шабельку держучи.* Макс. *Із під бока шабеленьку витягає.* Мет. 182.

Шабува́ти, б́ую, вш, гл. У гребенщико́въ: съ обыкновенной столярной пилы состругивать напильникомъ бока, чтобы полотно стало очень тонкимъ и пригоднымъ для работы. Вас. 169.

Ша́вкати, каю, вш, гл. Ъсть, издавая обычные при ѣденіи звуки. *Ти собаку в хату впустила, чи що? Хто се тут шавкає?* Драг. 166.

Шавкѹ́н, на, м. Мускусная утка. Херс. *Ничипоре! дивись лишень—що там ніби мріє? Чи то шавкун, чи то баклан далеко чорніє.* Морд. К. 32.

Шавлі́я, лії, ж. Раст. Шалфей, *Salvia officinalis.* Ном. № 14137. *Посію я шавлію рано у неділю.* Черк. у. Ум. **Шавлѣчка.**

Шаг, га́, м. Грошъ, $\frac{1}{2}$ копейки. *Ні шага грошей.* Рудч. Ск. II. 27. *Був шаг, та в кешені розтерся.* Ном. Ум. **Шажо́к.** Грин. III. 244. *Оттак наші сіромахи жидів обманюють: виніс сім мішків із погребя, та шажка й лун!* Ном. № 10595.

Шага́ти, га́ю, вш, гл. Пышаты, вспыхивать, вырываться (о пламени). *З печі полум'я так і шагає.* Черниг. у.

Шагну́ти, гну́, нѣш, гл. Одн. в: отъ шага́ти. *А з печі як попре, як шагне.* Канев. у.

Шагові́й, а́, ё. Грошевый. *Була б шаговихъ бубликівъ узяла, то й стало б усіхъ обділити.*

Шаделі́на, ни, ж. = **Ошада.** Вх. Лем. 450.

Ша́дий, а, е. Сѣдой. Вх. Зн. 81.

Ша́дровий, а, е. Съ трещинами. Угор.

Шаду́ля, лі, ж. Названіе коровы свѣтлосѣрой масти. Вх. Лем. 484.

Ша́вчка, ки, ж. Ум. отъ ша́йна.

Шажок, жкѣ, м. Ум. отъ шаг.

Шайба, би, ж. Плоское кольцо, надѣваемое на оси между внутреннимъ концемъ колеса и серединой оси, чтобы колесо не терло ось. Лохв. у. Ум. **Шайбочка.** *Щоб колесо не скреготіло, так як у плузі і щоб вісі не виїдало, то треба у вісі таку залізну шайбочку задовбати.* Канев. у.

Шайварок, рку, м. = **Шарварок.** Подольск. г.

Шайда, ди, ж. Часть ткацкаго станка. Вас. 165. См. Верстат. Подольск. г.

Шайка, ви, ж. = **Шалька.** Зробив ваги, повішав на брамі, кладе на їдну шайку мамин чепець, а на другу жменю клоча. Драг. 99. Ум. **Шасчка.**

Шайність, ности, ж. Честь, почтеніе. *Як він робив, така йому й шайність.* НВолын. у. *Людам чини шайность, а коло себе май охайность.* Ном. № 11249.

Шайну́ти, ну́, неш, гл. Дунуть. *Як шайнули буйні вітри.* Гол. III. 107.

Шайтан, на, м. Чортъ. *Як Турн злий з челяддю своєю на нас налазить мов шайтан.* Котл. Ев. V. 44.

Шайтур, ра, м. Полѣвныя дрова. Вх. Зв. 81.

Шакша, пі, ж. Селезенка у овцы. О. 1862. V. Кух. 39.

Шал, лу, м. Бѣшенство. Желех.

Шалаба́стер, стру, м. Алебастръ. Фр. Пр. 8.

Шала́ва, ви, об. Разиня, медлительный человекъ. Черном.

Шала́вистий, а, о. Медлительный. Черном.

Шаламатня́, ві, ж. Шумъ, суета. Мнж. 194.

Шаламо́к, жкѣ, м. Еломокъ, еврейская ермолка. *Чотирі жиди під одним шаламком.* ЕЗ. V. 223.

Шала́нда, ди, ж. Родъ рѣчного судна: плоскодонная лодка, иногда носъ и корма не острые, а прямые, четырехугольные. Браун. 19.

Шалапу́т, та, м. 1) Сумасбродъ, безтолковый, легкомысленный человекъ. 2) Сектантъ одной изъ раціоналистическихъ сектъ.

Шалапу́тнява, ви, ж. Плутни, надувательство.

Шалапу́тство, ва, с. 1) Легкомысленность, сумасбродство. 2) Раціоналистическая секта, отрицающая церковную ієрархію и обряды.

Шала́та, ти, ж. = **Салата.** Ум. **Шала́-**

точка. *Посіяла шалаточку, на шалаті дрібне зерно.* Гол.

Шалѣ́тися, ляюся, ешся, гл. Слоняться Черном. *Шалавсь увесь день по городу.* Лохв. у. **Шалає́шся!** кричать на лошадь, когда она неровно идетъ, туда и сюда сворачивая. Лохв. у.

Шала́хва, ви, ж. Родъ дѣтской игры. КС. 1887. VI. 476.

Шала́ш, ша́, м. = **Хата.** Шух. I. 88.

Шалдува́ти, дую, еш, гл. Дурачить, хитрить. *Він двір, кажуть, продає?—Ні, це він тільки шалдує.* Борз. у.

Шале́вий, а, о. Сдѣланный изъ шали. Черк. у. *Я оддав би шалевий свій пояс.* К. ЧР. 114. *Шалевим поясом підперезаний.* Стор. М. Пр. 76.

Шале́нець, нця, м. Безумецъ.

Шале́ний, а, о. Безумный, сумасшедшій, шальной, бѣшенный. *Бігала як би шалена.* Котл. Ев. I. 34. *Шалена муха вкусила за ухо.* Ном. № 3381. *П'яний чоловік рівняється до шаленого пса.* Гн. I. 86.

Шалені́стий, а, о. Шальной. Вх. Уг. 276.

Шале́нство, ва, с. Безуміе.

Шаленя́к, ка, м. = **Шаленець.** Вх. Уг. 276.

Шаливі́ра, ри, м. = **Шальві́ра.** *Ой ви, козаки, ви, шаливіри, де сьте ви мого братенька діли?* Гол. I. 25.

Шалига́н, на, м. Плутиска, мошенникъ. Борз. у.

Шалина́, ні, ж. Густая заросль въ лѣсу. *Хлопці... побігли десь у шалину, в ліс.* Грин. II. 183. *Повів його у лісі не стежками, а шалиною.* Чигир. у. *У шалині отам вовки.* Черк. у.

Шали́вка, ки, ж. Шалѣвка. Черк. у.

Шали́ти, лію, еш, гл. Безумствовать, сумасбродствовать. *Сила без голови шаліє, а розум без сили мліє.* Ном. № 1055. *Волос сивіє, а голова шаліє.* Ном. № 8692.

Шало́н, на, м. Эшелонъ. Іятигор. окр.

Шалта́й, тая́, м. Сорванецъ. *Вночі якісь шалтаї йшли та й затаскали його.* Мнж. 111.

Шалу́пайка, ки, ж. = **Лушпина.** О. 1862. VIII. 49.

Шаль, лі, ж. 1) Шаль. *Купи собі, Машуню, шаль.* Шевч. 553. 2) Пустяки. *Як би не пісок, то б шаль довести дуба.* Лебед. у.

Шальві́р, ра, м. = **Шальві́ра.** *Козаче-*

шальверю, не губ мое серденько. Гол. I. 126.

Шальвіра, ри, м. Мошенникъ, плутъ. Отак шальвіра забрав гроші, а роботи, як бачите, нема нічого. Брацл. у.

Шальвія, вії, ж. = **Шавлія.** Ой, Ган- нусю, душенько, що шальвія подоптана?— Коні ся розбрикали, шальвію подоптали. Чуб. I. 64.

Шалька, ки, ж. 1) Чашка на вѣсахъ. Мн. шальки. Маленькіе вѣсы. I все на шальках розважали. Котл. Ен. VI. 86. 2) Мѣшокъ, въ которомъ дається овесь ло- шадямъ. Черном.

Шальовка, ки, ж. = **Шалівка.** Покла- ли шальовки соснові. Котл.

Шальово, нар. Вздоръ, пустяки. *Шальо- во! каже:—захоу, так мое буде зверху.* Лебед. у.

Шальон, на, м. Родъ одежды. *Привіз мені золоті дари, дорогі дари: тонкий рубок, дорогий шальон по саму землю.* Чуб. III. 404.

Шальтатися, таюся, єшся, гл. = **Шван- дяти.** Вх. Лем. 484.

Шалювати, люю, єш, гл. Обивать ша- левкою.

Шам, меж., виражающее быстрыя и легкія движенія съ сопровождающимъ ихъ шумомъ, напр. шаги, движенія серна у жницы и пр.

Шамати, маю, єш, гл. 1) Шуршать, шелестѣть. *Ой пливе човен да води по- вен, да й шамає листом.* Грин. III. 67. 2) Живѣй грестъ. *А ну бо шамай, ша- май, а то наче не їв.* Вас. 212.

Шамкати, каю, єш, гл. Ходить про- ворно.

Шамкій, а, б. Проворный, скорый. *Шамка, легка, станом струнка.* МВ. II 37. *Шамкий у роботі.* Черк. у.

Шамко, нар. Проворно, скоро, быстро. *Шуми ж, вітре буйнесенький, в хмарі й на землі, ганяй же ти шпарко-шамко човни по воді.* О. 1861. XI. 44. Ум. *Шам- кенько. Шамкенько жне.* Черк. у.

Шамнути, мну́, нѣш, гл. 1) Быстро побѣжать, шмыгнуть. (Заецъ) так попід ногами і шамнув. О. 1861. V. 69. 2) По- налечь на весла. Вас. 212. *Шамни ра- зом, друзі,—крикнув Карпо. І гребці шамнули, а байдак полетів неначе на крилах.* Левиц. Пов. 350. 3) Зашелестѣть, зашуршать, шелохнутися. *Ніхто не писне,*

не шамне. Кролев. у. *Ніщо не шамне.* Лохв. у.

Шамотатися, таюся, таєшся, гл. Шеве- диться, возиться, рваться. *Змієв у. Як його надушить, то мало не згинув. Що він ся шамотав, не міг з себе зсадити.* Драг. 48.

Шамотіти, чу́, тіш, гл. Шелестѣть. *Забрався в чужу солому та й шамо- тить.*

Шамотня, ні, ж. 1) Шелестъ, шорохъ. 2) Суєтня, возня.

Шамотнява, ви, ж. = **Шамотня.**

Шампінка, ки, ж. Сорть картофеля. МУЕ. I. 101.

Шамріти, рю́, ріш, гл. Шелестѣть, шуршать. *Шамрять та й шамрять там у куточку, аж то жуки.* Харьк. у. *А він рукою туди-сюди шамрить, шука чо- гось.* Новомоск. у. *Дощик шамрить—о ти- хомъ дождѣ.* Змієв. у.

Шамротіти, рочу́, тіш, гл. = **Шамріти.** Прилук. у.

Шамрѣти, рѣю, єш, гл. 1) = **Шамрити.** Харьк. у. 2) Сумління шамряє. Совѣсь не чиста. *Радіють всі; хіба той мовчав, в кого сумління шамряло, бо трясся, що й йому може доведеться.* Св. Л. 297

Шамтіти, мчу́, тіш, гл. = **Шамотіти.** *Черезики або постільці більш свинячі на- верх шерстю, щоб не шамтіло в траві.* О. 1862. II. 65.

Шамусі́ння, ня, ж. = **Душпіння.** Рк. Левиц.

Шамша́, ші́, об. Шамкающій, шамка- ющая.

Шамші́ти, шу́, шійш, гл. Шуршать. *Спідниця аж шамшить.* Кролев. у. *На їй усе аж шамшить.*

Шана, ви, ж. Почтеніє, уваженіє, честь. *Життя панське, та шана собача.* Грин. 235. *Ой я водила і визволяла, а мені молодій одна шана.* Нп. *Ти окрив його красою, шаною царською.* К. Псал. 47.

Шандарѣк, ка́, ж. = **Андарак.** *І шан- дарак свій скинула, так спотіла бідна.* Козел. у.

Шандарік, ка, ж. Іт. = **Одуд.** Шух. I. 23.

Шандра, ри, ж. 1) Раст.: а) *Phlomis tuberosa* L. ЗЮЗО. I. 178. *Кучерява шандра.* Лебед. у.; б) *Marrubium vulgare* L. ЗЮЗО. I. 128; в) *Marrubium album* L. Мил. М. 33; г) *Calamintha Clinopodium*

Benth. ЗЮЗО. I. 178. 2) *Путь, дорога. Як пообідаєте, паничу, то мерщій у шандру.* Харьк. у. 3) *Шандру терти.* Мятся, возиться. *Як почке шандру терти! поки повернеться, поки зробе!* Мирг. у. Слов Д. Эварн.

Шандриця, ці, ж. Часть крыла вѣтряной мельницы. Залюб.

Шанець, ндя, м. Окопъ. *По тім боці заporожчї покопали шанці.* Грин. III. 590. *Від Килиї до Ізмайлова покопали шанці.* Мет. 431. 2) *Під чий шанець.* Похожій на кого. *На мене урікають, що я ночував та й коні взяв. Може другий ночував під мій шанець, то і взяв коні, а не я.* Новомоск. у., Залюб.

Шанк, ка, м. Родъ посуды. *Мовить до винника, щоб була горилка: винник біжить, бере шанком, Андрій біжить, бере збанком* Гол II. 498.

Шаноба, би, ж. 1) Честь, почетъ, уваженіє, почтеніє Рудч. Ск. II. 204. *На що та й шаноба, як добрее слово.* Ном. № 12865. 2) *Була йому шаноба! Досталось ему.* Ном.

Шаноблівий, шановлівий, а, е. Почтительный. *Буде слухняна і шановлива.* Кост. Ч., 33.

Шановний, а, е. Уважаемый, почтенный. *Двері розчиняє як батькові шановному, як чоловікові кожному.* МВ II. 177.

Шанта, ти, ж. Раст.: а) *Nepeta Cataractica* L. ЗЮЗО. I. 129; б) *Marrubium vulgare* L. Вх. Пч. I. 11. См. Шандра.

Шантавий, а, е=Шанталавий. Вх Лем. 484.

Шанталавий, а, е Изорванный, въ лохмотьяхъ. Вх. Зн. 82.

Шанування, ня, с 1) Почтеніє, уваженіє 2) Угощеніє. *Почалися законні речі, а за ними веселе шанування.* Г. Барв. 329.

Шанувати, ную, еш, гл. 1) Читить, почитать, уважать, оказывать уваженіє. *Шануй батька та Бога—буде тобі всюди дорога.* Ном. № 9353. *Хто шанується,—і люде того шанувать будуть.* Ном. № 4429. 2) Беречь, сохранять. *Шакуй одежу в дворі, вона тебе в людях.* Ном. № 11128. 3) Принимать, чествовать, угощать. *Ти гостя повинен добре шанувати, а в тебе й борщ не гарячий.* О. 1862. I. 29. *Де будуть шанувать, там будемо ночувать.* Ном. *Шанує сусідські діти варениками.* Г. Барв. 350. *Наливають молодій квартиру горілки, ідуть молодого*

шанувать у другу хату. Грин. III. 426 4) *Шанувавши слухи ваші.* Извините за выраженіє, съ позволенія сказать. Ном. № 13040. *Та се не чоловік, а так, шанувавши слухи ваші, смердюче стерео.* Подобное же значеніє: *Шануючи Бога та й вас, яко грѣчних.* Фр. Пр. 88; *Шаную (кому) гонор.* Гн. I. 129.

Шануватися, нуюся, ешся, гл. Вести себя хорошо, уважать себя. *Хто шанується, і люде того шанувать будуть.* Ном. № 4429. *Чому не Маруся, аби шанувалась.* Посл.

Шанька, ки, ж. 1)=Шалька 2. Черниг. у. Черк. у. Черном. 2) Котомка для съѣстныхъ припасовъ, которую даютъ мальчикамъ-пастухамъ. (Сосн. у.) и мѣшокъ у рыболова. Мнж. 194.

Шапарка, ки, ж. Жена ключника, ключница, эконома.

Шапарувати, рую, еш, гл. Исполнять обязанности ключника, эконома.

Шапарь, ря, м. 1) Ключникъ, эконома 2)=Шапкарь. *Ой миряне! шевці, кравці, крамарі, шапарі! сходиться ради послухати, табаки понюхати.* Ном. № 6126

Шапіще, ща, с. Ув. отъ шапка. *Ой мій хрещатий барвіночку, не ростилайся по всім садочку,—тудою йтиме мій нелюбий, потопче тебе нощицею, а зорве ручицею, а заткне тебе за шапище.* Чуб. III. 166.

Шапівка, ки, ж. Шляпка у гриба. Вх. Лем. 484.

Шапка, ки, ж. 1) Шапка. Чуб. VII 413. *Чорт бери шапку, аби голова ціла.* Ном. № 7282. 2) Снопъ съ развороченымъ верхомъ, положенный сверхъ полукіпка. Лохв. у. Kolb. I. 63. Шух. I. 166. 3)—жидівська. Растеніє *Leontodon taraxacum*. Вх. Пч. I. 11. Ум. *Шапочка, шапонька.* *Ізняв шапоньку та й поклонився.* Чуб. III. 296

Шапкарь, ря, м. Шапочникъ, дѣлающий или продающий шапки. Желех.

Шапкати, пчу, чиш, гл. Объ утѣб. крякать. *Качка шапчит.* Вх. Уг. 276.

Шапкобрання, ня, с. Разборъ шапокъ. *Прийшов до церкви на шапкобрання.*

Шапковітий, а, е. Низкопоклонный. *Сказано лях: такий облесливий, шапковитий.* Подольск. у.

Шапкування, ня, с. Шапочный поклонъ, снятіє шапки для привѣтствія. Черк. у.

Шапкувати, кую, еш, гл. Снимать

шапку, стоять безъ шапки, низкопоклонничать. *Шапкує перед нею*. Мнж. 112. *Первий чоловік у громаді, котрому всі шапкували й поважали*. О. 1862. IV. 74. *По мові сій шапкую вас, вітаю та й до домівок з миром одпускаю*. К. Бай. 23.

Шаплик, кá, м. Перерѣзъ, невысокая широкая бочка безъ верхняго дна, чанъ. Драг. 1. Грин. III. 314. Вас. 145, 168.

Шаповáл, лá, м. 1) Шерстобой, войлочникъ. К. (О. 1861. II. 8). *Не шаповал душу вложив*. Ном. № 1587. 2) Шапочникъ, дѣлающій войлочные шапки.

Шаповáльня, нí, ж. Шерстобойня.

Шаповáльський, а, е. Принадлежащій, свойственный, относящійся къ шерстобиту. *Шаповальський цех*. Була на йому біла свита із шаповальського сукна. Котл. Ен II. 40.

Шапо́нька, ша́почка, ки, ж. Ум. отъ шапка.

Шапо́шки, шо́ж, ж. мн. = Шапошник 2. Чуб. IV. 41.

Шапошник, ка, м. 1) = Шапварь. Вас. 156. 2) Родъ дѣтской игры. Чуб. IV. 41.

Шапра́н, ну, м. Шафранъ, *Crocus sativus*. *Печеного поросяти, куриці з перцем та шапрану уживати*. АД. II. 33.

Шапрані́вка, ки, ж. Водка, настояная на шафранѣ.

Шапу́рїна, ни, ж. Шапченка. А на хлопцях плаття—мишок та ряднина, зверху шапурина. Мил. 51.

Шапу́рка, ки, ж. Плюска орѣха. Вх. Зв. 81.

Шапучка, ки, ж. Дѣтская игра, состоящая въ томъ, что мальчики попадаютъ палками въ подбрасываемую вверхъ шапку. КС. 1887. VI. 475.

Шапче́рїна, шапчу́рїна, ни, ж. = Шапурина. *Я насунув шапчерину, пійшов по за хату*. Гол. II. 201.

Шапчі́на, ни, ж. Шапка, плохая шапка. Желех.

Шапчо́рїна, шапчу́рїна, ни, ж. = Шапчерина. Мил. 51. *На парубочках платте все лиха да ряднина, а сірая да сірячина, а ізверху да шапчурина*. Чуб. III. 38.

Шап'я, п'ятв, с. Шапочка. *Біждеревочок—дівкам до кісочок, крутая м'ята—хлопцям за шап'ята*. Гол. II. 77.

Шар, ру, м. 1) Слоѣ. *Шар землі*. Мнж. 129. *Положили в діжку шар капусти, шар яблук; та знов шар капусти, шар*

яблук. Кіев. г. 2) Рядъ. Сосн. у. *Шаром стоять хати*. НВолын. у. *Шар полукипків на полі*. Ум. Шарбн. Желех.

Шарабу́рити, рю, рїш, гл. = Шурубу́рити. *Потайли гроші, а тепер тими грїшми й шарабурять*. Лебед. у.

Шаравáри, вáр, ж. мн. Шаровары. *Штани мої, шаравари, а ще й дома двос*. Ном. № 12521. Ум. Шаравáрки. Св. Л. 167.

Шара́ги, ра́г, ж. Стоячая вѣшалка. Гáйс. у. Таращ. у.

Шара́н, на́, м. 1) Мелкіе осколки льда на рѣкѣ. *Шаран на текучій воді хіба в закутку де стоїть*. 2) = Короп (небольшой), *Cyprinus*. Браун. 23. Вх. Пч. I. 16.

Шарапа́тка, ки, об. У гуцульскихъ крестьянъ: чужой въ городской одеждѣ. Шух. I. 33.

Шарафа́н, ну, м., шарафа́нка, ки, ж. Юбка изъ выбойки. Гол. Од. 58.

Шара́х! меж., выражающее быстрое движеніе метнушагося, бросившагося человека, животного. *Шарах згря до байрака*. К. Досв. 84. *Тоді люде шарах, так як ті овечки, та й збіглись до купи*. Г Барв. 210. *Півень: кукуріку! Мерці—шорак у ями!* Грин. I. 49.

Шара́хнути, хну, неш, гл. 1) Броситься, метнуться. *Кінь як шарахне у бк!* МВ. III. 47. *Народ так і шарахнув з монастиря*. ЗОЮР. I. 297. *Діти.... налагодилися шарахнути за двері*. Мир. ХРВ. 186. 2) Ударить, выстрѣлить. *Мій братік лучче стріляс: як шарахне в стадо гусей, так разом кількоро їх і вб'є*. О. 1861. XI. 73.

Шáрварок, рку, м. 1) Обязательная поголовная работа на поправкѣ дорогъ, мостовъ и пр. *На шарварок жене*. НВолын. у. *А нім шарварок відроблю, доти сердачок пропаде*. Гол. III 111. *Що божя весна, то вже тра оцю гатку шарварком гатити*. Подольск. г. 2) Шумъ, суматоха. *Такий шарварок збили, що й годі*. Подольск. г.

Шáргот, ту, м. Снарядъ для снованія нитокъ: лежащая деревянная рама въ видѣ квадрата, двѣ стороны котораго соединены планкой, на концахъ которой (на рамѣ) и по срединѣ стоятъ три столбика, сквозь отверстія ихъ проходятъ прутьи (прутья лозы), а на нихъ вращаются шпульки. МУЕ. III. 15

Шáрий, а, е. 1) Сѣрый, сѣроватый. *Ішов ляшок із Варшави, на нім сукні*

жовті, шарі. Острожск. у. 2) *Шара юшка.* Очель жидкій супъ, одна вода. Лебед. у. 3) *Це шарої кішки сон—говорять, когда кто-либо скажетъ что-нибудь невѣроятное.* Грин. II. 308.

Шаріло, ла, с. Раст. *Echium vulgare* L. ЗЮЗО. I. 121.

Шаріти, рію, еш, гл. Краснѣть, рдѣть.

Шаркан, на, м. Сильный вѣтеръ, буря. Вх Лем. 484.

Шаркѣй, а, ё. Проворный, быстрый. Константиногр. у.

Шаркнуги, ну, неш, гл. Провести по косѣ лопаткой. О. 1861. X. 33. *Шаркне по косі разів зо два лопаткою і пішов косить.* Греб. 401.

Шарконуги, ну, неш, гл. Рѣзнуть ко-сой. *Як би гуртом забрали коси та шарконули всю кропиву.* Мир. ХРВ. 87.

Шарлаї, лая, м. Раст. *Centaurea margaritacea*. Мнж. 194.

Шарлат, ту, м. Багрянецъ, пурпуръ.

Шарлатовий, а, ө. Пурпурный. См. Черлатий.

Шарляк, ка, м. Столярная замазка для замазывавія щелей въ деревѣ. Гайс. у.

Шарнуги, рнуг, неш, гл. 1) Броситься поискать. *Шарнить скрізь по церквах і назбірайте недогарків з свічок.* Грин. I. 70. 2) *Шарнуть.* Шарнув ногою, як умів і щиро поцілував панну Марію в руку. Св. Л. 117.

Шарнугтиса, нугса, нешса, гл. Тернугтиса. *Взяла свиня, шарнулася об хлів, а він (вовк) і впав з неї.* Рудч. Ск. I. 10.

Шаровільник, ка, м. ? Сама вона була на хазяйстві: пані-матка пішла до шаровільника і наймичок забрала. Св. Л. 5.

Шарбк, рка, м. Ум. отъ шар.

Шарпак, ка, м. Оборванецъ. Шевч. 525.

Шарпаніма, ни, ж. 1) Терзаніе, разрываніе. 2) Суета, бѣготня, волненіе. *У волості шарпаніма біганина.* Мир. Пов. I. 129. *Мирін під шарпаніну десь дівся.* Мир. ХРВ. 93. 3) Грабежъ, награбленное добро. *Та в його тільки й честі, що руїна, у його слава—тільки шарпаніна.* К. ЦН. 164. 4) См. Баба 17. *З отрібки баба-шарпаніна.* Котл. Ен. IV. 31. *Сами, дяці на шарпаніну.* Мкр. Г. 60.

Шарпанка, ки, ж. = Шалпанка. МУЕ. I. 101.

Шарпати, паю, еш, гл. Рвать, разры-

вать, терзать, дергать. *Нащо ти сито так шарпаєш?* Канев. у. *Тягала його за руки, шарпала за одержу.* Левиц. I. 343.

Шарпатися, паюся, ешся, гл. Рваться. *Хотять посадити її на стілець, но молодда не дається, кричить і плаче, шарпається, не дається посадити.* Грин. III. 508. *Як почали коні шарпаться, то й збрую подерли.* НВолын. у.

Шарпнути, ну, неш, гл. Рвануть, дернуть.

Шарпонути, ну, неш, гл. Рвануть, дернуть съ силой.

Шарпун, на, м. ? Шарпони мене, Боже, своїм шарпуном на мене, на жінку і на моїх діток. Лохв. у.

Шарувальниця, ці, ж. Женищина, которая мотыжить.

Шарування, ня, с. Названіе дѣйствія отъ глагола шарувати. Сим. 130.

Шарувати, рую, еш, гл. 1) Мбѣ, тереть (мочалкой и пр.). 2) = Прашувати. *Пішов шарувати буряки.* Черниг. у.

Шарудіти, джуг, діш, гл. Шарупать. *А в острішці горобецько шарудить Чуб.* V. 640.

Шаснути, ну, неш, гл. Мелькнуть, пробѣжать. *Хоч коли й шаснула їй по душі така думка,—вона на неї рукою навки махнула.* МВ. (О. 1862. I. 98).

Шастати, ся, таю, ся, еш, ся, гл. Ходить туда и сюда, шнырять. *На мене споглянула, шастаючись коло столу.* Г. Барв. 80. *Не шастайся, як миш по пастках.* Ном. № 3163.

Шастувати, тую, еш, гл. Шелестѣть. *Наша пані молода, на ній сукенка золота, на ній сукенка шастує,—свої женички частує.* Рк. Макс.

Шасть, меж., выражающее печальное появленіе, быстрое движеніе, быстрый ударъ. Мнж. 96. *Шасть, що Бог дасть.* Ном. № 4278. *Шасть батька в напасть, а діти по наймах.* Ном. № 10378. *І веселенька шасть у хату.* Шевч. *Шасть у комін рукою, та сажою помазала собі по під плечима.* Мнж. 138. *Він мене коли не коли ціном улуче, а я його бато-гом тільки шасть та пошасть.* Мнж. 115.

Шат, та, м. ? Ой на горі густий шат. Гол. IV. 516.

Шата, ти, ж. 1) Богатая одержа. *Наші лати переходять панські шати.* Ном. № 1615. 2) Риза. *Коли не нит, так і в*

шати не одягайся. *Ном. № 9571. 3) Окладъ на иконѣ. Образи в срібних шатах. Г. Барв. 261. Ум. Шатонька. При одній свічї личенько вмивав, при другій свічї шатоньки вбірав. АД. I. 6.*

Шатан, на, м. Чортъ. *То було пекло; там самі були шатани. Гн. Н. 174. Гей, гей, пришов єдин пан з пекла родом і шатан. Гол. I. 211.*

Шатаніна, ни, ж. Суєта, бѣготня. *Піднялась шатаніна. Мир ХРВ. 135. Піднявся крик людський, збіглася дворня.... шатаніна-мотаніна. Мир. ХРВ. 130.*

Шататися, таюся, ешся, гл. Сновать, суєтиться. *Шатається, як Марко по пеклу. Рудч. Ск. I. 133. Шаталась уранці в неділю по коморі. Г. Барв. 155.*

Шатіло, ла, м. Лгунъ. *Черном.*

Шатірити, рю, риш, гл. 1) Искать, шарить. *Переясл. у. Стрільці шатирять по терну. Греб. 351. 2) Шарувати. I. Черниг. у. 3) Мошенничать.*

Шатвѣтися, нѣся, нѣшся, гл. Броситься. *От, прилетів змій за тими дітьми, шатнувся він по всій хаті—нема нікого. Рудч. Ск. I. 117. Оце батько як прийде з города, та шатнись до торби, та рибка й лежить. Радом. у.*

Шатѣрник, ка, м. Живущій въ шатрѣ, кочевникъ. *Що скаже світ про нас, трояне? Що ми шатерники-цигане. Котл. Ен. V. 76.*

Шатковниця, ці, ж. Сварядъ для шинкування капусти. *Каменец. у. Квасять капусту так; січуть головки на шатковниці.... МУЕ. I. 99.*

Шаткувати, кѣю, еш, гл. Рѣзати (капусту, траву, табакъ и пр.), шинковать, рубять, крошить. *Дівчинонька кропиву шаткує, а за нею дитина рачкує. Чуб. V. Вбірали січену капусту, шатковану і огірки. Котл. Ен. IV. 19. Народ пам'ятає, як шаткував своїх заклятих ворогів. Левинц.*

Шатво, нар. Нарядно, въ нарядной одеждѣ. *Сомко на конях шатно і при оружжю. К. ЧР. 380. Також съ богатымъ приданымъ въ видѣ одежы. Одну дочку шатно оддали заміж, з повною скрипсю. Борз. у.*

Шатнѣти, тнѣ, нѣш, гл. = Шатнѣтися. *Шатнув по селах і заїхав до Люборацьких. Св. Л. 117. Шатнула дівтора по кутках, знайшла журнал. Св. Л. 41.*

Шатнѣтися, нѣся, нѣшся, гл. Броситься, метнутися. *Зараз шатнулись по його,*

найшли його. Мнж. 39. Шатнулися по курінях запасу шукати. Ни. До ляса, мов ляхи, шатнулися. Котл. Ен. I. 11.

Шатонька, ки, ж. Ум. отъ шата.

Шатро, ра, с. Шатеръ. *Шатро край иляху розп'яли. Шевч. 339. Шатром (цигани) стоять, каже, за селом. Г. Барв. 235.*

Шатровій, а, б. Шатерный.

Шатувати, тую, еш, гл. Спѣшити. *Вх. Лем. 484.*

Шаф.... См. Шахв...

Шахва, ви, ж. Шкафъ. *Чуб. I. 331. Ум. Шаховка. Желех.*

Шахварка, ки, ж. = Шапарка. *З ким же мій миленький спатоньки ляже: чи з шахваркою, чи з шинкаркою? Чуб.*

Шахварня, ні, ж. Буфетный шкафъ, чуланъ. *Желех.*

Шахварь, ря, м. 1) = Шапарь 1. *Присим тебе, цару, небесний шахвару, даруй літа щасливій сему господару. Чуб. 2) Начальникъ команды, состоящій при мѣстѣ переправы черезъ рѣку для взимація сборовъ за перевозъ. Рудч. Чи. 12.*

Шахван, ву, м. = Шапран. *Обійдеться паска й без шахвану. Ном. № 5200.*

Шахувати, вѣю, еш, гл. Расточать. *Боярські гроші шафувать. Котл. Ен. IV. 52. Кармазин торгує, все золотом шафує. Гол. I. 246.*

Шаховка, ки, ж. Ум. отъ шахва.

Шахрай, рай, м. Мошенникъ. *Ном. № 2970. Плут безбожний з собою всіх шахраїв веде. Котл. Ен. VI. 18.*

Шахрайка, ки, ж. Мошенница.

Шахрайство, ва, с. Мошенничество.

Шахрайський, а, е. Мошеннический. *Желех.*

Шахран, ву, м. = Шапран. *Грин. II. 177.*

Шахрувати, рѣю, еш, гл. 1) Мошенничать. 2) Мотать, расточать. *Пив, гуляв, шахрував гроші. Котл. НН. 356. 3) Обмошенничивать кого. На сѣм світі грїими... людей шахрували. Гн. II. 72.*

Шахрун, на, м. Мошенникъ, мотъ. *Я тому шахрунові дав гроші, щобі мені двори поклав, а він взяв та й якимис дармоїдом роздає. Гн. II. 103.*

Шахта, ти, ж. Шахта. *Шахтарь любить свою темряву шахту. Г. Барв. 28.*

Шахтаре, ря, м. Рабочій въ шахтѣ. *Г. Барв. 28.*

Шаш, ша, м. Родъ растенія? *Я до його пишу на зеленім шашу.* Гол. Ш. 393.

Шашеліця, ці, ж. = **Шашель.** Чуб. I. 11.

Шашель, ля, м., лі, ж. Червь-древоточець. *Наче шашель поточила.* Стор. М. Пр. 62.

Шашіна, ни, ж. Родъ растенія? *Изправляю ей хижку із самой шашини, не треба ей буде на зиму перини.* Гол. Ш. 401.

Шашка, ки, ж. Насѣк. Ephemera. обыкновенка. Вх. Уг. 276

Шашкірня, ні, ж. = **Шестерня** З. Шух. I. 278, 295, 250.

Шашлак, ка, м. Насѣк. долгоносикъ. Константиногр. у

Шашок, шка, м. Порода собаки. Мнж. 49. *Бігають ляхи, вражі сини, як шашки по ринку.* АД. II. 45.

Шашча, чати, с. = **Шашок.** Мнж. 94.

Шваб, ба, м. 1) Нѣмецъ. Желех. 2) Насѣк. Carabus scheidleri. Вх. Пч. I. 5.

Шваба, би, ж. Обида, оскорбленіе. *І ми сю швабу подаруємо?.. Хиба мені голову одкусе, щоб я за цю наругу не помстився.* К. ЦН. 228.

Швабка, ки, ж. Нѣмка. Желех.

Швабський, а, е. Нѣмецькій. *Колисочка швабська.* Макс. *Швабське полотно.* Сим. 133. *Скидай, Морозенку, все швабську сорочку.* Грин. III. 588.

Швагер, гра, м. Шурина. Чуб V. 1145 Ум. Швагронько.

Швагер, гра, м. = **Швагер.** *Пора швагра поховати.* Чуб.

Швадрон, ну, м., швадрона, ни, ж. Эскадронъ. *А ритмайстер на конику швадрону рівнає.* Гол. I. 145

Шваѣчка, ки, ж. Ум. отъ швайка.

Швай, меж., для выраженія ухода украдкой откуда либо. *Я як напалася на їх, а вони тоді швай, швай, швай—тікати.* Зміев. у.

Швайка, ки, ж. 1) Толстое шило. *Проміняв шило на швайку.* Ном. № 10608. *Золоті швайки мур пробиває.* Деньгами все можно сдѣлать. Ном. № 1394. 2) Ковырялка для курительной трубки. Гол. Од. 66. 3) Шпиль, шпигъ на зданіи. *Поверх дзвонів баня, там шия, піддашок, швайка, яблуко і на яблуці хрест.* Св. Л. 26. 4) Родъ дѣтской игры. КС. 1887. VI. 472. 5) Бѣлошвейка. *Вона швайка, вчилася шити десь у городі, шие тепер по нахах.* Екатерин. у. 6) Рыба Aspius bipunctatus. Вх. Пч. II. 18. Ум. Шваѣчка.

Швайкало, ла, м. Шатунъ, бродяга. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Швайковійтий, а, е. Шилообразный. Вх. Уг. 276.

Швайкуватий, а, е = **Швайковитий.**

Швалька, ки, ж. Гусеница мотылька Sphinx pinastri. Шух. I. 154.

Шваля, лі, ж. 1) Швея, вышивальщица. Шух. I. 154. *Я шваля з Вильбова, прийшла до свого двора.* Мет. 197. 2) Бревно, разрѣзанное вдоль. Вх. Лем. 484.

Швандрікати, каю, еш, гл. Говорить на непонятномъ языкѣ. *По німецьки швандрикат.* Вх. Уг. 276.

Швандяти, дяю, еш, гл. = **Швендяти.**

Швара, ри, ж. 1) Плетеный шнурокъ. Шух. I. 225. 2) Леса изъ бѣлаго конского волоса. Шух. I. 226. 3) Высокая острая трава въ полонінах. Шух. I. 211, 200. *Ой ми свої співаночки подінемо, подінемо в полонинці з овечками на швару посіємо.* Лукаш. 146. *Пісня-дума, пани-браття, від самого Бога, ні купити, ні продати, ні шваров посіять.* Федьк. II. 51.

Шварготання, ня, с. Крикливый и быстрый разговоръ (напр. евреевъ). *Голосне шварготанє жидів.* Шух. I. 85.

Шварготати, шварготіти, гочу, тіш, гл. Криливо и быстро разговаривать Желех.

Шваренути, кну, неш, гл. Зазвенѣть, зазвучать, загремѣть. *Ось шваркнуло... вогняна стріла роспанахує небо.* Мир. ХРВ. 32. *З остатнім словом шваркнула з піхви шабля.* Стор. М. Пр. 147.

Шварний, а, е = **Моторний.** Желех *Варуй же ся, шварне діва, з чорними бровами.* Гол.

Шварнути, рну, неш, гл. Сверкнуть. *Шварнула блискавка, грім грюкнув і загув.* Греб. 384.

Шварок, рку, м. У сапожниковъ: кусокъ камня, употребляемый для приглаживанія каблука. Сумск. у.

Шварунок, нку, м. Изъянъ, дефектъ. *Казав, що в його нога перебита, глянули—аж у його такого шварунку нема.* Борз. у.

Шварц, цу, м. Вакса. Гол. Од. 15. *Чоботи до шварцу.* Гол. Од. 15.

Шваха, хи, ж. = **Швачка.** *Да казали—Маруся не пряха, її матінка не шваха.* Рк. Маке.

Швацький, а, е. Швейный.

Шваѣчка, ки, ж. Ум. отъ швачка.

Шваѣтка, ки, ж. Швея. *Дочки зрос-*

ли,—у швачки пішли. Чуб. Ш. 404. Ум. Швачечка. Мил. 217.

Швачкувати, кую, еш, гл. Быть швеей.

Швед, да, м. Шведъ. *Добувсь, як швед під Полтавою.* Ном. № 6454.

Швѣдин, на, м. Шведъ. *Звіркує шведин вовком там.* Котл. Ев. *Була потреба з шведином на морі.* Морд. Пл. 126.

Швѣдка, ки, ж. Родъ верхней одежды. *Нам короткіи шведки, повідмерзали литки.* Гол. II. 109.

Швѣдський, а, е. Шведскій. *Уже ж шведський король з Палієм Семеном під Полтавою б'ється.* О. 1862. VШ. 27. *Шведська мошля.* Котл.

Швѣдчина, ни, ж. Епоха прип'єствія шведовъ въ Україну 1808—9 г. *Очнувсь дурень у шведчину.* Ном. № 454.

Швѣйнога, ги, м. Названіе вола, у котораго задніа ноги у колѣна цѣпляються одна о другу. КС. 1897. VII. 47.

Швельбавий, а, е. Имѣющій плохой выговоръ. Вх. Лем. 484.

Швѣндалка, ки, ж. Праздношатающа. Конотоп. у.

Швѣндати, даю, еш, швѣндати, дяю, еш, гл. Шляться, слоняться, бродить. Ном. № 4625. *З чистилища швендають собі у пекло люльки палить.* Стор. М. Пр. 43. *Кобзарі швендають поміж людьми.* І. ЧР. 259.

Швѣндя, ді, об. 1) Праздношатающійся, праздношатающаяся, непосѣда. 2) Швѣнді справляти. Слоняться.

Швѣдзяння, ня, с Шляньє, бродяжничество. *Швендяння змалку по дворах.* Мир. ХРВ. 162.

Швѣндяти. См. Швѣндати.

Швѣць, шевця, м. Сапожникъ, башмачникъ. Вас. 160. *Швець знай своє шевство, а в кравецтво не мішайся.* Ном. № 9573.

Швея, швеі, ж. = Швайка 6. Вх. Пч. II. 18.

Шв'єтвий, а, е. Гибкій. *Шв'єткий бич.* Вх. Зн. 81.

Швиг, меж. Швырь. *Як суха земля копати, то тільки швиг, швиг з ями.* Волч. у.

Швігавка, ки, ж. Раст. — польова. *Plantago media L.* ЗЮЗО. I. 178.

Швігати, гаю, еш, гл. Бросать, кидать. *Діти швигають їми мов стрілами.* ЗЮЗО. I. 178.

Швигнѹти, гнѹ, нѣш, гл. Сдернуть. *Вітер як швигне хустку з голови.* Черк. у.

Швигар, ра, м. Конецъ кнута, плети. Вх. Зн. 81.

Швідкати, каю, еш, гл. Спѣшитъ. Чуб. VII. 576.

Швідкість, кости, ж. Скорость, быстрота. *Можна виміряти швидкість світу.*

Швідко, нар. Скоро, быстро. *Лихо швидко приходить, а поволі відходить.* Ном. № 1958. *Не так швидко робиться, як мовиться.* Ном. № 5603. *На-швидко, на-швидко.* Наскоро. *Оце тобі, серденько, вчера на-швидко.* Чуб. V. 217. *Словаце яке на-швидко перемовити.* МВ. II. 83.

Швидковіддя, дя, с. Мѣсто на рѣкѣ съ быстрымъ теченіємъ. Міус. окр.

Швидкомá, нар. На скорую руку.

Швидкувати, кую, еш, гл. Спѣшитъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Швидкій, á, ё. Скорый, быстрый, поспѣшный, проворный. *Швидкої роботи ніхто не хвалить.* Ном. № 5576. *Швидке само на себе набіжить.* Ном. № 1692. *Швидка смерть.* Скоропостижная смерть во время эпидеміи. *Як ото швидка смерть ходила, то батько вмер.* Черк. у. Ум. **Швиденький, швидесенький.**

Швідче, швидчій, швидчіш, швидчіше, нар. Срав. степень отъ швідко. *Скорѣ. А нуте, нуте, йдіте швидче.* Котл. Ев. II. 15. *Наймичка прибігла до Зосі і просила її швидчій заглянути в кухню.* Левинц. I. 413.

Швѣндати, даю, еш, гл. = Швендати. *Москалі так і швиндають по базарю.* О. 1862 I. 40.

Швиргати, гаю, еш, гл. Швырять. *Швиргає з неба лід шматками.* К. Псал. 325.

Швиргомá, нар. Швырнувши. *Возів (сіна) дванадцять таких увезе, що тільки достанеш швиргома докинуть.* Ном. № 13883.

Швиргонѹти, нѹ, нѣш, гл. Однокр. отъ швиргати. Швырнуть, бросить. Мкр. Н. 31. *Скинув з себе відлогу і швиргонув сторожам.* К. ЧР. 403.

Швирдиць! меж. Швырь! *Поніс пона до річки, та з мішка швирдиць! Тільки вода забулькотіла.* Драг. 158.

Швиркати, каю, еш, гл. Производитъ звенящій шумъ. *Швиркає коса.* Вх. Зн. 81.

Швірєнь, рня, м. Шворєнь, желѣзныі

болтъ, прикрѣпляющій переднюю ось къ повозкѣ. Чуб. I. 94.

Швіръновій, а, ё. Къ шворню относящійся. Залізо швірънове. Цилиндрическое желѣзо, употребляющееся для шворней. Вас. 198.

Шво, шва, с. 1) Шовъ. *На шві подерлося.* НВолын. у. 2) Шитье. *В одежі шво погане.* Старо-Конст. у.

Шворінь, рня, м. 1) = Швірень. Рудч. Чп. 249. Чуб. VII. 402. 2) Часть ткацкого станка. См. Верстат. Вас. 165.

Шворка, ки, ж. Вербка, бичевка. Ум. Шворочка. *На шворочку нав'язують тоненьку дощечку; беруться за гулящий кінець шворки і махають рукою округи.* Чуб. III. 99.

Шворний, а, е = Шварний. *Шворна жінка.* НВолын. у.

Шворньовий, а, ё = Швіръновий. *Шворньовий свердлик.*

Шворочка, ки, ж. Ум. отъ шворка.

Ше, нар. = Ще. *Батька ше на світі не було.* Мнж. 123.

Шебенути, ну, нѣш, гл. Пырнуть. *Як шебенув його ножем.* Золотон. у.

Шебер, ру, м. Раст. *Satureja hortensis* L. ЗЮЗО. I. 135.

Шебернути, рну, нѣш, гл. = Шеберхнути. *Тихо, ні мушка не шеберне.* ЕЗ. V. 214.

Шеберхнути, хну, нѣш, гл. = Шелеснути. *Ніщо не шеберхне.* Лохв. у.

Шебсько, нар. Быстро. *Бігти шебсько.* Мнж. 194.

Шевдатися, даюся, ешся, гл. Путаться. Лубен. у.

Шевеліти, (лю, лиш?), гл. = Шелестіти. Вх. Лем. 484.

Шеверногий, а, ё. Косолапый, кривоногий. *І не люблять дівчата, бо ти довгий.... криворукий, шеверногий.* Чуб. V. 1127.

Шевелюха, хи, ж. Название змѣи въ заклинаніи отъ укуса гадюки. *У полі золота груша, на золотій груші золоте гніздечко, в золотім гніздечку гадюка-шевелюха, цариця.* Грин. II. 38.

Шевлія, лії, ж. = Шавлія. Вх. Пч. II. 36. Ум. Шевлієнька, шевлієчка. *Шевлієньку еажу.* Чуб. V. 826.

Шевлюг, га, м. = Шелюг 1. *Слизкий, як в'юн, гнучкий, як шевлюг.* Ком. Пр. № 673.

Шевлюга, ги, об. Дрянъ, мерзавецъ.

Шевляга, ги, ж. 1) Дрянной копъ, кляча. *Перекинь штани на шевлягу та й мерщій доганяй.* 2) Овца. *Вовк поїв до однісінької шевляги.* Лубен. у.

Шѣвня, ні, ж. Сапожная мастерская. Радом. у., Козел. у., сапожный магазинъ.

Шѣвство, ва, с. Сапожное ремесло. *Нема над шевство ремесла чеснішого.* Ном. № 10441.

Шѣвський, а, ё 1) Сапожничій. *Нашії чоботи, шевської роботи.* Мет. 186. Шѣвська смола. Варь. *Прилип до мене, як шевська смола до чобота.* Ном. № 2750.

Шевців, цѣва, ве. Принадлежащій сапожнику, Желех.

Шевцівна, ни, ж. Дочь сапожника Желех.

Шевцювати, цюю, еш, гл. Сапожничать, заниматься сапожнымъ ремесломъ. Черк. у.

Шевцюга, ги, шевцюра, ри, м. Прозрит.: сапожникъ. Желех.

Шевченко, ка, м. Сынъ сапожника. Желех.

Шѣвчик, ка, м. Ум. отъ швецъ.

Шевчіна, ни, м = Швець.

Шевчіха, хи, ж. Жена сапожника, бабмачника. *Побила шевця лиха година, шевчиха шевця та й не любила.* Чуб. V. 818.

Шевчук, ча, м. Сапожный подмастерье, сапожный ученикъ. Желех.

Шегерявий, а, ё. Шепелявый. Козел. у. *Він трохи шегерявий.* Лохв. у.

Шегѣря, рі, ж. Родъ танца. *У Київі заказали, щоб шегері не скакали.* Грин. III. 53.

Шѣйкатися, каюся, ешся, гл. Шататься, шнырять. Сквир. у.

Шѣкало, ла, с. Жгутъ, употребляемый въ игрѣ того же имени. Kolb. I. 191.

Шелевіло, ла, с. Непосѣда? *Ти то шелевило.* Ном. № 5743.

Шелевіти, вію, еш, гл. Шевелить. *Вітер віє, шелевіє, простинов колише.* Гол. I. 142.

Шелегѣйдин, ка, м. ? Бісові шелегейдики. Ном. № 14289.

Шелѣп, меж., выражающее паденіе. *Шелѣп із дуба.* Рудав. I. 81. *Шелѣп щастя в хату.* Ном. № 2060.

Шелѣпа, пи, об. Нерасторопный, тупой человекъ.

Шелѣпати, паю, еш, гл. 1) Врести, шлепать по грязи. 2) = Шолопати. Вх. Зн. 82.

Шелѣпнути, пну, неш, гл. Упасть съ шумомъ. *Він так і шелепнув у саму середину.* Тараш. у.

Шелепотіти, чү, тіш, гл. Шелестѣть.

Шелѣпуватий, а, е. Глуховатый, придурковатый.

Шелеснѣтий, а, е. Густолиственный и потому многошумный. *Ясенъ шелеснатий.* Гол. IV. 511.

Шелѣснути, сну, неш, гл. 1) Однокр. отъ шелесѣти. Зашелестѣть. *Водою іде—не хлюпне; очеретом—не шелесне.* Ном. № 24, стр. 291. 2) Плеснуть, упасть въ воду съ шумомъ. *Треті півні кужуріку—шелеснули в воду.* Шевч. 30.

Шѣлест, ту, м. Шелестъ, шумъ. *Пішов шелест по діброві, шепчуть густі лози.* Шевч. 31. *Переносно: шумъ, смятеніе, суматоха. Ну, наробив шелесту!—Як не прийме Біг гріхи за жарт, то буде шелесту багато.* Ном. № 108.

Шелестіння, ня, с. Шелестъ, шумъ. Левиц. Пов. 276.

Шелестіти, щү, стіш, гл. Шелестѣть, шумѣть. *По соломі ходить, та не шелестить.* Ном. А що в лісі за тихо, тільки листя шелестить. Чуб. V. 47. *Уліз у чужу соломі, та ще й шелестить.* Ном. № 9696.

Шелѣсть, меж., выражающее шелестъ, шумъ, внезапное появленіе. *По-за кущем шось шелестъ, шелестъ.* Ном. № 4356. *Та до вдовівки навпростецъ шелестъ за рушниками.* Шевч. 588. *Як есть, то шелестъ, а як скупо, терпи губо.* Ном. № 10830.

Шелѣхнути, хну, неш, гл. = Шелѣснути.

Шеліхвіст, хвоста, м. 1) Особая порода утокъ. 2) Вѣтренникъ, пустой человѣкъ. *Біжить якийсь ляшок—так видно якийсь шелихвіст: „А нумо“, каже хліборобові: „на дуель“.* Ном. № 880.

Шелом, ма, м. Шлемъ. *Брязчить шабля о шеломи, трещать списи гартовані.* Шевч. 645. Ум. Шеломок.

Шеломок, мкѣ, м. 1) Ум. отъ шелома. 2) Полѣсская лѣтняя шапка изъ толстаго домашнего сукна въ видѣ конуса, усѣченного сверху параллельно основанію. Чуб. VII. 413.

Шелудівка, ки, ж. Родъ писанки съ

орнаментомъ изъ непѣвнѣй рѣмні. КС. 1891. VI. 374.

Шѣльвах, ха, м. 1) Часовой, караульный. *А тим часом дали знати, що шельвах убився на цісарській таки брамі.* Федьк. III. 165. 2) Стояти на шѣльваху. Быть на часахъ. *Стоить Іван на шельваху—дрібний лист читає.* Федьк. III. 160.

Шельвія, вії, ж. = Шавлія. *По горі, горі зацвіла шельвія.* Гол.

Шѣльма, ми, об. 1) Бранное: шельма. К. ЧР. 396. Шевч. 136. *Стоить шельма розлучниця, з милим обнялася.* Чуб. V. 185. 2) = Кадина. (Стрижевск.).

Шельмѣванець, нця, м. 1) Клейменный черезъ палача (обрѣзываніе ушей). 2) Клейменный каторжникъ.

Шельмувати, мую, еш, гл. 1) Клеймить, обрѣзывать уши. 2) Бранить, клеймить, шельмовать.

Шельпотіти, чү, тіш, гл. = Шелепотіти. Харьк. у.

Шѣлюг, га, м. 1) Красная лоза, тальникъ, *Salix acutifolia*. ЗЮЗО. I. 34. Мнж. 149. 2) = Шеляг. *Не видушила у нього ні шельюга.* Фр. Пр. 169.

Шѣлюгѣ, гѣ, ж = Шѣлюг. О. 1861. VIII. 93. ЗЮЗО. I 134.

Шѣлюгѣвий, а, е. Изъ тальника. Мнж. 149.

Шѣлюжіна, ни, ж. Прутъ изъ тальника. ЗЮЗО. I. 134. *Нехай лоза-шѣлюжина згинається нижче.* Щог. В. 76.

Шѣлюхѣтися, хѣюся, ешся, гл. Качаться, колебаться. *Очерет над водою шѣлюхѣється.* Грин. III. 649.

Шѣлюшкѣвий, а, е (Шѣлюжковий?). Шѣлюшкѣві ўставки. Родъ вышивки въ сорочкѣ. Kolb. I. 48.

Шѣляг, га, м. 1) Старинная мелкая монета. *Знаю, як мідний шеляг.* Ном. № 2887. *Стільки правди, як в шелягу сребра.* Ном. № 6902. 2) мн. Родъ убора на плахахъ. Черн. у. Ум Шеляжонъ, шеляжѣчок, шеляжѣнько. *Збирайте шеляжки дрібненькі.* О. 1862. IV. 24.

Шѣмеліти, лю, ліш, гл Шелестѣть. Радом.

Шемінь, нл, м. Трехгранный тяжелый желѣзный ломъ для откалыванія крупныхъ кусковъ льда при устройствѣ прорубей для рыбной ловли. Вас. 187.

Шемтіти, мчу, тиш, гл. Шуршать, производить шорохъ. Вх. Лем. 484.

Шене́лія, ліі, шене́ля, лі, ж. Шинель. *Ти, москалю, і добрий чоловік, та шене́лія твоя злодій.* Ном. № 816.

Шепеля́вий, а, е. Шепелявий. *Хоть чуб кучерявий, дак сам шепелявий.* Грин. III. 66.

Шепеля́ти, ляю, еш, гл. Шепелявить. *Він (жид) говорив по український не шепеляючи.* Левиц. Пов. 179.

Ше́піт, поту, м. = **Шепт**. *А про що ви шепоти ведете з наймичкою?* Сим Х. *Тільки Христя і розібрала з того шепоту.* Мир. Пов. II. 100.

Шепну́ти, пну́, не́ш, гл. Одвокр. отъ шептати. Шепнуть.

Шепота́ння, ня, с. Шепоть, шептанье. Мир. Пов. I. 137.

Шепота́ти, чу́, чеш, гл. = **Шептати**. *Гай шепоче, гнуться лози.* Шевч. 431.

Шепота́тися, чу́ся, чешся, гл. = **Шептатися**. *Молодиці шепоталися довгенько собі.* МВ. (О. 1862. I. 81). *Шепочеться з калиною о давній годині.* Шевч. 438.

Ше́поті, тів, м. 1) Пришептування. 2) Ябедничество, наушничество.

Шепоті́льник, ка, м. = **Шепоті́нник** 3. Новомоск. у.

Шепоті́льниця, ці, ж. = **Шепотини́ця**.

Шепоті́нник, ка, м. 1) Пришептуваущий. Черк. у. 2) Паушникъ. 3) Мелкий базарный торговецъ

Шепоті́вниця, ці, ж. 1) Паушница. 2) Мелкая базарная торговка. Мнж. 194.

Шепоту́н, на́, м. Говорящий шепотомъ. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Шепт, ту, м. 1) Шепоть. *За вашим шептом нашого крику не чутно.* Ном. № 12885. *Шептом казати.* НВолын. у. 2) мв. Нашептування, пришептування. *Баб'ячі шепти.* Черк. у.

Шепта́ння, ня, с. Шептанье, шепоть. *Учувалося тихе Хведорозе шептанья.* Мир. Пов. I. 159. Ум. **Шепта́ннячко**.

Шепта́ти, пчу́, чеш, гл. 1) Шептати. *Тихо стало в хаті, тільки наймичка шептала: „Мати.... мати.... мати....“* Шевч. 107. *Пішов шелест по діброві, шепчуть густі лози.* Шевч. 31. *Про тебе і в шпиталях шепчуть—говорять хвастливому.* Ном. № 2584. 2) О знахарствѣ: пришептувати. *Не так буде, як ворожка шепче, а так буде, як Бог дасть.* Ном. № 234. 3) Наговаривать, наушничать.

Шепта́тися, пчу́ся, чешся, гл. Шеп-

таться. *Дівчата вже нищечком сміялись, шептались.* Левиц. I. 16.

Шепті́й, тія́, м. = **Шептун**. *Треба йти до шептія, щоб пошептав корові.* Волч. у.

Шепту́н, на́, м. Знахарь, пришептуваущий. Мнж. 14.

Шепту́ня, ні, ж. Знахарка, пришептуваущая.

Шепту́ха, хи, ж. = **Шептуня**. *Я баба шептуха од злого духа.* Ном. № 8353.

Шере́г, гу, м. Рядъ, шеренга. *Три шереди народа.* Гн. II. 136. *Узяв Нечай ляхів класти трома шерегами.* АД. II. 78.

Шерегува́ти, гу́ю, еш, гл. Строить въ ряды. *Військо збірав... все шерегує.* АД. I. 15.

Шере́па, пи, ж. Безобразная женщина. *Одружусь з такою шерепою, що і тобі сором буде.* Шевч. (О. 1862. VI. 13). *Се через вас, дурні шерепи, сталося.* К. ЦН. 211.

Шерепати́й, а, е. Шершавий, шерохватий. Вх. Зн 81.

Шерепеня́, ня́ти, с. Маленькая некрасивая дівочка. *Мале шерепеня, при землі не знає, а вже в мачках.* Г. Барв. 248.

Шересті́ти, шу́, стіш, гл. = **Шелестіти**. *Як у стрісі воробейки шерестять; шерестіли, полетіли да й нема.* Чуб. V. 557.

Ше́рет, ту, м. = **Шерех**. *Пішла по Росі крига, це вже йде шерет.* Рк. Левиц.

Шерето́вка, ки, ж. Просорушка.

Шеретува́ння, ня, с. Отдѣленіе шелухи отъ зерна передъ помоломъ.

Шеретува́ти, ту́ю, еш, гл. Передъ помоломъ обдирать шелуху на зернѣ. *Мельник меле, шеретує.* Шевч. 540.

Шеретува́тися, ту́юся, ешся, гл. Очищаться зерну отъ шелухи. *Просо шеретується.* Мнж. 111.

Ше́рех, ха, ше́решень, ше́решінь, шня́, м. Мелкий ледъ на рѣкѣ. *Шерешень уже пішов по річці.* Екатер. г.

Шерехати́й, а, е = **Шерепатий**. Вх. Зн. 81.

Шері́жвас, са и су, м. = **Шері́твас**. Чуб. VII. 576.

Шері́твас, са и су, м. Чанъ.

Шермице́рія, рі́ї, ж. Фехтованіє. К. ЧР. 428. *І так же то обидва знали тую шермицерію, що ні той того, ні той того не зможе зачепити, — одвічають сами шаблі.* К. ЧР. 167.

Шерпáтий, а, ө = Шерепатий. Вх. Зн. 81.

Шерстѣбка, ки, ж. Небольшой рубанокъ для строганія вчернѣ. *Шерстѣбка першю шерсть здіймас, потім рубанком рівняють, а тоді вже пускають хибанок—вн вже хибн не дасть.* Подольск. г.

Шѣрстѣнь, стня, м. = Шершенъ. Дивиться він, аж над дорогою гніздо шерстнє. Чуб. II. 316.

Шерстѣнник, ка, м. = Підклад 2. Шух. I. 78.

Шерстїна, ни, ж. Шерстинка. *Буде одна шерстїна золота, друга срібна.* Рудч. Ск. II. 71. Ні шерстїни (нема́ в дворі). Нѣтъ скота, ни одной скотины. Ном. № 1508. Ум. Шерстїнка, шерстїночка.

Шѣрстка, ки, ж. = Шерсти́на. *Перед світом перекидається зайцем: одна шерстка золота, друга срібна.* Чуб. II. 188.

Шерсткїй, а, ё. Жесткїй, шероховатїй. *Наші голосні і зголосні літери в його виходили такими шерсткими.* Левиц. I. 163. О кожѣ человека: шероховатїй, загрубѣлый. А руки.... шерсткі та чорні. Св. Л. 15.

Шѣрсть, ти, ж. 1) Шерсть. *Собака тоді була гола—без шерсти.* Драг. 1. *Гладив, гладив за шерстю, та як почав і проти шерсти.* Ном. 2) Шероховатость. *Ложн у малыхъ дѣтей.* Милъ. 32.

Шерстїний, а, ө. Шерстяной.

Шерть-верть, меж. = Круть-верть. См. Круть. *Шерть-верть, бери четверть—вийшло рокове.*

Шѣрхнути, хну, вѣш, гл. 1) Подергиваться льдомъ. 2) Шероховатѣть (о кожѣ человека). 3) Зашелестѣть, зашуршать. *Нігде ніщо ні шерхне, ні стукне.* Мир. ХРВ. 307.

Шершáк, ка́, м. Раст. Disrăcus. Вх. Пч. II. 31

Шершѣбка, ки, ж. = Шерстѣбка.

Шѣршенъ, шня, м. Насѣк. Шершень. Чуб. I. 52. *Рудий шершень.* Ном. № 3551.

Шершўн, на́, м. = Шершенъ. Угор. Вх. Пч. I. 8.

Шѣстерїк, ка́, м. 1) Шестерикъ (воловъ, лошадей) *Сімсот волів в оборі, а шѣстерик в плузі.* Чуб. V. 417. 2) Шлясъ шестью полосами (продольными и поперечными). Вас. 160.

Шѣстернїця, ці, ж. = Шѣстерня 1. Ум. Шѣстернїчка, шѣстірнїчка. *Орет мї плужок четверничкою, жич, Боже, на рік шѣстірничкою.* Гол. II. 17.

Шѣстернѣ, ні, ж. 1) Шѣстерикъ, шѣстерка. *Їде шляхом до Києва берлин шѣстернею.* Шевч. 89. 2) Шѣстерня въ мельницѣ. Нижний конецъ ея веретена стоитъ въ желѣзномъ углубленіи, наз. корббочна, а эта послѣдняя укрѣплена въ деревянномъ брусѣ, наз. штага; части шѣстерни: веретѣно, обрѣнци—круги верхній и нижній, въ которыхъ цилиндрическія цѣви. Черниг. у. 3) Родъ циркуля у плотниковъ, бочаровъ и пр. Вх. Зн. 81.

Шѣстеро, числ. Шѣстеро, шесть душъ, шесть штукъ, шесть частей. *Не дуже його постреляно: голівонька на четверо, а серденько на шѣстеро.* Чуб. V. 948.

Шѣстиголѣвнїй, а, ө. Шѣстиглавий. *Шѣстиголовнїй змїй.* Мнж. 15.

Шѣстидѣсятка, ки, ж. Счетная единица (копá) продаваемыхъ на базарѣ оковъ въ 60 штукъ. Вас. 150.

Шѣстикрїлий, а, ө. Шѣстикрылый. *Вбий шѣстикрїлого... змїя.* Чуб. II. 281.

Шѣстикрїлка, ки, ж. Имѣющая шесть крыльевъ. *Вона—дванадцятикрїлка, а я тільки шѣстикрїлка; вона всім нам (відьмам) голова.* О. 1862. IX. 33.

Шѣстикўтнїй, а, ө. Шѣстиугольный. Шух. I. 174.

Шѣстикўтник, ка, м. Шѣстиугольникъ. Желех.

Шѣстїна, ни, ж. Шѣстая часть. К. Дз. 102. Ум. Шѣстїнка.

Шѣстинедїлка, ки, ж. Родившая женщина. Угор.

Шѣстипáзурнїй, а, ө. Съ шестью когтями на каждой лапѣ. *Вбий шѣстикрїлого... шѣстипáзурного змїя.* Чуб. II. 281.

Шѣстишáговїк, ка, м. Монета въ шесть грошей, три копейки. Драг. 189.

Шѣстірко, числ. Шесть штукъ. По шѣстірку далї. Дали по шесть штукъ. Змїев. у.

Шѣх, ха, м. Сигнальный пистолетный выстрѣлъ. *Чекайте, каже, мого шѣха з пістоля.* Вас. 210.

Шѣва, ви, ж. = Шѣвель, Rumex crispus. Желех. Шух. I. 22.

Шиб, би, ж. Образъ, видъ, фигура. Вх. Зн. 82. Также и м. р.: шиб, бу. Не такимъ шїбом. Не такимъ манеромъ. Харьк. у.

Шїба, би, ж. Оконное стекло Гв. II. 69. Ум. Шїбка.

Шїбайголова, м. Сорвиголова. *А конї наче знають, чого сим шїбайголовам хочеться: скачуть, як кози, то сюди, то туди поміж кущами.* К. ЧР. 92.

Шибак, ка, м. = Шуліка. Вх. Пч. II. 8.

Шибати, баю, еш, гл. 1) Бросать, ударять. *Полом'я шибати*. МВ. III. 70. *Е, гермонів хрін, як уже він у ніс шибати*. Харьк. г. 2) — на вбого. Быть похожим на кого. Вх. Зн. 82. *Шибати охота*. Беретъ охота, хочется. *Шибати охота заміж ніти*. Полт.

Шибатися, баюся, ешся, гл. Метаться, бросаться. *Шибатися, як чорт по пеклі*. Ном. № 3137.

Шибен, ни, ж. = Шибениця. Вх. Лем. 484.

Шибеник, ка, м. 1) Висѣльникъ, достойный висѣлицы. *Видорвався, як шибеник від шибениці*. Ном. № 3152. *Борода як у владики, а сумління, як у шибеника*. Ном. № 180. 2) Шалунъ, сорвиголова.

Шибениця, ці, ж. Висѣлица. *Злодія на шибеницю ведуть, а він ще каже, що не винен*. Ном. № 2671.

Шибеняк, ка, м. = Шибеник. Вх. Лем. 484.

Шибиткуватий, а, е. Шаловливый, быстрый, подвижной. Кобел. у.

Шибка, ки, ж. 1) Оконное стекло. См. Шибати. Вас. 149. 2) Кучка изъ трехъ сноповъ. *Гречку кладу в шибку*. Черк. у.

Шибкий, а, е. Стремительный, быстрый, порывистый. *Вода шибка*. Вх. Зн. 82. *Шибкий, як вітер*. Мир. ХРВ. 269. *Шибка рибка в морі гуляє доволі*. Чуб. V. 466. *Тяжке сирітство..., гірка неволя в чужій роботі приборкали її шибку думку*. Мир. ХРВ. 353.

Шибко, нар. Стремительно, быстро, порывисто. *Стій ти, човен, не шибко біжи*. Чуб. V. 505.

Шибнем, нар. Съ размаху. *Добігши до воріт, треба тричі шибнем ударить у їх*. Ном., стр. 282, № 341.

Шибнути, бнѹ, нѣш, гл. Однокр. в отъ шибати. Бросить, ударить. *П'яному зараз шибне у думку*. О. 1862. I. 72.

Шибонутти, нѹ, нѣш, гл. Съ силой бросить, ударить. *Останні слова гострим ножом шибонули в саме серце Чипці*. Мир. ХРВ. 405.

Шибучий, а, е. Бьющій въ носъ.

Шигалля, ля, с. = Шиголля. Радом. у.

Шигирявий, а, е. Картавый. *Вони собі невеликії, шигирявії, недорікії*. Рк. Макс.

Шиголля, ля, с. Тонкія вѣтви, молодые побѣги.

Шичка, ки, ж. Ум. отъ шия.

Ший! меж. Приказъ волю подставлять плечу для надѣванія ярма. *Вола треба добре призвичаїти, щоб, коли скажеш: ший! він шию підставив*. Мир. ХРВ. 95.

Шійка, ки, ж. 1) Ум. отъ шия. 2) Горлышко въ бутылкѣ. 3) Задняя часть трубки, въ которую вставляется чубукъ. Вас. 148. 4) Въ веретенѣ: перехватъ внизу послѣ утолщенной средней части. Залюб.

Шия, ку, м. Строй, шеренга, рядъ. К. ЧР. 428. *Борейкова дивизія в той час ся змішала, та й ляцькому всьому війську шики поламала*. Гол. I. 15.

Шикувати, кѹю, еш, гл. Строить въ ряды. *Шикувати до бою військо*. К. ЧР. 343.

Шикуватися, кѹюся, ешся, гл. Строиться въ ряды. *На штурм троянці шикувались*. Котл. Ев. VI. 60.

Шилитися, люся, лишся, гл. — під кого. Занесивать у кого. *А він так шилитися під пана, така думка—дасть землю*. П.Волын. у.

Шило, ла, с. 1) Шило. *Шило в мішкѹ не втаїться*. Не удержится въ секретѣ, обнаружится. Ном. № 6798. *Його й шило гблить*. Такой счастливый. Ном. № 1646. *Не вмѣ й шила загостріти*. Ни къ чему не способенъ. 2) Заостренная палка, на которую натыкають кусокъ рога для распариванія его. Вас. 163. 3) *Шила біти*. Родъ игры. О. 1861. XI. Св. 31. 4) *Шилом їхати*. Ъхать, запрягши лошадей гуськомъ. Вх. Зн. 82. Ум. *Шильце*. *Побігла попада до шевця і випросила у нього шильця і драгву*. Чуб. II. 106.

Шилуватий, а, е. О палкѣ, древесномъ стволѣ: съуживающійся къ одному концу, подобно шилу. *Шилувата лиска на обруч не здатна*. Камен. у.

Шильник, ка, м. 1) Дѣлающій шила. *Шильник берднику не товариш*. Ном. № 1027. 2) *Шильники терти, шильники-мільники терти*. Увиливать отъ работы. *Не хоче робити, тільки шильники тре*. Сквир. у. *Шильники-мільники тре, а трава аж плаче*. Ком. Пр. № 693.

Шильце, ця, м. Ум. отъ шило.

Шилюдистий, а, е. Шилюдисті ўставки. Родъ вышивки въ сорочкѣ. Колб. I. 49.

Шимбалок, леу, м. Доска съ уступами, на которые кладутся полки

Шиминути, нѹ, нѣш, гл. Кольнуть, пырнуть. *Бились; він шиминуз ножом когось*. Новомоск. у.

Шіна, ни, ж. 1) Шина, оковка. Полт. у.; Подольск. г. *Шини на колесах.* 2) Рельса.

Шиналь, ля, м. Гвоздь для прибавляния шины, къ колесу.

Шинар, рз, м. См. Цапар. Шух. I 171.

Шингель, гля, м. Та часть оси, на которой вращается колесо. Вх. Лем. 484.

Шингльовец, вца, м. Гонтовый гвоздь. Вх. Уг. 244.

Шиндокора, ри, ж. Мощно, қалита. *А на йому шуба-люба, а у тій шубі шиндокора, а в шиндокорі три шеляжечки.* Чуб. Ш. 425.

Шиндрити, рю, риш, гл. = Циндрити.

Шиндувати, дую, еш, гл. Обдирать, сдирать кожу, очищать отъ кожи. (К. П. Михальчук).

Шинеля, лі, ж. = Шенеля. *Москаль скинув шинелю.* Рудч.

Шине, ня, с. Полоса желѣза. Шух. I 96.

Шинк, шинок, нку, шиньок, ньку, м. Кабакъ, питейный домъ. *Іди ж, та гляди мені, не заходь у шинок, бо я буду знати.* Рудч. Ск. II. 127. *Хутчій до шиньку, щоб наїється та напитись.* О. 1861. VI. 76. Ум. Шинчок, шиньчок.

Шинка, ки, ж. 1) Ветчина. Мѣ. шинки. Родъ кушанья изъ ветчины съ чеснокомъ и перцемъ. МУЕ. I. 105. 2) Дощечка, которую ткачъ закладываетъ между нитями основы, чтобы онѣ не путались. МУЕ. III. 21. Константиногр. у.

Шинкарѣнко, ка, м. Сынъ кабатчика. *Із Стехівки та шинкаренко.* Котл. Ен. VI. 17.

Шинкаряти, рю, риш, гл. = Шинкарювати. Желех.

Шинкарівна, ни, ж. Дочь кабатчика.

Шинкарка, ки, ж. Кабатчица. Ум. Шинкарочна, шинкаровна. *Ой нють вони гуляють, на шинкарку гукають: шинкарочко молода, усип меду ще й вина.* Нп.

Шинкарство, ва, с. 1) Продажа спиртныхъ напитковъ. Стор. М. Пр. 169. 2) Соб. Кабатчики. *Пани купці, славні кравці, шинкарство, міщани об сім Різді всі в нові убрались жупани.* КС. 1882. XII. 624.

Шинкарьскій, а, е. Кабацкій.

Шинкарь, ря, м. Кабатчикъ. *А де ж твої, доню, воли та корови?—Гей, мати, лихо знати, в шинкаря в оборі.* Чуб. Ш. 141.

Шинкарювати, рюю, еш, гл. Содержать

кабакъ, заниматься продажей спиртныхъ напитковъ. Сим. 214.

Шинкувати, кую, еш, гл. 1) = Шинкарювати. Рудч. Чп. 209. *Торгувати, шинкувати буду чарочками.* Шевч. 183. *Медом шинкувати.* Мет. 317. 2) Расточать, разливать, проливать. *І заходилися гулять, святою кров'ю шинкувати.* Шевч. 470. *Не дуже тими грішми шинкують, щоб ніхто не замітив.* Рудч.

Шинок См. Шинк.

Шинувати, ную, еш, гл. Обтягивать колесо шиной. Желех.

Шиньок. См. Шинк.

Шип, па, м. Шупъ. Драг. 80. *Шкарб... ходили копати два мужики. Вони брали з собою шип в два аршини, щоб узнати де саме... гроші.* ХС. IV. 27.

Шипарина, ни, ж. = Шипшина. Вх. Уг. 276.

Шипах, ха, м. Кисть орѣховъ на деревѣ. *На шипасі саме сидів такий здоровий паук, так я й не зірвав, а горіхи добрі були.* Канев. у. 2) Мерзлая гряда.

Шипі, пів, м. Три снопа, поставленные вертикально. *Ідіть, становте гречку у шипи.* Сумск. у.

Шипіти, плю, пійш, гл. Шипѣть. *Хрипить-шипить, ніколи не замерзас.* Ном., стр. 304, № 503.

Шипкати, каю, еш, гл. О птицахъ: хрипло кричать, чирикать. *Готуршипкає.* Вх. Зн. 82.

Шипок, пка, Раст. Azaba procumbens. Шух. I 18, 19.

Шипорні, нів, жм. Родъ игры. Kolb. I. 194.

Шипот, та, м. 1) Шепоть. *Чую: шипот,— аж то він шепочеться з дівчиною.* Новомоск. у. 2) Струя воды, бьющая съ горы внизъ. Ямпол. у. 3) Порогъ на рѣкѣ. Шух. I. 7.

Шипотіти, почу, тіш, гл. Шипѣть. *Шипотить гадюка.* Мкр II. 10.

Шипош, ша, м. Родъ музыкальнаго рога или трубы. К. ЦН. 235. К. ПС. 149. *Трое дударів з рогами-шипошами.* К. ПС. 147.

Шипучий, а, е. Шипящій. *Наймичка принесла шипучий самовар.* Левиц. Пов. 60.

Шипчак, ка, м. = Шипшина. Вх. Пч. II. 35.

Шипшіна, ни, ж. Шиповникъ. Вх. Пч. I. 12. *Не для тебе, Василечку, шип-*

шинку садила. Чуб. V. 99. Ум. Шипшін-
нонька, шипшіночка. *Покоlesi білі ніжки*
та й на шипшиночку. Чуб. V. 105.

Шипшіновий, а, е. Относящийся къ
шиповнику, сдѣланный изъ шиповника.
Грин. II. 34.

Шяр, ру, м. Ширь, ширина. *Коло*
ширу, ширу широкого, коло Дунаска
глибокого там дівка-сирітка ніжки мила.
Мил. 91.

Ширіна, ни, ж. Платокъ. *Вона назад*
позирнула, шириною замагнула. АД. I.
84. Ум. Ширінка, ширіночка. ЗОЮР. II.
239. *Крие Настю ширинкою.* Грин. III.
73. *Я братіку угожу, шириночку по-*
шию. Нп.

Шіріти, рю, риш, гл. 1) Расширять.
То ширить їм, то зужує гриниці. К.
Іов. 27. *Будуть (снопи) возити, в стоги*
стожити, а в шир ширити, а в вись
висити. Гол. II. 17. 2) Распространять.
Левиц. *Почав... ширити кругом чутку.*
Єв. Мр. I. 45. *Ширьте ви свою думку*
святу поміж земляками. К. (О. 1862.
III. 23).

Шіритися, рюся, ришся, гл. 1) Рас-
ширяться. 2) Распространяться. *Та що*
більше їх пригнічували, то більше вони
плодилися і ширилися. К. Святе Письмо
(1869), 45. 3) Располагаться, раскиды-
ваться. *Добре ширитися в чужім.* Пом.
№ 9697.

Шірінька, ки, ж. Разрѣзъ спереди въ
штанахъ. Пом. № 12415. Также въ околѣ-
шѣ шапки. *Побачиш старинні шапки,*
що тепер виводяться: високі, з плісовим
верхом і шірінькою на смусі. О. 1862.
VШ. 32.

Шірітвас, са н су, м.=Шерітвас.
Шірітвас дьогтю. К. ЧР. 87.

Шірник, ка, м. Ширина. *Ширнику*
йому верстов десять. Лебед. у. *Шірником.*
Шириною, въ ширину. *Псьол не вийде*
ширником проти озера Лебедина. Лебед. у.

Шурнѹти, нѹ, нѣш, гл. Сунуть, пыр-
нуть, ткнуть. *Несе вона діжку з сирівцем.*
Я ширнув у ту діжку палицею,—аж
там полотно крадене. Новомоск. у.

Широкончик, ка, м. Родъ горошка.
Сим. 130.

Широкій, а, е. 1) Широкий. *Широкі*
ворота увійти, та вузькі вийти. Пом.
№ 5362. 2) Обширный. *Панувала і я*
колись на широких світі. Пом. № 707.
Широкее поле. Чуб. III. 241. *Широкая*

нива. Чуб. III. 251. 3) Смѣлый. *Широкі*
були, поки не прийхав справник! А при-
їхав справник—і душа в п'яти забряз-
чала. Люботин. *Ой новий, вітроньку, з*
гори в долиноньку, де гай зелененький,
де лист широченький. Чуб. V. 134.

Широкість, кости, ж. Ширина. *Сім*
миль широкости. Гн. II. 80. *Розсту-*
пайся, синє море, в своїй широкости.
Гол. I. 308.

Шіроко, нар. 1) Широко. *Широко сту-*
пав він. Стор. М. Пр. 109. 2) Обяза-
тельно, пространно. *Розмовляв Шевченко*
широко про свою поему „Іван Гус.“ К.
ХП. 21. *Чіпка став широко розказува-*
ти. Мир. ХРВ. 247. Ум. *Широченько.*
Ступай, ступай, кониченько, широчень-
ко. МУЕ. III. 115.

Широкоборбдий, а, е. Съ широкой
бородой. Морд. К. 26.

Широковѣрхий, а, е. Съ широкимъ
верхомъ. Вх. Зя. 30.

Широковідий, а, е. Широколицый.
Черк. у.

Широкогіллястий, а, е. Развѣсистый.
Широкогілляста груша. Левиц. I. 288.

Широковкріжий, а, е. Съ широкимъ
задомъ. Черк. у.

Широковкрілий, а, е. Съ широкими
крыльями. К. МБ. X. 144.

Широколістий, а, е. Широколистый.
Широколистій тополі. Шевч. 325.

Широкомовний, а, е. Многогѣчивый.
Іде султан, покинувши в дивані башив
та визирів широкомовних. К. МБ. XII.
269.

Широкоплечий, а, е. Широкоплечій
Котл. МХ. 34.

Широкопоблий, а, е. Обширный, без-
предѣльный. *Лани широкополі.* Шевч. 666.

Широкопросторий, а, е. Обширный.
Ось море в тебе широкопросторе, там
безлич гаду, безлич риботвору. К. ПС
237.

Широкорукавий, а, е. Съ широкими
рукавами. *У широкорукавій білій сорочці.*
МВ. III. 134.

Широкославний, а, е. Прославленный.
Широкославна імперія. К. Дз. 132. *З ви-*
соких постаментів поспускав на долівку
широкославних героїв. К. ХП. 123.

Широкоустий, а, е. Съ широкимъ, боль-
шимъ ртомъ. *Летіла пташка широко-*
уста. Грин. I. 249.

Широчезний, широченний, а, е. Очень
широкий. К. ЧР. 320.

Широченький, а, е. Ум. отъ широкий.
Широченько, нар. Ум. отъ широко.

Широчиня, ні, ж. = **Широчінь**. Харьк г.
Широчити, чу, чш, гл. Расширять.
Широчило листя да буйний вітер, височило гілле да дрібен дощик. Чуб. III. 158.

Широчінь, ні, ж. Ширина. Каменец. у.
Шіршати, шаю, еш, гл. Дѣлаться шире, расширяться. К. ДС. 27. *Од тепла усяка річ ширшає.* Ком. Р. II. 79. *Тюрма неначе ширшає.* Шевч.

Шірше, нар. Сравн. степ. отъ широко.
Шірший, а, е. Сравн. степ. отъ ширбкий. *Широкий лист на ялині, а ще ширший на дубочку.* Чуб.

Ширяня, ня, с. 1) Паревіе, полеть. Желех. 2) Тыканіе, пыряніе.

Ширяти, ряю, еш, гл. 1) Парить, рѣять. *Орлом сизокрилим літає, ширяє, аж небо блакитне широкими б'с.* Шевч. 9. 2) Тыкать, пырять. *А він ширяє ціпком по дверіх,—сліпий, бач, то й пробує поперед себе.* Новомоск. у.

Шитвó, ва, с. Шитье. *Коли у кравця, чи у швачки за шитвом нитка в'ється, то той, чие шитво, того року ще не вмере.* Мвж. 154. *Як глянула,—впустила і шитво з рук.* МВ. (О. 1862. I. 89). *Примоститься Любка з шитвом до вікна.* Свпш. 153. *Вона на шитві сидить одно.* Лебед. у.

Шитенько, ка, с. Ум. отъ шиття.

Шіти, шію, еш, гл. Шить. *Багач гроші збірає, а чорт калитку шиє.* Ном. № 1449. *Десь у садочку шиє сорочку.* Чуб. III. 113. *Шити поперед голки.* НВолын. у. *Шити по за голку.* НВолын. у. *Шіти на овес.* У сапожниковъ: шить крупными стежками. Вас. 211.

Шітися, шіюся, ешся, гл. 1) Шиться, быть шитымъ. *Хиба ж юпка так шиється?* 2) Пролазить между чѣмъ. *А вже як паничі коло неї... той поруч із нею шиється, а той з кутка на неї очима світить.* МВ. (О. 1862. III. 44).

Шітий, а, е. 1) Прич. отъ шіти. *Теплий кожух, тільки шкода, не на мене шитий.* Шевч. 124. 2) прил. Шитый, шитый. *Шитими рукавами помагає.* Чуб. III. 190.

Шітиє, ка, м. Кожаный поясъ. Ковель.

Шітінки, нок, ж. мн. = **Шітки**. *Паняночки шитінки шили.* АД. I. 33.

Шітки, тож, м. Шитье, узоры. Г. Барв.

216, 215. *Там рукава як під корою, такі густі шитки в дівочих сороччаних рукавах.* Ном. № 11135.

Шиття, ті, с. Шитье. Черк. у. Ум. **Шиттячко**, шитенько. *Шитенько шила.* Чуб. III. 401.

Шихтарь, ря, м. Рабочій, работающій при спускѣ срубленныхъ деревьевъ съ горъ внизъ; шихтарі стоять вдоль желобовъ, по которымъ спускается дерево и слѣдятъ за правильностью операцій. Шух. I. 179.

Шиць, меж. Скокъ. *Коли се жаба шиць у воду.* Чуб. I. 55.

Шишак, ка, м. Шлемъ, каска. Котл. Ев. К. Досв. 10.

Шишальниця, ці, ж. = **Шишкобгальниця**. Ум. **Шишальничка**. Чуб. IV. 683.

Шішечка, ки, ж. 1) Ум. отъ шишка. 2) Родъ пирожного. Маркев. 169.

Шішірхатъ, хаю, еш, гл. Производить шорохъ, шелестѣть.

Шішірхнути, хну, неш, гл. Зашелестѣть, зашуршать, шелохнуться. *На землю злізла ніч... нігде а ні шишірхне.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 81).

Шішка, ки, ж. 1) Шишка. Ном. № 2121 2) Украшеніе изъ тѣста на пасхальномъ хлѣбѣ, подражающее виду сосновой шишки. Чуб. VII. 445. 3) Свадебный хлѣбъ особаго рода. *От, перед весіллям, так увечері, кличуть на шишки молодичь.* Рудч. Ск. I. 149. 4) Крышка курительной трубки. Шух. I. 276. 5) У келефа: часть палки, выдающаяся надъ рукоятью. Шух. I. 274. Ум. **Шішечка**.

Шішкати, каю, еш, гл. Толкать. *Півника того під боки шишкає. Коли ж воно надумалось та: какаріку!* Грин. I. 287.

Шішкатий, а, е. О гребнѣ пѣтуха: густой, широкий.

Шішкобгальниця, ці, ж. Дѣлающая шишки 3. Мил. 149.

Шішкуватий, а, е. Покрытый шишками, наростами. *Кора на дереві шишкувата.* Міус. окр.

Шішлак, ка, м. 1) Шишка (на тѣлѣ)? *На шії у волів шишляки отакі як картоплини.* Волч. у. 2) Барашковая шапка. Вх. Зн. 82.

Шія, шії, ж. 1) Шея. *Гне шию, як віл у ярмо.* Ном. № 1293. *Шія—хоч обіддя гни,—такая толстая.* Ном. № 8595. 2) Часть печи надъ коміном. Чуб. VII.

381. 3) Часть топора. См. Сокира. Шух. I. 175. Ум. Шійка, шієчка.

Шіяка, ки, ж. Ув. отъ шия. К. ПС. 22. *Є такій, що душать нас, взявши за шияку.* К. ЧР. 73.

Шілцувати, цюю, еш, гл. Дѣлать? *Шілцує воли гой на три плуги.... шілцує коні — на три броні, шілцує вівці — да й на три струнці.* Kolb. I. 97.

Шілавий, а, е = Шолудивий. Вх. Зн. 82.

Шілавка, ки, ж. Зудъ, свербѣжъ. Ум. Шілавочка. Гн. I. 29.

Шіпатися, паюся, ешся, гл. = Чухатися. Вх. Зн. 82.

Шісдесят, числ. Шестьдесятъ. *Пішли в село гоней за шісдесят од Єрусалима.* Ев. Л. XXIV. 13.

Шіснадцатеро, числ. Шестнадцать душъ, штукъ.

Шіснадцятий, числ. Шестнадцатый.

Шіснадцатка, ки, ж. Счетная единица (копа). продающихся на базарѣ оконъ — въ 16-ть штукъ. Вас. 150.

Шіснадцять, тьох, числ. Шестнадцать.

Шіст (та?), м. Родъ игры въ карты. КС. 1887. VI. 469.

Шістерняк, ка, м. Раст. *Hordeum hexastichon.* Вх. Пч. II. 32.

Шістка, ки, числ. 1) Шестерка въ картахъ. КС. 1887. VI. 463. 2) Первоначально 6, а потомъ 10 крейцаровъ австрійской валюты. Желех.

Шість, тьох, числ. Шестъ. Шістомá, шістьмá. Шістью.

Шкабалка, ки, ж. Палка для игры шапошник. Чуб. IV. 41.

Шкабати, баю, еш, гл. = Кабутати. (Въ игрѣ шапошник). Чуб. IV. 41.

Шкабѣрка, ки, ж. = Тріска. Шух. I. 173, 206.

Шкабѣра, ри, ж. = Щілина. Вх. Лем. 484.

Шкаворіжний, а, е. Отвратительный, гадкій. Вх. Лем. 484.

Шкаворѣнок, неа, м. шкаворѣнка, ки, ж. 1) = Жайворѣнок. Вх. Лем. 484. 2) — зімовий = Посміттюха, *Alauda arborea.* Вх. Пч. II. 8.

Шка́дло, ла, с. Пададь, стерво. Борз. у.

Шкадрѣн, на, м. Эскадрѣнъ. *Не було в Білій Церкві польського війська більш як один шкадрѣн.* КС. 1884. VІІ. 722.

Шкалі, мн. Кленки (бочечныя). Вх. Зн. 82.

Шкалубати, баю, еш, гл. = Колупати. Вх. Зн. 82.

Шкалубіна, ни, ж. Щель, разсѣлина. Черк. у.

Шкалюба, би, шкалюбина, ни, ж. = Шкалубина. НВолын. у.

Шкалювати, люю, еш, гл. 1) Поднимать на смѣхъ, поносить, ругать. *Шкалював мене, шкалював.* Черк. у. 2) ? *Що вже оббивають бляхою баню? Та ні, ше но тільки шкалюють.* Брацл. у.

Шкаляруща, щі, ж. = Шкаралуща. *На воду виносять першу шкалярущу з писанок і крашанок.* Ном. № 299.

Шкаметка, ки, ж. Отрѣзокъ отъ куска необработаннаго сукна, украденный сукноваломъ. Вас. 211. *Як би ступареві не шкаметки, то погубив би від чобіт підметки.* Вас. 212.

Шкаметник, ка, м. Крадущій куски необработаннаго сукна (см. шкаметка); вообще воръ. Вас. 212.

Шкандіба, би, м. Хромой.

Шкандибати, баю, еш, гл. 1) Хромать, прихрамывать. *Коло пустки на милиці москаль шкандибає.* Шевч. 397. 2) Итти хромая, итти съ трудомъ. *Близько видати, та далеко шкандибати.* Ном. № 11423. *Іде Катря, шкандибає.* Шевч. 81.

Шкандібки, бок, ж. мн. Родъ дѣтской игры. КС. 1887. VI. 476.

Шкандилѣти, лѣю, еш, гл. = Шкандибати. Мнж. 194.

Шка́па, пи, ж. Кляча, плохая лошадь. Чуб. III. 426. *Вівса шкапа ззіла, так і віз побила.* Посл. Ум. Шка́пка.

Шкапá, пі, ж. Порода орла. Харьк. у.

Шкап'е, п'я, с. = Шкапина 1. Шух. I. 26, 84.

Шкапíна, ни, ж. 1) = Шка́па. 2) Святая конская кожа. Чуб. VII. 418; КС. 1893. V. 279; Вас. 157.

Шкапині́ка, ки, ж. Очень плохая кляча. Мнж. 114.

Шкапíйка, ки, ж. = Шкапина. Мир. ХРВ. 372. *Завів Лейба й пару шкапíюк.* Мир. ХРВ. 101.

Шкапíйчина, ни, ж. = Шкапина. *Шкапíйчина тюпа.* Мир. Пов. II. 84.

Шкапíка, ки, ж. = Шкапíйка = Шкапина.

Шка́пка, ки, ж. Ум. отъ шкапа.

Шкапѣвий, а, е. Сдѣланный изъ конской кожи. *Чобітки шкапові.* Шевч. 461.

Шкаравать, ті, ж. = **Шкарідь.** Вх. Зя. 82.

Шкарáдний, а, е. Гадкій. Желех.

Шкаралúпа, пи, ж. Скорлупа яйця. ЕЗ. V. 208; корка арбуза и пр. *Булатом весь обшився і був як в шкаралупі боб.* Котл. Ен. VI. 29. *Вже третій кавун доїдали.... по хаті шкаралуп, як на баштані коло куріня.* Св. Л. 176.

Шкаралúща и шкаралю́ща, щі, ж. Скорлупа яйця. ЕЗ. V. 208.

Шкаралю́па, пи, ж. Скорлупа рака. Мвж. 55.

Шкарапа́ня, ні, ж. Жаба Вх. Зя. 82.

Шка́рб, бу, м. = **Скарб.** У Петренковому лісі єсть погріб, тільки завалився,—там шкарб похований. Грин І. 62.

Шжа́рбан, шжа́рбун, на́, м. 1) Истоптанный башмакъ, сапогъ. Сям. 136. *Носив ті чоботи, носив, аж поки не стало, а далі й каже: „аже ж на горі в мене є ще батьковські шжа́рбани,—достану їх, да ще може яку годину похожу.* Рудч. Ск. I. 213. *Надівай хоч шжа́рбани, бо нових ні за що купити.* Козелец. у. *Ти ж бачиш, що на мені не чоботи, а старі шжа́рбуни.* Г. Барв. 287. 2) Старикъ. Г. Барв. 93. *Сидиш, мов демон під водою, ізморщившись, старий шжа́рбун.* Котл. Ен. II. 31. Ум. Шжа́рбане́ць, шжа́рбуне́ць.

Шжа́рда, ди, ж. Родъ дѣтской игры, то же, что и шжопиртъ. Ив. 20.

Шжа́рдува́ти, дую, еш, гл. = **Шжопиртати.** Ив. 18.

І. Шжа́реберть, нар. = **Шжереберть.**

ІІ. Шжа́реберть, ти, ж. = **Шжопирта.** КС. 1887. VI. 476.

Шжа́ред, ди, ж. = **Шжа́рідь.** Вх. Лем. 485.

Шжа́редитися, джуся, дишся, гл. = **Гидувати.** Шжа́редятся жабами. Вх. Лем. 485.

Шжа́редний, а, е. Отвратительный, гадкій. Вх. Лем. 485.

Шжа́рідь, ді, ж. Мерзость, гадость. Вх. Зя. 82.

Шжа́рка, ки, ж. = **Щілина.** Вх. Лем. 485.

Шжа́рлúбина, ни, ж. = **Шжа́лúбина.** О. 1862. VIII. 49.

Шжа́рпéтки, ток, ж. Носки. Молодий Радюк мусів скинути чоботи і пішов на баштан в самих шжа́рпéтках. Левиц. Пов. 230.

Шжа́рубíна, ни, ж. = **Шжа́лубина** = **Шжа́рлубина.** Дивиться хазяїн шжа́ру-

биною, що робить жовнір із господиною О. 1861. XI. 9—10.

Шжа́ру́битися, блюся, бишся, гл. = **Шжа́рубіти.**

Шжа́рубіти, бію, еш, гл. Покриваться твердой корою сверху, напр.: о землѣ, о кожѣ на рукахъ: корявѣть.

Шжа́рубкий, á, ё. Жесткій, шероховатый, корявый. Вас. 161. *Тілові треба б мнякишому бути, а то бач, яке шжа́рубке.* Харьк. Шжа́рубкі чоботи стали: мокрі були та й засохли. Волч. у.

Шжа́ру́бнути, бну, неш, гл. = **Шжа́рубіти.**

Шжа́ру́па, пи, ж. = **Шжа́ралупа.** Мил М. 60.

Шжа́рупинний, а, е = **Шжа́рубкий.** Ко-
жух шжа́рупинний. КС. 1882. X. 26.

Шжа́ру́піль, лі, ж. Обноски мѣхового плаття.

Шжа́рупкий, á, ё = **Шжа́рубкий.** При-
нік палець,—шжа́рупка шжа́ра на йому стала. Славяносерб. у. *Гущою волосся змила,—шжа́рупке стало.* Славяносерб. у.

Шжа́тильга́ти, гаю, еш, гл. Прихра-
мывать. Чуб. II. 283.

Шжа́ту́ла, шжа́ту́лка, ки, ж. Шжа-
тулка. Кролевські листи у шжа́тулі. АД II. 5. *Дорожню одікнув шжа́тулу.* Мкр Г. 64. *Украдеш у мене шжа́тулку з грішми.* Рудч. Ск. I. 68.

Шжа́фа, фй, шжа́хва, ві, ж. = **Сжа́хва**
Части: деревянная ручка—колѣдна, ножъ—
шжа́фа, ножъ къ ручкѣ прикрѣпленъ двумя
вушками. Шух. I. 253. Ву́шка наз. въ Га-
лиціи также антáбками. МУЕ. I. 72.

Шжа́ра, ри, ж. 1) Зной. См. Сивар.
2) = **Шжа́рка?** *Приїздить чорт, а він і давай проситись: „Одпусти, каже, мене (з пекла), а за службу дай мені мішок тій шжа́ри, що у казанах (де грішники) шжа́риться“.* Мвж. 55.

Шжа́ренина, ни, ж. = **Лій.** Вх. Лем. 485.

Шжа́рiти, рю, риш, гл. 1) Сильно нагрѣвать, жечь. 2) Жарить, поджаривать (въ салѣ, маслѣ). *Якусь особу мацапуру там шжа́рили на шашлику.* Котл. Ен III. 46. 3) Дѣлать что-либо съ силой, на-
пряженіємъ (бить, бѣжать и пр.). *Хлопці так і розіп'яли Потоцького та й давай шжа́рять.* Рудч. Ск. II. 206.

Шжа́рiтися, рюся, ришся, гл. Жа-
риться. Шжа́рiться, як шжа́рат на жа-

ру. Ном. № 2503. *Сластьони шкварились*. Греб. 372.

Шевáрка, ки, ж. 1) Вытопленный кусочек сала, вытопка. 2) **Дáти шквáрки**. Задать баю, дать трепку. *Як дам шкварки, то буде тобі жарко*. Ном. № 3616.

Шеварелі́вий, а, в. Сопливый? *Мениша (дочка) дак така ж гидка, така гидка—шкваркливая, низенькая, броватая, губатая*. Чуб. II. 40.

Шевáркнуги, вугу, неш, гл. Кинуть, бросить вниз. *Як шкварне об поміст*. Мнж. 7.

Шеваркотні́, ні, ж. Шипѣние и трескъ кипящего жира.

Шевáрно, нар. Жарко, знойно.

Шеварну́ти, ну, неш, гл. Сдѣлать что-либо съ силой: бросить, ударить, грохнуть, блеснуть и пр. *Шкварнула блискавка*. Мир. ХРВ.

Шевáрок, рка, м.=Шеварка. Желех. *Так ю іспік, избив, що вже таке, ге шкварок*. Драг. 284.

Шеварча́ти, чу́, чійш, гл. Шипѣть и трещать на огнѣ. *Тут кость і плоть, і жир шкварчали*. Котл. *Бряжчать чарки, люльки шкварчать, шумує горілка*. Г.-Арт. (О. 1861. III. 103). Говорят также о сильномъ морозѣ. *Мороз на дворі такий, що аж шкварчить*. Рудч. Ск. II. 8. См. **Скварчати**. Также объ особенно усердной работѣ. *Ззіли по шматку хліба, та вп'ять до кіс,—аж шкварчить під косами*. Драг. 244.

Шевирдя́вий, а́, ё́. Бурный. *Шквирдява погода*.

Шевирь, ка, м. Раст. *Larix decidua*. Вх. Лем. 485.

Шеві́ря, рі, ж. Снѣгъ съ вѣтромъ. Харьк. *У полі така шквиря, що й їхати не можна, не то йти*. Волч. у. *Ось як воно співається!.. Не так як ти, мов коза в шквирю*. О. 1862. II. 35. *Під дощ, під сніг, під шквирю*. Мкр. Г. 51.

Шеворі́нь, ня, м.=Шворінь.

Шеворі́щина, ни, ж. На площади, гдѣ собираются парни и дѣвушки, забиваютъ дѣвушки тайно, съ особыми обрядами **шкворінь**; по повѣрью, это привлекаетъ парней; мѣсто, гдѣ забить шкворінь, называется шкворіщина.

Шкелёт, та, м.=Кістяк. *Сухий, несірний як шкелет*. Котл. Ен. VI. 19.

Шкельце, ця, с. Ум. отъ шкло.

Шкєпите, тя, соб. Камни, обломки каменной Вх. Зн. 82.

І.Шкєрєбєртъ, нар. Вверхъ ногами, вверхъ дномъ. *Полетів шкєрєбєртъ*. Черк. у. *Усе піде шкєрєбєртъ*. Шевч. 283. *Сказавши, столик ізвалило, шкєрєбєртъ к чорту все пішло*. Котл. Ен. V. 30.

ІІ.Шкєрєбєртъ, ти, ж.=Шкєрєбєртъ, ти, ж. Мил. 56.

Шкї́лики. Въ выраженіи: на шкїлики підіймати. Поднимать на смѣхъ.

Шкї́лити, лю, лиш, гл. Насмѣхаться, издѣваться. *Шкилить та й шкилить цілий ранок з баби*. Черниг. у.

Шкїль, лю, м. Манеръ, образецъ. *Дві пари хомутів пошиті на цей шкиль, а дві на инший*. Пирят. у.

Шкїлюва́ти, люю, еш, гл. Насмѣхаться. *Парубки глузовники: усе було з старого шкилюють*. Харьк. г.

Шкїнтати, таю, еш, гл.=Шкїтильгати. Вх. Уг. 276.

Шкїпа, пи, ж.=Скїпка. Вх. Лем. 485.

Шкїп'яр, ра, м. Оспопрививатель. Вх. Лем. 485.

Шкїрготáти, гочу́, чеш, гл.=Скєреготати. *Шкиргоче сорока*. Вх. Лем. 485.

Шкїриндá, ді, ж. Корга старая. Мнж. 194.

Шкїтавий, а, в. Бродячій, не имѣющій опредѣленнаго мѣста жительства. Вх. Зн. 82.

Шкїті́льг, меж., выражающее прихрамываніе. *Ногу підколола. Шкїтильг, шкїтильг! Ні, не піду шкїтильгаючи між люде,—вернусь*. Г. Барв. 73.

Шкїтильгáти, гаю, еш, гл.=Шкєтильгати. Черниг. у.

Шкїтє́рь, ря, м. Большой кусокъ. *Ото одбатував шкїтирь*. Полт. у.

Шкї́бля, блі, ж. Скобелка, круглый скребокъ у бочаровъ. Желех. Шух. I. 250, 311. Ум. шкїбєлька. Шух. I. 311.

Шкїдлі́вий, а, в.=Шкїдний. *Синиця—не птиця, бо шкїдлива дуже*. Ном.

Шкїдлі́вість, вости, ж.=Шкїдність. Желех.

Шкїдлі́во, нар.=Шкїдно 1.

Шкїдний, а, в. Вредный.

Шкїдні́к, ка́, м. Причиняющій вредъ, вредящій. Желех. Вх. Зн. 82.

Шкї́дни́ця, ці, ж. Причиняющая вредъ, вредящая.

Шкї́дні́сть, ности, ж. Вредность, вредность. Желех.

Шкідно, нар. 1) Вредно. 2) Съ причиненіємъ вреда. *Шкідно ударив вола.* Камен. у.

Шкільний, а, е. Школьный. *Початкові шкільні книжечки.* К. ХП. 125.

Шкільник, ка, м.=Школяр. Шух. I. 32. Вх. Зн. 82.

Шкінька, ки, ж. Лошаденка, клаченка. *Отакою шкінькою попереду їздив, а тепер!* Лебед. у.

Шкіра, ри, ж.=Шкура. *Не стала шкіра за виправку.* Ном. № 10572. Ум. Шкірка, шкірочка. Рудч. Чп. 121.

Шкірений, а, 'е=Шкуратяний.

Шкірити, рю, риш, гл.—зуби. Оскалити (зуби). Переносно шкірити зуби—сміятися. *Ти думаєш, ми не бачили, як ти шкірив зуби, як нас переписували? Ото не смійся.* Св. I. 67.

Шкіритися, рюся, ришся, гл.=Шкірити зуби.

Шкірка, ки, ж. Ум. отъ шкіра.

Шкіродрáвець, вця, м. Разрывающій или обдирающій шкуру. Въ шутливомъ величанні являється епитетомъ сапожника: *Величаєм, тя, великий шкіродравче шевче.* Гн. II. 65.

Шкіролúпець, пця, м. Облунливающій шкуры. Въ шутливомъ величанні являється епитетомъ сапожника: *Величаєм, тя, шевче чоботаробче і шкіролупче.* Гн. II. 214.

Шкірочка, ки, ж. Ум. отъ шкіра

Шкірчина, ни, ж. Шкурка. Ум. Шкірчинка. Желех.

Шкіряний, а, е=Шкуратяний. Желех.

Шкітильгати, гаю, еш, гл.=Шкитильгати.

Шкліти, лю, ліш, гл.=Скліти.

Шкло, ла, с.=Скло. *Шкло як роблять, до розпалюють тим огнем, що од блискавиці загориться.* Чуб. I. 93. Ум. Шкельце.

Шеляний, а, 'е=Селяний. *Бачив уже шкляного Бога.* Уже п'янь. Ном. № 11734.

Шеляниця, ці, ж.=Селяниця. *І намоч ю во шкляниці.* Гол. I. 209.

Шелянка, ки, ж.=Селянка. *Не шклянка, не розіб'юся.* Ном. № 3914. *Треба налити шклянку води і поставити її на вікні.* Грин. II. 316. *Випив шклянку вина.* Чуб. II. 185.

Шеляр, ра, м.=Селяр. *А, шкляр! Ну,*

сідай,—у мене є шибки побиті. Грин. II. 283.

Шелярiха, хи, ж.=Селярiха.

Шелярка, ки, ж.=Селярка.

Шкоблiти, блю, блиш, гл. Скоблiть, скрестъ. Шух. I. 253.

Шко́да, ди, ж. 1) Вредъ, убытокъ. *Шкода нікому не мила.* Ном. № 2301. *Слова шкоди не нагородять.* Ном. № 2299. Въ частности: потрава. *Воли в шкоді заняв.* *Гуси як ідуть у школу, дак і розмовляють: по два на колосок, по два на колосок.* Грин. I. 252. 2) Человѣкъ, часто причиняющій вредъ, шаловливый, проказникъ. *Ну й шкода оцей хлопець,—нічого за їм у садку не вдержим.* Харьк. То же и о животныхъ, склонныхъ къ потравамъ и пр. КС. 1898. VII. 47. 3) Какъ нарѣчіе: жаль. *Теплий кожух, тільки шкода—не на мене шитий.* Шевч. 124. *Нема Петра, тільки Гриць, шкода ж моїх наляниць.* Чуб. V. 101.

Шко́да, нар. Напрасно. *Шкода казати.* Ном. № 5182.

Шко́дити, джу, диш, гл. 1) Вредить, приносить вредъ, убытокъ. *Не один козак сам собі шкоду шкодив, що від молодой жінки у військо ходив.* ЗОЮР. I. 215. *Хто пізно ходить, той сам собі шкодить.* Ном. № 11954. 2) Проказничать.

Шко́діти, дію, еш, гл. Жалѣть. *Царь його шкодив.* Мнж. 68. *І так уже її догляда та шкодіє—як ока.* Драг.

Шкодлiвий, а, е. 1)=Шкідливий. *Шкодливий тхір.* Гліб. 2) Часто творящій проказы.

Шкодлiво, нар.=Шкідливо.

Шко́дник, ка, м. 1)=Шкідник. 2) Шалунъ, проказникъ.

Шко́дниця, ці, ж. 1)=Шкідниця. 2) Шалунья, проказница.

Шкодні́ш, шкодні́ш, нар. Болѣ жаль. *Хоч мої (діти) й гірші, та мені моїх шкодніш, ніж твоїх.* Чуб. I. 63.

Шкодува́ти, дую, еш, гл. 1) Жалѣть. *Усі його.... шкодують.* Мир. ХРВ. 215. *Так шкодував я за тією куркою, що лис ухопив.* Черк. у. 2) Вредить, причиняють вредъ. *Твої гріхи таким, як ти, шкодують.* К. Іов. 78.

Шко́ла, ли, ж. 1) Школа, училище. *Синочки зросли—у школу пішли.* Чуб. III. 404. *Виріс хлопчик уже такий, що став у школу ходити.* Грин. I. 149. 2) Съ измѣненнымъ удареніємъ: школа́.

Школьники. *Може думаєте, що дітвора сипнула з хати зустрічати новобранку-товаришку, як то бува з школою?* Св. Л. 79. *Школа по суботах було ходити туди.* Св. Л. 138. 3) (Жидівська). Синагога, єврейська модельня. Левиц. Пов. I. 96. *А як то був жид Янкель, то він коло школи похожає та по школі плаче-ридає: школо наша, богомільнице!* АД. II. 28.

Школуб, ба, м. Родъ дѣтской игры. КС. 1887. VI. 474.

Школяр, ра, м. Школьникъ, ученикъ. Грин. II. 283. *На Сорок Святих школяр несе вчителеві сорок бубликів.* Ном. № 414.

Школярка, ки, ж. Школьница, учениця. *Я обіцяла школярці передати при нагоді книжку з малюнками.* Г. Барв. 42.

Школярство, ва, с. 1) Школьничество. 2) Соб. Школьники. *То погань так верзла, школярство так брехало.* О. 1861. III. 94.

Школярський, а, в. 1) Принадлежашій школь, относящійся къ ней. 2) Ученический. *Школярської юхи набрався.* Ном. № 6096.

Шкопердати, даю, еш, гл. = Шкопиртати.

I. Шкопирта, ті, ж. Игра, состоящая главнымъ образомъ въ бросаніи палокъ такъ, чтобы палка шла колесомъ, ударяясь о землю то однимъ, то другимъ концемъ.

II. Шкопирта, нар. — **кідати** = Шкопиртати. Ив. 19.

Шкопиртати, таю, еш, гл. Бросать палку такъ, чтобы она шла колесомъ, ударяясь о землю то однимъ, то другимъ концемъ. Ив. 18.

Шкопиртва, ки, ж. Палка, которою шкопиртають. См. Шкопиртати. КС. 1887. VI. 476.

Шкопирть, ти, ж. = I. Шкопирта. Ив. 20.

Шкорá, рі, ж. Кусокъ сосновой коры, служащей поплавкомъ въ рыболовномъ снарядѣ кармани. МУЕ. I. 40—41.

Шко́рба, би, ж. Старая изсохшая, сморщенная женщина. *Люборацька за н'ять літ з гожої молодиці, повновидої, рум'яної, такою шкорбою стала, що як би не шкура, то й кістки розсипались би.* Св. Л. 135.

Шко́рбати, баю, еш, гл. Тянуть, терзать. *Буде вже тобі тую цицю шкорбати,—вже ти наїлася.* Миропольск.

Шко́рина, ни, ж. = Скорина. Ум. Шко-

рінка, шкоріночна. *Скачу, скачу діда за шкоринку хліба.* Ном. № 12296.

Шко́рупа, пи, ж. Корка на поверхности земли. *Земля взялась шкорупою.* Богод. у.

Шко́рупий, шкоруплий, а, в. Не гладкій, заскорузлий. *Шкорупка дорога.* НВолын. у. *Шкорупле полотно.* НВолын. у.

Шко́рух, ха, м. Рябина. Шух. I. 18.

Шкраб, ба, м. 1) Родъ кушанья: мука, перебитая съ яйцами и запеченная въ рынѣ. Гайс. у. 2) = Шнарбан I. Рол. Од. 57. *Однімав шкраби на всю свою родину.* Гн. II. 28.

Шкреблó, блá, с. Скребница. Киев. г.

Шкребті, б́у, б́еш, гл. = Скребти.

Шкрегліти, лю, лиш, гл. = Скреготати. *Сорока шкрегліт.* Вх. Уг. 276.

Шкремітки, ми. Мелкіе обрѣзки и обломки мѣди, остающіеся при выдѣлкѣ различныхъ мѣдныхъ вещей. Шух. I. 285.

Шкромáдити, джу, диш, гл. = Скромадити.

Шкрум, ма, м. 1) Нагаръ въ трубѣ. 2) Заячий жиръ. Гайс. у.

Шкря́бання, ня, с. Царапанье.

Шкря́бати, баю, еш, гл. Скрестъ, царапать.

Шкря́бну́ти, б́ну́, н́еш, гл. 1) Однокр. в. отъ шкрябати. Царапнуть. 2) Побѣждать, удрать. *Як шкрябнув, так тільки мене й бачили.* О. 1862. I. 41.

Шкря́ботіти, чу́, тіш, гл. Царапать, скрестъ. *Діду, діду! щось до нас у двері шкряботить.* Рудч. Ск. II. 15.

Шкря́боту́ха, хи, ж. Скребущая (о мыші). Ум. Шкря́боту́шна. *Мишка шкряботушка.* Рудч. Ск. II. 1.

Шкува́ти, шкую́, е́ш, гл. Объ охотничьей собацѣ: искать. *Пильнуйте, бо вже неш шкує.* Брацл. у.

Шку́лити, лю, лиш, гл. Донимать. *А що ця лозина добре шкулить?*

Шку́лий, шку́льий, а, в. 1) Донимающий. *Я ж думала, до що нагайка не шкулка, де ударить, то розсядеться й шкурка.* Нп. *Шкулкий вітер.* Константиногр. у. 2) Чувствительный. *Шкулке місце.*

Шку́льо, шку́льо, нар. Донимаетъ больно, чувствительно. Св. Л. 301.

Шку́льний, а, в. = Шку́лий.

Шку́льно, нар. = Шку́льо. *Шкульно на його буде, як прийдеться годувати й матір.* Рк. Левиц.

Шкунтува́ти, т́ю, еш, гл. Насмѣхаться. Ном., стр. 287, № 6156.

Шкунтува́тися, т́юся, ешся, гл. Ссоряться? драться? *Пани шкунтуються, а нашого брата ріжуть.* Ном. № 1304.

Шку́ра, ря, ж. 1) Шкура, кожа. *З одного вола двоєх шкур не деруть.* Ном. № 7472. *Пошився в собачу шкуру.* Ном. № 2910. *Жвавий, аж шкура на ньому говорить.* Ном. № 5764. В одну шку́ру. Крайне настойчиво (хотѣть, добиваться чего). *Читка розвередувався: „Їсти та й їсти, бабо!“ В одну шкуру: „їсти!“* Мир. ХРВ. 33. *Затялись в одну шкуру: давай роцот!—і дав.* Мир. ХРВ. 259. 2) Бранное: женщина легкаго поведѣнія. Ум. Шку́рка, шку́рочка.

Шкурáт, та, м. Кусокъ кожи. *Дметься, як шкурат на огні.* Ном. № 2502. Ум. Шкурáтк. *Постоли з шкуратка.* Стор. М. Пр. 4.

Шкурáтйна, ня, ж. Кожа, кусокъ кожи. Ум. Шкурáтінна. *Між дубинки та ліщинки шматок шкуратинки.* Ном., стр. 301, № 379. *Жаб'яча шкуратинка.* Радом. у.

Шкурáток, тка́, м. Ум. отъ шкурáт.

Шкурáття, тя, соб. Куски кожи. *По-зб́рав шкураття.*

Шкурáтний, а, е. Кожаний. *Славні бубни за горами, а зблизька шкуратнякі.* Ном. № 2623. *У якому капшучі ваші гроші?—У шкуратяному гаманці.* О. 1862. IX. 121.

Шкурíна, ня, ж. = Шкорина. Ум. Шкурíнна. *Такий, мамо, хлѣб удався,—нід шкуринку хоч сховайсь.* Грин. III. 660.

Шку́рка, ки, ж. 1) Ум. отъ шкура. 2) Кожица на плодахъ. *Як положиш килецю у піч спектись, то шкурка на жій ренне.* Дешо. 3) Пленка. *Пождіть, діти, поки Біг на кісінь шкурку на-тягне.* Ном.

Шкурла́т, та, м. = Шкурат. Св. Л. 168. *Дметься, як шкурлат на огні.* Ном. № 2503.

Шку́рник, ка, м. Шкуродерь. Лохв. у.

Шкурну́ти, рну́, неш, гл. = Чкурнути. *Так шкурнув, що тільки куряву видно.*

Шкуропея, пеї, ж. По народному повір'ю: царика змії. *Що то за змія—шкуропея?—Над усіма старша. У неї голова золота, усіх гадюк вона у вирей веде.* Грин. II. 316.

Шку́рочка, ки, ж. Ум. отъ шкура.

Шкурáк, ка, м. Лапоть изъ нечищеної кожи. Вх. Зн. 82.

Шкуряний, а, е = Шкуратяний. *Гаратник шкуряний, плетений.* ЕЗ. V. 40. *То ще тоді діялося, як шкуряні гроші на світі були.* Ном. № 6855.

Шку́т, та, м. 1) Ни къ чему негодный человекъ. Вх. Лем. 485. 2) Слабосильная скотина. Вх. Лем. 485.

Шкутильга́ти, га́ю, еш, гл. = Шкати́льгати. *Аж он Семен шкутильгає.* Черк. у.

Шлак, ку, м. Кромка сукна. Желех Гол. Од. 55.

Шланк, ку, м. Рядъ? шеренга? *От постановились усі (салдати) в шланку і ну загравать на духову музику.* ЕЗ. V. 23.

Шла́патник, ка, м. Оборвышъ. Харьк. у.

Шла́птю, нар. Рысцой. *Проїхавсь геть від возів шлаптю....* *Попустив поводи,— пішов вороний ристю* О. 1861. X. Кух. 23.

Шле́йка, ки, ж. 1) Ум. отъ шлея. 2) Подтяжка. Гол. Од. 13.

Шлентавий, а, е = Шанталовий. Вх. Зн. 32.

Шлея́, шлеі́, ж. Шлея. Ум. Шле́йка.

Шлик, ка́, м. Родъ шапки. К. ЧР. 428. Въ Галиціи: суконная круглая шапочка съ загнутою мѣховою опушкою. Гол. Од. 70. Въ думѣ—бархатная. АД. I. 171. *Шлики із себе скидали.* Мет. 396. Ум. Шличо́к. *Старший син у хату ухочає, шличок здіймає, низенько вклоняє.* Чуб. V. 848.

Шли́я, шлі́ї, ж. = Шлея. Kolb. I. 65.

Шлі́хта, ти, ж. Запаренный кипяткомъ изъ ржаной муки клейстеръ, которымъ ткачи смазываютъ пряжу передъ тканьемъ. Вас. 167. Мнж. См. Піспа.

Шлі́хтинка, ки, ж. Каждый изъ тонкихъ прутиковъ лозы, которыми на верхнемъ навоѣ перекладываются слои нитокъ основы послѣ шліхтування. МУЕ. III. 22.

Шлі́хтува́ння, ня, с. Смазываніе пряжи шліхтою, піспою. МУЕ. III. 13.

Шлі́хтува́ти, т́ю, еш, гл. Смазывать пряжу шліхтою, піспою. *Робе піспу та й шліхтує нитки.* Лебед. у.

Шлома́к, ка, м. У горшечниковъ: оскребки глины, счищаемые съ рукъ и съ круга во время формировки мисокъ. Вас. 182.

Шлуноко́вий, а, е. Желудочный.

Шлу́нок, нку, м. Желудокъ. Лохв. у.; Гадяч. у.; НСѣверск.; Кіевск. у. *Не йде на шлунок, та й годі.* Лохв. у. *От чо-*

ловик і здоровий на силу, а на шлунок не здоровий. Кіевск. у. 1 грек, набивши добре шлунок, сміявся та лигав пивце. Мкр. Г. 5.

Шльондра, ри, ж. = Шлюндра.

Шльонка, ки, ж. 1) Овца силезской породы. 2) Шерсть этой овцы. 3) Мясо этой овцы.

Шльонковий, а, б. Шльонкова малявка. Особый родъ раскраски глиняной посуды съ орнаментомъ изъ комбинированныхъ палочекъ. Вас. 184.

Шльонс(в)е, ку, м. Силезія.

Шльонський, а, е. 1) Силезскій. *Ось скатерть шльонська нешпетна, її у Липську добули.* Котл. Ен. II. 35. 2) Изъ шерсти или овчины овцы силезской породы. *Шльонський кожух.* Мвж. 56.

Шльоха, хи, ж. Потаскуха, гулящая баба. *Венера не послідня шльоха, проворна, враг її не взяв.* Котл. Ен. I. 12.

Шлюб, бу, м. Вѣнчаніе. *Коли любиш так, як кажеш, то веди до шлюбу.— Ой рад би я шлюб узяти, та не велить мати.* Чуб. III. 178. *Шлюб брати, взяти, на шлюбі стояти, до шлюбу стати.* Вѣнчатся, обвѣнчатся. Чуб. II. 82, 83. *Хибадесь будеш брати на страшній неділи шлюб?* Ном. № 13899. *Захотіла за москаля заміж піти, от і взяла з ним шлюб.* Драг. 217. *Ой не хочу я заплатіти брати, тільки хочу я до шлюбойку стати.— Ліпше мені в сей Дунай топати, ніж з гидким, поганим до шлюбойку стати.* Чуб. V. 162. *Шлюб давати, дати.* Вѣнчать, обвѣнчать. *Батюшка.... іде до церкви давати шлюб молодим.* Грин. III. 516. Ум. *Шлюбонько, шлюбочок.* Чуб. III. 77.

Шлюбити, блю, биш, гл. = Шлюбувати. *Возьми сі тую, котру вірно любиш, що перед Богом і людьми шлюбиш.* Гол. I. 347.

Шлюбний, на, ме, шлюбовий, а, б. Вѣнчальний, свадебный. *Шлюбна сукня.* *Хтось зірвав з мого плеча шлюбову квітку.* Стор. М. Пр. 81. *Шлюбна жінка.* Законная, вѣнчанная жена.

Шлюбонько, ка, м. Ум. отъ шлюб.

Шлюбочок, чку, м. Ум. отъ шлюб.

Шлюбувати, бую, вш, гл. 1) Давать обѣтъ. *Шлюбувати від горілки.* МУЕ. I. 110. 2) Вѣнчатся. МУЕ. I. 129. *Шлюб брала, шлюб шлюбувала перед попом, перед дяком з Юрком козаком.* Мет. 172.

Шльондра, ри, ж. 1) Неряха. Котл. 2) Бранное: шлюха. Котл.

Шлюха, хи, ж. Шлюха. *Кабаниці шлюхи.* К. ЦН. 222. *Смерть шлюха.* КС. 1882. IV. 170.

Шляга, ги, ж. Большой деревянный молотъ, то же, что и довбня. Козел. у. НВолын. у.

Шляк, ку, м. Обшивка внизу платья, кайма.

Шлям, му, м. 1) Илъ, грязь. Желех. 2) Мѣхъ. Гол. Од. 28. 3) Длинный шовъ въ тулупѣ. МУЕ. I. 76.

Шляма, ми, ж. 1) То мѣсто на концѣ доски, которое остается не отдѣленнымъ пилою, а отколотымъ. 2) У человека: ключица. КС. 1900. II. 192.

Шлямівка, ки, ж. Очистка дна пруда.

Шлямівий, а, е. Относящійся къ шляму.

Шлямпати, паю, вш, гл. Бродить, брести. Гол. III. 127.

Шлямувати, шую, вш, гл. 1) Очищать дно пруда. 2) Перемывать кишки при приготовленіи колбасъ.

Шлярка, ки, ж. Оборка. Подольск. г. Гол. Од. 20; Св. Л. 3.

Шлях, ху, м. Большая проѣзжая дорога; путь. *До Бога важкий шлях, а до пекла прямесенький.* Ном. № 201. *Битий шлях.* Торная дорога. *Коли на те піде, то й серед битого шляху поламаєшся.* Ном. Не в шляху. Не по дорогѣ. Ум. *Шляшбк, шляшечок.*

Шляхетний, а, е. Благородный. *Ну, гляди ж, пане Бужинський, щоб не сталося і твоїй шляхетній спині.* Стор.

Шляхетніти, нію, вш, гл. Облагораживаться. Левиц. Пов. I. 301.

Шляхетство, ва, с. 1) Дворянство. 2) Соб. Дворяне. *Та слухали, як шляхетство нависне гукає.* Шевч. 130.

Шляхетський, а, е. Дворянскій. *Богатого дочка батька, шляхетського роду.* Шевч. 275.

Шляхетчина, ни, ж. Аристократическое государство, Польша. *Була колись шляхетчина всьможная пані.* Шевч. 130.

Шляхівщина, ни, ж. Сѣно, солома или зерно, падающіе съ воза при перевозѣ. Черк. у. *Там хтось віз ячмінъ і такий ячмінъ великий, а в копиці скошений; що ж? Скрізь по дорогі шляхів-*

щина, така шляхівщина, що аж жаль бере, як подивишся. Кобел. у.

Шляховий, а, -ё. Дорожный. Мнж. 152. Грин. II. 37.

Шляхта, ти, ж. Шляхта, дворянское сословіе въ Польшѣ. *Було шляхта знай чваниться, день і ніч гуляє, та королем коверзує.* Шевч. 130. Ум. Шляхтонька, шляхточна.

Шляхтич, ча, м. Дворянинъ. Ном. № 858, 880. *Було тут три шляхтичі; два пило—платило, а третій пив—зброю лишив.* Чуб. V. 64.

Шляхтонька, ки, ж. Ум. отъ шляхта.

Шляхточка, ки, ж. Ум. отъ шляхта.

Шляхтюга, ги, м. Ув. отъ шляхтич. *Подумаютъ, що який шляхтюга.* Св. Л. 188.

Шляхтінка, ки, ж. Дворянка. Ум. Шляхтіночка. *Найдеи собі шляхтяночку, забудеш Оксану.* Шевч. 144.

Шляхун, на, м. У шерстобита: родъ деревяннаго крючка, которымъ онъ держать за струну шерстобитнаго лука. См. Лук 3. Черниг. у.

Шляшчок, чка, м. Ум. отъ шлях.

Шляшок, шка, м. Ум. отъ шлях.

Шлящина, ви, ж. У ткачей: линейка, вставляемая между верхнимъ и нижнимъ рядами основы при заправкѣ въ шохти. Вас. 167.

Шмагати, гаю, еш, гл. Стегать, хлестать. *Шось їх... хворостиною шмагало по шиї.* ХС. IV. 33. *Як почав шмагати по плечах лозиною. Аж його козак межі очі шклянкою шмагає.* АД. II. 111.

Шмагонути, ну, неш, гл. Съ силой стегнуть, хлестнуть. *Мене як шмагоне щось лозиною.* Стор. *Як шмагоне його (багом).* Мнж. 10.

Шмаліти, лю, лиш, гл. = Смалити. *Щетину із-свині шмалили.* Котл.

Шмалій, лія, м. 1) = Смалий. 2) Холодный, рѣзкій вѣтеръ.

Шмалко, ка, м. Название быстро ходящаго вола. КС. 1898. VII. 47.

Шмалький, а, -ё = Смалький. Звенигор. у.

Шмальний, а, -ё. Жгучій, рѣзкій (о вѣтрѣ). Каменец. у.

Шмальнути, ну, неш, гл. Однокр. отъ Смалити = Смальнути. О жгучемъ, рѣзкомъ вѣтрѣ: дунуть, подуть. *Шмальне на дворі, що й носа не витикай.* Каменец. у.

Шмалятна, ни, ж. = Смалятна. *Шмалятиною завоняло.*

Шмандёлок, лка, м. Кусокъ. *Шманделок сала та шматок хліба—ото моя й їжа.* Харьк.

Шмарагд, да, м. = Смарагд. Стор.

Шмарити. См. Шмаряти.

Шмаритися, рюся, ришся, гл. Появиться во множествѣ. Вх. Лем. 485.

Шмаркати, каю, еш, гл. Пускать сопли изъ носа.

Шмаркатий, а, о = Смаркатий.

Шмаркач, ча, м. = Смаркач. Также: бѣднякъ. Черк. у.

Шмаркачка, ки, ж. 1) Сопливая. *Літом і качка прачка; зимою і дівка шмаркачка.* Ном. № 552. 2) Плохая, скоро нагорающая сальная свѣчка. Тараша.

Шмарки, ків, м. Сопли. Ном., заг. № 231.

Шмаркий, а, -ё. Скорый, быстрый. *То чоловік шмаркий: куди йде—не гається.*

Шмареля, лі, ж. = Смареля.

Шмарколіз, за, м. Подлизывающій свои сопли. НВолын. у.

Шмаркота, ти, ж. = Шмарки.

Шмаркотіння, ня, с. 1) Мокрота, сопли. 2) Раст. *Solanum nigrum.* Вх. Пч. II. 36.

Шмарнути, ну, неш, гл. Кинуть, бросить. *Узяв з кади на їден палец (води), шмарнув.* Гн. I. 16.

Шмаровоз, во́за, м. 1) Подмазывающій колеса, а затѣмъ и всякій, имѣющій много дѣла съ возами, выпачканный постоянно въ смолу, много ѣздящій, напр. занимающійся извозомъ. Рудч. Чп. 257. 2) Грязно-одѣтый человекъ. *Пішли парубки, лишень шапки видко, лишилися шмаровози—подивитися гидко.* Чуб. V. 458.

Шмарувати, рую, еш, гл. Смазывать. Берд. у.

Шмаряти, ряю, еш, сов. в. шмарити, рю, риш, гл. Бросать, бросить, швырнуть. Угор. *Гусевки шмарьте до гусевниці.* Гол. II. 57. *Бог тот пісок шмарив на воду, і стався кус землі.* Гн. I. 9. *Будеш шмарений з неба за гордость, за пиху.* Гн. I. 15.

I. Шмат, та, м. Кусъ. *Шмат гнилої ковбаси.* Шевч. 464. *Лавися шмат не для харциза.* Котл. Ен. IV. 40. Ум. Шматок.

II. Шмат, нар. Много, большое количество. *Багацькая дівчинонька шмат коралів має.* Грин. III. 530. *Я зроблю, щоб шмат дерева повсихало.* Чуб. II. 217. *Як*

сотворив Бог світ і як сже було на нему шмат людей. Гн. I. 29. Дуже таки шмат грошей у них стало. Грин. II. 74. Ум. Шматненько. У його шматненько грошей. НВолын. у.

Шмáта, ти, ж. Лоскуть, ветошка, тряпка. Якась брудна шмáта. ЕЗ. V. 200.

Шмáтати, таю, еш, гл. = Шматувати. Зірве шкуру, почне її шматать, поки пошмáта на кусочки. Драг. 289.

Шмáтíна, ни, ж. 1) Кусокъ. Таращ. у. 2) = Шмáта. Ум. Шмáтíнка. Зав'язав той кавалочок у шмáтинку. ЕЗ. V. 216.

Шлáтка, ки, ж. = Шмáта. Обвинуту сирівцевою шмáткою. ЕЗ. V. 210.

Шмáтковíй, á, ё. Кусковой. Шмáткове сало. Шникъ, свиное сало. Подольск. г.

Шмáткувати, б́ую, еш, гл. = Шмáтувати.

Шмáтóк, т́ка, м. 1) Кусокъ. І хл́ба шмáток дастъ. Бг. Ном. № 1511. Шмáток м'яса. ЗОЮР. II. 35. 2) Часть отáри овецъ, сотъ въ 5—6. О. 1862. V. Кух. 39. Ум. Шмáтóчок.

Шмáття, тя, соб. 1) Куски. Вхопив мене і ростерзав на шмáття. К. Іов. 36. 2) Б́льє. Випливає той окунь на берег, аж там царівна шмáття пере. Рудч. Ск. II. 113. Прали дівки шмáття. Гн. I. 38. Ум. Шмáттячко.

Шмáтувати, т́ую, еш, гл. Разривать, разр́зывать на куски. Переясл. у. Ой дай жупан шмáтований, що турками шанований, що сонечком побіляний, що кулями постріляний. Щог. В. 3. Що се вони вдумали—шмáтувати Україну. К. ЧР. 187.

Шмáтúр'я, р'я, с. соб. Куски. Данилко.... (буде) шмáтур'я прохати од хати до хати. Шмáтків напрохали, собаки нагнали, торбу розірвали, шмáтки похватили. Мил. 95.

Шмáтянськíй, а, е. Тряпичный. Гн. I. 154.

Шм́рка, ки, ж. Раст. Pinns Picea L. ЗЮЗО. I. 131.

Шм́га, ги, шм́га, ги, ж. 1) Дощечка, служачая вивелиромъ при набиваніи мельничного камня. 2) У колесниковъ: дощечки длиной въ $1\frac{1}{2}$ аршина для опред́ленія спиць, съ которыхъ начинать на́тягивать ободъ. Употребляется ихъ для этой ц́бли дв́. Канев. у. 3) Родъ силка для ловли болотныхъ птицъ. Вх. Пч. II. 16. До шм́ги, під шм́гу. Кстати, къ д́лу. Чи тобі ж до шмиги сватать сина пі-

хотою. Мкр. Н. 14. Не до шм́ги. Неум́стно, некстати. Не до шмиги балака. Ном. № 5091.

Шмиѓляти, ля́ю, еш, гл. Шнырять, б́гать. Из́ льоху та в хату знай шмиѓляє. Шевч. 138. Шмиѓляв по морю, як циганус. Котл. Ев. IV. 28.

Шмиѓну́ти, гну́, гн́ш, гл. Шмыгнуть, удрать. Тоді розігналаєь саме на його, щоб його вбить, а він на б́к шмигнув, а зм́я тоді в море так і затопилась. Рудч. Ск. II. 97.

Шмигува́ти, ѓую, еш и шми́гува́ти, ѓую, еш, гл. Выравнивать камень въ мельниц́. Ананьев. у., Лохв. у.

Шми́лити, лю, лиш, гл. Въ выраженіи: шми́лити губки. Сжимають губки, кокетничая. Бач, як вона до його губки шми́лить. Киев. у.

Шми́р, ру, м. Раст. Bromus arvensis. Вх. Лем. 485.

Шми́ткíй, á, ё. Проворный, ловкíй. Вх. Лем. 485.

Шмон́дя, ді, об. 1) Нечистоплотный человекъ. Вх. Зн. 82. 2) ж. Безнравственная женщина. Вх. Зн. 82.

Шмор́г, меж. 1) Дергъ. 2) Выражаетъ быстрое проникновение куда. Округ ярмарок, в середині шарварок, та в дірку шмор́г. Ном., стр. 294, № 139. За ним погнались, а він добіг до Луки та шмор́г у його хату. Коли це Третяк шмор́г із сіней. Новомоск. у.

Шм́рґавка, ки, ж. = Терниця. Шух. I. 147.

Шмор́ганистíй, а, е. Полосатый. Вх. Пч. I. 15.

Шм́рґати, гаю, еш, гл. 1) Дергать. Константиногр. у. Та все її шмор́га за намисто. О. 1861. X. 32. 2) Очищать пеньку отъ кострики при помощи шм́рґавки. Шух. I. 147.

Шм́рґатися, гаюся, ешся, гл. Дергаться (о веревќ, напр.).

Шмор́ги́ути, гну́, н́ш, гл. Однокр. отъ шм́рґати. 1) Дернуть. 2) Ударить. 3) Удрать, вб́жать, выб́жать. Сказала та й шмор́гнула з хати. Мир. ХРВ. 284. Да по́івки шмор́гнув. О. 1862. V. 27.

Шмор́гону́ти, ну́, н́ш, гл. 1) Съ силой дернуть. Як захвате з землі колос в жорх, як шмор́гоне,—думає увесь обшмор́гнуть. Драг. 14. 2) Съ силой ударить. 3) Съ силой поб́жать.

Шм́ршки, шок, ж. Морщины, складки.

Лице було оперезано шморшками. Левиц. I. 357.

Шмугля́ти, ляю, еш, гл. Тереть, стирать кожу, обдирать кожу, дѣлать на кожѣ ссадины.

Шмў́льгати, гаю, еш, гл.=Шмугляти. Черк. у.

Шмў́ляти, ляю, еш, гл.=Шмугляти. *Годи працюватись та шмуляти шию задарма.*

Шні́порити, рю, рш, гл. 1)=Ншпорити. *Часинки не посидить тихо: так і шнипорить усюди. О. 1861. VШ. 19. 2) Смыслить, знать толкъ, умѣть. Він таки трохи шнипорить в малярстві. Шевч. (О. 1862. Ш. 4).*

Шни́р, ру, м. Въ выраженіи: до шніру. 1) ? *Треба всякую папіру підвести як раз до шниру, підвести все під закон. Котл. Од. 491. 2) До тла, до конца. Згорів до шниру. Лохв. у.*

Шни́ріна, ни, ж. До шниріни. До витки. Ум. Шнирі́нка, шни́рочка, шнирі́ночка. *Обдере до шнирочки, до шерстиночки. Ном. № 4848. Обідрав її до шнириночки.*

Шні́рити, рю, рш, гл. Шнырять? *Утята так і шнирять по над головами. О. 1862. VШ. 17.*

Шни́рь, ря, м.=Шнир. *Неділь на три було труда, поки до шниря все зносили. Мкр. Г. 49.*

Шни́ря, рі, ж.=Шнир. Нема до шнирі. Ничего нѣтъ. Мнж. 167.

Шну́р, ра, м. 1) Веревка. Чуб. II. 234. *Аж молодичка сорочки розвішує на шнурі. Рудч. Ск. II. 164. 2) Отвѣсъ (плотвицкій инструментъ). Чуб. III. 176. 3) Рядъ. Сидить шнур голубців. 4) Мѣра длины: 21 сажень. Чуб. VI. 406. 5) Пуповина. Вх. Лем. 485. 6) мн. шну́рі. У ткачей: сварядъ, при помощи котораго основа соединяется съ вавоемъ. Части: валѣк, шу́ркі, ключечкі, шу́рок, ляшток. МУР. III. 21. Ум. Шну́рѣк.*

Шну́рі́вка, ки, ж. 1) Сортъ табаку съ крупными листьями. Сумск. у. 2) =Шну́ровиці. *Чому руси коси не зачесана, чому шу́рівка не зашнурована. Чуб. III. 149. Взяла спідницю і шу́рівку. Котл. Ен. I. 7.*

Шну́рѣ́вий, а, е. Изъ шну́рка или въ видѣ шну́рка сдѣланный. *Шну́ркові кі́снички. О. 1861. XI. 29.*

Шну́ркува́ння, ня, с. Отдѣлка платъя цвѣтными шу́нками. НВолын. у

Шну́ркува́ти, кую, еш, гл. 1) Отдѣлывать платъя цвѣтными шу́нками. 2) Слѣдить. *Вона вже й ходила за нею, шну́рковала, поки ото й запопала її. Екат. у. (Залюб.).*

Шну́рѣ́ваний, а, е, прич. отъ шу́рвати. 1) Зашну́рованный. 2) Увязанный веревками. 3) **Шну́рѣ́вані брѣ́ви=Брови** на шу́норчку. См. Шу́нок. *В неї брови шу́рѣ́вані. Грин. III. 611.*

Шну́рови́ці, ви́ць, ж. Корсетъ. *Продай, мамо, дві те́лиці, купи мені шу́рови́ці: в мене циці трясуться, з мене хлопці сміються. Закр. 75.*

Шну́рѣ́к, рѣ́а, м. 1) Шу́нокъ. Колб. I. 36. *Не виспалась наша панночка: сукала шу́рки шовкові. Чуб. III. 212. 2) Веревка. Висіла колиска на шу́норчку. Чуб. III. 190. 3)—ші́тий, плѣ́тений.* Родъ вышивокъ. Шух. I. 155, 156. Ум. Шу́рѣ́чок. *Брѣ́ви на шу́рѣ́чку. Ровныя красивыя брови.*

Шну́рува́ння, ня, с. Веревки, которыми увязанъ возъ съ поклажей. Рудч. Чп. 257. *Ой беріть з возів, беріть шу́рування. Рудч. Чп. 101.*

Шну́рува́ти, рую, еш, гл. 1) Шу́рывать, зашну́ровывать. *На ножейках мат шу́рѣ́вані бі́тки. АД. I. 43. 2) Увязывать веревками.*

Шня́га, ги, ж. Жаба. Вх. Пч. II. 16.

Шо, мѣст.=Що. Мнж. 2. *Не все ж Бі́г дарує, про шо люд міркує. Ном. № 71.*

Шове́, ку, м. Шелкъ. *А я шовком вишиваю. Шевч. 187. Бре́ше, як шовком шив. Ном. № 6954.*

Шове́ї́вка, ки, ж. Шелковая шапка. Чуб IV. 195.

Шовко́вать, ті, ж. Раст. *Conferva rivularis.* Вх. Пч. II. 30.

Шовко́вий, а, е. 1) Шелковый. *Шовко́ва плахта не к будню, а к святу. Ном. 2) Шовко́ва трава.* Раст.: а) *Stipa pennata* L. ЗЮЗО. I. 138; б) *Phalaris arundinacea* L. Var. *picta*. ЗЮЗО. I. 131. Ум. **Шовко́венький.** *Зав'яжи мені головоньку, бо то мені болить дуже, хусткою біленькою, біленькою да шовковенькою. Чуб. V. 87.*

Шовко́вина, ни, ж. Шелковая витка. *Продінь її ув уха червону шовковину. Мнж. 154.*

Шовко́виця, ці, ж. 1) Тутовое дерево.

Morus nigra, Morus alba. ЗЮЗО. I. 128. *Росли рядом тополі й шовковиці.* Левинц. Пов. 21. 2) Родъ водорослей. Вх. Зн. 82. **Шовкун, на, м.** Бесплодное тутовое дерево.

Шовкунець, нця, м. Сапожный инструмент = топчака. Харьк. г.

Шовчина, ни, ж. Шелковая нитка, шелковина. Ком. Р. II. 65. Ум. Шовчинка.

Шобати, каю, еш, гл. 1) Часто говорить: шо. 2) Шамкать. „Сатурновіч, змилосердися, за рідную свою вступиися!“ к Зевесу шокала стара. Котл. Ен. V. 36.

Шолвія, ві, ж = **Шавлія.** Посію шолвію зарані в неділю. Чуб. V. 609.

Шолгун, на, м. = **Шовкунець** = **Точмачка.** Вас. 161.

Шоловія, ві, ж. = **Шевлія.** Вх. Пч. II. 36.

Шоломок, мка, м. = **Шеломок.** НВолын. у.

Шолопати, паю, еш, гл. 1) Їсть зерна (объ уткахъ). 2) Шуршать, шелестѣть. Миш шолопає. Вх. Зн. 82. 3) Рыться въ чемъ, перебирать что. *Воробці... шолопають на собі піре.* ЕЗ. V. 248.

Шолудивець, вця, м. Паршивець. *Ой чий ж то женці, да все шолудивці.* Чуб. III. 229.

Шолудивий, а, е. Паршивый. *Шолудиве поросля і в Петрівку змерзне.* Ном. № 1582. *З шолудивою головою та в дух.* Ном. № 5462.

Шолудивник, ка, м. Раст. *Pedicularis comosa* L. ЗЮЗО. I. 131.

Шолуді, дів, м. Парши, струнья на головѣ. *Аби голова, а шолуді будуть.* Ном. № 5428.

Шолудій, дця, м. = **Шолудивець.** *Як їдять та п'ють, так і кучерявчиком звуть, а поп'ють, поїдять—прощай шолудій.* Ном. № 2329.

Шолуміння, ня, с. Стебли кукурузы.

Шолупайка, ки, ж. Шелуха, скорлупа.

Шолупіна, ни, ж. = **Шолупайка.**

Шонтавий, а, е = **Шанталавий.** Вх. Зн. 82.

Шоба, пи, ж. Навѣсь, сарай съ двумя, рѣдко тремя стѣнками—для возовъ и хозяйственныхъ орудій. Чуб. VII. 396. *Пішли до шопи вітати пана, пішли до череди брати барана.* Чуб. III. 376.

Шори, шор, ж. Шоры, родъ упряжи. *Убрати в шори.* Обмануть, надуть. *Стали думать та гадать, як би в шори убрать,*

а самим десь дальше мандрувать. Ном. № 3084.

Шорнѹти, рнѹ, нѣш, гл. Толкнуть, ткнуть. *Як шорнула хруща в писк,—аж роскинув крила.* Чуб. V. 1144.

Шорсткій, а, ё. Шероховатый, шершавый. *Гілка шорстка, голою ногою боляче стояти.* Міус. окр. Шорсткій пісок. Крупно-зернистый песокъ. НВолын. у.

Шостаѣ, ка, м. 1) Имѣющій шесть пальцевъ на рукѣ. 2) Монета въ три копейки (шесть грошей). *Продав сестрицю за таляр, а косу русу за шостаѣ.* Грин. III. 519. *Гуку-пуку за таляр, а чоботи за шостаѣ.* Ном. № 12514. Ум. Шостаѣк. МУЕ. I. 131.

Шостаѣка, ки, ж. Шестерка въ картахъ. Харьк.

Шостаѣк, чка, м. Ум. отъ шостаѣ.

Шобтий, а, е, числ. Шестой. *Два стоїть, два лежить, п'ятий ходить і шостого водить.* Ном.

Шостѣк, тка, м. Шесть штукъ, шесть разъ. *Одвіз я разів п'яток, чи шосток.* Черк. у.

Шось, мѣст. Что-то. *Та шось мені, братця, горілка не п'ється.* Чуб. V. 420.

Шобѣта, шѣхта, ти, ж. См. **Начиння.** МУЕ. III. 18. Вас. 166.

Шоцевіця, ці, ж. Чечевница. Ямпольск. у.

Шошѣн, на, м. Верхнее длинное женское лѣтнее платье. Полт. г.

Шпагля, лі, ж. = **Шпадля.**

Шпаглювати, люю, еш, гл. = **Шпадлювати.**

Шпадер, дру, м. Лучина. Вх. Зн. 82.

Шпадля, лі, ж. Лопаточка для шпадлевки.

Шпадлювати, люю, еш, гл. У столларовъ: шпадлевать, замазывать щели и неровности особой замазкой передъ окраской.

Шпак, ка, м. 1) Скворецъ. *Ловить, як кіт шпака.* Ном. № 6566. *Шпакá вбіти.* Дать промахъ. *Е, як би то так, а то вб'єте шпака такого, що ну!* Лебед. у. *Шпакá удрати.* Вздремнуть. Мнж. 171. 2) Название вола. Г. Барв. 245. 3) Головка у винта. Кролев. у. Ум. Шпаконько, шпаченько, шпачѣн. *Піля села Жабокрича, де ляхи стояли, три козиків, як шпаконьків, на паль повбивали.* Пп.

Шпаківня, ні, ж. 1) Клѣтка для скворца, скворешница. Желех. То же съ ударомъ на послѣднемъ слогѣ. Херс. г. 2) Тюрма, казематъ. ЗОЮР. I. 74.

Шпаківський, а, в. Относящійся къ скворцу.

Шпаконько, ка, м. Ум. отъ шпак.

Шпакуватий, а, в. 1) О человекѣ: съ просьбѣю. *Голова шпакувата, та думка клята.* Ксм. Пр. № 388. 2) О козѣ: темновосѣрый. *Шпакуватий кінь.* НВолын. у.

Шпалѣра, ри, ж. Кусокъ обой. *Та кімната була обклеїна такими самими шпалерами, які були в її почивальні.* Левиц. I. 490. Ум. Шпалерка. Г. Барв. 101.

Шпалі́р, ру, м. Обои. См. Шпалера. *Шпаліром стіни обліпив.* Мкр. Г. 48.

Шпавто́лати, лю, лиш, гл. Готовить, стряпать. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Шпа́ра, ри, ж. 1) Щель, пазъ, трещина. Сям. 129. 2) мн. Острая боль въ пальцахъ отъ мороза. Конот. у. *Аж шпари зайшли—такий мороз.* Ном. № 634. *Шпа́ри одійшли.* Прекратилась боль въ пальцахъ отъ мороза, а переносно—прекратился чей-либо страхъ или вообще стѣсненное состояніе. *Лист той хвата, з сміхом чита, бо одійшли шпари.* КС. 1882. XII. 625. *Гарасько тут оледенів і спершу не сказав ні слова, язик отерп, замерла мова, мов камінь сердечко нагнів, а страх і спутав, і зв'язав. Як одійшли ж потроху шпари.... здихнув він тяжко і казав.* Мкр. Г. 25. Ум. Шпа́рка, шпа́рочка.

Шпара́гія, раг, ж. Раст. Спаржа, *Asparagus officinalis*.

Шпарга́л, ла, м. Старая исписанная бумага. *Пійди поговори з їми в магістраті: там зараз покажуть тобі трухлий шпаргал з вислою печаттю.* К. ЧР. 214.

Шпарга́лля, ля, с. соб. отъ шпаргал. *А на десятый рік як вийме, прочитає, побачить сам здоров, що там ладу біс має, то в грубу так таки і впре шпаргалля все.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 101).

Шпа́рина, ни, ж. Щель. См. Шпара.

Шпа́рити, рю, риш, гл. 1) Обваривать кипяткомъ. 2) Бить, колотить. *Заведуться ляхи з козаками і почнуть один одного товкти та шпарить.* Стор. М. Пр. 45.

Шпа́рка, ки, ж. Ум. отъ шпа́ра.

Шпаркі́й, я, ё. Прыткій, скорый, быстрый. Волынск. г. *„Не сердься, чоловіче, за мою шпарку односідь“,—з жалем промовив січовик.* Стор. М. Пр. 11.

Шпа́рко, нар. Прытко, скоро, быстро. *Нуте, хлопці, швидко, шпарко.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 102). *Вітер шпарко поле-*

тів. Греб. 376. *Безкостий Марко перепливе море шпарко.* Ном, стр. 293, № 100.

Шпа́рочка, ки, ж. Ум. отъ шпа́ра.

Шпа́рува́ння, ня, с. 1) Замазываніе щелей и углубленій при обмазкѣ стѣнъ сѣрой глиной. 2) Глина, которой произведена замазка щелей и углубленій въ стѣнахъ. *Вже шпарування висхло, тільки побілити.* Мир. Пов. II. 79.

Шпа́рува́ти, р'ю, еш, гл. 1) Замазывать щели и углубленія при обмазкѣ глиной стѣнъ. (Робітниці) *шпарували надвірні хати.* Левиц. I. 481. 2) Растягивать края полотна равномерно, чтобы они были ровными. МУЕ. III. 20.

Шпа́ру́на, ни, ж. Кусокъ глины, отвалившійся отъ стѣны.

Шпа́руті́на, ни, ж. Щель.

Шпа́рутєя, ків, мн. Двѣ дощечки, связанные по срединѣ, въ мѣстѣ, гдѣ соприкасаются ихъ внутренніе концы,—при помощи ихъ равномерно растягиваютъ края полотна. См. Шпарувати 2. МУЕ. III. 19.

Шпа́та́р, ра, м. Лучина, щенка. См. Шпадер. Вх. Зн. 80. Желех.

Шпа́ти, шпаю, еш, гл. Копаться, рыться. Вх. Зн. 83.

Шпа́ці́р, ру, м. Прогулка. Котл.

Шпа́ці́рува́ти, р'ю, еш, гл. Прогуливаться. Котл.

Шпа́ченько, ка, м. Ум. отъ шпак.

Шпа́ченя́, ня́ти, с. Скворецъ-птенець. *Чоловік навідав гніздо шпаченят.* Ном. № 13712.

Шпа́чі́ний, а, в. Скворцовый. *Назвав я шпачине кубелечко.* Грин. I. 228.

Шпа́чок, чка́, м. Ум. отъ шпак.

Шпе́ник, ка, м. 1) Шпенець, ковецъ стрѣлы или какого-нибудь стержня; иногда самъ стержень. Вас. 167, 179. *Він шпєник в рані розглядав.* Котл. Ев. VI. 73. 2) Ножка у листа, плода. Вх. Лем. 486.

Шпе́нт, ту, м. Въ выраженіи: До шпєнту. До гла. *Хата до шпєнту згоріла.* Черк. у.

Шпе́ньо́к, нька́, м.=Шпє́ник. См. Ку-жілка.

Шпе́т, ту, м.=Шпє́та. До шпєту. Какъ слѣдуетъ, красиво. *Чоботи щоб були до шпєту.* Конот. у.

Шпє́та, ти, ж. Въ выраженіи: До шпєти, не до шпєти. Кстати, нехстати. *Що небудь таке зробить не до шпєти, то зараз йому і прізвище приложать.* Стор.

Шпє́тити, чу, тиш, гл. Поносить, ругать, оскорблять, унижать. Ном. № 3535.

Слимпських шпетив на всю губу, свою і неню лаяв любу. Котл. Ен. II. 30. *Я ж і собі нівроку вдалась, борецького роду не шпетила.* Г. Барв. 423. *В своїй розмові не шпетила вона рідного слова.* К. XII. 25.

Шпетний, а, е. Безобразный, плохой. Кв. *Шпетна дорога.* Вх. Зн. 82.

Шпётно, нар. 1) Безобразно, гадко. 2) Аккуратно, опрятно. Кв. Ум. *Шпетненько. Вбіралася шпетненько — шнурочок до шнурочка, гапличок до гапличка.* МВ. II. 31.

Шпиг, га, ж. 1) Шпіонъ. Черк. у. *Шпиг сю пісню тільки слухав.* Мкр. Н. 11. 2) Костный мозгъ.

Шпигати, гаю, еш, гл. 1) Колоть. 2) Говорить колкости. *Все оттак заведуться ласкавими словами одно одного шпигати.* МВ. II. 82. *Почав його батько докірними словами шпигати.* Харьк. г.

Шпигинарь, шпигинарь, рю, м. Скипидаръ. Мыл. М. 54.

Шпигути, гу́, гнѣш, гл. Однокр. отъ шпигати. 1) Кольнуть. *Як раз Гибсона і насів, шпигнув в висок над правим оком.* Котл. Ен. VI. 27. 2) Кольнуть, уколоть словами. *Він їй то тим, то сим, та й шпигне, а як коли, то й при людях.* Г. Барв. 107.

Шпигон, на, м. = Шпиг. *Шпигоном — з церкви паламаръ.* Котл. Ен. IV. 64.

Шпигонути, ну́, нѣш, гл. Кольнуть съ силой. *Мені треба жінки сміливої, щоб уміла часом турка під бік шпигонути.* Левиц. Пов. 14.

Шпигувати, гу́ю, еш, гл. Шпіонить. **Шпикуляція, ції, ж.** Шпіонство, розвѣдки. *Післав до бідного на шпикуляцію, чи правда то.* Гн. II. 18.

Шпильчека, ки, ж. Ум. отъ шпилька. **Шпилёчок, чка, шпйлик, ка, м.** Ум. отъ шпиль.

Шпйлик, ка, м. Ум. отъ шпиль.

Шпильти, лю́, лиш, гл. Приказывать булавками, шпильками. Гол. II. 634.

Шпиль, ля́, м. 1) Холмъ, невысокая круглая гора. *Кругла, мов шпиль, гора.* Левиц. I. 197. *Українські яри гайові між невисокими та крутими горами та шпилями.* Левиц. I. 203. *Ой вийду я на шпиль-гору, на лебедів крикну.* Чуб. III. 137. 2) Част. м'яльниці (см.). Вас. 159. Ум. Шпйлик, шпильбк, шпилёчок.

Шпилька, ки, ж. 1) Булавка. *Шпилькою пришпилити.* Ном. № 8754. 2) Шпилька головная. *Виняла з голови шпильку.*

Рудч. Ск. I. 99. 3) У горшечниковъ: деревянная палочка, толщиною въ карандашъ, въ одинъ копець которой вставляється загнутый въ видъ крючка кусокъ проволоки, служащий вмѣсто кисточки при раскрашиваніи посуды узорами. Вас. 183. 4) Шипъ, колючка, листъ хвойныхъ растений. *Як на шпильки посадив бідного панотця.* Св. Л. 18. Ум. Шпйльчка.

Шпильбк, лёка́, м. Ум. отъ шпиль.

Шпильастий, а, е. Холмистый.

Шпйндель, ля, м. Поршень. Каменец. у.

Шпинь, ня, м. 1) Шипъ, нарѣзываемый на той части спицы, которая должна входить въ ступицу. Сумск. у. 2) Часть веретена. См. Веретено. 3) Часть моталки. *Шпинь з витушки встроми на вулиці.* Драг. 34.

Шпиняти, няю, еш, гл. 1) Колоть. 2) Корить, укорять, колоть насмѣшками. См. Нашпиняти.

Шпиримистий, а, е. ? *Біжить коник шпиримистий, коник вороненький.* Гол. IV. 464.

Шпйрити, рю, рш, гл. ? *Не шпир голови, коли заміж бажаєш.* Ном. № 8941.

Шпирнути, рну́, нѣш, гл. Пырнуть. *Аж застогнала, наче їй хто можем шпирнув у серце.* К. ЧР. 212.

Шпиртати, таю, еш, гл. = Шпортати. Вх. Лем. 485.

Шпиталь, ля́ и лю́, м. Богадѣльня. КС. 1890. VII. 59. 1883. IV. 78. *Шпиталі для слабих, убогих, калік.* Ном. № 2584. *Про тебе і в шпиталях шепчуть.* Ном. № 2584.

Шпитальний, а, е. Богадѣльный. — дід, баба. Старикъ, старуха, находящийся въ богадѣльнѣ. Кобел. у.

Шпйти, шпитіти, гл. = Шпати. Вх. Зн. 83.

Шпитко, ка, м. Копающий, роющий. Вх. Зн. 83.

Шпйхлір, ра, м. Амбаръ для зернового хлѣба и муки. Чуб. VII. 393, 396.

Шпйця, ці, ж. 1) Спица 2) Сварядъ для сниманія коры съ березы. НВолын. у.

Шпйчак, ка́, м. 1) Ростокъ, появившійся изъ земли. *Повитикались червоненькі шпйчаки пивоній та півників.* Левиц. I. 339.

Шпйчакуватий, а, е. Колючій, иглистый. Константиногр. у.

Шпйчастий, а, е. Остроконечный.

Шпйчка, ки, ж. 1) Заостренный конецъ, — заостренная палочка. 2) Колючка на рас-

тенія. *К череді йшла—задрімала, на пеньки ноги позбивала, ... на шпички очі повиймала.* Чуб. Ш. 230. 3) Заноза.

Шпіальтер, ру, м. Цинкь. *Купив міді та шпіальтеру до дзвону.* Черняхов.

Шпіг, га, м.=Шпиг. К. ЧР. 142. *Прийшли у наше село два шпіги підослані від ляхів.* Овруч. у.

Шпігувати, гую, еш, гл. 1) Шпіговать, втыкать мелкіє куски сала въ мясо. *Печеня салом шпігована.* 2)=Шпигувати. *Він давно вже шпігує, може що й довідаєсь.* Київ. у.

Шпик, ку, м. Мозгъ въ костяхъ. Вх. Пч. I. 15. Гн. II. 25. *Чорт його бери з ксткою, аби мені шпик був.* Ком. Пр. № 3.

Шпиклір, ра, м.=Шпихлір. Винниц. у.

Шпінка, ки, ж.=Шпінька. Гол. Од. 43. 47.

Шпінь, ня, м.=Шпеник.

Шпірувати, рую, еш, гл. Сѣчь, мучить. *Паничі Йвася шпірують—не догодив.* МВ. I. 45.

Шпол, лу, м. Совокъ, которымъ выливають воду изъ лодки. МУЕ. I. 40. См. Шпола.

Шпола, ля, ж. Совокъ. Черняхов.

Шполик, ка, м. Ковшъ дерев'яний для отливання води изъ лодки (на Дніпрѣ). Слов. Д. Эварн.

Шпо́нька, ки, ж. Запонка. Мирг. у, Лебед. у.

Шпо́ня, ні, ж. 1) Шипъ въ дерев'яномъ столбѣ. Слов. Д. Эварн. 2) Коготь хищной птици. Слов. Д. Эварн.

Шпоріх, ху, м.=Шпориш. *Там за річкою, там за бистрою, там шпорихи з травою.* Чуб. V. 221.

Шпоріш, шу, м. Раст. Polygonum aviculare L.

Шпорішки, шок, ж.=Шорічки. Канев. у.

Шпріх, ху, м. Спица въ колесѣ. Подольск. г.

Шпрі́ха, хи, ж.=Шприх.

Шпóртання, ня, с. 1) Ковырянье. 2) Возня съ чѣмъ-либо. Екат. г.

Шпóртати, таю, еш, гл. Ковырять. *Голкою потроху шпортаю.* Екат. у.

Шпóртатися, таюся, ешся, гл. Копаться, рыться въ чѣмъ, возиться съ чѣмъ.

Шпортну́ти, тну́, не́ш, гл. Пырнуть, кольнуть. *Шпортнув ножем.* Лохв. у.

Шпортовну́ти, ну́, не́ш, гл. Съ силою пырнуть, кольнуть. *Як шпортоне його но-*

жакою. Лохв. у. *Пріську наче хто ножем шпортовув при тому слові.* Мир. Пов. I. 122.

Шпотатися, таюся, ешся, гл. Спотыкаться. Вх. Зн. 83.

Шпува́ти, шпую́, еш, гл. 1) Дуть съ силой, бурно. *Зімою у нас добре буря шпує.* Волч. у. 2) Волноваться, бушевать. *В Італію ми не доїдем, бо море дуже щось шпує.* Котл. Ен. II. 7. 3) Брызгать, вспрыскивать. *Од пристріту знахарка бере шклянку чи кухлик води, киди туди жарину, витира хорого сілля, шпує тією водою і дає й хлиснуть її.* Ном. № 13927. 4) Искать (объ охотничьей собацѣ). *От уже почала шпувати: може зжєне перепелицю або що.* Брацл. у.

Шпу́га, ги, ж. 1) Планка дерев'янная или желѣзная, связывающая доски дверей, ставень и пр. Козелец. у., Лебед. у., Уманск. у., Гайс. у., Каменец. у. 2) Желѣзная полоса, служащая для оковки сундука. Вас. 150.

Шпу́йний, а, в. О вѣтрѣ: пронзительный, рѣзкій.

Шпу́ля, лі, ж. Цѣвка, шпулька, катушка въ самопрядкѣ,—на нее наматываются при пряденіи нитки. *Я вже шпулю нап'яла.* Пирят. у.

Шпуля́р, ра, м. У ткачей: инструментъ для наматыванія нитокъ на шпульку. Уман. у. Въ восточной Галиціи шпуляр то же, что и ремісник. Части его: слупки (у ремісника лаби), веретено, замаховое колесо, лучок. МУЕ. III. 14, 15.

Шпу́ндра, ри, ж. Родъ кушанья: кусочки поджаренной съ лукомъ свинины и бураковъ, сваренные въ бураковомъ квасѣ. Чуб. VII. 443. Маркев. 164.

Шпу́ндрі, рів, м. мн.=Шпундра. *Був борщ до шпундрів з буряками.* Котл. Ен. IV. 31.

Шпунт, та, м. Пуншъ. Сим. 143. *Там пани чаї та шпунти п'ють.* Ном. № 10380.

Шпу́нтуш, ша, м.=Шпунт. Сим. 143.

Шпу́рити. См. Шпурляти.

Шпурля́ння, ня, с. Бросаніє, швыряніє. *А нащо каміння шпурляє? От тобі за шпурляння й маєш.* Константиногр. у.

Шпурля́ти, ляю, еш, сов. в. шпу́рити, рю, риш, гл. Бросать, швырять, бросить, швырнуть. Драг. 231. *Кацап почав грудками шпурляти.* Св. Л. 193. *Та й шпури́в острый палаш.* Федьк. I. 85.

Шпурля́тися, ляюся, ешся, гл. Бросать (чѣмъ). *Чого ти шпурляєшся?* Лохв. у.

Шпурну́ти, рну́, не́ш, гл. Однокр. отъ шпурляти. Бросить, швырнуть. *З кишені винявши півкіпки, шпурнув в народ дрібних.* Котл. Ен. II. 12. *Шпурнув палку.* Грин. I. 220.

Шпуртову́ти, ну́, не́ш, гл. Бросить съ силой, вылить. *Нагрів казан, як шпуртоне (окріп) у те жлукто.* Мнж. 92.

Шпуря́ти, ряю, еш, гл. = Шпурляти. Пом. № 13420.

Шрам, му, м. Рубецъ на тѣлѣ.

Шрамува́ти, му́ю, еш, гл. Дѣлать рубцы на тѣлѣ.

I. Шрі́т, шрѣ́ту, м. Дробъ (для стрѣльбы). Шух. I. 234.

II. Шрі́т, меж. для выраженія пѣнія крапивника. Вх. Лем. 486.

Шрі́тати, таю, еш, гл. О крапивникѣ: пѣть. Вх. Лем. 486.

Шротівни́ця, ці, ж. Дробовница.

Шру́б, ба, ж. Винтъ. О человѣкѣ: як на шру́бах ходить—живой, подвижной, проворный. Ном. № 5762. Ум. Шру́бкі.

Шрубѣ́ль, бля́, м. Зубило.

Шру́бка, ки, ж. Гайка къ винту. НВолын. у.

Шрубкі́, бка́, м. Ум. отъ шруб.

Шрубувáти, бу́ю, еш, гл. Винтить.

Штаба́, бй, ж. Полоса (железа, стали). ЗЮОР. I. 163. *А кості—мов товсті залізні штаби.* К. Іов. 91. Ум. Шта́бка.

Шта́га, гя, ж. 1) Приспособленіе, при помощи котораго кожевникъ развѣшиваетъ кожу надъ чаномъ. Вх. Зн. 83. 2) Въ мельницѣ: деревянный брусъ, въ который вставляется конецъ веретена шестерни. Черн. у., Сумск. у.

Штак, жу, м. 1) Часть ткацкаго станка. См. Верстат. Шух. I. 255. МУЕ. III. 17. 2) = Штакун. *Мали побити арештантні штаків, та стройові нагодилися.* Лебед. у.

Штаку́н, на́, м. Инвалидъ, солдатъ инвалидной команды. *Пішов на заробітки на Дін та й убив там когось, так його за штакунами сюди приведено.* Лебед. у.

Шталт, ту, м. = Кшталт. *Вони усі на один шталт.* Греб. 405. *Ми всі на один шталт шиті.* Шевч. 286.

Шталті́ти, чу́, ти́ш, гл. Итти, подходить, приличествовать. *До цієї свити ця підшивка не шталтить.* НВолын. у.

Шта́ма, ми, ж. Стволъ, стебель растенія. Черк. у.

Штамбу́р, ра, м. Крошеный турецкій табакъ. Полт. г.

Шта́мет, ту, м. Родъ шерстяной ткани. Киев. у.

Штампувáти, пу́ю, еш, гл. 1) Выравнивать (о землѣ, бревнѣ). 2) Выбивать штемпель. Черк. у.

Штапа́тий, а, е. О курахъ: мохноногий, съ оперенными ногами. *Кури зитанаті.* Драг. 28.

Штандáра, ри, ж. 1) = Штандарина. *Ось попробуй який він (ціпок) важкий!—Ого-го! мов наш рубель або штандара добра.* Грин. III. 184. 2) мн. Мѣсто подъ печью, гдѣ складываются дрова и помѣщаются цыплята зимой. Kolb. I. 59. Рудч. Ск. I. 9. *Побачила баба, що вже до неї йдуть татари, розсипала пір'я по хаті, а сама з Юрком сховалась під штандари.* Драг. 200. 3) мн. Лари на базарахъ. *Крамує то сим, то тим на штандарах.* Лебед. у. 4) Въ воловомъ возу (при возкѣ сноповъ для расширенія воза): надставка надъ полудрабнами въ видѣ длиннаго шеста, лежащаго параллельно каждому полудрабкѣ на двухъ (съ каждой стороны) подставкахъ (крижовнициях). Чуб. VII. 403.

Штандáрина, ни, ж. Жердь, употребляемая при расширеніи воза для перевозки сноповъ, сѣна. Мнж. 194. См. Штандари 4. Слов. Д. Эварн.

Штані́, нів, м. Панталоны, брюки, шаровары. Чуб. VII. 416. *Здається і пан, а штанів нема.* Ном. № 1181. Штані́ до пáска—застегиваются на пуговицу, штани до очкурні—держатся на очкурі (веревочка или ремешокъ), вдернутомъ въ поясъ штановъ и завязывающемся спереди. Чуб. VII. 416. *Дівбані штані́.* Родъ штановъ на очкурні. Гол. Од. 66. Ум. Штанці́.

Штані́на, ни, ж. Одна калоша брюкъ. *Ой піду я до млина, а у млині новина, роздер мельник штанину.* Нп.

Штано́дран, ву, м. Раст. = Драпустан, *Azalea pontica* L. ЗЮЗО. I. 113.

Штанці́, ці́в, м. Ум. отъ штани.

Штанько́, ка́, м. Носящій штаны. Лебед. у.

Штанькува́тий, а, е = Штанатий. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Штаня́та, нят, с. мн. Штанишки. Гол. Од. 58.

Штапни́й, а, е. 1) Красивый, пригожий. Вх. Зн. 83. 2) Искусный. Вх. Зн. 83.

Штапува́ння, ня, с. 1) Стеганіе (при шитьѣ). 2) Узоры, нашивки гарусомъ или

цвѣтными нитками (на свиткахъ и т. п.). НВолын. у.

Штапувати, пую, еш, гл. 1) Стегать (при шитьѣ). Харьк. 2) Дѣлать узоры, нашивки гарусомъ или цвѣтными нитками (на свиткахъ и т. п.). Козелец. у.; Золотонош. у.; НВолын. у. 3) Выговаривать, бранить. Мнж. 194. *Так я його штапував!* Екатериносл. Слов. Д. Эварн. 4) Колотить. *Ідавай штапувати його.* Харьк. у.

Штатула, лн, ж. Тѣлосложеніе, фигура. *У моєї корови погана штатула.* Міус. окр.

Штатульний, а, е. Видный, рослый, взрачный. *Це не штатульна кобила.* Міус. окр.

Штахвѣт, ту, штахвѣта, тн, ж. Эстафета. КС. 1882. IX. 580. *І на! через штафет к Плутону.* Котл. Ен. *Послано його кудись із штахветою вночі.* Г. Барв. 443.

Штахѣти, хѣт, ж. Рѣшетка, рѣшетчатая ограда. *Перед двором великий пляц, штахетами обгороджений.* Св. Л. 31. *Квартира Серединських стояла серед саду, що був одгороджений од княжого тільки невеличкими зелено помальованими штахетами.* Левиц. I. 426. Ум. **Штахѣтнн.** *Перекинувсь півником, таким червоненьким, та й сів на штахетках перед замками.* Рудч. Ск. II. 74.

Штахѣтник, ка, м = Штахѣти. Канев. у.

Штельвага, гн, ж. Вага (въ экипажѣ). Kolb. I. 67. Гн. II. 26. Чуб. VII. 405.

Штѣльмах, ха, м. = Стѣльмах 1. Подольск. г.

Штѣльмашня, ні, ж. = Стѣльмашня. Подольск. г.

Штем, му, м. = Шталт. *Це бабка; а коваленька, то не на такий штем зроблена.* Константиовгр. у.

Штемп, пу, м. Клеймо. Шевч. II. 19.

Штемпаль, ля, м. Одинъ изъ столбовъ, которые замѣняютъ фундаментъ въ деревянной постройкѣ; на штемпалі кладутъ підвѣлини. Уман. у., Гайсин. у.

Штепурний, а, е = Чепурний. Вх. Зн. 83.

Шти, род. пад. отъ честі. *Не зна ні шти, ні пори.* Ном. № 2834.

Штиб, бу, м. 1) Форма, манеръ, образецъ. См. **Штем, шталт.** *Зроби мені на такий штиб.* Екатериносл. г. *Писання*

не того штибу, який вживається тепер в книжках. Ном. III. *Ламати язык на татарський штиб.* Ном. № 13391. (Одежа) *шилась своїм тутешнім штибом і не дуже то вкидалась у чужину.* О. 1862. VIII. 35. 2) Мелко истертый уголь. Сумск. у.

Штіба, бн, ж. = Штаба. За залізні штіби посади́ти. Посадить въ тюрьму. Мир. ХРВ. 21.

Штібель, бля, м. Часть церковнаго зданія: конечный пунктъ церковной кровли, шаръ, на которомъ укрѣпленъ крестъ. Шух. I. 117.

Штивляга, ги, ж. = Штельвага. Черк. у.

Штигуліти, лію, еш, гл. = Шкитильгати. *Іззаду штигуліє кривий.* Гн. II. 150.

Штик, ка, м. Штыкъ. *Од штика спину смика.* Ном. № 976.

Штикуляти, лѣю, еш, гл. = Штигуліти = Шкитильгати. *Куди йдеш, куди йдеш, куди штикуляєш?* Грин. III. 651.

Штил, ла, м. Ударъ. *Так не догнав, так навкидяча кинув кийка,—доброго штила в спину дав.* Харьк. у.

Штиль, м. 1) лю. Манеръ, образецъ. См. **Шталт.** *А там ізнов починають забудинки і всі на другий штиль.* Св. Л. 24. 2) лѣ. Деревянный роженъ для носки соломы. Рудч. Ск. I. 70 Мнж. 194. *Штилі, що соломуносять, як молотять.* Сим. 197. *Кладе копицями, а виносить штилями.* Нѣжин. у.

Штильвага, ги, ж. = Штельвага.

Штильгати, гаю, еш, штильготати, гочу, тѣш, гл. = Шкитильгати. Вх. Лем. 486.

Штим, ма, м. 1) Короткая, мелкая шерсть, остающаяся при чесаньѣ въ видѣ оческовъ. Шух. I. 151. Гол. Од. 39. Вас. 203. 2) Переносно: волосы у человѣка. О. 1861. X. Кух. 25. *Взяли його за штим та й вивели геть.* Черном. *Я тобі весь штим висмичу.*

Штимуватий, а, е. О смушкахъ: плохой сортъ почти безъ завитковъ. Вас. 198.

Штип, пу, м. 1) Пыль. Змiev. у. 2) Перегорѣлая земля съ навозомъ, которой покрываютъ приготовленную для выжиганія углей кучу дровъ. Вас. 146. 3) Негодные остатки отъ перепраденнаго нлбчча (оческовъ конопли, льна), идутъ для пакли или въ отбросъ. Вас. 201.

Шті́рети, рю, риш, гл. Гнать. *Раз чорт і штириє свиню*. Мнж. 128.

Шті́рі, рьох, числ. Четыре. *Иди на штири вітри, а на п'ятий шум*. Ном. № 8940.

Шти́рійча́к, ка́, м. Вилы съ четырьмя зубьями. Вх. Лем. 475.

Шти́рка́ти, ка́ю, еш, гл.=Штрикати.

Шти́ркну́ти, кну́, не́ш, гл. Однокр. в. отъ штирка́ти.

Шті́рма, нар. Объ ударѣ: пырнувъ, толкнувъ, кольнувъ концемъ (палки и пр.). *Він штирма вдарив мене під бороду палицею*. Екатериносл. у.

Шти́рогра́нястий, а, е. Четырехгранный, четверугольный. *Штирогранястий пляц*. Св. Д. 217.

Шти́рка, ка, м. Хвастунъ, фертикъ. *Бачили такого штирка*. Ном. № 2588.

Шти́рха́йло, ла, с. Penis. Лебед. у.

Шти́рха́ти, ха́ю, еш, гл.=Шпире́ати. Г. Барв. 328. *Ножем йому штирхає*. К. МБ. X. 17.

Шти́рхону́ти, ну́, не́ш, гл. Сильно пырнуть, ткнуть остріємъ, кольнуть. *Як штирхонує кинджалом у живіт*. О. 1861. VII. 5.

Шті́ря, рі, ж. Бесплодная овца. Зеньк. у. Вас. 198. *Гляну яром по долині—то ж моя бира, то ж моя штиря*. Чуб. V. 1172.

Шті́ти, шту, штиш, гл. Читати, почитать. Г. Барв. 207. *Которий чоловік отця свого, матер штиить, поважає, тому Бог по всякий час помагає*. Мет. 354.

Шті́тися, штúся, шті́шся, гл.=Шану́ва́тися. *Старим людям треба штитися перед молодими, а не п'яними валятися*. Міус. окр. *Як мудривсь, стерігся, штився, а все таки в забрід пустився*. Мкр. Г. 17.

Шти́х, ха, м. 1) Острый конецъ, остріє. 2) Копье, пика. Грин. III. 597. *Штихи у куходіл стромляли*. АД. II. 19. 2) Стежокъ, стежка. *Субітнім штихом шие для поспіху*. Ном. № 6657. 4) Пласть земли приблизительно въ одну лопатку. Мнж. 194. *Стали копати, і не більше, як три штихи викопали*. Драг. 62. 5) Як штихом докінуть. Очень близко. Ном. № 7748.

Шти́хіл, хола, м.=Штрихі́ль. Волч. у.

Шті́ль, ля, м. См. Сапі́ва. Шух. I. 176.

Штовб, ба, м. Стволъ дерева. Вх. Зн. 83.

Штовх! меж. Толкъ! *Та зараз дядька штовх тихенько*. Гліб.

Штовха́н, на́, м. Толчекъ, тумакъ. *І ласкою умовляв її.... иноді й штовханів давав*. Грин. II. 165. *Вона вже боялась чоловіка, боялась, щоб він їй не дав штовхана збоку*. Левиц. I. 536.

Штовха́ти, ха́ю, еш, гл. Толкать. *Діти малиї, вдови старий стременим у груди штовхав*. Макс.

Штовха́тися, ха́юся, ешся, гл. Толкаться. *Чого ти штовхаєшся?* Харьк.

Штовхі́ць! меж.=Штовх. *Завівсь лаяться з батьком. А далі штовхіць його межі плечі*. Драг. 176.

Штовхну́ти, кну́, не́ш, гл. Однокр. в. отъ штовхати. Толкнути. *Ненароком штовхнув Ольгу в лікоть*. Левиц. Пов. 130.

Штовхону́ти, ну́, не́ш, гл. Съ силою толкнути. *Як штовхоне вовка рогами під бік*. Чуб. II. 126.

Што́кати, ка́ю, еш, гл. Говорить: шті́, вообще стараться выражаться по русски. *Приїшов ото москаль з війська додому: штокає, какає, до його й приступу немає*. Грин. II. 206. *Майстер ще з неї (дитини) городянина зробіть, ушками, штокати, душею кривити навчить та й усіма звичаями од селян одрізнить*. К. (О. 1862. III. 22).

Што́ла, ли, ж. 1) Глубокая впадина въ скалѣ. Вх. Зн. 83. 2) Съ измѣненнымъ удареніємъ: штола́. Скала. Вх. Зн. 83.

Што́ле, ля, с. соб. Большіе камни. Вх. Зн. 83.

Што́мпель, ля, м. Часть витушки. (См.). Константиногр. у.

Што́пка, ки, ж. Родъ банки. Лебед. у.

Што́пний, а, е. Стегавый? Уж. Штопненький. *У неї очіпок штопненький, тільки вже постарів, клочечко видно*. Ном. № 8454.

Шторга́н, на, м. Насѣк. Blatta orientalis, тараканъ. Вх. Зн. 83.

Шторх! меж.=Штовх. *Шторх мене у плечі*. МВ. (КС. 1902. X. 148).

Што́рхати, ха́ю, еш, гл.=Штурхати. МВ. II. 58.

Што́рцом, нар. Прямо, вертикально, торчкомъ. Мик. 480.

Штрап, пу, м. Штрафъ.

Штрапо́вий, а, е. 1) Штрафной. 2) Стра-

ховой. *Нехай її лихо, штраповій конто-рі.* Черк. у.

Штрапувати, п'ю, еш, гл. 1) Штрафовать. 2) Страховать. Черк. у.

Штрик, меж. 1) Для выраження пырвья, укола. *Штрик його в бік.* 2) Для выраження прыжка. *Чорт... штрик у воду.* Гн. I. 4. *Почерез більшу (колоду) штрик.* Гн. II. 239.

Штрикавка, штрикалка, ки, ж. Хирургический инструментъ для прокалыванья. *У патера висіла через плече сумка з обценьками, кліщами, ножами, штрикалками.* Стор. М. Пр. 103.

Штрикати, каю, еш, гл. 1) Колоть, пырять, тыкать. *Штрика в усі.* Ном. № 8400. 2) Прыгать. *Почерез ті колоди він штрикав.* Гн. II. 239.

Штрикатися, каюся, ешся, гл. Колоть. Ном. № 13313.

Штрики-бріки, мн. Въ загадкѣ: коза. Чуб. I. 306.

Штрикають, ки́, не́ш, гл. Однокр. отъ штрикати. Кольнуть. пырнуть, ткнуть. *Ото баба як штрикне його штилем, то так рана і є.* Рудч. Ск. I. 53.

Штриконуть, ну́, не́ш, гл. Съ силою кольнуть, пырнуть, ткнуть.

Штрих, ху, м. ? Суботнім штрихом на недільний торг. Чуб. I. 273.

Штриха, ки, ж. Въ выраженіи: штрих-мни́ха. Медлительная, нерасторопная женщина. *Іде штриха-мни́ха з обідом не-рано.* Грин. III. 662.

Штрихало, ла, с. Въ сказкѣ: палка съ заостреннымъ концемъ. *Зробив добре штрихало... та як штрихоне її,—так і наштрикнув.* Грин. II. 199.

Штрихіль, ля, с. Инструментъ (родъ желѣзної лопатки) для оскабливанія шерсти при выдѣлкѣ кожи. Вас. 157. Черниг. у., Сумск. у.

Штрихонуть, ну́, не́ш, гл. = Штрико-нути. *Як штрихоне її,—так і наштрикнув.* Грин. II. 199.

Штрихувати, х'ю, еш, гл. 1) Сравни-вать зерно въ уровень съ поверхностью мѣры. *Та не штрихуй бо так, а насип хоч трошки з верхом.* 2) Класть штрихи при рисованіи.

Штрумент, ту, м. = Струмент.

Штуб, ба, штубак, ка, м. = Штовб. Вх. Зн. 83.

Штудерація, ції, ж. Искусно, хитро

сдѣланная вещь. *Ікі він (чорт) штудера-цій робив, то Бог все переробив на свою користь.* Гн. II. 219.

Штудерний, а, е. 1) Хитрый. Желех. 2) Замысловатый, искусный.

Штудерно, нар. 1) Хитро. 2) Замысло-вато, искусно. *Завивають голову шту-дерно і мудро білою переміткою.* Шух. I. 132.

Шту́ка, ки, ж. 1) Часть чего-либо, кусокъ. *Що це за свита? і тут штука, і тут штука,—уся штукована; хоч би з цілого була зроблена.* Кусокъ мѣхъ, вставляемый въ мѣхъ тамъ, гдѣ попадається мѣсто безъ шерсти, которое вырѣзывается. МУЕ. I. 75. 2) Искусство. Гал. 3) Вещь. *Шкода муру,—старосвітська штука.* Шевч. 181. 4) Хитрость, уловка, продѣлка. *А тут є якась німецька штука, що усе оце робить.* Рудч. Ск. II. 150. *Братись на шту́ки.* Употреблять хитрости, уловки. 5) Ди-ковина, трудность. *Не штука розкинути, а штука зібрати.* Ном. № 10620. *Не штука наука, а штука розум.* Ном. № 6037. *Бити не штука.* Ном. № 3811. 6) Огнева́ шту́ка. Феерверкъ. *Перед домом вкопували ристовання за для оговних шток.* Стор. М. Пр. 72. Ум. Шту́чка, шту́чечка.

Штукарити, рю, рш, гл. Шутить, за-бавно проказить.

Штукарка, ки, ж. Забавница, проказ-ница.

Штукарь, ря, м. Шутникъ, забавникъ, проказникъ.

Штуке́нція, ції, штуке́рія, рії, ж. = Штука 4 и 5. *Чи чули, яку він шту-керію викинув в Острі?* Стор.

Штукований, а, е. Состоящий изъ час-тей. Васильк. у.

Штукувати, к'ю, еш, гл. 1) Состав-лять предметъ изъ отдѣльныхъ частей. 2) Въ овчину, мѣхъ вставлять, выѣсто го-лыхъ мѣстъ, куски, покрытые шерстью. МУЕ. I. 73. 3) = Шуткувати. *Це ми ка-жемо сміючись та штукуючи.* Харьк. у.

Шту́нда, ди, ж. 1) Штундизмъ, рели-гіозное ученіе штундистовъ. 2) = Штундарь. *Штунда хоч без попа та з папкою* (т. е.: зажиточный). Ком. Пр. № 1275. 3) Соб. Штундисты.

Штундарь, ря, м. Штундистъ. Желех.

Штундівий, а, е. 1) Относящийся къ штундѣ. Желех. 2) = Штундарь.

Штурбак, ка, м. = **Штурмак**. Вх. Зн. 83.
Штурляти, ляю, еш, гл. Толкать.
Лохв. у.

Штурлятися, ляюся, ешся, гл. Толкаться. Чого ти штурляєшся? Лохв. у.

Штурну́ти, рну́, не́ш, гл. Толкнуть.
Як штурну в шию!... Лохв. у.

Штурм, му, м. 1) Штурмъ, приступъ. Одинадцять штурмів козаки відбили. Млак. 79. 2) Штурмъ, буря на морі. Півокони грошей в руки суну, аби на морі штурм утих. Котл. Ен. I. 10.

Штурма, ми, ж. 1) Буря. Мирг. у. Також: штормъ? А як вітер з моря, тоді робиться штурма. Азовск. море. (Стрижевск.). 2) Шумъ, крикъ. Між ними скоїлася буча, штурма.

Штурмак, ка, м. Неловкій, неумілий чоловікъ. Вх. Зн. 83.

Штурман, на, м. Штурманъ (на кораблѣ).

Штурманувати, ную, еш, гл. Быть штурманомъ. З Полінуром повстрівався, штурманував що при йому. Котл. Ен.

Штурмувати, му́ю, еш, гл. Штурмовать. Стали брати, брати штурмувати (Почаев), хотіли в неволю християн забрати. Чуб. I. 160. Штурмом штурмували. К. Дз. 61.

Штурпак, ка, м. 1) Пень отъ срубленнаго растенія. Ото як би був перекинувся в оцей рів, то геть би похромився на осі штурпаки. Брацл. З грушки (дерева)... лишився тільки старий штурпак. Гн. II. 70. 2) Болванъ, дуракъ. Нате вам н'я така, прийміте мене штурпака. Ном. № 6435.

Штурх! меж. отъ штурхати. Штурх Панька в око, а Панько і так сліпий. Ном. № 6392.

Штурханець, нця, м. Тумаць, пинокъ. О. 1862. I. 72. Почав я краще своє діло робити, не так часто штурханців кушувати. Ком. Р. I. 15.

Штурхати, хаю, еш, гл. Толкать, пырять, давати пинки, тумаки. І знов він у хату, то сестра оп'ять за кочергу, та давай штурхати дрова. Рудч. Ск. I. 125. Штурха палицею по під тином, а собаки на його як на вовка брешуть. Стор.

Штурхну́ти, хну́, не́ш, гл. Однокр. отъ штурхати. Дайте нам курку, бо в вікно штурхну. Чуб. III. 431.

Штурхобочний, а, е. Такой, при ко-

торомъ толкають въ бока; переносно: рукопашный. Штурхобочний бой. Котл. Ен. IV. 47.

Штуря́ти, ся, ряю, ся, еш, ся, гл. 1) = **Штурляти**, ся. Лохв. у. Штурялись, штовхали один одного. Екатериносл. 2) Всовывать. Вх. Лем. 486.

Штуц, ца, м. Штуперъ, ружье. А сфативсь пан Кановський свій штуц набивати. Гол. III. 33.

Штучечка, ки, ж. Ум. отъ шту́ка.

Штучка, ки, ж. Ум. отъ шту́ка.

Штучний, а, е. 1) Искусный. Штучне, геніальне обмалювання столичного балу. Левиц. I. 2) Замысловатый. І де ті в Господа взялись усякі штучній їства. Шевч. 528. 3) Искусственный. Вчені люде вигадали такі штучні шкла, що, дивлячись через них, можна бачити, що хто робить за дві милі. Дещо. (Ізд. 4-е), 37.

Штучність, ности, ж. Искусственность. Пеклозі дуже розкішна фантазія народня надала штучність картини дуже цікавої. Левиц.

Штучно, нар. 1) Искусно. Штучно та гарно сорочки вишивають. МВ. III. 121. Колеса штучно повиточувані. Г. Барв. 137. Бач, як воно штучно (зроблено). 2) Замысловато. 3) Искусственно. Мертва мова, котру вихожано шпучно по старосвітських чернечих писарнях. К. ХП. 114. 4) Хитро. Так же до його штучно підійшов. Ном. № 3107.

Шуба, би, ж. 1) Шуба. Кунова шуба слід замітає. Чуб. III. 321. А на йому шуба-люба, а на шубі поясочок. Чуб. III. 459. 2) Родъ игры. КС. 1887. VI. 479. Ум. Шубка, шубонька, шубочка. Чуб. I. 256.

Шубовснути, сну, неш, гл. Упасть въ воду. Так все мені здається, що от-от шубовсну з крутої гори в Дунай. Левиц. Пов. 219.

Шубовість, нар. Бухъ, бултыхъ. Шубовість—як чорт у воду. Ном. № 13767.

Шубовтнути, тну, неш, гл. = **Шубовснути**. Желех.

Шубовтнутися, нуся, нешся, гл. = **Шубовснути**. Позабірала я відра швиденько, витягла води, а одно шубовтнулось у колодязь. Г. Барв. 389.

Шубонька, ки, ж. Ум. отъ шуба.

Шубочка, ки, ж. Ум. отъ шуба.

Шубра́ток, тка, м. Инструментъ, котрымъ ткачъ выглаживаєть вытканую часть полотна. МУЕ. III. 20.

Шувáр, ру, м Раст. *Asogus colatus*. Вх. Пч. I. 8. *Бодай тая річка шуваром заросла, що мене молодого в чужий край занесла. Лукаш. 124. Де ж ти, бурлак, забавився, по коліна заросився? Облогами за волами, а шуваром за товаром.* Гол. III. 82.

Шувáрів, рова, вѳ. Относящійся къ растенію *Asogus calatus*. Загадка: *Шуварова сестра, шуваром ішла (риба).* Ном., стр. 293, № 89.

Шувір, ру, м. = **Завірюха.** Вх. Зн. 83.

Шувний, а, ѳ. Красивый. (Гал.). Гол. IV. 429. Вх. Лем. 486. (Словацкое *šupný*). *Шуені молодята.* Гол.

Шугá, гй, ж. Первый ледь. Черном.

Шугáй, гая, м. 1) Парень, молодой человекъ (словацкое *šuhaj*). Вх. Лем. 486. *На поляні, на поляні шугай траву косить, за шугайом смутна мати дитиноньку носить.* Гол. II. 70. *Лиши мi ся, дай мi покій, молодий шугаю.* Гол. IV. 489. 2) Родъ женской одежды. 3) Имя собаки. Вх. Лем. 486.

Шугáлія, лії, ж. Большая лодка. НВолын. у. Слово встрѣчается также у Климентія: *Робят окрент, кораблі і геміі, каторги, обшивкi струги і шугаліі.* О. 1861. I. 230.

Шугáстий, а, ѳ. Съ силой летающій? *Шугастий.... орел.* К. ПС. 86.

Шугáти, гаю, еш, гл. 1) Летать, летать, производя шумъ. *Де в полі труп, там і орел шугає.* К. Іов. 90. *Коли галч у повітрі шугає—буде хуртовина.* Грин. I. 254. 2) Дуть сильными порывами. *Такий вітер цілий день шугав.* НВолын. у. 3) Очищать зерно отъ пыли. *Треба пшеницю шугати.* 4) Ходить большими шагами. *Он дивись, як шугає, мов та чапля на болоті похожав.*

Шугéртъ, ти, ж. Тревога? *А він каже: сховай (крадене), поки шугертъ перейде.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Шуги, шугу́, меж., которымъ прогоняють птицъ. *Гой шугу з лугу, райськії пташки.* Гол. IV. 547. *Ой шуги в луги, райськії пташки.* Мет. 331.

Шугну́ти, гну́, нѳш, гл. 1) Полетѣть съ шумомъ; переносно: быстро двинуться, броситься. *Вони, мов те вороння, так і шугнули на ростіч.* Канев. у. *Устала з труни та як шугне по церкві.* Рудч. Ск. II. 31. *Люде так і шугнули од тих две-*

рей. МВ. (О. 1862. III. 53). 2) Упасть въ яму. *Шугнув у провалля, аж зашуміло.* Лохв. у. 3) Вспугнуть, согнать (птицъ). *Шугнув горобців.* Лохв. у.

Шугону́ти, ну́, нѳш, гл. Съ силой полетѣть, броситься, упасть. *Наливайко шугонує у Цісарцину.* К. ЦН. 222. *За мною шугонуло й товариство.* К. ЦН. 165.

Шудра, ри, ж. Наложница, незаконная жена. Желех. Kolb. II. 154.

Шукáльник, ка, м. Искатель. Константиногр. у.

Шукані́на, ни, ж. Поиски.

Шукáння, ня, с. Исканіе.

Шукáти, каю, еш, гл.—**кого́ и на́йм.** Искать. *Шукай вітра в полі.* Ном. № 1947. *Лиха не шукай—воно само тебе найде.* Ном. № 1960. *Єї тато і єї чоловік за нею шукають.* Гн. I. 155.

Шукáтися, каюся, ешся, гл.—**за ч́йм.** Разыскивать. *Шукайтеся за гостей, бо ми ще не переставали красти.* (Шутя говорятъ гости, когда хозяйева ищутъ что-нибудь) Ном. № 11874. *Довго шукались за сим добром.* Св. Л. 239.

Шукáч, ча́, м. Искатель. *Отсе ж тіі шукачі й слідці розроїлися скрізь купами, шукаючи та висліжуючи.* МВ III. 29.

Шу́ла, ли, ж. Столбъ въ заборѣ, въ который (столбъ) вдѣланы доски. Константиногр. у. То же и въ стѣнѣ хаты, построенной у шу́ли, т. е. такъ, что стѣна составлена изъ бревенъ или горбылей, лежащихъ горизонтально одинъ на другомъ такимъ образомъ, что концы ихъ входятъ въ продольныя углубленія столбовъ. Чуб. VII. 376, 378.

Шу́лий, а, ѳ. О волѣ: съ рогами внизъ. Рудч. Чп. 255.

Шу́лик, ка́, м. 1) Чаще мн. ч. шу́лики. Кусочки прѣсной лепешки (коржа), политые растертымъ подслащеннымъ макомъ. Маркев. 17. *З маком медовий шулик.* Котл. Ен. I. 18. *Із води та з муки пече баба шулики.* Ном. № 12358. 2) Съ измѣненнымъ удареніемъ: шу́лик. Капуста, не выросшая въ кочень. Волынск. Слов. Д. Эварн.

Шу́лити, лю́, ліш, гл. Въ игрѣ въ шуль бросать палку такъ, чтобы одинъ конецъ ея подсунулся подъ другую, лежащую на землѣ палку. КС. 1887. VI. 477.

Шу́лика, ки, м. Коршунъ. Ном. № 13386.

Шу́личеня́, ня́ти, с. Птенецъ коршуна. Сим. 200.

Шу́лка, ки, ж. Початокъ кукурузы. Kolb. I. 51.

I. Шуль, ля, м. Родъ игры: бросаютъ палки такъ, чтобы палка однимъ своимъ концемъ подсунулась подъ другую, лежащую на землѣ, палку. КС. 1887. VII. 477.

II. Шуль, меж.=Плюсь. Шуль у во-
ду. Вх. Пч. I. 15.

Шульга́, ги, ж. 1) Лѣвая рука и нога. *Коли нішком—то марш шульгою, коли верхом—гляди ж, правою щоб шкана ско-
чила вперед.* Котл. Ен. 2) Лѣвшя. Мирг. у. 3) Раст. *Uiskum album* L. ЗЮЗО. I. 141.

Шульговина, ни, ж. Бревно средней мѣры, употребляемое при связкѣ плотовъ и на топливо. Радом. у.

Шулькати, каю, еш, гл. Кидаться, бросаться, падать сверху скорымъ полетомъ. Вх. Пч. I. 15.

Шулькнутя, кяу, неш, гл. Шмыгнуть. Шулькне веретильница Вх. Лем. 486.

Шульбок, льба́, м.=Шулка. Хотин. у. Шух, I. 110.

Шульпіка, ки, м.=Шуліка. На мо-
гили щось мріє, чорніє: спершу здалось йому за шульпіку, а як зблизився, по-
більшало, неначе орел. Стор. М. Пр. 3. Голуб'ятко наше старий шульпіка за-
клював. Греб. 324.

Шуляк, ка, м. 1)=Шуліка. Як я не бачу, де випускаю курчата, так щоб не бачив їх шуляк. Чуб. I. 63. 2)=Шулик 2. Уже у вашій капусті й шуляки. Сумск. у. 3)=Шульбок=Шулка. Kolb. I. 51. 4) Назва-
ніе вола съ рогами нагнутыми внизъ такъ, что концы ихъ опускаются ниже лба. КС. 1898. VII. 45. Ум. Шулячок. Чуб. II. 16.

Шум, му, м. 1) Пѣва, накипь при варе-
ніи. *Не вважай, що шум збігає,—на
дні гуща буде.* Ком. Пр. № 1193. 2) Мыль-
ная пѣнящаяся вода. Вас. 169. 3) Пѣна
отъ волнующейся воды, а потому также
волненіе, водоворотъ. *Хоч з мосту та в
шум.* Ном. № 2082. *Гіди від мене під
шум, під лотоки.* Вже так мені нудно,
хоч у шум головою. Подольск. г. Тричі
говорить приймалась, тричі оставлялась,
так як риба против шуму довго уму-
дрялась. Мкр. Н. 17. 4) Шумъ. 5) Хоро-
водная игра, а также названіе живаго су-
щества, упоминаемаго въ пѣсняхъ при
этой игрѣ. *Ой нумо, нумо, в плетеного
шума* Грин. III. 100. *Ой нумо, нумо в
селеного шума.* Чуб. III. 50. *Ой шум хо-*

дить по діброві, а шумиха рибу ловить.
Чуб. III. 50.

Шума́, ми́, ж. Остатки соломы, упо-
требляемой на плотины. Черн. у.

Шумела, ли, ж.=Шумелина. Вх.
Зн 83.

Шумелина, ни, ж.=Шумела. Желех.

Шумелина, ня, с. Листы, въ которые
завернуть початокъ кукурузы. Шух. I.
100. Kolb. I. 51

Шумі́ха, хи, ж. 1) Сусальное золото.
Чуб. II. 288. *Шумиха, оливо, свинець,
блищали міді там і криці.* Котл. Ен.
2) Жена шума. См. Шум 4. Чуб. III. 50.

Шумі́вка, ки, ж. Эпитетъ водки. Го-
рівка-шумівка. Гн. II. 214.

I. Шумі́ти, мію, еш, гл. Пѣняться,
волноваться. *Ріка ніби море шуміє.* Федьк.
I. 91.

II. Шумі́ти, млю́, мѣш, гл. Шумѣть.
Шумів Дніпро. Левяц. Пов. *Ой не шу-
ми, луже, зелений байраче.* Чуб. Шумі-
тиме нагаєчка по над головою. Чуб. III.
111.

Шумка, ки, ж. 1) Родъ пѣсни весе-
лаго характера. *Хлопці шумки заспівали,
старші казку кажуть.* Федьк. I. 26.
2) Родъ танца.

Шумкѣй, а́, ё. Шумный, шумящій.
*Мов у Базавлуці, за деревом шумким не
чує нас.* К. ПС. 117.

Шумлі́вий, а, е. 1) Пѣнистый. *Стави
з шумливими вербами.* К. ДС. 21. 2) Шум-
ный. *Шумливе життя.* Левиц. I. 370.

Шумні́й, а, е. Пѣнящійся. *Приймас
Бога зеленим вином... усі святії шум-
нов горілков.* Гол. II. 31. *Шумна вода.*
Левиц. I. 443.

Шумові́на, ни, ж. Пѣнка, накипь.

Шумоті́ти, мочу́, тіш, гл. Журчать.
*Тихо шумотіла прозора водиця поміж
густими очеретами.* О. 1862. I. 55.

Шумува́ння, ня, с. 1) Броженіе. 2) Вспѣ-
ванье. К. XII. 127.

Шумува́ти, му́ю, еш, гл. 1) Бродить.
2) Пѣняться. *Як буде каша шумувати—
відставиш.* НВолын. у. *Через край вино
шумує.* К. Псал. 172. *Бряжчать чарки,
люльки шкварчать, шумує горілка.* Г.-Арт.
(О. 1861. III. 103). 3) Снимають пѣнку,
накипь. *Шумуй добре мед, бо не буде
чистий.*

Шу́пити, плю, пиш, гл. Смыслить, по-

нимать. *Не вміє нічого новістка зробити, а-ні-же не шупить у господарстві.* Г. Барв. 319. *Шупить Сірко, де кабана смалять.* Ком. Пр. № 538. *Та я то трохи і в картах шуплю.* Г.-Арт. (О. 1861. Ш. 99).

Шуплаття, тя, с.=Суплаття. *Прода-ла яку мала шустелику, шуплаття лише.* Г. Барв. 371. *Шуплаття позбірай, от буде дощ.—Оддала дочку заміж та дала скриню й корову і надавала усякого шуплаття.* Рк. Левиц.

Шуплядка, ки, ж.=Шухляда 1. К. ХП. 29. Г. Барв. 185.

Шупнути, пну, неш, гл. Ударить. *Шупнув кулаком.* Вх. Лем. 486.

Шуповя, ні, ж. Родъ кушавня. Гайс. у.

Шупортатися, таюся, ешся, гл.=Шпортатися. Св. Л. 110. *Текля коло неї... шупорталась.* Св. Л. 125.

Шура, ря, ж. Сарай, навіс. Звена-гер. у. *Найдеться й на тура шура.* Федьк. *Щось довге, наче шура, та таке довге, що з сіней і кінця не видно.* Св. Л. 28.

Шургіч! меж, для вираженія выбрасуванія или быстрого всовыванія во что-либо. *Шургич у кіч!* ХС. Ш. 48.

Шурин, на, м. Шуринъ. Ном. № 3409. *Убив брата могого, ще шурина свогого.* Чуб. V. 739.

Шуриніць, зці, м. Въ свадебномъ обрядѣ шуринцями называются наскоро собранные молодые родственники невесты, долженствующие защищать ее отъ жениха и его товарищей. МУЕ. Ш. 93, 121.

Шуреа, ки, ж. Мѣра дерева для гонки смолы. Волянск. г.

Шуркати, каю, еш, гл.=Штрикати. *Вона ж мені з того всього шуркає до ска: ти поганий, ти п'яний, відеусь від бока.* Чуб. V. 1066.

Шуркнутися, кнуса, нешся, гл. Вскочить во что. *Шуркнулися до комори.* Вх. Лем. 486.

Шурлай, лай, м. Родъ игры.

Шурнути, рну, пэш, гл. 1) Толкнуть, пырнуть. *Як шурнула хруща в писк, аж розкинув крила.* Нп. 2) Броситься, повалить. *Вони й шурнули далі, аж не потовпляться в двері.* Св. Л. 196.

Шурпа, пи, ж. 1) Курица съ торчащими взъерошенными перьями. Рк. Левиц. 2) Жевщина въ безобразномъ нарядѣ. Бо-

жевильна начепляла на себе дрантя та й ходе мов якась шурпа. Рк. Левиц. 3) Не-потребная женщина. *Це шурпа—пранцю-єата баба.* Борз. у.

Шурпаня, ня, с.=Шпортання 2. Лохв. у.

Шурпатися, паюся, ешся, гл.=Шпортатися. *Що ти там усе шурпаєшся? Лягай уже спати.* Лохв. у.

Шурубалки, ків, м. Куски тѣста, прилипіє къ рукамъ во время мѣченія его.

Шурубейник, ка, м. Лѣнтяй, голыш. Вх. Зн. 83.

Шурубұра, ри, ж. 1)=Шуря-буря. 2) Куралесникъ. *Дивись, який шурубұра!* Полт.

Шурубұрити, рю, риш, гл. Куралесить, буявить, бѣдокурить.

Шурубұрство, ва, с. Продѣлка, куралесничанье. Черном.

Шурувалки, ків, м. Комья неразмятой глины. Канев. у. См. Шурубалки.

Шурх, меж., выражающее быстрый провалъ куда-либо или быстрое вскакиваніе во что-либо, преимущественно въ от-верстіе *Святий дух у дірку шурх.* (Загадка). Лубен. у. *Само сіре, хвіст як ши-ло, та попереду мною в траву шурх! Ото ж була миш.* КС. 1883. Ш. 672.

Шурхати, хаю, еш, гл. Шмыгать. *Ящірки шурхають.* Вх. Зн. 83.

Шурхнути, хну, неш, гл. 1) Произвести шорохъ. *Іде бором прислухаючись: то шурхне щось ізбсху, то захитається береза.* МВ. II. 65. 2) Неожиданно провалиться или вскочить. влетѣть куда-либо, преимущественно въ тѣсное пространство. *Шурхнув у яму.* МВ. I. 63. *Шурхнула, як плтточка, в першу дірку.* Мир. ХРВ. 394. *З ніженської гоголівської гимназії шурхнув у військове товариство.* К. XII. 19.—*рукою нуді.* Засунуть руку во что. *А ми, звісно-парубки,—та по карманах, я в один шурхнув та в другий—нема: а до Ганни поліз—вузлик.* Грин. I. 31.

Шурхнутися, нуса, нешся, гл. Провалиться. *Цех їва виходить, виходить (із землі)—вже і баню видно. Аж тут прибігла за ними матка. Що ви тут, вражі діти, робите?—Вона так знову й шурхнула в землю.* КС. 1882. VII. 89.

Шурхотіти, хочу, тіш, гл. Шуршать, производить шорохъ, шелестѣть. Лохв. у.

Шурчати, чу, чіш, гл. Шуршать. ше-

лестѣть. *Буйні жита стиха шурчали довгими колосками.* Мир. ХРВ. 62.

Шуря-буря, ж. Вихрь.

Шуряк, кá, м.=Шурин. *Ну, тепер ми всі поженились,—як би нам шуряка ожениць?* Рудч. Ск. I. 84. Ум. *Шурячѣм.*

Шұсниця, ці, ж.=Сұспиця. Уман. у.

Шуст, та, м. Буравъ, которымъ выравнивають внутри стволъ ружья.

Шұстати, таю, еш, гл. Шелушить, очищать отъ шелухи. *Шустаний ячмінь.* О. 1881. XI. Св. 60.

Шуствáл, лу, м. Кожаный передникъ. Лубен. у.

Шустелі́на, ни, ж. Бѣлье, одежда? *Послі давай з її хребта усю шустелику зді́мати. І се, каже, наше, і се наше.* Г. Барв. 369.

Шусті́ти, чу, тиш, гл.=Шелесті́ти. *Листя шусті́т.* Вх. Уг. 277.

Шусть, меж. 1) Шастъ, шмыгъ. *Шусть у шинк.* Левиц. *Мені з уст, а тобі за пазуху шусть.* Ном. № 7521. 2) Выражаетъ быстрое всовываніе во что. ЕЗ. V. 121. *Палицею шусть в діру.* Гн. II. 25. 3) Шусть на люлькѣ. Будемъ мѣняться трубками. Аваньев. у.

Шұтий, а, в. Не имѣющій одной изъ обыкновенныхъ принадлежностей. а) Безрогій, также съ малыми рогами. КС. 1898. VII. 45. Kolb. I. 65. Шух. I. 210. *„Нема такого діла, щоб я не зробив!“—„А налигай шутого вола за роги.“—„Еге, коли ні за що налигача зачепити.“* Черном. б) Безухій, безхвостый. **Шұтий** собана (безухій); **шұта** корова (безъ хвоста); **шұтий** цап—козелъ безъ бороды. Берд. у. в)—чоловік. Безухій или лишившійся волосъ на головѣ чоловікѣ. Козел. у. г)—та цибу́ля. Лукъ безъ луковицы. *Шута цибу́ля: одні пера, а головки нема.* Лебед. у. е) **Шұта** шія. Обнаженная, не прикрытая воротникомъ шея. *У дівчини шута шия.* Берд. у. ж) Узоры въ вышивкахъ также называются шуті: особый родъ, отличающійся отъ иного рода, называемаго ріжкати. Шух. I. 161

I. Шұтка, ки, ж. 1) Шутка. *Шутки, шутки, а хвіст на бік* Ном. № 12658. 2) мн. Пустяки. *У вас шутки бураки, а в нас їдять.* Ном. № 12655. Ум. *Шұточка.*

II. Шұтка, ки, ж. 1) Ягненокъ. Отъ слова шұтий. Вх. Пч. II. 6 2) Пушистая сережка вербы, а также и покрытая таки-

ми сережками вѣтка. Фр. Пр. 34. ЕЗ. V. 210.

Шутко́вий, а, в—ва неді́ля. Вербное воскресенье. Фр. Пр. 34.

Шутко́вий, а, в=Шутковлі́вий. Полт. у.

Шутковлі́вий, а, в. Шутливый. Черк. у.

Шутко́ма, нар. Шутя. *Він це шуткома зробив.*

Шуткува́ння, ня, с. Шутки. *Се не іграшки, а шуткування.* Чуб. III. 99.

Шуткува́ти, кую, еш, гл. Шутить. *Шуткує з неї.* Г. Барв. 206. *Шуткуй, ілечичку, поки ушко відірветься.* Посл.

Шұто, нар. Недостаетъ чего-либо, обычно находящагося, напр: роговъ, уха, волосъ и пр. Если женщина скинетъ монисто, серьги,—говорять: *Як тобі шұто без намиста* и пр. Борз у.

Шутулуць, меж.=Шусть 2. *Печу, печу папку, саджу на лопатку, шутулуць у ніч.* ЕЗ. V. 149.

Шуфа́та, тя, ж. Снарядъ для ловли рыбы: двѣ жерди, соединенныя въ видѣ ножницъ; къ одной половинѣ жердей прикрѣплена сѣть въ видѣ мѣшка; держа противоположные концы жердей въ рукахъ, можно двигать сѣтью, раскрывать и закрывать ея отверстіе. Вх. Пч. II. 23.

Шуфля́да, ди, ж.=Шухля́да 1. Шух. I. 99.

Шух, ха, м. Мѣра дровъ. Шух. I. 265.

Шұхля, лі, ж. Лихорадка Влад.-Волынск. у. Слов. Д. Эварн.

Шухля́да, ди, ж. 1) Ящикъ въ столѣ, выдвижной ящикъ. 2) Шкатулка. Ум. *Шухля́дка.*

Шұшва́лок, лка, м. Шушера, шушваль. *Я думала—парубки, коли шушвалки.* Мил. 105.

Шұшва́ль, лі, ж. соб. Шушера, шушваль, дрянъ, сбродъ. Рк. Левиц.

Шуші́ця, ці, ж. Усохшая смерекъ. Шух. I. 176.

Шұшка́ти, каю, еш, гл. Шептать. Вх. Лем. 486.

Шушо́н, на, м. Родъ верхней женской одежды. О. 1862. VIII. 24. *Цариця ж сіла на ослоні в едамашковому шушоні.* Котл. Ен. *Ішло кілька чоловік незв'язаних і за ними шляхтянки у шушоні.* Стор. М. Пр. 136.

Шушұ, меж., выражающее шептаніе. *От кияне—шушу-шушу, радяться.* АД. I. 50.

Шушúкання, ня, с. Шептаніє. *Пійшло по церкві з його шушукання по між людьми.* Грин. II 154.

Шушúвати, каю, еш, гл. Шептать, шептається.

Шушúкатися, каюся, ешся, гл. Шептаться.

Шушúн, на́, м.=Шошон. КС. 1893. V. 283.

Шúя, шúї, ж. соб. Сволочь, шваль. *Сама шуя в корчмі.* НВолын. у

Шшке—вё! меж. Крикъ гуцульскаго пастуха: приказъ рогатому скоту возвращаться назадъ. Шух. I. 211.

Щабѣль, бля, м. Перекладина въ передвижной лѣстницѣ, также въ полѹдрабкѹ. Рудч. Чп. 250. Чуб. VII. 403. *Упала з драбини, щабель уломився.*

Щаблюватий, а, е. Худой, съ выдающимися ребрами. *Щаблювата кобила.* ИВолын. у.

Щаблястий, а, е. Имѣющій щаблі. Желех.

Щавá, ви, ж. 1) Щавель, Rumex. Вх. Пч. II. 36. 2) Кислая жидкость, сваренная изъ молочной сыворотки или хлѣбнаго квасу, хлѣбныхъ зеренъ, сухарей и квасцовъ,—въ ней варятъ шерстяныя нитки прежде окраски ихъ кошенилью. ИВолын. у. 3) Кислая минеральная вода. Вх. Лем. 487.

Щавѣль, влю, м. 1) Раст.: а) Щавель, Rumex Acetosa L. ЗЮЗО. I. 134. То-же: *щавѣль насъ ий.* ЗЮЗО. I. 178; б)—водяний. Rumex Hydrolapathum L. ЗЮЗО. I. 134; в)—горобѣйчій. Rumex Acetosella. ЗЮЗО. I. 134; г)—горобѣйный. Rumex crispus L. ЗЮЗО. I. 134; д)—заячий. Oxalis acetosella L. ЗЮЗО. I. 130; е)—кисельный. Rumex obtusifolius L. ЗЮЗО. I. 178. Rumex crispus L. ЗЮЗО. I. 134, 178. Ум. Щáвлик.

Щавѣльный, а, е. Щавелевый, щавельный. Желех.

Щавѣдуб, ба, м. Имя сказочнаго героя, который, благодаря своей силѣ, могъ сламывать дубы. Чуб. II. 229.

Щавѣти, влю, виш, гл.==Чавяти.

Щавѣй, бѣю, м.==Щавель, Rumex Acetosa. Вх. Пч. I. 12.

Щáвлик, ку, м. Ум. отъ щавель.

Щавнѣк, кѹ, м.==Щавель. Каменец. у.

Щавѹх, ху, м.—заячий. Oxalis Acetosella L. ЗЮЗО. I. 130. См. Щавель заячий.

Щав'ян, нѹ, м. Родъ растенія. *Пишли*

дівчата по грицики на доли та по щав'яни. Грин. I. 31.

Щадѣти, джѹ, дѣш, гл. 1) Сберегать. 2) Щадить. *І, безбожний, свого сина не щадить.* Чуб.

Щадлѣвий, а, е=Ощадный. Вх. Лем. 487.

Щадний, а, е=Ощадный. Желех.

Щадниця, ці, ж. Сберегательная касса.

Щадність, ности, ж.=Ощадність. Желех.

Щáдок, джу, м Потомокъ. Желех.

Щакáти, кáю, еш, гл. Раскалывать (дерево). *Не рубай, не щакай зеленого дуба.* Гол. II. 553

Щáмба, би, ж. Большая щенка. Вх. Лем. 487.

Щамбити, блю, бѣш, гл. Щепать.

Щáмб'я, б'я, с. соб. отъ щамба. Вх. Лем. 487.

Щаслѣво, нар=Щасливо. *Най вас Бог щасливе провадить.* Ном. № 11885.

Щаслѣвий, а, е. Счастливый. *Не родись багатий, а родись щасливий.* Посл. *Виїхав на нивоньку в щасливу годиноньку.* Чуб. III. 238.

Щаслѣвити, влю, виш, гл. Осчастливливать. *Благословля Господь покїрних, великих і малих щасливить.* К. Псал. 265. *Щасливить поглядом і поглядом карав.* К. МБ. XII. 269.

Щаслѣво, нар. Счастливо. *Вони зачали жить добре, щасливо.* Рудч. Ск. I. 92. *Прощай!—Щасливо!*—такъ прощаются.

Щáсний, а, е=Щасливый. *Не родись красна, та родись щасна.* Ном. № 1674. *Нехай Бог дає тобі тепер щасну годину.* Г. Барв. 181. *Ой рятуй нас, милий Боже, посилає нам щасну долю!* К. Псал. 270.

Щáсниця, ці, об. Счастливецъ, счастливица. МВ. II. 135. *Як вродилась щасни-*

ця, так поправиться і п'яниця. Ном. № 1662.

Щасно, нар.=Щасливо. *Ох, хоч би там усе було щасно!* Мир. Пов. II. 85.

Щастіти, **тіть**, гл. Давать, посылать, приносить счастье, благопріятствовать, удаваться. Употребляется безлично или в третьемъ лицѣ, преимущественно когда говорится о Богѣ; также в повелительн. наклоненіи ед. ч. в выраж.: **Щасті, Боже! Хай Бог щастить.** Ном. № 11368. *Інші зорі щастять у його на врожай, інші на скот, а Віз—чумацька щаслива зоря.* К. ЧР. 148. *У всьому йому щастило. Щасті вам, Боже, на всяке добро!* Левци. Пов. 405. *Але ж не все так їй щастило його дурити.* Г. Барв. 519.

Щастітися, **тіться**, гл. безл. Благопріятствовать, удаваться. *А крепакую хоть як щастіться, усе добро на лихо стане.* МВ. (О. 1862. III. 71).

Щастя, **тя**, с. Счастье. *В щасті не без ворога. Посл Грошей багацько, а щастя мало.* Ном. № 1434. **Щастя-дбля**. Счастливая судьба. *Нивоньку об'їжжає, щастя-доленьку мас, рано з поля збірає* Чуб. III. 238. Ум. **Щастячко**. Ном. № 1675.

Щати, (шу? шиш?) гл.=**Сцяти**. Вх. Уг. 227.

Ще, нар. Еще. *Нехай свою Україну я ще раз побачу, нехай ще раз послухаю, як те море грає.* Шевч. 47. **Ще-ще**. Еще кое-какъ. *Ще-ще спереду, а ззаду на чорна походить.* Ном. № 2910. **Ще б пак!** Еще бы!

Щебати, **баю**, **вш**, гл. Отщипывать, обрывать. См. **Щипати**. *Наказувала, щоб з калиноньки цвіток не рвати, аби при горі тернок не щебати, аби на полі росу не щебати.* Гол. II. 582.

Щебернѹти, **ну**, **неш**, гл. Отозваться, писнуть. Фр. (Желех.).

Щебетання, **ня**, с 1) Щебетаніе. Драг. 114. Грин. III. 256. *Нема в саду соловейка, нема щебетання.* Чуб. V. 73. 2) Веселый разговоръ, веселая болтовня.

Щебетати, **бечѹ**, **чеш**, гл. 1) Щебетать. *Прилітає соловейко що-ніч щебетати.* Шевч. 33. 2) Лепетать, болтать, говорить (весело—о женщинахъ, дѣтяхъ). *А дітки ростуть, уже й в'ються коло мене і щебечуть, мої соловейки.* МВ. II. 7.

Щебеташечка, **ки**, **ж**. Ум. отъ щебеташка.

Щебетіти, **чѹ**, **тіш**, гл.=**Щебетати**.

Ото яке балакуче придалось: щебетить та й щебетить увесь день. Канев. у.

Щебеташка, **ки**, **ж**.=**Щебетуха**. Ум. **Щебеташечка**. *Три пташечки щебеташечки.* Мет. 307.

Щебетій, **тія**, **м**.=**Щебетуня**. Желех.

Щебетливий, **а**, **е**. 1) О птицѣ: постоянно щебечущій, пѣвучій. *Пташечко моя щебетлива.* 2) Говорливый. *Вссела собі, щебетлива.* МВ. II. 36.

Щебетлівість, **востя**, **ж**. Болтливость. Желех.

Щебетнѹти, **нѹ**, **неш**, гл. Однокр. в. отъ щебетати. *Дай водиці напитися, дівчино хороша!*—*Та чому ні,—щебетнула,—ось вода погожа.* Млак. 11.

Щебетун, **на**, **м**. 1) Щебечущій. 2) Говорунъ.

Щебетуха, **хи**, **ж**. 1) Пѣвунья (о птицѣ). 2) Говорунья, болтунья. *Чом до мене не говориш, моя щебетуха?* Чуб. V. 332. Ум. **Щебетушка**, **щебетушечка**.

Щевій, **в'ю**, **м**.=**Щавій**. Вх. Пч. I. 12.

Щедлик, **ка**, **м**. Пт. *Fringilla serinus*. Вх. Пч. II. 11.

Щедрак, **ка**, **м**.=**Щедрівник**. Вх. Лем. 487.

Щедрѣць, **ця**, **м**. Щедро дающій. Чуб. II. 666.

Щедрий, **а**, **е**. 1) Щедрый. *Скупий складає, а щедрый поживає* Ном. № 4669. 2) Щедрый вѣчір. *Канунъ Нового года.* ХС. I. 80.

Щедрик. 1)—вѣдрик. Припѣвъ, котормъ начинается щедрівка. *Щедрик-ведрик, дайте вареник.* Чуб. III. 477. 2)=Щедлик. Вх. Пч. II. 11.

Щедриня, **ні**, **ж**. 1) Щедрость. 2) об. Щедрый человекъ. *Він—щедриня: поділиться з кожним, помсже.* Харьк.

Щедрити, **рю**, **риш**, гл. Щедро давать. *Візьме грішний та й не верне, праведний дає і щедрить.* К. Псал. 88.

Щедрівка, **ка**, **ж**. Святочная пѣсня, приуроченная къ 31 декабря и 1 января **Щедрівки**, подобно колядкам, поются хоромъ молодежи каждому хозяину. Ум. **Щедрівочка**.

Щедрівник, **ка**, **м**. Поющій щедрізнку.

Щедрівниця, **ці**, **ж**. Поющая щедрізнку. Чуб. III. 476.

Щедрівчаний, **а**, **е**. Къ щедрізмамъ относящійся. Желех.

Щедрість, **ростя**, **ж**. Щедрость. Желех.

Щедро, нар. Щедро; въ изобиліи. К. Псал. 296.

Щедрівий, а, в. Относящійся къ щедрому вѣчору. *Пшеничні хлѣби—то господару; щедрове пиво—то господици, а соллодок медок—Богу на славу.* Чуб. III. 336.

Щедрувальник, ка, м.=Щедрівник.

Щедрувальниця, ці, ж.=Щедрівниця. Грин. III. 53.

Щедрувати, рую, вш, гл. Пѣть щедрівки. *Збираюсь колядувать, як вже й щедрувать пора.* Ном. № 510.

Щезати, заю, вш, гл. Исчезать.

Щезун, на, м. Родъ злого духа. *На дверях усіх будиноків вирізують, випаляють або намазують дехтем хрест, щоби щезуни не входили до середини, не наносили хвороби людям та маржині.* Шух. I. 107.

Щелепа, пи, ж. Челюсть. Левиц. Пов. 339. *Він йому розбив голову—ударив кінською щелепою.* Міус. окр. *Як не перестанеш лаяться, до я тобі щелепи роздеру.* Козел. у.

Щемеліна, ни, ж. Раст.: а) *Pulmonaria angustifolia* L. ЗЮЗО. I. 133; б) *Pulmonaria officinalis* L. ЗЮЗО. I. 133.

Щемерець, рця, м. Въ выраженіи: До щемерця. Совсѣмъ, безъ остатка. *Повиризував усе до щемерця.* Зміев. у.

Щеміти, млю, мш, гл. Щемить. *Зуби не боліли і не щеміли.* Чуб. I. 125.

Щенітися, нюся, ншся, гл. Щениться.

Щент. Въ выраженіи: до щенту. До гла, до корня, совершенно. *Дерезу до щенту викорчував, бо так росплодилась, що півгорода запаскудила.*

Щенюк, ка, м.=Щеня 1, 2. Вх. Пч. II. 5. Вх. Зн. 84.

Щеня, няти, с. 1) Щенокъ. *Маленька собачка повік щеня.* Ном. № 9608. *Завзяте, як панське щеня.* Ном. № 3324. 2) Волченокъ. Вх. Лем. 487. 3) Небольшой бѣлый волдырь, который, согласно народному вѣрованію, появляется подъ языкомъ животного, укушеннаго бѣшеной собакой; изъ созрѣвшихъ щенят выходятъ червячки, проглотивъ которые скотина бѣсится. Драг. 31. Мил. М. 27. 4) Зінське щеня. Слѣпышъ, *Mus typhlus*. *Зле, як зінське щеня.* Ном. № 2886. Ум. Щенятко.

Щеп и **щѣла**, пи, ж. Прививка, черенокъ, привитый къ другому дереву. *Яка щеп, така яблуня.* Ном. № 7142.

А снилось в-осени мені, тоді, як щепи ми щепили. Шевч. 495. Ум. Щѣпочка.

Щѣпина, ни, ж. Балка, связывающая снизу стропила.

Щѣпити, плю, пш, гл. Прививать (деревья, оспу). *Тоді як щепи ми щепили.* Шевч. 495.

Щѣпій, пія, м. Оспопрививатель. *Що-місяця ходить оцей щѣпій до попа та доглядається, яким дітям треба щепити віспу.* Харьк. г.

Щѣпільник, ка, м.=Щѣпій. *Він розказував се прилюдно. Там був тоді й щѣпільник, той, що віспу щепить.* Екаториносл. у.

Щѣпко, нар. Точно, безъ походу. *Казна щѣпко важить.* Лубен. у. (В. Леонтовичъ).

Щѣплення, ня, с. Прививка.

Щѣпочка, ки, ж. 1) Ум. отъ щѣпа. 2) Въ причитаніи надъ умершей дочерью употреблено какъ ласкательное для дочери слово: *Моя донечко, моя й правдочко! Моя донечко, моя й вишенько, моя щѣпочко, моя й родиночко, моя й дитиночко!* Мил. 217.

Щербá, бш, ж. Наваръ изъ чего-либо; уха. *Щерби багато, а галушок трохи.* Ном. № 7559. *Онисько кашовар щербу притириє ваганами, варену густо з сазанами.* Мкр. Г. 4.

Щербáк, ка, м. 1) Башмакъ изъ цѣльнаго куска кожи. Сумск. у. 2) Родъ растенія. Вх. Лем. 487.

Щербáн, на, м. 1)=Щербань. 2) Раст.: а) *Cirsium rivulare*. Вх. Пч. II. 30. Тоже: щербáн великий. Вх. Пч. II. 30; б)—малій=щербанецъ. Вх. Пч. II. 32.

Щербанецъ, нцю, м. Раст. *Hyoseris foetida*. Вх. Пч. II. 32.

Щербáнь, ня, м. Сосудъ съ выбитымъ краемъ.

Щербáтий, а, в. 1) Съ зазубриной, надколотый, вызубренный. *Щербатого горшка ніколи не направиш.* Посл. *Колись і моя копійка не щербата була.* Посл. 2) О челоука: у котораго выпалъ одинъ или нѣсколько зубовъ. Харьк. 3) Вообще съ изъяномъ, съ недостаткомъ, неудачный. *Щербáта дбля.* Горькая судьбина. 4) О луи: на ущербѣ. *Щербатий місяць.* Шевч. 342. 5) *Щербáта правда.* Не вполнѣ правда, скорѣе ложь, чѣмъ правда. Ум. *Щербáтенький.* *Правда, та щербатенька.* Грин. I. 241.

Щербіць, цю, м. Раст. *Thymus serpyllum*. Вх. Пч. I. 13.

Щербіна, ни, ж. Зазубрина, брешь, изьянъ. *Як умре дитина, то мала щербина; а як тато або мама, то велика яма.* Ном. № 9371. Ум. Щербінна.

Щербинча, чати, с. Горшокъ съ выбитымъ краемъ. Вх. Зн. 30.

Щербіти, блю, бйш, гл. Дѣлать зазубрины.

Щербіця, ці, ж.=Щерба. Ум. Щербічка. ЗОЮР. I. 230.

Щерлатий, а, е=Шарлатовий? Вилинули соколи з чужої сторони і сіли упали у лісі на превольдобному дереві опрісі, звели собі гніздо щерлатне, а знесли яйце жемчужне. КС. 1882. XII. 493.

Щертовій, а, ё. 1) Насыпанный въ уровень съ краями. У инший четверти ячменю, то буде щертових мірок дев'ять, а верхових вісім. Полт. г. 2) О землѣ: твердый, тугой. Тут земля щертова, туга,—ореш, а воно плуг тільки при щирці. Конот. у.

Щерть, въ выраж. у щерть. Въ уровень съ краями. Брав у щерть, а оддав з наспою.

Щет, ти, ж.=Щеть. Вх. Лем. 487.

Щетіна, ни, ж. Щетина.

Щетінник, ка, м. Торговецъ мелкимъ товаромъ, разносящій по селамъ и промѣнивающій за щетину и другіе сельскіе продукты. Вас. 189. Віддам щетінникові,—пугають дѣтей, когда они плачутъ. Ном. № 9272.

Щетінуватий, а, е. Имѣющій большую щетину. Черк. у.

Щеть, ти, ж. Родъ щетки для чесанія льна. Вх. Уг. 249.

Щибати, баю, еш, гл.=Лоптати. Вх. Зн. 84.

Щібелець, лця, м. Пт. *Fringa*. Вх. Пч. II. 15.

Щиблювати, люю, еш, гл.—поріж. Надѣвать поріж (родъ рыболовной сѣти) на канатъ. Вас. 188.

Щігльк, ка, м. Ум. отъ щиголь.

Щігликів, кова, ве. Принадлежащій щеглу, щегленку. Медвідь косу зачесав да иде сповідати, буде тую щигликову матір мордувати. Грин. III. 664.

Щіглічий, а, е. Свойственный, принадлежащій щеглу. По щіглічий. Какъ щеголь. Співав би гарно по щіглічий. Гліб.

Щіголь, гля, м. Пт. Щеголь, *Fringil*

la carduelis. Ум. Щіглян. Живавий як щиглик. Левиц. Пов. 58. Думав собі щиглик громаду збирати. Грин. III. 663.

Щікавиця, ці, ж. Родъ растенія. Желех.

Щікавка, ки, ж.=Икавка. Коли кого нападе щикавка, то се значить, що хтось його згадує. ЕЗ. V. 191. Ум. Щікавочка. ЕЗ. V. 191.

Щікати, каю, еш, одн. в. щікнути, ну, веш, гл.=Икати, икнути. Желех.

Щікатися, кається, гл. безл.=Икатися. Як сі щикає, то хто згадує. ЕЗ. V. 86.

Щікніти, (нію, еш?), гл. Скупиться. Желех.

Щікнути. См. Щікати.

Щіколодка, ки, ж. Щиколотка. Киев. Подольск. г.

Щіколоток, теа, м.=Щиколодка. Виросло в лісі деревце ні на п'ядь, ні на щиколоток. Ном., стр. 295, № 155.

Щіміти, млю, мйш, гл. и пр.=Щеміти и пр.

Щімкі, ків, м. мн. Тиски. Як треба, то хоч у щімки голову положи, то не здумаєш. Ном. № 10049.

Щіна, ни, ж., также и во мн. ч. щіни. Урина. Желех. ЕЗ. V. 188.

Щіпа, пи, ж. 1) Щепка. Вх. Лем. 487. 2)=Клешня (у рака). Вх. Лем. 487. См. Щипало.

Щіпавка, ки, ж. 1) Насѣк.: а) Хвостовертка, хищникъ, *Staphilin*. Вх. Пч. I. 7; б) Дитикъ, водяной хрущъ, *Dytisc*. Вх. Пч. I. 6 2)=Сікавиця. Вх. Пч. II. 19. 3) Приборъ для срыванія плодовъ съ дерева.

Щіпак, ка, м. 1) Болѣзненный наростъ (напр. сифилитическій) во рту. Лубен. у. 2) Насѣк. ухвертка, *Forficula auricularia*. Вх. Лем. 487. 3) Насѣк. жу-желица, *Carabus*. Вх. Лем. 487. Ум. Щіпачок.

Щіпало, ла, с.=Клешня (у рака). Вх. Уг. 277.

Щіпальці, лець, с. мн. Челюсти у насѣкомыхъ. Вх. Пч. I. 15.

Щіпанка, ки, ж. Особый родъ мережок.

Щіпаніча, щиниіча, ці, ж.=Щіпанж 2. Вх. Лем. 487.

Щіпати, паю, еш, гл. Щипать. Правда так, гусарин!—казав Радюк, щипаючи за щоку свого Павлика. Левиц. Пов. 148.

Щипав-ламав зелений виноград. Чуб. V. 346. *Вибігала.... прудка коза, щипала травицю.* Левиц. I. 92. *Кинув не пилку, уб'ю не галку, щиплю не пірря, їм не м'ясо.* Ном., стр. 293, № 92.

Щипа́тися, па́юся, (плюся), вшся, гл. Щипаться. *Навпісля будуть кусатись та щипатись.* Левиц. Пов. 499.

Щипа́чож, че́а, м. Ум. отъ щипак.

Щипе́ць, пцю́, м. Раст. *Festuca ovina* L. ЗЮЗО. I. 123. См. Тонконіг.

Щипи́ця, ці, ж. = **Щипак 2.** Вх. Уг. 277.

Щі́пка, ки, ж. Щипокъ. *Далі москальча злякалось, щоб він не розсердивсь та не дав би йому щипки* Кв. Ум. **Щі́почка.**

Щипля́к, ка́, м. = **Щипак 2.** Вх. Уг. 277.

Щипну́ти, ну́, неш, гл. Однокр. в. отъ щипати. Щипнуть. *А в тих лозах барвистий листок, щипну-вирву, вінець сплету.* Чуб. III. 37. *Вже й лас; часом щипне або штовхне стиха.* МВ. (О 1862. III. 41).

Щі́почка, ки, ж. 1) Ум. отъ щипка. *Щипочки, рибочки, там і моїх дві ниточки* (говорять, щипая одѣтаго въ нову одежку). Ном. № 11152. 2) Кусочекъ? *Щипочка хліба.* 3) Ласкат. слово: крошечка. *Чуєш, кумасю, щипочко, кришечко.* Ном. № 11641. Въ причитанні надъ умершимъ синомъ. *Моя дитиночко, моя й щипочко! Моя щипочка одщипнулася.* Мил. 211.

Щипу́н, на́, м. 1) Щипунъ, тотъ, хто щиплется Константиногр у. 2) Жукъ-щипун. Жукъ-олень. Константиногр у.

Щипу́чий, а, е. 1) Щипающий. Константиногр. у 2) Їдкий. Константиногр у.

Щі́пчик, ка, м = **Щипак 2.** Вх. Лем. 487.

Щир, ру, м. Раст. *Amarantus retroflexus*. Вх. Пч. I. 8. ЗЮЗО. I. 111.

Щира́к, ка́, м. Раст. *Boletus edulis*. Вх. Пч. II. 29.

Щі́ре, нар. = **Щиро.** *Кохай щире, не облудне.* Чуб. V. 24.

Щире́й, рею́, м. Раст.: а) = **Щир.** ЗЮЗО. I. 111; б) *Amarantus Blitum* L. ЗЮЗО. I. 111.

Щі́рець, рця, м. 1) Нетрону́тая подпочва, вообще что-нибудь нетронутое. НВолын. у., Радом. у. 2) Чистый песокъ. Гол. Од. 43. Желех. *Щирець пісок шорсткість має.* Любечъ. 3) Раст. *Amarantus paniculatus* L. ЗЮЗО. I. 111. 4) До щі́рця. До

дна, до конца, до остатка. *Тоді й ми вип'єм до щі́рця.* Алв. 37. *Тут Демчиху, мабінъ, допекло до щі́рця, бо аж засичала.* МВ. (КС. 1902. X. 145). *Попили й поїли усе до щі́рця.*

Щі́рий, а, е. 1) Искренній. *Щиро душа.* Ном. *Щире-серце.* Чуб. III. 266. 2) Истинный, настоя́цій, неподдѣльный, су́щій. *Добра та рада, де щирая правда.* Ном. № 6130 *Щирий козак ззаду не нападається.* Ном. № 4199. *Це не казка, а щирая правда.* Чуб. II. 27. 3) Настоя́цій, безпримѣсный, чистый. *Щирий песок.* Радом. у. *Ходить зайчик по щі́рім бору.* Грин. III. 109. *Зробив ворітця з щі́рого злітця.* Чуб. III. 295. *Огородив двір щі́рим залізом.* Чуб. 4) Усердний, прилежний. *Щі́рому і Бог помагає.* Ном. № 4436. *Ой запрягайте батькови коні ой щі́рі вороні.* Мет.

Щі́риня́, нй, ж. Самая середина, нетрону́тая середина. *Інший б'ється й рубається не відступаючи, як мур.... инший загнавсь аж у щі́рину вражу.* МВ III. 56.

Щі́ри́ця, ці, ж. Раст.: а) = **Щір.** Вх. Пч. I. 8; б) = **Щирей.** ЗЮЗО. I. 111. *Понад шляхом щі́рицею ховрашки гуляють.* Шевч. 77.

Щі́рість, рости, ж. 1) Искренность. 2) Усердіє. *Вибачайте, добрі люди, наша щі́рість та неспроможність.* Ном. *Не стій, коню, надо мною, виджу ж бо я щі́рість твою.* Гол. I. 98. *Од щі́рости.* Искренно. *Просить, наче й справді од щі́рости.*

Щі́ро, нар. 1) Искренно, по правді. *Вона мене молодого щі́ро полюбила.* Мет. *Молились щі́ро козаки.* Шевч. 161. 2) Въ соединеніи съ прилагательными усиливаетъ качество или указываетъ на чистоту, безпримѣсность его: *щі́ро-народній*, (Левиц. Пов. 258), *щі́ро польський*, (Левиц. I. 312), и пр. 3) Усердно. *Шкодливих горобців та гав він щі́ро так ганяв, що витоптав всі кавуки і дині.* Гліб.

Щі́розло́тий, щі́розло́тний, а, е. Изъ настоящего золота. *Щі́розлотий перстень.* Чуб. III. 305.

Щі́розуби́й, а, е. Оскаливаю́щій часто зубы, переносно: злой, сварливый. *Чуси ти, суко щі́розуба, давай мені їсти!* Грин. II. 165

Щі́ронька, ки, ж. = **Щі́рість.** *Бачу ж я щі́роньку твою.* АД. I. 270.

Щі́росе́рдий, а, е = **Щі́рий.** К. Кр. 14. **Щі́рува́ти, ру́ю, вш, гл.** Держать себя

искренно, быть искреннимъ съ кѣмъ. *Як зо мною п'ють, зо мною гуляють, тогді мені щирують, а як від мене підуть,— за мене говорять, ще й на мене ворожують.* Чуб. V. 467.

Щирящий, а, е=Щирый 1. Серце мое щирящее, тіло моє трудящее. Чуб. V. 1009.

Щит, та, м. 1) Гребель крыши избы. Чуб. VII. 379. 2) Треугольный бокъ кровли. Вх. Лем. 487. 3) Щитъ. *Возьми спис і щит у руки.* К. Псал. 80. 4) Верхушка растенія. *А я на тій руті-м'яті щити позриваю.* Грин. III. 66. Ум. Щиток.

Щитати, таю, еш, гл. Считать. *Зорі считаєш, а під носом не бачиш.* Ном. № 6613.

Щитатися, таюся, ешся, гл. Считаться, быть сосчитываемымъ. *Копійка любить, щоб щитатся.* Ном. № 9922.

Щитіти, чύ, тіш, гл. Защищать, оберегать. Лебед. у.

Щитітися, чύся, тішся, гл. Защищаться, оберегаться. *Скільки вже не щитися, а без долі нічого не поробиш.* Канев. у. *Літом у кужусі ходив: щитився все, бачите, від хвороби, щоб його щитила лихая година.* Лебед. у.

Щітний, а, е. 1) Уютный, безопасный. 2) Плотно приходящийся. Черниг. у.

Щітно, нар. Плотно, безъ щелей. Черниг. у. *Двері причинені були щітно.* Новомоск. у.

Щіток, тка, м. Ум. отъ щит. Въ 3-мъ значеніи употребляется и самостоятельно. *Вирубується щіток з дубка і сучки на йому обрубуються.* Черниг. у. *От яка шкода: щіток у вишеньці зломився.* Черниг. у.

Щівний, ка, м.=Щавій. Вх. Пч. I. 12.

Щілий, ни, ж.=Щіль. Ком. II. 26. *Дивлюсь скрізь щілину.* ЗОЮР. I. 242. Ум. Щілінка.

Щілко, нар. При самой землѣ. *Вівця щілко з'їдає зело.* НВолын. у.

Щіль, лі, ж. Щель. *Дві дровинаки, чотирі коляки, вісім дір, дев'ята щіль.* (Загадка: ярмо). ХС. III. 64.

Щільний, а, е. Плотно пристающий. *Щільна покривка.*

Щільний, ка, м.=Сщільник. Щільник меду. Рудан. I. 79.

Щільно, нар. 1) Плотно, не оставляя скважинъ, промежутковъ; въ объѣмъ. А за-

чки двері, да щоб щільно. Грин. II. 8. *Ополудні гребли сіно і в валочки клали щільно.* Мет. 315. *Чобіт щільно на нозі.* НВолын. у. 2) Настоячиво, усердно, неотвязно. *Як присікався щільно, так він і признався.* Черк. у. *А візьмись за його щільніш,—зараз признається.* Черк. у. **Щільно бреше.** Складно вретъ. Константиногр. у. Ум. Щільненько.

Щітати, чύ, тіш, гл. Чесать щеткой пряжу.

Щітка, ки, ж. 1) Щетка. **Щіткою** чистять что-либо; щіткою изъ жесткой щетины пачисто разглаживаютъ мичий; родъ кисти изъ мочалы для мазанья стѣнъ глиной или мѣломъ также называется щіткою. Вас. 200. Чуб. VII. 410. *Треба мазати хату, та десь діти щітку закинули.* Харьк. у. О густо растущихъ растеніяхъ говорятъ: як щітка. *Лісок, як щітка.* Ном. № 14033 *Зійшло, як щітка.* Мир. ХРВ. 59. 2) Раст.=Щітан. Вх. Пч. II. 30. 3) а) Родъ хоровадной игры, въ которой поется пѣсня: *Щітка маленька, де твоя ненька? На маковці сиділа, дрібен мачок дзюбала.* Одна изъ играющихъ также называется щіткою. Маркев. 74. б) Также называется: щітка-гребінка. Родъ игры, въ которой просятъ дати щітку и гребінку Грип. III. 110. Ум. Щіточка.

Щіткан, на, м. Раст. Clavaria flava. Вх. Пч. II. 30.

Щітник, ка, м. Рукоятка у щетки (у штукатуровъ). Черк. у.

Щіточка, ки, ж. 1) Ум. отъ щітка. 2) Кисточка, которой разрисовываютъ глиняную посуду. Шух. I. 264. 3) мн. Раст. *Dipsacus sylvestris.* Вх. Пч. I. 10.

Щітчина, ни, ж. 1)=Щітка. 2) Раст. *Dipsacus.* Вх. Лем. 487.

Щіть, ти, ж. 1)=Щітка. *Жито по-сходило, як щіть; сіянець повитикався з грядки густо, як щіть.* Левиц. I. 28. 2) Чесалка, мыканица, гребень. Угор.

Щітѣк, ка, м. Кисть у маляра. Слов. Д. Эварн.

Щічка, ки, ж. Ум. отъ щона.

Що, мѣст. 1) Что. *Що мати варила?—Борщ.* Ном. № 276. *Вона знає, що починає.* Ном. *Що вбогий, що багатий—у Бога все рівно.* Ном. № 80. *Чоловік що ступить, то згрішить.* Ном. № 99. *Що не їж, а хліба хочеться.* Грин. II. 309. *Зійшли вони на такий пустирь, що*

бур'ян як у чоловіка. Рудч. Ск. II. 34. **Що...**, то.... Чѣмъ..., тѣмъ.... І що йому міцнійш у голову уступає, то він далі посува. МВ. (КС. 1902. X 146) **Що** далі, то неначе лучче стас. КС. 1883. IV. 773. А що ..., то.... Такъ какъ..., то.... А що він того не сказав нам, то ми й не знали. Не що. Не очень. Він не що - й старим чоловіком умер. О. 1861. X. 34. Не що давно се було. Прил. у. Ні до чого. Ни къ чему не годный, ни для чего не нужный. Так і зріс він ні до чого. Св. Л. 159. Ні по чому. Ничего не стоятъ. Дурні ні по чому: що ступиш, то й дурний. Г.-Арт. (О. 1861. III. 102). Чим дуж. См. Дуж. Чим тьху. См. І. Тьху. 2) Скільки. **Що** то плачу, що то гомону було та страху по селу. МВ. II. 67. **Що** ж то зібралось народу, так, Господи, Твоя воля. Кв. **Що** світа, то й міра. Ном. **Що** сіла, що сіли. Скільки хватить силъ. Ударив що сили. Гавкає на мир що сили. Греб. 361. **Що** мбга. Скільки можливо. **Що** мога бери, аби до ніс. 3) Которий, рая, е. Приходить до коня, що з мідною гривею. Рудч. Ск. I. 104. Замісила яйцями борошно, що на-змітала. Рудч. Ск. II. 2. Въ томъ-же значені: що-він, що-вона, що-вонб. Се колесо, що зверху пада на його вода. Ном. Ой чия то хата з краю, що я її не знаю. Чуб. V. Біда тій курці, що на ній сокола заправляють на лови. Ном. Не той пан, що надів жупан, а той, що в його щире серце. Ном. 4) Если, когда. Як же мені його звоювати, що я не знаю. Рудч. Ск. II. 11. Де вже ти мені поможеш, що у мене нема нічого. Рудч. Ск. II. 21. Чим то я ...тра похмелюсь, що я всі гроші пропив? Рудч. Ск. II. 21. 5) Такъ какъ. У ярмарок схотілось піти, та й не знаю, чи що застану, що уже так нерано. Рудч. Ск. II. 25. 6) Такъ что. А во Івана дочка да мені не рівна: ой як вийде за ворота—як та королівна, що з нею не стати, а ні розмовляти, тільки взяти, шапку зняти, на добридень дати. Грин. III. 200. 7) За то что. Бог нам дав, що ми такі бідні—то це нам щастя. Рудч. Ск. II. 25. 8) Хотя, не смотря на то, что. На улицю пійде,—і то навчиться погано лаятись, що тут же й батько й мати, а то на чужині. Г. Барв. 138. 9) Кое-что, что-нибудь. Та і мені що перекинь. Котл. Ен. III. 13. 10) Какъ только, лишь только. Отто

вискакує з води проклятий ирод, і що розженеться против Кожем'яки, то він його булавою. ЗОЮР. II. 30. 11) Всякій разъ какъ, всякій разъ когда. І що вона плакала,—то купа срібла стоїть, а сама сліпа. Рудч. Ск. II. 50. **Що** пожене бичка пасти, то цілий день проспить. Рудч. Ск. II. 45. **Що** в Бога служба, то пан-отець і звелить усім навколішки припасти. Кв. 12) Що за. Какъ, какой, какая, какое. А що в лісі за тихо, тільки листя шелестить. Чуб. **Що** за люде?—Із Черкас. ЗОЮР. I. 246. **Що** то за пекло, що тепло? Ном. № 199. **Що** то за хороші, за молоді парубки. МВ. II. 7. 13) **Що-небудь**. Что-нибудь. Утні що-небудь про гайдамаків. Шевч. 156. 14) Въ началѣ рѣчи часто значить: вотъ. **Що** одним полем пішов Сомко Мушкет, а другим полем—Стецько Кукуруза. Макс. **Що** люде гуляють і роскоші мають, а я зсробляю—нічого не маю. Чуб. 15) І що то. Что значить. І що то, подумаєш, на світі оці жіночки?... Ніяк од їх і не встережешся 16) При превосходной степени прилагательныхъ и нарѣчій для усиленія. **Що-найду́жче**. Какъ можно-сильнѣе. **Що-найперше**. Прежде всего. **Що-найду́жчий**, **що-найгірший**, **що-найдорожчий**. **Що-наймолодший**. Шевч. 454. 17) При сравнительной степени нарѣчій: чѣмъ. **Що** далі, усе вона хмурнійша—от мов хмара чорна. МВ. II. 37. 18) При словахъ, выражающихъ понятие о времени: каждый, еже.... **Що-вечора**, **щоранку**, то й надінеш новодранку. Ном. № 11241. **Тужу** ж я, **тужу** що-день, що-година. Чуб. V. 21. **Що-дня** і **що-ночі**. Шевч. 6. **Що-місяця**. Чуб. Не **що-день** Великдень. Ном. № 5334. **Що-неділі**. Чуб. **Що-літа**. Чуб. **Що-ріх**, **що-року**. Шевч. **Що-тижня**. Чуб. **Що-раз**. Всякій разъ, ежечасно. А ти мене **що-раз** лякаєш снами. К. Іов. 16. 19) **Що-на!** Что вотъ тебѣ! что ну! 20) **Що-гді!** Что ну! Таке болото на дворі, що годі! НВолын. у. 21) Не що бо й що! Въ томъ то и дѣло. Не що бо й горе! Въ томъ то и бѣда. Ном. № 2125. 22) **Що-що**. Что иное. **Що-що**, а біда завше здибає. Ном. № 2205. См. **Шо**.

I. **Щоб**, ба, м.=**Щовб**. Вх. Лем. 487.

II. **Щоб**, **щобя**, сз. 1) Чтобы. Старий заховавсь в степу на могилі, **щоб** ніхто не бачив. Шевч. 9. **Щоб** тебе у жити головою. Ном. № 3263. 2) Если-бъ. Св. Л. 15. **Щоб** я тебе не любила, то б я тебе

не будила. Чуб. V. Ой щоб не ти, серце дівчино, то б я не був тут. Чуб. 3) Хоть-бы. Вітер—щоб дихнув, листя пов'яло. Св. Л. 215.

Щовб, бу, м. щовба, би, ж. Крутая верхушка горы, утєсь. Новгород.-Сѣверск. у. Гайсн. у. Ходи бо геть: став саме на щовбу гори—посунешся у провалля. Могил. у. Переверни туту високу гору, що на нї є на щовбі поставлений хрест. Гн. I. 204.

Щовбвкнути, ну, нєш, гл. Встрѣчено въ поговоркѣ: Нїч така тиха—ніщо не щовбвкне, т. е. не издасть звука. Ном. № 580.

Щогла, ля, ж. 1) Шесть. Уставши ж рано, на зорі, найшов, мов прапир Магомета, запаску з алого грезета на довгий щоглі у дворі. Мкр. Г. 49. Становили шинки по долинах, зводили щогли по високих могилах. ЗОЮР. I. 56. Щогла або тичка—довгий дрючок, котрим тягнуть невід під льодом О. 1861. XI. 116. Перш рубаємо ополонки та й спускаємо невід на щоглах. О. 1861. XI. 115. 2) Мачта. Стоїть корабель: сам золотий, щогли срібні. Рудч. Ск. II. 80. 3) Часть узды: переплеты, соединяющіе перечілок съ переніссям. Вас. 160.

Щоглик, ка, м. Ум. отъ щоголь.

Щоглістий, а, в. Многомачтовый. З щоглистами кораблями палає Скутара. Шевч. 59.

Щоголь, гля, м = Щиголь. Вх. Пч. II. 10.

Щодєний, а, в. Ежедневный; насущный. К. Псал. 69. Щоденна лайка та докори. Мир. ХРВ. 268. Щоденна пропасниця. Міус. окр. Щоденні потреби. Левиц. Хлїб наш щоденний дай нам сьогодні. Єв. Л. XI. 3.

Щодєнник, ка, м. 1) Дневникъ. 2) Ежедневное издание. О. 1862. IX. 108. Недавно в однім листі празького щоденника „Народні листи“ чехи на весь світ оголосили свої гріхи. О. 1862. IX. 25.

Щодєнио, нар. Ежедневно. Я щоденно тебе сливив. К. Псал. 160.

Щокá, єй, ж. 1) Щека. За скоки обідою і щоки. Ном. № 12479. 2) Бокъ топора. Сим 24. Ум. Щчка. Сльози на щічках. МВ. III. 10.

Щокати, каю, єш, гл. Говорить що. Вх. Зн. 84.

Щокáтій, а, в. Полнощекій.

Щобá, би, ж. = Щовба.

Щолопóк, пка́, м. Верхушка, макушка. Вихвативсь, як на щолопок. Ном. № 7575. Почвалав на щолопок гори довідатись, що там діється. Полт. г. Ум. Щолопóчок. Почепила квітку на голову на щолопочку. Рк. Левпц.

Щомісяшний, а, в. Ежемесячный.

Щопєи, ків, м. мн. Стебли. Угор.

Щорічний, а, в. Ежегодный.

Щорічно, нар. Ежегодно.

Щось, мѣст. 1) Что-то. Чує щось душа, та мені не каже. Ном. № 377. Це щось зайзже. Г. Барв. 209. Чимсь його вдарив. Показав їй на нїс, що як навмисне був чимось замазаний. Св. Л. 106. 2) Что-нибудь. Бог за працю мїє щось дати. Ном. № 72.

Щот, ту, м. Счетъ. Копійка любить щот. Ном. № 9922.

Щóти, тів, м. мн. Счеты. На щотах класти знали. Котл. Єн.

Щотіна, ни, ж и пр. = Щетина и пр. К. ЧР. 371. МВ. II. 13.

Щóтник, ка, м. Арифметикъ. Желєх.

Щóтниця, ці, ж. Арифметика. Арихметикою або щотницею зветься така наука, що навчає без помилок щитати (лічити). Кон. Ар. 1.

Щотнічий, а, в. Арифметическій. Желєх.

Щотувáти, тую, єш, гл. Считать. Стали вони гроші щотувати. Борз. у.

Щочáсний, а, в. Ежечасный. Се, кажу, моя душа щоденна, щочасна вживилася. МВ. II. 100.

Щочєніá, нáти, с. Щечка. Сама біленька, свіженька, щочєнята червоніють. О. 1862. VIII. 17.

Щувак, ка, м. = Соловей. Вх. Уг. 277.

Щудлáк, ка, м. Шт. Hupsibates himantopus.

Щу́ка, єв, ж. Щука, Esox lucius Браун. 29. Ой ти, щуко бистра, бери окуня з хвоста. Ном. № 4250. Ум. Щу́чка, щу́чєчка.

Щу́лєти, лю, лиш, гл. 1)—очі. Прищуривать глаза. 2)—вуха. Прижимать уши.

Щу́литєся, люся, лишєся, гл. 1) Ежиться. Не дурно той бідний їй чоловік так щулився в закутку. Левиц. I. 464. 2) Щуриться. Черном. Пан Хоцінський позіхає, щулився на канані. Левиц. I. 182.

Щувáти, нáю, єш, гл. Травить. Лития. у.

Щу́па, пи, ж. = Щука. Вх. Пч. II. 19.

МУЕ. I. 46. Ум. Щупачби. На, жінко, щупачка, зварю хоч юшки дітям. Грин. II. 191. Вигулькнув щупачок на широкий річці. Чуб. V. 262.

Щупаків, ко́ва, во. Приналежашій шукф-самцу. У щупаковій голові є такі кісточки. ЕЗ. V. 179. Коли в щупаковім череві знайдуть рибу ще свіжу. ЕЗ. V. 178.

Щупачо́в, чка́, м. Ум. отъ щупак.

Щупеля́, ля́ти, с. = Щучка. А в мене (у рибалки) тільки пара щупелят, а то все один уюн наголо. Сим. 150.

Щу́плий, а, о. Невзрачний, щуплий, худой, тонкій. Був на одльоті хуторок, було в нім щупле будування. Котл. Ен. Щуплий колосок. НВолын. у. Щуплий чоловік. НВолын. у.

Щупля́вий, а, о = Щуплий.

Щупні́й, а, о. Недостаточний, незначительний? Купне—щупне. Ном. № 10482.

Щу́пта, ти, ж. Щепотка. Щупта соли. НВолын. у.

Щу́птати, таю, еш, гл. Дотрагиваться, касаться. Вх. Зн. 84.

Щур, ра́, м. 1) Крыса, *Mus rattus* и *Mus decumanus*. ЕЗ. V. 83. Св. Л. 221. Вх. Пч. II. 6. Не ззість його ніщо: ні миші, ні, щури. 2) Птица: стриждь, *Hirundo riparia*. Сидить, як щур в горах. Ном. № 1353. Що то таке: чи щур, чи горобець маленький? Греб. 394. 3) = Щир. Вх. Пч. I. 8. Ум. Щу́рик.

Щуре́ць, рца́, м. = Щир. Вх. Пч. I. 8.

Щу́рик, ка, м. 1) Ум. отъ щур. 2) На-сѣк. *Amara (fulva)*. Вх. Пч. I. 5.

Щу́рій, рія, м. = Щир. Вх. Пч. I. 8.

Щу́ря, ря́ти, с. Птенець стрижа. Ой на дворі вутята... а на хаті щурята. Ив. 79.

Щу́рячий, а, о. 1) Крысиный. Желех. 2) Приналежашій, свойственный стрижу. Уся круча в щурячих норах. Харьк. у.

Щу́чечка, ки, ж. Ум. отъ щуна.

Щу́чий, а, о. Щучій, относящійся къ шукф. Чуб. I. 69; Ш. 434.

Щу́чин, на, не. Приналежашій шукф. Зуби щучини. Мил. М. 55. Щучина го-лова. Рудч. Ск. I. 81.

Щу́чка, ки, ж. Ум. отъ щуна.

Юга́, гі, ж. Родъ сухого тумана въ жаркій лѣтній день,—кажется, будто воздухъ смѣшанъ съ голубоватымъ дымомъ. *Юга—це Петро візці жене.* Мвж. 157. *У юзі сонце бреде.* Черк. у. *Як юга повіє,—гречка уся пропаде.* Нѣжин. у. *Юга йде,—чи не горить де село, або що.* Черк. у.

Юга́с, са, м.==Вівчарь. Вх. Лем. 476, 487.

Югну́ти, ну́, нѣш, гл. Побѣждать, махнутъ. *Та знов югне з хати,—і слід загуб.* МВ. II. 10. *Югнем косити!*

Юд, ю́да, м. Рябина, *Sorbus Aucuparia*. Вх. Лем. 487. Ум. Юдик. Вх. Лем. 487.

Ю́да, ди, м. Родъ злого духа, нечистой силы. Шух. I. 43. *Нечистий дух-юда юдит християнина, аби один другого бив.* ЕЗ. V. 101.

Юде́й, юде́я, м. Іудей, еврей. *Доколи ви, юдеї, сліпа во дні ходите? Біг явився, воплотився,—ви его не видите.* Чуб. I. 180.

Юде́йство, ва, с. соб. 1) Іудеи, евреи. 2) Все іудейское, еврейское: жизнь, языкъ, литература. *Шкода ж нам у сей період шукати в тісному юдействі місця такому вільному, такому щирому творові.* К. Іов. (Передмова). VII.

Юде́йський, а, о. Іудейскій, еврейскій. *Народивсь Ісус у Вифлиемі юдейському.* Єв. Мт. II. 1.

Юде́я, Юде́ї, ж. Іудея. *Архелай царює в Юдеї замість батька свого Ирода.* Єв. Мт. II. 22.

Ю́дие, ка, м. Ум. отъ юд.

Ю́дина, ни, ж.==Юд. Вх. Лем. 487.

Ю́дити, ю́джу, ю́диш, гл. Подстрекать; искушать. *Нечистий дух Юда юдит християнина, аби один другого бив.* ЕЗ. V. 101. См. Під'юджувати.

Ю́ж, южа́, м.==Вуж. Вх. Пч. II. 17.

Юзе́фок, фка, м. Раст. *Hyssopus officinalis*. Вх. Пч. I. 10. ЗЮЗО. I. 125.

Ю́лавий, а, о. Слабосильный; обезси́лвшій. *Син мій ізмалку чогось собі такий юлавий.* Черк. у. *Він—чоловік хворий: так зразу юлавий зробиться і пада.* Екатериносл. у.

Юла́с, са́, м.==Юлиця. Встрѣчно въ пѣснѣ. *Ой не виходь на юлицю, на юлас.* Мил. 95.

Ю́лиця, ці, ж.==Вулиця. *Юлиця-охитниця та до сліз доводить.* Ном. № 12561. *Улетів сокіл із юлиці в двір.* Маркев. 65. Ум. Юлонька, юлочка. *Чом юлонька не широкая?* Чуб. III. 158. *Та піду я юлочками.* Мил. 194.

Ю́н, юна́, м.==В'юн 1. *Крутиться, як юн в ополонці.* Посл.

Юна́к, ка́, м. 1) Молодой человекъ. *Вийшов юнак із-за луку і долину переходе.* Щог. В. 41. 2) Молодець, удалецъ. Чуб. V. 954. К. ЧР. 117. *Він був юнак уродливий.* К. ЧР. 103. *Од нас, козаки, од нас, юнаки, ні один ляшок не скрився.* ЗОЮР. II. 253. *І старий заплакав, як побачив на коневі такого юнака.* Шевч. 250.

Юна́цтво, ва, с. 1) Молодечество, удаль. *А добрий юнак, о, добрий! Один хиба Кирило Тур йому в юнацтві рівня.* К. ЧР. 117. *Покиньте се дурне юнацтво і розійдіться по домах.* Котл. Ен. IV. 51. 2) соб. Молодцы, удалцы. *Обгорнуло кіш юнацтво.* К. МБ. XI. 142.

Юна́цький, а, о. 1) Приналежащій юнаку. 2) Молодецькій, удалой. Желех.

Ю́пеа, ва, ж. Верхня одежа: а) мужская: родъ полукафтання изъ домашняго, болѣе тонкаго, сукна, въ талію, со складками и со стоячимъ воротникомъ. Чуб. VII. 419. Въ Харьковщинѣ юпа изъ болѣе тонкой матеріи, напр. нитійки. (Парубки).

попідголювавшись любенько, понадівали хто нову свиту, хто китавву юпку, хто ще батьківський, хоч і старий, та жупан. Кв. I. 23; 6) женская: по покрою похожа на корсетку, но длиннѣе и съ рукавами, иногда на ватѣ. КС. 1863. V. 282. Въ роменскомъ у. женскій нагольный полушубокъ. Вас. 154, 155. Ум. 'Юпочна. Приходила і ся туди в червоній юпочці бавей. Котл. Ев. I. 19. А дівочкам уся волечка: за юпочку да на улочку. Чуб. III. 59.

Юпчина, ни, ж. = **Юпка.** Г. Барв. 112. Ухопила юпчину і ранісінько погнала овежат. Г. Барв. 380.

Юрба, би, ж. Толпа, гурьба. Рудч. Чп. 257. Коло хати, перед ланочками, сидить юрба людей. Посередині килим, а на килимі пляшки, чарки і всяка страва. К. ЧР. 63. Прощайся з юрбою твоєю. Котл. Ев. III. 24. Юрбою йшли. Черн. у. Ум. 'Юрбочка, юрбиця. Було тут військо волонтирі та всяких юрбиця людей. Котл. Ев. IV. 56.

Юрда, ди, ж. = **Вурда I.** Пирогі, вареники з юрдою. Харьк. у.

Юридїка, ки, ж. Вѣдомство имѣній одного какого-либо владѣльца. Чуб. VI. 98, 200, 217.

Юрик, ка, м. Родъ ласточки: *Cypselus arus*. Вх. Лем. 487.

Юриста, ти, м. Юристъ. Дере коза лозу, а вовк козу, а вовка мужик, а мужика пан, а пана юриста, а юристу чортів триста. Чуб. I. 304. Юриста завзятий. Котл. НП. 388.

Юричок, чка, м. Ум. отъ юрик.

Юрливий, а, в. Живой, проворный. Дочка.... гнучка, юрлива, молода. Котл. Ев. IV. 15.

Юрма, ми, ж. = **Юрба.** Народу юрма там стояла. Алв. 92. Людська юрма усе поле вкрила. К. ЧР. 327. См. Гурма.

Юрода, ди, об. 1) Юродъ. Добре я знаю сього юроду. К. ЧР. 142. 2) Юроди справляти. Юродствовать. Кролев. у.

Юродивий, а, в. Юродивый. Схаменіться недолюдки, діти юродиві! Шевч. 211.

Юродство, ва, с. Юродство. Хиба не знаєш юродства запорозького? К. ЧР. 107.

Юрѣж, юрка, м. 1) Родъ трубочки, сдѣланной изъ ствола бузины или другого дерева: когда мотаютъ нитки, сквозь эту трубочку пропускають нитку и держа за юрон, сматываютъ, — такимъ образомъ нит-

ки не рѣжутъ руку. Константин. у. Чуб. VII. 409. 2) Родъ колышка, употребляемаго при вязаніи сноповъ. Идуть на ниву хочь не рано — серпом голит, юрком в'яже. Грин. III. 639. 3) Пт. *Fringilla montifringilla*, вьюрокъ горный. Вх. Пч. II. 11.

Юрьський, а, в. Относящійся къ дню св. Юрія (23 апр.). 'Юрьська вода. Вода, набранная въ день св. Юрія съ соблюденіемъ особыхъ обрядовъ и употребляемая въ знахарствѣ какъ цѣлебное средство. Мил. М. 13.

Юрта, ти, ж. = **Юрма.** АД. II. 148. У розправу зійшлись всі юртою. Полт. Як кинеється чабан-Степан, — а де ж його юрта? КС. 1882. VIII. 386.

Юртатися, таюся, ешся, гл. Двигатися, ерзать. Чи ти кріпко держиш? — Кріпко держу. — А чого ж колода юртатється? Мелитоп. у. Слов. Д. Эварн.

Юртувати, тую, еш, гл. Волновать, возмущать. Козак людей юртує темний, хижий, н'яний. К. МБ. III. 253. Юртуєш розум. К. ПС. 56.

Юртуватися, туюся, ешся, гл. Суетиться, возиться, сбиваться въ кучи. Я ввійшов у хату і бачив, що тут ті юртуються біля неї, зняли з вірówki.... Екат. у. Щось він там дуже юртувався. Мир. ХРВ. 274. Юртується той гад, лазить одно на одного. Грин. Изъ устъ нар. 147.

Юрчик, ка, м. Стебелекъ? Просив хлопцець розмайрину юрчик, — без віконце подала. Грин. III. 228.

Ютрєня, ні, ж. = **Вутрєня.** Не почувла рідна нєнька, до ютрєні йдучи. Рудч. Чп. 137.

Юх́а, юх́и, ж. 1) Супъ, уха, вообще жижица въ вареной пищѣ. Вх. Уг. 278. Юхи підсип, коли єсть. Ном. № 13363. З дешевої риби і юха дешева. Ном. № 10535. Чаще въ этомъ знач. употребляется ум. юшка. (См.). Набр́атися чи́єї юх́и. Усвоить чьи манеры, обычаи, духъ. Школярської юхи набрався. Ном. № 6096. 2) Кровь (презрительно). Желех. Соб́а́ча ю́х́а, употр. какъ бранное слово. Як по́в'ється, то йому не кажи ні злого ні доброго, — така собака ю́ха. ЗОЮР. I. 152.

Юхварка, ки, ж. Родъ кушанья, свареннаго изъ картофеля, творога, тѣста и пр. Шух. I. 141.

Юхт, ту, м. = **Юхта I.** Шух. I. 278.

Юхта, ти, ж. 1) Юфть. КС. 1893. V.

279. Чуб. VII. 418. 2) Отверстіе въ стѣнкѣ печи, чрезъ которое чистятъ дымовую трубу, задѣлываемое вновь послѣ чистки. Канев. у.

Юхтѣвий, а, е. Изъ юфти сдѣланный. *У юхтових чоботях.* Кв.

Юхторити, рю, риш, гл. Суетиться? *Син спершу й не постерігав, чого мати так юхторить, як нобачить якого удівця, або старого парубка, а далі й догадавсь, (що хоче заміж).* Грин. II. 166.

Юхторитися, рюся, ришся, гл. Стремиться, рваться? Норовить? *І куди вже вам юхторитись заміж,—он смерть за плечима.* Грин. II. 168

Юхторка, ки, ж. Инструментъ кожевниковъ: желѣзный цилиндръ, вращающійся на оси, оба конца которой прикрѣплены къ рукояткѣ; на цилиндрѣ по окружности кольцообразныя наръзки, отчего при на-

качиваніи имъ конской кожи послѣдняя получаетъ видъ юфти. Сумск. у.

Юшечка, ки, ж. Ум. отъ юшка.

Юшѣти, шѣ, шѣш, гл. О крови: литься. *Кров юшитъ.* Мнж. 23. *Так з його юшить і насока тече.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 87). *З носів і уст юшила кров.* Котл. Ен. V. 68.

Юшка, ки, ж. 1) Супъ (съ мясомъ, картофелемъ и пр.), уха (рыбная), вообще жижица въ вареной пищѣ. Маркев. 164. Чуб. VII. 439. *М'ясом хвалиться, а воно і юшки не їло.* Ном. № 2576. *Дешева рибка,—погана юшка.* Ном. № 10536. *А петрушку криши в юшку.* Шевч. 244. *П'ять казанів стояло юшки.* Котл. Ен. II. 11. *Юшки москѣвської ухватів.* Баловствомъ занимается. Ном. № 2927. 2) Сокъ растенія. Борз. у. Ум. **Юшечка.** Чуб. V 1159.

Я, мѣст. Я. Я од людей чула. МВ. II. 9. Дитина мені хвора. Камен. у. Нам Бога не вчить, як хліб родить. Ном. № 35.

'Ябеда, ди, ж. Ябеда. З пірцем ходить та ябеда за чвертку горілки пише. О. 1862. V. 23.

'Ябѣдник, ка, м. Ябедникъ. О. 1862. VIII. 21.

'Ябко, ка, с.=Яблуко. Гей в саду червоні ябка. Гол. I. 305.

Яблічко, ка, с. Колѣнная чашка, rattella. Вх. Зн. 84.

'Яблінка, ки, ябліночка, ки, ж. Ум. отъ яблїнь.

Яблінча, чати, с.=Яблунька. З мого яблінчати вирви собі вовоч. Гн. II. 38.

'Яблінь, лові, ж.=Яблуня. Драг. 410. Ум. 'Яблінка, ябліночка. Драг. 410. Гн. II. 242.

'Яблуко, ка, с. 1) Яблоко. Сушаться на сонці грушки й яблука на тичках тоненьких. МВ. II. 36. 2) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 200. Ум. 'Яблучко. Було личко, як яблучко, стало—як ожина. Мет. 253.

Яблуневий, а, е. Свойственный, принадлежащій яблонѣ. МУЕ. I. 175. Пахне в саду яблуневим цвѣтом.

Яблунїна, ни, ж. 1) Яблоня, одна яблоня. Не клин—яблунина, золотая верховина. Мил. Св. 9. 2) Яблоневоє дерево.

Яблуння, ня, с. соб. Яблоня. Саме яблуння у садку. Черк. у. Садок той увесь буз заріс вишенням, сливняком і рясними грушами і яблунням. О. 1862. VIII. 15.

'Яблунь, ні, ж.=Яблуня. Вх. II. 35.

'Яблунька, ки, ж. Ум. отъ яблуня.

'Яблуня, ні, ж. Яблоня. Яка щеп, така яблуня. Ном. № 7142. Ум. 'Яблунь-

ка. Посажу коло хатини на спомин дружині і яблуньку, і грушечку. Шевч. 693.

'Яблучко, ка, с. 1) Ум. отъ яблуно. 2) Родъ орнамента въ размалевкѣ глиняной посуды: круглыя точки, кружки величиной въ серебряный пятачекъ. Вас. 184.

Яблучковий, а, е=Яблуневий. Та й на мою головоньку білий цвѣт упав: вишневий, черешневий додолочку, яблучковий, грушковий на головочку. Мил. Св. 16.

'Яблущий, а, е. Яблочный.

'Яблущик, ка, м. Яблочный квасъ. МУЕ. I. 110.

Ябчанка, ки, ж. Родъ кушанья изъ сваренныхъ яблокъ. Ябчанку варять з яблук, котрі уперед обирають. МУЕ. I. 101.

'Яведрик, ка, м.=Явида. Желех.

'Явида, ди, м.=Чорт. Шух. I. 149.

Явїти, ся, гл. См. Являти, ся.

'Явір, явора. м. Яворъ, Acer Pseudoplatanus L. Анн. 4. Над Дунаєм явір зелененький. Мет. 260. Яворъ—символь козака въ пїсняхъ. Стоїть явір над водою, в воду похилився, на козака пригодонька, козак зажурился. Нп. Ум. Яворецъ, яворик, явороч, яворонько. О. 1861. XI. Св. 44. Пішла лисичка у лісок, аж бачить, рубають люде яворці. Рудч. Ск. I. 13. Яворе-яворику, тонкий, зелененький. Чуб. III. 87. Ой піду я лісом-бором да й стану я під явором явороньку зелененький, пропав мій вік молоденький. Грин. III. 177

Явірка, ки, ж. ? У зеленій полонинці, в зеленій явірці—жени, мила, коровиці, я пожену вівиці. Гол. IV. 488.

'Явкати, каю, еш, гл.=Нявкати. Фр. (Желех.).

'Явки, мн. Въ выраженіи: у явки—ви-

димо, явно. В явки горілки не дають, а чогось же він та там стремить. Г. Барв. 288.

Явкотіти, вочу́, тійш, гл. Пищать, визжать. Дітей лякають, кажуть, що дід забере у ліру, бо це діти так у лірі явкотять. Подол. г.

Явлéний, а, е. Явленный, чудесный. *Явлена ікона.* Грин. I. 62. *Явлéна вода.* Крещенская вода, освящаемая въ день Богоявленія Господня, 6-го января. Черн. у. *Помагаєш, вода явлена, очищаєш, вода явлена....* Маркев. 89.

Явля́ти, ляю, еш, сов. в. яви́ти, явлю́, явиш, гл. Являют, явить, показывать, показать, предъявлять, предъявить. *Старший брат Ігнатів помер, чумакуючи, в дорозі, і про те нігде не явлено і не записано.* К. ДС. 5. *Набрав він у припіл (жару) та й радіє, що явлено йому чудо таке: не горить пола.* Г. Барв. 458.

Явля́тися, ляюся, ешся, сов. в. яви́тися, явлю́ся, явишся, гл. Являются, явиться, показываться, показаться. *Він явився Марії.* Єв. Мр. XVI. 9. *Як тобі, Оксано, і в наше село явитись? Тебе засміють, закиркають.* Кв. I. 218.

Явний, а, е. Явный, известный, очевидный. *Явне зробилось ім'я його.* Єв. Мр. VI. 14.

Явнісінький, а, е. Совершенно явный, совершенно очевидный

Явнісінько, нар. Совершенно явно, совершенно очевидно. *Озирнув Іван навкруги себе і йому явнісінько стало, що Остап не в труні лежить, а живе собі, мов чернець той, у келії.* Грин. I. 288.

Явно, нар. Явно, очевидно. *Ніколи він не міг явно звійти в город.* Єв. Мр. I. 45.

Яворéць, рцá, м. Ум. оть явір.

Явори́к, ка, м. Ум. оть явір.

Яворин, на, м. = **Явір.** Під зелененьким яворином. АД. I. 136.

Яворі́на, ни, ж. 1) = **Яворин** = **Явір.** На долині яворина хоче похилитися. Мет. 16. 2) Яворовое дерево. *Тешуть явір, тешуть явір, тешуть яворину, молодому козакові та на дубовину.* Грин. III. 280.

Яворóвий, а, е. Принадлежашій явору, сдѣланный изъ явора. *Сінечки мої яворові, будете неметені.* Мет. 214. *Яворовий коромисел.* Мет. 50.

Яворóк, рка́, яворонько, ка, м. Ум. оть явір.

Яга́, ягі́, ж. 1) Яга. Баба-яга, костяна нога. Така баба-яга, костяна нога, що на мідному току молотить, москалів робить. ЗОЮР. II. 51. 2) Злая баба, яга. У сусіди впросилась до такої ж, як сама, яги. Г. Барв. 188.

Ягівка, ки, ж. = **Гагілка.** Вх. Зн. 84. **Ягіддя, дя, с.** соб. Ягоды. *Ягіддя в садку такого,—аж гілля гнеться.* Полт.

Ягідка, ки, ж. Ум. оть ягода.

Ягідні́к, кю́, м. Стебли, кусты клубники или земляники. Вх. Пч. I. 10. Желех. *Ягіднику багато, а ягід нема.* НВолын. у.

Ягідонька, ягідочка, ки, ж. Ум. оть ягода.

Ягідка, ки, ж. 1) Ум. оть ягода. 2) мн. Раст. *Daphne Mezereum* L. ЗЮЗО. I. 121.

Ягідник, ка, м. Раст. *Fragaria vesca* L. ЗЮЗО I. 178.

Ягідни́ця, ці, ж. Собирающая ягоды. *Пішли наша ягідниця по ягоди, та щось довго нема,—чи не заблудила в лісі Змієв. у.*

Ягідонька, ки, ж. Ум. оть ягода.

Ягли, лів, мн. = **Яглиця.** Мнж. 168.

Яглиця, ці, ж. Раст. *Aegoropodium podagraria*. Мнж. 168. Анн. 11. Молода, як у спасівку яглиця,—т. е. старая.

Ягя́, (нів, м?), мн. Родъ кушанья. *Готова страва вся стояла.... ягни і до софоруку кури.* Котл. Єв. V. 14

Ягня́тися, ню́ся, ня́шся, гл. Рожать ягнять.

Ягня́ця, ці, ж. 1) Овца молодая. Поглядає, як вовк на ягницю. Пом. № 8773.

2) Названіє маленького и слабого вола. КС. 1898. VII. 47. Ум. Ягні́чка.

Ягня́чка, ки, ж. 1) Ум. оть ягниця. Овечка въ первую зиму. Вас. 198. *Родилися бички, телички, чорні ягнички.* Чуб. III. 451. 2) Особый родъ бросанія палки въ игрі́ плаз. Ів. 18.

Ягня́чник, ка, м. (Выговаривается: егня́чник). Пастухъ ягнять у гуцуловъ. Шух. I. 190.

Ягня́сик, ка, м. „Крупное монисто съ дукатами“. Павл. 68. = **Єднус?**

Ягня́, ня́ти, с. 1) Ягненокъ. Я пас ягнята за селом. Шевч. 404. 2) Агнецъ. Я посилаю вас, як ягнят між вовки. Єв. Л. X. 3. Ум. Ягня́тко, ягня́точко. *Поти ягнятка скачуть, поки матір бачуть.*

Ном. № 9366. *Із стегу перекотиполе рудим ягняточком біжить.* Шевч. 431.

Ягнятина, ни, ж. М'ясо ягненка. Желех.

Ягнятко, ка, ягняточко, ка, с. Ум. оть ягня.

Ягнятник, ка, м. Пастухъ ягнятъ. Вх. Зн. 84.

Ягнячий, а, е. 1) Свойственный, принадлежащий ягненку. *У нашого дяка ягнячий голос.* Нѣжин. у. 2) Сдѣланный изъ шерсти или овчины ягненка, поярковый. *Ягняче руно.* Вас. 198. *Ягняча пряжа.* Вас. 170. *Сива шапка, сива шапка, а пояс ягнячий.* Грин. Ш. 680.

Ягода, ди, ж. 1) Ягода. *Нема над рибу линину, м'ясо свинину, ягуду сливину, а дівку Марину.* Ном. № 7523. *Молода й хороша, як ягода.* МВ. II. 64. 2) мн. Мускулы на лицевыхъ скулахъ. Конст. у Ум. *Ягідка, ягідонька, ягідочка.* Мил. 161. *Як ягідку, як пташечку кохала....* Шевч. 504. *Дівка, як ягідка.* Ном. № 8430. Ягідка употр. какъ ласкательное для женщины. *Моя голубко сизо-крила, моя ти ягідко!* Шевч. 504.

Ягодянка, ки, ж. = Черешнянка. МУЕ. I. 101.

Ягроз, ту, м. = Агрус. НВолын. у.

Ядвівчак, ка, м. Птица *Turdus pilaris*, сѣрый дроздъ. Вх. Лем. 487.

Ядѣречко, ка, с. Ум. оть ядро.

Ядѣрний, а, е. 1) Зернистый. Желех. *Як щуплий колосок, то й жито не ядерне.* 2) Здоровый, крѣпкій, плотный. Желех. *Ядерний огірок.* Черк. у. 3) О почвѣ: плодородный. *Тим тут гарно буряки поросли, що ядерніша земля,—більше заживку малось.* Черк. у. 4) Свѣжій, холодноватый. *Ядерний вітер; ядерна ніч.* Канев. у. 5) О рѣчи: связный, основательный. Желех. См. Ядраний, ядрений.

Ядѣрність, ности, ж. 1) Зернистость. Желех. 2) Крѣпость, плотность. Желех. 3) Связность, основательность (рѣчи). Желех.

Ядѣриб, нар. 1) Крѣпко, плотно. Желех. 2) Свѣжо, холодновато. *Ядѣрно вночі.* Канев. у. 3) Связно, основательно (сказать). Желех.

Ядѣрце, ця, с. Ум. оть ядро.

Ядрѣний, а, е. 1) = Ядраний 1. 2) = Ядраний 2. Нѣжин. у. *Весна була ядрена.* Черниг.

Ядреністий, а, е = Ядраний 1. Чуб.

Ш. 385. *Да вроди, Боже, густее жито, колосистее, ядренистее.* Грин. Ш. 19.

Ядрѣно, нар. Свѣжо, холодновато. *Ядрено сьогодні було вранці.* Нѣжин. у.

Ядрѣ, рѣ, с. 1) Зерно (хлѣбное), сѣмячко (м'ясистаго плода), зерно орѣха. Чуб. Ш. 452. *Роди, Боже, жито, пшеницю: у полі ядро, а в домі добро.* Маркев. 1. *Але він не посадив фсѣо: сховав під язик ідно ядро явоньове.* Гн. I. 15. 2) Завитокъ овчины. *Благá на ядрѣ—„слабая овчина съ палой овцы“.* Вас. 153. 3) Ядро, testiculus. Вх. Лем. 488. Ум. Ядѣрце, ядѣречко. *Ой ори, синку, широку нивку, та посіємо яру пшеницю, та уродиться зелене стебельце, зелене стебельце, золоте ядерце.* Чуб. Ш. 465. *Роскушу орішок та вийму ядерце.* Нп. *Ядѣречко у житові ще м'якеньке.* Волч. у.

Ядраний, а, е. 1) Зернистый, крупнозернистый. Чуб. Ш. 241. *Ой добра ніч, широкее поле, жито ядрянее.* Мет. 322. 2) Свѣжій, холодноватый. *Ніч тиха, ясна і ядряна.* Черниг. См. Ядрений, ядерний.

Ядѣха, хи, ж. Чаше во мн. ч. ядѣхи. Удушье. Желех.

Ядѣшливий и ядѣшний, а, е. Страдающий удушьемъ. НВолын. у. Рк. Левиц. Подол. г.

Яѣчко, ка, с. 1) Ум. оть яйце. 2) Котѣ, котѣче яѣчко. Родъ растенія. Конст. у. Лохв. у.

Яѣчиця, ці, ж. = Яешня. МУЕ. I. 105.

Яѣшенька, ки, ж. Ум. оть яешня.

Яѣшний, а, е. Яичный. *Яешний білок.* Полт.

Яѣшник, ка, м. Грибъ, *Agaricus sae-sageus*. Вх. Пч. II. 28.

Яѣшня, ні, ж. 1) Яичница. Ном., стр. 282, № 461. *Спрягти яешню.* 2) Шутливо: разбитыя яйця. *Ніс коробку яець побіля Івана та й побив їх чисто, танцюючи, і сам, як чортяка, убрався в яешню.* Драг. 341. *Побіти, зім'яти на (в) яешню когб.* Сильно избить. Котл. Ен. Ш. 69. *Но хто лиш в город показався, того в яешню і поб'ють.* Котл. Ен. V. 72. Ум. Яѣшенька. *Хто ж тобі, як я, яешеньку зготує?* Морд. Пл. 133.

Яз, язу, м. = Їз. Прилуц. у. *Піде рано-рано, язи позаставляє, духи позакриває, в'юнів, карасів наловить.* Г. Барв. 54.

Язвина, ни, ж. Нора, ущелье, оврагъ. Камен. у. Желех. Вх. Зн. 84.

Яздра, дѣр, с. мн. Жабры. Вх. Лем. 488.

Язо, м. Дѣтск. Языкѣ. О. 1862. IX 119.

Язйе, кá, м. 1) Языкѣ (часть тѣла). *Що вимовиш языком, того не витягнеш і золотом* Ном. № 1105. *Здѣсь ошибочно: колом*). *Язык висолоплює*. Стор. I. 17. *Вивалив язык собака—душно*. Харьк. *Язиче, язиче! лихо тебе миче*. Ном № 1103. *Ніхтó тебе за язйк не тяг*. Никто тебя не принуждалъ говорить. *Прикусйти язйкá*. Замолчать. Ном. № 1126. Въ томъ же значеніи: *укусйтися за язйк*. *Мені слова промовити не вільно при батьку: тілько наменусь,—усі моргають і кивають, що треба мені за язык укуситися*. МВ. II. 86. *Щоб тобі язык усох!* Бранчивое пожеланіе. К. ЧР. 184. *Ненáче язйком корова злизáла*. Пропало безслѣдно. *Я погорів, уся худібонька пропала, неначе язйком корова ізлизала*. Гліб. Німйй язйк. а) Скотина, животное. б) Дитя. в) Нѣмецъ, иностранецъ, баринъ (какъ говорящій на чужомъ языкѣ). *Там така пісня, що вже пан—німйй язык—та й той плакав*. Ном. № 9250. 2) Языкѣ, рѣчь. См. Мова. *Зібралися до тебе усіх язйків люде*. К. (О. 1861. III. 6). 3) Народъ, національність. *Туди (в Чорноморію) всякого язйка находить*. Г. Барв. 329. 4) Языкѣ, плѣвникъ, отъ котораго добывають необхідимыя свѣдѣнія о непріятелѣ. К. ЧР. 142. *За! Дунаєм та за річкою язйка поняли: „Ой скажи нам, та турчине“....* Грин. III. 604. 5) Часть бгáного ключá, состоящаго изъ двухъ пластинокъ: на концѣ болѣе длинной прикрѣплена такъ, что можетъ свободно двигаться, короткая, которая и называется язйком. Шух. I. 94. 6) Рыба=Язь, *Leuciscus idus*. Вх. Пч. II. 19. Ум. Язичѣк.

Язйкáтий, а, е. Болтливый. *Язйката баба*.

Язйчник, кá, м. Раст. *Sphingoglossum vulgatum* L., безплодная вая. ЗЮЗО. I. 130.

Язйчѣк, чкá, м. 1) Ум. отъ язйк. *Помовчи, язйчку, кашки дам*. Ном № 1108. *Язйчку, язйчку! маленька штучка,—велике лихо робиш*. Ном. № 1104. 2)=Кощок. Шух. I. 229. 3) мн. Раст.: а) *Plantago lanceolata*. Вх. Пч. I. 12; б) *Veronica longifolia* L. ЗЮЗО. I. 141.

Язйбаба, бн, ж. 1) Вѣдьма. Вх. Уг.

278. См. Яга, язя. 2) Гусеница *Bombux rubi*. Вх. Уг. 278.

Язйвѣць, вцá, м.? *Ми з моєю саме до язйвця доходили, вертались з Лубень*. Сим. 238.

Язь, áзя, м. 1)=Яз. Г. Барв. 471. 2) Рыба: *Leuciscus idus*. Вх. Пч. II. 19. *Idus melanotus*. Браун 28.

Язйѣк, кá, м.=Язь 2, *Leuciscus idus*. Вх. Пч. II. 19.

Язя, áзі, ж. 1)=Язйѣк=Язь 2. *Leuciscus idus*. Вх. Пч. II. 19. 2)=Гадюка, *Pelias berus*. Вх. Пч. II. 17. ЕЗ. V. 95 3) Злая баба. *То язя з пекла родом* Ном. № 2900.

Яй! межд. 1) Выражаетъ удивленіе. Желех. 2) Выражаетъ боль. Желех.

Яйкати, каю, еш, гл. Кричать яй, жаловаться, охать. Желех.

Яйко, кá, с.=Яйце. *Твоя бабка і моя бабка продавали разом яйка*. Ком Пр № 1027.

Яйкотіти, кочу тйш, гл.=Яйкати Желех.

Яйцѣ, цá, с 1) Яйцо. *Носиться, як курка з яйцем*. Посл. *На яйцях спечений*. Рудч. Ск. II. 2. 2) Яйчко (въ половыхъ органахъ). 3) мн. Яйця. Родъ игры въ мячъ, который катятъ по вырытому въ землѣ ряду ямокъ; въ ту ямку, въ которой остановится мячъ, бросаютъ камешекъ, называемый яйцѣ. КС. 1887. VI. 461. 4) Чѣртове яйцѣ. Неразвитой грибъ, *Phallus impudicus*. ЗЮЗО I. 131. 5) Котячі яйця. Раст. *Glechoma hederacea* L. ЗЮЗО. Ум. Яечко. *На Похвалу птиця похвалиться першим яечком*. Ном. № 425.

Яѣ, нар. 1) Какъ. *Вода чиста, як сльоза*. ЗЮЮР. I. 147. *Добре, як у Бога за дверима*. ЗЮЮР. I. 147. *О, як болить мое серце, а сльози не ллються*. Котл. НП 339. *Як вас маємо звати?* Харьк. *Як ти підеш, що такий дощ?* Харьк. *Як крикну! я: брешеш!* Стор. М. Пр. 47. *Як дам ляца тобі я в пику, то тут тебе лизне і чорт!* Котл. Ен. I. 83. *Як глянув господар і зо зла аж посинів*. Гліб. *Як на ім'я*. Какъ по имени, какъ зовуть. *Забулась, як на ім'я того пана*. МВ. I. 138. *Як ся маєш? Какъ поживаєш? Здоров, Еоле, пане-свату! ой як ся маєш, як живеш?* Котл. Ен. I. 7. *Яз ось*. Какъ вотъ, вотъ и. *Тут тілько що перемолвився Еней і рот свій затулив, як ось із неба дощ полився*. Котл. Ен. II. 33. *Як має бѣти*. Какъ быть должно. *Набігла гуля,*

як має бути. НВолын. у. Як.... так....
 Какъ.... такъ.... Як діди і батьки наші
 робили, так і ми будемо. Ном. № 688.
 Як у воді не без чорта, так у великого
 пана не без жида. ЗОЮР. I. 146. Як же.
 а) Какъ же Як же твого брата звуть?
 б) Да какъ, ужъ какъ. Як же зчепились
 вони,—така буча збилася, що ледві роз-
 няли їх. МВ. II. 185. в) А какъ. Як же
 вмер паволоцький полковник..., він вий-
 шов. К. ЧР. 15. Як то? Какъ? (восклица-
 ннє удивлення). Як то? ти не хочеш сього
 робити? Як то при нарвчїн: какъ. Як то
 сумно було в нас у хати! МВ. II. 45.
 Як-ся=Янось. Пита він як-ся ласкаво і
 грізно. МВ. II. 125. Як небудь. Какъ-ни-
 будь. Як небудь достати його. Рудч. Ск.
 I. 7. Як мога. Ізо всьхъ силъ. Як мога
 швидче утікай. Котл. Ен. III. 19. 2) Какъ
 будто, будто бы. Еней тогді як народився.
 Котл. Ен. I. 11. Въ томъ же значенні:
 як би. Пійшов на свято не явно, а як
 би потай. Єв. I. VII. 10. Вона стоїть,—
 от як би вона, без згадки і думки, разом
 перед яким дивом опинилась. МВ. II. 90.
 3) Если Правду старий співа, як не
 бреше. Шевч. 154. Як би. Если бы Як би
 не Біг,—хтоб нам поміг. Ном. № 10.
 Як би знала, що покине,—була б не лю-
 била; як би знала, що загине,—була б не
 пустила. Шевч. 12. 4) Когда, во время.
 Як були ми в його, бачили його брата.
 Харьк. Як же мені знать, котрий мені
 год? Як родивсь, то без пам'яті був; як
 ріс, то розуму не мав; а як уже до ро-
 зуму дійшов, тогди б то й лічить, та
 багацько літ уплило. ЗОЮР. I. 146. Це
 було за царя Горошка, як людей було
 трошка. Посл. 5) Чѣмъ, нежели. Йому
 більше, як сто год. Екат. Що.... то....
 Чѣмъ.... тѣмъ.... Що далі, то більша до-
 рожнета на хліб. Харьк. 6) Лишь, толь-
 ко. Їїльш мені на землі нічого не тре-
 ба, як оця домовина. Г. Барв. 212.
 7) Смотря по, смотря какъ, смотря какой.
 За юшкою подають звичайно капусту,
 а тоді—як у кого достаток. Грин. III.
 536. Въ томъ же значенні: як до. Чи
 дорогі воли на ярмарку?—Як до вола,—
 т. е. смотря по тому, какой волъ. Полт.
 Се як до чоловіка: один зробить, а дру-
 гий ні. 8) Чуть. Та селом іду—як не
 плачу: кого люблю, то й не бачу. Грин.
 III. 230. Охвицер як волосся на собі не
 рве. Г. Барв. 403. 9) Як.... як.... (пєвто-
 рєніє). И.... и.... какъ..., такъ и.... Як

день, як ніч,—раз-у-раз тупаю та пра-
 цую. Г. Барв. 193. У тій горниці стіл
 стоїть і на йому як пити, як і їсти.
 Мнж. 25. 10) Як кáжете? Что вы говори-
 те? Ум. 'Якеньки.

'Якеньки, нар. Ум. отъ як.

'Якєнький, а, е. Ум. отъ який.

Якій, яка, якє, мѣст. 1) Како́й. Як
 же я, каже вовчик, вирубаю, коли я не
 знаю, якого дерева? Рудч. Ск. II. 7. Який
 їхав, таку й стрів. Ном. Який сей світ
 великий, нене! МВ. II. 8. Який вас враг
 сюди направив? Котл. Ен. I. 16. Якого
 біса він дочку засмучує? Г. Барв. 479.
 2) Который. До кого ж я пригорнуся і
 хто приголубить, коли тепер нема то-
 го, який мене любить? Котл. III. 340.
 3) Нѣкоторый. Сьогодні оце сховає (гроші)
 там, а через який час полічить їх і пе-
 рехова у друге місто. Грин. II. 143.
 4) Одинъ, тотъ, другой, иной. Зараз всі
 і потаскались чого хотілося шукать.
 якому меду та горілки, якому моло-
 диці, дівки, оскому щоб з зубів зігнать.
 Котл. Ен. III. 8. Дивлюся: в могили
 усе козаки: який безголовий, який без
 руки, а хто по коліна неначе одтя-
 тий. Шевч. 563. 5) Како́й-нибудь. Рос-
 титус: чи нема де якого нетяги? Рудч.
 Ск. II. 9. Ізлізу на яке небудь дерево та
 переночую, щоб звірюка яка не напала
 на мене. Рудч. Ск. II. 157. Піде замо-
 лотить коробку, а ще й зажнемо якого
 снопа. Г. Барв. 435. Въ томъ же значе-
 нні: який небудь, який такий. Желех. 6) Не
 який. Не большой, не очень большой, не
 великъ. Не яку худобу має, а живе з
 достатком. Мир. Н. 13. На рік надія не
 яка. Мкр. Г. 61. Ум. 'Якєнький. Лебед. у.

Якійсь и якийся, якась, якєсь. Ка-
 ко́й-то. Один суддя був у якомусь городі.
 Єв. Л. XVIII. 2. Якийся дивний чоловік
 з його був. МВ. II. 21. Якусь тобі він
 казань скаже. Котл. Ен. II. 38.

Якї́яти, ка́ю, вш, гл. Куковать. См
 Кува́ти. Сивая зазулейка якикає, аж ся
 зеленейка дубровойка розлігає. Гол. I. 169.

'Які́л, я́кола, м. Дятель. Мнж. 3. Ум.
 'Які́лно. Мнж. 4.

'Які́р, я́коря, м. Якорь. Судно.... які́р
 кинуло на дно. Мир. Г. 43. Ум. Яко́рець.
 'Які́т, я́коту, м. Крикъ, гамъ. Там які́т
 такий зчинили діти. Волч. у. См. Яко-
 тіти.

'Якліти, я́клю, лиш, гл. Клянчить, вы-
 шивать. Ном. № 12153.

Яко, нар. Какъ. Употр. преимущ. въ выраженіи: *яко мога*. *Изо всѣхъ силъ*. См. **Як**. *Біжи, яко мога; щоб там ні кричало,—не оглянься*. Шевч. 16.

Яковій, а, б. Какой, каковой, какого рода. *Якова нива, таково й насіння*. Ном. № 71143.

Яковітий, а, е = **Яковий**. *Чи суха пшениця?—Яковита с: і суха й сира*. Прилуц. у.

Яковб, нар. Какъ, каково. *Яково тобі у замужжі?* МВ. (О. 1862. III. 68). *Яково буде,—побачимо*. МВ. (О. 1862. III. 38).

Яковбсь, нар. = **Якось**. *Та добре було, та добре було та під турчином жити, та яковбсь, та яковбсь за невіру служи-ти*. О. 1862. VIII. 28.

Якбго, нар. Сколько, какъ много. *Бач, якого багато в мене грошей*. Рудч. Ск. I. 73. *Якого тут людей!* МВ. II. 96.

Яконбм, ма, м. = **Оконом**. Рудч. Ск. I. 167. *Оглянуться назад себе, аж яконом їде. Не доїжджа до ланочку, батіг роспускає*. Грин. III. 635.

Яконбія, мі, ж. = **Окономія**. *У нашого пана аж три якономії та все здорові*. Славян. у.

Якорѣць, рцѣ, м. 1) Ум. отъ якор. 2) мя. **Якорц**. Колючки растенія *Tribulus terrestris* Мнж. 194.

Якоска, **якоскай**, нар. = **Якось**. *Якоска Бог даст*. Вх. Лем. 488. *Якоскай иншак*. Вх. Уг. 278.

Якбсь, нар. 1) Какъ-то. *Чудно якось діється між нами*. Шевч. 102. *Якось сумно, ніби мати покинула хату*. Шевч. 111. 2) Какъ-то, разъ какъ-то, однажды. *Царівна та пішла якось на річку купатись*. Рудч. Ск. II. 29. *Якось приходить він до мене. Раз якось хмара наступила*. Глиб. 3) Какъ-нибудь. *„Як же, каже, не плакати, що батько загадав нам з жінками на бенкет приїхати.... Як я тебе повезу?“—Не плач, каже, лягай та спи: якось поїдемо*. Рудч. Ск. II. 102.

Якотіти, **якочу**, **тіш**, гл. Галдѣть, кричать (о дѣтяхъ). *Якотять діти*. Лубен. у. См. **Ячати**.

Якурат, нар. = **Акурат**. Желех. *Неси обідати, щоб якурат сонце було у полудень*. Грин. I. 120.

Якуратне, нар. = **Якурат**. *Якуратне в той час прийшов він до мене* Винница.

Ялак, ка, м. Корыто для кормленія

собакъ, находящихся при стадѣ. О. 1862. V. Кух. 38, 39.

Ялѣць, **ялцѣ**, м. Рыба.: а) *Alburnus lucidus*. Шух. I. 24; б) *Leuciscus vulgaris*. Вх. Пч. II. 19. Ум. **Яльчин**. Вх. Пч. II. 19.

Яліна, ни, ж. 1) Ель. ХС. VII. 435. Рудч. ЧП. 216. Ном. № 10113. *Посадили над козаком явір та ялину*. Шевч. 32. 2) **Яліна** = **Ялинин**. Угор. Ум **Ялінна**, **яліноньна**. *Як врізав дощ! Стояла збоку ялинка, сів я під нею*. Драг. 187. *Ой злетів пугач на ялиноньку*. Рудч. ЧП. 143.

Ялінева, ки, ж. 1) Ум. отъ ялина. 2) Длинный шестъ съ желѣзнымъ наконечникомъ, которымъ упираются съ барокъ на Днѣпрѣ, идя противъ теченія. Мнж. 194. 3) Раст. *Equisetum arvense* L. Вх. Лем. 488.

Ялинінѣ, ка, м. Ельникъ, еловый лѣсъ. Желех.

Яліновий, а, е. Еловый. *По воду вийде все з відерцями.... із коромислами та ялиновими*. Грин. III. 164.

Ялінонька, ки, ж. Ум. отъ ялина.

Яліти, **ялю**, **яліш**, гл. = **В'ялити**. Мил. М. 49. *Біле тіло в'ялити, а червону кров пити*. Мил. М. 65.

Яліті, **тів**, мн. Внутренности. *Поможи мені Бог небесний... вишептати (уроки).... із в'язей, із плечей, із грудей, із ребер, із ніг, із животів, із ялітів*. (Заговоръ). Мнж. 152.

Яліцевий, а, е = **Ялиновий**. Вх. Лем. 488.

Яліця, ці, ж. = **Ялина** 1. Гол. III. 431. *Ялиця стогне й шелестить*. Млак. 107. Ум. **Ялічка**.

Ялічка, ки, ж. 1) Ум. отъ ялиця. 2) Раст. *Equisetum arvense* L. Вх. Пч. II. 31.

Ялишник, ка, м. Скупщикъ скота? *Тепер та корова, що треба було рублів сорок заплатити, більш не дадуть ялишники, як рублів десять*. Гоголь. Простакъ. (О. 1862. II. 39).

Ялівѣць, **яловѣць**, **вцю**, м. Можжевельникъ. *Juniperus communis* L. ЗЮЗО. I. 125. *Третєся мнеться та й птиця коло деревця ялівця*. Гол. IV. 285. *Куривсь для духу яловець*. Котл. Ев. I. 19.

Ялівка, ки, ж. Нетель, неплодная корова, корова, не имѣвшая еще теленка. Рудч. Ск. I. 142. Ум. **Ялівочка**.

Ялівнік, ку, м. 1) Молодой скотъ, гулевой скотъ, неплодные коровы, овцы.

Вх. Пч. II. 5. 2) Птица *Turdus pilaris*.
Вх. Пч. II. 15.

Ялівцьовий, а, е. Еловый. Гя. I. 74.

Ялівча, чати, с. Теленокъ. Вх. Лем. 488.

Яловѣга, ги, ж. Бесплодная овца. Вх. Пч. II. 6. См. Словега.

Яловѣць См. Ялівець.

Яловий, а, е. 1) Бесплодный (о скотѣ), гулевой. Ялова кобила. Вас. 197. В убогого одна корова, та й та ялова. Мнж. 169. Ялові воли. Полт. У ялової корови молока не випросиш. Ном № 5246. 2) Бесплодный (о почвѣ, растеніи). Ромен. у. Ялова земля не нагодую, а сама їсти присить (т. е. нуждается въ удобреніи). Ком. Пр. № 525. Яловий лопух. Борз. у. 3) Не употребляющійся. Яловий міст—мостъ, черезъ который не їздять. Ком. Пр. № 11397. Ялова заставка у млчнї. Тотъ шлюзь, который употребляется только иногда для спуска воды, а не для работы. Черк. у.

Яловий, а, е=Ялиновий. Будуй, мати, дім яловий. Гол. I. 99.

Яловиця, ці, ж. 1)=Ялівка. Вх. Пч. II 5. 2) У кожевниковъ: сырая коровья кожа. Вас. 157. 3) Въ свадебномъ обрядѣ такъ называется курица, убиваемая безъ ножа (закалываемая собств. перомъ въ голову), жаримая, украшаемая и съѣдаемая, при чемъ поются пѣсни. (Въ этомъ обрядѣ курица собств. замѣняетъ телку, когда-то въ такомъ случаѣ убивавшуюся). МУЕ. III. 159--164.

Яловичий, а, е. Коровій (рогъ, кожа и пр.); изъ коровьей кожи. Вас. 158—163. Яловичі чоботи. Гол. Од. 15.

Яловичина, ни, ж. Говядина. Харьк., Екат. От і подали борщ, а з борщу яловичину покришили опісля на дерев'яній тарілочці, посолили та й брали по кусочку. Кв.

Яловіти, вію, вш, гл. 1) Оставаться дѣвственной или бесплодной (о самкѣ скота). Нѣжин. у. 2) Оставаться не вспаханной (о землѣ). Нѣжин. у.

Яловнїк, кѹ, м. Раст. *Thalictrum angustifolium* Jack. ЗЮЗО. I. 138.

Ялѡза, зи, об. 1) Засаленный, испачканный челоуѣкъ. 2) Медлительный челоуѣкъ. Бач, яка ялѡза. Ном. № 10956.

Ялѡзити, ялѡжу, ялѡзиш, гл. Смазывать или пачкать чѣмъ-либо жирнымъ.

Ялѡзили все смальцемъ губи. Котл. Ен III. 49.

Ялѡзитися, жуся, вишся, гл. Испачкаться во что-либо жирное; тереться около чего-либо. Ну чого б се я коло такої нечистї ялѡзився? Прилуц. у.

Ялѡзний, а, е. ? Ялѡзний чоловік Ном. № 10956. Що не кажіть, а це діло дуже ялѡзне. Полт.

Яломѡк, мѣа, м. 1) Войлочная шапка, свалаянная на сукновальнѣ изъ овечьей шерсти. Ном. № 12222. Вас. 156. Чуб. VII 413.

Ялѡся. Прилично, хорошо, красиво. Желех. У мойого милейкого чорное волося, коли їде горі селом,—дуже му ялѡся. Гол. IV. 515. Богачеві все ялѡсі. Фр. Пр. 97. Чи ялѡся свиням на росу ходити? Ном. № 2480. См. Нятися.

Яльчик, ка, м. Ум отъ ялець.

Яма, ями, ж. 1) Яма. Викопав у клуні велику яму. Рудч. Ск. I. 62. Вовки яму вирили да й живють собі. Рудч. Ск. II. 194. 2) Могила. Хоч живий в яму лізь. Ном. № 2076. Вродила мама, що не прийме й яма. Ном. № 2074. Не погубляй її й душі її, та й нас не пхай живих у яму. Кв. Живого б любила, другу б задушила, а до неживого у яму б лягла. Шевч. 28. Рушниками, що придбала, спусти мене в яму. Шевч. 14. 3) Єма. Погребъ. Шух. I. 109. 4) Часть ступи. См. Ступа 2, 3. Шух I 161, 162. Ум. Ямка. Рудч. Ск. I. 41. Ямочка. Завтра поранку викопаем ямку і пона приведем, і в ямочку зигребем. Чуб. III 96.

Ямелїна, ни, ж. Омела, *Viscum*. Вх. Лем. 488.

Ямелюх, ха, м. Свиристель европейскій, *Bombus garrula*. Вх. Лем. 488.

Ямище, ща, с. Огромная яма. Боїться пекла, ямища страшного. К. МБ. II. 137

Ямка, ки, ж. Ум. отъ яма.

Ямкуватий, а, е. 1) Подобный ямѣ, впалый. Очі ямкуваті. МВ II. 191 2) Покрытый ямами, ухабистый Ямкувата дорога, так трусько їхати. Волч. у.

Ямлїти, ямлю, ліш, гл. Набирать, накупать. Вписавсь в купці, ямлив товар: ледянку сіль і добру кримку, мед, віск, білугу, осятрину, полотна, сало і кав'яр. Мкр. Г. 54.

Ямочка, ки, ж. Ум. отъ яма.

Ямуватий, а, е=Ямкуватий. Дорога ямувата. Камен. у.

Ямчіна, ни, ж.=Яма=Ямка. Желех.

Ум. Ямчіняг.

'Янгел, ла, м., янгелик, ка, янгельський, а, е, янгелятко, ка, с., янгеляточко, ка, с.=Янгол, янголик, янгольський, янголятко, явголяточко. МУЕ. III. 35. МВ. (О. 1862. III. 42).

'Янгол, ла и янголь, ля, м. Ангелъ. Заснув ніп і бачить во сні: стоїть в головах янгол да й каже: „Не бійся нічого: Бог мене послав на землю боронити тебе“. Рудч. Ск. II. 160. Прилітає янголь: „Прислав Бог“.... Рудч. Ск. II. 154. Ум. 'Янголик. Грин III. 48. См. еще янголя, янголятко, янголяточко.

'Янгольський, а, е. Ангельскій. Янгольський голосок, та чортова думка. Ном. № 2985.

Янголя, ляти, с. Ангелокъ, ангельчикъ. Левиц. I. 78. Ум. Янголятко, янголяточко. А воно як янголятко. Шевч. 74. І має двоє діточок, як янголяточок. Шевч. 515.

Яндилі и яндоля, лі, ж. 1) Большая миска съ двумя ушами по краямъ. Вас. 181. Лебед. у. Припав циган до маслянки, яндилу кінчає. Рудан. I. 68. 2) Крышка для улья. Київ. г. Подол. г. 3) Углубленіє на вершинѣ горы. Там на горі яндоля і терен росте у їй. Лебед. у.

Яничар, ра, м. Янычаръ. На турківничар, на бідних невольників покликає. АД. I. 209. У туркені яничари і баша на лаві. Шевч. 57. Уже прийшли яничари! — говорять, когда являться дѣти и начнутъ шалить. Ном. № 9246 Ум. Яниченько. Турки-яниченьки. АД. I. 119.

Яничарка, ки, ж. Родъ ружья. Для сильной армії своєї... наклали повні гамазей гвинтівок, фузії без пружин, будимок, флинт і яничарок. Котл. Ен. IV. 56.

Яничарський, а, е. Янычарскій. Не єсть се нас шабля турецька порубала, не єсть се нас куля яничарська постреляла.... АД. I. 258.

Яниченько, ка, м. Ум. отъ яничар.

Янкір, ра, м.=Ванькир. Угор.

Янковський, кого, м. Названіє вальта бубенъ при игрѣ въ хвальку. КС. 1887. VI. 465.

Янчар, ра, м.=Ягнятник. Вх. Зн. 84.

Янчарка, ки, ж.=Яничарка. Ухопив з плеча янчарку, приложився, випалив. О. 1861. XI. 31.

'Япина, ни, ж. Наросты на деревѣ. Міусск. окр. Бачите, які в осокура віт-

ровини скрізь та япини. Новомоск. у.

Япинуватий, а, е. Покрытый наростами (о деревѣ). Міусск. окр.

Япѡн, на, м. Японецъ. Ходім дивитись: кажуть, на зборню японо приведено. Нѣжин. у.

І. Яр, яру, м. 1) Оврагъ, логъ. Ой там по яд яром козак сіно косить. Мет. 17. Побачив у тім яру хату. Рудч. Ск. II. 188. 2) Раст.=Гав'яр, Asorus salatus L. Мил. М. 20. Ум. Ярѡн, ярѡчон. Рудч. Ск. II. 144. Недалеко милий оре, ой там за ярочком. Грин. III. 311

II. Яр, яра, яре. См. Ярий.

'Ярва, ви, ж.=Лярва. Борз. у.

Ярѣй, ярѣя, м.=Ярич. Угор.

Ярѣм, ярмі, с.=Ярмо. Желех.

Ярѣмце, ця, с. Ум. отъ ярмо.

Ярепуд, да, м.=Єрепуд. Желех.

Ярепудів, дова, ве. Бранное слово: проклятый. Ярепудів перевертень. О. 1861. III. 88. См. Єрепудин.

Яретичний, а, е=Єретичий. Рудч. Чп. 101. Мет. 454.

Ярѣць, ярця, м.=Ячмінь, Hordeum. Вх. Пч. II. 32.

Яріза, зи, м. Ярыга, низшій служитель для разсылки и пр. Тільки ляха-Бутурлака не рубайте, между військом для порядку за яризу військового зоставляйте. АД. I. 215.

'Ярий, а, е. (Краткая форма: яр). 1) Весенній, яровой. Ярий дуб—дубъ, распускающийся весной. Камен. у. Там дівчина з чорними очима яру пшеницю поле. Грин. III. 242. См. Ярній. 2) Молодой. Я коза ярая. Ном. № 9265. Яра пчїлочка. Грин. III. 7. 'Ярий віск. Бѣлый воскъ отъ пчелъ перваго лѣта. Под. г, Черк. у. Свїчечку ярого воску засвїтили. Кв. 3) Зеленый? Ярая рута. Грин. III. 276. Ти те зернятко посади, виросте з його верба яра. Рудч. Ск. II. 45. 4) Полный силъ, страстный, пылкій. Стар, та яр. Ном. № 8698. Бранное выраженіє: Чорт ярої баби. Ном. № 3557. 5) Пылающий. Подай, сину, райські ключі, яре пекло одомкнути. Чуб. III. 444. Ум. Ярѣнький. Ярѣнька пчїлка. Чуб. III. 40.

Яриня, ні, ж. Яровой хлѣбъ, яровые посѣвы, яровое поле. Ішла дівка яриною,—ярина леліє. Нп. Ой орав милий у ярині. Чуб. III. 167.

Яринний, а, е. 1) Яровой. 2) О деревьяхъ: всякое лиственное дерево, кромѣ поздняго дуба. Яровий ліс. Лохв. у.

Я́ртися, я́рюся, рі́шся, гл. Пылатъ (объ огня) Вх. Лем. 488.

Я́риця, ці, ж. 1) Яровая пшеница. МУЕ. I. 120. *Яриця-пшениця*. Грин. III. 50. *Та наорали, та насіяли пшениці-яриці*. Рудч. Чп. 225. 2) Родъ ягодъ (по объясненію, помѣщенному у Чубинскаго: земляника). *До бору, тетюрю, до бору, там тобі сосни з вибору, там тобі вода з крикиці, там тобі ягоди яриці*. Чуб. IV. 668.

Я́рич, ча, м. = **Їжак**. Вх. Пч. II. 6. См. Ярей.

Я́рищечок, чка, м. = **Ярок**. Ой там за ярмом, за ярищечком била Хима Явдохима собі нищечком Грин. III. 657.

Я́ристь, я́рости, ж. Страстность, пылъ, половая возбужденность. Черниг.

Я́рти, я́рію, еш, гл. Сверкать, блистать. Фр. (Желех.). *Дві зіроньки ярили алмазом уночі*. Млак. 28.

Я́рка, ки, ж. 1) Молодая годовалая овца. Вас. 198. *Що тобі буйри привезли: чи вівцю, чи ярку?* Мил. Св. 58. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 34. Ум. 'Ярочка.

Я́ркій, а, ё. 1) Страстный (въ половомъ отношеніи). *Яркий чоловік, ярка жінка*. Камен. у. См. Ярий. 2) Острый, хорошо рѣжущій. *Ярка коса*. Черк. у.

Я́реість, кости, ж. Мужское сѣмя. Черк. у.

Я́рковій, а, ё. Относящійся къ ручью, изъ ручья (о водѣ и пр.). *Яркова вода*. Вх. Уг. 278. *Лек.... в воді намочит (тиждень в ярковій воді, а два в студняній)*. Вх. Уг. 249.

Я́ркуватий, а, ё. Овражистый. *Яркувате поле зеленіє молодими хлібами*. К. (Хата, 135).

Я́рмак, ка, м. = **Ярмарок**. Гол. II. 713.

Я́рмалок, леу, м., и пр. = **Ярмарок** и пр. Чуб. II. 370.

Я́рмарко́вий, а, ё. 1) Ярмарочный. *День ярмарковий*. О. 1862. IX. 67. 2) Приѣхавшій на ярмарку. *Ярмаркові скрізь складаються на ніч*. О. 1862. IX. 66. *У саму глуху пізніч, як іще всі і ярмаркові коло возів.... спали....* Кв.

Я́рмаркува́ти, в́ую, еш, гл. Продавать или покупать на ярмаркѣ, торговагъ на ярмаркахъ. *Народ буде ярмаркувати*. ЗОЮР. I. 138. *Він було не придбає; а втеряє, ярмаркуючи*. МВ. II. 21.

Я́рмарок, рку, м. Ярмарка. *У ярмарок поганого нічого нема—усе хороше*.

Ном. № 14056.

Я́рмарчи́ще, ща, с. Мѣсто, гдѣ собирается ярмарка, ярмарочное мѣсто. *Там було ярмарчище, то всякого сміття було там*. Екат. у.

Я́рміс и ярміс, су, ярміз, зу, м. 1) Способъ, средство. Вас. 213. *Уже ж можно якийсь ярміс прибрати*. Черн. Знахѣдиги, учиняти ярміс. Давать ладъ, порядокъ, находить, что нужно сдѣлать. *Заносили до Явдохи накрадене, награблене добро, а вона вже сама знаходила йому ярміс*. Мир. ХРВ. 166. *Доти старецъ плоский, поки собаки не обступлять, тоді ярміс найде і палкою обганяється*. Ном. № 4224. *Но те Юнона повернула і в голові так коверзнула, щоб зараз учинить ярміз*. Котл. Ев. II. 25. 2) Предлогъ. *І про що вони так довго балакають?—А вони вже знайшли ярміс для балачки*. Переяс. у. *Як діти встряють не в своє діло, то їм кажуть: О, знайшов уже ярміс!* Конст. у.

Я́рмі́вка, ки, ж. Родъ шапки. *На мні шличок-ковпачок; то ж не ковпачок,—шовківка, то ж не шовківка,—ярмівка*. Чуб. IV. 195. См. Ярмілна.

Я́рмі́лка, ки, ж. = **Ярмулка**. Черк. у., НВолын. у.

Я́рміс. См. Ярмис.

Я́рмо, ма́, с. 1) Ярмо. Kolb. I. 67. Части его: верхняя пластина, лежащая на шеѣ у воловъ: **ча́шовина**, нижняя подъ шейей—**підгірля**, соединяють ихъ двѣ **снізки**, а съ наружной стороны запираются шеи воловъ двумя же **занбзами**; къ **чашовині** посредствомъ **привбю** прикрѣпляется деревянное плетеное кольцо—**кабл́учна**, надѣвающееся на дышло. Чуб. VII. 405. Рудч. Чп. 250. **Чашовина** посрединѣ подбивается желѣзной **підковою**, а **підгірля** называется также **підшійюк**; **снізки** прикрѣпляются къ **чашовині** наверху **затягачами** или **завол́чками**, кожанымъ или веревочнымъ, иногда же вмѣсто **затягача** въ **снізок** продѣвается **кілб́чок**; **кабл́учна** къ дышлу прикрѣпляется **приті́кою**. Рудч. Чп. 250. Гуцульскія названія: **чашовина** = **плечé**, **підгірля** = **підгорниця**, **снізок** = **сми́н**, **занози** = **за́нізки**, **кабл́учна** = **живе́ць** (желѣзное кольцо) или **рб́скрут** (изъ паренаго дерева); **живе́ць** къ дышлу (тяж) прикрѣпленъ **приті́качем**. Шух. I. 165. Прикрѣпнть ярмо къ дышлу—**ярмо́ на́рва́ти**. Рудч. Чп. 97. *Гне шию, як віл, у ярмо*. Ном. № 1293.

Вх. Пч. II. 18.

Ясна́, нй, ж. Шумъ, тревога, огласка. См. Яса 1. Ви, панове молодці, кайданами не стучіте, ясики не учиніте, нікоторого турчина в галері не збудіте. АД. I. 214.

Ясі́р, ру, м. 1) Плѣнные, добыча, состоящая изъ населенія, взятого въ неволю. ЗОЮР. I. 102. К. ЧР. 428. 2) Толпа. Вас такий ясир, що нігде й повернутися. Борзна.

Ясі́рити, рю, риш, гл. Брать въ плѣнъ, въ неволю населеніе. Орда.... ясирить, полонить. К. ПС. 125. Налетіла з Крину буря на село щасливе: гумна палять, хати граблять, ясирять, що живе. К. МБ. X. 8.

Ясі́рний, а, о. Относящійся къ ясиру. Продав мене в ясирную неволю. К. Бай. 59.

Ясі́рник, ка, м. Плѣнный, взятый въ ясир. Народе мій, ясирнику татарський. К. XII. 58.

Яси́рування, ня, с. Плѣненіе, взятіе въ ясир. Столітнє пращурів ясирування. К. Дз. 51.

Ясі́ти, яш́у, ясі́ш, гл. Сообщать. „Брате мій рідний! уже хоч бий, тільки панові батьку не яси!“ Так що ж? у такого одмолишся? І нагаєм вибив, і кошовому з'ясував. ЗОЮР. I. 160.

Ясі́к, ка, м. Маленькая подушка. Хотин. у.

Яскі́р, (ра? кору?), м. Раст. Ranunculus. Вх. Пч. I. 12.

Ясла, ясе́л, ж. мн. 1) Ясли. Ясла до коней не ходять. Ном. № 4479. Хиба ревуть воли, як ясла повні? К. Іов. 13. 2) = Ясна. Пятигор. окр. Ум. Ясе́лка, ясе́лечка, ясе́льця. Чуб. III. 323, 337. На Ордані тиха вода стала; там Пречиста свого сина купала, а скупавши, в шовковес сповила, а сповивши, в яселках вложила. Чуб. III. 324. Був собі журавель да журавочка, наносили сіңця повні ясельця. Г. Барв. 38.

Яслі́на, нй, ж = Ясла 1. Не тай Христа у яслині. Грин. III. 27.

Ясна, ясе́н, ж. мн. Десна. Камен. у, Черк. у.

Ясний, а́, о. Свѣтлый, блестящій, сіяющій, чистый, прозрачный. Ясний, як сонечко. Ном. № 13144. Що любив і кохав, собі дівчину мав, як зіроньку ясну. Мет. 24. Погляд ясний. МВ. II 14. Очі ясні. Ном. № 269. Ясний день. Ясна вода. Ном. № 9846. Эпитетъ: а) сокола:

ясний сокіл, в) хорошо вынеченного хлѣба. На столі лежав ясний да високий хлѣб. К. ЧР. 39. Наш коровай ясең був. Мет. 162. в) свободы. Та засійся, чорна ниво, волею ясною. Шевч. 652. О чоловікѣ: со спокойнымъ и свѣтлымъ выраженіемъ лица. Вона була спокійна та ясна. МВ. II. 170. Божий чоловік ясен був на виду, мов душа його жила не на землі, а на небі. К. ЧР. 33. Ум. Яснѣнький, яснѣсенный.

Ясни́на, нй, ж. Свѣтъ отъ огня. Вх. Лем. 488.

Ясні́ти, ясні́ю, ні́ш, гл. 1) Дѣлать блестящимъ, полировать. Вас. 163. Рк. Левиц. По сліду видно було, що у брички були нові шини на колесах, бо старі шини яснять місто, а нова усе наче копа. Екат. у. (Залюб.). Хай зуби ясніть! говорится о лошади, стоящей передъ пустыми яслями. Мнж. 171. 2) Объяснять, изъяснять. Давай яснити нам та баба— як і що і до чого,— аж набридла. Новомоск. Вона не яснила всього, а так тільки сказала, натяком. Павлогр. у. (Залюбов.).

Ясні́сть, ности, ж. Свѣтлость, блескъ, сіяніе. Драг. 329. В костьолі така ясність. Драг. 269. Виходить кінъ з місяцьом, така ясність від нього вдарила. Драг. 263.

Ясні́ти, нію, вш, гл. 1) Свѣтлѣть, дѣлаться свѣтлѣ. На дворі ясніє. Тихо піднявся місяць угору, зменшаючись і ясніючи. Левиц. I. 15. 2) Быть свѣтлымъ. Грядущее сяйне тобі полуднем, теперешнє яснітиме, як ранок. К. Іов. 25.

Ясно, нар. Свѣтло. В хаті ясно, як серед дня. Левиц. I. 52. Вмѣсто обычной ср. ст. ясніше въ одной пѣснѣ: ясше. Ой ясно, красно, та куда сонінько сходить, ой ясше, красше куда, рідна матінка ходит. Гол. III. 147. Ум. Яснѣнько, яснѣсенно.

Ясноба́рвий, а, о. Свѣтлаго цвѣта, свѣтлыхъ цвѣтовъ. Желех.

Ясновельмо́жний, а, о. Свѣтлѣйшій, сіятельный. (Титулъ украинскаго гетмана). Базарі, де військо, як море червоне, перед бунчуками, бувало, горить, а ясновельможний, на воронім коні, блисне булавом, — море закипить. Шевч. 149.

Ясновельмо́жність, ности, ж. Свѣтлость, сіятельство. (Титулъ украинскаго гетмана). Стор. I. 184.

Яснoви́шнєвий, а, о. Красный. Левиц.

Пов. 203.

Ясножовтий, а, е. Свѣтло-желтый. *Стіни були помальовані ясножовтою барвою.* Левиц. Пов. 19.

Яснозелений, а, е. Свѣтло-зеленый. *Яснозелена сукня.* Левиц. Пов. 288.

Яснозбірй, а, е=Ясноокый. Желех.

Ясножбсьй, а, е. Со свѣтлыми косами. Желех.

Ясному́ха, хи, ж.=Синьогрудка. Вх. Пч. II. 12.

Яснобкий, а, е. Со свѣтлыми, блестящими глазами. *Андрійко був у мене повновидий, ясноокый, кучерявий.* МВ. II. 7. *Дівчина ясноока.* Млак. 47.

Ясносіній, я, е. Голубой. *Зося убралась в нову ясносиню сукню.* Левиц. I. 286.

Яснотá, тй, ж. Свѣтлость, свѣтлые цвѣта, краски. Левиц. I. 461.

Ясночервоний, а, е. Свѣтло-красный. *Шия була обв'язана ясночервonoю хусточкою.* Левиц. Пов. 288.

Ясокі́р, ко́ру, м. Раст. *Populus nigra.* Вх. Пч. II. 34. См. **Осокі́р.**

'Ясонька и ясочка, ки, ж. 'Оченьки, як ясоньки. ЕЗ. V. 118. *Весела, як ясочка (о дівушкѣ).* Ном. № 8437. *Як ясочки грають Марусини очі.* Греб. 393.

'Ястер, ра, м. 1)=**Ястріб.** Вх. Пч. II. 8. 2) Раст. *Aster chinensis* L. ЗЮЗО. I. 113.

Ястреба́ня, ні, ж. Плохая курица, ястребу лишь годная. Фр. (Желех.).

'Ястріб и яструб, ба, м. Ястребъ. Вх. Пч. II. 8. Яструб великий, курячий=**Шуліка.** Вх. Пч. II. 8. *Десть той яструб і залетів.* Мнж. 123. *Голуб... од ястріба ховався.* Рудч. Ск. II. 36.

Яструбеня́, ця́ти, с. Птенець ястреба. Сим. 200.

Яструбе́ць, бця́, м. Малый ястребъ. Вх. Пч. II. 9.

'Яструбів, бова, ве. Принадлежащий, свойственный ястребу. *Його широкі рукава здавались яструбовими крилами.* Левиц. Пов. I. 351.

'Ясте. См. **Ясно.**

'Ятел и ятіл, ятла, м. Дятель. Грин. II. 4. *Ятіл прилетів.* Рудч. Ск. I. 155. *Де-де ятел довбав, живна фітькала, туркала горлиця.* Св. Л. 2111. Ум. **'Ятлик, ятличон. Ятлик і полетів.** Грин. I. 145.

'Ятер, ра, ятерь, ря и ятір, ра, м.

Рыболовный снарядъ: сѣть, натянутая на нѣсколько обручей, расположенныхъ другъ отъ друга на $\frac{1}{2}$ —1 арш.; обручи постепенно уменьшаются въ діаметрѣ и сѣть суживается, переходя въ глухой конецъ—**нутѣць**; къ первому большому обручу прикрѣпляется другая воронкообразная сѣть, имѣющая на концѣ небольшое отверстіе (**устенок**) и входящая внутрь большого конуса, для чего закрѣпляется тоненькими веревочками къ глухому концу; впереди, у основанія, къ первому же обручу прикрѣпляется два крила изъ сѣти такой же вышины, какъ и основаніе. Браун. 18. Иногда крыло бываетъ одно, тогда на другомъ концѣ его помѣщенъ второй ятір, совершенно одинаковый съ первымъ. Харьк. у. Части ятера галицкаго: внутренній конусъ—**суятрик**, отъ ятера идутъ два крила. Вх. Пч. II. 22. *Вони улізли у ятір, та вже й не вилізе (щука).* Рудч. Ск. I. *Усю торішню зиму рибалка ятером ловив в тій річці рибу.* Греб. 388. Ум. **Ятерѣць.** См. **Єтір.**

Ятері́на, ни, ж. 1)=**Ятір.** 2) Сѣть, употребляемая для ятера. *Треба найти чорного кота та вмотати в ятерину.* Драг. 35.

'Яти, йму, ймеш, гл. Начинать, браться. *А як єсь яв, мій миленький, икую любити, яка ти ся пригодиця всяка находити.* Гол. II. 541. См. **Няти.**

'Ятися, ймуся, ймешся, гл. Братъся, начинать.—**чогб.** Братъся за что, предпринимать чго. Желех.

'Ятіл, ятла, м. См. **Ятел.**

'Ятір, ра, м. См. **Ятер.**

'Ятка, ки, ж. Базарная или ярмарочная палатка, балаганъ. *Нема тіх яток, що продають рідних маток.* Ном. № 9360. Ум. **'Яточка.** *Я куплю, я зроблю яточку під тилом, торгувать, шинкувать буду чарочками.* Шевч. 182.

Ятли́ня, ня́ти, с. Дѣтенышъ дятла. *Котик поліз на дерево, видрав там ятленьята.* Рудч. Ск. I. 155. Ум. **Ятлиня́тко, ятлиня́точко. Ятлик і полетів. Лисиця скоріи до гнізда та за ятлиня́тко.** Грин. I. 145.

'Ятлик, ка, м. Ум. отъ ятел.

Ятра́к, ка, м.=Кімлач. Вх. Пч. II. 22.

Ятри́стий, а, е. Который легко ятрится. Камен. у. *В мене тіло не ятриться,—хутко гоїться.* Подол. г.

'Ятрити, ятрю, риш, гл. Растравлять (рану).

Ятритися, рюся, ршся, гл. О ра-
внѣ: растравляться, воспаляться, гноиться.
Ятритися виразка. Черн. у.

Ятрівка, ки, ж. Жена мужнина брата.
Рудч. Ск. II. 143. МУЕ. III. 171.

Ятрівчин, ва, но. Принадлежащій же-
нѣ мужнина брата. *Ятрівчина свита.*
Харьк.

Ятроха, хи, ж. = **Ятрівка.** Желех.

Ятраний, а, е. Объ огнѣ: сильно пы-
лающій. *Ятряний огонь.* Вх. Зн. 84.

Ять, (ті, ж. ?). Родъ рыболовного сна-
ряда (во не ятір). Уман. у.

Яфни, яфин, ж. мн. = **Афни.** Вх.
Зн. 1.

Яфиннік, ка, ж. Раст. черника, *Vac-*
cinium myrtillus. Вх. Пч. II. 37. См. Афи-
ни, яфни.

Яфири, яфир, ж. мн. = **Яфни** = **Афи-**
ни. Вх. Лем. 488.

Яфирнік, ка, м. = **Яфинник.** Вх. Пч.
II. 37.

Яхйдний, а, е = **Єхидний.** В старой
яхидной баби десять чортів сидить та
ще й на дванадцять сідала гуляють.
Ном. № 9057. *Прибігла фурія із пекла*
яхиднійша од всіх відьом. Котл. Ен.
IV. 35.

Яхидство, ва, с = **Єхидство.** Котл.
(Желех.).

Ячати, ячу́, ячіш, гл. 1) Кричатъ по
лебединому. АД. I. 253. *Піди ти степом*
по над Дніпром, послухай ти, чуро: чи
то гуси кричать, чи лебеді ячать. АД.
I. 248. 2) Кричатъ, шумѣть (о многихъ
людяхъ). АД. I. 216. *Ви, турки-яничари,*
помаленьку ячите, мого вірного клюш-
ника не збудіте. АД. I. 213. *Через поле*
чути глухий гомін, ячать здалеку людсь-
кі голоси. К. ЧР. 314. *Уже пізно, а й*
досі діти ячать. Лебед. у. См. Якотіти.

Ячмѣник, ку и ячмѣничок, чку, м.
Ум. отъ ячмінѣ.

Ячмінѣць, нцю, м. Ум. отъ ячмінѣ.

Ячмінісько, ка, с. = **Ящяще.** Вх.
Зн. 84.

Ячмінка, ки, ж. 1) Ячменная солома.
Хотин. у. 2) Порода картофеля. МУЕ. I.
101.

Ячмінний, а, е = **Яшний.** *Ячмінний*
колос. Ном. № 471. *Ячмінне зернячко.*
Чуб. III. 250.

Ячмінник, ка, м. 1) = **Волибрюх.** Вх.

Пч. II. 10. 2) Въ загадкѣ: собака. Ном.,
стр. 294, № 122.

Ячмінниця, ці, ж. = **Ячмінка** 1. Вх.
Лем. 488.

Ячмінѣ, мѣню, м. 1) Ячмень, *Hordeum*
vulgare. ЗЮЗО. I. 125. — *гблій.* *Hordeum pu-*
dum. ЗЮЗО. I. 125. *Звеліла мені мати*
ячменю жати. Чуб. III. 250. Мн. **Ячмѣні,**
ячменѣ. Ячмень на корню. *Торік ячмена*
добрі були. Камен. у. 2) Воспаленіе сальной
железки вѣка, *hordeolum.* Ум. **Ячмѣник,**
ячмѣничок, ячмінѣць. *Ячменик зійшов.* АД.
I. 54. *А я житечка не жала, ячме-*
ничку не в'язала. Грин. III. 311. *Оце у*
мене, брате, овесець.... оце ... ячмінѣць.
Рудч. Ск. II. 134. Ячмінѣць во 2 зн. Грин.
II. 318. Мил. М. 34.

Ячний, а, е = **Яшний.** *Їж ячне так,*
як смачне. Ном. № 2411. *Приймай ячне*
за вдячне. Ном. № 2411.

Яшкар, ра, м = **Йорж,** *Acerina seguna*
L. Вх. Пч. II. 18.

Яшний, а, е. Ячменный. *Яшний колос.*
Грин. III. 256. *Пироги яшні.* Мет. 233.
Має п'ять хлібів яшних. Єв. I. VI. 9.

Яшниця, ці, ж. Ячменная солома.
Сим. 153.

Яшнице, ща, с. Поле, гдѣ былъ ячмень.
Черк. у. Лохв. у. Вас. 196.

Яштруб, ба, м. Ткацкій инструментъ,
имѣющій видъ кнута: палочка и привязан-
ная къ ней нитка; служитъ для прикрѣ-
пленія основы къ навою: онъ продѣвается
въ конецъ основы, нитка завязывается и
затѣмъ яштруб вкладывается въ гару навою,
удерживая тамъ основу. Конст. у.

Ящериний, а, е. Принадлежащій, свой-
ственный ящерницѣ. Мил. М. 49. См. Ящір-
чик, ящуриний.

Ящик, ка, м. 1) Кузовъ телеги. Со-
стоитъ изъ передня и задня, стѣнки коихъ
называются кругами, и изъ боковъ, назы-
ваемыхъ полудрабки; каждый полудрабок
составляютъ: два горизонтальныхъ и па-
раллельныхъ бруски, соединенные щаблями,
покрытыми лубкомъ, лубомъ; внизу ящик
скрѣпленъ тремя підлѣгами, а на нихъ
кладется дѣшка, которая прихватывается
шворінемъ; верхніе бруски своими оконеч-
ностями продѣты въ крижівниці и закрѣп-
лены загвѣдками; вмѣсто крижівниць дѣ-
лають иногда в'язки. Рудч. Чп. 250.
2) Жестянка, кружка. Вх. Зн. 84.

Ящірка, ки, ж. Ящерица, *Lacerta.*
Вх. Пч. 17. Употребляется какъ бранное

слово для жєнщинѣ. Котл. Ев. VI. 11. Ум. 'Ящірочка Зелєнєнка ящірочка у траві проти сонєчка грїється. Морд. Оп. 91.

'Ящірчин, на, нє. Принадлежачій, свойственний ящерцѣ. Жєлєх.

'Ящур, ра, м. 1) Саламандра, Salamandra. Вх. Лєм. 488. Вона мня, Івасєньку, та й счарувала, лютими мня ящурами нагодувала. Гол. I. 77 2) Названіє сущєства, уломинаємого вѣ весєннєй хоро-водной игрѣ, носящєй то жє названіє. Мил. 53. Сиди, сиди, ящуре, в хорошому

місті, май собі жінку, як перепілку. Кого ймєш — обдерєш, собі грошєй набєрєш і ящурку сром'янєш. Мил. 53.

Ящуриний, а, є=Ящериний. Які ящурині в його очі. Г. Барв. 92.

Ящуріця, ці, ж.=Ящурка 1. Вх. Лєм. 488.

'Ящурка, кв, ж. 1)=Ящірка. О. 1862. IX. 33. Прилізли гадюки, жаби, ящурки. Рудч. Ск. II. 59. 2) Саламандра (—самка?). Вх. Лєм. 488. См. Ящур 2.

Ящурячий, а, є=Ящуриний. Ящуряче яєчко сухє. Пятигор. окр.

Крестныя имена людей.

Примѣчаніе. Очень часто имена, являющіяся по формѣ уменьшительными, употребляются народомъ какъ основныя, таковы напр Грицько, Харько, Химка и пр. Чтобы отмѣтить это, всѣ такія имена поставлены какъ основныя, не смотря на ихъ форму. Въ остальномъ съ уменьшительными и ласкательными именами людей принять тотъ же порядокъ, что и во всемъ словарѣ: всѣ онѣ указываются при основномъ, при чемъ, если уменьшительное въ алфавитномъ порядкѣ слѣдуетъ непосредственно за основнымъ, то оно, какъ и всѣ непосредственно слѣдующія за нимъ уменьшительныя, отдѣльно въ алфавитѣ не выставляется; въ противномъ случаѣ уменьшительное стоитъ на своемъ мѣстѣ въ алфавитѣ со ссылкой на основное. Буквы ВД. при имени значатъ, что оно выписано изъ книги и доставлено г-номъ В. Дорошенко (къ сожалѣнію имъ не отмѣчены были источники); имена, помѣченныя Лохв. у., записаны также имъ отъ народа въ Лохвицкомъ уѣздѣ.

А.

Абакѹмъ, ма, м. Аввакумъ. Лохв. у. См. Бакѹмъ.

Авдіна, ни, ж. = Явдохъ. Радом. у.

Авіло, ла, м. Вавила. Лохв. у.

Агапѣн, на, м. Агафонъ. Лохв. у. См. Гапон.

Адамъ, ма, м. Адамъ. Чуб. III 333. См. Одамъ, Ядамъ. Ум. Адасъ. ВД.

Аксѣна, ни, ж. = Оксана. Федьк. III. 108.

Аксѣнія, нії, Аксѣня, ні, ж. = Оксана. Федьк. I. 120, 118. Федьк. Пов. 55.

Амрѣс, са, Амрѣсь, ся, м. Амвросій. Левч. 183. Лохв. у. См. Омрѣсь.

Ананъ, на, м. Анавія. Шейк. Ум. Ана-нечко, Ананцо, Ананьо. Шейк.

Анатоль, ля, м. Анатолій. Св. Л.

Андрієць, йця, Андрієчко, ка, м. Ум. отъ Андрій.

Андрій, рія, м. Андрей. МВ. II. 8. Чуб. III. 382. Ум. Андрійко. Чуб. III. 311. МВ. II. 7. Андрієчко. Чуб. IV. 121. Андрієць. ВД. Андрійцо. Подольск. г. Андрійш, Андрунь. ВД. Амрѣсь. ВД. Амрѣсь. Павл. 75. Амрѣсь. ВД. Амрѣсь. О. 1862. IV. 23. Чуб. V. 350. См. Амрухъ, Амрій, Амрухъ.

Амріянъ, на, м. Амріанъ. Лохв. у. Левч. 183.

Амріянъ, ша, м. Ум. отъ Амрій.

Амрѣн, на, м. Амроникъ. Лохв. у. Левч. 183.

Амрѣсь, ся, м. Ум. отъ Амрій.

Амрунь, ня, м. Ум. отъ Амрій.

Амрѣсь, Амрѣсь, ка, Амрѣсь, ся, м. Ум. отъ Амрій.

Амрухъ, ха, м. = Амрій. Фр. Пр. 5. Ум. Амрушко. Ном. № 5289. Фр. Пр. 5.

Анна, ни, ж. = Ганна. Чуб. III. 95.

Аннійця, ці, ж. = Анна. Вх. Зн. 1. Гол.

II. 322. Ум. Анничка. Вх. Зя. I. Анниченька. Гол. II. 130.

Антип, на, м. Антипа. Лохв. у. Ум. Антипно. Лохв. у.

Антин, тона, м. Антонъ. Ном. № 675. Ум. Антинно. Грин. III. 101. Антоць. Лохв. у. Антоцьо. Св. Л. См. Антох.

Антоніна, ни, ж. Антонина. ВД. См. Антонія, Антоха.

Антонія, нії, ж. = Антонина. ВД. Ум. Антося. ВД.

Антоць, ся, Антоцьо, ся, м. Ум. отъ Антин.

Антося, сі, ж. Ум. отъ Антонія.

Антох, ха, м. = Антин ВД. Ум. Антошко Фр. Пр. 7

Антоха, хи, ж. = Антонина. ВД. Ум. Антоша. ВД.

Антошко, ка, м. Ум. отъ Антох.

Арехвій, вія, м. Арееа. Лохв. у.

Архипій, пія, м. Харлампій. Лохв. у.

Арсен, на, м. Арсеній. Лохв. у. Левч. 183.

Артем, ма, м. Артемій. Лохв. у. Левч. 183. См. Артюх.

Артиох, ха, м. = Артем. ВД.

Архип, па, м. Архипъ. Чуб. I. 166. Ум. Архипно. Лохв. у.

Ахтанасій, сія, м. Аѳанасій. Лохв. у. См. Охтанас, Опанас.

Б.

Базилій, лія, м. = Василь. Подольск. у. Ум. Базильно. ВД. Базь. ВД. Базьно. ВД.

Бакум, ма, м. = Абакум. Лохв. у.

Венедь, дя, м. = Венедик. Черк. у.

Богдан, на, м. Богданъ. Левч. 183. АД. I. 163. Ум. Богданецъ, Богданно. АД. I. 166. Левч. 183.

Ворис, са, м. Борисъ. Ном. № 451. Грин. III. 664. Ум. Борисни. ВД. Бориско. Лохв. у.

В.

Вавило, ла, м. Вавила. Лохв. у.

Ваврик, ка, Вавричож, чка, м. Ум. отъ Вавро

Вавро, ра, м. Лавръ. Лохв. у. Ум. Ваврик. ВД. Вавричож. ВД.

Вавря, рі, ж. Мавра. Лохв. у.

Вадим, ма, м. Вадимъ. Лохв. у.

Важула, ли, м. Вуколь. Левч. 183. Ум. Ванулик. ВД.

Ванічко, ка, Вань, ня, Ванько, ка, Ваньо, ня, Ванюсьо, ся, Ванюшко, ка, м. Ум. отъ Иван.

Варава, ви, м. = Варнава. Лохв. у.

Варвара, ри, ж. Варвара. Ном. № 504. Ум. Варварна. ВД. См. Варна.

Варваріна, ни, ж. = Варка.

Варивон, на, м. Иларіонъ. Лохв. у.

Варка, Варька, ки, ж. = Варвара. Лохв. у. Ум. Варочна. Чуб. III. 215. Варуся. Мил. 106

Варлам, ма, м. Варлаамъ. Лохв. у. Левч. 183

Варочка, ки, ж. Ум. отъ Варна.

Варуся, сі, ж. Ум. отъ Варна.

Васа, си, ж. Васса. Лохв. у.

Василечко, ка, м. Ум. отъ Василь.

Василина, ни, ж. Василиса. Лохв. у. Левиц. ППО. I. 171. Ум. Василинна. ВД. Василиночка. ВД.

Василь, ля, м. Василій. Ном. № 4307. К. ЧР. 7. Ум. Василечко. ВД. Васильно. Лохв. у. Чуб. III. 211. Васильон. Лохв. у. Васильчик. Гол. II. 424. Вась. ВД. Васьно. Лохв. у. Васьо. ВД. Васюк. Лохв. у. См. Базилій, Васно, Васюта.

Васко, ка, м. = Васько. Вх. Лем. 395.

Васька, ки, ж. 1) = Васа. Васильк. у. 2) = Василина. Лохв. у.

Васько, ка, Васьо, ся, м. Ум. отъ Василь.

Васюк, ка, м. Ум. отъ Василь.

Васюта, ти, м. = Василь. К. ЧР. 23. Левч. 183.

Векла, ли, ж. Оекла. Лохв. у. Ном. № 10889.

Велендик, ка, м. = Венедик. Лохв. у.

Венедик, ка, м. Венедиктъ. Лохв. у. См. Венедь, Вендик, Венедихт.

Венедихт, та, м. = Венедик. Лохв. у.

Вендик, ка, м. = Венедик. Лохв. у.

Веремій, мія, м. = Ярема. Лохв. у. Ном. № 3428.

Викент, та, м. Викентій. Лохв. у.

Виктір, тора, Віктор, ра, м. Викторъ. Лохв. у. Левч. 183. Ум. Викторно. Чуб. III. 310. Ум. Вітя. ВД. Вітьна. ВД. Витьно. ВД. См. Вихтарь.

Висаріон, на, м. Виссаріонъ. Лохв. у. Ум. Віся. ВД.

Виталь, ля, м. Виталій. ВД.

Вітька, ки, Витько́, ка́, Вітя, ті, м. Ум. отъ Вингір.

Віхтарь, ря, Віхтір, тора, Віхторь, ря, м.—Вихтір. Лохв. у.

Вівдя, ді, ж. Евдокія. Лохв. у. Ном. № 6439.

Віра, ри, ж. Вѣра. Лохв. у. Ум. Вірна. Лохв. у. Левч. 185. Вірочка. ВД.

Владімарь, Владімирь, ря, м.—Володимир. Лохв. у.

Владьо, дя, м. Ум. отъ Володимир.

Войшен, на, м.—Євшен. Лохв. у.

Володарь, ря, м.—Володимир. Левч. у.

Володик, ка, Володичок, чка, м. Ум. отъ Володимир.

Володімир, ра, м. Владимиръ. Левч. 183. Ум. Волѣдин. ВД. Волѣдичок. ВД. Володімирю. ВД. Волѣно. ВД. Волѣдка. Лохв. у. Алв. 105. Волѣдно. Левч. 183. Волѣдя. Лохв. у. См. Володарь, Ладим, Ладимарь, Ладимир.

Володислав, ва, м. Владиславъ. ВД.

Володжо́, ка́, Волѣдка, ки, Волѣдко, ка, Волѣдя, ді, м. Ум. отъ Володимир.

Волюнька, ки, ж.—Олюнька. ВД.

Волюська, ки, ж.—Волюнька. ВД.

Всеволод, да, м. Всеволодъ. ВД.

Вүстя, ті, ж. Іустинія. Лохв. у.

Г.

Гаврас, са, м. Гервасій. Вх. Лем. 401.

Гаврик, ка, м. Ум. отъ Гаврило.

Гаврілко, ка, м. Ум. отъ Гаврило.

Гавріло, ла, м. Гаврілъ. Рудч. Ск. I. 13. Ном. № 8044. Ум. Гаврин. Лохв. у. Левч. 183. Гаврілко. Ном. № 5513. Гаврілочко. Чуб. V. 1119. См. Габро.

Галадій, дія, м. Галактіонъ. Могилев. у.

Галина, ни, ж. 1) Галина. ВД. 2) = Ганна. ВД. Ум. Галинна. См. еще при словѣ Ганна.

Галиня, нати, Галинятко, ка, ж. Ум. отъ Ганна.

Галка, ки, ж.—Ганна. Лохв. у.

Галонька, Галочка, ки, ж. Ум. отъ Ганна.

Галька, ки, ж.—Ганна. Лохв. у. Ном. № 507.

Гальшка, ки, ж.—Ганна. ВД.

Галюня, ні, Галюся, сі, Галюсенька,

Галютонька, Галютка, Галюточка, ки, ж. Ум. отъ Ганна.

Галя, лі, ж. Ум. отъ Ганна.

Гандзіюня, ні, Гандзіюненька, ки, ж. Ум. отъ Ганна.

Гандзя, ві, ж. Ум. отъ Ганна.

Ганичка, ки, ж. Ум. отъ Ганна.

Ганка, ки, ж.—Ганна. Чуб. V. 1110.

Ганна, ни, ж. Анна. Ном. № 509,

13257. Ум. Галя. Мет. 102. Галонька. Ном.

№ 2657. Галочка. Чуб. III. 127. Галюня.

Галюся. Ном. № 9264. Галюсенька, Галютка.

Зміев. у. Галютонька. Чуб. V. 771. Галю-

точка. Чуб. V. 772. Галиня, Галинятко,

Гандзя. Ном. № 2752. Гандзіюня, Гандзію-

ненька. Чуб. III. 320. Ганичка. Гол. II.

710. Ганночка. Чуб. III. 131. Ганіуля. Чуб.

V. 1201. Ганіулька. Чуб. V. 33. Ганіуля.

ВД. Ганіуленька. Чуб. V. 64. Ганіусечка.

Ганіуська. Чуб. V. 388. Ганіуся. Мет. 6.

Чуб. III. 397. Ганіушна. Мил. 147. Ганця.

Гол. II. 221. Вх. Лем. 402. Ганценка. Гол.

II. 81. Ганька. ВД. Ганюточка. Чуб. V.

767. Ганя. Гол. II. 239. См. Аниця, Анна,

Аничка, Галка, Галочка, Галька, Гальшка,

Ганна.

Ганько́, ка, м.—Євген. Левч. 183.

Ганюточка, ки, ж. Ум. отъ Ганна.

Ганя, ні, ж. Ум. отъ Ганна.

Гапа, пи, ж. Ум. отъ Гапка.

Гапка, ки, ж. Агафія. Ном. № 6399,

14228. Ум. Гапа. Лохв. у. Черниг. у. Га-

почка. Грин. III. 60. Гапұля. АД. I. 312.

Гапұня. МВ. (КС. 1902. X. 154). Гапұся

МВ. (КС. 1902. X. 154). Ном. № 11658.

Гапця, ВД. См. Гафія.

Гапѣн, на, м. Агафонъ. Ном. № 7032.

См. Агапон.

Гапочка, ки, Гапұля, лі, Гапұня, ні,

Гапұся, сі, ж. Ум. отъ Гапка.

Гапця, ці, ж. Ум. отъ Гапка.

Гарасик, ка, м. Ум. отъ Гарасько.

Гарасім, ма, м. Герасимъ. Чуб. III

200. Ум. Гарасімошно. Гол. II. 209.

Гарасько, ка, м.—Гарасим. Ном.

№ 13987. Ум. Гарасик. ВД.

Гафійка, ки, ж. Ум. отъ Гафія.

Гафія, фії, ж.—Гапка. ЕЗ. V. 199.

Ум. Гафійна. ВД.

Генія, нії, ж. Євгенія. Вх. Лем. 403.

См. Івга.

Героній, ния, м. Іеронимъ. Вх. Лем.

403.

Гліб, ба, м. Глѣбъ. Ном. № 451.

Гнат, та, м. Игнатъ. Ном. № 5736.

Ум. Гнатко. Лохв. у. Левч. 184. Гнаточко.
Грин. III. 467. Гнатусь. ВД. Гнашечко.
Грин. III. 467.

Гордій, дія, м. Гордій. Лохв. у. Чуб.
IV. 129. Ум. Гордійко. Лохв. у.

Горпина, ни, ж. Агрипина. МВ. II.
36. Ум. Горпинка. Лохв. у. Горпиночка.
Павл. 75. Горпуся. ВД. Горпуша. ВД. См.
Ярепина.

Горпинця, ці, ж. = Горпина. Макс.
(1834), 131.

Горпинка, ки, ж. Ум. отъ Горпина.

Граня, ні, ж. Ум. отъ Грап.

Грап, па, м. Евграфъ. Лохв. у. Ум.
Граня. ВД.

Григор, ра, м. Григорій. Ном. № 8558.
То-же Григорій. Ном. № 1049. Ум. Гри-
горко. Ком. Пр. № 93. Григорочко. Гол.
II 239. См. также Грицько.

Гриник, ка, Гринуненько, ка, Гринь,
ня, Гринько. ка, Гриньо, ня, м. Ум.
отъ Грицько

Грицонько, ка, Гриценя, няти, Гри-
ценятко, ка, Грийик, ка, м. Ум. отъ
Грицько

Грицина, ни, м. Ум. отъ Грицько.

Грицуник, Грицунчик, ка, Грицун-
чичок, чка, Грицуня, ні, м. Ум. отъ
Грицько.

Грийць, ця, м. Ум. отъ Грицько.

Грийцько, ка, м. = Григор. Ном. № 1049
Ум. Гринь. Ном. № 8563. Грийник, Гринун-
енько. Гол. II. 685 Гринько. Ном., стр.
294, № 126 Грийньо. Ном. № 8562. Грий-
ценько. Стор. II 250 Гриценя. Лохв. у.
Гриценятко. Лохв. у. Гриценятчко. Лохв. у.
Грийик. Грин. II. 209. Грицина. ВД. Грий-
цуник. Лохв. у. Грийцунчик. Лохв. у. Грий-
цунчичок. Лохв. у. Грийцунь. Гол. I. 203.
Грийцуня. Лохв. у. Грийць. Ном. № 2787
Грийцуньо. Чуб. V. 99. Грийцунько. Грин.
III. 63. Грийуненько. МУЕ. III. 12. Грунь.
ВД. Грунько. ВД. Груш. ВД. Грушко. ВД.
См. Григор.

Гурик, ка, м. = Гурий. ВД.

Гурий, рія, м. Гурий. Лохв. у.

Гурка, ки, ж. Гурия. ВД.

Гурко, ка, м. = Гурий. ВД

Г.

Габрб, ра, м. = Гаврило. Каменец. у.

Генця, ці, ж. = Генія. ВД.

Гмитрик, ка, м. Ум. отъ Гмитро.

Гмитро, ра, м. = Дмитро. Ном. № 497
Ум. Гмитрик. ВД.

Д.

Давид, да, м. Давидъ. Лохв. у. Ном.
№ 6314. Ум. Давидко. Лохв. у.

Дам'ян, на, м. Даміанъ. ВД. См. Дем'ян.

Данілець, льця, м. Ум. отъ Данило.

Данілко, ка, м. Ум. отъ Данило.

Даніло, ла, м. Даніиль. Ном. № 8043.
Ум. Данілець. ВД. Данілко. Лохв. у.
Павл. 75. Данілочко. Гол. II. 266 Дая.
ВД. См. Данько.

Данько, ка, м. = Данило. Лохв. у.
Левч. 183.

Дая, ні, м. Ум. отъ Данило.

Даріна, ни, ж. = Одарка. ВД.

Дарка, Дарочка, ки, ж. Ум. отъ
Одарка.

Демід, да, м. Діомидъ. Ном. № 8028.

Демко, ка, м. = Дем'ян. Лохв. у.

Демо, ма, м. = Демко. Вх. Уг. 236.

Дем'ян, на, м. Даміанъ. Ном. № 499.
См. Дам'ян, Демко, Демнян, Демо.

Деніс, са, м. Діонисій. Ном. № 6399
Ум. Деніско. Лохв. у. Чуб. III. 382.

Дмитрик, ка, м. Ум. отъ Дмитро.

Дмитро, ра, м. Дмитрій. Ном. № 497
Ум. Дмитрик. Лохв. у. Левч. 183. Дмитрусь.
Лохв. у. Левч. 183. См. Гмитро.

Дока, ки, ж. Ум. отъ Донія.

Докійка, ки, ж. Ум. отъ Донія.

Докія, кії, ж. Евдокія. Лохв. у. Ум.
Дбна Харьк. у. Докіяна. Левч. 185. Дбця.
ВД. См. Овдокія, Одонія.

Дома, ми, Домася, сі, ж. Ум. отъ До-
маха.

Домаха, хи, ж. Домна, Домникія. Лохв. у.
Левч. 185. Ум. Дбма. ВД. Домася. О. 1861.
Х. 32. Домашенька. Грин. III. 614. До-
машка. Чуб. III. 138. Дбмна. ВД. Дбмця.
ВД. Дбмочка. ВД. См. Домна.

Дбмна, ни, ж. = Домаха. Чуб. V. 704.
Ум. Домнуня. Чуб. III. 210. См. еще при
Домаха.

Дбмочка, ки, Дбмця, ці, ж. Ум. отъ
Домаха.

Дорко, ка, м. = Хведір. ВД.

Дормидон, на, м. Доримедонтъ. Лохв. у.

Дброш, ша, м. Дороей. Ном. № 12789.

Дбця, ці, ж. Ум. отъ Донія.

Е.

Егѣй, Егѣя, м. Аггей. Константиногр. у. См. Івгей, Овгей, Огей, Огій.

Є.

Єва, ви, ж. Ева. Чуб. Ш. 333. Левиц. Пов. 65. Ум. Євка. ВД. Євѣня. ВД.

Євгѣн, на, м. Евгений. Лохв. у. См. Ганько.

Євгѣрап, на, м. Евграфъ. Лохв. у. См. Івграп, Йовграп.

Євдосѣя, сі, ж. Ум. отъ Євдоха. Чуб. V. 106.

Євдѣха, хи, ж. = Явдоха. Ум. Євдѣшка, Євдѣшечка. Чуб. Ш. 178.

Євка, ки, ж. Ум. отъ Єва.

Євкла, ла, Євкла, ли, м. Евклій. Лохв. у.

Євмѣн, на, м. Евменій. Лохв. у. См. Воймен, Йовмен.

Євраѣсѣ, ся, м. Ум. отъ Юрій.

Єврах, ха, м. Ум. отъ Юрій.

Євсагѣн, на, м. Евсигній. Могилев. у.

Євтух, хѣ, м. Евтихій. Лохв. у.

Євѣня, ні, ж. Ум. отъ Єва.

Єгѣр, ра, м. Георгій. Лохв. у.

Єня, ні, ж. = Генія. Лохв. у.

Єраѣст, та, м. Орестъ. Лохв. у.

Єрема, ми, м. = Ярема. Лохв. у. К. Досв. 155.

Єрина, ни, ж. = Ярина. Ум. Єринка. Чуб. Ш. 311. Єриночка. Чуб. V. 138.

Єрмаѣ, кѣ, м. Ермолай. Левч. 184. См. Ермолай.

Єротѣй, тѣя, м. Героей. ВД. См. Єроха.

Єроха, хи, м. = Єротей. ВД.

Єсип, па, м. = Йосип. Лохв. у.

Єськѣ, кѣ, м. = Єсип. ВД.

Єхрѣм, ма, м. Ефремъ. ВД.

З

Захар, Захаръ, рѣ, м. Захарій. Харьк. у. Ум. Захарно, Захарько. Харьк. у. Ном. № 6557. Чуб. Ш. 311.

Зінець, нця, м. = Зінько. ВД.

Зінечка, ки, ж. Ум. отъ Зінька.

Зінь, ня, м. = Зінько. ВД.

Зінька, ки, ж. Зинаида, Зиновія. Лохв. у. Левч. 186. Ум. Зіня, Зінечка. Павл. 75.

Зінькѣ, кѣ, м. Зиновій. Лохв. у. Левч. 184.

Зіня, ні, ж. Ум. отъ Зінька.

Зѣсим, ма, м. Зосима. Лохв. у. К. ЧР. 19. Левч. 184.

И.

Ива, Иви, м. Іовъ. Лохв. у.

Илаш, ша, м. = Илько. Федьк. Пов. 5. Ум. Илашко. Федьк. Пов. 7.

Илькѣ, кѣ, м. = Илля. Лохв. у. Левч. 184.

Илля, лі, м. Илья. Ном. № 168. Ум. Илюсь. Лохв. у. См. Илаш, Илько.

Иля, Илі, ж. = Олена. Вх. Уг. 242.

Иполѣт, та, м. Ипполитъ. Лохв. у.

І. І.

Ів, Іва, м. = Ива? Ком. Пр. стр. 115

Іва, Іви, ж. = Єва. Гя. II. 218.

Іван, на, м. Іоаннъ, Иванъ. Ном. № 1005. Ум. Ванічко. Гол. II. 712. Вань. ВД. Ванькѣ. Лохв. у. Вань. Лем. 395. Ванюсь. Гол. II. 712. Ванюшко. Гол. II. 712. Іваненько. МУЕ Ш. 12. О. 1862. IV. 36. Іванець. Ном. № 10080. Іваник. ВД. Іванко. Ном. № 3249. Іванонько. Гол. II. 43. Іваночко. Гол. II. 268. Іваночок. Гол. II. 368. Іванчик. Федьк. Пов. 5. Гол. III. 95. Іванько. ВД. Івань. О. 1862. IV. 3. Івась. Рудч. Ск. II. 169. Івасенько. Чуб. III. 240. Івасик. Лохв. у. Івась. Чуб. IV. 169. Івашко. Чуб. III. 271. Івашечко. Чуб. III. 218.

Іваніна, ни, м. = Иван. ВД.

Іванкѣ, ка, Іваночкѣ, ка, Іванцьо, ця. Іванчик, Іванько, за, Івань, ня, м. Ум. отъ Іван.

Івасенько, ка, Івасик, ка, Івась, ся, м. Ум. отъ Іван.

Івахно, на, м. = Иваи. Ном. № 7351.

Івашечко, Івашко, ка, м. Ум. отъ Іван

Івга, ги, ж. Евгений. Чуб. III. 179. См. Генія.

Ївгѣй, гѣя, м. = **Егей.** Лохв. у. См. **Йовгей.**

Ївген, на, м. = **Евген.** Лохв. у.

Ївграп, па, м. = **Евграп.** Лохв. у.

Ївстрат, та, м. **Евстратій.** Лохв. у.

Ївтѹх, х́а, м. = **Явтух.** Левч. 183.

Ігн́ась, ся, м. Ум. отъ **Ігнат.**

Ігн́ат, та, м. = **Гнат.** Лохв. у. Левч. 184. Ум. **Ігн́ась.** ВД **Ігн́атко.** Левч. 184 **Ігн́ашко.** ВД.

Іп́ат, та, м. **Ипатій.** Лохв. у.

Іпол́ит, та, м. **Иполитъ.** Левч. 184.

Ірен, на, м. **Иринея.** Вх. Уг. 242

Ір́ена, ни, ж. = **Ярина** = **Орина.** Вх. Уг. 242

Їрь, Їря, м. = **Юр** = **Юрій.** МУЕ. Ш. 45

Іса́й, Іса́я, м. **Исаія.** Лохв. у.

Іса́к, ка, м. **Исаакій.** Лохв. у. Ум. **Іса́-
ков.** Лохв. у.

Їстрат, та, м. = **Ївстрат.** Лохв. у.

Іськó, Їськó, ќа, м. = **Йосип.** Лохв. у. Чуб. Ш. 58.

Й.

Йван и проч. См. **Іван.**

Йов, Й́ова, м. **Іовъ.** МУЕ. II. 46.

Йовгѣй, гѣя, м. = **Ївгей.** Лохв. у.

Йовграп, па, м. = **Ївграп.** Г. Арт. (О. 1861. III. 99). Лохв. у.

Йовдоќим, ма, м. = **Явдоким.** Ном. № 12549.

Йовдо́ха, хи, ж. = **Явдоха.** Рудч. Ск. I. 177. Ум. **Йовдо́шка.** Лохв. у.

Йовме́н, на, м. = **Евмен.** Лохв. у.

Йовтѹх, х́а, м. = **Явтух.** Лохв. у. Ум. **Йовту́шк.** ВД.

Йовх́им, ма, м. = **Юхим.** Лохв. у. Павл. 75. Ум. **Йовх́имко.** Чуб. III. 134.

Йогани́к, ка, м. **Іоаннѣкій.** Вх. Лем. 421.

Йоѓанія, н́іі, ж. = **Генія** = **Ївга.** Вх. Лем. 421

Йо́н, ни, м. = **Йона.** Лохв. у.

Йо́на, ни, м. **Іона.** ВД.

Йосип, па, м. **Іосифъ.** Ном. № 3928. Кв. П. I. 207. Ум. **Йос́ько, Й́ся.** Грин. I. 205. См. **Есип, Осип.**

К.

Калéник, ка, м. **Каллиникъ.** Ном. № 7906.

Кал́ина, ни, ж. **Акилина.** Федьк. Пов. 6. Ум. **Кал́инка.** ВД

Кал́истрат, та, м. **Каллистратъ.** Лохв. у. См. **Коністрат**

Кáрпи́к, ка, м. Ум. отъ **Карпо.**

Карпó, па, м. **Карпъ.** Ном. № 6073. Ум. **Кáрпи́к.** ВД. **Кáрпoнькo.** Чуб. III. 201. **Карп́усь.** Павл. 75.

Кáська, ки, Кáся, с́і, ж. Ум. отъ **Катерина**

Кас́ян, на, м. **Кассіанъ.** Ном. № 11418

Катер́ина, ни, ж. **Екатерина.** Ном. № 8830. Ум. **Катер́инка.** Чуб. III. 395. **Катерінонька.** ВД. **Катеріночка.** ВД. **Катр́уся.** Лохв. у. **Катр́усенька, Катр́усечка.** Чуб. III. 175. **Кáтря.** Ном. № 4293. **Кáтречка, Кáся.** Гол. II. 322. **Кáсьна.** Желех.

Ќйва, ви, м. **Киѡа.** Лохв. у.

Кил́ина, ни, ж. **Акилина.** Ном. № 3295. См. **Калина, Кулина, Якилина.**

Ќири́к, ка, м. **Кирикъ.** Лохв. у. ЗОЮР. II. 92.

Ки́рілець, льця, м. Ум. отъ **Кирило.**

Ки́рілко, ка, м. Ум. отъ **Кирило**

Ки́ріло, ла, м. **Кирилъ.** Ном. № 9570. Ум. **Ки́рілець.** Мил. 38. **Ки́рілко.** Лохв. у. **Ки́рнó.** Гол. II. 497.

Ќіндрат, та, м. **Кондратъ.** Ном. № 12706. Ум. **Ќіндратко.**

Ќлим, ма, м. **Климентъ.** Ном. № 5545. МУЕ. III. 48. Ум. **Клим́у́хно.** Чуб. III. 466. **Ќлимцьo.** Чуб. III. 439. См. **Климко, Клиша.**

Ќлимкó, ќа, м. = **Клим.** Лохв. у.

Ќлим́у́хно, на, м. Ум. отъ **Клим.**

Ќлимцьo, ця, м. Ум. отъ **Клим.**

Ќли́ша, ш́і, м. = **Клим.** АД. II. 3, 17.

Кóнаш, ша, м. **Кононъ.** ВД. См. **Конін.** **Конін, нона, м.** = **Конаш.** Рудч. Ск. I. 191.

Коні́страт, та, м. = **Калистрат.** Лохв. у.

Копитóн, на, м. **Капитонъ.** Лохв. у.

Корн́ило, ла, м. **Корнилій.** Лохв. у. Ум. **Корн́усь.** ВД.

Корн́ій, н́ія, м. = **Корнило.** Лохв. у. Левч. 184. Ум. **Корн́ійко.** Павл. 75. **Корн́ієць.** Павл. 75.

Корн́усь, ся, м. Ум. отъ **Корнило.**

Кóстин, ка, м. Ум. отъ **Кость.**

Кость, тя, м. = **Костянтин.** МУЕ. III. 46. Ум. **Кóстин.** Лохв. у. Левч. 184.

Костіюк, ка́, м. = **Костянтин.** Левч. 184.
Костянти́н, на, м. Константинъ. МУЕ.
 Ш. 46. См. Кость, Костюн.

Кса́ндер, ра, м. = **Олександр.** Вх. Лем. 429.

Кса́ндра, ри, ж. = **Олександра.** Вх. Лем. 429.

Ксе́на, ни, ж. Ксенія. ВД. Ум. Ксе́нька. ВД. Ксе́нійка. ВД. Ксе́ня. ВД. Ксю́га. ВД. См. Оксана.

Кузе́мка, Кузе́мочка, ки, м. Ум. отъ Кузьма.

Кузь, зя, Кузько́, ка́, м. Ум. отъ Кузьма.

Кузьма́, ми́, м. Косма. Ном. № 499. Ум. Кузе́мка. О. 1861. Х. 81. Кузе́мочка. О. 1861. VШ. 81. Кузь. ВД. Кузько́ Г. Барв. 441 Ку́зьмечко. Грин. Ш. 69. Ку́зьмичок. Грин. Ш. 68. См. Кузьміна.

Кузьми́на, ни, м. = **Кузьма.** ЕЗ. V. 225.

Ку́зьмичок, чка, м. Ум. отъ Кузьма.

Кули́на, ни, ж. = **Килина.** Лохв. у. Левч. 185. Ум. Ку́лінка. Грин. Ш. 48. Ку́ля ВД.

Купе́р'ян, на, м. Кипріанъ. Лохв. у. См. Купрій, Купріан.

Купрі́й, рія, м. = **Купер'ян.** Лохв. у. Левч. 184.

Купрі́ян, на, м. = **Купер'ян.** Ном. № 13170.

Л.

Лаврик, ка, Лавричок, чка, м. Ум. отъ Лавро

Лаврі́н, на, м. Лаврентій. Лохв. у. Левч. 184. Ум. Лаврі́нко. Грин. Ш. 124. См. Лавро.

Лавро́, ра, м. = **Лаврін.** Лохв. у. Федьк. Пов. 31. Левч. 184. Ум. Лаврик. ВД. Лаври́чок. ВД. См. Вавро, Равро.

Ладі́м, ма, м. = **Ладинарь.** Камен. у. **Ладі́марь, ря, Ладі́мир, ра, м.** Ном. № 660. Лохв. у. Левч. 183. Ум. Ладько́. ВД.

Лазарь, ря, м. Лазарь. Ном. № 14158. Котл. Ён. Ш. 58.

Лазо́рь, Лазу́р(ь), ря, м. = **Лазарь.** Лохв. у. Чуб. Ш. 20.

Лариві́н, во́на, м. Иларіонъ. Павл. 75. Въ Лохв. у.: Ларивон.

Ларі́йон, на, м. = **Ларивін.** Лохв. у. Ум. Ларько. Левч. 184.

Леванти́на, ни, ж. Валентина. Лохв. у. Славяносерб. у.

Левко́, ка́, м. Левъ, Леонті́й. Лохв. у. Ном. № 13488. Ум. Ле́вочко. Чуб. Ш. 138. Леву́сь. Павл. 75.

Левон, на, м. Леонті́й. Ном. № 10766. Черниг. у.

Левоні́д, да, м. = **Леонид.** Лохв. у.

Ле́вочко, ка, м. Ум. отъ Левко.

Леву́сь, ся, м. Ум. отъ Левко.

Лекса́ндер, дра, м. = **Олександр.** Лохв. у. Левч. 183.

Лекса́ндра, ри, м. = **Олександр.** Чуб. V. 792.

Лекса́ндра, ри, ж. = **Олександра.** Лохв. у. Левч. 185. Ум. Ленсандру́ся. Лохв. у. Ле́ся. К. ЧР. 52. Ном. № 5185. Ле́сечка, Ле́ська. Ном. № 5185.

Лекса́ндро, ра, м. = **Олександр.** Лохв. у. Ум. Ле́сь. ВД. Ле́сько́. ВД.

Лександру́ся, сі, ж. Ум. отъ Лександра.

Лексі́й, ксі́я, м. = **Олексій.** Лохв. у.

Леоні́д, да, м. Леонидъ. ВД.

Лепесті́на, ни, ж. Епистимія. Лохв. у. См. Опистина, Пестина.

Ле́сечка, ки, ж. Ум. отъ Лександра.

Ле́сь, ся, м. = **Лександер.** Ном. № 1540.

Ле́ська, ки, ж. Ум. отъ Лександра.

Ле́сько́, ка, м. = **Олександр.** Ном. № 9986.

Ле́ся, сі, ж. Ум. отъ Лександра.

Лешко, ка, м. = **Олекса.** Вх. Лем. 432.

Лідьва, ки, ж. Лидія. Лохв. у.

Ликё́ра, ри, Ликё́ря, рі, ж. Гликерія. Левч. 185. Лохв. у. См. Лу́кєря.

Лі́па, пи, ж. Олімпіада. Лохв. у. Левч. 186. Ум. Лі́пка. Лохв. у.

Лисаве́та, Лисове́та, ти, ж. Елизавета. Левч. 186. Лохв. у.

Логви́н, на, м. Логвинъ. Лохв. у. Левч. 184.

Лука́, кі́, м. Лука. Ном. № 495. См. Лу́кань, Лу́кач, Лу́каш

Лука́нь, ня, м. = **Лука.** Могилев. у.

Лу́кач, ча, м. = **Лука.** Вх. Лем. 433.

Лу́каш, ша́, м. = **Лука.** Лохв. у. Левч. 184.

Луке́ра, Луке́ря, рі, ж. = **Ликєра.** Лохв. у. Ум. Лу́кєрна. Лохв. у.

Луки́на, ни, ж. Лукина. Лохв. у.

Луки́я, кі́, ж. Гликерія, Лукина, Лу́кія. Лохв. у.

Лукіян, Луґ'ян, на, м. Чуб. III. 203. Левч. 184.

Луцька, ки, ж. = Лукія. Ном. № 12285. Ум. Луця. Ном. № 12285.

Луцько, ка, м. = Лукія. Левч. 184.

Луця, ці, ж. Ум. отъ Луця.

Люба, би, ж. Ум. отъ Любина.

Любіна, ни, ж. Любовь. Каменец. у. Ум. Люба. Рудан. II. 63. Лохв. у. Люба. Левч. 186. Лохв. у. Любочка. ВД.

Людмила, ли, ж. Людмила. Грин. III. 21. Ум. Людмила. Грин. III. 22. Людя. Лохв. у. Людяна, Людна. Лохв. у.

М.

Мавра, ри, ж. Мавра. Лохв. у. Левч. 186. Ум. Мавруня. Левч. 186. См. Мамра. Магда, ди, ж. = Магдалина. Чуб. V. 678. Ум. Магдуня. Чуб. V. 679.

Магдаліна, ни, ж. Магдалина. Чуб. V. 412.

Магдуня, ві, ж. Ум. отъ Магда.

Магла, ди, ж. = Магда. Ном. № 10792.

Макаречко, ка, м. Ум. отъ Макарь.

Макарчик, ка, м. Ум. отъ Макарь.

Макаръ, ря, м. Макарий. Лохв. у. Чуб. V. 92. Ум. Макаречко. ВД. Макарчик. ВД.

Македон, на, м. Македоній. Лохв. у.

Маклена, ни, ж. = Мокрина. Вх. Лем. 433.

Максім, ма, м. Максимъ. Ном. № 674. Ум. Максимецъ. Чуб. II. 663. Максимко. Лохв. у.

Маланка, ки, ж. = Меланка. Ум. Маланочка. ВД. Маланя. ВД. Малася. ВД. Малашка. ВД.

Малахвій, вія, м. Малахія. Лохв. у.

Малашка, ки, ж. Ум. отъ Маланка.

Мамра, ри, Мамря, рі, ж. = Мавра. Лохв. у.

Мамросъ, ся, м. = Омросъ. Лохв. у.

Манойло, Мануйло, ла, м. Мануилъ. Лохв. у. Левч. 184. Ум. Манько. ВД.

Манька, ки, ж. Ум. отъ Марія.

Манько, ка, м. Ум. отъ Манойло.

Маня, ві, ж. Ум. отъ Марія.

Мардар, ря, м. Мардарій. Лохв. у.

Мар'ечка, ки, ж. Ум. отъ Мар'я.

Маріна, ни, ж. Марина. Мет. 91. Ном. № 7523. Ум. Мариненька. О. 1862. IV. 36. Марінка. Чуб. V. 893. Маріночка. Лохв. у. Маріня. Гол. II. 657. Маріся. Чуб. V. 332.

Марісенька. Чуб. V. 774. Марісечка. Гол. II. 115. Марісь. Гол. II. 231. Марісьна. ВД. Маріця. Чуб. III. 201.

Марієчка, Марійка, ки, ж. Ум. отъ Марія.

Маріка, Марічка, ки, ж. Ум. отъ Марія.

Марія, рії, ж. Марія. Чуб. III. 303. Ум. Марієчка. Чуб. V. 262. Марійка. Чуб. I. 268. Маріка. Фельк. Пов. 8. Марічна. Федьк. Пов. 15. Маричка. Гол. II. 362. Маня. Лохв. у. Левч. 186. Манька. Лохв. у. Манюся, Маса. Св. Л. 3. Манюта. Лубен. у. См. Мар'я, Марусіна, Маруся.

Маріяна, ни, ж. Маріанна. Ум. Маріянна. Чуб. V. 948.

Маркело, ла, м. Маркеллъ. Лохв. у.

Маркіян, на, м. Маркіанъ. Екатери-
носл. у.

Марко, ка, м. Маркъ. Чуб. III. 181. Ум. Марочко. Грин. III. 460.

Маркур, ра, м. Меркурій. Лохв. у.

Марочко, ка, м. Ум. отъ Марко.

Марта, ти, ж. Марта. Лохв. у. МВ. I. 108. Ум. Марточка, Мартуня. Лохв. у. Мартуся. МВ. I. 112. Марця. Гол. II. 262.

Мартін, на, м. Маргынъ. Ном. № 431. Ум. Мартинецъ. Лохв. у. Левч. 184.

Марточка, ки, Мартуня, ві, Мартуся, сі, ж. Ум. отъ Марта.

Марунька, ки, Маруня, ві, ж. Ум. отъ Маруся.

Марусенька, Марусечка, ки, ж. Ум. отъ Маруся.

Марусіна, ни, ж. = Маруся. Мил. 112.

Маруська, ки, ж. Ум. отъ Маруся.

Маруся, сі, ж. = Марія. Мет. 105. Ум. Маруня. Гол. II. 102. Марунька. ВД. Маруненька. Гол. II. 89. Марусенька. Чуб. III. 188. Марусечка. Гол. II. 114. МВ. II. 85. Маруська. Лохв. у. Маруша. Ном., стр. 286. № 4011. Маруша. ВД. Марушка. Ном. № 6381. Грин. III. 63. См. Марусіна, Мар'я.

Мархва, ви, ж. = Марта. Лохв. у.

Марця, ці, ж. Ум. отъ Марта.

Мар'усенька, Мар'усечка, ки, Мар'юх-
на, ни, ж. Ум. отъ Мар'я.

Мар'я, рії, ж. = Марія. Чуб. III. 206. Ум. Мар'єчка. Чуб. III. 218. Мар'усенька, Мар'усечка. Чуб. III. 165. Мар'юхна. Чуб. IV. 67. См. Марусина, Маруся.

Мар'яна, ни, ж. = Маріяна. Лохв. у. Шевч. 267. Ум. Мар'янна. Лохв. у. Мар'яночка. Чуб. V. 787.

Маса, сі, ж. Ум. отъ Марія. Св. Л. 3.

Матвій, вія, *м.* Матвей. Чуб. Ш. 163. Ум. Матвійко. Пом. № 2376. См. Матяш, Матій, Махтей, Мацько.

Матей, тѣя, **Матій**, тія, *м.* = **Матвій**. Левч. 184.

Матрона, ня, *ж.* Матрона. Федьк. Пов. 31. См. Мотря.

Матяш, ші, *м.* = **Матвій**. ВД.

Махтѣй, тѣя, *м.* = **Матвій**. Лохв. у. Ум. Махтѣйко

Махтѣд, да, *м.* = **Методій**. Лохв. у.

Мацько, ка, *м.* = **Матвій**. Ном. № 11664.

Меланка, ки, *ж.* Меланія. Чуб. Ш. 469. Ум. Меланочка. ВД. Меланя. Левч. 186. Мелася. Ном., стр. 278. Мелашка. Чуб. V. 99. См. Малакка.

Мелетій, тія, *м.* Мелетій. Лохв. у.

Методій, дія, *м.* Методій. ВД. См. Махтѣд. Мехѣд, Мехтѣд, Нахтѣд, Нехтѣд.

Мехѣд, да, *м.* = **Методій**. Левч. 184. Ум. Мехѣдко. Левч. 184.

Мехтѣд, да, *м.* = **Методій**. Лохв. у.

Микіта, ти, *м.* Никита. Чуб. V. 1113. Ум. Минітка. Чуб. V. 67.

Микихвѣр, ра, *м.* Пикифоръ. Лохв. у. См. Ничипір.

Микодім, ма, *м.* Никодимъ. Лохв. у.

Микѣла, ли, **Маколай**, лая, *м.* Николаій. Ном. № 452. Ум. Миколайко. ВД. Миколайчик. Лохв. у. Микѣлка. Лохв. у. Микѣля. Чуб. V. 11. См. Никола.

Міна, ни, *м.* Мина. Сим. 200. Ном. № 12708.

Миріи, Мирѣя, на, *м.* Миронъ. Левч. 184. Мир. ХРВ. 80. Чуб. Ш. 348. Ум. Мирѣино. ВД. Мирѣсин. ВД. Мирѣсь. ВД.

Мась, ся, *м.* Ум. отъ Михайло. Ном. № 3518.

Мітречко, Мітрик, ка, *м.* Ум. отъ Митро.

Матрѣ, ра, *м.* = **Дмитро**. Лохв. у. Левч. 183. Федьк. Пов. 91. Ум. -Мітречко. Грин. Ш. 174. Мітрик. О. 1862. IX. 67. См. Гмитро.

Митропан, на, *м.* Митрофанъ. Лохв. у. Ум. Митропанѣць. ВД.

Михав, ва, *м.* = **Михайло**. Вх. Лем. 435.

Михай, хай, *м.* = **Михайло**. Чуб. V. 948.

Михайлик, ка, **Михайличок**, чека, *м.* Ум. отъ Михайло.

Михайло, ла, *м.* Михаилъ. Ном. № 10853. Ум. Михайлик. Лохв. у. МВ. I. 89. Михайличок. Лохв. у. Михайлонько. Чуб. Ш. 434. Михайлунько. ВД. Михалко. Чуб. Ш.

223. Михаль. Грин. Ш. 11. Михалько, Михальби. Грин. Ш. 43. Михань. Желех. Михасъ. Желех. Михасько. ВД. Михасьо. Грин. Ш. 527. Михлин. Лохв. у. Мисъ. Ном. № 3518. Мисько, Мисько. Вх. Уг. 252.

Михей, хей, *м.* Михей. Лохв. у.

Михляк, ка, *м.* Ум. отъ Михайло

Мілько, ка, *м.* = **Омелько**. Могилев. у.

Місько, ка, *м.* Ум. отъ Михайло.

Мітрѣна, ни, *ж.* = **Мотря**. Федьк. Пов. 55.

Мѣдик, ка, *м.* Модестъ. Вх. Лем. 436.

Моисей, сѣя, *м.* = **Мусій**. Чуб. Ш. 483.

Мокій, кія, *м.* Мокій. Лохв. у. МУЕ. Ш. 46. См. Мокрія.

Мокріна, ни, *ж.* Мокрина. Ном. № 473.

Мокрій, рія, *м.* = **Мокій**. ЕЗ. V. 207. МУЕ. Ш. 46.

Мѣмот, та, *м.* Мамонтъ. Лохв. у.

Мосій, сія, *м.* = **Мусій**. Лохв. у. Ум. Мо іяко. Лохв. у.

Мотречка, ки, *ж.* Ум. отъ Мотря.

Мотрѣна, ни, *ж.* Матрона. Лохв. у. Левч. 186. Ум. Мотроця. Лохв. у.

Мотруня, ні, *ж.* Ум. отъ Мотря.

Мѣтря, рі, *ж.* = **Мотрона**. Ном. № 6918. МВ. I. 48. Ум. Мѣтречка. Чуб. Ш. 395. Мотруня. Лохв. у.

Мусієць, йця, *м.* Ум. отъ Мусій.

Мусія, сія, *м.* Моисей. Ном. № 12553. Ум. Мусієць. ВД. Мусино. Лохв. у. Левч. 184. См. Моисей, мосій.

Мѣця, ці, *ж.* ? Ном. № 12285.

Н

Навѣм, ма, *м.* = **Наум**. Левч. 184.

Надѣжда, ди, *ж.* Надежда. Лохв. у. См. Надія. Ум. Надьна. Лохв. у. Левч. 186. Надя. ВД.

Надія, дії, *ж.* = **Надежда**.

Надька, ки, **Надя**, ді, *ж.* Ум. отъ Надежда.

Назар, Назарь, ря, *м.* Назарій. Лохв. у. Левч. 184. Ум. Назарѣць. ВД. Назарько. Лохв. у.

Настас, са, *м.* Анастасій. Левч. 183.

Настаска, ки, *ж.* Анастасія. ВД. Ум.

Настася. Левч. 185. См. Настя.

Настечка, Настка, ки, *ж.* Ум. отъ Настя.

Насту́нька, **ки**, **Насту́ня**, **ні**, **Насту́**
ся, **сі**, **ж.** Ум. отъ **Настя**.

Настя, **ті**, **ж.** Анастасія. Чуб. III. 179.
Ум. **Настечка**. Чуб. III. 136 **Настиз** ВД
Насту́ня. Левч. 185 **Насту́нька**. ВД. **Насту́-**
сенька. **Насту́сечка**. **Славяносерб** у. **На́ця**.
ВД. **На́цяна**. ВД. См. **Настасна**

Ната́лка, **ки**, **ж.** **Наталія**. Чуб. III. 210.
Ум. **Ната́лонька**. ВД. **Ната́лочка**. Лохв. у.
Павл. 76. **Ната́льця**. ВД. **Наталю́ня** Лохв. у.
Мкр. Н. 4.

Ната́ль, **ля**, **м.** **Анатолій** ВД.

Ната́льця, **ці**, **ж.** Ум. отъ **Наталка**

Наталю́ня, **ні**, **ж.** Ум. отъ **Наталка**

Ната́ля, **лі**, **ж.** Ум. отъ **Наталка**

Нау́м, **ма**, **м.** **Наумъ**. **Ном.** № 11833.
Ум. **Наумець**. ВД.

Нахто́д, **да**, **м.** = **Махтод**. ВД

На́цька, **ки**, **На́ця**, **ці**, **ж.** Ум. отъ
Настя.

Не́стір, **тора**, **м.** **Несторъ** Лохв. у.
Левч. 184. Ум. **Не́стірко**. ВД.

Нехто́д, **да**, **м.** = **Мехтод**. Лохв. у.

Ні́кі́н, **кона**, **м.** **Никонъ**. Лохв. у. **Ном.**
№ 10345.

Никоді́м, **ма**, **м.** **Никодимъ**. Лохв. у.

Нико́ла, **ли**, **Никола́й**, **лая**, **м.** = **Ми-**
хола. **Федьк.** **Пов.** I. **Федьк.** II. 67. Ум.
Никола́йцьо. ВД. **Николко** Чуб. III. 211.
Николу́ньо. ВД. **Николу́цьо**. ВД

Нил, **ла**, **м.** **Ниль**. Лохв. у.

Ні́лка, **ки**, **ж.** = **Онилка**. Ум. **Ні́лочка**.
ВД. **Ні́ля**. ВД.

Нимидо́ра, **ри**, **ж.** **Минодора**. **Левиц.**
ПІЮ. I. 13.

Нихва́т, **та**, **м.** = **Онихват**. Лохв. у.

Ні́хвон, **на**, **м.** **Нифонтъ**. Лохв. у.

Ничі́пір, **пора**, **м.** **Никифоръ**. **Ном.**
№ 10971. Ум. **Ничі́пірко**. **Павл.** 76. См.
Минихвор, **Чіпка**. **Мир.** **ХРВ.**

Ні́страт, **та**, **м.** **Евстратій**. Лохв. у.

О

Овге́й, **ге́я**, **м.** = **Еге́й**. Лохв. у.

Овді́ець, **йця́**, **м.** Ум. отъ **Овдій**.

Овді́й, **ді́я**, **м.** **Авді́й**. **Ном.** № 14100.
Ум. **Овді́ець**. ВД. **Овді́йко**. Лохв. у.

Овдокі́я, **кі́ї**, **ж.** = **Докі́я**. **Гол.** II. 299.

Ове́рко, **ка**, **м.** **Аверкій**. Лохв. у. **Левч.**
183. Ум. **Ове́рочно**.

Овксéн, **на**, **м.** = **Оксен**. Лохв. у. **Левч.**
183.

Овра́м, **ма**, **м.** **Авраамъ**. Лохв. у. Чуб.
III. 237.

Овсéнтій, **тія**, **м.** = **Овсій**. Лохв. у

Овсій, **сія**, **м.** **Евсевій** Лохв. у. **Котл.**
Ен. III. 58.

Оге́й, **Огі́й**, **Оге́я**, **м.** = **Еге́й** Лохв. у.
Левч. 183

Ода́м, **ма**, **м.** = **Адам**. Чуб. I. 85.

Ода́рина, **ни**, **ж.** = **Одарка**. ВД

Одарка, **ки**, **ж.** **Дарія**. **Ном.** № 14180
Ум. **Да́рна**, **Да́рочка**. ВД. **Ода́рочка** Чуб.
V. 1106. **Ода́рця**. **МВ.** (**КС.** 1902. X. 145).
Ода́ря. Чуб. V. 34. См. **Дарина**, **Одарина**.

Одокі́я, **кі́ї**, **ж.** = **Докі́я**. **Федьк.** **Пов.** 12

Одо́ска, **ки**, **ж.** **Оеодосія**. **Вх.** **Лем.** 442.

Одію́шка, **ки**, **ж.** = **Явдошка**. **Радом.** у

Окса́на, **ни**, **ж.** **Ксенія**. Чуб. III. 471
Ум. **Окса́нка**. **Левч.** 186. **Окса́ночка**. ВД.
Оксю́та. ВД. **Оксю́тка**. Чуб. III. 471. См.
Акса́на, **Аксéнія**, **Аксéня**, **Ксéня**, **Оксéня**.

Окса́нт, **та**, **м.** = **Оксен**. Лохв. у.

Оксéн, **на**, **м.** **Авксептій**. **Левч.** 183.
См. **Овксен**, **Оксант**.

Оксéнька, **ки**, **ж.** Ум. отъ **Оксеня**

Оксéня, **ні**, **ж.** = **Оксана** Лохв. у. **МУЕ**
I. 162. Ум. **Оксéнька**. Лохв. у.

Оле́кса, **кси**, **м.** **Алексій**. Лохв. у. **Левч.**
183

Олекса́ндер. **дра**, **м.** **Александръ**. Лохв.
у. См. **Кса́ндер**, **Лекса́ндер**, **Лекса́ндра**, **Лек-**
са́ндро, **Олекса́ндро**, **Санько́**.

Олекса́ндра, **ри**, **ж.** **Александра**. Лохв. у.
Ном. № 2058. Ум. **Оле́ся**. Чуб. III. 72. См.
Кса́ндра, **Са́ндра**, **Лекса́ндра**, **Са́нька**.

Олекса́ндро, **дра**, **м.** = **Олександр**.
Чуб. V. 792. Лохв. у.

Олексі́й, **ксі́я**, **м.** = **Олекса**. Чуб. I. 174.
Ум. **Оленсі́йко**. Чуб. I. 174.

Оле́лько, **ка**, **м.** = **Олександр**. ВД

Оле́на, **ни**, **ж.** **Елена**. **Ном.** № 5351.
Ум. **Оле́нна**. Чуб. V. 1122. **Оле́нонька**. **Гол.**
II. 88. **Оле́ночка**. Чуб. V. 890. **Оле́ся**. **Ном.**
№ 5286.

Оле́сь, **ся**, **м.** = **Олександр**. **Ном.**
№ 12723. Ум. **Оле́сько**. ВД.

Оле́ся, **сі**, **ж.** Ум. отъ **Олександра**,
Олена.

Оле́шко, **ка**, **м.** = **Олексі́й**. **Котл.** **Ен.**
III. 58 и въ **словарѣ** 19.

Олисéй, **се́я**, **м.** = **Ялисéй**. Лохв. у.

Олихве́р, **Олі́хве́р**, **Олохві́р**, **ра**, **Олох-**
ві́р, **хве́ра**, **м.** **Еливеері́й**. Лохв. у. **Волч.** у.

'Ольга, **ги**, **ж.** **Ольга**. Лохв. у. **Левч.**
186. Ум. **'Оля**, **'Ольна**. Лохв. у. **Олю́нька**.

ВД. Олю́ня, Лохв. у. Олюня́тно. Лохв. у. Олюня́точко, Лохв. у. Олю́точка. ВД. Олю́ся. ВД. Олю́ська. ВД. Олю́дзя. ВД.

Оля́на, ни, ж = Уля́на Рудч. Ск. II. 62. Ум. Оля́нка. Чуб. III. 209.

Оме́лечко, ка, м. Ум. оть Омелько.

Омелля́н, Омеля́н, на, м. Емиліанъ. Лохв. у. Павл. 76.

Оме́лько, ка, м. = Омелля́н. Чуб. V. 104. Ум. Оме́лечко. Чуб. V. 439.

Омрѣ́с, са, Омрѣ́сь, ся, м. = Амрѣ́сь. Левч. 183. Лохв. у.

Ондрі́єць, йця, м. Ум. оть Ондрій.

Ондрі́й, рія, м. = Андрі́й Ум. Ондрі́єць, Ондрі́йко, Ондрі́сь.

Онйкі́й, кія, м. Іоанникі́й О. 1862. IX. 114.

Онйла́, ки, ж. Неони́ла Чуб. III. 216. Ум. Онйла́ Лохв. у. См. Ні́лка.

Онйсе́чко, ка, м. Ум. оть Онисько.

Онйси́м, ма, м. Онисимъ. Левч. 184.

Онйсі́йка, ки, ж. Ум. оть Онися

Онйсі́я, сії, ж. Анисі́я. Лохв. у. Ум. Онйсі́йка Грин III. 161. Онйсі́я Лохв. у.

Онйська́, ки, ж. = Онисі́я. Лохв. у. Левч. 185.

Онйсько́, ка, м. = Онисим. Чуб. III. 381. Кол. Ен III. 58. Ум. Онйсе́чко. Павл. 76. См. Ониско.

Онйся́, сі, ж. Ум. оть Онисія.

Онйхв́ат, та, м. Во́нифані́й. Лохв. у. См. Нихват.

Онйшко́, ка, м. = Онисько. Лохв. у.

Онѣ́йко, ка, м. = Онопрі́й. КС. 1883. IX. 321.

Онопрі́єць, йця, м. Ум. оть Онопрій.

Онѣ́прій, рія, м. Онуфрі́й. Чуб. I. 176, 178. Ум. Онопрі́єць. Павл. 76. Онопрі́йко. Пав. 76. См. Онойко, Оношко.

Онѣ́шко, ка, м. = Онопрі́й.

Онѣ́прій, рія, м. = Онопрі́й. Левч. 148.

Онѣ́фрі́й, рія, м. = Онопрі́й. Федьк. Пов. 41. Ум. Онѣ́фрі́йко Федьк. Пов.

Онѣ́хрі́й, рія, Онѣ́хро, ра, м. = Онопрі́й. Лохв. у.

Онѣ́шко, ка, м. = Оношко. ВД.

Опан́ас, са, м. Аѳана́сій Кол. Ен III. 58. Пом. № 2512. См. Ахтан́асій, Охтан́ас, Пан́ас, Тач́ас.

Описті́на, ни, ж. = Леписті́на. Лохв. у.

Оре́ст, та, м. Орестъ. Лохв. у. См. Ярест.

Орі́на, ни, ж. = Яри́на. Харьк. у. Левч. 185. Ум. Орі́нна. Грин. III. 318. Орі́ночка. Чуб. III. 317. Орі́ся, Чуб. V. 1110.

Орі́шна. Пом. № 5459. Орі́шечка. Чуб. III. 317. 'Орьна. ВД. 'Оря. ВД.

Осафа́т, та, м. Іосафа́тъ. ВД. См. Сафат.

'Осип, па, м. = Йосип. Лохв. у. Левч. 184. Ум. 'Осипко. Лохв. у.

Оста́п, па, м. Евстафі́й Пом. № 12681. Ум. Оста́пок. ВД. Оста́лко. Павл. 76.

Оста́х, ха, Оста́ш, ша, м. = Остап. ВД.

Офа́нко, ка, м. = Теофан. Чуб. V. 92.

Охри́кан, на, м. Африка́нь. Лохв. у.

Охрі́м, ма, м. Ефре́мъ. Рудч. Ск. I. 74. Ум. Охрі́мець, Охрі́мко. Павл. 76. См. Хрі́м, Яхрем.

Охтаде́й, де́я, м. = Тадей. Лохв. у.

Охтана́с, са, м. = Опана́с. Лохв. у.

Окті́с, са, м. Оеокі́сть. Лохв. у.

Охті́са, си, ж. Оеокі́сга. Лохв. у. Ум. Охті́сна, Охті́сьна. Лохв. у. Охті́ся. Лохв. у.

П.

Па́влик, ка, м. Ум. оть Павло.

Павлі́н, на, м. Павли́нь. ВД.

Павлі́на, ни, ж. Павли́на. ВД. Ум. Павли́нка Чуб. III. 205.

Па́вличко, ка, м. Ум. оть Павло.

Павлі́ш, ша, м. = Павло. ВД.

Павлі́й, лія, м. = Павло. ВД.

Павло́, ла, м. Паве́ль Пом. № 7935. Ум. Па́влик. Левч. 185. Па́вличко. Грин. III. 15. Па́влонько. Кол. II. 104. Павлу́нь.

ВД. Павлу́ньо. ВД. Павлу́сь. Чуб. III. 127. Пашко́. Левч. 185.

Паво́лька, ки, ж. = Пау́лька. Чуб. III. 221.

Пазі́ва, ни, ж. = Пала́жка. К. Бай. 45. Ум. Пазу́лька. ВД. Па́зька. ВД. Па́зя. Лохв. у. Кол. II. 500.

Пала́гна, ни, ж. = Пала́жка. ВД.

Пала́дько, ка, м. Паладі́й. Лохв. у.

Пала́жка, ки, ж. Пета́гея. Чуб. III. 202. Ум. Пала́зя. Чуб. III. 202. Пала́зенька. Грин. III. 518.

Пала́шка, ки, ж. = Пала́жка. Лохв. у.

Палина́р, ра, м. Аполі́нарій. Лохв. у.

Палі́й, лія, м. = Пантале́ймон. Лохв. у.

Палти́мів, на, м. = Пантале́ймон. Лохв. у.

Палто́н, на, м. = Пантале́ймон. Лохв. у.

Панас, са, м. = Опанас. Лохв. у. Левч. 183. Ум. Панасик ВД Панаско Павл. 76.

Панкрат, та, м. Панкратій. Лохв. у. Левч. 185.

Панталеймѣн, еа, Панталеймѣн, мѣна. (Павл. 76). **Пантелемѣн, на** (Гн. II. 497). **Пантелеймовъ.** См. Палій, Палтимін, Палтон, Панько.

Параня, ні, ж. Ум. отъ Параска.

Параска, ки, ж. Параскева. Ном. № 496. Ум. Параня. Чуб. III. 141. **Парасочка.** Ном. № 496. **Парасуны** Гол II 293. **Парася.** Ном. № 1011. **Парэхна.** Чуб. III. 178. **Парашна** Гол II 211..

Парасковія, вії, ж. Параскева (только о святой). Ном. № 496. См. Параска.

Парасочка, ки, Парася, сі, Парэхна, ни, ж. Ум. отъ Параска.

Параця, ці, ж. Ум. отъ Парашна.

Парашка, ки, ж. = Параска **Стрійск у.** Ум. Параця Стрійск у.

Пармѣн, на, м. Пармевій. Лохв. у.

Пархвѣн, на, м. Пархевній. Лохв. у. Левч. 185. Ум. Павл. 76. **Пархвѣн** См. Пархім

Пархвѣл, ла, м. = Порхвир **Славяно-серб. у.**

Пархім, хѣма, м. Пархевній. Ном. № 1012. **Котл. Ен III. 58.** Ум. Пархімно. ВД. См. Пархвен

Патрікій, кія, м. Патрикій ВД

Паўлька, ки, ж. = Павлина. Чуб. III. 202. См. Паволька.

Пахѣм, ма, м. Пахомій. Лохв. у. Левч. 185

Пашкѣ, кѣ, м. Ум. отъ Павло.

Педѣра, ри, Педѣря, рі, ж. Феодора. Ном. № 6351. Ум. Педѣрна, Педѣрьна. Левч. 186. Лохв. у.

Педькѣ, кѣ, м. = Хведір. **Котл. Ен III. 58.**

Пелягія, гії, ж. = Палажка. Лохв. у. Ум. Пеляся. ВД.

Пестіва, ни, Пѣстя, ти, ж. Епистимія. Левч. 186. См. Лепестина

Пѣтрик, ка, м. Ум. отъ Петро.

Петрѣ, ра, м. Петръ. Ном. № 467. Ум. Пѣтрик. Грин. III. 533. **Петрунь.** ВД. **Петруньо.** ВД. **Петрусь.** Левч. 185. **Петрусьик.** Грин. III. 534. **Петрусьичок.** Грин. III. 534. **Петрухно.** ВД.

Пиліп, па, м. Филиппъ. Ном. № 2693. Ум. Пиліпко. Рудч. Ск. I. 28.

Пимѣн, мона, м. Пименъ. Лохв. у.

Платѣн (НВолын. у.) и **Платѣн** (Чуб.

III. 387), **тѣна, м.** Платонъ. Ум. Платѣнно. Грин. III. 15.

Поликѣрп, па, м. Поликарпъ. Лохв. у.

Полинѣшка, ки, ж. Аполлинарія. ВД.

Полѣт, та, м. = Иполит. Лохв. у.

Порхвѣр, ра, м. Порфирій. Лохв. у. См. Прохвир, Пухвѣр, Пархвил.

Потѣп, па, м. Потаній. Лохв. у. Левч. 185.

Прѣня, ні, ж. Ум. отъ Прісьна.

Прісечка, ки, ж. Ум. отъ Прісьна.

Пріська, ки, ж. Ефросинія, Евпраксія. Ном. № 6139. Ум. Пріня. ВД. **Пріся.** Лохв. у. Левч. 186. **Прісечка.** Лохв. у. Павл. 76.

Прѣзя, зі, ж. = Пріська. Вх. Лем. 457.

Прѣкіп, копа, м. Проконій. Ном. № 8034.

Прѣсѣда, дя, ж. Проскудія. Левч. 186.

Прѣтѣс, са, м. Прогасій. ВД.

Прохвѣр, ра, м. = Порхвир. Борз. у.

Прѣхор, ра, м. Прохоръ. Лохв. у. Левч. 185.

Прѣцик, ка, м. Ум. отъ Проць.

Проць, ця, Процькѣ, кѣ, м. = Прокіп. Павл. 76. Левч. 185. Ум. Прѣцик. Гол. II. 497.

Пулхѣра, ри, ж. Пульхерія. Левч. 186.

Пурха, хи, ж. = Пухверя. Лохв. у.

Пухвѣрька, ки, ж. Ум. отъ Пухверя.

Пухвѣря, рі, ж. = Пулхера. Лохв. у. Ум. Пухвѣрьна. Лохв. у.

Пухвѣр, ра, м. = Порхвир. Лохв. у.

Р.

Раврик, ка, м. Ум. отъ Равро

Раврѣ, ра, м. = Лавро. Лохв. у. Ум. Раврик. Лохв. у.

Радивѣн, на, м. Родіонъ. Чуб. III. 102.

Родіѣн, на, м. = Радивон. Лохв. у.

Радькѣ, кѣ, м. = Радивон. Лохв. у. Левч. 185.

Райка, ки, ж. Ранса. Лохв. у. Ум. Райня. Лохв. у. Райся. ВД.

Рагѣр, Ригѣр, гѣра, Ригѣра, ри, м. = Григор. Левч. 183. Чуб. III. 206. Ум. Ригѣрно. Чуб. III. 200.

Розѣлія, лії, ж. Розалія. Чуб. III. 409.

Рѣзум, ма, м. Разумникъ. Левч. 185.

Рѣман, на, м. Романъ. Чуб. III. 68. Ум. Рѣманѣнно. ВД. **Рѣманѣчно.** Гол. I. 313. **Рѣманѣн.** ВД. **Рѣмѣ.** ВД. **Рѣмѣн.** ВД.

С.

Са́ва, ви, м. Савва. Ном. № 506 Ум.
 Са́вна. Ном. № 3139 Са́вочна. Лохв. у.
 Саваста́н, на, м. Севастіа́нъ. Лохв. у.
 Савка, Са́вочка, ки, м. Ум. отъ Сава.
 Сай, Са́я, м. Иса́ія. Лохв. у.
 Сав, ка, м. Исаа́кій. Лохв. у. Левч.
 184. Ум. Сачо́н. Левч. 184.
 Са́ків, кова, м.=Сак. Лохв. у.
 Саламо́н, на, м. Соломонъ. Лохв. у.
 Салеми́н, на, м.=Саламон. Лохв. у.
 Самі́йло, ла, м. Самуи́ль. Ном. № 9580.
 Ум. Саму́сь. К. Бай. 30.
 Самко́, ка́, м.=Самі́йло ВД
 Самсо́н, на, м. Самисо́нъ. Лохв. у.
 Левч. 185.
 Саму́сь, са́, м. Ум. отъ Самі́йло.
 Са́ндра, ри, м.=Оле́ксандра. Вх. Лем.
 429. Ум. Сандру́сь. Вх. Лем. 429.
 Са́ник, ка, м. Хрисано́въ. Лохв. у.
 Са́нька, ки, ж.=Оле́ксандра. Лохв. у.
 Ум. Са́ня. Лохв. у. Левч. 185.
 Са́нько́, ка́, м.=Оле́ксандер. Лохв. у.
 Са́ня, ні, ж. Ум. отъ Са́нька.
 Сарапи́вон, на, м. Серапио́нъ. Левч. 185.
 Сарахви́на, ни, ж. Серафима. Лохв. у.
 Сафа́т, та, м.=Оса́фат. Федьк. Пов. 49.
 Сафо́н, на, м. Софо́ній. Лохв. у.
 Сахо́н, ва, м.=Сафон. ВД.
 Сачо́к, чка́, м. Ум. отъ сан.
 Свири́д, да, м. Спиридо́нъ. Ном. № 6314.
 Котл. Ев. III. 58. Ум. Свири́дно. Павл. 77.
 Севери́н, на, м. Севери́нъ. Лохв. у.
 Секле́та, ти, ж. Синклити́кія. Лохв. у.
 Левч. 186.
 Секлеті́на, ни, ж.=Секлета. Лохв. у.
 Селіве́рст, та, м. Сильвестръ. Лохв. у.
 См. Сильвест.
 Се́мен, на, м. Симео́нъ, Семенъ, Си-
 монъ. Ном. № 486. Ум. Се́менко. Лохв. у.
 Се́ник, ка, м. Ум. отъ Сень.
 Се́нь, ня, м.=Се́мен. ВД. Ум. Се́ник.
 ВД. Се́нько. ВД.
 Серге́й, гія́, м. Серге́й. Лохв. у. Левч.
 185. Ум. Серге́йно. Лохв. у. Левч. 185.
 Сиволо́д, да, м. Всеволо́дъ. Лохв. у.
 Сиді́р, дора, м. Исидоро́въ. Ном. № 4018.
 Ум. Сидорно́. ВД.
 Сизько́, ка́, м.=Сизьон. ВД.
 Сизьо́н, на, м. Созо́нтъ. Лохв. у. Котл.
 Ев. III. 58.

Си́ла, ли, ж. Сила. Лохв. у. Левч. 185.
 Сильве́ст, та, м. Сильвестръ. Левч.
 185. См. Селіверст
 Си́мон, на, м. Симо́нъ. Лохв. у. Ном.
 № 455.
 Славко́, ка́, м. Вячесла́въ. Киев
 Созо́н, на, м.=Сизьон. Лохв. у. Левч.
 185
 Соломи́на, ни, Соломи́я, мі́, ж. Соло-
 моні́я. (Лохв. у.).
 Солопи́й, пія́, м.=Саламон? Г-Арх.
 (О. 1861. III. 93).
 Соло́ха, хи, ж.=Соломи́я. Ном. № 1770
 Сопрі́н, рбна, (Павл. 77), Сопро́н,
 Софро́н, на, м. Софроні́й ВД. См. Сохрон,
 Супрун.
 Софі́йка, Сохви́йка, ки, ж. Ум. отъ
 Софі́я, Сохви́я
 Со́фа, фи, Со́хва, хви, ж. Ум. отъ
 Софі́я, Сохви́я.
 Софі́я, фі́, Сохви́я, хви́ (Лохв. у.), ж.
 Софі́я. Левч. 186. Ум. Со́фа, Со́хва (Лохв. у.),
 Со́фка. ВД. Софі́йка. Чуб. III. 216 Сохви́-
 на. Левч. 186.
 Сохро́н, ва, м.=Сопрі́н. Лохв. у.
 Спиридо́н, на, м.=Свирид. Чуб. III.
 202 Ум. Спиридо́нко. Чуб. III. 202.
 Стасіо́ньо, ня, м. Ум. отъ Стах.
 Стах, ха, м.=Остап. Лохв. у. Ум. Ста-
 сіо́ньо. Чуб. III. 464.
 Степа́н, на, м. Стефано́въ. Лохв. у. Левч.
 185. Ум. Степа́нко. ВД. См. Стефан.
 Степани́да, ди, ж. Стефанида. Лохв. у.
 Ум. Степа́ня. ВД. См. Стефа́нія, Стеха.
 Степа́нко, ка, м. Ум. отъ Степа́н.
 Степа́ня, ні, ж. Ум. отъ Степанида.
 Стё́ся, сі, ж. Ум. отъ Стеха.
 Стефа́н, на, м.=Степан. Желех. Ум.
 Стефа́ник, Сте́фко. Желех. Сте́фцю. Желех.
 Стефа́нія, ні́, ж.=Степанида. Галиц.
 Ум. Сте́фка. ВД. Сте́фця. ВД.
 Стё́ха, хи, ж.=Степани́да. Лохв. у.
 Левч. 186. Ум. Стё́ся. ВД. Стё́шка. Лохв. у.
 О. 1862. X. 2. Стё́шечка. О. 1862. X. 15.
 Сте́ць, ця (Павл. 77), Сте́цько́, ка́, м.=
 Степа́н. Лохв. у. Котл. Ев. III. 58. Левч.
 185.
 Сте́шечка, Сте́шка, ки, ж. Ум. отъ
 Стеха.
 Страто́н, на, м. Стратони́къ. Лохв. у.
 Супру́н, на́, м.=Сопрі́н. Мет. 429.
 Левч. 185 Ум. Супру́сь. Павл. 77.
 Супруна́да, ди, ж. ? Ном. № 6316.

Т.

Тадéй, Таді́й, дéя, м. Оаддей. ВД. См. Охгадей.

Талемі́н, мо́на, м.=Халимон. ВД.

Тана́с, са, м.=Опанас. Левч. 183. Ум. Танасик. Шейк. Танаско. Шейк.

Тара́с, са, м. Тарасі́й. Котл. Ен. Ш. 58. Ном. № 1943. Ум. Тарасик. ВД.

Та́ся, сі, ж. Ум. отъ Тегяна.

Тацýненька, Тацýня, Тацýка, Таця, ж. Ум. отъ Тегяна.

Тéкла, ли, Тéкля, лі, ж. Оекла. Ном. № 10889. Св. Л. 111. МУЕ. Ш. 57. Ум. Теклюся. ВД.

Теофа́н, Теохва́н, на, м. Теофанъ. Лохв. у. См. Офа́нко, Техван, Фан.

Тéра, ри, ж. Тереза? Ном. № 2701.

Терéся, сі, ж.=Тера? Ном. № 552.

Терéшечко, ка, м. Ум. отъ Терешко.

Терéшко, ка, м. Терені́й. Ном. № 6418. Котл. Ен. Ш. 58. Ум. Терéшечко. Павл. 76.

Тетя́на, ни, ж. Татіана. Ном. № 4720. Ум. Тетя́нка. Лохв. у. Тетя́ночка. ВД. Тетя́шка. Лохв. у. Та́ся. ВД. Таця́. Ном. № 5508. Тацýка. ВД. Тацýня. ВД. Тацýненька. МУЕ Ш. 12.

Техва́н, на, м.=Теофан. Лохв. у.

Тиво́ня, ні, ж. Хіюніа. Лохв. у. См. Хвйона.

Тимі́ш, моша́, м. Тимофе́й. Ном. № 21717. Ум. Тимось. Павл. 77.

Тимко́, ка́, м.=Тиміш. Левч. 185. Ум. Тимось. ВД.

Тимба́ха, хи, м.=Тиміш. Харьк. у. Левч. 185.

Тит, та, м. Титъ. Ном. № 10853. Ум. Титко́. Лубен. у. Левч. 185.

Ті́хін, Ті́хон, хона, м. Тихонъ. Лохв. у. Левч. 185. Ум. Тишко́. Ном. № 3314.

Тоді́р, дора́, м.=Хведі́р. Федьк. Нов. 92. Ум. Тоді́рко, Тодбо́рко. Чуб. Ш. 464.

Тодора́, ри, ж.=Хведора. Левч. 186. Ум. Тодбо́рка. ВД. Тодбо́рця. ВД.

Тодбо́рко, ка, м. Ум. отъ Тоді́р.

Тодос́, са, Тодос́ь, ся, м.=Хведосъ. НВолын. у. Левч. 185.

Тодос́ка, ки, Тодос́я, сі, ж.=Хведоска. Левч. 186.

Томá, мй́, Томко́, ка́, м.=Хома. Ном. № 6856. Федьк. Нов. 62. Ум. Тому́ньо. Гол. II. 328.

Три́хвон, на, м. Трифонъ. Лохв. у.

Трохи́м, ма, м. Трофимъ. Лохв. у. Левч. 185. Ум. Трохи́мко. Чуб. Ш. 439.

Трушко́, ка́, м.=Трохим. Левч. 185.

У.

Улас, са, м. Власі́й. Лохв. у. Левч. 183.

'Улечка, ки, ж. Ум. отъ Уляна.

Улі́та, ти, ж. Іуліта. Ном. № 10981. Ум. Улі́тка. Чуб. Ш. 306.

Улі́ян, на, м. Іуліанъ, Іулі́й. Лохв. у.

'Улька, ки, ж. Ум. отъ Уляна.

Улю́ня, ні, ж. Ум. отъ Уляна.

'Уля, лі, ж. Ум. отъ Уляна.

Уля́н, на, м.=Уліян. Лохв. у.

Уля́на, ни, ж. Іуліанія. Ном. № 1854. Ум. 'Уля. Левч. 186. 'Улечка. Павл. 76.

'Улька. Павл. 76. Улю́ня. ВД. Уля́ся.

'Устечка, ки, ж. Ум. отъ Устя.

Усти́н, на, м. Іустинъ. Лохв. у. Левч. 181.

Усти́на, ни, ж. Іустина. Левч. 186. Грин. Ш. 664. Ум. Усти́нка. ВД. См. Устя, Устина.

Усти́ся, сі, ж. Ум. отъ Устя.

'Устя, ті, ж.=Устина. Ном. № 6625. Ум. 'Устечка. Павл. 76. Усти́ся. Лохв. у.

Ф.

Фан, на, м.=Теофан. Лохв. у.

Феді́р, Федора́ и пр. См. Хведі́р, Хведбо́ра.

Федо́рик, ка, м. Ум. отъ Феді́р. Гол. II. 426.

Федо́т, та, м. См. Хведот.

Фему́ня, ні, ж.=Хима? Гол. II. 161.

Фёська, ки, Фёся, сі, ж.=Хвёська, Хвёся. Чуб. V. 69.

Фесько́, ка́, м.=Хвесько. Котл. Ен. Ш. 58.

Фрасі́на, ни, ж.=Пріська. Чуб. Ш. 311.

Х.

Халимо́н, на, м. Филимонъ. Волч. у. Левч. 185. См. Талемі́н, Хвилимон.

Харечко́, ка, м. Ум. отъ Харько.

Харі́та, ти, ж. Харита, Харитина. Левч. 186. Ум. Хариті́нка. Лохв. у.

Хариті́н (Павл. 76), **Харито́н, то́на, м.** Лохв. у. Левч. 185.

Харла́м, ма, Харла́мн, па, м Харлампій. Левч. 185. Лохв. у.

Харько́, ка́, м = **Хариті́н**. Котл. Ея. Ш. 58. Ум. Ха́речко. Кролев. у.

Хван, на, м. = **Фан** = **Теофан**. Лохв. у.

Хванас, са, м. = **Панас**. Лохв. у.

Хванаска, ки, ж. Аванасія. Лохв. у.

Хванько́, ка́, м: а) = **Теофан**, б) Агафангелъ, в) Вонифатій. Лохв. у. Ум. Хва́ня. ВД.

Хведик, ка, м. Ум. отъ **Хведір**.

Хведі́р, дора, м. Оеодоръ. Рудч. Ск. I. 205. Ум. Хведь. Чуб. V. 1132. Хведько́. Ном. № 12003 **Хведик**. Лохв. у. **Хведі́рно**. Сумск. у. **Хведорно**. Чуб. III. 209. См. **Дорно, Тодір**

Хведора, ри, ж. Оеодора. Ном. № 9478. Ум. **Хведорна**. См. **Тодора**.

Хведорко, ка, м. Ум. отъ **Хведір**.

Хведос, са, Хведосъ, ся, м. Оеодосій. Лохв. у. Левч. 185. См. **Тодос**.

Хведоска, Хведоська, ки, ж. Оеодосія. Лохв. у. Левч. 186. Ум. **Хведося**. Грин. Ш. 664. См. **Тодоска**.

Хведося, сі, ж. Ум. отъ **Хведоска**.

Хведот, та, м. Оедотъ. Левч. 185.

Хведул, ла, м. Оеодуль. Лохв. у.

Хведь, дя, Хведько́, ка́, м. Ум. отъ **Хведір**.

Хвє́нна, ни, ж. Хіюнія. Павл. 77. (Здѣсь ошибочный переводъ)

Хвесь, ся, м. = **Хведос**. Ном. № 7703. Ум. **Хвесько́**. Лохв. у. Левч. 185.

Хвє́ська, ки, ж. = **Хведоска**. Лохв. у. Чуб. V. 1140. Ум. **Хвє́ся**. Ном. № 5549.

Хвесько́, ка́, м. Ум. отъ **Хвесь**.

Хвє́ся, сі, ж. Ум. отъ **Хвє́ська**.

Хви́лимон, на, м = **Халимон** Лохв. у.

Хвилон, на, м. ? Лохв. у. Мет. 414.

Хви́нька, ки, ж. Оеоктиста. Могилев. у.

Хви́ю́на, ни, ж. = **Тиво́ня**. Грин. II. 44.

Хвока́, ки́, м. Фока. Лохв. у.

Хвоти́на, ни, ж. Фотинія. Левч. 186.

Хиву́ся, сі, ж. Фива. Лохв. у.

Хелко́, ка, м. ? Ном. № 4732.

Хі́ма, ми, ж. Ум. отъ **Химна**.

Хі́мка, ки, ж. Евфимія. Ном. № 1012. Ум. **Хі́ма**. Чуб. III. 221. **Хі́мочна**. Павл. 76. **Хі́муся**. ВД. См. **Юхима**.

Хі́вря, рі, ж. Февронія. Ном. № 6439.

Хлор, ра, м. Флоръ Лохв. у. Левч. 185.

Хома́, ми́, м Оома. Рудч. Ск. II. 174. Ум. **Хому́сь**. ВД.

Хоти́ва, ни, ж Фотина, Фотинія. Грин. II. 208. Ум. **Хо́тя** Лохв. у.

Хо́тій, тія, м. Фотій Лохв. у.

Хо́тя, ті, ж. Ум. отъ **Хотина**.

Храсі́на, ни, ж. = **Фрасина** = **Прісьєа** Чуб. III. 201. Ум. **Храсі́нна**. Чуб. III. 206.

Хриса́нт, та, м. Хрисанеъ. Лохв. у.

Христі́на, ни, ж. Христина. О. 1861. VIII. 17. Ум. **Христі́нка**, **Хрі́стя**. Лохв. у. Левч. 186.

Хрі́стя, ті, ж. Ум. отъ **Христина**.

Хрі́м, ма, м. = **Охрі́м**. Лохв. у.

Хросі́на, ни, ж. = **Храсина**. Левч. 186.

Хтаде́й, де́я, м. = **Тадей**. Лохв. у.

Хтодб́нт, та, м. Оедотъ? Греб. 402.

Хтодора, ри, Хтодоря, рі, ж. = **Хведора**. Лохв. у. Ном. № 9478.

Хтодос, са, Хтодосъ, ся, м. = **Хведос**. Лохв. у. Левч. 185

Хтодоска, Хтодоська, ки, ж. = **Хведоська**. Лохв. у. Ум. **Хтодося**. О. 1862. IX. 111.

Хтодб́т, та, м. = **Хведот**. Лохв. у.

Хтоломéй, ме́я, м. Птоломей. Лохв. у.

Ч.

Чи́пка, ки, м. = **Ничипі́р**. Мир. ХРВ.

Ш.

Шелифо́н, на, м. Ксенофонтъ? Котл. Ея. III. 58.

Штефа́н, на, м. = **Стефан** = **Степан**. Федьк. Пов. 62. Ум. **Штефа́ночно**. Федьк. Пов. 62.

ГОРОДСКАЯ
Ш.
75773
ЩИФАНЬ, ня, м. = Штефан = Стефан = Степан. МУЕ. III. 57.

Ю.

Ювхѣм, ма, м. = **Юхим**. Лохв. у.
Юда, ди, м. Іуда. Ном. № 486.
Юдѣхва, ви, ж. Юдиновъ. Лохв. у.
Юдко, ка, м. Іуда (о евреѣ). Чуб. V. 1061.
Юр, 'Юра, м. = **Юрій**. Ном. № 434.
Юрась, ся, **Юрасенько**, ка, **Юрасько**, ка, м. Ум. отъ Юрій.
Юрійко, ка, м. Ум. отъ Юрій.
Юрій, 'Юрия, 'Юрій, 'Юрія, м. Юрій, Георгій. Ном. № 433, 440. Ум. Юрась. Ном. № 13440. Юрасько, Юрасенько. Гол. I 214. Еврась. АД. II. 121. Еврах. АД. II. 120. 'Юрійко. Федьк. Пов. 10. Юрусь. АД. II. 123. См. Їрь, Юр, Юрко.
Юрко, ка, м. = **Юрий**. Ном. № 3930. Ум. 'Юрчик. ВД. См. еще при словѣ Юрий.
Юстин, на, м. = **Устин**. Лохв. у. Левч. 184.
Юстина, ни, ж. = **Устина**. ВД.
Юхѣм, ма, м. Евфимій. Чуб. III. 430. Ум. Юхимець. ВД. Юхимко. Лохв. у. См. Йовхим, Ювхим.
Юхѣма, ми, ж. Евфимія. Чуб. III. 430

Я.

Явдокѣм, ма, м. Евдокимъ. Лохв. у. Кв. Пр. II 92. Левч. 183. См. Йовдоким.
Явдонька, ки, **Явдоня**, пі, **Явдося**, сі, ж. Ум. отъ Явдоха.
Явдоха, хи, ж. Авдотья. Рудч. Ск. I. 177. Ум. Явдоня. Рудан. I. 16. Явдонька. ВД. Явдося. Грин. III. 664. Явдошка. Лохв. у. См. Евдоха, Йовдоха.

Явтіх, ха, м. = **Явтух**. Могил. у.
Явтух, ха, м. Евтихій. Лохв. у. Г. Арт (О. 1861. III. 83). См. Явтух, Йовтух.
Ядѣм, ма, м. = **Адам**. Гн. I. 23.
Язько, ка, м. = **Ясько**? Ном. № 5736.
Якиліна, ни, ж. = **Килина**. Лохв. у.
Якім, ма, м. Іоакимъ. Чуб. III. 228. Ум. Якимець. Лохв. у. Левиц. I. 241. Янімко. Левиц. I. 240. Левч. 184.
'Яків, 'Якова, м. Іаковъ, Яковъ. Ном. № 2661. МУЕ. III. 145. Ум. Яковець. ВД. 'Яківко, 'Яковко. Чуб. III. 221. Якүсь. Павл. 77. См. Яцько.
Яковіна, ни, м. = **Яків**. Грин. III. 353.
Якүсь, ся, м. Ум. отъ Яків.
Ялисѣй, сѣя, м. Елисей. Лохв. у.
Яндрій, рія, м. = **Андрій**. Ном. № 503.
Яндрүх, ха, м. = **Андрій** = **Андрій**. ВД.
Ярема, ми, м. Іеремія. Рудч. Ск. I. 175. Ум. Яремко. ВД. Яремочка. Павл. 77. См. Ееремій, Ерема.
Ярепіна, ни, ж. = **Горпина**. Мнж. 194.
Ярест, та, м. = **Орест**. Лохв. у.
Яріна, ни, ж. Прина. Шевч. 243. Ум. Ярінна. Левч. 186. Яріночка. Шевч. 245. См. Оріна.
Яріса, си, ж. Ранса. Лохв. у.
Ярмолай, лая, м. Ермолай. Лохв. у.
Ярослав, ва, м. Ярославъ. К. ЧР. 132.
Ярохтѣй, тѣя, м. Іерофей. Лохв. у.
'Ярош, ша, м. = **Ярохтѣй**. Ном. № 7555. Левч. 184.
Ясько, ка, м. = **Яків**. Нрил. у.
Яхрем, ма, м. = **Охрім**. Чуб. III. 221.
Яхрентій, тія, м. = **Яхрем**. Лохв. у.
Яціна, ни, м. = **Яцько**. ВД.
Яць, 'Яця, м. Ум. отъ Яцько.
Яцько, ка, м. = **Ясько** = **Яків**. Грин. II. 243. Ум. Яць. См. Яцина.

Словарь украинского языка
под редакцией Б. Д. Гринченко

*Друкується за постановою вченої ради Інституту мовознавства
Академії наук Української РСР*

Зам. № 116. Вид. № 143. Тираж 30000 Формат паперу 60×92¹/₁₆ Друкарськ. арку-
шів 35,5. Обл.-видавн. аркушів 61,58. Паперових аркушів 17,75. Підписано до друку
13.IV 1959 р. Ціна 11 крб

Друкарня Видавництва АН УРСР, Київ, Репіна, 2.